This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

BX
2264
B15
1679

ARTES VERITAS SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN

TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

RECEIVED IN EXCHANGE
FROM
Michigan Law Library

Ex libris J. F. Blanpoulet 16[illegible]
in Seminario Sti Nicolaii Cardineto

L. ..y Curé De l...

1746

Nunc vero Bourgeo[is]

Presbiteri vicari[i]
1750.

Le present Livre a esté vendu
a mr jacomin praticien a la
marche

60 —

DE TRIPLICI
EXAMINE;
ORDINANDORUM, CONFESSARIORUM ET POENITENTIUM

Authore M. LUDOVICO BAIL, Abbavillæo, Doctore Theologo ac Propœnitentiario Pariſienſi.

Editio noviſſima auctior.

Ad illuſtriſſimum ac Reverendiſſimum Archiepiſcopum Pariſienſem.

Lugduni & veneunt.

PARISIIS,

Apud FREDERICUM LEONARD Regis, Sereniſſimi Delphini, & Cleri Gallicani Typographum, viâ Jacobæâ, ſub Scuto Veneto.

M. DC. LXXIX.

Cum Privilegio & Approbatione.

Exch.
H. J. M. Lauterbach
4-3-1933

REVERENDISSIMO atque Illuſtriſſimo Eccleſiæ Principi Joanni Franciſco de Gondi, primo Archiepiſcopo Pariſienſi, &c.

SINE, me, PRÆSUL ILLUSTRISSIME, *hujus operis dedicatione, magnitudinem tuam colere, non ut nominis tui limites extendam, quod ubique fama percelebrat, ſed ne obſequii mei teſtimonium diutius ſupprimam. Liber hic quem incipiebam de triplici examine ordinandorum, Confeſſariorum & Pœnitentium, paulò auctior iterum prodit in lucem tuo nomini inſcriptus. Nihil novum eſt, non alteri antea conſecratus erat, cum primum editus eſt ad inſtructionem, & utilitatem Clericorum ampliſſimi Archiepiſcopatus Pariſienſis, cujus bona tua ſunt, cujus utilitas tua eſt. Nec vero cuiquam alteri, ſi cuiquam inter mortales debebantur ſcripta mea, quàm illi debita erant in cujus obſequium à tot annis labores mei plurimi impenſi ſunt. Cujus eſt arbor, ejus & ſunt fructus; & cui perſona ſe addixit, eidem & ſcripta debet, ut ſic opere & ſermone ſerviat. Fateor tamen, mihi verti poſſe improperio, quod tam leve munus tam magno Præſuli ſiſtere*

non erubui: ſed pondus addet operi & nomen faciet, quod variâ ex lectione & experientia diuturnâ concinnatum eſt ad aperiendos ſinus conſcientiarum, earum pleroſque motus ſedandos ac vulnera curanda. Deinde ſi munus exile eſt, at prodit ingentem offerentem offerentis affectum, quem jamdiu excitarunt diverſi generis beneficia quibus me donaſti. Inter ea ſubit primum in memoriam benedictio illa, quam mihi ſingulariter impendiſti, cùm primùm ad Propœnitentiarii munus vocatus ſum. In fortitudine benedictionis illius, ambulavi per viginti tres annos uſque ad montem Dei, in quo nunc exaltatus humiliatus ſum; Atque per tot annorum decurſus inter caſuum conſcientiæ maeandros & flexiones innumeras ac reflexiones verſatus ſum. Voluiſti interim, ut qui examini Eccleſiaſtico ſeu ad ordines ſuſcipiendos, ſeu ad judicium ſuper pœnitentes ferendum, ſeu ad regimen animarum capeſſendum ſubmittendi erant, ſæpe ſæpius noſtra cenſura probarentur aut improbarentur; & ſi quando aliqui in me ſurrexerunt, authoritatis tuæ clypeo confeſtim protectus ſum; atque ut nihil deeſſet, Eccleſiaſticam beneficium contuliſti. Quin & audio veſtram in meâ ſtudia benevolentiam majora quædam meditari, ut in æternum tibi ſim obſtrictus. Ingratus ergo videar omnibus, ni quoquo modo poſſim, grati animi ſignificationem exhibeam: & planè confido non ingratum fore opuſculum hoc noſtrum, qui perſæpe tractatus noſtros de Theologia affectiva tibi prælegi voluiſti, quibus animum tuum, rerum altiſſimarum contemplatione, ad Deum efferres: tantáque exiſtimatione eos complexus es, ut etiam perſæpe laudares tam ſublimi præconio, ut ejus magnitudine confunderer. Scilicet hoc magnorum virorum eſt, illa etiam magni ducere quæ verè magna non ſunt, ſed in amantium affectu & amore. Sed & præclara veſtra merita, ità me exi-

gunt, ut ſi Illuſtriſſimum quempiam ſuſcipere hîc deberem, non alium à te, qui gentis Gondaorum ſol es ſplendiſſimus: cui etſi poſt duos Eccleſiæ Romanæ Cardinales eminentiſſimos, unum patruum, alterum fratrem, poſt heroas invictiſſimos, quorum terra marique geſta ſunt illuſtria, & poſt plura alia familiarum decora & ornamenta, nihil addi poſſe ad ſplendorem videretur: addidiſti tamen plurimum, cum ad Archiepiſcopatum urbis Principis imperii Gallici primus evectus es: quam dignitatem tanta cum prudentia ac moderamine in temporibus difficillimis ſis à pluribus jam annis uſque ad finem tenuiſti, ut gratus omnibus ſummis, mediis & infimis extiteris, habeantque in te uno quæ æmulentur boni, quæ timeant mali & quæ admirentur magni. Inde omnes, REVERENDISSIME ARCHI-PRÆSUL, certatim deſiderant, ut te Deus optimus Maximus Eccleſiæ Catholicæ diutiſſimè ſervet incolumem. Ut per te quamdiu victurus es, & poſt te per Illuſtriſſimum Corinthiorum Archiepiſcopum, quem in Coadjutorem meritiſſimum aſſumpſiſti, divini nominis gloria propagetur; ac ſalus plurimarum animarum procuretur. Amen.

Lutetiæ Pariſiorum 20. Maii, 1651.

Tibi addictiſſimus & obſequentiſſimus ſervus in Chriſto,

LUDOVICUS BAIL.

PRÆFATIO
ad Lectorem.

QUOD librum hunc publicæ utilitati conſecratum, in publicum evulgaverimus, induxit publica plurium neceſſitas, quibus commodum judicavimus.

Etenim inter labores plurimos, inter quos à pluribus annis nobis deſudandum fuit, ſub juſſu & obſequiis Illuſtriſſimi ac Reverendiſſimi Archiepiſcopi Pariſienſis, etiam in pluribus examinum Eccleſiaſticorum generibus opera noſtra impenſa eſt: ut exinde nobis difficile non fuerit, quid magis ad rem Examinandorum Typis mandari conduceret, deprehendere.

Quapropter ſi unicuique in ſuâ arte credendum eſt, cum fiduciâ aliqua dicimus, nobis fidem omnem in iſtis denegari non debere, qui poſt multam experientiam opuſcula hæc qualiacumque, conſcribere propoſuimus.

Quod autem tria hæc Examina Ordinandorum, Confeſſariorum & Pœnitentium ſimul collecta in unum volumen compegerimus, obtinuit à nobis ſeries & ordo ipſius doctrinæ quæ in iiſdem continetur. Eſt ſiquidem primi examinis doctrina gradus ad ſecundum, & primi & ſecundi ad tertium, quod ſupponit priorum examinum doctrinam, velut neceſſaria præfacienda fundamenta: ita ut triplex iſtud Examen ſit *funiculus triplex* qui juxta Eccleſiaſtem cap. 4. *difficilè rumpitur*, cum vix ſeparari poſſint à ſe invicem.

Etſi verò primum non ita dependeat à poſteriori, ſicut poſterius à priori; attamen cum in animo nobis non eſſet edere librum quem ordinandi requirerent, ordinati rejicerent, ut quo amplius obtento fine & gradu ordinis non indigerent, ſicut vindemia facta abjici ſolent ſportæ & cophini à ruſticis, commodè adjunximus tripertito Ordinandorum

Exa-

Examini duplex aliud examen etiam tripertitum, ut etiam, ordine ſuſcepto, eſſet ordinatis idoneum, ac multa utilia in praxi doceret, quibus adeptâ poteſtate fœliciter uterentur ad proximorum ſalutem & ſanctæ Matris Eccleſiæ ædificationem. Quod magis abundè præſtamus in hac quarta editione, in qua plura addimus tum ad doctrinam uberiorem, tum ad pietatem Clericis congruam ſpectantia. Cum interim multa alia ſint de quibus etiam ordinandi examinandi ſint, cum ex Concilio Tridentino, præter doctrinam, etiam genus, natalitia, perſona, inſtitutio, patria, vita, mores, fides, titulus & interſtitia ab uno ordine ad alium, exercitiumque ſuſcepti jam ordinis, inquirenda ſint. Sed luculenter explicata ſunt à pluribus, ut ab Auguſtino Barboſa J.V. Doctore Luſitano 2. parte de *Officio & poteſtate Epiſcopi*, ab eximio Doctore Hallier 1. parte *de ſacris electionibus & ordinat.* Abundantiſſimè vero à variæ & multiplicis Doctrinæ Sauſſaio Officiali ac Magno Vicario Pariſienſi, in *Panoplia Clericali*, qui etiam hortatione ſua, ut Provinciam hanc de praxi Examinis in Doctrina Ordinandorum ſuſciperemus, animum nobis addidit, cum ipſum mente verſaremur.

Quoniam autem viris ſapientiſſimis ad perſcrutandum Examinandorum Doctrinam deputatis aut Reverendiſſimis ipſis Epiſcopis, videri legem ullam nondum præſcribere, ſed vel indicare, temerarium eſſet, cum pro arbitrio & ſapientiâ ſuâ quæ latiſſimè patet, quævis alia ab iis quæ damus poſſent inquirere ab examinandis, monemus noſtram hanc non eſſe mentem, ſed tantùm quædam hic proponere quæ magis ſitu neceſſaria ſunt ordinum ſacrorum candidatis, & quæ ſi ſciant omnia, cum ſe primo Subdiaconorum ordini ſiſtunt, ita ut etiam intelligant, nec ſolum pſittacorum inſtar è memoriâ ſola repetant, ſperandum eſt defectu ſcientiæ non defuturos ordinis officio quem poſtulant.

Et certè qualecumque ſit iſtud Ordinandorum Examen à nobis concinnatum, conformè eſt ſancti Caroli Borromæi Decretis in quinto Concilio Mediolanenſi à ſummo Pontifice approbato, & ea continet quæ magis ordinariè inquiri ſolent in examine Eccleſiaſtico Archiepiſcopatus Pariſienſis, qui tot legibus regitur, maximè in admittendis, probandiſque ordinandis, ut jure merito tanquam exemplar perfectiſſimum eſſe poſſit pluribus aliis Eccleſiæ univerſæ Epiſcopatibus, ſicut & ipſa urbs Florentiſſimi Regni Me-

tropolis leges & normam vivendi cæteris ditionis Gallicæ civitatibus ſuppeditat, quæ ipſius mores certatim imitantur.

De duplici alio Examine Confeſſariorum & Pœnitentium, non eſt quod multis Lectorem hîc detineamus, cum opuſcula ſuas habeant Præfationes præambulatorias, quibus rationes inſtituti noſtri ſatis expromimus. Non dubito autem quin plura deſideranda ſint. Sed nobis propoſitum fuit dumtaxat magis ordinaria ac magis neceſſaria & difficilia perſtringere, plura tradituri in aliâ editione, ſi opportunum videatur. In hoc enim genere ſcriptionis tentandum eſt aliquid antequam progrediendum. Scribimus enim in Galliâ in quâ non ſuppetit tanta libertas de rebus moralibus diſſerendi, quanta Italis aut Hiſpanis in ſuis regionibus.

Quot ſunt enim apud nos è quorum faucibus erumpit vox imprudentiſſima, caſuiſtas omnes igni comburendos; qui tamen in eis ſi quid ſuis difficultatibus commodum rebus inveniant, avidiſſimè arripiunt, ut ſtrictam ſuam conſcientiam dilatent. Scientiam hanc vituperant, quia neſciunt, & hanc volunt aboleri quæ fuit ab initio mundi & non niſi cum ipſa religione peritura eſt. Si aliquos ſaltem exciperent, nec ita omnes ſub hoc flammarum diluvio involverent, nullo dempto. Quod ergo ferent judicium de prima ſecundæ & ſecunda ſecundæ, & quæſtionibus de Sacramentis in tertia parte Doctoris Angelici, in quibus, quot articuli, tot miracula, ut dicebat Summus Pontifex Gregorius X. namque in iis infiniti caſus conſcientiæ diſcutiuntur, ut ex ſola eorum collectione, non mediocris ſumma confici poſſet? Quodnam, inquam, judicium dabunt de tot Theologis, qui cum ſuper omnes Theologiæ tractatus commentarios ediderint, etiam de caſibus conſcientiæ ſententias dederunt? Quid de Bernardino Senenſi & S. Antonino Florentino Archiepiſcopo, qui poſt multa de caſibus conſcientiæ conſcripta à ſe, in ſanctorum albo ſcripti ſunt? Æquumne eſt ut reliquiæ ſpirituales, quales ſunt libri, beatarum illarum animarum, ad ignem damnentur? Sed magni illi victores forſan verebuntur antiquos, & ſenectutis miſerebuntur pluſquam pueritiæ & juventis.

Idcirco nos ut eorum mordaces aculeos à nobis amoliremur, plura antiquorum Magiſtrorum, etiam facultatis noſtræ Pariſienſis, verbis ipſiſſimis voluimus aſſerere, nec inter eos prætermiſimus D. Auguſtinum non infimum caſuiſtam,

cum

quia aliunde jam inoleverit conſuetudo, ut rerum moralium definitores, aliorum authoritate ſententias ſuas fulciant, ut ſi fortan minus probandi videantur per principia intrinſeca, ut vocant, diſcurſus Theologici, pondus ſibi adſciſcant ex principiis extrinſecis, quæ ſunt aliorum præviæ opiniones.

Nec tamen ita nos ab aliis perrrita, dicta, dictata diſcuſſaque decantamus, ut non etiam aliqua ſingularia adjungamus, ex quibus tantillus radius alicujus novi luminis effulgere poſſit ex libri hujus lectione. Quamvis ad id ſufficeret ſola methodus, operiſve recens diſpoſitio, opinionum probabiliorum delectus, & denique dictorum ab aliis ad praxim applicatio.

Dicam cum Seneca Epiſt. 16. quicquid bene dictum eſt ab ullo, meum eſt; & Epiſt. 64. *Veneror itaque inventa ſapientiæ, inventoreſque adire tanquam multorum hæreditatem juvat. Mihi iſta acquiſita laborata ſunt. Sed agamus bonum patrem familiæ: faciamus ampliora quæ accepimus, major iſta hæreditas à me ad poſteros tranſeat, multum adhuc reſtat operis, multumque reſtabit, nec ulli nato poſt mille ſæcula præcludetur occaſio aliquid adhuc adjiciendi. Sed etiam ſi omnia à veteribus inventa ſunt; hoc ſemper novum erit, uſus & inventorum ab aliis ſcientia & diſpoſitio, &c. Animi remedia inventa ſunt ab antiquis, quomodo autem admoveantur, aut quando noſtri operis eſt quærere. Multum egerunt qui ante nos fuerunt, ſed non peregerunt.*

Quod ſi quiſpiam obtrectat, nos nonnunquam fluctantes & aliquas quæſtiones non ſatis conſtanter diſſolvere, ſed cum hæſitatione & dubio. Imo & aliquot opiniones duntaxat indicare noſtræ mentis aſſenſu ſuſpenſo. Damus equidem. Sed de articulis fidei, qui ſoli ſunt certiſſimi, non hic ſcribimus, ſed Confeſſarium agimus, qui reſpiciens undique & ex omni parte pendulus & animo fluctuans hæret, rerum ipſarum difficultate fere oppreſſus. Sic nauta, quantumcumque peritus, qua navim flectat, deliberat inter medias Syrtes, inter medios fluctus & varia naufragii pericula; ſic medicus varia ægrotantis ſymptomata perpendens, non ſine dubio de ordine curationis ſtatuit. Ut enim ſemper deliberandum eſt in arte medica & nautica, ſic in arte Confeſſariorum. Igitur dum hæc ſcribimus, pingimus veluti nos ipſos, & imaginem quamdam noſtrarum anguſtiarum exhibemus.

Nec juvat regerere Confeſſarium debere veritatem quæ

in indiviſibili conſiſtit, intrepidè omnino proponere Pœnitentibus ſuis: hoc enim verum eſt, quando cum ſcrupuloſis agendum eſt, ad diſſolvenda vana eorum, & nulli ſolidæ baſi innixa dubia: at iſtud extendere ad quoſcumque qui occurrunt caſus, neceſſarium non eſt. Oculos nedum linceos, ſed & mentem Angelicam in mortali homine ineſſe oporteret. Aut ſaltem cum Salomone cum omnimodâ ſapientia latitudinem cordis habere, id eſt, magnanimitatem ad confeſtim exequendum nullo metu aut ſcrupulo retardante, quæ prudentia ac ſapientia ſuggerunt. Id vero cum paucis datum ſit, nimia eſt aliquorum fiducia, qui æqualem in aſſerendis rebus moralibus, quarum veritas ſæpe ex prudentum judicio & opinatione dignoſcitur, ac in articulis Symboli, certitudinem requirunt.

Lib. 3. Reg. c. 4.

Dixit quiſpiam, ut fertur, ſe Ariſtotelis opera omnia perlegiſſe, ac nihil in eis difficile ſibi occurriſſe. Quiſquis is eſt, ſi tamen verè unquam fuerit, Ariſtotelem non intellexit omninò, vel mentitus eſt, dum ita loquitur. Sic cenſeo in rebus moralibus: qui dicit nihil in eis difficile inveniri, vel non intelligit, vel contra mentem loquitur. Plura ergo ſunt in iis non omninò certa, unde tam variæ profluunt Doctorum ſententiæ in iis diſcutiendis: ut propterea non miremur nec ægrè laturi ſimus, ſi quiſpiam nobis contradixerit, & aſſertiones noſtras non amplexetur. Pugna hæc ſit ingeniorum, non voluntatum, dum *in charitate radicati & fundati* animas à falſitate ad veritatem, ab erroneâ conſcientia ad rectam, à morte ad vitam, à peccato ad gratiam & ab iniquitate ad juſtitiam in CHRISTO JESU tranſmittere conabimur, modo meliori quem noverimus. Interim ſi alia mente ſcriptum hoc mordere pergant, dicam poſt D. Auguſt. 12. Confeſ. c. 25. *O vita pauperum Deus meus in cujus ſinu non eſt contradictio. Plue mihi mitigationes in cor, ut patienter tales feram qui non mihi hoc dicunt quia divini ſunt, ſed quia ſuperbi ſunt: nec noverunt Moyſi ſententiam; ſed amant ſuam, non quia vera eſt, ſed quia ſua eſt: alioquin & aliam veram pariter amarent, ſicut & ego amo quod dicunt quando verum dicunt.*

Tranſtulimus autem in quarta hac editione ex calce ad examen Confeſſariorum quædam magis neceſſaria de Cenſuris & impedimentis Canonicis, quod in quibuſdam diœceſibus de iis interrogentur ordinandi, & neceſſaria ſit harum rerum ſcientia Confeſſariis. Omittimus tamen in iſto tractatu, triginta tres excommunicationes, quas induxerunt

jura decreti & decretalium, triginta duas per Sixtum latas, quinquaginta per Clementinas, & Extravagantes, decem per Concilium Tridentinum & alias innumeras per Bullarum & quorumdam Epiſcoporum decreta; quòd omnes iſtæ excommunicationes vim non obtineant ubique, ſed ſolum quædam ex illis; quarum rerum controverſias definire hîc refugimus, quod res ſit operoſior, & majus volumen requirat quam noſtrum. Remittimus itaque ad alios authores qui luculenter in iis ſe effundunt. Tu interim Lector ſtudioſe, noſtrâ hac operâ fruere, & ſi quid ad rem Eccleſiaſticam conducens offenderis, Deum bonorum omnium authorem, nobiſcum intuere. Si quid minus aptum & præpoſtere exaratum ſit, nobis tribue, ut nobis ſolis ſit confuſio faciei, & Deo ſoli honor & gloria.

APPROBATIONES DOCTORUM.

EGo infra ſcriptus Preſbyter in ſacra Facultate Theologiæ Pariſienſis Doctor & Canonicus Eccleſiæ Bellovacenſis legi librum, cui titulus eſt: *De Triplici examine Ordinandorum, Confeſſariorum, & Pœnitentium, cum appendice de Cenſuris & Impedimentis Canonicis*, Authore Magiſtro *Ludovico Bail, in eadem Facultate Doctore ac Propœnitentiario Pariſienſi*, in quo nihil Orthodoxæ fidei ac probatis moribus diſſonum reperi, ſed plurima optima methodo digeſta, ſcitu digniſſima, & quæ Ordinandis, & Ordinatis utiliſſima fore judicavi. In cujus rei fidem hîc ſubſcripſi. Datum Pariſiis tertia Februarii anni 1648. & prima Decembris anni 1655.

DE S. SIMON.

EGo in ſacra Facultate Pariſienſi Doctor Theologus evolvi accuratè librum cui titulus eſt, *De Triplici examine Ordinandorum, Confeſſariorum & Pœnitentium, cum Appendice de Cenſuris & Impedimentis Canonicis*, Authore Magiſtro *Ludovico Bail Abbavillæo, Doctore Theologo in dicta Facultate & Propœnitentiario Pariſienſi*, cujus quidem libri evulgationem utiliſſimam eſſe judicavi, ut qui multa contineat ex varia Authoris lectione, diuturnaque experientia ad inſtructionem Sacerdotum aptè & doctè concinnata, quæ inoffenſo pede cuivis liceat decurrere. In cujus rei fidem ſubſcripſi die tertia Februarii ann 1648.

MAUGER.

Die 12. Januarii 1656. F. JOANNES NICOLAI.
N. DE LESTOCQ. Die 24. Januarii 1656.

LOGICA PAUPERUM.

LOgicam hanc præmittimus triplici examini, tum ne vacet hic pagina, tum quia eſt janua ad triplex examen, tum in gratiam aliquot Ordinandorum quibus deſunt facultates ad ſtudendum in Univerſitate & Philoſophiam addiſcendam: unde & dicitur Logica pauperum, magis neceſſaria duntaxat Logicæ præcepta continens, omiſſis pluribus aliis minus utilibus aut ad alias ſcientias pertinentibus.

Logica eſt *ars tradens præcepta definiendi, dividendi & argumentandi.*

Præludia.

Inde dicitur habere pro objecto tres mentis operationes, ad verum dirigibiles ſeu directivas. Quia tres mentis operationes dialecticæ ſunt definitio, diviſio, argumentatio, quæ diriguntur aut dirigunt ad verum ſeu ad veritatis notitiam in qualibet ſcientia, quia qui novit aptè definire res, dividere & argumentari, facile in veritatis notitiam pervenit. Qui vero neſcit artem definiendi, dividendi, & argumentandi, non eſt idoneus ad ſcientias & ad veritates, quas docent, intelligendum.

Quare hoc?

Quia tota ratio ſcientiæ conſiſtit in hoc quod quis ſciat bene quid ſit res & ex quibus rebus conſiſtit. 2. Quod ſciat ipſam dividere in ſuas partes aut ſpecies. 3. Quod ſciat cum quibus rebus conjuncta eſt, & quid in ea lateat ac ex ipſa conſequi poſſit. Primum fit per definitionem rei. Secundum fit per diviſionem ejuſdem. Tertium fit per argumentationem. Quare hæc tria ſunt tot iidem organa aut inſtrumenta ſciendi.

Ubi hæc tria docet Logica.

Docet in tractatu de univerſalibus artem definiendi, docet in tractatu categoriarum artem dividẽdi. In tractatibus aliis ſeu libris Ariſtotelis ſcilicet de interpretatione, libris priorum & poſteriorum Analyticorum dictis, itemque libris Topicorum, ac Elenchorum docet artem argumentandi: ſicque tota Logica occupatur circa hæc tria prædicta. Quamvis plures hanc methodum non ſequantur, Tu tamen acquieſce paulisper.

Prima pars Logicæ definitiva in tractatu de univerſalibus.

Narratur apud Odonem Cancellarium *in floribus ſermonum* Ariſtotelem ex inferis cuidam viventi apparuiſſe à quo interrogatus

terrogatus Ariſtoteles quid genus, quid ſpecies, reſpondit quid pœna & non pœna. Scilicet in altera vitâ inutilis eſt univerſalium cognitio: At in hac vita utilis eſt horum ſcientia, primo quidem ad definiendum, ut author eſt ipſe Porphyrius homo gentilis Chriſtianis infeſtus, qui librum ſcripſit de quinque univerſalibus quæ dicuntur etiam quinque *prædicabilia*, aut quinque *voces*. Eſt autem primum utilis univerſalium quinque cognitio ad rectè definiendum, quoniam id quod definitur eſt ſpecies: Definitio vero ſi ſit propria conſtat ex genere & differentia: ſi ſit impropria & tantum deſcriptiva, conſtāt ex proprio & accidente, ſicque omnia quinque univerſalia inſerviunt definitioni. Quòd maximè ſpectandum eſt in iis.

Quid definitio?

Definitio autem generalius ſumpta alia indicat quid nominis quæ declarat quid per nomen importatur & unde & ad quid ſit impoſitum. Ut ſi dicam hominem ab humo dictum eſſe, terram à terendo. Quod magis ad Grammaticam pertinet. Alia indicat quid rei per quam declaratur eſſentia & natura rei per nomen ſignificata: ut ſi dicam hominem eſſe animal rationale, terram eſſe elementum frigidum, ſiccum, ponderoſum. Definitio autem rei quando propria eſt, *eſt oratio explicans naturam rei per genus & differentiam*. Cujus definitionis ratio eſt, quod ſcimus naturam alicujus rei, quando novimus ſimilitudinem ejus cum aliis & diſſimilitudinem ejus ab aliis. Primum fit per genus: ſecundum per differentiam. Unde ars definiendi eſt quoddam inventum excellentiſſimum & ſubtiliſſimum.

Quando vero definitio rei eſt minus propria, quæ vocatur deſcriptio, eſt *oratio indicans naturam rei vel per proprietatem vel per accidentium congeriem*, *quæ ſimul poſita ſoli reciprocè conveniunt*. Alii dicunt; deſcriptio *eſt oratio indicans eſſentiã rei per proprietates & effectus & ſimilitudines*. Hæc autem deſcriptio rebus convenit quas definire nõ poſſumus, quia earũ quidditates & eſſentias ignoramus, ut ſunt fere res omnes; nã valde modica eſt hominis ſcientia, etiamſi Philoſophus ſit maximus, qui paret inter alios ſicut inter cœcos regnat cocles.

Regulæ autem definiendi plures ſunt ſeu definitio ſit propria ſeu impropria. 1. debet enim definitio eſſe propriâ rei, non communis aliis rebus. 2. debet eſſe clara, brevis, nihil deeſſe debet, nihil redundare. 3. nomina debent eſſe propria, non metaphorica 4. in ea idem bis poni non debet. 5. tamen debet eſſe clarior definitio, ut illud notificet. Quæ vero definiri propriè

non

non poterunt deſcribantur. Nam omne quod nominari poteſt definibile eſt vel deſcriptibile, neq; aliter eſſet nominabile. 6. ut non quæratur terminorum per ſe notiſſimorum definitio cum non ſint ultra magis explicabiles, nec per aliquid notius deſignari valeant. Proderit autem ad perficiendam artem definiendi habere ob oculos definitionum plurium exempla in quibus admodum abundat Raymundus Lullius in arbore ſcientiali, ubi earum centurias proponit.

Eſt autem univerſale Logicum, de quo tantum hic agitur, Id quod prædicatur de pluribus in quid vel in quale ad noſcendum quid ſint ſecundum eſſentialia vel qualia ſint ſecundum accidentalia.

Atque in hoc differt univerſale à ſingulari vel individuo, quod dicitur ſolum de uno ſecundum rem ſignificatam: at univerſale de pluribus.

Sunt autem quinque univerſalia, tria quæ prædicantur in quid, & ſunt eſſentia inferiorum, ſcilicet *genus*, *ſpecies*, *differentia*: duo vero quæ prædicantur in quale, & ſunt tantum accidentia, ut ſunt *proprium & accidens* dictum *commune*, ut diſtinguatur à proprio.

Quid eſſentia & accidens rei.

Eſſentia vel eſſentiale illud intelligitur quod eſt primum in re à quo fluunt ejus proprietates & accidentia, ut riſibile in homine: accidens vero vel accidentale id quod convenit alicui rei præter eſſentiam, ut eſſe album in homine, eſſe Laïcum, eſſe Clericum.

Ac inter tria priora univerſalia eſſentialia, ſpecies eſt univerſale quod *prædicatur de multis ſolo numero differentibus tanquam integra eorum eſſentia*, ut cum dicitur Petrus eſt homo, Joannes eſt homo: illa autem ſolo numero differunt quæ diſtinguuntur in ſolis accidentibus, ut Petrus & Joannes. Differunt autem ſpecie quæ diſtinguuntur in eſſentialibus, ut homo & brutum.

Differentia eſt univerſale *quo conſtituitur & diſtinguitur una ſpecies ab alia & prædicatur de omnibus individuis ſolo numero diſtinctis ac ſub illa ſpecie contentis*, ut v. g. rationabile eſt differentia, quæ conſtituit & diſtinguit ſpeciem hominis à ſpecie bruti & prædicatur de omnibus individuis hominis quæ ſolo numero differunt.

Nec obſtat quod ſit aliqua differentia generica, quia illa differentia eſt genus.

Genus eſt univerſale *quod prædicatur de pluribus ſpecie differentibus in quid & tanquam pars eſſentialis*. Ut animal quod

præ

prædicatur de homine & bruto, eſtque pars eſſentiæ eorum. Unde genus una quodammodo multarum ſpecierum ſimilitudo eſt & magna quædam communitas, eſtque univerſalius ſpecie & differentiâ. Eſt etiam inter genera unum alio univerſalius & plures ſub ſe habens communitates.

Porro duo alia univerſalia proprium & accidens commune prædicantur in quale accidentale, & ſunt accidentia. Eſt autem accidens quod convenit alicui rei præter vel extra ejus eſſentiam. Attamen *ſi fluit ab eſſentia rei eſtque illi proprium non aliis*, vocatur proprium quartum univerſale. Si vero *non fluit ab eſſentia*, vocatur accidens commune quintum univerſale, ut albedo reſpectu parietis; & quia eſt iſtud accidens extra eſſentiam rei nec neceſſario eſſentiæ rei conjunctum eſt ut proprium, idcirco dicitur id *quod adeſt & abeſt ſine ſubjecti interitu.*

Dices accidens prædicatur de uno ſubjecto in quo eſt, ut albedo de hoc pariete dicendo, hic paries eſt albus. Reſp. Prædicatur de uno tantū ſubjecto actu, ſed poteſtate prædicatur de aliis quib. poteſt cōvenire; poſſunt enim alii parietes eſſe albi.

Secunda pars Logicæ diviſiva in libro de Categoriis.

Divus Auguſtinus narrat de ſeipſo in libris *Confeſſionum* quod adoleſcens legerit & ſolus ſine Magiſtro intellexerit categorias Ariſtotelis. Forſan ſine Magiſtro quis adoleſcens adhuc poterit eaſdem intelligere, obſervando quod voluit Ariſtoteles aut quis alius author hujus libri tradere artem diviſionis, quæ eſt ſecundum inſtrumentum ſciendi. Cum nihil aliud tradat in hoc libro quam diviſiones & exempla diviſionum omnis generis & modi. Eſt autem, ut dicit Philoſophus Seneca Epiſt. Longum ita per præcepta, breve per exempla. Hancque methodū docendi per exempla ſequitur Ariſtoteles.

Quid & quotuplex diviſio.

Eſt autem diviſio generatim *reductio unius ad plura ex quibus conſtat aut ad qua extenditur.* Unde & multiplex eſt diviſio: 1. eſt diviſio vocis in plures ſignificationes, ut eſt diviſio æquivoci aut analogi.

2. Eſt diviſio totius actualis ſeu integri in partes ex quibus actu conſtat aut conſtabat, ut cum dividitur corpus in membra, liber in tractatus.

3. Tertia eſt diviſio totius potentialis univerſalis in partes ſubjectivas ſeu in inferiora, ut eſt diviſio generis in ſpecies, ut ſpeciei in individua.

4. Eſt diviſio ſubjecti in accidentia, ut hominum alii albi, alii nigri, alii medii coloris.

5. Eſt

5. Eſt accidentis in ſubjecta, ut deſiderabilia homini, alia ſunt in corpore, alia ſunt in anima.

6. Eſt diviſio accidentis in varios modos quibus afficitur. Ariſtoteles autem in libro categoriarum aſſignat tantum diviſiones omnis generis: ac nihil fere aliud docet quam diviſiones.

Ac primo totus liber dividitur in tres partes ex quibus actu componitur tanquam aliquod totum actuale ſeu integrum. Sunt autem illæ tres partes. Prima *Antepradicamenta* ſeu diviſiones quædam veluti prooemiales, quas Iſidorus vocat inſtrumenta categoriarum. Secunda pars *predicamenta* categoriæ decem. Subſtantia, quantitas, qualitas, relatio, actio, paſſio, ubi, ſitum eſſe, habere. Quæ in his verbis continentur. *Auguſtinus, magnus orator, filius illius, ſtans in templo, hodie, diſputando, fatigatur*: Suntque totidem ſeries diviſionum ſupremorum generum in ſpecies, & ſpecierum in individua. Unde ſunt diviſiones totius univerſalis in ſpecies & ſpecierum in individua. Tertia pars dicitur *poſtpradicamenta* quæ ſunt quædam accidentia pluribus communia prædicamentis, ut ſunt modi oppoſitorum, prioritatis, ſimultatis, & motus & habere, *Ante-pradicamenta.*

Quicquid vero ibi tractatur, rectè revocabitur ad octodecim diviſiones, ut nihil aliud agat Ariſtoteles quam dividere vel vocem in varias ſignificationes, ut maximè in Antepraedicamentis, vel genus in ſpecies, ut in decem prædicamentis, vel ſubjectum in accidentia, ut in poſtprædicamentis, quæ ſunt varia accidentia categoriarum, ut oppoſitio, prioritas, motus habere, quæ ſunt accidentia convenientia prædicamentis; quæ tamen in varios modos ſubdividuntur. Porrò ſicut Chyrurgum peritiorem judicamus qui melius callet anatomiam & diſſectionem corporis in omnes partes diſſimilares: ita Logicum ſcientiorem qui melius diviſionem novit.

1. Diviſio eſt terminorum univerſalium in æquivocum quod eſt communis terminus quoad vocem tantum & ſyllabas, ut canicula reſpectu ſyderis & animalis domeſtici. Analogum quod eſt terminus communis quoad vocem & rem ſignificatam, ſed vario modo & inæqualiter, ut ſanum reſpectu animalis & medicamenti. Et univocum quod eſt terminus communis quoad vocem & rem ſignificatam, idque eodem modo & æqualiter, ut homo reſpectu Petri & Pauli.

2. Diviſio eſt rerum quæ de alio prædicantur: quædam enim dicuntur de alio ſimpliciter ſine complexione, id eſt, ſine aliquo addito, ut Petrus eſt homo; quædam dicuntur cũ com-

plexione ſive cum aliquo addito, ut Petrus eſt homo doctus.

3. Diviſio eſt ſubſtantiæ in primam & ſecundam: prima eſt ſingularis, ut Petrus; ſecunda eſt univerſalis, ut homo. Univerſale enim, ut dicit Ariſtoteles, aut nihil eſt aut poſterius eſt, id eſt, poſt ſingularia. Atque hæc diviſio æquè accidenti convenit quod etiam ſingulare & univerſale eſt.

Prædicamenta. In prædicamentis continentur decem diviſiones, decem generum ſupremorum in ſpecies & ſpecierum uſque ad individua. In hoc enim occupatur Logica. Unde exſurgit quædam ſeries diviſionum & ſubdiviſionum ab uno quodam ſupremo genere uſque ad individua, in qua ſerie genus prædicatur de ſpeciebus & ſpecies de individuis: Unde iſtæ ſeries prædicamenta dicuntur, quaſi continentes ea quæ de aliis prædicantur; dicuntur etiam categoriæ, quod nomen Græcum ſignificat accuſationem; quia, ſicut in accuſatione forenſi dicitur & enuntiatur id quod eſt de reo, ſic in iſta ſerie dicitur id quod eſt ſpecies, ut, homo eſt animal, & id quod eſt individuum ſeu ſingulare, ut, Petrus eſt homo. *Nomen categoria unde.*

Non eſt autem accipiendum hic genus ſupremum proprie & in rigore quaſi illud ſit quod ſupra ſe nullum aliud habet genus: unde decem categoriæ ab Ariſtotele poſt Architam antiquiorem Philoſophum traditæ appellantur à pluribus famoſæ & vulgares, quia vulgo tradi ſolebant diſcipulis, abſque præjudicio iis addendi aut detrahendi, cum res magis exactè diſcutitur. Unde fit ut quidam addant plures alias categorias & prædicamenta, & quo plura adduntur eo major habetur ſcientia diviſionum. Licet iſtas diviſiones exacte diſquirere pertineat ad alias ſcientias.

Additur 1. prædicamentum tranſcendentium: eſt autem tranſcendens id quod rebus omnibus convenit. Et habet ſub ſe tres ſpecies, ens, verum, bonum: ens qood eſt objectum eſt potentiæ; verum quod eſt objectum ſapientiæ, & bonum quod eſt objectum amoris. Nam quidquid eſt, eſt ens, eſt verum, & etiam bonum ſaltem bonitate entis, ut eſt dæmon.

2. Additur prædicamentum ſimilitudinis & diſſimilitudinis. Quæ tamen revocantur ad relationem.

3. Prædicamentum ſigni, quod aliud præter ſe repræſentat vel naturaliter, ut fumus ignem, vel ad placitum, ut hedera vinum venale.

4. Eſt prædicamentum circumſtantiæ, quæ eſt aliquid rei alteri adhærens aut ad ipſam pertinens extra ejus eſſentiam. Eſtque circumſtantia, vel Phyſica vel moralis quæ ſeptuplex aſſignatur infra.

5. Eſt

5. Eſt prædicamentum entis moralis, quod eſt ens dependens ab homine quatenùs ſciens & liberè agit, ut ſunt actus humani eliciti aut imperati, interni, aut externi.

6. Eſt prædicamentum entium rationis quæ exiſtunt tantum quatenus objiciuntur intellectui; ſuntque duplicis ſpeciei. Quædam fundata cum aliquâ ratione, quæ dicuntur entia rationis ratiocinatæ. Quædam non fundata, quæ dicuntur entia rationis ratiocinantis. Ut ſi imaginor piſcem cum *cornibus* cervi.

Quamvis verò multiplicari poſſint prædicamenta, conſultum tamen eſt aſſueſcere decem Ariſtotelicis ad vitandam confuſionem, ſicque obſervare quomodo dividitur ſubſtantia.

1. Subſtantia in ſpiritualem qualis eſt Angelus, & in corpoream. Hæc autem in inanimatam, ut eſt terra; & animatam. Hæc autem in ſenſibilem, ut eſt arbor, & ſenſitivam. Hæc porrò in irrationalem ut eſt equus; & rationalem ut eſt homo, ſub quo ſunt individua Petrus, Paulus, &c.

2. Quantitas in continuam & diſcretam.

3. Qualitas in potentiam, habitum, patibilem qualitatem & formam prout determinat ſubſtantiam ad operationem per habitum & potentiam, vel inſervit ad ſui ipſius conſervationem per patibilem qualitatem, vel ad ornatum per formam & figuram.

Quia autem exactè iſta omnia dividere magis pertinet ad alias ſcientias quàm ad Logicam, ideò ad alias diviſiones in poſtprædicamentis contentas ac communes categoriis tranſimus.

Poſt-prædicamenta.

Dividuntur autem poſt-prædicamenta in quinque modos, ſcilicet oppoſitorum, motus, prioris, poſterioris & habere.

Oppoſita ſubdividuntur immediatè in oppoſita ſe compatientia in eodem ſubjecto ſaltem in aliquo gradu remiſſo, ut ſunt oppoſita relativè & contrariè, qualis ſunt calor & frigus, & oppoſita non ſe compatientia ſimul, ut ſunt quæ opponuntur contradictoriè & privativè, ut viſus & cæcitas.

Motus ſpecies ſunt ſex, generatio, corruptio, accretio, decretio, alteratio ſeu perfectiva vel corruptiva, & motus localis.

Modi prioris ſunt eſſe prius ordine, tempore, honore, cauſalitate. Ac totidem modis dicitur aliquid eſſe poſterius.

Modi habere ſunt etiam diviſi. Quia habetur aliquid tanquam pars, vel ut veſtitus, vel ut poſſeſſio, vel ut contentum in vaſe.

Sicque in libro Categoriarum continentur diviſiones omnis fere generis, ut ſit ſcopus Logicæ artem aut ſcientiam dividendi in eo docere.

Morale. Si tibi labor in addiſcendis tot diviſionibus Philoſophicis; addiſce diviſionem Angelicam, quam nato Chriſto docuerunt Angeli, *Gloria in altiſſimis Deo & in terrâ pax hominibus bonæ voluntatis.* Hæc eſt partitio vera, ſancta, Deo grata, hominibus neceſſaria, tamen non contenti iſtâ diviſione litigant inter ſe & gloriam ex ſuperbia ſibi aſſumunt, ait Pius quidam Philoſophus. *Helmenſius.*

Tertia pars Logicæ argumentativa ad libros de interpretatione, &c.

Tractaturus Ariſtoteles de Syllogiſmo & ejus ſpeciebus in libris Priorum & Poſteriorum Analyticorum, Topicorum & Elenchorum, prius de ejus materia proxima tractat, id eſt, de propoſitione in libris Petri Hermenias, id eſt, de interpretatione dictis, quod propoſitio ſit interpres & manifeſtativa conceptus mentis: in his autem libris Ariſtoteles ſubtiliſſimus eſt, ut ait Iſidorus, & quando hos libros ſcriptitabat, dicitur quod calamum in mente tingebat, atque ideo tantum faciliora & magis neceſſaria vacat hic attingere.

Argumentatio.

Definitur argumentatio *oratio qua unum ex alio rectè colligitur.*

Notandum in quavis argumentatione eſſe diſcurſum, qui ex D. Thoma 1. p.q.14. art.17. duplex eſt: unus improprius ſeu ſucceſſionis qua unum poſt aliud cognoſcitur, ita ut tamen poſterioris cognitio à priori non pendeat: alter proprius ſeu cauſalitatis qua unum poſt aliud cognoſcitur, ita ut tamen poſterioris cognitio à priori non pendeat; unde & dicitur cognitio unius ex alio prior unius poſt aliud, à quibus diſtincta eſt cognitio unius in alio, ut cognitio imaginis n ſpeculo. Notandum, inquam, in ea eſſe diſcurſum cauſalitatis, non ſucceſſionis, quia per hunc non rectè infertur unum ex alio.

Sex ſunt ejus ſpecies, Exemplum, Inductio, Dilemma, Gradatio, Enthymema & Syllogiſmus.

Exemplum eſt argumentatio *in qua ex uno vel pluribus ſingularibus aliud ſingulare colligitur ob quandam inter illa ſimilitudinem*, ut Cæſarem decuit clementia: Ergo Henricum.

Inductio eſt argumentatio in qua ex *ſufficienti individuorum enumeratione ſpeciem, & ex ſpeciebus genus colligimus*, ut Socrates, Plato, &c. Sunt rationales ergo & omnis homo. Homo eſt ſubſtantia, brutum eſt ſubſtantia, ergo & omne animal.

Dilem-

Dilemma eſt argumentatio *qua duplici parte conſtans utrumque ita premit ut ex alterutra parte capiat adverſarium*. Dicitur etiam cornutus ſyllogiſmus. Sic Bias apud Gellium l. 5. cap. 11. ſuadet non eſſe ducendam uxorem quia, ſi pulchra, habebis communem; ſi deformis, habebis pœnam.

Gradatio ſive Sorites eſt argumentatio, *qua per multas intermedias propoſitiones ad conſequens devenitur*. Sic Diaphantus apud Plut. de educandis pueris ait, quod mihi placet, matri placet; quod matri placet, Themiſtocli arridet; quod Themiſtocli arridet, Athenienſibus gratum eſt: ergo quod mihi placet Athenienſibus arridet.

Enthymema *qua ex una tantum propoſitione infertur alia*, ſupple eſt argumentatio; dicitur etiam ſyllogiſmus imperfectus.

Syllogiſmus ab Ariſt. definitur oratio *in qua quibuſdam poſitis aliud quidpiam ab his qua poſita ſunt, eo quod iſta ſunt, neceſſariò ſequitur*: quam definitionem ita elegantius reddit Aulus Gellius, l. 15. n. 26. Syllogiſmus, inquit, eſt oratio in qua conſenſis quibuſdam & conceſſis, aliud quid quàm quæ conceſſa ſunt, neceſſario conficitur.

Materia ſyllogiſmi id dicitur ex quo conſtat ſyllogiſmus: illa duplex, proxima tres propoſitiones ſunt, remota tres termini ex quibus fiunt iſtæ propoſitiones: horum ille eſt major qui in prædicato concluſionis & in majori reperitur, minor qui in ſubjecto concluſionis & minori reperitur, medius qui in utraque præmiſſa.

Forma ſyllogiſmi eſt ipſius materiæ apta ad quid concludendum diſpoſitio; illa duplex: una materiæ remotæ & dicitur figura; & cum materia tribus modis illa poſſit diſponi, ideo figura triplex: prima quando medium eſt ſubjectum in majori, prædicatum in minori: ſecunda quando eſt prædicatum in utraque: tertia quando ſubjectum. Altera materiæ proximæ, & dicitur modus.

1. Quilibet ſyllogiſmus tribus tantum terminis debet conſtare. 2. Medium non debet poni in concluſione. 3. Concluſio ſequitur deteriorem partem. 4. Non debent præmiſſæ ambæ eſſe negantes. 5. non particulares.

In prima figura major ſit univerſalis minor affirmans in modis directis: in ſecunda major univerſalis alterutra negans: in tertia minor affirmans, alterutra univerſalis. Quæ brevius ita exprimi poſſunt ut memoriæ mandentur.

Ter-

Ter ſit, non bis par neg. med. nec cluſio neſcit,
Eſt tamen hac partis deterioris amans.
Prima ma: url. ſit mamque minor: ma urlque ſecunda
Vnaque neg.: una url tertia ſitque minor.

Propoſitio.

Propoſitio *eſt oratio affirmativa vel negativa alicujus de aliquo:* oratio eſt *vox ſignificativa ad placitum cujus partium aliqua ſignificativa eſt ſeparatim ſumpta.* Eſtque vel hortativa, vel optativa, cujuſmodi orationes ad poëtas aut rethores pertinent: vel eſt enuntiativa quæ ad Logicum pertinet ſignificatque verum vel falſum, conſtatque ex ſubjecto, prædicato & copula, vel dubitativa eſt quæſtio.

Subjectum eſt *de quo aliud prædicatur,* ut cum dicitur homo eſt animal, animal prædicatur de homine. Prædicatum eſt *quod de alio prædicatur,* ut in eadem propoſitione animal prædicatur de homine; ideo homo eſt ſubjectum, animal prædicatum: copula eſt quod ligat ſubjectum cum prædicato, eſtque vel explicita expreſſa in verbo *ſum es eſt,* ut homo eſt animal: Vel implicita & expreſſa per aliud verbum quod continet & copulam prædicatum & ſimul, ut homo currit, id eſt, homo eſt currens.

Unde propoſitio reſolvitur in nomen & verbum.

Eſt autem nomen *vox ſignificativa ad placitum ſine tempore cujus nulla pars ſeparata ſignificat.* Ut cum dicitur *homo.*

Verbum eſt *vox ſignificativa temporis, cujus pars ſeparata nihil ſignificat,* ut hoc verbum amat ſignificat tempus præſens, partes vero iſtæ *a* aut *mat* nihil ſignificat ordinarie.

Eſt vero vox *ſolus ore animalis prolatus:* aut ſecundum alios aër tenuiſſimus ictus plectro linguæ.

Propoſitiones dividuntur in uniuerſales quæ afficiuntur ſigno univerſalitatis *omnis aut nulla:* particulares quæ afficiũtur ſigno particularitatis, *quidam, aliquis:* indefinitæ quæ ſine his ſignis proferuntur. Dividuntur etiam in abſolutas & hypotheticas quæ proferuntur ſub conditione, ut *ſi ſol lucet dies eſt.*

Iterum in ſimplices & modales quæ ultimæ proferuntur cum aliquo modo compoſitionis, qui eſt ſextuplex *verè. falsò contingenter. poſſibiliter. impoſſibiliter, neceſſariò.* Ut homo eſt contingenter albus, eſt propoſitio modalis.

Eſt etiam quædam propoſitio clara alia exponibilis quæ conſtat quibuſdam terminis obſcuris, quæ indigent ideo explicatione, ut ſunt *ſolum, præter, quatenus;* unde ſunt propoſitiones excluſivæ, exceptivæ & reduplicativæ.

Logici tractant de quibuſdam propoſitionum proprietatibus

ſcilicet

ſcilicet de earum oppoſitione inter ſe, de oppoſitarum inter ſe æqui-pollentia ac etiam converſione. Sed hæc minus utilia.

Aliæ ſunt propoſitionum proprietates quarum cognitio multum prodeſſet eis ſcientibus.

1. Eſt veritas vel falſitas, quæ convenit omni propoſitioni. Eſt enim vera vel falſa. Eſt autem illa veritas *Conformitas propoſitionis cum ſuo objecto*, falſitas verò eſt *defectus illius conformitatis.*

Porro veritas aut falſitas vel eſt evidenter & clarè nota ex apprehenſione terminorum ac veluti primo mentis intuitu ſine obſcuritate, & hinc vocatur aliqua propoſitio evidens aut clara. Eſt ſiquidem evidentia quaſi videntia aut viſio objecti. Quod ſi inſuper expellat omnem dubitationem rationabilem (nam dubitationes irrationabiles parvarum mentium non conſiderantur) & nitatur alicui fundamento, aut principio infallibili, ex quo clare deducitur, dicitur propoſitio certa. Nam certitudo eſt *aſſenſus mentis ad aliquam propoſitionem ſine formidine rationabili.* Unde propoſitiones fidei, ut Deus eſt incarnatus, ſunt certæ, etſi mens formidet aliquantulum, irrationabiliter tamen, nititur enim fundamento infallibili, ut eſt divina revelatio.

Quod ſi propoſitio ſit obſcura & incerta, tunc vel nititur gravi fundamento vel levi. Si primum eſt propoſitio probabilis; ſi levi fundamento nititur eſt propoſitio improbabilis. Eſt enim propoſitio probabilis, *illa quæ in re obſcura aut incerta gravi nititur fundamento;* ſicut improbabilis quæ levi.

Fundamentum autem grave intelligitur quod tanto pondere ex ſe inclinat intellectum ad aſſentiendum propoſitioni, ut ſpectato modo naturali judicandi de veritate rei & ei aſſentiendi, in rebus obſcuris & incertis prudens quiſque ſine ulla nato levitatis aut imprudentiæ propter tale fundamentum aſſentiri poſſit ac de rei veritate aut falſitate ferre judicium. Unde apud Ariſtotelem l. 6. *Topicorum* propoſitio probabilis dicitur, *Quæ videtur omnibus aut ſapientibus.* Quia tunc habet grave fundamentum. Unde & infertur quod ſit improbabilis ſi ſit tantum unius aut alterius Doctoris contrà multo plures, quia tunc auctoritas unius contra plures eſt leve fundamentum. Item etiam ſi ſuppetat talis ratio quæ tollat obſcuritatem aut formidinem de oppoſita propoſitione, quamvis oppoſita habeat plures authores, cenſenda erit improbabilis & falſa, nec licebit eam ſequi.

Quod autem tantæ ſint difficultates in iſtis, non mirabitur qui quæ docet Ariſtot. l. 1. *poſteriorum* & explicat Albertus magnus

magnus ad eum librum tract. 1. c. 2. animadverterit. Ut enim aurum varios habet ordines & ſtatus: primo enim eſt aurum obrizum omnino depuratum, ſecundo eſt aurum quod ex fabricatione habet aliquid admixtum, quod tamen non participat niſi purum. tertio eſt aurum quod tantum de alieno admixtum habet ut non niſi peritus illud percipiat, quarto cum eſt falſum ita tamen eſt ſimile auro ut poſſit fallere peritum, ut Orichalcum, quinto cum ita falſum eſt ut ſua falſitas omni homini appareat. Sic propoſitio quinque habet ordines: in primo ordine eſt illa quæ ſine dubitatione vera eſt, ut eſt propoſitio neceſſaria; in ſecundo eſt propoſitio proxima veritati, ita ut difficile accidat fallacia licet poſſit ejus veritas mutari & fallere; in tertio eſt propoſitio opinabilis opinione plurium non ſapientum; in quarto veriſimilis quæ cum dolo & ſimulatione occultâ habet ſimilitudinem veræ propoſitionis etſi non ſit probabilis; in quinto ordine eſt illa quæ ſcitur eſſe falſa.

Hæc autem annotare utiliſſimum eſt ad diſcerpendas varias argumentationum ſyllogiſticarum ſpecies: quia inter Syllogiſmos quidam ſunt *demonſtrativi*, quia conſtant ex propoſitionibus evidentibus & certis: alii vero ſunt tantum *Topici dialectici aut probabiles*, quoniam conſtant ex propoſitionibus tantum probabilibus, ſive interim illatio concluſionis ſit evidens, & certa vel tantum probabilis. Quod ſi propoſitiones appareant evidentes & certæ, non ſunt tamen tales, fit ſyllogiſmus pſeudographus; ſi vero appareant probabiles cum non ſint tales, fit ſyllogiſmus Sophiſticus, & uterque ſyllogiſmus generat errorem; ſicut demonſtrativus generat ſcientiam, & Topicus generat opinionem.

Cæterum quæ pertinent ad Syllogiſmum Sophiſticum pluribus explicandum reſtaret ad vitanda præcipitia errorum. Sed hic eſt Logica pauperum ex affectu miſericordiæ hic inſerta ad levandam tantiſper inopiam, non omninò tollendam. Melius judicavimus ut partem haberes quam toto careres. Vale & ora pro me.

MONITA QVÆDAM
de vocatione ad Ordines.

IMPOSITIO manuum eſt oſtium per quod intrant qui Eccleſiarum gubernaculis admouentur, proindè quia eiuſmodi oſtium diligenter cuſtoditum non eſt, factum eſt vt tanta mala quæ ſentimus agminatim, in Eccleſiam Dei irruperint, &c. *Concil. Coloni. ſub Hermano Archiep. an.* 1536.

Quamobrem omnibus qui præficiendi Eccleſiaſticis muniis poteſtatem habent, illa Paulina ádmonitio ſemper ob oculos verſabitur; *manus citò nemini impoſueris, neque communicaueris peccatis alienis.* 1. Tim. 5. Si enim ad honores mundi ſine ſuffragio temporis, ſine merito laboris indignum eſt peruenire, & notari ambitus ſolent, quos probitatis documenta non adiuuat, quàm diligens & quàm prudens habenda eſt diſpenſatio diuinorum munerum & cœleſtium dignitatum. *ibid.*

Ordinandi de quibus examinandis docet hoc diſtichon.

An confirmati, genu, ætas, quis titulus ſit?
Ordo quis acceptus, mores doctrina, fidéſque?

Malderus in medit. Theolog. dies 27.

Si enim κλῆρος Græcè, ſors Latinè appellatur: propterea vocantur clerici, vel quia de ſorte ſunt Domini, vel quia ipſe Dominus ſors, id eſt pars clericorum eſt. Qui autem vel ipſe pars Domini eſt, vel dominum partem habet, talem ſe exhibere debet, vt & ipſe poſſideat Dominum, & ipſe poſſideatur à Domino. D. *Hieronymus in Epiſtola ad Nepotianum, vbi totus eſt in vita clericorum delineanda.*

Videte vocationem veſtram, ait vocatus Apoſtolus, conſideremus & nos an vocati venerimus & vocati à Deo? Cuius nimirum hæc vocatio eſt, quia quos prædeſtinavit, hos & vocauit; ſed qui vocaverit vos in honorem cleri? vellem con-

venire conſcientias veſtras, vt ſecundùm præceptum Domini loquar ad cor Ieruſalem. Huic enim parvulo adhuc, aut forſitan nedum nato, Eccleſiaſtica iam beneficia prouida ſanè parentum ſollicitudo parabat, *&c*. D. Bernardus ſerm. de *verbis Euangelij* dixit Simon Petrus ad Ieſum, ecce nos reliquimus omnia.

Audi querelas Domini, *&c*. Ipſi inquit regnaverunt & non ex me, principes extiterunt & non vacaui eos vniverſos. Siquidem in ordinibus Eccleſiaſticis, cæteriſque ad ſanctuarium pertinentibus, honorem quærentes proprium aut diuitias ſeu corporis voluptatem, poſtremò quæ ſua ſunt non quæ Ieſu Chriſti, manifeſtè prorſus, & indubitanter, non ea quæ ex Deo eſt charita, ſed externa à Deo, & quæ omnium malorum radix eſt cupiditas, introducit. Quid igitur temeritatis, imò quid inſaniæ eſt? Vbi timor Dei, vbi mortis memoria, vbi gehennæ metus & terribilis illa expectatio judicij? Sponſa nec cubiculum, nec cellam ingredi, niſi rege introducente præſumit, tu irreuerenter irruis nec vocatus, nec introductus. *D. Bernardus ibidem.*

Irreuerenter confluunt
Omnes ad ſacrum ordinem,
Sed hominem veterem numquam exuunt,
Nec fœditatis diluunt antiqua turpitudinem.
Hi calicis dulcedinem dant in amaritudinem,
Et in venum aſpidis, Ieſúmque magnum ſordidis
Veſtimentis induunt, & polluunt teſtamenti ſanguinem,
Singultuoſis vocibus verbum ſalutis predicant,
Et explicant monitis ſalutaribus qui agendum ſit omnibus;
Sed Eſaü ſunt manibus, & voce Iacob indicant.

Petrus Bleſenſis Epiſt. 57. ſeu in cantilenâ de luctâ carnis & ſpiritus.

Curritur paſſim ad ſacros ordines, & reverenda ipſis quoque ſpiritibus Angelicis miniſteria, homines apprehendunt ſine reuerentiâ, ſine conſideratione; neque enim ſignum regni occupare cœleſtis, aut illus timent imperij geſtare coronam, in quibus auaritia regnat, ambitio imperat, dominatur ſuperbia, ſed & iniquitas & luxuria etiam principatur: in quibus & peſſima forte appareat intra parietes abominatio, ſi iuxta Ezechielis Prophetiam parietem fodiamus, vt in domo Dei videamus horrendum. *Idem D. Bernardus de converſione ad clericos, cap. 29.*

Non temerè dico, ſed vt affectus ſum & ſentio, non arbitror inter ſacerdotes multos eſſe qui ſalui fiant, ſed multò

plures qui pereant: in cauſa eſt, quoniam res excelſum requi-rit animum: multas enim habet cauſas, quæ depellant ipſum à ſuis moribus, & innumeris oculis opus illi vndique. *D. Ioannes Chryſoſtomus hom. 3. in cap. 1. Actuum Apoſtolorum.*

Virgo cuidam ſancto & pio facta eſt revelatio pœnarum purgatorij, inferni & gaudiorum paradiſi: ille vnum inter cætera demiratus eſt, quòd cùm multi ex omni genere ſtatuum flammis expiatoriis Purgatorij torquerentur, pauci ſacerdotes ex impudicis in illo apparerent: cui ea de re rationem ſciſcitanti, reſponſum eſt, paucos ſacerdotes per Purgatorij flammas expiari, quòd pauci contritionem haberent, & fere omnes damnarentur. Scilicet adeo excelſa eſt ſacerdotis dignitas, vt qui eam deprauatis moribus commaculant, vix locum pœnitentiæ & miſericordiam à Deo conſequantur: qui verò congruentem huic dignitati vitam ducunt, cum eos eminentis ſanctitatis eſſe par ſit ſtatim in cœlum rapiuntur, vel pauca expianda habent, vt propter ea quàm citò per Purgatorium tranſeant. *Refert Dionyſius Carthuſia. de quatuor nouiſſimis*, parte 3. art. 13.

Iampridem conqueſtus eſt Chriſtus de malis ſacerdotibus in hunc modum. Ego ſum quaſi ſponſus qui ſponſam ſuam cum omni charitate ducit in domum ſuam. Sic ergo conjunxi ſacerdotes mihi cum corpore meo, vt ipſi eſſent in me, & ego in eis; ſed mihi reſpondent ſicut adultera ſponſo: Verba tua non placent mihi, divitiæ tuæ vanæ ſunt, voluptas tua quaſi venenum. Ego habeo tres quos magis diligere volo & ſequi. Cui vir manſuetus reſpondit. Sponſa mea audi me, expecta magis, quia verba tua debent eſſe mea, voluntas mea voluntas tua, diuitiæ meæ diuitiæ tuæ, voluptas tua voluptas mea. Quæ nullo modo vult audire; ſed diſcedit ad illos tres: cumque diſceſſiſſet longè vt non videretur ſponſus; Primus illorum, id eſt mundus, ait: Hîc eſt diviſio virorum & ego non poſſum amplius ſequi eam, ideò ego volo habere omnes divitias eius. Secundus dicit, id eſt corpus. Ego mortalis ſum & cibus ſiam vermium, ipſa autem immortalis, ideò relinquo eam hîc. Tertius ait, id eſt diabolus, Ego ſum immortalis & ſine fine manſurus, quia noluit eſſe cum viro ſuo, ſine fine ſequetur me. Sic faciunt mihi iſti maledicti ſacerdotes. Ipſi deberent eſſe membrum meum & ita excellentes præ aliis, ſicut digitus in manu, ſed ipſi deteriores ſunt diabolo, & ideo præ omnibus diabolis, profondiùs ſubmergentur in infernum, niſi ſe emendaverint. Ego voce eos quaſi ſponſus. Omne quod paſſum facio

eis, ſed eò longiùs diſcedunt, quò plus voco. Verba mea non placent eis, diuitiæ meæ oneroſæ ſunt, dulcia verba mea quaſi venenum abominantur. Curro poſt eos, monendo quaſi pius pater, ſupportando eorum delicta quaſi mitis Dominus, donis attrahendo, quaſi bonus ſponſus; ſed ipſi eò magis auertunt ſe, quò plus voco. Tres amicos magis quàm me diligunt, id eſt mundum & corpus, ideò tertius, id eſt, diabolus recipiet eos & numquam dimittet. Ideo væ eis quod vnquam ſacerdotes & membra mea facti ſunt. Ille ſacerdos qui nunc moriebatur, habuit tria. Primò ſuperbiam, quia veſtiuit ſe ſicut Epiſcopus. Secundò laudatus de ſapientiâ. Tertiò ad quodcumque voluit & corpori placuit, flexit voluntatem ſuam, &c. Sed quid nunc profuit ei? ideò pro ſuperbiâ eſt ante me quaſi homo ad medietatem corruptus, & fœtidus, & plenus vlceribus, & corruptâ carne. Pro laude eſt neglectus ante me & negligetur ab hominibus. Pro voluntate propriâ, corpus receperunt vermes, animam dæmones ſine fine cruciantes. Ecce miſeri quid diligunt & quid faciunt? Vbi nunc amici eius, vbi bona, vbi honor, & gloria? pro his omnibus habebit nunc æternam confuſionem, &c. Væ talibus, quod vnquam nati fuerunt! Ipſi enim profundiùs cadunt in infernum, quàm aliquis alius. *In reuelationibus S. Brigittæ. libro 4. capite* 135.

Clericus quidam in Synodo Epiſcoporum prædicare compulſus anguſtiabatur quidnam dignè poſſet coram tot Eccleſiæ prælatis prædicare? & vbi acceſſurus in oratione iacebat, venit ad eum diabolus, & dixit: Quid anguſtiari iſtis clericis prædicare? dic eis iſtud & non aliud: princeps inferni ſalutat principes Eccleſiæ, læti omnes eiſdem referimus gratias, quia per eorum negligentiam ad nos fere totus mundus devoluitur, quia cum ipſis Prælatis, nobis eorum ſubditi afferuntur, inuitus quidem dico, ſed altiſſimi juſſione coactus. *Ludolphus de Saxonia hac narrat. cap. 62. de ambit. & aliis defectibus religioni.* Item. *Matthæus Paris. & alij.*

Ingrediuntur electi ſacerdotum manibus expiati cœleſtem patriam, & ſacerdotes ipſi per vitam reprobam ad inferni ſupplicia feſtinant, cui ergo rei cui ſimiles dixerim ſacerdotes malos niſi aquæ baptiſmatis, quæ peccata baptizatorum diluens, illos ad regnum cœleſte mittit, & ipſa poſtea in cloacas deſcendit. *D. Greg. magnus, Homil.* 17. *in Euang.*

Quem honorem homo etiam vocatus, etiam electus à Deo, non tutè, neque ſine multo cadendi diſcrimine ſuſcipit, teſtimonio ſunt Saul & Iudas plurimique. Quis igitur manet

ſitus dum ingerit ſe quiſpiam prece, pretio, non vocatum, non electum, vtinam non reprobatum. *Gerſon. tom. 2. ſerm. ad Eccleſia cautelam.*

In primis Eccleſiæ ſæculis cùm is ſacerdotio honos deferebatur quem deferri par erat, prout res eſt digniſſima & in ſummo pretio habenda, nemo ad illud admittebatur, niſi vt ad Epiſcopatum promoueretur, aut ad regimen animarum, vel niſi ob verbi Dei prædicationem magnam de ſe exiſtimationem apud omnes ſibi conciliaſſet. Cæteri Eccleſiaſtici in ordine & munere Diaconorum, vel Subdiaconorum aliorumque minorum ordinum remanebant. Ac tunc quidem gradus infimos habebant, ſed vitam præcelſam & ſublimen ducebant. At hodie contra accidit: qui enim ad ſupremum Presbyteratus gradum euecti ſunt, nequidem vitam degunt quæ inferioribus ordinibus conveniret: crede mihi, chariſſime, non alius ab ipſos cacodæmone tantâ & tam enormi audaciâ corda plurimorum hominum huius ſæculi incitauit ad acquirendum ſupremum ſacerdotij honorem, niſi vt eoſdem in eminentiorem templi partem exaltatos, inde eos in profundum diiciat, &c. nec dici, nec explicari poteſt quanta ſanctitas deſideretur ad munus illud obeundum claudendi verbo & aperiendi ianuas cœli, & à cœlo creatorem omnium aduocandi, vt in altari ſiſtat ſe, &c. *Ioannes Auila Epiſtolarum parte. 1. Epiſt. 6. ad iuvenem cui ſacerdotium diſſuadet.*

Character Ordinis non neceſſario ſupponit characterem Confirmationis, unde ſi non confirmatus ordinetur verè accipit characterem & poteſtatem Ordinis, cuius exemplum habemus in Apoſtolis, qui ordinati ſunt in cœna; ſed confirmati in Pentecoſte. Conſentaneum eſt tamen vt ante Ordinationem ſit confirmatus; non enim decet vt in Eccleſiâ aſſumatur quis in ducem qui in eâ nondum adſcriptus eſt in militem. *Leſſius in 3. p. de ſacramento ordinis. c. 2. dubio 2.*

Ordinandi debent eſſe bonæ conſcientia: ita vt non ſint ſibi conſcij alicuius peccati mortiferi. Deinde debent eſſe bonæ famæ. Ratio eſt, quia ordinatio eſt Sacramentum non quidem inſtitutum ad remiſſionem peccatorum, ſed ad conſtituendum hominen mediatorem inter Deum & plebem. Nam ſacerdotes debent Deo vota populi & ſacrificia offerre, & populo divinam doctrinam & Sacramenta miniſtrare, ad quæ & bona conſcientia apud Deum, & bona fama apud homines requiritur. *Idem ibidem. c. 5. dubio 1.*

Ac vt ab initiis exordientes, quaſcumque priùs perſonnas ineptas, & à ſacris alienas ſecludamus, hinc ad ſingulos gra-

dus progreſſuri, declaramus: in primis quoſcumque Chriſmatis Sacramento non confirmatos, rudes & ignaros criminoſos ſolemniter pœnitentes, neophytos, ebrietati & gulæ deditos, impudicos, lapſos poſt ordinem ſuſceptum, perjuros, vſurarios manifeſtos, infames, ratiociniis obligatos, ſervos, corpore vitiatos, inſigniter deformes, illegitimè natos, peregrinos & ignotos, excommunicatos, amentes, morbo caduco laborantes, energumenos, ab ordinationibus cleri longè arcendos, ſalua tamen Epiſcoporum poteſtate in caſibus à iure permiſſis diſpenſandi. *Concilium Burdigalenſe anno 1624. c. 6. num. 1.*

Et ne quid adhuc temerè ſuſcipiatur, ſed deducat eos ſpiritus Domini per ſemitas iuſtitiæ, exercitiis ſpiritualibus octo dierum vacare, generali peccatorum confeſſione animam perpugare, eoſdem exhortamur, & monemus, & ſic demum ſperantes ſe, Deo auctore, continere poſſe, temporibus ſacræ ordinationis, ad ordinem promoueri peroptamus. *Idem Concilium Burdigalenſe. cap. 6. num. 4.*

Præparatio ad facienda exercitia. Primò conſidera quis ſit finis quem in exercitiis iſtis intendere debes. Is nimirum, diſponere & præparare animam ad affectiones omnes ſiue actuales, ſiue habituales inordinatas, antiquas aut de nouo natas tollendas penitus, & ſublatis illis ad quærendam & inueniendam Dei voluntatem circa vitæ tuæ ſtatum, ſalutem, perfectionémque. Itaque pone ante oculos tuos internam animæ tuæ ruinam & ſterilitatem & cogita te audire quod Hieremias. cap. 1. *Ecce conſtitui te hodie ſuper gentes & regna, vt euellas & deſtruas, & diſperdas & diſſipes, & ædifices & plantes.*

Conſidera tibi inſuper eſſe vtendum aptis mediis ad illum finem. Hæc autem media ſunt exercitia ſpiritualia, quæ nihil aliud ſunt quàm certa quædam methodius examinandi conſcientiam, orandi mentaliter, legendi libros ſpirituales, & conſiderandi ea quæ cuique propria ſunt. Hinc tam multi tanta lumina & gratias hauſerunt ad ſuam perfectionem.

Conſidera opus eſſe vt ea inſtrumenta magni repates, eaque ſeriò adhibeas, omnia ſuis temporibus agendo, totúmque te in iis impendendo. Inſuper in iis opus eſſe generoſo animo, cum ſine difficultate ad ima vſque veteris vitæ fundamenta eruenda, & perdenda perveniri non poſſit, ac ea diſſipanda quæ in te conſtruxit dæmon, mundus & caro, fundandámque ſedem in te Deo dignam ſanctis deſideriis, ſolidiſque propoſitis è cœlo aductis. Opus etiam eſſe magna

animi quiete : ad hæc enim efficienda excludi debent cætera omnia, præter vnum Deum in ſolitudinem internam & externam concedendum eſt. Quare perſuade tibi ita cum Deo agendum eſſe his diebus paucis, quaſi tu ſolus cum eo in mundo eſſes. *Ducam,* inquit, *eam in ſolitudem & loquar ad cor eius.* Hæc omnia monet *Legaudiere* in opere poſthumo de perfectionis naturâ & cauſis ſect. 18. c. 24.

Ex quo autem fonte deſumi debeant meditationes pro exercitiis decem dierum, varij varia ſentiunt, puto eas commodas fore ordinandis, quarum indiculum dedimus inter præludia Theologiæ affectuæ. Cum præter pietatem, doctrinam ordinandis non inutilem contineant. Vnuſquiſque tamen vt in ſuo ſenſu abundet, per me licet.

Ioannes Carmelita. *De prudentia iuſtorum* parte 4. c. 5. introducit Chriſtum ſic dolentem ſuper Eccleſiaſticis, & ſic eos monentem.

Quomodo obtexit caligne in furore ſuo Dominus filiam Sion, dilectam ſponſam meam delictis Eccleſiaſticorum denigratam. Sanctitas illa antiqua Eccleſiaſticorum cum Eccleſia antiquâ naſcentium & ſine faſtu & aſtutiis ſæculi ſimplici ac fideli corde in domo meâ miniſtrantium extincta eſt. Video ego gentes ingreſſas ſanctuarium, de quibus præceperat altiſſimus pater meus ne intrarent in Eccleſiam ſuam. Gentilium peccata, ambitio, auaritia, incontinentia in Eccleſiaſticos tranſierunt : qui facti ſunt veluti tauri pingues per prata ſine timore currentes, *&c.* væ genti conſecratæ quæ in commotionem capitis verſa eſt : Omnes qui bene conſiderant, obſtupeſcunt & dicunt : Hæccine eſt gens perfecti decoris, gaudium vniuerſæ terræ ? Debuerat quotidiano ſacrificio & dulciſſimo Eccleſiæ cantu ad pietatem inflammari & lapidea corda ſæcularium exemplo ſuo mouere : & tamen alienata eſt retrorſum, & mercede conducta non purâ intentione mihi ſervit. Revertimini ad cor, filij mei & conſiderate nouiſſima veſtra, &c. *c.* 3.

Monet ſacerdotes.

Mundamini, qui fertis vaſa Domini, & pollutum nolite tangere ne forte moriamini. Attendite verba mea, chariſſimi amici ſacerdotes noui, & æterni teſtamenti mei, & induimini ſuauiſſimum iuſtitiæ decorem, vt ſanctè ſancta tractetis, & nomen meum infinita veneratione dignum non polluatis. Feci vos conſortes ſacerdotij mei, vt eſſetis mediatores populorum, quorum pondus portatis. Et ideo deberetis niue candidiores eſſe, & corda, manúſque puras extollere in

ſanctâ, vt decor ſacrificij veſtri aſcenderet ad altiſſimum Patrem meum, & donaret vobis dilecta populi. Conſiderate dignitatem veſtram, quia vncti eſtis oleo ſancto meo, & panem vitæ, qui de cœlo deſcendit, quotidie comeditis. Tanta eſt profectò altitudo dignitatis veſtræ, vt montium vertices ſuperetis, & cœli cœlorum vobis inclinentur. Quid ego dicam vobis, cùm videam vos in cœleſti dignitate conſtitutos homines eſſe & ſecundùm hominem ambulare? Mirabile eſt, vos corpore & ſanguine meo quotidie paſci, & vitiis cæterorum hominum, qui profanè viuunt, deformari. Quid eſt hoc? quomodo non transformamini in me, & innocentiâ vitæ reſplendetis? Exuite jam, filii mei, veterem hominem, vt ſingulari pietate tantum cæteris hominibus præſtetis, quantum illos dignitate præceditis. Adhæreat eſca, quam ſumitis viſceribus veſtris: & corpora veſtra, quæ Dei templum facta ſunt, ab omni corruptione præſervate. Luceat lux veſtra ſole clarior coram hominibus, quorum culpas abluitis, vt exemplo vitæ veſtræ emolliti atque conuerſi, glorificent per fructus iuſtitiæ clementiſſimum Patrem meum, qui in cœlis eſt. Fugite commercia filiorum huius ſæculi, qui vitæ puritatem oderunt: Diſcant alij prudentiam quæ de terrâ eſt, qui merguntur in terrenis deſideriis, quaſi plumbum in aquis vehementibus. Vos verò qui pane vitaliſſimo nutrimini, cavete ne regales epulas immundis cibis maculetis. Altiores mundo eſtis: cœleſtia cum mundi contemptu cogitate atque diligite, & altiſſimum iuſtitiæ ſacrificium in mei memoriam puriſſimis affectibus ſacrificate. Et non ſolùm placebit mihi holocauſtum veſtrum pluſquàm ſanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aſperſus, qui inquinatos ſanctificat, ad emundationem carnis, ſed ſupra omnia mundi bona iucundabor in caſtis & humilibus cordibus veſtris, quæ ardebunt igne charitatis in conſpectu meo. *Idem. c.* 7.

Atque quoniam omnia illa omnia eò tendunt, vt Ordinandi vocationem ſuam ad ſtatum Eccleſiaſticum probè diſcernant, addam pro eorum complemento, quæ vir perdoctus Stapletonus, *in diſputatione ſcholaſticâ principiorum fidei doctrinalium controuerſiâ* 2. *q.* 4. *art.* 2. eruditè tradit, vt quis poſſit rectè vocationem ſuam examinare: etſi enim illam multi vrgeant verbis terrificis ac potentiſſimis, nullus tamen methodum adeò perſpicuam docet, quâ probè diſcutiatur. Sed verba eius etſi pluſculâ attentâ mentis conſideratione libranda ſunt, quibus nihil melius ſcriptum in hac difficili materiâ, hactenus mihi occurrit.

Vocatio, inquit, eſt duplex: interna & externa. *Vocatio interna & externa.*

Interna eſt quando non ſolum ab hominibus, ſed etiam à Deo ſe vocari aliquis intelligit.

Hoc autem duobus modis intelligi poteſt.

Primum; quando quis dotibus illis à Deo donatus videtur, quæ ad functiones Eccleſiaſticas requiruntur. Hæc ſunt eruditio competens, vitæ integritas, zelus ac deſiderium ſalutis animarum. Horum trium vno qui caret, ſi ſe à Deo vocatum exiſtimat, ſeipſum mirabiliter fallit. Vt hæc autem ſibi adeſſe tutâ conſcientiâ perſuadeat, magnam adhibere debet vnuſquiſque prudentiam & humilitatem: prudentiam vt tum ſeipſum rectè diſcutiat, tum muneris, ad quod vocatur, magnitudinem diligenter perpendat; humilitatem, vt vocanti Eccleſiæ obtemperet. Lege his de rebus Gregorium Magnum *de curâ paſtorali*, parte 1. Chryſoſtomi libros *de ſacerdotio*, & Auguſt. librum *de paſtoribus*.

Alter modus cognoſcendi vocationem internam eſt, quando purâ intentione ſuſcipitur functio Eccleſiaſtica, ad quam quis vocatur. Qua in re innumeri ſeipſos decipiunt. Sciendum eſt igitur, quòd pura eſt intentio, quando media ad finem diriguntur: obliqua autem & præpoſtera, quando finis ipſe ad media proportionatur, & illis ſubſeruire cogitur. Finis autem omnis vocationis noſtræ eſt, vt in ea ad laudem Dei & ad ſalutem noſtram atque aliorum verſemur. Media ad illum finem conſequendum ſunt varia; tot ſanè, quot ſunt legitimæ in hac vitâ vocationes. Sed vt non omnia omnibus conueniunt, nec quælibet vocatio vnicuique ſalutaris aut idonea eſt; ita in omni vocatione vel ſponte eligenda, vel quando offertur, primùm & ante omnia diligenter conſiderandum eſt, an talis vocatio mihi ad finem meum conſequendum ſit vtilis; id eſt, an ego, conſideratis viribus & imperfectionibus meis, poſſim in eâ laudabiliter ad honorem Dei, ad ſalutem meam & aliorum verſari: quod ſi perſpexero, tunc audacter aſſumenda eſt illa vocatio. Hoc enim eſt, primum quærere regnum Dei, vt poſtea cætera nobis adjiciantur; *Matth.* 6.

Non eſt autem primò eligendum hoc vel illud vitæ genus, vt poſtea deſpicias quomodo, & quatenus in illo genere vitæ Deo poſſis placere atque ſeruire: ſic enim medium fini præponis, & finem medio ſubordinas, quod eſt abſurdum & impium. Multò minus conſiderandum an talis vocatio ſit mihi temporaliter commoda, vt pote honorifica, lucroſa, quieta, iucunda, & ſimilia. Hæc enim conſideratio non ſo-

lùm finem non aduertit, ſed etiam ea conſiderat quæ à fine plurimum auertunt. Quare qui cum alterutrâ hac conſideratione, vel neglectâ primâ, officium Eccleſiaſticum accipit, non eſt internè à Deo vocatus, quantumcumque externé vocatus fuerit. Non enim ad Deum & ad finem tendit rectâ, ſed obliquè ipſum finem ac Deum ad ſua perverſa vota trahere conatur. Poſtmodum enim eatenus tantùm Deo ſervire volet, quatenus vocatio eius exigit atque permittit, quam exiſtimans à Deo eſſe, cum à ſe ipſo & à ſuis concupiſcentiis, non à Deo ſit occaſiones vel peccandi, vel minus feruenter Deo ſerviendi, quas in illa reperiet: vocationi ſuæ imputabit; quaſi à Deo ad tale genus vitæ vocatus eſſet, ideoque à Deo vel tolerari, vel condonari debere periculosè præſumet. Hic enim mercenarius eſt, & qui non eſt paſtor, id eſt, coram Deo, quia non eſt vocatus à Deo cuius non ſunt oues propriæ: quia non ille paſcit eas, ſed Deus. Hic igitur error, & hujus rei inaduertentia, multos perdidit & perdet niſi caueatur. Eſt ergo diligentiſſime diſtinguenda vocatio interna ab externâ; ipſaque interna, quæ Deum authorem habet, ab ea quæ à nobis ipſis noſtriſque concupiſcentiis ortum accepit.

Hic tamen adhuc duo obſerua.

Primùm, quod externa vocatio abſque internâ, legitima eſſe poteſt ad functiones quas exercet, & aliis prodeſſe, licet ipſi vocatio ſit pernitioſa.

Secundò, quod interna vocatio præpoſtera & obliqua in ſtatu immutabili, vt ſacerdotio, vel coniugio, bonorum operum ſolertia penſanda eſt; in ſtatu mutabili (vt beneficio vel officio) corrigenda eſt, vel iſto ſtatu depoſito, vt in aliquo alio vberiùs Deo ſeruiatur, & certiùs ſaluti conſulatur, vel ſaltem intentione mutatâ & rectificatâ. Hæc obiter.

Nunc de externa vocatione, quæ propriè ad hunc locum ſpectat. Vocatio externa conſiſtit in reliquis duabus partibus, electione & ordinatione. Fit enim externa vocatio per Eccleſiam mediantibus illis, &c.

Ex iſtis colliges duplicem eſſe vocationem: externam vnam, quæ fit ab Eccleſiâ mediante electione aut ordinatione. Internam alteram quæ fit à Deo, ſi bona eſt; à cupiditate ſi mala eſt.

Deus autem vocat quempiam internè ad ordines aut aliquem ſtatum Eccleſiaſticum, quod etiam de aliis ſtatibus dici poteſt dupliciter.

Primo donando illi qualitates neceſſarias ad hunc ſtatum,

Eccleſiaſticum, ſcilicet eruditionem ſufficientem, probitatem morum, adde immunitatem ab iis omnibus, quæ ex canonibus Eccleſiaſticis, arcent hominem ab illo ſtatu.

Secundo donando illi puram intentionem diuini honoris, zeli animarum, ac ſalutis propriæ.

Hæc duo igitur debebit examinare ſedulò ac diligenter quicumque vult ſcire an ſit vocatus à Deo ad ordines & ſtatum Eccleſiaſticum, ac illa perpendere quæ monet ſapienter Stapleton.

Quod autem ſpectat ad eruditionem, poterit examinatorum iudicio credere, ad quos attinet ordinandorum tentare ſcientiam & alia quædam ad ordinum ſuſceptionem prærequiſita.

De probitate morum, quæ res eſt occultior, vix auſim aſſerere illum eâ eſſe præditum, quantumcumque ſe de præteritis dolere, ac impoſterum ab iis cauere præſumit, qui poſt vitam corruptiſſimam, in quâ diu vixerit, ſtatim ad ordines tranſire non reformidat. In eodem quippe ſtatu videtur eſſe ac Neophytus recenter ex infidelitate conuerſus, quem canones ab ordinibus excludunt: imò & in peiori ſtatu videtur eſſe, cùm peccata poſt fidem & agnitionem veritatis admiſſa deteriora ſint.

Si quis autem ſine vocatione internâ ſtatum Eccleſiaſticum aſſumpſit, corrigat quantum poterit, aut ſuppleat adhibitâ omni diligentiâ, quæ illi deſunt: maximè ſeſe excitet, inuocato diuino auxilio, ad puram & rectam intentionem, aliquando etiam ſi ſtatus ſit mutabilis, demittat ſe ab eo, memor illius verbi Guigonis Carthuſiani, *facilis ad Deum via eſt, quia exonerando itur*, & quod non ſit aliquis cui deſit ſufficiens gratia, ad dimittendum illud officium quod exercet cum interitu ſempiterno animæ propriæ.

Denique ex deprauatis moribus poſt ſuſceptum ordinem, nemo ſatis rectè inferet, ſe ſine vocatione illum aſſumpſiſſe, cùm aliqui etiam legitimè vocati, non reſpondeant vocationi, aut ea pro libertate abutantur.

DE EXAMINE AD *quatuor minores Ordines.*

CONCILIVM Mediolanenſe V. ſub S. Carolo Borromæo, parte 3. *Conſtitutionum* præſcribit inter cætera, vt etiam ij qui minoribus Ordinibus adſcribi volunt, examini Epiſcopali ſubijciantur & ab iis quæratur, experiundóque cognoſcatur. *An ſaltem primordia Grammatica in linguam Latinam intelligant. An ſcientia ſpes tales vos oſtendat, qui digni ſint, vt ad maiores Ordines aliquando aſcendant.* Quod Decretum ſanctiſſimum nouum non debet exiſtimari, cum antiquis temporibus ſinguli minores Ordines, non niſi ſeruatis aliquot dierum interſtitiis & præmiſſa eorum executione qui primò recipiebantur ſeiunctim conferri ſolerent iis qui ex inferiori gradu ad alium ſuperiorem conſcendere idonei per examen putabantur. Quare ſanctiſſimè & conſultiſſimè factum eſt in pleriſque Galliæ Diœceſibus à tempore primæ editionis huius libri *de triplici examine*, vt etiam initiandi ad quatuor minores per examen probarentur, quod antea in vſu erat pro ſolis tribus majoribus Ordinibus. Vnde cum in tribus primis editionibus huius libri tantum dediſſemus quæ apta erant ad tentandam doctrinam Ordinandorum ad Subdiaconatum, Diaconatum, & Presbyteratum habita ratione conſuetudinis tunc vigentis, in hac quarta editione addimus examen Acolytorum, ſeu pro quatuor minoribus, & quia ſicut indecorum eſt artifici ignorare artem quam profitetur, ſic Clerico neſcire Ordinem ad quem adſpirat, ideò ſingula examina initium ducunt ab ipſis Ordinationibus, nequando ab Examinatoribus audiant cum filiis Zebedæi, *neſcitis quid petitis*, qui Ordines ambiunt quorum ſunt ignari. *Mat. 2.*

PRIMA PARS EXAMINIS PRO *quatuor minoribus, de ipſis quatuor minoribus.*

Quid petis?

PEto admitti, cum veſtro bene placito, ad quatuor minores Ordines.

Qui ſunt illi quatuor minores Ordines?

Acolytatus, Exorciſtatus, Lectoratus, Oſtiariatus.

Quid eſt Acolytatus?

Eſt Ordinatio quâ traditione vrceolorum vacuorum ſub præſcriptâ verborum formâ datur poteſtas ad eoſdem vrceolos cum vino & aquâ porrigendum Sacerdoti in ſacrificio miſſæ.

Quare Acolytus ita vocatur?

Dicitur Acolytus quaſi pediſequus, quod eius officium ſecundarium ſit ſe qui Diaconum ad locum Euangelij cum candelabro, in quo ſit cereus accenſus, vnde etiam alio nomine dicitur ceroferarius, quod cereum deferat.

Quid eſt Exorciſtatus?

Eſt Ordinatio quâ traditione libri exorciſmorum cum præſcriptâ verborum formâ datur poteſtas ad legendos exorciſmos ſuper Energumenos ad diabolum ab iis expellendum.

Qui dicuntur Energumeni?

Arreptitij ſeu poſſeſſi à dæmone quos vexat dæmon & in eorum corporibus reſidet.

Quid eſt Lectoratus?

Eſt Ordinatio quâ traditione libri prophetiarum veteris Teſtamenti cum certâ verborum formâ datur poteſtas ad legendum ex pulpito ea quæ inſeruiunt ad inſtructionem magis vtilem populi.

Quid eſt Oſtiariatus?

Eſt Ordinatio in quâ traditione clauium ſub præſcripta verborum formâ datur poteſtas ad claudendas, & aperiendas Eccleſiæ ianuas, & ad admittendos fideles repellendóſque infideles & excommunicatos.

Quænam requiruntur vt Ordinatio ſit valida?

Tria requiruntur: debita materia, debita forma & debita intentio tam miniſtri conferentis, quàm hominis ſuſcipientis, ſi ſit adultus.

Quæ requiruntur vt Ordinatio ſit fructuoſa & gratiam conferat?

Vt qui ſuſcipit, non habeat conſcientiam peccati mortalis,

Quid eſt materia in Ordinatione?

Eſt aliquod inſtrumentum quod traditur tangendum Clerico Ordinando in ſignum illius poteſtatis quam recipit, ſicut ſunt claues in Oſtiariatu.

Quid eſt forma in Ordinatione?

Eſt prolatio verborum à miniſtro eam conferente in ſignum ejus poteſtatis quam recipit Ordinandus. Scilicet, accipe poteſtatem, &c.

Numquid etiam tonſura eſt Ordo?

Reſpondeo tonſuram non eſſe Ordinem ſed diſpoſitionem & proximam quamdam capacitatem ad Ordines, ſicut ſunt ſponſalia ad matrimonium, & nouitiatus ad profeſſionem, & ſtatum religioſum.

Quare tonſura non eſt Ordo?

Quia nullam tribuit functionem & poteſtatem ad inſeruiendum ſacrificio miſſæ. Etſi ſine eâ aliquis non eſt capax beneficij, eſt que conditio *ſine quâ non* beneficium eccleſiaſticum non obtinetur

---

SECVNDA PARS EXAMINIS PRO *quatuor minoribus de Catechiſmo Clericali abbreuiato.*

Quæ methodus optima Catechiſmi?

Illa, quâ doctrina chriſtiana docetur in tribus præceptorum generibus, ad conſequendam vitam æternam neceſſariis, contenta.

Quæ ſunt illa tria præcepta?

Præcepta fidei, præcepta proborum morum in decalogo contentorum & præcepta ſacramentorum.

Numquid præcepta Dei ſolo decalogo continentur?

Præcepta fidei morum & ſacramentorum.

Reſpondeo in decalogo ſola morum præcepta expreſsè contineri: nam cum decalogus etiam Iudæis conueniant à quibus chriſtiani differunt in religione, neceſſe eſt vt ſint alia Dei præcepta præter decem decalogi.

Quare ad conſequendam vitam æternam obligant tria illa genera præceptorum;

Quia perficiunt hominem, voluit Chriſtus ad illa homines obligare: præcepta ſiquidem fidei perficiunt intellectum quem ab errore liberant, & notitia rerum altiſſimarum illuſtrant. Præcepta morum perficiunt voluntatem quæ horum beneficio declinat à malo & bonum operatur. Præcepta ſacramentorum, præter gratiam interiorem quam ipſius animæ ſubſtantiæ imprimunt, excitant memoriam ad recolendam gratiam quam ſanguinis effuſione acquiſivit.

Quomodo probabis tria hæc præcepta?

Probabo præcepta fidei per illa Scripturæ loca in quibus requiritur fides tanquam neceſſaria ad ſalutem, vt cum dicitur ad Romanos. 10. *Corde creditur ad iuſtitiam: ore autem confeſſio fit ad ſalutem.* & ad Hebræos. 11. *Sine fide impoſſibile eſt placere Deo.* Probabo etiam præcepta morum in Euangelio,

vt cum Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Matthæi 5. & 6. capitibus ea fusè explicat. Et illo textu cap. 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Denique præcepta ſacramentorum probabo ex capite Ioan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aquâ & Spiritu ſancto, &c.* & ex Ioan. 6. *Niſi manducaueritis carnem Filij hominis & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Item cap. 21. Probatur præceptum Sacramenti Penitentiæ his verbis, *quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta ſunt, &c.*

An non alia Dei præcepta præter illa tria?

Poteſt etiam dici aliqua eſſe præcepta particularia, quibus vnuſquiſque tenetur quædam ſervare juxta proprium ſtatum, vnde aliæ ſunt obligationes ſeruorum, aliæ dominorum, aliæ ſacerdotum, aliæ judicum. Sed hic agitur de præceptis quæ communia ſunt omnibus chriſtianam religionem profitentibus, quæ tria eſſe dicimus, cum ad hæc commodè reduci poſſint ea omnia ad quæ communiter obligantur homines in conſcientia, maximè ſi legitimè explicentur tria illa præcepta. *Fides.*

Explica ergo primum Fidei præceptum; quid Fides?

Virtus eſt à Deo infuſa, quâ firmiter aſſentimur ac pro certo habemus quod à Deo reuelatum ſanctæ matris Eccleſiæ authoritas comprobavit.

Quare Deus reuelauit ea quæ ſunt Fidei?

Quia cum per religionem Deus velit eleuare hominem ad ſtatum altiorem, quàm qui naturali virtute acquiri poſſet, neceſſe erat vt de fine & de mediis illius à Deo inſtrueretur.

Quæ ſunt illa quæ pro certo habere debent Chriſtiani?

Illa quæ Fidei duces doctoreſque ſancti Apoſtoli diuino ſpiritu afflati duodecim Symboli articulis diſtinxerunt, vt chriſtiani omnes in fidei profeſſione conuenirent, & ab infidelibus diſcernerentur.

Quid in illo Symbolo continetur?

Myſterium ſanctiſſimæ Trinitatis, ac opera mirabilia perſonarum diuinarum; juxta partitionem commodam illius Symboli in tres potiſſimum partes, quarum prima Patrem primam perſonam reſpicit: ſecunda Filium qui eſt ſecunda perſona & tertia Spiritum ſanctum qui eſt tertia perſona.

Explica totam iſtam partitionem.

In prima parte Symboli explicatur diuinæ naturæ prima perſona & mirum creationis opus, quâ nihilo & nullâ præſuppoſitâ materiâ cœlum & terram condidit, cum iis omnibus quæ in eis ſunt. Quod continetur his primi articuli verbis. *Credo in vnum Deum Patrem omnipotentem.* *Symbolum.*

In ſecunda parte Symboli ſcribitur ſecunda perſonna & humanæ redemptionis myſterium quod operata eſt, cum naturam humanam induit per incarnationem. Quod continetur in ſequentibus ſex articulis.

Et in Ieſum Chriſtum Filiũ eius unicũ Dominum noſtrum.
Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria Virgine.
Paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & ſepultus,
Deſcendit ad inferos, tertiâ die reſurrexit à mortuis.
Aſcendit ad cælos, ſedet ad dexterã Dei Patris omnipotentis.
Inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos.

In tertia parte exhibetur tertia Trinitatis perſonna Spiritus ſanctus cum aliquot eius operibus, in poſterioribus quinque his articulis.

Credo in Spiritum ſanctum.
Sanctam Eccleſiam Catholicam.
Sanctorum communionem.
Remiſſionem peccatorum.
Carnis reſurrectionem.
Vitam æternam. Amen.

Cur iſta duodecim Symboli partes articuli vocantur?

Articuli. Quod vt corporis membra articulis diſtinguntur qui ſunt partes diſtinctæ: ſic in hoc Symbolo quod ab aliis partibus eiuſdem Symboli diſtinctum eſt & peculiarem difficultatem continet, vocatur articulus.

Cur maior pars Symboly eſt de Chriſto?

Quod circa Chriſtum verſetur potiſſimum fides & religio chriſtiana, quæ in eo maximè eſt vt explicet diſcrimen primi hominis Adam, per quem perditio inuecta eſt & mors in hunc mundum intrauit: ac ſecundi Adam qui Chriſtus eſt, qui moriendo reparavit hominem.

Quæ mala per inobedientiam primi Adam inuecta ſunt.

Tria mala ex peccato Adami. Primò propter illam inobedientiam homines priuati ſunt auxiliis gratiarum ac in quadam impotentia ad ſalutem conſequendam conſtituti, niſi aliunde iis provideretur. Secundò priuati ſunt gratia ſanctificante per peccatum originale. Tertiò quoad corpus mortales effecti ſunt: & quoad animam priuati beatitudine cœleſti & damnationi addicti.

Quo pacto damna iſta reparauit Chriſtus.

Tres gradus redemptionis. Moriendo pro hominibus ac ſatisfaciendo pro illis meruit & obtinuit tria hæc. Primum, vt omnibus hominibus darentur auxilia ſufficientia, aut media aliqua quibus jam poſſent ablatâ impotentiâ per Adamum inuecta, ex peccato ad gratiam ſanctificantem transferri. Secundum, vt de facto gratia ſanctifican-

dificans daretur iis omnibus, qui benè auxiliis ſufficientibus vterentur, aut quibus illa media applicarentur, quemadmodum cùm baptiſmus datur infanti. Tertium vt ij qui in gratia ſanctificante perſeuerarent, etiamſi nunc corpore moriantur, aliquando tamen glorioſi reſurgerent & interim eorum animæ viſione Dei in cœlo fruerentur. Propter quod dicit Apoſtolus de Chriſto. *Factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi cauſa ſalutis æternæ.* ad Hebr. 5.

Cur addit hanc particulam obtemperantibus?

Quia paſſio Chriſti non eſt acceptata ad hoc vt homines de facto ſaluarentur, niſi ſub hac & cum hac conditione quod obedirent præceptis eius. Vnde damnatio plurimorum pro quibus Chriſtus mortuus, eſt, quia non obtemperant cum perſeuerantia, præceptis eius omnibus fidei, morum, ac ſacramentorum.

Quotuplex Fides?

Vna implicita, quâ credimus quidquid credit Eccleſia, etiamſi illud in particulari ignoremus: alia explicita, quâ ea quæ credimus, diſtinctè ſcimus.

An vtraque in præcepto?

Omninò, quia & explicitè multa tenemur ſcire de articulis fidei; vnuſquiſque plus aut minus, provt ad altiorem gradum in Eccleſia promouemur: & quæ aliquis ignorat, tenetur implicitè credere, ita vt nullum errorem velimus tueri quem ab Eccleſia damnari aut improbari nouerimus.

Quid fides mortua & fides viua?

Mortua fides dicitur cùm quis aſſentitur articulis fidei, nec tamen Deum charitate diligit, nec ſpem habet: viua vero dicitur cum animata eſt charitate & ſpe in Deum.

An vtraque iſta fides in præcepto?

Ita eſt: quia cùm Deus præcepit vt habeatur fides, intelligit de fide quam ſpes & charitas comitentur, cùm ſine fide impoſſibile ſit placere Deo.

Quid continet aliud genus præceptorum decalogi, aut proborum morum?

Continet decem præcepta in duabus tabulis data à Deo per Angelos & Moyſen populo Hebræorum, quem Deus vocabat, ſuum & cur ſe cognoſcendum & colendum præbebat, donec ex eo Ieſus Chriſtus redemptor hominum, tempore præſtituto, naſceretur.

Quid in prima tabula?

Tria prima præcepta ad Deum ſpectantia, nempe hæc.

1. Non habebis Deos alienos coram me, &c.

2. Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum.

3. Memento vt diem Sabbati ſanctifices.

Quid in ſecunda tabula?

Hæc ſeptem reliqua quæ nos circa proximum dirigunt.

4. Honora patrem tuum & matrem tuam, &c.

5. Non occides.

6. Non mœchaberis.

7. Non furtum facies.

8. Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.

9. Non concupiſces domum proximi tui.

10. Nec deſirabis vxorem eius, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec omnia quæ illus ſunt.

Aliter decem hæc præcepta his verſibus exponuntur;

Vnum crede Deum, nec iures vana per ipſum.
Sabbata ſanctifices, & venerare patres.
Non ſis occiſor, fur, mœchus, teſtis iniquus:
Viciniique torum, reſque caueto ſuas

Quæ imagines prohibita. *An imaginum cultus vetitus eſt per illa verba primi præcepti,* non facies tibi ſculptile, neque omnem ſimilitudinem quæ eſt in cœlo & in terra? *&c.*

Reſpondeo ſenſum eorum verborum eſſe de non facienda aut non colenda ſimilitudine earum rerum, quæ à gentilibus pro vero Deo adorabantur, ita vt non liceret Iudæis facere ſimilitudinem aliquam Martis, aut Mercurij, aut Iunonis, nam juſſu Dei in ſcripturis ſimulacra & imagines effectas legimus, vt duorum Cherubin ad latera arcæ propitiatorij in tabernaculo Iudæorum, ac etiam ſerpentis æneі in deſerto ad ſanandos eius àſpectu qui à ſerpentibus morſi erant. Quapropter exiſtimandum majorem partem hominum quæ imagines adverſatur, hallucinari circa hoc præceptum.

Cur Sabbatum non ſeruatur cum lex Dei illud præcipiat?

Reſpondeo illud præceptum qua parte tangit ſeptimum diem, eſſe ceremoniale: quia ſufficit quod aliquis dies addicatur ſpecialiter cultui diuino, quiſquis ille ſit. Cæremonialia autem antiquæ legis non amplius obligant, promulgato Euangelio Chriſti; quapropter potuit Eccleſia ſubſtituere pro Sabbato diem Dominicum, maximè in honorem & memoriam Reſurrectionis Ieſu Chriſti. Vt ſic Chriſtiani ſint in ſpiritu in Dominica die, id eſt, in operibus ſpiritualibus.

Cur hæc tria præcepta data ſunt ad Dei cultum ſpectantia.

Sicut miles tria debet principi, fidelitatem, reverentiam,

& famulatum actualem : ſic homo debet Deo fidelitatem, vt non alium Deum agnoſcat. Debet reverentiam, vt nihil iniurioſum contra ipſius nomen admittat. Debet quoque ſervitium aliquod tanquam memor beneficiorum illius. Ad hæc autem tria ordinantur, tria prima præcepta.

Cur ſeptem reliqua circa proximum ſic ordinantur?

Primum ex his præceptis eſt circa honorem debitum patri & matri, quia tenent primum locum inter omnes proximos : reliqua autem ſex prohibent omne nocumentum contra proximum ſecundum actum operis, oris & cordis, hoc ordine, vt illi non noceamus opere in propria perſona; & ad hoc eſt quintum præceptum, *non occides*, nec in Perſona illi coniuncta, qualis eſt vxor; & ad hoc eſt ſextum præceptum, *non mœchaberis*, nec in eius poſſeſſione : ad quod eſt ſeptimum præceptum, *non furtum facies*. Item non noceamus ore, ad quod eſt octauum præceptum, *non loqueris contra proximum*, vt denique non noceamus nequidem corde & affectu, ad quod ſunt duo vltima præcepta, *non concupiſces*, &c.

Quid intelligitur per patrem & matrem in primo præcepto ſecundæ tabulæ?

Non ſolùm intelligitur pater qui genuit; ſed etiam princeps & magiſtratus qui regit: nec ſolùm mater ſecundum carnem; ſed etiam ſecundum ſpiritum, vt eſt Eccleſia, cuius mandatis Deus vult nos eſſe obedientes.

Quæ ſunt mandata Eccleſiæ?

Septem ſunt ab Eccleſia præcepta generaliter omnes ligantia, 1. de celebratione feſtorum. 2. de auditione miſſæ. 3. de ieiunio. 4. de confeſſione annua. 5. de communione Paſchali. 6. de ſolutione decimarum. 7. de vitandis excommunicatis: præter quæ, ſunt alia quæ tangunt ſpeciales perſonas.

DE TERTIO GENERE PRÆCEPTORVM quæ ſpectant ad Sacramenta.

Quid eſt Sacramentum?

Eſt ſignum inſtitutum à Chriſto ad dandam gratiam iis qui illud ſuſcipiunt legitimè diſpoſiti.

Quid eſt ſignum?

Id quod præter ſui ipſius repræſentationem adhuc aliud à ſe diſtinctum repræſentat. Vt fumus qui præter ſeipſum denotat adhuc ignem : ſic etiam Sacramentum repræſentat ſeipſum & præterea gratiam inviſibilem in anima exiſtentem.

Quot ſunt Sacramenta?

Septem; Baptiſmus, Confirmatio, Euchariſtia, Pœniten-

tio, Extrema-Vnctio, Ordo, Matrimonium.

Vnde tot?

Ex beneficientiâ Dei id prouenit, vt plura ad gratiam in præſenti vita, & gloriam in futura conſequendam adiumenta & media parata haberemus.

Cur nec plura, nec pauciora, quàm ſeptem?

Licet voluntas Dei ſit ratio huius numeri, attamen ex iis rebus quæ per ſimilitudinem à naturali vitâ ad ſpiritualem transferuntur, numerus hic ratione quadam probabili oſtendi poterit.

Quomodo hoc?

Vt ad vitam corporalem requiritur, primò vt partus in lucem edatur: ſic homo debet Chriſto renaſci per Baptiſmum. 2. vt partus debet augeri per accretionem: ſic homo renatus per Baptiſmum, augetur & corroboratur per Confirmationem. 3. vt homo debet nutriri ad vitam corporalem ſeruandam: ſic Euchariſtia neceſſaria eſt ad ſuſtinendam animam veluti pane quodam cœleſti. 4. vt homo ſi in morbum incidat, indiget medicinâ: ſic Chriſtianus lapſus in peccatum mortale, indiget pœnitentiâ. 5. vt indiget quoque quod poſt morbum imbecillitas virium reficiatur: ſic Extrema-Vnctio requiritur ad tollendas reliquias peccatorum. 6. vt vita non ſubſiſteret niſi eſſent & Reges & Magiſtratus qui regerent: ſic vita ſpiritualis niſi eſſent Sacerdotes perpetuò in Eccleſiâ, at ideo Sacramentum ordinis quo illis poteſtas traditur, adhuc neceſſarium eſt. 7. quia homines mortales ſunt, neceſſe eſt quod ſeipſos propagent ad conſeruationem generis humani. Sic cum homines transferantur in Cœlum quoad animas poſt mortem, neceſſarium quoque eſt Sacramentum Matrimonij, in quo noui filij Dei procreentur & religiosè educentur in vita ſpirituali.

Omnia & ſingula Sacramenta ſuntne de præcepto diuino?

Non omnia; ſed aliqua ex omnibus, præcipitur enim Baptiſmus omnibus, pœnitentia iis qui poſt Baptiſmum in peccatum mortale lapſi ſunt. Euchariſtia quoque eſt de præcepto diuino, tempus vero eius percipiendæ determinatum eſt ab Eccleſiâ pro Paſchate. De reliquis non eadem eſt ratio: nam contentio eſt inter Theologos de Confirmatione & Extrema-vnctione an ſint de conſilio, vel etiam de præcepto. Porro, Ordo, & Matrimonium relicta ſunt cujuſque libertati, vt videat quid magis ipſi conueniat.

Vnde habemus doctrinam de Sacramentis?

Partim ex ſcriptura, partim ex traditione in ſcriptis ſan-

ctorum Patrum, ac partim ex Conciliis, vt ex Concilio Florentino in inſtructione Armenorum & Iacobitarum, quibus Eccleſiaſticorum Sacramentorum veritatem ſub breui ſatis formula tradidit.

Benè eſt, præſtat illam formulam noſſe, quàm multa alia quæ librorum paginas occupant.

Quæ eſt illa formula?

Nouæ legis ſeptem ſunt Sacramenta, ſcilicet, Baptiſmus, Confirmatio, Euchariſtia, Pœnitentia, Extrema Vnctio, Ordo, Matrimonium. Quæ multum à Sacramentis antiquæ legis differunt. Illa enim non cauſabant gratiam; ſed eam ſolam per Paſſionem Chriſti dandam figurabant. Hæc verò noſtra & continent gratiam & ipſum dignè ſuſcipientibus conferunt. *In quo differunt Sacramenta nouæ & antiquæ legis.*

Horum quinque prima ad ſpiritualem vniuſcuiuſque hominis in ſeipſo perfectionem, duo vltima ad totius Eccleſiæ regimen ordinata ſunt. Per Baptiſmum enim ſpiritualiter renaſcimur: per Confirmationem augemur in gratiâ, & roboramur in fide: renati autem & roborati nutrimur diuinâ Euchariſtiæ alimoniâ. Quod ſi per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per pœnitentiam ſpiritualiter ſanamur, ſpiritualiter etiam & corporaliter, prout animæ expedit, per Extremam Vnctionem: per Ordinem verò Eccleſia gubernatur & multiplicatur ſpiritualiter: per Matrimonium corporaliter propagatur. *Quæ vtilitas?*

Hæc omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma & perſona miniſtri conferentis Sacramentum, cum intentione faciendi, quod facit Eccleſia. Quorum ſi aliquid deſit, non perficitur Sacramentum. *Quibus rebus cõſtant?*

Inter hæc Sacramenta tria ſunt, Baptiſmus, Confirmatio & Ordo: quæ caracterem, id eſt, ſpirituale quoddam ſignum à cæteris diſtinctum imprimunt in anima indelebile, vnde in eadem perſona non reiterantur: reliqua verò quatuor caracterem non imprimunt & reiterationem admittunt. *Quæ cõferunt caracterem?*

Primum omnium Sacramentorum tenet Baptiſmus, quod vitæ ſpiritualis ianua eſt, per ipſum enim membra Chriſti, ac de corpore efficimur Eccleſiæ, & cum per primum hominem mors introierit in vniuerſos, niſi ex aquâ & Spiritu ſancto renaſcamur, non poſſumus, vt inquit veritas, introire in regnum cœlorum. *Quæ neceſſitas Baptiſmi?*

Materia huius Sacramenti eſt aqua vera & naturalis: nec refert frigida ſit, an calida: forma autem eſt: *Ego te baptizo, in* *Quid materia*

& forma? Baptiſmus apud Græcos. *nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Non tamen negamus quin & per illa verba, baptiſetur talis ſeruus Chriſti in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti; vel baptiſatur manibus meis talis, in nomine Patris, & Filij & Spiritus ſancti, verum perficiatur Baptiſma, quoniam cum principalis cauſa ex qua Baptiſmus virtutem habet, ſit ſancta Trinitas, inſtrumentalis autem ſit miniſter qui tradit exterius Sacramentum, ſi exprimitur actus, qui per ipſum exercetur miniſtrum cum ſanctæ Trinitatis inuocatione, perficitur Sacramentum.

Quis Miniſter. Miniſter huius Sacramenti eſt Sacerdos; cuius officio competit baptiſare, in caſu autem neceſſitatis, non ſolum Sacerdos vel Diaconus, ſed etiam Laicus & Mulier, imò etiam Paganus & Hæreticus baptiſare poteſt, dummodo ſeruet formam Eccleſiæ & facere intendat quod facit Eccleſia.

Quis effectus? Huius Sacramenti effectus eſt remiſſio omnis culpæ originalis, & actualis: omnis quoque pœnæ quæ pro ipſa culpâ debetur, propterea baptiſatis nulla pro peccatis præteritis iniungenda eſt ſatisfactio: ſed morientes antequam culpam aliquam committant, ſtatim ad regnum cœlorum & viſionem Dei perueniunt.

Confirmationis quæ materia, quæ forma? Qui Miniſter? Secundum Sacramentum eſt Confirmatio, cuius materia eſt chriſma confectum ex oleo quod nitorem ſignificat conſcientiæ, & balſamo quod odorem ſignificat bonæ famæ per Epiſcopum benedicto. Forma autem eſt: *ſigno te ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.*

Ordinarius Miniſter eſt Epiſcopus; & cum cæteras vnctiones ſimplex Sacerdos valet exhibere, hanc non niſi Epiſcopus debet conferre, quia de ſolis Apoſtolis legitur (quorum vicem tenent Epiſcopi) quod per manus impoſitionem Spiritum ſanctum dabant. Loco autem illius manus impoſitionis datur in Eccleſiâ Conformatio. Legitur tamen aliquando per Apoſtolicæ ſedis diſpenſationem ex rationabili & vrgente admodum cauſâ ſimplicem Sacerdotem chriſmate per Epiſcopum confecto hoc adminiſtraſſe Confirmationis Sacramentum.

Quis Effectus? Effectus autem huius Sacramenti eſt, quia in eo datur Spiritus ſanctus ad robur; ſicut datus eſt Apoſtolis in die Pentecoſtes, vt Chriſtianus audacter Chriſti confiteatur nomen: ideoque in fronte vbi verecundiæ ſedes eſt confirmandus inungitur, ne Chriſti nomen confiteri erubeſcat & præcipuè crucem eius quæ Iudæis eſt ſcandalum, gentibus autem ſtultitia: propter quod ſigno crucis ſignatur.

DE SACRAMENTO EVCHARISTIÆ.

Tertium eſt Euchariſtiæ Sacramentum, cuius materia eſt panis triticeus & vinum de vite, cui ante conſecrationem aqua modiciſſima admiſceri debet. *Euchariſtia quæ materia?*

Aqua autem ideo admiſcetur, quoniam iuxta teſtimonia ſanctorum Patrum creditur ipſum Dominum in vino aqua permiſto hoc inſtituiſſe Sacramentum. Deinde quia hoc conuenit Dominicæ Paſſionis repreſentationi, inquit enim Beatus Alexander Papa Quintus à Beato Petro in Sacramentorum oblationibus, quæ inter Miſſarum ſolemnia Domino offeruntur, panis & vinum aqua permiſtum offerri debet, quia vtrumque, id eſt, ſanguis & aqua ex latere Chriſti profluxiſſe legitur. Tertio etiam conuenit ad ſignificandum huius Sacramenti effectum, qui eſt vnio populi Chriſtiani ad Chriſtum aqua enim populum ſignificat. *Cur aqua vino miſcetur?* *Apoc.* 17.

Forma huius Sacramenti ſunt verba Saluatoris, quibus hoc conficitur Sacramentum. Sacerdos enim in perſona Chriſti loquens hoc conficit Sacramentum. Nam ipſorum verborum virtute ſubſtantia panis in Corpus Chriſti & ſubſtantia vini in ſanguinem conuertuntur, ita tamen quod totus Chriſtus continetur ſub ſpecie panis & totus ſub ſpecie vini: ſub qualibet quoque parte Hoſtiæ conſecratæ & vini conſecrati ſeparatione factâ totus eſt Chriſtus. *Quæ forma?*

Huius Sacramenti effectus, quem in anima operatur dignè ſumentis, eſt adunatio hominis ad Chriſtum. Et quia per gratiam homo Chriſto incorporatur & membris eius vnitur, ſequitur quod per hoc Sacramentum in ſumentibus dignè gratia augeatur: omnemque effectum quem materialis cibus & potus quoad vitam agunt corporalem, hoc idem quoad vitam ſpiritualem & hoc Sacramentum operatur. *Quis effectus?*

Quartum Sacramentum eſt Pœnitentia, cuius quaſi materia ſunt actus Pœnitentis, qui in tres diſtinguuntur partes. Quarum prima eſt cordis Contritio, ad quam pertinet vt doleat de peccato commiſſo, cum propoſito non peccandi de cætero. Secunda eſt oris Confeſſio, ad quam pertinet vt peccator omnia peccata quorum memoriam habet, ſuo Sacerdoti confiteatur integraliter. Tertia eſt Satisfactio pro peccatis ſecundum arbitrium Sacerdotis: quæ quidem præcipuè fit per orationem, ieiunium, & eleëmoſynam. *Pœnitentia materia quæ?*

Forma huius Sacramenti eſt: *Ego te abſoluo: In nomine Patris, &c.* *Forma.*

Miniſter. Miniſter huius Sacramenti eſt Sacerdos habens authoritatem abſoluendi, vel Ordinariam, vel ex cõmiſſione Superioris.

Effectus. Effectus huius Sacramenti eſt Abſolutio à peccatis.

Extremæ Vnctionis materia quæ? Quintum Sacramentum eſt Extrema-Vnctio, cuius materia eſt oleum oliuarum per Epiſcopum benedictum.

Subiectum. Hoc Sacramentum niſi infirmo, de cuius morte timetur, dari non debet, qui vngendus eſt in oculis propter viſum, in auribus propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter guſtum vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter greſſum, in renibus propter delectationem ibidem vigentibus.

Forma. Forma huius Sacramenti eſt hæc: per iſtam ſanctam vnctionem, & ſuam piiſſimam miſericordiam indulgeat tibi Dominus, quicquid peccaſti per viſum, *&c.* & ſimiliter in aliis membris.

Effectus. Effectus verò eſt mentis ſanatio, in quantum autem expedit ipſius etiam corporis. De hoc Sacramento habetur Iacobi 5.

Ordinis materia quæ? Sextum Sacramentum eſt Ordinis, cuius materia eſt illud per cuius traditionem confertur Ordo, ſicut Presbyteratus traditur per calicis cum vino & patenæ cum pane porrectionem.

Diaconatus verò per libri Euangeliorum dationem.

Subdiaconatus per calicis vacui cum patenâ vacuâ ſuperpoſitâ traditionem. Et ſimiliter de aliis per rerum ad ſua miniſteria pertinentium aſſignationem.

Forma. Forma Sacerdotij talis eſt. *Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium in Eccleſiâ pro viuis & mortuis, in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti.* Et ſic de aliorum Ordinum formis.

Miniſter. Ordinarius miniſter huius Sacramenti eſt Epiſcopus.

Effectus augmentum gratiæ, vt quis ſit idoneus miniſter,

Matrimonium. Septimum eſt Sacramentum Matrimonij quod eſt ſignum conjunctionis Chriſti & Eccleſiæ ſecundùm Apoſtolum.

Cauſa efficiens Matrimonij regulariter eſt mutuus conſenſus per verba de præſenti expreſſus.

Tria bona Matrimonij. Tria ſunt bona Matrimonij. Primum proles ſuſcipienda & educanda ad cultum Dei. Secundum fides quam vnus conjugum ſeruare debet alteri. Tertium indiuiſibilitas Matrimonij, propter hoc quod ſignificat indiuiſibilem conjunctionem Chriſti & Eccleſiæ: Quamuis autem ex cauſa fornicationis liceat thori ſeparationem facere, non tamen aliud Matrimonium contrahere eſt, cum Matrimonij vinculum legitimè contracti perpetuum ſit.

Nota in his paucis Concilij Florentini inſtructionibus contineri doctrinam fundamentalem Sacramentorum. Ea quoque omnia eſſe de fide, cum Concilium iſtud ſub Eugenio IV. habitum fuerit generale, Vt plenius in ſummâ noſtrâ Conciliorum explicatum eſt; *tomo* 1. *claſſe* 3. Quia vero aliquid amplius deſiderari poſſet ad perfectiorem Sacramentorum notitiam, dabitur infra in ſequentibus examinibus. Interim illud videtur ſufficere vt benè teneatur ab Ordinandis ad quatuor minores, paulatim etiam à magis generalibus procedendum eſt ſcientijs, nec par eruditio requirenda ſtatim in primis gradibus Ordinationum ac in Superioribus.

TERTIA PARS EXAMINIS ORDINANDORVM pro quatuor minoribus.

De Oratione Dominica,

Excellentiſſima orationum exiſtimanda eſt, ratione inſtitutoris & authoris illius qui Chriſtus eſt cœleſtis juriſperitus, qui cum ſupplicationem patri ſummo offerendam haberemus, hanc nos edocuit, tum ratione contentorum in eâ oratione, quippe praxim excellentiſſimam diuinæ charitatis continet quâ & Deum diligimus & nos ipſos & proximum noſtrum. Vt qui hanc orationem cum vero affectu & ſenſu eorum quæ in illa continentur recitet ſæpè, non poteſt quin omninò ſpiritualis euadat. *Cur oratio Dominica eſt excellentiſſima.*

Sed in hoc cardo eſt difficultatis vt mentem Chriſti bene quis penetret, & ſpiritu eius repleatur dum verba diuinæ illius orationis profert. Sic autem intelligo hanc orationem intelligendam eſſe juxta mentem ipſam Chriſti Domini, vt poſt breuiſſimam præfationem ad Patrem cœleſtem cui offertur, ſeptem petitiones contineat, quæ ſint omnes petitiones charitatis & amoris tum erga Deum, tum erga nos ipſos. *Quot petitiones.*

Tres etenim primæ petitiones actus ſunt amoris & charitatis erga Deum, quem ſolum & vnicum ſpectant, quatuor verò vltimæ petitiones actus ſunt amoris & charitatis erga nos ipſos, quibus bonum noſtrum intendimus & petimus à ſummo Patre cœleſti, quod non obſcurum eſt, ſi quis conſideret tres primas petitiones, bonum Dei ſpectare ſub hoc verbo *tuum*: Scilicet *ſanctificetur nomen tuum* : *adueniat regnum tuum*, *fiat voluntas tua*, &c. Quatuor autem reliquas bonum dumtaxat noſtrum exprimere ſub hoc nomine *Tres primæ petitiones Deum reſpiciũt; Quatuor reliquæ proximum.*

noſtrum, aut nos. Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie. Et dimitte nobis debita noſtra.&c. *Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo.*

Quomodo Deus eſt Pater Dicimus primò in Præfatione. *Pater.* Quia Deus Pater eſt creatione, nutritione, & adoptione qua iuſtos ad hæreditatem ſuam cœleſtem vocat per infuſionem gratiæ ſanctificantis, ad qua dicit D. Petrus 1. Epiſt. cap. 2. *Magna & pretioſa nobis promiſſa donauit, vt per hæc efficiamini diuinæ conſortes naturæ.*

Quomodo eſt noſter. Dicimus, *noſter.* Quippe Deus non eſt Pater huius, aut illius, ſed eſt Pater omnium. Quippe eſt origo & creator omnium viſibilium & inuiſibilium. Dicitur *noſter.* Quia omnes vocat ad ſalutem æternam, non diſcernendo ex maſſa perditionis hos & illos vt aliis det media ad ſalutem ſufficienta, aliis ea deneget, vt opinantur malè de illo hæretici plures. Dicitur etiam *noſter*, vt diſcamus habere charitatem ad inuicem, vt qui ſimus eiuſdem Patris Filij, omnem iram & odium deponamus dum vel prima huius orationis verba depromimus.

Cur dicitur de Deo qui es. Sequitur. *Quis es.* Eſt enim proprium Dei eſſe, & nomen illius eſt; Ego ſum qui ſum, ſicut manifeſtauit Moyſi. *Exod.* 3. Hoc autem Deo conuenit triplici ratione. 1. Propter vniuerſalitatem omnium perfectionum quas continet. Ipſe enim habet quandam totalitatem entis. Eſt omnia eminenter. Creaturæ habent plus de non eſſe, quam de eſſe. 2. Propter æternitatem, eſt enim Deus ab æterno & erit in æternum qui eſt, qui erat & qui venturus eſt. Patres noſtri ſecundum carnem fuerunt, & mortui ſunt, & non poſſumus ſemper dicere Patri noſtro terreno, qui es, Pſal. 26. Pater meus & mater mea dereliquerunt me. Thren. 5. Pupilli facti ſumus abſque patre. Patres noſtri peccauerunt & non ſunt: & nos iniquitates eorum portauimus. 3. Propter immenſitatem; qui enim eſt Deus, eſt vbique. Creatura eſt hic aliquid, extra hunc locum nihil eſt: at Deo conuenit vbique & in omni loco vt illi dicatur, qui es.

Cur dicitur, in cœlis. Additur *in cœlis.* Propter refulgentiam majeſtatis eius quam in cœlis conſpicuam ſe reddit. Eſt quippe Deus in omnibus locis quaſi non eſſet, cum vix appareat niſi ſapientibus, qui profundiori meditatione ad opera eius attendunt. Dicitur etiam in cœlis, vt diſcamus ſperare hæreditatem cœleſtem à Patre cæleſti, nihilque nos exiſtimemus habere commune cum terrâ, ſicque nobili ſpe ac fiducia erigamur, ſed & abjecta omni terrena cogitatione attentiſſimè ei jungamur in oratione noſtrâ, quaſi coram tota curia cœleſti adſtaremus præſentes, ſicque cum magna reverentia, & ſine diſtractionibus dicamus. *Pater noſter qui eſt in cœlis.*

ACTVS CHARITATIS TRES ERGA *Deum in tribus primis petitionibus Orationis Dominicæ.*

Cur initium eſt à Deo.

Sic omnia à Deo ordinata ſunt, vt cum ſit ipſe Dominus omnium & omnia ſint in eius iure ac. Dominio, prima omnia pro parte ſua ſibi vendicet. Sic primitias omnium, ſuas eſſe voluit; quin & primogenita hominum. Si ſpectemus ſymbolum noſtræ fidei, primi articuli credendi ad ipſum ſpectant, ſi attendamus ad decalogum, tria prima præcepta reſpiciunt eius cultum: itidem in oratione Dominica, tres primæ petitiones ipſum bonum diuinum complectuntur, quatuor vltimæ bonum noſtrum. Voluitque Deus nos de ſeipſo prius eſſe ſollicitos quàm de nobis ipſis. Iuxta illud Matth. 6. *Quærite primum regnum Dei*, Et quod reſpondit Beatæ Catharinæ Senenſi. *Filia tu cogita de me & ego cogitabo de te.* Vnde incipienda eſt oratio Dominica à praxi & actibus charitatis.

Nomen Dei quomodo ſanctificetur.

1. Petitio *ſanctificetur nomen tuum*. Id eſt ſanctum habeatur ab omnibus. Nominetur cum reuerentia & deuotione. Quicumque proferent nomen iſtud prolatum audient, aut ſancto tremore concutiantur in cogitatione tantæ & tam præcelſæ majeſtatis, cuius ideam ſibi in animo effingant. Nemo temerè & irreuerenter nomen illud pronunciet jurando, vel blaſphemando. Bene monebat D. Auguſt. in Pſal. Memor eſto nominis Dei, & Deus de tuo nomine curabit, vt nempe non deleatur de libro viuentium. Sic ſancti nomen Dei ſanctum habent. Et Iſaïas cap. 6. Videns ſublimem Dei majeſtatem in throno ſedentem intuetur quoque Seraphim alter ad alterum clamantes, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth.* Sic Apoc. cap. 5. Puto ego quod Chriſtus Dominus nominis & gloriæ patris ſui æterni amantiſſimus ſpectacula hæc Seraphim & beatorum ante oculos mentis habebat, & ex amore complacentiæ in gloria Patris voluerit à nobis quotidie pronunciari ex intimo affectu: *ſanctificetur nomen tuum.*

B. Ioannes ſimiles acclamationes omnium ſanctorũ audit.

2. Petitio *adueniat regnum tuum*, Malè quidam addunt, *nobis*, cum nec textus Græcus, nec vulgata editio iſtud, *nobis*, habeat. Et reuera primæ petitiones nihil exhibent niſi diuinum, in iis de nobis obliti ſoli Deo vocamus ſolum illius bonum petimus ac deſideramus. Vt nempe viuat ac regnet in ſecula ſæculorum. Quod eſt bonum quod inter maxima eminet. Quid enim regno majus, quod qui poſſidet, omnia ſimul in eo poſſidet?

Intelligitur autem verè & propriè regnum Dei de regno

Quid regnum Dei? illo quo Deus in præſenti etiam vita regnat in cordibus hominum per fidem, ſpem, charitatem ac veram religionem. De quo regno dicebat Chriſtus *Luc.* 17. *Regnum Dei intra vos eſt*. Hoc regnum Deo exoptare nos docuit Chriſtus, qui Patrem ſuum cœleſtem in omnibus regnare deſiderat. Vt ab omnibus colatur, omnes ei obediant ſicut ſubditi regi ſuo.

Vnde Abbas Iſaac dicit hanc petitionem eſſe mentis puriſſimæ, quæ aduenire regnum patris exoptat, extincto prius dæmonis imperio. Vt pro fœtentibus vitiis fragrantia virtutum dominetur, deuicta fornicatione caſtitas, ſuperato furore tranquilitas, calcata ſuperbia humilitas. Poſſitque dicere vnaquæque anima cum ſancto Dauide. Pſalm. 5. *Rex meus & Deus meus*. Nec enim omnium iſta eſt vox, nec ſinguli poſſunt hoc dicere, ſed ij duntaxat in quorum mentibus nec auaritia, nec ſuperbia, nec aliud peccatum dominatur, vt annotat D. Hieronymus in hunc Pſalmum, & in Pſalmum 145. Dolebat Chriſtus vbique fere dæmonem regnum ſuum ſtabiliuiſſe per idololatriam, per hæreſim, per varia peccatorum genera, quibus implicitos ac inuolutos eſſe homines ſentiebat: ideo regnum iſtud collabi deſiderabat & regnum Patris ſui erigi, idcirco docuit nos orare, *adueniat regnum tuum*. Atque vt regnum inter omnia apparentia bona primatum quemdam videtur obtinere, amorem ſuum maximum ad patrem patefecit Chriſtus in hac petitione: quippe eo magis amamus, quo bonum maius amico ex amore deſideramus. In hoc ſerui regis fideles ſe produnt & eius amantes, ſi cum regnum eius imminui videant, aut ab aliis occupari, toto feruntur animo, neruis ac viribus vt illud illi aſſerant; ſic eſt de hominibus Deo magis addictis, illius regnum toto animo concupiſcunt, ad ſanguinem vſque pro eo ſeruando decertant. Nihil illis potius quàm vt Deus regnet in omnibus & ſuper omnia. Nec verò juſtius quidpiam exoptare poſſunt juſti, cum etiam Deus ipſis regnum parauerit ab origine mundi, iiſque dicturus ſit: *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis regnum ab origine mundi*: Cur non ergo & juſti Deo regnum deſiderabunt quem in omnibus regnare juſtum eſt, qui omnium eſt conditor & conſeruator. Vox iſta ſit impiorum Iudæorum, *Nolumus hunc regnare ſuper nos & non habemus regem niſi Cæſarem*. Nos contra clamabimus de Deo noſtro, volumus hunc regnare ſuper nos. *Adueniat regnum tuum*.

3. Petitio, *Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terrâ*. Et hic elicet diuini amoris ſcintilla. Cum amicorum ſit idem

velle, & verus amicus nollet quidquam accidere præter voluntatem amati & quod ei repugnaret, ipſique eſſet contrarium. Sed quid opus eſt petere vt fiat voluntas Dei, nunquid illa inuicta eſt. Pſalm. 113. *Deus autem noſter in cœlo omnia quæcumque voluit, fecit.* ad Rom. 6. *Voluntati eius quis reſiſtit?* Equidem ita eſt, velint, nolint homines, adimplebitur voluntas Dei. Illa circulus eſt intra quem omnia continentur, qui eam effugere putat ex vnâ parte; ex aliâ in illam incidit. Quod grande myſterium, vt explicat D. Auguſtinus, repræſentat nobis diuinam voluntatem, quaſi ex duabus rebus circa ſtatum hominum alterutrum tantum vellet diſiunctiuè, vult ſcilicet hominem ſuis præceptis obedire, aut damnari, hæc eſt voluntas Dei completa. At hæc ſemper impletur: alterutrum enim ex his duobus certiſſimè eueniet, ita vt niſi fiat voluntas Dei iubentis per hominem, fiat voluntas Dei punientis in homine. Qui enim dicit, ait D. Auguſtinus lib. *de ſpiritu & literâ.* cap. 33. Volo vt omnes iſti ſerui mei operentur in vineâ, ita vt quiſquis eorum hoc noluerit, in piſtrino ſemper mollat, videtur quicumque contempſerit cõtra Domini ſui voluntatem facere: *Sed tunc eum vincet ſi & piſtrinum effugerit, quod nullo modo fieri poteſt ſub Dei poteſtate,* & lib. 1. contra *aduerſarium legis & Prophetarum.* cap. 14. Nec enim Deus voluit quod non potuit, *Hoc enim voluit, vt aut obediens homo eſſet, aut inobediens impunè non eſſet.* Quæ cum ita ſe habeant, conſiderabat Chriſtus voluntatem Dei vbique in cœlo & in inferno etiam à damnatis & dæmonibus impleri cum ex decreto illius vrerentur. Et in hac diuinæ voluntatis executione ſibi complacens dicebat. Benè eſt. *Fiat, fiat voluntas tua.* Omnia ex illius nutu pendeant. Vnde iſta tertia petitio, actus eſt amoris complacentiæ, quo nobis placere debet bonum iſtud diuinum Dei. Quod voluntas impleatur.

Voluntas Dei an ſemper impleatur.

Non diffitebor tamen quin etiam ad aliud reſpexerit Chriſtus in hac tertia petitione, nam ſub duplici facie ſpectari poteſt adimpletio illa diuinæ voluntatis. 1. Quatenus eſt bonum ipſius Dei. 2. Quatenus eſt bonum noſtrum & ſub vtroque modo illam à nobis peti edocuit, eſt enim iſta adimpletio bonum ipſius Dei. Annon bonum eſt patrisfamilias ſi in domo ſua ab omnibus voluntatem ſuam cuſtodiri videat? Annon bonum principis & gloria ſi per omnes regiones ditionis ſuæ edicta ſua in pretio eſſe agnouerit? Idem ego puto eſſe de Deo ſummo, eſt illi gloria & triumphus perpetuus quod omnia ſub eius voluntate currentur, etiam Angeli, cœli, elementa. Idcirco ex affectu amoris erga ipſum iſtud pronuntiamus,

Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terrâ. Hoc tuum bonum eſt tibi conuenientiſſimum. Sed & eſt etiam illa adimpletio bonum noſtrum. Quippe ſalus noſtra, ſanctitas, perfectio, beatitudo in eo eſt, vt Deo ſubditi & obtemperantes ſimus, eiuſque beneplacito conformes. Quid enim è ſtatu fœlicitatis dejecit primum hominem, niſi inobedientia & infractio voluntatis diuinæ? Quid Saulem regno priuauit? at contra quid ſuper Abrahamum tot benedictiones effudit, niſi adimpletio diuinæ voluntatis? Hanc Chriſtus ipſemet vnicè dilexit & propriæ vitæ antepoſuit. Hæc adimpletio ſanctos omnes ad culmen beatitudinis euexit. Quidni ergo illam etiam vt bonum noſtrum ſpirituale deſiderantes dicamus, *Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terrâ*, & in anima, & in corpore, & in omnibus noſtris. Exemplo D. Petri qui cum audiſſet Chriſtum ſibiipſi comminantem quod ſecum patrem non haberet, niſi pateretur pedes ſuos à ſe lauari, dixit, *Non tantum pedes, ſed & caput & manus*: Sic etiam, dicamus, *Fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terrâ*, in animâ & corpore, in intellectu, in voluntate, in memoriâ, in phantaſiâ noſtrâ, in vtroque appetitu noſtro inferiori concupiſcibili & iraſcibili, in omnibus Senſibus & membris. Nihil tibi ſeſe opponat, omnia tibi ſeruiant.

Actus charitatis erga nos & proximos in quatuor vltimis petitionibus.

Cur bonum Dei primò ſpectamus.

Hactenus vſi ſumus verbo ſignificante bonum ipſum Dei, *Sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum; fiat voluntas tua.* In reliquis petitionibus ad nos ipſos conuerſi & noſtræ paupertatis & indigentiæ conſcij ac etiam miſeriæ proximorum, vtimur aliis verbis, *noſtrum, nobis, nos*, quibus ſignificamus nos ea jam petere & deſiderare quæ ad nos pertinent. *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*, &c. Verum antequam iſtas petitiones explicemus, juuat quærere cur tamdiu in oratione quæ propter noſtras neceſſitudines inſtituta fuit, bonum ipſum diuinum & ad Deum ſpectans deſiderauimus & exoptauimus. Quippe videretur conueniens vt in oratione de nobis ſolliciti ſolum bonum noſtrum deſideremus, quid enim Deo afferimus ſi illius bonum exoptemus; an eum ditiorem & locupletiorem reddemus qui eſt ſibi ſufficientiſſimus? Equidem juſta eſt admirationis cauſa; non tamen ſine ratione à bono diuino ſumpſit exordium noſtra precatio. nam. 1. Sic exordiendo nos illi gratos reddimus ac eius bene-

beneuolentiam nobis conciliamus, cum de eius bonis ſolliciti apparemus, ſicut filij qui patris optimi cōmodum ſpectant. Non enim talis modus agendi poteſt non eſſe Deo acceptiſſimus, cui ſic primas reddimus. 2. Sic debemus ſpectare bonum diuinum, quaſi noſtrum bonum ſit, ex affectu charitatis qua bonum diuinum quaſi noſtrum diligimus, ſicque non niſi bonum noſtrum deſideramus cum diuinum inquirimus. Denique hic eſt Ordo emanationis bonorum vt à Deo ad nos profluant tanquam à fonte: oportet autem primo fontem ipſum pleniſſimum eſſe vt aquæ eius ſtrata deriuentur: ſic itaque deſideramus Deum plenum eſſe bonis omnibus, vt de plenitudine eius accipiamus: neque enim deceret nos prius vllius boni participes eſſe quam quicquid bonorum Deo competit, illi attributum eſſe.

ORDO QVATVOR VLTIMARVM *petitionum.*

Deo petimus pro nobis & proximis omnibus, affluentiam boni, & mali omnis abſentiam. Primum cum dicimus. *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.* Secundum cum reliquas petitiones ſubjungimus. *Et dimitte nobis debita noſtra,* &c. Tria quippe mala ſunt à quibus liberari exoptamus, præteritum, futurum, & præſens. A præterito petimus liberari dicentes, *Et dimitte nobis debita noſtra,* &c. A futuro cum ſubjungimus, *Et ne nos inducas in tentationem,* A præſenti denique cum ita finimus orationem, *Sed libera nos à malo.* Primam autem harum quatuor petitionum pronunciamus vt mendici. Secundam vt rei coram judice. Tertiam vt infirmi contra hoſtem potentiſſimum pugnantes. Quartam vt malis præſentibus oppreſſi. Vtimur autem verbo plurali *nos*, *nobis*, quia charitas vrget nos vt proprium bonum ac ſimul proximi bonum diligamus. 4. Petitio *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.* Triplicem panem intellexerunt hic patres. Sacramentalem Euchariſtiæ ſanctum. Spiritualem cogitationis diuinæ bonæ & materialem huic vitæ neceſſarium. Vnde in hac petitione omnia ad ſalutem tam corporis quam animæ nobis à Deo concedi exoptamus, qui dat omnibus affluenter & non improperat, qui dat jumentis eſcam ipſorum & pullis coruorum inuocantibus, qui aperit manum ſuam & implet omne animal benedictione. Ideòque dicitur, Pſal. 44. *Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das illis eſcam in tempore opportuno.* Vnde & pauit Eliam in deſerto, & Danielem in lacu leonum per Habacuc Prophetam. Et miris mo-

Triplex malum.

Triplex panis.

dis ſæpe cibos ſuppeditavit ſperantibus in ſe. Dicitur autem triplex ille panis quotidianus. Nam panis Euchariſtiæ quotidie offertur in ſacrificio miſſæ. Et quotidie indigemus pane ſpirituali ſanctæ alicuius cogitationis, conſiderationis & verbi Dei interioris; *Non enim ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis tanquam ex nobis*. Panis verò materialis etiam quotidianus eſt propter vitæ infirmitatem: & non niſi ope diuina haberi poteſt, qui ad hoc & ſolem ſuum oriri facit, *Super bonos & malos*, & pluit: *Super iuſtos & iniuſtos*, & perenni curſu machinas orbium cœleſtium circumagi iubet per Angelorum miniſterium, vt ex vniverſâ mundi mole pro hominum vitâ laborante, fruſtum panis detur hominibus, quod non aliter produci poſſet, ſtante rerum præſentium ſtatu. Res ergo magna eſt panis iſte quotidianus materialis, & maior adhuc panis ſpiritualis ſanctæ inſpirationis ad bonum peragendum, ſine quo vitam æternam non adipiſceremur, & qui nobis pretio ſanguinis Chriſti comparatur, ſed maximus eſt panis cæleſtis, vt in quo Chriſtus ipſe nobis exhibeatur. O quanto ardore ſpiritus à Patre cœleſti tanquam illius mendici panem hunc debemus indigitare? Sed nec minori ardore remiſſionem peccatorum noſtrorum.

Cur peccata, vocantur debita?

5. Petitio, *Et dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*. Peccata noſtra debita ſunt, quia & per ea ius Dei violavimus, honorem ſubiectionis & obedientiæ noſtræ ipſi debitum rapuimus, vnde ad reparationem tenemur & obligamur. Sed & debita ſunt, cum per ea obnoxij ſumus pœnis omnibus temporalibus & æternis huius & alterius vitæ; tam amarum eſt dereliquiſſe Deum & in illum peccaſſe, & ſi vero per pœnitentiam culpæ remiſſionem conſequuti fuerimus, adhuc remanet obligatio ad luendam temporalem pœnam & in hac vita, & in purgatorio. Quis explicet quàm grauia illa debita ſunt; debita ſunt pluſquam decem millium talentorum. Quibus ſoluendis cum ſimus impares, ad miſericordiam ſummi patris recurrimus. *Et dimitte nobis*. Hæc eſt petitio ſanctorum omnium, iuxta quod dicit Dauid Pſal. 31. *Pro hac orabit ad te omnis ſanctus in tempore opportuno*. Preces, clamores, ſacrificia omnia ad dimiſſionem iniquitatis tendunt. Quantum ergo rei nos & conſcij plurium criminum vocem attollere debemus ſupplices & pectora noſtra percutientes, ſicut publicanus, dicentes Deus propitius eſto mihi peccatori. Nihil frequentius precatur Eccleſia & in ſacro-ſanctæ miſſæ officio, & in orationibus fere omnibus, ſciens nihil nobis magis eſſe neceſſarium, nulla quippe nocebit nobis aduerſitas

perſitas ſi nulla dominetur iniquitas. Quam metuendum eſt ne multi dum perſunctoriè cœleſtem illam & diuinam orationem recitant, ſimiles ſint filiis Zebedæi neſcientibus quid peterent.

Quid enim tam magnum, tam pretioſum, ac illud quod in iſta petitione aſſequi deſideramus? ſcilicet petimus nobis donari & applicari valorem paſſionis Christi Domini, donari nobis fructum, ac vtilitatem omnem quæ profluere poterat ex omnibus eius actibus ac paſſionibus. Quaſi diceremus quicquid meriti ac ſatisfactionis haberi potuit per coronam ſpineam, per flagellorum grandinem, per clauorum preforationem, per fellis & aceti potationem, per opprobriorum perpeſſionem, per ipſam denique animæ à corpore ſeparationem, hoc totum dona nobis. Hic enim fructus eſt rerum iſtarum omnium, remiſſio peccatorum. Ad hanc concedendam hominibus verbum Dei incarnatum eſt, ad hanc promerendam vitæ ſuæ actus omnes & paſſiones direxit. Neque creaturæ omnes humanæ etſi ſanguinem omnem effudiſſent, nec ipſi Angelorum nouem chori, ſi coadunata virtute ſatisfactionem condignam præſtare voluiſſent, pares illi fuiſſent. Hoc ſolius erat Verbi incarnati, vt propter reuerentiam perſonæ ſuæ infinitas compararet nobis remiſſionem peccatorum: quæ quoniam perpetrata ſunt in Deum infinitum, malitiæ habent quamdam infinitatem, vt neceſſe fuerit, illa recompenſari per infinitatem aliam in perſona ſastifaciente. Et tamen, quæ eſt noſtra imbecillitas, orationem illam in qua tam magna petimus, vix cum aliqua attentione effundimus! ô inconſiderationem noſtram! ô imbecillitatem! ô indeuotionem noſtram! *Remiſſio peccati quid magnum eſt?*

Sed ne effluat tam cito ex animis noſtris magnitudo rei, eſt adhuc aliud perpendendum in illa petitione. Remiſſio enim peccatorum non fit ſine iuſtificatione, iuſtificatio verò non fit ſine infuſione gratiæ ſanctificantis? Quid porro gratia eſt illa ſanctificans, ac iuſtificans animam; Qualitas nempe ſupernaturalis inenarrabilem pulchritudinem animæ conferens, imaginem diuinæ pulchritudinis illi imprimens, reddens Dei-formem, Deo gratam & acceptam ad vitam æternam, ad quam poſſidendam jus etiam confert. Nec enim remittit peccata, ſicut homo aduerſario ſuo parcens. Cui nihil propter ea donat aut confert, ſed tantum acceptæ injuriæ obliuiſcitur: at non ita Deus, cum remittit peccatum, donat magna & pretioſa quædam animæ, infundit illi gratiam ſanctificantem, charitatem, virtutes infuſas. Eſtque iuſti-

ficatio hominis ſicut illuminatio diei, quæ expellit tenebras & immittit lumen, quo nihil pulchrius oculi adſpiciunt. Idcirco cum dicimus, *Et dimitte nobis debita noſtra*, etiam petimus à Deo nobiliſſimam illam qualitatem gratiæ ſanctificantis, petimus illud lumen ineffabile, quo fruuntur Angeli, quo efficiuntur homines Filij Dei, &c. Ne vero incredibile iſtud propter ſuam magnitudinem putetur, verba Concilij Tridentini tantiſper perpendamus, Seſſ. 6. cap. 7. *Hac iuſtificatio non eſt ſola peccatorum remiſſio, ſed & ſanctificatio & renouatio interioris hominis per voluntariam ſuſceptionem gratia & donorum.* Et c. 4. dixerat de prima iuſtificatione loquens. *Eſt tranſlatio ab eo ſtatu in quo homo naſcitur filius primi Ada in ſtatum gratia & adoptionis filiorum Dei per ſecundum Adam Ieſum Chriſtum.* O ſtatus vere ſtatus, res permanens, dignitas non tranſitoria! quâ Spiritus Sanctus inhabitat in nobis. Quid eo majus cogitari poteſt. Vnde cùm res illa ſit adeo ſublimis, non impigrè, nec ſomnolenter, debemus ſæpius animo ad cœlum recto clamare, *Et dimitte nobis debita noſtra.*

Quis modus obtinendi remiſſionem peccati? Sed quid iſtud additum iſti petitioni potius quam aliis, *Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Scilicet res tanta eſt, tamque neceſſaria remiſſio peccatorum, vt etiam peculiarem modum ad illam conſequendam voluerit Chriſtus nobis aperire, ne vnquam ab illa petitione excideremus; aperuit nobis ianuam, quâ ad Dei miſericordiam ingredi & peruenire valeremus, ſicut eſt dimiſſio iniuriarum, amor inimicorum noſtrorum: quales enim nos erga ipſos præſtabimus, talem ſe Deus erga nos exhibebit: ſi parcamus & ipſe parcet, ſi iniurias obliuione deleamus, & ipſe obliuione perpetuâ delebit iniurias, quas in illum commiſimus. Poſuit enim in noſtro arbitrio qualiter ab ipſo iudicemus. Vnde metuenda vox eſt omnibus quam ab ore crucifixi obturatis prius cum duobus digitis auribus conſtat exiliiſſe ad quendam mortuum nobilem *Vox crucifixi.* cuius funus agebatur in Eccleſia & pro quo cantabant requiem æternam, &c. *Non pepercit, neque ego parcam.* Tantus eſt obex non peperciſſe hoſtibus ad remiſſionem conſequendam. Quare cum eum illam orationem Dominicam proferre cogitamus, nos ipſos primò tentemus atque examinemus, vtrum omne odium proximi longè ſit à noſtro corde, ne qua radix amaritudinis relicta inficiat veluti quadam amaritudine preces noſtras, eaſque Deo reddat exoſas.

Quid eſt induci in tentationem? 6. Petitio, *Et ne nos inducas in tentationem.* Tantum malum eſt peccatum tanto horrore & odio dignum, vt etiam quicquid ad illud poteſt hominem adducere & prouocare de-

beat metum aliquem incutere. Ideo cum fuerimus magno quodam horrore erga peccatum affecti, dicamus, *Et ne nos inducas in tentationem*, id eſt, ne permittas nos in peccatum per tentationem inferri, ne permittas nos hoſtium noſtrorum inſidiis ſuccumbere & malis ſuggeſtionibus conſentire. Hoc enim ſenſu diceretur Deus in tentationem inducere, quo dicitur in ſcripturis eum plura facere quia permittit fieri, ſicut dicitur Exod. 4. *Indurabo cor Pharaonis* I. Permittam indurari & ab Apoſtolo, ad Rom. 11. *Concluſit Deus omnia ſub peccato* I. Concludi permiſit. Proinde idem eſt petere à Deo, vt nos in tentationem non inducat, ac petere, vt non permittat nos à tentatione vinci.

Quæ petitio adeo neceſſaria eſt, vt multis D. Auguſtinus retundere conatus ſit hæreſim Pelagij, qui quæ creduntur de peccato originali, ac de infirmitate naturæ humanæ in ſtatu corruptionis pro nihilo decens, neceſſitatem orationis excludebat ad repellendas tentationes, ſatis virium in naturâ eſſe putans ad eas debellandas abſque auxilio gratiæ interioris ex merito Chriſti crucifixi profluentis. Hæc opinio pro hæreſi habita eſt, & per plures Synodos damnata. Quia vana eſt præſumptio pares nos arbitrari ex viribus naturæ ad propulſandos hoſtium animæ noſtræ inſultus. *Hæreſis Pelagij.*

Triplicem quippe hoſtem ſuſtinemus, primum domeſticum, qui caro noſtra eſt, ac appetitus ſenſitiuus, ſeu concupiſcibilis, ſeu iraſcibilis cum comitatu paſſionum vndecim. De quo hoſte dicebat D. Bernardus Serm. 3. de Domin. 6. poſt Pentecoſten, *Hoſtem hunc ô anima, nec fugere, nec fugare poſſumus*, quam pernitioſus hoſtis! quam inteſtina lucta! perimere eum non licet, ſuſtentare eum cogimur. Eſt ſecundus hoſtis familiaris mundus iſte, id eſt, homines mundi iſtius, qui ſiue perſequantur nos, ſiue nimis adblandiantur ad varia peccatorum genera prouocant. Nec magis timendus eſt mundus, quàm cum magis blandus eſt. Eſt enim ſimilis Iudæ dicenti Iudæis, *Quemcumque oſculatus fuero, ipſe eſt: tenete eum.* Prodit dæmonibus quos maiori honorum plauſu cumulat, maiorique benevolentiâ complecti videtur, tam falſa, inſincera & fucata ſunt omnia in hominibus huius ſæculi. Tertius hoſtis eſt inuiſibilis & ideo terribilior, quis enim defenderet ſe aduerſus hoſtem quem non viderit. De quo Apoſtolus ad Eph. 6. *Non enim eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem, ſed aduerſus rectores mundi huius & poteſtates tenebrarum.* His circundati hoſtibus, impares ſumus ex nobis ipſis ad reſiſtendum, atque ideo neceſſe habemus humiliter diuinam opem implorare per *Triplex hoſtis.*

verba centies repetita huius ſextæ petitionis, *Et ne nos inducas in tentationem.* Quid enim facerent ciues in vrbe per potentiſſimum exercitum obſeſſi, quàm auxillium aliorum implorare? Quid in mari à piratis imperitus, quàm ad preces confugere? eſt enim vita hominis, *militia ſuper terram*, aiebat ſanctus Iob cap. 7. in hac militia non inexpertus miles. Alia porro verſio habet *piraterium*, belli genus naualis longè omnium periculoſiſſimi. Alia turſus totam rem explicans habet, *vita hominis eſt tentatio ſuper terram.* Nullus eſt qui non tentetur & boni & mali tentationibus variis ſubditi ſunt. Sed in hoc eſt diſcrimen, quod mali tentationi ſuccumbunt, boni reſiſtunt. Illi confeſtim ſe ſuaque omnia dedunt aduerſario, hi firmiſſimè ab eo diſſentiunt memores huius dicti à ſapiente Eccleſiaſtes 10. *Si ſpiritus poteſtatem habentis ſuper te aſcenderit locum tuum, ne dimiſeris.*

Triplex modus vincendi tentationes.

Porrò non vnus modus eſt vincendi tentationem. Triplex eſt potiſſimum. 1. Vigilare ſupra ſeipſum, tum ob notitiam propriæ infirmitatis, tum ob metum aduerſariæ poteſtatis inſidiantis, ne ſi oſcitabunda remaneat anima, ſubito impetatur 1. Petri 5. *Aduerſarius veſter diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret, cui reſiſtite fortes in fide*, dicebat Dauid: *Anima mea in manibus ſemper*, vigilem eius cuſtodiam gerens, ſicut rei quam in manibus gerimus ne ſubripiatur nobis. 2. Reſiſtere initio tentationis prius quàm vires validiores contra nos habeat. Pſal. 136, *Beatus qui allidit paruulos ſuos ad petram*, qui conterit tentationes cum adhuc ſunt exiguæ, conſiderando Chriſtum, *capite nobis vulpes paruulas*, aiebat ſponſa, Cant. 2. *Quæ demoliuntur vineas*: nam ſi creuerint, difficillimè capientur, vt nimium luctuoſa docet plurium experentia. 3. Inuocare Dei auxilium, vt nos Chriſtus docuit in hac oratione, *Et ne nos inducas in tentationem.* Hæc eſt medicina omnibus conſulens, omnia tumentia comprimens, omnia infirma corroborans. Sic Moyſes in monte expanſis manibus orans victoriam populo ſuo obtinuit contra Amalec iter illius impedientem. Exemplis ſimilibus plena ſunt omnia. Nec maiores vnquam clades in mundo hoc acciderunt, quàm ex eo quod homines, non benè, non deuotè, non aſſiduè, non perſeueranter orationem hanc effuderint. Omnes damnati ideo damnati ſunt, quia non bene orationem hanc recitarunt. Nam ſi benè, ſi attentè, ſi feruenter Deum oraſſent, exoraſſent & vberius auxilium obtinuiſſent, quo hoſtem ſuum ſuperaſſent potius quàm ab illo ſuperati fuiſſent.

6 Quæſtio eſt ardua cur ex duobus hominibus ſimili ten-

tatione pulſatis in eadem temperamenti naturalis conſtitutione, iiſdemque circumſtantiis conſtitutis, vnus vincat tentationem: at vero alter vincatur. Etſi enim caſum hunc quidam putent impoſſibilem, neſcio qua opinione vnicæ gratiæ efficacis cum excluſione ſufficientis præuenti, mihi tamen probatiſſimum eſt, & poſſibilem eſſe, & frequenter accidere. *Sicut ſub vno igne aurum rutilat, palea fumat: ita vna eademque vis irruens bonos probat, purificat, eliquat; malos damnat, vaſtat, exterminat, tantum intereſt non qualia, ſed qualis quiſque patiatur: nam pari motu exagitatum & exhalat horribiliter cœnum, & ſuauiter fragrat vnguentum.* Ait D. Auguſt. lib. 1. de Ciuit. c. 8. Sed & vnus, & idem homo in eadem tentatione poſitus hodie reſiſtit, cras ſuccumbit. Cur non vno tempore ex duobus hominibus vnus reſiſtet altero ſuccumbente? viſus eſt autem, idem D. Auguſt. hunc ipſum caſum voluiſſe diſſoluere, proponens nunc duos homines in conſpectu eiuſdem pulchritudinis ad concupiſcendum allectos, huncque concupiſcentiæ cedentem, alterum obnitentem & caſtum ſe ſeruantem, ob id, quia voluit caſtum ſe ſeruare. Nunc duos reges Pharaonem & Nabuchodonoſor filios Iſraël captiuos tenentes, & illum quidem immiſericorditer illos affligentem, nec liberos dimittere volentem; hunc vero magnificè eos libertate donantem. Hi duo reges in ſimili cauſa diuerſimodè ſe geſſerunt. Cur hoc? quia vnus libero voluntatis arbitrio captiuos retinere, alter liberos dimittere voluit, benè hoc, ſed ſi profundiùs quæſtionem hanc penetrare libeat, & perſcrutari cur iſte voluit, iſte noluit, ſufficientem enim gratiam in vtroque conſtituo ad præſtandum quod Deus ab vtroque poſtulabat.

Non proponenda quæſtio in examine hoc.

I. de Ciuit. Dei cap. 16. l. de præd. & gratia in appen. 10, 7.

Dicet aliquis, hominem Dominum eſſe actus ſuæ voluntatis, nec petendas eſſe rationes ab eo qui Dominus eſt rerum ſuarum, cur ſic & ſic de eis diſponat, cum ſit proprium Domini velle, nec teneatur alteri homini, qui Dominus eius non eſt, rationem reddere.

Eſto, adhuc veruntamen videtur quod poſſit adhuc ſatisfieri difficultati huius queſtionis, ſi dicamus vnum ad auxilium Dei per orationem confugiſſe, alterum orationem neglexiſſe, quaſi confiſum ſuæ virtuti. Hanc ſanè cauſam affert ſcriptura ſacra, cur perierint gigantes illi, ac præferoces homines qui ante diluuium erant ſuper terram. Eccleſ. 16. *Non exorauerunt pro peccatis ſuis antiqui gigantes, qui deſtructi ſunt confidentes virtuti ſuæ.* Hæc eſt cauſa perditionis horũ magnatum, non orauiſſe Deũ & vt peccata dimitteret, & vt à futuris

Solutio quæſtionis.

præſeruaret. Cum enim vbique ſit præſens, ait D. Auguſtinus lib. 3. *de libero arbitrio*.cap.19 Qui multis modis per creaturam ſibi Domino ſeruientem auerſum vocet, doceat credentem, conſoletur ſperantem, diligentem exhortetur, conantem adiuuet, exaudiat deprecantem: *Non tibi deputatur ad culpam quod inuitus ignoras, ſed quod negligis quærere quod ignoras: neque illud quod vulnerata membra non colligis, ſed quod volentem ſanare contemnis*, &c. *Nulli enim hominum ablatum eſt ſcire vtiliter quærere*, &c. Hæc igitur cauſa eſt tot delictorum noſtrorum, tot aberrationum, tot præuaricationum, omiſſio orationis, ac maximè petitionis iſtius ſextæ, *Et ne nos inducas in tentationem.*

A quibus tentationibus petimus præſeruari.

Sed à quibus tentationibus petimus præſeruari? non enim vnica eſt tentatio in hoc mundo qui totus quantus eſt, laqueis plenus eſt ad decipiendas animas. Eſt enim tentatio vna aperta, altera fraudulenta. Illa prouocat animas ad id faciendum quod euidenter & apertè malum eſt: hæc ſub ſpecie boni pellicit hominum mentes. Illa mali & ignari & mundo addicti homines tanguntur; hac magis deuoti & ſpirituales, cum enim noſcat dæmon hos in tali ſtatu ac mentis diſpoſitione eſſe, vt non facile illud quod apertè malum eſt & peccatum perpetrarent, ſub prætextu & ſpecie boni ac virtutis ad vitium propellere nititur: idcirco dicit regius vates. Pſal. 123. *Abſconderunt ſuperbi laqueum*: & Pſalm. 29. *inſidiatur in abſcondito quaſi leo.* Mille nocendi artibus præditus eſt Sathan, transfigurat ſe in Angelum lucis, & ſi non poſſit inducere ad malum homines virtuti deditos, tum ad bonum aliquod quod ſit ſupra vires, & ſupra rectam rationis menſuram inducere molitur. Hunc nimio ieiunio & nimiâ auſteritate debilitat, hunc nimiis orationibus cerebro expoliat, illum nimiis laboribus & quibus vires ſunt impares, enecat, aut exſuccum omni deuotione, ac vnione ad Deum efficit. Denique fraudulentus hoſtis omnia exequitur ad perdendam animam, & eo magis, quò Deo applicatam magis inſpicit, & ad finem vitæ accedere. Tunc enim grauiores ſunt eius tentationes, quò mors propinquior, vt indicatur illo loco. Apoc. cap. 12. *Væ terra & mari, quia appropinquat ad vos diabolus habens iram magnam, quia modicum tempus habet.* Sicut enim in fine magni huius mundi geret; ſic & in fine microcoſmi, ac parui mundi, qui homo eſt. Auget vires cum infirmatur magis, quia tunc, aut nunquam victoria illi reportanda eſt de Dei plaſmate, de Dei imagine. Tunc ant nunquam fruſtraneas omnes Chriſti pro homine paſſiones reddere debet. Ex quibus

omnibus inferimus non ſatis frequẽter ingeminare poſſe mortales hanc ſextam petitionem, *Et ne nos inducas in tentationẽ.*

Atque vt id verum ſit ſatis ſuperque demonſtratum hactenus de ſexta petitione, fallor tamen ſi minus neceſſaria ſit frequens & attenta ſeptimæ petitionis repetitio, *Sed libera nos à malo.* Quot enim mala nos vndique circumdant à quibus erui & liberari cum magno ardore deſiderare debemus. Pſal. 39. *Circumdederunt me mala quorum non eſt numerus.* Quæ illa mala, præterita, præſentia, futura. Mala ab aduerſariis, mala ab amicis & domeſticis. Mala corporis, mala animæ, mala culpæ, mala pœnæ, mala huius vitæ præſentis, mala alterius vitæ, mala in morte, mala in iudicio Dei, mala in inferno. *Circumdederunt me mala quorum non eſt numerus.* Mala ſunt in intellectu hominis per varios errores & ignorantias, mala in voluntate per inordinatas affectiones, mala in memoriâ per obliuionem rerum quarum recordatio neceſſaria eſt, & per recordationem eorum quæ præſtaret ſempiternâ oblivione ſepulta eſſe. Mala ſunt in appetitu ſenſitiuo per immortificationem paſſionum, mala in phantaſiâ per impreſſiones plurium imaginum terrenarum, quibus mens à Deo auocatur & ab eius præſentiâ, vt tales imagines Dei expultrices, non incongrue vocarint plures, *Sed libera nos à malo.*

Quæ homini mala & miſeriæ?

Iſtorum malorum fons & origo eſt in primo homine Adamo. Si ille innocens & fidelis perſtitiſſet, benè erat omni humano generi, omnia in mundo illi erant proſpera, ſed vbi primus Adam mandatum Dei eſt tranſgreſſus, diluuium malorum ſuper terram inundauit, ſimul cum culpâ originali pœnæ omnes in hominem irruerunt, vt tot hodie miſerias patiamur, quot in illo fœlici ſtatu innocentiæ expertus fuiſſet felicitatis ſpecies. Et ſi verò culpa originalis remittatur, manent pœnalitates vſque ad mortem ad exercitium humilitatis, ac virtutis. Vnde ſemper habemus, vnde ad Deum dicamus, *Sed libera nos à malo.*

Origo miſeriarum quæ?

At quid prodeſt hæc petitio, cum ex decreto Dei pœnalitates manere debeant in nobis vſque ad mortem, nec quiſquam ab his liber euadat, nec ſanctorum quidem optimates, ac primi inter ipſos. Nihilominus ab ipſis liberari petimus. quoniam duplex eſt apud Deum liberationis modus: primo cum malum ipſum aufert, ſecundo cum non aufert malum, ſed vertit illud in bonum, dando nobis patientiam & animi ſubmiſſionem talem ad ſanctam eius in aduerſis voluntatem, vt id nobis proſit ad augmentum gra-

Duplex modus liberationis à malo.

tiæ & gloriæ. Hicque modus liberationis ſæpe glorioſior eſt : ideoque non debemus ceſſare in omni ſtatu & anguſtia ab iſta petitione, *Sed libera nos à malo*, à malâ aduerſitate quæ impatienter toleratur, à malâ egeſtate quæ ad peccandum prouocat, à malâ morte quæ à Paradiſo ſeparat. Ita enim ſe habent iſta omnia, vt bonis bona ſint, malis mala ſint. Bonis enim omnia cooperantur in bonum, vt apes ex omnibus floribus mel conficiunt, araneæ ex omnibus cibis venenum : ſic omnia bona ſunt bonis, improbis omnia mala.

Perſeuerantia. Sed nec hîc prætereundum, quod in iſta petitione perſeuerantiam à Deo efflagitemus, vt liberet nos à malo inconſtantiæ quâ deſinamus in bono perſeuerare. Sed nec in iſtâ ſolâ petitione, ſed in aliis quoque omnibus antecedentibus. Quod etiam aduertit D. Auguſtinus *de dono perſeuerantia.* cap. 2. Et aliquot ſequentibus ex D. Cypriano, qui ad petitionem perſeuerantiæ viſus eſt referre, ac flectere omnes orationis Dominicæ petitiones, Deo ſic præparante antidotum multò ante futuro Pelagij veneno, qui perſeuerantiam in bono, donum naturæ non orationis & gratiæ diuinæ eſſe volebat. Dicentes enim *Sanctificetur nomen tuum*, petimus vt in baptiſmo ſanctificati in eo quod eſſe cœpimus, perſeueremus. Dicimus : *Adueniat regnum tuum*, quod non niſi perſeueraturis vſque in finem venturum. Dicimus : *Fiat voluntas tua*, vt cum iam facta ſit, in ea perſeueremus. Dicimus : *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.* Ne intercedente aliquo grauiori delicto dum à pane cœleſti prohibemur, à Chriſti corpore ſeparemur. Iam verò remiſſio delicti hoſtem ipſum perſeuerantiæ tollit, & liberatio à tentatione obſtaculum perſeuerantiæ amouet, vt in ſanctitate perſeueremus.

DE EXAMINE ORDINANDORVM

Examen Subdiaconorum.

OMnino teneantur Epiſcopi promouendos ad Ordines diligenti probare examine, quandoquidem ſacra

Concilia, & Patres, hoc ſtricte præceperunt & admonet etiam his verbis Paulus Apoſtolus 1. ad Timoth. quinto, *Manus cito nemini impoſueris*. Quod explicans D. Chriſoſt. quid ſibi vult, inquit, *Cito non ex prima ſtatim probatione, nec ſecunda, nec tertia, ſed vbi conſideratio diuturna præceſſit, exactiſſimaque diſcuſſio, tunc imponito manus, neque enim ea res periculo caret, eorum enim, quæ ille peccauerit, tu quoque pœnam dabis, qui in initio dediſti præcedentiam delictorum*. Hæc Chryſoſt. & addit Primaſius ibidem, abſque probatione indignis Ordines conferre, eſſe *ante porcos Margaritas ponere*, & Bernardus Epiſtol. 152. ad Monachos Alpenſes aſſerit, Epiſcopos *ſanctum dare canibus*, & porcis Margaritas, cum Ordines, & beneficia indignis, abſque præuio examine tribuunt, idem quoque annotauit Dionyſius Carthuſianus, & gloſſa interlinearis in locum citatum Pauli; Hanc autem diligentum inquiſitionem de vitâ, & moribus Ordinandorum faciendam eſſe per Eccleſiaſticos viros, vt ſcilicet hoc docuit Concilium Tridentinum Seſſ. 23. cap. 8. de reformat. In hæc verba, *Epiſcopus Sacerdotibus, & aliis præſentibus viris, peritis diuinæ legis, ac in Eccleſiaſticis ſanctionibus exercitatis ſibi aſcitis, Ordinandorũ genus, perſonã, ætatem, inſtitutionem, mores, doctrinam & fidem diligenter inueſtiget, & examinet*. Hæc ad Illuſtriſſ. Epiſcopos Cõſaluus Durãdus in notis ad Reuelationes S. Brigittæ l. 7. c. 12. Quod præmittimus darâ operâ examini Subdiaconatus quo primùm ligãtur Ordinãdi.

Quapropter cum non leue ſit incommodum, ſi quis ita Subdiaconatus oneri obſtrictum ſe eſſe videat, vt nec vlterius progredi ad Superiores Ordines poſſit, nec anteriùs regredi: non conuenit indulgentiores eſſe examinis præfectos circa promouendos ad hunc gradum: *& circa eos qui ad maiores Ordines erunt aſſumendi*, vt monet Concilium Burdigalenſe vltimum anno 1624. celebratum. c. 6. num. 4. *cum ſemel arctam viam ingreſſi ab eâ minimè reſilire poſſint, omniſque pœnitentia ſera ſit eis & inutilis, eſt cur major cautio in iis deligendis adhibeatur*. Cum autem nobis propoſitum ſit, tractare de ſolo examine in Doctrina, & ſcientia, omiſſis cæteris quæ à pluribus egregiè diſcutiuntur, has ſolum quæſtiones hîc proponimus, ex quarum ſolutione, Ordinandi ſpecimen aliquod ſuæ doctrinæ exhibere poterunt, initium ducentes à promouendis ad Subdiaconatum, à quibus in examine hæc inquiri ordinat Concilium Mediolanenſe quintum ſub S. Carolo Boromæo celebratum, Conſtitutionum parte 3. tit. de examinandi ratione. *A Subdiaconis* inquit *potiſſimum de Or-*

dinum minorum quæratur & maiorum differentia, an in minoribus Ordinibus probatus ſit, de voto item continentia quod Subdiaconatus Ordini coniunctum eſt. De Sacramentorum etiam doctrinâ ſaltem generatim, tum eorundem periculum experimentum vt fiat in Officij Diuini recitandi ratione.

His verò addendum putamus vt etiam interrogentur de Chriſtianæ Doctrinæ principiis & articulis præcipuis, quod omiſſum eſt à Concilio Mediolanenſi, quod ſuppoſuerit examen de his principiis præceſſiſſe, cum Ordinandi ſuſcepturi erant tonſuram, & quatuor minores. Quia vero ſæpe ſæpiùs nullum præbere coguntur Doctrinæ ſuæ experimentum qui minoribus initiantur, penituſque indigni ſint, qui ad maiores aſcendant Ordines, qui Catechiſmi alicuius eruditioris & ſolidioris, quam qui infantibus datur addiſcendus, doctrinam ita apprimè non nouerint, vt in ea etiam alios erudire poſſint, ideo ex his omnibus Subdiaconorum examen contexuimus: quamuis non ſit mentis noſtræ, vllum canonem præfigere doctiſſimis examinatoribus: ſed tantum opellam aliquam multis ſubminiſtrare, quibus opuſcula hæc noſtra, non fore inutilia certâ coniecturâ ex multis ductâ experientiis, aſſequuti ſumus, vt cum Theologiæ Scolaſticæ operam non dederint, muti tamen omninò in examine Eccleſiaſtico non inueniantur, nec ſcientiâ neceſſariâ deſtituti ſint, ſi beneficio examinis huius ad Subdiaconatum admittantur.

Cæterum formulas iſtas ad examen Ordinandorum, ſecundum diuerſos gradus idoneas, à re Eccleſiaſticâ alienas non eſſe, ſatis prodit Concilium Colonienſe ſub Adolpho Archiepiſcopo celebratum ann. 1549. cuius decretum hic ſiſto, cui titulus inſcriptus eſt: *de formulis ad examinationem aptis*. Quoniam, inquit, diuerſi Ordines, officiorumque ac dignitatum gradus, alias atque alias requirunt in hominibus conditiones: & ratio præterea habenda eſt eorum religioſorum, qui perpetuo deliteſcere quærunt in ſuis monaſteriis & ad nullas animarum curas euocari, ſed tantum cupiunt chori officiis in ſuis monaſteriis adhiberi, ſacrificiumque in Miſſis offerre & monaſticæ indulgere: viſum fuit præſenti Concilio expedire, *vt extarent formulæ, ad quas examinarentur Ordinandi ſecundum diuerſos ſuſcipiendorum Ordinum gradus, & instituendi & confirmandi ſecundum conditiones munerum & officiorum quibus adſciſcuntur.* Petentibus ſuffraganeorum noſtrorum comprouincialium legatis, negotium tales formulas congerendi dabimus eruditis aliquot viris, qui non modo in literis ſint exercitati, verum etiàm cognitionem Eccleſiaſtico-

rum officiorum teneant & conſcribant in genere, &c. Ex quibus videre eſt omninò conformem eſſe inſtituto Eccleſiæ examinum iſtorum conſcriptionem: Singula autem examina in tres partes diuidimus, vt vbi fuerint plures examinatores, in variis quæſtionibus tentent, ſi illis viſum fuerit, Ordinum candidatos. Sic autem exordiri poterunt.

PRIMA PARS EXAMINIS Subdiaconorum, de ipſo Ordine.

Quem petis Ordinem?

Subdiaconatus Ordinem.

Quid eſt Ordo?

Eſt Sacramentum, quo traditione certorum inſtrumentorum & verborum prolatione ab Epiſcopo, datur poteſtas ſpiritualis ad conficiendum corpus & ſanguinem Chriſti, vel ad inſeruiendum altari, in quo conficitur corpus & ſanguis Chriſti.

Quot ſunt Ordines?

Septem, quorum tres maiores dicuntur & ſacri, ſcilicet Presbyteratus, Diaconatus, & Subdiaconatus; quatuor verò dicuntur minores & non ſacri, ſcilicet Acolytatus, Exorcitatus, Lectoratus, & Oſtiariatus.

Quare tres ex his Ordinibus appellantur maiores?

Quia per eos recipitur maior & excellentior quædam poteſtas circa ſacrificium, & per eos proprius ad altare propriis acceditur, non conferuntur etiam niſi maioribus ætate & ſapientia, requirit enim Subdiaconatus, annum vigeſimum ſecundum ſaltem inchoatum, Diaconatus annum vigeſimum tertium, & Presbyteratus vigeſimum quintum,

Quare etiam tres dicuntur ſacri; nunquid quatuor alij ſunt etiam Sacramenta?

Reſpondeo quod quamuis omnes ſeptem Ordines ſint Sacramenta ex communiori opinione, ſintque omnes ſacri, ſi conſiderentur ſecundum ſe, peculiari tamen ratione tres dicuntur *Sacri*, quia circa materiam conſecratam verſantur: Presbyteratus ſcilicet circa Corpus & Sanguinem Chriſti conſecrandum: Diaconatus verò circa Sanguinem Chriſti adminiſtrandum fidelibus, vt moris erat in antiqua Eccleſia: Subdiaconatus autem circa præparationem materiæ ſacrificij in vaſis conſecratis: reliqui autem dicuntur *non ſacri* quia materiam conſecratam non contrectant. Quare & tres primi habent votum caſtitatis annexum, non alij.

Quis inſtituit ſeptem Ordines?

Chriſtus Dominus eſt author omnium Sacramentorum.

Fueruntne ſemper in Eccleſia aliqui ordinati tantum ad minores Ordines?

Videntur fuiſſe ſtatim poſt tempora Apoſtolorum: nam D. Ignatius martyr *epiſtolâ ad Antiochenos* mentionem facit Lectorum, Oſtiariorum & Exorciſtarum, & Cornelius Papa *epiſtolâ ad Fabianum*, quam refert Euſebius lib. 6. cap. 3. dicit in Eccleſia Romana ſuo tempore, id eſt, circa annum Domini 254. fuiſſe Presbyteros quadraginta ſex, Diaconos ſeptem, Subdiaconos ſeptem, Acolytos quadraginta duos, Exorciſtas & Lectores cum Oſtiariis ſimul quinquaginta duos. Vbi numerantur ſeptem Ordines, ſicuti etiam numerantur in duobus Conciliis Romanis ſub Silueſtro primo habitis. Vnde patet Ordinationes ſeptem non eſſe aliquid nouum in Eccleſia.

Quomodo differunt Ordines maiores & minores inter ſe?

Differunt 1. in formâ & materiâ quæ in omnibus eſt diuerſa. 2. Differunt in effectu, quia conferunt diuerſos characteres & diuerſas poteſtates. 3. Differunt in modo, quo conferuntur, quia minores ſimul & vno die conferuntur: maiores verò conferuntur ſeparatim & ſeruatis interſtitiis vnius anni inter ſingulos, niſi diſpenſet Epiſcopus proprius. 4. Differunt circa ſubiectum cui conferuntur, qui maiores non niſi prouectioribus ætate & ſcientia conferuntur, & minores etiam minoribus ætate & ſcientia. 5. Differunt quod in minoribus ſufficit ſi per Archidiaconum tradantur inſtrumenta tangenda: at in maioribus debent tradi per Epiſcopum. 6. Etiam differunt quod maiores verſantur circa materiam conſecratam, quæ non niſi à puris contrectari debet, at minores circa non conſecratam, quæ eſt origo cur non habeant obligationem continentiæ ſeruandæ, ſicut habent maiores. Vnde etiam 7. Differunt, quod qui tantum minores ſuſceperunt, poſſint adhuc Matrimonium contrahere, non verò qui aliquem ex maioribus.

Quare tanta multitudo Ordinum?

Id Deus inſtituit propter dignitatem Sacerdotij & conſecrationis Euchariſtiæ, quæ cum ſit excellentior actio, quæ fit in Eccleſia, requirebat plus miniſtros qui illi inſeruirent: non decebat etiam vt homines è ſtatu Laïcorum ſtatim ad Sacerdotij culmen aſcenderent, ſed potiùs vt primùm ſegregati à populo per tonſuram clericalem, gradatim per Minores aſcenderent, ſicque ex officio Sacerdoti inſeruirent.

Si tot ſint Ordines, ergo Sacramentum Ordinis non eſt vnum Sacramentum

Reſpondeo poſſe dici vnum genere, & vnum vnitate coordinationis ad vnum finem, ſcilicet ad ſacrificum ad quod omnes ſpectant, quamuis non ſit vnum vnitate indiuiſibilitatis aut continuitatis, aut vnitate ſpeciei infimæ, ſic enim eſt multiplex ſacramentum.

Quomodo tot Ordines inſeruiunt Sacerdoti ex officio?

Reſpondeo Diaconatum, Subdiaconatum, & Acolytatum cooperari directè ad conſecrationem, ſubminiſtrando materiam conſecrationis, eam enim ſubminiſtrat Acolytus in vaſis non ſacris; aquam ſcilicet & vinum in vrceolis, aſſiſtens Diacono & Subdiacono ad altare. Subdiaconus eam ſubminiſtrat in vaſis ſacris, porrigens calicem cum patena & hoſtia ſuperpoſita, Diacono qui Sacerdoti mox eam daturus eſt: tres vero alij Ordines cooperantur indirectè conſecrationi, remouendo indignos, ne ei aſſiſtant. Exorciſtatus enim remouet dæmonem, Lectoratus ignorantem, & Oſtiariatus malum hominem: Exorciſta enim eijcit dæmonem ab eo, qui debet adeſſe celebrationi Euchariſtiæ. Lector legendo Prophetias veteris Teſtamenti, & prima Chriſtianæ fidei rudimenta tradendo repellit ignorantiam. Oſtiarius verò cuſtodiendo claues Eccleſiæ, arcet infideles & excommunicatos ab eius ingreſſu.

Aliter etiam dici poteſt, quod quatuor minores Ordines diſponunt Corpus Chriſti myſticum quod eſt Eccleſia, ſeu congregatio fidelium, ad ſuſcipiendum Corpus Chriſti verum, vel impedimentum remouendo; Oſtiarius ſiquidem impedit malum hominem & Exorciſta dæmonem; vel auxilium præſtando, ſiquidem Lector illuminat intellectum, legendo vetus & nouum Teſtamentum, extra Miſſam, & Acolytus inflammat affectum, cereos portando, quibus excitatur deuotio. *De Graſſis 2. parte deciſ. aurearum l. 1. c. 9. Item Scotus in 4. Sent. diſt. 24. quaſt. vnica.*

Quomodò Subdiaconus obligatur ad ſeruandum caſtitatem cùm expreſſè non promittat caſtitatem cùm ordinatur?

Reſpondeo ex decreto Eccleſiæ annexam eſſe obligationem caſtitatis ſeruandæ, Ordini Subdiaconatus: Diſt. 28. cap. *nullum* & cap. *de his*. Vnde qui recipit Subdiaconatum, eo ipſo ſe obligat ad caſtitatem; quamuis expreſſis verbis id non profiteatur, tamen ſilentium eius pro conſenſu reputatur.

Quid eſt Subdiaconatus?

Eſt Ordo ſeu ordinatio, per quam traditione calicis vacui cum patenâ vacuâ, ſub præſcriptâ verborum formâ, da-

tur poteſtas ad inſeruiendum altari ad porrigendum Diacono calicem cum vino, & patenam cum hoſtia, dum Miſſa celebratur,

Quæ eſt materia Subdiaconatus?

Reſpondeo duplicem eſſe materiam in ſingulis Ordinationibus, ſcilicet, remotam & proximam. Remota eſt res illa quæ traditur ſuſcipienti Ordines, proxima eſt traditio ipſius rei. Igitur dico materiam remotam Subdiaconatus, eſſe calicem vacuum cum patena vacua, & ſine hoſtia: proximam verò eſſe traditionem calicis vacui cum patena vacua.

Quæ eſt forma Subdiaconatus?

Hæc verba prolata ab Epiſcopo. *Videte cuiuſmodi miniſterium vobis traditur*, ideo vos admoneo, vt ita vos exhibeatis, vt Deo placere poſſitis. Ita tamen vt illa verba, *ideo vos admoneo*, *&c.* non ſint de eſſentiâ formæ.

Nunquid etiam traditio libri Epiſtolarum eſt materia Subdiaconatus, & illa verba ſunt forma, Accipe librum Epiſtolarum & habeto poteſtatem legendi eas in Eccleſiâ ſanctâ Dei, tam pro viuis, quàm pro defunctis.

Reſpondeo quoſdam Theologos probabiliter exiſtimare traditionem libri Epiſtolarum eſſe partialem materiam Subdiaconatus, & verba allata *accipe poteſtatem*, &c. eſſe partialem formam, vt ita Subdiaconatus habeat duplicem materiam partialem, & duplicem formam, ſicut Presbyteratus. Probabilius tamen eſt ritum illum traditionis libri Epiſtolarum, &c. non eſſe eſſentialem in Ordinatione Subdiaconi, cùm non ſit antiquus in Eccleſiâ, nec de eo meminerint antiqui authores qui de ritibus Eccleſiæ & Sacramentis tractant, *Hallier de ſacris elect. & Ordin. parte 2. tract. 2. cap. 1. art. 1. §. 16.*

Nunquid alij poſſunt legere Epiſtolam, qui non ſunt Subdiaconi?

Non poſſunt legere ſolemniter cum manipulo, & ex officio.

Quas conditiones requirit Eccleſia vt quis Ordinetur in Subdiaconum?

Vt receperit tonſuram clericalem & quatuor minores Ordines: vt attigerit annum ætatis vigeſimum ſecundum ſaltem inchoatè: vt habeat titulum legitimum, & teſtimonium bonum de vitâ & moribus: Vt nullâ ſit cenſurâ, & irregularitate irretitus: vt intendat omnia Subdiaconi munia obire: vt ſit in ſtatu gratiæ, & denique vt examine probetur ſufficiens.

Si aliqua ex his conditionibus deſit, eritne verè Subdia-

conus qui Ordinatus fuerit in Subdiaconum?

Erit verè Subdiaconus, quia erit valida eius Ordinatio, quamuis illicita.

Poteritne progredi ad alios Ordines?

Non poterit, niſi priùs abſoluatur à cenſuris & obtineat diſpenſationem de irregularitate. & alios defectus ſuppleuerit.

Subdiaconatus nunquid obligat ad aliud quid præter caſtitatem?

Obligat etiam ad horas canonicas, quæ in Breuiario continentur.

Quid ſunt horæ Canonicæ?

Sunt preces ex Canone & regulâ, ſeu lege Eccleſiæ recitandæ ſingulis diebus à Subdiaconis ad laudandum Deum, ad gratias ei agendum, & ad eum orandum.

Quæ ratio ſeptem horarum Canonicarum?

Ad honorandum Deum de beneficio creationis quod ſeptem diebus completum eſt, & de beneficio redemptionis quod in ſeptem horis magis enituit, in quarum idcirco memoriam ſeptem horæ Canonicæ recitantur, vnde hi verſus.

Hac ſunt ſeptenis, propter quæ pſallimus horis:
Matutina ligat. Deludit veſtibus albis
Prima. Caput ſpinis redimitum, Tertia præbet.
Figit Sexta cruci. Morientem nona reuelat.
Veſpera deponit, tumulo Completa recondit.

Reſpondet autem matutina nocti, & tres nocturni tribus noctis vigiliis. Prima hora ſextæ matutinæ. Tertia nonæ. Sexta meridiei. Nona tertiæ poſt meridiem. Veſpera ſextæ veſpertinæ: Completorium ſeptimæ, *Vide Præfat. horol. ſpir. in Phil. affect.*

PARS SECVNDA EXAMINIS *Subdiaconorum, de Symbolo & Sacramentis in genere.*

Quid eſt Eccleſia?

Eccleſia, ſi latiùs ſumatur nomen Eccleſiæ, eſt congregatio eorum, qui vera Dei cognitione, ſeu clarâ, ſeu obſcurâ, ac iiſdem actibus Virtutum ad Deo ſeruiendum coniuncti ſunt.

Quotuplex Eccleſia ſic ſumpta?

Duplex, Militans, & Triumphans. Militans illa eſt quæ adhuc pugnat in terris contra ſalutis hoſtes, mundum, carnem, & dæmonem habétque adhuc inter ſe commixtos bonos & malos. Triumphans eſt cœtus beatarum animarum, atque etiam Angelorum in cœlo cum pace regnantium, & Dei fa-

ciem ſemper intuentium cum lætitia inenarrabili.

Eccleſia Militans fuitne ſemper in terra ab initio mundi?

Fuit ab initio mundi, & perſeuerauit vſque ad hunc diem, & perſeuerabit vſque ad finem mundi; ſed tamen in diuerſis temporibus habuit diuerſos ſtatus & diuerſa præcepta, ſaltem aliqua.

Explica manifeſtius quæ nunc dicis?

Fuit ſemper ab initio mundi aliquis cœtus hominum debito modo, & legitimè Deo ſeruientium, primo quidem per præcepta legis naturalis, fideique & ſpei & quorumdam aliorum quæ Deus dederat primis hominibus ab Adam vſque ad Moyſem, per ſpatium circiter bis mille annorum, poteſtque vocari ille cœtus Eccleſia ante legem.

Secundò per præcepta legis ſcriptæ, ſeu Moſaïcæ aut veteris & antiquæ legis, quæ præcepta erant partim moralia, partim cæremonialia reſpectu ſacrificiorum, & Sacramentorum; partim iudicialia ſeu politica ad continendum populum in tranquillitate, & finiendas lites. Tuncque Eccleſia, ſeu cœtus hominum Deo inſeruientium cum his præceptis vocabatur Synagoga, durauitque per ſpatium fere bis mille annorum à Moyſe vſque ad Chriſtum filium Dei, qui legem nouam & Gratiæ condidit, Eccleſiamque in alio ſtatu perfectiori fundauit, vt homines in ea Deo inſeruirent, ab eoque cœpit illa congregatio, quæ ſimpliciter vocatur Eccleſia.

Quæ definiri poteſt, multitudo hominum qui vero Dei cultu & cognitione fidei in Sacramento Baptiſmi ſuſceptæ, ſiue apparenter, ſiue de facto, coniuncti ſunt ſub vno ſummo paſtore in Terris.

Quid fecit Chriſtus ad fundandam hanc Eccleſiam in meliori ſtatu?

Præcepta iudicialia antiquæ legis abrogauit, eo quod Eccleſia per totum orbem diffundenda, non poſſet vti iiſdem legibus ciuilibus & politicis. Præcepta etiam cæremonialia ſimiliter abrogauit, quia erant tantum figuræ vitæ, & paſſionis ſuæ. Præcepta autem fidei quæ obligant ad credendum, aliquomodo adauxit, inquantum Chriſtiani tenentur credere diſtinctè & expreſsè plura myſteria quæ implicitè & obſcurè tantùm credebantur à Iudæis, vt ſunt myſteria Trinitatis, Incarnationis, Mortis & Reſurrectionis ſuæ: propterea enim dicitur, Marci 16. *Qui verò non crediderit, condemnabitur*, & Ioan. 8. *Si non credideritis, quia ego ſum, moriemini in peccato veſtro*: Et Apoſtoli condiderunt Symbolum in quo continentur credenda à ſingulis Chriſtianis. Quod ſpectat ad præ-

cepta

cepta moralia quæ continentur in Decalogo, ea Chriſtus explicauit & perfecit additione conſiliorum, Matth. 5. 6. & 7. capitibus. Præcepta autem Sacramentalia de nouo inſtituit, quibus homines obligauit ad Sacramenta, vt patet ex Ioan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non poteſt introire in regnum Dei*, & 6. cap. *Niſi manducaueritis carnem Filij hominis & biberitis eius ſanguinem, non habebitis vitam in vobis*, & cap. 20. *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis*, &c.

Quid eſt Symbolum Apoſtolorum?

Eſt collectio præcipuorum articulorum fidei per Apoſtolos facta, quos Chriſtiani explicitè debent credere.

Quare Apoſtoli condiderunt Symbolum?

Quia cum omnes non poſſint addiſcere ſacras Scripturas, in quibus credenda continentur, patres ſacrarum Scripturarum magis neceſſarias in vnum coadunare, opportunum iudicauerunt, vt faciliùs populi credenda addiſcerent, & omnes eodem modo, & ſine varietate fidem ſuam profiteri poſſent, ac hæreticæ prauitati contradicere. Deinde vt ſolent ſodales cum aliquem in ſodalitium ſuum admittunt, Symbolum dare, & ita initum fidei pactum confirmare: ad hanc ſimilitudinem ſancti Apoſtoli ſpirituale ſodalitium inter ſe connectentes hoc Symbolum confecerunt, quo ſodalitium ſuum intrare cupientes, fidei commercio ſibi colligerent, & ſic cœleſtis menſæ participes ſecum efficerent. *Iuo Carnotenſis*. ſerm. 23.

Quid ſibi vult initium Symbolum Apoſtolorum, Credo in Deum, *eſtne aliud credere in Deum, quàm credere Deum, vel credere Deo?*

Aliud plane eſt: credere enim Deo eſt credere verum eſſe quod Deus dicit: credere Deum, eſt credere Deum eſſe, quod & Dæmones credunt: credere verò in Deum eſt amando credere in ipſum, ſeu ire amore in Deum credendo, vnde duo iſti verſus.

Credo Deo, credáſque Deum, plus credo valere,
Si credas in eum, quam quod ei, vel eum.

Quid eſt Trinitas?

Eſt vnus Deus in tribus perſonis Patre, Filio, & Spiritu ſancto.

In quibus conueniunt, & in quibus diſtiguuntur tres perſonæ Trinitatis?

Tres perſonæ conueniunt in eadem & unicâ naturâ, ſeu

eſſentiâ Diuinitatis; conueniunt etiam in omnibus attributis abſolutis, vt potentiâ, magnitudine, ſapientiâ, fœlicitate, bonitate, immenſitate, infinitate & aliis: conuenient ſimiliter in omnibus actionibus ad extra, quibus agunt aliquid circa creaturas, vel creando, vel conſeruando, vel ſanctificando, vel glorificando; vnde axioma Theologicum, *actiones ad extra ſunt communes toti Trinitati*, Vel, *opera ad extra ſunt indiuiſa*. Diſtinguuntur verò in eo quod Pater à nullo eſt & nullum habet principium, Filius verò & Spiritus ſanctus ſunt à Patre. Itemque quod Pater eſt generans & eſt Pater: Filius verò non eſt generans nec Pater, ſed genitus, & eſt Filius; Spiritus verò ſanctus non eſt genitus, nec Filius, ſed eſt procedens à Patre & Filio ſimul tanquam vuo principio. Vnde patri proprium eſt vt ſit generans, Filio vt ſit genitus, Spiritui ſancto vt ſit procedens.

Dixiſti opera Trinitatis ad extra eſſe indiuiſa & communia omnibus perſonis, quomodò ergo in Symbolo dicitur pater creator cœli & terra, & Chriſtus conceptus de Spiritu ſancto?

Reſpondeo, Etſi opera Dei circa creaturas ſint realiter communia omnibus perſonis; tamen eſſe quædam opera, quæ per appropriationem attribuuntur vni perſonæ potius quam alteri. Opera ſcilicet in quibus elucet maxima potentia, attribuuntur patri, quia eſt principium ſine principio. Opera verò in quibus elucet maxima ſapientia, attribuuntur filio, quia producitur per intellectum. At opera in quibus elucet maximè Dei amor, attribuuntur Spiritui ſancto. Hinc ergo eſt quod Pater dicitur omnipotens creator cœli & terræ, quia in creatione mundi maximè enituit diuina omnipotentia. Conceptio verò Chriſti & formatio humanitatis eius in vtero Virginis, etſi facta fuerit à tribus perſonis ſimul, attribuitur tamen ſpecialiter Spiritui ſancto, quia eſt præcipuum opus amoris diuini erga creaturas.

Quare tertia perſona Trinitatis dicitur Spiritus ſanctus? Annon pater etiam Spiritus eſt ſanctus, ſicut etiam eſt Filius, neque enim pater & Filius habent corpus, aut carent ſanctitate?

Reſpondeo, ſi diſiunctiuè ſumatur nomen Spiritus ſancti, conuenire patri & Filio, ſi verò ſumatur coniunctiuè, vt dicitur Spiritus ſanctus, perſona procedens per ſpirationem & amorem infinitè ſanctum, próprium eſſe tertiæ Trinitatis perſonæ, quia procedit per ſpirationem à patre & Filio, ſicut docent Theologi.

Quid eſt Incarnatio?

Eſt vnio filij Dei, ſeu verbi Diuini, aut ſecundæ Trinitatis perſonæ, cum humanitate.

Vel, eſt aſſumptio humanitatis propriâ perſonalitate deſtitutæ ad vnionem cum perſona Verbi.

Quid eſt Chriſtus?

Eſt filius Dei Incarnatus.

In Chriſto quot perſonæ, & quot naturæ?

In Chriſto vnica eſt perſona, quæ eſt perſona Verbi diuini, duæ vero ſunt naturæ, diuina & humana.

Chriſtus habebátne animam rationalem ſicut cæteri homines, an verò Verbum diuinum fuerit illi loco anima?

Chriſtus habuit veram animam rationalem, quia erat perfectus homo, nec potuiſſet eſſe homo perfectus, ſine anima rationali.

Incarnatio erátne neceſſaria ad ſaluandos homines?

Abſolutè non erat neceſſaria, quia Deus poterat per puram miſericordiam, vel alio modo ſaluare omnes homines, ſi voluiſſet. Sed ſuppoſito quod exigeret ſatisfactionem perfectam pro peccato, neceſſe erat vt perſona Diuina vniretur creaturæ, vt cum eſſet perſona infinita ſatisfaciens, ſatisfactio eſſet infiniti valoris & æquiualens malitiæ infinitæ peccati contra Deum infinitum commiſſi.

Omnéſne homines redemit Chriſtus?

Reſpondeo diſtinguendos eſſe tres gradus redemptionis hominum per Chriſtum. Primus gradus eſt redemptionis, ſeu liberationis ab impotentiâ ſalutis conſequendæ, quam impotentiam omnes homines contraxerant ex peccato adami, propter quod priuari debebant omni gratiâ ſufficienti, & mediis ad ſalutem operandam neceſſariis. Secundus gradus eſt redemptionis à peccato per iuſtificationem. Tertius eſt redemptionis ab omni pœna & miſeria per collationem gloriæ, & beatitudinis alterius vitæ. Dico igitur Chriſtum omnes homines redemiſſe quoad primum gradum redemptionis, quia ex virtute paſſionis eius, nulli hominum ſalus impoſſibilis, ſed ſuppetunt media ad ſalutem omnium. Quoad ſecundum gradum, eos tantum liberauit quibus peccata remittuntur. Quoad tertium gradum redemptionis, eos tantum redimit qui in ſtatu gratiæ ex hac vita decedunt. *Legi poterit liber de beneficio crucis, ſeu articuli diſputati de gratia, nam hi tres gradus redemptionis, huic libro edendo anſam nobis dederunt.*

Quare non omnes redempti ſunt, quoad illum ſecundum gradum, & etiam tertium redemptionis?

Quia non obtemperant præceptis Chriſti, vtendo mediis quibus gratiam ſanctificantem in hac vitâ & gloriam in alte-

ra conſequi deberent. Vt enim ait Apoſtolus ad Hebr. 5. *Factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi, cauſa ſalutis æternæ, &* per obſeruantiam mandatorum, atque vſum ſacramentorum participatur fructus Paſſionis ac redemptionis, quam in illa operatus eſt Chriſtus Dominus.

Nullóne ergo modo redemit à peccatis, & ab eius pœnis eos qui pereunt?

Poteſt dici quòd etiam eos redemerit ſufficienter, in quantum obtulit pretium ſufficiens pro eorum redemptione, ſi vellent gratiæ eius non deeſſe. Sed non redemit efficaciter, id eſt, effectiuè, & de facto, quia nolunt fieri participes redemptionis eius obtemperando eius mandatis. Quemadmodum ſi quis daret pretium ſufficiens pro redimendis omnibus captiuis alicuius vrbis, quidam tamen propriâ voluntate egredi nollent è captiuitate, ſed mallent in ea remanere, iſte diceretur omnes ſufficienter redemiſſe, non tamen efficaciter & de facto, quandoquidem aliqui non eſſent de facto redempti Idem videtur dicendum de Chriſto, omnes homines redempti ſufficienter, quia obtulit paſſionem ſuam tanquam pretium redemptionis omnium: at non omnes redemit efficaciter & de facto, quia multi nolunt frui beneficio redemptionis eius, qui malunt degere in captiuitate perpetuâ peccati, quàm obtemperando eius mandatis frui libertate filiorum Dei Redempti: ſunt tamen omnes efficaciter, & de facto ab impotentia ſalutem conſequendi, & participant primum gradum redemptionis eius, quia omnes habent gratias ſufficientes, & per eos ſtat ſi non ſaluentur.

Quid eſt mors Chriſti?

Eſt ſeparatio animæ à corpore illius.

Quando Chriſtus mortuus eſt, vbi fuit eius anima, eius corpus & eius Diuinitas?

Anima eius deſcendit ad inferos, id eſt ad limbum Patrum, vbi erant omnes animæ ſanctæ, tam virorum quàm mulierum, expectantes aſcenſionem illius in cœlum, vt poſt eum in illud ingrederentur.

Corpus eius poſitum fuit in ſepulchro.

Diuinitas autem manſit vbique vt ſemper fuerat & erit, vnita remanens corpori & animæ, licet disiungerentur à ſe inuicem vſque ad reſurrectionem.

Quid eſt reſurrectio Chriſti?

Eſt reunio animæ ad corpus cum exitu de ſepulchro.

Quid eſt ſeſſio Chriſti ad dexteram Patris?

Eius quies & regnum pacificum in loco gloriæ Eminentiſ-

ſimo & Fœliciſſimo, qui tropicè appellatur dextera patris, cum propriè loquendo, non ſit in Deo dextera, vel ſiniſtra.

Cur præter Symbolum Apoſtolorum aliud Symbolum Concilij quod maius eſt in Miſſa, canitur?

Id inſtitutum eſt ab Eccleſiâ ad clarius profitendam fidem Catholicam contra varios errores & hæreſes ſubindè pullulantes poſt tempora Apoſtolorum.

Numquid iſta multitudo Symbolorum indicat aliquam in fide contrarietatem?

Nullo modo, quia poſterius Symbolum nihil aſſerit quod ſit contrarium alicui articulo Symboli Apoſtolorum, ſed tantùm illud magis explicat addendo aliqua verba articulis illis circa quos errores noui exoriebantur.

Quibus articulis aliquid magis perſpicuè explicatum eſt?

Circa primum articulum, ſecundum, tertium, ſeptimum, octauum, nonum, decimum, vndecimum, duodecimum.

Quid magis explicatum circa primum articulum?

Primus articulus Symboli Apoſtolorum eſt, *Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ*. Pro quo habet Symbolum maius, *Credo in vnum Deum patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, viſibilium omnium & inuiſibilium.* Vbi additur particula *vnum*, contra errorem Manichæorum qui duos Deos, vnum bonum, alterum malum admittebant. Et quia iidem dicebant omnia non fuiſſe facta ab vno ſolo Deo, ſed quædam à malo quodam Deo, idcirco additur, *factorem cæli & terræ, viſibilium omnium & inuiſibilium*, quibus verbis ſignificatur Deum produxiſſe tam ea quæ ſunt ex nihilo, quàm ea quæ ſunt ex aliqua præexiſtente materia; ſpiritus etiam qui non videntur oculis corporeis, ſeu bonos, ſeu malos omnes à Deo productos eſſe. Quod negabant illi hæretici de malis ſpiritibus.

Quid explicatum circa ſecundum articulum?

Articulus ſecundus eſt, *Et in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum Dominum noſtrum.* Ad cuius articuli expoſitionem maius Symbolum habet, *Et in Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum filium Dei vnigenitum, & ex patre natum ante omnia ſæcula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, conſubſtantialem patri per quem omnia facta ſunt.* Quæ addita ſunt ad excludendos errores hæreticorum Arrianorum, qui dicebant filium eſſe tantum creaturam productam in tempore à Deo, nec habere eamdem ſubſtantiam diuinitatis cum patre, nec eſſe filium Dei per naturam, ſed tantum per adoptionem, nec omnia quæ facta ſunt, per ipſum facta fuiſſe, ad quos errores excluden-

dos à mente fidelium, hæc verba omnia addita ſunt in primo Concilio generali Niceno. Specialiter autem dicitur filius lumen de lumine, vt oſtenderetur quod ſicut lumen producit aliud lumen ſine aliqua ſui imminutione, aut deſitione, ita quod Pater æternus non eſt imminutus in generatione filij ſibi omninò æqualis, ſicut nec eſt lumen productum lumini producenti.

Quid circa tertium articulum?

Articulus ille eſt, *Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria virgine.* Symbolum autem maius habet, *Qui propter nos homines & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis; & incarnatus eſt de Spiritu ſancto ex Maria virgine, & homo factus eſt.*

Quæ verba ita addita ſunt contra Pelagianos qui negabant hominem contraxiſſe peccatum originale, & eſſe in aliquo ſtatu naturæ corruptæ & perditæ per primum parentem Adamum, nec ad reparandum & ſaluandum hominem opus eſſe Incarnatione Verbi, vnde dicitur expreſsè: *Qui propter nos homines & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis*: Id eſt, in carne humili apparuit ad hunc finem, vt ſaluaret genus humanum, ac cum Deo reconciliaret.

Quid circa ſeptimum?

Septimo articulo qui erat *inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos*, additum eſt iſtud *cuius regni non erit finis*; ad excludendum errorem eorum qui dicti ſunt Millenarij ſeu Chiliaſtæ, qui dicebant Chriſtum regnaturum cum ſanctis ſuis per ſpatium mille annorum in hac terra, contra quos ſymbolum profitetur regnum eius futurum æternum.

Quid circa octauum?

Octauus eſt *Credo in Spiritum Sanctum.* Symbolum autem maius habet. *Et in Spiritum ſanctum dominum & viuificantem qui ex patre filioque procedit, qui cum patre & filio ſimul adoratur & conglorificatur: qui locutus eſt per prophetas.* Quibus verbis excluduntur tres errores, primus error Macedonij qui dicebat Spiritum Sanctum non eſſe Deum, ſed eſſe ſeruum Patris & Flij, idcirco hic dicitur Dominus & viuificans & quod eodem honore & cultu quo Pater & Filius glorificari debeat. Secundus error eſt Phontij & & Græcorum qui dicunt Spiritum Sanctum à ſolo patre procedere, contra quos dicitur *qui à patre filioque procedit.* Tertius error eſt Montanij & quorumdam aliorum qui dicebant prophetas locutos fuiſſe ſicut phantaſticos ſine nexu & ordine. Contra quos dicitur Spiritum Sanctum per eos locutum fuiſſe.

Quid circa nonum?

Nonus articulus eſt *Sanctam Eccleſiam Catholicam: Sanctorum communionem.* Pro quo Symbolum maius habet. *Eccleſiam Sanctam Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam.* Quæ explicatio facta eſt contra alios hæreticos & ſciſmaticos ad deſignandam per quatuor notas veram Chriſti Eccleſiam, quæ habet vnitatem in ordine ad vnum & idem caput viſibile, quod eſt ſummus Pontifex; Sanctitatem in Doctrina quæ nihil prauum ac bonis moribus aduerſarium continet: eſt etiam Catholica ſeu vniuerſalis in quantum in omnes orbis partes diffuſa eſt, eſt quoque Apoſtolica quatenus ſuper Doctrina & fide Apoſtolorum fundata eſt, & paſtorem ſummum agnoſcit qui D. Petro Apoſtolo ſucceſſit in regimine Eccleſiaſtico.

Quid circa decimum?

Decimus articulus eſt *remiſſionem peccatorum*, pro quo Symbolum maius habet. *Confiteor vnum baptiſma in remiſſionem peccatorum.* Ad explicandum magis medium per quod primum fit remiſſio peccatorum, vt hoc primo medio ſtatuto, aliud etiam intelligatur quod eſt pœnitentia in qua ſacerdotes remittunt peccata confeſſis & pœnitentibus, quod non pauci hæretici negarunt.

Quid circa vndecimum?

Vndecimus articulus Symboli Apoſtolorum habet *carnis reſurrectionem*, ſupple credo. Pro quo Symbolum maius habet *& expecto reſurrectionem mortuorum*, ad profitendum magis explicitè arduum illud myſterium reſurrectionis, circa quod non pauci hæſitauerunt, inter alios Eutiches Patriarcha Conſtantinopolitanus; quem Diuus Gregorius Magnus adhuc Diaconus Eccleſiæ Romanæ ad ſanam fidem reduxit.

Quid circa duodecimum:

Cum Symbolum Apoſtolorum habeat *& vitam æternam Amen*, Symbolorum maius habet *& vitam venturi ſæculi Amen.* Vt magis pro futuro ſæculo quàm pro præſenti ſperemus beatitudinem.

Quibus mediis Chriſtus ſalutem hominum operatur?

Maximè Sacramẽtis, quæ inſtituit ad cõferendam ſanctitatem.

Quid eſt Sacramentum?

Eſt ſignum ſenſibile à Deo inſtitutum ad ſignificandam ſanctitatem, eamque producendam in ſubiecto ſuſcipiente illud debitè. *De Sacramentis in genere.*

Qua in re conſiſtit illud ſignum, quod eſt de eſſentia, & ratione Sacramenti;

In certâ quadam ceremonia ſenſibili, quæ ſuo vſu ſubiectum

Deo conſecrat, ſanctitatémque aliquam, ſeu perfectam, ſeu imperfectam ſignificat, ac eius cauſa eſt.

Quare dicis ceremoniam illam ſignificare aliquam ſanctitatem, ſeu perfectam, ſeu imperfectam, ac eius cauſam eſſe?

Quia Sacramenta veteris legis, ſaltem ſecundùm magis communem ſententiam, non producebant veram ſanctitatem ac gratiam; ſed tantum ſanctitatem legalem, quæ in eo conſiſtebat, quòd ſecundum legem reputabantur mundi, qui illa receperant, quamuis forſan coram Deo non eſſent. Sacramenta autem nouæ legis, veram ſanctitatem ac gratiam, & ſignificant, & producunt.

Quomodo definitur Sacramentum noua legis?

Signum ſenſibile à Chriſto inſtitutum ad ſignificandam gratiam, eamque producendam in ſubiecto illud debitè ſuſcipiente.

Quotuplex ſignum reperitur in quolibet Sacramento?

Vnum totale, duplex verò partiale, quorum vnum ſignificat gratiam obſcuriùs, & vocatur materia Sacramenti, aliud verò ſignificat gratiam magis determinatè, & expreſsè, & vocatur forma Sacramenti. Verbi gratiâ, in Baptiſmo reperitur duplex ſignum gratiæ, ſcilicet aqua, & verba iſta, *Ego te baptizo*, &c. Aqua autem ſignificat gratiam, & animæ munditiem magis confusè, quia ſignificare poteſt etiam frigiditatem, & alia; ideo eſt materia Baptiſmi. Verba verò iſta, *Ego te baptizo*, &c. determinatè ſignificant ablutionem animæ, ideò tenent locum formæ.

Quomodo ergo diſcerni poterit materia à forma in quolibet Sacramento?

In eo quod materia eſt ſignum gratiæ magis confuſum, & indeterminatum, quemadmodum in Phyſicis materia eſt magis indeterminata. Forma verò eſt ſignum gratiæ magis expreſſum, & determinatum ad eam ſignificandam; vnde fortiter nomen formæ, quæ determinat materiam ex ſe indifferentem ad plures formas. Sic enim in Sacramentis, ſignum magis expreſſum gratiæ determinat illud quod eſt magis indeterminatum, & minus repræſentatiuum gratiæ, ad eam determinatè ſignificandam.

Quid vocas ſignum?

Illud quod præter ſe aliquid aliud repræſentat, vt fumus præter ſeipſum repræſentat adhuc ignem. Sic materia Baptiſmi, quæ eſt ablutio, præter ſeipſam repræſentat ablutionem interiorem animæ per gratiam: ſic etiam forma Baptiſmi repræſentat euidentiùs eamdem ablutionem: in omni enim Sa-

cramento materia eſt ſignum obſcuriùs repræſentans gratiam, forma ſignum paulò euidentius repręſentans eamdem gratiam.

Oſtende mihi iſtud in materia, & forma Sacramenti Pœnitentia?

Materia Sacramenti Pœnitentiæ conſiſtit in actibus pœnitentis, ſcilicet in Contritione, in Confeſſione, Satisfactione peccatorum: Hi actus ſunt aliquod ſignum gratiæ, quia ordinariè, qui confitetur peccatum cum dolore, & pro eo ſatisfacit, ſolet obtinere veniam; id tamen non eſt certum omnino, & infallibile, ideóque ſignum iſtud non ſatis expreſſe gratiam ſignificat, ſed eſt tantum illius aliquod indicium, quod fallere poteſt. At verò verba iſta, *ego te Abſoluo à peccatis tuis*, quæ ſunt forma Sacramenti pœnitentiæ, abſque vlla ambiguitate, & obſcuritate ſignificant gratiam remiſſiuam peccatorum, ideóque tenent locum formæ.

Oſtende mihi idem in Sacramento Matrimonij, neque enim ibi apparet duplex illud ſignum.

Ex probabiliori ſententiâ materia Matrimonij eſt conſenſus legitimus coram Parocho, & teſtibus quatenus datur: forma vero eſt idem conſenſus quatenus acceptatur; acceptatio enim conſenſus eſt veluti illius forma, & perfectio, ſeu complementum. Iam verò conſenſus viri ad mulierem, & mulieris ad virum, eſt aliquod ſignum vinculi & amicitiæ inter Deum & animam, & ideo gratiæ; ſed conſenſus, vt acceptatur ab vtraque parte, magis expreſsè, & perfectè ſignificat gratiam Dei, quia repræſentat vinculum perfectum & complementum amicitiæ per acceptionem mutuam: conſenſus verò, vt datur tantum, & nondum cogitatur acceptari, non ſignificat expreſsè amicitiam mutuam, & perfectam, in qua tamen amicitiâ gratia conſiſtit. Aliquis enim poteſt ſe velle dare alteri, à quo eius amor non acceptabitur, ſed reijcietur.

Non ergo verba ſunt forma in omnibus Sacramentis.

Etſi verba teneant locum formæ in omnibus fere Sacramentis, quia verba ſunt aptiora ad ſignificandum, & tenent veluti quemdam principatum in ſignificando, id tamen non eſt in omnibus neceſſarium, vt patet in Sacramento Matrimonij in quo nutus aliquando ſufficienter conſenſum exprimunt & ſufficiunt.

Quæ eſt illa gratia quæ confertur vi Sacramentorum?

Reſpondeo duplicem conferri gratiam per ſingula Sacra-

menta. Vna eſt habitualis ſanctificans; altera dicitur Sacramentalis, quæ eſt actualis, & conſiſtit in quodam auxilio ſpeciali, quod datur ad attingendum finem ad quem vnumquodque Sacramentum deſtinatur, cùm eſt neceſſarium.

Vide in 2. parte examinis Diaconorum vbi agitur de gratia.

Gratia habitualis qua confertur per Sacramenta, eſt-ne gratia prima, an ſecunda?

Reſpondeo quædam Sacramenta eſſe mortuorum, id eſt eorum qui degunt in ſtatu peccati mortalis, cùm recipiunt ea, alia verò dicuntur Sacramenta viuorum quæ adminiſtrantur iis qui ſupponuntur eſſe in ſtatu gratiæ, quæ eſt vita animæ. Dico igitur, Sacramenta mortuorum, vt ſunt Baptiſmus, & pœnitentia, conferunt primam gratiam ſanctificantem quâ delentur peccata; Sacramenta verò viuorum, vt ſunt Confirmatio, Euchariſtia, Extrema-Vnctio, Ordo & Matrimonium conferunt ſecundam gratiam, quâ augetur prima Gratia iam ante habita.

Poſſéſne dilucidè explicare gratiam Sacramentalem quæ eſt peculiaris cuilibet Sacramento?

Gratia Sacramentalis Baptiſmi, qui eſt ianua Eccleſiæ, & cæterorum Sacramentorum, eſt quoddam auxilium ad recipienda alia Sacramenta, ac ad vitam ducendam quæ Chriſtianum decet. Gratia Confirmationis eſt quoddam auxilium ad profitendam fidem coram tyrannis:& in perſequutionibus, & tentationibus, cum opus eſt. Gratia Euchariſtiæ eſt aliquis feruor, & ſenſus deuotionis quo anima delectatur ac corroboratur velut cibo optimo. Gratia Pœnitentiæ eſt auxilium contra recidiuum in eadem peccata. Gratia Extremæ-vnctionis eſt auxilium contra vltimas tentationes & difficultates mortis. Gratia Ordinis eſt auxilium quo Ordinatus benè fungitur munere Ordinis ſuſcepti. Gratia verò Matrimonij eſt auxilium ad ferenda facilius onera omnia Matrimonij.

Illa gratia Sacramentalis daturne ſtatim vbi receptum eſt Sacramentum?

Datur tantùm cum neceſſaria eſt:attamen vbi receptum eſt Sacramentum, datur jus aliquod ad illam obtinendam, tempore & loco, ſi non ponatur obex.

Datúrne gratia æqualiſ in omnibus, qui recipiunt idem Sacramentum, puta Baptiſmum vel Euchariſtiam?

Reſpondeo gratiam dari in Sacramentis ex duplici parte, ſcilicet ex opere operato & ex opere operantis. Dico igitur in pluribus idem Sacramentum recipientibus dari æqualem gratiam ex opere operato; at verò non dari ſemper æqualem ex opere operantis.

Quid intelligis per gratiam datam ex opere operato, & ex opere operantis?

Reſpondeo gratiam illam dari ex opere operato quæ datur præciſe vi Sacramenti ex ipſo quod ſubiectum non habet obicem vel indiſpoſitionem; & in hoc Sacramenta conferunt ex ſe, & eo ipſo quod applicantur ſubiecto non indiſpoſito, certam menſuram gratiæ quæ eſt æqualis. Illa verò gratia datur ex opere operantis quæ datur in receptione Sacramenti, propter diſpoſitiones poſitiuas, & actus virtutum qui exercentur ad ea fructuoſiùs ſuſcipienda, & hæc gratia datur inæqualiter ratione inæqualium diſpoſitionum. Vndè melius diſpoſiti per actus feruentiores virtutum, maiorem gratiam recipiunt, quàm alij qui minus ſunt diſpoſiti.

Nihilne confertur aliud per Sacramenta præter gratiam ſanctificantem & Sacramentalem;

Tria ſunt Sacramenta quæ inſuper conferunt characterem ſpiritualem & indelebilem in anima; ſcilicet Baptiſmus, Confirmatio, & Ordo.

Quid eſt ille Character?

Eſt qualitas ſpiritualis impreſſa diuinitùs in animâ ad ſignandum & diſcernendum ſubiectum quod illam habet, ab iis qui non habent.

Quare tria tantum Sacramenta imprimunt characterem?

Tota ratio, eſt voluntas Chriſti ſic inſtituentis. Conuenientia autem huius rei aliqua poteſt afferri, quod ſcilicet, vt in magni Regis familiâ domeſtici, milites & duces exercitus peculiaribus ſignis notantur & deſignantur, ſic in imperio Chriſti, Baptizati, Confirmati, & Ordinati peculiari notâ ſeu ſigno deſignantur: quod baptizati ſint veluti domeſtici Chriſti, & ſubditi eius; Confirmati verò ſint milites ad defendendam fidem coram tyrannis, & Ordinati ſint duces ad regendum populum. Itaque cùm per tria tantum Sacramenta quidam conſtituti ſint in aliquo officio aut miniſterio ad Chriſtum pertinente, peculiari Chriſti nota inſigniuntur, quæ vocatur character.

An Character ſit tantum ſignum ad diſcernendum, an habeat aliquam actiuitatem ad aliquid operandum?

Dico probabile eſſe characterem nihil agere niſi moraliter in ordine ad eos, quibus cognitus eſt, vt in Ordine ad Deum & Angelos; Angeli enim viſo charactere baptizati, excitantur ad ſpecialem curam de eo habendam, vt qui ſit de familiâ Chriſti, Deus etiam propter characterem Confirmati &

Ordinati excitatur ad danda ſpecialia auxilia : in illo ad profitendam fidem, in hoc ad conficienda & adminiſtranda Sacramenta. Non eſt tamen penitus improbanda multorum Theologorum ſententia, qui aſſerunt characterem eſſe aliquam potentiam paſſiuam in Baptiſmo ad recipienda alia Sacramenta, actiuam verò in Ordine, ad conficienda Sacramenta.

Quare tria Sacramenta quæ imprimunt characterem, non reiterantur?

Quia relinquunt characterem qui nunquam deletur, & qui non debet imprimi, niſi ſemel.

Quæ intentio requiritur in Sacramentis?

Reſpondeo vel eſſe ſermonem de ſuſcipiente, vel de conferente Sacramentum: ſi ſermo ſit de ſuſcipiente, ſi ſit adultus, debet conſentire vt detur illi Sacramentum. Si vero ſermo ſit de adminiſtrante, debet habere intentionem faciendi quod facit Eccleſia, vel quod fecit Chriſtus.

Intentio illa debetne eſſe actualis;

Reſpondeo triplicem diſtingui intentionem : prima eſt actualis, ſecunda eſt habitualis, tertia eſt virtualis. Etſi autem actualis intentio ſit omnium excellentiſſima, non tamen neceſſariò requiritur, quia ſufficiens eſt intentio virtualis in adminiſtratione Sacramentorum.

Quid eſt intentio actualis, habitualis & virtualis?

Dico illum actualiter intendere qui habet actum elicitum & expreſſum circa id quod intendit: ſic abſoluens dicitur intendere abſolutionem à peccato, quando illam vult & intendit conferre; ille verò dicitur habitualiter intendere, qui habet habitum inclinantem ad talem actum, etſi de facto de illo non cogitet. Ille verò dicitur virtualiter intendere, qui agit virtute alicuius actûs prius habiti actualiter & ante ordinati ad omnes actus ſequentes. Vnde intentio actualis eſt volitio actualis & expreſſa faciendi id quod fit; habitualis tantùm eſt habitus remanens in anima ad faciendum aliquid, etſi non cogitetur de eo, vt eſt in dormiente habitus canendi. Virtualis vero eſt intentio quæ fuit aliàs & præterita eſt, necdum tamen retracta, faciendi aliquid propter talem finem quotieſcumque fieret: vt ſi quis apud ſe dixiſſet, quotieſcumque proferam verba conſecrationis præſente pane in altari, intendo conficere corpus Chriſti: aut quotieſcumque dabo eleemoſynam pauperi, intendo dare in ſatisfactionem meorum peccatorum.

Forſan iſta melius animo concipis quàm ore explices, vlteriùs à te quæro.

Quid eſt intentio faciendi quod facit Eccleſia? eſtne intentio faciendi opus externum, vel conferendi gratiam & effectum Sacramenti?

Eſt intentio agendi nomine Chriſti, vel vt miniſter Chriſti, qui deputauit quoſdam adminiſtros Sacramentorum velut in ſui locum, ad conferendam ſanctitatem & gratiam.

Quot ſunt Sacramenta nouæ legis?

Septem, Baptiſmus, Confirmatio, Pœnitentia, Euchariſtia, Extrema-Vnctio, Ordo & Matrimonium.

Súntne omnia ad ſalutem neceſſaria?

Sunt quidem omnia neceſſaria, ſed non omnibus.

Súntne omnia de præcepto diuino?

Reſpondeo Baptiſmum eſſe præceptum abſolutè ad remiſſionem peccati originalis. Pœnitentiam eſſe præceptam à Deo, lapſis in peccatum mortale poſt Baptiſmum. Euchariſtiam eſſe etiam præceptam certo tempore quod determinauit Eccleſia, & in mortis periculo. Confirmationis & Extremæ-Vnctionis præcepta reuocantur in dubium à Theologis. Ordo autem & Matrimonium ſunt tantum præcepta reſpectu communitatis Eccleſiæ, non reſpectu ſingulorum, quia neceſſe eſt vt aliqui in Eccleſia Matrimonio copulentur, alij ordinentur; non eſt tamen neceſſe, vt ſint hi vel illi.

Quare non ſunt plura Sacramenta quàm ſeptem?

Ratio, eſt voluntas Chriſti qui ſeptem Sacramenta tantùm inſtituit. Cuius voluntas nobis innoteſcit ex Eccleſiâ & praxi eius continuâ.

Lotio pedum nonne debet cenſeri inter Sacramenta, cum ſit à Chriſto inſtituta ad modum Sacramenti & ſignificet etiam gratiam?

Reſpondeo non eſſe inſtitutam directe ad ſanctificandum, ſed tantùm ad exercitium humilitatis, & ideo non eſt propriè Sacramentum.

Poſſetne ſummus Pontifex, aut Concilium generale inſtituere nouum aliquod Sacramentum?

Non poſſet, quia eius tantùm eſt inſtituere Sacramenta, cuius eſt conferre gratiam & ſanctitatem ex virtute propria: id autem pertinet ad ſolum Chriſtum, non ad Papam aut Eccleſiam & ſolus Chriſtus poteſt ſignis quibuſdam ſenſibilibus annectere promiſſionem infallibilem gratiæ conferendæ iis quibus applicabuntur.

Quid ſignificat quod vulgò dicitur à Theologis: Datur in Sacramentis aliquid quod eſt res tantum, Sacramentum tantum, & res & Sacramentum ſimul

Reſpondeo per hæc verba ſignificari à Theologis, quod in Sacramentis datur aliquid quod ſignificat & non ſignificatur, & hoc appellatur *Sacramentum tantùm*; rurſus quod datur aliquid quod ſignificatur tantum & non ſignificat, & hoc appellatur *res tantum*. Deniquè quod datur aliquid quod ſignificat & ſignificatur, & hoc appellatur *res ſimul & Sacramentum.*

Poſſéſne iſtud oſtendere in omnibus Sacramentis?

In tribus Sacramentis quæ conferunt characterem, Baptiſmo, Confirmatione & Ordine, facile oſtendi poteſt: nam materia & forma ſunt Sacramentum tantùm: ſignificant enim gratiam & alios effectus, & non ſignificantur. Gratia verò eſt res tantum, quia ſignificatur & non ſignificat. Character autem eſt res ſimul & Sacramentum, qui ſignificatur per ipſum Sacramentum, & ſignificat coram Angelis & animabus quæ eum intuentur, gratiam.

In Euchariſtiâ idem manifeſtè patet; ſpecies enim ſunt Sacramentum tantùm, quia ſignificant corpus Chriſti & gratiam, nec ipſæ ſignificantur. Gratia autem eſt res tantum, quia ſignificatur & non ſignificat; Corpus autem Chriſti eſt res & Sacramentum ſimul, quia ſignificat gratiam & ſignificatur à verbis formæ & à ſpeciebus.

In Matrimonio ſimiliter, verba enim contrahentium ſunt Sacramentum tantùm, gratia Sacramentalis eſt res tantùm; indiſſolubile autem vinculum Matrimonij, eſt res & Sacramentum ſimul, quia ſignificatur per verba contrahentium, & ſignificat vnionem Verbi cum naturâ humanâ, ac Chriſti cum Eccleſiâ, atque etiam cum animâ iuſta.

Difficultas maior eſt in Sacramentis Pœnitentiæ & Extremæ-Vnctionis. In his tamen adhuc idem oſtendi poteſt; nam confeſſio & abſolutio in pœnitentia ſunt Sacramentum tantùm, gratia res tantùm; pax autem & ſerenitas quædam conſcientiæ, quam magis ordinariè ſentiunt feruentiores pœnitentes, eſt res & Sacramentum ſimul; ſignificat enim pacem & reconciliationem cum Deo, & ſignificatur per materiam & formam Sacramenti.

Demum in Extrema-Vnctione materia & forma ſunt Sacramentum tantum, quia ſignificant gratiam & alios effectus,

& non ſignificantur, gratia autem eſt res tantum,quia ſignificatur & non ſignificat. Sanitas autem corporis, ad quam cauſandam Sacramentum ex ſe vim habet, ſi non impediatur, eſt res & ſimul Sacramentum, quia ſignificatur à materia & forma, & ſignificat ſanitatem animæ ſpiritualem.

Quo pacto differunt Sacramenta & Sacramentalia?

Reſpondeo differre quòd Sacramentalia ſint res quædam ab Eccleſia inſtitutæ ad eum finem, vt per earum vſum, venialium peccatorum remiſſio obtineatur, idque virtute actus contritionis quem exercet is qui eis vtitur, qui actu contritionis eſt virtute gratiarum excitantium,quas ſæpe ſæpius concedit Deus in deuoto eorum vſu propter Eccleſiæ preces & merita, quam ſæpe exaudit.

Vndè differunt Sacramenta à Sacramentalibus,primo quòd Sacramenta ſint à Chriſto inſtituta. Sacramentalia ab Eccleſia. Secundò quod Sacramenta conferant gratiam ex opere operato,ex ſeipſis: Sacramentalia verò non ex ſeipſis,ſed tantum virtute actus contritionis,quando in iis exercetur. Tertiò quod Sacramenta ſint etiam inſtituta ad remiſſionem mortalium: Sacramentalia verò ad remiſſionem venialium: Quartò quod Sacramenta infallibilem conſequuntur effectum in non ponentibus obicem, quia habent annexam promiſſionem Chriſti de gratiæ collatione: at Sacramentalia non ita infallibilem habent effectum, quia non eſt certum ſemper Eccleſiam exaudiri à Deo.

Inter Sacramentalia autem numerantur, aqua benedicta, panis benedictus,confeſſio generalis peccatorum cum tunſione pectoris; benedictio Epiſcopi,& quædam alia.

Fuerúntne ſemper aliqua Sacramenta ab initio in quolibet ſtatu Eccleſiæ?

Dico in ſtatu innocentiæ ante peccatum Adami nulla fuiſſe Sacramenta à Deo inſtituta, quia præuidebat Deus ſtatum hunc parùm duraturum, ſi verò perſeueraſſet, cum Adamo non peccante, potuiſſent filij eius peccare, veriſſimile eſt Deum inſtituturum fuiſſe aliqua Sacramenta in remedium peccatorum; quamuis quid facturus fuiſſet Deus in hoc caſu; non poſſit certò omninò aſſeri.

Certius autem eſt in lege naturæ quæ durauit ab Adamo vſque ad Moyſem per duo millia annorum, fuiſſe aliqua Sacramenta, potiſſimùm ad remiſſionem peccati originalis, vt erat forſitan oblatio infantium facta Deo à fidelibus petentibus in hunc finem vt remitteret peccatum originale, vel aliqua alia ſancta & pia ceremonia, quæ ſatis nobis non eſt nota.

Certiſſimum eſt denique in lege Moſaïca, quæ durauit à Moyſe vſque ad Chriſtum, fuiſſe Sacramenta, quorum aliqua pertinebant ad totum populum, vt Circumciſio, eſus agni paſchalis, purificationes ab externis immunditiis: alia verò ad ſacerdotes & leuitas, vt conſecratio ſacerdotum, eſus panum propoſitionis, & alia.

In quod differebant Sacramenta veteris legis à noſtris Sacramentis?

Veteris legis Sacramenta conſtabant rebus, non verbis: noſtra & rebus & verbis ſimul, aut re aliqua verbis æquipollente, vt in Matrimonio.

Illa ſecundum magis communem ſententiam non conferebant ex ſe gratiam ſanctificantem, ſed tantùm quamdam iuſtitiam legalem, qua reputabantur iuſti coram hominibus, quia ea ſuſceperant, quamuis forſan coram Deo immundi eſſent: Noſtra conferunt veram ſanctitatem coram Deo.

In illorum receptione ſolùm contriti recipiebant gratiam ex vi diſpoſitionis ſolius in qua erant, non ex vi Sacramenti; in noſtrorum receptione etiam attritis confertur gratia, non ſolùm ex vi diſpoſitionis recipientium, ſed etiam ex vi ipſius Sacramenti.

Nunquid remittebatur peccatum originale, & conferebatur gratia in Circumciſione?

Reſpondeo non ſatis conſtare de hac difficultate apud Patres, & Theologos, his affirmantibus, illis negantibus. Sed quamuis contuliſſet gratiam paruulis, tamen quia inſtituta erat ante legem Moſaïcam, primùm pro Abraham, & eius familia, non ſequitur Sacramenta legis Moſaïcæ, & à Moyſe data, contuliſſe gratiam, aut aliud fuiſſe quàm *infirma & egena elementa*, vt loquitur Apoſtolus, ad Gal. 4.

Quis eſt miniſter Sacramentorum nouæ legis?

Homo, non Angelus, Si ſermo ſit de Sacramentis generatim, nec requiritur vt habeat fidem, vel charitatem, vt validè conficiat. Quamuis peccet mortaliter, quiſquis ſine neceſſitate conficit Sacramentum exiſtens in peccato mortali.

Deſcendendo autem ad Sacramenta in particulari; Quilibet poteſt eſſe miniſter Baptiſmi, propter eius neceſſitatem. Epiſcopus eſt miniſter ordinarius Confirmationis & Ordinis: Sacerdos Euchariſtiæ, Pœnitentiæ, & Extremæ-vnctionis: contrahentes verò miniſtri ſunt Matrimonij, qui idcirco peccant mortaliter, ſi contrahant exiſtentes in peccato mortali.

TERTIA PARS EXAMINIS DE OFFICIO *Diuino, ſeu de horis Canonicis.*

Quid eſt hora Canonica?

Eſt Officium Diuinum certâ horâ diei naturalis Deo perſoluendum ab Eccleſiaſticis perſonis.

Quot ſunt horæ canonicæ?

Septem; Matutinum: Prima: Tertia: Sexta: Nona: Veſperæ & Completorium.

Qui tenentur ad horas canonicas?

Subdiaconus à die ſuæ Ordinationis: in qua ſaltem Veſperas tenetur recitare.

Moniales & Religioſi deputati ad chorum ex conſuetudine tenentur recitare.

Beneficiarius cum pacifica poſſeſſione beneficij, niſi eſſet beneficium adeò tenue, vt non ſufficeret ad tertiam partem medioeris ſuſtentationis. Quod ſi collatio eſſet nulla ob aliquem defectum cum non haberet verum titulum, nec faceret fructus ſuos, recitare non teneretur.

Qui eximuntur à recitatione officij ex his perſonis?

Ægri & infirmi quibus recitatio officij nocitura eſſet, vel ſi dubitat Medicus an nocitura eſſet.

Cæci vel ita cæligantes vt totum officium legere nequeant: & ſi poſſent cum ſocio.

Qui inculpatè carent breuiario: & ſi ſcirent memoriter aliquos Pſalmos, non tenerentur illos recitare ſine lectionibus & reſponſoriis. Quamuis conſilium eſſet ſanum, vt qui non poſſet totam perſoluere partem, quam poſſet, notabiliorem perſolueret.

Qui defectus occurrunt circa recitationem officij?

Deus qui nouit omnia, ſcit quanta ſint delicta Eccleſiaſticorum in hac parte. Septem tamen ſunt frequentiores, 1. circa mutationem officij, 2. circa tempus, 3. circa locum, 4. circa ordinem, 5. circa pronuntiationem, 6. circa interruptionem, 7. circa attentionem, in quibus omnibus variè & grauiter à pluribus peccatur.

Qui defectus circa mutationem officij?

Cum quis cum aduertentia recitat officium aliud quàm in calendario breuiarij annotatum eſt: aut ſi quis ratione beneficij alicuius Eccleſiæ choro obligatus eius Eccleſiæ breuiario non vtitur: aut ſi quis officium alicuius ſancti recitat, qui ſecundùm rubricas breuiarij in Calendario reponi non

debet iuxta decretum ſacræ congregationis 8. Aprilis 1628. licet eadem congregatio definierit 29. Nouembris 1603. poſſe recitari officium aliquod ex deuotione pro eo quod eſt ex obligatione, quod intelligendum eſt pro vna aut altera vice & vt rarò fiat non ordinariè.

Qui defectus circa tempus?

Et ſi cum alias regulæ Eccleſiaſticæ in viridi obſeruantia cuſtodirentur, peccatum eſſet non leue non ſeruare horas debitas in recitando officio, vt propter ea legatur de anima S. Seuerini quod in flammis Purgatorij propter hoc paſſa fuerit: hodie tamen extra contemptum Dei, vel Eccleſiæ qui priuatim recitant officium non peccant pluſquam venialiter qui non dicunt horis debitis; & ſi ſit aliqua rationabilis cauſa, nec venialiter peccant, vt ſi ſcholaſticus differret horas circa tempus Veſpertinum, ne ſtudia interrumperet. Hora autem debita non eſt punctualiter intelligenda, ſed largo modo, ait Angelus in ſumma, verbo *hora canonica*, ſicut dicere matutinum in Aurora vel ſecundum alios, ab hora quarta poſt Meridiem dicere matutinum inſequentis diei.

Qui defectus circa locum?

Debet recitari officium in loco decenti ſic, vt ex loco non turbetur attentio aut mens diſtrahatur. Nec neceſſarium eſt vt in Eccefia aut alio ſacro loco recitent, qui non ſunt deputati & adſtricti ex beneficio Eccleſiæ Cathedralis aut Collegiatæ choro, nec ſunt regulares. Clericus autem beneficiatus & alicui Eccleſiæ deputatus in qua dicuntur ſolemniter horæ Canonicæ, tenetur in Eccleſia perfungi officio iuxta fundationem beneficij niſi neceſſitas aliqua excuſet, aut Papa diſpenſauerit, aut conſuetudine aliqua legitimè introducta obligationi huiuſmodi derogatum ſit.

Qui defectus circa Ordinem?

Qui ſine cauſa legitima immutat ordinem horarum, vt dicendo Primam ante Matutinum, peccat mortaliter ſecundum quoſdam: licet venialem tantum offenſam agnoſcat Diana 2. p. tract. 12. reſol. 16. quia ordo non eſt ſubſtantia recitationis. Eſt autem cauſa legitima ſi vt choro vocem tuam adiungas, ordine præpoſtero horas recites.

Qui defectus circa pronuntiationem?

Qui priuatim officium recitat, ſatis eſt, vocem formet labia mouendo, etiamſi à nemine nequidem à ſeipſo audiatur. Diana 2. p. tract. 11. reſol. 12. qui verba non integrè pronuntiat niſi vitio linguæ excuſetur, ad minus venialiter peccat, ait Azor. l. 10. c. 6. q. 11.

Qui defectus circa interruptionem?

Qui partem alicuius horæ ab alia ſepararet ad tempus aliquod notabile, teneretur probabiliter ad repetitionem horæ integræ. Nauar. in manuali c.16.num.75.aliter ſi fieret ad breue tempus, quamuis & tunc veniale admitteretur ſi fieret ſine cauſa legitima. Si quis tamen priuatim ſine vlla etiam cauſa laudes à matutino ſeiungeret, nullum peccatum committeret ex Diana 5.p. tract.14.reſol. 48. nec qui nocturnum à nocturno ſeiungeret cum aliqua cauſa legitima, ſi interruptio non excederet tres horas, ait Bonacina diſp. 1. q. 3. puncto. 3. num. 17.

Qui defectus circa attentionem?

Primus eſt defectus intentionis cum quis non habet intentionem impetrandi à Deo aut debitum cultum illi exhibendi, aut muneri ſuo ſatisfaciendi in recitatione officij. Secundus defectus eſt occupatio in aliquo actu exteriori qui ſecum non patitur attentionem: ſicque eſt peccatum mortale directè contra præceptum c. *dolentes*, de celebratione Miſſarum, vbi iubetur vt deuotè & ſtudiosè recitetur officium. Tertius defectus eſt euagatio voluntaria & cum aduertentia ſecundùm actum interiorem ad cogitationes extraneas à fine & ſcopo horarum. Quod ſi euagatio mentis ſit ex infirmitate & ſine aduertentia cum animo recolligendi ſe in Deo poſt reflexionem circa tales euagationes, vix eſt peccatum, multoque magis id dici poterit ſi alicuius mens ita ſit diſpoſita, vt ſimul ad plura attendere valeat, ita vt cogitatio vnius obiecti non auferat cogitationem alterius. Eſt autem quadruplex attentio in recitando officio, quarum vel vnica eſt ſufficiens ad vitandum peccatum. Prima attentio eſt ad verba debitè pronuncianda, 2.ad ſenſum qui ſub verbis continetur, 3. ad gratiam quæ petitur, & 4. ad Deum qui eſt finis orationis, cum interim mens ſe applicat ad eius attributa meditanda.

An modus recitandi diuinum officium cadat ſub præcepto Eccleſiæ?

Videtur id tutius ſecundum prædictum caput *dolentes* de celebratione Miſſarum, quia Eccleſia præcipere poteſt actus internos vt ſunt rationes & veluti formæ actionum externarum, modus autem præceptus in hoc capite eſt vt deuotè & ſtudiosè celebretur. *Deuotè*,id eſt alacri & bono animo iuxta quod D. Thomas 2. 2. q. 82. ait deuotionem eſſe promptam voluntatem faciendi quod ad ſeruitium Dei pertinet: vnde multi aberrant qui ægrè recitant officium quaſi ex neceſſitate officij adacti aut metu non faciendi fructus ſuos. Studiosè

autem ſignificat cum attentione: quam attentionem non amittit qui horas incipit cum intentione vacandi Deo, licet quandoque inaduertenter vagetur, quia non dicitur voluntariè vagari ab officio cùm actus humanus ex intentione iudicetur, & intentio non ſit mutata.

An tenetur reſtituere qui cum attentione non recitauit officium.

Quia pœna reſtitutionis impoſita eſt omittentibus recitationem, non tenetur ex defectu attentionis.

Medulla cuiuſdam Meditationibus Chriſtophori. Verrucini Capucini ad recitandum horas canonicas.

Ex libro medit. 100. *Punctum.* 1. conſidera penſum quotidianum horarum canonicarum, ſeu in choro cum aliis, ſeu extra chorum priuatim recitentur, continere actus multarum virtutum. Eſt enim actus latriæ eo quòd in hoc officio adorandus ſit Deus tanquam curator, Gubernator, Redemptor, Iuſtificator & Glorificator. Eſt actus humilitatis in quo ſe creatura ſubmittit & commendat ſuo Creatori, vt in miſeriis quibus plena eſt, adiuuetur. Eſt actus iuſtitiæ cum multis beneficiorum fructibus gaudeant clerici, multiſque priuilegiis, vt hoc debitum perſoluant, & ſi nondum beneficia aſſecuti ſunt, apti tamen ſunt & idonei qui ea aſſequantur, eſt actus gratitudinis, vt pro innumeris beneficiis à Deo collatis gratiæ referantur. Eſt actus obedientiæ, ſiquidem ex præcepto Eccleſiæ ſanctæ matris adſtringuntur Subdiaconi ad iſtud onus quotidianum. Eſt actus quoque neceſſitatis cum homo propter impotentiam diuino auxilio quotidie indigeat ad vincendas tentationes & perſeuerandum in ſtatu gratiæ. Propter tot rationes agnoſce, ô homo Dei, per ſingulos dies cum magna deuotionis alacritate, reuerentia, attentione, & charitatis feruore tibi incumbendum eſſe, vt muneri tuo circa rem iſtam ſatisfacias. Propone ergo tibi defungi iſto officio cum debitâ reuerentiâ. Pſalle Deo omnipotenti in conſpectu Sanctorum Angelorum quaſi vnus ex eis eſſes.

Quot virtutes exercētur in recitatione officij.

Punctum 2. conſidera vt diſtractiones à te repellas, generoſâ & conſtanti mente, quod Deus quotidie dignetur deſcendere ad oſtium cordis tui & ad illud pulſare ictuſque geminare vt illi aperias ac quodámodo ad cœnandum tecum te inuitare, vt officium hoc recites in conſpectu interiori diuinæ eius maieſtatis, quaſi os ficut quondam Moyſes in monte loquereris, ac deliciis ſpiritualibus ex cœleſti hac conuerſatione prodeuntibus fruereris. Quod ſi opus aggredi renuas, cum te Deus inſpirat & cogitationem imprimit, Deum à te hac

die repuliſti: vel ſi cum inceperis diſtractiones per negligentiam tuam te huc illúcque tansferunt & abripiunt, expende te eſſe ſimilem cuipiam aulico improbo & extra regis gratiam conſtituto, qui licet in iram Domini ſui ac principis incurrerit, nihil tamen minus curabat quàm vt eum placaret: non enim aliter tu conſiſtis in preſentiâ Dei & Angelorum, nec verecundaris intentus eſſe tuis reculis & ſolatiis ipſo neglecto. Propterea cogitabis ipſum benigniſſimum Dominum ſurgere de ſolio ſuo & ad te rurſum venire vt ſocordiam tuam à te excutiat, interiúſque te his verbis compellare. *Adam vbi es*? Heus ſtupide & inſenſate, quid rerum agis; Cur inertia torpes, nec ad vigilantiam excitaris; Quo mentis tuæ greſſibus proceſſiſti & quid moliris? quod ſi ita te parum mouent, nec maiori obſeruantiâ quod reliquum eſt, tui penſi reddas, non tantum Deum non placaſti, ſed ad maiorem indignationem prouocaſti ibi vbi placare ac tibi propitium reddere debueras. Eumque qui tecum manere conſtituerat, eliminaſti, exturbaſti, ac in fugam quodammodo coëgiſti. Eia ergo infœliciſſime, inſequere eum veloci curſu, proſterne te ad pedes eius, culpam agnoſce, perſoniſque ſanctæ Trinitatis humiliter ſupplica vt regrediantur ad te, ac benedicant te, dignentúrque in tribus animæ tuæ contritæ potentiis ſedem conſtituere. Pater in memoria eam excitando à ſopore obliuionis, Filius in intellectu eum illuminando, Spiritus Sanctus in voluntate eum ſancto ſui amore inflammando.

Punctum 5. cum ad terminum & finem precum acceſſeris ne inani lætitiâ propter hoc efferaris, ſed potiùs cordolium tibi ſit quod à conſortio diuino tam citò abſtraharis: ac ſi nullum dolorem ſentias, propter hoc ingemiſce. O cæce ac mente capte, nunquid non animaduertis te nunc ab officio Angelorum ad officia brutorum animantium tranſiturum? te negotiis cœleſtibus dimiſſis ad terrena commercia inclinandum? te à diuinis laudibus forſitan ad offendendum Deum properaturum: & non diſplicebit tibi finis orationis, ſi vel modicum mentis tibi ſuperſit. Et tamen neceſſarium eſt eam interrumpere & concludere, vt neceſſitatibus corporis huius cura aliqua impendatur. Quod cum ita ſit vt minimum ſic age. Propone firmiter te alio tempore orationi adhuc præſtito expeditis negotiis maiori cum feruore ad eam acceſſurum in gratiam ac beneficium animæ tuæ egenæ ac miſeræ, nec te ceſſurum aliis in ſancto feruore, vt maiora meritorum incrementa capias ex ſanctâ hac & piâ æmulatione: ac interim mente per-

Actus quintus orationis.

curras actus quinque fini orationis à Doctoribus contemplatiuis aſſignatos, qui ſunt, veniæ petitio, gratiarum actio, oblatio, commendatio & rerum neceſſariarum petitio. O amabiliſſime Domine, tibi ex toto cordis mei affectu gratias ago, quia me permiſiſti orationi inſiſtere: Progredere ampliùs ad commendandum ei neceſſitates omnes, tum publicas, tum priuatas. Sed antequam è loco orationis diſcedas aſpectu pietatem & amorem pręſe ferente, Chriſtum dilectum tuum reſpicias, quaſi ab eo peteres facultatem ad corporalia ſeruitia, & miniſteria tranſeundi, nec matrem eius ſanctiſſimam prætermittas. Sicque Filium ac matrem inuoca: O Chriſte! ô Maria! vos mihi quæſo auxilio eſtote, neque me vnquam præſidio veſtro deſtituite.

Finis officij

EXAMEN
DIACONORVM.

QVANTA ſit dignitas Diaconorum, aperit D. Ignatius Martyr. in Epiſt. ad Traillianos. *Quid vere Diaconi,* inquit, *quam imitatores Angelicarum virtutum? qui purum, & inculpatum miniſterium illis exhibent* (puta Epiſcopis & Sacerdotibus) *vt Sanctus Stephanus Beato Iacobo: Timotheus & Linus Paulo: Anacletus & Clemens Petro.* Quare etſi ſoleant eſſe indulgentiores examinis Præfecti circa promouendos ad Diaconatum, quod poſt hunc dignitatis gradum, ſedulam adhuc operam ſtudiis nauare teneantur, vt in vltimo examine repulſam non ferant: Id tamen non impedit, quominùs appendantur in ſtatera iuſti examinis, ita vt inueniantur minus habentes, vt de Rege illo Babylonico refert ſcriptura Daniel. c.5. ſi plus non habeant, quàm cum pro Subdiaconatus Ordine probati ſunt. Hinc eſt quod Zephirinus 1. Epiſt. 2. ad Epiſcopos Ægypti, allegat Gratianus Diſt. 83. cap. *Ordinationes,* non vult niſi Doctos ad Leuitatum, ſeu Diaconorum Ordinem aſſumendos. *Ordinationes Presbyterorum,* inquit, *& Leuitarum tempore congruo. & multis coràm aſtantibus ſolemniter agite, & probabiles, & Doctos viros ad hoc opus promouete,* vt de eorum Societate & adiu-

mento plurimum gaudeatis. In quo autem probandi ſunt, aperit Concilium Mediolanenſe quintum ſub ſancto Carolo Boromæo, Conſt. part. 3. tit. de Examinandi ratione. *Diaconorum examen experimentumve fiat, præterea aliquanto diligentius de Sacramentorum Doctrina. Experimentum item aliquod fiat in concionibus habendis.* Vbi ad duo capita reducuntur quæ à Diaconatus candidatis inquirenda ſunt; primum eſt de Sacramentis, ſecundum de Doctrina morali, quæ concionibus optior eſt. Quia verò quæ pertinent ad Sacramenta, tum in examine Acolytorum, tum etiam generatim explicavimus in cenſurâ Subdiaconorum; particularia autem Sacramenta in cenſurâ Presbyterorum elucidantur, idcircò (quia omninò conuenit, eum qui ſuſcepturus eſt Ordinem, noſse primum, quid ſit Ordo ille, quæ eius partes & munia, ne forte audiat ab ore examinatorum, quod dictum eſt à Chriſto filij Zebedæi (Matth. 20.) *neſcitis quid petatis*: aut aliquando etiam ad aliam Ordinationem remittantur (poſt aliquas quæſtiones de Ordine Diaconatus, præcipuas definitiones & diuiſiones Theologiæ practicæ moralis, prout tractari ſolet à Theologis, poſt. D. Thomam in ſecundâ parte, hîc tradere duximus operæpretium; quam ſi optimè nouerit Ordinandi, ita demum pro Diaconatu probandos exiſtimamus, ſi non obliti Doctrinæ de Sacramentis in genere, & earum omnium quæſtionum, quæ Acolytis & Subdiaconis tentandis aptæ erant, etiam ex parte Theologiam practicam Sacramentalem imbiberint, vt ex eius ſaltem præcipuis quæſtionibus ſe ſe valeant expedire.

PRIMA PARS EXAMINIS DIACONORVM de ipſo Ordine.

Ad quem petis Ordinem promoueri?

Ad Diaconatum.

Quid eſt Diaconatus?

Eſt Ordinatio, quâ impoſitione manus ab Epiſcopo, & traditione libri Euangeliorum, traditur poteſtas ad inſeruiendum Sacerdoti celebranti, & ad legendum Euangelium in Miſſa.

Quare in definitione Diaconatus non apponis nomen Sacramenti, nunquid Diaconatus Sacramentum non eſt?

Reſpondeo Diaconatum eſſe Sacramentum, ſed rem quamlibet definiendam eſſe potius per genus proximum, quàm per genus remotum, quemadmodum melius definitur homo animal rationale, quàm ſubſtantia rationalis. Eſt autem ge-

nus proximum Diaconatûs, Ordinatio; qua autem Ordinatio eſt Sacramentum, genus remotum Diaconatûs eſt Sacramentum.

Eſtne diſcrimen inter Diaconatum & Diaconum?

Omninò, nam Diaconus eſt homo: Diaconatus verò eſt ipſa cæremonia ſeu actio tranſiens, quâ Epiſcopus hominem ordinat in Diaconum.

Quæ materia Ordinationis Diaconatûs?

Impoſitio manuum ſuper caput Ordinati ab Epiſcopo ſimul cum traditione libri Euangeliorum.

At Concilium Florentinum in Decreto, non aſſignat niſi dationem libri Euangeliorum pro Materia Diaconatûs, nulla factâ mentione impoſitionis manuum.

Reſpondeo non eſſe moris Conciliorum explicare totum ritum Sacramentorum, quia non ſcribunt rituales: ſed tantùm aliquam partem attingunt pro neceſſitate temporum: erat autem tunc tantùm difficultas cum Armenis de libro Euangeliorum, non de impóſitione manuum.

Quid ſignificat iſta manuum impoſitio?

Significat obumbrationem gratiæ Spiritûs ſancti, ac veluti quandam protectionem, ſub qua conſtituuntur Diaconi, tanquam miniſtri Chriſti. Moraliter etiam deſignare poteſt Diaconos omnino conſecratos eſſe Deo, tanquam victimas ei oblatas: nam antiquitùs ſuper victimas manus imponebantur.

Quo pacto traditio libri Euangeliorum poteſt eſſe materia Diaconatûs, quandoquidem initio Eccleſiæ Ordinati fuerunt Diaconi per ſolam manuum impoſitionem, antequam libri Euangeliorum conſcripti eſſent?

Reſpondeo initio naſcentis Eccleſiæ Diaconos Ordinatos fuiſſe per ſolam manuum impoſitionem ex peculiari Chriſti diſpenſatione, ſicut etiam Confirmationis Sacramentum ſine Chriſmate per ſolam manuum impoſitionem conferebatur.

Vnde poteris hoc probare?

Ex facto Apoſtolorum, qui Actorum ſexto capite, ſeptem Diaconos ordinauerunt cum ſola cæremonia impoſitionis manuum,, & ex Concilio Florentino, quo definitur traditionem libri Euangeliorum eſſe materiam Diaconatûs. Cùm enim Apoſtoli non errauerint, nec Concilium etiam Florentinum, neceſſarium eſt, vt Apoſtoli diſpenſati fuerint, vt ita conferrent Sacramentum Diaconatûs.

At in actis Apoſtolorum, qui Ordinati dicuntur Diaconi, eo fine Ordinati dicuntur, vt miniſtrarent menſis, id eſt cibos

diſtribuerent primis Chriſtianis, qui proiectis bonis ad pedes Apoſtolorum videbant ex eleëmoſynis, & ex bonis communibus: igitur non videntur fuiſſe Diaconi, quales hodie Ordinantur, vnde nec quicquam colligi poteſt ex eorum exemplo?

Reſpondeo ex murmure exorto de menſis, occaſionem ſumpſiſſe Apoſtolos creandorum Diaconorum, iuxta inſtitutionem Chriſti ac conſequenter eis demandaſſe omnia officia à Chriſto ſancita, tam ſpiritualia quam corporalia, vt erat menſarum, & eleëmoſynarum diſtributio. Vnde inſtituti ſunt ad miniſtrandum menſis, non ſolum corporalibus, ſed etiam menſis ſacris celebrationis Euchariſtiæ; quia Chriſtiani tunc quotidie communionem percipiebant & poſt ſimul comedebant. Vnde ſeptem primi Diaconi vera ordinatione Sacramentali Ordinati fuerunt, vt etiam in altari miniſtrarent: nec enim, vt ait D. Ignatius Martyr, *Diaconi ciborum & potuum miniſtri ſunt*, (ſupple tantum) *ſed Eccleſia Dei adminiſtratores*. In Epiſt. ad Trallianos.

Quæ eſt forma Ordinationis Diaconi?

Hæc eſt. *Accipe poteſtatem legendi Euangelium in Eccleſia Dei, tam pro viuis, quàm pro defunctis in nomine Domini?*

Quare in formâ tam huius Ordinationis quàm aliarum non exprimitur effectus illius qui eſt gratia?

Ratio eſt, quòd Sacramentum Ordinis non ſit primariò inſtitutum in vtilitatem ſuſcipientis, ſed aliorum, ideò in huius forma exprimitur tantùm poteſtas ſpiritualis quæ in aliorum vtilitatem datur.

Quid eſt Euangelium?

Eſt Hiſtoria vitæ, operum, ſermonum, mortis & Reſurrectionis Domini noſtri Ieſu Chriſti conſcripta per Euangeliſtas canonicos, & probatos ab Eccleſia.

Legere Euangelium eſtne primarius actus Diaconi?

Legere Euangelium eſt tantùm ſecundarius actus Diaconi: nam primarius illius actus, eſt offerre Pesbytero calicem cum vino, & patenam cum hoſtia, vel, ſecundum quoſdam, diſpenſare fidelibus Euchariſtiam ſanguinis Chriſti. *Scotus in 4. ſent. diſt. 24. Durandus diſtinct. eadem.*

Quare traditio calicis & patenæ eſt primarius actus?

Quia Diaconus per huiuſmodi traditionem magis directè reſpicit ſacrificium, magiſque illi inſeruit.

Cur ergo non exprimitur per aliqua verba actus ille primarius Diaconi quando ordinatur, ſed magis exprimitur actus eius ſecundarius, qui eſt legere Euangelium?

Reſpondeo non potuiſſe exprimi actum illum primarium Diaconi traditione alicuius materiæ diſtinctæ. Etenim cum

ordinatur Subdiaconus traditione patenæ vacuæ & calicis vacui, Presbiter verò ordinetur traditione patenæ cum hoſtiâ & calicis cum vino, non reſtabat modus aliquis medius & diſtinctus, quo traderentur patena & calix Diacono, idcircò in eius ordinatione exprimitur tantùm actus eius ſecundarius per traditionem & contactum libri Euangeliorum, ob illius libri dignitatem. *Thomas Sanchez conſiliorum moralium parte 2. l. 7. c. 1. dubio 12.*

Quæ ſunt officia Diaconorum?

Epiſcopum perpetuò ſequi, Concionantem cuſtodire, eique & Sacerdoti ſacra facienti, vel alia Sacramenta adminiſtranti præſto eſſe, & in Miſſæ Sacrificio Euangelium legere. Olim ex commiſſione Sanguinem Chriſti miniſtrabant fidelibus, vbi erat conſuetudo communicandi ſub vtraque ſpecie, Eleemoſynas etiam olim diſtribuebant pauperibus, necnon etiam Euangelium explanabant, ac publicè prædicabant.

Quid eſt Prædicatio?

Eſt ars quâ prædicator informat populum ad habendos bonos mores, & euitandum malos. *R. Lullus.*

Quomodo populum ſic informabit?

Excitando potiſſimùm ad amorem finis vltimi, & mediorum quæ ad eum conducunt; prout traduntur in Theologiâ practica morali,

PARS SECVNDA EXAMINIS Diaconorum; de Doctrinâ morali.

Quis eſt vltimus finis hominis, propter quem creatus eſt?

Videre Deum facie ad faciem, cum eiuſdem amore, & glorificatione æternâ.

Quibus nominibus vocatur hic finis?

Vocatur ſummum bonum, quia nullum aliud bonum homini melius eſt. Vocatur etiam beatitudo hominis, quia adepto hoc fine, verè beatus eſt.

Viſio illa Dei ſitne per oculum mentis an carnis?

Per oculum mentis ſolius, ſcilicet per intellectum confortatum lumine gloriæ ad eliciendam viſionem hanc.

Quare Deus creauit hominem propter hunc finem?

Ad maiorem ſui gloriam: quia homo videns Deum intuitiuè, & facie ad faciem totus rapitur in admirationem, in laudem, & glorificationem diuinarum perfectionum.

Viſio illa Dei, eſtne tota hominis beatitudo?

Beatitudo hominis duplex eſt: vna animæ, altera corporis,

Viſo igitur illa, eſt tota beatitudo animæ, præter illam verò alia eſt beatitudo corporis.

Quæ eſt illa beatitudo corporis?

Concurſus quatuor nobiliſſimarum qualitatum, quibus dotabitur corpus poſt reſurrectionem.

Quæ illa qualitates?

Impaſſibilitas quâ corpus reddetur expers omnis pœnæ & doloris, claritas quâ fulgebit ſicut Sol, agilitas quâ mouebitur celerrimè pro beneplacito animæ, & ſubtilitas quâ poterit penetrare quæcumque alia corpora, non ſecus ac radius Solis pellucida corpora penetrat ſine reſiſtentiâ.

Quibus mediis aſſequuntur homines finem illum vltimum, propter quem creati ſunt?

Alij ſolius Chriſti meritis vt infantes Baptiſati, alij inſuper mediantibus bonis operibus, iuxta verba Chriſti Matth. 19. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Quod quidem fuit conueniens, vt homo per quemdam ſuum motum, aſſequeretur ſummam ſuam perfectionem. Hic autem motus continetur maxime in virtutum exercitio & in actionibus humanis quæ bonæ fuerint, laudabiles, & meritoriæ,

Quid eſt actio humana?

Actio libera ex pleno liberóque iudicio hominis proficiſcens.

An aliquod eſt diſcrimen inter actionem hominis & actionem humanam?

Ita eſt, ſi propriè loquendum ſit. Dicitur enim actio hominis quæcumque actio, quocumque modo ab homine procedat, ſeu liberè, ſeu neceſſariò, ſeu cum aduertentiâ, ſeu ſine aduertentiâ: At verò actio humana dicitur illa quæ procedit ab homine voluntariè & ſcienter agente.

Quid maximè conſiderandum in actione humana?

Duo, quæ ſunt variæ eius ſpecies, & varia eius principia, quorum aliqua ſunt externa, vt leges, alia verò interna, vt gratia Dei & habitus virtutum tam Theologicarum, quàm Cardinalium.

Quomodo diuidis actiones humanas?

Diuido tripliciter. Primò ratione principij in elicitas & imperatas. Secundò ratione ſubiecti in actiones homini cum Angelis communes, & actiones homini cum brutis communes, quales ſunt paſſiones appetitus ſenſitiui. Tertiò ratione obiecti in actiones bonas & malas, vt ſunt peccata.

Quid ſunt actiones elicitæ & imperatæ?

Elicitæ ſunt quæ immediatè emanant à voluntate: im-

peratæ autem quæ emanant ab aliis potentiis, mediante imperio voluntatis.

Actiones autem elicitæ ſex numerantur, quarum tres verſantur circa finem, tres circa media. Circa finem verſantur volitio, intentio & fruitio, circa media conſenſus, electio & vſus.

Volitio eſt actio quâ voluntas verſatur circa finem præcisè, vt eſt bonum amabile. Intentio quâ certis mediis finem vult proſequi. Fruitio quâ circa bonum iam adeptum verſatur & in illo quodam modo vitali conquieſcit. Conſenſus eſt actio quâ voluntas varia media ab intellectu propoſita ad finem aſſequendum approbat. Electio quâ vnum ex illis vel plura approbat. Vſus quâ medium applicat, & eo vtitur ad finem adipiſcendum.

Quæ communes Angelis & hominibus?

Intelligere ſpiritualia & ea deſiderare.

Quæ ſunt actiones communes brutis & hominibus?

Vndecim paſſiones appetitus ſenſitiui quibus appetitus amat bonum vt ſibi commodum, & fugit malum vt ſibi incommodum. Quorum ſex reſident in appetitu concupiſcibili, qui fertur in bonum appetendum vel malum fugiendum, abſtrahendo à difficultate in illo conſequendo, & in hoc vitando. Quinque verò in appetitu iraſcibili qui fertur in bonum, vt eſt difficile ad aſſequendum, & contra malum, vt eſt difficile ad euitandum.

Vndecim paſſiones ſunt; Amor, Deſiderium, Gaudium, Odium, Fuga, Triſtitia, Spes, Deſperatio, Timor, Audacia, Ira.

Quid ſunt actiones bonæ moraliter?

Illæ quæ nullâ carent debitâ perfectione quam homo ratione & voluntate vtens debeat circa hanc & illam materiam, & ex hypotheſi quod agat, ſed ſunt prorſus rectæ rationi conformes.

Malæ verò actiones dicuntur quæ carent aliquâ perfectione debitâ, & ſunt rectæ rationi difformes.

Quotuplex bonitas in actione morali?

Duplex: vna eſſentialis quæ ſumitur ex obiecto quod rectæ rationi conforme eſt: altera accidentalis quæ ſumitur ex circumſtantiis vt circumſtantiæ ſunt materialiter, & accidentia actionum.

Omnis actio moralis eſtne bona vel mala?

Probabilius eſt dari quaſdam actiones ſingulares, quæ ſint indifferentes, nec bonæ nec malæ. Vt tollere feſtucam à terrâ

Quæ ſunt regulæ actionis bonæ?

Recta ratio, conformitas ad voluntatem diuinam, & conuenientia cum lege diuina & humana.

Differúntne inter ſe malum, vitium & peccatum?

Differunt, quòd malum ſit defectus alicuius perfectionis debitæ, nihil vltra addendo. Vitium eſt habitus malus ſeu facilitas & propenſio ad malum, ex conſuetudine malè agendi orta. Peccatum verò moris, de quo hic agitur, eſt defectus voluntarius perfectionis debitæ quo homo deficiat à lege modum determinante ad aſſequendum finem vltimum beatitudinis. Seu vt definit D. Ambroſius *de Paradiſo, c.* 8. Eſt diuinæ legis tranſgreſſio ac cœleſtium inobedientia mandatorum.

Illuſtra aliquibus exemplis quæ in medium profers.

Motus inuoluntarius iræ, vel concupiſcentiæ eſt malum, quia eſt defectus ſubiectionis appetitus inferioris ad rationem, qui defectus debebatur homini, ſi Adam non peccaſſet. Facilitas quam detractor habet ad infamandos proximos, eſt vitium. Tranſgreſſio verò legis diuinæ, & mendacium eſt peccatum, quia per illud deficit homo à veritate per quam debet peruenire ad finem vltimum.

Quæ ſunt celebriores peccati diuiſiones.

1. Peccatum aliud originale, quod eſt priuatio ſubiectionis habitualis, & perfectæ ad Deum, ex Adami præuaricatione orta. Peccatum verò perſonale eſt, quod propria voluntate committitur.

2. Peccatum aliud cordis, aliud oris, aliud operis.

3. Peccatum aliud commiſſionis quo poſitiuè aliquid committitur contra legem diuinam, vt blaſphemia, furtum. Aliud omiſſionis quo omittitur, & non fit, quod præceptum eſt, vt omiſſio ſanctificationis feſti.

4. Peccatum aliud infirmitatis quod fit ex animo perturbato, & ex vehementi paſſione. Aliud ignorantiæ quod fit à neſciente qui deberet ſcire. Et aliud malitiæ quod fit ab eo qui nec ignorans, nec vehementiori paſſionis motu concitatus eſt.

5. Peccatum aliud actuale, quod eſt ipſa actio mala contra legem Dei. Quia verò illa actio protinus tranſit, & tamen manet in peccatore aliquid quod multò poſt actionem malam, tolli dicitur per pœnitentiam, ideò admittendum eſt peccatum habituale manens per modum habitûs poſt actionem malam. Atque ſi actio mala ſit mortaliter, relinquitur poſt illam peccatum habituale mortale, quod definiri poteſt, priuatio charitatis & gratiæ ſanctificantis poſt actionem malam relicta. Si verò actio ſit tantum venialiter mala, relinqui-

tur peccatum habituale veniale, eſtque priuatio habilitatis ad feruens exercitium charitatis, & amicitiæ cum Deo.

Differt autem peccatum habituale à vitio, quòd vitium dicat per ſe propenſionem quamdam & facilitatem ad peccandum, cùm ſit habitus malus poſitiuus: at verò peccatum habituale, eſt mera priuatio gratiæ ſanctificantis, nec per ſe includit hanc propenſionem ad peccandum. Deindè peccatum habituale deletur per pœnitentiam & Baptiſmum; non verò vitium, quòd remanet donec per multos actus contrarios deſtruatur.

6. Peccatum diuiditur in mortale & veniale. Illud eſt quòd ita offendit Deum propter ſuam grauitatem, vt priuet hominem gratiâ Dei, quæ eſt vita animæ. Hoc verò eſt, quòd ita offendit Deum, vt non quidem penitùs alienet Deum ab homine, & deſtruat gratiam & charitatem in homine, ſed tamen remoretur frequens exercitium charitatis ac eius feruorem deſtruat.

Eſt autem feruor charitatis ſecundùm aliquos frequens exercitium charitatis. Secundum alios & meliùs, eſt quædam teneritudo diuini amoris, quâ ita charè & intimè Deum diligit anima, vt ne quidem in re leuiſſima vellet ei diſplicere.

Dicitur autem iſtud peccatum veniale; quòd cum anima retineat adhuc radicem & principium amicitiæ Dei, ſcilicet charitatem & gratiam ſanctificantem, facile poteſt veniam à Deo obtinere, omnemque iacturam ſpiritualem reſarcire.

Non priuat autem gloria æterna peccatum veniale: ſed tantum eius poſſeſſionem remoratur poſt mortem. Ratio eſt, quia non opponitur perfectioni, quæ ſit ſimpliciter neceſſaria ad acquirendam gloriam, vt opponitur peccatum mortale, ſed tantùm opponitur perfectioni, quæ eſt neceſſaria vt gloria ſine dilatione obtineatur poſt hanc vitam.

7. Peccatum diuiditur in capitale & non capitale; illud eſt ſeptuplex iuxta illum verſum.

Dat ſeptem vitia dictio ſaligia:

Superbia, Auaritia, Luxuria, Ira, Gula, Inuidia, Acedia: Dicuntur autem capitalia, non quòd ſint mortalia; ſæpe enim in eis venialiter tantum peccatur, ſed quòd plura alia peccata ſub ſe contineant, vt caput plura membra, vel quòd ſint radices plurium aliorum peccatorum: vnde ſingula illa peccata habent ſuas filias, per quas intelligentur quædam peccata, quæ ex iis gigni ſolent: ſic inter filias auaritiæ numerantur obduratio cordis, inquietudo, fraus, fallacia, periurium, violentia, proditio. Et inter filias Luxuriæ numerantur cæcitas

mentis, præcipitatio, inconſideratio, inconſtantia, amor ſui, odium Dei, amor huius mundi, horror futuri ſæculi, & ſic de aliis.

Qui ſunt præcipui peccati effectus?

Duo: ſcilicet macula & reatus. Cùm enim omne peccatum ſit priuatio perfectionis debitæ, hæc autem perfectio metaphoricè ſit quidam nitor animæ quo peccando priuatur anima, ideò ex peccato naſcitur macula in anima, quæ ita definiri poteſt. Macula eſt priuatio nitoris animæ, propter priuationem perfectionis, quam auffert peccatum. *Macula, & reatus.*

Reatus verò eſt debitum & obligatio ad pœnam ſubeundam, quam Deus peccato conſtituit.

An ſublatâ maculâ remittatur pœna peccati?

Reſpondeo ablatâ maculâ peccati, non ſemper tolli totam pœnam, ſed remanere, remiſſa culpa, obligationem ad aliquam pœnam, non quidem æternam, ſed temporalem longiorem vel breuiorem, provt Deus conſtituerit.

Proba hoc.

Probo exemplo Adami, cui remiſſa fuit culpa, cùm tamen remanſerit hæc pœna. Geneſ. 3. *Maledicta terra in opere tuo.* probo etiam ex 2. Regum 12. exemplo Dauid Regis, cui Nathan propheta dixit. *Tranſtulit quoquè Dominus peccatum tuum, verumtamen filius qui natus eſt tibi, morietur.* En pœna poſt remiſſam culpam.

Quæ ſunt principia externa actionum humanarum?

Leges & præcepta ſuperiorum. Leges ſunt regulæ communitati præſcriptæ, præcepta verò particularibus tantùm dantur.

Quid eſt lex?

Eſt decretum rectum ab eo qui curam habet communitatis ſufficienter conſtitutum propter commune bonum & neceſſitas ad ſui obſeruationem.

Lex quotuplex?

Duplex: diuina, & humana: Diuina rurſus duplex: naturalis & poſitiua: lex diuina naturalis eſt naturale rationis iudicium & dictamen, quo per lumen nobis impreſſum naturaliter cognoſcimus euidenter recta eſſe facienda; turpia autem & rationis diſcongrua eſſe vitanda.

Lex diuina poſitiua eſt decretum Dei, hominibus præſcribens modum neceſſarium, vt apud peruenire poſſint ad beatitudinem ſupernaturalem. Quæ lex diuiditur in veterem latam per Moyſem; & in nouam quæ lata eſt per Chriſtum.

Lex humana eſt rectum rationis decretum per rationem

aliquam probabilem ab habente publicam authoritatem ſancitum, præſcribens aliquid à ſubditis neceſſariò ſeruandum conueniénſque legi naturali.

Lex humana alia ſæcularis quæ fertur à ſæculari poteſtate ad finem naturalem, puta tranquillitatem Reipublicæ. Alia Eccleſiaſtica, ſeu Canonica, quæ fertur ab habente poteſtatem ſpiritualem ad finem ſupernaturalem beatitudinis conſequendum.

Lex humana quoſnam obligat?

Omnes obligat poteſtati Legiſlatoris ſubditos, quos intendit obligare Legiſlator. Ad Rom. c. 13. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.*

Quandonam obligat lex humana?

Quando promulgata eſt ſufficienter; cognita & acceptata à ſubditis, ita vt maior pars communitatis acceptauerit.

Obligatne etiam ſub pæna peccati?

Omnino. *Qui poteſtati reſiſtit*, inquit Apoſtolus, *Dei ordinationi reſiſtit? ad Rom. 13.*

Quonam modo quis eximitur ab obligatione legis humanæ?

Primò per priuilegium, ſi quis ex intentione Legiſlatoris, in lege non fuerit incluſus. Secundò per diſpenſationem, quâ quis legi obligatus, eximitur ab eius obſeruatione per eum qui poteſtatem habet. Tertiò per Epicheiam, & interpretationem legis, quæ iudicatur in aliquo caſu particulari non obligare, quia non potuit Legiſlator omnes caſus comprehendere, & præſagire, nec voluit in omnibus obligare. Quartò per contrariam conſuetudinem, quæ introducta eſt, videntibus Legiſlatoribus, nec contradicentibus efficaciter. Quintò per legis aprobationem ab habente poteſtatem.

Quæ ſunt principia interna actionum humanarum?

Gratia & virtutes Theologicæ, & Cardinales.

Quid eſt gratia?

Eſt donum dilectionis diuinæ ſupernaturalis, nobis infuſum gratuitò ad aſſequendum beatitudinem.

Dicitur nobis infuſum, vt diſtinguatur à gratiis non inhærentibus, vt ſunt Incarnatio, & Sacramenta, quæ ſunt gratiæ Diuinæ; ſi nomen gratiæ latiùs ſumatur, ſed non ſunt gratiæ, ſtrictè loquendo.

Quomodo diuiditur gratia:

Primò diuiditur in gratiam gratis datam, & gratiam gratum facientem.

Gratia gratis data eſt gratia, quæ ex ſola Dei voluntate

&

& extraordinariè, datur quibuſdam hominibus ad aliorum vtilitatem, & beatitudinem procurandam.

Hæ gratiæ nouem numerantur ab Apoſtolo, 1.Cor. 12. *Alij per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ: Alij ſermo ſcientiæ ſecundum eumdem ſpiritū: alteri fides eodem ſpiritu: alij gratia ſanitatum: alij operatio virtutū: alij prophetia: alij diſcretio ſpirituum: alij genera linguarum: alij interpretatio ſermonum?*

Quare hæ gratiæ dicuntur gratis datæ?

Quia dantur ita hominibus ex mero Dei beneplacito, vt nullum ſit medium à Deo inſtitutum ad eas obtinendas, vt eſt inſtitutum ad acquirendam poteſtatem Sacerdotij, & ad obtinendas multas gratias gratum facientes.

Quid eſt gratia gratum faciens?

Eſt gratia quæ datur hominibus ad propriam beatitudinem conſequendam.

Hæc gratia diuiditur in actualem & habitualem, quæ complectitur gratiam ſanctificantem, ſeu iuſtificantem, & virtutes quæ cum eâ infunduntur in iuſtificatione.

Quid eſt gratia actualis?

Eſt motus aliquis in anima diuitùs excitatus, vt inuitetur ad actiones virtutum.

Quis ille motus, & vbi recipitur?

Partim in intellectu, partim in voluntate, & in intellectu quidem dicitur illuminatio, ſeu pia aliqua cogitatio: in voluntate verò dicitur inſpiratio, ſeu pia motio, aut affectio voluntatis ad bonum.

Quomodo diuiditur gratia actualis?

In gratiam per quam Deus mouet hominem ad aliquod bonum non perfectum, Id eſt non ſufficiens ad iuſtificandam animam immediatè, vt cum mouetur homo ad audiendam concionem, ad meditandum de inferno, &c. Et in gratiam quæ ſtatim & immediatè mouet ad bonum perfectum. Vt eſt actus charitatis & contritionis, qui inducit iuſtificationem in anima quæ illi non reſiſtit. D.Thom.1.2.q.112.art.2.

Quibus nominibus gratiæ iſtæ actuales vocantur?

Vocantur præuenientes in quantum præueniunt hominem qui forſan eſt auerſus à Deo. Vocantur gratiæ vocantes & excitantes in quantum excitant hominem: vocantur ſubſequentes in quantum vna datur aliquando poſt aliam: vocantur etiam ſufficientes, vel mediatè, vel immediatè. Nam cum excitant ad bonum imperfectum, ſunt tantum mediatè ſufficientes, ad iuſtificationem ſcilicet: cum verò ad bonum perfectum excitant, ſunt immediatè ſufficientes.

Quæ iterum diuiſio gratiæ ſufficientis?

In non efficacem, cum accidit, vt voluntas ei reſiſtat: & efficacem cum voluntas obedit & amplectitur id ad quod mouetur.

Poſt gratiam ſufficientem & efficacem requiritúrne ad hoc aliqua gratia?

Reſpondetur adhuc requiri concurſum Dei generalem ſupernaturalem, ſicut requiritur concurſus ille generalis in omni actione hominis. Qui concurſus generalis ſupernaturalis dici poteſt gratia concomitans, aut cooperans, aut aliis nominibus affici. Præter illud nihil requiritur, cum gratia illa ſufficiens eſt ad bonum perfectum.

Vnde poſt illam gratiam ſi peccator non iuſtificatur, de illo conqueritur Deus Prouerb. 1. *Vocaui & renuiſtis, extendi manum meam & non fuit qui adſpiceret*, quia ſtat per peccatorem ne gratiam iuſtificantem recipiat.

Attamen talis gratia non eſt efficax?

Reſpondeo eſſe efficacem in actu primo & in potentia proxima, licet non ſit efficax in actu ſecundo, id eſt de facto non habet effectum iuſtificandi.

Vnde hoc prouenit quod de facto non ſit efficax?

Quia non eſt congrua & contemperata homini cum ei datur, idcirco illi reſiſtit, nec ſe determinat liberè, vt poſſet ad eliciendum actum ad quem allicit.

Nunquid ergo excuſabit ſe peccator dicendo ſe non habuiſſe ſufficientem gratiam quæ eſſet congrua?

Reſpondeo ſe tenere ex parte hominis quod gratia hæc non ſit illi congrua & contemperata, quia ſcilicet à tali conſortio non ſe abſtinet, aut à tali cibo, aut potu, aut tali exercitio, aut officio periculoſo & aliis huiuſmodi, vt poſſet, vnde culpa in eum recidit cum gratiæ ſufficienti non obtemperat,

Eſtne talis gratia actualis neceſſaria homini?

Omnino neceſſaria tum ad intelligendum articulos ſupernaturales fidei, tum ad facienda omnia Dei præcepta, idque propter infirmitatem naturæ humanæ poſt peccatum originale ac varias tentationes & difficultates huius vitæ.

Nunquid multa bona opera ſuperant vires hominis, quare ergo gratia erit neceſſaria?

Reſpondeo quod gratia adhuc eſt neceſſaria ad iſta opera, vt ſint opera *vt oportet*.

Quid eſt opus vt oportet*?*

Eſt opus tale quod ſit idoneum & aptum vt poſſit inſeruire homini ad conſequendam iuſtificationem, aut meren-

dam gloriam æternam : nullum enim aliud opus ad hoc à Deo acceptatur, quàm illud quod producitur ex motione gratiæ.

Vnde hoc?

Ex Ordinatione Dei : ſic Deo placuit, iuxta illud Ioan. 6. *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater meus traxerit eum.* Et hoc maximè conſiderandum eſt.

Datúrne maior gratia ſufficiens in vno, quàm in altero?

Omnino : eſt enim illa gratia magna, maior, maxima : ſeu ſpecialis, ſpecialiór, & ſpecialiſſima. Vnde ſunt tria incitamentorum genera, quædam Ordinaria, & omnibus ratione vtentibus communia, quibus facile reſiſtitur, & vocantur auxilium ſpeciale ſufficiens : vt quis conuertatur; quædam ſunt extraordinaria, quibus, & difficile reſiſtitur, vocantúrque auxilium magis ſpeciale : quædam adhuc magis extraordinaria, quibus inſuperabiliter, & infallibiliter mouetur voluntas humana, & hæc vocantur auxilium ſpecialiſſimum, quale fuit in anima Chriſti, beatiſſimæ Virginis & quorumdam Sanctorum inſignium quos Deus eximie prædilexit.

Datúrne omnibus gratia ſufficiens, ſaltem ſecundum aliquem ex his gradibus ad vitanda peccata, & præcepta Dei ſeruanda?

Datur omnibus adultis ratione vtentibus, pius aliquis motus interior, quo excitentur ad bonum ſalutis æternæ conſequendum, ad vitanda peccata, & præcepta Dei gradatim ſeruanda, primò præcepta naturalia; deinde præcepta fidei, & Sacramentorum.

Iſaiæ 49. *Dixit Sion, oblitus eſt mei Dominus, & Dominus oblitus eſt mei? Nunquid obliuiſci poterit mulier infantem ſuum, vt non miſereatur filij vteri ſui? Et ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui.* Ioan. 1. *qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* 1. ad Timot. 2. *qui vult omnes homines ſaluos fieri* Apoc. 3. *ego ſto ad oſtium & pulſo,* & plura alia loca in ſcripturis paſſim id denotant.

Qui conſentit primo motui gratiæ, ſempérne iuſtificatur?

Si primus ille motus ſit tantùm ad diſpoſitionem remotam gratiæ ſanctificantis, non ex conſenſu, ſtatim iuſtificaretur. Si verò primus ille motus excitet diſpoſitionem proximam iuſtificationis, vt eſt contritio perfecta, ſtatim iuſtificatur qui conſentit.

Non ſufficit ergo primus motus ad iuſtificationem conſequendam?

Vel ſufficit ad iuſtificationem conſequendam, vel ad habenda cætera quæ requiruntur ad iuſtificationem ipſam, &

in hoc tantum ſenſu vocatur ſufficiens,

Quid eſt conſentire gratiæ Dei?

Id agere liberè ad quod nos incitat, ſcilicet timere Deum, peccatum odio proſequi, pœnitentiam agere, Deum amare, virtutes amplecti.

Quid eſt gratia efficax?

Eſt ipſamet gratia ſufficiens, quatenus eſt victrix liberi conſenſus, & importat actionem, quæ ſit vltima diſpoſitio ad gratiam ſanctificantem,

Poſſeſne probare aliquam gratiam ſufficientem eſſe efficacem?

Hoc videtur manifeſtum in D. Paulo, cùm dixit illi Dominus, 2. Cor. 12. *ſufficit tibi gratia mea*, id eſt gratia mea eſt tibi ſufficiens ad vincendas tentationes, & tamen ipſamet talis gratia in D. Paulo erat gratia efficax.

Ad quid gratia dicitur efficax?

Ad declinandum à malo per victoriam tentationum, & ad faciendum bonum, ſcilicet ad obediendum Deo in omnibus præceptis fidei, morum, Sacramentorum. Aliquando etiam ad ſequenda conſilia perfectionis. Aliquando verò eſt tantùm efficax ad aliquos actus imperfectos, qui tantùm remotè diſponunt animam ad iuſtificationem, vt Attritio extra Sacramentum; ſed tunc non niſi lato modo, impropriè gratia eſt efficax.

Quid eſt gratia habitualis iuſtificans?

Eſt qualitas à Deo infuſa quâ delentur peccata, & anima grata Deo efficitur, & acceptatur ad vitam æternam.

Quotuplex gratia habitualis?

Duplex, prima & ſecunda: prima eſt quæ datur illam non habenti, vt cùm peccator, pœnitet de peccato, & recipit gratiam quâ peccatum deletur. Secunda eſt quæ datur iam habenti gratiam vt augeatur. Ideòque gratia prima, eſt vèlut initium gratiæ, ſecunda eſt eius augmentum.

Diſtinguiturne à Charitate?

Diſputant ea de re Theologi. Probabilius autem eſt diſtingui; gratia enim confert velut quoddam eſſe nouum, & ſupernaturale animæ, quo redditur mirabiliter pulchra coram Deo, & Angelis; Charitas verò & aliæ virtutes infuſæ dant illi operandi virtutem.

Effectus gratiæ.

Qui effectus præcipui gratiæ iuſtificantis?

Iuſtificatio ſeu deletio peccatorum, & meritum.

Quid eſt iuſtificatio?

Tranſitus à peccato, ad ſtatum gratiæ.

Quid meritum?

Opus liberum bonum ad alterum aliqua ratione ſpectans, quod proinde ſecundum aliquem modum iuſtitiæ compenſari debeat.

Meritum apud Deum eſt opus bonum liberum ex gratia profectum, quod à Deo ſecundùm aliquem iuſtitiæ modum compenſari debeat.

Quot conditiones ad meritum requiſita?

Hæ quinque. Vt opus ſit ex ſe bonum. Vt ſit factum in ſtatu gratiæ ſanctificantis. Vt fiat liberè ſine coactione & neceſſitate. Vt ſit factum in hac vita, quæ eſt ſtatus vitæ, & vt ſpectet aliquo modo ad Deum, ideoque ad illum referatur.

Quid poteſt homo mereri?

Augmentum gratiæ ſanctificantis, & gloriam æternam pro ſeipſo tantùm, non pro aliis, quia Priuilegium Chriſti eſt nulli conceſſum, mereri gratiam aliis.

Nunquid ſancti obtinent aliis gratiam

Poſſunt obtinere viâ impetrationis orando Deum, qui eorum orationes exaudiendo ex liberalitate, gratiæ auxilia, & ipſam conſequenter gratiam iuſtificantem quibuſdam concedit. Non poſſunt autem iſtud obtinere viâ meriti, ita vt Deus gratiam concedat, ex iuſtitia, & obligatione tanquam aliquid debitum.

Quid eſt virtus?

Eſt habitus afficiens potentiam hominis aliquo modo rationalem, ad eliciendam operationem eius naturæ conſentaneam.

Quare virtus dicitur in medio conſiſtere?

Quia attingit obiectum ſuum ita conuenienter regulæ rectitudinis ſuæ, vt neque illam excedat, neque ab illa deficiat.

Quomodo diuiditur virtus?

In intellectualem & moralem diuiditur.

1. Virtus intellectualis eſt virtus afficiens Intellectum, & inclinans ad aſſenſum verum, & iudicium rectum. Eius quinque vulgò numerantur ſpecies; ars, ſcientia, prudentia, ſapientia, intellectus.

Virtus moralis eſt virtus afficiens potentiam appetitiuam ad obiectum rectæ rationi conſentaneum attingendum.

2. Virtus diuiditur in acquiſitam, & infuſam, illa bonis actibus acquiritur, hæc à Deo infunditur, vt inſeruiat directè ad beatitudinem ſupernaturalem, & ad agendum propter Deum.

3. Virtus diuiditur in Theologicas & Cardinales. Theologicæ ſunt quæ inclinant potentiam ad Deum attingen-

dum immediatè, & tres ſunt, fides, ſpes, charitas. Cardinales quæ verſantur circa media, quibus Deus acquiritur, idque cum ſingulari quadam eminentia, & ſunt quatuor; prudentia, iuſtitia, fortitudo & temperantia, ad quas plures aliæ reducuntur, velut earum aſſeclæ, & imitatrices.

Quid virtus habitualis, & actualis?

Virtus habitualis eſt ipſemet habitus, ſeu facilitas & inclinatio ad bonum, ex pluribus actibus prouenìens & remanens in homine etiam nihil agente, & dormiente. Virtus actualis eſt, ipſe actus virtutis, inde dicitur fides habitualis, fides actualis; temperantia habitualis & temperantia actualis, & ſic de cæteris.

Differtne virtus à donis ſancti Spiritus à beatitudinibus & fructibus?

Per dona intelliguntur quædam ornamenta ſpiritualia quibus iuſti creduntur affici. Ea multi diſtinguunt à virtutibus, quod dona reddant hominem facile mobilem à Spiritu ſancto ad quaſdam excellentes actiones. Alij verò probabilius non diſtinguuntur.

Fructus Spiritus ſancti & beatitudines ſunt actus virtutum præſtantiores. Qui dicuntur fructus quatenus ſunt delectabiles: dicuntur autem beatitudines, quatenus peculiari quodam modo ad beatitudinem aſſequendam conferunt.

Quid fides?

Eſt virtus Theologica quâ propenſi ſumus ad aſſentiendum firmiter, licèt ineuidenter omnibus, quæ Deus reuelauit, per Eccleſiam propter hoc quod Deus reuelauit.

Quare addis per Eccleſiam, &c.

Quia non tenemur credere reuelationibus priuatarum perſonarum, niſi Eccleſia à Deo eas eſſe dixerit.

Nunquid aliqui credunt propter aliam rationem vt propter authoritatem Doctorum, vel alia motiua?

Reſpondeo tunc illos credere fide tantum humanâ, non diuinâ quæ reuelationi Dei præcisè innititur.

Quomodo cognoſcitur reuelatio diuina?

Reſpondetur illam variis modis cognoſci, vel ſine medio vllo, qualiter illam cognoſcunt Propheta, aut illi quibus Deus per ſe & immediatè reuelat veritates fidei: vel per aliquod medium, vt eſt ſcriptura, traditio, vel prædicatio aut lectio librorum qui illam reuelationem continent. Vnde Apoſtolus ad Rom. 10. *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei.*

Theol. aff. ſect. 1. 2. tract. 1. med. 3.

Quid ſi dubium ſit an reuelatio diuina ſit talis?

Reſpondeo in caſu in quo eſt dubium an verè ſit reuelatio diuina; opus eſſe aliquo iudice qui controuerſiam definiat, cùm aliter non eſſet ſatis prouiſum hominibus, vt in rebus fidei certi eſſent.

Quis ille Iudex in controuerſiis de fide?

Eſt Eccleſia quæ eſt tanquam Organum locutionis Spiritus Sancti, per quam declarat quid ſit verè reuelatum tanquam obiectum materiale fidei.

Nunquid ſcriptura ſacra eſt Iudex controuerſiarum fidei?

Reſpondeo non eſſe Iudicem propter has rationes. 1. Quia ſcriptura ſæpe nihil dicit de rebus in fide controuerſis, vt patet ſi eſſet controuerſia num aliquis liber eſſet canonicus & à Spiritu Sancto dictatus. 2. Quia Iudex debet audire partes contendentes inter ſe ad finiendum lites quas habet inter ſe: at ſcriptura eſt ſurda & nullum audit. 3. Quia Iudex examinatis prius teſtimoniis & variis inſtrumentis de ipſa lite debet pronunciare clarè & modo intelligibili ſuper articulis controuerſis: & hoc non conuenit ſcripturæ; ſed magis Eccleſiæ ac potiſſimum in concilio generali.

Quid ſi Eccleſia erraret?

Reſpondeo Eccleſiam eſſe infallibilem in rebus fidei definiendis ob peculiarem Spiritus Sancti aſſiſtentiam qua fulta eſt, vnde vocatur Ab apoſtolo *columna & firmamentum veritatis*, & D. Hieronymus in fine dialogi contra Luciferianos. *Poteram omnes propoſitionum riuulos vno Eccleſiæ fonte ſiccare, in illa Eccleſia eſt permanendum quæ ab Apoſtolis fundata vſque ad hanc diem durat.*

Quid ſi ergo aliquis nolit credere Eccleſiæ?

Reſpondet Chriſtus Mat. 18. *ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus*, id eſt, tanquam infidelis & publicus peccator, à regno Dei alienus.

Quid eſt Eccleſia?

Congregatio hominum baptiſatorum eamque fidem profitentium & iiſdem Sacramentis vtentium ſub vno Paſtore ſummo viſibili, qui eſt Pontifex Romanus.

Quare in Eccleſia eſt vnus Pontifex ſupremus & ſuper alios Paſtores?

Quia Chriſtus cùm eſſet ſapientiſſimus, fundauit Eccleſiam in regimine omnium optimo, quale eſt regimen monarchicum, in quo vnus regit ad tollendam omnem diuiſionem. Vndè vt in Synagoga Iudæorum vnus erat ſummus Pontifex,

cuius imperio qui nolebant obedire, morte damnabantur, ex lege Dei (Deutero.17.) ſic in Eccleſia vnus eſt ſummus Pontifex, cui in controuerſiis fidei tenentur omnes acquieſcere ſub pœna mortis animæ.

Quis ille ſupremus pontifex ?

Pontifex Romanus Locum & Cathedram Romanam D. Petri Apoſtoli tenens, cui primò authoritatem regendi Eccleſiam vniuerſalem Chriſtus tradidit, vt patet ex Euangeliſtis. (Ioan. 21.) *Paſce oues meas*, nullas determinando, ſed generatim omnes illi attribuendo, etiam reliquos Apoſtolo, qui erant ex ouibus Chriſti.

At non legitur in Euangeliſtis aliis præter. D. Petrum auctoritatem illam tributam eſſe ?

Reſpondeo illam authoritatem tributam eſſe D. Petro & eius ſucceſſoribus, quia cùm ſit eadem neceſſitas regendi Eccleſiam ac tollendi Schiſmata, debuit D.Petrus habere ſucceſſores, ſicut habebat Pontifex ſynagogæ,

Quomodo ſciri poteſt quod Rom. Pontifex ſit ſucceſſor D. Petri ?

Reſpondeò eodem modo id ſciri poſſe, quomodo ſcitur Ludouicum XIV. Regem Galliæ eſſe ſucceſſorem S. Ludouici, vel Caroli Magni, aut Clodouci, quia ſcilicet eorum dominatum occupat via legitima ſucceſſionis: ac quo modo ſciebatur, vltimos Pontifices Iudæorum fuiſſe ſucceſſores Moiſis, quia ſuper illius cathedram ſedebant & auctoritate eius fungebantur.

Potéſtne ſummus Pontifex pro libito & modo quocumque res fidei determinare ?

Reſpondeo, quod vt legitimè fungatur ſua auctoritate debet adhibere aliqua media & conſulere aliquas regulas, ſcilicet ſcripturam ſacram, traditiones, conſenſus Doctorum & fidelium, concilia antiqua, ac noua etiam indicere. Non quod ſemper omnes iſtas regulas ſimul debeat conſulere, ſed has vel illas pro ratione rei ad definiendum propoſitæ, vt ſic iuxta Vincentium Lirinenſem, *non noua fidei dogmata conſtituantur, ſed eruantur vetera.*

Potéſtne ſummus Pontifex determinare controuerſias fidei extra concilium generale ?

Poteſt vtique, cum ad optimam Reipublicæ gubernationem, vbi præſertim regimen eſt Monarchicum, ad ſuperiorem ſpectet lites & controuerſias definire ac leges ſancire, quibus ſubditi parere teneantur. Nec aliter benè prouiſum eſſet Eccleſiæ, cum concilia interdum per centum, aut ducentos

annos celebrari non poſſent ob ingentes difficultates in congregandis Epiſcopis totius orbis.

Fuitne iſtud in vſu in primis ſæculis?

Fuit. Cum enim inter prima ſæcula hæreſes exortæ fuerint, per ſummum Pontificem damnatæ ſunt extra concilia generalia, quorum primum fuit tantum circa annum 324. tales fuerunt hæreſes Marcionis, Manichæorum, Montaniſtarum, quæ à ſolis Pontificibus damnatæ ſunt abſque conciliis, ſicut & error Epiſcoporum Africanorum de rebaptizandis iis qui ab hæreticis baptiſati fuerant, quem damnauit Stephanus Papa, & error Aſiaticorum Epiſcoporum de celebrando Paſchate luna decima quarta, quos Victor Papa excommunicauit. Sed & cum Pelagiani damnati à ſummis Pontificibus concilium peterent, acriter eos corripit D. Auguſtinus l.4. contra duas epiſt. Pelag. c.12. *Quaſi*, inquit, *nulla hæreſis niſi ſynodi congregatione damnata ſit: cum potius rariſſimæ inueniantur, propter quas damnãdas, neceſſitas talis extiterit*, &c. *Verum iſtorum ſuperbia hanc etiam gloriam captare intelligitur, vt propter illos Orientis & Occidentis ſynodus congregetur. Orbem quippe Catholicum, quoniam, Domino eis reſiſtente, peruertere nequeunt, ſaltem commouere conantur, &c.*

Cum Chriſtus ita inſtituerit Eccleſiam cum iudice controuerſiarum, vnde tot Schiſmata & Hæreſes?

Venit inimicus homo & ſuperſeminauit zizania errorum in medio tritici ſanæ doctrinæ, cum dormirent homines qui præſunt Eccleſiæ, nec ſatis ſibi & doctrinæ attendunt. Sed & plerique mortalium iugo nolunt ſubiici, nec vllis terminis coerceri. Primus homo miſerrimus in paradiſo terreſtri non ſe ſeruauit: ſic quotidie varij homines rebelles ſunt aduerſus legitimam poteſtatem, nullis legum cancellis contenti, quibus pertinaciter obluctantur. Alij non reputantes Scripturæ diuinæ profunditatem, putant ſe in eius intelligentia magiſtros eſſe poſſe, cum nunquam fuerint Diſcipuli, imaginantur, phantaſiam eorum dæmone illudente, ſe in ea videre quod non eſt in ipſâ, ſeque iudices quæſtionum illius conſtituunt, abdicato eo iudice quem Chriſtus conſtituit, ac priuato ſuo ſenſui poſtpoſito. Palliata quoque ſpecies religionis ac maioris deuotionis, multos decipit ſimplices ac quoſdam etiam aſtutos ſeducit, ita vt vbique ſcateant erronei Magiſtri, Hæretici. Sed & in pleriſque peccatum errorem gignit, dum corrupto affectu per varia peccata quod vere pium eſt ac religioſum, abhorrere incipiunt, ac ipſammet Eccle-

Cur Diacono eunti ad locum in quo cantatur Euangelium, praeeunt duo portantes candelarum faces, & tertius portans Crucem?

Portatur Crux ante Diaconum, vt ſignificetur gloriam Diaconi docentis & virtutem ſuæ doctrinæ eſſe in Cruce, ad Galat. vlt. *mihi abſit gloriari niſi in Cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Faces autem ſignificant virtutem Euangelij ad illuminandum mentes luce veritatis & ignorantiæ, ac errorum tenebras diſpellendas.

Cur immediatè Thuriferaris præcedit Diaconum procedentem ad cantandum Euangelium?

Vt oſtendatur quod odor bonæ opinionis & non fœtor infamiæ debet præcedere Euangeliſtam. 2. Cor. 2. *Dei enim bonus odor ſumus in his qui pereunt, & in his qui ſaluantur.*

Quare ſtans legit Euangelium & vertit ſe ad Aquilonem?

Aquilo plaga, frigida & tenebroſa malitiam tenebroſam ſignificat diaboli, contra quam ſtat Diaconus legens Euangelium, quòd fugat tenebras ignorantiæ & frigus tepiditatis. ac ſi diceret illud Cant. 4. *Surge Aquilo veni, Auſter perſla hortum meum & fluant aromata illius.*

Cur prius ſignat frontem, os & pectus?

Signat frontem in quo ſedes eſt verecundiæ, vt oſtendat ſe non erubeſcere Euangelium, os vt confiteatur veritatem, pectus autem, vt credat Euangelio. Quod oſtendit ſe habere merito Ieſu Chriſti, cuius ſignum ſibi imprimit.

Cur cum tot cæremoniis legitur Euangelium?

Propter eius præeminentiam, eſt enim Euangelium ore proprio Ieſu Chriſti verbum prolatum: eſt verbum verborum & ſermo ſermonum, ex quo ſicut ex themate trahitur omne verbum, eſt quoquè fidei principium & fundamentum: ideóque cum omni reuerentia pronunciandum eſt, & cum deuotione ſuſcipiendum. Plura vide apud Albertum tract. 2. de ſacrificio Miſſæ. c. 7. Vndè & D. Auguſtinus ſuſcipiebat Euangelium ſicut Scripturam manu Chriſti exaratam, quod diceret Euangeliſtas eſſe manus Ieſu Chriſti, qui per eos ſcripſerat quidquid de ſuis verbis & operibus, vt nobis innoteſceret, magis expediens iudicauerat.

Quomodo Diaconus cum fructu ſpirituali interesſit & inſeruiet ſacrificio Miſſæ?

Meditatio pro Diacono. Si aliquoties tria puncta ſequentis meditationis attenta mente conſideret, atque ad praxim reducat, dum aſſiſtet ſacrificio Miſſæ.

gum, in quantum lex vetus & Moſaïca eſt figura legis Chriſtianæ, 1. Cor. 7. *Omnia in figura contingebant illis.*

Apoſtaſia eſt infidelitas quæ contrariatur fidei receptæ in ſi veritate, eam penitus reſpuendo.

Hæreſis eſt infidelitas qua reſiſtitur non toti fidei, ſed tantùm parti. Definitúrque error in intellectu cum pertinacia aſſertus ab eo qui fidem recipit.

Cum pertinaciâ, id eſt, cum ſcientiâ quod repugnet fidei Eccleſiæ, cui nolit quis eſſe ſubditus.

Quid eſt ſpes?

Eſt virtus Theologica, quâ voluntas fertur in Deum, ſeu beatitudinem quatenus auxiliis diuinæ gratiæ & bonis operibus acquiri poteſt.

Obiectum ſpei quotuplex?

Duplex, primarium & ſecundarium. Illud eſt Deus ipſe, quatenus illum nobis volumus propter commodum noſtrum; quòd nempe ſit ſummum bonum noſtrum infinitum ac beatitudo noſtra. Hoc complectetur omnia beatitudinis accidentia, & etiam media ad eam conſequendam neceſſaria.

Quæ peccata ſpei oppoſita?

Duo; deſperatio, & præſumptio.

Deſperatio eſt motus voluntatis qua deſiſtit à procuratione beatitudinis, & ab ea auertitur, tanquam ſibi eſſet impoſſibilis.

Præſumptio eſt motus, ſeu actio voluntatis, quâ intendit propriæ virtuti innixa, id quod eſt ſupra vires. Exemplum eſt in Pelagianis, qui ſine Dei gratiâ ſperabant beatitudinem; Vel quâ intendit beatitudinem ſine mediis à Deo inſtitutis: Exemplum eſt in peccatoribus obſtinatis, qui ſperant beatitudinem ſine pœnitentiâ. Item in hæreticis, qui eamdem ſperant, ſine obſeruatione præceptorum fidei & Sacramentorum.

Timor contrariatúrne ſpei?

Minimè: timemus enim ex parte noſtra propter noſtram infirmitatem. Sed ſperamus ex parte Dei, propter auxilia gratiæ quæ confert, & quibus infirmitatem noſtram ſuperat.

Quid timor ſeruilis, filialis & initialis,

Timor ſeruilis eſt is quo quis timet pœnas inferni, tanquam ingens malum ſuum; & hinc ad benè agendum mouetur.

Timor filialis eſt is quo quis malum culpæ timet, quia offendit Deum ſummè bonum.

Timor initialis eſt mixtus ex ſeruili & filiali, eſtque is timor quo quis ita timet Dei offenſam, vt etiam pœnam timeat, & hinc ad benè agendum mouetur.

Quid eſt charitas?

Eſt virtus Theologica quâ voluntas amat Deum, vt bonus eſt; proximum, vt eſt bonitatis diuinæ particeps.

Quid eſt amare Deum;

Eſt velle bonum Dei, vt Dei bonum eſt, ſeu per deſiderium reſpectu bonorum externorum, honoris & gloriæ: ſuper complacentiam in bonis Dei internis, & etiam externis quæ actu habet.

Nunquid amatur Deus vt eſt omnipotens & ſapiens, quare ergo dicis per charitatem amari Deum, vt bonus eſt?

Reſpondeo, Bonitas in Deo intelligitur dupliciter. 1. Vt eſt attributum à cæteris diſtinctum. 2. Vt eſt omnimoda eius excellentia, ſeu perfectio, & in hac acceptione bonitatis, charitas verſatur circa Deum, vt bonus eſt.

Quid eſt amare proximũ, vt eſt bonitatis diuinæ particeps?

Theol. affect. 2. 2. traité 2. medit. 16.

Reſpondeo id dupliciter poſſe intelligi. 1. Vt proximus, eſt capax ad acquirendam beatitudinem per quam fit particeps bonitatis & fruitionis Dei. 2. Vt proximus, eſt quoddam bonum diuinum, id eſt, creatura Dei eſt pertinens ad Deum & capax eum glorificandi in æternum.

Quos effectus producit actus amoris Dei?

Alios internos, alios externos.

Interni ſunt tres: gaudium, pax & miſericordia. Gaudio ſi ſit de bono Dei opponitur Acedia, ſi de bono proximi, opponitur inuidia.

Paci opponitur diſcordia in corde, contentio in ore, & in opere ſchiſma, bellum, rixa, ſeditio.

Bellum definitur à quibuſdam ars exercendi iuſtitiam per vim.

Externi effectus charitatis ſunt beneficentia & eleemoſyna.

Eleëmoſyna vel eſt ſpiritualis, vel corporalis, & vtriuſque ſpecies his verſibus continentur.

Viſito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo,
Conſule, caſtiga, ſolare, fer, remitte, ora.

Correctio fraterna pertinet ad eleëmoſynam ſpiritualem, eſtque actio quâ vel verbis, vel ſignis aliquis proximum à peccato retrahere nititur, & ad virtutem traducere, ſpectando bonum proximi particulare.

Scandalum.

Correctioni fraternæ opponitur ſcandalum actiuum quod eſt dictum vel factum minus rectum præbens alteri occaſionem ruinæ. Eſtque ſcandalum actiuum vnum per ſe; alterum per accidens.

Ipſa ruina proxima vocatur ſcandalum paſſiuum; eſtque vnum datum ſeu infirmorum, aliud ſcandalum acceptum ſeu Phariſæorum, cùm quis non ex infirmitate, ſed ex malitia ſumit occaſionem peccandi ex dicto vel facto alterius.

Σκάνδαλον vox Græca, ſignificat paruum lignum in muſcipula, cuius motu cum mus eſcam attigit, ſequitur caſus aſſerculi muſcipulam concludentis. Hinc metaphoricè omne offendiculum dicitur ſcandalum.

Quid ſunt virtutes Cardinales?

Virtutes quædam, inter cæteras virtutes morales, præcellentiores aliis & ad quas cæteræ reducuntur.

Quare ſic dicta?

Quod vt oſtium circa cardinem verſatur, ſic tota moralis honeſtas circa has virtutes, quæ ſunt, Prudentia, Iuſtitia, Temperantia, & Fortitudo.

Qua in re magis præcellunt?

In iuuando hominem contra maiora virtutis impedimenta: quæ impedimenta ſunt, agendorum ignorantia, delectabilia, terribilia, & amor ſuiipſius inordinatus. Contra ignorantiam eſt prudentia, quæ oſtendit agenda: contra delectabilia retrahentia à virtute eſt temperantia, quæ eſt virtus delectationum moderatiua: contra terribilia terrorem incutientia, eſt fortitudo, quæ eſt virtus corroborans animum ne terroribus ſuccumbat. Et contra amorem inordinatum ſui ipſius, eſt iuſtitia inclinans rectè ad alterum ſe habere.

Ad quam ex virtutibus Cardinalibus reducitur religio?

Ad iuſtitiam quâ redditur alteri ius ſuum, religio enim Deo reddit quæ Dei ſunt.

Quid eſt religio?

Virtus moralis quæ hominem inclinat vt Deo debitum cultum & honorem exhibeat, tanquam omnium creatori & Domino.

Quis eſt ille cultus & honor?

Conſiſtit in quibuſdam actibus tum internis, tum externis, quæ ſint teſtimonia Diuinæ excellentiæ & maieſtatis.

Qui ſunt actus interni religionis?

Deuotio & oratio.

Deuotio eſt voluntas promptè tradendi ſe ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum. *D. Thomas.* 2. 2. *q.* 82. *art.* 1.

Oratio eſt petitio decentium à Deo. *D. Damaſc. l.* 3. *fidei art. c.* 2.

Potéſtne qui odio habet proximum ſine mendacij peccato recitare orationem dominicam?

Poteſt. Quia hæc oratio recitatur in perſona totius Eccleſiæ, quæ odium non habet. *Maior in cap.6.Matt.*

Qui ſunt actus externi religionis?

Adoratio, ſacrificium, oblatio, primitiæ, decimæ, votum & iuſiurandum.

Quid eſt adoratio?

Actus externus religionis, quo per conuenientem aliquem corporis geſtum proteſtamur noſtram ſubiectionem erga Deum, tanquam ſummum omnium rerum Dominum.

Nónne poſſumus Deum adorare actu interiori?

Poſſumus equidem; ſed adoratio eſt imperfecta, niſi nos integros Deo ſubiiciamus ſecundùm corpus & animam.

Quid eſt Sacrificium?

Actus externus religionis, quo ad diuinam maieſtatem recognoſcendam & noſtram erga eum ſeruitutem proteſtandam, res aliqua certo ritu ac cæremoniâ ei offertur ac immutatur, ſeu deſtruitur.

Ad quid prodeſt immutatio, ſeu deſtructio rei oblatæ in ſacrificio?

Ad teſtificandum creaturam coram Deo infinito eſſe veluti nihilum quoddam; hac enim teſtificatione Deus ſummè honoratur, dum creatura ſui ipſius deſtructione coram ipſius magnitudine humiliatur.

Quid eſt votum?

Promiſſio Deo facta de meliori bono,

Quid iuramentum?

Actus religionis quo quis aſſumit Deum in teſtem.

Quid prodeſt aſſumere Deum in teſtem, cùm non reddat teſtimonium?

Adhibebit pro certo teſtimonium in futuro quando illuminabit abſcondita tenebrarum & manifeſtabit concilia cordium. 1. Cor. 4. Et illud teſtimonium nulli iuranti deficiet; vel pro eo, vel contra eum. *D.Thomas.* 2.2. *q.*89.*art.*2.

Quid ſignificant iſta verba Ierem.4.

Iurabis, viuit Dominus in veritate, in iudicio & iuſtitia.

Denotantur tres comites iuramenti, qui ſunt veritas, diſcretio & iuſtitia, quâ nemini in iurando damnum inferatur. *Itaque iurabis, viuit Dominus in veritate,* id eſt, non aſſeres falſum per iuramentum: *In Iudicio,* id eſt non iurabis leuibus de cauſis & ex præcipitatione, ſed cum diſcretione. *In iuſtitia,* id eſt nemini tuo iuramento damnum procreabis.

Quod peccatum religioni directè oppoſitum?

Maximè ſuperſtitio, quæ exhibet cultum diuinum, vel cui non debet, vel eo modo quo non debet.

Quotuplex ſuperſtitio?

Duplex, vna quæ vocatur ſuperſtitio indebiti cultus, quæ exhibet cultum vero Deo, ſed modo indebito, vt ſi quis bouem ſacrificaret in honorem Dei. Altera eſt ſuperſtitio falſi cultus, quæ exhibet Diuinum cultum ei cui non debet. Vt idololatria, quâ adorantur falſi Dei & Dæmones.

Quotuplex ſuperſtitio falſi cultus?

Triplex. Secundum quòd cultus Deo debitus, reddi poteſt Dæmoni propter tres fines. 1. ad reuerentiam ei exhibendam ſimpliciter, eſtque Idololatria. 2. ad recipiendam ab eo aliquam Doctrinam, & inſtructionem, & talis ſuperſtitio vocatur Diuinatio, qua conſuluntur Dæmones exhibendo illis reuerentiam ad aliquid cognoſcendum. 3. ad recipiendam directionem actuum ſuorum ab illo, vt nempè fiant ex eius præſcripto, & eſt ſuperſtitio obſeruationum: qualis reperitur in maleficis, qui pacto inito expreſsè vel tacitè cum Dæmone, ex eius præſcripto actiones ſuas dirigunt ad nocendum proximo.

Eſt autem maleficium duplex; amatorium quod ordinatur ad amorem carnalem malè inflammandum vel extinguendum.

Aliud dicitur veneficum, quod ordinatur ad damnum inferendum: vt ad procurandos morbos inſanabiles; aut etiam mortem tam in pecoribus, quàm in hominibus, ad deſtruendum ſegetes & alia detrimenta inferenda, quæ accidunt dæmonum opere, dum malefici actiones ſuas dirigunt ex eorum regulâ.

Nunquid cultus qui redditur ſanctis, opponitur religioni & diuino honori?

Minimè, ſi debitè fiat ſecundùm doctrinam Eccleſiæ, alia enim ſpecies cultus religionis redditur Deo quàm ſanctis.

Quotuplex eſt cultus religionis?

Triplex, ſcilicet, cultus Latriæ, cultus Duliæ & Hyperduliæ.

Quid eſt cultus Latria?

Eſt cultus Deo debitus propter infinitam & increatam eius excellentiam. Qui cultus maximè fit per adorationem & ſacrificium, quod eſt præcipuus actus religionis.

Quid eſt cultus Dulia?

Eſt cultus qui redditur ſanctis propter eorum ſanctitatem

tem & excellentiam communem & quodammodo vulgarem inter illos.

Quid eſt cultus Hyperdulia?

Eſt cultus qui etiam ſanctis redditur; ſed illis duntaxat, qui ſunt præcipui & eminentiores in ſanctitate & gloria, propter valde magnam eminentiam ſanctitatis & gloriæ, vt eſt in beatiſſima Virgine, in primo Angelo, & Sanctis quibuſdam maximè inſignibus. Cultus autem, ſeu Duliæ, ſeu Hyperduliæ eſt longè inferior cultu Latriæ, quæ ſoli Deo redditur, iuxta verba D. Hieronymi Epiſt. *ad Richarium.* Sanctos honoremus, Deum verò adoremus.

An Hyperdulia ſoli beatæ Virgini tribui debeat, diſputatio erit de nomine: nam & D. Thomas 5. part. quæſt. 25. art. 2. eam etiam tribuit humanitati Chriſti, ſi intelligeretur vt ſeparata à Verbo: & plures ſcriptores eâ colendos putant aliquos ex ſanctis, qui primas tenent. Vide ſupplementum noſtrum de cultu ſupernat. diſp. 4. q. 5.

TERTIA PARS EXAMINIS DIACONORVM de Miſsâ & officio Diaconi in eâ.

Quibus Verbis perficitur ſacrificium Miſſa?

VErbis Ieſu Chriſti prolatis ſuper panem & vinum in vltima Cœna. Scilicet *hoc eſt enim corpus meum, & hic eſt enim calix ſanguinis mei, &c.*

Quid ergo tot alia Verba, tot preces & ceremoniæ adduntur Verbis Chriſti?

Reſpondeo id ſanctè & religioſè Eccleſiam inſtituiſſe, vt in celebratione huius ſacrificij præter Verba eſſentialia adiungerentur quædam alia partim antecedentia, partim ſubſequentia, quæ vel ad Dei laudes & gratiarum actiones, vel ad populum inſtruendum in fide, excitandámque eius attentionem, vel ad eius vota Deo præſentanda: vel etiam quibus Sacerdos ſeipſum magis præpararet ad dignius offerendum hoc ſacrificium, ac de illo participandum per communionem. Cùm enim iſta omnia nihil ſuperſtitioſum, nihil falſum contineant, nihilque quod deceat diuinam maieſtatem, ſed potius tanti ſacrificij reuerentiæ, ac fidelium vtilitati expediant, non poteſt talium rerum vſus non eſſe ſanctus & religioſus, quæ etſi non conficiant ſacrificium, ornant tamen maximè.

Quis

Quis Ordo tot orationum & aliorum quæ dicuntur, aut ſunt in Miſsâ?

Is Ordo eſt, vt eorum quæ dicuntur, aut fiunt in Miſſa, quædam magis propriè ſpectent ad ſacrificium & oblationem incruentam corporis & ſanguinis Ieſu Chriſti: alia verò ad participationem & communionem eiuſdem corporis & ſanguinis: vnde generali quadam diuiſione Miſſa diuidi poteſt in duas partes. Prima quæ ſpectat ad ſacrificium, ab initio Miſſæ vſque ad orationem Dominicam, altera quæ ſpectat ad communionem ab illa oratione Dominica vſque ad finem.

Explica Ordinem & rationem eorum quæ ſunt in prima parte & ſpectant magis ad ſacrificium?

Cum ſacrificium Miſſæ & conſecratio ſit actio ſanctiſſima & excelſiſſima actio in Eccleſia, non decebat Sacerdotes illam facere ſine multa præparatione, ac attentione; ideo præmittuntur quædam antecedentia quibus Sacerdos magis proximè ſe præparat & deuotionem populi excitat: quia verò in illo ſacrificio Chriſtus redditur præſens ſummè venerandus & ſummè beneficus, ideò adduntur quædam ſubſequentia ad reddendum ipſi adorationis debitæ cultum & poſtulandum ab eo plura bona, quæ ex tanto ſacrificio ſperari poſſunt pro viuis & defunctis.

Quæ ſunt illa antecedentia quibus præparatur Sacerdos & deuotio excitatur?

Illa ad decem capita reduci poſſunt commode: etſi minutatim ſingula expendendo plura annotari poſſent à magis ſtudioſis.

Quod horum primum?

Imploratio diuini auxilij ad rem tam arduam aggrediendam per Pſalmum *Iudica me Deus*, in quo continetur iſte verſus, *Emitte lucem tuam & veritatem tuam.*

Quomodò audet Sacerdos petere iudicari ſe à Deo?

Non hic ſermo eſt de iudicio diſcuſſionis peccatorum quam vnuſquiſque iuſtus debet formidare, ſed de iudicio diſcretionis à malis & impiis à quibus ſegregari deſiderat Sacerdos.

Quid ſecundum?

Humilis confeſſio peccatorum dicendo, *Confiteor Deo omnipotenti*, vt ſe ad compunctionem eorum excitet, quod eſt conſentaneum conſilio ſapientis. Prouerb. 18. Iuſtus in principio accuſator eſt ſui.

Quid eſt tertium?

Imploratio diuinæ miſericordiæ, dicendo nouies, cum

Kyrie, aut *Chriſte eleiſon*. Ter ad Deum Patrem, ter ad Filium, ter ad Spiritum ſanctum. Idque contra triplicem miſeriam ignorantiæ, culpæ & pœnæ.

Quid quartum?

Purificatio intentionis, vt ſit pura & ad ſolam Dei gloriam directa, dicendo *Gloria in excelſis Deo*, &c.

Quo ſenſu dicitur in illo hymno gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam?

Vel gratias agere ſumitur ibi pro benedicere, vt aliqui explicant. Vel ſi in vulgato ſenſu ſumatur gratiarum actio, hic gloria Dei conſideratur tanquam cauſa propter quam inſtitutum eſt hoc ſacrificium, ſpecialiter enim propter gloriam Dei, eſt Ordinatum, vt eius ſuprema maieſtas debito cultu afficeretur, ideò tenemur gloriam Dei ſuſcipere & ei quodammodo obligati ſumus in hoc ſacrificio, cuius cauſa eſt.

Quid quintum ex his quibus præparatur Sacerdos & excitatur devotio?

Oratio multiplex quæ dicitur in collectis, quæ orationes ita dicuntur, vel quia continent ſimul collectas populi petitiones quas Sacerdos harum conſcius Deo offert: vel quod colligatur populus vt fiant. Concluduntur autem cum diriguntur ad Patrem per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum quod ab eo omnia bona debeamus expectare, ac propter eius merita, iuxta illud Ioan. 14. *Si quid petieritis Patrem, in nomine meo dabit vobis.*

Quare Sacerdos præmittit collectis, Dominus vobiſcum,

Quia excitat populum ad orandum, & ſine Dei ope non benè ſit oratio.

Cur reſpondet populus, & cum ſpiritu tuo?

Tres ſunt cauſæ. Prima quia Sacerdos totus debet eſſe in ſpiritu & abſtractus eſſe ab omni ſollicitudine corporis ſæculi quaſi raptus eſſet ad diuina inter cœlum & terram. Secunda quia ſæpe errat ſpiritus Sacerdotis, aut non rectè intendendo, aut non diligenter attendendo, ſed euagando. Tertia vt Sacerdos ſpiritum purum, ſeu animam mundam ab omni peccato habeat, vt magis gratum Deo ſit eius ſacrificium ad vtilitatem populi.

Quid ſextum?

Inſtructio populi per Epiſtolam, Graduale & Euangelium, quibus idcirco iungitur profeſſio fidei in recitatione ſacra ſymboli, quia illa profeſſio fructus eſt inſtructionis & per illam teſtatur populus ſe fidei conſentire.

Quid ſeptimum?

Deuotio in Offertorio quo ſeipſum Deo tradit Sacerdos præſentans Deo materiam conſecrandam ſacrificij ſimul cum orationibus populi. Quam deuotionem comitantur thurificatio, lotio digitorum ad poteſtandum quod vel à minimis peccatis mundus eſſe optaret, & multiplex oratio in ſecretis excitato etiam populo per verba, *Orate fratres*, quod eius orationibus ſe indigere Sacerdos agnoſcat ad rem adeò arduam ad quam iam propius acceſſit.

Cur in offertorio vtitur his verbis Sacerdos, Suſcipiamur à te Domine?

Quod nemo digne Deo ſacrificat, qui non prius ſeipſum per ardentem zelum & deuotionem perfectam Deo veluti ſeipſum ſacrificauerit in hoſtiam viuam & rationabilem, prout grauiter monebat Gregorius Nazianzenus, Orat. 1. *Cum ſcirem inquit, quod nemo magno illo, vel Deo, vel Sacrificio, vel Pontifice dignus eſſet qui non prius ſemetipſum Deo ſacrificium viuum & ſanctum obtulit*, &c.

Quid octauum?

Iubilatio & exultatio mentis in Deum ex deuotione proueniens propter quam Præfationem inchoat excitato populo, vt ſurſum corda, habeat nihil paruum, ac terreſtre de ſacrificio cogitans, ſed quæ Dei omnipotentia & magnificentia digna ſunt. *Surſum corda*: ait, id eſt, ea eleuate. *Surſum*, inquam, intellectu veritatis, ſurſum affectu charitatis, ſurſum virtute conuerſationis, ſurſum rectitudine intentionis, vt explicat Albertus Magnus de ſacrif. Miſſæ tract. 3. cap. 2.

Quid continet illa præfatio?

Multiplicem Dei laudem ac glorifiationem cum firma aſſertione, quod id maximè dignum, iuſtum, equum & ſalutare eſt, quaſi Sacerdos perſentiret effectum primæ ſuæ orationis ad Deum qui lætificaret iuuentutem ſuam, ac geſtiret ſpiritibus Angelicis ſociari ad concinendum ſacrum triſagium in honorem ſanctæ Trinitatis exclamans *Sanctus*, *Sanctus Sanctus*.

Quid nonum?

Oratio feruentior in canone Miſſæ *Te igitur* vſque ad *qui pridie*, vt fiat illa conſecratio mox futura ſalutaris & fructuoſa, vnde & fit eius applicatio pro iis pro quibus offertur, aduocato etiam auxilio Sanctorum maiorum cœleſtis curiæ, qui nominatim exprimuntur vt omnes pro parte ſua cooperentur ad hoc ſacrificium ne effectu ſuo priuetur, aut fruſtra fit.

Cur initium canonis eſt te igitur?

Vt iungatur canon cum his quæ ante dixerat Sacerdos, verè dignum & iuſtum eſt, & cæt. quaſi diceret. Quandoquidem dignum & iuſtum eſt tibi gratias agere, igitur in id agamus per hoc ſacrificium, *Te igitur*, &c.

Quid ſignificat quod orat Sacerdos in canone, vt oblatio ſit benedicta, adſcripta, rata, rationabilis & acceptabilis?

Hoc petit vt oblatio Corporis & Sanguinis Chriſti ſit benedicta, id eſt, gratia plena, omnium laudibus cumuletur & celebretur, adſcripta ſit in libro viuentium cum electis Dei, ſit rata & firma, nuſquam è memoria Dei, qui eſt liber ille, deleatur vt nunquam obliuiſcatur eorum quibus applicata eſt. Sit rationabilis, id eſt ſecundùm æquitatem & rationem videatur & habeatur ſufficiens pro redemptione hominum, cum Chriſtum ob dignitatem ex rigore iuris ſatisfeciſſe conſtet, ac propterea ſit acceptabilis, id eſt, grata & accepta Deo ad remittenda peccata & concedenda ea bona quæ petuntur, & expectantur ex tam admirabili Sacramento.

Quæ ſunt quæ conſequuntur conſecrationem?

Eleuatio.

Adoratio Chriſti in Euchariſtia exiſtentis virtute verborum.

Petitio multiplex.

Glorificatio Dei.

Quæ ſunt quæ petuntur?

Tria petit Sacerdos in ea parte canonis quæ conſecrationem ſubſequitur. Primò vt Hoſtia hæc ſancta & immaculata acceptetur à Deo ſicut quondam grata & acceptata fuerunt ſacrificia Abel, Abraham & Melchiſedech. Secundò vt hæc eadem Hoſtia præſentetur per ſanctos Angelos in conſpectu diuinæ Majeſtatis, vt ex hac dimanet multa benedictio, & qui hanc ſumpſerint benedictione cœleſti & gratia repleantur. Tertiò vt propter dignitatem huius Hoſtiæ Deus auxilietur mortuis & viuis.

Quid pro mortuis petitur?

Petitur pro eis locus refrigerij, lucis & pacis contra tria mala quæ patiuntur, quia ſunt in tormentis, in tenebris & in priuatione pacis, ac reconciliationis perfectæ cum Deo.

Quid pro viuis petitur?

Petitur vt Eccleſia militans cum triumphante reuniatur & homines in hac vita mortali degentes participent cum ſanctis in cœlo regnantibus de fructu huius ſacrificij. *Nobis quoquè peccatoribus*, vt *partem aliquam & ſocietatem donare digneris cum tuis ſanctis Apoſtolis, &c.*

Quando Sacerdos Deum glorificat?

Etſi omnis iſta actio conſecrationis non niſi gloriam Dei ſpectet, in fine tamen canonis iſtud expreſſe magis declaratur, cum Sacerdos diſcooperto Calice, tenenſque eum ſiniſtra & Sacramentum dextera, ſignat cum Hoſtia ter à labio ad labium Calicis dicens, *per ipſum* † *& cum ipſo* † *& in ipſo* † ac bis ſignans inter Calicem & pectus, *eſt tibi Deo Patri omnipotenti* † *in vnitate Spiritus Sancti*, eleuando parum Calicem cum Hoſtia; *omnis honor & gloria. Per omnia ſæcula ſæculorum.*

De his quæ ſpectant ad ſecundam partem Miſſæ & reſpiciunt participationem Sacramenti, cur hæc ita diſtinguuntur?

Quia Euchariſtia quæ conficitur in Miſſa habet rationem Sacrificij & Sacramenti, Sacrificij quidem in quantum Deo offertur, Sacramenti verò in quantum hominibus poteſt diſtribui. Idcircò attentè iſta duo diſtinguenda ſunt.

Quæ ſpectant ad rationem Sacramenti in miſſa?

Quædam quæ antecedunt per modum præparationis, ipſam communionem: alia quæ ſubſequuntur per modum gratiarum actionis.

Quæ ſunt quæ præcedunt per modum præparationis?

Primò oratio Dominica in qua petitur ipſum Sacramentum & ad eam Sacerdos inuitat populum aſſiſtentem ipſum ſalutando, ac dicendo, *Oremus præceptis ſalutaribus moniti*, &c.

Secundò multa precatio pro pace, dicendo: *Libera nos quæſumus*, &c. Signando etiam cum particula hoſtiæ ſuper calicem, ac dicendo: *Pax Domini ſit ſemper vobiſcum.* Deindè recitando ter *Agnus Dei*, & in horum vltimo dicendo: *Dona nobis pacem.* Quod ideò fit potiſſimum quod Sacramentum Euchariſtiæ ſit Sacramentum vnionis quod maximè vnionem fidelium exigit, & quod per hæc aptè ſignificetur triplex pax hominibus exoptanda, pax pectoris ſeu conſcientiæ, pax temporis ſeu exterior cum hominibus huius mundi, & pax æternitatis ſeu cœleſtis patriæ.

Tertiò adduntur aliæ tres orationes quæ dicuntur iunctis manibus ſuper altare, inclinato ad illud aliquantulum corpore, quibus Sacerdos poſt exoptatam iterum pacem toti Eccleſiæ amorem ſuum ad Chriſtum à quo nunquam ſe velle ſeparari, ſed ſemper ei adhærere proteſtatur, explicat; ac fructum huius Sacramenti cum metu & tremore deſiderat.

Quartò pro magis immediata præparatione humiliat

ſe ac ſimul per ſpem & fiduciam ſe extollit dicens ter percutiendo pectus *Domine non ſum dignus*, &c. ac ſic ſumit Sacramentum & diſtribuit præſentibus ſi qui ſint communicaturi.

Cur frangitur in tres partes Sacramentum & vna pars in calicem mittitur?

Sacramentum repræſentat corpus Chriſti myſticum, cuius partes ſunt tres, Eccleſia triumphans in cœlo, militans in terra & patiens in purgatorio. Primam partem repræſentat pars hoſtiæ, quæ eſt in dextra, quæ eſt in ſtatu vniformi. Partem ſecundam repræſentat particula hoſtiæ quæ immittitur in calicem, quia qui ſunt adhuc in miſeriis huius vitæ, indigent meritis ſanguinis pretioſi Ieſu Chriſti. Pars autem tertia quæ cum prima coniungitur, deſignat Eccleſiam patientem in purgatorio quæ certò cum triumphante coniungenda eſt. *Guillelmus Durandus in rationali diuinorum officiorum lib. 4. cap. 51.*

Cur Sacerdos alloquendo Chriſtum vocat eum Agnum Dei?

Quia conſiderat eum in ratione victimæ ſeu Agni immaculati, qui pro peccatis hominum oblatus eſt in cruce, & iterum ſe offert in altari, ideo vocat Agnum.

Quæ ſunt quæ ſubſequuntur Communionem?

Cantus qui dicitur, *Poſtcommunio*, qui eſt cantus exultationis, quia lætari debent qui corpore Chriſti refecti ſunt, deinde aliquæ orationes quæ ad gratias agendas compoſitæ ſunt, quæ dicuntur etiam *Poſtcommunio*, demum demiſſio populi cum precatione humili ad ſanctam Trinitatem, vt illi placeat hoc obſequium ſacrificij, ac benedictione populi.

Quid ſignificat, Ite Miſſa eſt?

Offert ſe pro nobis Patri æterno.

Id variè explicatur. Quidam ita interpretantur quaſi diceret Sacerdos ite de virtute in virtutem, Miſſa eſt hoſtia ad patrem, conſumptis ſpeciebus Chriſtus eſt cum Patre æterno. Ita Albertus de ſacrificio Miſſæ. Sed minus apta eſt interpretatio. Quidam hunc eſſe ſenſum dicunt: *Ite*, ſcilicet poſt Chriſtum & ſequimini ipſum. Non eſt enim in hoc mundo ſtandum: ſed ad patriam per bona opera feſtinandum. Quod leuiter facere poſſumus, quia Miſſa eſt ad Deum placandum, hoſtia per quam fracta ſunt tartara & reſeratus Paradiſi introitus. Sic Guilielmus Durandus in rationali diuinorum officiorum. lib. 4. caput 47. Communior interpretatio eſt vt his verbis ſignificetur populo, quod redeat ad propria: quia Miſſa ſeu oblata eſt Deo hoſtia ſalutaris pro genere humano *Ite*; ait Albertus de ſacrif. Miſſæ, tract. 3. caput. 23. Hoc eſt

ad propria redire & de virtute in virtutem proficite. Pſal. 83. *Ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion.* Quod autem addit *Miſſa eſt*, intendit quod hoſtia oblata conſumptis ſpeciebus Sacramentalibus, iam ad dexteram Patris Miſſa ſit, vt ibi nos Patri in ſe offerat & ibi nos incorporatos ibi ſociet & locum paret, ſicut dicitur Ioan. 14. *Vado parare vobis locum.* Et hoc facit Diaconus, vt omnes ſciant ſe Miſſos eſſe & commiſſos Domino & ſtudeant in Domino permanere, in profeſtis autem dicit: *Benedicamus Domino*, & eſt gratiarum actio pro perfecto Miſſarum myſterio. Ac ſi dicat illud. Deut. 32. *Date magnificentiam Deo noſtro, quia Dei perfecta ſunt opera.*

Quare reſpondet chorus, Deo gratias?

Quia de tanto ſacrificio, ac ſimul Sacramento in re vel in voto peracto gratiæ ſunt ab omnibus agendæ, ne dicatur nobis illud Luc. 17. *Non eſt inuentus qui rediret & daret gloriam Deo.*

Quod officium præcipuum Diaconi in Miſſa?

Duos actus habet circa Miſſam veluti eſſentiales, vnum eſt præbere Sacerdoti celebranti patenam cum hoſtia, ac calicem diſcoopertum cum vino, qui actus eſt primarius per quem magis proximè cooperatur, ac inſeruit ſacrificio: alter eſt cantare euangelium in Miſſa ſolemni.

Cur Diaconus accepto libro Euangelij poſtulat benedictionem à celebrante?

Vt oſtendatur neminem ſufficientis eſſe virtutis ad actum annuntiandi Euangelium ſine gratiæ diuinæ benedictione & ſine miſſione.

Cur à celebrante thus imponitur prunis thuribuli?

Vt ſignificetur quod omnis fragrans odor virtutum orationum in ſacrificio eſt à Sacerdote Chriſto qui inuiſibiliter omnem perficit ſanctitatem, iuxta illud Geneſ. 27. *Ecce odor filij mei ſicut odor agri pleni cui benedixit Dominus.*

Cur Eccleſia vtitur thurificatione, cum fuerit cæremonia veteris teſtamenti?

Quædam cæremoniæ in veteri teſtamento ſignificabant id quod factum eſt & nunquam amplius faciendum, vt Agnus Paſchalis qui mortem Chriſti repræſentabat, & tales cæremoniæ non poſſunt eſſe in vſu: & aliæ ſignificabant id quod ſemper faciendum eſt, vt incenſum quod ſignificat ſuauitatem deuotionis: in oratione & ſacrificio, Pſal. *Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo.* Tales autem nihil vetat qui niterentur & in vſu ſint apud Chriſtianos.

Cur Diacono eunti ad locum in quo cantatur Euangelium, praeunt duo portantes candelarum faces, & tertius portans Crucem?

Portatur Crux ante Diaconum, vt ſignificetur gloriam Diaconi docentis & virtutem ſuæ doctrinæ eſſe in Cruce, ad Galat. vlt. *mihi abſit gloriari niſi in Cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Faces autem ſignificant virtutem Euangelij ad illuminandum mentes luce veritatis & ignorantiæ, ac errorum tenebras diſpellendas.

Cur immediatè Thuriferarius præcedit Diaconum procedentem ad cantandum Euangelium?

Vt oſtendatur quod odor bonæ opinionis & non fœtor infamiæ debet præcedere Euangeliſtam. 2. Cor. 2. *Dei enim bonus odor ſumus in his qui pereunt, & in his qui ſaluantur.*

Quare ſtans legit Euangelium & vertit ſe ad Aquilonem?

Aquilo plaga, frigida & tenebroſa malitiam tenebroſam ſignificat diaboli, contra quam ſtat Diaconus legens Euangelium, quòd fugat tenebras ignorantiæ & frigus tepiditatis. ac ſi diceret illud Cant. 4. *Surge Aquilo veni, Auſter perfla hortum meum & fluant aromata illius.*

Cur prius ſignat frontem, os & pectus?

Signat frontem in quo ſedes eſt verecundiæ, vt oſtendat ſe non erubeſcere Euangelium, os vt confiteatur veritatem, pectus autem, vt credat Euangelio. Quod oſtendit ſe habere merito Ieſu Chriſti, cuius ſignum ſibi imprimit.

Cur cum tot cæremoniis legitur Euangelium?

Propter eius præeminentiam, eſt enim Euangelium ore proprio Ieſu Chriſti verbum prolatum: eſt verbum verborum & ſermo ſermonum, ex quo ſicut ex themate trahitur omne verbum, eſt quoquè fidei principium & fundamentum: ideóque cum omni reuerentia pronunciandum eſt, & cum deuotione ſuſcipiendum. Plura vide apud Albertum tract. 2. de ſacrificio Miſſæ. c. 7. Vndè & D. Auguſtinus ſuſcipiebat Euangelium ſicut Scripturam manu Chriſti exaratam, quod diceret Euangeliſtas eſſe manus Ieſu Chriſti, qui per eos ſcripſerat quidquid de ſuis verbis & operibus, vt nobis innoteſceret, magis expediens iudicauerat.

Quomodo Diaconus cum fructu ſpirituali interuenit & inſeruiet ſacrificio Miſſæ?

Meditatio pro Diacono. Si aliquoties tria puncta ſequentis meditationis attenta mente conſideret, atque ad praxim reducat, dum aſſiſtet ſacrificio Miſſæ.

Punctum 1. Diaconus debet eo perfectori modo, quo poteſt vna cum Sacerdote ſacrificium Corporis & ſanguinis Chriſti offerre. Oblatio autem ſacrificij duobus modis fit: primò Phyſicè, ſecundò Moraliter: Phyſicè fit & realiter à Sacerdote qui ex virtute caracteris per verba Sacramentalia mutat ſubſtantiam panis & vini in Corpus & Sanguinem Chriſti atque ad proteſtandam ſupremam Dei excellentiam ſiſtit Chriſtum præſentem in altari, viuum quidem, ſed modo quodam mortuo cum ſit ibi ſine vllo vſu ſenſuum ac ſi eſſet mortuus: ita vt Chriſtus, etſi producatur in Sacramento ſit, tamen velut ad nihilum redactus mille & millies in quantacumque paruâ parte Hoſtiæ, vt hac noua quadam ſui veluti exinanitione ſubiiciat ſe tanquam victimam Deo Patri in recognitionem ſupremæ illius Maieſtatis. Moraliter verò fit hæc oblatio per internum actum voluntatis, quo ſuppoſita cognitione ſupremæ Maieſtatis Dei & dominij ſuper omnia Sacerdos offert illi hanc ſacram Hoſtiam cum humili ſui ipſius ſubiectione, vt cultum debitum reddat. Hic verò actus internus eſt veluti anima & medulla ſacrificij externi, vt quemadmodum integer homo conſtat animâ & corpore; ita & ſacrificium Miſſæ: ita vt actus ille internus ſit veluti anima illius. Eſt autem actus ille communis Chriſto, Sacerdoti & omnibus fidelibus aſſiſtentibus, qui nunquam maiorem fructum ſpiritualem percipiunt ex ſacrificio quam cum iungunt ſe mente & ſpiritu intentioni Chriſti primarij Sacerdotis. Debentque aſſiſtentes per actum illum internum cooperari Sacerdoti ſacrificanti, ſicut Sacerdos cooperatur Chriſto, vt ſic fiat ſacrificium Deo gratiſſimum. Cùm autem Diaconus ſit primarius miniſter aſſiſtentium ſacrificio, cui magis conuenit quàm ipſi Sacerdotem ſpiritualem fieri per oblationem illam moralem & internam quâ æſtimando Deum, ſeque illi ſubmittendo velit illum colere? Dicat itaque cum Daniele c. 3. *in animo contrito & ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur, ſicut in holocauſto arietum & taurorum & ſicut in millibus agnorum pinguium: ſic fiat ſacrificium noſtrum*, in conſpectu tuo *vt placeat tibi*, quaſi diceret. Nondum ad hanc poteſtatem perueni vt actu externo incomparabilem illam Hoſtiam tibi offeram ad honorem tuum, Trinitas ſancta & incomprehenſibilis maieſtas, ſed ea fide quâ poſſunt, tuique æſtimatione, ac mea mentis humiliatione interim dum hora aduenier, in qua tua gratia ad Sacerdotium promouear, toto corde adiungo me Chriſti & Sacerdotis deuotioni, vt tibi fiat acceptum hoc ſacrificium.

Ex Gaudiero l. de perfectionis natura & cauſis. p. 5. c. 1.

Vide ſupplementũ 1. Theol. affect. diſp. 4. q. 5. §.

Punctum 2. Diaconus debet maiori quo poterit deuotióne cum Sacerdote communicare realiter, vel ſaltem ſpiritualiter vt ſe Chriſto quam intimè poterit, vniat; eiúſque ſpiritum & affectum imbibat. Adeſt enim Chriſtus in altari, vt poſtquam ſe patri obtulit in Sacrificium, fidelibus ſe det in Sacramentum & ad eos veniat per realem & ſacramentalem ſui corporis manducationem per quam fiat præſens in illis & cum in illis arctiſſimè vniatur, ſicque illis teſtetur amorem ſuum vt viciſſim eorum accendat amorem. Cum autem non poſſint fideles quotidie ſacramentaliter communicare; ſingulari quodam Dei beneficio in ſupplementum communionis ſacramentalis fieri poteſt ſpiritualis communio, quâ fideles poſſunt participare fructus Sacramenti & Chriſto vniri eo arctiori vnione, quo maiori fide apprehendent Chriſti præſentiam & feruentiori voto eius participes eſſe per talem communionem deſiderabunt. Atque ad hæc eos inuitat quod ſicut Chriſtus veriſſimè ſe & ſuum amorem totum ibi præſentem facit illorum cauſa, ita etiam ipſi perfectè ei ſeſe exhibeant per fidem & viuam præſentiæ illius apprehenſionem: deinde etiam ſicut ipſe Chriſtus ſacrificans ſemetipſum tam amanter ſe ſuaque omnia corpus & ſanguinem pro ipſis fidelibus offert, ac quodam modo conſumit in illorum bonum: itam etiam ipſi eius gloriam conſumi vehementiſſimè exoptent, ac ad nihilum redigi ſi opus eſſet pro eius dilectione. Ita animari fideles omnes quotidie ſacrificio intereſſe par eſſet. Verum id magis à Diacono fieri æquum eſt, vt qui diuinæ menſæ ex officio & deputatione diuina Sacerdoti ſanctificanti miniſtrat & aſſiſtit, in ſpiritu ſaltem cum Sacerdote paſcatur, feruore ſpiritus inebrietur, diuitiis ſacrificij locupletetur, nec ieiunus recedat ab hac ampliſſima menſa & conuiuio Angelorum.

Punctum 3. Diaconus debet ſe diſponere tam ad oblationem, illam ſpiritualem, quàm ad communionem, vt fructus illius abundantiùs percipiat: etſi enim Sacerdoti obligatio hæc potiſſimum incumbat: at quia fidelis quiſque aſſiſtens ſacrificio Miſſæ ſpiritualiter offert & communicat, cum proportione ad vtrumque ſe parare debet ſicut ipſe Sacerdos realiter offerens & communicans. Ad quod primum procuranda eſt puritas cordis per humilem petitionem veniæ peccatorum & firmam emendationis propoſitionem. Deinde verò tot ritus & orationes inſtituit Eccleſia, vt melius præpararetur animus ad vtramque partem Miſſæ tam eius quæ ſpectat ad oblationem ſacrificij, quàm illius quæ ſpectat ad par-

ticipationem Sacramenti, de quibus cum iam inſtructus ſit Diaconus, æquum eſt vt ipſe ſequatur ſpiritum Eccleſiæ & quam proximè poterit affectus omnes Sacerdotis aſſequatur. Itaque à principio Miſſæ vſque ad eleuationem hoſtiæ antecedentia illa quibus præparatur Sacerdos eo affectu quo à Sacerdote pronuntiari debent, iuxta ſupra dicta, audiat, confitendo peccata, glorificando Deum cum ipſo, &c. In eleuatione ſanctæ hoſtiæ & ſancti calicis cogitet exaltationem redemptoris in cruce Deum Patrem adorantis, ac cum ipſo Ieſu Chriſto & in vnione adorationis quam Patri exhibet, ſurſum cor attollat, Trinitatem ſanctam adorando cum ſublimiſſimâ & humillimâ ſimul Chriſti animâ. Deinceps verò vſque ad initium orationis Dominicæ hanc victimam acceptari à Deo pro viuis & mortuis quibus poterit feruentibus deſideriis exoptet ſicut in canone continetur. Cum verò piè ſe geſſerit in tota prima parte Miſſæ quæ ſpectat ſacrificium, non minus feruenter ſe gerat circa alteram partem quæ ſpectat ad Sacramentum. Dum *Pater noſter* canitur, ea dona omnia poſtulet quæ magis ad ſalutem, ſibi ſunt neceſſaria. Dum *Pax Domini ſit ſemper vobiſcum*, dicitur, intimam cum Deo vnionem depoſcat. Circa *Agnus Dei*, in huius Agni, immolati pro nobis bonitate, ac manſuetudine ſpem, ac fiduciam collocatam habeat, illum rogans, vt quia Agnus eſt Dei qui tollit peccata mundi, ſua omnia peccata deleat in ſanguine ſuo. Dum recitantur tres orationes ſecretæ à Sacerdote, magis proximè ſe ad communionem ſacramentalem, aut ſpiritualem præparet cum magno deſiderio fructus eius percipiendi. In communione autem Sacerdotis communicet vt minimum ſpiritualiter, Chriſtúmque in ſe habitare exoptet, vires ſuas fractas reficiat, peccata deleat, infirma ſua corroboret, amorem ſuum ſibi imprimat, nunquam ab eo deſeratur, ſimúlque doleat quòd propter nimiam ſuam tepiditatem à Sacramentali ſumptione retrahatur, in poſtcommunione verò ad finem gratias agat pro tanto ſacrificio oblato, magna quædam ad gloriam Dei operandi ſibi præponat. Denique dum Sacerdos vltimam benedictionem impertitur, benedictionem gratiæ in hoc mundo exoptet quæ eum ad ſupernam benedictionem gloriæ perducat.

Modus pius aſſiſtendi Miſſæ.

EXAMEN PRESBITERORVM.

SVPPONIMVS hîc promouendos ad Preſbyteratum ea noſſe quæ propoſuimus Acolytis, Subdiaconis, & Diaconis; neque enim aliter digni erant qui eueherentur ad tantos gradus in Eccleſia. Minuſque digni ſunt Sacerdotio, ſi careant eâ ſcientiâ quæ iure merito exigi poteſt ab inferioribus Eccleſiæ miniſtris. Cùm igitur Ordinandi ad Preſbyteratum perfectè inſtructi ſupponantur ſcientia neceſſaria ad quatuor minores, ad Subdiaconatum, & Diaconatum, prout ſuperiùs explicata eſt, reſtat vt interrogentur primum de Ordine Preſbyteratus ad quem ſuſpiciunt; deindè verò de Sacramentis in particulari. Tertiò de celebratione Miſſarum. De iis ſi rectè reſpondeant, probandi erunt ſufficientis eſſe ſcientiæ ad Sacerdotium, ſin minus, reiiciantur, andiántque iſtud Propheticum, Oſee 4. *Quia tu ſcientiam repuliſti, ego quoque repellam te ne Sacedotio fungaris mihi.*

Quod autem proponimus examen, conforme eſt Concilio Mediolanenſi quinto ſub S. Carolo Borromæo Conſtit. part. tertia De examinandi ratione, *Ab iis*, inquit, *qui Sacerdotio initiari volunt, hæc ſtudioſè ſigillatim perquirantur, &c. Hæc præterea quærantur; quid ſit Miſſæ ſacrificium; qui illius ſacrificij effectus, quæ eiuſdem partes, quæ neceſſaria in eo inſint: quæ ſacrarum veſtium ſignificationes: in eo ſacrificio offerendo requirantur; vbi & quando illud fieri non liceat, & an ſacræ confeſſionis aliquam peritiam habeant, an ad alia item Sacramenta rectè, ritéque miniſtranda idonei ſint: an eorum cognitionem explicatiorem habeant, &c. An Doctrinam item teneant quâ verbum Dei rectè tractare, concionémque habere poſſint, atque de re ſacrâ, de Chriſtianorū virtutum officiis, atque de omni re ad ſalutem neceſſariâ aptè populum inſtruere, aut docere poſſint.* Quæ cùm ita ſint, nemo ex Ordinandis nobis ſuccenſeat, ſi triplicis huius examinis ſcientiâ imbutum eſſe

mo Sacerdotem futurum velimus. Nulla hîc exceptio, niſi forſan Carthuſianorum, eorumque Religioſorum, qui in ſolitudinibus degunt, propriæ dumtaxat ſaluti incumbentes, quamuis & hi illiterati penitùs eſſe non debeant, cùm ſaltem inter ſuos, & inter Monaſterij parietes, Sacramenta aliqua adminiſtrent.

Quamuis autem multi polliceantur, ſi Sacerdotes fiant, ſe nunquam Sacramentorum adminiſtrandorum prouinciam ſuſcepturos, ſed ſoli orationi & ſacrificio vacaturos, minimè audiendi ſunt ab æquiſſimis examinatoribus, ſi prædictâ careant ſcientiâ: præterquam enim quòd vix ferendum ſit, aliquem fieri Sacerdotem, vt ſibi ipſi ſoli vacet, maneatque otioſus in tanta Eccleſiæ meſſe, accidit quòd facillimè mentem mutaturus ſit, ſeu habendi cupiditate ductus, ſeu ambitionis vento elatus, ſeu ſatagente dæmone, & omnem lapidem mouente, vt indoctiores plurimi præripiant beneficia, non niſi eruditiſſimis debita & tunc maximè ſe ſine curis eſſe putent, cùm curas habuerint. *Parati*, ait Doctor melliſluus Serm. 2. in Aſcenſione Domini. *ad honores & celſitudines graduum Eccleſiaſticorum, ipſis etiam Angelicis humeris formidandos.* Quid quòd multi, cùm ad Sacerdotium optatum peruenerint, omnem ſtudiorum curam deponunt, vnde & facillimè obliuiſcuntur omnium quorum ſcientiâ, non niſi leniter tincti erant: nam cùm Sacerdotij ſolius deſiderium illis ſtimulus ſit ad ſtudia, nihil ſupereſt, eo adepto, quo ampliùs vrgeri poſſint ad ſtudiorum laborem. Ideóque niſi ſufficienter inſtructi ſint, conſtantiſſimè reiiciendi ſunt, quoad vſque doctiores redierint. Quod non parùm ſuadent mille ducenti duodecim Patres qui Concilio Lateranenſi ſub Innocentio tertio interfuerunt Canone 27. eiuſdem Concilij. *Cùm ſit ars artium regimen animarum, diſtrictè præcipimus, vt Epiſcopi promouendos in Sacerdotes diligenter inſtruant, & informent, vel per ſeipſos, vel per alios viros idoneos, ſuper diuinis officiis, & Eccleſiaſticis Sacramentis, qualiter ea ritè valeant celebrari; quoniam ſi ignaros, & rudes de cætero ordinare præſumpſerint (quod quidem facile poterit deprehendi) & ordinantes, & ordinatos graui decreuimus ſubiacere vltioni. Satius eſt enim maximè in ordinatione Sacerdotum paucos bonos, quàm multos malos habere miniſtros: quia ſi cæcus cæcum duxerit, ambo in foueam dilabuntur.* Quare Sanctiores quique Epiſcopi maximè ſemper reformidarunt ſacrarum ordinationum onus, quod leuius non eſt cæteris omnibus, quibus Epiſcopalis ſtatus aſſumptio-

ne, collum animúmque ſubdiderunt. Vt propterea apud Ioannem Moſchum, qui circa annum Domini 630. florebat *in Prato ſpirituali*, *cap.* 149. (qui liber ex magna parte vtilis inter Patres Bibiliothecæ Patrum inſertus eſt, & à ſeptimâ Synodo vniuerſali citatur)legamus de Abbate Aamos, quod cùm Hieroſolymam veniſſet, ac Patriarcha Ordinatus fuiſſet, patribus omnibúſque Eremi Abbatibus dixerit: orate pro me Patres, magnum enim onus, & intolerabile mihi iniunctum eſt, Sacerdotijque dignitas me terret immodicè. Petri enim & Pauli, & ſimilium eſt regere rationales animas, ego autem infœlix peccator ſum. *Plus autem quàm cætera timeo ordinationum ſartinam.* Nam inueni ſcriptum, quòd beatiſſimus & æqualis Angelis Papa Leo, qui Romanorum Ecclefiæ præfuit, per quadraginta dies perſeuerauit ad ſepulchrum Apoſtoli Petri, vigiliis & orationibus inſiſtens, petênſque ab Apoſtolo, vt pro ſe apud Deum intercederet, vt dimitteretur ſibi peccata ſua, impleriſque diebus quadraginta, apparuit ei Apoſtolus Petrus dicens, *Oraui pro te, & dimiſſa ſunt tibi omnia peccata tua, præterquam impoſitionis manuum. Hoc enim ſolum abs te requiritur, ſiue benè, ſiue fortaſſis aliter id geſſeris.* Quam Hiſtoriam hîc recenſemus; vt æqui bonique conſulant Ordinandi ad Presbyteratum, ſi Pontifices memores futuri in iudicio examinis, ipſos nunc æquo ſubiiciant examini, nec ipſis citò manus imponant, iuxta monitum Apoſtoli 1. ad Timoth. 5. *Manus nemini citò impoſueris. Neque communicaueris peccatis alienis.* Epiſcopus enim præceps in conſecratione, (vt aiunt ibidem D. Bruno, & Anſelmus) particeps eſt omnium criminum quæ iniuſtè conſecratus in Sacerdotio pòſt committit.

PRIMA PARS EXAMINIS Presbyterorum, de ipſo Ordine,

Quid poſtulas?

Sacerdotium.

Rem magnam & difficilem poſtulaſti.

Quid eſt Sacerdotium?

Eſt poteſtas ad conſecrandum corpus, & Sanguinem Chriſti, & ad remittenda peccata per adminiſtrationem Sacramentorum Baptiſmi, Pœnitentiæ, & Extremæ-Vnctionis.

Quomodo audes petere Sacerdotium quod plures ſancti refugerunt?

Illud cum metu & tremore deſidero, conſcius meæ propriæ infirmitatis, magiſque diuinæ gratiæ auxilio quàm propriis viribus innixus, zelo ductus ſacrificium offerendi Deo, & ſalutem proximorum procurandi.

Quid eſt Sacerdos?

Eſt vir cultui veri Dei, auctoritate diuinâ determinatis perſonis conceſsâ, firmiter deputatus. *Toletus lib.* 1. *cap.* 1. *Inſtr. Sacerd.*

Quis ille cultus cui deputatus eſt Sacerdos?

Sacrificium, adminiſtratio Sacramentorum, laudes diuinæ, & preces nomine populi pro quo exercet officium mediationis & intercceſſionis.

Vnde dicitur Sacerdos?

His verſibus continentur cauſæ huius nominis ab officio & fine.

Sacris dotatus, vel ſacris deditus, atque ſacra dans.
Sacra docens, ſacra dos, vel ſacer dux eſto Sacerdos. *Apud Chaſſanaum in Catalogo.*

Quare etiam dicitur Presbyter?

Dicitur etiam Presbyter, id eſt, ſenior, ob iudicij maturitatem quæ ad id muneris neceſſaria eſt, & ob reuerentiam quæ ei debetur.

Quid eſt Presbyteratus?

Eſt Ordinatio, quâ traditur poteſtas ad conficiendum Corpus, & Sanguinem Chriſti, & ad remittendum peccata, facta ab Epiſcopo certa verba proferente, & cum intentione debita.

Quotuplex poteſtas confertur per Ordinationem Presbyteratus?

Duplex: vna Ordinis ſuper Corpus Chriſti verum, ad illud conficiendum: altera iuriſdictionis ſuper Corpus Chriſti Myſticum ſeu Eccleſiam ad abſoluendum pœnitentes, poſt aſſignationem Subditorum aliquorum quæ fit ab Eccleſiâ.

Quotuplex clauis confertur Presbytero?

Duplex: clauis poteſtatis, & clauis ſcientiæ. Clauis poteſtatis eſt poteſtas quam habet Sacerdos ad ferendum ſententiam ſuper pœnitentes, ſeu abſoluendo, ſeu denegando abſolutionem, ſeu eam differendo, ex iuſtitia, cùm res ita poſtulauerit. Clauis ſcientiæ eſt etiam poteſtas quam recipit Sacerdos ad inquirendum, examinandum, & cognoſcendum more iudicis, ea quæ ſpectant ad peccata pœnitentium, antequam ferat ſententiam, vel abſoluendo, aut remittendo, aut differendo abſolutionem. Neque enim iuſtè exequi poſſet ea

quæ ſunt poteſtatis, niſi præcederet debita informatio, & cognitio.

Numquid Sacerdotes magis docti excellunt aliis in claui ſcientiæ?

Cùm omnes habeant æqualiter poteſtatem inquirendi, & examinandi pœnitentes, Doctiores non habent propriè magis clauem ſcientiæ, ſicut nec habent magis clauem poteſtatis: Attamen Doctiores poſſunt meliùs vti illa claui ſcientiæ, inquantum poſſunt magis diſcretè ea inquirere, quæ ſunt magis neceſſaria, abſtinendo ab inquiſitionibus rerum ſuperfluarum: cùm è contra Sacerdotes indocti abutantur ſæpe claui ſcientiæ, non inquirendo quæ ſunt inquirenda: imò potiùs inquirendo ſuperflua, & non neceſſaria ad ferendum rectum iudicium ſuper pœnitentes qui ſe eorum clauibus ſubiiciunt.

Quare vocatur clauis, duplex illa poteſtas ad inquirendum, & ad ferendum ſententiam?

Quia quemadmodum clauis inſtrumentum eſt, quo aperitur, vel clauditur ianua: ita illa duplex poteſtas eſt inſtar inſtrumenti Sacerdotibus ad aperiendam ianuam cœlorum pœnitentibus, eos abſoluendo: vel claudendam, eos remittendo ſine abſolutione, ſecundùm quod præmiſſo debito examine, æquum & rationabile videbitur pro bono, vel malo ſtatu pœnitentis quem non abſolui aliquando, aliquando abſolui expedit.

Quare vocas Presbyteratum Ordinationem potiùs quàm Ordinem?

Reſpondeo nomen Ordinationis ſignificare actionem; nomen verò Ordinis ſignificare meliùs gradum qui acquiritur per Sacrementum. Presbyteratus autem eſt illa actio, ſeu ceremonia ſacra, quâ Epiſcopus ordinat aliquem in in Presbyterum, ideò aptiùs Presbyteratus vocatur Ordinatio quàm ordo. Sicut obſeruarunt etiam aliqui Theologi de omnibus Ordinationibus.

Qua eſt materia Presbyteratus?

Scotus in 14. Diſt. 24. qu. vnica. Durãdus eadem diſtinctione

Reſpondeo duplicem eſſe materiam partialem Presbyteratus, cui etiam correſpondet duplex forma partialis. Vna materia eſt traditio calicis cum vino & aqua & patenæ cum hoſtia ſuperpoſitâ, cui correſpondet hæc foma. *Accipe poteſtatem offerendi ſacrificium, miſſaſque celebrandi, tam pro viuis quàm pro defunctis.* Altera materia eſt impoſitio manuum facta à ſolo Epiſcopo, cui reſpondet hæc altera forma partialis: *Accipite Spritum Sanctum quorum remiſeritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta ſunt.*

Videtur

Videtur ergo duas eſſe Ordinationes Preſbyteratûs, & ſic pluſquàm ſeptem Ordinationes?

Reſpondeo duas illas Ordinationes Preſbyteratus eſſe tantùm partiales, ex quibus conflatur vna totalis Ordinatio Preſbyteratus; vndè non ſunt pluſquàm ſeptem Ordinationes.

Confertúrne aliquid diſtinctum per duas illas Ordinationes partiales?

Ita eſt: nam per primam confertur Ordinato poteſtas in Corpus Chriſti verum, & eius ſanguinem, vt poſſit mutare ſubſtantiam panis in ſubſtantiam Corporis Chriſti, & ſubſtantiam vini in ſubſtantiam Sanguinis: per ſecundam autem Ordinationem confertur Ordinato poteſtas in Corpus Chriſti myſticum, quod eſt Eccleſia, vt poſſit remittere peccata, mediante Sacramento Pœnitentiæ, atque Sacramento Extremæ-Vnctionis, per quam ex opere operato remittit venialia. Rursùs per ſecundam Ordinationem recipit nouam gratiam ſanctificantem, diſtinctam ab ea quam recipit per primam Ordinationem; ius etiam ad nouam gratiam Sacramentalem, & ſimiliter extenſionem characteris recepti in primâ Ordinatione.

Quomodò diſtinguitur poteſtas quæ datur per Ordinationem Preſbyteratûs à poteſtate quæ datur per alias Ordinationes?

Reſpondeo diſtingui. Primò quod ſit poteſtas omnium excellentiſſima ad conficiendum immediatè verum Chriſti Corpus, & ad remittenda peccata. Secundò quod poteſtas illa ſit vera & realis poteſtas quâ ordinatus poteſt realiter facere, quod antea nullo modo poterat ſecundùm genus facti, ſcilicet conficere Corpus Chriſti, & abſoluere pœnitentes: non enim ita ſe res habet in aliis ordinationibus inferioribus, ſi exorciſtatum excipiamus, per eas enim non confertur poteſtas per quam ordinatus poſſit aliquid facere interius vel exterius quod ante non poterat: ſed tantum per quam licet facere ex officio quod non licebat prius. Quicquid enim poteſt Diaconus ordinatus, puta legere Euangelium & miniſtrare Sacerdoti, totum poterat prius facere, ſed non licebat ei. Vndè cùm poteſtas ſit ad poſſe magis quàm ad licere, poteſtas quæ confertur per alias ordinationes, eſt tantum poteſtas veluti moralis & ſecundùm quid: at poteſtas Sacerdotis eſt poteſtas ſimpliciter & realis.

Quare excipis exorciſtatum?

Quia ſicut inter minores ordinationes per exorciſtatum confertur vera & realis poteſtas contra dæmones, quæ

anteà non erat: ſic inter maiores ordinationes per Presbyteratum confertur etiam vera & realis poteſtas circa Corpus Chriſti verum & myſticum, quæ prius nullo modo erat in Ordinato.

Quæ Sacramenta poteſt conficere, & adminiſtrare Sacerdos?

Reſpondeo poſſe ordinariè conficere, & adminiſtrare quatuor Sacramenta, Baptiſmum, Euchariſtiam, Pœnitentiam, & Extremam-Vnctionem.

Quare dicis, Ordinariè?

Quia ex commiſſione ſummi Pontificis, ſimplex Sacerdos poteſt confirmare; multi etiam putant ex eadem commiſſione potuiſſe eumdem conferre Ordines Diaconatus, Subdiaconatus, & quatuor Minorum, propter conceſſionem factam Abbatibus Ciſtercienſibus, quam refert Maior in 4. diſt. 7. q. vnica, extendi etiam ad Diaconatum. Quam tamen alij reuocant in dubium.

Nunquid etiam Sacerdos adminiſtrat Sacramentum Matrimonij?

Reſpondeo ipſoſmet contrahentes eſſe proprios miniſtros Sacramenti Matrimonij, quod ſibimet ipſis adminiſtrant; Sacerdotem verò, ſi ſit Epiſcopus, aut Parochus contrahentium, vel ab Epiſcopo, aut Parocho delegatus, eſſe tantum teſtem coram quo Matrimonium iniri debeat, vt ſit validum, iuxta Concilium Tridentinum

Eſtne Epiſcopatus Ordo, quemadmodum eſt Presbyteratus?

Ordo eſt, & Sacramentum, non minùs quàm Presbyteratus, Diaconatus, & Subdiaconatus.

Sunt ergo pluſquam ſeptem Ordinationes Sacræ, & Sacramentales?

Reſpondeo non eſſe propterea pluſquam ſeptem Ordines, ſeu Ordinationes: quia Ordinatio Epiſcopalis eadem eſt, & vna genere cum Ordinatione Presbyteratus: ſunt enim duæ ſpecies Sacerdotum, ſcilicet Sacerdotes non Epiſcopi, & Sacerdotes Epiſcopi, qui Ordinantur per Ordinationes ſpecie diuerſas, ſed vnam genere quæ vocari poteſt Ordinatio Presbyteratus in genere. Vndè non ſunt pluſquam ſeptem Ordines, ſeu potiùs Ordinationes.

Quâ in re diſtinguitur Ordinatio alicuius in Epiſcopum ab Ordinatione Presbyteri non Epiſcopi?

In eo quòd Ordinatio alicuius in Epiſcopum ſupponat, & includat eſſentialiter Ordinationem Presbyteratus ſim-

plicis, tanquam partem eſſentialem: addátque inſuper partialem aliam Ordinationem per quam confertur Epiſcopo quædam veluti vniuerſalitas ad actus Eccleſiaſticos: ita vt poſſit omne quod poteſt ſimplex Sacerdos: & poſſit etiam communicare alteri Sacerdotium, Confirmare, & Chriſma benedicere, & plura alia quæ ſimplici Sacerdoti non conueniunt.

SECVNDA PARS EXAMINIS PRESBYTERORVM, *de Sacramentis in particulari.*

Quid eſt Baptiſmus?

EST Sacramentum nouæ legis conſtans ex ablutione exteriori corporis, & præſcripta verborum forma ad remiſſionem peccati Originalis.

Quæ materia Baptiſmi?

Duplex; remota, & proxima; illa eſt aqua naturalis; hæc eſt ablutio corporis, vel notabilis partis illius.

Si quis Baptizaret cum aquâ, ex roſis diſtillatâ, vel cum lacbrimis, nonne adhiberet ſufficientem materiam?

Minimè. Quia aqua diſtillata, vel lacrymæ, non ſunt aqua naturalis quam Chriſtus inſtituit pro materia huius Sacramenti.

Quæ forma Baptiſmi?

Prolatio verborum iſtorum, *Ego te baptiſo, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.*

Iſta verba, In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, *ſuntne de eſſentia formæ Baptiſmi, & omnium Sacramentalium formarum in quibus adhiberi ſolent?*

Reſpondeo eſſe de eſſentia formæ in baptiſmo & confirmatione, quia baptiſmus inſtitutus eſt ad profitendam fidem Catholicam, ſicut & Confirmatio. In Sacramentorum verò aliorum formis in quibus adhiberi ſolent, vt in Pœnitentia, adhibentur tanquam de præcepto Eccleſiæ, non tanquam de neceſſitate Sacramenti.

Nunquid Apoſtoli in actis Apoſtolorum dicuntur baptiſaſſe in nomine Chriſti, nulla facta mentione Patris & Filij & Spiritus ſancti?

Reſpondeo, quando dicuntur in Actis Apoſtolorum baptiſaſſe in nomine Chriſti, intelligi per hoc, baptiſaſſe in baptiſmo à Chriſto Domino inſtituto, vt diſtinguerentur baptiſati baptiſmo tantum Ioannis, à baptiſatis baptiſmo Chriſti.

Differebatne baptiſmus Ioannis à baptiſmo Chriſti?

Omnino, quia baptiſmus Ioannis non erat Sacramen-

tum, nec conferebat gratiam ex opere operato, ſed erat tantùm quædam cæremonia, quâ vtebatur D. Ioannes, vt diſponeret homines ad recipiendum baptiſmum Chriſti, aſſuefaciendos eos ablutioni.

Quid legitimus miniſter baptiſmi?

Primò Epiſcopi & Sacerdotes iure ſuo baptizare poſſunt. Deindè poſſunt baptiſare Diaconi ex permiſſione Epiſcopi vel Sacerdotis: in neceſſitate autem, deficientibus Sacerdotibus & Diaconis, quilibet baptiſare poteſt, ſeu vir, ſeu mulier, adhibitâ legitimâ materiâ, formâ & intentione.

Quid ſi Laïci baptiſent in præſentia Sacerdotis, qui paratus ſit baptiſare?

Validus erit baptiſmus, quamuis peccetur à Laïcis qui ſine neceſſitate id ſibi vſurpant in præſentiâ ordinarij miniſtri.

Quare adhibentur patrini?

Vt baptiſati tanquam modò geniti infantes ad vitam ſpiritualem pædagogos habeant, quorum ope educentur, ac doctrinâ, boniſque moribus imbuantur, ita vt baptiſatis pro patribus ſpiritualibus reputentur; vndè ex decreto Eccleſiæ cognationem ſpiritualem contrahunt cum baptiſato & cum eius patre & matre, quæ cognatio impedimentum eſt dirimens Matrimonium inter patrinos & baptiſatum eiuſque patrem & matrem.

In quanam actione patrini contrahunt cognationem ſpiritualem?

In ſuſceptione vel tentione baptiſati, dum baptiſatur; ita vt teneant vel tangant ipſum baptiſatum; non eſt tamen neceſſe vt carnem pueri immediatè tangant.

Quæ diſpoſitio requiritur in adulto qui baptiſatur?

Conſenſus ipſius, fides, & attritio de peccatis quæ includat propoſitum nouæ vitæ.

Quid fiet ſi adultus ſit amens?

Si ſit amens ab infantia, baptiſari poterit more infantium. Si in amentiam inciderit, poſtquàm habuerit vſum rationis, & nunquam baptiſmum deſiderauerit, vigente vſu rationis, non erit capax baptiſmi.

Quis effectus baptiſmi?

Primus eſt infuſio gratiæ ſanctificantis & virtutum ſupernaturalium. Secundus eſt deletio peccati originalis & cæterorum omnium, ſi quæ ſint. Tertius eſt character quo notantur in animâ omnes baptiſati, & quo diſcernentur per totam æternitatem à non baptiſatis. Quartus eſt remiſſio omnis pœnæ debitæ peccatis, vnde nulla ſatisfactio iniungitur adultis,

qui baptiſantur. Quintus eſt auxilium gratiarum quarumdam actualium ad Chriſtianè viuendum, & cùm neceſſe fuerit alia Sacramenta recipiendum. Sextus eſt apertio paradiſi, in cuius rei ſignum cœli aperti ſunt in baptiſmo Chriſti.

Si remittatur omnis pœna debita peccatis, quómodò ergo baptiſati adhuc patiuntur fomitem peccati & tot miſerias huius vitæ, atque etiam ipſam mortem quæ eſt pœna peccati?

Reſpondeo in baptiſatis pœnalitates iſtas remanere ad exercitium virtutis, non ad punitionem peccatorum, quæ in baptiſmo integrè condonata ſunt, tam quoad culpam, quàm quoad pœnam.

Quid ſi adultus baptiſetur ſine attritiône, & ſine ſufficienti diſpoſitione, recipitne gratiam ſanctificantem & remiſſionem peccatorum?

Non recipiet, niſi recedente fictione. Quia Sacramenta quæ imprimunt characterem, & quæ reiterari non poſſunt, ita ſunt à Chriſto, inſtituta, vt ſi non conferant gratiam propter obicem, illam conferant remotâ obice, ne alioqui homo priuaretur in perpetuum gratiâ huius Sacramenti quod reiterari non poteſt. Quod etiam probabile eſt de Matrimonio & Extrema-Vnctione, quia illud reterari non poteſt, reſpectu eiuſdem mulieris, & hæc reſpectu eiuſdem ægritudinis.

Quotuplex baptiſmus?

Triplex baptiſmus fluminis, flaminis & ſanguinis.

Primus eſt baptiſmus collatus in aqua naturali.

Secundus eſt deſiderium, ſeu votum baptiſmi cum contritione peccatorum.

Tertius eſt martyrium ſeu effuſio ſanguinis pro Chriſto, quæ ſupplet vicem baptiſmi & remittit peccata omnia.

Baptiſmus fluminis ita dictus, quòd fiat cum aquâ naturali, quæ magis ordinariè eſt ex flumine, quamuis etiam poſſit eſſe ex mari, ex fontibus, ex nubibus & puteis, vel lacubus & ſtagnis.

Baptiſmus flaminis dicitur ardens deſiderium baptiſmi, Quod flamen deductum à *flo, flare*, ſignificat flatum, ſpirationem, & inde magnum deſiderium alicuius rei.

Baptiſmus ſanguinis eſt martyrium quòd in eo ſoleat ſanguis effundi. Per accidens præ requirit in adulto actum contritionis propter obligationem eliciendi hunc actum in articulo mortis, in quo martyr conſtituitur.

Quid eſt confirmatio?

Confirmatio. Eſt Sacramentum nouæ legis, quo homo viator baptiſatus inungitur in fronte ab Epiſcopo, cum chriſmate & præſcriptâ verborum formâ ad fidei robur conſequendum.

Materia remota huius Sacramenti eſt chriſma benedictum ab Epiſcopo conſecrato; chriſma autem conficitur ex oleo oliuarum & balſamo. Materia proxima eſt chriſmatio ſeu applicatio chriſmatis in fronte.

Forma eſt iſta, *Conſigno te ſigno crucis & confirmo chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.*

Quid eſt Euchariſtia?

Eucharistia. Eſt Sacramentum conſtans ex corpore & ſanguine Chriſti, & ſpeciebus panis & vini ad refectionem ſpiritualem animarum inſtitutum.

Quæ materia, & quæ forma Sacramenti Euchariſtiæ?

Reſpondeo Sacramentum Euchariſtiæ conſiderari poſſe in duplici ſtatu: ſcilicet in fieri, & in facto eſſe, & in vtroque ſtatu habere peculiarem materiam & formam.

Nam quatenus ſpectatur in fieri, habet pro materia panem & vinum. Pro forma autem habet hæc verba prolata ſuper panem; *hoc eſt enim corpus meum*, & iſta verba prolata ſuper vinum: *Hic eſt enim calix ſanguinis mei, &c.*

Quatenùs verò Sacramentum iſtud ſpectatur in facto eſſe, habet pro materia ſpecies panis & vini, pro formâ verò corpus & ſanguinem Chriſti.

Vnde diſtinctio iſta in Sacramento Euchariſtiæ, cum alia Sacramenta non ſpectentur in facto eſſe & in fieri?

Reſpondeo Sacramentum Euchariſtiæ habere hoc peculiare, quòd in ſe contineat aliquid ſacrum abſolutè, ſcilicet Chriſtum: alia verò Sacramenta continent tantùm aliquid ſacrum, in ordine ad aliud, in quantum continent virtutem ad ſanctificandum hominem, cum ei applicatur eorum materia. Hinc eſt quòd Euchariſtia eſt Sacramentum per ſe & ſine applicatione ad hominem: alia verò Sacramenta ſunt tantùm Sacramenta, quatenus applicantur, ideóque totum eorum eſſe conſiſtit in actione tanſeunte, & in applicatione actuali. Cùm igitur Euchariſtia ſit ſacramentum per ſe ſubſiſtens, rectè poſſumus duplicem illum ſtatum diſtinguere in fieri & in facto eſſe, quemadmodum in qualibet alia re quæ conſideratur vt fit & vt facta eſt, vt domus & aliæ res. Alia verò Sacramenta, cùm non habeant eſſe ſubſiſtens, ſed conſiſtant in actione tranſeunte, & in applicatione actuali, non poſſunt conſiderari niſi in fieri, & quatenùs fiunt.

Quid intelligitur per ſpecies panis & vini?

Intelliguntur accidentia panis & vini, ſcilicet quantitas, color, ſapor, quæ ſola remanent poſt verba conſecrationis, ſubſtantia panis & vini, mutata in ſubſtantiam Corporis & Sanguinis Chriſti.

Quomodò remanere poſſunt illa accidentia, deſtructâ ſubſtantiâ quæ eſt illorum ſubiectum?

Deus illa conſeruat per miraculum ſine proprio ſubiecto; eſt enim iſtud Sacramentum plenum miraculis & in eo maximè operatur Dei omnipotentia.

Quid eſt refectio ſpiritualis animarum ad quam conferendam inſtitutum eſt iſtud Sacramentum?

Reſpondeo non eſſe ſolam gratiam ſanctificantem: nam Baptiſmus & alia Sacramenta refectionem illam ſpiritualem conferrent; ſed eſſe quemdam guſtum deuotionis, pias ſcilicet quaſdam cogitationes & affectiones, quibus recipientes dignè hoc Sacramentum, afficiuntur, recreantur ac confortantur, velut quodam cibo ſapidiſſimo.

Omnia verba quæ proferuntur in conſecrando, ſúntne eſſentialia & omninò neceſſaria, ita vt non fieret aliter conſecratio?

Reſpondeo ea tantùm verba eſſe de eſſentia, & neceſſaria quæ requiruntur ad ſignificandum eſſentiam huius Sacramenti; particula autem *enim* & hæc verba *accipe*, & quod *pro vobis trad[illegible]ar, & noui & æterni teſtamenti*, non ſunt talia, nec per [illegible] conficitur Euchariſtia. Vnde non ſunt de eſſentia formæ [illegible]eccaret tamen Sacerdos ea omittendo propter præceptum [illegible]ccleſiæ cui obniteretur.

Quid vocas conſecrare?

Eſt aliquid totum Deo applicare: vndè panis dicitur conſecrari, cùm mutatur in Corpus Chriſti, quia ſic totus impenditur in obſequium & cultum Dei.

Quid ſignificatur per hoc pronomen hoc *in conſecrando?*

Reſpondeo ſignificari & intelligi non quidem ſubſtantiam Corporis Chriſti: ſed contentum ſub accidentibus, quod in fine prolationis verborum eſt Corpus Chriſti.

Per quam actionem fit hoc myſterium?

Per conuerſionem ſubſtantiæ panis in Corpus Chriſti quæ conuerſio vocatur propriè tranſſubſtantiatio.

Quid eſt vnàm ſubſtantiam conuerti in aliam?

Eſt vni ſubſtantiæ deſinenti alteràm ſuccedere in aliquo munere ſeu habitudine ad aliquod tertium. In conſecratione autem, ſubſtantiæ panis deſinenti ſuccedit ſubſtantia

Corporis Chriſti, cum intima coniunctione ad accidentia panis, quam coniunctionem habebat antea ſubſtantia panis.

Ponitúrne ſola ſubſtantia Corporis Chriſti per conſecrationem?

Reſpondeo poni ſolam ſubſtantiam Corporis Chriſti vi verborum, ſed concomitanter poni etiam ſanguinem, animam, & quæcumque ſunt in Chriſto.

Quid eſt poni vi verborum;

Illud ponitur vi verborum, quod expreſsè ſignificatur poni per verba conſecrationis, alia verò per concomitantiam.

Quid ergo dicitur poni vi verborum ſub ſpeciebus panis?

Solum Corpus Chriſti, quod tantum ſignificatur per verba iſta, *hoc eſt enim Corpus meum.*

At ſanguis & anima ſunt etiam ſub ſpeciebus panis, nec alia virtute quàm verborum, quæ omnia efficiunt in hoc Sacramento?

Reſpondeo non tamen ſanguinem, & animam poni vi verborum ſub ſpeciebus panis eo ſenſu quo Theologi dicunt aliquid poni vi verborum, qui eſt ita aliquid poni vi verborum, vt etiam ſignificetur, & exprimatur clarè poni per ipſa verba.

Ponitúrne in Calice aliquid præter ſanguinem Chriſti?

Ponitur etiam concomitanter ipſum corpus Chriſti, eius anima, imò & Chriſtus totus qui manet integer ſub vtraque ſpecie.

Poſſètne Sacerdos conſecrare quemlibet panem etiam diſtantem à ſe?

Reſpondeo materiam debere eſſe ita præſentem humano modo, vt deſignari poſſit his particulis (*hoc, hic*) vndè Sacerdos non poſſet validè conſecrare hoſtiam exiſtentem poſt parietem, aut intra tabernaculum clauſum, quia humano modo videtur abſens: poſſet tamen conſecrari hoſtia exiſtens in pixide præſenti, vel vinum in dolio & in calice cooperto. Dubium eſt etiam ſi poſſit conſecrari Hoſtia diſtans viginti aut triginta paſſibus, quia non ſatis conſtat, an deſignari poſſit per particulam *hoc*.

Póſſetne conſecrari vinum congelatum?

Poſſet validè conſecrari, quia eſt potabile, lambendo, ſugendo, vel ſi liqueſiat.

Aqua tamen congelata non ſufficit ad Baptiſmum?

Diſcrimen eſt, quia Euchariſtia conſiſtit in re permanenti: at Baptiſmus in ablutione actuali & tranſeunte, quæ non fit in aqua congelata.

Eſtne neceſſe miſcere aquam in vino?

Eſt neceſſe ex præcepto Eccleſiæ ad imitationem Chriſti Domini, quem probabile eſt merum vinum non bibiſſe, & ad ſignificandam vnionem populi per aquam deſignati cum Chriſto. Non eſt tamen mixtio illa de præcepto diuino.

Eſtne neceſſaria vtraque ſpecies ad ſalutem?

Reſpondeo non eſſe. Quia licet Chriſtus inſtituerit hoc Sacramentum ſub vtraque ſpecie: non tamen præcipit receptionem ſub vtraque ſpecie; ſicut nec omnes circumſtantias præcepit cum quibus hoc Sacramentum inſtituit, vt eſt tempus veſpertinum, cœna & alia, &c.

Numquid tradidit Apoſtolis vtramque ſpeciem, præcepitque vt ſumerent, dicens, ſumite ex hoc omnes.?

Reſpondeo Apoſtolos fuiſſe Sacerdotes quibus competebat ſacrificare, ideóque conſecrare & ſumere ſub vtraque ſpecie, quod non competit aliis qui non ſunt Sacerdotes.

Nonne priuantur aliquâ gratiâ, qui communicant tantùm ſub vna ſpecie?

Reſpondeo non conuenire ſatis inter Theologos, vtrùm fructuoſior ſit communio ſub vna ſpecie, quàm ſub duabus. Variant enim eorum ſententiæ in hoc articulo. Sed quicquid ſit de hac difficultate; Hoc conſtat ex Concilio Tridentino Seſ. 21. c. 5. ſub alterâ totum atque integrum Chriſtum, verúmque Sacramentum ſumi: ac propterea quod ad fructum attinet, nullâ gratiâ neceſſariâ ad ſalutem, eos defraudari, qui vnicam ſpeciem ſolùm accipiunt. Vbi cautiſſimè Concilium dixit nullâ gratiâ neceſſariâ ad ſalutem defraudari, vt quamuis ex opinione multorum Theologorum, priuentur aliquâ gratiâ, qui communicant ſub vnâ tantum ſpecie, intelligamus tamen non inferri propterea præiudicium aliquod ſaluti, cum gratiâ illa quâ priuantur, non ſit ad ſalutem neceſſaria.

Quæ ratio præcipuè mouit Eccleſiam ad prohibendum communionem laicis ſub vtraque ſpecie?

Multæ ſunt rationes, vt quòd multi vinum guſtare non poſſint, quod multi nauſeam. Satiantur bibendo in eodem calice cum quibuſdam morbidis & infectis, quòd ſpecies Vini ſeruari non poſſint pro ægrotis. Sed præcipua videtur eſſe reuerentia debita Chriſto Domino, cuius ſanguis non rarò effunderetur in terram. Itaquè vt ius Chriſti ſeruetur illæſum, quod debet tractari reuerenter omninò, iure Eccleſiaſtico vtraque ſpecies laïcis prohibita eſt.

Nunquid etiam poſſet prohibere Eccleſia celebrationem miſſæ ſub vtraque ſpecie, ſicut prohibet communionem?

Non poteſt id prohibere, quia ſacrificium miſſæ inſtitutum eſt in memoriam expreſſam paſſionis Chriſti in qua ſanguis eius ſeparatus eſt à corpore: eſtque hæc repræſentatio de eſſentiâ ſacrificij miſſæ, & ideò requiritur conſecratio vtriuſque ſpeciei, vt repræſentetur ex vi verborum ſanguis Chriſti ſeparatim à corpore, ſicut fuit in paſſione.

Quid eſt Miſſa?

Eſt actus religionis, quo cum decentibus cæremoniis & orationibus Chriſtus ſub ſpeciebus panis & vini offertur Deo, & immolatur ad recognitionem ſupremæ eius poteſtatis diuinæ, & in commemorationem expreſſam paſſionis.

In qua actione miſſæ conſiſtit ſacrificium?

In conſecratione, quâ vi verborum ponitur Corpus & Sanguis Chriſti ſub ſpeciebus panis & vini, ea intentione vt cultum debitum ſanctiſſimæ Trinitati exhibeat, cùm tunc velut mortuum ſe reddat ſub ſpeciebus, & quaſi ad nihilum ſe redigat, vt exinaniens ſemetipſum, & humilians, teſtimonium reddat magnitudini Dei omnipotentis, coram quo omnes creaturæ ſic ſunt quaſi non ſint.

Nunquid communio Sacerdotis eſt de eſſentia ſacrificij?

Videtur probabilius eſſentiam ſacrificij Miſſæ conſiſtere in ſolâ conſecratione, per quam ſufficienter offertur & immutatur Chriſtus, cùm ſit ſub ſpeciebus, veluti modo mortuo, vt loquuntur Theologi, & in ſtatu longè diuerſo ab eo quem habet in cœlis, vt ad nihilum quaſi redactus videatur, licet verè viuat. Eſt tamen communio Sacerdotis de vſu ſacrificij & de præcepto.

Quæ ratio inſtituendi tam admirabilis ſacrificij?

Zelus inenarrabilis Chriſti Domini ad adorandum Deum eique cultum exhibendum. Cum enim ſemel tantum permiſerit illi Deus ſe immolare in cruce per cruentum ſacrificium, deſiderauit id quod fecit ſemel in cruce cruento modo, modo incruento perpetuum eſſe in Eccleſia, & vbique terrarum vbi ſparſa eſt Eccleſia, vt ſatisfaceret zelo ſuo per hoc incruentum ſacrificium, & immolaretur quotidie ad honorem Dei.

Quid ſignificant iſta verba, ſacrificium Miſſæ eſt latreuticum, Euchariſticum, impetratorium & propitiatorium?

Virtus ſacrificij Dico. Iſta verba exprimunt quatuor fines ob quos offertur ſacrificium Miſſæ, & quibus continet virtutem omnem ſacrificiorum antiquæ legis, quorum aliqua dicebantur holocauſta quæ offerebantur in honorem Dei, alia dicebantur ho-

ſiæ pacificæ, quæ offerebantur ad gratias Deo agendas de beneficiis receptis, ad impetrandum noua beneficia. Alia deniquè dicebantur hoſtiæ pro peccatis quæ offerebantur ad veniam obtinendam peccatorum. Has enim virtutes omnes continet vnicum Miſſæ ſacrificium, quare dicitur latreuticum, id eſt, oblatum ad honorem Dei & ad eius cultum. Euchariſticum, id eſt oblatum ad agendas Deo gratias. Impetratorium, id eſt oblatum ad impetranda noua aliqua beneficia: & propitiatorium, id eſt, oblatum ad reddendum Deum propitium, vt remittat pœnas peccatis debitas tam viuorum quàm mortuorum qui torquentur in igne purgatorij.

Quid igitur conferet ſacrificium Miſſæ ſcelerato homini pro quo offertur, remittétne illi peccata?

Minimè, per virtutem ſacrificij conſequetur ille impius quaſdam gratias actuales quibus excitabitur ad agendam pœnitentiam, vt ſi illis gratiis conſentiat, mediante pœnitentia poſſit conſequi remiſſionem culpæ.

Pro quibus offerri poteſt ſacrificium Miſſæ?

Validè offerri poteſt pro omnibus etiam infidelibus & excommunicatis; ſed licitè poteſt tantum offerri pro iis quibus prodeſſe poteſt in ratione Sacramenti, vt ſunt baptiſati omnes, non excommunicati, atque etiam defuncti non excommunicati qui ſunt in purgatorio, qui quamuis non poſſint fructum Sacramenti percipere, id eſt, per accidens, quia non poteſt ei applicari.

Tantúmne prodeſt ſacrificium Miſſæ multis, ſi pro illis omnibus ſimul offeratur, ac ſi pro vno ſolum ex illis, offerretur?

Reſpondeo non tantùm prodeſſe multis cum pro illis offertur ac prodeſſet vni ſi pro illo ſolo offerretur. Vnde vnico ſacrificio Miſſæ non euacuatur purgatorium, nec vnico ſacrificio ſatisfit pro multis fundationibus & obligationibus Miſſarum. Cuius rei ratio eſt quòd valor ſacrificij Miſſæ ad impetrandum aut ſatisfaciendum, eſt finitus ex Chriſti inſtitutione, qui voluit vt hominibus applicaretur finito tantùm modo, quem ipſe nouit.

Priuatúrne Sacerdos fructu ſacrificij applicando illud aliis & celebrando pro aliis?

Reſpondeo ſemper Sacerdotem habere ſuam partem & portionem ex valore ſacrificij Miſſæ, quod offert pro aliis. Valor enim Miſſæ habet veluti tres portiones. Prima dicitur ſpecialis quæ debetur Sacerdoti ſacrificanti. Secunda generalis quæ eſt pro totâ Eccleſiâ & pro omnibus Catholicis, quæ per Eccleſiam applicatur pro omnibus. Tertia eſt media, quæ

eſt in arbitrio Sacerdotis, vt eam cui voluerit applicet. Ita vt moraliter peccet ſi obligatus ad dicendam miſſam pro aliquo, illi non applicet valorem eius. *Puteanus in tert. parte D. Thomæ. q. 83. art. 1. dub. 7.*

Quomodò poteſt Sacerdos valorem Miſſæ offerre aliis, qui non faciunt eam celebrare?

Hic eſt ſecurus & breuis modus eam applicandi. Memento Domine mei & eorum quibus poſſum ſine præiudicio prædictorum, valorem Miſſæ huius applicare, & humillimè ſupplico tibi omnia ſcienti, vt ita eum mihi & illis & eo ordine feras applicatum, quo poſſem ego tuo conſilio optimè applicare. *Nauarrus in manuali, cap.* 25. *numero* 112.

Quid maximè obſeruare debet Sacerdos ad celebrandum?

Primò, probationem ſui ipſius per confeſſionem Sacramentalem, ſi ſe iudicet reum peccati mortalis. Secundò tempus, vt non celebret niſi ab aurora ad meridiem. Tertiò vt ſit ieiunus & ſaltem matutinum cum laudibus recitauerit, niſi neceſſitate aliquâ vrgente excuſetur. Quartò locum: vt vel in templo, vel ad altare, ſuper lapidem benedictum conſecret. Quintò veſtes ſacras & benedictas ſine quibus ex inſtituto Eccleſiæ celebrare non licet. Sunt autem ſex, amictus, alba cingulum, manipulus, ſtola ſeu orarium, & caſula ſeu planeta, quæ veſtes decenter ornant Sacerdotem in ſacrificio offerendo, variáſque habent ſignificationes tum in ordine ad mores, tum ad paſſionem Chriſti. Sextò obſeruare debet vt materia ſacrificij legitima ſit, ſcilicet ſit hoſtia ex pane triticeo azymo, vinum non ſit nimis acidum. Septimò corporalia non ſint immunda & lacera. Octauò habeat miniſtrum, deniquè celebret, vt quidam aiunt, cum a b c d, id eſt, altè, breuiter, clarè, deuotè.

Quæ ſignificationes ſex veſtium, quibus induitur Sacerdos in celebrando?

Primò in ordine ad mores amictus ſignificat ſpem & fiduciam Sacerdotis. Alba eius cordis munditiem ac iuſtitiam. Cingulum carnis continentiam & caſtitatem. Manipulus cordis compunctionem, quaſi ſudarium geſtaret ad abſtergendas lachrymas, ſicut de B. Arſenio refertur. Stola ſeu orarium iugum Chriſti ſuaue; caſula autem vel planeta charitatem.

In ordine vero ad Chriſti paſſionem, amictus denotat linteum quo ſacra eius facies velata fuit. Alba veſtem candidam quâ illuſus fuit. Cingulum & manipulus funes & vincula quibus alligatus fuit. Stola eius obedientiam, quâ ſubmiſit ſe vſ-

que ad mortem. Caſula verò veſtem purpuream quâ indutus fuit in domo Pilati.

Quomodò differunt Pœnitentia virtus, & pœnitentia Sacramentum?

Reſpondeo pœnitentiam, vt eſt virtus, eſſe habitum bonum quo inclinamur ad compenſandam offenſam Dei per opera ſatisfactoria. Pœnitentiam verò vt eſt Sacramentum, eſſe aggregatum quoddam morale ex actibus pœnitentis, ſcilicet contritione, confeſſione, ſatisfactione, & ex abſolutione Sacerdotis, ad remittenda peccata poſt Baptiſmum commiſſa.

Quæ eſt materia pœnitentiæ, vt eſt Sacramentum?

Sunt tres actus pœnitentis, ſcilicet contritio, confeſſio & ſatisfactio, qui tres actus dicuntur partes materiales Sacramenti pœnitentiæ, præter quas eſt adhuc alia pars quæ dicitur forma.

Quæ eſt forma?

Verba ſignificantia remiſſionem peccatorum à ſacerdote prolata. *Ego te abſoluo à peccatis tuis*, in nomine Patris, & Filij & Spiritus ſancti,

Quid eſt Contritio;

Vel Contritio eſt perfecta, quæ dicitur ſimpliciter contritio, & definitur dolor de peccatis, eò quòd ſint contra Deum ſummé dilectum cum propoſito non peccandi ampliùs.

Vel eſt Contritio imperfecta quæ dicitur attritio, & definitur dolor de peccatis, eò quòd nobis damnationem inferant, cum propoſito non peccandi

Vtra harum contritionum eſt materia Sacramenti pœnitentiæ?

Alterutra eſt ſufficiens, cum eo tamen diſcrimine, quòd contritio perfecta deleat peccatum ante abſolutionem ſacerdotis; attritio verò non delet, niſi iungatur & accedat abſolutio ſacerdotis.

Si quis doleret de peccato, eò quod incurriſſet per illud, aliquod damnum, vt mulctam, carcerem, vel quid aliud, iſte dolor eſſetne ſufficiens materia pœnitentiæ?

Nequaquam, quia dolor iſte naſcitur ex motiuo naturali: dolor verò qui requiritur ad pœnitentiam, debet oriri ex motiuo ſupernaturali, quod per fidem docetur.

Nonne dicit B. Ioannes in prima canonica: qui non diligit, manet in morte: quo pacto ergo ſine contritione perfecta poteſt remitti peccatum?

Reſpondeo id non impedire, quia etiamſi attritio remittat peccatum cum ſacramento, & non aliter remittat; per Sa-

Nunquid etiam poſſet prohibere Eccleſia celebrationem miſſæ ſub vtraque ſpecie, ſicut prohibet communionem?

Non poteſt id prohibere, quia ſacrificium miſſæ inſtitutum eſt in memoriam expreſſam paſſionis Chriſti in qua ſanguis eius ſeparatus eſt à corpore: eſtque hæc repræſentatio de eſſentiâ ſacrificij miſſæ, & ideò requiritur conſecratio vtriuſque ſpeciei, vt repræſentetur ex vi verborum ſanguis Chriſti ſeparatim à corpore, ſicut fuit in paſſione.

Quid eſt Miſſa?

Eſt actus religionis, quo cum decentibus cæremoniis & orationibus Chriſtus ſub ſpeciebus panis & vini offertur Deo, & immolatur ad recognitionem ſupremæ eius poteſtatis diuinæ, & in commemorationem expreſſam paſſionis.

In qua actione miſſæ conſiſtit ſacrificium?

In conſecratione, quâ vi verborum ponitur Corpus & Sanguis Chriſti ſub ſpeciebus panis & vini, ea intentione vt cultum debitum ſanctiſſimæ Trinitati exhibeat, cùm tunc velut mortuum ſe reddat ſub ſpeciebus, & quaſi ad nihilum ſe redigat, vt exinaniens ſemetipſum, & humilians, teſtimonium reddat magnitudini Dei omnipotentis, coram quo omnes creaturæ ſic ſunt quaſi non ſint.

Nunquid communio Sacerdotis eſt de eſſentia ſacrificij?

Videtur probabilius eſſentiam ſacrificij Miſſæ conſiſtere in ſolâ conſecratione, per quam ſufficienter offertur & immutatur Chriſtus, cùm ſit ſub ſpeciebus, veluti modo mortuo, vt loquuntur Theologi, & in ſtatu longè diuerſo ab eo quem habet in cœlis, vt ad nihilum quaſi redactus videatur, licet verè viuat. Eſt tamen communio Sacerdotis de vſu ſacrificij & de præcepto.

Quæ ratio inſtituendi tam admirabilis ſacrificij?

Zelus inenarrabilis Chriſti Domini ad adorandum Deum eique cultum exhibendum. Cum enim ſemel tantum permiſerit illi Deus ſe immolare in cruce per cruentum ſacrificium, deſiderauit id quod fecit ſemel in cruce cruento modo, modo incruento perpetuum eſſe in Eccleſia, & vbique terrarum vbi ſparſa eſt Eccleſia, vt ſatisfaceret zelo ſuo per hoc incruentum ſacrificium, & immolaretur quotidie ad honorem Dei.

Quid ſignificant iſta verba, ſacrificium Miſſæ eſt latreuticum, Eucharisticum, impetratorium & propitiatorium?

Virtus ſacrificij Dico. Iſta verba exprimunt quatuor fines ob quos offertur ſacrificium Miſſæ, & quibus continet virtutem omnem ſacrificiorum antiquæ legis, quorum aliqua dicebantur holocauſta quæ offerebantur in honorem Dei, alia dicebantur ho-

Hoc non probat confeſſionem ſecretam; nam confeſſio publica ſufficeret, vt exercerent Sacerdotes iuriſdictionem ſuam?

Dico cùm Chriſtus inſtituerit Confeſſionem etiam occultorum criminum, nos debere intelligere illum inſtituiſſe ſecundùm rectam rationem; eſt autem rationis naturalis, vt occulta peccata occultè iudicentur, & corrigantur. Vnde ex eo quòd Chriſtus inſtituerit confeſſionem peccatorum, conſequitur etiam inſtituiſſe, vt eſſet ſecreta, & auricularis. Cuius inſtitutionis ſignum etiam eſt euidentiſſimum, quod non eſt in Eccleſiæ arbitrio præſcribere, vt occulta cordis peccata publicè peccatores confiteantur. Vnde Tridentinum, Seſ. 14. Can. 6. definit ex inſtitutione Chriſti eſſe, nec inuentum eſſe humanum. Si quis dixerit modum ſecretè confitendi ſoli Sacerdoti, quem Eccleſia Catholica ab initio ſemper obſeruauit, & obſeruat, alienum eſſe ab inſtitutione, & mandato Chriſti, & inuentum eſſe humanum, anathema ſit.

Poſſetne ſaltem Eccleſia inſtituere, vt fieret confeſſio publica peccatorum publicorum.

Reſpondeo Chriſtum non prohibuiſſe talem confeſſionem publicam, neque etiam præcepiſſe, & licet poſſet ab Eccleſia talis confeſſio præcipi ad humiliationem peccatoris, & aliorum exemplum, & ſatisfactionem ipſius Eccleſiæ, id tamen conſultè, & prudenter fieri non poſſet, niſi pro foro externo, non in foro interiori confeſſionis Sacramentalis, quia cùm peccator publicus habeat etiam peccata occulta, & confeſſio Sacramentalis debeat eſſe integra, neceſſe eſſet, vt confeſſio partim eſſet occulta, partim publica, quod eſſet inconueniens. Adde quòd inutilis eſſet confeſſio publica peccatorum publicorum, ſine manifeſtatione ſecretorum peccatorum, quia maior malitia peccati prouenit ex corde, & ex intentione interiori: vnde cùm repugnet peccatorum ſecretorum publicam eſſe confeſſionem, repugnat ſimiliter publicam eſſe publicorum.

Quomodo ergo antiquitùs confeſſio fiebat publica peccatorum publicorum?

Reſpondeo probabilius eſſe non fuiſſe Sacramentalem confeſſionem ad obtinendam remiſſionem coram Deo ſolo, maximè cum dicat Concilium Tridentinum, Seſ. 14. c. 5. Confeſſionem publicam non eſſe diuino præcepto mandatam: additque nec ſatis conſultè, humana aliquâ lege præciperetur, vt delicta præſertim ſecreta, publicâ eſſent confeſſione

At Concilium loquitur de ſecretis peccatis?

Reſpondeo, vocem præſertim denotare, imprudenter legem latam iri de confeſſione publicâ publicorum peccatorum? etſi plus imprudentiæ foret, ſi iuberetur publica confeſſio ſecretorum peccatorum. Vndè veriſſimile eſt, nunquam legem fuiſſe latam in Eccleſiâ de vllâ confeſſione publicâ, quæ eſſet Sacramentalis.

Quid eſt Satisfactio?

Eſt compenſatio pœnæ temporalis peccatis debitæ poſt remiſſionem culpæ, per bona opera à confeſſiario iniuncta, vel voluntariè aſſumpta.

Eſtne ſatisfactio pars eſſentialis, vel integralis Sacramenti?

Reſpondeo, ſatisfactionem eſſe tantùm partem integrantem Sacramenti Pœnitentiæ, ſine qua Pœnitentia eſt manca, & imperfecta, vt corpus mutilum quod caret manu, vel brachio: & ratio eſt, quia pœnitentia, ſine ſatisfactionis adimpletione habet ſuum principalem effectum, qui eſt remiſſio peccati, idcóque adimpletio ſatisfactionis non eſt pars eſſentialis, ſed tantùm integrans. Satisfactio tamen in voto, ſeu voluntas ſatisfaciendi ad arbitrium iuſtum confeſſarij, videtur eſſe eſſentialis Sacramento, quia non poteſt conferre ſuum effectum principalem, ſine illa voluntate.

Tenetúrne ergo pœnitens acceptare, & adimplere ſatisfactionem iniunctam à confeſſario?

Tenetur, ſi æqua ſit, & rationabilis; non ſecus ac reus tenetur ſtare iuſtæ ſententiæ Iudicis. Eſt enim confeſſarius Iudex pœnitentis cum poteſtate imponendi pœnas iuſtas pro peccatis, quas idcirco pœnitens tenetur ſubire.

Quid ſi ſatisfactio iniuncta, non ſit ſufficiens pro qualitate peccatorum; tenebitúrne pœnitens alia opera ſatisfactoria aſſumere, vt ſatisfaciat in hac vita?

Probabilius eſt non teneri, ſed poſſe remittere ſatisfactionem in Purgatorio: nam aliàs homines tenerentur in perpetuis lamentis, gemitibus, & auſteritatibus vitam hanc ducere, cum nemo ſcire poſſet, ſi omninò ſatisfecerit pro pœnis temporalibus peccatis debitis poſt culparum remiſſionem. Adde quod reo ſufficit ſe ſubmittere pœnis iniunctis à Iudice, quod facit pœnitens, qui peragit ex vna parte opera mandata à confeſſario, & ſi iſta non ſufficiant, ſubmittit ſe pœnis Purgatorij à Deo conſtitutis, ad eluenda debita omnia pœnarum temporalium poſt remiſſam culpam debitarum.

Prodeſt

Prodéſtne ſatisfactio adimpleta in peccato mortali?

Prodeſt quidem ad ſatisfaciendum præcepto confeſſarij, & ad vitandum peccatum inobedientiæ, & non adimpletæ ſatisfactionis: an verò proſit ad remiſſionem pœnæ diſputatur à Theologis: eſt autem probabilius non prodeſſe, ſicut nec bona opera facta in ſtatu peccati mortalis proſunt ad merendum vitam æternam, videtur enim par eſſe ratio de virtute merendi, & ſatisfaciendi.

Annon debitor qui ſoluit debitum in peccato mortali, ſatisfacit creditori?

Vident homines ea quæ parent exteriùs, Deus autem intuetur cor, & ſufficit iudici, ſi pœna exteriùs toleretur à reo, ſeu interim volens, ſeu inuitus eam patiatur, Deus autem non acceptat opera hominum niſi ex bono corde, & in bono ſtatu fiant.

Potéſtne mutari pœnitentia iniuncta ab vno confeſſario per alium?

Si alius confeſſarius excipiat confeſſionem eorumdem peccatorum, pro quibus iniuncta eſt pœnitentia, & habeat poteſtatem eadem remittendi, vt quæ non ſint reſeruata, poterit aliam pœnitentiam iniungere, ſic primam commutando, & ab ea liberando, cum non ſit æquum vt pœnitens duplicem pœnam ſubeat pro iiſdem numero peccatis; neque enim Deus bis punit in idipſum,

Per quæ opera ſit ſatisfactio?

Per ieiunium ſub quo comprehenduntur omnes corporis labores & pœnæ. Per orationem ſub quâ comprehenduntur omnia opera interiora, & per eleemoſynam ſub quâ intelliguntur omnia opera miſericordiæ, tam ſpiritualia, quàm corporalia.

Quæ ratio horum operum triplicis generis?

Quod peccata committuntur, vel ex concupiſcentia carnis, contra quam eſt ieiunium; vel ex concupiſcentia oculorum, contra quam eſt eleemoſyna, vel ex ſuperbia vitæ, contra quam eſt humilis oratio.

Quis eſt effectus pœnitentiæ?

Gratia ſanctificans quâ delentur peccata, & remittitur pœna æterna. Reuiuiſcentia omnium bonorum operum viuorum, & omnis gratiæ quæ vnquam fuerat in pœnitente. Auxilia denique ad præcauendum peccatum in poſterum.

Quod diſcrimen inter opera viua, mortua, mortificata, & mortifera, & rediuiua?

Opera viua ſunt bona opera facta in ſtatu gratiæ. Opera

mortua ſunt, opera bona facta in ſtatu peccati. Opera mortificata ſunt, opera bona aliàs facta in ſtatu gratiæ; ſed pro nunc, nullius valoris,& meriti,quia eſt in ſtatu peccati, qui ea operatus eſt. Opera mortifera ſunt peccata mortalia. Rediuiua verò ſunt opera bona, aliàs mortificata, quæ virtute pœnitentiæ, pro nunc recuperarunt ſuam virtutem & valorem.

Reuiuiſcitne pœnitentia male peracta, ſicut reuiuiſcit Baptiſmus, recedente fictione?

Probabilius eſt pœnitentiam recedente fictione non reuiuiſcere; quia poteſt reïterari, & poteſt peccator peccata malè confeſſa iterum benè confiteri: at verò Baptiſmus malè ſuſceptus ex defectu attritionis in Baptizato, non poteſt iterum ſuſcipi, ideò Deus voluit Baptiſmum ſortiri effectum, recedente fictione, ne eius effectu in perpetuum priuaretur Baptizatus fictè, non ſic autem eſt de pœnitentia.

Dicamus vnum, aut alterum verbum de Extrema-Vnctione, cuius adminiſtratio pertinet ad Presbiterum. Primò quid illa eſt?

Sacramentum eſt nouæ legis, in quo aliquæ partes corporis infirmi vnguntur oleo benedicto, ſub præſcriptâ verborum formâ, ad ſalutem animæ, & corporis.

A quo inſtituta Extrema-Vnctio?

A Chriſto Domino inſtituta eſt, ſicut cætera Sacramenta eſt verò à Diuo Iacobo promulgata, Epiſt. Canonicæ. cap. 5. his verbis; *Infirmatur quis in vobis, inducat Presbiteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit, remittentur ei.*

Quid colligi poteſt ex his verbis?

Ferè omnia quæ pertinent ad hoc Sacramentum. Primò enim diſcimus quodnam ſit ſubiectum capax Extremæ-Vnctionis ex his verbis *infirmatur quis in vobis*, debet enim eſſe infirmus in periculo vitæ conſtitutus. Secundò diſcimus miniſtrum huius Sacramenti, qui debet eſſe Presbiter; *Inducat Presbiteros Eccleſiæ*; nam Diaconus non poteſt adminiſtrare hoc Sacramentum; ſed quiſquis eſt Presbiter, validè illud adminiſtrat, quamuis illicitè agat, ſi ſine licentiâ Superiorum agat, mittens falcem in meſſem alienam. Tertiò diſcimus formam huius Sacramenti debere eſſe deprecatiuam, *& orent ſuper eum*, quia infirmus tranſit ex foro Eccleſiæ ad forum diuinæ maieſtatis, cui per hoc Sacramentum commendatur. Vndè forma huius Sacramenti eſt, *Per iſtam Sanctam Vnctionem & ſuam piiſſimam miſericordiâ indulgeat*

tibi Deus quicquid peccaſti per viſum. Amen. & ſic ad omnes ſenſus. Quartò diſcimus materiam huius Sacramenti eſſe oleum oliuarum, non oleum nucum, aut aliud, quia propriè oleum oliuarum eſt oleum. Quintò diſcimus etiam effectum huius Sacramenti, *& oratio fidei ſaluabit infirmum*, &c. Qui effectus eſt gratia ſanctificans, remiſſio peccatorum venialium, auxilium contra vltimas Dæmonis tentationes, & contra reliquias peccatorum, per quas intelliguntur certi quidam terrores quibus angitur infirmus in fine vitæ, propter peccata præterita iuxta illud. Pſal. 48. *Quid timebo in die mala: iniquitas calcanei mei circumdabit me.* Deniquè ſanitas corporis, ſi æternæ ſaluti magis conducat.

Quid diſcrimen inter materiam Sacramenti Confirmationis, & Extrema-Vnctionis?

Materia Extremæ-Vnctionis eſt oleum ſimplex ab Epiſcopo benedictum. Et Confirmationis eſt Chriſma, quod eſt oleum ſimul cum Balſamo ab Epiſcopo etiam benedictum.

Quare potiùs materia Extrema-Vnctionis debet eſſe benedicta ab Epiſcopo, quàm baptiſmi?

Inſtitutio Chriſti quæ nobis ex traditione, & praxi Eccleſiæ nota eſt, ratio germana eſt huius diſcriminis. Conuenientia verò eſt quòd materia Sacramentorum quibus vſus eſt Chriſtus, vt Baptiſmi & Euchariſtiæ, non debeat eſſe benedicta, quia vſu ipſo eam ſanctificauit. Non eſt autem vſus Sacramento Extremæ-Vnctionis.

Quot vnctiones neceſſaria ſunt in Extrema-Vnctione?

Quinque in organis quinque ſenſuum neceſſariæ ſunt, vel in partibus proximioribus ſi deſint; tamen ſi plures adhibere ſoleant in aliqua Eccleſia, praxis ibi ſeruanda erit,

Quare vnguntur organa ſenſuum non totum corpus?

Quia Sacramentum iſtud adhibetur per modum medicinæ, quæ applicatur magis partibus corporis, vndè profluxit morbus: omnia autem peccata etiam interna oriuntur ex ſenſibus cùm nihil ſit in intellectu quod priùs non fuerit in ſenſu aliquo modo, & oporteat intelligentem ſpeculari phantaſmata, id eſt aliquam ſimilitudinem eſſe in phantaſiâ, eorum quæ intellectus conſiderat.

Gratia conferturne per ſingulas vnctiones, an per vnicam tantùm?

Reſpondeo probabilius eſſe tantùm conferri per quintam & vltimam Vnctionem ex iis quæ neceſſariæ ſunt, quia cùm Sacramentum hoc conſiſtat in vſu, non priùs effectum ſuum conferat, quàm perfectum ſit ſecundùm integram, & tota-

mortua ſunt, opera bona facta in ſtatu peccati. Opera mortificata ſunt, opera bona aliàs facta in ſtatu gratiæ; ſed pro nunc, nullius valoris,& meriti,quia eſt in ſtatu peccati, qui ea operatus eſt. Opera mortifera ſunt peccata mortalia. Rediuiua verò ſunt opera bona, aliàs mortificata, quæ virtute pœnitentiæ, pro nunc recuperarunt ſuam virtutem & valorem.

Reuiuiſcitne pœnitentia male peracta, ſicut reuiuiſcit Baptiſmus, recedente fictione?

Probabilius eſt pœnitentiam recedente fictione non reuiuiſcere; quia poteſt reïterari, & poteſt peccator peccata malè confeſſa iterum benè confiteri: at verò Baptiſmus malè ſuſceptus ex defectu attritionis in Baptizato, non poteſt iterum ſuſcipi, ideò Deus voluit Baptiſmum ſortiri effectum, recedente fictione, ne eius effectu in perpetuum priuaretur Baptizatus fictè, non ſic autem eſt de pœnitentia.

Dicamus vnum, aut alterum verbum de Extrema-Vnctione, cuius adminiſtratio pertinet ad Presbiterum. Primò quid illa eſt?

Sacramentum eſt nouæ legis, in quo aliquæ partes corporis infirmi vnguntur oleo benedicto, ſub præſcriptâ verborum formâ, ad ſalutem animæ, & corporis.

A quo inſtituta Extrema-Vnctio?

A Chriſto Domino inſtituta eſt, ſicut cætera Sacramenta eſt verò à Diuo Iacobo promulgata, Epiſt. Canonicæ. cap. 5. his verbis; *Infirmatur quis in vobis, inducat Presbiteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum, & alleuiabit eum Dominus, & ſi in peccatis ſit, remittentur ei.*

Quid colligi poteſt ex his verbis?

Ferè omnia quæ pertinent ad hoc Sacramentum. Primò enim diſcimus quodnam ſit ſubiectum capax Extremæ-Vnctionis ex his verbis *infirmatur quis in vobis*, debet enim eſſe infirmus in periculo vitæ conſtitutus. Secundò diſcimus miniſtrum huius Sacramenti, qui debet eſſe Presbiter; *Inducat Presbiteros Eccleſiæ*; nam Diaconus non poteſt adminiſtrare hoc Sacramentum; ſed quiſquis eſt Presbiter, validè illud adminiſtrat, quamuis illicitè agat, ſi ſine licentiâ Superiorum agat, mittens falcem in meſſem alienam. Tertiò diſcimus formam huius Sacramenti debere eſſe deprecatiuam, *& orent ſuper eum*, quia infirmus tranſit ex foro Eccleſiæ, ad forum diuinæ maieſtatis, cui per hoc Sacramentum commendatur. Vndè forma huius Sacramenti eſt, *Per iſtam Sanctam Vnctionem & ſuam piiſſimam miſericordiâ indulgeat*

& ſimul pronuntiantur verba hæc ab Epiſcopo, *accipe poteſtatem offerendi ſacrificium*, &c. Datur autem ſecunda in impoſitione vltimâ manuum Epiſcopi cum prolatione horum verborum, *accipite Spiritum ſanctum*, &c.

Quid ergo confert prima impoſitio manuum facta ab Epiſcopo & aliquot Presbyteris ſine vlla verborum prolatione?

Hæc prima impoſitio manuum videtur tantum cæremonialis, ad denotandum aliquem acceptatum vt ei conferatur poteſtas Sacerdotalis.

At quid de Græcis Sacerdotibus in quorum Ordinatione non porrigitur calix?

Varij varia reſpondent ad hanc difficultatem. Dico, ſaluo meliori iudicio, æquiualenter porrectum eſſe calicem Sacerdoti Græco, eo ipſo quod ante altare, in quo eſt calix, ordinatur. Nec enim neceſſarius eſt contactus phyſicus ex probata multorum Theologorum ſententia. Iſta verò verba quæ dicit Epiſcopus Græcus, *Gratia Dei talem creat Presbyterum*, æquiualent verbis omnibus formæ eſſentialis apud Latinos, quia idem eſt creari Presbyterum, atque accipere poteſtatem in Corpus Chriſti verum ac myſticum modo ſupradicto.

Quid eſt Matrimonium?

Eſt Sacramentum in quo vir & mulier per legitimum, & indiſſolubilem contractum tradunt, & acceptant mutuò corporum poteſtatem, ad finem generationis. *Matrimonium.*

Quis eſt iſte legitimus contractus?

Ille qui fit à viro & muliere non habentibus dirimens impedimentum corâm Parocho proprio alterutrius, vel Sacerdote ab eo delegato, vel coram Epiſcopo proprio, vel Sacerdote ab eo delegato à duobus ac tribus teſtibus.

Quid vocas dirimens impedimentum?

Illud eſt quód impedit ne contrahatur Matrimonium, & ſi contractum ſit, diſſoluit, & reddit omninò inualidum: in quo diſtinguitur ab impedimento quod vocatur impediens, quod quidem impedit ne licitè contrahatur Matrimonium, non reddit tamen inualidum, nec diſſoluit, ſi contractum ſit. Tale eſt impedimentum quod aduenit Matrimonio ex tempore Aduentus, aut quadrageſimæ, aut ex defectu publicationis bannorum.

Quot ſunt impedimenta dirimentia Matrimonium?

Secundùm ius antiquum ſunt duodecim, quibus duo ali addidit Concilium Tridentinum, ſcilicet raptum mulieris quamdiu rapta eſt in poteſtate rapientis, & defectum præſentiæ Parochi, & duorum teſtium, quæ omnia his verſibus con-

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus, diſparitas, vis, ordo, ligamen, honeſtas,
Si ſis affinis, ſi fortè coire nequibis,
Si Parochi & duplicis deſit præſentia teſtis,
Raptáue ſit mulier, nec parti reddita tuta
Hæc facienda vetant connubia, iuncta retractant.

Omne matrimonium clandeſtinum, éſtne inualidum?

Duplex eſt clandeſtinum, vnum politicum, & ciuile, vt ſi fiat Matrimonium ſine denuntiationibus, ſine conſenſu parentum, & illud non dirimit Matrimonium contractum: aliud claudeſtinum vocatur Eccleſiaſticum, cùm Matrimonium non fit in facie Eccleſiæ, per quam faciem ſignificatur præſentia Parochi aut Epiſcopi, aut Sacerdotis commiſſionem ab vno ex illis habentis, & duorum ſaltem teſtium, & illud clandeſtinum ſolum dirimit Matrimonium, ita vt nullum ſit, quando non fit in facie Eccleſiæ, in hoc ſenſu intellectâ.

TERTIA PARS EXAMINIS Presbyterorum.

De circumſtantiis celebrationis Miſſa.

CIrcumſtantiæ ſeptem ſunt, *quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando,* Ad quas reuocari poſſunt dubia pleraque de quibus inſtructos eſſe decet Sacerdotes, vt debitè officio celebrandi Miſſam, perfungantur.

Circumſtantia quis?

Qui celebrare debet miſſam, debet eſſe Sacerdos per ſacram ordinationem charactere Presbyterali inſignitus, ſine quo in vanum verba conſecrationis proferret. Non debet eſſe impeditus per cenſuram aut irregularitatem. Ieiunus eſſe debet à media nocte, ita ut nihil ſumpſerit nequidem per modum medicinæ. Debet quoquè, eſſe ſine conſcientia peccati mortalis in habitu, actu, & propoſito: ita ut nec habeat peccatum habituale, nec peccet actu celebrando, nec ſibi proponat in mente vllum peccatum mortale in tota vita perpetrare.

Quid ſi Sacerdos eſt ſibi conſcius peccati mortalis, nec habeat copiam confeſſarij præſentis?

Si ſit obligatus ex officio vt parochus in diebus Feſtis, vel neceſſitas vrgeat ad celebrandum, vt cum non ſuperſunt hoſtiæ & moribundus communicare debet, vel cum graue ſcandalum oriretur contra Sacerdotem, qui non celebraret ac malam ſu

picionem de ſelpſo gigneret, vel cum non poteſt ſine notabili incommodo adire abſentem & diſtantem confeſſarium, aut cum habet caſus reſeruatos à quibus non poſſunt quilibet confeſſarij abſoluere, in his caſibus poterit talis Sacerdos celebrare, elicito tamen prius actu contritionis, cum obligatione confitendi poſt Miſſam primâ datâ occaſione.

Si habet caſum reſeruatum & alia peccata, poteritne ille alia confiteri ſine caſu reſeruato?

Poterit, & tenebitur non reſeruata confiteri, peccatum verò reſeruatum omittere poterit quoad vſque, primâ datâ occaſione, illud confiteatur coram Sacerdote, ad id poteſtatem legitimam habente

Quid ſi Sacerdos ipſo die celebrationis peccauerit?

Peccato priùs deleto per confeſſionem celebrare poſſe aſſerunt Azorius, Paludanus, Syluester, Nauarrus cum nullus textus, vel ratio id prohibeat, vt refert Bonacina, diſp. 4. qu. 6. puncto 2.

Qui contrariam ſententiam tutiorem ibi aſſerit.

Quid ſi Sacerdos anxius ſit & vereatur, ne ſit in ſtatu peccati, aut non debitè omnia confeſſus fuerit?

Vel peritos adeat, vel libros probatos legat, vt poſſit dubitationem mentis excutere & formare ſibi conſcientiam de ſtatu debito animæ ſuæ: ſi hæc media deſint, vtatur ſcientia ſua & rem diſcutiendo videat, num habeat rationes ſufficientes ad quamdam opinionem & credulitatem acquirendam de bono ſtatu animæ ſuæ.

Poteritne vti opinione probabili ad illam credulitatem & opinionem ſibi comparandam?

Cum homo ſit non Angelus qui res clarè & intuitiuè perſpicit, impoſſibile eſſet pluribus accedere ad altare, niſi illi ex opinione probabili liceret de ſtatu ſuo diiudicare vt ſic ſequendo dictamen rationis ſuæ celebraret. Sed videat tamen quæ opinio habenda ſit probabilis ne timere ſe immiſceat in tam arduo negotio: & vbi habuerit talem opinionem pro ſe, quæ verè ſit probabilis, accedere poteſt ad altare, non obſtante aliquâ formidine de contrario, ſi tamen clarè videat talis opinionis falſitatem.

Circumſtantia quid?

Ad hanc circumſtantiam pertinet qualitas Miſſæ quam Sacerdos debet celebrare, vt eam ſecundùm ritum miſſalis celebret & rubricas obſeruet quantum fieri poterit, quamuis non

omnes obligent ſub mortali, vt illæ potiſſimùm quæ ſpectant ad primam partem Miſſæ ante offertorium, nam reliquæ grauioris ſunt momenti, vt nihil illis addere aut detrahere liceat ſine culpâ, etiamſi non ſpectent ad ea quæ ſunt eſſentialia; niſi inaduertentia, vel leuitas materiæ excuſet. Grauiusque peccatur ordinariè quidpiam addendo quàm omittendo.

Quid ſi quis petat pro ſe celebrari Miſſam in die quadam ſolemni qua dies non conueniat, poteritne celebrari?

Non videntur violandæ rubricæ miſſalis ex indiſcreta Laicorum deuotione, vnde in diebus maiorum Feſtorum Miſſæ propriæ huius diei iuxta rubricas miſſalis celebrari debent, applicando intentionem ad legitima vota eius qui petit pro ſe celebrari.

Tenetúrne Sacerdos celebrare Miſſam iuxta officium Breuiarij,

Ordinariè ita debet fieri: ſi tamen in Eccleſia celebret in quâ ſit aliquod feſtum peculiare, debet ſe conformare huic Eccleſiæ: aut ſi obligetur pro aliquo ad certam quamdam, extra dies ſolemniores, debet talem miſſam celebrare, vt obligationi ſuæ ſatisfaciat. Quamuis & liberum ſit extra hos dies miſſas votiuas dicere, aut cantare cum quis ex deuotione ſacrificat.

Quid eſt miſſa votiua?

Ea intelligitur quæ non eſt præſcripta per rubricas miſſalis pro illo die, vt ſunt in feriis miſſæ de Spiritu Sancto, aut de Beata, aut de aliquo Sancto.

Circumſtantia Vbi?

Competit etiam Sacerdoti celebraturo obſeruare locum vt ſit locus ſacer propter reuerentiam Sacramenti, vnde in Templo conſecrato non exſecrato per peccaminoſam ſanguinis effuſionem aut publicam ſeminis humani effuſionem debet celebrare, nec in priuatis oratoriis id poteſt ſine priuilegio Papæ, aut Epiſcopi, nec in loco interdicto.

Quid ſi Sacerdos obligatus celebrare in certa Eccleſia, vel altari alibi celebret?

Peccat mortaliter alibi celebrando, niſi paruitas materiæ excuſaret, vt ſi bis térue in anno celebraret, vel niſi impediretur iuſta aliqua neceſſitate. Attamen qui alibi celebrauiſſet propter hoc, ad reſtitutionem non teneretur, cum eiuſdem valoris ſit miſſa vbique ſit. Diana. *part*. 4. *tract*. 4. *reſol*. 40.

Quid ſi alicui prohibitum ſit in vrbe celebrare, poteritne in ſuburbio?

In materiâ odioſâ nomine vrbis non veniunt ſubvrbia, ſed in fauorabili, ideo poterit celebrare in ſubvrbiis. Idem *ibid. reſol.* 123.

An liceat in mari celebrare?

Si tanta ſit tranquillitas vt nullum ſit procellæ vel tempeſtatis indicium, vel quidquam aliud quod poſſit nauim notabiliter mouere. & aliunde præter celebrantem ſit alius Sacerdos qui manu firmiter teneat calicem poſt conſecrationem, licebit cum diſpenſatione Epiſcopi ad communicandum infirmum, vel in diebus feſtiuis, *idem p.* 5. *tract.* 3. *reſol.* 40.

Quæ poteſtas Epiſcopi circa locum conſecrationis?

Poteſt in ſua Diœceſi dare licenitiam vt extra Eccleſiam in loco decenti celebretur ſuper lapidem conſecratum.

Circumſtantia quibus auxiliis.

Debet celebrare Sacerdos cum aliquo Miniſtro, cum indumentis debitis, quæ ſunt amictus, alba, cingulum, manipulus, ſtola, planeta. Quæ omnia debent eſſe prius benedicta excepto cingulo. Debet etiam habere ignem, calicem aureum, vel argenteum, vel ſaltem ſtanneum. Item miſſale, in quo ſaltem ſit canon, ne ſe exponat periculo errandi. Denique panem fermentatum, aquam & vinum, & corporalia.

Quando excuſatur à peccato mortali Sacerdos aliquid omittendo ex iſtis?

Excepta debita materia quæ nunquam excuſat à peccato ſi deſit. In caſu neceſſitatis poterit ſine Miniſtro celebrari vt ſi in die feſto, vel quando inſtat neceſſitas celebrandi ad dandum viaticum infirmo & miniſter deeſt, nec admittenda eſt fœmina ad hoc miniſterium. In eodem caſu ſi deſit ſtola, manipulus aut cingulum. Item ſi ſine miſſali modo confidat ſe nihil omiſſurum propter memoriæ fœlicitatem.

Poterítne etiam in aliquo caſu ſine Calice benedicto, aut veſtibus benedictis celebrari?

Si alius Sacerdos antea bona fide cum ipſis celebrauerit, nihil vetat quin cum iiſdem celebret Sacerdos cùm ipſo vſu ſint conſecrata: nec ſi duas partes cinguli fracti connectat, licet id minus deceat. Diana *p.* 2. *tract.* 14. *reſolut.* 69. *& p.* 5. *tract.* 23. *reſol.* 63.

Quæ materia requiritur?

Panis triticeus fermentatus ſi Presbyter ſit Latinus. Eſt etiam materia huius ſacrificij panis ex ſecale, quia eſt triticum quanto inferius ordinario à quo non differt ſpecie. Gra-

uiter tamen peccaret qui conficeret cum tali pane, quia eſt materia dubia. Bonacina *diſp. 4. q. 2. puncto 2.*

Muſtum eſt materia ſufficiens, ſed indecens propter impuritatem. Vua non eſt quæ potiùs comedi ſolet, quàm potari. Vinum congelatum eſt materia valida, quia potari poteſt ſugendo aut lambendo, vel ſi liqueſiat appoſitis circa calicem linteis calidis. Aqua tamen congelata non eſt valida materia baptiſmi, quia baptiſmus conſiſtit primario in vſu ablutionis cui aqua eſt inutilis: at Euchariſtia in re permanente. *Ibid.*

Circumſtantia cur?

Ad hanc circumſtantiam pertinet intentio celebrantis, tam circa materiam quam intendit conſecrare, quàm circa applicationem ſacrificij pro diuerſis perſonis & ad diuerſos fines qui debent eſſe ordinariè hi quatuor, primus Deum adorare & colere, ſecundus ei gratias agere pro beneficiis collatis, tertius impetrare noua aliqua beneficia, quartus ſatisfacere pro pœnis peccatorum iuxta ſuperiùs dicta in ſecunda parte huius examinis.

Quam materiam panis & vini poteſt intendere conſecrare Sacerdos?

Materia illa debet eſſe præſens & determinata, ita vt poſſit demonſtrari per pronomen *hoc vel hic*. Vndè nec Sacerdos poſſet conſecrare hoſtiam exiſtentem poſt parietem, vel in tabernaculo incluſam, vel multum diſtantem, vt puta, triginta paſſibus. Nec ſi ex decem hoſtiis intendat tantum quinque conſecrare his non ſpeciatim deſignatis. Bonacina *ibidem. puncto 3.*

Pro quibus poteſt applicari ſacrificium.

Pro viuis & defunctis in Purgatorio languentibus, etiam pro pueris baptiſatis & mortuis, quibus etſi non proſit ad remiſſionem pœnæ quam non tolerant, nec ad augmentum gloriæ; prodeſt tamen ad commendandum redemptionis myſterium & gratias Deo agendas. Pro excommunicatis poteſt Sacerdos oratione particulari rogare in *Memento*, cùm tantùm priuentur orationibus communibus toti fidelium cœtui. Item pro fidelibus poteſt offerri ſacrificium abſolutè & pro errantibus, vt reuocentur ab errore, nec eſt prohibitum pro illis offerre ſicut eſt pro excommunicatis.

Quo pacto diriget ſuam intentionem Sacerdos pro aliis offerens?

Optimum eſt applicationem ſuam conformare beneplacito ſummi Sacerdotis Chriſti, quantum poterit Sacerdos de illo veriſimiliter conijcere, vel concipere, & tutius eſt applicatio-

eam ſabere generalem talem. *Digneris Domine oblutionem iſtam ſpecialiter acceptare pro illis pro quibus noſti me teneri ſpecialiter offerre & in illo gradu, in quo noſti me teneri pro eis.* Et ſi in ſpeciali determinetur ad aliquem, vel aliquos, tutius eſt quod fiat ſic ſub conditione, *ſi tibi placet.* Ita Scotus, *quodlibeto.* 2.

An poteſt intendere ſtipendium in celebratione?

Si intendat non tanquam pretium Miſſæ, ſed tanquam aliquid congruum ad ſuſtentandam vitam non eſt illicitum.

An poteſt plura ſtipendia pro vnâ Miſſâ accipere, & pluribus Miſſam petentibus ſatisfacere?

Docuerunt id quidam Theologi propter infinitam dignitatem ſacrificij, Dominicus Soto, Arragonius, Canus, Ledeſma; ſed ſententia hæc meretur cenſuram tanquam præiudicium inferens ad detrimentum ſaluti animarum, mirumque eſt à tot doctis hominibus defenſam fuiſſe hanc ſententiam, quæ tametſi aliquâ veritatis ſpecie fulgeat: at mutabit faciem ſicut ſolent quædam opiniones, cùm ante tribunal ſupremi iudicis ſtandum erit. Ait Villalobos, *p.* 1. *tract.* 8. *diff.* 16. Certè decretum edidit ſacra Congregatio authoritate Vrbani VIII. anno 1625. in quo prohibetur huiuſmodi acceptio, etiam cum onere reſtituendi. Et prohibitionem monaſteriis pluribus intimari voluit. Nec iuuat quod dicitur à quibuſdam, *qui altari ſeruit, de altari viuat.* Id enim de paſtoribus intelligitur quibus plurimarum animarum cura incumbit, non de ſimplici Sacerdote, cui ius non competit ex titulo vnius Miſſæ ſuſtentare ſe die integro.

An ſaltem poſſet ſummus Pontifex diſpenſare cùm paupere Sacerdote, vt vnâ Miſſâ pluribus ſtipendiis ſatisfaceret, ſupplendo defectum ex theſauro indulgentiarum?

Id poſſe fieri tenet Villalobos loco citato. Sed tenendum eſt contrarium, quia etſi virtutem ſatisfactoriam ſacrificij ſupplere poſſet ex theſauro indulgentiarum. At non poſſet virtutem latreuticam, Euchariſticam & impetratoriam.

Ad quid tenetur Sacerdos qui eleëmoſyna accepta pro illis celebrauit in ſtatu peccati mortalis?

Non deſunt qui eum obliget ad reſtitutionem, quia inimicus Dei non poteſt pro alio apud Deum intercedere. Animæ etiam in Purgatorio præeligerent ex charitate ibi vſque ad iudicium permanere, quàm pro illis Miſſa in mortali celebraretur, ne ſcilicet occaſione boni tantum malum committatur. *Ita Bretus Lusall. in 4. ſent. diſt.* 13. *q.* 2.

Circumſtantia quomodò?

Hæc circumſtantia ſpecialiter exigit à Sacerdote deuotionem magnam tum attendendo ad id quod agitur in Miſsâ, tum cauendo ne quid omittat ex rubricis & cætemoniis ab Eccleſiâ præſcriptis, vt vitet defectus qui poſſunt occurrere, tum vt eos prudenter ſuppleat quando occurrerint.

Obligántne omnes rubricæ miſſalis ſub peccato mortali? Quædam ſunt per modum directionis quæ modo abſit earum contemptus, non obligant ad mortale: aliæ ſunt per modum præcepti, quarum omiſſio mortalem culpam inducit niſi inaduertentia, aut defectus memoriæ excuſet.

Quomodò diſcernentur rubricæ quæ ſunt per modum præcepti?

Per aliquas regulas. Quarum prima eſt, ſi rubricæ apponatur hæc vox *grauiter* vel *grauiſſimè peccat.* Hæc autem vox ſeptis reperitur in rubricis de defectibus. Quod ſpecialiter à Sacerdote perpendendum erit eas accuratè legendo. Secunda eſt ſi materia rubricæ ſpectet ad aliquid de eſſentiâ aut integritate ſacrificij, aut Sacramenti, puta ad formam, materiam, aut ſumptionem vtriuſque ſpeciei. Tertia eſt ſi rubrica ſit de ea re, quæ ſecundùm communem Doctorum ſententiam habetur grauis momenti, vt non celebrare cum cenſurâ, vel in loco prohibito, vel ſine lumine, veſtibus benedictis & ſine debitâ diſpoſitione animæ & corporis, ac ſimilibus.

Tenetúrne Sacerdos ſupplere omnes defectus in Miſsa occurentes?

Tenetur potiſſimum ſupplere defectus circa materiam & formam, ſi ante communionem agnoſcat aliam materiam conſecrando, aut formam debitè repetendó, iuxta regulas miſſalis: quod ſi poſt vtriuſque ſpeciei ſumptionem deprehendat Sacerdos ſacrificium nullum fuiſſe, aut defectu debitæ materiæ, aut formæ, aut intentionis, nullum extat præceptum de reïterando ſacrificio quod nullum fuiſſe ſupponitur, imo potius extat præceptum de omittendo tunc ſacrificio, cum amplius Sacerdos non ſit ieiunus, & de pœnitentiâ agendâ.

Quid ſi Sacerdos non recordetur ſe verba protuliſſe & ea de re anxius ſit?

Ordinariè debet iſtud haberi pro ſcrupulo, ac eo non obſtante Miſſa continuari. Si tamen certus eſſet Sacerdos ſe aliquid omiſiſſe de eſſentialibus formæ, deberet repetere abſolutè verba omnia formæ: quod ſi valde probabiliter id crederet, poſſet ſub conditione eadem repetere: ſi non eſſent eſſentialia verba, continuare debet nihil repetendo.

Circumſtantia quando?

Hæc ſpectat ad tempus in quo Sacerdos debet ſacrificium inchoare ac perficere, eſt autem tempus ab aurora illuceſcente ad meridiem. Quod non mathematicè intelligendum: nam poteſt Miſſa celebrari ſeſqui hora vel etiam duabus horis ante Solis ortum. Docet Diana *p.* 2. *tract.* 14. *reſol.* 33. Item poteſt inchoari paulo poſt meridiem dummodo non attingatur ſpatium vnius horæ *p.* 4. *tract.* 4. *reſol.* 34. Et in nocte Natiuitatis poterit tres Miſſas ante auroram celebrare, ibid. *reſol.* 35. Debebit tamen in duarum priorum Miſſarum fine lauare digitos in vaſe mundo: non in ipſo calice: & hanc ablutionem in fine vltimæ Miſſæ ſumere: aut alicui ieiuno ſumendam dare, vel in piſcinam mittere.

Quomodo peccatur ratione temporis circa celebrationem Miſſæ?

Peccari poteſt quinque modis, vel nunquam celebrando quod quidam mortale putant, etſi alij eximant à mortali ſimplicem Sacerdotem, vel ſæpius quàm par eſt celebrando vt pluries in vna die extra diem Natiuitatis, vel neceſſitatem perficiendi ſacrum ab alio inchoatum, aut ſatisfaciendi variis plebibus Parochiæ in qua non niſi vnicus Sacerdos ſuſtentari poteſt, aut magno alicui numero fidelium inter hæreticos, aut infideles, cùm aliter Catholici non poſſent ſacro aſſiſtere.

Quibus aliis modis peccatur circa tempus?

Tertio etiam peccatur tardius celebrando, vt ſi quis ſtipendium accipit ad celebrandam Miſſam pro infirmo, pro lite, pro languente in Purgatorio, & tādiu differret Sacerdos quòd infirmus ſanatus eſſet vel mortuus, lis iudicata, & anima è Purgatorio egreſſa. In quibus caſibus tenetur ad reſtitutionem Sacerdos iuxta Petrum Nauarra *lib.* 2. *de reſtit cap.* 2. *n.* 366. Item ſi tanto Miſſarum numero ſe oneraret Sacerdos vt non niſi poſt multum temporis ſe poſſet liberare. Qui autem Laxiores ſunt Caſuitæ Villalobos & Ledeſma apud Gauantum in *Rubricis Miſſæ*, permittunt Sacerdoti vt quinquaginta vel ad ſummum ſexaginta Miſſas celebrandas aſſumat, vltra quem numerum mortaliter peccabit: niſi qui eleëmoſynam dat ad celebrandum, nouerit celebrationem per multum tempus differri ſolere, vt in aliquibus Eccleſiis ad quas multi confluunt ob eam rem fieri conſueuit. Quarto peccatur citius celebrando, vt ſi Sacerdos nondum acceptâ eleëmoſyna pro celebratione per anticipationem dicat Miſſam ſecundùm illius intentionem à quo primam eleëmoſynam accepturus eſt, quia applicatio ſacrificij tunc incerta eſt, ſuſpenditur-que

eius effectus, vndè Paulus V. id expreſsè prohibuit 5. Nouembris 1605. Poterit tamen capellanus adſtrictus ad Miſſas determinatas ſingulis hebdomadibus, præuenire Miſſas vnius hebdomadæ in antecedenti eas celebrando, cum applicatio certa ſit, nec ſuſpendatur effectus, Barboſa *de poteſtate Epiſcopi. p.1. allegat.24.num.4.* Quintò demum peccatur minus frequenter celebrando, cum quis ſæpiùs ratione beneficij, aut promiſſi ad id tenetur. Non tamen ſi vnum diem in ſeptimanâ omittat, quamuis eo die non poſſit pro alio celebrare. Quia vt ait Angelus *Verbo* Miſsâ. num.45. poſt Panormitanum in cap. *conſuluiſti* de celebratione Miſſarum, & in cap. *ſignificatum* de præbendis, inſtitutio ad celebrandum quotidiè eſt illicita & daret materiam peccandi, & debet talis inſtitutio intelligi, vt teneatur celebrare quanto frequentius poteſt ſaluâ honeſtate ſuâ & debitâ reuerentiâ ad Sacramentum. Si tamen inſtitutio capellaniæ obligaret ad celebrandum per ſe vel per alium, peccaret Sacerdos ſi eo die quo non celebrat, alium in ſui locum non ſubſtitueret. Apud eumdem Gauantum in *Rubricis Miſſæ* poſt Bonacinam.

Meditatio præparatoria ad ſacrificium Miſſæ offerendum.

Auerrachinus. Medit. 84.

I. *Punctum.* Conſidera ô tu qui te accingis ad ſacrificandum Deo omnipotenti! & imaginare te ipſum Deum ſupra portas cœleſtis domicilij iratum & vindictam peccatoribus comminantem adſpicere. Reſpice deindè Deum filium ad inſtar Seraphi cruxifixi in aëre pendentem, qui contra mundum a l legat ſuam diriſſimam paſſionem apud mortales obliuioni traditam eſſe, & à multis per ſummum ſcelus nihil pendi. Contemplare deindè Sp. ſanctum in ſpecie candidæ columbæ nos relinquere & fugam inire parantem, quippe cum non inueniat vltra mundum & purum cor, in quo requieſcere & habitare poſſit. Inclina deindè faciem tuam verſus inferiores partes terræ. Hic cernes iacere miſeros peccatores in ſordibus peccatorum tanquam carceribus mancipatos & morti adiudicatos & quod peiùs eſt crudeliſſimis inimicis circumſeptos qui iugiter eos in inferi baratrum præcipites agere conantur: quis erit hominum qui eo animo ſit, ac fiducia, vt vel vnicum verbum pro eis loqui auſit quo eis gratiam & miſericordiam à tremenda Dei maieſtate impetret; quomodò ergo tu mortalium omnium infeliciſſime tantum opus aſſumere pæſumis? quomodò tu labiis tuis in ſordidioribus ipſis faucibus inferni & manibus tuis Luciferi manibus quodammodo inquinatioribus incruentum ſacrificium Deo viuenti offerre aggrederis.

humiliare, erubeſce, confundere, corde contrito & humiliato meorum veniam peccatorum primum impetrare ſatage.

2. *Punctum.* Conſidera deindè & imaginare te intueri cor ipſum Ieſu Chriſti crucifixi, quod cor ardentiſſima deuotione æſtuat, & erga Deum vt ſummo honore colatur per ſacrificium Euchariſtiæ potiſſimum quod eſt Latreuticum & Euchariſticum ad adorandum Deum & ei gratias agendum, & erga homines, ſeu adhuc in hac valle miſeriarum ſuſpirantes, ſeu in igne Purgatorij patientes, vt adiuuentur per idem ſacrificium, quod eſt impetratorium & propiciatorium pro pœnis peccatorum. Puta te intueri radios amoris ſpendidiſſimos ex eo procedere qui cor tuum penetrent, puta te audire vocem ab eo prodeuntem, quâ tibi interiùs ſuggerat ſe inſtituiſſe hoc ſacrificium hoc pridie mortis ſuæ, vt quotidiè renouaretur memoria ſacratiſſimæ ſuæ Paſſionis, vt fructuum eius participes eſſent omnes ab ipſo redempti, & ſe ad hoc opus homines ordinauiſſe; etiamſi eorum miſeriam & indignitatem probè noſſet, modo tamen criminis mortalis ſibi conſcij non eſſent, nec aliunde legitimè præpediti. Se hoc ab illis exigere, & expectare ne fruſtra tam diram mortem ſubierit, & multæ animæ cum incomparabili detrimento, ſaluberrimis eius priuentur effectibus. Animas eſſe plures in Purgatorio quæ inter flammarum ardores aliquod refrigerium expectant ab hoc ſacrificio, vel integram liberationem. Imaginare quoquè te ab ipſomet audire verba illa omni attentione digna. *Sacerdos legitimè non impeditus celebrare omittens, tunc quantum in ipſo eſt priuat Trinitatem laude & gloria, & Angelos lætitia, peccatores venia, iuſtos ſubſidio, & grato in Purgatorio exiſtentes refrigerio, Eccleſiam Chriſti ſpirituali beneficio & ſeipſum medicina & remedio contra quotidiana peccata & infirmitates.* Hæc te moueant, animúmque tuum metu & timore iam collapſum erigant, ac omni timore poſtpoſito ad celebrandum cum intimâ mentis deuotione inducant. Aſſume itaque fiduciam & animam tuam per te refactam hoc pacto alloquere & recreâ. *Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me. Spera in Deo*; & quia te male anteactæ vitæ per Dei gratiam pœniteat, ſpem concipe quod gratiſſimum erit Deo hoc ſacrificium, Chriſto iucundiſſimum, proximis tuis vtiliſſimum quod auſpicaris non à teipſo ſolo, ſed etiam à Dei vocatione, qui te ex hominbus velut Aaronem aſſumpſit ad hoc munus: idque tibi ſuggerit & à te exigit.

D. Bonauentura de præparatione ad miſſam c. 5.

3. *Punctum.* Conſidera ergo cum alacritate animi, *Introibo ad altare Dei ad Deum, qui lætificat iuuentutem meam.* Pſal.

42. Super quæ verba dicit Albertus Magnus, hic apertè inſtrui Sacerdotes, vt non accedant ad altare Dei niſi lætificati ſpiritualiter:non enim decet lugentes ſeruire Domino. Pſal. 104. *Lætetur cor quærentium Dominum.* Leuit. 19. *Hodie oblata eſt hoſtia pro peccato quomodo potui eam comedere, vt placerẽ Domino, mente lugubri?* Quaſi diceret, nullo modo. Item debent intendere innouari ſpiritualiter. Pſal. 102. *Qui replet in bonis deſiderium tuum.* Dando Euchariſtiam, *renouabitur vt Aquilæ iuuentus tua*, ſi vis eam dignè recipere. Ad Eph. 4. *Deponite vos ſecundum priſtinam conuerſationem veterem hominem: renouamini ſpiritu mentis veſtræ.* Aquilæ ſenio prægrauatæ creſcit vncus roſtri ita, quod non poteſt ad cibum os aperire, donec colliſerit noſtrum ad petram & ita collidatur: ita Sacerdos non aperiat os ad cibum illum niſi prius ad alium Sacerdotem qui eſt loco Petræ Chriſti. 1. ad Cor. 11. *Petra autem erat Chriſtus*, os colliſerit, id eſt confeſſionem fecerit. Hoc ſignificatur in depoſitione veſtium communium & inductione alborum vel etiam ſericorum. Alioquin dicetur illis. Tren. 4. *Recedite polluti, clamauerunt eis.* Propter hoc dicitur in Pſal. 131. *Sacerdotes tui induantur iuſtitiam, & ſancti tui exultent.* Hactenus Albertus: dicit ergo cum alacritate Sacerdos quem non mordebit interius ſcientia & conſcientia peccati mortalis, introibo ad altare tuum Domine cum propoſito eſſentiam tuam adorandi in vnione illius adorationis, quam tibi ibidem præſtit humanitas abſcondita dilectiſſimi redemptoris. Timebo te cum Angelis, laudabo te cum Archangelis, reuerebor te cum Cherubinis, amabo te cum Seraphinis. Intendam hoc quod intendit Eccleſia tua ſancta ad ſupremam tuam gloriam & laudem Chriſti redemptoris noſtri, ad honorem omnium electorum tuorum, ad ſalutem viuorum & ſuffragium defunctorum. Præterea propoſitum habeo commemorare Chriſti Filij tui paſſionem, gratias tibi pro vniuerſis beneficiis tuis referre, ſcelerum meorum maculas expiare, pericula imminentia auertere, quæcumque mihi ad ſalutem neceſſaria ſunt obtinere. Tuæ etiam pietati commendabo ſeruos, viduas, orphanos, pupillos, infirmos in carceribus conſtitutos, in peccatis detentos, in tribulationibus anguſtiatos, magnos & paruos, mares, & fœminas, ſenes & iuniores, & omnes qui tua ope & miſericordiâ indigent. O Deus audi me! Ieſu exaudi me.

DE EXAMINE CONFESSARIORVM PRO APPROBATIONE.

PRÆFATIO.

QVANTVM curæ & diligentiæ adhiberi par ſit circa Sacramenti pœnitentiæ (quo vno ſalus æterna conſtat lapſis in peccatum mortale poſt Baptiſmum) adminiſtratores, ſeu confeſſarios, vt ſufficienti ſcientiâ inſtructi ſint, ex multitudine ſimul & magnitudine officiorum quæ gerunt; obſcurum eſſe cuiquam non poteſt. Quæ officia, ſi quis vnquam, optimè expreſſit ac delineauit, ſui ſæculi Doctiſſimus Autor Guilelmus eſt, Pariſienſis Epiſcopus *de Sacramento Pœnitentiæ, cap.* 21. Nominabimus, inquit, & numerabimus officia confeſſoris. Horum ergo omnium primum atque præcipuum eſt officium ſanctificationis, ex quo officio, quoad abſolutionem,& benedictionem ipſius, diuinique nominis inuocationem vincula peccatorum diſrumpuntur in cordibus pœnitentium, maculæ abſterguntur, gratiæ infunduntur, veniæ & remiſſiones pœnarum gehennalium, & etiam pœnitentialium de diuinæ largitatis munificentiâ tribuuntur. Propterea maximè congruit eidem, vt Sanctus ipſe, & immaculatus ſit, cuius miniſterio, & per quem pœnitentes ac confitentes ſanctificari, & ſperant, & quærunt. Secundum eſt officium iudicandi, quod incumbit ei, vt ſciat ſingulorum reorum iuſtificationes (hoc enim verbo vtitur) & ipſa crimina ab inuicem diſcernere, & diſtinguere,&c. Tertium officium Confeſſoris eſt officium pacifici inter Deum, & pœnitentem mediatoris. Ex hoc autem officio incumbit ipſi primùm noſſe modos, & vias quibus pax reformari ſolet etiam apud homines inter ſe diſcordes, qui ſunt ſeptem in vniuerſo. Primùm eſt, iudicium ſicut

Officia Confeſſoris.

legitur Prouerb. 16. *Iudicium determinat cauſas.* Siquidem ſi pœnitens pareat in foro pœnitentiali, & iudicio illius ſtet ſecundùm omnes partes illius iudicij, pacem habebit cum Deo. Nihil enim vltra id quod iure Deo adiudicandum eſt, à pœnitente requirere poteſt. In quibus omnibus primum eſt, vt Deo poſſeſſionem fundi, quo ipſum pœnitens iniquiſſimè ſpoliauit, reſtituat. Fundus autem ipſe eſt pœnitens, &c. ad pacem verò pœnitentes inducere vrgentiſſimum, ac efficaciſſimum eſt eiſdem oſtendere, quantâ inſtantia per legatos ſuos, Doctores ſcilicet ac prædicatores rogare non ceſſat ea, quæ pacis ſunt ac ſi rebellione noſtra vinci formidaret, ac ſi de nobis vindicare non poſſet: nec rogare ſolùm contentus eſt, ſed etiam redimere, & emere toto pretio diuitiarum cœleſtium, & regni ſui: in tantam autem inſolentiam, immò dementiam, nonnulli peccatorum abalienati ſunt; vt nec verbum de pace iſta, hoc eſt, ſacras exhortationes audire dignentur, &c. Quartum officium Confeſſoris eſt officium medici ſiue medicantis; ex quo conuenit ei noſſe diſtinctionem, & diuerſitatem pulſuum, id eſt motuum cordis, qui ſunt deſideria; eius enim eſt noſſe, ſi deſiderium reuertendi ad Deum in pœnitente forte eſt ac validum: ſi vitalis calor, hoc eſt, viuificatio & dilectio, quæ Deus eſt, fortis eſt in eo, aut debilis. Si ſudor lachrymarum multus an paucus; ſi vniuerſalis; hoc eſt omnia membra lauans, &c. ſi ipſe ſudor fortis fuerit, vt cauſam, & radicem morbi ſpiritualis expulerit. Quintum officium confeſſoris eſt officium obſtetricis, de quo Iob 16. *Obſtetricante manu eius eductus eſt coluber tortuoſus.* Hebrææ ſiquidem mulieres obſtetricandi habent ſcientiam, ſicut legitur, Exod. 10. Hæ mulieres intelliguntur Confeſſores, propter familiaritatem, per quam ſecretiſſima abſconditiſſimorum peccatorum eiſdem creduntur & reuelantur, ſicut obſtetricibus, &c. Secundò propter ſuauitatem contrectandi, & educendi partum tenellum. Tertiò propter muliebris benignitatis & compaſſionis dulcedinem. Hic ergo totâ vigilantiâ ſtudendum eſt Confeſſoribus, vt cautiſſima ſit eorum ſuauitas, ſuauiſſimáque cautela in educendis horrendiſſimorum peccatorum monſtris in lucem confeſſionis, & præcipuè ignominiæ paſſionibus; id eſt extraordinariis peccatis carnis, &c. Sextum officium eſt amantiſſimi patris, ſic enim excipiendus eſt pœnitens à confeſſore, vt ab amantiſſimo patre filius rediuuus; hoc eſt toto gaudio & aggratulatione, toto applauſu atque feſtiuitate. Sic enim illum recipit pater miſericordiarum, quemadmodum legitur Luc. 15.

de filio prodigo reuertere. Septimum officium eſt matris dilectæ & munuſculis paruulo blandientis, & ad bona quælibet inuitantis. De Oſee. 2. *Lactabo eam & adducam in ſolitudinem.* Et iterum Iſaiæ 63. *Ad vbera portabimini & ſuperblandietur vobis, quomodo ſicut mater blandiatur filio, ita ego conſolabor vos.*

Quæ omnia ſatis ſuperque arguunt, non mediocrem debere eſſe in Confeſſariis doctrinam, cùm qualia & quàm magna detrimenta naſcantur ex concordiæ inter principes mediatoribus inexpertis, & iudicibus illiteratis, ex medicis indoctis, & obſtetricibus artem quam profitentur neſcientibus, lippis & tonſoribus notum ſit. Sed & ſi ex notarij, in inſtrumento conficiendo, aliqua omiſſione, additione aut alienâ expreſſione, tot incommoda ac lites naſcuntur ad perturbandum ius alterius & eum ad ſummas difficultates adigendum: quid non luctuoſum ex confeſſarii errore expectandum erit, in ſtatu ſpirituali animarum?

Quapropter dum eruditiſſimi Epiſcopi verba à me attentiùs perpenduntur, mirari deſino cùr expertiſſimus in arte Confeſſariorum Nauarrus de pœnit. diſt. 6. in §. *caueat*, poſtquàm multis aſſeruit magnam in confeſſoribus requiri ſcientiam, ſubiungit; Si quis autem me interroget, Quantum oportet ſcire Confeſſarium; Reſpondeo primò Confeſſarium vndecumque abſolutum, oportere quod totam Theologiam moralem, & Canonica iura ſimul cum ciuilibus calleat: quin immò etiam conſtitutiones Synodales particulares illius, in quâ Confeſſiones audit Prouinciæ vel Diœceſis probè teneat. Quod vltimum ideò requirit, quo multi caſus iis proponuntur à pœnitentibus, de bonis quæ ſic vel ſic empta, aut permutata ſunt: ſic vel ſic ex teſtamento vel ab inteſtato obuenerunt; itemque ſuper legitimâ filiorum, dotibus mulierum, & donationibus inter virum & vxorem, & alij huiuſmodi caſus, qui viros doctiores etiam maximè torquent, vt præter ſcientiam de iuſtitiâ & iure, prout tractari ſolet à Theologis, pernéceſſaria ſit cognitio legum municipalium & conſuetudinum earum, quas locales vocant, ſine quarum notitiâ ſæpe Confeſſarius cæcus eſt, qui cæco ducatum præſtat, vt iuxta Euangelicum effatum Matth. 15. *ambo in foueam cadant.*

Quæ cùm ita ſint ſanctiſſimè inter plura decreta, quæ Spiritu ſancto inſpirante à Concilio Tridentino prodierunt, illud etiam emanauit Seſſ. 23. c. 15. de reformatione. *Quamuis Presbiteri in ſuâ ordinatione à peccatis abſoluendi poteſtatem*

accipiant: Decernit tamen ſancta Synodus, nullum etiam regularem poſſe Confeſſiones ſæcularium, etiam ſacerdotum audire, nec ad id idoneum reputari, niſi aut per Parochiale beneficium, aut ab Epiſcopis per examen, ſi illis videbitur eſſe neceſſarium, aut aliàs idoneus iudicetur & approbationem quæ gratis detur, obtineat: priuilegiis & conſuetudine quacumque etiam immemorabili non obſtantibus. Quo decreto Concilium primò tollit abuſus parochorum, qui ineptis Confeſſariis oues ſuas committebant, dum liberum illis erat, quoſlibet Sacerdotes cenſurâ non irretitos, ſine approbatione Epiſcoporum Confeſſionibus audiendis in ſuâ parochiâ præficere. Cùm poſt iſtud decretum incapaces ſint ad recipiendam iuriſdictionem, niſi antea præuio examine, vel alio modo ab Epiſcopis idonei iudicati ſint. A quâ regulâ ſoli excipiuntur parochi, qui actu parochiale beneficium obtineat quod non reſignarunt, qui cùm ſeueriori examine ad regimen animarum admiſſi ſint, titulo curæ paſtoralis apti habentur, qui in quacumque aliâ parochiâ, annuente proprio parocho, Confeſſiones excipere poſſunt, etiam in aliena Diœceſi, quantum eſt ex vi præſentis decreti, niſi legibus Diœceſeon particularibus arceantur.

Secundò eodem decreto Concilium æquat inter ſe ſacerdotes regulares & ſæculares, in eo quod ſpectat ad audiendas confeſſiones ſæcularium; vt ambo ſubiiciantur Epiſcopis quoad examen & approbationem, non obſtantibus illorum *Religioſi.* priuilegiis. Nullum enim inter ſæcularem & regularem ponit diſcrimen, niſi quod huius annullat priuilegia, ſi quæ vnquam prætendat ſe habere ex iure veteri, & conceſſionibus antiquorum Pontificum & Conciliorum præcedentium, quæ autoritatem Concilij Tridentini nullatenùs coarctare potuerunt, cum par in parem poteſtatem non habeat. Quamuis, quod ſpectat ad approbationem, nullum vnquam priuilegium regularibus conceſſum fuerit, cùm ante dictum Concilium, non ageretur de approbatione, ſed de ſolâ iuriſdictione, & licentiâ ad audiendas Confeſſiones, quam cum aliquibus conditionibus ſummi Pontificis religioſis præſentatis à Superioribus concedebant, ſi veniam petitam ab Epiſcopis non obtinerent. Quare vanum eſt hodie refugium aliquorum ad ius antiquum Extrauagantium & Clementinarum Concilij Viennenſis. Cùm enim iure nouo Concilij Tridentini iuriſdictio non detur à ſummo Pontifice, nec dari poſſit à Parochis, niſi Sacerdoti, quem approbauerit Epiſcopus per examen, ſi ita voluerit, nullus Sacerdos etiam regularis deiectus ab illa approbatione, confugere poterit ad ius illud antiquum, quod neutiquam eſt de approbatione.

Quod etiam locum habet in Superioribus religioſorum, ſi ſæcularium confeſſiones velint audire, quos fruſtrà quidam alij voluerunt eximere ab onere examinis, quòd eſſent Parochi ſuorum ſubditorum, ideóque eadem ratio eſſet illorum ac curatorum: verùm cùm prælaturæ Superiorum inter religioſos, minimè comprehendantur ſub Parochiali beneficio, vana eſt iſta exceptio, ideóque non obſtantibus priuilegiis, iuxta Concilij decretum, pares ſunt regulares & ſæculares, & æqualiter & æquali iure obnoxij examini & cenſuræ Epiſcopali. Vndè, vt etiam docet Suarez *de Pœnitentia*. diſ. 28. ſect. 7. dubitatione ſextâ, vtroſque poterit approbare cum aliquâ limitatione ſeu locorum, ſeu perſonarum, ſeu temporis, ſeu etiam caſuum & peccatorum: vt enim iuſtis de cauſis poſſunt Epiſcopi limitare approbationem pro certis locis & perſonis iuxta praxim vſu receptam, atque fultam autoritate quorundam Conciliorum Prouincialium à ſummo Pontifice approbatorum: vt inter cætera, Concilij Limenſis in Regno Peruano an. 1583. celebrati & authoritate Xiſti quinti, approbati actione 2. c. 14. cuius quidem Concilij decreta ſelecta dedimus in noſtrâ *Summâ Conciliorum*: ita etiam poterunt eandem limitare pro certis peccatis, ita vt approbatio non ſit pro reſeruatis, quorum pleraque, vt falſum teſtimonium, ſortilegium, ſimonia, & alia requirunt peritiores confeſſarios, qui difficultatum nodos in iis occurrentes diſſoluere poſſunt.

Quæ omnia non alio animo à nobis dicuntur, quàm ne defectu iuriſdictionis, qui maior eſt Confeſſariorum defectus, plures animæ damnationis periculo exponantur, & ne irritum ſit aliquando pœnitentiæ Sacramentum, per eos adminiſtratum, qui ſub prætextu priuilegiorum, quæ reuocata ſunt, autoritatem Epiſcoporum contemnerent, quibus quò ſe magis in hac parte ſubiicerent, & oſtenderent ſe ab illis dependere, eò in ſe benigniores experirentur, vt cum maiori pace, & cum ampliori animarum fructu ac quiete, ſua miniſteria exercere poſſent in abundantiſſima Eccleſiæ meſſe.

Quare cùm iſtud examen adeò ſit neceſſarium, multi tamen illud refugiant veriti illius ſeueritatem, opportunum viſum eſt remedium, ſi aliqua examinis illius forma facilis, & ad captum Sacerdotum qui minùs Theologiæ operam nauarunt (quales plerique in omnibus ferè prouinciis reperiuntur) conſcriberetur, vt viderent quid maximè addiſcendum illis eſſet, eóque lubentiùs illud prælegerent, & memoriæ mandarent, quò pauciòribus interrogationibus & reſponſis conſtaret. Ea enim eſt multorum indoles, vt prolixiores tractatus ne

legant quidem, quòd deſperent ſe omnia quæ in iis continentur, animo poſſe conſequi; breuiores verò auidè arripiant, vt quos ſe facile exhaurire poſſe confidant. Quapropter non illepidè dictum eſt.

Omne tulit punctum qui miſcuit vtile dulci.
Non ſecus ac facili qui breue iunxit opus.

Et quamuis iam id præſtiterit ante nos vir prædoctus Ioannes Chapeauille S. T. Licentiatus, Pœnitentiarius ac Vicarius Leodienſis, *in Examine Confeſſariorum*, quod attexuit ad calcem tractatus *de caſibus reſeruatis*, qui prodiit Leodij anno 1614. Et forſitan aliqui alij, quorum notitia ad nos non peruenerit; id tamen nos non deterruit à præſenti inſtituto, memores eorum quæ præfatur D. Cyrillus Alexandrinus *in Prophetas minores*. Exiſtimabit, inquit, fortaſſe quiſpiam otioſum eſſe quodammodo, & cum temeritate coniunctum, parumque conducibile, etiam antea pluribus diſputata tantum non refodere, perſcrutarique velle: & laboribus aliorum præteritis, nonnos ſuperaddere, &c. Ego verò magnopere contrà ſenſerim. Memorabo enim Paulum acclamantem iis, quos rebus diuinis erudiebat. Ad Phil. 3. *Eadem ſcribere vobis, mihi quidem non pigrum, vobis autem neceſſarium.* Conſidera porrò quàm verum dixerim. Nam ſi quippiam proponatur cognitu præcipuum ac neceſſarium, & ita ſuper eo, multis & à multis diſſeratur nullum inde damnum ad quemquam; imò fructus maximus ad audientes perueniet.

Quibus ſanctiſſimi Patris rationibus addi poteſt, exemplaria prædicti examinis vix reperiri in his præſertim locis: Quid etiam quòd prædictum examen tantùm conſcriptum fuerit pro rudioribus, & magis ſimplicibus Sacerdotibus, qui pro pagis & oppidis dumtaxat ad ſacras confeſſiones admitti percuperent. Nos verò etiam pro aliis, qui in maioribus ciuitatibus, vbi quæſtiones difficillimæ enodandæ ſunt Confeſſariis, addimus in hac quarta editione ſecundam partem examinis *de elementis Caſuitarum*, vbi dantur definitiones plures terminorum moralis ſcientiæ; quin & tertiam partem *de cenſuris & impedimentis canonicis*. Quibus paratur via ad tractatum difficilem de examine pœnitentium per confeſſarium, ex quo non inutilem inſtructionem eruere potuerunt, qui in ſacris tribunalibus quibuſlibet expoſiti, audiunt ſæpe quæ auris non audiuit, æſtúque vrgentur & gelu, vndequaque videntes anguſtias, qua ex parte ſe vertant, dum animas peccatorum ac negotiorum difficillimorum vinculis illaqueatas Chriſto reconciliare ſatagunt.

Porrò ex hoc ſupplendum erit quod deeſſe videbitur in præſenti examine Confeſſariorum; quot enim ibi quæſtiones tractantur, tot proponi poterunt ad probandos Confeſſarios, qui in magnis ciuitatibus, pluribus tradunt ſe difficultatibus. Cæterùm quòd præſentem tractatum ordiamur à conditionibus in Confeſſario requiſitis, nouo forſan & inexpectato modo propoſitis, non mirabitur quiſquam, ſi intelligat id à nobis datâ operâ factitatum eſſe, vt hac methodo recordentur magis Confeſſarij minuſque obliuiſcantur earum, quibus præditi eſſe debent, qualitatum.

Quamuis conditiones illæ breuiùs ab aliis recenſentur, vt ab Alberto Magno in 4. ſent. diſt. 14. ſcilicet diſcernere audita, & extrahere occulta, & medicare ſalubriter inuenta.

Incipimus autem à iuriſdictione Confeſſarij, quòd pœnitentia habeat ſe per modum iudicij; in omni autem iudicio benè ordinato, primum ſtabilienda ſit autoritas & poteſtas iudicis, ſine quâ ſententia eius nulla omninò eſſet.

PRIMA PARS EXAMINIS Confeſſariorum de qualitatibus Confeſſarij.

Quas qualitates debet habere Confeſſarius?

QVinque inter cæteras debet habere qualitates Confeſſarius ſcilicet potentiam Patris, ſapientiam Filij, bonitatem Spiritus ſancti; & patientiam humanitatis Chriſti Domini ac caſtitatem Angelorum.

Ænigma videris nobis proponere: explica teipſum dilucidè, nec enim attributa diuina reperiri poſſunt in Confeſſario.

Ita ſanè eſt, nec reſponſum meum ita accipi velim, vt verba præ ſe ferunt. Sed quando dico, Confeſſarium debere habere potentiam Patris, per illam potentiam, intelligo poteſtatem & iuriſdictionem ſuper pœnitentes, ſicut per ſapientiam Filij, intelligo, maximam ſcientiam, quâ debet eſſe præditus ad diſſoluendas maximas difficultates, quæ occurrunt in Confeſſionibus: & per bonitatem Spiritus ſancti, intelligo charitatem quam debet habere Confeſſarius pro ſalute pœnitentis. Per caſtitatem Angelorum, & patientiam Chriſti Domini, ſatis intelligitur Confeſſarium debere eſſe virum caſtum, contra ſagittas virulentas, quas immittit aliquando ſagittarius inferi dum audiuntur mulieres. Denique patientem, vt omnes officij ſui partes integrè expleat erga multos pœnitentes rudes, ignaros & innumeris peccatis oneratos, &

parum diſpoſitos ad beneficium abſolutionis debitè ſuſcipiendum.

Quid eſt iuriſdictio Confeſſarij ?

Eſt poteſtas cum aſſignatione ſubditorum abſoluendi à peccatis in Sacramentali Confeſſione.

Quotuplex eſt illa iuriſdictio ?

Duplex : vna ordinaria, quæ ita vocatur, quod conueniat paſtoribus ordinariis titulo beneficij vel prælaturæ religioſæ, quales paſtores ſunt, ſummus Pontifex, Epiſcopus, curatus & Superiores regularium ſibi ſubditorum aut ſubditarum : alia delegata, quæ habetur per commiſſionem illius, qui ordinariam habet iuriſdictionem.

Eſtne diſtincta iuriſdictio ab approbatione ?

Ita eſt. Eſt enim approbatio iudicium Epiſcopi, aut eius vices gerentis, quo Presbyter per examen vel alio modo iudicatur idoneus ad excipiendas Confeſſiones : at verò iuriſdictio eſt ipſa poteſtas ad excipiendas Confeſſiones, & abſoluendos pœnitentes.

Sacerdos approbatus ab Epiſcopo aut eius examinatore, nunquid poteſt audire cõfeſſiones quorumlibet Diœceſis illius?

Non poteſt, niſi inſuper ipſe Epiſcopus daret illi iuriſdictionem, vel Parochus illius pœnitentis quem vellet abſoluere. Vnde incumbit maximè Confeſſariis, vt ſciant à quo habeant iuriſdictionem, & Maior defectus confeſſarij eſt defectûs iuriſdictionis.

Quis poteſt dare iudiſdictionem ?

Quicumque habet iuriſdictionem ordinariam & non ex commiſſione alterius, poteſt committere ea quæ ſunt iuriſdictionis ſuæ alteri habenti ordinem conuenientem & alia requiſita ad illud officium exercendum. Qui autem habet tantùm iuriſdictionem ab alio, non poteſt aliis committere. Vnde dicitur communiter, delegatus non poteſt delegare ſuam iuriſdictionem, ſic Sacerdos qui habet ſuam iuriſdictionem à Parocho, non poteſt delegare alteri.

Numquid Sacerdotes accipiunt iuriſdictionem in ſuâ ordinatione, quandoquidem dicuntur illis eadem verba quæ dicta ſunt Apoſtolis, quando receperunt ſuam poteſtatem & iuriſdictionem ; Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis. Ioan. 20.

Reſpondeo, Apoſtolis non tantùm dicta eſſe hæc verba, ſed etiam hæc ſequentia? *Sicut miſit me viuens Pater, & ego mitto vos, &c.* Per quæ verba acceperunt iuriſdictionem perfectam, & ſimul ſubditos : at hæc verba non dicuntur Presbyte-

rij in ordinatione ſua, ideóque tunc non dantur illis ſubditis ſed tantùm poteſtas in actu primo ad abſoluendum, cùm Eccleſia aſſignauerit ſubditos per conceſſionem iuriſdictionis ordinariæ vel delegatæ.

Quamdiu durat iuriſdictio Confeſſarij?

Quando non eſt limitata ad certum tempus, durat, quamdiu non eſt reuocata, etiam poſt mortem delegantis, vt probabilior eſt ſententia doctorum.

Quis poteſt reuocare illam iuriſdictionem, &c.

Ille qui eam conceſſit ex authoritate propriâ, aut eius ſucceſſor, aut eius Superior: ſicut Epiſcopus poteſt reuocare iuriſdictionem conceſſam à curato. Non poteſt autem inferior eo qui delegauit, iuriſdictionem auferre, & ſi velit auferre nihil efficit, quia gratiam ſuperioris inferioris arctare nequit. Vndè dicitur in regulis iuris *in ſexto. Non præſtat impedimentum, quod de iure non ſortitur effectum & quæ contra ius fiunt debent vtique pro infectis haberi.*

Quare Confeſſarius debet habere maximam ſcientiam?

Quia eſt iudex in foro interiori; proindeque eorum omnium, quæ ſub foro interiori accidunt, peritiam debet habere. *De ſecunda qualitate Confeſſarij.*

Quotuplex ſcientia in Confeſſario requiritur?

Triplex maximè, ſcilicet inquiſitiua, iudicatiua & medica.

Prima inquiſitiua, quâ poſſit pœnitentem, qui opus habet examine aptè interrogare de peccatis, habitâ ratione perſonæ, neceſſaria tantùm interrogando, non ſuperflua. Quâ etiam poſſit vbi caſus difficilis illi proponitur, interrogare de variis circumſtantiis, quarum cognitio prærequiritur antequam ſententiam ſuam proferat. Propterea enim habet clauem ſcientiæ, id eſt, poteſtatem examinandi & inquirendi, vt ſciat quæ neceſſaria ſunt ad ferendum iudicium ſuper pœnitentes cum æquitate & iuſtitiâ.

Secunda iudicatiua, quâ poſſit iudicare de grauitate & onere peccatorum: quæ ſcilicet peccata mortalia ſint & venialia, & quæ ſint obnoxia excommunicationi, aut alteri cenſuræ, quæ abſolutioni Superiorum Confeſſariorum, vt reſeruata Epiſcopis eorúmve Pœnitentiariis vel ſummo Pontifici, qui etiam obnoxia ſint reſtitutioni bonorum famæ vel fortunæ, aut aliorum. Secundò etiam, quâ poſſit diſcernere quæ ſint impedimenta Matrimonij, ne, ſi ignoret,

multos ſinat Matrimonio coniungi, aut in eo perſiſtere, in damnationem æternam animarum ſuarum.

Tertia denique medica, qua poſſit diſcernere inter bonam & malam Confeſſionem & iniungere ſatisfactiones conuenientes & remedia congrua variis peccatoribus apponere, oleo diuinæ miſericordiæ, vel vino diuinæ iuſtitiæ aliquos emollire, deſperantes erigere, puſillanimes confortare, nonnunquam etiam bene viuentes ſolari & confortare. Quia non eodem modo cum omnibus agendum eſt peccatoribus, ſicut medicus non eadem medicinâ omnibus medetur ægritudinibus.

Debétne Confeſſarius omnes pœnitentes de omnibus peccatis interrogare?

Minimè. Quam enim ſunt ſatis docti & inſtructi in moralibus, quos nullatenus conuenit interrogare, alij parùm admodùm examinandi ſunt, alij plurimùm, donec ſciatur numerus peccatorum & vltima ſpecies peccati cum circumſtantiis neceſſariis.

Quænam ſunt peccatorum circumſtantiæ, de quibus interrogandi ſunt pœnitentes?

Sex ſunt hoc verſu contentæ.

Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando?

Ex quibus circumſtanciis illæ tantùm inquirendæ ſunt, quæ mutant ſpeciem peccati, vel ita nobiliter aggrauant intra eamdem ſpeciem, vt ex iis vnum peccatum duplo, aut pluries maius aliis cenſeatur.

Quid intelligis per circumſtantias quis & quid?

Reſpondeo per circumſtantiam *quis*, non intelligi ipſam perſonam in indiuiduo, ſed tantum quaſdam conditiones accidentales perſonæ; vt ſi ſit perſona Deo conſecrata, & obligata vinculo Matrimonij. Per circumſtantiam verò *quid* non intelligi ipſum actum peccati, quia non eſt circumſtantia, ſed quaſdam conditiones etiam accidentales ipſius actûs, vt euentus & effectus qui inde emanarunt.

Quid eſt peccatum mortale?

Eſt actio, vel omiſſio aliqua cum aduertentia contra legem Dei, in materiâ graui.

Quo pacto mortale peccatum diſtinguis à veniali?

Per duo potiſſimùm diſtinguitur mortale à veniali, quod ſcilicet mortale eſt contrà legem diuinam in materia graui, & veniale eſt tantùm in re leui, contrà eamdem legem diuinam, deinde mortale fit cum aduertentiâ, & non ex primo motu; at veniale ſæpe committitur ſine expreſſâ aduertentiâ, & ſine deliberatione,

Addendum etiam aliquando mortale diſtingui à veniali, per conſcientiam erroneam peccatoris, vt ſi duo aliquid leue agant, quod vnus credat eſſe peccatum mortale, alter tantum veniale, ille peccabit mortaliter propter conſcientiam erroneam, hic tantùm venialiter.

Quid eſt materia grauis, aut leuis, ex qua diſtinguitur peccatum mortale à veniali?

Non poteſt id ſtatui certâ regulâ, ſed hîc & nunc prudentis arbitrio penſanda eſt, ex variis circumſtantiis, & maximè ex fine rei præceptæ. Verbi gratiâ furari mediocris ſtatûs homini viginti aſſes, cenſetur materia grauis & ſufficiens ad peccatum mortale, quia conſideratâ conditione perſonæ hoc infert notabile damnum. At totidem furari magno principi, veniale peccatum cenſebitur, quia leue admodum infert detrimentum.

Quid prodeſt Confeſſario noſſe diſtinctionem mortalis à veniali?

Prodeſt, vt aliter ſe gerat cum pœnitentibus mortali peccato adſtrictis, & cum iis qui tantùm venialiter peccauerunt. Nam tenetur reſcire numerum & vltimam ſpeciem peccatorum mortalium, longè alias pœnitentias iniungere: eſt enim peccatum mortale materia neceſſaria Confeſſionis, id eſt, neceſſariò explicanda in Confeſſione: at veniale eſt tantùm materia ſufficiens non neceſſaria, ideò pœnitens non tenetur ſub pœnâ damnationis ea confiteri, nec Confeſſarius tenetur de iis tam exactè examinare, nec tam graues ſatisfactiones pro iis imponere. *Materia neceſſaria & ſufficiens.*

An auertat magis à Deo peccatum mortale, quàm veniale?

Conſiderari poteſt Deus dupliciter. Primò quatenus eſt Legiſlator qui dedit leges hominibus. Secundò quatenus eſt ſummum bonum, ſeu finis vltimus hominis: igitur peccatum mortale & veniale auertunt ſimul animam à Deo vt Legiſlatore, quia vtrumque eſt contra legem Dei. Sed ſolum mortale auertit à Deo quatenus eſt ſummum bonum, ſeu finis vltimus beatitudinis noſtræ: peccatum autem veniale ex ſe ſolo non auertit à fine vltimo beatitudinis.

Quæ ratio huius diſcriminis?

Quia peccatum mortale eſt contra legem obligantem ad aliquid neceſſarium pro adoptione beatitudinis, ſeu finis vltimi, ideo per illud amittit ius ad illum finem, at veniale eſt tantùm contra legem obligantem ad aliquid vtile pro illo fine adipiſcendo, vel citiùs, vel abundantiùs: vnde per illud anima non excidit ſimpliciter à fine vltimo, ſicut per mortale.

Quare Deus ſic leges ſuas diuerſimodè inſtituit?

Quia ſunt res quædam grauioris momenti coram Deo, aliæ leuioris ponderis, non autem voluit Deus vt propter harum defectum quis excideret à ſua amicitia, quæ manifeſtabitur in fruitione ſummi boni, ſeu in Paradiſo, vbi ſicut amicos omnes habent beatos illis omnia ſua bona communicando: ſicut nec enim inter prudentes homines huius ſæculi amicitia diſſolui ſolet omninò, propter rem aliquam leuioris momenti, & Deus hoc indignum ſuâ bonitate iudicauit, vt propter quid leuiſſimum hominem vt inimicum ex amico haberet.

Quandónam homo conſtituit finem vltimum in peccato veniali, ita vt propter hoc fiat mortale?

Tunc ſemper & ſolum conſtituit quis finem in peccato veniali, quando propter illud recedit ab vltimo fine faciendo aliquod mortale propter veniale & ordinando mortale ad veniale. Vt ſi quis ad lautius viuendum rapiat aliena vel non reſtituat, tunc enim Deum relinquit ad faciendum veniale, & idcirco non amplius in Deo ponit finem vltimum quo ſeipſum priuat, ſed in illo veniali propter quod à Deo ſe conuertit.

Non ergo per defectum ordinandi in Deum actionem peccati venialis, in eo conſtituitur finis vltimus?

Minimè certè: quia aliud eſt conſtituere finem in peccato veniali: aliud in eo ſiſtere non referendo illud ad vlteriorem finem.

Vndè iſtud?

Quia cum veniale ſit tranſgreſſio alicuius legis non neceſſariæ ad vltimum finem, non tenebatur homo ſub pœnâ amiſſionis illius finis rem illam ad Deum referre: & in eius tranſgreſſione peccat tantum venialiter, vt in mendacio iocoſo patet, quia non mentiri iocoſè non erat res neceſſaria etiam ex præcepto diuino ad acquirendam beatitudinem. Quod ſummopere eſt neceſſarium cognitu Confeſſariis pœnitentibúſque ac conſcientiis timoratis.

Quot ſunt modi peccatorum venialium?

Tres à Doctoribus ſolent aſſignari. Primò quædam dicuntur peccata venialia ex genere, eáque ſunt quorum materia per ſe non ſufficit ad conſtituendum mortale quacumque habitâ deliberatione, vt mendacia iocoſa & officioſa. Secundò quædam ſunt venialia ex imperfectione materiæ, quando materia ſecundùm ſuam ſpeciem eſt ſufficiens ad mortale, ſed propter paruitatem illius eſt ſolùm veniale, vt furtum vnius aſſis. Ratio enim naturalis dictat indignum eſſe Deo, vt propter quid tam leue recedat ab amicitia & charitate. Tertiò

aliquod eſt veniale ex indeliberatione, quod in omni materiâ reperiri poteſt: ac talia ſolent eſſe peccata pleraque ſemi-dormientium aut ſemi ebriorum.

Suntne aliqua peccata, quæ annexam habent cenſuram aliquam?

Maximè, vt duellum, percuſſio Clerici, Simonia in beneficiis & ordinibus, Hæreſis exteriùs manifeſtata, Inobedientia quæ fit monitoriis auctoritate Epiſcopi publicatis, & multa alia quæ qui commiſerint, non poſſunt ſine peccato intereſſe Miſſæ, donec abſolutionem conſequuti fuerint.

A quo debet dari abſolutio de peccatis quæ annexam habent cenſuram aliquam?

Ordinariè reſeruatur horum peccatorum abſolutio Epiſcopis. Quòd ſi non ſint reſeruata, quilibet Sacerdos approbatus, & iuriſdictionem habens in pœnitentem, poteſt ſibi ſubditum abſoluere: ſicut etiam in articulo mortis, cùm mortis proximæ cauſa iam exiſtit, vt infirmitas, violentia, aut ſententia iudicis, quamuis etiam peccata reſeruata & cenſura aliàs eſſent fortè eis annexa.

Quid eſt caſus reſeruatus?

Eſt peccatum aliquod mortale ad cuius abſolutionem non eſt conceſſa iuriſdictio inferioribus ſacerdotibus.

Quare iſtud peccatum vocatur caſus?

Dicitur caſus à cadendo, quia per illud homo cadit à gratiâ Dei.

Quare quædam peccata ſic reſeruantur?

Vt Chriſtiani magis deterrerentur à grauioribus quibuſdam criminibus, metuentes ſubire examen ſuperiorum ſacerdotum, quos ſciunt maturo iudicio illorum peccata diſcuſſuros, & nonniſi ſublatis occaſionibus beneficium abſolutionis conceſſuros. Deindè etiam, quia grauiores lapſus & morbi requirunt peritiores medicos ad efficacius remedium adhibendum. Adde quod plures ex caſibus reſeruatis continent maximas difficultates propter annexas cenſuras, & onera reſtitutionis, quæ non facilè quibuſlibet diiudicari poſſent, vt eſt Simonia, falſum teſtimonium coram iudice, adulterium & alia peccata.

Quot ſunt caſus reſeruati?

Generaliter diuiduntur in Papales & Epiſcopales, hi verò varij ſunt ratione Diœceſeon, quæ ſuos habent caſus reſeruatos.

Quare non ſunt etiam caſus parochiales reſeruati à parochis, qui habent multos ſacerdotes ſub ſe?

Reſpondeo ordinariè prohibitum eſſe parochis ſibi ali-

quos caſus reſeruare. Poſſet autem id fieri, ſi nollent concedere totam ſuam iuriſdictionem ſacerdotibus ſuis, & id permitterent Epiſcopi.

Quare ergo mittuntur pœnitentes ad pœnitentiarios Epiſcopi pro caſibus reſeruatis?

Quia pœnitentiarij in Cathedralibus habent poteſtatem quaſi Epiſcopalem in foro interiori (nam in exteriori, vt tales nihil poſſunt) vt munus Epiſcopi ſubeant in caſibus, cenſuris & in iis quæ forum interius concernunt, dum ſæpe Epiſcopi eximunt ſe ab onere Confeſſionum excipiendarum quas committunt ſuis pœnitentiariis, dum ipſi aliis negotiis intenti ſunt.

Quid agendum Confeſſario dubitanti num aliquis caſus reſeruatus ſit?

Non debet abſoluere, niſi prius ſibi conſtet vel ex lectione librorum vel ex conſilio peritorum, caſum non eſſe reſeruatum. Proderit autem vt ſciat nullum peccatum eſſe reſeruatum, niſi ſit externum & actu conſummatum, & expreſſis verbis contentum in indice caſuum reſeruatorum; quia reſeruatio eſt odioſa & odio reſtringenda ſunt, & reſeruatio caſuum ſtrictè interpretanda.

Quæ ſunt peccata reſtitutioni obnoxia?

Ea quibus violatur iuſtitia erga proximum, vel ea quibus pœna reſtitutionis iniuncta eſt à ſummo Pontifice, vt ſunt furtum, vſura, contractus illicitus, detractio, ſimonia, confidentia, omiſſio horarum Canonicarum in beneficiatis.

Quid eſt furtum?

Eſt ablatio rei alienæ, inuito domino.

Quid eſt vſura?

Eſt lucrum ex mutuo. Seu eſt receptio pretij pro vſu rei mutuatæ quæ eſt vſu conſumptibilis. Sic qui pro decem nummis mutuatis recipit vndecim, committit vſuram.

Quid eſt contractus illicitus?

Eſt contractus quo obligatur proximus contra iuſtitiam.

Quid eſt detractio?

Eſt ablatio famæ per verba cum intentione nocendi.

Quid eſt Simonia?

Eſt ſtudioſa voluntas vendendi aut emendi pretio rem ſpiritualem.

Quotuplex Simonia?

Triplex; realis, conuentionalis, mentalis. Realis cùm actu datur, aut accipitur temporale pro ſpirituali. Conuentionalis cùm fit promiſſio dandi temporale pro ſpirituali, vel cùm di-

ſu promiſſio adimpletur ex vna parte. Mentalis eſt cùm voluntas dandi ſpirituale pro temporali mente retinetur, nec exterius manifeſtatur, vt ſi quis det beneficij collatori pecuniam eâ mente vt ſibi conferat beneficium.

Quæ ſunt pœnæ Simoniaci?

Prima eſt excommunicatio. Secũda eſt priuatio beneficij adepti per Simoniam quod debet remitti ab emptore inter manus ſummi Pontificis. Ille autem qui vendidit, non poteſt retinere pecuniam; ſed debet illam reddere illi, à quo accepit, aut dare pauperibus. Sunt inſuper pœnæ, quibus affici poteſt à iudice, vt eſt priuatio omnium aliorum beneficiorum anteà obtentorum, & aliæ.

Quid eſt confidentia?

Eſt collatio, procuratio, vel acceptatio beneficij Eccleſiaſtici cum pacto vt accipiens beneficium, fructus illius, aut partem fructuum, aut illud beneficium alteri cedat.

Ad quid inſeruire poteſt Confeſſario notitia impedimentorum Matrimonij?

Inſeruit plurimùm, vt poſſit monere volentes contrahere Matrimonium, cum impedimentum habeant, atque etiam illis deneget abſolutionem, ſi nolint deſiſtere à propoſito, vel obtinere diſpenſationem ab Epiſcopo, aut à ſummo Pontifice, cùm opus erit. Atque etiam vt dubitantes de impedimento poſt contractum Matrimonium, aut illud ſcientes, debeat abſtinere ab inuicem, aut ſeparari, aut diſpenſationem obtinere, ſi poſſit haberi.

Nunquid Confeſſarius noſcens eſſe impedimentum Matrimonij in aliquibus, qui iam illud contraxerunt, tenetur illos monere, etſi de illo non cogitent nec putent ſe illud habere?

Reſpondeo hîc maximè circumſpectos eſſe debere Confeſſarios, antequàm aliquos moneant de impedimento, cùm ſint in bonâ fide, nec de illo cogitent, aut dubitent poſt contractum Matrimonium: ſi enim probabiliter præuideat Confeſſarius illos non adhibituros remedium iſti impedimento, vel quia non poterunt, vel quia etiam nollent propter duritiem animi, & ſint in bonâ fide, nec interrogent hac de re Confeſſarium, conſultè & prudenter aget Confeſſarius, ſi taceat & diſſimulet, & ne qui excuſabantur à peccato, propter bonam fidem, incipiant peccare mortaliter in vſu Matrimonij, de cuius impedimento moniti ſunt. Quoties autem qui contraxerunt Matrimonium dubitant de impedimento, aut de illo ſcrupulum habent, aut conſulunt, Confeſſarius debet illis rem candidè aperire, ne ipſe ſit conſcius peccatorum, quæ

committent in vſu matrimonij. Quæ peccata non ſunt leuia & parui momenti. Quod idem faciet Confeſſarius quando præuidet breui monendos eſſe de impedimento, ab iis qui non ita prudenter monerent, ſicut ipſe poterit.

Quid intelligitur per impedimentum voti quod dirimit Matrimonium?

Intelligitur votum ſolemne religionis approbatæ.

Quid ergo ſi mulier ad te accedat quæ in iuuentute ſimplex votum caſtitatis emiſerit apud ſe, quo non obſtante Matrimonium contraxit, nunquid eſt Matrimonium eius inualidum, ita vt debeat ſeparari à viro?

Minimè: nam votum ſimplex caſtitatis eſt tantùm impedimentum impediens, non dirimens. Quare, etſi Matrimonium eius mulieris fuerit illicitum, non eſt tamen inualidum. Et remittenda eſt mulier ad Epiſcopum, vt obtineat voti diſpenſationem.

Quid intelligitur per impedimentum criminis?

Intelligitur triplex peccatum quod committitur durante priori Matrimonio. Primum eſt homicidium proprij coniugis perpetratum ab iis qui contrahere volebant, aut ab aliis, ſed ex eorum conſenſu & conſpiratione ad hunc finem, vt contrahere poſſent. Secundum eſt adulterium cum promiſſione Matrimonij futuri, ſi coniux moreretur, etſi reipſa non occiderint. Tertium eſt Matrimonium initum cum ſecunda vxore, viuente primâ, ita vt vterque viuentem eſſe ſciuerit. Tale enim matrimonium crimen eſt, quo dirimitur & fit inualidum, etſi prima moriatur.

Nunquid etiam qui rem habuit cum ſorore, aut cum germanâ illius, quam vult ducere in vxorem, habet impedimentum criminis?

Reſpondeo, quod iſtud peccatum non vocatur impedimentum criminis, ſed cognationis, quæ extenditur ad ſecundum gradum, quando oritur ex illicito coitu: ad quartum autem, cùm oritur ex licito coitu.

Quid intelligitur per impedimentum publicæ honeſtatis?

Reſpondeo, intelligi ſponſalia valida cum matre, aut cum ſorore illius quam quis vult ducere in vxorem. Talia enim ſponſalia, niſi fuerint ſponte diſſoluta ante mortem, impediunt Matrimonium futurum propter quamdam decentiam, quæ non patitur, vt quis ducat in vxorem propinquam in primo gradu, ſponſæ ſuæ. Ita decernit Synodus Tridentina, Seſſ. 24. cap 3. de reformatione Matrimonij. Quòd ſi non ſolùm ſponſalia, ſed etiam Matrimonium quis iniiſſet cum aliquâ etiamſi

non

non conſummaſſet, ita impedimentum maius ineſſet publicæ honeſtatis, quòd extenderetur vſque ad quartum gradum cum conſanguineis illius.

Quid aget Confeſſarius cum iis qui contraxerunt Matrimonium cum aliquibus impedimentis dirimentibus, de quibus ſe accuſant in Confeſſione?

Iniungendum eſt illis, vt abſtineant ab inuicem, & vt obtineant diſpenſationem ab Epiſcopo, ſi poſſit obtineri, vel à ſummo Pontifice. Quod ſi nolint acquieſcere, deneganda eſt illis abſolutio à Confeſſario, quamuis haberet poteſtatem abſoluendi à reſeruatis, propter eorum indiſpoſitionem, quia ſunt in ſtatu perpetuo peccati.

Poteſtne Epiſcopus diſpenſare de aliquibus impedimentis dirimentibus poſt Matrimonium contractum?

Poteſt de iis impedimentis diſpenſare quæ orta ſunt ex aliquo peccato, modò illud ſit occultum. Vt de impedimento orto ex coitu illicito, ex promiſſione & adulterio ſimul, viuente priore coniuge; & aliis, modò tamen ſolemnitates aſſuetæ in matrimonio ſeruatæ ſint, & vnus ſaltem coniugum bona fide contraxerit Matrimonium. Eſt enim euidens cauſa diſpenſandi, tum propter periculũ incontinentiæ ſi ſimul manerent ſine vero Matrimonio, & periculũ ſcandali, ſi ſepararentur.

Circa quæ occupatur ſcientia medica Confeſſarij?

Primò circa reïterandas Confeſſiones præteritas cùm inualidæ fuerint. Secundò circa amouẽdas occaſiones peccatorum. Tertiò circa pœnitentias congruè iniungẽdas, tum ad tollendã radicem peccati, tum ad ſatisfaciendum pro pœnis temporalibus quæ reſtant luendæ in hac vitâ aut alterâ, culpâ remiſsâ.

Quartò circa inſtructionem neceſſariam pœnitentis. Quintò circa formam Sacramenti debitè applicandam.

Quandonam inualida eſt Confeſſio præterita & reiteranda?

Inualida eſt ex parte Confeſſarij ſi non fuerit approbatus, ſi caruerit iuriſdictione ſuper peccata & ſuper pœnitentes, etſi non protulerit verba abſolutionis, aut ſi protulerit quidem, ſed ſine debitâ intentione.

Eſt verò inualida ex parte pœnitentis, ſi examen præuium neglexerit, ſi attritione aut contritione ſupernaturali caruerit, ſi peccatum mortale ſciens & volens ex erubeſcentiâ aut aliâ cauſâ illegitima omiſerit, etſi non habuerit voluntatem adimplendi pœnitentiam iniunctam.

Quid ſi nullo modo pœnitentiã iniunctam adimpleuit, vel tantum ex parte, nonne neceſſariò reiteranda eſt Confeſſio?

Minimè, ſi intentionem habuerit adimplendi; eſt enim ſa-

tisfactio pars integralis pœnitentiæ, non eſſentialis, & ſine qua pœnitentia ſortitur ſuum principalem effectum, qui eſt remiſſio culpæ.

Quas occaſiones peccatorum debet amouere Confeſſarius, antequam abſoluat pœnitentem?

Illas, quæ ſunt peccatum mortale, aut quæ tales ſunt, vt pœnitens rarò aut nunquam iis vſurus ſit ſine peccato mortali, benè perpenſis eius circumſtantiis. Talis eſt concubinatus, vel ſocietas illius, cum quo nunquam fuit aliquis, cùm fuerit iam pluries, ſine peccato mortali.

Quid ergo aget Confeſſarius circa pœnitentem qui ſe accuſat de fornicatione, aut adulterio cum muliere domeſtica, aut quam in aliqua domo ad finem peccati alit, & ſuſtentat?

Debet differre abſolutionem, quoaduſque ancillam eiecerit, aut deſierit ſubminiſtrare neceſſaria vitæ illi mulieri, & illi ſignificare hoc futurum fœlix initium pœnitentiæ ſalutis, ſi ab hoc incipiat, antequam vlteriùs confiteatur.

Quid debet ſpectare Confeſſarius in præcipienda ſatisfactione, ſeu pœnitentia?

Spectare debet numerum & grauitatem peccatorum pœnitentis, radicem horum peccatorum, dolorum pœnitentis, & facultates ipſius: ſcilicet vires corporis & animæ, & his omnibus perpenſis debet præcipere talem pœnitentiam, aut ſatisfactionem, quam iudicabit magis profuturam pœnitenti ad ſalutem æternam. Ita tamen, vt eò ſit grauior, quò plura ſunt peccata; ſed tamen de iſta grauitate aliquid diminuatur, vel propter vehementiſſimum dolorem pœnitentis, vel propter imbecillitatem corporis, aut animæ, quæ non pateretur, vt grauiſſimæ pœnitentiæ ſubmitteretur, & eam adimpleret.

Nonne Confeſſarius tenetur ſequi canones antiquos iniungendo ſeptem annos pœnitentiæ pro peccato mortali?

Reſpondeo multis viſum eſſe canones antiquos pœnitentiales fuiſſe tantùm pro foro exteriori, & contra peccata publica: pœnitentiam verò quæ iniungenda eſt, eſſe arbitrariam: ita tamen vt prudenter ſe gerat Confeſſarius dum eam iniungit, habitâ ratione prædictorum.

Quo pacto ergo ſe geret Confeſſarius erga pœnitentem multis oneratum peccatis, & qui vix pœnitentiam vnius menſis peraget, cùm teneatur habita ratione peccatorum, multorum annorum pœnitentiam perficere?

Si Confeſſarius coniiciat non peracturum, debet illi iniungere leuiorem, & breuiorem, quam ſperat pœnitentem adim-

pleturum, quia talis pœnitentia erit illi magis vtilis ad ſalutem animæ, alia autem vergeret in eius damnationem, quandoquidem eam non exequeretur.

Ita eſt quidem, ſed ille pænitens imputet ſibi, ſi damnetur, non peragendo talem pænitentiam quam peccata ſua exigunt?

Reſpondeo, cùm pœnitentia ſit inſtituta in ſalutem æternam pœnitentis, non debere committere Confeſſarium nimiâ ſeueritate, vt vertatur in laqueum, & in perditionem, meliuſque eſſe mittere pœnitentem in Purgatorium cum pœnitentia temperatâ eius infirmitati, quàm in infernum cum eâ pœnitentiâ, quam nunquam perficiet. Attamen monebit eum Confeſſarius, vt ipſe eleëmoſynis in pauperes, & piis operibus peccata ſua redimat: ſe enim non decernere illi pœnitentiam ſatis grauem pro peccatis, quia metuit ne perficiat.

Poteritne aliquando Confeſſarius diminuere de grauitate pænitentiæ, propter indulgentias quas lucraturus eſt pænitens?

Reſpondeo pœnitentiam iniunctam debere habere duas qualitates: debet enim eſſe ſatisfactiua pro pœnis reſiduis poſt culpam, atque etiam eſſe ſanatiua, ſeu medicinalis contra radices peccatorum; vnde ordinariè debet eſſe oppoſita peccatis. Igitur ratione indulgentiarum poterit Confeſſarius diminuere de pœnitentia, in quantum ſatisfactiua eſt; ſed non in quantum eſt curatiua, & medicinalis, quia etſi indulgentia tollat pœnas peccatorum, non tamen tollit radices peccatorum, paſſiones ſcilicet, & malos habitus, ex quibus oriuntur peccata.

Tenetúrne etiam Confeſſarius inſtruere pænitentes?

Tenetur, ſi errent in iis quæ tenentur ſcire, putentque eſſe peccata vbi non ſunt; vel non eſſe peccata vbi ſunt; atque etiamſi ignorent præcipua fidei myſteria, quæ nullus adultus poteſt, ſine peccato ignorare, vt ſunt myſteria, Trinitatis, Incarnationis, Reſurrectionis, & Euchariſtiæ. Nec debet committere Confeſſarius; vt pœnitens abſoluatur, qui non habeat fidem Chriſti expreſſam.

Quæ eſt forma Sacramenti pænitentiæ?

Verborum iſtorum prolatio à Sacerdote. *Ego te abſoluo à peccatis tuis: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.*

Validáne eſt Abſolutio data ſub conditione aliqua?

Si detur ſub conditione de re præterita, vel præſenti quæ vere ſit, eſt valida; nulla verò eſt, & inualida, data ſub conditione de futuro, vt ſi dicat Sacerdos; abſoluo te, ſi cras reſtitueris, vel ancillam eiéceris, quia talis conditio ſuſpendit effectum abſolutionis.

Quare requiris bonitatem, & ſtatum gratiæ in Confeſſario?

De tertia qualitate Confeſſarij.

Quia Confeſſarius adminiſtrans Sacramentum in peccato mortali, peccat ipſe peccato ſacrilegij, indignè tractans res ſacras.

Quid ergo aget Confeſſarius cùm pœnitens petit ab ipſo abſolui, & conſcientiam habet peccati mortalis?

Confiteatur prius ipſe confeſſarius, ſi poſſit; ſi non poſſit, conteratur coram Deo de peccato ſuo, vel abſtineat ab audiendâ Confeſſione.

Satiſne eſt Confeſſario quod ſit in ſtatu gratiæ, vt bonitatem habere exiſtimetur?

Debebit inſuper cùm ſe parat ad audiendas Confeſſiones, excitare in ſeipſo zelum ſalutis animarum ad maiorem Dei gloriam ac petere à Deo gratiam vt pœnitens verè ad ipſum redeat per pœnitentiam, ac Sacramenti fructus conſequatur.

Qui ſunt illi Sacramenti Pœnitentiæ fructus, quos procurabit pœnitenti Confeſſarius?

Tres potiſſimùm. Primus reconciliatio cum Deo per remiſſionem peccatorum. Secundus vitæ emendatio. Tertius gratiæ ſanctificantis & virtutum augmentatio. Ad quos fructus conſequendos variis modis Confeſſarius debet adiuuare pœnitentem.

Quomodo adiuuabit ad conſequendum primum fructum?

Si Confeſſarius excitet pœnitentem ad perfectam Contritionem, Confeſſionem ac Satisfactionem pro peccatis, proponendo varia motiua ad dolorem inducentia, cùm opus fuerit, ac animando pœnitentem, vt cum fiducia integrè confiteatur, non autem nimia ſeueritate ac obiurgationibus deterrendo.

Quomodo iuuabit ad emendationem vitæ?

Si proponat pœnitenti opportuna remedia contra recidiuam, vt excidat radicem peccatorum; qualia ſunt mortificatio ſenſuum exteriorum ac interiorum, necnon paſſionum appetitûs ſenſitiui. Quotidiana conſcientiæ diſcuſſio, Sacra lectio piorum librorum, Oratio cum ieiunio & eleëmoſyna, ſi rurſus tale peccatum acciderit. Frequentior vſus pœnitentiæ & Euchariſtiæ. Et alia huiuſmodi quæ docebit vnctio quibus fragilis voluntas humana à peccato deterreatur.

Quomodò iuuabit ad conſequendum tertium fructum quod eſt gratiæ & virtutum augmentatio?

Inſtruendo & exhortando pœnitentem ad ſe totum Chriſto

tradendum & vniendum per actus feruentes amoris, ac imitationem præſtantiſſimarum eius virtutum, cum puriſſima intentione nunquam illi diſplicendi, ſed potiùs magis magiſque complacendi, ita vt elaboret Confeſſarius Chriſto potiùs applicare animas pœnitentium, quàm ſibi ipſi. Qua in re erratur nonnunquam ab aliquibus.

Quo pacto iuuabitur Confeſſarius ad hæc rectè & vtiliter praſtanda?

Si ipſe cum metu ac tremore Iudiciorum Dei ſitiénſque animarum ſalutem, ea addiſcat continuo ſtudio quæ neceſſaria ſunt ad ſuum munus rectè obeundum, recurratque ad Deum per frequentem orationem ab eo poſtulans, ne anima ad eius imaginem creata, & ſanguine Chriſti redempta, ac perfuſa, negligentiâ ſuâ pereat, quâ impediat vim & efficaciam ſanguinis Chriſti & diuinæ liberalitatis influxum in pœnitentes: quin potiùs ſuppleat ſummâ ſuâ bonitate ac clementiâ vilis inſtrumenti defectus. *Rolandus in direct. Confeſſar. c. 2.*

Nouiſti piam aliquam orationem quam præmittere debeat Confeſſarius, cùm auditurus eſt Confeſſionem?

Valde pia & idonea eſt illa quam docet Hieronymus Sauanarola *in eruditorio Confeſſorum*, Confeſſor, inquit, cùm vocatur ad audiendum pœnitentem, ante omnia ſtatim ad Deum per orationem ſe conuertere debet, quia ars eſt artium regimen animarum & benè regere ſicut & benè regi, eſt donum Dei ſingulare, conuerſus ergo ad Deum dicat humiliter, *cor mundum crea in me Deus*, &c. *Tract. 1.*

Digna profectò illa oratio quæ memoriæ tradatur, & peto à te vt illam integrè recites, ſi habere vis à me approbationem, ad excipiendas Confeſſiones.

Cor mundum crea in me Deus, quia cor immundum non poteſt animas mundare *& ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis*, ne cupiditate vel inani gloriâ, vel curioſitate vel ſenſualitate ducar: ſed ſolùm hoc faciam pro gloriâ tuâ & animarum ſalute: *ne proiicias me à facie tuâ*, id eſt à lumine vultus tui, ne per ignorantiam errans velut cæcus, cæco ducatum præſtem. *Et Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me*, non me permittas cadere in tentationem, audiendo aliena peccata, per quem caſum, Spiritum ſanctum tunc à me auferres. *Redde mihi lætitiam ſalutaris tui*, poſt Confeſſionem auditam, ne remanentibus in me peccatorum (quæ audiero) phantaſmatibus, lætitiam deuotionis filij tui penitùs amittam: *& ſpiritu principali confirma me*, vt ſpiritu ſemper fortior ſim, perſeuerem ſine peccato, ſic enim *docebo iniquos vias tuas*, quæ

Pſal 50. non poteſt licitè & decenter.

ſunt mandata tua & *impij ad te conuertentur*, & benè viuent ad honorem & laudem gloriam tuam in ſæcula ſæculorum. Amen.

Dixiſti initio quinque maximè qualitates in Confeſſario requiri, putaſne quaſdam alias eſſe neceſſarias?

Omnino; requiritur enim, & prudentia maxima, atque etiam ſigillum, vt nihil reuelet ex auditis in Confeſſione.

Ad quid prudentia maxima requiritur in Confeſſario?

De ſextâ qualitate Confeſſarij.

Vt probè cognoſcat an pœnitens ſit ſufficienter contritus, vel attritus, confiteatur integrè, & habeat verum propoſitum ſe emendandi. Vt ſi aliqua ex illis deſint, cautè inducat pœnitentem, vt ea ſuppleat. Vt eum arguat, vel aliquando conſoletur. Vt congruam ſatisfactionem imponat. Vt ex impoſitâ pœnitentiâ, cognoſci non poſſint peccata, quæ fuerunt manifeſtata in Confeſſione. Vt differat nonnunquam abſolutionem vel communionem. Denique vt omnes ſui officij partes expleat, quia in omnibus prudentiâ, & circumſpectione opus eſt.

Quid eſt ſigillum Confeſſionis?

De ſeptimâ qualitate Cōfeſſarij.

Eſt debitum, ſeu obligatio non reuelandi Confeſſionem.

Quare debitum illud vocatur ſigillum?

Quia quèmadmodum ſigillum rem aliquam celatam & occultam tenet, ne palam fiat: ita etiam iſtud debitum, ſeu obligatio non reuelandi Confeſſionem, tenet ſecretum, & efficit ne aperiatur id quod dictum eſt in Confeſſione, niſi alia via cognoſcatur.

Quo iure Confeſſarius obligatur ad ſigillum?

Primo iure naturali, quia naturæ iura præcipiunt, vt ſeruemus ſecretum nobis commiſſum, nec illud publicemus. Secundò iure diuino poſitiuo, quia Chriſtus inſtituendo Confeſſionem, cenſetur etiam tacitè ea inſtituiſſe, ſine quibus Confeſſio eſſet cauſa, & intolerabilis hominibus: at niſi ſecreta ſeruaretur Confeſſio, eſſet iugum importabile hominibus. Tertiò etiam iure Eccleſiaſtico, quia Eccleſia præcipit ſigillum, omnibus Confeſſariis ſub grauiſſimis pœnis.

Poſſéſne producere aliquòd decretum Eccleſiæ in quo præcipiatur iſtud ſigillum?

Cocilium Lateranenſe ſub innocentio tertio, c. 21. ita ſtatuit. *Caueat autem omnis Sacerdos ne verbo, vel ſigno, vel alio quouis modo prodat aliquatenus peccatorem, ſed ſi prudentiori conſilio indiguerit, illud abſque vlla expreſſione perſonæ cautè requirat, quoniam, qui peccatum Pœnitentiali iudicio ſibi detectum præſumpſerit reuelare, non ſolum à Sacerdotali officio*

deponendum decernimus, verum etiam ad agendam perpetuam pœnitentiam in arctum Monaſterium detrudendum. Concilium etiam Moguntinum quartum ſub Sebaſtiano Archiepiſcopo, ita ſtatuit. *Quod ſi Sacerdos alicuius crimen per Confeſſionem ſibi compertum, vel aperto indicio, aut ſaltem conditionis, aut loci, aut viciniæ, aut cuiuſcumque circumſtantiæ ſignificatione reuelauerit, à beneficio Eccleſiaſtico remotus, ad arctum Monaſterium ad agendam pœnitentiam retrudatur.*

Quænam cadunt ſub ſigillo Confeſſionis, ita vt ea ſecreta ſeruare teneatur Confeſſarius?

Omnia & ſingula peccata mortalia, ſingula etiam peccata venialia in particulari; quantumvis leuia; ea omnia quibus poſſent alij in peccati alicuius cognitionem deuenire; ea etiam quæ poſſent directè, vel indirectè ruborem, verecundiam, ſiniſtram ſuſpicionem, vel quodcumque damnum pœnitenti procreare. Denique etiam peccata aliorum à pœnitentibus, tam complicium, quàm aliorum, quæ ipſi Confeſſario nota eſſent tantùm per viam Confeſſionis ipſius pœnitentis, ſiue licitè, ſiue illicitè.

Reuelarétne Confeſſionem Sacerdos qui publicè pœnitenti Eucharistiam eam denegaret, dicens publicè: non tibi do Euchariſtiam, *quia non adis pœnitentiarium pro peccato, pro quo te abſoluere non potui?*

Proculdubio reuelaret, cùm hoc modo detegeret pœnitentem ſibi confeſſum fuiſſe aliquod peccatum mortale.

Quid ſi diceret Sacerdos de vrbe, vel oppido in quo audiuit Confeſſiones, quòd ibi multa crimina perpetrantur?

Non reuelaret Confeſſionem, veruntamen peccaret ſic loquendo, quia ſcandaliſaret ſimplices qui Confeſſionem reuelari exinde putarent. Poſſent tamen tales eſſe circumſtantiæ vt reuelare cenſeretur.

Quid ſi diceret Sacerdos de aliquo, ille mihi confeſſus eſt ſua venialia, nullum determinando in particulari?

Non reuelat, quia nemo eſt qui veniat ad confitendum, quia ſaltem veniália confiteatur, vt præbeat materiam ſufficienti abſolutioni. Vnde quemadmodum poteſt dicere Confeſſarius, illum abſolui à peccatis, ita etiam poteſt dicere, abſolui illum à venialibus. Numquam autem licet dicere, abſolui eum à mortalibus.

Ponis ergo diſcrimen aliquod inter reuelationem mortalium, & venialium?

Ita eſt, quia non licet dicere aliquem confeſſum fuiſſe aliqua mortalia, nec in genere, nec in ſpecie, licet autem di-

cere aliquem confeſſum fuiſſe aliqua venialia in genere, modò de nullo loquatur in particulari.

Non eſt neceſſe quod pœnitens confeſſus ſit venialia plura; cum vnius peccati venialis Confeſſio ſufficiat?

Ita eſt quidem, ſed tamen cùm nemo diu viuat ſine pluribus venialibus, non debet cenſeri iſta loquutio iniurioſa Pœnitenti, nec prohibita ſub graui peccato.

Frangerétne ſigillum Confeſſarius qui retegeret aliquas circumſtantias Confeſſioni impertinentes?

Reſpondeo, non frangeret, vt ſi quis diceret ſuum pœnitentem eſſe Germanum vel Italum, ſcrupuloſum aut valde moroſum in Confeſſione.

Quid ſi alius à pœnitente, cuius peccatum audiuit in confeſſione non ſit complex peccati, ſed imprudentia forſan pœnitentis relatum eſt eius peccatum, hocne pertinet ad ſigillum?

Reſpondeo tale peccatum alterius à pœnitente concludi etiam ſub ſigillo per accidens, nec licere confeſſario detegere, imò debet monere pœnitentem ne quemquam nominet ſine neceſſitate, dum confitetur.

Licétne Confeſſario loqui cum pœnitente extra confeſſionem de eius peccatis auditis in confeſſione?

Dico peracto iudicio pœnitentiali & abſolutâ confeſſione, ablatam eſſe facultatem confeſſario agendi cum confeſſo de peccatis confeſſis, aut ea illi obtrudere, niſi fieret iſtud ex conſenſu pœnitentis.

Licétne Confeſſario loqui cum aliis de peccatis pœnitentis ex eius licentia?

Licet; nam & ipſe pœnitens poſſet pœnitentiam publicam agere, & peccata ſua diuulgare adhibito prudentiæ moderamine.

Licétne Confeſſario loqui de virtutibus pœnitentis?

Fas eſt, quia virtus non pertinet ad Sacramentum confeſſionis. Caueat tamen ne laudet vnum præ alio, aut ex duabus mulieribus dicat vnam eſſe caſtam præ alia.

Licétne Confeſſario inter concionandum carpere peccata audita in confeſſione?

Licet in maioribus locis, ſi talis adhibeatur cautela & diligentia, vt authores peccati non veniant in ſuſpicionem, aut in opinionem: peccati enim retentio non eſt contra ſigillum, modò non referatur ad pœnitentem.

Vt ſe geret Confeſſarius ſi illi dicatur, quomodò talem abſolviſti, vel non abſoluiſti?

Reſpondere debet, functus ſum officio meo, aut aliis æquipollentibus verbis eludere interrogationem.

Poſſétne ſaltem reuelari Confeſſio ex diſpenſatione ſummi Pontificis, vel ob periculum mortis imminentis, ſi non reueletur?

Reſpondeo ſummum Pontificem non poſſe diſpenſare in ſigillo Confeſſionis, ſicut poteſt in votis: quia non poteſt ſe offerre tanta vtilitas ob quam iuri ſigilli contrauenieudum ſit, vel ad modicum tempus. Dico etiam potiùs mortem eſſe ſubeundam Confeſſario, quàm quòd Confeſſionem reuelet, cuius ſigillum eſt ſecretum ſecretorum, & arcanum arcanorum, quod nunquam publicare licet.

Exemplum de loquaci Confeſſario.

Nouellus quidam Confeſſarius in Italia dixit coram quibuſdam primam mulierem, cuius Confeſſionem exceperat, fuiſſe valdè pulchram nomine Catharinam: poſt aliquot menſes dixit, coràm aliis primam quam audierat fuiſſe adulteram: cum ſeorſim hos & illos illud referentes audiuiſſet maritus, coniecit inde ſuam mulierem adulteram eſſe, ſtatímque interfecit. Ecce caſus: qui habet aures audiendi audiat. *Refert Baptiſta Conradus reſponſorum* 1. *parte quæſito* 332.

SECVNDA PARS EXAMINIS *Confeſſariorum de Elementis Caſuitarum.*

A

Abigeatus eſt crimen, quo quis deprædatur animalia, ea ex armentis ſtabulis aut ſiluis abigendo.

Acceptilatio eſt reſponſum creditoris, quo interrogatus an acceptum habeat aliquod ſibi debitum, non ſolutum realiter, dicit ſe habere.

Acceptio perſonæ eſt iuſtitia, quâ perſona perſonæ præfertur in conferendo ei aliquid quod ex debito iuſtitiæ alteri eſt conferendum, & non ob meritum eius, ad ipſam rem. Si enim non eſſet debitum, non eſſet acceptio perſonarum, cum vnicuique liceat de ſuo dare cui vult. *Quid eſt acceptio perſonarum, &c.*

Acedia eſt torpor mentis bona inchoare negligentis, vel eſt triſtitia aggrauans mentem, vt nihil boni agere libeat. Eſt implicitè contra illud præceptum, *memento vt diem Sabbati ſanctifices.*

Actio eſt ius ad petendum aliquod coram iudice. Alia eſt realis quæ ſequitur rem & non perſonam per quam perſona non eſt obligata. Perſonalis alia quæ perſonam tenet obligatum, vt in furto.

Accuſatio eſt alicuius in libello rei de crimine delatio coram iudice ad vindictam.

Adiurare creaturas eſt per inuocationem diuini nominis vel alterius rei ſacræ obſecrando vel imperando inclinare eas ad aliquid agendum vel patiendum.

Adoptio eſt legitimus actus, per quem qui filius non eſt, pro filio habetur pene naturam imitans; idque auctoritate principis.

Adulatio eſt peccatum ex ſermone vanæ laudis alicui exhibito intentione complacendi. Laudare autem aliquem non mendaciter ad finem bonum peccatum non eſt.

Adulterium eſt alieni thori violatio.

Aduocatus in iudicio dicitur, qui apud Iudicem deſiderium ſuum, vel amici exponit, vel alterius deſiderio contradicit.

Alienatio eſt omnis actus, per quem transfertur dominium.

Ambitio eſt appetitus potentiæ,

Angaria eſt opus, aut munus mere perſonale ſine detrimento rerum.

Appellatio eſt à minore ad maiorem iudicem prouocatio: debet autem fieri intra decem dies à latâ ſententiâ.

Apoſtaſia eſt temerarius à ſtatu fidei, obedientiæ Eccleſiaſticæ vel Religionis receſſus. Vnde eſt triplex.

Arbiter eſt ille, qui eligitur vt iudex & agit ordine iudiciario ſeruato in ſubſtantialibus iudiciis.

Arbitrator eſt amicabilis compoſitor & pacis medicator non ſeruato ordine iuris. Poteſt aliquid detrahere de iure alterius ex cauſa, cum multum lucratur qui à lite recedit.

Arrogantia eſt filia ſuperbiæ, qua quis multùm ſe exiſtimans cæteros, quos intra ſe videt & quibus non conſulendo loqui, ſed vix dominando dignatur.

Aſtutia eſt, cùm quis ad conſequendum aliquem finem bonum vel malum vtitur non veris mediis, ſeu ſimulatis & apparentibus.

Auaritia eſt inordinatus amor habendi, dum quis ſupra modum menſuræ appetit, acquirit, aut retinet diuitias ſupra quod neceſſarium eſt ad vitam aut conditionem.

Bellum eſt conflictus publicarum perſonarum, ſeu etiam voluntas nocendi per arma parti aduerſariæ.

Beneficium eſt quædam beneuola actio gaudium tribuens capienti.

Beneficium Eccleſiaſticum eſt ius accipiendi aliqua temporalia propter obſequium ſpirituale.

Blaſphemia importare videtur quamdam derogationem excellentis bonitatis alicuius & præcipuè diuinæ. Fit tribus modis. 1, cum Deo attribuitur quod ei non conuenit. 2. cum

ab eo mouetur quod ei conuenit. 3. cum creaturæ tribuitur quod ſoli creatori conuenit.

Cambium eſt permutatio negotiatoria numiſmatum pro numiſmatis ſpe lucri. Fitque diuerſo modo.

Canonica portio dicitur quæ eſt à Canonibus probata & debita iure decretorum.

Canonizatio Sanctorum eſt Canonicum & regulare ſtatutum quod aliquis mortuus honoretur pro ſancto: puta quod fiat officium eius ſolemne.

Character eſt quædam ſpiritualis qualitas animæ ad ſignificandum, diſponendum, aſſimilandum, diſtinguendum.

Cenſura. *Quære infra in 3. p. huius examinis.*

Ceſſatio à diuinis. *Quære infra in 3. p. huius exam.*

Cenſus eſt quædam penſio quæ de prouentibus ſoluitur: vel ſic eſt ius exigendi penſionem de re vtili alterius.

Certum dicitur id, de quo proprio nomine, vel indubitata circumlocutione conſtat.

Circumſtantia dicitur quod circumſtat actum, quaſi extrinſecus extra actus ſubſtantiam conſideratum.

Ciuitas vel vniuerſitas non dicitur aliquid facere niſi id ſit collegialiter deliberatum.

Clamor eſt filia iræ, quâ quis clamat contra aliquem confusè & inordinatè, aut furiosè loquitur. Et ſecundùm ſe eſt veniale peccatum.

Clandeſtinum Matrimonium intelligitur tribus modis. 1. factum ſine teſtibus. 2. factum ſine Bannis & proclamationibus. 3. cum fit ſine Parocollo & teſtibus. Hocque tertio tantum modo diſſoluit.

Claues ſunt aliqua poteſtas ſupra naturalem facultatem quæ eſt principium aliquorum actuum ſupernaturalium.

Claues Eccleſiæ ſunt poteſtas iudicandi in foro animarum, quæ poteſtas integratur ex poteſtate diſcernendi in cauſæ examinatione vnde clauis ſcientiæ & poteſtatis definiendi in cauſæ determinatione vnde clauis potentiæ quæ eſt principalis. His clauibus vtitur Sacerdos vt inſtrumentum Chriſti principalis agentis; ideò ſecundùm rectam Chriſti motionem debet agere ne peccet, quia inſtrumentum agit ſecundùm quod mouetur à princpali agente.

Colluſio fit cum aliquis cum ſuó aduerſario paſcitur vt pro ſe in cauſa vel iudicio permittat ſententiari.

Commodatum eſt alicuius rei ad aliquem ſpecialem vſum gratuito facta conceſſio. Si interueniat merces, tranſit in locatum. Nec fit in rebus vſu conſumptibilibus.

Compenſatio eſt debiti & crediti inter ſe contributio.

Conceſſum de iure communi intelligitur id quod non eſt prohibitum.

Conductio contractus, quo res vel perſona aliqua ad vſum vel fructum recipitur.

Concuſſionis crimen eſt, quando quis habens aliquam poteſtatem vel officium ad iudicandum, vel decernendum, vel magis aut minus facit quod ex officio facere deberet, vel per minas cogit aliquem ad faciendum vel non faciendum indebitè.

Coniuratio eſt ſimul vel vnum iurare, ac cum aliqui rebelli authoritate in vnum ſe colligendo iuramenta dederunt.

Concupiſcentia eſt appetitus inordinatus, per quem ſuperiora inferioribus turpiter ſeruiunt, vel inferiora Superioribus contumaciter reluctantur.

Conſcientia eſt iudicium in ratione quod ſic debet eſſe. Sequitur ſindereſis quæ eſt ſcintilla conſcientiæ quæ ſtimulat voluntatem ad bonum faciendum.

Conſuetudo eſt ius quoddam moribus inſtitutum quod pro lege ſuſcipitur.

Contemptus propriè eſt, quando ex ſola voluntate non vult quis ſubiicere ſe ſtatuto, vel præcepto obedire ex dedignatione quadam quod ſuperiori tali ſubditus ſit. Et non poteſt apparere quoad forum extrinſecum niſi poſt monitionem. Sed ſi quis tranſgreditur præceptum ex concupiſcentia, ira, vel negligentia, aut alia particulari cauſa, non peccat ex contemptu, niſi ſæpius iteraret.

Contractus eſt vltro citróque obligatio ex voluntate & pacto ſurgens partium.

Quaſi contractus eſt obligatio conſurgens ex aliquo officio ſine pacto expreſſo, vt tutela, cura, negotiis geſtis.

Contentio eſt impugnatio veritatis cum confidentia clamoris.

Contritio eſt dolor voluntariè aſſumptus pro peccatis cum propoſito confitendi & ſatisfaciendi.

Contumacia eſt quædam voluntaria inobedientia, quâ quis monitionem iudicis implere contemnit.

Contumelia, quando quis id quod eſt contra honorem alicuius, deducit in notitiam eius & aliorum ſiue per ſigna, ſiue per verba. Contumelia importat defectum ſolius culpæ, conuitium culpæ & pœnæ, vt ſi quis iniurioſè dicat alicui eum eſſe cæcum, claudum, conuitium dicit, non contumeliam.

Correctio fraterna eſt admonitio charitatiua fratris de

...tione peccatorum ex charitate fraterna procedens.

...pula eſt ſuperfluitas ciborum.

...lpa eſt deuiatio à bono quod hominis diligentia præui... potuit.

Culpa lata eſt non intelligere quod omnes intelligerent, ...l maiors pars.

Culpa leuis eſt omittere quod diligens homo non omiſiſſet, vel facere quod diligens homo non feciſſet.

Leuiſſima culpa eſt non præuidere quod diligentiſſimus præuidiſſet. Qui cauſam damni dedit proximo ex culpa, tenetur in foro conſcientiæ pro omni culpa pro qua ex iure ciuili, vel canonico teneretur. Innocentius, *ſolum de dolo & latà culpâ.*

Cura animarum eſt poteſtas ligandi & ſoluendi in foro pœnitentiali. Largiùs dicitur poteſtas puniendi exceſſus in Eccleſia.

Curialis dicitur qui nexibus curiæ ligatus adulatur principibus.

Curioſitas eſt deſiderium ſciendi inutilia & ad ſe non ſpectantiâ.

Depoſitum eſt quod cuſtodiendum alicui datum eſt.

Deriſio eſt, cùm aliquis malum alicuius perſonæ, vel defectum in ludum, vel riſum ponit, vt erubeſcat & verecundetur.

Deſperatio eſt, quando ex falſa exiſtimatione aliquis propter peccata quæ fecit, vel bona quæ omiſit, deſperat de Dei miſericordia credens Deum, vel nolle, vel non poſſe ſibi parcere, vel in gratiam recipere.

Detractio eſt alienæ famæ per occulta verba denigratio & dicuntur occulta reſpectu eius de quo dicuntur. In quo diſtinguitur à contumelia quæ fit per aperta verba in faciem.

Dignitas eſt adminiſtratio rerum Eccleſiaſticarum cum iuriſdictione, ſcilicet quoad forum contentioſum etiam in modicis cauſis. Differt à perſonatu quæ eſt quædam prærogatiua in Eccleſia ſine iuriſdictione. Vt habere ſtallum in choro. Et ab officio quod eſt adminiſtratio rerum Eccleſiaſticarum ſine iuriſdictione.

Dilapidator dicitur prælatus qui res Eccleſiaſticas alienat & malè expendit.

Diſpenſatio eſt iuris communis relaxatio.

Diuortium eſt viri ab vxore, vel è conuerſo legitima ſeparatio.

Dolus aliquando bonus & licitus, vt eſt ſolertia, quâ quis aliquid ſimulat ne damnificetur à proximo.

At ordinariè in malo ſumitur, éſtque omnis calliditas, fallacia, machinatio ad circumueniendum, fallendum, decipiendum proximum.

Dominium eſt ius habendi, poſſidendi, fruendi, vtendi, ac diſponendi de aliqua re pro libito voluntatis, vel ſecundùm aliquem modum determinatum à Superiore quodam.

Donatio propriè eſt, quâ aliquis dat eâ mente vt ſtatim velit accipientis fieri, nec vllo caſu ad ſe reuerti, & propter nullam aliam cauſam facit, quàm vt liberalitatem & munificentiam exerceat, *ff. de donat. in principio*, & hæc donatio dicitur ſimplex.

Donatio inter viuos quæ fit ſine vllâ mortis ſuſpicione, ex merâ liberalitate & eâ mente ac propoſito, vt res donata ſtatim fiat accipientis, nec vllo caſu ad donationem reuertatur.

Donatio cauſa mortis, eſt ea quæ fit à donante in morbo ſaltem periculoſo, ita vt magis velit habere ſe, quam eum cui donat, magiſque eum cui donat, quàm hæredem ſuum.

Differt à legato, quia legatum fit nolenti non donatio cauſa mortis. Iura de his varia ſunt.

Dos eſt quædam donatio facta à Patre mulieri, vel ab extraneo, vel facta à muliere ipſi viro, pro oneribus Matrimonij ſuſtinendis.

Dubium eſt motus indifferens in vtramque partem contradictionis. Vel eſt æqualitas rationum contrariorum. Differt ab opinione, quâ in alteram magis inclinat mens.

Duellum eſt pugna duorum cum aſſignatione loci & temporis.

E Ebrietas eſt priuatio vſus intellectus facta ad aliquod tempus ex immoderato potu vini, aut alterius rei potabilis.

Electio eſt alicuius perſonæ idoneæ ad dignitatem vel fraternam ſocietatem ſeruatâ formâ canonicâ, facta vocatio.

Eleemoſyna eſt opus, quo datur aliquid indigenti ex miſericordiâ.

Emancipatio eſt relaxatio patriæ poteſtatis coram iudice competente voluntate patris & filij concurrente.

Emptio eſt contractus voluntarius recipiendi aliquam merçem pro pretio.

Enormis iniuria dicitur ex perſonæ læſæ dignitate, ex loco celebri, ex tempore feſti, ex re vt magno vulnere, ex modo.

Errare eſt aliud pro alio putare, in his quæ non pertinent ad regnum Dei, peccatum non eſt leue.

Emphiteoſis eſt contractus quo res immobilis accipitur

et eam meliorandam. Eſtque aliquid medium inter locationem & venditionem, differtque à contractu cenſuali, quia per illum transfertur ſolum dominium vtile, ac per hunc quidquid eſt iuris reſeruatâ ſolâ penſione annuali.

Euidens propoſitio eſt quæ ſecum hæſitationem, aut formidinem non patitur in intellectu, ſaltem cordatam & rationabilem.

Euictio ablatio eſt rei habitæ, emptione, vel alio contractu, interpoſito iudicis decreto.

Executor dicitur qui rem iudicatam ducit ad effectum.

Exceptio eſt defenſio in iure & excluſio dictorum ab auctore.

Exemptus dicitur qui non ſubeſt iuriſdictioni ordinarij.

Exorciſmus eſt adiuratio contra diabolum.

Falcidia lex, quâ ſancitur vt hæres quartam partem bonorum ſibi relictorum, ſi grauiter oneratus ſit legatis, accipiat, cætera legatariis relinquat.

Facultas dicitur quando ſine difficultate poteſt quis facere.

Falſitas non ſolum dicitur in dicendo falſum, ſed etiam in tacendo verum.

Fama eſt illæſæ dignitatis ſtatus legibus & moribus comprobatus. Famam tenetur defendere qui inter tales eſt qui poſſunt imitari: ſi verò poſſint ſolùm reprehendere non imitari, non tenetur ſed ſufficit conſcientia.

Fœnus eſt lucrum de vſurâ, ſicut vſurâ eſt lucrum de capitali: vnde fœnus, duplex vſura vocatur.

Feudum eſt beneficium quod ex beneuolentia conceditur alicui ita quod proprietas rei immobilis beneficiariæ penes dantem remaneat, vſufructus ad recipientem tranſeat, ac hæredes vt ille vel illi fideliter Domino ſeruiant per aliquod ſeruitium perſonale, vt ire ad exercitum.

Fideiuſſor eſt qui pro alienis debitis intercedit.

Filius ſpurius dicitur omnis natus ex illicito coitu præterquam de concubina in domo retenta ab eo qui non eſt coniugatus.

Fiſcus eſt burſa Cæſaris vel principis, vel poteſt dici hodie. Fiſcus eſt ſaccus ſine conſcientia.

Fomes eſt languor naturæ qui carnis concupiſcentia appellatur, eſtque pœna peccati.

Forum eſt exercendarum litium locus à *fando* dictus.

Furtum eſt contrectatio rei alienæ mobilis, corporalis, fraudoſa inuito Domino facta animo lucrandi. Quòd ſi Do-

minus videt & non contradicit ex timore vel verecundia, perinde eſt ac ſi contradiceret.

Furti ſpecies ſunt ſacrilegium, furtum rei ſacræ, peculatus rei publicæ. Abigeatus furtum de grege diſperſo. Plagiatus, cum homo liber venditur, emitur, vel alienus ſeruus ad aliam regionem furtiuè ducitur.

G Generalis clauſula continet omnia niſi contraria mens concedentis appareat. Non enim videtur quis generaliter concedere quod in ſpecie non eſſet conceſſurus, nec etiam maiora expreſſis, niſi ſpecialiter committantur.

Gula eſt appetitus inordinatus cibi & potus.

H Hæreticus vt ſit aliquis propriè & ſit excommunicatus, tria requiruntur. 1. falſa credulitas in rationali circa articulum aliquem fidei. 2. peruerſa voluntas in concupiſcibili. 3. impugnationis pertinacitas ex parte iraſcibilis. Sic cum quis errat in fide & paratus eſt corrigi ac rationem intelligere, vel dubitat tantùm ex animi infirmitate, nec pertinaciter inſiſtit, non eſt habendus Hæreticus.

Hiſtrio eſt qui de perſona ſua ludum facit.

Homagium eſt, quando quis facit alteri promiſſionem genibus flexis & manibus intra manus illius poſitis: ita quod efficitur homo illius.

Homicidium voluntarium eſt, quod animo & intentione occidendi hominem perpetratur cum effectu ab homine, vt homo eſt; non autem ab homine, vt à lege, aut vt eſt legis miniſter.

Homicidium caſuale quod præter voluntatem euenit ex caſu fortuito.

Homicidium ex neceſſitate defenſionis excuſatur.

Humilitas tria requirit. 1. Quod quis ſe reputet aliis viliorem. 2. Quòd aliis obtemperet. 3. Quòd dona Dei quæ in ſe habet abſcondat, ſéque vilem ab extra demonſtret, niſi honor Dei & bonum proximi aliud ſuadeat.

Ieiunium eſt afflictio carnis per ſubſtractionem cibi & potus facta ſecundùm inſtitutionem Eccleſiæ. Sumptum aliquid per modum medicinæ, vt quis non deficiat in die ieiunij, non frangit ieiunium.

Ignorantia mala eſt ea, quâ quis ignorat quæ ſcire expedit ad ſalutem. Eſtque vel facti, vel iuris, aut diuini, aut naturalis aut ciuilis, aut canonici, éſtque vna affectata, quâ quis deſiderat manere in tenebris: alia craſſa & ſupina, cùm quis ex negligentia quadam & pigritia non curat addiſcere. Addunt alij ignorantiam erroneam cùm ij qui ſunt in via veritatis volun-

tar

tiuè ab ea recedunt in errorem ſe præcipitantes, vt hæretici.

Siquid non eſt explicitè in mandatis diuinis, ſed ad illa ducibile cum ſubtilitate, excuſantur à culpa & pœna ignorantes non tamen ignorantia affectata, craſſa & ſupina cùm illud non faciunt. Puta, quia laboratur pro viribus ſcire ſibi neceſſaria. Vt ruſticus & mulier ſi libenter aſſiſtant prædicationi & vbi talia declarantur. Religioſus ſi ſtudet lubenter & interrogat doctos. Excuſantur etiam à pœna excommunicationis. Et iura quæ videntur ſonare contrarium fundantur in præſumptione ignorantiæ craſſæ, aut affectatæ.

Immunditia eſt filia gulæ, quâ quis prouocat ſe ad vomitum.

Immunitas eſt quaſi ſine muneribus data libertas.

Impedimentum canonicum. *Quære infra in 3. part. exam.*

Impoſſibile aliquandò dicitur quod non commodè poſſumus facere, vel quod non eſt honeſtum, vel quod iuſtè non poſſumus. Illud enim poſſumus quod de iure poſſumus.

Imperium merum eſt habere gladij poteſtatem ad animaduertendum in facinoroſos homines.

Impubes dicitur maſculus ante decimum quartum annum.

Inceſtus eſt conſanguineorum vel affinium abuſus.

Inconſtantia eſt filia luxuriæ, quâ quis non eſt conſtans in bono propoſito ex aliqua paſſione, præcipuè ex amore concupiſcentiæ.

Indignatio eſt filia iræ, quâ quis non vult videre vel audire eum cui iraſcitur. Communiter eſt veniale peccatum in ratione ſcandali aut præcepti, quo in aliquo caſu teneatur loqui.

Indulgentia eſt quædam remiſſio pœnæ debitæ pro peccato poſt habitam contritionem de eo.

Infamia eſt læſæ dignitatis qualitas reprobata quantum ad vitam & mores. Alia eſt facti quæ prouenit ex communi hominum locutione & tollitur per contrarium factum. Alia iuris incurritur per ſententiam, tollitúrque per principem. Po- tamen indirectè Epiſcopus tollere, ſi à caſu abſoluat pro- quem illata erat.

Ingratitudo aliquando eſt tantum circumſtantia actus peccati illud aggrauans, aliquando eſt ſpeciale peccatum quando non eſt alius finis mouens ad aliquid contra benefactorem faciendum, niſi quia deſpicit quis beneficium, vel paruipendit, vel non recogitat.

Iniuria eſt quod fit alicui contra ius, vel facto, vel verbis, vel ſcriptis.

Inquietudo mentis eſt filia auaritiæ, éſtque communiter veniale peccatum, niſi per eam omittantur neceſſaria ad ſalutem.

Inquiſitio eſt alicuius criminis manifeſti ſaltem per famam ex bono & æquo iudicis competentis canonicè facta inueſtigatio. Eſt aliquandò generalis, aliquandò ſpecialis contra certam perſonam. Fama autem debet deferri ad iudicem ſedentem pro tribunali, aliàs in ſecreto non valet. Idque cum aliis indiciis, ſeu ſuſpicionibus.

Inſignia dignitatis quam non habet aſſumens, eſt falſarius.

Inſtitutio eſt beneficij Eccleſiaſtici collatio.

Intereſſe eſt æſtimatio alicuius vtilitatis non habitæ propter alicuius factum iniuſtum, vel conceſſionem iniuſtam.

Intruſus dicitur qui non canonicè, ſed per violentiam occupat honores, vel beneficia Eccleſiaſtica.

Inueſtitura eſt poſſeſſionis rei traditio.

Ira & appetitus vindictæ inordinatus.

Ironia eſt, cum aliquis aſſerit de ſe aliquid vile quod in ſe non recognoſcit; aut negat aliquid magnum quod exiſtimat in ſe eſſe. Vnde eſt propriè mendacium.

Irregularitas eſt impedimentum, ſeu repulſio executionis diuini Officij, ſeu Sacramenti ex canonica conſtitutione proueniens. *Quære infra in 3. p. huius exam.*

Iudex qui ex authoritate legitimâ cognoſcit & iudicat.

Iuramentum eſt aſſertio, vel negatio de aliquo licito poſſibili & honeſto ſacræ rei atteſtatione firmata. Aliud eſt iudiciale, aliud extraiudiciale.

Iuriſdictio eſt poteſtas iuſta & legitima, vel eſt poteſtas dicendi ius. Eſtque vel interna in volentem, vel externa etiam in nolentem. Hæc ſine modica ſaltem aliqua coertione nulla eſt.

Ius eſt ars boni & æqui, vel eſt quod debitum alicui.

Ius patronatus eſt ius honorificum, onerosum & vtile competens in Eccleſia pro eo quod Diœceſani conſenſu eam conſtruxit, fundauit, vel dotauit.

Laïcus dicitur populus qui poteſt habere vxorem & propria

Legatum eſt donatio quædam à teſtatore relicta, ſed ab hærede præſtanda, quæ debetur poſt mortem teſtatoris & poſt aditam hæreditatem.

Legatum ad pias cauſas eſt omne quod relinquitur pro anima.

Legitima debita filiis & ipſis mortuis, nepotibus eſt tertia pars hæreditatis, ſi ſint quatuor filij, vel pauciores: ſi verò ſunt quinque, vel plures, tunc erit medietas quam inter ſe diuident æqualiter. Non ei poteſt imponi grauamen, licèt onerari poſſit per debita. Ita vbi ius ſcriptum ſeruatur, & vbi non aliter determinatur.

Libellus famoſus eſt compoſitio in ſcriptis facta in infamiam alicuius, eius quod probare non vult & in publicum emiſſa. Si author vellet probare id quod in eo eſt, non punitur.

Liber dicitur qui nullius ſubeſt poteſtati.

Libertus eſt ſeruus manu-miſſus.

Litigioſa res dicitur de cuius dominio cauſa inter petitorem & poſſidentem mouetur in iudicio.

Locatio eſt perſonæ, vel rei ad vſum facta conceſſio, mercede in pecunia numeranda conuenta. Quod ſi res, vel ſpecies daretur, non eſſet locatio, ſed contractus innominatus, *do vt facias*.

Lucrum non dicitur niſi deductis expenſis.

Luxuria eſt ſolutio in voluptates.

Macedonianum Senatus-conſultum, ſeu arreſtum, quo decretum eſt, ne detur actio creditori, qui mutuauit filio-familias.

Maledictio eſt imprecatio, ſeu optatio mali alicui facta ſub ratione mali, intendendo ipſum malum. Eſt mortale, ſit de malo notabili, & ex deliberatione: ſecùs ſi ex impetu & ex re minima, niſi ex conſuetudine fieret.

Maledicere creaturæ irrationali otioſum, & vanum & illicitum: prout autem refertur ad hominem, eſt idem peccatum, ac ſi homini fieret.

Maleficium aliquando dicitur ſortilegium, vel incantatio Aliquando quodcumque crimen maximè in proximum.

Manifeſtum dicitur quod per confeſſionem, aut probationem celari poteſt propter euidentiam.

Manumiſſio eſt libertatis datio.

Matematici ſine adſpiratione dicuntur diuini, ſeu diuinatores, cum adſpiratione dicuntur ſcientes in mathematicis diſciplinis, Geometria, Arithmetica & aliis. Vndè verſus.

Scire facit matheſis, ſed diuinare mateſis.

Mendacium eſt falſa vocis ſignificatio cum intentione fallendi.

Meretrix dicitur, quæ multorum libidini ſe exponit, vel

c[illegible] turpitudo venalis eſt. Quædam gloſſa requirit quod xl. homines admiſerit.

Meritum eſt actio, quâ fit vt ei qui agit iuſtum ſit aliquid dari.

Metus eſt inſtantis vel futuri periculi mentis trepidatio.

Minor qui non habet vigeſimum quintum annum completum. *ff. de minor. lib.* 1.

Moderamen inculpatæ tutelæ eſt id facere ſine quo quis ſe defendere non poteſt ſine periculo perſonæ vel rerum.

Mollities eſt receſſus à bono propter triſtitias & ſic opponitur perſeuerantiæ: dicitur etiam prout eſt oppoſita caſtitati, eſtque volũtaria pollutio, & ſic eſt peccatum mortale. 1. *Cor.* 7.

Monachus, qui eſt ſeparatus à conuerſatione ſæculari 15. *q.* 1. *c. Monachus*. Dicitur non Doctoris, ſed plangentis officium habet qui vel ſe, vel mundum lugeat & Domini pauidus præſtoletur aduentum.

Mons pietatis eſt ſumma pecuniæ, vel alterius rei deputatæ ad ſubueniendum per mutuum neceſſitatibus pauperum.

Mora eſt culpa prætermittendi ſolutionem vel receptionem debiti alteri nociua.

Mulcta eſt pœna pecuniaria ab ordinario Superiore impoſita, nec irrogat infamiam.

Murmuratio eſt quædam querela cum impatientia in his quæ homo debet patienter ferre. Eſt mortale ſi ex ipſa fiat aliquid contra præceptum Dei.

Mutuum eſt quod de meo fit tuum. Conſiſtit in iis quæ ſunt in numero vt pecunia, pondere vt plumbum, & menſura vt vinum. Sufficitque vt reddatur ſimile eiuſdem pretij ac vtilitatis. Oporteteque in mutuo vt res tradita fiat accipientis, aliter non eſt mutuum.

N Naufragium eſt naue fractâ ſubmerſio rerum & corporum, quod fortuito caſu plerumquè contingit.

Neceſſarium neceſſitate medij illud intelligitur quod confert aliquem effectum ad ſalutem requiſitum qui aliter obtineri non poteſt, vt eſt baptiſmus paruulis, pœnitentia adultis lapſis.

Negligentia eſt omiſſio alicuius quod poteſt & debet fieri.

Notorium iuris cum quis in iudicio confitetur, aut conuincitur, aut condemnatur.

Notorium facti, ſeu facti permanentis, aut tranſeuntis, aut interpolati eſt clara & famoſa locutio ex euidentia rei [illegible] gens quæ tergiuerſatione aliqua celari non poteſt. Ad quod

ſufficit ſi ſciant ad minus decem perſonæ quibus factum fuerit euidens, nam ſi decem ſciant ex vnius locutione, non videtur notorium facti.

Nouale intelligitur omnis ager de nouo ad cultum redactus, de quo non extat memoria quod aliquando fuerit cultus.

Nouitius dicitur, qui accepto Religionis habitu nondum per aliquam profeſſionem adſtrictus experitur Religionis auſteritatem.

Nuntiatio noui operis eſt prohibitio facta illi qui aut ædificat, aut ædificij formam mutat in alterius præiudicium: quod eſt ædificium nouum facere.

Obligatio eſt vinculum, quo adſtringimur ad aliquid dandum vel faciendum cum honeſtate morali coniunctum.

Obedientia hominis ad Deum definitur ab Anſelmo, affectio voluntatis coniunctæ Deo. Inobedientia affectio voluntatis diabolo inſtrumentaliter copulatæ. Quia ſicut per inſtrumentum ſeparat hominem à Deo, per inobedientiam diabolus. Obedientiam hominis ad hominem & ſubiectio eſt debita reuerentia minoris ad maiorem.

Occultum ſumitur aliquandò, vt eſt diſtinctum è probabili: aliquandò vt eſt diſtinctum è notorio.

Opinio eſt aſſenſus intellectus ad aliquid per quamdam rationabilem electionem declinans in vnam partem magis, quàm in aliam cum dubitatione tamen & formidine alterius partis. Fides eſt cum certitudine abſque tali formidine. Scientia eſt aſſenſus intellectus moti ab obiecto per ſeipsũ cognito. Dubium eſt motus indifferens in vtramque partem ſine aſſenſu. Scrupulus eſt ſuſpicio ex leuibus ducta contra opinionem, fidem aut ſcientiam difficile amouibilis. Certitudo moralis eſt ex probabilibus coniecturis, groſſis & figuralibus magis ad vnam partem, quàm ad aliam ſe habentibus. Certitudo moralis eſt ex euidentia demonſtrationis. Dicit autem Philoſophus 1. Eth. quod *diſciplinati eſt in vnaquaque re certitudinem quærere iuxta exigentiam materiæ.* Aliter certitudo dicitur aſſenſus vnius partis ſine dubitatione.

Otioſitas eſt cum quis quiete neceſſaria ſaluti corporis accepta vacat ab aliquo opere ſpiritali, vel corporali ad quod obligatur.

Pactum eſt conſenſus duorum vel plurimum ad idem faciendum, vel aliquid dandum verbis expreſſum. Pollicitatio eſt ſola offerentis promiſſio.

Pactum dicitur nudum, cùm eſt in puris finibus conuentio-

nis. Veſtitum dicitur, cum interuenit alicuius conditionis adimpletio.

Paraſceua dicuntur omnia bona vxoris extra dotem.

Parentes dicuntur omnes ſuperiores conſanguinei.

Parochia dicitur locus in quo degit populus alicui Eccleſiæ baptiſmalis deputatus.

Parochiale ius in ſeptem conſiſtit. 1. vt populus diebus Dominicis & feſtis audiat Miſſam in ſua Parochiali Eccleſia. 2. in decimis. 3. in oblationibus. 4. in Pœnitentiis accipiendis. 5. in exhibitione Sacramentorum. 6. in ſepulturis. 7. in benedictione nubentium.

De Parochia quis efficitur. 1. acquiſitione domicilij. 2. commoratione in ea per maiorem partem anni etiam ſine tranſlatione domicilij.

Patientia eſt ſua, & ſuorum iniurias ac cætera mala æquanimiter ferre.

Pœna, ſtrictè ſumpta dicitur illa, quæ eſt corporis afflictiua.

Peregrinus dicitur propriè, qui cauſa deuotionis alienas vadit viſitare Eccleſias, aut ſanctorum reliquias.

Periculum vbi eſt, ibi & lucrum collocari debet *lib. ſi. §. Scilicet cum in ſecundam C. de furtis & C. de cad. tol. c. vnica §. pro ſecundo ff. de iudicata l. ſecundum naturam.*

Permutatio eſt vnius rei certæ pro altera re certa vicaria Præſtatio.

Perplexitas eſt dubium.

Pertinax eſt qui perſeuerat in ſententia pluſquam oportet.

Pignus eſt obligatio rei mobilis pro re aliqua aſſecuranda hypoteca obligatio rei immobilis.

Pigritia eſt quædam tarditas ad exequendum bonum, torpor eſt remiſſio in executione boni.

Poſtliminium eſt ius recipiendi ab extraneo rem amiſſam, & in ſtatum priſtinum reſtituendi.

Prebenda propriè conſiſtit in fructuum perceptione. Canonicà verò in iure alicuius qui in Canonicum receptus eſt.

Precarium dicitur quod precibus petenti vtendum conceditur tamdiu quandiu is qui conceſſit patitur. Differt à commodato in quo eſt vſus certus & tempus ſaltem tacitè determinatum.

Precaria fœminini generis penultima producta, eſt ad preces aliquorum facta donatio vſque ad mortem accipientis.

Præceptum eſt iuſſio vel imperium faciendi aliquid, vel

non faciendi ex auctoritate imperantis.

Prælatus largè dicitur omnis habens curam animarum; ſtrictè verò dicuntur ſolum habentes iuriſdictionem.

Prælatio eſt poteſtas coërcendi ſubditos.

Præſcriptio eſt quoddam ius ex tempore congruens, auctoritate legum vim capiens, pœnam negligentibus inferens & litibus finem imponens. Differt ab vſucapione, quòd illa ſit in rebus immobilibus, hæc in mobilibus, éſtque acquiſitio Dominij per continuationem poſſeſſionis temporis ſpatio lege definiti. *in l.* 11 *ff. de vſura.*

Præſumptio iuris quando ius ſuper dubio & veriſimili præſumit aliquid, aut quando ſuper facto dubio vadit per coniecturas præſumendo, ita eſt.

Præſumptio hominis triplex. 1. Violenta cum habetur aliquis criminoſus ex grauiſſimis iudiciis, vt cùm inuenitur ſolus cum ſola in loco ſuſpecto, putà in eodem lecto decumbens. 2. Probabilis quæ ex aliquibus ſuſpicionibus probabilibus tantum procedit. 3. Temeraria quæ ex malis hominibus, vel ex cauſis leuibus procedit, vel vbi actus poteſt æquè referri ad bonum ſicut ad malum. Ex talibus autem firmiter tenere in animo quod frater ſit malus malo peccati mortalis, eſt mortale peccatum, & ſi ex talibus procedit ad punitionem multo magis eſt mortale. Vndè hæc præſumptio eſt firmatio conceptus mentis ab homine facta ex aliquibus coniecturis collecta.

Præſumptio ad ſeipſum eſt, qua quis audet in opera excedentia propriam virtutem. Sicut ſi quis ponit ſe ad audiendum confeſſiones cùm ignorans ſit, nec poſſit mederi & conſulere.

Primitia eſt pars prima frugum Domino offerenda.

Priuilegium eſt, quando conceditur aliquid contra iura & ſic dicitur quaſi priuata lex. Si verò aliquid concedatur quod ſit præter ius commmune ſine præiudicio alicuius, ſic propriè dicitur beneficium & non priuilegium. Qui poteſt conſtitutionem facere, poteſt priuilegium concedere reſpectu ſuæ conceſſionis.

Probationis nouem modi ſunt.

Aſpectus, ſculptum, teſtis, notoria, ſcriptum,
Iurans, confeſſus, præſumptio, fama probabunt.

Proprietas propriè capitur pro dominio.

Prophanum quod ex vſu ſacro in vſum communem conuerſum eſt.

Probabilis opinio eſt, quæ vera apparet ex aliquo fundamento non leui. Eſt autem probabilis, vel ſecundum quid,

cum habetur ratio tantum alicuius medij, vel ſimpliciter cum omnibus expenſis vera apparet, quod requiritur ad licitè agendum.

Prudens iudicium eſt quod ſit adhibita prius diligentia ad veritatem indagandam pro qualitate materiæ & circumſtantiis temporis, loci, finis & perſonæ ſufficiens iuxta prudentiæ regulas. Hæc maior requiritur in rebus practicis.

Promiſſio deliberata & ſpontanea, eſt fidei obligatio facta alicui de re aliquâ bonâ & poſſibili.

Proteſtatio eſt animi noſtri declaratio iuris acquirendi cauſâ vel conſeruandi, vel damnum repellendi.

Proxeneta dicitur mediator in vſura ad illam adiuuans.

Puſillanimitas & vitium, quo quis recuſat in illud tendere quod eſt commenſuratum ſuæ potentiæ. Eſtque tale peccatum qualis eſt obligatio ad illud in quo tendere recuſat.

Q

Quæſtio iuris dicitur cum ambigitur de iure ſiue quid licitum, aut illicitum.

Quæſtio facti cùm quæritur an aliquid factum ſit, necne. In hac poteſt Eccleſia errare cùm agitur de particularibus factis, vt de poſſeſſionibus, de criminibus puniendis & huiuſmodi quæ dependent à teſtimonio hominum. D. Thomas *quolib.* 9. *art.* 6.

Querelæ vel ſunt inofficioſi teſtamenti, vel inofficioſæ donationis, vel inofficioſæ dotis, vt cum mater habens liberos ſecundo marito dat ſua bona.

Quarta falcidia eſt quarta pars matrimonij quæ detrahi debet pro hærede antequam legata ſoluentur; ſolutis prius ære alieno & funeris ſumptibus.

Quarta Trebellianica eſt ius retinendi quadrantem ex fidei-commiſſio quod reſtituit hæres fidei-commiſſario. De Lugo *de Iuſt. diſp.* 24. *ſect.* & §. 1.

R

Rancor eſt diſplicentia contra aliquem propter quam deſiderat, vel quærit quiſpiam malum alteri.

Ratiocinia ſunt redditiones rationum ad quas quis obligatur ex adminiſtratione rerum.

Raptor qui publicè & violenter rapit res alienas.

Raptor puellæ quæ conſentit, ignorantibus tamen parentibus qui reniterentur ſi ſcirent, propriè non committit raptum ſecundum Thomam, Sanchem *de Matrim.* Vbi agit *de raptu.*

Rapina eſt furtum publicum & violentum.

Regularis dicitur qui ad viuendum regulariter adſtrictus eſt, ſiue ſit Clericus, ſiue Laïcus.

Religioſus largiſſimè ſumitur pro quolibet Chriſtiano. Largè pro quolibet Clerico aut alio honeſtè & pie vitam ducente. Strictè religioſus dicitur qui profeſſionem fecit alicui de religionibus approbatis per ſedem Apoſtolicam. Vndè inuenientes nouum ordinem ſine approbatione ſummi Pontificis non ſunt religioſi. Tales cenſet Bretus *in* 2. *ſent. diſt*. 44. ſunt qui non ſeruant regulam in laxis Monaſteriis, quia modus taliter viuendi non eſt approbatus, ideò ſecundum forum externum dumtaxat religioſi ſunt.

Renunciatio eſt rei vel iuris proprij facta ſcienter legitima refutatio.

Reſidere in Eccleſia eſt in eâ deſeruire.

Repreſalia dicuntur rerum aliarum generalis retentio authoritate principis vel ciuitatis pro recompenſatione damni dati indulta.

Reſcriptum, eſt id quod princeps ſcribit ad iuris conſeruantiam vt quando dimittit cauſam decidendam inter aliquos. Differtque à beneficio quod eſt gratia conceſſa præter ius à Principe. Perpetuatur per ſolam citationem, aliàs anno elapſo perdit vim ſi impetrans illo non vſus eſt. Non vitiatur per defectum litteræ vel ſyllabæ,ſed ſi tacitum ſit aliquid,quo expreſſo Papa difficilius conceſſit. Debet autem inſeri in literis citationis. Ac primùm tollitur per ſecundum faciens mentionem de primo.

Reſtitutio eſt in priſtinum ſtatum repoſitio.

Rigor eſt iuris exceſſus qui quandoque ſtatuitur ad terrorem aliorum. Quandoque ſumitur pro ordine iuris ſecundum regulas ipſius ſcriptas. Quandoque pro ſubtilitate. Differt ab æquitate quod eſt ordinatio iuſtitia temperata dulcedine miſericordiæ. Ius verò eſt medium inter æquitatem & rigorem & accipitur pro communi deciſione, quæ fit ſecundùm communes deciſiones iuris.

Riſus qui prouenit ex ſerenitate conſcientiæ & prægustatione ſuauitatis diuinæ eſt fructus Spiritus ſancti. Qui ex manſuetudine naturæ atteſtatur bonitatem naturæ. Qui ex inclinatione ineptæ lætitiæ, peccatum eſt.

Rixa eſt quoddam priuatum bellum quod agitur inter perſonas priuatas ex inordinata voluntate & ſemper eſt peccatum mortale in inuadente, non in defendente ſe,ſi adhibeat moderamé inculpatæ tutelæ, licet difficile ſit iuſtũ temperare dolorem. Si non multum excedit moderamen, erit veniale tantum.

Sacerdos dicitur quaſi ſacra dans, eſtque vir ex ordinatione diuina cultus. Diuino ac maximè ſacrificio offerendo ae-

dictus firmiter. In materia fauorabili nomine Sacerdotis venit Presbyter Diaconus Subdiaconus: in odioſis ſolus Presbyter.

Sacramentum. *Quære ſupra in exam. Subdiac.*

Sacrilegium quaſi ſacræ legis læſio, eſt ſacræ rei violatio vel vſurpatio. Et nomine violationis intelligitur quæcumque irreuerentia.

Satisfactio. *Quære in exam. Presbyterorum.*

Scandalum. *Quære in exam. Diac.*

Schiſma eſt illicita diuiſio per inobedientiam ab vnitate Eccleſiæ.

Seditio eſt tumultus ad pugnam.

Sententia eſt iudicialis definitio quæ controuerſiis finem imponit pronuntiatione competentis iudicis condemnationem vel abſolutionem continens, dicitur interlocutoria, ſi eſt de rebus ad rem definiendam pertinentibus.

Simonia eſt ſtudioſa voluntas dandi vel recipiendi temporale pro ſpirituali præcedente pacto promiſſionis. Dicitur ſtudioſa 1. ex electione & intentione voluntatis.

Spirituale hîc intelligitur quod à Deo vt auctor eſt gratiæ procedit & ad eum vt auctor eſt gratiæ ordinatur. Toletus l. 3. c. 84.

Stellionatus crimen doli & impoſturæ quo quis rem alienam alteri obliget, aut alteri iam obligatam: vel æs pro auro ſubiiciat ſciens. Dicitur à ſtellione animali verſutiſſimo.

Simplicitas vel opponitur diſcretioni & eſt mala: vel doloſitati & eſt bona.

Sobrietas eſt menſura debita circa ea quæ ad vitam neceſſaria ſunt.

Societas ſecundùm *Tullium & Azor.* eſt plurimum conuentio contracta ab commodiorem vſum & vberiorem quæſtum.

Solutio eſt eius quod debetur redditio.

Sors eſt ars diuinandi futura. Dicitur etiam cùm aliquid fit vt effectu conſiderato aliquid occultum innoteſcat.

Sponſalia futurarum nuptiarum promiſſio.

Stultitia dicitur, cùm quis propter ſtuporem non mouetur. Dicitur à ſtupore, tuncque eſt peccatum cùm ex eo prouenit quod propter nimiam immerſionem in temporalibus aliquis non poteſt percipere quæ Dei ſunt. D. Tho. 2.2. q. 46.

Subditus Epiſcopo dicitur quis vel ratione originis, vel domicilij, vel beneficij, aut etiam delicti.

Subſtitutio eſt inſtitutio Hæredis ſecunda deficiente primo.

Subtilitas rationalis & iuri conſentanea laudabilis eſt, ne-

.. irrationalis quorundam qui tantum volunt ſubtilizare
.. ſeipſos non intelligunt & verba peruertunt.
..perſtitio eſt vitium contrarium religioni, per quod exhi-
..tur cultus diuinus, vel illi cui non debetur, vel eo modo
..non debetur. Dicunt alij, eſt religio ſupra modum ſeruata.
Suſpenſio. *Quære infra de cenſuris.*
Suſurratio eſt oblocutio mala de proximo facta occultè ad
..dendam amicitiam aliquorum.
Temerè facere eſt actum à iure ſibi prohibitum ſub colore
..dulento facere.
Temeritas eſt audacia in malum.
Theologus eſt vir bonus in ſacris litteris eruditus, Non tan-
..eruditione intellectus, ſed multò magis affectus, vt ea
..per Theologiam intelligit, traducat per iugem medita-
..em in affectum cordis & operis executionem. Nider. in
..*ſolat part. 3. c.* 15.
..ſtamentum eſt voluntatis iuſta ſententia, de eo quod
..vult poſt mortem fieri de bonis ſuis cum hæredis inſti-
..one.
Theſaurus eſt vetus pecuniæ depoſitio non agnito eius Do-
..ino.
Tornamentum eſt exercitium, in quo circumeundo homi-
..ſe percutiunt ad oſtentationem virium.
Traditio eſt datio poſſeſſionis ex legitimo titulo facta.
Tranſactio eſt de re dubia & lite incerta, nec dum finita
..gratuita pactio, ſed aliquo dato, vel retento.
Treuga eſt ſecuritas præſtita perſonis & rebus ad tempus
..ta diſcordia nondum finita.
Turpe lucrum dicitur acquiſitum ex cauſa inhoneſta, vel
..banda.
..gloria eſt appetitus laudis.
..ſallus eſt qui habet feudum ab aliquo.
..ctigal eſt quod præſtatur ex his rebus quæ venduntur.
..ſt à tributo quod ratione fundi, vel ſoli à poſſidente præ-
..

..ditio eſt permutatio quædam vnius pro alio in iis quæ
..poſſunt. Eſt perfecta cùm ex vtraque parte facta eſt tra-
..io.
Vicarius dicitur, qui vices alterius gerit & alieno nomine
... Vicariorum poteſtas ex eorum commiſſione menſu-
..

Virginitas aliquando ſumitur pro integritate carnis & ſic
..liber naſcitur virgo. Aliquando pro habitu quo volun-

eas determinatur ad reſpuendum promptè & faciliter omnem delectationem veneream etiam licitam, vt mens eius ſpiritualibus vacet, & ſic eſt virtus.

Votum eſt promiſſio Deo facta ex deliberatione firmata de bono ſupererogante propter bonum finem. Poſſet fieri de bono neceſſario ad ſalutem, quia tamen votum eſt quid voluntarium reſpectu principij, ſtrictè eſt de bono ſupererogante.

Vſu-capio eſt acquiſitio dominij per continuationem poſſeſſionis tempore per legem definito. Eſtque reſpectu rerum mobilium.

Vſura ſecundum Hoſtienſem *in Summa*, eſt quodcumque ſolutioni rei mutuatæ accedit ipſius rei vſus gratiâ pactione interpoſitâ, vel hac intentione habitâ in contractu, vel exactione habita poſt contractum. Vndè in ſolo mutuo vero, vel interpretatiuo conſiſtit vſura. Vide ſupra quid ſit mutuum & diſtingue à commodato, aut locato.

Veilleianum eſt Senatus-conſultum, ſeu Arreſtum ne ius dicatur contra mulieres ſi fideiuſſionibus ſe obligent pro aliis, niſi expreſsè renuntient priuilegio.

Vſus eſt ius vtendi rebus alienis ſalua ſubſtantia rerum.

Vſu-capere eſt præſcribere, ſeu vtendo re aliqua illam acquirere.

Zelotypia eſt ægritudo animi, qua vir ſuſpectam habet vxorem de adulterio.

Cur iſtas definitiones vocas Elementa Caſuitarum?

Quia ſunt elementa neceſſaria in hoc mundo: & iſtæ definitiones neceſſariæ ad verè & doctè definiendum de caſibus conſcientiæ: & ſicut in omni ſcientia prærequiritur notitia terminorum ſine qua multi tempus terunt in ſtudiis & nihil certò addiſcunt: ſic in ſcientiâ caſuum termini primùm addiſcendi ſunt, ſine quorum exactâ cognitione multi multa inepte determinant, iudicant, damnant, ſéque Doctos putant cùm ſint Analphabeti imperiti, vbi de ſummâ rerum ac ſalute animarum agitur.

PARS TERTIA
EXAMINIS
CONFESSARIORVM
DE
CENSVRIS, ET IMPEDIMENTIS
CANONICIS.

ITA neceſſaria eſt notitia cenſurarum & impedimentorum canonicorum Confeſſariis, vt niſi mediocri ſaltem eius tinctura imbuti ſint, ſæpè illos neceſſe ſit hæſitare, aut verius dicam, plane errare. Scilicet attinet cenſuræ ad clauem Iuriſdictionis, earúmque abſolutio, præmittitur peccatorum abſolutioni: vt proinde conueniat de iiſdem examinare Confeſſarios, antequam approbentur, ſicut & ipſi tenentur plura nonnunquam de iis examinare in pœnitentibus. Opportunè igitur nec extra lineam, paucula hic ſubiiciemus de cenſuris & impedimentis canonicis.

Deſinitio cenſuræ in Communi. §. 1.

1. *Aſſertio.* Cenſura eſt pœna ſpiritualis & medicinalis priuans vſu aliquorum bonorum ſpiritualium per Eccleſiaſticam poteſtatem ſic impoſita, vt per eam ordinariè abſolui poſſit.

Obiic. 1. Homini cenſurâ mulctato imponuntur etiam pœnæ temporales carcer, exilium, &c. Ergo non eſt pœna ſpiritualis. Reſp. Imponi has pœnas temporales ſecundariò, & quatenus referuntur ad ſpiritualia.

Obiic. 2. Sæpe cenſura nihil prodeſt, ergo non eſt pœna medicinalis. Reſp. Suapte natura & inſtitutione medicinalem eſſe, ſi verò ei cui imponitur, nihil proficit, euenit ex eius indiſpoſitione.

Obiic. 3. Quare dicitur priuare aliquorum bonorum, & non omnium? Reſp. Duplicia eſſe bona ſpiritualia, quædam

priuata & particularia, vt virtutes, merita, &c. Alia publica, quorum diſpenſatio Eccleſiæ eſt commiſſa, vt proinde eorum vſum alicui ob culpam interdicere poſſit; vſum inquam, tam actiuum quàm paſſiuum: vt Eccleſiæ ſuffragia, Spiritualis Iuriſdictio, Sacramenta, Eccleſiaſtica beneficia. Cenſura ergo priuat his bonis, non aliis.

Obiic. 4. Ex plenitudine poteſtatis Papalis laïci poſſunt excommunicare, item non repugnat Iure Diuino, vt abbatiſſa excommunicet, ſed tantum iure Eccleſiaſtico id prohibitum eſt. Ergo cenſura non eſt ſemper per Eccleſiaſticam poteſtatem. Reſp. Eſſe authoritatiuè ex Eccleſiaſtica poteſtate, tantumque ſæcularibus conuenire poſſe ex delegatione; quod ſpectat ad fœminas, ſi illis hæc poteſtas concederetur, eſſet Eccleſiaſtica, quia poſſunt habere poteſtatem Iuriſdictionis, licet non ordinis, ſcilicet Iuriſdictionis exterioris poteſtatem non interioris.

Obiic. 5. Eccleſiæ poteſtatem datam eſſe ad ædificationem, non ad deſtructionem: at poteſtas priuandi ſpiritualibus bonis eſſet ad deſtructionem. Reſp. Id verum eſſet, ſi priuaret ipsâ gratiâ & charitate ac meritis, at his non priuat Eccleſia quibus nemo inuitus priuari poteſt. Deindè priuatio aliquorum bonorum ſpiritualium non eſt ad deſtructionem, quando fit eo modo & intentione quo primaria bona ſpiritualia magis acquirantur & conſeruentur: ac ſi eſt de priuatione bonorum ſpiritualium per cenſuram, quæ eſt pœna medicinalis ea intentione illata vt obduratus, & rebellis ad cor redeat ex confuſione quam habet de tali priuatione. Eſt etiam pœna ſpiritualis coërcitiua, ſine qua vana eſſet & deluſoria Eccleſiæ Iuriſdictio & poteſtas, qua debet homines ad ſalutem dirigere: quod non aliter fieri poſſet niſi ceruicoſos & rebelles quibuſdam bonis priuaret ad melius & maius bonum, ne pereant omnino: ſic medicina ſanat non ſine incommodo ægrotantis.

Obiic. 6. ſaltem non poſſe quemdam excommunicari propter bona temporalia occultata aut furto ſublata, quia non eſt æquum priuare hominem ſpiritualibus bonis propter aliqua temporalia. Reſpondeo non tam propter ipſa temporalia excommunicari quàm propter inobedientiam & obſtinationem in occultandâ aut retinendâ re alienâ, vt ſic à peccato corrigatur propter quod damnaretur. Vnde in talibus Eccleſia non tam ſpectat res temporales, quàm pertinaciam voluntatis eorum qui non reſtituunt, qui propterea ſunt in ſtatu damnationis: vndè per hanc pœnam medicinalem ſatagit eos curare

2. *Aſſertio.* Quem claue errante Eccleſiaſticus iudex condemnat, æterni tribunal iudicis reum non habet. Etenim Eccleſia non habet poteſtatem ad excommunicandum iniuſtè innocentes.

Obiic. Ex D. Greg. hom. 26. in Euangelia, ſententia paſtoris ſeu iuſta, ſeu iniuſta ſit, gregi timenda eſt. Reſp. Id explicat Gratianus *c. ſi Epiſcopus* 11. *q.* 3. non dicit ſententiam iniuſtè latam eſſe ſeruandam, ſed timendam: timenda eſt ergo, id eſt, non ex ſuperbia contemnenda. Deindè timenda eſt, quia ſi iudex ſecundum allegata & probata publicè ſententiam tulit, eius præcepto in foro exteriori parendum eſt, quatenùs præcisè neceſſarium eſt ad publicam diſciplinam & iudicis authoritatem tuendam.

Ad cenſuram requiſita. §. 2.

3. *Aſſertio.* Sententia cenſuræ nulla eſt ex defectu iuriſdictionis aut ordinis iuridici ſubſtantialis, aut defectu peccati mortis, propter quod feratur: eſt autem contumacia peccatum mortale, ſine quâ non incurritur; vnde ignorantia inuincibilis iuris excuſat ab excommunicatione, quia non eſt ibi contumacia, vt ſi quis neſciret aliquod opus prohibitum eſſe ſub excommunicatione. Authores tamen in eâ re non conſentiunt. Et quidam etiam cenſent rem leuem ex quâ grauior dependet, prohiberi poſſe ſub excommunicatione. Ita tenet Faber Fauentinus in poſteriori volumine ſuper magiſtrum ſententiarum libro quarto *diſt.* 25. *diſput.* 4. *q.* 1. *cap.* 2. *num.* 55. quamuis præſtet ſuperiores non vti hac poteſtate. Et multis etiam probabile videatur, vt quoties ignorantia iuris vel facti excuſat tranſgreſſionem canonis à peccato mortali, excuſet etiam à cenſuris & irregularitate ob delictum, quia non eſt credibile piam matrem Eccleſiam tam graues pœnas velle infligere ob peccatum veniale. Diana *p. tract.* 6. *reſol.* 51. cum plurium ſuffragiis contra plurium ſententiam. Vnde plures grauiſſimi caſus diſſolui poterunt.

Obiic. Teſtimonia congeſta à Gratiano in *c. vltim.* 24. *q.* 2. ex v. ſynodo, quibus oſtenditur hæreticos etiam poſt mortem anathematizari poſſe. Reſp. Ibi anathema ſignificat execrationem ſeu deteſtationem, vt ad Gal. 1. *Licet nos, aut Angelus de cælo, &c. anathema ſit.* Inſtabis ex Niceph. *l.* 4. *hiſt. c.* 34. Innocentium primum excommunicaſſe Arſacium Pſeudo-epiſcopum Conſtantinopolitanum poſt mortem. Reſp. Innocentius primus non vtitur verbo hoc, excommunicauimus, ſed Arſacium quem pro magno Ioanne (Chryſoſtomo) in thronum Epiſcopalem introduxiſtis, etiam poſt obitum, exaucto-

rauimus vnà cum omnibus qui conſultò cum eo communicarunt, Epiſcop. *in Epiſt. ad Arcadium imperatorem*.

Obiic. 2. Epiſcopus non habet iuriſdictionem extra ſuum territorium, & tamen poteſt ibi hominem excommunicare, vt ſi prælatus ſubdito diſceſſuro aliquid prohibeat ſub pœna excommunicationis. Item ſi ſubdito elapſo fiat citatio per nuntium aut literas ſub eadem pœna, ſi ſit Contumax. Reſp. Statutum immediatè tendit ad territorium, præceptum verò tendit ad perſonas ſubiectas earumque oſſibus inhæret vbicumque ſint. Dico ergo 1. prælatum poſſe habere iuriſdictionem extra territorium ſuper ſubditum, modò exequutio fiat ſine ſtrepitu iudiciario ac publica cognitione cauſæ, nè aliter alienum territorium inuadere & violare videatur: eſt enim ſubditus vbicumque ſit ratione beneficij, & domicilij aut criminis. Deindè diſtinguo antecedens: non habet iuriſdictionem extra ſuum territorium, vt illam exequatur exiſtens extra ſuum territorium, eſto: vt autem illam exequatur in territorio, ſed ſuper perſonas exiſtentes extra territorium, falſum eſt. Sic l. vlt. de iuriſdictione omnium iudicum, *extra territorium ius dicenti non paretur impune*. Oportet tamen vt prælatus ferat in territorio cenſuram contra ſubditum exiſtentem extra territorium, quod crimen pro quo fert cenſuram, admiſſum fuerit in territorio prælati.

Ordo iuridicus duplex.

Obiicies 3. Ordo iuridicus ſubſtantialis ſictus: ergo, &c. Reſp. Duplicem eſſe ordinem iuridicum, vnum accidentalem, qui dependet ex lege poſitiua & libera hominum, vt eſt triplex monitio, quando aliquis in particulari eſt excommunicandus per iudicis ſententiam. Nam non requiritur triplex monitio, quando excommunicatio additur violationi præcepti; ſatis enim monet iudex eo ipſo quod aliquid præcipiat aut prohibeat; vnde præceptum monitionem in ſe continet. Alterum ſubſtantialem, qui eſt de iure naturali; vt quòd reus citetur & ad ſui defenſionem admittatur, & hic eſt ordo iuridicus ſubſtantialis, non ergo ſictitius eſt. Quidquid ſit autem de illâ diſtinctione duplicis ordinis, numquam debet omitti vlla forma ab Eccleſiâ præſcripta, prout monet D. Auguſtinus *ſerm.* 21. de verbis Apoſtoli. *Si iudex es Eccleſiaſticâ regulâ coerce, corripe, excommunica, degrada. Sic vigilet tolerantia, vt non dormiat diſciplina.*

Obiicies 4. Homo excommunicatus depoſitâ contumaciâ peccati, remanet excommunicatus vſquequo abſoluatur. Ergo eſt excommunicatio ſine peccato. Reſpondeo in foro interiori depoſitâ contumaciâ, ceſſare excommunicationem: neceſſa

neceſſarium eſt ergo procurare abſolutionem etiam in forò exteriori. Deinde ne propter contumaciam illam reiiciendæ abſolutionis ſimilis excommunicatio incurratur. Attamen putat Corradus 1. p. *quæſt.* 184. manere priuatum orationibus & ſuffragiis, & quod ſi ſic decederet, ſoluere cogeretur in purgatorio ſine Eccleſiæ ſuffragiis. Idem tenet Suarez de *Cenſuris diſp. 9. ſect.* 3. quia cenſura iuridicè lata iuridicè tolli debet. Poſſet tamen excommunicatus ille abſolui poſt mortem, nuncque in purgatorio iuuaretur Eccleſiæ ſuffragiis & orationibus.

Diuiſio cenſuræ. §. 3.

4. *Aſſertio.* Sententia cenſuræ triplex eſt. Innocentius in c. quærenti *de ſignificatione verborum.* Quærenti qui per cenſuram Eccleſiaſticam debet intelligi cum eiuſmodi clauſam in literis noſtris apponimus, *Reſpondemus quod per eam non ſolum interdicti, ſed ſuſpenſionis & excommunicationis ſententia valeat intelligi.*

Porro vnaquæque ex his cenſuris variè diuiditur: vna eſt à iure, quæ aliquo ſtatuto lata eſt, alia ab homine quæ per iudicis ſententiam infligitur. Eaque ab homine, duplex: vna quæ nominatim infligitur, & ea quæ per generalem ſententiam fertur. Deinde alia eſt cenſura latæ ſententiæ, alia ſententiæ ferendæ.

Obiicies non fieri mentionem in ſcripturis ſacris de ſuſpenſione & interdicto. Reſpondeo ſolam excommunicationem eſſe de iure diuino, propter illa verba Matt. 18. *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus;* ſuſpenſio autem & interdictum ſunt tantum de iure Eccleſiaſtico poſitiuo.

Quæres cur impedimenta canonica; ſcilicet irregularitas, ceſſatio à diuinis, item diſpoſitio & degradatio non ſunt cenſuræ. Reſpondeo quia non ſunt pœnæ medicinales, *Pœna* vnde & priuant poteſtate rei ſpiritualis, quatenus fieri poteſt *medici-* ſine ſpe ordinariæ recuperationis: cenſuræ verò vſu tantùm *nales.* per modum vinculi ſolubilis, cùm reus à contumaciâ receſſerit, vnde & cenſuræ tolluntur per abſolutionem, & impedimenta canonica non niſi per diſpenſationem, ſeu relaxationem legis.

Appellatio à Cenſura. §. 4.

Cenſura ſuſpenditur per interpoſitam appellationem, quâ transfertur cauſa ad alium iudicem, *cap. præterea* de appellationibus.

Per appellationem autem non ſolùm ſuſpenditur cenſura,

ſed etiam præceptum, ſeu obligatio exequendi id quod ſub cenſurâ præcipitur, vt etiam expleto termino per cenſuram præfixo non peccetur non exequendo mandatum.

Debet autem appellatio eſſe legitima, ad quod neceſſe eſt vt fiat ex cauſa rationabili & ſufficiente, ſeruenturque quod ad forum externum iuriſperitorum regulæ, fiat quoque intra tempus præſcriptum ante ſcilicet expletum tempus conditionis per cenſuram latæ.

Non datur locus appellationi cum ſententia iam lata eſt abſolutè ſine conditione. Vel in cauſa fidei, aut religioſi qui ſecundùm regulam corrigitur. Vt habetur in cap. *ad noſtram*, & cap. *reprehenſibilis de Apell.*

Qui mala fide appellaret ſolum ad dilationem litis, ſciens appellationem eſſe iniuſtam & ſine causâ, grauiter peccaret & non ſuſpenderet vim præcepti pro foro interiori, quia fraus & dolus nemini debent patrocinari, licet in foro externo quamdiu non probaretur defectus, locum haberet. Suares *t.5. in D. Thomam diſp.3. ſect.6.*

Deſinitio excommunicationis. §. 5.

5. *Aſſertio.* Excommunicatio eſt cenſura Eccleſiaſtica ſeparans à Communione Eccleſiæ, quoad Sacramenta & publica ſuffragia atque fidelium conuictum.

Nota excommunicationem varia ſortiri nomina: vocatur enim in Concilio Agripinenſi ſub Iulio primo, an. 352. celebrato, plaga cœleſtis. D. Hieronymus *Epiſt. ad Heliodorum*, vocat mucronem ſpiritualem. In veteri lege inquit, qui Sacerdotibus, non obtemperaſſet, aut extra caſtra poſitus lapidabatur à populo aut gladio, ceruice ſubiectâ, contemptum expiabat cruore, nunc verò inobediens ſpiritali mucrone truncatur, & eiectus de Eccleſia, rabido dæmonum ore diſcerpitur. Alij vocant diſtrictionem ſpiritualem. Gerſon *de Vita ſpirituali. ſect.* 4. vocat baculum ſpiritualem Eccleſiæ: alij vocant fulmen: alij anathema, alij neruum Eccleſiaſticæ diſciplinæ, alij aliis nominibus.

Anathema. Attamen excommunicatio dicitur tantùm anathema, quando fertur cum ſolemnitate ſcilicet cum extinctione candelarum, ſicut pluries factum eſt in Conciliis, maximè verò in Concilio Venetico celebrato an. 1177. Vbi Alexander tertius compoſita pace cum Friderico Imperatore, excommunicauit qui eam perturbarent cum extinctione & proiectione candelarum, dicens ſic. *Et ſicut hæ candelæ extinguuntur, ſic eorum animæ æternæ viſionis lumine & claritate priuentur.* Cumque candelæ proiectæ eſſent de manibus & extinctæ, Imperator cum aliis alta voce exclamauit: *Fiat, Fiat.*

Nota iterum Eccleſiam priuare tantùm excommunicatum iis bonis quæ eius diſpenſationi commiſſa ſunt. Vnde non eſt prohibitum priuatâ intentione & oratione pro excommunicato orare, etiam in Memento Miſſæ, quia pia opera mea mihi propria ſunt & liberè poſſum ea applicare. Sed eſt aliqua pars in miſſa quæ applicatur pro membris totius Eccleſiæ ex intentione Eccleſiæ, de qua diximus ſupra *in Examine Presbyterorum*, cuius participes eſſe *non poſſunt* excommunicati ſicut cæteri fideles.

Nota etiam excommunicatum in vno loco, quocumque iuerit eſſe excommunicatum, quoad uſque abſoluatur. Ita decernente Eccleſia in multis Conciliis, vt in Nicæn. Can. 5. *Hi qui eiiciuntur, ab aliis non recipiantur.* In Londinenſi 1. an. 1225. tempore Honorij Papæ 2. *Nemo excommunicatum alterius præſumat in Communionem ſuſcipere. Quod ſi ſcienter fecerit & ipſe communione careat Christiana.*

Effectus excommunicationis. §. 6.

1. Priuatio orationum & ſuffragiorum Eccleſiæ quæ pro ſuis membris fieri ordinat. In die tamen Paraſceues rigorem illum relaxat Eccleſia cum pro omnibus etiam infidelibus orat ad imitationem Christi Domini, qui pro omnibus paſſus eſt & pro inimicis etiam orauit.

2. Effectus eſt priuatio paſſiuæ communicationis Sacramentorum; peccat enim mortaliter excommunicatus Sacramentum aliquod recipiendo; qui enim contumax eſt Eccleſiæ, meritò repellitur à participatione potiſſimorum bonorum illius. Valida tamen eſſet confirmatio & ordinatio excommunicati; nec hoc Eccleſia poteſt impedire. Idem eſt de Communione Corporis Christi, licet eſſet ſacrilega. Idem de Matrimonio cenſendum, nec vllas pœnas canonis incurrit, niſi propter receptionem ordinationis propter quam eſt irregularis.

3. Effectus eſt priuatio actiuæ adminiſtrationis Sacramentorum; peccat enim mortaliter excommunicatus celebrans aut Sacramentum adminiſtrans, niſi in extremâ neceſſitate. Vel ad vitandam infamiam & ne ſe publicet, cum eſt excommunicatio occulta.

4. Effectus eſt priuatio diuinorum officiorum. Vnde peccat mortaliter excommunicatus aſſiſtens Miſſæ, horis canonicis, quæ publicè cantantur in Eccleſia. Concioni tamen poteſt intereſſe ſine peccato, & horas canonicas priuatim tenetur recitare, ſi ſit Sacerdos. Poſt mortem ſi excommunicatus non fuit abſolutus, corpus eius ſepulturâ ſacrâ in templo aut cœmete-

rio ſacro priuatur, etiamſi contritionis ſigna ediderit. Poterit tamen poſt mortem à cenſura abſolui & ſepeliri poſtea in loco ſacro, aut in eodem remanere, ſi iam ſepultus ſit, datâ illi abſolutione à cenſuris propter contritionem quam teſtatus eſt ante mortem ſe habere. Nota inſuper ſi excommunicatus nominatim, aut notorius percuſſor clerici ad ſacrum audiendum ingrederetur in templum, ibique ad illud audiendum permaneret, deberent cæteri egredi, niſi qui in aliâ capellâ ſacrum audirent.

5. Effectus eſt priuatio beneficiorum non quidem ante excommunicationem obtentorum, ſed quæ conferuntur durante excommunicatione; illa enim excommunicatus legitimè non poſſidet, teneturque reſignare, & obtenta abſolutione rehabilitari debet ad titulum. De fructibus autem interea perceptis an debeat reſtituere, quidam aiunt, quidam negant, idem dubium eſt de penſionibus. Difficultas requirit in caſu conſultationem. Non nos hîc omnia definienda ſuſcepimus. Cenſet autem Suarez excommunicatum durante excommunicatione non facere fructus ſuos *de Cenſuris diſp.*13. *ſect.*2. niſi fructus ſint pro labore officij præſtiti in adminiſtrando beneficio. Bonancina de *excom. diſp.q.*2. *puncto* 4.§.2. cenſet facere fructus ſuos. Quia nullum ius extat quo teneatur ad reſtituendos dictos fructus ante ſententiam iudicis.

6. Effectus eſt priuatio ſpiritualis iuriſdictionis fori contentioſi, ac omnis iuris collationis beneficiorum & præſentationis.

7. Effectus excommunicationis eſt priuatio ciuilis ſeu politicæ conuerſationis cum fidelibus. Circa quod tamen aduertendum eſt Martinum V. reſtrinxiſſe prohibitionem communicandi ciuiliter cum excommunicatis ad ſolos excommunicatos nominatim & notorios percuſſores clericorum, qui propterea dicuntur excommunicati vitandi: vnde cum aliis excommunicatis, ſecluſo ſcandalo communicare non eſt vetitum vt cum hæreticis, cum falſariis litterarum Apoſtolicarum, cum incendiariis, Simoniacis, & huiuſmodi: cum vitandis autem communicare in temporalibus ex ſe eſt ſolum peccatum veniale, niſi ita frequenter fieret, vt Eccleſia contemni putaretur: in rebus autem ſacris communicare mortale eſt. Quinque autem ſunt in quibus non licet cum his duobus excommunicatorum generibus communicare, hoc verſu expreſſa.

Os, orare, vale, communio, menſa negatur.

Os, id eſt, oſculum & confabulatio amica, orare id eſt, oratio cum illis. Cætera patent.

Nihilominus quinque excuſant, ne quis peccet & incurrat excommunicationem quæ dicitur minor, ſi cum talibus excommunicatis in conuictu humano communicet, hoc verſu contenta.

Vtile, lex, humile, res ignorata, neceſſe.

Vtile, cum quis propter notabilem vtilitatem cum aliquo ex his excommunicatis participat, quam vtilitatem cum alio æquè non haberet, vt ſi quis petat concilium à perito aduocato nominatim excommunicato quo peritiori, non eſt in rectè conſulendo: vel vtatur operâ medici expertiſſimi qui ſit notorius percuſſor clerici, quia melius ſperat ab eo ſe ſanatum iri, vel communicet cum illo ad eum monendum & procurandam eius ſalutem. Lex intelligitur de lege Matrimoniali quâ vir & vxor poſſunt ſecum conuerſari, nonobſtante excommunicatione. Humile intelligitur de ſubiectione filiorum, & famulorum, & ſeruorum ad Dominum, cum quo poſſunt conuerſari ei obediendo & inſeruiendo etiamſi ſit nominatim excommunicatus. Cætera ſatis manifeſta ſunt.

Abſolutio ab excommunicatione. §.7.

Nota pro abſolutione ab excommunicatione quemcumque Sacerdotem approbatum & iuriſdictionem habentem in pœnitentem ſeu ordinariam, ſeu delegatam, abſoluere illum poſſe ab excommunicationibus quæ iure canonico latæ ſunt, vel etiam ſtatutis generalibus prouinciæ aut Epiſcopatus. Quando tales excommunicationes non ſunt per ipſum ius canonicum, vel per dicta ſtatuta reſeruata ſummo Pontifici, vel Epiſcopis.

Item dicendum cum quis eſt excommunicatus per ſententiam generalem, per quam non reſeruatur abſolutio excommunicationis. Vt ſi ferret tantum ſententia, quiſquis furtum commiſit, arbores ſuccidit, eſt excommunicatus.

Cum quis verò eſt excommunicatus per ſententiam particularem, quæ fit cum deſignatur perſona particularis excommunicata, vt Petrus, Titius, non datur abſolutio niſi per ipſum excommunicantem, aut eius Superiorem, aut ſucceſſores, ſi ipſe moriatur.

Harum aſſertionum ratio non eſt, vt volunt quidam, quod non reſeruatum à Superiore prælato conceſſum eſt inferioribus. Datur enim inſtantia in impedimentis Matrimonij & legibus aliis ſummi Pontificis de quibus non diſpenſant Epiſcopi & alij Sacerdotes, quamuis in iure diſpenſatio non ſit reſeruata. Id ergo magis attribuendum eſt antiquæ conſuetudini, vel decreto cuidam generali: & ſi non

conſtet quando & vbi latum fuerit. Ita Faber Fauentinus diſtinctione & diſputatione ac quæſtione præcitatis *cap.* 8. *numer.* 154.

Etiam multi docent quando Concilium vel Summus Pontifex abſolutionem cenſuræ non reſeruant, videri poteſtatem ab illâ abſoluendi conceſſam eſſe Epiſcopis, & aliis inferioribus Sacerdotibus. Suarez de Legibus. *lib.* 6.*capite.* 14.*num.*7. ex c. nuper. *de ſententia excommunicationis.*

Qui excommunicatus erat propter crimen ad forum contentioſum deductum, vbi tamen reus non eſt conuictus, quia vſus eſt falſis teſtibus, vel aliâ viâ, abſolui poteſt ab Epiſcopo. Idem dicendum eſt poſtquam conuictus & punitus fuit, ſi crimen tale erat, à quo poſſet Epiſcopus abſoluere.

Qui in vno loco commiſit delictum vbi morabatur quod fuit ibidem notorium & publicum, eratque propterea Papæ reſeruatum, ſi ſe transferat ad alium Epiſcopatum diſtantem vbi domicilium ſuum conſtituat, ita vt fiat ſubditus Epiſcopo loci illius, iuxta probabilem opinionem poterit ab Epiſcopo loci illius abſolui, quia crimen illius iam eſt occultum.

Datur abſolutio ab excommunicatione ad cautelam hoc modo. *Dominus noſter Ieſus Chriſtus dignetur te abſoluere, & ego authoritate eiuſdem abſoluo te à vinculo excommunicationis, ſi quod incurriſti.*

Epiſcopus poteſt abſoluere ſubditum à lata excommunicatione, non obſtante quod ab eâ ſubditus appellaverit ad ſuperiorem.

Archiepiſcopus poteſt abſoluere à ſententiis excommunicationis per ſuffraganeos latis, cum ab iis ad eum fuit appellatum & partes citatæ ſunt, cum ſuffraganei maliciosè, aut negligenter differunt abſolutionem, & cum viſitat Diœceſim ſuffraganei.

Excommunicatus propter damnum illatum proximo non debet abſolui, niſi factâ prius ſatisfactione. Si tamen ſit pauper & impotens ad ſatisfaciendum, polliceaturque ſe quamprimùm poterit, ſatisfacturum, abſolui poterit ab habente poteſtatem. Ita vt tamen ſi non reſtituat quando verè facultatem habebit, iterum incurrat excommunicationem.

Excommunicatus ſi in mortis articulo dixit, *Madonna ſantiſſima adiuta me*, Eccleſiaſticæ ſepulturæ tradi debet. S. Congreg. Epiſc. & regul. in Nolanâ, 19. Iulij 1619. refert Barboſa in collectaneis Bullarij *verbo* excommunicare.

Pueri ante decimum quartum ætatis annum & puellæ

ante duodecim non indigent abſolui ab excommunicatione, quia ex iure eam non incurrunt. Quod intelligendum eſt de cenſuris latis ab homine, quia in huiuſmodi ætate non intelligunt iudiciarium ordinem, poſſunt tamen incurrere cenſuras latas à iure. Putat tamen Auila impuberes non incurrere irregularitatem ſi occidant in hac ætate *de Cenſ. 7. parte diſp. 6. ſect. 1. dub. 13.* Sed hæc omnia parum certa ſunt: cum iura non ſint ſatis expreſſa, & authores varient inter ſe.

Sacerdos requiritur ad abſoluendum à cenſuris cum abſolutio etiam danda eſt à peccatis ſimul. Vnde à ſolis cenſuris Laicus habens authoritatem ab Epiſcopo, aut Papa abſoluere poteſt, quod valet pro foro exteriori.

Notat Iuo Carnotenſis Epiſt. 62. quæ eſt. 14. *Hiſtoricarum*, excommunicatos, ſi in gratiam Regis Galliæ rediiſſent, aut eius menſæ participes fuiſſent, eo ipſo Communioni Eccleſiæ reſtitutos fuiſſe. Hoc tamen hodie non eſt in vſu.

Inuitus abſolui poteſt ab excommunicatione, nec requiritur eius voluntas

Martinus V. in Concilio Conſtantienſi viuâ voce decreuit teſte S. Antonio 3. *p. tit.* 25. *c.* 2. Confeſſarium excommunicatum etſi notorium, modò non ſit nominatim excommunicatus, nec notorius percuſſor clerici, validè poſſe abſoluere.

Si nominatim excommunicatus aut notorius percuſſor clerici ingrederentur Eccleſiam cùm celebrat Sacerdos, hic deberet ceſſare à celebratione, ſi nondum Canonem incepiſſet, non autem ſic eſt de concione. Cum aliis excommunicatis etiam in ſacris communicare non eſt ita prohibitum. Et qui aliter ſcripſerunt, verum dixerunt pro ſolo tempore quod Concilium Conſtantienſe antecedebat: à tempore enim huius Concilij more Eccleſiæ receptum eſt, vt non vitentur, niſi duo genera excommunicatorum, ſcilicet nominatim excommunicati & notorij percuſſores clericorum.

De variis excommunicationibus. §. 8.

Eſt excommunicatio ferendæ ſententiæ, & latæ ſententiæ. Per primam qui non eſt adhuc Excommunicatus, per ſecundam eſt de facto excommunicatus. Ambæ autem tam variæ & multiplices ſunt in decreto, in decretalibus; in ſexto decretalium, in Clementinis & & Extrauagantibus, in Conciliis Generalibus, Prouincialibus, Diœceſanis, in Bullario, in Bulla Cœnæ Domini vt ex earum Catalogo volumen ingens conſcribi poſſet. Vtiliter legi poterunt apud Cardinalem

Toletum l. 1. *inſtruct. Sacerd.* apud Bonacinam, maximè tomo tertio vbi de cenſuris in particulari totus eſt, & apud pleroſque alios.

Omnes autem in Galliâ non obligant, ſed aliquæ tantum, has autem determinare non eſt priuati Doctoris opus, vnde innumeræ naſcuntur quotidie difficultates & ſcrupuli. Quæ numquam exhaurientur, niſi fiat quod prudenter monebat Gerſon in *l. de vita ſpirituali lect.* 4. *corol.* 14. Expediens videbitur, inquit, vt omnes ſententiæ excommunicationis, quarum vſus nullus, aut plus obeſt quam prodeſt, tam in Eccleſia vniuerſali quàm in Prouinciis, & Diœceſibus expreſſa reuocatione ceſſarent, & ſi conſideremus quod excommunicatio quælibet, medicinalis eſſe debet, ſicut finis amaræ potionis eſt ſanitas, ita finis excommunicationis eſt emendatio aut conſeruatio charitatis & vnionis in ſubditis: propterea quandocumque excommunicatio veriſimili coniectura non præſumitur vtilis Reipublicæ, nec ſubditorum correctionem afferre, illa debet omitti. Et paucis interiectis affert hanc rationem, & in hoc veritatem habet quod dictum eſt prælatos non teneri ad multa propter incorrigibilitatem ſubditorum, ad quorum oppoſita ſi corrigibiles ſubditos haberent, ipſi tenerentur. Dictum Gerſonis non leuiter confirmat quod ſcribit D. Auguſtinus Epiſt. 119. ad Ianuariam *Ipſam tamen religionem quam pauciſſimis & manifeſtiſſimis celebrationum Sacramentis miſericordia Dei eſſe liberam voluit, ſeruilibus oneribus premunt, vt tolerabilior ſit conditio Iudæorum, qui etiamſi tempus libertatis non agnouerint, legalibus tamen ſarcinis non humanis præſumptionibus ſubiiciuntur.*

Legendus Nauarrus in Man. c. 27. num. 49. & 50.

Excommunicatio minor. §. 9.

Hactenus de maiori excommunicatione; præterquam alia eſt quæ dicitur minor, quia non priuat tot bonis, quot illa. Non autem quia ſit res parua, cum ſit magna pœna ſpiritualis. Definiturque cenſura Eccleſiaſtica priuans fidelem excommunicatum paſſiuâ Sacramentorum participatione. Id eſt receptione Sacramentorum, quæ ipſi eſt illicita ante abſolutionem, quæ dari poteſt à proprio ſacerdote iuriſdictionem habente in excommunicatum.

Incurritur propter communicationem cum excommunicato vitando, qualis eſt denuntiatus nominatim, & notorius percuſſor clerici, ſeu communio fuerit in vitâ, ſeu poſt mortem, aſſidendo ſepulturæ. Si autem celebrat Clericus illâ ſolâ innodatus, nullam irregularitatem propterea incurrit.

De ſuſpenſione. §. 10.

6. *Aſſertio.* Suſpenſio eſt cenſura per quam perſona Eccleſiaſtica impeditur aliqua poteſtate, aut iure Eccleſiaſtico vti. Vna eſt totalis, alia partialis: porrò etiamſi non ſit reſeruata, ab ea tamen non abſoluit parochus, niſi delegatam poteſtatem habuerit aut ſpeciale priuilegium, non ſic de excommunicatione, quia eius abſolutio magis neceſſaria eſt; debet enim antecedere abſolutionem à peccato.

Obiicies. Suſpenſio non videtur differre à depoſitione & degradatione: ergo non eſt alia cenſura. Reſpondeo, ſuſpenſionem differre à depoſitione, quia depoſitio aufert ipſum titulum ſiue ius beneficij, & conſequenter eius adminiſtrationem ac fructuum participationem. Suſpenſio verò fructus duntaxat & vſum, manente interim ipſo radicali iure ſeu titulo beneficij. Dico etiam differre à degradatione, quia degradatio, ſiue ſit verbalis ac ſententialis, ſeu realis & actualis priuat clericum non tantùm titulo beneficij, ſed inſuper priuilegiis fori canonici, in quo etiam differt degradatio à depoſitione; ſed & degradatio fit cum maiori ſolemnitate; de qua Suarez diſp. 30. *de cenſuris.*

De interdicto. §. 11.

8. *Aſſertio.* Interdictum eſt cenſura priuans participatione Sacramentorum, diuinorum officiorum & Eccleſiaſtica ſepulturá, vt res ſacræ ſunt. Dicitur vt res ſacræ ſunt, per hoc enim interdictum differt ab excommunicatione quæ priuat iiſdem & aliis rebus, ſed vt res ſunt communes cum aliis fidelibus: differt etiam à ſuſpenſione quæ iiſdem ex parte priuat, ſed vt res ſunt propriæ ipſi ſuſpenſo. Ita Suarez *de cenſuris diſp.* 32. *ſect.* 1.

Nota. Aliquando innocentes interdicto ligantur per accidens, vt in interdicto locali, infantes qui non poſſunt à loco interdicto exire.

Obiic. 1. In interdicto confertur Sacramentum Baptiſmi, item morituris confertur Sacramentum Euchariſtiæ. Reſpondeo in interdicto Sacramenta neceſſaria non prohiberi.

Obiic. 2. Etiam in interdicto celebrantur diuina officia. Reſpondeo, id limitatum fuiſſe in capite *Alma mater* de ſent. excommunic. in 6. *Singulis diebus in Eccleſiis ac Monaſteriis Miſſæ celebrentur, & alia diuina officia ſicut priùs, ſubmiſſâ tamen voce, ianuis clauſis, excommunicatis & interdictis excluſis, & campanis etiam non pulſatis.*

Nota quòd in interdicto perſonali, laïci interdicti perſonaliter in loco non interdicto ſepeliri poſſunt, modò non ſint denuntiati.

In interdicto locali, clerici perſonaliter non interdicti, ſepeliri poſſunt in loco ſacro, in ſilentio tamen, ſine ſonitu campanæ.

De impedimentis Canonicis. §. 12.

Impedimenta Canonica ſunt quædam inhabilitates ad res ſacras ſtatutæ per Eccleſiam propter quamdam decentiam.

4. Impedimenta canonica. Hæc impedimenta quatuor ſunt, ceſſatio à diuinis, irregularitas, depoſitio, degradatio. Quæ quidem etſi magnam ſimilitudinem gerant cum cenſuris, diſtinguuntur tamen vt iam aliquo modo dictum eſt, quòd cenſuræ ſtatutæ ſint ab Eccleſia tanquam pœnæ medicinales, vt corrigantur ij in quos feruntur, & ſaluentur, iuxta illud 1. ad Cor. 5. *Iam iudicaui inter vos tradere huiuſmodi Satanæ, vt ſpiritus ſaluus ſiat.* Sicque etiam tollantur, cùm emendati fuerint. At impedimenta canonica ſtatuta ſunt propter alium finem: per accidens enim eſt, ſi quis ex impedimento canonico vitam in melius commutet; ſpectauit autem Eccleſia maximè decentiam quamdam in ſtatuendis impedimentis canonicis. Vt ex infrà dicendis ſatis patebit.

Ceſſatio à diuinis. §. 13.

Ceſſatio à diuinis definiri poteſt, impedimentum canonicum quo per ſententiam iudicis, miniſtri Eccleſiæ prohibentur perſoluere diuina officia, miniſtrare Sacramenta & ſepelire laïcos in loco ſacro, in ſignum grauiſſimi mœroris ab Eccleſiâ concepti propter illatam ſibi grauem iniuriam aut honori diuino.

Ab aliis definitur. Suſpenſio organorum diuinæ laudis in aliquem locum decreta, iuxta illud Pſal. 136. *In ſalicibus in medio eius ſuſpendimus organa noſtra.* Sicut enim Iſraëlitæ in ſignum mœroris ſiluerunt à diuinis laudibus; ſic Eccleſia, vt oſtendat triſtitiam quam ex pertinaciâ aliquorum concipit, eoſque hoc pacto moueat ne matrem ſuam diutius affligant, videntes eam mœrentem ac veluti deſolatam, indicit ſilentium Sacerdotibus, deſiſtitque à diuinis officiis publicis, nec celebrat Miſſam, niſi ſemel per hebdomadam in vnaquaque Eccleſia ad renouandam Euchariſtiam, idque cum vnico tantum miniſtro non pulſatis campanis, idque propter infirmos. Sacramenta enim neceſſaria adminiſtrantur. Atque ex hoc impedimento agnoſci poteſt, non eſſe intentionem Eccleſiæ ſemper, & in omni caſu ſupplere ea quæ perfectum regimen & abſolutum ſine vllo defectu ſtatum perficerent. Vt non mirum ſit, ſi aliter ſe habeat afflicta per ſuos, aliter afflicta per alienos, qui eius dolori magis inſultarent, ſicut di-

citat Thren. 1. *Viderunt eam hoſtes & deriſerunt Sabbata eius*, cum è contra qui ſunt filij eius luctui compati & ſuccurrere ſoleant.

De irregularitate. §. 14.

9. *Aſſertio.* Irregularitas eſt impedimentum canonicum in iure expreſſum per ſe primò impediens ſuſceptionem Eccleſiaſticorum ordinem. Secundariò verò & conſequenter eorumdem vſum propter inhabilitatem perſonæ ex propria culpa ortam, vel ex alio defectu.

Dices; hæc videntur conuenire ſuſpenſioni ac depoſitioni: nego, quia ſuſpenſio, & depoſitio per ſe non impediunt ordinis ſuſceptionem, ſicut irregularitas, ſed potiùs vſum ordinis ſuſcepti, vnde fit vt ſuſpenſio & depoſitio ſolis clericis conueniant: irregularitas clericis & laïcis.

Peccat autem mortaliter qui in irregularitate ſuſcipit ordines, non ſecus ac ille qui eſt in maiori excommunicatione. Ratio eſt, quia facit contra prohibitionem Eccleſiæ in re graui. Quod etiam Suarez *de cenſuris diſput.* 40. *ſect.* 2. extendit ad receptionem primæ. Quod ſit res valdè grauis quatenus eſt diſpoſitio ad ordines. Idem cenſet Bonac. de irreg. *diſp.* 7. *q.* 1. *puncto* 4. Quod minimè admittendum videtur, cum definitio irregularitatis habeat tantùm quod impediat ſuſceptionem ordinum. Argumenta autem à ſimili in iſtis, aut à maiori ad minus non habent fidem, vt loquuntur quidam, id eſt, non valet. *Argumenta à ſimili.*

Porrò irregularitas iure Eccleſiaſtico vniuerſali, non particulari decerni poteſt, vt ſic nemo reddatur inhabilis ad ſacras functiones abſque conſenſu & determinatione præuiâ Eccleſiæ vniuerſalis, cum cedat in eius detrimentum incapacitas ac inhabilitas ad has functiones.

Vndè pertinet ad ſummum Pontificem, vel ad Concilium vniuerſale illam determinare tam in ſeipſa, quàm cauſam eius immediatam ex quâ reſultat. Legi poteſt Suarez diſp. tom. *de Cenſuris ſect.* 3. & quæ poſt ipſum ſcripſimus *in apparatu* ad ſummam Conciliorum, vbi de verbo Dei definito.

Diuiſio irregularitatis. §. 15.

Eſt autem vna irregularitas quæ eſt totalis, alia partialis, priuans aliquo vſu ordinum non omni, vnaque eſt quæ oritur ex defectu & indecentia abſque culpa. cuiuſmodi eſt 1. irregularitas orta ex defectu animi & ſcientiæ: 2. ex defectu corporis quod eſt mutilum aut notabiliter deforme. 3. ex defectu natalium. 4. ex defectu ætatis & libertatis. 5. ex defectu

Sacramenti, vt eſt in bigamia quæ non repræſentat vnionem Chriſti ad vnicam Eccleſiam. 6. ex defectu leuitatis, qui reperitur in homicidio patrato à iudicibus, eorumque adminiſtris: pro his enim tantum decreta eſt hæc irregularitas. Sicut poſt Vaſquez docet Luiſius Turrianus de *Cenſuris lib. 9. diſp. 6. dub.* 3. quem refert Card. de Lugo *de Pœnit. diſput.* 2. *ſect.* 2. qui eamdem probabilem cenſet, quia in iure hæc irregularitas ex defectu lenitatis non inuenitur pro aliis impoſita. Vnde reſultabit pro aliis perſonis extra iudicium, irregularitatem induci per ſolum homicidium patratum cum peccato mortali.

Alia autem irregularitas oritur ex delicto. 1. ex iteratione baptiſmi. 2. ex illicita ſuſceptione ordinis eiuſque abuſu: qui enim exercet actum ordinis à quo eſt ſuſpenſus, fit irregularis iuxta c. *de ſententia & re iudicata in* 9. & c. 1. *de ſententia excommunicationis* in 6. vbi decernitur irregularitas violationis ſuſpenſionis, ſed illius quæ iure vniuerſali lata eſt non diœceſano, vt ex lectione patet. 3. oritur irregularitas ex actu hæreſis. 4. ex infamia propter aliquod crimen. 5. ex homicidio voluntario illicito, vt ſi quis occidat in bello illicito, aut ſine moderamine inculpatæ tutelæ.

Obiicies ſæpe non eſſe ſine crimine qui caret ſcientia, vel qui mutilus eſt corpore; non debere ergo has irregularitates reduci ad ſpeciem irregularitatum quæ ſine peccato & culpa incurruntur. Reſpondeo, eſſe per accidens quòd tales defectus peccato coniuncti ſint, nec conſiderari ab Eccleſiâ ex qua occaſione cauſâve proueniant.

De peccato quod eſt cauſa irregularitatis. §. 16.

Nota autem quòd irregularitas proueniens ex delicto ſupponat delictum eſſe mortale, vt probat Suarez contra Caietanum *diſput.* 40. *de Cenſuris* quòd ſit grauiſſima pœna, quæ non debet inferri pro leui culpâ, vt cenſetur venialis. Vnde rebaptizans non incurrit irregularitatem ex iteratione baptiſmi, niſi interuenerit peccatum mortiferum in illa iteratione baptiſmi; quamuis & hæc irregularitas non videatur ſatis expreſſa in iure, vt notat Leſſius in 3. *p. quæſt.* 66. *dubio* 1. Nota etiam quòd ſupponat, delictum eſſe completè patratum per actum non ſolùm internum: cùm enim irregularitates ſint inter odioſa reputandæ; ſtrictè ſunt interpretandæ. Porrò nihil refert quòd delictum ſit publicum vel occultum, niſi in illâ quæ incurritur propter infamiam, vnde & Concilium Tridentinum, *ſeſſion.* 24. *cap.* 6. dat facultatem Epiſcopis diſpenſandi in omnibus irregularita-

ritatibus ex delicto occulto prouenientibus, exceptâ eâ quæ oritur ex homicidio voluntario, aut ad forum contentioſum deducta eſt: ſupponit ergo, ſufficere delictum occultum ad contrahendum irregularitatem.

Dubitant aliqui, an neceſſaria ſit contumacia ad incurrendam irregularitatem, ita vt ſciat homo ſe incurſurum irregularitatem talia perpetrando propter quæ incurritur.

Reſpondetur id minimè eſſe neceſſarium, cùm irregularitas etiam ſine peccato incurratur. Vnde aliquis incurrit irregularitatem, etiamſi neſciat illam eſſe ſtatutam. Quod tantùm locum habet in irregularitate, quæ non eſt orta ex delicto: nam ad illam incurrendam ex delicto, requiritur contumacia & peccatum mortale, vt dictum eſt.

Circa hanc difficultatem Alphonſus à Caſtro. l. 2. *de lege pænali.* cap. vlt. crimina occulta quæ probari non poſſunt, eximit à cenſuris & irregularitatibus. Et ſunt multi textus qui aſſerunt, Eccleſiam non capere vindictam de occultis criminibus. c. *ſicut tuis*, & c. *tua nos* de ſymonia c. *chriſtiana* 12. q. 5.

De homicidio aliter multi ſentiunt, propter quod forte Concilium Trid. illum excipit, & hinc filius Presbyteri ex matre coniugatâ genitus poterit ſine diſpenſatione promoueri ad ordines ſacros & curam animarum ſuſcipere, ſi ſciat in ſecreto ſuum defectum, ne propter hanc cauſam infametur peccator, ſi petat diſpenſationem. Ita ille, licet refutetur à Leſſio ad q. 20. *ſupplem.* D. Thomæ *de irregularitate* cap. 1. dubio 2.

Cæterùm Andræas Duualius tract. *de peccatis* q. 7. *art.* 4. Ignorantiam Clerici qui neſcit, excommunicatum incurrere irregularitatem ſi celebret; ait excuſare ab irregularitate, modò ignorantia non ſit affectata, etſi à peccato non excuſetur, quia iſtud ignorare non deberet, cum ſit res ad proprium officium pertinens. Non tamen cenſetur contumax & rebellis legi quam ignorat. Et hoc inquit, ad varios conſcientiæ caſus diſſoluendos apprimè conducit.

De dubia irregularitate. §. 17.

Dubitant alij & plerique, an in dubio iudicandus ſit aliquis irregularis.

Reſpondetur. Si dubium eſt iuris, ita vt dubitetur, an ſit lex ſtatuta obligans ad irregularitatem contrahendam, non contrahi irregularitatem. Quia irregularitas nunquam ab homine infligitur, ſed à ſolo iure per ſummum Pontificem ad quem maiores cauſæ reſeruantur. Ita vt etiam Epiſcopi & Concilia Prouincialia nouam irregularitatem inducere

nequeant. Vnde debet irregularitas eſſe expreſſa per aliquem canonem, in quo reperiri & legi poſſit. Si autem dubium ſit apud peritos, an extet talis canon, cum homo poſſideat ſuam libertatem & melior ſit conditio poſſidentis, non eſt cenſendus irregularis. Si verò ſit dubium facti, ita vt re benè expensâ dubitetur, an commiſſum fuerit illud propter quod incurritur irregularitas, contrahit irregularitatem; ſed in caſu ſolius homicidij perpetrati, quia hic caſus in iure expreſſus eſt, c. *Ad audientiam*, & c. *Significaſti de homicidio*; non alius. Quia homicidium valdè abhorret Eccleſia in Clericis propter magnam indecentiam quam habet. Vnde qui præbuit pharmacum ex quo ſequitur aborſus, ſi dubium eſt, an fœtus eſſet animatus, vel non, debet ſeſe habere irregularem. Quia dubium eſt de facto homicidij illiciti. Simile eſt iudicium de eo qui dubitat ſe occidiſſe in bello iniuſto; nam ſi iuſtum eſt, non incurret irregularitatem, quod intelligendum eſt de Laïcis.

Effectus irregularitatis circa beneficia. §. 18.

Irregularitas licèt occulta, facit hominem incapacem beneficij. Conſequentur irregularis inualidè recipit beneficij collationem, nec illud poteſt retinere niſi obtentâ diſpenſatione irregularitatis curauerit beneficium ſibi de nouo conferri ab eo qui poteſt illud conferre. Bonacina *de irregularitate diſp.* 7. *quaeſt.* 1. *puncto* 4. 2. *propoſitione*. Poſt Auilam, Leſſium, Couarruuiam, Suarem. Quamuis Syluester verbo *excommunicatio*, Filliucius & alij cenſeant collationem validam eſſe, ſed impetrandam eſſe diſpenſationem. Porrò Auila, *de Cenſuris* 2. *parte cap.* 6. *diſp.* 5. Vbi probauit excommunicatum incapacem eſſe beneficij, ſubiungit. Vltimò nota ea quæ dicta ſunt de collatione vel electione factâ excommunicato, etiam habere locum ſi fiat ſuſpenſo, interdicto, vel irregulari. Ita Nauar. *cap.* 25. *numero* 133. & eſt textus c. *cum inter de electione*. c. *poſtulatis*, & c. *de Clerico excommunicato miniſtrante*. Vbi aduertenbum eſt c. illud *cum inter*, tantum loqui de epileptico. & c. *poſtulaſtis*. Tantùm loquitur de iis qui vinculo excommunicationis ſunt innodati, nullâ facta mentione de irregularibus. Vnde ex his capitibus non rectè probatur irregularem eſſe beneficij incapacem. Quare magis probabilis remanet opinio Syluestri & Filliucij, aliorumque exiſtimantem collationem beneficij factam irregulari validam eſſe. Quod maximè habere locum debet, ſi fiat collatio à ſummo Pontifice, qui in ipſa collatione abſoluit ad effectum ab excommunicatione & irregularitate. Quamuis quid

operentur iſta verba abſolutionis, amplius inquiri poſſit. Quod verò dicunt impetrandam eſſe diſpenſationem, neque id neceſſarium eſſe videtur, niſi quantum neceſſe eſſet ad functiones alicuius ordinis obeundas, ſiquidem irregularitas ex iure Eccleſiaſtico à Concilio generali, aut à ſummo Pontifice ſtatuta, per quæ ſolùm induci poteſt, priuat tantùm vſu ordinum ſuſceptorum & facultate ſuſcipiendi alios ordines nondum ſuſceptos: id pœnis autem nulla extenſio facienda eſt. Quare nec priuatur beneficiis antea obtentis, nec eorum fructibus, nec ab aliis acquirendis præpeditur. Ita Vrbanus ab aſcenſione. *Theolog. Moral. part.* 1. *cap.* 57. Debet tamen procurare intra annum diſpenſari ſe de irregularitate, vt non excidat à beneficiis illis & ne non faciat amplius fructus ſuos.

De Irregularitate orta ex Bigamia §. 19.

10. *Aſſertio.* Bigamus. 1. qui contraxit binas nuptias, eſt irregularis, tit. de *bigamis* per totum: & ratio eſt, quia non poteſt aptè ſignificare vnionem Chriſti cum vnicâ Eccleſiâ, nec aptus eſt ad efficaciter perſuadendam caſtitatem, cùm incontinentis ſpeciem præ ſe ferat.

Notandum eſt autem, triplicem eſſe bigamiam: veram, interpretatiuam, & ſimilitudinariam.

Bigamia vera eſt quando aliquis duas vxores ſucceſſiuè duxit, matrimoniûmque cum eis conſummauit, ita vt matrimonium fuerit validum cum vtraque.

Bigamia interpretatiua eſt cùm aliquis viduam, vel corruptam per alium in vxorem duxit, conſummauitque cum ea: Vel cum duo matrimonia iniit, quorum vnum fuit inualidum, vel cùm duxit virginem quæ adulterata eſt poſtquam à marito cognita fuit. Ratio eſt, quia in his omnibus deeſt ſignificatio Sacramenti.

Bigamia ſimilitudinaria eſt, cùm quis poſt votum ſolemne caſtitatis per quod copulatur Chriſto ſpiritualiter, contrahit cum aliqua matrimonium & conſummat. Cenſetur enim quodammodo bis contrahere matrimonium.

Porrò in Bigamiâ verâ, & interpretatiuâ ſolus Papa diſpenſat pro receptione maiorum ordinum, eorúmque vſu. At in ſimilitudinariâ etiam Epiſcopus.

De irregularitate orta ex bello. §. 20.

Qui dat conſilium belli, non eſt irregularis, quia eſt cauſa remota occiſionis, non propinqua.

Similiter Clerici qui pugnantes adhortantur in bello ſeu offenſiuo, ſeu defenſiuo, ad oppreſſorum defenſionem, atque

ad inimicorum Dei impugnationem, non incurrunt irregularitatem, id iure canonico ſtatuente 24 qu. 8. *cap. quicumque.* Si laicus prælio interfuit in quo plures occiſi ſunt, credit verò ipſe neminem ſe occidiſſe, nec ſi tantùm vulnerauerit, irregularis non eſt, poteſtque probabiliter ſuſtineri non fore irregularem quando occidiſſet, modò conſtet bellum eſſe iuſtum. Quia ex hypotheſi tunc non peccaſſet mortaliter. In contrariâ ſententiâ eſt de Graffis 2 *p. dec. aurearum cap.*4. Item non eſt irregularis vulnus infligens quod per ſe mortale non eſt, etſi ex imperitiâ medici mors ſequatur, aut quia vulnerati non habetur cura.

Qui interfuit cum pluribus aliis homicidio, quod tamen non perpetrauit, nec conſuluit, non eſt irregularis, modò illi ſe defenderent, Extra *de Clerico percuſſore*, c. *præſentium* & c. *continentia.* Si autem aggrediendo alios aliter cenſendum. Videndum quoque ſi defenſio iuſta vel iniuſta, & culpa præceſſerit ad occiſionem mortui ſufficienter ordinata. Gaufrius ad eumdem titulum *in ſynopi duntalium.*

De irregularitate orta ex hæreſi. §. 21.

Communis ſententia eſt propter hæreſim incurri irregularitatem, quam Suarez non vult amoueri poſſe, niſi diſpenſet Summus Pontifex, vt qui fuit hæreticus, ordines poſtea poſſit ſuſcipere, *de cenſuris diſp.* 43. *ſect.* 1. probat irregularitatem ex capite *ſaluberrimum* 1. *qu.*7. Sed aduertendum eſt, hoc caput loqui tantum de Clericis qui fiunt hæretici: quare ex verbis huius capitis probari non poteſt laïcos qui fiunt hæretici, ſi reſipiſcant poſtea, eſſe irregulares, vt non poſſint ordines ſuſcipere ſine diſpenſatione. Idem eſt de capite *nos conſuetudinem diſt.* 12.

Alij probant ex *cap. ſtatutum* in ſexto de *hæreticis*, ſed ſextus decretalium non facit ius in Galliâ, nec librum illum audent citare aduocati in curiis Parlamentorum, quia non admittitur. Sed & caput iſtud videtur loqui de filius hæreticorum condemnatorum, ſicut aduertit Leſſius in 3. partem D. Thomæ *de irregular. cap.*7. *dubio* 1. Itaque filius hæretici non erit irregularis, niſi natus ſit ex parte, eo tempore quo erat hæreticus, & pater fuerit condemnatus de hæreſi, vel ſaltem in Iudicio conuictus.

Inde collige Clericos, qui tranſeunt ad caſtra hæreticorum, ſi poſtea ad gremium Eccleſiæ redeant, non poſſe ordines ſuſcipere nouos, ſine diſpenſatione quam vult debere dari à ſummo Pontifice. Suarez loco citato, niſi fuiſſet hæreſis occulta, quia tunc Epiſcopus poſſet diſpenſare, ſicut in hæreſi mani-

manifeſtâ diſpenſare poteſt, vt ſuſceptis ordinibus vtatur.

Collige rurſus quid cenſendum ſit de laïco hæretico, ſi velit ad ordines promoueri, ſi conuertatur ad Eccleſiam, deſieritque eſſe Neophytus. Nihil enim ius contra illum decernit.

Epiſcopi poteſtas ad diſpenſandum de irregularitatibus.

§. 22.

11. *Aſſertio.* Ex conceſſione Concilij Tridentini poteſt Epiſcopus diſpenſare in omni irregularitate ex delicto occulto proueniente, exceptâ eâ quæ oritur ex homicidio voluntario, & quæ deducta eſt ad forum contentioſum. Verba Concilij ſunt ſeſſ.24.can.6. *Liceat Epiſcopis in irregularitatibus omnibus, & ſuſpenſionibus ex delicto occulto prouenientibus, exceptâ eâ qua oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad forum contentioſum diſpenſare, & in quibuſcumque caſibus occultis etiam ſedi Apoſtolicæ reſeruatis, delinquentes quoſcumque ſibi ſubditos in Diœceſi ſuâ per ſeipſos, aut Vicarium ad id ſpecialiter deputandum, in foro conſcientiæ gratis abſoluere: impoſitâ pœnitentiâ ſalutari.*

Hæc autem conceſſio à multis difficultatibus expedit Confeſſarios, quibus inuoluebantur ante dictum Concilium; quapropter congregatio Cardinalium declarauit hanc conceſſionem eſſe pro ſolis veris Epiſcopis, non pro aliis, qui habent iuriſdictionem quaſi Epiſcopalem, vt habent aliqui Abbates exempti, nonnulláque Capitula. Tantúmque vigere debere in iis regionibus in quibus receptum eſt Concilium Tridentinum. Vt ſcilicet qui ſentit onus, ſentiat & commodum. Nihilominùs hac facultate vtuntur Epiſcopi Galliæ eorumque Pœnitentiarij, tum quòd non exiſtiment, ſe ligare omnibus declarationibus prædictæ Congregationis. Tum quia fauores ampliandi & odia reſtringenda. Tum quòd omnes Epiſcopi, quantùm in ſe fuit, receperint Concil. Trident. pluraque eius decreta renouarint in Conciliis ſuis Prouincialibus quæ celebrata ſunt in Galliâ poſt Tridentinum, vt videre eſt in noſtrâ Summâ Conciliorum. Et poteſt Concilium quoad vnam partem recipi non quoad alteram. Innuit Thomas Sanchez *in ſumma l. 1. c. 11. num. 3.* extenditur autem hæc facultas ad Epiſcopos electos & confirmatos licet nondùm conſecratos. Item ad Archiepiſcopos in Diœceſibus ſuffraganeorum tempore viſitationis, in qua hæ Diœceſes ſunt illis tanquam propriæ. Item ad Capitulum ſede vacante, id eſt deputatis ab eo. Etiam circa regulares exemptos, ne ſint deterioris conditionis & nociua illis ſint priuilegia. Etiam extra actum confeſſionis,

in eo quod ſpectat ad cenſuras & irregularitates, quia quod ſpectat ad forum conſcientiæ, non eſt neceſſe quod tractetur in confeſſione. Tantúmque ſignificat hæc clauſula quod non valeat hæc abſolutio pro foro externo. Quia autem in Bullâ Cœnæ non ſit mentio reuocationis huius decreti; probabiliſſimum multi putant, nihil huic per illam derogari. Legendus Sanchez loco citato & Diana *p.7.tract.2.* Pro Pœnitentiariis autem eorum facit,quòd Epiſcopi non recipiunt hanc poteſtatem tanquam Sedis Apoſtolicæ delegati, ſed vt Ordinariam eam ſibi reſumunt,& ſublatâ reſeruatione ad ſolum Summum Pontificem, per quam eis ablata erat, in eam veluti, reſtituuntur, vt proindè eam delegare poſſint.

De Homicidio voluntario. § 23.

Cæterùm non leue dubium eſt quid intelligi debeat per homicidium voluntarium ex quo orta irregularitas, non niſi per Summum Pontificem diſpenſatur. Intellige homicidium directè intentum, & quòd ſit peccatum mortale. Vndè homicidium caſuale non hîc comprehenditur, quia non eſt propriè voluntarium. Quare & iudicatum eſt illum non contraxiſſe irregularitatem, ſaltem ab Epiſcopo indiſpenſabilem,qui vt errorem incuteret puero cuidam prædilecto, ſcopletum arripuit arbitratus non eſſe in eo puluerem tormentarium, quod cùm ante puerum obieciſſet, quaſi vellet occidere, de facto occidit. Homicidium etiam quod fit ad vitæ propriæ tutelam, & ſi nonnihil ſit immoderata, non comprehenditur ſimiliter ſub homicidio ex quo naſcitur irregularitas indiſpenſabilis ab Epiſcopo, quia non eſt propriè voluntarium, occiſor enim vult tantùm & intendit ſalutem propriam, non mortem occiſi, niſi per accidens. Verum eſt quidem, ſi occiſio ſit peccaminoſa mortaliter, incurrrere irregularitatem, ſed talem de qua diſpenſare poſſit Epiſcopus. Quod etiam dicendum eſt de eo qui vacans rei licitæ vel illicitæ,periculoſæ, tamen, & in qua erat metus homicidij, occidit caſu, non adhibitâ ſufficienti diligentiâ ad præcauendum homicidium; ſi negligentia mortalis eſt, incurrit verè irregularitatem, ſed de qua diſpenſabit Epiſcopus. An verò poſſit Epiſcopus de irregularitate diſpenſare ex homicidio inculpabili orta in condemnando reum ad mortem ratione officij,an reſeruetur Summo Pontifici, infrà dicetur.

Cæterùm irregularis ſecretus ob homicidium, dum ſequitur ſcandalum vel iactura dignitatis, ſi abſtineat ab vſu ordinis, non tenetur abſtinere, quia leges humanæ cum tantâ iacturâ non obligant; celebrare ergo poterit tantiſper,quamdiu

obtinuerit abſolutionem vel diſpenſationem à Summo Pontifice. Tenet Corradus *reſponſorum* parte 1. quæſito 355.

De occulto Crimine. §. 24.

Dubitatur verò quodnam debeat dici occultum crimen ex quo nata irregularitas diſpenſationi Ordinarij ſubiicitur.

Lucius tertius *In Epiſtola* ad Magiſtrum & Fratres Sancti Iacobi, quæ habetur in Appendice Concilij Lateranenſis 3. *tom.7.Conciliorum*, ita dicit, aliud crimen eſt notorium, aliud occultum: Notorium definitur, *de quo Presbyter canonicè condemnatur*; Occultum quod adhuc ab Eccleſiâ toleratur. Sine dubitatione, itaquè teneatis quod à Clericis & Presbyteris, quamdiu ab Eccleſiâ tolerantur, nec eſt crimen euidens, licitè audiuntur diuina officia & alia recipiuntur diuina Sacramenta. Hæc reſolutio innumeras eluit difficultates de notorio facti. Sicut etiam quod nonnullis probatur, vt occultum cenſeatur quod etſi alibi notum ſit, non facilè tamen notitia eius peruentura eſt ad locum alium, ad quem ſe contulit irregularis.

Ad id accedit, quod gloſſa ad c.ex tenore *de temporibus ordinationum*, tribus modis notorium crimen fieri docet, ſi ſit publicum per operis euidentiam, vel per iudicis ſententiam, vel per ſpontaneam in iudicio confeſſionem. Et docet Chapeauilla, occultum dici tribus modis, 1. quod non eſt naturâ ſuâ probabile. 2. quod probabile eſt, ſed probari non poteſt, quia nemo notitiam illius habet. 3. quod probari quidem poteſt, ſed difficulter, quia pauci eius notitiam habent, nec in forum contentioſum deductum eſt, aut ortâ aliquâ famâ: occultum primo modo non ſubiicitur Eccleſiæ, ſed ſolius Dei, qui eſt cordium ſcrutator. Occultum ſecundo & tertio modo ſi ſit reſeruatum ſummo Pontifici, virtute Concilij Tridentini permittitur iuriſdictioni Epiſcoporum in foro conſcientiæ, vt illud abſoluat, vel per ſe, vel per vicarium, tollatque ſuſpenſionem vel irregularitatem ex talibus occultis prouenientem. Ita ille de *caſibus reſeruatis cap.* 22. *quæſt.*1. quod non aduertunt qui ortâ modicâ difficultate de irregularitate Clericos Romam mittunt cum magnis ſumptibus. Eadem eſt mens Nauarri in *manuali cap.27. num.*235. qui legi deberet à doctis, cum de his difficultatibus eorum conſilium petitur, vt non tam ex ſcrupulo & conſuetudine, quàm ex ſcientiâ & æquitate diiudicarent inter occultum & notorium; putant enim plures occultum non eſſe, quod quouis modo probari poteſt, & multa ſic ſubſtrahunt iuriſdictioni, & poteſtati R. Epiſcoporum, non ſine damno & iniuriâ proximi, qui

inde non neceſſaria patitur incommoda, quem ſufficeret in notoriis non diſpenſare ad obuiandum ſcandalo, ob quod Papæ quædam reſeruata ſunt.

De foro contentioſo §.25.

Dubitatur etiam de irregularitate orta ex iis quæ deducta ſunt ad forum contentioſum. Intelligendum verò eſt Epiſcopum non poſſe diſpenſare, quandiu viget accuſatio & litis proſequutio: Nam ſi terminatum ſit iudicium & reus ſatisfecit pœnam delicti luens aut ſuſtinens, poterit per Epiſcopum diſpenſari. Nam intentum Concilij fuit ſeruare iudicum authoritatem; quæ tota & integra eſt, vbi reus pœnam ſuſtinuit. Idem dicendum eſt ſi quis fuerat ob vera crimina accuſatus, falſis mediis & teſtibus abſolutionem conſequutus eſt. Idem etiam dicendum erit, ſi lis incœpta relinquatur, ab accuſatoribus & denuntiatoribus, vt judicetur rationabiliter terminata, & nunquam ampliùs renouanda: tunc enim non ampliùs cenſetur ad forum contentioſum deducta, ſed obliuioni data & obliterata ex iudicum memoriâ. Vnde & requiritur vt elapſum ſit aliquod tempus notabile ab vltimo actu contentioſo, reſque ſit in tali ſtatu, vt attentis circumſtantiis iudicetur finita penitùs.

Dices: qui condemnatus eſt, infamiâ laboret, eſtque ideò irregularis abſoluendus à Summo Pontifice. Reſpondetur, infamiam facti ortam ex malâ vitâ & notoriis criminibus tolli poſſe per pœnitentiam, & morum conuerſionem, quæ talis ſit vt iudicetur omninò emendatus qui antea habebatur infamis. Nec opus eſt diſpenſatione Epiſcopi; res enim diſſoluitur per eaſdem cauſas per quas naſcitur. Infamiam autem iuris duplicem eſſe Ciuilis & Canonicis illa tollitur per principem, hæc per Summum Pontificem, vbi crimen quod induxit infamiam, & propter quod reus condemnatus eſt, vel quod Confeſſus eſt iuridicè, reſeruatur Summo Pontifici, vt homicidium Presbyteri, vel à Presbytero commiſſum. Si autem delictum abſolui ab Epiſcopo, indirectè & acceſſoriè abſoluendo à delicto, poterit & ab irregularitate infamiæ iuris ex tali delicto præuenientis abſoluere. Vnde & Sacerdos qui ob fornicationem. Officialis ſententiâ, è curâ Paſtorali eiectus eſt, poteſt ab Epiſcopo liberari ab irregularitate quam contraxit propter infamiam iuris, quia poteſt Epiſcopus abſoluere à fornicatione. Secùs dicendum eſſet, ſi ob occiſionem Presbyteri, talis Sacerdos eſſet condemnatus, vel ob aliquod delictum Summo Pontifici reſeruatum. Quod notandum eſt pro ſolutione multarum difficultatum.

De irregularitate ex defectu lenitatis. §.26.

Irregularitas ex defectu lenitatis contrahitur per iudices, aut alios cum iis concurrentes ad ſententiam mortis ferendam contra aliquem. Patet ex c. *quæſitum* 23. *q*.4. & in c. *ſæpe*, & c. *his quibus* 23. *q*.8. Ideò autem inducta eſt hæc irregularitas ex defectu lenitatis, quia quamuis iuſtum ſit & meritorium damnare reos ad mortem, qui tamen his iudiciis ſanguinis ſe immiſcit, apti non ſunt ſatis ad repræſentandam Chriſti ſummam benignitatem, quæ debet elucere in iis qui ad ordines promouentur, vnde Eccleſia eos voluit habere irregulares & incapaces ordinum, etiamſi non peccauerint. Vt diſcant ex hinc Sacerdotes, quam benè eos deceat inter cæteros mortales virtus clementiæ & benignitatis circa omnes & in omnibus.

Diſpenſatio irregularitatum ex defectu. §. 27.

12. *Aſſertio.* Poteſt etiam Epiſcopus diſpenſare in multis irregularitatibus quæ ex defectu aliquo proueniunt. Nam in irregularitate orta ex defectu natalium, poteſt diſpenſare ad minores ordines recipiendos, & ad habendum beneficium ſimplex ſine cura animarum, & quod non ſit dignitas in Eccleſiâ, c.1. & 2. *De filiis presbyterorum*. Cæterùm expoſitus de quo dubium tantum eſt, an ſit illegitimus, non tenetur ſe reputare illegitimum, poteritque ordinari; ſi autem illegitimus bonâ fide ordinatus ſit, poſteà verò ſciat ſe illegitimum, non poterit abſque diſpenſatione ad alios ordines aſcendere. Putat tamen Nauarrus conſ. 3. *de ætate & qualitate ordinandorum*, poſſe Epiſcopum diſpenſare cum eo, vt exerceat actum ordinis quem bonâ fide ſuſcepit. Illegitimus autem qui eo tempore natus eſt, in quo pater & mater contrahere Matrimonium legitimè poterant, fit legitimus per ſubſequens Matrimonium inter patrem & matrem, nec eget diſpenſatione.

In irregularitate orta ex defectu corporis magis iudex & arbiter eſt Epiſcopus, quam diſpenſator, proinde ad eum ſpectat deformitatem examinare & æquum ferre iudicium; non cenſetur autem multis irregularis, qui ita claudicat, vt poſſit ſine baculo ad altare accedere & celebrare: poſſunt tamen tam deformes eſſe in illo contorſiones vt procul ab ordinibus arcendus eſſet: nec eſſet irregularis qui ob defenſionem fidei membro aliquo careret, modò exercere actum ordinis poſſet; præmium enim potiùs meretur ab Eccleſia, quàm pœnam. *De claudo.*

In irregularitate ex defectu ætatis proueniente non diſpenſat Epiſcopus. Attamen ſi ordinatus ante ætatem actum ordinis ante dictam ætatem exercuiſſet, vbi ætatem attigiſſet, diſpenſari poſſet ab Epiſcopo, qui à ſolo Papa diſpenſandus eſſet,

vt ante dictam ætatem exerceret. Si non exercuiſſet actum ordinis ante dictam ætatem , ceſſaret ex ſe irregularitas adventu ætatis requiſitæ ad ordinem.

Dictum eſt de irregularitate orta ex defectu Sacramenti propter bigamiam. De ea quæ oritur ex defectu ſcientiæ, obiter tantùm hîc aduertimus, nequidem ſummum Pontificem diſpenſare poſſe cum omninò illiterato, quia eſt contra ius naturæ aliquem promoueri ad ordinem, ad quem eſt incapax, & cuius muniis defungi non poteſt. Vnde & Concilium Toletanum VIII. ſub Martino anno 691. ſic ſtatuit. *Solus ergo accedat ad ſacra Myſteria Dei tractanda quem morum innocentia & litterarum ſplendor reddit illuſtrem.*

De irregularitate orta ex defectu lenitatis in iudicibus & miniſtris iuſtitiæ diſpenſare ſolet ſummus Pontifex. Refert tamen Emanuël Sa verbo *irregularitas*, aliquos exiſtimare poſſe Epiſcopum cum iis diſpenſare, quamuis praxis ſit contraria & repugnet vſus, & ſane in eadem opinione Barboſa de *officio & poteſtate Epiſcopi*, allegat. 39. poſt Didacum Couarruviam in clement. *ſi furioſus* parte 1. num. 7. in fine Nauarrum *in Manuali* capite 27. & alibi. Viualdum, Medinam, Maiolum, Bannez, & alios, quos laudat. Alij verò in maiori numero ad Summum Pontificem recurrendum eſſe cenſent: quorum opinio in praxi tutior eſt maximè in iis qui beneficia poſſident, aut ad ea prætendunt. Huius rei dat rationem Bonacina *de irregular. diſp. 7. q. 5.* puncto vltimo propoſitione 1. Nam Tridentinum concedit Epiſcopis facultatem diſpenſandi in irregularitate prouenientе ex delicto occulto , excepto homicidio voluntario : ſed irregularitas ex defectu lenitatis non prouenit ex delicto, ſed ex homicidio iuſto volito : Ergo eius diſpenſatio non eſt conceſſa Epiſcopis , ex vi eius facultatis quam habent ad diſpenſandum in omni irregularitate ex delicto occulto proueniente , cum exceptione illius quæ prouenit ex homicidio voluntario , quod intelligitur eſſe peccaminoſum & in numero delictorum.

De impedimento canonico diſpoſitionis. §. 28.

Depoſitio eſt impedimentum canonicum quo per ſententiam iudicis perſona Eccleſiaſtica priuatur vniuerſaliter ab omni officio & beneficio Eccleſiaſtico in perpetuum , abſque ſpe reſtitutionis, retento tamen priuilegio clericali.

Depoſitio imponitur propter adulterium , ſtuprum virginis , concubinatum diu continuatum & notorium etiam poſt monitiones , debetque fieri per Epiſcopum aut eius Vicarium generalem in ſpiritualibus. *Concil. Trident. ſeſſ. 13. de Reform.*

§.4. Depoſitus retinet priuilegium Clericale, & qui eum percutit ſuadente diabolo, incurrit excommunicationem. Teneturque etiam Clericaliter viuere. Si verò depoſitus maneat incorrigibilis perſeuerando in prioribus delictis, aut ſimilia, vel grauiora, admittendo, perdit priuilegium Clericale, & ſubditus manet Iudici ſæculari, à quo iudicari poteſt ſicut laïcus.

De Degradatione. §.29.

Degradatio eſt impedimentum Canonicum, quo vir Eccleſiaſticus, poſt ſententiam depoſitionis propter aliquod crimen atrox, & ſcandaloſum, priuatur actualiter & cum ſolemnitate vniuerſaliter ab omni officio & beneficio Eccleſiaſtico, & ab omni priuilegio clericali in perpetuum, ſine ſpe reſtitutionis.

Vndè degradatio eſt veluti exequutio depoſitionis quæ tantùm ex ſe eſt verbalis & per verba, at degradatio fit per actum aliquem ſolemnem & publicum in præſentia iudicis ſæcularis, & plurium Epiſcoporum, vel ſi deſint, Abbatum qui iure mitræ potiuntur, ſi ſint in vrbe, vel iis deficientibus in præſentia venerabilium perſonarum in aliqua dignitate conſtitutarum, vt permittit Conc. Trident. loco citato in quo actu degradandi, manûs partes inunctæ vitio vel cultello leniter abraduntur, & abſtrahuntur illi ſigillatim ſacra veſtimenta & inſtrumenta quibus ordinatus fuerat, additâ certâ verborum formâ increpatoriâ & aſperâ. Poſtquam ſolemnitatem factam ab Epiſcopo degradatus tradi ſolet iudici ſæculari, nec manet ampliùs de foro Eccleſiæ, quæ eum exauthorauit & à ſe abdicauit, nullumque amplius dominium ſuper eum retinet, ſicut ſuper clericos. Vndè non fictè, ſed verè intercedit pro eo ad iudicem ſæcularem, in cuius præſentia fit ea degradatio, vt moderetur pœnas & citra mortem & mutilationem.

Non tamen propter ea degradatus amittit characterem qui eſt indelebilis, nec poteſtatem Ordinis ad validè conſecrandum. Et per ſolum Papam reſtitui poteſt & reintegrari. Quamuis autem cautum ſit Eccleſiaſticis & politicis legibus ne clerici ac in ſacris ordinibus conſtituti propter crimina morte plecterentur, niſi præmiſsâ degradatione; attamen propter controuerſias quæ quotidiè nouæ & maiores exoriuntur inter vtrumque forum ciuile & Eccleſiaſticum, ferè deſinit vſus degradationis actualis in Gallia, Epiſcopis exigentibus, vt prius cognoſcant de crimine clerici ad mortem damnati, & iudicibus ſæcularibus contra obſtantibus, quaſi tergiuerſarentur

Epiſcopi & iuſtam ſceleratorum clericorum punitionem vellent eludere, cùm longe alia ſit eorum mens.

Solemnitas degradationis. §. 30.

Modus autem ſeu ſolemnitas degradationis explicatur à Bonifacio VIII. de pœnis in ſexto cap. 2. Actualis verò inquit, ſiue ſolemnis cœleſtis militiæ militis. i. clerici degradatio. (cum ad eam fuerit procedendum) fiet vt exauctoriſatio eius qui militiæ deſeruit armatæ, cui militaria detrahuntur inſignia: ſicque à militia remotus caſtris reiicitur, priuatus conſortio & priuilegio clericali. Clericus igitur degradandus veſtibus ſacris indutus: in manibus habens librum, vas vel aliud inſtrumentum ſeu ornamentum ad ordinem ſuum ſpectans, ac ſi deberet in officio ſuo ſolemniter miniſtrare, ad Epiſcopi præſentiam adducatur: cui Epiſcopus publicè ſingula, ſiue ſint veſtes, calix, liber, ſeu quæuis alia quæ iuxta morem ordinandorum clericorum in ſua ordinatione ab Epiſcopo fuerint tradita ſeu collata; ſingulariter auferat: ab illo veſtimento ſeu ornamento quod datum vel traditum fuerat vltimò inchoando: & deſcendendo gradatim degradationem continuet vſque ad primam veſtem quæ datur in collatione tonſuræ, tuncque radatur caput illius ſeu tondeatur, ne tonſuræ ſeu clericatûs veſtigium remaneat in eodem. Poterit autē Epiſcopus in degradatione huiuſmodi vti verbis aliquibus ad terrorem illis oppoſitis, quæ in collatione ordinum ſunt prolata. Dicendo Presbytero hæc vel ſimilia verba in remotione planetæ. *Auferimus tibi veſtem ſacerdotalem & te honore ſacerdotali priuamus*: ſicque in remotione reliquorum inſignium. Similibus verbis vtens in ablatione vltimi, quod in collatione ordinum fuit primum infra ſcripto vel alio ſimili modo dicat. *Auctoritate Dei omnipotentis Patris & Filij & Spiritus Sancti, ac noſtrâ tibi auferimus habitum clericalem & deponimus, degradamus, ſpoliamus & exuimus te omni ordinis beneficio & priuilegio clericali.* Hæc enucleatiùs continentur in Pontificali Romano, parte 3.

Meditatio pia. Attendant ad iſta Sacerdotes & meditentur in iſtis figuram quamdam exhiberi terrificæ illius & reformidandæ degradationis, quæ poſt examen actuum omnium humanorum, in conſpectu creaturæ omnis, à ſupremo iudice Chriſto fiet in Chriſtianis & ſacerdotibus, qui appenſi in ſtatera minus habèntes inuenti fuerint. Verè enim tunc degradabuntur, omnique dignitatis gradu delicientur, ac in æternum omnibus ornamentis ſuis ſpoliabuntur, gloriâ, gratiâ, virtutibus omnibus, omni officio ac beneficio miſericordiæ

diuinæ, vt ſic tradantur tortori animarum aduerſario dæmoni. Nec deerunt tunc verba horrenda. *Ite maledicti in ignem æternum.* O cenſura terribilis! ô excommunicatio verè metuenda! ô impedimentum ſempiternum! ô degradatio miſerrima, luctuoſiſſima, ac omnibus huius vitæ laboribus, afflictionibus, pœnitentiis, auſteritatibus, ieiuniis, meditationibus, abiectionibus, opprobriis, tormentis, orationibus, ac piis exercitiis redimenda.

Dum recenſetur Index & Summarium, ne ceſſarent opera, has illis edendas dedimus Litanias ex D. Paulo exſcriptas, ac non ſine ſpirituali fructu quandoque recitandas ab ordinandis & ordinatis, à Pœnitentibus & Confeſſariis, à Prædicatoribus & aliis, vt repleantur ſpiritu & amore Domini noſtri Ieſu Chriſti, cuius nomen ait D. Bernardus ſerm. 15. *in Cantica.* Lucet prædicatum, paſcit recogitatum, inuocatum lenit & vngit. *De quo & ſubiungit.* Si ſcribas, non ſapit mihi niſi legero ibi Ieſum.

LITANIÆ PAVLINÆ
nominis Ieſu.

IESV, qui factus es ex ſemine Dauid ſecundum carnem, *miſerere nobis.* *Rom.* 1.

Ieſu, qui prædeſtinatus es *& manifeſtatus* filius Dei ſecundum Spiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum. *miſerere nobis.*

Ieſu, cuius Euangelium virtus Dei eſt in ſalutem omni credenti. *miſerere nobis.* c. 3.

Ieſu, per cuius fidem Iuſtitia Dei eſt in omnes & ſuper omnes qui credunt in te. *miſerere nobis.*

Ieſu, quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine *tuo* ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ. *miſerere nobis.* c. 4.

Ieſu, qui traditus es propter delicta noſtra, & qui reſurrexiſti propter iuſtificationem noſtram. *miſerere nobis.* c. 5.

Ieſu, per quem iuſtificati ex fide pacem habemus ad Deum. *miſerere nobis.*

Ieſu, per quem habemus acceſſum per fidem in gratiam iſtam, in quâ ſtatus & gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei & in tribulationibus. *miſerere nobis.*

c. 6. Ieſu, qui vnus es Dominus noſter per quem omnia & per quem nos ſumus. *miſerere nobis.*

c. 7. Ieſu, qui mortuus es propter infirmum pereuntem. *miſerere.*

c. 8. Ieſu, qui es Petra *ſpiritualis* ex qua fluxerunt aquæ in deſerto in figuram ſanguinis & aquæ ex latere tuo defluentis. *miſ.*

Ieſu, cuius ſanguinis communicatio eſt Calix benedictionis cui Sacerdotes benedicunt, & cuius corporis participatio eſt panis quem frangunt. *miſerere nobis.*

Ieſu, cuius Calicem bibere & Calicem dæmoniorum non poſſumus & cuius menſæ ac menſæ dæmoniorum participes eſſe non poſſumus. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui es caput omnis viri, & cuius caput eſt Deus. *miſ.*

c. 11. Ieſu, qui in aqua nocte tradebaris, accepiſti panem & gratias agens fregiſti & dixiſti, accipite & manducate hoc eſt corpus meum. *miſerere nobis.*

Ieſu, cui nemo in ſpiritu Dei loquens dicit anathema. *miſerere.*

c. 15. Ieſu, qui ſurrexiſti à mortuis primitiæ dormientium. *miſerere.*

Ieſu, in quo omnes viuificabuntur ſicut in Adam omnes moriuntur. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui cum tradideris Deo & patri regnum & *Eccleſiam electorum*, finis erit. *miſerere nobis*

Ieſu, ſub cuius pedibus Deus omnia ſubiecit. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui es nouiſſimus Adam in ſpiritum viuificantem *ad dandam nobis vitam.* *miſerere nobis.*

Ieſu, qui es ſecundus homo de cœlo cœleſtis, ſicut erat primus homo de terra terrenus. *miſerere nobis.*

Ieſu, per quem dedit nobis Deus victoriam. *miſerere nobis.*

2 *Cor.* 1. Ieſu, cuius Pater Deus eſt benedictus Pater miſericordiarum & Deus totius conſolationis. *miſerere nobis.*

Ieſu, per quem abundat conſolatio noſtra ſicut & abundant in nobis poſſeſſiones tuæ. *miſerere nobis.*

Ieſu, per quem Deus nos facit triumphare. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui es imago Dei. *miſerere nobis.*

Ieſu, cuius mortificationem in corpore ſuo circumferebat Apoſtolus, vt vita tua & reſurrectio manifeſtaretur. *miſerere nobis.*

Ieſu, ante cuius tribunal omnes nos manifeſtari oportet, vt referat vnuſquiſque propria corporis prout geſſit, ſiue bonum ſiue malum. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui pro omnibus mortuus es, vt qui viuunt iam non ſibi viuant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit. *miſer.*

Ieſu, in quo ſi quis noua eſt creatura, *per vitæ conuerſionem,* vetera tranſierunt & facta ſunt omnia noua. *miſerere nobis.*

Ieſu, in quo Deus erat mundum reconcilians ſibi. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui cum non noueras peccatum factus es pro nobis *expiatrix victima* pro peccato. *miſerere nobis.*

Ieſu, cui nulla conuentio ad Belial. *miſerere nobis.* *c. 6.*

Ieſu, qui propter *nos* egenus factus es cum eſſes diues, vt tua inopia diuites *eſſemus.* *miſerere nobis.* *c. 8.*

Ieſu, per manſuetudinem & modeſtiam *quâ pollebas. miſerere.*

Ieſu, qui crucifixus ex infirmitate, viuis ex virtute Dei. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui dediſti temetipſum pro peccatis noſtris vt eriperes de præſenti ſæculo nequam ſecundùm voluntatem Dei. *miſ.* *Ad Galat. 1.*

Ieſu, cuius ſerui non ſunt, qui adhuc hominibus placent. *miſerere nobis.*

Ieſu, Filij Dei, qui dilexit me & tradidit ſemetipſum propter me, in cuius fide viuo. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui ante inſenſatorum oculos proſcriptus & crucifixus *repræſentaris.* *miſerere nobis.* *c. 3.*

Ieſu, mediator. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui redemiſti nos de maledicto legis factus pro nobis maledictum *& portans peccata noſtra.* *miſerere nobis.*

Ieſu, qui factus es ex muliere & factus ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeres vt adoptionem filiorum reciperemus. *miſerere nobis.* *c. 4.*

Ieſu, cuius Spiritum miſit Deus in corda *hominum* clamantem Abba Pater. *miſerere nobis.*

Ieſu, in quo neque circumciſio, neque præputium âliquid valet, ſed fides quæ per charitatem operatur. *miſerere nobis.* *c. 5.*

Ieſu Chriſte, cuius qui ſunt *ſerui*, carnem ſuam crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis. *miſerere nobis.*

Ieſu, cuius lex adimpletur altero alterius onera portante. *miſerere nobis.*

Ieſu, in cuius cruce ſolùm gloriantur ſerui tui, per quem illis mundus crucifixus eſt, & illi mundo. *miſerere nobis.* *c. 6.*

Ieſu, in quo benedixit nos Deus omni benedictione ſpirituali *in cæleſtibus.* *miſerere nobis.* *Ad Eph. c. 1.*

Ieſu, per quem elegit nos Deus ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati in conſpectu eius in charitate. *miſerere nobis.*

Ieſu, per quem Deus, *vt confidimus,* prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ in laudem gloriæ gratiæ ſuæ. *miſerere nobis.*

Ieſu, in quo Deus nos gratificauit, & in quo habemus per

ſanguinem remiſſionem peccatorum. *miſerere nobis.*

Ieſu, per quem Deus propoſuit omnia inſtaurare, quæ in cœlis & quæ in terra ſunt. *miſerere nobis.*

Ieſu, quem pater conſtituit ad dexteram ſuam in cœleſtibus: ſupra omnem principatum & poteſtatem, & Virtutem, & Dominationem, & omne nomen quod nominatur non ſolum in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro. *miſerere nobis.*

Ieſu, quem Deus dedit caput ſupra omnem Eccleſiam. *miſere.*

c. 2. Ieſu, per quem *in ſpe* Deus nos conreſuſcitauit & concedere fecit in cæleſtibus, vt oſtenderet in ſæculis ſuperuenientibus abundantes diuitias gratiæ ſuper nos. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui es pax noſtra, qui facis vtraque vnum, *dum in te idem eſt Deus & homo.* *miſerere nobis.*

Ieſu, qui veniens Euangeliſaſti pacem iis, qui longe & iis qui prope. *miſerere nobis.*

Ieſu, per quem ambo *populi Iudæi & Gentiles* habemus acceſſum in vno ſpiritu ad patrem. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui es ſummus lapis angularis, in quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templum Sanctum in Domino. *miſere.*

c. 3. Ieſu, in quo habemus fiduciam & acceſſum in confidentia per fidem. *miſerere nobis.*

Ieſu, ad cuius Patrem flectimus genua, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terrâ nominatur. *miſerere nobis*

c. 4. Ieſu, qui aſcendens in altum captiuam duxiſti captiuitatem & dediſti bona hominibus. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui aſcendiſti quia & deſcendiſti primum in inferiores partes terræ. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui dediſti in Eccleſia quoſdam Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios autem Paſtores & Doctores ad conſummationem Sanctorum in opus miniſterij ad ædificationem corporis *Eccleſiæ.* *miſerere.*

Ieſu, qui dilexiſti nos & tradidiſti temetipſum pro nobis oblationem & Hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. *miſerere.*

c. 5. Ieſu, qui dilexiſti Eccleſiam & tradidiſti temetipſum pro ea, vt illam ſanctificares, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberes tibi eam glorioſam non habentem maculam. *miſerere nobis.*

Ad Philip. c. 1. Ieſu, ad quem adipiſcendum mori lucrum eſt. *miſerere nobis.*

c. 2. Ieſu, qui cum in forma Dei eſſes, non rapinam arbitratus es eſſe te æqualem Deo, ſed temetipſum exinaniuiſti in ſimilitudinem hominum factus & habitu inuentus vt homo. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui humiliaſti temetipſum, factus obediens vſque ad

mortem autem crucis. *miſerere nobis.*

Ieſu, quem Deus exaltauit & cui dedit nomen quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium & infernorum. *miſerere nobis.*

Ieſu, propter cuius eminentem ſcientiam Paulus omnia arbitrabatur vt ſtercora, vt te lucrificaret. *miſerere nobis.* *c. 3.*

Ieſu, quem è cœlis ſaluatorem expectamus qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ. *miſerere nobis.*

Ieſu, fili dilectionis Patris, in quo habemus redemptionem & remiſſionem peccatorum. *miſerere nobis.* *Ad Coloſ. c. 1.*

Ieſu, qui es imago Dei inuiſibilis primogenitus omnis creaturæ. *miſerere nobis.*

Ieſu, in quo condita ſunt in terris & in terra viſibilia & inuiſibilia, ſiue Throni, ſiue Dominationes. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui es ante omnia & in quo omnia conſtant, qui es caput corporis Eccleſiæ, principium & primogenitus ex mortuis. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui es primatum tenens & in quo *Patri* complacuit omnem plenitudinem inhabitare & per eum reconciliare omnia. *miſerere nobis.*

Ieſu, pacificans per ſanguinem crucis, ſiue quæ in terris, ſiue quæ in cœlis ſunt. *miſerere nobis.*

Ieſu, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. *miſerere nobis.* *c. 2.*

Ieſu, in quo inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui expolians principatus & poteſtates traduxiſti confidenter palam triumphans illos in temetipſo. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui es in dextera Dei ſedes. *miſerere nobis.* *c. 3.*

Ieſu, cum quo vita iuſtorum abſcondita eſt in Deo, & cum quo apparebunt in gloria, cum in vita eorum apparueris. *miſere.*

Ieſu, qui nos eripuiſti ab ira venturâ. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui in iuſſu & voce Archangeli & tuba Dei deſcendes de cœlo, ad iudicium. *miſerere nobis.* *1. Ad Theſſal. c. 2.*

Ieſu, cui deſcendenti ad iudicium plures ſancti rapientur in nubibus obuiam in aëra. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui cum Angelis virtutis tuæ in flammâ ignis dabis vindictam iis qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt Euangelio. *miſerere nobis.*

Ieſu, à cuius facie & gloria virtutis pœnas dabunt in interitu æternas *impij* cum veneris glorificari in ſanctis tuis & admirabilis fieri omnibus qui crediderunt. *miſerere nobis.* *2. Ad Theſſal. c. 1.*

Ieſu, qui iniquum *Antichriſtum* interficies ſpiritu oris tui & deſtrues illuſtratione aduentus tui. *miſerere nobis.*

1. ad Timoth. 1. Ieſu, qui veniſti in hunc mundum peccatores ſaluos facere. *miſerere nobis.*

c. 2. Ieſu, qui es vnus Deus, vnus mediator Dei. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui dediſti redemptionem temetipſum pro omnibus. *miſerere nobis.*

c. 3. Ieſu, qui es magnum pietatis Sacramentum, manifeſtatum in carne, iuſtificatum in ſpiritu, quod apparuit Angelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt in mundo & aſſumptum eſt in gloria. *miſerere nobis.*

c. 4. Ieſu, qui es Deus viuus, ſaluator omnium maximè fidelium. *miſerere nobis.*

Ieſu, ſaluator noſter qui deſtruxiſti mortem & illuminaſti vitam & incorruptionem per Euangelium. *miſerere nobis.*

2. ad Timot. 1. Ieſu, in quo omnes qui volunt piè viuere perſequutionem patientur. *miſerere nobis.*

c. 3. Ieſu, qui iudicaturus es viuos & mortuos. *miſerere nobis.*

c. 4. Ieſu, Deus ſaluator noſter, cuius gratia apparuit omnibus hominibus erudiens nos, vt abnegantes impietatem & ſæcularia deſideria ſobriè & iuſtè & piè viuamus in hoc ſæculo. *miſerere nobis.*

Ad Tit. c. 2. Ieſu, qui dediſti temetipſum pro nobis vt redimeres ab omni iniquitate, & mundares tibi populum acceptabilem ſectatorem bonorum operum. *miſerere nobis.*

Ad Hebr. 1. Ieſu, quem conſtituit Deus hæredem vniuerſorum per quem fecit & ſæcula. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui es ſplendor gloriæ *Patris* & figura ſubſtantiæ eius portans omnia verbo virtutis tuæ, purgationem peccatorum faciens, ſedens ad dexteram maieſtatis in excelſis. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui tantó melior Angelis effectus es, quanto differentius præ illis nomen hæreditaſti. *miſerere nobis.*

Ieſu, de quo dictum eſt ad Angelos Dei, vt adorent te. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatem, propter quod vnxit te Deus oleo exultationis præ participibus tuis. *miſerere nobis.*

Ieſu, cuius thronus eſt in ſæculum ſæculi, & cuius manuum cœli ſunt opera. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui propter paſſionem mortis gloriâ & honore coronatus es. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui non confunderis *miſeros homines* vocare fratres. *miſ*

Ieſu,

Ieſu, qui es Apoſtolus & Pontifex Confeſſionis noſtræ, qui Deo fidelis es qui præfecit te. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui ampliores gloriæ præ Moyſe dignus es habitus: quantò ampliorem honorem habet domus qui fabricauit illam. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui es ſermo Dei viuus & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti & diſcretor cogitationum & intentionum cordis. *miſerere nobis.*

Ieſu, cujus in conſpectu nulla creatura inuiſibilis eſt & cuius oculus omnia aperta ſunt, ad quem nobis ſermo, *& reddenda ratio operum in iudicio.* *miſerere nobis.*

Ieſu, Fili Dei, Pontifex magne qui penetraſti cœlos. *miſerere.*

Ieſu, qui potens es compati infirmitatibus noſtris, & tentatus es per omnia pro ſimilitudine *& in exemplum noſtrum*, abſque peccato. *miſerere nobis.*

Ieſu, Sacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui in diebus carnis tuæ preces ſupplicationéſque cum clamore valido & lachrymis offerens, auditus es pro tuâ reuerentiâ. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui cùm eſſes filius Dei, didiciſti ex eis quæ paſſus es, obedientiam & conſummatus *per crucis mortem* factus es omnibus obtemperantibus tibi cauſa ſalutis æternæ. *miſ.*

Ieſu, qui præcurſor pro nobis introiſti in cœlum. *miſer. nobis.* c. 6.

Ieſu, qui melioris teſtamenti ſponſor factus es. *miſerere nobis* c. 7.

Ieſu, ſempiternum habens Sacerdotium, vnde & ſaluare in perpetuum potes accedentes per te ad Deum ſemper viuens ad interpellandum pro nobis. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui es nobis Pontifex ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus & excelſior cœlis factus. *miſerere.*

Ieſu, qui conſediſti in dextra ſedis magnitudinis in cœlis: Sanctorum miniſter & tabernaculi veri quod fixit Deus & non homo. *miſerere nobis.* c. 8.

Ieſu, qui *accedens in hunc mundum* Pontifex futurorum bonorum per tabernaculum tui corporis non factum, *ſed in vtero Virginis effigiatum* per proprium ſanguinem introiſti ſemel in ſanctâ æternâ redemptione inuentâ. *miſerere.* c. 9.

Ieſu, qui introiſti in ipſum cœlum vt appareas nunc vultui Dei pro nobis. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui ſemel oblatus es ad multorum exhaurienda peccata & ſecundò ſine peccato *in ſecundo aduentu* apparebis omnibus expectantibus te ad ſalutem. *miſerere nobis,*

Ieſu, qui ingrediens in hunc mundum dixiſti, Ecce venio vt fa- c. 10.

ciam Deus voluntatem tuam. *miſerere nobis.*

Ieſu, de quo in capite libri ſcriptum eſt, vt faceres voluntatem Dei. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui vnam pro peccatis offerens Hoſtiam, in ſempiternum ſedes in dextera Dei, de cætero expectans donec ponantur inimici tui ſcabellum pedum tuorum, *& vel inuiti te Dominum agnoſcant.* *miſerere nobis.*

Ieſu, qui vnâ oblatione *interiori tu in ipſius in vtero matris, in cruce, in cœlo eadem vbique, ac etiam in altari* conſummaſti in ſempiternum ſanctificatos. *miſerere nobis.*

c. 12. Ieſu, author fidei & conſummator: qui propoſito tibi gaudio, ſuſtinuiſti crucem, confuſione contempta, atque in dexterâ Dei ſedes. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui talem ſuſtinuiſti aduerſus temetipſum à peccatoribus contradictionem, vt non fatigemur animis noſtris deficientes. *miſerere nobis.*

Ieſu, pro quo nondum ad ſanguinem vſque reſtitimus aduerſus peccatum repugnantes. *miſerere nobis.*

Ieſu, teſtamenti noui mediator, cuius adſperſio ſanguinis melius loquitur, quàm Abel *vindictam clamantis.* *miſerere.*

c. 13. Ieſu, iudex omnium & ſpiritus iuſtorum perfectorum. *miſ.*

Ieſu, Chriſte qui heri & hodie & ipſe in ſæcula. *miſerere nobis.*

Ieſu, qui vt ſanctificares per tuum ſanguinem populum extra portam paſſus es. *miſerere nobis.*

Ieſu, ad quem extra caſtra & *mundi conuerſationem* exeamus improperium tuum portantes. *miſerere nobis.*

Ieſu, Deus noſter quem Deus eduxit de mortuis Paſtorem magnum ouium in ſanguine teſtamenti æterni. *miſerere.*

Ieſu, Chriſte cui eſt gloria in ſæcula ſæculorum. *miſerere.*

Agnus Dei, qui coram tondente obmutuiſti in ſacratiſſima paſſione, vt diſceremus à te mites eſſe & humiles corde. *dona nobis pacem.*

Agnus Dei, qui te cruentum in arâ crucis obtuliſti pro omnibus, vt tolleres peccata mundi. *Propitius eſto.*

Agnus Dei, qui etiamnum manibus Sacerdotum te offers aſſiduè & in omni loco in ſacrificium propitiatorium. *Libera nos ab ira tua in die iudicij & miſerere nobis.*

ESTO IESVS, ESTO MEVS: ESTO DEVS, ESTO MEVS.

Ex Conſtitutione Innocentij Papæ X.

CVm occaſione impreſſionis libri, cui titulus, Auguſtinus, Cornelij Ianſenij Epiſcopi Iprenſis, inter alias eius opiniones orta fuerit, præſertim in Galliis controuerſia ſuper quinque ex illis, complures Galliarum Epiſcopi apud nos inſtiterunt, vt eaſdem propoſitiones nobis oblatas expenderemus, ac de vnaquaque earum certam, & perſpicuam ferremus ſententiam, &c.

Primam prædictarum propoſitionum: *Aliqua Dei præcepta hominibus iuſtis volentibus, & conantibus ſecundùm præſentes, quas habent vires, ſunt impoſſibilia, deeſt quoque illis gratia, quâ poſſibilia fiant*: Temerariam, impiam, blaſphemam, Anathemate damnatam, & hæreticam declaramus, & vti talem damnamus.

Secundam: *Interiori gratiæ in ſtatu naturæ lapſæ nunquam reſiſtitur*: Hæreticam declaramus, & vti talem damnamus.

Tertiam, *Ad merendum & demerendum in ſtatu naturæ lapſæ non requiritur in homine libertas à neceſſitate, ſed ſufficit libertas à coactione*: Hæreticam declaramus, & vti talem damnamus.

Quartam: *Semipelagiani admittebant præuenientis gratiæ interioris neceſſitatem ad ſingulos actus, etiam ad initium fidei: & in hoc erant hæretici, quod vellent eam gratiam talem eſſe, cui poſſet humana voluntas reſiſtere, vel obtemperare*: Falſam & hæreticam declaramus, & vti talem damnamus.

Quintam: *Semipelagianum eſt dicere, Chriſtum pro omnibus omnino hominibus mortuum eſſe, aut ſanguinem fudiſſe*: Falſam, temerariam, ſcandaloſam, & intellectam eo ſenſu, *vt Chriſtus pro ſalute, dumtaxat Prædeſtinatorum mortuus ſit*, impiam, blaſphemam, contumelioſam, diuinæ pietati derogantem, & hæreticam declaramus, & vti talem damnamus, &c.

Non intendentes tamen per hanc declarationem, & definitionem ſuper prædictis quinque propoſitionibus factam, approbare vllatenus alias opiniones, quæ continentur in prædicto libro Cornelij Ianſenij. Datum Romæ apud S. Mariam Maiorem, anno Incarnationis Dominicæ 1653. pridie Kalend. Iunij, Pontificatûs noſtri anno nono.

Porrò cum hanc conſtitutionem promulgaſſet ſummus Pontifex, non defuerunt quidam clerici qui propoſitiones

illas ſe quoque damnare profiterentur, ſed alio alio planè ſenſu quàm qui à Ianſenio traditus & explicatus eſt, ad quem propoſitiones illas pertinere nullatenus aſſerunt, hac arte reſtaurandis diſputationibus ac rediuiuæ liti poſt latum iudicium prolixam ſibi materiam parantes. Quare vt his incommodis præuerteretur & conſtitutioni ſua authoritas conſtaret, Gallicanæ Eccleſiæ Epiſcopi Pariſiis congregati num. 40. adhibito antea diligenti examine, declararunt propoſitiones illas & opiniones eſſe Cornelij Ianſenij à ſanctitate ſua damnatas, diſertis & manifeſtis verbis, in Epiſtola miſſa 28. Martij 1654. ad eundem Innocentium X. cui etiam reſpondit paucos poſt menſes, ſe damnaſſe doctrinam Cornelij Ianſenij in 5. propoſitionibus. Atque cùm hoc ſufficere deberet ad faciendam fidem: Tamen infirmitati quorumdam compatientes, addimus quod ſequitur.

PARALELVM QVINQVE PROPOſitionum damnatum cum Doctrinâ Cornelij Ianſenij Iprenſis Epiſcopi in libro, cui nomen Auguſtinus.

1. PRopoſitio luculenter adſtruitur *l.3. de gratia Chriſti ſaluatoris c.13.* vbi probare nititur multis perſonarum generibus mandata eſſe impoſſibilia, concluditque his verbis. Hæc igitur omnia pleniſſimè planiſſiméque demonſtrant, nihil eſſe in ſancti Auguſtini doctrina certius ac fundatius, quàm eſſe præcepta quædam quæ hominibus non tantum infidelibus, excæcatis, obduratis, ſed fidelibus quoque & iuſtis volentibus, conantibus ſecundum præſentes quas habent vires, ſunt impoſſibilia: Deeſſe quoque gratiam qua poſſibilia fiant. Hoc ſancti Petri exemplo, aliiſque multis quotidie manifeſtum eſſe, qui tentantur vltra quod poſſint ſuſtinere.

2. Propoſitionis doctrina non minus euidens eſt, dum explicato diſcrimine illo, quod fere fundamentum eſt principale cui innituntur eius dogmata, adiutorij *ſine quoque* in ſtatu naturæ integræ & adiutorij *quo in* ſtatu naturæ lapſæ, ſic habet *l.2. de gratia Chriſti ſaluat, cap.4.* gratia verò lapſæ ægrotæque voluntatis nullo modo in eius relinquatur arbitrio, vt eam deſerat aut arripiat ſi voluerit, ſed ipſa ſit potius illa poſtrema gratia quæ inuictiſſimè facit vt velit & à voluntate non deſeratur.

Ibid. cap.25. His igitur & huiuſmodi crebris locutionibus

affirmatiuis, ſicut ſignificat Auguſtinus hoc ipſo quo data eſt homini gratia mox effectum ſequi : ſic è contrario negatiuè ſubinde ratiocinando docet hoc ipſo quod effectu homo deſtituitur, nullam ei gratiam collatam eſſe, ſed ſolo Pelagianæ gratiæ adiutorio, hoc eſt lege doctrinaque ad operationis præcepta iuſtitiam niti.

Quod idem docet, nullam aliam gratiam Chriſti admittens præter efficacem, vt infra patebit.

4. Propoſitionem docet, qui nullam aliam libertatem admittit in ſtatu naturæ lapſæ, niſi libeltatem à coactione, & nihilominus cum tali libertate bona ac mala merita aſſerit. Sic *l.4. de ſtatu naturæ lapſæ cap.* 18. meminiſſe lectorem velim nos in ſuperioribus per multa capita doctrinam S. Aug. velut certam indubitatamque propoſuiſſe, quæ docebat naturam humanam peccato primi hominis ita violatam eſſe & arbitrium voluntatis, ſub terrenarum rerum cupiditate depreſſum, vt libertas ad faciendum bonum & ad abſtinendum à malo interierit & loco libertatis peccandi neceſſitas ſecuta ſit,&c. ita homo hic & nunc in ſingulis actibus quadam humanis viribus inſolubili neceſſitate teneatur.

*Item, l.3. de gratia c.ſaluat.c.*19. Hinc nulla gratiæ efficacia, nulla neceſſitas actibus noſtris liberis formidanda eſt, ſed ſola vis coactionis & violentiæ.

4. Propoſitio his ſententiis continetur *lib.8.in titulo c.6.de hæreſi Pelagiana*, tertiò gratia generalis Maſſilienſium eſt actualis interna & ſufficiens ad credendum, non ad operandum latè ex principiis Auguſtini & Maſſilienſium adſtruitur. Item *cap.7. eiuſdem libri*. Gennadius tamen Maſſilienſis item Presbyter de ſemi-Pelagianorum factione non minimus, accuratiùs nobis explicuit quo pacto Dei adiutorium ad ipſam fidem ac bonam voluntatem admitterent.

Item *l.2. de gratia cap. ſaluat. c.*15. tertio hoc falſum eſſe demonſtratur ex duplici errore Maſſilienſium, quorum vterque rem iſtam planiſſimam facit. Prior erat quod initium fidei orationem gemitus ac deſideria & huiuſmodi, ex nobis hoc eſt, ex libero arbitrio proſilire cenſerent & tamen gratiam etiam actualem in eorum opinione fuiſſe ad iſtos actus neceſſariam, cuius influxus in eorum libero relinqueretur arbitrio, & hoc eos apertiſſimè docuiſſe iam ſupra latè patefecimus.

Item *in paralelo notâ* 37. progrediuntur vlteriùs recentiores ad excogitandam talem gratiam, quæ & iſti vniuerſalitatis diuinæ voluntatis & conditioni quam inuoluit, hoc eſt humanæ voluntatis libertati attemperata ſit, vt cum ea videlicet

agat vel non agat ſi voluerit, non autem potenter afficiatur vt agat. Vtrumque à Maſſilienſibus illius gratiæ Architectis didicere.

5. Propoſitionis doctrina haud obſcure exhibetur l. 3. *de gratia Chriſti ſaluatoris c.*21. ſed aliud argumentum pro gratiâ ſufficienti omnium proferri ſolet, quia Chriſtus eſt redemptor omnium, iuxta illud 1. ad Timoth. 2. c. *qui dedit ſemetipſum redemptionem pro omnibus*,&c. Reſpondetur & hoc argumentum ſicut omnia præcedentia iam olim ad nauſeam vſque ad Pelagianos præſertimque Maſſilienſes inculcatum fuit, vt mirum ſit recentiores tanto ſtudio trita hæreticorum arma colligere & obſoleta reludere. Quia potius nihil mirum ſi ad idem ſcopum collimantes, eodem eadem via peruenire contendunt. Tum in progreſſu iſtius capitis ſolutionem illam magis approbat. Hinc genuinius veriuſque reſpondemus Chriſtum dici ſe dediſſe redemptionem pro omnibus, hoc eſt pro vniuerſa ſua Eccleſia toto orbe diſperſa : nec in vniuerſis Auguſtini operibus, ni fallor, locus eſt vbi doceat Chriſtum pro peccatis infidelium in infidelitate permanentium eſſe propitiationem vel pro illis ſe dediſſe redemptionem, &c.

Qui attribuit ſemi-Pelagianis qui iidem ſunt, ac Maſſilienſes, tanquam errorem quod Chriſtus pro omnibus mortuus ſit, & iſtud principium negat, quid aliud dicit, quàm ſemi-Pelagianorum errorem fuiſſe Chriſtum pro omnibus omnino mortuum aut ſanguinem fudiſſe. Dicunt non eſſe in terminis at quid verbis opus eſt, vbi ſenſus ineſt. Dixit D. Aug. in l. quæſt. ſuper Exod. q. 43. *quando dico Deus eſt æternus, non dico duas iſtas ſyllabas eſſe æternas, ſed id quod ſignificant.*

Index contentorum in Examine Ordinandorum & Confeſſariorum.

MONITA *quædam de vocatione ad Ordines*, pag. 1
Collectanea ſunt quædam ex Concilis, Patribus, & variis ſcriptoribus quibus ordinandi præparari poſſunt ad Ordines, primum quidem ad replendas paginas quaſdam in præcedentibus editionibus edita, deinde ex conſilio in hac editione relicta propter vtilitatem.

De Examine ad quatuor minores Ordines. pag. 12.

Decretum Concilij Mediolanenſis pro examine ad quatuor minores Ordines. ibid.

Prima pars examinis pro ipſis quatuor minoribus de ipſis quatuor minoribus. ibidem

Varia interrogationes de Acolytatu, Exorciſtatu, Lectoratu & Oſtiariatu proponuntur cum breuibus reſponſionibus. p. 13.

Secunda pars examinis pro quatuor minoribus de Catechiſmo Clericali abbreuiato. p. 14.

Proponuntur varia interrogationes cum ſuis reſponſis de præceptis fidei, morum & Sacramentorum in quibus eſſentia religionis Chriſtianæ & Catholica ita ſita eſt, ut per hæc ſimul iuncta diſtingui poſſit à qualibet falsâ religione & à ſectis hæreticorum, vt non meritò Clerici ea callere debeant exactè, vt poſſint pueros & plebem iuxta hanc methodum inſtruere. p. eadem & ſequent.

Tertia pars examinis Ordinandorum pro quatuor minoribus de Oratione Dominica. *Habetur hic ſuccus noſtrarum exhortationum Paſtoralium ad plebem per biennium in Prono Miſſæ ſolemnis per ſingulas Dominicas.* p. 25. & ſequent.

Examen Subdiaconorum & præfatio de neceſſitate exactius probandi ad Subdiaconatum promouendos. p. 40.

Prima pars examinis Subdiaconorum de ipſo Ordine. p. 43. & ſequent.

Pars ſecunda examinis Subdiaconorum de Symbolo & Sacramentis in genere. p. 47.

Vbi comparantur inter ſe Symbolum Apoſt. & Symbolum Concilij ad maiorem elucidationem. p. 53. & ſeq.

Medulla cuiuſdam meditationis ad piè recitandum Horas Canonicas. p.68.
Examen Diaconorum cum præfatione. p.70.
Prima pars examinis Diaconorum de ipſo Ordine. e.71. & ſequent.
Secunda pars examinis Diaconorum de doctrinâ morali, *vbi per compendium habetur doctrina ſecundæ partis D. Thomæ.* p.75. & ſequent.
Tertia pars examinis Diaconorum de Miſsâ & officio Diaconi in eâ. p.96.& ſeq.
Meditatio pro Diacono vt deuotè inſeruiat Miſſæ. p.104.
Examen Presbiterorum cum præfatione docente quanti intereſt dignos tantum ad Sacerdotium prouehere. p.108.
Pars prima examinis Presbyterorum de ipſo Ordine. p.110.
Pars ſecunda examinis Presbyt. de Sacramentis in particulari. p.115. & ſequent.
Tertia pars examinis Presbyt. de circumſtantiis Miſſæ, *vbi 7. circumſtantiæ in Miſſa celebranda excutiuntur.* p. 134. & quent.
Meditatio præparatoria ad ſacrificium Miſſæ offerendum. *Quæ vtinam ſæpius fieret à celebraturis & miniſterium ſuum Chriſto ad altare impenſuris.* p.142.& ſequent.
De examine Confeſſariorum pro Approbatione. p.145.
Præfatio, *vbi multa de officio Confeſſoris,* ibid. *& de approbationis neceſſitate ac huius examinis.*
Prima pars examinis Confeſſariorum de qualitatibus Confeſſarij. p.151.
Secunda pars examinis Confeſſariorum de Elementis Caſuitarum, *Vbi ordine Alphabetico præcipuæ definitiones rerum moralium, quæ in præcedentibus examinibus non fuerunt explicatæ, aperiuntur,* p.169.& ſequent.
Tertia pars examinis Confeſſariorum de Cenſuris & impedimentis Canonicis. *Vbi dubia magis frequentia circa cenſuras & irregularitatem breuiter diſſoluuntur, vt pro ampliori tractatu poſſit iſtud opuſculum habet.* p.189.& ſeq.
Litaniæ Paulinæ nominis Ieſu. p.217.& ſeq.
Conſtitutio Innocentij Papæ X. circa quinque propoſitiones. p. 227.
Paralelum V. propoſit. damnatarum cum doctrinâ Cornelij Ianſenij Iprenſis. p.228.

DE TERTIO EXAMINE PRINCIPALI POENITENTIVM, PER CONFESSARIVM.

PRÆFATIO.

CVLPAS Medicorum in curandis ægritudinibus corporis, obruit terra, in qua corpora ſepeliuntur: errata autem Confeſſariorum in excipiendis Confeſſionibus pœnitentium, ſilentij ſigillum magna ex parte obtegit nunc apud homines, quæ quondam in magno Iudicij die, reuelanda ſunt coram omnibus gentibus, cum magna ipſorum ignominiâ, & confuſione, à qua Deus nos per ſuam immenſam miſericordiam liberare dignetur.

Dum autem horum erratorum quæ plura ſunt quàm dici, aut ſcribi poſſint, radicem apud me diligentiùs perpendo, non vna dumtaxat, ſed plures animo meo occurrunt cauſæ tantorum malorum: inter quas maximè inſignis eſt, ignorantia artis ea ſolum examinandi quæ examinanda, & exquirenda ſunt, abſciſſis cæteris quæ non ſunt neceſſaria.

Etenim duplici claui ad aperiendum regnum cœlorum, donatum eſſe Sacerdotem, iam diximus in examine Presbyterorum, claui ſcilicet ſcientiæ, & claui poteſtatis. Hâc quâ ſententiam ferat ſuper Pœnitentem, quæ iuſta ſit, abſoluendo ſcilicet, ſi ad gratiam abſolutionis paratus ſit; ſin minùs

differendo ad aliquot dies abſolutionem, donec paratior redeat, vel reiiciendo pœnitùs, ſi in eo obex ad gratiam recipiendam reperiatur: illâ vero quâ antequam ferat iudicium, ſtatum Pœnitentis cognoſcat, ſufficienti diſquiſitione peccatorum,& earum quæ illa comitantur,præcedunt, aut ſequuntur circumſtantiarum, in quantum neceſſe erit. *Iudicantem* quippe, vt habetur 30. qu.5. *Oportet cuncta rimari, & ordinem eorum plena inquiſitione diſcutere.* Quare ſi deeſſet officio iudex qui abſque informatione, & ſufficienti cauſæ cognitione, ſententiam ferret de vita, & morte hominum, multò magis certè Confeſſarius, qui nulla de ſtatu pœnitentium præcedente notitia, de morte, vel eorum vita æterna pronuntiaret.

Quod acutiſſimè expendens Doctor ſubtilis in *quartum librum Sent. Diſt. decima nona*, *q. vnica*. Congruum aſſerit, datam fuiſſe Eccleſiæ clauim ſcientiæ, ſi data fuerit clauis poteſtatis, cuius veram etiam explicationem contra Magiſtrum ſententiarum à quo minùs aptè intellectam putabat, in medium profert. Qui habet, inquit, auctoritatem diffinitiuè ſententiandi in causâ: habet auctoritatem cognoſcendi in causâ illa, niſi alicui committeretur, quod ſine cauſæ cognitione ſententiaret in causâ ad ſuum libitum; quæ commiſſio non videtur alicui rationabiliter facienda, qui poſſet in ſententiando errare, cuiuſmodi eſt omnis viator. Deus ergo rectè committens Eccleſiæ authoritatem primam, quæ dicitur clauis poteſtatis, commiſit etiam illi ſecundam quæ dicitur clauis ſcientiæ, & in collatione primæ clauis quæ habetur. *Ioan.* 20. intelligitur etiam collatio iſtius ſecundæ, tanquam præuiæ, quantum ad vſum, vſui illius primæ. Nec eſt iſta clauis ſcientiæ aliqua ſcientia actualis, vel diſcretio quæcumque, ſicut magiſter videtur dicere diſt. iſta cap. 1. *Multi*, inquit, *indiſcreti qui ante ſacerdotium, nec poſt, ſcientiam habent diſcernendi, ideoque illam clauem in conſecratione non recipiunt: qui verò ante ſacerdotium ſcientiâ diſcernendi ſunt præditi, & ante habita diſcretio augetur, & fit eis clauis, vt iam ea vti valeant ad claudendum vel aperiendum.* Iſta inquam ſcientia actualis vel habitualis non eſt clauis iſta, ſed auctoritas cognoſcendi, etſi requirat ſcientiam vel diſcretionem concomitantem rectum vſum eius: quemadmodum requirit clauis poteſtatis aliquam iuſtitiam ad rectum vſum eius.

Quæ quidem verba etſi prolixiora hic inſerere non potuit, quòd clauem illam ſcientiæ dilucidè ſatis explicent, quamuis in eo non placeat Scotus, quod opinionem, quam

tanquam hæreſim reputat D. Bonauentura in litera ſuper eadem diſtinctione, Magiſtro affingat, qui in medio diſtinctionis eandem interpretationem quam Scotus amplexus eſt, ſibi placere aſſerit.

Sed Apage iſtas controuerſias, cùm nobis ſufficiat neceſſitatem diſquiſitionis & examinis præuij ante iuſtam abſolutionem perſpicere. Illo dirigitur Confeſſarius, ita vt palpebræ eius præcedant greſſus illius, ne more cæci ambulet, qui cæcis ducatum præſtet, nec iam in illum quadrare poſſit quod à rege Prophetâ dictum eſt. *Defecerunt ſcrutantes ſcrutinio.* Quia verè deficiunt Confeſſarij, errantque à via veritatis & errare faciunt plurimos; dum deficiente arte examinis, errat in eis primum clauis ſcientiæ, & eâ errante, operatur iniuſtè clauis poteſtatis, abſoluendo quos non oportet, & non abſoluendo qui erant abſoluendi.

Quid vero ſentiendum ſit de quibuſdam Confeſſariis qui ſine multa ſcientia in audiendis & reconciliandis pœnitentibus conſenuerunt? an fauebit illis dictum Philoſophi in Prologo Metaph. *Sed & expertos magis proficere videmus, ſine experientia rationem habentibus.* Quam ſententiam tractans Scotus lib. 1. quæſtionum ſubtiliſſimarum *in Metaphyſicam Ariſtotelis*, eam confirmat q. 5. hac ratione, quod peritus artifex certius cognoſcit vniuerſale, expertus autem certius ſingulare circa quod eſt operatio per ſe & ideo certius operatur, expertus quam artifex vnde ſæpe accidit quod dicit Henricus de Gandano, Rurales Doctores & prædicatores eorum quæ prædicant & docent frequenter ignorare rationes: ſed tamen, inquit: *Quod lib.* 1. 35. Docent confidenter, quia ſciunt ea quæ docent ſe à Magiſtris accepiſſe: quod idem dici poſſet de Confeſſariis reſpectu eorum quæ in ſacro tribunali gerunt: verum vt modum ſeſe habendi in diuerſis caſibus & circumſtantiis dicant ſe à Magiſtris accepiſſe, eos certè debent ſæpius legiſſe ac præceptorum prout ab iis traduntur meminiſſe, facile enim auditorum & lectorum ſubrepit obliuio. Sed & obſeruandum eſt non mediocre diſcrimen eſſe inter expertum in arte corporali cuius effectus ſenſibus percipitur, & expertum ſine debita ſcientia in arte Pœnitentiali. Hic enim ex experientiis quid tantum proficiet cum operationis ſuæ effectum certò non agnoſcat, neſcit enim vtrum illi pœnitentes verè conualuerint & iuſti ſint coram Deo ex ſuis medicinis: ideò certiùs agere non poteſt poſt multũ tempus in audiendis confeſſionibus impenſũ: & qua ratione incertus erat vtrũ rectè egerit primo anno eadẽ ratione incertus manebit in vigeſimo an-

no;idcircò multum meminere debent qui ſine debita & ſufficienti ſcientia eumdem modum ſeruant quo vident ſatisfieri pœnitentibus : etſi forſitan Deo non ſatisfiat : nec tali experimento debent ita confidere in reſpectu ad Deum, cui an ſatisfecerint numquam in præſenti vita experiuntur. Quamuis igitur experientiam diuturnam valde vtilem ad multa exiſtimem:ſi tamen illa ſolidæ ſcientiæ ac veræ Theologiæ principiis deſtituta ſit, non modicam perniciem aliquando afferet: vt è contra fructum maximum ſi cum debitâ ſcientiâ coniuncta fuerit,& confeſſarius expertus rationi ſemper innixus fuerit, qualem ſuppeditare poſſunt ſcripturæ ſacræ; Concilia, determinationes Pontificum & ſolidæ Theologiæ Aſſertiones. Sed & ibidem Philoſophus multis rationibus ſcientiam & artem præfert experientiæ.

Perſequutio Eccleſiæ. Quare non abſurdè Viualdus in *opere regali*, tract. de duodecim perſequutionibus Eccleſiæ, aſſerit vndecimam perſequutionem Eccleſiæ, quâ tribulatur ac valde affligitur, eſſe per falſos atque idiotas Confeſſores & Prædicatores. Iſta duo officia, inquit, ſi purè ac fideliter exerceantur, omne corpus Eccleſiæ lætitiâ inenarrabili fœcundant. Nec non Chriſtianorum animis fructus dignos Pœnitentiæ germinare faciunt. Nan vitia & peccata quæ diſſipant animas, ſoluunt, Virtutes, reſtaurant, Peccatores iuſtificant, Dæmones oppugnant, os inferni obſtruunt, Angelos lætificant, Deum ad miſericordiam prouocant, Portas Paradiſi aperiunt. Ideò duplici præmio in æterna gloria remunerabuntur. Pro meritis quidem ſuis auream; pro acquiſitione autem aliorum aureolam à Domino reportabunt. Sed ſi Confeſſores in officiis ſuis peruersè aut præpoſterè egerint, tunc nulla perſequutio in totâ Eccleſiâ Dei acerbior. Nulla tamdem infœlicior. Hinc geſtu peruerſo ac motu incompoſito corda infidelium moleſcere faciunt.Hinc ore vipereo & labiis iniquis animas feriunt. Hinc &c. & breuiter tam in publicis, quam in priuatis actionibus oues Chriſti vulnerant, cruentant, occidunt. Ideò nemo ampliùs in Eccleſiâ nocet, teſte Gregorio quàm qui peruersè agens nomen vel ordinem ſanctitatis tenet. Nam ſi diligentiùs inſpexeris, profectò illa gratiſſima conſcientiæ puritas, & cordis munditia ad quam principaliter tota Chriſtiana Religio per veros Confeſſores ac Prædicatores, reintegratur, abraditur. Ex ignorantiâ quippe ne caſus occurrentes diſcutere, nec difficultates diuinarum ſcripturarum explanare, nec peccatorum laqueos diſſoluere ſufficiunt, ſed more imperitorum temerarias proferunt ſententias, ſicque

peccatrices animas in diuerſoria mortis inducunt, ideò per os veritatis ſcriptum eſt. *Si cæcus cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt.* Hæc ille author, quibus non mediocriter terreri debent Confeſſarij & excitari vt redeant ad ſeipſos, ſeueroque examine ſcientiam ſuam excutiant, eamque pro virili adaugeant; cum ex ignorantia tot detrimenta prodeant in Eccleſia Dei.

Huic igitur malorum ſcaturigini plures apponere remedium conati ſunt variorum tractatuum, librorum, ſummarum, imò & voluminum maiorum editione, quibus inſtrui poſſent Confeſſarij, qui lectionis & ſtudiorum laborem non detrectarent. Quorum zelo cooperari cupientes ex noſtri tenuitate præſens opuſculum, cuius poſuimus fundamenta in præcedentibus examinibus Ordinandorum & Confeſſariorum, adiungimus eo modo concinnatum ab aliquot menſibus, quo diuturnâ experientiâ iudicamus ad vtilitatem plurium magis profuturum. In eo incipimus tradere: (Nec enim illi vnquam vltimam manum à nobis imponendam exiſtimamus) quid in genere & in particulari diſcutiendi ſit in pœnitentibus, & id quidem non ad modum Summiſtarum plurimorum, qui innumeros texunt Catalogos culparum, nec quæ in eis dubia ſunt, diſſoluunt; ſed ſæpe ad modum Theologorum, qui ad radicem difficultatum attingunt, vt eas quantum patitur humana imbecillitas, ita aperiant, vt ſimul diſſoluant, per vera Theologiæ principia.

Hoc autem vnum habui in mente vt veritatem ſolam inueſtigarem, eámque vt certam in aliquibus difficultatibus, vt probabilem in aliis, & dubiam in aliis aſſererem, euitans quæ ſibi aliqui proponunt pro ſcopo, ſcilicet vel nimium laxare, vel plus æquo aſtringere conſcientias, ne fortè diffluant; quæ duo veritati aduerſantur vt cum iis conſiſtere nequeat. Quid autem horum duorum peius ſit; docere ſcilicet ſtrictiores opiniones vel laxiores, quia dubium, libet paulisper inquirere. Primum hoc præſuppoſito quod nomine opinionum non intelligantur hîc errores manifeſti & hæreſes, vt quod fornicatio non ſit peccatum mortale, quod omnis motus concupiſcentiæ ſit peccatum & alia huiuſmodi, quæ nulla Catholicorum Doctorum audeat propugnare, quæſtio autem locum habere non poteſt cùm ſtrictiores & laxiores ſententiæ veræ ſunt, quia cùm tunc malæ non ſint, incongruum eſt quærere, quænam ex illis peior ſit. Dicitur enim peius reſpectu alterius mali. Tantùm ergo mouetur quæſtio cùm laxiores & ſtrictiores ſententiæ falſæ ſunt, licet aliquâ veriſimili ratione nitantur.

Opiniones laxiores & ſtrictiores.

Qua in quæſtione opinabuntur plurimi, laxiores ſententias peiores eſſe, ita vt ſi neceſſe eſſet à vero doctorem aberrare, longè ſatius eſſet, ſi aberraret docendo ſtrictiores ſententias, quàm laxiores. Primò enim qui ſtrictiores docet ſententias, plus videtur approximare viæ regni cœlorum; qualis à Chriſto Domino deſcribitur Matth. 7. *Quàm arcta via eſt, quæ ducit ad vitam; & quàm pauci ſunt qui inueniunt eam!* Deinde verò minùs incommodi afferunt, & plus ſecuritatis ſententiæ ſtrictiores. Cohibent ſiquidem impetum naturæ & reprimunt ſenſus hominis, qui ad malum proni ſunt, frænum imponunt concupiſcentiis ne abripiantur ad deſiderabilia quæque huius mundi, & abripiant animam in baratrum perditionis. Obligant hominem ad actus religionis, & pœnitentiæ peccatorum, quibus in hac vita nihil hominibus optabilius contingere poteſt: quid mali autem inde, ſi in hac fragili ac momentanea vita, in lamentis perpetuis & in auſteritatibus maximis vitam degant: cum hæc vita præſens nihil ſit, aut momento ſtrictæ leuior ſit, ſi ad æternam comparetur? Laxior ſententia plus habet incertitudinis, ſtrictior plus ſecuritatis. Quid autem prudentiæ conuenientius, quàm in rebus infiniti & æterni ponderis vitæ ſcilicet & mortis æternæ, dimittere incertum, & quod certius eſt amplecti? Sed & qui laxas ſequitur ſententias, videtur excuſationes quærere in peccatis. Quod maximè abhorrebat Dauid Pſal. 140. *ne declines cor meum in verba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis.* Adde iſtis verba Toſtati Abulenſis in opuſc. *contra clericos concubinarios*: & licet aliqui Doctores videantur ſentire oppoſitum, & timeo tamen, ne in finali iudicio, vbi de iſtis nulla erit dubitatio eis, qui blandas tenent ac bleſas opiniones, dicatur eis, *Surgant & opitulentur vobis, & in neceſſitate vos protegant*; quando nullum prorſus ſibi, & nobis poterunt præſtare remedium. Atque hæc ferè ſunt quibus videri poſſet abeundum eſſe in viam ſtrictiorum ſententiarum, eaſque laxioribus præferendis.

Sed contrà alteri videbitur non eſſe tanti faciendam doctrinam, quæ adigit conſcientias ad vitam ſtrictiorem. Primò enim non leuiter repugnare videtur ſpiritui legis Euangelicæ in quâ clamat Chriſtus Dominus Matth. *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris; iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Cum è contra qui nonnisi ſeueriorem doctrinam probant, iugum Chriſti & legis Chriſtianæ plurimis reddant intolerabile. Habent etiam hoc in

commodi ſtrictiores opiniones, quòd hominem pluribus corporis, & fortunæ bonis ſpolient, & animæ perpetuum metum incutiant, vt vix vnquam ſe officio ſuo ſatisfeciſſe gaudeat. Quid quòd ſectatores opinionum illarum, ſuperbi inſtar Phariſæi, contemnunt & iudicant cæteros vt à Deo reprobos & in viâ peccatorum ambulantes, quaſi ſoli ipſi iuſti eſſent, cæteri improbi, peruerſi & omninò corrupti: cum è contra qui laxiores paulò ſequuntur alios, non ita aſpernentur, nec iudicent: ſed potiùs extollunt, vt qui viam perfectionis ſequuntur, & operibus ſupererogationis ſeſe addicunt: & ſi quid in eis vituperant, ad ſummum, æſtimant ſcrupuloſos; quæ iniuria etiam pro laude nonnunquam accipi poteſt. Sed & ſi ſcrupuli ac vani metus inter miſerias humanæ vitæ numerentur, non parum ſolatur animos anxios, dum audiunt aut legunt peccata non eſſe, vel non eſſe adeò grauia, de quibus metuebant plurimum: ídque vident non ſine ratione ac authoritate ſuſtineri. Adde doctrinam ſtrictiorem à paucis admodum in praxim reduci, & interim reddere plurimorum conſcientias erroneas, & occaſionem eſſe conſequenter peccatorum innumerorum, in eis qui mori authoritate Doctorum qui ſeueriores ſunt, adhibent eis aliquam fidem; nec tamen eorum præcepta exequuntur, quantumuis peccare ſe autument. Cùm è contra qui laxiores docent ſententias, facilè ſecundùm illas operantur ex bona fide & conſcientia, quæ non mediocriter excuſat à peccato formaliter, vt non imputentur coram Deo plurima opera, quia ex conſcientia probabili peracta ſunt. Denique mendacio noſtro Deus non indiget, vt fræno ſtrictiorum ſententiarum, cùm à vero deuiant, continendæ ſint in officio animæ.

Certè Joannes Caramuel Doctor Louanienſis ſuper regulam D. Benedicti in quam edidit commentarios num. 60. conſultus quid ſentiret de verbis iſtis à pio homine prolatis, *O Felix Eccleſia primitiua, quæ non laborat tot Doctorum ſententiis!* Cenſet primo etiam ſtatim poſt Apoſtolos, in primis Eccleſiæ ſeculis doctiſſimos homines, qui tunc erant, debuiſſe philoſophari ac ratiocinari, atque ideo probabilitatem ſecutos in iis quæ definita non erant à Spiritu ſancto, vt ſi ageretur de aquâ miſcendâ vino in calice, & de aliis controuerſiis. Dicere autem inquit, quod probabiles opiniones ſint morbi atque labores militantis Eccleſiæ, eſt error manifeſtus; [illegible] enim indicia facilioris ſalutis, non inde Eccleſia infelix, quòd Doctores opinentur paſſim, ſed & inde felicior quòd benigniùs & faciliùs ſuos poſſit ad lauream empy-

ream promouere. Damnarentur plurimi quos ſententiæ probabilitas ſaluat. Ergo & inde Eccleſia Catholica fœlicior, quod exuberet ſanctiſſimis & doctiſſimis viris, qui introduxerunt benignas opiniones. Ad eumdem ſcopum tendit Ioannes Sanchius Doctor Hiſpanus *in Select. Diſt.* 44. *num.* 54. Vbi obſequium Eccleſiæ præſtare exiſtimat Doctorem opiniones releuantes docentem, & *num.* 70. ſatisfacit quærimoniis de multitudine opinionum moralium inter Doctores, notátque in hoc prouidentiam diuinam, cum ex illa varietate iugum Chriſti ſuauiter ſuſtineatur, cui aliàs plerique rebelles ſe proderent. Imò cum Deus & homo ſint quaſi creditores, & ex eo quod reſpondeant Doctores peccatum ex tali opinione non enaſci, nihil detrimenti Deo ſuperoriatur, qui ſolum deſiderat mandatum ſuum non infringi, quod fit operando iuxta vnam aut alteram opinionem probabilem: ex alia parte homini compareur maxima vtilitas qui faciliùs operatur ex benigniori opinione; ſatius erit, inquit, & Deo iucundius homines excuſabiles reddi quàm ei obnoxios conſtitui. Vnde Henriquez *in proœmio Summæ* aduertit differentiam inter Theologum & medicum, qui ſi vim morbi ignorat quamuis ſine culpâ ſolet eſſe necis occaſio: ſed qui ſapientum ac prudentum ſententiæ probabili acquieſcit, nullum patitur periculum conſcientiæ: Deus enim ita nobis ignorantibus indulget, vt eam ſententiam confirmet ad ſalutem, vt per medium ſpirituale ſanet etiam vulnera quæ inculpabili ignorantiâ ignota ſunt.

Nec dubium eſt, quin ignorantia multarum deciſionum moralium nata ex contemptu Theologorum qui eas tractant & qui ab eis nunquam lecti ſunt, aliquos impulerit ad infamandos caſuiſtas cum eorum ſecutiora præcepta primùm audierunt. Solent quippe inexperti in aliquâ ſcientiâ ea quæ magis in eâ abſtruſa vel mirari, vel non credere: ſic enim vbi plures audierunt illa documenta moralia à ſe nunquam lecta aut audita, mirati ſunt, humeros attollentes & ex depranato affectu per odium præconceptum contra ipſos fidem eis non modò non accommodarunt, ſed conuitiis variis infamarunt: at contrà, qui harum rerum lectioni aut aliàs dediti, vel aſſueti erant iudicium ſuſpenderunt. Nos alios, dicebant, vidimus ventos aliaſque procellas: alia audiuimus, quæ non minus ſpeciem abſurdi habebant, quæ preſſius diſquiſita veritati conſona inuenta ſunt: cur non hæc ſimiliter ſi ſuis momentis liberentur?

Quare ergo inter delicias diuini amoris, & inter occulta

De

Dei beneficia quæ ad centum ſexaginta duo computauit Aloyſius Nauarrinus opuſculo ea de re compoſito, annumerandum putarem, quod liceat ſequendo opiniones probabiles quantumuis benignas, ſalutem adipiſci: & ſanctus Thomas *quolibeto* 9. art. 15. aſſerit quod omnis quæſtio in qua de mortali peccato quæritur, niſi expreſsè veritas habeatur periculosè determinatur; quia error, inquit, quo non creditur eſſe peccatum mortale quod eſt peccatum mortale, conſcientiam non excuſat à toto licet fortè à tanto: error verò quo creditur eſſe mortale, quod non eſt mortale ex conſcientiâ, ligat ad mortale. Hæc Doctor Angelicus. Sed magis recreat quod refertur de P. Gaſpare Sanctio Societatis Ieſu, cuius non clariſſimũ eſt ob eruditos commentario in plures Scripturæ ſacræ libros, iis cum benignè egiſſet in quoſque pœnitentes magis reos, ac propter ea ſtimulis conſcientiæ pungeretur, ob Chriſti ſanguinem temerè, vt videbatur, effuſum: ad ſedandum huius animum biennio ante mortem, ſpectabilem ſe illi reddit Ieſus cum immaculatâ Virgine, candidis indutâ, metumque omnem abſtulit, aſſerens vti benignè egerat cum reis in ſacro tribunali confeſſionis, ita in iudicio extremo, benignè cum illo actum iri. Refert Hautinus *de Sacramento amoris* lib. 1. cap. 3. ſect. 1. art. 2. diſt. 2. quod tamen intelligendum eſt de benignitate, quæ iuſtis limitibus ac maximè veritatis coërceatur. Sed & in eandem ſententiam plura afferri poſſunt ex Gerſone in libro potiſſimum *de vita ſpirituali*, cuius verba in prima parte quæſitorum huius examinis, producentur: cenſebat enim vix ferri poſſe Theologos Scolaſticos, qui præter libros nihil experti erant, cùm de actibus humanis ex rigore ſcholæ ſententiam pronuntiabant. Nihil enim eorum decretis ſeuerius quia omnia ferè condemnant.

Quod tum maxime accidit cum ſunt ex iis qui plus habent ſuperbiæ quam ſcientiæ, maiorque æſtu fragrant ambitionis quam veræ charitatis, id vnum ſpectantes vt ſpectentur: cumque paſſionibus ſuis legem imponere nunquam didicerint, inuidiæ motu abrepti deiiciunt quoſcumque poſſunt, qui naturæ benignioris ac imitatione humilitatis Chriſti Domini, aut metu grauiorum malorum quæ à talibus reformidanda ſunt, in faciem illis reſiſtere nolunt.

An ſemper eorum vita ſanctior & fructus vberior, qui ſtrictiores opiniones iactant? quid ergo? hæretici obtinebunt: nam & quodcumque bonum facere poteſt homo, de præcepto eſſe docent, nullum conſilium admittunt, omnem motum concupiſcentiæ peccatum clamitant & alia huiuſmodi qui-

biliter iudicetur nihil reticere ex neceſſariis ad confitendum abſtinendum eſſe ab interrogatione; vt quæ ſit otioſa, forſan etiam curioſa, aut oneroſa Pœnitenti. At ſi ex conditione Pœnitentis qui ſit ruſticus, ignorans, aut in rebus conſcientiæ negligens, putet probabiliter Confeſſarius eum integrè non confiteri, aut aliquam ex circumſtantiis quæ deberent manifeſtari, omittere, tenetur Confeſſarius defectum ſupplere interrogationibus, ideóque examinare.

Probatur ex c. *Omnis vtriuſque ſexus*, in Concilio Lateranenſi Innocentio 3. *Sic Sacerdos diſcretus, & cautus & more periti medici diligenter inquirens peccatorum circumſtantias*, Et Concilium Pariſienſe ſub Gregorio IV. celebratum, anno 829. lib. 1. cap. 12. ait: *Presbyteri etiam imperiti ſolerti ſtudio ab Epiſcopis ſuis inſtruendi ſunt qualiter confitentium peccata diſcrete inquirere, eiſque congruum in modum, ſecundùm Canonicam authoritatem, Pœnitentiam nouerint imponere, quoniam hactenus eorum incuriâ, & ignorantia multorum flagitia manſerunt impunita, & hoc ad animarum ruinam pertinere dubium non eſt.*

Deinde Iudex tenetur diſcernere omnia neceſſariò diſcernenda, antequam proferat ſententiam, ne abutatur officio Iudicis: Confeſſarius autem Iudex eſt exercens Iudicium Sacramentale, ita vt peccet mortaliter, ſi negligat interrogare pro loco, & tempore de neceſſariis ad integram Confeſſionem. Quod toties accidere ait Nauarrus *in Comment. de Pœnit. Diſt. 6. cap. 5. §. Diligens.* Quoties credit aliquid neceſſariò confitendum, taciturum Pœnitentem niſi interrogetur.

Confeſſarius etiam medicus eſt, cuius officium eſt, interrogare ægrotum antequàm medicinam exhibeat ſi ægrotus ipſe per ſe non poſſit ſufficienter ægritudinem aperire: non enim ſanat medicina quod ignorat, iuxta vulgatum Proloquiū.

Quæritur ſecundo. Si pœnitens non patiatur ſe examinari, dicens ſe de omnibus eſſe Confeſſum, an Confeſſarius interrogare debeat ampliùs.

Reſpond. ſi Confeſſarius credat nihil de neceſſariis à Pœnitente omiſſum, ſiue quod omnia præcepta ordine attigerit, vel quòd Pœnitens raro à via deflectat, imprudenter ageret interrgando, & venialiter ſaltem peccaret. Si autem Confeſſarius probabiliter iudicet Pœnitentem temere, & imprudenter procedere, indigereque examine ampliori, non audiet perire volentem, nec cooperabitur ad malum imperfectæ Confeſſionis: ſed prudenter examinabit non quidem de omnibus peccatis, ſed iis quæ in Pœnitentem conuenire poſſunt,

ais de quibus dubium ſuboriri poteſt; cauebit tamen ne ſit nimius. Cuius rei duplex potiſſimum eſt ratio. Prima quia Confeſſarius tenetur curare vt iudicium Confeſſionis integrè fiat, & cauſa ſufficienter cognoſcatur; antequam ferat ſententiam, ideò eam debet perfectè examinare. Secunda ratio eſt quia etiam in confeſſione res Dei agitur ſuo modo, & tenetur Confeſſarius in ea partes Dei agere, omnemque Dei offenſionem in ea diſcutere antequam reus abſoluatur. Ita Suarez *De Pœnit. diſp.* 32. *Sect.* 3.

Quæritur tertiò quis optimus modus interrogandi Pœnitentes?

Reſpondetur eum videri optimum quem docet D. Bonauentura *in quart. Sent. Diſt.* 19. *in littera Dub.* 5. Dicendum inquit, quod abſque dubio oportet ipſum Confeſſorem diligentem eſſe inueſtigando: & ratio huius eſt, quoniam ipſe Iudex eſt, & Iudex diligenter debet inquirere cauſæ veritatem, maximè quando dubia apparet, ſecundùm quod dicit, Iob. 29. *Cauſam quam neſciebam diligenter inueſtigabam.* In talibus autem inquiſitionibus cauenda eſt ſuperflua curioſitas, & negligentia. Quædam enim ſunt quæ non debet quærere in ſpeciali Confeſſor, ſicut ſunt peccata inconſueta, & enormia, & contra naturam: de talibus intelligitur illud Prouerb. 11. *Inueſtigator malorum opprimetur ab eis*: & ratio huius eſt, quia frequenter addiſcit Pœnitens quod non nouerat: & contingit ipſum Confeſſorem in talibus concuti: & ideò non debet talia quærere, niſi de longinquo per quaſdam circumloquutiones, vt ſi fecit qui confitetur, intelligat, ſi non fecit non addiſcat, &c. Alia verò ſunt inquirenda, ſcilicet tranſgreſſio decem præceptorum, commiſſio ſeptem capitalium, &c. & de his poteſt quærere quando videt negligentem, vel ignorantem eſſe ipſum Pœnitentem: hoc autem ſemper attendendum, vt inquiſitio conferat ſtatui Pœnitentis; ideo dicitur: *Iuſtus in principio accuſator eſt ſui. Venit amicus eius, & inueſtigauit eum.* Prouerb. 18. & cum magnâ prudentiâ oportet hoc facere, & ideò neceſſe eſt Confeſſores eſſe diſcretos. Vnde Prouerb. 28. *Sapiens ſibi videtur vt diues: pauper autem prudens eum ſcrutabitur.*

Hic autem addenda videntur quæ refert Viualdus *in opere regali* explicans vndecimam Eccleſiæ perſequutionem, vbi docet circa interrogationes quæ fiunt Pœnitentibus tria eſſe attendenda. Primo vt quilibet peccator interrogetur de peccatis, quæ conſueuerunt in hominibus illius conditionis abundare; non enim oportet quòd à milite quæratur de peccato Clericorum, &c. Secundò vt non fiat explicita interro-

gatio de peccatis, niſi de illis quæ omnibus manifeſta ſunt. De aliis autem adinuentionibus peccatorum, ita debet à longinquo fieri interrogatio, vt ſi commiſit dicat, ſi non commiſit non addiſcat. Tertiò vt de peccatis præcipuè carnalibus non deſcendat nimis ad particulares circumſtantias. Quia huiuſmodi delectabilia, quantò magis in ſpeciali conſiderantur, magis concupiſcentiam nata ſunt mouere; vt dicitur *in* 3. *Ethic.* Et ideo poteſt contingere, vt Confeſſor talia quærens, & ſibi, & confitenti noceat, & ſic quandoque vt dicitur in Pſalm.63. *Deficiant in ſuo ſcrutinio iniquitates ſcrutantes.*

Angelus verò *in ſumma* citatus à Nauarro loco præcitato, Confeſſarios rerum venerearum interrogationibus nimis ſe oblectantes, vocat contaminatores Confeſſionis, aitque ſæpiſſimè mortaliter peccare, ſi ob id eas faciant.

Præter hoc autem incommodum, interrogationes non neceſſariæ ſæpe ſcandalo ſunt Pœnitentibus, qui putant Confeſſarium, vel curioſum eſſe, vel ignorantem ſui muneris, vel etiam quid peius de illo cogitant. Deinde per tales interrogationes tempus teritur, quod expendi deberet circa alia maximè neceſſaria, cum impatientiâ plurium qui ſæpe expectant, & diſcedunt irati. Pœnitentes imparati ſæpe turbantur, & mentiuntur, vel æquiuocè reſpondent, vnde abeunt cum ſcrupulis, & cum metu peccati; imò & cum vero peccato & ſacrilegio, quare & repetere Confeſſiones aliis coguntur, vt ſæpe experti ſumus.

Deniquè deeſt muneri ſuo Confeſſarius, quem ſpectat reſecare ſuperflua omnia in Confeſſione, vt ſit ſimplex Confeſſio, id eſt, nec paucioribus, nec pluribus verbis conſtare quam oporteat. Meliùs ſanè impenderet tempus, ſi motiua aliqua efficaciſſima ad veram contritionem inſinuaret pœnitentibus.

Quæritur quartò an Confeſſarius poſſit ſemper remittere Pœnitentem non ſatis paratum, vt amplius ſe examinet, vt per ſeipſum integrè poſtea confiteatur.

Reſpondetur. Multos Pœnitentes incapaces eſſe, vt per ſe integrè confiteantur, quantamcumque diſcuſſionem ſui faciant, ideóque ſi remittuntur, vel non redeunt omninò, vel ſi redeunt, meliùs diſpoſiti non ſunt, ideóque vbi ſemel eorum Confeſſio incœpta fuerit, debebit Confeſſarius eos iuuare interrogationibus, ſi ſat temporis ſuppetat, vel illis aſſignare horam opportunam in qua illos interroget quantùm ſufficiet. Si verò tales ſint Pœnitentes: vt maturiori ſui diſcuſſione meliùs ſe accuſent, non erit improbandum, ſi pœn-

[po]tuiſſet differatur eorum abſolutio, modò id fiat in Spiritu [c]aritatis, non tædio laboris; ſed pro bono, & ſalute æterna proximi quem præcipuè intuebitur, & deſiderabit Confeſſarius.

Hæc confirmantur decreto Concilij Burdigalenſis, anno 1583. celebrati ſub Sanſaco Archiepiſcopo c. 12. Quærant ergo in primis Parochi à confitentibus, an priùs conſcientiam ſuam diſcuſſerint; qui quos nullo modo paratos ad Confeſſionem, vel meditatos nouerint, hortentur, vt cum magna peccatorum ſuorum deteſtatione, ac dolore paratiores alio tempore accedant. Verùm prudentis erit Confeſſarij noſſe qui ita remittendi erunt. Quæ verba addit Concilium, quia non expedit omnes imparatos remittere, ſed in aliquorum Confeſſionibus debet Confeſſarius Zelum ſuum, & induſtriam, & patientiam exercere, ad ſaluandam animam pro qua Chriſtus mori dignatus eſt.

Quæritur quintò, ſi videat Confeſſarius Pœnitentem ſe ſatis examinaſſe; & nihilominus aliquid omittere, an adhuc interrogabit?

Reſpondetur probabilius eſſe quod debeat interrogare, vt ſcilicet iudicium ſit perfectum, omniſque contra Deum offenſa in illo afferatur; agitur enim etiam res Dei ſuo modo in illo iudicio. Nec iuuat dicere Confeſſarij eſſe Pœnitentem audire ſolùm, non interrogare; id enim verum eſt, ſi nullus ſupponatur defectus in Confeſſione.

Nota tamen Leſſius *in additionibus in 3. partem D. Thomæ q. 8. dubio 9.* Confeſſarium non teneri interrogare pœnitentem, quando videt illum ſatis diligenter ſe excuſſiſſe, quamuis fortè aliqua alia eſſet eliciturus, niſi timeretur eadem rurſus commiſſurum.

Quia in re obſeruari poterit monitum Cani in relect. de Pœnit. parte 6. *Nolo ego Confeſſores importunos eſſe, & intolerabile negotium faceſſere Pœnitentibus.* Quemadmodum nec eos quidem probo, qui imprudenter interrogando Pœnitentibus ſcandalum iniiciunt, atque adeò eos peccare docent. Quâ in re confidenter etiam reprobo ſummas iſtas Confeſſionum interrogationibus plenas qui idiomate vulgari non ſolùm eduntur, vt in publicum prodeant, ſed paſſim etiam mulierculis, & Idiotis conferuntur, vt inde diſcant non confitendi, ſed (vt ego ſentio) peccandi rationem, & normam, &c. Hæc eius mens.

Quæritur ſexto, quid agendum ſi pœnitens interrogatus taceat peccatum, quod nouit certiſſimè Confeſſarius ab eo patratum fuiſſe, vt puta, quia viderit propriis oculis.

Reſpondetur. Tunc Confeſſarius, vel putabit Pœnitentem alteri, à ſe peccatum illud confeſſum fuiſſe, ſi id probabiliter ſibi perſuadere poteſt. Vel vtetur ſcientiâ priuatâ ad conuincendum Pœnitentem, aliàs non abſoluet. Etſi enim in iudicio externo ſcientia publica requiratur, & velut iuridica, non tamen in hoc ſecreto Iudicio, in quo procuratur ſalus proximi.

Attamen cautè, & prudenter vtatur Confeſſarius ſcientiâ quam ex aliorum reuelatione hauſerit, potiſſimùm verò in Confeſſionibus excipiendis religioſarum: in multa enim incurrit incommoda, qui ordinariè aliâ vtitur ſcientiâ præter eam quam acquirit ex earum accuſationibus; non tamen ſemper contemnant quæ monebit Prioriſſa quæ zelo bono ducta fuerit.

Si autem Confeſſarius habeat ante ſe duos pœnitentes, quorum primus aperuit peccata poſterioris qui confitetur, caueat ne in poſteriori audiendo qui forſan peccata ſua non confiteretur, ſignificet ſe eius peccata ſcire ex alterius Confeſſione, frangeret enim ſigillum, Quare vel alteri ea iam fuiſſe Confeſſum credet, vel non plus vni, quàm alteri credendum imaginabitur.

Quæritur ſeptimò, de quonam primùm eſt interrogandus pœnitens, qui examine indiget.

Reſpond. Ante omnia interrogandum de validitate aut inualiditate vltimæ Confeſſionis, cuius etiam tempus exquiretur. Etenim ſi inualida fuiſſet defectu attritionis ſupernaturalis, vel integritatis, reiteranda eſſet Confeſſio, & deueniendum ad tempus Confeſſionis præcedentis, quæ fuiſſet perfecta, vt ab illo tempore examen fieret. Quòd ſi aliter fiat, ædificatur ſuper fundamentum putridum & tota moles ædificij ſpiritualis corruit.

Si defuiſſet ſatisfactio, non opus eſſet reiteratione, ſed iterum iniungenda eſſet eadem ſatisfactio, aut ſi è memoriâ Pœnitentis non excidiſſet, alia poſſet iniungi abſque reiteratione præteritæ Confeſſionis, metiendo eius quantitatem ex quantitate illius quæ prius iniuncta erat: quâ de re plura inferius.

Quæritur octauò, ſi penitens eius ſit conditionis, vt ſaltem poſſit aliqua enarrare peccata, licèt non omnia, nec cum debitis circumſtantiis, an Confeſſarius debeat illa priùs audire, quàm interroget?

Reſpond. debet, & præſtat etiam vt pœnitens dicat priùs peccata ſua craſſo ſuo modo & imperfecto, id enim requirit & ratio iudicij & medicinæ, vt reus ſe accuſet, & æger indicet medico quâ parte corporis laborat. Accedit quòd hoc modo paulatim diſcit pœnitens methodum ſeſe accuſandi, aperitque nonnulla Confeſſario, ſuper quibus habeat diligentiùs inquirendum. Ideóque non erit interturbandus pœnitens, vt omnia liberè dicat, provt poteſt, exceptis ſuperfluis in quibus tempus inutiliter teritur, & ſæpe cum damno aliorum qui deſiderant audiri.

Quod tamen intelligendum eſt, vbi proponit Confeſſarius examine totali & completo ſuper omnes caſus ad eum pertinentes eumdem iuuare. Nam ſi proponat tantùm ſupplere defectus Confeſſionis, quòd pœnitens non ſit omninò rudis & ignarus, tunc vbi aperuit aliquod peccatum cuius non explicat ſpeciem vltimâm, nec numerum, nec circumſtantias neceſſarias, non debet illi permittere vt alia peccata confiteatur, antequam interrogauerit de numero, ſpecie & circumſtantiis primi aliûs peccati malè confeſſi; nam in fine non recordaretur peccatorum non ſatis explicatorum, præcipuè ſi confeſſio eſſet multorum menſium.

Quæritur nonò an ſint neceſſariò adhibendæ quædam interrogationes præambulæ, vt ſi pœnitens ſeſe examinauerit, num ſit excommunicatus, cuius ſit ſtatus & conditionis, num ſit de diœceſi, aut de parochiâ in qua Confeſſarius habet iuriſdictionem.

Reſp. iſtas interrogationes abſolutè non eſſe improbandas, non videri ſemper debere præmitti, niſi ſuper iis dubitet Confeſſarius ex aliqua probabili coniecturâ aut ratione.

Plures autem ex his interrogationibus præmittendæ erunt in Confeſſione generali, aut plurium annorum, quàm in Confeſſione paucorum dierum aut hebdomadarum, in quâ iſtarum circumſtantiarum cognitio ſatis raró eſt neceſſaria. Et facilè haberi poteſt cum eius neceſſitas apparuerit.

Quæritur decimò an teneatur Confeſſarius monere pœnitentes qui ſæpe ſæpius accuſant ſe de multis tanquàm eſſent peccata, cum tamen reuerà non ſint peccata?

Reſpondetur affirmatiuè, teneri ſcilicet Confeſſarios mo-

Quæritur ſexto, quid agendum ſi pœnitens interrogatus taceat peccatum, quod nouit certiſſimè Confeſſarius ab eo patratum fuiſſe, vt puta, quia viderit propriis oculis.

Reſpondetur. Tunc Confeſſarius, vel putabit Pœnitentem alteri, à ſe peccatum illud confeſſum fuiſſe, ſi id probabiliter ſibi perſuadere poteſt. Vel vtetur ſcientiâ priuatâ ad conuincendum Pœnitentem, aliàs non abſoluet. Etſi enim in iudicio externo ſcientia publica requiratur, & velut iuridica, non tamen in hoc ſecreto Iudicio, in quo procuratur ſalus proximi.

Attamen cautè, & prudenter vtatur Confeſſarius ſcientiâ quam ex aliorum reuelatione hauſerit, potiſſimùm verò in Confeſſionibus excipiendis religioſarum: in multa enim incurrit incommoda., qui ordinariè aliâ vtitur ſcientiâ præter eam quam acquirit ex earum accuſationibus; non tamen ſemper contemnant quæ monebit Prioriſſa quæ zelo bono ducta fuerit..

Si autem Confeſſarius habeat ante ſe duos pœnitentes, quorum primus aperuit peccata poſterioris qui confitetur, caueat ne in poſteriori audiendo qui forſan peccata ſua non confiteretur, ſignificet ſe eius peccata ſcire ex alterius Confeſſione, frangeret enim ſigillum. Quare vel alteri ea iam fuiſſe Confeſſum credet, vel non plus vni, quàm alteri credendum imaginabitur.

Quæritur ſeptimò, de quonam primùm eſt interrogandus pœnitens, qui examine indiget.

Reſpond. Ante omnia interrogandum de validitate aut inualiditate vltimæ Confeſſionis, cuius etiam tempus exquiretur. Etenim ſi inualida fuiſſet defectu attritionis ſupernaturalis, vel integritatis, reiteranda eſſet Confeſſio, & deueniendum ad tempus Confeſſionis præcedentis, quæ fuiſſet perfecta, vt ab illo tempore examen fieret. Quòd ſi aliter fiat, ædificatur ſuper fundamentum putridum & tota moles ædificij ſpiritualis corruit.

Si defuiſſet ſatisfactio, non opus eſſet reiteratione, ſed iterum iniungenda eſſet eadem ſatisfactio, aut ſi è memoriâ Pœnitentis non excidiſſet, alia poſſet iniungi abſque reiteratione præteritæ Confeſſionis, metiendo eius quantitatem ex quantitate illius quæ prius iniuncta erat: quâ de re plura inferius.

Quæritur octauò, ſi pœnitens eius ſit conditionis, vt ſaltem poſſit aliqua enarrare peccata, licèt non omnia, nec cum debitis circumſtantiis, an Confeſſarius debeat illa priùs audire, quàm interroget?

Reſpond. debet, & præſtat etiam vt pœnitens dicat priùs peccata ſua craſſo ſuo modo & imperfecto, id enim requirit & ratio iudicij & medicinæ, vt reus ſe accuſet, & æger indicet medico quâ parte corporis laborat. Accedit quod hoc modo paulatim diſcit pœnitens methodum ſeſe accuſandi, aperitque nonnulla Confeſſario, ſuper quibus habeat diligentiùs inquirendum. Ideóque non erit interturbandus pœnitens, vt omnia liberè dicat, prout poteſt, exceptis ſuperfluis in quibus tempus inutiliter teritur, & ſæpe cum damno aliorum qui deſiderant audiri.

Quod tamen intelligendum eſt, vbi proponit Confeſſarius examine totali & completo ſuper omnes caſus ad eum pertinentes eumdem iuuare. Nam ſi proponat tantùm ſupplere defectus Confeſſionis, quòd pœnitens non ſit omninò rudis & ignarus, tunc vbi aperuit aliquod peccatum cuius non explicat ſpeciem vltimám, nec numerum, nec circumſtantias neceſſarias, non debet illi permittere vt alia peccata confiteatur, antequam interrogauerit de numero, ſpecie & circumſtantiis primi aliûs peccati malè confeſſi; nam in fine non recordaretur peccatorum non ſatis explicatorum, præcipuè ſi confeſſio eſſet multorum menſium.

Quæritur nonò an ſint neceſſariò adhibendæ quædam interrogationes præambulæ, vt ſi pœnitens ſeſe examinauerit, num ſit excommunicatus, cuius ſit ſtatus & conditionis, num ſit de diœceſi, aut de parochiâ in qua Confeſſarius habet iuriſdictionem.

Reſp. iſtas interrogationes abſolutè non eſſe improbandas, non videri ſemper debere præmitti, niſi ſuper iis dubitet Confeſſarius ex aliqua probabili coniecturâ aut ratione.

Plures autem ex his interrogationibus præmittendæ erunt in Confeſſione generali, aut plurium annorum, quàm in Confeſſione paucorum dierum aut hebdomadarum, in quâ iſtarum circumſtantiarum cognitio ſatis raró eſt neceſſaria. Et facilè haberi poteſt cum eius neceſſitas apparuerit.

Quæritur decimò an teneatur Confeſſarius monere pœnitentes qui ſæpe ſæpius accuſant ſe de multis tanquàm eſſent peccata, cum tamen reuerà non ſint peccata?

Reſpondetur affirmatiuè, teneri ſcilicet Confeſſarios mo-

mouere pœnitentes, qui multa ſuperflua ingerunt in Confeſſionibus ſuis, de quibus ſe reos fatentur. Non enim aliter probi medici perſonam geret Confeſſarius, niſi doceat pœnitentes, qui in multis ægrotos ſe peccati ægritudine arbitrantur, cùm tamen vera peccata non ſint.

Monitio illa etiam neceſſaria eſt, vt purior ſit & ſimplicior materia Confeſſionis, quæ in peccatis dumtaxat conſiſtit, non in imperfectionibus enarrandis, nec in aliis quæ tantùm vmbram habent peccati, aut tantum peccata ſunt ſecundùm falſam opinionem ſcrupuloſi confitentis. Quare Confeſſiones eorum qui cum veris peccatis multa intermiſcent, quæ verè peccata non ſunt, ſimiles ſunt aquæ mixtæ cum aliis liquoribus, quæ minus decens eſt materia baptiſmi. Accedit quòd cùm pœnitentes animo occupentur in deteſtatione huiuſmodi vmbratilium peccatorum, vix poſſunt seriò cogitare de contritione & emendatione verorum peccatorum.

Contigit mihi inter concionandum de illis, leonis comparationem vſurpare, qui pugnaturus vngues introrſum verſos gerit, donec accedente pugnâ, eos exerat contra verum hoſtem. Sic dicebat propheta, *fortitudinem meam ad te cuſtodiam*. Vt non fruſtra impendantur vires noſtræ & conatus interni pœnitentiales, quos contra ſola peccata ſeu mortalia ſeu venialia ſint, occupari par eſt. Denique ſi non moneantur pœnitentes de huiuſmodi ſuperfluis accuſationibus, moleſtias ingentes procurant Confeſſariis & aliis pœnitentibus, qui diuexantur non leuiter, ex prolixitate inutili Confeſſionum.

Pſal. 58.

Quæ ſunt autem illa ſuperflua de quibus magis ordinariè ſe accuſant pœnitentes, doctè ſatis & appoſitè explicant Ioannes Sanchius inter primas ſelectas ſuas diſputationes, quas iterum atque iterum legiſſe non pœnituit.

Inter cætera notat *diſput.* 2. aliquos pœnitentes accuſare ſe de virtutibus quaſi eſſent vitia, vt ſi pater iraſcatur in filios, iuſtâ causâ exigente & ad correctionis finem. Non enim pater ob eam cauſam peccat; ius enim habet iraſcendi & corrigendi. Similem nuper notaui accuſationem in virgine religiosâ, quæ accuſabat ſe, de ſenſu doloris quem percipiebat paulò poſt communionem, cum ſpeciebus iam conſumptis deſineret præſentia realis Ieſu Chriſti in ipsâ. Cui reſpondi non eſſe id peccatum, nec eâ de re, ſe profiteri ream debere, cum potius id eſſet ſingularis & eximiæ deuotionis effectus.

auferat intentionem illud ipſum confitendi ſecundum omnem eius malitiam. Docet Leſſius in *reſolutionibus*, *verbo Confeſſarius* caſu 6: ſecus eſt ſi voluiſſet perſuaſum eſſe Confeſſario quod tantum eſſet veniale: quod etſi non ſit ordinarium, aliquando tamen accidit.

Quòd ſi dicat pœnitens propterea inualidas eſſe præteritas confeſſiones, quod Confeſſarij ſatis non intellexerint grauitatem peccatorum; Sufficit tamen ſi pœnitens factum explicuerit cum circumſtantiis neceſſariis, ſiue interim peccatum mortale exiſtimauerit, ſeu tantum veniale: ſic enim non neceſſario repetendæ erunt præteritæ confeſſiones. Alioquin locus pateret innumeris ſcrupulis.

Si dicat pœnitens ſe præ verecundiâ aliàs peccata quædam mortalia reticuiſſe; Quærat Confeſſarius in quot confeſſionibus ea omiſerit & quænam ſint, & ſi cum aduertentiâ omiſerit & corpus Domini conſequenter perceperit. Eæ ſiquidem ſolæ confeſſiones habendæ erunt inualidæ, reliquæ verò in quibus de iis nihil aduertit, validæ, cum peccata illa omiſſa in his confeſſionibus rationem peccati obliti habeant, ex quo non inualidatur confeſſio. Sicque ex neceſſitate hæ ſolæ confeſſiones reiterandæ erunt, ſi poſſit pœnitens reminiſci de mortalibus, quorum tunc reus habebatur. Quòd ſi de nullis mortalibus recordari poſſit, præmiſſo examine ſufficienti, nihil reiterandum erit, cum ſufficiat explicare numerum confeſſionum & communionum quæ fuerunt cum illâ malâ verecundiâ & illa peccata confitendi, de quibus modo ſe accuſat.

Sed fortaſſe putabit pœnitens ſe numquam bene confeſſum fuiſſe, quod ſæpius in eadem peccata de quibus ſe accuſabat, lapſus ſit. Equidem cauſa iſta rationabilis eſt, & ex eâ prudentiſſimè plures mouentur ad repetendas confeſſiones, & ex ... pendere ſæpius debet Confeſſarius ad audiendas, quamuis ſi nihil aliud ſit, non neceſſariò ſemper repetendæ ſint ob ſolum quod ſæpius relapſus ſit pœnitens; modò enim con... ſufficientem habuerit cum propoſito emendandi ſe, ... ſi forſan indulgentior Confeſſarius errauerit, multoties relapſum abſoluendo, non ſequitur tamen propterea inualidas fuiſſe confeſſiones. Maximè verò cum pœnitens extra occaſionem peccati fuerit, & diſcreto Confeſſario vſus fuerit, qui ...ctatâ conditione pœnitentis, iudicauit magis illi ſalutare ... abſolueret, nonobſtante quod ex infirmitate humanâ, quæ ...tima eſt, ſæpius relaberetur.

Multi verò confeſſarij ſeueriores ſe exhibent, quod non his attendant quo ſenſu loquuti ſint aliqui ex patribus

accuſationibus audiendum eſſe,pœnitentem etſi opinetur Confeſſarius non ineſſe ibi peccatum: talis eſt accuſatio de omiſſione relationis operum ſuorum ad Deum, quæ omiſſio ſecundùm probabilem aliquorum opinionem peccatum eſt.

Quæritur vndecimò de pœnitente qui parum notus eſt Confeſſario, qui ſe initio accuſat quod nullas hactenus integrat Confeſſiones fecerit, quando examinabitur?

Non pauci id proponunt ſtatim cum ad tribunal ſacrum pœnitentiæ accedunt. Quidam verè quod res ita ſe habeat, quidam falsò, quod leuiter opinentur rem ita ſe habere, excitati potentiori quadam motione, ad deteſtanda peccata, quæ ex variis occaſionibus, inſpirante etiam Deo, in eorum menmentibus ineſt.

Non iudicabit autem præcipitanter Confeſſarius ſemper iterandas eſſe totius vitæ Confeſſiones, ſed conſiderabit ingenium pœnitentis, inquirétque cauſas ob quas arbitretur inualidas eſſe totius vitæ Confeſſiones, vt ex earum cauſarum diſcuſſione, iudicet de neceſſitate generalis confeſſionis, quæ non erit promiſcuè quibuſvis conſulenda aut permittenda.

Si aſſignat aliquas cauſas, quæ ante-actas confeſſiones reddunt inualidas, audiet pœnitentem de generali confeſſione, ſi ſatis ſeſe diſpoſuerit. Sin minus, aſſignauit tempus intra quod ſe diſponat, datis ad id quibuſdam monitis.

Si dicat pœnitens ſe vereri ne dolore ſufficienti caruerit; nec proptereà ſemper acquiſcet, quia plures id dicunt quod tunc magis ſenſibili peccatorum dolore corda eorum feriantur, quàm antea; etſi gradum doloris ſufficientem habuerint, cum contritio non requirat hanc & illam intenſionem, modò ſit verè & eſſentialiter contritio, ſeu perfecta ſeu imperfecta. Quod quidem dijudicari poterit ex quibuſdam illius ſignis, vt, ſi pœnitens cogitaret de pœnis inferni, de miſeria ſtatus ſui, de perfectiori mandatorum diuinorum obſeruatione,& ex pio motiuo quo impellebatur ad pœnitentiam. Ex his enim coniici poteſt probabiliter pœnitentem dolore ſufficienti non caruiſſe, etſi eâ de re dubitet ob ſcrupulorum moleſtias,vel ob perſpicaciorem ſui præſentis ſtatus intuitum.

Quod ſi dicat pœnitens ſe aduertere quaſdam actiones eſſe nunc peccata mortalia, quas ante talia non putabat, ſed ſolum venialia vel nullo modo peccata, ordinariè ſufficit, vt de iis nunc confiteatur prout ea nouit. Qui enim intendit confiteri peccatum in proprio gradu malitiæ, etſi putet eſſe veniale quod mortale erat, nequidem illud ipſum peccatum tenetur iterum confiteri, quod priuata eius opinio ne-

auferat intentionem illud ipſum confitendi ſecundum omnem eius malitiam. Docet Leſſius in *reſolutionibus*, *verbo Confeſſarius* caſu 6. ſecus eſt ſi voluiſſet perſuaſum eſſe Confeſſario quod tantum eſſet veniale: quod etſi non ſit ordinarium, aliquando tamen accidit.

Quòd ſi dicat pœnitens propterea inualidas eſſe præteritas confeſſiones, quod Confeſſarij ſatis non intellexerint grauitatem peccatorum; Sufficit tamen ſi pœnitens factum explicuerit cum circumſtantiis neceſſariis, ſiue interim peccatum mortale exiſtimauerit, ſeu tantum veniale: ſic enim non neceſſario repetendæ erunt præteritæ confeſſiones. Alioquin locus pateret innumeris ſcrupulis.

Si dicat pœnitens ſe præ verecundiâ aliàs peccata quædam mortalia reticuiſſe; Quærat Confeſſarius in quot confeſſionibus ea omiſerit & quænam ſint, & ſi cum aduertentiâ omiſerit & corpus Domini conſequenter perceperit. Eæ ſiquidem ſolæ confeſſiones habendæ erunt inualidæ, reliquæ verò in quibus de iis nihil aduertit, validæ, cum peccata illa omiſſa in his confeſſionibus rationem peccati obliti habeant, ex quo non inualidatur confeſſio. Sicque ex neceſſitate hæ ſolæ confeſſiones reiterandæ erunt, ſi poſſit pœnitens reminiſci de mortalibus, quorum tunc reus habebatur. Quòd ſi de nullis mortalibus recordari poſſit, præmiſſo examine ſufficienti, nihil reiterandum erit, cum ſufficiat explicare numerum confeſſionum & communionum quæ fuerunt cum illâ malâ verecundiâ hæc & illa peccata confitendi, de quibus modo ſe accuſat.

Sed fortaſſe putabit pœnitens ſe numquam bene confeſſum fuiſſe, quod ſæpius in eadem peccata de quibus ſe accuſabat, relapſus ſit. Equidem cauſa iſta rationabilis eſt, & ex eâ prudentiſſimè plures mouentur ad repetendas confeſſiones, & ex eâ propendere ſæpius debet Confeſſarius ad audiendas, quamuis ſi nihil aliud ſit, non neceſſariò ſemper repetendæ ſint ob id ſolum quod ſæpius relapſus ſit pœnitens; modò enim contritionem ſufficientem habuerit cum propoſito emendandi ſe, & ſi forſan indulgentior Confeſſarius errauerit, multoties relapſum abſoluendo, non ſequitur tamen propterea inualidas fuiſſe confeſſiones. Maximè verò cum pœnitens extra occaſionem peccati fuerit, & diſcreto Confeſſario vſus fuerit, qui ſpectatâ conditione pœnitentis, indicauit magis illi ſalutare ut abſolueret, nonobſtante quod ex infirmitate humanâ, quæ maxima eſt, ſæpius relaberetur.

Multi verò confeſſarij ſeueriores ſe exhibent, quod non his attendant quo ſenſu loquuti ſint aliqui ex patribus

Confeſſarij. Quod magis æquum mihi videtur, ne cogatur iudex à reo legem recipere,& doctor doctrinam à diſcipulo. Ne etiam parui habeatur & contemnatur doctrina & ſcientia maior Confeſſarij, quæ inutilis ferè reddetur, ſi ita liceat pœnitenti ſub prætextu opinionis habitæ vt probabilis ab aliquibus Theologis, illi neceſſitatem abſoluendi imponere,non obſtante quòd ipſe euidenter difficultatem penetret, & falſitatem opinionis, quam tenet penitens, perſpiciat. Vnde nimis inualeſcerent opiniones laxæ, quæ ordinariè pœnitentibus arrident, quomodocumque illæ probabiles eſſent, quibus vt rectè ait Breſſerus *lib.* 3. *de conſci. cap.* 17. conuenit tantùm vti, vt quibuſdam medicamentis, & remediis maiorum malorum præſertim poſt factum. Quod peculiariter ſpectat viros doctos, qui de maiori vel minori probabilitate iudicare poſſunt. Adde quòd data eſt clauis ſcientiæ in Confeſſario, vt eâ ſecundùm euidentem & certam cognitionem quam habet, dirigeret clauem poteſtatis ne erraret, erroreſque confitentium corrigeret, ne eſſent perpetui.

Sufficit igitur quòd Confeſſarius doctus,qui opinionem probabilem pœnitentis iudicat, ex certâ vt putat ſcientiâ, improbabilem, poſſit illi acquieſcere relinquendo eum in bona fide, etſi non obligetur.

Ad hoc tamen vt ſic poſſit acquieſcere, nonnulla mihi videntur requiri in ipſo. Primum vt ipſe doctus Confeſſarius non adhæreat ſententiæ Caietani, in ſummulâ verbo *opinio*, opinantis conſcientiam tantùm probabilem non ſufficere ad actum bonum, quòd cum ea operans ſe periculo peccati exponat,ideoque peccet; iuxta illud Eccleſ.3.*Qui amat periculum, peribit in illo.* Secundum eſt, quod conſequenter formet ſibi conſcientiam quod practicè ſit probabilis opinio pœnitentis,id eſt,poſſit eam ſecurè ſequi in praxi, etſi ſpeculatiuè falſam eſſe putet.

Poteſt enim vna opinio inuincibiliter eſſe probabilis vni quæ alteri non erit, ita vt hic excuſetur à peccato non alius qui eam ſequeretur.Sicut enim dicit Ariſtoteles l. 4. *Metaph. text.* 21.quod vni eſt delectabile,alteri eſt contrarium: & quod vni eſt conueniens,alteri eſt nociuum in animalibus: & similiter eſt in nobis, quia quod vni homini eſt delectabile, alteri eſt contrarium: & etiam ſimiliter homini vnicuique contraria videntur. Quod modo alicui eſt delectabile, poſtea videbitur contrarium ſecundum ſenſum.

Non idē omnibus videtur. Nec eſt ratio quare quorumdam iudicium verum ſit; quorumdam non. Si enim iudicium verius debet eſſe ex eo quod

eſt plurium vel pauciorum; tunc ſi ponamus omnes infirmitate laborare, vel omnes eſſe inſanos vel amentes & duos vel tres eſſe conualeſcentes ſiue ſanos aut intellectus iudicium habentes, videbitur tunc quod ſani & compotes ſui ſint ſicut laborantes aut amentes, eò quòd plurium iudicium iudicat eos laborare & eſſe inſanos alios, &c. Iudicium ergo ſenſus non ſit verius vel falſius eò quòd eſt plurium vel pauciorum.

Atque idem *ibid. textu* 24. refellit eos qui contradictoria vera dicebant, ideò quòd ponebant verum eſſe quod apparet ſentienti & æſtimanti. Nam omnia minus verè videntur remota quam proxima. Et ſapores qui ſanis dulces videntur, ægris amari ſunt, eo quod cholera combuſta inficit eis linguam: quia ſcitur quod tales ſunt ſapores, quales ſanis videntur. Deinde dicimus increpando iſtos, quia valdè dignum eſt admiratione ſi tanti Philoſophi hic ponunt in quæſtione, &c. Vtrum grauiora ſecundum pondus iudicanda ſunt qualia videntur debilibus aut qualia videntur robuſtis: robuſti enim non ſentiunt pondus: infirmi autem etiam leui valdè ſupergrauantur pondere: & ſi iterùm de veris quæritur vtrùm ſit iudicandum de veris per illa quæ videntur dormientibus & ſomnia ſequentibus aut illa iudicanda ſint vera quæ vigilantibus videntur.

Attamen hanc noſtram ſententiam infirmant duo authores non mediocris authoritatis S. Antonius Archiepiſc. Florentinus & Godefridus de fontibus inter antiquos Theologos illuſtris.

Antonius quidem in *ſummula Confeſſionalis* 2.p.tract.1.c.3. caueat autem confeſſor, inquit, ne ſit præceps ad dandam ſententiam de mortali, quando non eſt certus & clarus: & vbi in aliqua materia variæ opiniones ſunt quam plurium & ſolemnium doctorum vtrùm ſit licitum vel illicitum: ſicut de non ſoluendo decimas vbi non eſt conſuetudo, parati tamen ſunt ad dandum ſi Eccleſia peteret: quod quidam dicunt omnes eſſe in ſtatu damnationis vt Innocentius: alij verò dicunt quod non, vt Thomas, Ioannes Andræas & Archidiaconus & de emptione iurium montis Florentiæ vel in præſtitis venetorum, quod quidem dicunt eſſe vſuram, alij licitum dicunt & ſic de multis huiuſmodi, conſulat tamen ſemper quod tutius eſt à talibus abſtinere, *extra de ſponſa & matr. c. Iuuenis.* Non tamen condemnet contrarium facientes, ſeu contrariam opinionem tenentes, nec propter hoc deneget abſolutionem. Sed vt dicit Guillel. dicat confeſſor. Quod illud faciendo non eſt tutum ſed dubium & ideo ſibi benè prouideat. Si autem

omninò conſcientia confeſſoris dictaret illud eſſe mortale & non poſſet conſcientiam deponere, quod tamen debet ad conſilium ſapientium recurrat, & nullo modo debet contra conſcientiam facere, quia peccaret mortaliter 28. q. 1. c. *deinceps* §. ex his iunctâ gloſsâ.

Godefridus verò Antonino antiquior in *quodlibeto* 9. apud Pelbatrum in *Roſario Theologiæ* p. 4. verbo *Confeſſio* §. 32. quærens vtrum Sacerdos debeat abſoluere eum, qui non vult ab aliquo deſiſtere quod ipſe confeſſor iudicat eſſe mortale, dicit quod ſi eſt certus eſse mortale, de hoc nullo modo debet eum abſoluere. Si verò non eſt certus, quia eſt dubium inter doctores, tunc ſi eſt ordinarius eius, tenetur eum abſoluere, & ſi ipſe confeſſor non poteſt ſibi formare conſcientiam quin ſit peccatum in diuerſitate doctorum. Tunc nihilominùs dicat ei conſcientiam ſuam & informet, vt conſulat peritos & diſponat facere quod tenetur, & abſoluat eum, etſi pœnitens nolit agnoſcere peccatum tale quod nihilominus abſoluat, quia hoc procedit ex ratione non ex proteruiâ, quia ordinarius debet ſequi commune iudicium Eccleſiæ non ſuum. Si verò non eſt ordinarius, debet ſequi proprium iudicium, & iam ſi credit mortale & non poteſt deponere conſcientiam, nullo modo poteſt eum abſoluere.

Ex quibus ſatis manet infirmata noſtra ſententia, quamuis diſtinctio illa ordinarij & non ordinarij confeſſoris apud plures parum ſolida habeatur. Vndè intelligi vlterius poterit, non ſufficere generatim loquendo, quod duo aut tres Theologi aliquam ſententiam teneant, vt adigatur confeſsarius ad ſe conformandum ſecundum illam in ſacro tribunali, ſi poſſit deprehendere illius falſitatem per aliquod principium ſibiipſi euidens.

Attamen res iſta adhuc ampliori diſquiſitione indiget in quæſito ſequenti.

Quæritur decimotertiò quomodò examinabit Confeſſarius an opinio quam ſequitur pœnitens ſit probabilis.

Pluribus ſatis eſt, quod audierint vnum aut alterum ſcriptorum aliquam opinionem docuiſſe, vt iudicent illam probabilem & illam ſequantur. Vndè dicunt aliqui vix aliquid eſſe in rebus moralibus, quòd non ſit probabile, quia vix aliquid reperitur quòd defenſores ſuos non habeat.

Nec leuiter praxim hanc confirmat Thomas Sanchez *in ſumma* l. 1. c. 9. cenſens ex authoritate vnius doctoris reddi opinionem probabilem: & fauet D. Thomas *quodl.* 3. *art.* 10. vbi ait poſſe quemquam amplecti opinionem quam à magi-

Opinio vnius doctoris.

ſtro audiuit in iis quæ ad mores pertinent. Probat autem Sanchez quia authoritas viri probi ac pij non leue eſt fundamentum, at opinio eſt probabilis quæ non leui innititur fundamento. Si enim non eſt leuis momenti, ſed magni potius, vt aliquid Romæ contigiſſe credamus, id virum pium aſſerere: cur non magni erit, in re morali dubiâ, quòd vir pius & in eâ materiâ doctus cenſuerit. Idem docet aliquam opinionem ſi inueniatur in libro alicuius doctoris iunioris, nec conſtet eam eſſe reiectam à ſummo Pontifice vel improbabilem, probabilem haberi, quia quod typis mandatur magnâ circumſpectione & attentione elaboratum præſumitur & doctorum virorum iudicio ac cenſurâ probatum, nec minoris eſt authoritatis, quàm ſi doctor grauis conſultus ore tenùs id ipſum diceret: ſi tamen quod ſcriptum eſt rectè ſuo caſui particulari applicare valeant, qui legunt. Si verò inueniatur in libro alicuius doctoris antiqui, non protinùs habenda eſt probabilis, nam poteſt eſſe antiquata iam & à ſede Apoſtolica reiecta, & poteſt eſſe conuicta falſitatis per rationes iuniorum. Vndè antiqui Doctoris opinio non poteſt eſſe probabilis, niſi Neotericus eam defendat ponderatis ex vtraque parte rationibus.

In iſta controuerſia prudenter ponderat Laurentius de Portel in *dubiis regularibus*, verbo, *Opinio eligenda num.* 4. in caſu nouo nunquam à Theologis diſputato, aliquem poſſe acquieſcere dicto vnius Doctoris aliquam rationem afferentis: secùs in caſu à multis aliis ventilato & pluribus rationibus in contrarium ac doctoribus munito. Non vacat enim periculoſo tunc ſequi vnius doctoris opinionem, ſiue illam voce tenùs protulerit, ſeu prelo commiſerit. Neque enim liber eo ipſo quod probatus eſt, ab omni errore immunis ob hoc habendus eſt, cum carta omnia patiatur.

Quod autem iuniores authores antiquis anteponantur, id non omnes probabunt: cum multi quod in monetâ accidit, idem in ſcriptoribus putent, atque vt veteres nummos magis ſinceros magiſque probos habemus, ita illi ſcriptores æuorum præteritorum magis extollunt, dicente ſcripturâ & monente (Deuter. 32.) *Interroga patres tuos & dicent tibi, ſeniores tuos & annuntiabunt tibi*: & iterùm Prouerb. 3. *Verbis ſapientum accommoda aurem tuam.* Quod potiſſimùm in hoc tempore locum habere debet, in quo tot noui fœtus plerumquè informes ex typographia per ſingulos annos prodeunt, quique ſemel ex eâ egreſſi, nunquam amplius ad eam redeunt, ſicut nec coruus ad arcam. Vnum tamen eſt, pro-

propter quod, recentiorum non incurioſi eſſe debemus, cum explicant caſus huic temporis proprios, habent enim ſingulæ ætates ſua difficilia, ſed & ſæpe mutantur iura ac conſtitutiones hominum ſeu Ciuiles ſeu Eccleſiaſticæ, ex quibus nonnullæ reſolutiones dependent, vt propterea opus ſit aliter cenſere de quibuſdam difficultatibus quam fieri ſolebat in præteritis ſæculis. Sed & Nanus, ſi humeris gigantis inſideat, plura poteſt circumſpicere, quam ipſe gigas: ſic inuentis antiquiorum aliquid addi poteſt à recentioribus, dum expendunt eorum rationes, quin & Deus paulatim magis magiſque illuminat Eccleſiam, videturque in præteritis ſæculis aliquas ignorantias permiſiſſe vt neceſſitatem gratiæ ac luminis ſupernaturalis magis homines agnoſcerent.

Sed vt in re obſcurâ aliquid diſcernamus, ſi opinio probabilis iuſtâ trutinâ appenditur, non ita cuique peruia erit. Nam ſi Ariſtotelem conſulamus, qui in definitionibus propriis rerum aſſignandis maximè alios ſuperauit, pauca admodum erunt probabilia; definit enim ipſe l. 1. Topic. *c.*1. probabilia in hunc modum. *Probabilia autem ſunt quæ videntur omnibus, vel pleriſque vel ſapientibus, atque his vel omnibus, vel pleriſque, vel maximè notis & claris, τοῖς μάλιςα γνωρίμοις καὶ ἐνδόξοις.* ſubiungit poſtea. Non enim quicquid videtu probabile, etiam eſt probabile; nihil enim eorum quæ dicuntur probabilia ſuperficie tenus habet probabilitatis imaginem: quemadmodum in principiis rationum contentioſarum accidit. Confeſtim enim & plerumque iis qui etiam parua contueri poſſunt, perſpicua eſt falſi natura, quæ in ipſis reperitur. Hæc Ariſtoteles, cuius definitioni ſi ſtarent qui caſus conſcientiæ definiunt, pauca admodum inuenirentur probabilia nec admirationi cuiquam eſſet quod licet Doctoribus conſulere opiniones probabiles, vel confeſſariis aut pœnitentibus illas ſequi.

Sed Ariſtoteles videtur tantum definiſſe probabilitatem quæ eſt per principia extrinſeca authoritatum & Doctorum, non illam quæ eſt per principia intrinſeca rationum. Recentiores enim ita diſtinguunt, vt inter cæteros Ioannes Caramuel in regulam D. Benedicti num. 52. Hanc vocans rationalem probabilitatem, illam authenticam, quæ ab authoritate propugnatorum prouenit. Cæterum, inquit, illa mihi ſunt intrinſecùs probabilia quæ contra fidem non militant, & habent rationes quibus Antagoniſtas torqueant, fundamenta ex quibus obiectis ſatisfaciant. De quibus non vult eſſe iudices,

qui Theologiam non ſunt docti. Improbabilia autem definit, quæ habent paralogiſmos,& ſophiſmata, quibus adoriantur contrarios, non verò rationem aliquam grauis momenti: Illa, inquam quæ ſupponunt dubia aut improbabilia, vt hoſtium obiectis ſatisfaciant.

Vtramque autem probabilitatem Breſſerus vna definitione ſic complexus eſt, *lib.3. de conſcientiâ cap.2.* opinio probabilis eſt, quæ nititur ratione vel authoritate graui ſeu magni momenti (addunt aliqui) ita tamen vt oppoſitum nihil conuincat. Statimque addit vnius viri pij & docti authoritatem reddere opinionem probabilem, poſitis tribus conditionibus. 1. vt doceat rem illam tanquam veram, & non tantùm tanquam probabilem. 2. vt non hoc dicat obiter & per tranſennam, ſed deliberatè ſtatuendo aliquam aſſertionem. 3. vt non reiiciatur communiter ab aliis tanquam improbabilis vel erronea. Adhucque totum iſtud limitat Corduba *l.2. q.3. §.1. ad 2.* reſpectu ſimplicium qui rationes non poſſunt examinare, non autem reſpectu doctiorum qui eas poſſunt & debent examinare.

Suarez ſimiliter tract. *de bonitate & malitia actuum humanorum.* diſput.12. ſect. 6. exiſtimat illam opinionem probabilem, quæ nititur authoritate aliquâ dignâ fide (quæ in re morali multum habet ponderis) non repugnat aut veritatibus ab Eccleſiâ receptis, aut euidenti rationi; neque etiam temerè contradicit communi, & receptæ doctrinæ Doctorum.

Qui autem non vnum authorem, ſed quatuor requirunt vt opinio aliqua ſit probabilis, lepidè refelluntur à prædicto Caramuel; quia, inquit, loco citato quatuor authores dicunt vnius Doctoris, aut ſcriptoris authoritatem ſufficere ad aſtruendam probabilitatem alicuius opinionis, pluresque allegat huius ſententiæ: ergo ſi quatuor reddunt opinionem probabilem, vnus etiam ſatis erit vt reddat probabilem. Dicitque idem author *num.56.* eum qui habet vnum authorem pro ſua parte contra octo alios, poſſe aſſerere ſuam partem adhuc eſſe probabilem, contra nouem non poſſe aſſerere, quia noua pars non eſt materia magna, ſicut eſt octaua.

In his ambagibus redeundum videtur ad definitionem Ariſtotelis, vt plures ex ſapientibus iique noti & illuſtres requirantur ad probabilitatem alicuius opinionis,ſi agatur de probabilitate authentica & extrinſeca:& nos ſi ſequamur regulas iuris, vnico teſti in præiudicium tertij ſi ſolus ille eſt, fides non

eſt adhibenda, & 6. q. 2. c. *quod autem*, nullius perſonæ quantumlibet exercitatæ fides eſt adhibenda, niſi competentes probationes adhibeat. Quare Confreſſarius poterit diiudicare opinionem eſſe probabilem, ſi maximè illuſtres, & noti Doctores, iique plures illam ſequantur, nec vllâ ratiocinatione contrariâ conuincatur vt aliter iudicet. Hinc eſt quod diximus quæſito præcedenti Confeſſarium valde doctum, qui certò videt, opinionem pœnitentis, quæ ab aliquibus habetur probabilis, falſam eſſe, & incerto niti fundamento, non debere cogi ad illam ſectandam. Vndè dicendum videtur probabile eſſe quid reſpectiuum; quod enim eſt probabile vni, alteri non erit neceſſariò probabile, & multa ſimplicioribus erunt, qui falſi naturam facile contuentur. Atque hæc eſt mens Cordubæ, Suaris, necnon Durandi in *Præfatione* ſuper libros ſententiarum, vbi ita habet.

Modus autem loquendi ac ſcribendi, in cæteris quæ fidem non tangunt, eſt, vt magis innitamur rationi, quam auctoritati cuiuſcumque celebris vel ſolemnis: & paruipendatur omnis humana auctoritas, quando per rationem eluceſcit contraria veritas. Quamuis enim captiuandus ſit intellectus in obſequium Chriſti, & in his quæ fidem tangunt, plus acquieſcere debeamus authoritati ſacræ Scripturæ, quàm cuicumque rationi humanæ, quia diuina notitia, quam exprimit ſacra Scriptura plus excedit humanam notitiam, quàm humana notitia beſtialem: tamen omnis homo dimittens rationem propter auctoritatem humanam, incidit in inſipientiam beſtialem, vt comparatus ſit iumentis inſipientibus & ſimilis factus ſit illis. Et poſt pauca ſubiungit idem Durandus; nos igitur plus rationi quàm cuicumque auctoritati humanæ conſentientes, nullius puri hominis authoritatem rationi præferimus, attendentes quod omnibus exiſtentibus amicis, ſanctum eſt præhonorare veritatem, quam omnis terra inuocat, cœlum etiam ipſum benedicit: benedictus Deus veritatis.

Eadem quoque eſt mens Ioannis Sanchij in *Selectis, diſp.* 14. vbi docet aliquem non poſſe operari iuxta aliorum opinionem, quoties ratio omninò euidens, & conuincens auctoritati opponitur. Non enim poterit tunc quis exiſtimare ſe decipi in ſua opinione & iudicium deponere, quod neceſsarium eſſet ad ſequendam aliorum opinionem propriâ relictâ, ſiquidem tunc apparet in aliorum opinione manifeſtum errorem interuenire, vndè veritatem euidentem deſerere opus eſt ad eam amplexandam, quod crimen indicandum fore nemo inficiabitur.

Obiicies credendum eſſe pœnitenti ſiue pro ſe, ſiue contra ſe loquatur, vel in præiudicium etiam tertij: Diſtinguendum eſt: eſto in quæſtionibus facti quod narrat: at in quæſtionibus iuris non ita tenetur illi acquieſcere Confeſſarius.

Obiicies rurſus, ergo abſolutè falſum eſſe quod Confeſſarius teneatur ſequi opinionem pœnitentis probabilem. Reſpondetur, tantùm teneri illam ſequi, quando eſt probabilis, non tantùm reſpectu pœnitentis, ſed etiam reſpectu ſuiipſius Confeſſarij. Opinio enim non eſt mihi probabilis, ſi de eius contrariâ opinione conuictus ſum, & penetro certiſſimè eius falſitatem, videóque manifeſtè eos qui illam ſequuntur, niti falſæ & corruptæ citationi, vel æquiuocatione alicuius vocis eſſe deceptos, aut nonniſi argumento ſophiſtico duci, aut aliâ viâ mihi dilucidè perſpectâ, in errorem lapſos eſſe. Quod ſi alio modo res ſeſe haberet, inutilis eſſet ſcientia & vana ſtudia plurimorum Sacerdotum, cùm ſufficeret vnius aut alterius ſcriptoris rerum moralium authoritas ad finiendam omnem controuerſiam, & occludenda omnium ora, cui authoritati tenerentur omnes ſe ſummittere contra proprium ſenſum, rationem, lumen, & iudicium. At hæc intellectus humani ſummiſſio ſolius Dei, & Eccleſiæ authoritati debetur, vt coram abſque vlteriori diſcuſſione exiſtimemus nos errare & hallucinari, ſi aliter ſentiamus.

Inſtabis ergo bellum fore iuſtum ex vtraque parte pœnitentis & Confeſſarij. Pœnitens enim iuſto titulo petet abſolutionem, cùm ſit ſufficienter diſpoſitus ſequendo opinionem probabilem: iuſto etiam titulo recuſabit illam Confeſſarius, cùm opinionem pœnitentis erroneam eſſe iudicet, nec velit illum in mendacio remanere, cum rectâ viâ dirigere teneatur. Reſpondeo hunc caſum rarò euenturum, ſi benè intelligatur opinio probabilis iuxta illa quæ ſuperiùs diximus. Deinde ſi Confeſſarius doceat pœnitentem de falſitate ſuæ opinionis, illique clarè demonſtret euidenti rationi repugnare, fallacique innixam eſſe fundamento, tunc deſinit illi eſſe probabilis, ſicque agnoſcet ſe non eſſe ſufficienter diſpoſitum, niſi illam mutet. Denique non eſt inconueniens ſi Confeſſarius doctus reſiſtat quandoque pœnitenti ignaro, cui debet acquieſcere, ſicque eſſe conſentiens aduerſario ſuo, iuxta verba Euangelica, dum eſt in via cum illo.

Vrgebis ampliùs hinc fore conſequens, vitandos fore doctiores ac perſpicacioris acuminis Confeſſarios, à quibus difficilius erit ſeſe expedire, quàm ab illis quibus facili negotio opiniones probabiles ſunt, aut videntur.

Reſpondetur ſi cæcus cæco ducatum præbeat, ambo in foneam cadunt. Chriſtus eſt via, veritas & vita, non vocat ſe probabilitatem. Meliuſque eſt homini, ſi per viam veritatis incedat cum maiori aliqua difficultate, quam ſi per vmbram & fucatam imaginem veritatis cum minori difficultate. Occulta enim ſunt iudicia Dei ſuper filios hominum, nec ſcimus vtrum omnia quæ habentur probabilia hominibus huius ſæculi, etiam probabilia habebuntur in extremo iudicio: & interim verum eſt, quod ſcripſit D. Auguſtinus l. 3. de libero arbitrio c. 8. *ſolet recta opinio prauam corrigere conſuetudinem, & praua opinio rectam deprauare naturam.* Quare nondum ſatis mihi videtur, pro rei grauitate ac momento, diſcuſſa doctrina quæ ferè inualuit de probabilitate opinionum, cuperemque doctiores hanc prouinciam ſibi aſſumere, vt nodos illius omnes diſſoluerent. Non tamen propterea exiſtimo, illum viam tutam non ſequi, qui regitur opinione probabili, etiamſi forſitan benignior ſit, quia via tuta eſt quâ peccatum vitatur, vt verè vitatur opinione quacumque probabili vel etiam minùs probabili, ſi tamen probabilis ſit. Neque etiam arbitror, illum non excuſatum iri apud Deum, qui ſequitur opinionem probabilem, cùm illam ſequendo nequidem venialiter peccetur. Nec poſſint plerumque homines aliter agere quàm ſecundùm probabilitatem opinionis, cùm non ſint Angeli qui intuitiuè fere omnia vident, vixque quatuor res ſint in vniuerſo quæ certâ & euidentiſſimâ demonſtratione agnoſcantur ab hominibus. Sed cùm variè vſurpetur nomen opinionis probabilis, multaque hodie eo ipſo vocentur probabilia, quòd ab vno aut altero ſcriptore doceantur; quæ tamen propterea verè non ſunt probabilia, cùm aliæ deſint conditiones ad probabilem opinionem requiſitæ, potiùs putandum eſt, illam opinionem verè eſſe probabilem, quæ talis videtur Confeſſario docto, qui multo adhibito ſtudio quæſtionem aliquam perfectè vt potuit examinauit, quàm illam quæ pœnitenti parum ſcio, qui tantùm paucorum quorumdam authoritate nititur. Quâ in re recto tramite gauderetur ſi ageretur de quæſtione facti, non de quæſtione iuris, in quâ probabilitas multò plura requirit, quàm vnius aut alterius teſtimonium. Denique accidit plerumque, vt doctior Confeſſarius noſcat aliquas opiniones benigniores & tamen verè probabiles, quarum beneficio, liberas pœnitentem ſuum facillimè, cùm minùs doctus poſſit tantum illi mouere dubia, & ſcrupulos ſine firma eorum ſolutione, vnde fit vt aliquando difficilius ſit ab eis pœnitentem ſe expedire.

Obiicies, illam probabilitatem reſpectiuam ignotam fuiſſe hactenus, diſtinctionem illam probabilitatis reſpectu docti, & non docti eſſe nouam. Sed videtur nota fuiſſe Cordubæ apud Breſſerum loco citato, necnon etiam Suari, qui vnus mihi pro pluribus eſt diſputatione etiam præcitatâ *ſect. 6. n.3.* Candido Philaleto *in praxi* opinionum *qu. 4.* & forſan aliis apud quos legendo reperietur. Sed ſi vnicus Doctor illius meminiſſet, ſufficeret, quandoquidem vnùs Doctor egregiè quæſtionem aliquam diſcutiendo poteſt oſtendere, aliquam doctrinam eſſe probabilem, quæ anteà talis non habebatur, ſi nimirum ſolidis rationibus id probet vltra propriam ſui ipſius auctoritatem.

Tandem quamuis multi vniuerſaliter doceant ſecuritatem ſententiæ minus probabilis quæ probabiliori: limitanda tamen videtur hæc doctrina in materiâ præceptorum, & extra materiam ſacramentorum illorum quæ ſunt neceſſaria, & inſtituta à Deo cum ſuis omnibus partibus neceſſariis, quæ ſi deficiant nihil efficiunt ex opere operato, quantumuis bona fide & cum opinione probabili ſuſcipiantur: propterea enim ſcriptum eſt à D. Auguſtino l. 1. de baptiſmo contra Donatiſtas c.3. *qui dubium haberet non illic rectè accipi, quod in catholicâ rectè accipi certũ haberet: grauiter peccare in rebus ad ſalutẽ animæ pertinentibus, vel eo ſolo quòd certis incerta præponeret*: ad quæ verba rectè aduertit Matthiâs Hauzerius in *epitome* D. Auguſtini, in mediis ad ſalutem neceſſariis nunquam licere vti incertis, relictis certis: in præceptis autem licere vti ſententia probabili, & incertâ obiectiuè aut ſpeculatiuè, non tamen incertâ formaliter aut practicè ſeu ſub ipsâ incertitudine aut dubio practico (quod ſignificat, niſi ſit probabilis ipſi agenti, iuxta ea quæ diximus) & affert rationem notandam huius diſcriminis, quod media, puta ſacramenta, neceſſaria ad ſalutem, ſunt determinate à Deo inſtituta ac immutabilia & ideo proponendo certis incerta, ſalus animæ grauiter periclitatur. præcepta autem accommodantur ad captum ſubditorum recipiuntque ſuam expoſitionem ac interpretationem. Scilicet præcepta in quibus eſt aliqua obſcuritas, non aliter obligant quam eo modo quo nota ſunt & publicata hominibus, cum lex ad hoc vt obliget, debeat publicari & innoteſcere: non cenſetur autem ſufficienter innoteſcere, quam vt fert probabilis vere opinio eam intelligendi, nec aliter publicata eſſe videtur tanquam obligatoria: at Sacramenta eo modo operantur quo ſunt à Deo inſtituta independenter ab opinionibus doctorum etſi enim centum doctores putarent

Baptiſmum in aquâ roſaceâ gratiam conferre, non propterea conferret. Vndè in his quæ ſunt eſſentialia Sacramentis, qui relicta probabiliori opinione minus probabili regitur, exponit ſe periculo, nihil efficiendi aut conſequendi per illa & ſi ſint neceſſaria ad remiſſionem peccati mortalis exponit ſe periculo ſalutis, ſicut & proximum. Quod valdè perpendendum erit in caſibus occurrentibus, atque huic doctrinæ multùm fauet Vaſquez 1. 2. *diſp.* 63.

Sed & iterum diſtinguendum eſt inter opinionem magis tutam & magis probabilem. Sæpe enim quæ magis tuta ſunt in moralibus, non ſunt magis probabilia, imò aliquando minùs. Eſt enim magis tutum quod magis remotum eſt à peccato; magis verò probabile quod melioribus fulcitur rationibus & authoritatibus. Sic opinio obligans ad reſtitutionem in aliquo caſu poteſt eſſe magis tuta & minus probabilis: Non eſt autem obligatio ſequi opinionem magis tutam, aut illam iubere, aut conſulere, ſi ſit minus probabilis, minúſque fundata authoritatibus ac rationibus, quarum rationum multò maior habenda eſt ratio, quàm authorum, quorum turba parum attendenda eſt, ſi in propriâ causâ loquatur ac in verba alicuius iurarunt, cuius ſola authoritate præuenti aliquam opinionem turmatim ſine delectu ſequuntur.

Obiectiones Candidi Philathei.

Dicendum non eſſe licitum minus probabilem partem amplecti, relicta probabiliore.

L. 2. de anima. Probatur primò, auctoritate & ratione Philoſophi, à quo incipio, quia illius fundamentum eſt. Opinari in nobis non eſt ſeu non eſt nobis liberum operari: ergo non poſſumus licitè ſequi minùs probabilem. Maior eſt Philoſophi & ſufficienter à nobis probata quæſtione ſecunda. Minor probatur, quia ſi poſſumus licitè ſequi minùs probabilem, ſicut magis probabilem; ergo eſſet nobis liberum opinari: antecedens patet, quia non poſſumus licitè ſequi, niſi quam poſſumus opinari veram, nam quod non eſt ex fide, ſeu quod non credimus, aut opinamur licitum eſſe, peccatum eſt: ergo oportet, vt veram opinemur, partem contradictionis minùs probabilem, verbi gratiâ hanc: licitum eſt habere plures præbendas.

Probatur ſecundò, ex conceſſis ab aduerſariis, ad hoc, vt quis prudenter, & rectè operetur, debet habere probabile iudicium, quod licitum ſit illud, quod operatur: ſed qui ſequitur minùs probabilem, non poteſt habere hoc probabile iudicium, ergo, &c. Maior eſt euidens, & à Sanchez, cùm cæte-

ris loco citato conceditur: Minor eſt Ariſtotelis, quia probabile iudicium idem eſt, ac opinio, ſeu opinari: opinari autem non eſt liberum, inquit Philoſophus, ſed ſequitur plura, & fortiora motiua; & in minùs probabili, non ſunt plura, & fortiora motiua, ſed in magis probabili; ergo minùs probabilem non poteſt quis opinari, ſeu habere probabile iudicium de illa; iam conſequentia currit: ergo non poteſt quis ſequi minus probabilem.

Probatur tertiò, ad hoc vt licitè agam, non ſufficit in iudiciis practicis, vt ſequar, quod iudico probabile, ſed neceſſe eſt, vt ſequar quod opinor verum, ſed non eſt in mea libertate, vt opiner veram vtramque, nec opiner veram, quam volo, ſed neceſſe eſt, vt opiner veram, quæ habet fortiora motiua, qualis eſt magis probabilis; ergo neceſſe eſt, vt ſequar magis probabilem, ad hoc vt licitè agam.

Minor patet ex Ariſtotele, & ſæpè ſuperius eſt probata.

Maior pariter probata eſt, & nunc etiam probatur, addendo nonnulla; vt magis veritas huius aſſertionis eluceſcat.

Quia cùm vtraque oppoſita eſt probabilis, neceſſario vna illarum eſt vera, & altera falſa, ſed non poſſum promiſcuè ſequi tam verum, quàm falſum, & multò minùs poſſum ſequi, quod magis rationabiliter falſum exiſtimo, nam ſic conuincerer tam amare falſum, quàm verum: imò magis falſum amare, quàm verum? ergo non ſufficit vt ſequar probabilem, quia probabilis eſt tam falſa, quàm vera: ergo ſi aliqua eſt opinabilis vera, quia habet fortiora motiua, neceſſe eſt, ad hoc vt rectè agam, vt ſequar, quam opinor veram.

Probatur quartò ſic; ille non licitè agit, qui non ſequitur dictamen rationis, ſed qui ſequitur minùs probabilem, non ſequitur dictamen rationis, Ergo, &c.

Minor probatur: ille non ſequitur dictamen rationis, qui non ſequitur inclinationem rationis, ſeu intellectus ad aſſenſum, quod hoc ſit faciendum, vel non faciendum; ſed qui ſequitur minus probabilem, relicta probabiliore, non ſequitur inclinationem ad aſſenſum: Ergo &c.

Maior patet, quia dictamen rationis eſt inclinatio eiuſdem ad aſſenſum, ſiue illa inclinatio, & aſſenſus ſit cum certitudine, qualis eſt in ſcientia, ſiue cum formidine, qualis eſt in opinione; nam dictamen rationis eſt etiam iudicium probabile, vt concedunt aduerſarij, quod ſufficit quia ſi non ſufficeret, nihil agere poſſemus; nam agibilia, ſeu moralia, non habent certitudinem: inclinatio ergo ad aſſenſum etiam cum formidine, eſt dictamen rationis: quia illud di-

ctat ratio faciendum, ad cuius aſſenſum ſufficienter inclinatur, ex motiuis rationalibus: neque inclinari poteſt in contrarium, quia opinari non eſt liberum, vt probatum eſt; neque eſt aliud aſſignare, quod requiratur ad hoc vt ratio dicatur aliquid dictare probabiliter, niſi vt inclinetur ad dandum aſſenſum, quod hoc ſit faciendum. Iam verò minor illa, quod qui ſequitur minùs probabilem, relicta probabiliore, non ſequatur inclinationem intellectus ad aſſenſum, probatur, quia inclinatio ad aſſenſum fit)eò vbi ſunt plura vel fortiora motiua, ſed in minus probablli, perpenſa cum magis probabili, non ſunt plura, & fortiora motiua, ſed ſunt in magis probabili: ergo qui ſequitur minùs probabilem, relictâ probabiliore, non ſequitur inclinationem intellectus ad aſſenſum, ſeu aſſenſum ipſum; nam illi aſſentiatur intellectus neceſſe eſt, in quod fortiùs inclinatur, cùm liberum non ſit opinari, atque ita à primo ad vltimum, cùm qui ſequitur minùs probabilem, relictâ probabiliore, non ſequatur aſſenſum intellectus, qui eſt dictamen rationis, quod inter duo contradictoria neceſſario tendit eò, vbi ſunt fortiora motiua, quæ ſemper ſunt in probabiliore, non poteſt licitè agere; & hoc argumentum, ſi bene intelligatur, exiſtimo demonſtratiuum, & vis in eo eſt, quod poteſt quidem aſſentiri ratio minus probabilis, cum non eſt oppoſita probabilior; ſed cum hæc eſt, non poteſt, quia opinari non eſt liberum, ſed inter duo contradictoria neceſſe eſt opinari illam partem, vbi ſunt fortiora motiua.

Probatur quintò, quicunque in ſyllogizando practicè in ordine ad electionem faciendam, non adhibet moralem, ac debitam diligentiam, vt verè ſyllogizet, non excuſatur ab illa ignorantia, ſeu errore ſi erret; ſeu, quod idem eſt, qui ſcit ſe non adhibuiſſe moralem diligentiam, quam debet ad cognoſcendum quod ſit verum, vel falſum in agibilibus, quod ſit licitum vel illicitum, peccat; ſed qui ſequitur minus probabilem, relictâ probabiliore, non adhibet moralem diligentiam ac debitam, vt non erret in ſyllogizando, imò diligit potiùs errare, ergo non excuſatur ſi erret, quemadmodum ſæpe errare continget.

Maior patet, quia ignorantia vincibilis, & affectata non excuſat ſecundùm omnes.

Minor probatur, quia nemo dicet adhibuiſſe moralem diligentiam ad aliquod negotium rectè peragendum, illum, qui ſponte minus probabilia media adhibuit ad eius rectam executionem; cùm hic vt plurimum à fine aberret; nam ratio di-

ligens, vt in pluribus non fallitur; & maior ratio eſt exiſtimandi illum falli, qui ſequitur minùs certa ſigna veritatis, quàm illum qui ſequitur magis certa ſeu minùs fallibilia.

Probatur ſextò ex Tullio, aſſerente *in libro de ſenectute* quod magnæ fœlicitatis eſt, veras opiniones in ſenectute ſaltem aſſequi: at minus veræ opiniones non poſſunt rem euidenter oſtendere, ſeu veritatem demonſtrare: ergo præferendæ ſunt magis probabiles: & vt veras eſſequamur, magis probabiles ſequi debemus.

Probatur ſeptimò, in nullo alio humano graui negotio, in quo agatur de proprio cuiuſque commodo, ſeu intereſſe, ſequitur quis minus probabilem partem aut minùs veriſimilia ad illius finem conſequendum; at ſi quis illa ſequatur, negligentiæ, ſeu culpæ ipſius imputabitur: ergo multò minus id faciendum eſt in negotio animæ, in quo agitur de offenſa Dei & de vita æterna conſequenda: ac ſi id fiat, negligentiæ, & culpæ eſt imputandum.

Antecedens patet ex ſupra dictis de ſeruo emente equum, ſigna habentem minora bonitatis, & monetam eligente auream, quæ minùs veri auri apparet; quis enim non culpauerit de malè acto negotio Domini. Neque dicas in caſu noſtro negotium malè agi non poſſe, quia ſufficit, ad hoc vt bene agatur, vt probabilem opinionem ſequamur: nam hoc ſufficere, quando relinquimus magis probabile eſt illud, de quo diſputamus, neque à te vt verum eſt aſſumendum, & non ſufficere ſatis ſupra probaui.

Deinde cur ſicut non ſufficit terreno Domino, vt ſeruus ipſius minùs veriſimilia media adhibeat ad negotium rectè perficiendum; ſufficiet cœleſti, vt eligat homo minùs veriſimilia media ad rectum inueniendum, & perficiendum, nónne ſi errauerit, vt ferè errabit, arguetur, eò quòd ſponte errauerit.

Probatur octauò, ſi quis arcu iaceret ſagittam, & collimaret ad aliquod ſignum, & probabilius illi eſſet, ſic iaciendo, collimaturum, ſed cum læſione manus, aliter verò iaciendo, non ita probabile eſſet collimaturum, ſed futurum ſine læſione manus, certè is ſi multò pluris exiſtimaret collimationem, quàm manum illæſam, ſine dubio ſequeretur, niſi ſtultus eſſet, probabiliorem rationem collimandi cum læſione, quàm minùs probabilem ſine læſione; ſed in exquirendo quod eſt licitum iacimus quaſi ad collimandum: ergo ſi multò pluris faceremus agere quod eſt licitum, quam aliquod noſtrum temporale commodum, probabiliorem partem agendi quod eſt licitum, ſequeremur potiùs cum incommodo

temporali, quàm minus probabilem cum commodo; atque hoc eſt, quod S. Thomas docet *quodlibet* 8. eum, qui dubitans eſſe malum; ſeu illicitum, illud facit, anteponere temporale ſpirituali. Neque dicas illum, qui ſequitur minùs probabilem, non dubitare practicè, ſed deponere dubium per hoc, quod probabilem opinionem ſequitur, aſſerentem quod ſit licitum.

Contra enim eſt, quia non habet vllam rationem ſeu opinionem aliorum probabilem, quod ſit licitum, at habet probabiliorem, quod ſit illicitum, vnde cum habeat motiua maiora ex parte, quæ aſſerit illicitum, non poteſt, neque phyſicè opinari, quod ſit licitum, quia liberum non eſt opinari, ſed oportet ſecundùm motiua: ſi ergo non poteſt opinari, quod ſit licitum, quod certiſſimè tenendum eſt ex Ariſtotele, & ratione ſupra: neque poteſt deponere dubium, quod habebat, & ſic in dubio non poteſt licitè agere, imò eſt in deteriori conditione pro eo licitè faciendo, quàm qui eſt in dubio, quia cum habebat fortiora motiua, inclinantia ad aſſenſum, quod illud ſit illicitum, opinandum eſt illi, illicitum eſſe, non autem contrarium, itaque minùs poteſt illud licitè facere, quàm qui eſt in dubio, & hoc argumentum benè nota.

Probatur nono ex multis abſurdis, quæ ſequuntur ex iſto aſſerto, quod liceat ſequi minùs probabilem partem, quæ quidem ita ſunt abſurda, vt diuiſerint ab inuicem aduerſarios, & inter ſe pugnare coegerint; nam alij abſurda illa, vt verè ſunt, eſſe fatentes, rationem aliquam afferre ſunt conati, cur generalis ipſorum propoſitio de minùs probabili licitè ſequenda, limitanda ſit, & cum exceptionibus intelligenda: alij verò conſiderantes exceptiones ſine fundamanto veræ rationis afferri, audacter negant illa eſſe abſurda, quamquam reclamante conſcientia: quod enim concedunt abſurdum non eſſe, imo aſſerunt prudenter & licitè fieri, id ipſi agi ſecum nullomodo vellent, nempe ſi ægrotarent, nanciſci medicum, qui minus probabilem viam ipſos curandi ſequeretur; aut ſi litigarent, pro iuſtitia ſe litigare putantes, habere iudicem, qui pro minùs probabili, contra magis probabilem iudicaret, aliaque huiuſmodi quæ tantùm ore tenus concedere poſſunt, vt vera.

Probatur 10. Quia qui ſequitur minus probabilem, non vitat periculum peccandi quantum fieri poteſt: at Eccl. 3. *qui amat periculum, peribit in illo.* Ac ſicut qui in eligendo equo illum acciperet, minora ſigna bonitatis haberet, non adhiberet diligentiam debitam ad habendum bonum equum: ita

eſt de eo qui ſequitur opinionem minora ſigna bonitatis habentem.

Sic duobus paris authoritatis viam oſtendentibus diuerſam, leuis eſt corde qui vni magis quàm alteri aſſentitur: ergo multò magis qui aſſentiretur ei qui minoris eſſet authoritatis: ergo ſimiliter qui minus probabilem ſequitur ſententiam.

Hæc & plura Philaletus coaceruat, quem ſequitur Proſper Fagnanus additis etiam aliis probationibus *comment. in l.* 1. *Decretalium*, vt *infrà* dicitur.

Noſtra autem ſententia eſt, ſi fiat iſta comparatio, tantum licere minus probabilem ſequi quando vtraque ſententia tuta eſt licet vna magis, quàm altera: & quando comparatio iſta non fit inter contradictorias & omnino contrarias propoſitiones, quarum vna alteram deſtruat. Nam cùm ex duabus propoſitionibus contradictoriis vna neceſſariò ſit vera, altera falſa, nec poſſint eſſe ambæ ſimul veræ, nequidem per diuinam omnipotentiam: ſitque hoc principium magis certum in Philoſophiâ, ac in ea fundatiſſimum iuxta Ariſtotelem *lib.* 4. *Metaph.* 5. Vbi Albertus Magnus habet medicinam erroris eorum qui duo contradictoria ſimul vera, aut falſa eſſe aſſerebant. Si licitum eſſet aſſentiri minus probabili, multò magis licitum eſſet aſſentiri magis probabili, ac ſic licitum eſſet indifferenter amplecti verum vel falſum, bonum, vel malum, quod repugnat. Tantum ergo id licitum erit cùm agitur de duabus opinionibus quæ ſe inuicem non deſtruunt & quæ ambæ poſſunt eſſe ſimul veræ, licèt vnius veritas ſit clarior & ideò eſt probabilior, vt quando agitur de modo quo ſe gerent noui Presbyteri quando ſimul cum Epiſcopo ordinante conſecrant. Vna opinio eſt, vt non intendant determinatè conſecrare, vel non conſecrare, ſed ſolum facere quod facit Eccleſia.

Quando licet ſequi minus probabile.

Alia opinio eſt quòd intentionem ſuam referant ad inſtans in quo finiet Epiſcopus. Si quis vtramque opinionem probabilem tenent, vnam tamen magis alia probabilem, poterit minus probabilem in praxi ſequi.

Explicatur ex iis quæ habet Bouerius *in Cenſurâ Paræneticæ contra* Marcum Antonium *de Dominis p.*2.*in l.*1. *c.*8. Probabile non inter verum & falſum, nec inter duas propoſitiones contradictorias verſari, cum ex iis vna determinatè vera, altera determinatè falſa ſit, vt propter ea medium inter eas reperiri non poſſit: vndè probabilitas reperitur tantùm inter verum certum & verum incertum in quibus verſatur. At in

contradicentibus ſi vna vera, altera falſa eſt. Ideò ambæ ſimul ſunt incapaces probabilitatis.

Si quis ergo ex duabus talibus propoſitionibus illâ relictâ quæ magis determinat intellectum propter meliora motiua, velit in praxi ſequi partem contrariam, hic non agit ex opinione, ſed ex imaginatione, diſſimulator eſt & proditor perſpicaciæ ſui intellectûs. Vel ex vrbanitate aſſentitur aliquot Doctoribus & ex deprauato affectu eligit falſum, reclamante conſcientiâ, nec agit ex fide, atque ideò peccat, ait idem Candidus *quæſt.2.de opin. praxi.*

Dubitari verò amplius poteſt vtrum ſi ſuppeteret via alia certa & extra omnem aliam controuerſiam, adhuc licitum eſſet vti probabili, vel probabiliori opinione.

Quod ſi via certior ſuppetit.

Andræas Duuallius tract. *de humanis actionibus* q.4.docet, opinionem probabilem & probabiliorem relinquendam eſſe, quando certa via nobis occurrit. Et ſic, inquit, nonnulli meritò docent, eum qui ex opinione etiam probabiliori aliquod peccatum taceret peccaturum: quippe cùm exponeret ſe periculo errandi circa integritatem Confeſſionis, &c. Nec reſpondeas; practicè certus eſt de valore Confeſſionis, propter Doctorum illorum ſententiam: hæc enim probabilitas contra iudicium ſpeculatiuum & contra regulam prudentiæ non præualet, nec poteſt vnquam præualere: vndè non poteſt iſtud dubium deponi, vt patet propter certitudinem in contrarium: præſertim verò cùm nullum illi ex hac peccati declaratione periculum, aut damnum immineat: & ſic qui vellet confiteri Sacerdoti de quo an iuriſdictionem neceſſariam ad abſoluendum haberet, dubitaret, relicto Confeſſario, de cuius iuriſdictione nullum illi ſubeſſet dubium, infallibiliter peccaret.

Hæc tamen doctrina ſuſtineri non poteſt quin collabatur tota doctrina de opinione ſequendâ probabiliori, cùm ordinariè via certa illa ſit quæ per opinionem probabiliorem iudicetur: & aliundè innumeri ſcrupuli inde ſcaturiant, cùm mentium anguſtiæ & difficultates ſint circa Confeſſionem huius, aut illius actionis propter quam ſolet qui vult pœnitere anxius eſſe, an teneatur confiteri, cùm nouerit probabiliter non eſſe in eâ peccatum: & ſi confiteatur conſequenter, debeat proponere ab eadem in poſterum abſtinere: vel etiam aliquando reſtitutionem facere, vel quidpiam aliud quod inuoluitur in Confeſſione, & ad quod modicam, aut nullam habet diſpoſitionem.

Integritas Confeſſionis duplex.

Nec verò ſe exponit periculo errandi circa integritatem Confeſſionis, niſi circa integritatem materialem, non formalem

lex quæ ſola eſt eſſentialis & in eo conſiſtit, vt pœnitens confiteatur omnia peccata quæ poſt ſufficientem conſcientiæ diſcuſſionem recordatur & nouit eſſe peccata? nam materialis eſt quæ in eo conſiſtet, vt quis omnia peccata mortalia confiteatur nullo excepto, quæ materialis integritas non eſt abſolutè neceſſaria.

Nec quicquam committitur contra iudicium ſpeculatiuum, aut regulam prudentiæ confitendo peccata iuxta opinionem verè probabilem & ſi minus probabilem, cùm opinio probabilis verè ſit ſufficiens regula actionum moralium quam quis ſequendo non peccat.

Nec obſtat quòd nullum periculum, vel damnum immineat ex Confeſſione: cùm ex huiuſmodi damno, aut periculo non oriatur, vel minuatur obligatio confitendi. Quamuis & Confeſſio non careat ſuis difficultatibus, nec quilibet, ſemper eſt paratus ad propoſitum abſtinendi à re forſan vtili, de qua forte ſuſpicio aliqua peccati orta eſt, & Confeſſarij non ſint ſemper ad manum quibus confidas libenter.

Iuriſdictio porrò Confeſſarij eſt de eſſentiâ Sacramenti, & ſic ex inſtitutione Chriſti, vt ſine illa abſolutio nulla ſit, etiamſi putetur probabiliter ineſſe: vnde probabilitas opinionis non ſic confert ad iuriſdictionem ſicut ad integritatem formalem, inuenietur enim integritas formalis propter opinionem probabilem quod aliqua actio non ſit peccaminoſa mortaliter & de neceſſitate clauibus ſubiicienda: non verò inuenietur vera iuriſdictio & ſufficiens propter opinionem pœnitentis: ideóque periclitatur ſi illa in re non ſit vera, cùm non ſit hic tuta via.

Adde quòd non minus fruſtra de caſibus conſcientiæ tractatus ederentur ſi propter viam certam relinquenda eſſet opinio tam probabilior ac minus probabilis, quàm ſi minus probabilis, pro probabiliori: quippe non ſolum quod eſt tutius & melius quiſque ſatis regulariter videt, ſed etiam quod eſt certius & ab omni malo, aut periculo remotius. Quare ſicut homines non ad melius, ſed ad bonum tantum tenentur, ſic non ad certius, ſed ad verum tantum tenentur, quale eſt omne probabile quod eſt perſpectis omnibus, ita vt ſit probabile ſimpliciter, & non tantùm ſecundùm quid cùm vnica tantùm ratio conſideratur. In quo eſt quorumdam hallucinatio, qui habita ratione vnius tantùm motiui ſtatuunt eſſe probabile. *Probabile ſimpliciter & ſecundùm quid.*

Ideò Leſſius *ad 3. partem D. Thomæ q. 6. de Confeſſione art.* 3. Vbi aſſerit eum ſe committere diſcrimini qui negligit

confiteri id quod eſt dubium ſitne mortale, annon, ac peccare mortaliter. Sic tamen dubium hoc intellige, inquit, ſi dubitet ita, vt non habeat probabiles rationes ad crededum non fuiſſe mortiferum. Si enim habeat probabiles rationes, vel probabile iudicium ſapientum, non fuiſſe peccatum mortiferum, poteſt omittere eius Confeſſionem. Ratio eſt, quia cum tali iudicio poſitiuo poſſet operari, v. g. facere talem contractum, nec peccaret mortiferè: ergo multò magis poterit omittere eius Confeſſionem tanquam non ſit peccatum mortiferum, eo quod probabiliter credat non eſſe.

Quare autem potius licet ſequi minus tutam relictâ tutiori, quàm minus probabilem relictâ probabiliori, ratio eſt in promptu, plures vias ſtatuit Deus pro ſalute adipiſcenda: alias aliis tutiores & alias minus tutas, vt patet in ſtatu ſæculari & religioſo.

Deus autem non ſtatuit mendacium & falſitatem, quin imò ſcriptum eſt de illo Pſal. 5. *Perdes omnes qui loquuntur mendacium*: Quia igitur qui ſequitur minus probabilem inter ſententias contradicentes, aut ſequitur mendacium, aut periculo euidenti illius ſe committit, nequaquam illud licitum, deflectit à via rectæ ſalutis, quia ſi eſt rationabilis, ſcit ex duabus contradicentibus vnam eſſe falſam, etſi eſſent ambæ in æquali gradu probabilitatis, non minus vnam poſſet eligere, quàm ex duobus pomis vnum manducare ſciens certo vnum in ſe venenum mortiferum continere: multò ergo minus licitè poterit minus probabilem amplecti.

Atque obſeruatâ hâc duplici limitatione quando vtraque opinio eſt tuta, & non eſt comparatio inter contradictoria, ſoluentur faciliùs argumenta omnia Philaleti, ſi quis ſedulò aduertat, nec eius mens fuit cum illis limitationibus impugnare quod ſentimus.

Quia verò de iſta probabilitate acerrimè diſputatum eſt hiſce annis præteritis & multæ cenſuræ circa illam editæ, adiiciam aliqua ex recenti ſcriptore, qui cum hæc ad prælum currerent, incidit in manus meas ad duas horas, nec id ingratum fore lectori exiſtimo.

Doctrina Proſperi Fagnani de probabilitate.

Proſper Fagnanus *Commentariis in lib. 5. Decretalium de conſtitutionibus c. ne innitaris.*

13. Doctrina de libera electione opinionis probabilis in moralibus hoc ſæculo introducta eſt. Medina primus videtur ſcripſiſſe in fauorem probabilitatis. Hæc doctrina ex hoc ſolo redditur valde ſuſpecta, quod ſit noua & à conſuetudine Ec-

cleſiæ exorbitans dicente Apoſt. ad Hebr. 13. *Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci.*

Extenderunt hanc doctrinam ad lectores & magiſtros, ad conſiliarios & iudices, ad medicum quem poſſe præbere medicinam, quam probabilius putet fore noxiam; ſi contrarium tamen putet probabile cum non aliud remedium ſuppetit, eſtque ſalus ægri deſperata. Valentia 2.2. *diſp.* 3. *q.* 10. *puncto* 2. Vbi ait hoc caſu eſſe intelligendum illud ex Galeno, *interfice audacter.* Alij addunt etſi præſto ſit aliud medicamentum vt tenent Azorius *tom.* 1. *lib.* 2. *inſt. mor. cap.* 17. *q.* 11. Arrag. in 22. *q.* 64. *art.* 4. & alij. Multi etiam putarunt prædictam doctrinam habere locum in eſſentialibus Sacramentorum, amplius Sacerdotem teneri in Sacramento pœnitentiæ ſequi opinionem pœnitentis minus probabilem, etiam poſſe vti minus probabili circa ſuam iuriſdictionem, etiam in mortis articulo, vt Ioannes Sanchius *in ſelect. diſp.* 19. *num.* 8. etiam ſine iuſta cauſa differri poſſe reſtitutionem, aut fieri per partes. Dicunt inſuper ex hac varietate opinionum iugum Chriſti faciliùs ſuſtineri poſſe, ſine qua plures non ſaluarentur.

Num. 42. Ego verò quamuis ſciam quàm durum ſit impetum fluminis ſiſtere & doctrinam hanc prurientem auribus principum & priuatorum ac fere omnium mentibus infixam conuellere, tamen fretus clementiâ Dei, qui veritatem diu latere non ſinit, in medium afferam quæ magis ad illius manifeſtationem conducere videbuntur.

Num. 44. Proponit quæſtionem an opinio probabilis per ſe ſit regula morum, eámque liceat ſequi præſcindendo à quacumque opinionis oppoſitæ probabilitate. 1. *Quæſtio.*

Num. 60. negat Eccl. 32. *Ante omnia opera verbum verax præcedat te & antea omnem actum conſilium ſtabile.* Eſt autem veritas indubitata rei certitudo, vt definit Gloſſa in Extrau. Ioannis 22. *Sedes Apoſtolica.* At opinio probabilis hanc indubitatam certitudinem non habet. Imò quod opinamur incertum eſt, & opinio ſe habet ad verum & certum.

Conſequenter adhibet vſque ad viginti ſex probationes ex variis iuribus & authoritatibus, eſtque hæc vigeſima ſexta. Supponens illud tanquam principium certum & infallibile, quod in actibus humanis vt quis rectè & cum virtute operetur, requiri vt habeat certitudinem ſaltem moralem de rectitudine & honeſtate operationis iuxta illud Auguſtini *tene certum & dimitte incertum.* At certitudo illa moralis eſt determinata ad vnum & excludit formidinem de contraria parte. Atque ideò repugnat agere cum certitudine morali & ex opinione.

Num.112. reſpondens ad 5. & 6. negat eſſe ſupra humanam facultatem habere moralem certitudinem de omnibus eligibilibus, quia ſcriptura ad hoc non hortaretur, ſi eſſet ſupra humanam facultatem. Sed faciat vnuſquiſque quod in ſe eſt ad attingendam veritatem & inuocet auxilium Dei. Eccl.1. *Fili concupiſcens ſapientiam accede ad illam & Dominus præbebit illam tibi*, confundantur ergo & erubeſcant ſequaces probabilitatum, qui aſſerunt eſſe ſupra facultatem ad veritatem peruenire. Sed quid opus illis opprobriis, impoſſibile iſtud morale eſt, id quod eſt valde difficile, vt reuera eſt.

Num.121. proponit aliam quæſtionem an ex duabus opinionibus oppoſitis æque probabilibus vel quaſi, liberum ſit cuilibet ſequi vtramque vel alteram quàm maluerit.

2. *Quæſtio.* Pro deciſione ſupponit non implicare duas contradictorias opiniones eſſe probabiles, nam probabilem eſſe, nihil eſt aliud quàm veram apparere ex aliquo fundamento non leui. At hoc ſupponere eſt petere principium & quod eſt in quæſtione.

Pro reſolutione negatiuam ſequitur ac *n.*110. ad illam difficultatem, quod in dubio nemo ſit ſpoliandus, vides, inquit, quam multæ ſequantur ineptiæ ex tua aſſertione quod homo in foro conſcientiæ ſit manutenendus in poſſeſſione ſuæ libertatis contra Deum & legem, &c. Et nihilominùs etiamſi in dubio iudicandum eſſet pro poſſeſſore etiam in foro conſcientiæ, quod eſt omninò falſum; tamen obſeruandum eſt, poſſeſſionem ſtare pro Deo & lege, quandoquidem in inſtanti quo homo eſt iudicij capax, tenetur legem Dei ſeruare. Et poſſeſſio eſt ſemper pro Deo. Adde pro obligatione deſiſtendi ab actione in dubio, cùm tunc non appareat magis licitum quàm illicitum, actioque tunc ſit volita ſeu bona, ſeu mala. Quod naturæ lex non permittit.

Num. 244. affert verba Deuter. 17. *in ambiguo iudicio ad Sacerdotem & iudices illius temporis recurrendum eſſe.* Vnde infertur in ambiguo non licere ſequi quamlibet opinionem, ſed recurrendum ad ſummum Pontificem.

3. *Quæſtio.* Num.253. proponit tertiam quæſtionem an liceat ſequi minus tutam & probabilem: videtur enim confundere minus tutum cum minus probabili, in quo eſt hallucinatio non parua.

Negatiuam tenet affertque pluſquam triginta fundamenta, & in progreſſu narrat quæcumque ferè geſta ſunt Pariſiis circa controuerſias morales de pluribus caſibus, item in Belgio per Archiepiſcopum Meclinienſem, cuius opus laudabile fuiſſet curare ſeruari decretum Concilij Prouincialis Mecli-

nienſis, in quo ordinatur Confeſſariis lectio Caſuitarum quatuor, ſed de his alibi diximus.

, Num. 403. Quærit an auctoritas vnius Doctoris in materia morali in qua vertitur periculum peccati, reddat opinionem probabilem. 4. *Quæſtio.*

Negatiuam partem ſequitur adhibitis tamen limitationibus & exceptionibus ex æquitate adhibendis. Quibus addit. Quod enim vix tolerandum eſſet in Philoſophicis, Theologi noſtræ ætatis non pauci in nullâ re magis contendunt, quàm vt certatim in materiâ morum adinueniant plauſibiles & ingenioſas opiniones pallio probabilitatis tectas, adeo vt quod maximè deplorandum eſt, is præclarius agere & maiori laude dignus videatur, qui maius profert paradoxum. Quæ quantùm conueniant cum Ianſenio Iprenſi, perſpicient qui librum eius procemialem legerunt, de quo ſatis diximus in *Summâ Conciliorum.* Neque nos quorumlibet Caſuitarum patrocinium ſuſcipimus. Sed vt ad quæſtionem redeamus, iam diximus initio huius quæſiti in quo caſu liceat ſequi opinionem vnius doctoris, quare illiteratus debet petere conſilium à magis literatis, & plures vni præferre.

Cæterùm Proſperi Fagnani Canoniſtæ eruditi liber eſt editus Romæ an. 1661. meminit quoque obiter candidi Philaleti, quem ait eſſe Andræam Blancum S. I. Presbyterum, quem primum fortiter compeſcuiſſe probabilitatem aſſerit: ſatis autem Philaletus ſe prodit eſſe Ieſuitam *in q. 7.* vbi vocat Sanchez doctiſſimum noſtrum patrem, ac propter ea nolens ſub proprio nomine ſcribere, ſibi Candidi nomen attribuit, Philaleti verò cognomen, quaſi nihil aliud, quàm veritatem diligeret. Conuenit autem cum Philaleto in doctrinâ ferè quoad omnia. Nam quatuor eius reſolutiones in Philaleto tractantur eadem methodo, niſi quod Proſper Fagnanus fuſior eſt in rationibus congerendis, ac minus obſcurè primam ſuam reſolutionem viginti ſex rationibus fultam proponit, ſcilicet quod ad licitè agendum, neceſſaria ſit certitudo moralis, quæ ſit ſine formidine oppoſiti, nec ſufficit opinio probabilis quæ compatitur illam formidinem, nec diſtinguit inter certitudinem Phyſicam quæ excludit quamlibet formidinem & moralem, quæ tantùm rationalem reſpuit. *Quis Philaletus.*

Sed nec meminit eius diſtinctionis quam ſcitè docet in *Pharo ſcientiarum* diſp. 4. q. 1. Sebaſtianus Iſquierdo, quâ diſtinctione adhibitâ maximè debilitantur eius probationes.

Vndè & hanc reſolutionem, quæ contra ea quæ diximus magis militat, abſurdam & falſam exiſtimo, nec admitt

poſſe aut probari ab vllo Theologo qui ſecreta animarum piarum diu & ſæpe perſenſerit, cum ex illis plures metu percellantur ne ſit aliquod delictum in maiori parte ſuarum actionum: ita vt neceſſe ſit ſæpius illius iudicere, vt nonobſtante illo metu confiteantur, communicent Sacro ſanctæ Euchariſtiæ & plura etiam negotia ſæcularia agant quæ animæ ſi peccarent propter illam formidinem, nihil aut parum eſſet ſanctitatis in Eccleſia. D. Paulus damnandus eſſet qui tali timore concutiebatur in ſuis operibus,dicens *nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum.* Et alibi *cum metu & tremore ſalutem veſtram operamini*, & Salomon centies timorem Domini inculcat. *Beatus vir qui ſemper eſt pauidus. Timor Domini cum electis mulieribus graditur.* Et Dauid *ſeruite Domino in timore & exultate ei cum tremore.* Et Iob in lege naturæ dicebat *verebar omnia opera mea ſciens quod non parceres delinquenti.* Nihil frequentius in ſcriptura & in Sanctorum vitâ. Sed nec actus fidei immunis eſt ab omni formidine irrationali, quantò minus actus moralis, vt mirum ſit viros veritatis amantes id non perſpexiſſe & paradoxum arbitrari, quod ab omni æuo creditum & retentum fuit.

Quod ſpectat ad ſecundam reſolutionem, quod non liceat ſequi alteram ex duabus ſententiis æquè probabilibus. Id verum eſt in propoſitionibus oppoſitis contrariè aut contradictoriè, non in diſparatis quæ ſe inuicem non deſtruunt. Nam liberum erit pœnitenti dare eleemoſynam, vel in frumento, vel in pecuniâ, ſi æquè probabile ſit ſubuentum iri vtroque modo neceſſitati pauperis.

De tertia propoſitione ſufficit eadem circa Philaletum diſtinctio adhibita.

Quartam reſolutionem de ſequendo vno Doctore in aliqua difficultate, quia adhibet limitationes debitas, improbandam non putamus.

Rationes verò eius omnes, in quantum ſunt contra nos diſſoluere nimis prolixum eſſet: nec breuitas à nobis intenta permittit vt tot certas impleamus, ſed nec neceſſarium id iudicamus, cum maior pars difficultatum, quas ibidem tangit, partim iam ex dictis diſſolutæ ſint, partim verò diſſoluendæ ex dicendis ſuo loco in progreſſu harum quæſtionum.

Ex his porro ſic diſſertis ac eo ordine diſpoſitis quo gradatim nobis innotuerunt, concludi poterit confeſſarium, aut alium quemlibet poſſe amplecti opinionem probabilem fultam ſufficiente ratione, aut authoritatum pondere, non obſtante formidine aliquâ irrationali de oppoſita veritate. In com-

paratione vero minus probabilis & magis probabilis opinionis, vbi erit quæſtio circa contradictoria, debere ſemper ſequi magis probabilem, ſeu in conſilio dando, ſeu in abſolutione pœnitentis, cum vtramque veram eſſe opinari non poſſit, & in iſta comparatione, cum ſit expreſsè, ponderando vtriuſque motiua, minus probabilis debeat haberi falſa & non niſi confusè probabilis: ſecus vero in diſparatis propoſitionibus & non contradictoriis.

Atque vbi rem examinauerit ſecundum omnia motiua quæ poterit, vt rem ſe ſatis percipere prudenter confidat, iuxta illam debet cum ſuo pœnitenti agere, eumque ab errore & falſa opinione ſua liberare, qui ſi in iſtis minus complacentem Confeſſarium habeat, id ſuorum negotiorum grauitati imputet, nec aliter intelligimus quæ in præcedenti quæſtione ex aliorum ſententiâ cum aliquâ ambiguitate propoſuimus, vt res ventilaretur antequam determinaretur. Vt mouet Ariſt. lib.3. *Metaph.* cap.1. *Ad illam quæ quæritur ſcientiam, neceſſe eſt in primis nos percurrere, de quibus primo dubitandum eſt.*

Quæritur decimoquarto an cum Pœnitens ſe accuſat de aliquo actu, ſit interrogandus, num dum perpetraret, eum peccatum eſſe mortale exiſtimaret.

Poteſt Confeſſor ſupponere quòd qui confitetur aliquod peccatum, ſcienter illud commiſerit, & iſta circumſtantia de cognitione peccati implicitè continetur in accuſatione peccati, etſi non exprimatur à Pœnitente. Nec etiam tenetur exprimere; quia quod communi iure ineſt alicui rei, non eſt neceſſariò exprimendum. Sed iure communi præſumitur eum qui peccauit, ſcienter peccaſſe; ergo etiam qui confitetur peccaſſe, confiteri videtur ſe ſcienter peccaſſe: & hinc concludit Nauarrus in Comment. de Pœnit. Diſt. 5. in cap. *conſideret in principio*, contra Adrianum, eum qui contra legem Dei, & ſuam conſcientiam peccauit, non teneri id expreſsè explicare, & niſi addat ſe ignoranter erraſſe, videri confiteri ſe ſcienter deliquiſſe: quod certè, inquit, meam, quæ aliquando fuit ſcrupuloſa, conſcientiam ſuauiter conſolatum eſt.

Addit tamen neceſſarium eſſe in vno caſu, confiteri aliquid factum fuiſſe contra conſcientiam, quando ſcilicet nullam ob aliam legem id erat peccatum; niſi quia contra conſcientiam erroneam factum fuit. Quibus præſuppoſitis pro ſoluendâ quæſtione propoſitâ videtur diſtinguendum eſſe inter Pœnitentes, quorum aliqui periti ſunt rerum moralium, & ſatis inſtructi in rebus ſpiritualibus, alij verò parùm admodùm in iiſdem verſati ſunt. Hi ergo vltimi ſæpe ſæpius in-

terrogandi erunt pro prudentia Confeſſarij,num peccatum aliquod opinarentur, aut ſubolfacerent in actu illo, de quo ſe accuſant. Quia ſi nihil ſi peccati ſubodorati ſunt,peccauerunt magis materialiter, quàm formaliter,& de eo propterea ſe accuſant quod reſciuerint poſtea ibi ineſſe peccatum.

Quamuis adhuc diſtinguendum ſit inter ea quæ pertinent ad principia legis naturalis, qualia ſunt quæ præceptis legis Decalogi exprimuntur, quæ cùm non fuerint apparenter ratione boni alicuius veſtita, nemini adulto ac rationis compoti ignorare licet, & inter ea quæ ex illis principiis ductu rationis eliciuntur, quæ multi ſimplices ignorant, ignorantia inuincibili, quâ proindè à peccato immunes ſunt, vt ſunt plures actus interni cogitationum, aut deſideriorum prauorum; atque etiam multi tactus impudici inter iuuenes ruſticos, de quorum malitia penitùs non cogitant, quoaduſque interrogentur, vel aliquid legant, aut audiant, quod eorum memoriam, & conſcientiam excitet. Ita Henricus à Gandauo *quodl.* 14. quæſt. 33.

Si autem cogitationem de peccato inexiſtente tali actui habuerunt,& ſi cum abſtractione à mortali, vel veniali,tunc cenſet idem Nauarrus in *Manuali prælud.*9. *num.*9. ad peccatum mortale non ſufficere quod conſcientia dictet eſſe peccatum in communi, ſed quod dictet eſſe mortale. Cui ſententiæ ſuffragatur Gregorius Valentia *tom.* 2. *diſp.*2. *q.* 14. *puncto* 4. & Mæratius *tract. de bonitate & malitiâ actuum humanorum* 1.2. *diſp.* 99.4.3. *diſp.*9.*ſect.*3. Accedit Faber Fauentinus *l.*4.*ſent.diſt.*14.*diſp.*7. *c.*1. vbi refellit Vaſqueſium exiſtimantem ſufficere ad mortale, quod quis conſideret eſſe malum in communi in actu aliquo, vel dubitet, quia ſic exponit ſe periculo peccati mortalis. Sed nimis erecta eſſet & rigoroſa via ſalutis. Accedit quod vt dicebat Scotus, Deus non eſt pronior ad condemnandum, quàm ad miſerandum: ergo ſicut Deus non acceptat quemcumque actum quem homo cognoſcit eſſe bonum vel putat eſſe bonum, vt puta attritio, ſed requirit actum valde bonum, ſcilicet contritionem: ita non eſt dicendum quod velit damnare aliquem propter actum quem putat vel dubitat eſſe malum in communi: non tamen iudicat nec dubitat, an ſit graue & mortale, ſed ſolum eſſe in genere mali: quia ſic exiſtimare videtur eſſe peccatum & malum leue. Nec obſtat dictum diui Pauli 1. Cor.4. *Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum.* Quippè vult tantum ſignificare ſe reum eſſe poſſe, etſi conſcientia eum non accuſaret, propter aliquod peccatum obliuioni traditum.

In hac difficultate videtur, eum qui operatur, cum cogitatione quod res ſit mala in communi, non determinando an mortaliter, vel venialiter peccare eâ ſpecie peccati, quæ ineſt ipſi actui: qui enim taliter operatur, vult malum illius operationis qualecumque ſit, vnde peccabit tantum venialiter, ſi res ſit tantum mala venialiter, mortaliter verò peccabit, ſi res ſit grauis momenti & ex ſe ſufficiens ad mortale. Quare huiuſce rei inueſtigatio magni eſt momenti ad diſcendum ſtatum Pœnitentis, & ad quem gradum malitia eius aſcendat.

Quæritur decimo quintò an cùm ſatis perſpiciat Confeſſarius ex geſtu, & habitu perſonæ; Pœnitentem commiſiſſe quidem multos actus peccaminoſos, ſed cùm ignorantiâ inuincibili, cum inaduertentia, aut indeliberatione, ita vt ſit tantùm in iis peccatum mortaliter non formaliter, vt loquuntur Theologi, debeat eum interrogare de his actibus.

Reſpond. videri poſſe quibuſdam quod debeat interrogare, vt eum inſtruat, non ſecùs ac concionatores debent annuntiare mala quæ perpetrantur; etiamſi plures, qui ea committunt, neſciant in iis peccatum eſſe: verum eſt ex iſtis interrogationibus conſequuturum aliquando, vt iam peccent formaliter, & illis à Deo impetretur ad reatum pœnæ æternæ, quod antea non imputabatur, ſi nimirum ad eoſdem actus redeant, quos iam ſciunt eſſe peccata. Sed vt hæc ratio non deterruit Chriſtum Dominum à legis ſuæ promulgatione, dicentem Ioan. 15. *Si non veniſſem & loquutus eis fuiſſem, peccatum non haberent, nunc autem excuſationem non habet*; Ita nec debet arcere Confeſſarios, quò minùs detegant peccatum, & offenſam Dei vbi inuenitur, cùm ea de cauſa conſtituti ſunt à Deo ſuper pœnitentes, vt eorum morbis medeantur, inter quos non vltimum locum tenet ignorantia, quâ ſublatâ, ſi deterius aliquid illis contingat, debent ſibi ipſis imputare.

Verùm cùm Confeſſarius debeat intendere, & procurare bonum maius pœnitentis, videtur quod in huiuſmodi caſibus debet potius diſſimulare, & abſtinere ab interrogationibus. Nec prodeſt afferre exemplum concionatoris, qui non deſinit prædicare, etſi præuideat per accidens aliquos inde fore deteriores poſt notitiam veritatis: vt enim optimè aduertit Canus *in relect. de Pœnit. parte. 6.* Concionator eſt Doctor publicus, cuius doctrina licet aliis ſit odor mortis in mortem, debet tamen populo tradi, vt aliis ſit odor vitæ. Nam, vt ait D. Ambroſius ſermon. 83. *Prædicatio Sacerdotis in plebe, ſaluandis correctio eſt, conteſtatio iudicandis.* Doctrina ergo quæ ad bonum publicum ordinatur, propter malum priuatum, non

eſt intermittenda. At doctrina quæ bonum priuatum, pro fine habet, ceſſante fine, id eſt priuato bono, ceſſare debet; talis eſt autem doctrina Confeſſarij pœnitentem inſtruentis. Ita etiam cenſet Suarez *de Pœnit. diſp. 32. ſect. 4.* confirmátque exemplo Medici, qui non debet adhibere Medicinam, ſi timeat maius damnum allaturam, quàm fructum. Vnde ſi pœnitens coniugatus eſſet cum impedimento irritanti, vel coniugandus, qui eſſet in ea diſpoſitione, vt nullum vellet adhibere remedium, quamuis impedimentum manifeſtaretur à Confeſſario, tunc melius eſſet relinquere pœnitentem in bonâ fide.

Secùs eſſet ſi interrogaretur à Pœnitente Confeſſarius, deberet enim veritatem manifeſtare, ne conſcius eſſes erroris approbati.

Cæterùm quod dicimus debere Confeſſarium abſtinere ab interrogationibus, id non eſt intelligendum vniuerſaliter. Plures enim caſus ſunt in quibus non obſtante ſcandalo Pœnitentis qui perſeueraturus eſt in actu cuius malitiam agnoſcet, interrogandus tamen eſt à Confeſſario. Putà primò ſi actus ille redundaret in malum publicum & commune; vt enim bonum quò communius, eò melius, ita malum publicum magis euitandum, quàm particulare. Si quis ergo inuincibiliter haberet aliquas erroneas opiniones, falſa dogmata; item ſi quis ignoraret ſe non eſſe Sacerdotem, qui Sacerdotis munia obiret, proculdubio de iis interrogandus eſſet à Confeſſario. Putà ſecundò, quòd etſi pœnitens ad aliquod tempus in eo actu perſeueraturus ſit, attamen ſpes ſit, quòd interrogatio illa breui fructum bonum habitura ſit, vt magis ordinariè accidit.

Quæritur decimo-ſextò an interrogandus ſit pœnitens de huiuſmodi actibus, quando Confeſſarius dubitat an interrogatio profutura ſit, vel obſutura. Quia ſi interroget Confeſſarius, exponit ſe periculo damni inferendi; ſi non interroget, videtur deeſſe Officio Paſtoris, Doctoris & Medici.

Reſpond. probabilius videri interrogandum eſſe Pœnitentem. Quia tota ratio cur non eſſet interrogandus, eſſet damnum proximi, quod præuidetur futurum, ſi aperiatur illi malitia actus in quo nihilominus perſeuerabit. At quando res eſt dubia, non verè præuidetur malum proximi, idcirco ceſſat ratio cur non interrogetur. Cùm aliundè pertineat ad officium Confeſſarij interrogare; quamuis non ſit certus de fructu, & profectu interrogationum. Sed & quamuis difficile nobis eſſet rationem reddere huius aſſertionis, non deſinit tamen videri nobis probabilior. Sunt etiam aliquæ propoſitiones in

moralibus quæ probabiles ſtatim primo intuitu veræ apparent, etſi rationem ſatis explicare non detur.

Nota verò nos hîc loqui in caſu in quo dubitat Confeſſarius: ſi enim probabiliter credit interrogationem obfuturam, ab ea debet abſtinere, quæ eſt Sententia Magiſtri Cani Epiſcopi Canarienſis loco citato in præcedenti quæſtione. Nam fruſtra niti, & nihil aliud quàm laborando odium quærere (vt Saluſtius ait,) extremæ dementiæ eſt, & D. Auguſtinus *de Pœnit.* Diſt. 7. *c. ſi quis, Ideo,* inquit, *do tibi Pœnitentiam, quia neſcio, nam ſi ſcirem nihil tibi prodeſſe, non tibi darem, nec te admonerem.* Ratio quoque perſpicua eſt, quia nulla lex obligat ad actus inutiles otioſos. Item ſicut correctio ad bonum illius qui corripitur, ita Confeſſio ad bonum Pœnitentis ordinatur. Sed quando ſcio nihil me mea admonitione profuturum, non teneor fratrem corripere, aut delinquentem, aut ignorantem. Nam ex fine ratio mediorum.

Id verò intelligendum eſt, ſi nec ſtatim, nec poſtea fructus admonitionis ſperatur. Deinde cùm veriſimiliter credo hanc ignorantiam duraturam. Nam ſi aliundè conſtaret ſubmouendam eſſe ab alio, videlicet Confeſſore qui imprudentiùs mederetur illi malo, certè conſultiùs ignorantem admonebo, præterquam, ſi remedium eſt intolerabile.

Quæritur decimo-ſeptimò, an cùm Pœnitens accuſat ſe de aliquo peccato, debeat Confeſſarius eum interrogare, an ſit aſſuetus huiuſmodi peccato ſæpiùſque in illud lapſus fuerit ante vltimam Confeſſionem à cuius tempore ſe accuſat.

Qui exiſtimant Pœnitentem poſſe iſtud occultare Confeſſario, & eam æquiuoco reſponſo negare, conſequenter exiſtimabunt huiuſmodi interrogationes non eſſe proponendas à Confeſſariis. Verùm dicendum eſt, quòd vt Confeſſarius vituperandus eſſet, qui ſemper & ad ſingulas accuſationes pœnitentis has interrogationes repeteret: ſic etiam laudandus qui aliquando & prudenter, cùm intereſt pro bono pœnitentis vt ſtatus eius cognoſcatur in aliquibus peccatorum ſpeciebus, de conſuetudine & actibus præteritis interroget. Aliter enim ſe gerere debet cum eo qui à decem aut pluribus annis quotidie Deum blaſphemat, furatur, aut luxuriæ mollitieive immergitur, quàm ſi id rarò fieret & cùm longè minore propenſione. Similiter enim differtur communio ad aliquot dies, forſan etiam abſolutio, huiuſmodi peccatoribus. Alia remedia, & ſatisfactiones medicinales adhibentur, aliæ etiam admonitiones.

Nec iuuat obiicere Pœnitentem per huiuſmodi interrogationes adigi ad peccatum iam legitimè confeſſum iterùm con-

ſitendum, quod nullâ poteſtate humanâ fieri poteſt. Etenim non id ſit vt peccata præterita & per Confeſſionem præteritam deleta, iterùm exponat tanquam materiam abſolutionis, quod nullâ authoritate humanâ fieri poſſet; ſed tantùm vt eâ manifeſtet tanquam media neceſſaria ad aperiendum ſtatum ſuum præſentem, qui aliâ viâ cognoſci non poteſt. Sic qui inceſtum commiſit cum ſorore vxoris, de quo confeſſus eſt, ſi ab ea debitum petat, peccatum illud aperiendo, debet etiam aperire inceſtum præteritum. Sic qui duxit vxorem cuius aliàs matrem carnaliter cognouit, non poteſt peccatum præſens explicare; quin turpitudinem præteritatem detegat, quantumcúmque de eâ abſolutionem anteâ conſecutus fuerit. Sic qui non reſtituit, furta præterita debet aperire. Veruntamen in iſtis Confeſſarius non debet eſſe nimius, ſed vt in multis aliis ſapiat ad ſobrietatem.

Quæritur decimo-octauo an teneatur Confeſſarius interrogare Pœnitentem de peccatis venialibus.

Reſpond. Confeſſarium non habere maiorem obligationem ad interrogandum, quàm habeat Pœnitens ad ſe accuſandum; certum eſt autem ex definitione Concilij Tridentini *Seſſ.* 14. *de Sacrament. Pœnitent. c.* 5. neminem obligari ad confeſſionem peccatorum venialium. Nihilominùs aliquando tenetur Confeſſarius interrogare, vt ſi aliquis communicaturus afferat tantùm ad ſacrum tribunal aliquas imperfectiones quæ non habeant rationem veri peccati venialis, ſi Confeſſarius velit impendere abſolutionem, debet ſaltem inquirere de venialibus vt habeat materiam ſufficientem pro Sacramento adminiſtrando: & nonnunquam vtile erit interrogare nec remittere cum ſola benedictione abſque abſolutione, vt pœnitenti vi abſolutionis & directè remittantur venialia, & concomitantur mortalia, ſi quæ occulta habeat.

Cæterùm cùm Confeſſarius habet aliquot Pœnitentes ordinarios qui vix peccant niſi venialiter, eumque adeunt, vt ad aliquam vitæ perfectionem promoueantur eius directione, quicquid ſit de præcepto, & de neceſſitate, non debet omittere, ſi tempus dederit, interrogationes requiſitas ad detegendam omnem malitiam venialibus peccatis annexam, tùm vt horrorem maiorem illis incutiat, tùm vt ſatisfactiones magis commenſuratas imponat, tum vt remedia magis efficacia adhibeat, tùm etiam vt viâ abſolutionis ſecuriori, eorum animas ab iiſdem peccatis integrè eripiat. Videtúrque eſſe iſta mens omnium Pœnitentium qui vitæ ſuæ ſpiritualis regimen committunt Confeſſariis quos in directores aſſumunt.

quæ, te non ſunt peiores, minùs contra Deum blaſphemant quàm tu ipſe; præ te iuſtificati apparent, qui horror in Chriſtiano homine? Nonnunquam commouebit eos ad dolorem, vt ſæpe expertus ſum, iniungendo eis inter alia, vt dicant decies iſta verba per ſingulos dies, ſpatio vnius menſis. *Deus æterne tibi gratias refero quod non ſim in profundo inferni, propter crimina mea.* Innumera ſunt eiuſmodi motiua quæ Spiritus pietatis ſuggerit piis Confeſſariis, vt aliquando paucis verbis pungant Pœnitentium corda. Præſtabit etiam nonnunquam audita ipſorum Confeſſione, eos remittere pro ſpatio quadrantis, aut ſemihoræ, vt cogitent ſeriò, ſi peccata abhorreant, & firmiter ſtatuant ab iis in poſterum abſtinere, vt cum redierint, non dubitet amplius Confeſſarius de ipſorum dolore.

Dolor ſupernaturalis.

Cæterùm nonnulli anguntur, num dolor Pœnitentium verè ſit ſupernaturalis in entitate, & immediatè ex inſtinctu gratiæ Spiritus ſancti. Sed quicquid agant Confeſſarij, ſecretum illud penetrare non poterunt, & fruſtra ordinariè conabuntur ſcrutari: cùm enim Chriſtiani ſint qui accedunt ad tribunal Pœnitentiæ, ducuntur motiuo fidei, quia Chriſtiani ſunt, & ſperant deleri peccata per Sacramenta, & Deo reconciliari, & per hoc in via ſalutis ſe conſtituere, quod ſaltem mediatè eſt ex gratiâ & inſtinctu Spiritus ſancti, cùm igitur proponant ſibi obiectum ſupernaturale, hoc debet ſatis eſſe Confeſſariis, cùm non poſſit certitudo haberi de principio ſupernaturali, atque etiam de entitate ſupernaturali huius actus, & fruſtra laborem inſumant, qui illud principium ſibi certum eſſe deſiderant: ſed de hoc vide ſupplementum 1. *Theol. affect.* quod eſt ſummula *de ente ſupernaturali*

Difficultas autem maior eſt cùm pœnitens ſe accuſat de defectu doloris in præcedentibus Confeſſionibus, idque verè, quia reuerâ caruit dolore contritionis, vel attritionis. Sententia autem eſt communis neceſſariam eſſe in hoc caſu reiterationem præcedentium Confeſſionum, cum vero dolore de iiſdem, quia præcedentia Sacramenta Pœnitentiæ caruerunt materiâ neceſſariâ, ſcilicet dolore. Vnde tenetur Confeſſarius monere ipſum, vt ſe accuſet à tempore vltimæ Confeſſionis, in qua nihil defuit; idcircò eam debet exquirere, vſque tempus; non enim recipit gratiam per præcedentes Confeſſiones non doloroſas. Neque etiam ſufficit, vt poſt abſolutionem conteratur de peccato, vt eius recipiat effectum, quemadmodum is qui fictè ſuſcepit baptiſmum. Quia dolor eſt materia eſſentialis Sacramenti pœnitentiæ,

perperuâ iterandæ Confeſſionis ſollicitudine : verentur enim ſeſe in examine conſcientiæ negligentes extitiſſe, Addit. Si quis mercator non confitetur de aliquo contractu quem licitum credebat ex culpabili ignorantiâ , & muliercula aliquam ſuperſtitionem , &c. non arbitror equidem tam criticos ad ſeueros Iudices futuros , vt omnes horum anteactas Confeſſiones, iubeant iterari : intrepidè cum Caietano tenere poſſumus, eiuſmodi Confeſſiones reperi non debere. Hæc Canus.

Fatendum tamen eſt præcedentes Confeſſarios maximè oneri ſuo defuiſſe , dum à iuuentute , non procurauerunt , vt tales integrè confiterentur quoad numerum & ſpecies , ſicque aſſuefierent integræ Confeſſioni , quantùm moraliter fieri poſſet , neque enim integritas illa metaphyſica eſſe debet. Porrò quod dicitur hic de ruſticis , intelligendum eſt de cæteris qui minùs ſubtiliter peccata confiteri ſolent. Quibus etſi non ſemper ſit neceſſaria Confeſſionum repetitio, vtiliſſimè tamen aliquando conſulitur cùm magis inſtructi fuerint.

Quæritur vigeſimo-primo an debeat Confeſſarius Pœnitentes de imperfectionibus voluntariis interrogare , vt quod inſpirationibus diuinis non conſenſerint, quod non ita feruenter Deum amauerint , aut ornauerint , &c.

Non ſolùm non debet Confeſſarius de huiuſmodi imperfectionibus interrogare , ſed etiam ſecundùm aliquos prudentiùs ageret , ſi impediret Pœnitentes ab huiuſmodi accuſationibus , quibus veluti obruitur materia ſufficiens abſolutionis, ne detegatur à Confeſſario. Et ſane videtur eſſe magis imperfectorum , imperfectiones in Confeſſione Sacramentali congerere , quas meliùs in Confeſſione interiori & ſpirituali coram Deo facta , agnoſceret peccator. Puriùs igitur & perfectiùs confitetur qui nihil affert in Confeſſione , niſi quod eſt materia ſufficiens ſaltem abſolutionis. Attamen quia perfecti inter homines rari ſunt , & ſuperflua non nocent , tolerari poterunt ſæpiſſime tales accuſationes , & ex iis conabitur Confeſſarius maiorem notitiam ſtatus Pœnitentis haurire , vt Medici officio erga eum defungatur in remedio debito adhibendo. Maxime autem tolerari poterit accuſatio de reſiſtentia contra inſpirationes diuinas in tranſgreſſione alicuius præcepti : talis enim reſiſtentia peccatum eſt , licet non ſit diſtinctum ab ipſa tranſgreſſione in quo continetur , & in cuius declaratione ſufficienter declaratur. Aliud eſt de reſiſtentiâ contra inſpirationes in rebus non præceptis , quæ non eſt peccatum, prout definitum eſt à facultate Pariſienſi, me præſente in cenſura latâ tertiâ die Maij an. 1638. in librum Gallicum im-

Cenſura fac. pariſ.

ſcriptum de la ſainte Virginité. Hæc Doctrina quâ docet opera Concilij vbi inſpirata ſunt & applicata per inſpirationem huic vel illi perſonæ, eſſe obligatoria & tranſire in præceptum, eſt falſa, periculoſa, & conſcientiarum perturbatiua & erronea.

Quamuis autem ſufficeret authoritas facultatis Theologiæ Pariſienſis ad hanc doctrinam firmandam & perſuadendam: arridebit tamen nonnullis ſi etiam ab exteris aliquam illi vindicemus. Hanc igitur ſententiam manifeſtè docet præter Doctores Pariſienſes Ioannes Sanchius Doctor Hiſpanus *in ſelectis, diſp. 1. num. 6.* Pœnitens inquit, admittens imperfectiones, vel putat venialia peccata committere, vel non: ſi putat, cùm tunc ex conſcientiâ erroneâ delinquat venialiter, eas fateri licitum & vtile; at tunc à Confeſſario inſtrui debet peccata venialia nullo modo eſſe; ne deinceps ex errore peccet in eo quod peccatum nequaquam eſt: ſi verò putet peccata non eſſe, ſed ſolum imperfectiones, ad quid illas confeſſioni ſubiiciet? cùm reſpectu illarum Sacramantalis Confeſſio minimè inſtituta fuerit, &c. Et ſanè ſi ſcrupuloſo non permittitur ſcrupulos confiteri, quantumcumque ex conſcientiâ ſcrupuloſâ putet eſſe peccata, minus permiſſum erit illi imperfectiones confiteri qui certò ſcit peccata non eſſe.

Obiicit deinde videri poſſe ſaltem religioſos debere imperfectiones confiteri, cùm teneantur ad perfectionem tendere, conaturque ſoluere hoc argumentum, ad quod reſpondemus, nos ſatis dilucidè, prout Deus dedit, explicauiſſe obligationem religioſorum tendendi ad perfectionem, toto ferè tractatu quarto Theologiæ affectiuæ ſeu Thomæ meditantis, qui eſt vltimus ſecundæ partis ſecundæ. Vbi diximus religioſum tendere ad perfectionem eo ipſo quod vota ſua & regulas obſeruat: ex hac enim diligenti & aſſiduâ praxi, naſcitur habitus ipſe perfectionis, qui nihil eſt aliud, quàm promptitudo & facilitas quædam tum ad conſilia, tum ad regulas & conſtitutiones proprias religionis obſeruandas. Quare non eſt opus quòd religioſus alio modo ſe accuſet de imperfectionibus, niſi quòd debet ſe accuſare quod votis ſuis defuerit, aut forſan regulis & conſtitutionibus, ſi ſub pœna peccati mortalis incurrendi, aut venialis latæ fuerint, in quo vltimo caſu poteſt ſe confiteri, quia venialia confiteri licitum & vtiliſſimum reputatur.

Tendere ad perfectionem quid.

Quæritur vigeſimo-ſecundo. An debeat Confeſſarius examinare Pœnitentem num dolorem habeat de peccatis, de quibus accuſatur?

De Examine doloris.

Reſpond. Ordinariè Pœnitentes non eſſe interrogandos, an

habeant iſtum dolorem de peccatis, in quo etiam includitur propoſitum vitandi peccata in futurum. Poteſt enim Confeſſarius, cùm confitentes inſtructi ſint de Sacramento Pœnitentiæ, & de iis quæ ad illud debitè ſuſcipiendum requiruntur, præſupponere eos non accedere ad confitendum peccata, ſine aliquo dolore, cùm eo fine accedant, vt ab eo ſtatu malo, & ſtatu damnationis in quo putant ſe conſtitutos eſſe per peccatum, exeant: moti ad hoc per motiuum fidei, quæ docet illis Confeſſionem, remiſſionem peccatorum operari, & liberare à ſtatu damnationis. Accedit quòd acceſſus Pœnitentis ad Sacerdotem cum humilitate, & genuflexione, ſignum ſit doloris, maximè verò humilis accuſatio peccatorum. Quod etiam locum habet, vt plurimùm, etiamſi Pœnitentes dicant ſe non accedere cum ſufficienti dolore, qui mos eſt plurium iure merito reformandus, quia per hoc non volunt ſignificare ſe carere omni dolore; ſed non habere ita magnum & vehementem vt deſideratur, pro magnitudine peccatorum. Si enim intelligeretur eos omni prorsùs dolore carere, remittendi eſſent, vel diſponendi ad actum doloris ſufficientem.

Vt igitur res ita ſeſe habeat magis ordinariè: Attamen operæ pretium eſt, vt aliquando Confeſſarius diligentiam adhibeat circa inueſtigationem doloris, vt cùm Pœnitens apparet valdè rudis, & confitetur ſua peccata modo quodam indifferenti, quaſi Hiſtoriam quamdam narraret, tunc enim neceſſarium videtur, vt Confeſſarius interroget illum, num ex animo peccatum abhorreat, & proponat ſeriò ab illo in poſterum abſtinere. Cui aſſerenti credere tenetur, cùm corda non penetret. Nonnumquam etiam illi proponat quædam motiua contritionis, aut doloris de peccato, vt quod per illud Deus infinitè adorandus, & amandus pro nihilo ducatur, ac ſi nullam reuerentiam, nullúmque amorem illi deberet rationalis creatura, quæ eſt ingratitudo, & deformitas ſumma in creaturâ quæ totum bonum ſuum, & à Deo recepit, & ab eodem ſperat.

Proponat illi aliquando multos à gloriâ æternâ excidiſſe, & in infernum cum damnatis detruſos, qui non tot pecca[ta] commiſerunt, ac ipſe Pœnitens commiſit. Stimulari damna[tos] inuidiâ contra ipſum, vt qui adhuc ſpirat in terra, & ſperat ve[-] niam, cum peccatis longè pluribus, & grauioribus, quàm v[n-] quam ipſorum fuerint. Dicat illi aliquandò vnicum peccat[um] ſufficere ad æternam damnationem animæ, ipſum autem pe[c-] caſſe ſuper capillos capitis ſui, vt ex ipſius peccatis, ſi diſpe[r-] gerentur, plures damnati conſtitui poſſent. Dicat alteri : eq[ui-] dem Turcæ ipſi, & barbari infideles qui Chriſtum non no[ue-]

ru

ipſæ, te non ſunt peiores, minùs contra Deum blaſphemant quàm tu ipſe; præ te iuſtificati apparent, qui horror in Chriſtiano homine? Nonnunquam commouebit eos ad dolorem, vt ſæpe expertus ſum, iniungendo eis inter alia, vt dicant decies iſta verba per ſingulos dies, ſpatio vnius menſis. *Deus æterne tibi gratias refero quod non ſim in profundo inferni, propter crimina mea.* Innumera ſunt eiuſmodi motiua quæ Spiritus pietatis ſuggerit piis Confeſſariis, vt aliquando paucis verbis pungant Pœnitentium corda. Præſtabit etiam nonnunquam audita ipſorum Confeſſione, eos remittere pro ſpatio quadrantis, aut ſemihoræ, vt cogitent ſeriò, ſi peccata abhorreant, & firmiter ſtatuant ab iis in poſterum abſtinere, vt cum redierint, non dubitet amplius Confeſſarius de ipſorum dolore.

Dolor ſupernaturalis.

Cæterùm nonnulli anguntur, num dolor Pœnitentium verè ſit ſupernaturalis in entitate, & immediatè ex inſtinctu gratiæ Spiritus ſancti. Sed quicquid agant Confeſſarij, ſecretum illud penetrare non poterunt, & fruſtra ordinariè conabuntur ſcrutari: cùm enim Chriſtiani ſint qui accedunt ad tribunal Pœnitentiæ, ducuntur motiuo fidei, quia Chriſtiani ſunt, & ſperant deleri peccata per Sacramenta, & Deo reconciliari, & per hoc in via ſalutis ſe conſtituere, quod ſaltem mediatè eſt ex gratiâ & inſtinctu Spiritus ſancti, cùm igitur proponant ſibi obiectum ſupernaturale, hoc debet ſatis eſſe Confeſſariis, cùm non poſſit certitudo haberi de principio ſupernaturali, atque etiam de entitatê ſupernaturali huius actus, vt fruſtra laborem inſumant, qui illud principium ſibi certum eſſe deſiderant: ſed de hoc vide ſupplementum 1. *Theol. affect.* quod eſt ſummula *de ente ſupernaturali*

Difficultas autem maior eſt cùm pœnitens ſe accuſat de defectu doloris in præcedentibus Confeſſionibus, idque verè, quia reuerâ caruit dolore contritionis, vel attritionis. Sententia autem eſt communis neceſſariam eſſe in hoc caſu reiterationem præcedentium Confeſſionum, eum vero dolorem de iiſdem, quia præcedentia Sacramenta Pœnitentiæ caruerunt materiâ neceſſariâ, ſcilicet dolore, Vnde tenetur Confeſſarius monere ipſum, vt ſe accuſet à tempore vltimæ Confeſſionis, in qua nihil defuit; idcircò eam debet exquirere, eiuſque tempus; non enim recipit gratiam per præcedentes Confeſſiones non doloroſas. Neque etiam ſufficit, vt poſt abſolutionem conteratur de peccato, vt eius recipiat effectum, quemadmodum is qui fictè ſuſcepit baptiſmum. Quia dolor eſt materia eſſentialis Sacramenti pœnitentiæ,

ideò ſi deſit dolor, nullum eſt Sacramentum, & neceſſariò reiterari debet.

Contrà hanc communem Doctrinam quæ ſeruanda eſt pro praxi à Confeſſariis, docet Canus in *relectione de Pœnit. parte 6.* & multi Thomiſtæ cum eo, poſt D. Thomam in 4. *ſent. diſt.* 17. *q.* 3. *art.* 4. *q.* 1. Confeſſiones iſtas non eſſe neceſſariò repetendas, ſed per dolorem poſtea accedentem illas ſuum effectum conſequi, non ſecus ac qui fictè baptiſatus eſt, accedente poſtea dolore de peccato, ſine reiteratione baptiſmi, effectum baptiſmi conſequitur ſcilicet gratiam & remiſſionem peccatorum. Quæ opinio ſi vera eſſet, non modicum ſolatium Pœnitentibus, & Confeſſariis afferret, dum tam ſæpè Confeſſiones totius vitæ reiterandæ veniunt, propter defectum doloris, vel verum, vel ita exiſtimatum: ſufficeret enim Pœnitentibus qui putant ſe nunquam verum dolorem habuiſſe, ſe accuſare de defectu doloris in præcedentibus Confeſſionibus. Prima autem ratio Cani eſt. Quod oportet ſemper homines eſſe ſollicitos de reiterandis prioribus confeſſionibus, cùm nullus certò cognoſcat ſe dolorem ſufficientem habuiſſe, cùm confiteretur. Sed hæc ratio non vrget multùm, cùm homo poſſit experiri actum doloris ſui, adeóque ſufficienter illum cognoſcere, vt de bono ſtatu ſuo certitudinem quamdam concipiat, non quidem fidei, & infallibilem, ſed moralem quæ ſatis ſit ad tranquillitatem, & pacem conſcientiæ, deindè quòd dicit Canus de dolore præcedentium Confeſſionem, idem dici poſſet de dolore accedente poſteà; cùm enim non minus pateat homini, ſemper deberet eſſe ſollicitus de eo, vt reiteraret, & optimè illum haberet.

Pœnitentia non reuiniſcit.

Secunda ratio Cani eſt, quòd dolor non ſit magis pars eſſentialis Sacramenti quàm ſatisfactio quæ eſt tantùm pars integralis, & ſi dolor ſit pars eſſentialis, non tamen neceſſe eſt, vt præcedat abſolutionem, ſed ſufficit quamuis ſit ordine poſterior. Quemadmodum ſit dolor ſequeretur Confeſſionem, haberetúrque in momento, in quo datur abſolutio, ſufficeret ad conſequendum effectum abſolutionis. Sed ad hanc rationem reſponderi poteſt Pœnitentiam adminiſtrari per modum Iudicij, in quo ſatisfactio tenet locum mulctæ, vel emendæ quæ magis ordinariè ſoluitur poſt finitum iudicium, & pronuntiatam ſententiam: ideò ſatisfactio adimpletur poſt ſententiam abſolutionis, & cum datâ abſolutione ſequatur ſtatim eius effectus, ſatisfactio non poteſt eſſe niſi pars integralis; quæ ſupponat finitum eſſe iudicium pœnitentiæ ſecundùm eſſentialia, requiratúrque ad

eius complementum, & perfectionem totalem, ad quam conferunt etiam ea quæ non ſunt eſsentialia; contritio autem non tenet locum mulctæ & emendæ, ideò non eſt eadem ratio cur ſequi poſſit abſolutionem, quemadmodùm ſequitur ſatisfactio. Imò eſt ratio peculiaris, cur debeat præcedere, ſcilicet inſtitutio Chriſti, qui ita voluit vt Pœnitentiæ iudicium imitaretur iudicium ciuile & humanum; ita tamen, vt differret in vna re, quòd ſcilicet in iudicio humano condemnetur qui crimen fatetur, vndè iudicium humanum eſt iudicium iuſtitiæ: at in iudicio Pœnitentiali abſoluitur qui crimen cum dolore fatetur: cùm itaque talis ſit inſtitutio Chriſti non ſufficit dolor poſt abſolutionem, ſed illi debet eſſet præuius ex inſtitutione Sacramenti, cuius eſt prima pars eſsentialis. Vndè conſtat manifeſtum diſcrimen inter Pœnitentiam, & cætera Sacramenta quæ quis cùm fictè receperit, id eſt ſine dolore, recedente fictione recipit eorum effectum, qua ſcilicet dolor eſt tantùm diſpoſitio ad illa fructuosè recipienda, non eſt eorum pars eſſentialis: at contritio, ſeu dolor reſpectu Pœnitentiæ, non eſt diſpoſitio ad eam, ſed pars eius eſſentialis.

Tertia ratio Cani eſt quòd Confeſſio ex culpabili negligentiâ non integra, modò non ſit ex intentione expreſsâ mutila, repetenda non eſt: ergo idem videtur eſſe de Confeſſione non doloroſa, cuius tantùm ſupplendus erit defectus. Sed quicquid ſit de antecedenti, non ſequitur. Quia in tali Confeſſione mutila, modo quo dictum eſt, affertur eſſentialis materia Sacramenti ex parte Confeſſionis, quæ eſt Confeſſio omnium mortalium, quorum quis habet memoriam, quod hîc obſeruatur. At ſi deſit dolor, non affertur eſſentialis materia, ideò Sacramentum inualidum eſt, & informe, id eſt, ſine affectu proprio.

Vndè Confeſsarius debet obligare pœnitentem ad reiterandas Confeſſiones, quæ fuerint ſine vero dolore, non ſecus ac baptiſmus, reiterandus eſſet ſine verâ aquâ collatus, ſi tamen tunc baptiſmus dici poſſet, & quemadmodùm aqua putata non ſufficit ad baptiſmum, ſic nec dolor putatus talis qui verè non eſt. Quod eſt contra Toletum, *lib.3, cap.*10. §.*Tertius caſus eſt.*

Quæritur vigeſimo-tertiò, an Confeſſarius teneatur examinare, ſi ſit propoſitum expreſſum in Pœnitente de vitando peccato in futurum.

Hæc quæſtio præcedenti ſimilis ſimilem habet ſolutionem. Verumtamen ſpecialis eſt difficultas, an cùm iam

ſatis aduertit Confeſſarius Pœnitentem animo deteſtari peccata præterita, teneatur etiam ſollicitus eſse, an actu expreſſo proponat nouam vitam ducere in poſterum, & ab eis cauere. Quæ quæſtio dependet ex alterâ, an ſcilicet præter actum expreſſum doloris de peccatis, etiam requiratur actus expreſſus propoſiti de iis vitandis in poſterum; an verò ſufficiat propoſitum virtuale de vitandis peccatis quod videtur in dolore includi. Doctores enim hîc in varias abeunt ſententias. Canus in *Relect. de Pœnit. parte prima*, & multi alij volunt requiri propoſitum formale, & expreſſum præter illum dolorem, quia ſcilicet Concilium Florentinum in decreto Eugenij aſſerit primam partem Pœnitentiæ eſſe contritionem *cum propoſito non peccandi de cætero.* Et Concilium Tridentinum Seſſ. 14. *de Sacr. Pœnit.* cap. 4. definit contritionem, quæ primum locum inter Pœnitentis actus habet, animi dolorem eſſe, ac deteſtationem de peccato commiſſo, *cum propoſito non peccandi de cætero.* Quæ verba, videntur accipienda, vt ſonant. Alij vero dicunt ſufficere propoſitum virtuale & implicitum quod continetur in actu contritionis, in quantum qui abhorret, & deteſtatur peccatum præteritum, cenſetur conſequenter abhorrere futurum, cùm ſit eadem ratio de abhorrendo peccato pro futuro, ac illo abhorrendo quod præteritum eſt. Vnde conſequenter dicunt Pœnitentem qui totam mentem ſuam occupauit in deteſtando peccato præterito, nullâ habitâ cogitatione de futurâ vitâ meliori ad quam merè priuatiuè ſe habuit, vt loquitur Almaïnus *in 4. diſt. 14. q. 1.* validè abſolui, nec opus habere vt Confeſſionem cum hoc dolore factam repetat.

Vtraque autem ſententia probabilis eſt, ſed in praxi conſulendum eſt propoſitum formale de meliori vitâ in futurum, & nonnunquam id exigendum eſt à Pœnitentibus, quorum diſpoſitio non ſatis euidenter manifeſta eſt Confeſſario, an firmiter proponant ab his peccatis abſtinere de quibus ſe accuſant. Si enim reſpondent, vel ſibi hoc non eſſe poſſibile, vel aliquam exceptionem afferant, vt peccator ille qui eâ de re à me interrogatus reſpondebat, omnia ſe emendaturum, exceptâ fornicatione, ſignum eſt non eſſe verè diſpoſitos, nec habere ſufficientem dolorem, idcircò inſtruendi erunt, & remittendi ad aliquod tempus, nec abſoluendi antequàm verè proponant emendationem. Quando autem reſpondent difficile quidem ſibi eſſe omnia cauere, nihilominus ſe id velle & ſperare cum gratiâ Dei non amplius in mortale peccatum relapſuros; Tale propoſitum etſi non op-

Exemplum rudis peccatoris.

nino perfectum, videtur ſufficiens. Verè etenim commutatio vitæ in melius multis eſt difficillima. Excipiendus eſt tamen caſus mortis certè, & proximè imminentis, in quo ſufficit dolorem ſolum de præteritis peccatis inquirere, nec vlla ratio poſtulat, vt ſollicitus ſit Confeſſarius de iſto propoſito, etiam ſub conditione, cùm vita ſit deſperata, ita Suarez *de Pœnit. diſp.4. ſect.3.*

Obiici autem poteſt ſi dolor ſufficeret abſque expreſſo propoſito, ſufficere etiam propoſitum efficax non peccandi de cætero, abſque vllo actu expreſſo deteſtationis peccatorum, quæ deteſtatio virtute includitur in illo propoſito. Quod tamen eſt expreſsè contra verba Concilij Tridentini loco citato. *Declarat igitur ſancta Synodus hanc contritionem non ſolùm ceſſationem à peccato, & vitæ nouæ propoſitum & inchoationem, ſed veteris etiam odium continere.* Reſpondetur non eſſe parem rationem, quia quicumque proponit nouam vitam ſe ducturum in poſterum, non eo ipſo abhorret peccata præterita, ſicut refertur de iſta muliere, quæ ex adulterio inſignes viros pepererat; quæ quidem in extremis conſtituta ſatis parata ad nunquam peccandum, dicebat tamen Sacerdoti ſe dolere non poſſe de præterito adulterio, ex quo tam præcellentes viri procreati erant, cui dictum eſt à Confeſſario, vt ſi non poſſet dolere, ſaltem deſideraret dolere. Quod remedium erat inefficax; cùm Pœnitentia requirat dolorem actualem.

Inſtabis idem etiam eſſe de dolore reſpectu propoſiti, quia quicumque dolet de peccatis præteritis, non eo ipſo paratus eſt ab iis in futurum abſtinere propter aliqua commoda, & voluptates forſan, quæ cùm præteritæ ſint, contemnuntur; at cùm ſunt futuræ grauiùs feriunt animam, maioremque vim exercent in cor hominis. Vt ipſa experientia teſte, multi inueniantur qui ſtatum peccati præteritum grauiter defleant, qui cùm cogitant de futuro, molles ſunt, & vix eliciunt propoſitum melioris vitæ. Reſpondetur, quicumque dolet de peccatis præteritis vel ob amorem Dei, vel ob metum gehennæ & propter debitum motiuum ſupernaturale, eo ipſo paratus eſt ad vitanda peccata in futurum, cùm ſit eadem ratio ad vitanda, ac eſt ad deteſtanda peccata præterita. Et ſi qui deflent peccata præterita, nec poſſunt ſibi proponere emendationem vitæ in futurum, illi ea non deflent ob debitum motiuum ſupernaturale quod excluderet omnia prorſùs peccata, ſed ob motiuum aliquod naturale, vt propter miſerias & fœditates, & alia incommoda quæ cum ipſo coniuncta ſunt. Quod

norum peccatorum participes efficiantur. In quibus Concilij verbis perpendendum eſt, quòd quidam diſſimulant, Confeſſarium debere rationem aliquam habere facultatis pœnitentium, quæ partim corporalis, partim ſpiritualis eſt. Quidam enim etſi firmiores lacertos corporis habeant, exilis tamen & exiguæ virtutis ſunt quoad animam, vt non poſſit ab iis ſperari quòd ſatisfactionem aliquam grauiorem, qualem mererentur peccata, perfecturi ſint. Quapropter monet D. Antonius *in ſummâ Confeſſionalis tract.*1.*p.*3.*c.*12. Debere Confeſſorem talem dare pœnitentiam quam veriſimiliter credat pœnitentem impleturum, ne ipſam violando, deteriùs illi contingat. Et ſic tandem, inquit, iniungat ei pœnitentiam quam libenter ſuſcipiat. Et ſi non poteſt gaudere de omnimodâ purgatione eius, ſaltem gaudeat quod liberatum à gehenna tranſmittit ad purgatorium. Et *cap.*13. addit, minus malum eſt, ſi contingat errare, quod erret dando nimis paruam quàm nimis magnam, vt dicit Chryſoſtomus 21. *q.*7. *c. alligant.* quia vt ibi dicitur, melius eſt Deo reddere rationem de nimiâ miſericordiâ, quam de nimiâ ſeueritate: ſi enim benignus eſt Deus: vt quid Sacerdos vult eſſe auſterus? exemplum habemus à Chriſto, vt dicit Raymundus, qui nulli vnquam grauem impoſuit pœnitentiam: ſed dicit *vade & ampliùs noli peccare.* Et ad hoc maximè debet attendere Confeſſor excidere ab eo cauſas, & occaſiones peccatorum, *& c.*14. imponenda eſt pœnitentia contraria ad malum quod commiſit ſecundum Raymundum, videlicet ſuperbo opera humilia: guloſo ieiunia: auaro eleemoſyna: quia contraria contrariis curantur, *& cap.* 14 Item pro peccato occulto non eſt imponenda pœnitentia talis, vt poſſit oriri aliqua ſuſpicio peccati commiſſi. Hæc prudenter D. Antoninus, Quibus addendum eſt quod ſicut legiſlator non debet dare populo leges ſimpliciter bonas, ſed bonas tali populo, exemplo medicorum, qui ægrotantium qualitates inſpiciunt, & educantium pueros teneros, qui eorum infirmitatis rationem habent, ita confeſſarius congruam pœnitenti legem pœnitentiæ debet præſcribere. Vnde diminui poteſt ſeueritas ſatisfactionis, propter perſonam quæ confitetur, ſi ſoleat vitam ducere auſteriorem, quales plerique religioſi, & quædam miſerabiles perſonæ. Si Sacerdos qui quotidie Sacrificium miſſæ celebret, quod eſt propitiatorium pro peccatis. Si plura ſoleant impendere in eleemoſynis & operibus miſericordiæ. Si indulgentiam plenariam cõſequi ſtatim debeat. Denique ratione contritionis feruentioris quæ minus pœnarum in purgatorio luendarum relinquit.

Satiſfactio quibus minuenda.

Obiicies prohiberi pœnitentias falſas in multis Conciliis, vt quæ Eccleſiam perturbant : At tales pœnitentiæ videntur eſſe falſæ cùm peccatorum grauitati non contemperantur.

Reſpondeo in Concilio Melphitano in Apulia celebrato anno 1090. tempore Vrbani ſecundi can. 16 .aliter intelligi pœnitentias falſas. Falſam pœnitentiam eſſe conſtat cùm ſpretis pluribus de vno ſolo peccato pœnitentia agitur : aut cum ſic agitur de vno, vt non diſcedatur ab alio, falſa ſit pœnitentia, cum prorsùs ab officiali curiali aut negotiali non receditur, quæ prorſus ſine peccatis agi non præualet. Aut ſi odium in corde geſtet : aut ſi offenſo cuilibet non ſatisfaciat ; aut ſi non offenderit, offenſus non indulgeat : aut ſi arma quis contra iuſtitiam gerat. Hæc Concilium, ex quo patet perperam hîc obiici à quibuſdam neotericis canones de falſis pœnitentiis quæ Eccleſiam conturbant cum longè diuerſa ſit mens Conciliorum.

Obiicies rurſus Canonem 74. Concilij Cartaginenſis quarti ſub Anaſtaſio celebrati Erâ 436. hoc eſt anno Domini 398. vt Sacerdos, inquit, pœnitentiam imploranti, abſque perſonæ acceptione, pœnitentiæ leges iniungat. Reſpondeo non committi peccatum acceptionis perſonarum, cùm ob iuſtas rationes cum altero benignius agitur, ſed quia vna perſona magis placet quàm alia, ſine iuſta cauſa. Si autem inquit D.Thomas 2. 2. *q.63. art.*1. aliquis conſideret in eo cui aliquid confert, non id propter quod id quod ei datur, eſſet ei proportionatum vel debitum,ſed ſolum hoc quod eſt iſte homo(puta Petrus vel Martinus) hoc eſt acceptio perſonæ, quia non attribuitur ei aliquid propter aliquam cauſam quæ faciat eum dignum, ſed ſimpliciter attribuitur perſonæ. At in his quæ modo determinamus, nihil eſt ſimile.

Maior eſt difficultas cùm agitur de immutandâ pœnitentia ſeu ſatisfactione, vel quod illius obitus ſit pœnitens, vel quod deſideret illam immutari, quia forſan difficilior eſt. In hac difficultate Ioannes Sanchius in *Selectis diſp*. 14. *num*.19. tenet non poſſe per alium Confeſſarium etiam ſuperiorem mutari pœnitentiam etiam iiſdem peccatis ſacramentaliter auditis. Quia omnes Sacerdotes vtuntur poteſtate à Chriſto accepta : quare vnus non poteſt irritam reddere alterius ſententiam. Nec remedio propterea deſtituuntur animæ, quia timeantur à pœnitentia ſi imprudenter ſit iniuncta, vel reddita ſit impoſſibilis.

Verùm hæc ſententia refellitur, quia duo Confeſſarij, non ſe habent ſicut duo iudices inæqualis poteſtatis quorum

eſt per abſolutionem. Reſpondetur tamen diſcrimen eſſe; quod pia opera in commutatione voti non iniunguntur per modum præcepti, ſicut ſatisfactio in abſolutione peccati reſeruati.

Dubitabis denique an inquirere debeat Confeſſarius ſi pœnitentia impoſita fuerit pro ſolis venialibus, & quid tunc agendum. Reſpondetur non abſurdum videri huiuſmodi diſquiſitionem, non quod teneatur pœnitens ſub peccato mortali leuem pœnitentiam pro ſolis venialibus impoſitam peragere, vt cenſet Ioannes Sanchius *in Selectis diſp.* 16. quòd illa materia grauis ſit reputanda, inquit in quantùm conſtituitur pars Sacramenti Pœnitentiæ. Eſt enim tantum pars integrans non eſſentialis, ſicut eſt confeſſio ipſorum venialium, quando ſimul manifeſtantur mortalia: ad hoc ergo vtilis eſſe poteſt talis diſquiſitio, vt in leniora opera commutetur talis pœnitentia; quod aliter fieri deberet, ſi pro mortalibus impoſita eſſet. Pauci tamen ex pœnitentibus aptè reſpondere poterunt, ſi de hoc interrogentur, vnde ſæpe ſuperſedendũ erit huic diſquiſitioni.

De Examine ſatisfactionis.

Quæritur vigeſimo-quinto, an Pœnitens qui iniunctam Pœnitentiam compleuit; debeat interrogari an illam integram compleuerit, dum eſſet in ſtatu gratiæ.

Hæc proponitur quæſtio, propter grauiſſimam difficultatem, quæ accidit cùm Pœnitens, cui iniuncta eſt Pœnitentia pro vno menſe, ſtatim poſt vnum aut alterum diem, incidit in peccatum mortale, & nihilominus perſeuerat menſe integro in Pœnitentiâ adimplendâ. Eſt enim difficultas non leuis, an per talem Pœnitentiam ſatisfaciat coram Deo pro pœna temporali peccatis debitâ poſt remiſſionem culpæ. D. Thomas anxius fuit in hac quæſtione: nam *in quartum ſent. diſt.* 15. *q.* 1. arbitratur non ſatisfacere: at *diſt.* 22. *q.* 1. docet Pœnitentem verè ſatisfacere, etſi adimpleat Pœnitentiam in ſtatu peccati mortalis. Et nihilominùs Maior *in* 4. *diſt.* 15. *quæſt.* 1. dicit D. Thomam ſibi non contradicere; quia, inquit, contradictio requirit eamdem diſputationem, & idem tempus: interdum homo ſcribendo, capit vnam materialem probabilem diſtractus pro tempore in aliis curis, rebus ſcholaſticis impertinentibus, vel legendo alia, mutat opinionem immemor præſcriptorum, nec adhuc debemus dicere virum ſibi contradicere, ſed quod tenuit duas opiniones probabiles.

Vnde & idem Maior probabiliorem eſſe putat eorum ſententiam, qui dicunt Pœnitentem ſatisfacere, ſatisfactione ſcilicet non meritoriâ, adimplendo Pœnitentiam in peccato mortali poſt abſolutionem commiſſo, ita vt liber ſit à pœna

nec debeat æternaliter in inferno puniri ratione eius pœnæ; quia, inquit, homo ſatisfacit homini laborando in mortali. Patet de agricola & viticola, & honorans parentes in mortali non eſt tranſgreſſor illius præcepti: Igitur, &c. ſimiliter Durandus eadem diſtinctione qu. 2. licet primum modum, quamuis duriorem, dicat eſſe ſecuriorem, quod peccator poſtqaam reconciliatus eſt, debitor ſit pœnæ finitæ non qualitercumque ſoluendæ, ſed in ſtatu gratiæ, in quo eſt Deo accepta, ita vt ſi non ſoluat cum eâ conditione, remaneat debitor pœnæ infinitæ in infernò ſoluendæ: Attamen ſubiungit ſecundum modum non eſſe totaliter contemnendum.

Scotus autem in reportatis ſuper *quartum diſt.* 15. *qu.* 1. abſolutè & ſine fluctuatione putat & docet ſatisfactionem completam in peccato mortali liberare Pœnitentem ab illa pœna temporali pro qua iniuncta erat; quia, inquit, non oportet quod ſoluens pœnam iuſtam, ſit amicus illius quem offendit. Patet de latrone, qui ſuſcipiendo diſpendium, vel aliquam pœnam pro peccato, quod commiſit contra legem impoſitam ſibi à rege, ſatisfacit ei exteriùs, non tamen ſit ex hoc amicus Regis. Et ſi dicas, igitur damnati in inferno de omnibus peccatis ſuis poſſent ſatisfacere ſuſcipiendo illas pœnas. Reſpondeo quòd ſatisfactio non ſolùm eſt redditio alicuius operis laborioſi, ſed voluntaria redditio: Dæmones autem non voluntariè ſuſcipiunt pœnas illas. Ex quibus concludit Scotus tali Pœnitenti de nouo venienti ad Confeſſionem, non eſſe iniungendam pœnam nouam pro illis peccatis pro quibus ſatisfecit (ſcilicet exiſtens in peccato mortali) ſed pro illis pro quibus non ſatisfecit. Et certè hæc eſt praxis communior Confeſſariorum, quæ forſan originem habuit ex probabilitate illius ſententiæ, quantumvis à multis Theologis illi contradicatur. Sed vt dicit Maior *loco præcitato*, poſitio non eſt propterea ſolidior, quòd à pluribus famegeratis foueatur, ſed quia in lumine naturali eſt rationabilior.

Dicimus igitur non debere Confeſſarium examinare Pœnitentes de iſta conditione in adimplendâ Pœnitentiâ, quia multi putant opus in mortali factum eſſe ſatisfactorium, quamuis non ſit meritorium. Quæ opinio etſi nobis non videatur admittenda; tamen non peccat nec mortaliter, nec venialiter qui opus Pœnitentiale in mortali adimplet, ſatisfacitque præcepto Confeſſarij, non ſecùs ac qui ieiunat in ſtatu peccati mortalis, vel miſſam audit, non propterea peccat. Aliàs enim qui habet in eleemoſynam dandam per ſingulos dies vnius menſis, deberet ſe examinare an eſſet in ſtatu gratiæ antequam

illam daret, vt ſic Pœnitentiam adimpleret ſine nouo peccato, quod repugnat praxi & menti omnium fidelium. Deniquè probabile eſt Pœnitentiam iniunctam, cùm ſit pars Sacramenti, & opus Sacramentale, ſublato obice peccati conſequi effectum ſuum, etſi nullum veſtigium ſui relinquat in Pœnitente. Quæ opinio attribuitur Palatio *in* 4. *diſt*.15. *qu*.4.*concl*.5. vbi tamen eam reprobat: eſt autem Nauarri *in comment. de Pœnit. diſt*.6.*cap*.1.*in principio.Numero* 48. *&* 49. Suares *de Pœnit.diſp*.38.*ſect*.8.Cardinalis de Lugo *de Pœnit. diſp*.23. *ſect*.5. & aliorum plurimorum.

Quid autem cenſendum cum pœnitens citius vel tardius pœnitentiam adimpleuit, & aliis diebus quam præfixerat ſacerdos. Ordinariè valet talis pœnitentia, magiſque quando citiùs adimpleta eſt,quia reſtitutio quo minus differtur, eo gratior eſt creditori: aliqua tamen culpa eſt eam differre ſine cauſa, & mutare dies præfixos, quando conſtaret confeſſorem ob maius bonum pœnitentis,eos intendiſſe. Non tamen neceſſe eſſet aliam iiſdem diebus pro illâ ſubſtituere,quia abſolutio non datur cum pœnitentiâ determinatâ ad certos dies tanquam ſub conditione neceſſariâ, vt fieri ſolet in iubilæo, nec valor operis meritorij ac ſatisfactorij tam dependet à tempore quàm à diſpoſitione ſubiecti. Sic ferè cenſet Ludouicus Beia *de ſatisfactione Sacramentali caſu* 7.*p*. 1.

Quæritur vigeſimo-ſextò, an Confeſſarius teneatur, examinare Pœnitentem, num præter opera iniuncta à Confeſſariis, alia opera ſatisfactoria exercuerit.

Solutio dependet ab altera quæſtione, num qui peccauit mortaliter, & cui lenior ſatisfactio demandata eſt à Iudice ſpirituali, teneatur ſub peccato mortali in hac vita ſatisfacere per opera laborioſa voluntariè aſſumpta, vel poſſit, ſine peccato expectare Purgatorium in quo exſoluat omnia peccatorum debita. Quibuſdam videtur eſſe neceſſarium primo propter illa verba, Math.3.*Facite ergo fructum dignum Pœnitentiæ*, quæ verba videntur inferre præceptum de complendâ integrâ ſatisfactione peccatorum hac vita. Sanctus autem Doctor in commentariis ſuis in Matthæum dicit fructum dignum Pœnitentiæ triplicem eſse. Primus fructus eſt, inquit,vt puniat in ſe quod commiſit,& hoc iudicio Sacerdotis Hier.21.*Poſtquam conuertiſti me, egi Pœnitentiam, & poſtquā oſtendiſti mihi, percuſſi femur meum*.Secundus eſt,vt fugiat peccata,& occaſiones peccati,Eccl.21.*Quaſi à facie colubri, fuge peccatum*. Tertius eſt vt tantùm ſtudeat ad benè agendum quantùm ſtuduit ad peccandum. Ad Rom.16.*Humanum dico propter infirmitatem*

carnis veſtræ. Sicut enim exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibere membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. Ex quibus inferas aliud intelligi per fructum Pœnitentiæ dignum, quàm opus iniunctum à Confeſſariis. Accedit etiam ratio quod in hoc peccare, ſit contra charitatem ſui ipſius exponere ſe pœnis acerbiſſimis Purgatorij.

Veruntamen Suares *de Pœnit, diſp.*15.*ſect.*7. & Mæratius in *Tract. de Pœnitentia diſp.*35. negant iſtam obligationem. Tum quia reus non tenetur ſibi ipſi debitum inferre ſupplicium; ſatis eſt quod ſit paratus exequutionem ſententiæ ab alio factam ſuſtinere. Tum quia pœna Purgatorij, & dilatio beatitudinis non eſt damnum irreparabile, & tam graue, vt homo teneatur ſub mortali vitare venialia, & pro iis ſemel admiſſis in hac vita ſatisfacere. Probabilius igitur videtur non obligari Confeſſarium ad hanc diſquiſitionem, illique debere ſufficere, quod Pœnitens dicat ſe Pœnitentiam iniunctam exequutum fuiſſe. Quamuis laudabile ſit Pœnitentes exhortari, vt ex ſeipſis laborent in operibus pluribus Pœnitentiæ, cum pro peccatis leuior imponitur, quia prudenter iudicatur magis profutura.

Quod ſpectat ad locum Matthæi. *Facite fructus dignos Pœnitentiæ*, vel fructum dignum Pœnitentiæ, vt habet Biblia Xiſti quinti iuſſu edita, intelligitur ibi baptiſmus per Pœnitentiam, ſicut interpretatur Paſcaſius Abbas Corbeienſis, *lib.*2. *in* Matthæum. *Facite ergo*, inquit, *fructus dignos Pœnitentiæ.* Videlicet, inquit, baptiſmi, ſi placet per generationem fidei regni hæredes fieri. Quod autem patres vtantur verbis quæ ſignificant quandam neceſſitatem ſatisfaciendi pro peccatis, nihil exindè concludi poteſt, loquuntur enim Patres in genere; poſſuntque illa opera fieri, vel ex iuſſu Sacerdotis, vel ex propria deuotione, nec determinant Patres vtrum præter ea quæ iniuncta ſunt à Sacerdote, alia neceſſariò ſuperaddi debeant ſub pœna damnationis æternæ. Fruſtrà enim admitteremus Purgatorium, ſi in hoc ſenſu intelligendi eſſent, cùm ergo non loquantur in noſtra hypotheſi, in vanum hîc aſſumuntur. *Fructus digni Pœnitentiæ.*

Quæritur vigeſimoſeptimò, an debeat Confeſſarius interrogare pœnitentes de circumſtantiis aggrauantibus, non tamen ſpeciem mutantibus.

Reſpondeo controuerſiam eſſe inter Theologos, an ex ſe teneatur Pœnitens ſatis inſtructus confiteri circumſtantias, intra eamdem ſpeciem Phyſicam notabiliter aggrauantes. Quamuis autem opinio affirmans probabilis ſit, atque etiam negans, cer- *De examine circumſtantiarum.*

tum tamen mihi eſt, vbi Pœnitens examine indiget propter imperitiam, Confeſſarium debere eum interrogare de circumſtantiis notabiliter aggrauantibus intrà eamdem ſpeciem, intelligitur autem circumſtantia notabiliter aggrauans, quæ talis eſt, vt ex ſe ſufficeret ad materiam peccati mortalis. Probatur, quia Confeſſarius habet ius, & tenetur ea cognoſcere de peccato Pœnitentis quæ neceſſaria ſunt ad verum iudicium ferendum de eius ſtatu, ad condignam, & commenſuratam Pœnitentiam imponendam, & ad remedium adhibendum: atqui ſine cognitione circumſtantiarum notabiliter aggrauantium, non poterit niſi cæco modo de Pœnitentis ſtatu ferre iudicium, nec conuenientem Pœnitentiam imponere, neque etiam remedium adhibere. Supponatur enim aliquis qui furatus ſit Regi millionem auri, & dicat in Confeſſione ſe furatum fuiſſe quantum ſufficiat ad peccatum mortale, certum eſt Confeſſarium non ſatis perſpicere eius ſtatum: nam alius qui furatus fuiſſet quadraginta aſſes, eodem modo ſe poſſet accuſare, & ſic Confeſſarius non poſſet diſpar iudicium ferre de duobus iſtis, qui toto cœlo differunt, & quorum alter millies altero iniquior eſt. Deinde aliquando peccatum ratione alicuius circumſtantiæ reſeruatur, vt in direptione bonorum naufragorum, ergo poteſt Confeſſarius ſcire hanc circumſtantiam, vt videat num poſſit abſoluere.

Quamuis autem Concilium Tridentinum, *Seſſ.14. cap.5. & Can. 7.* explicans materiam neceſſariam Confeſſionis, faciat tantùm mentionem circumſtantiarum quæ mutant ſpeciem peccati; dici poteſt duplicem conſiderari poſſe ſpeciem peccati, Moralem vnam, Phyſicam alteram: eſt enim, vt ait D. Bonauentura *in 4. Sent. Diſt.17. Part.3. art.1. q.1.* eſſe naturæ, & eſſe moris. Et aliquid eſt alicui accidentale ſecundùm eſſe naturæ quod eſt eſſentiale ſecundùm eſſe moris, & quamuis circumſtantiæ ſint accidentales actui ſecundùm eſſe naturæ, tamen eſſentiales ſunt ſecundùm laudem, & vituperium, quæ laus venit ex parte moris, vel eius contrarium; igitur furtum veniale, & mortale differunt ſpecie morali, non Phyſicá; vnum enim habet tantum malitiam grauem. Idem dici poteſt de furto 40. aſſium & 40. ſcutorum: nam etiamſi ſint eiuſdem ſpeciei Phyſicæ in ratione furti & ablationis rei alienæ, in ea tamen ſpecie vnum habet malitiam grauem, aliud malitiam grauiſſimam, & moraliter alterius ſpeciei moralis, quia exceſſus vnius furti ſuper aliud ſufficeret per ſe ad conſtituendum peccatum mortal: por rò peccatum mortale & veniale debent haberi diuerſæ ſpeciei in genere moris

quidqui

quidquid ſit de ſpecie Phyſicâ. Quemadmodum igitur furtum mortale differt ſpecie morali à furto veniali, quia excedit in quantitate quæ ſufficit ex ſe ad peccatum mortale; Idem dicendum eſt de furto quadraginta ſcutorum, reſpectu furti quadraginta aſſium. Sed & quamuis pœnitens, iuxta opinionem probabilem non teneretur ex ſe immediatè confiteri circumſtantiam illam notabiliter tantùm aggrauantem intra eamdem ſpeciem, eam tamen tenetur confiteri, ſi de ea interrogetur à Confeſſario, & nonnulla ſunt quæ poteſt, & debet examinare Confeſſarius, vt gerat vices Doctoris & medici, vt eſt omnis circumſtantia, tam notabiliter aggrauans, vt mutet ſpeciem moralem, licèt non mutet phyſicam. Seu mutet illam ratione maioris quantitatis, ſeu durationis diuturnioris, ſeu maioris intenſionis actus.

Atque hac circumſtantias confitendas eſſe conſulunt, qui non exiſtimant neceſſariò eſſe confitendas, quia earum manifeſtatio conferret ad meritum & ad emendationem propter verecundiam: quamuis onus imponere nolint vbi non eſt.

Quæritur vigeſimo-octauo. An teneatur etiam Confeſſarius interrogare de circumſtantiis alleuiantibus intra eamdem ſpeciem.

Suppoſito quòd Pœnitens, indigeat examine, tenetur etiam aliquando Confeſſarius de huiuſmodi circumſtantiis interrogaré, vt rectum ferat iudicium de ſtatu Pœnitentis: & ratio videtur manifeſta, quia tenetur Confeſſarius diſcernere inter lepram & lepram; inter peccatum mortale & veniale, inter peccatum graue & grauiſſimum: at id non poteſt fieri, ſine cognitione circumſtantiarum alleuiantium: & ſine earum notitia decipi poteſt Confeſſarius æquè vt Pœnitens credens peccatum mortale, vbi tantum eſt veniale, imò forte nullum peccatum. Vt verbi gratia, in furto quòd quis committit grauiſſima, aut extrema neceſſitate adactus ſuſtentandam vitam per aliquos dies. Sic erit in contumeliis, quas quis protulit ex motu primo iræ, aut iuſtiſſimo dolore percitus. Et ſanè præſtat vt pœnitens non interrogatus dicat has circumſtantias, quàm eas retineat: quamuis enim eas reticere poſſit, ſi non interrogatur, ad maiorem ſuiipſius confuſionem, non curans ſi decipiatur Confeſſarius in hac re, iudicium tamen pœnitentiale ſincerius erit & perfectius ſi veram ſui notitiam exhibeat Confeſſario. Quin etiam videri poſſet aliquando eſſe peccatum mortale non aperire has circumſtantias, tam notabiliter alleuiantes, vt mortale materialiter, non imputetur niſi ad veniale peccatum coram Deo, quia decipit

Confeſſarium in re graui, & ex qua maximè dependet iudicium Confeſſarij ſuper ſtatu pœnitentis. Vndè D. Bonauentura *in 4. Sent. Diſp.* 17. *parte* 3. *art.* 1. *q.* 3. vult confitendas eſſe circumſtantias alleuiantes, ſi tantum diminuant, vt actus ſit in genere venialis: ſicut comedere carnes in quadrageſima propter infirmitatem.

Quæritur vigeſimonono. Quid debeat interrogare Confeſſarius ſuper circumſtantia quis.

Reſpondeo pœnitentem interrogari poſſe de voto in peccatis contra caſtitatem ad cognoſcendam ſpeciem ſacrilegij. Non eſt autem neceſſe ſcire, an ſit votum ſolemne, vel ſimplex, vel vtrum pœnitens ediderit votum religionis,& ſit perſona religioſa, quamuis Cardinalis de Lugo *de pœnitentia Diſp.* 16. §. 2. exiſtimet circumſtantiam illam eſſe aperiendam, quia religioſus per votum ſe donauit religioni, cui dominium ſui corporis donauit non ſecùs ac voluntatis, & fortunarum; vnde ſicut mulier Matrimonio copulata ſpecialem malitiam committit in peccato carnis, quæ neceſſariò eſt aperienda, propter iniuriam viro illatam. Idem cenſendum erit de perſona religioſa, propter iniuriam illatam religioni. Verùm cum mulier dederit viro corpus in genere donationis longè diuerſo à donatione religioſi, & ad vſus longè diuerſos, non videtur ſatis firmiter concludi ex illo exemplo neceſſitas illa confitendi ſtatum religionis, & recedendi à communi opinione, quæ eximit perſonam religioſam à manifeſtatione prædictæ circumſtantiæ, ſicut & Sacerdotem in ſimili peccato à manifeſtatione ſui Sacerdotij. Itaque niſi alia adiuncta ſint quæ moueant Confeſſarium ad interrogandum de hac circumſtantia, non inquiſitus pœnitens non tenebitur illam aperire.

Circumſtantia religionis.

Nam ex adiunctis mouebitur aliquandò prudenter; imo & tenebitur inquirere Confeſſarius, tenebiturque reſpondere pœnitens, ſine æquiuocatione: Vt ſi ex apertione vnius circumſtantiæ, velut ex apertione vnius ianuæ, velit ſibi aditum facere ad alias malitiæ ſpecies cognoſcendas: abyſſus enim abyſſum inuocat, & peccatum ad aliud trahit: forſitan enim religioſus peccauit in loco ſacro coram ſanctiſſimo altari, & corpore Chriſti, forſitan abuſus eſt Sacramentis; quod idem cogitari poſſet de Sacerdote non religioſo, & niſi aliquando adiuuetur pœnitens aliquibus opportunis interrogationibus, non integrè confitetur. Adde quòd prouidendum eſt de variis remediis pro diuerſitate perſonarum. Admonendæ etiam variæ occaſiones & interdicendæ à Confeſſario. Vnde non eſt tutum os penitùs occludere Confeſſario, vt nonnulli

faciunt, qui ſuper his inquiſiti reſpondent cito, non eſſe neceſſarias interrogationes huiuſmodi, vel aliquid durius. Super enim alia circumſtantia *quis*, ius habet Confeſſarius de multis interrogandi, vt ſi ſit perſona publica in aliquo peccato notorio propter ſcandalum, ſi curam habeat aliorum, quos ad peccandum induxerit cùm in ducem viæ, & ſalutis illis ſe præbere debuerat; ſi ſit aſſuetus huiuſmodi peccatis de quibus ſe accuſat; ſi teneatur alios docere, & huiuſmodi, in quibus maxima requiritur prudentia in Confeſſario, vt pro opportunitate, has modò quæſtiones, illas modò proponat, de quibus hîc nunc ſuperſedemus, aliquid dicturi in hoc etiam tractatu, ſuis locis.

Quæritur trigeſimo. Quid debeat interrogare Confeſſarius ſuper circumſtantia quid.

Ad tria capita reducuntur quæ pertinent ad hanc circumſtantiam *quid*.

Primum eſt quantitas rei factæ, dictæ aut concupitæ contra legem Dei æternam, quâ in re Confeſſarius debet ea obſeruare quæ præſcripta ſunt de circumſtantiis notabiliter aggrauantibus, & minuentibus, *ſupra quæſt*. 23. & 24.

Secundum caput continet perſonas circa quas committitur peccatum, & tenetur Confeſſarius de eis interrogare, quotieſcumque conditio perſonæ refundit malitiæ ſpeciem diuerſam in actum peccaminoſum, quod diſcerni debet, ſi violatur aliqua virtus ſpecialis ex eo quòd committatur contra talem perſonam. Sic igitur, ſi ſe accuſet peccator quòd iniuria affecerit aliquem, poteſt interrogare an fuerit perſona ſacra, quia violatur virtus religionis. An fuerit pater, vel aliquis ex proximis conſanguineis, aut affinibus, quia ſic violatur virtus pietatis. An fuerit benefactor, quia peccatur tunc contra virtutem gratitudinis: an fuerit etiam perſona nobilis, & valde excellens, quia violatur virtus obſeruantiæ, & cùm violantur diuerſæ virtutes, quarum actus obligant, committuntur conſequenter diuerſa ſpecie peccata, quæ ſubiiciuntur examini Confeſſarij.

Tertium caput continet effectum qui conſequitur ex actu peccaminoſo. Vt qui vulnerat mulierem grauidam, vnde ſequitur aborſus. Qui vulnus infligit ex quo ſequitur paupertas totius familiæ eius qui vulneratus eſt, nonnumquam etiam mors. Qui reuelat ſecretum, ex quo ſequuntur diſſenſiones maximæ; qui infamat virginem, ex quo fit, vt nuptui non tradatur, nec ab vllo ſponſo requiratur. *Effectus peccati.*

In his igitur, & ſimilibus exemplis, quidam exiſtimant,

ſufficere vt pœnitens ſe accuſet de actu quem liberè & voluntariè elicuit, non de effectu qui voluntariè accidit, qui tantùm malitiæ moralis capax eſt, in quantum voluntariè ſit, Verùm puto eſſe in his diſtinguendum; vel enim effectus qui conſequitur ex peccato, eſt neceſſarius, & ordinariè connexus ipſi peccato, vt vix ſine illo hoc reperiatur, ita vt debuerit, vel ſaltem potuerit præuideri: & tunc videtur quòd Confeſſarius debeat interrogare de huiuſmodi effectu, etiamſi antequam acciderit, doluerit peccator, quia propter hunc effectum actus peccati eſt longè grauior, vt patet in eo qui reliquit in domo puluerem tormentarium, vnde ſequitur conflagratio domus, poſtquam diſceſſit. Vel effectus eſt merè per accidens, nec vllam habet connexionem cum actu peccati, vt præuideri debuerit aut potuerit, tuncque non videtur neceſſaria accuſatio aut interrogatio de huiuſmodi actu. Imo etiam non erit neceſſaria defectu primo modo ſumpto, ſi accidat tantum poſtquàm peccator pœnituit, & confeſſus eſt actum malum, cui talis effectus ſuperuenire poterat, abhorrens ab hoc effectu: Etenim tunc omnem malitiam actus ſui aperuit Confeſſario, quare receptus eſt in Dei gratiam, nec de nouo peccat, cùm accidit talis effectus. Nihilominùs poterit per accidens interrogari pœnitens de tali effectu, illúmque confiteri debebit, ſi nimirum ſit illi annexa cenſura, vel irregularitas; vel ſit in eo caſus reſeruatus. Tam multa videlicet perſpicienda ſunt vt neceſſe ſit Argum eſſe Confeſſarium, & plenum oculis ante & retrò, ſi nulli parti muneris ſui deeſſe velit.

Quæritur trigeſimo-primo; Quid debeat Confeſſarius interrogare de circumſtantia vbi.

Reſpondetur in aliquibus peccatis, circumſtantiam loci ſacri addere ſpecialem malitiam neceſſariò aperiendam, de qua proinde poterit Confeſſarius interrogare pœnitentem, ſecundùm prudentiam propriam, cùm ita ſapienter iudicauerit.

Primum horum peccatum eſt effuſio ſeminis quæ ſit peccaminoſa mortaliter, ſiue fiat per pollutionem voluntariam, ſeu per copulam illicitam, quæ effuſio ſi publica ſit & notoria, Eccleſiam polluit, vt reconciliatione indigeat, antequam diuinum officium in ea celebretur. Idem dicendum eſt de tactibus impudicis partium verendarum, non de aliis leuioribus; contrahunt ſiquidem ratione loci ſacri malitiam Sacrilegij, licet Eccleſiam non polluant.

Secundum eſt effuſio Sanguinis humani in magnâ quantitate, ſiue quis occidatur, ſiue tantum vulneratur, quæ ſi

ſiat cum peccato mortali, etiam polluit Eccleſiam, ſi verò iudicetur facta ſine peccato mortali propter inaduertentiam aut aliam cauſam, non polluit. Sicut alias iudicatum in maiori Eccleſia Pariſienſi, cùm dubitaretur, num intermittendum eſſet diuinum officium iam incœptum, propter grauem & ſanguinolentam hominis percuſſionem à cuſtode Heluetio factam; cum enim videretur Heluetius ille non peccaſſe mortaliter fungendo ſuo munere, licet cum aliquo exceſſu veniali, non eſt intermiſſum officium, nec reconciliata Eccleſia. Quòd ſi percuſſio fiat ſine Sanguinis effuſione, ſitque grauior, videtur habere ſpecialem malitiam ſacrilegij, ſicut de tactibus magis impudicis dictum eſt; licet Eccleſiam non polluat. Sunt tamen de percuſſione diſcordantes ſententiæ non improbabiles, ſicut & de tactibus.

Tertium peccatum eſt furtum, quod ſi fiat in Eccleſia, ſeu res ſacra auferatur, ſeu res prophana, ſacrilegium eſt, & quidem duplex ſacrilegium, ſi res ſacra de loco ſacro auferatur, duplici ſacrilegio ſpecie diuerſo conflatum, ſi res non ſacra de loco ſacro, erit ſimplex ſacrilegium. Ita tamen ſi res illa non ſacra attineat aliquo modo ad Eccleſiam, vnde multi putant furem crumenam diuitis in Eccleſiâ furantem non debere illam circumſtantiam aperire.

Præter hæc peccata ſunt etiam quædam alia, per quæ notabilis irreuerantia loco ſacro affertur, de quibus non poteſt certa regula afferri. Per locum autem ſacrum non intelligitur cœmeterium, vel campanile, aut veſtibulum Eccleſiæ, nec clauſtra, aut cellulæ habitationéſque regularium, ſed ipſamet Eccleſia cum capellis adiunctis.

Quæritur trigeſimo ſecundo. Quid ſit interrogandum ſuper circumſtantiâ quibus auxiliis.

Reſpondetur interrogandum eſſe de mediis quibus commiſſum eſt peccatum; quando media illa habent ſpecialem repugnantiam cum aliqua virtute, vt ſi ſint prohibita, repugnant obedientiæ. Si media illa contineant irreuerentiam contra res ſacras, & repugnant religioni, vt cum quis rebus ſacris, oleo ſacro, aut Euchariſtiæ ſacris ſpeciebus abutitur ad facinus aliquod perpetrandum. Cùm quis inuocat dæmonis auxilium eiuſque operâ aliquod opus aggreditur, quod nefas eſt maximum, potiſſimùm in baptiſatis qui abrenunciauerunt Sathanæ. Si quis inducat alios homines qui non erant ad hoc parati, & diſpoſiti, vt ſecum malum aliquod operentur furando, occidendo, &c. Quia eſt ibi peccatũ ſcandali quod repugnat charitati, ſiue interim peccatum ex ſe requirat conſortium alterius,

vt fornicatio, ſiue non requirat ex natura ſua: inductio enim alicuius ad malum, ſpecialem habet malitiam. Vnde & adulteri, & fornicatores ſæpe interrogandi erunt de concauſis, & coadiutoribus peccati, ſi nimirum per ſeruos amaſiam vocauerint, aut eandem nolentem perſuaſerint, aut ſi per aliquas intermedias perſonas ad ſui amorem allexerint. Videtúrque etiam neceſſe interrogare de numero perſonarum, quarum operâ peccatum exequutioni demandatum eſt, & quot conatus variis temporibus adhibiti ſunt ad eos incitandos ad opus malum, quia ex his omnibus valdè multiplicantur peccata.

Putat autem Suarez *4. tomo in* 3. D. Thomæ *Diſp.22. Sect,* 4. quando actus eſt intrinſecè malus non licere illum petere etiam à parato, & diſpoſito ad illum, non eſſe tamen ſpeciale peccatum ſi ſit actualiter expoſitus. Si verò, inquit, actus de ſe non ſit malus, ab hoc tamen homine non ſit abſque peccato præſtandus, vt eſt mutuum, petendo vſuras: tunc neceſſe eſt, vt qui petit actum, habeat aliquam rationalem cauſam petendi, vel certè vt alius ſit hîc & tunc actualiter expoſitus ad talem actum committendum. In quo non probatur quod ait, vſuras non eſſe per ſe malum.

Quæritur trigeſimo-tertio, quâ de re debeat interrogare Confeſſarius ſuper circumſtantia cur.

Qui exiſtimant nullos actus eſſe indifferentes, omnémque actum peccatum eſſe, qui non refertur ad gloriam Dei, variè exagitandos eſſe pœnitentes ſuper circumſtantia finis, docebunt. Sed non eſt hæc noſtra ſententia. Quia tamen aliquando tenemur amare Deum, & aliquid propter gloriam eius purè operari, non vituperarem Confeſſarium qui à Pœnitente minus deuoto quandoque requireret, nùm vnquam in vitâ ſuâ aliquid operatus fuiſſet purè & ſimpliciter ad gloriam Dei, & ex mero deſiderio illi complacendi; ſimúlque illi iniungeret, vt ante exitum vnius aut alterius diei, aliquem actum eliceret purè propter gloriam Dei, & ex deſiderio illi complacendi, ſemotâ omni aliâ intentione, ne talis Pœnitens appareat in horâ mortis nunquam in totâ vitâ Deum purè amaſſe; quod verendum eſt ne valdè multis Chriſtianis contingat, qui nequidem ſciunt quid ſit amor Dei & charitas. Poterit etiam inquiri de peccato commiſſionis contra finem, ſi propter finem moraliter malum aliquam actionem exercuerit: nam fures proponunt ſibi aliquando mœchiam pro fine, & dupliciter vno actu peccant, aliquando ventris ingluuiem, vt ſemel extra Sacramentum Pœnitentiæ mihi confeſſus eſt fur & homicida peſſimus, qui nihil intendebat aliud ex omnibus

[illegible] furtis & homicidiis, niſi adhuc ſemel aut iterum opiparè conuiuari.

Dubitatur autem an ſi quis omittit ſacrum propter ſtudium, ſit ſpeciale peccatum in illo ſtudio quod videtur indebito modo amari. Sed probabilius eſt non eſſe in hoc caſu ſpeciale peccatum; finis enim intentus non poteſt actui communicare malitiam, quam non habet: vnde vbi finis erit mortaliter malus, inferet actui malitiam mortalem, vbi erit venialiter malus, malitiam venialem, vbi erit indifferens nullam ex ſe infert malitiam.

Ex quâ regulâ deducunt quidam Canonicum qui Diuinis Officiis intereſt ad lucrandas diſtributiones, ex hoc capite non peccare nequidem venialiter; quia hic finis nequidem venialiter malus eſt. Quod tamen probari non poteſt, quia non ſola finis in ſe bonitas aut malitia, aut indifferentia reddit opus bonum malum vel indifferens: ſed congrua vel incongrua medij ad eum habitudo. Eſt autem incongrua habitudo Officij ſpiritualis ad lucrum temporale. *De fine diſtributionum.*

Cæterum etſi finis malitiam ſuam poſſit actui communicare, non tamen bonitatem ſuam: Vnde, D. Paulus ad Rom. 8. ait: *Non ſunt facienda mala, vt eueniant bona*, & Hieronimus Hangeſtus, *in moralibus cap.* 8. Dicitur, inquit, intentio iudicare omnes, in malis quidem ſemper: non ſic autem in bonis; nam ex integrâ cauſâ bonum; malum autem ex defectu conſurgit. Et plus requiritur ad bonum, quàm ad malum; ad malum ſiquidem ſufficit finis malus, non autem ad bonum ſufficit bonus. Sic non ſufficienter excuſatur qui dicit, hoc bono fine egi; nam requiritur cum debitis circumſtantiis debita operis materia.

Ampliùs quæritur & de examine intentionis, cum enim multi, multæque ſæpè ſe accuſant quod non recta intentione aut purè propter ſolam Dei gloriam omnia ſua opera ſint operati aut operatæ. Quid circa hanc accuſationem perpendendum erit Confeſſario?

Notandum quod ſolerter aduertit Palatius *in* 2. *diſt.* 38. *diſp.* 1. finem vt intentum ſpecificare voluntatis actum, internum ſcilicet, cui eſt pro obiecto: at vt executus, eſt tantùm circumſtantia. Et quia hoc, inquit, plerique Theologorum non obſeruarunt, implerunt charitatem & onerarunt libros multis impertinentibus ſermonibus.

Hanc accuſationem ſic generaliter propoſitam non vacare ſcrupulo arbitrantur non pauci. Quod inter opera hominum multa ſunt quæ non ſunt proportionata cum gloria Dei, aut

quid quam ad illam conferant : & videantur inutile referri aliquid tanquam medium ad aliquem finem cui nihil confert aut inſeruit. Hinc notat Ribera l. 4. *vita ſancta Thereſia* c. 10. ipſam vouiſſe in omnibus conſectari maiorem Dei gloriam, ſed in iis rebus quæ eſſent alicuius momenti, non autem vbique & per omnia: quæ eſſet ſementis perpetua ſcrupulorum vt ſcriptor ille ſapientiſſimus & cœlitus colluſtratiſſimus optimè admonuit, ſicut de illo ſcribit Theophilus Rainaudus in *Heteroclitis ſpiritualibus ſect*. 2. *puncto* 2. Inde elicitur tunc perpendendum numquámne ſe ſuaque omnia in Deum retulerit, vt poſſit aliquando gloriam conſequi & in gloria Deum in æternum laudare, admirari ac in illo conquieſcere, quibus in actibus maximè creatura rationalis Deum glorificatura eſt. Iterum perpendendum num finem alienum ab hoc fine ſibi præſtituerit pœnitens ſuis actibus, qualis finis eſſet perpetratio alicuius peccati : aut alicuius rei vanæ & inutilis, cum actus relati ad hunc finem apti eſſent ſua natura & proportionati ad aliquid melius : eſt enim inordinatio aliqua in huiuſmodi directione, rei melioris ad minus bonam : ſicut dicitur de Nerone qui hamis ex auro ſolido piſciculos venabatur. Nec caret omni peccato prodigalitas hæc ſpiritualis, qua cara & pretioſa, vt ſunt pleræque actiones virtutum, in vilibus & quiſquiliis expenduntur.

S. Thereſia votum.

Ideo aduertendum eſt ex Pelbarto de Themiſuar in 2. *ſent.* verbo *intentio* §. 5. poſt Scotorellum in 2. *diſt*. 40. q. 1. & etiam Guillelmum *diſt*. 38. quod actus non eſt præcisè ex fine bonus niſi ſimul adſint omnia correquiſita. Quia vt Dionyſius de *diuinis nominibus* c. 4. dicit. Bonum eſt quod conſtat ex cauſa integra : vnde ſicut ad pulchritudinem corporalem requiruntur omnia membra pulchra : ad turpitudinem autem ſufficit priuatio huius membri : ita ad bonitatem actûs requiruntur omnia per ſe requiſita. Sunt autem præcipuè tria quæ requiruntur ad hoc quod aliquid ſit bonum ex intentione. Primum vt finis intentus habeat rationem melioris boni quam ea quæ ſunt ad finem. Nam ſi diligerem Deum ſolum propter me vt propter finem, graue peccatum eſſet, quia Deus eſt ſummè melior. Secundum vt ea quæ ſunt ad finem ſint bona (ſaltem non mala ex ſe) ideo peccatum eſt ſi quis furetur vt pauperem nutriat, vel mentiatur vt proximum ſaluet. Quia furari non eſt bonum, ſimiliter nec mentiri. Non enim omnis actus ſpecificari poteſt à fine bono, ſed tantùm actus qui eſt bonus, vel indifferens eſt capax ſpecificationis huiuſmodi. Tertium vt ſit conſideratio & cum debitis circumſtantiis

reſpectu debiti obiecti. Puta quando oportet & vbi & ſicut oportet. Quia opera moralia ſcientiam requirunt, obiectumque debitum & debitas circumſtantias.

Ex qua doctrina à paucis improbata, infertur finem debere prævalere medio, nec excuſari à culpa actus illos quorum finis eſt ignobilior, & quid minus ipſis mediis quæ ad illum aſſumuntur inſumuntúrve. Iuxta quod aſſiſtentia in choro ad lucrandas diſtributiones, ſine vllo meliori fine peccaminoſa reputabitur, refragante Suares 2. 2. vbi *de charitate*.

Pro pretio medij ad finem ſeruanda.

Videtur tamen excipiendum eſſe ab hac regula eum, qui cum abſolutè Dominus ſit rerum ſuarum, vult inſumere aliquid pretioſum pro re vili aut modici pretij: cum enim rem aliquam poſſet pro libito diſtrahere & abſumere, cur non etiam ad rem aliquam quamtulamcumque comparandum, nulli interim detrimentum afferens? Vnde vlteriùs deducitur quod cùm homo non ſit Dominus famæ aut vitæ alienæ, non ita licere, ſalua iuſtitia, per calumniam aut occiſionem in iſta aliena graſſari, etiamſi intentionem flectat ad propriam immunitatem. Quis enim probet quod propter intentionem ſaluandi vnum aut alterum nummum diues vitam eripiat proximo? aut quis nullius famæ in re publica intentione ſaluandi honoris ex alapa inflicta aut calumniâ illatâ ſanguinem fundat, ſi nihil aliundè maiori & meliori dignum conſideratione occurrat? Verè etenim non patitur charitas proximi, vt pro minimâ re conſeruanda, maximum illi damnum inferas. Quibus de rebus graues mouentur hodiè controuerſiæ. Quas qui volunt generali quadam ſententiâ terminare non appoſitis iis circumſtantiis, quibus appareat de proportione mediorum ad finem & de poteſtate legitimâ agentis, magis inuoluunt quàm explicant difficultatem quam hic tantum generatim attingimus.

Cæterùm aduertat adhuc confeſſarius ex eodem Pelparto vbi *ſupra* §. 7. tripliciter aliquid fieri propter Deum non purè. 1. vt ſit finis ſub fine. Putà ſeruire Deo principaliter & vt hoc meliùs poſſim ſeruire mundo ad acquirendas diuitias, vt poſſim diſtribuere pauperibus & hoc meritorium eſt. 2. vt finis principalis propter Deum habeat aliquid ſub ſe non propter Deum. Vt Canonicus Deum principaliter intendens, ac præbendam non propter Deum & venialiter peccat, mortaliter verò ſi intenderet exponere præbendam in actum peccati. 3. vt ſint duo fines æquè principales ambo, vt ſi quis æquè propter Deum ac propter pecuniam operaretur. Quod eſſet damnabile, cum ſit Deus ſuper omnia diligendus & nihil æquè cum illo.

Ex his paucis habet confeſſarius vndè dubia plura diſſoluat. Sicut ex iis quæ diximus *in Theol.affect.*1.2.tract.2.vbi de triplici intentione. Sed & vide infrà in 1. præcepto.

Quæritur trigeſimo-quarto, quid ſit interrogandum ſuper circumſtantia quomodo.

De tribus potiſſimùm dubitari poteſt, ſuper interrogationibus ad illam circumſtantiam pertinentibus.

Primum eſt, an peccatum fuerit perpetratum ex ignorantiâ, an ex paſſione, ſeu infirmitate, vel ex malitiâ aut contemptu expreſſo. Ad iſtud autem dubium dicendum eſt, aliquando expedire, vt Confeſſarius reſciat à Pœnitente modum peccati. Etenim ſæpè ignorantia excuſat à peccato & ſi non à toto, ſaltem à tanto. Similiter inaduertentia totalis de malitiâ moralis actûs; vt enim quis peccet mortaliter, debet conſiderare, vel dubitare ſaltem, vel opus eſſe malum, vel operi ineſſe periculum malitiæ, vel ſcrupulo aliquo angi. Quod ſi nihil horum præceſſerit, inconſiderantia cenſetur omninò naturalis & conſenſus quantumuis longo tempore duret, non eſt peccatum mortale, provt defendit Vaſquez ad 1. *Secunda diſp.*107. *cap.*3. ex multis auctoribus Alenſi, D. Bonauentura, Alberto Magno & aliis quos apud eum videre poteris, quod ſcilicet peccatum non ſit ſine conſultatione, & conſultatio non ſit ſine cogitatione, & aduertentiâ. Vndè qui die veneris nihil omninò cogitans manducat carnes, non peccat mortaliter. Ex quo capite dici poſſet multorum Confeſſiones imminutas eſſe ac imperfectas, in quibus aperiantur peccata magis materialiter, quàm formaliter defectu examinis, de ignorantiâ aut inconſiderantiâ peccati. Non ſic eſt de vehementiori paſſione, per quam delinquitur in legem diuinam: vix enim ardentior aut remiſſior paſſio mutat actus ſpeciem, & ſi addat malitiæ, vel detrahat, provt reddit actionem magis & minus voluntariam: Vndè non conſideratur in furto aut in adulterio vtrùm ex intenſiori aut remiſſiori amore procedat; & quamuis, vt legitur apud Almainum in moralibus cap.8. Dicit Auguſtinus & recitat Magiſter in quarto, plus peccat qui fornicatur cum turpi, quam qui cum pulchrâ: quia habet minus allectiuum & conſequenter minorem amorem: ſtulta tamen eſſet & impertinens interrogatio de huiuſmodi circumſtantiâ. At vero interrogatio de malitiâ & contemptu, qui reperitur ſæpe in actu peccaminoſo, omitti ſemper non debet, quoniam ex hoc capite mortaliter peccatur.

Secundum dubium eſt de habitudine & conſuetudine ex qua committitur peccatum. Ad quod dicendum eſt interro-

gationem de huiuſmodi circumſtantiâ eſſe vtiliſſimam & ſæpè neceſſariam, quia aliter agendum eſt cum Pœnitente ad aliquod peccatum aſſueto, & cum alio qui minus frequenter labitur, quamuis enim in rigore dari poſſit abſolutio ſine dilatione aſſueto periuriis, ebrietati, calumniis & detractionibus & huiuſmodi peccatis, ſi ſit Pœnitens & ex animo doleat emendationemque proponat, ac ſummotæ ſint occaſiones externæ (nam ab internis quis liber eſt?) Attamen præſtat differre talibus abſolutionem, donec per aliquot dies tres aut quatuor abſtinuerint à peccatis quibus ita aſſueti ſunt vt ferè in naturam tranſierint, niſi ratio aliqua particularis aliud ſuadeat. Sed & aliquando aliter diſcerni non poteſt occaſio proxima peccandi, quam amouere tenetur pœnitens.

Non tamen debent Confeſſarij ad ſingula peccata interrogare, an Pœnitentes iis ſint aſſueti, & aliàs in eadem inciderint, ſed tantùm ad ea peccata de quibus rationabiliter coniicitur, & quòd ex diuturnâ habitudine committuntur, & cui habitudini aliquod remedium particulare opponi poteſt. Imo opinio eſt Ioannis Sanchij in ſelect. diſp. 9. Confeſſarium in rigore ius non habere ad interrogandum de conſuetudine peccati, quia idem eſſet ac pœnitentem obligare ad eadem peccata legitimè confeſſa iterum repetenda, quod extra reſeruationem ad ſuperiores, nullo iure humano induci poteſt: quo non obſtante diligenter aduertendum eſt, quod notat Hangeſtus in Moral. cap. 8. Quod etſi frequentia & conſuetudo non poſſit efficere de veniali mortale, quia omni alio circumſcripto tertius vel quartus actus non eſt magis rationi difformis, quàm ſi fuiſſet elicitus primus: Tamen ratione alicuius obligationis ſpecialis vel ſcandali, multùm aggrauari actum ex frequentiâ & conſuetudine, vel etiam deaggrauari. Per conſuetudinem enim abrogantur leges, ita vt actus vltimi poſſint non ampliùs eſſe mali, abrogata lege. Per peccatum quod frequenter committit Prælatus, ſcandaliſaretur populus, putans id eſſe licitum. Per frequentiam peccati venialis poſſet quis diffamari diffamatione mortaliter fugibili. Per tertiam furtum imminet furi ſuſpendium. Per tertiam crapulam lædi poteſt ſanitas notabiliter, quæ per priores crapulas erat tantùm debilitata. Sicque per conſuetudinem fit aliquandò ex veniali mortale.

Tertium dubium eſſe poteſt de intentione actus peccaminoſi, an ſit illa intentio actus diſcutienda. Puta aliquis ſe accuſat de odio proximi, an examinandum eſt quantum fuerit illud odium, & quàm intenſum. Quod dubium ex parte coincidit cum ſecundo: ſæpè tamen actus peccati non eſt paſſio, quia

non fertur ad bonum, vel contra malum ſenſibile, proindéque continet peculiarem difficultatem, ad quam reſpondet Suarez *diſp. & ſect. citatis* ſatis manifeſtari in effectu qui conſequi ſolet, intentionem valdè extraordinariam actûs. Putà aliquis ex intenſo ac odio occidit inimicum, & poſt mortem cadauer eius multis impetit ictibus per quamdam feritatem. Quòd ſi intentio illa in ſolo corde maneat, nec ſe prodat per effectus externos, vix ab hominibus diſcuti poteſt, nec ſuadendum Confeſſariis vt multùm de illa ſolliciti ſint.

Dices poſſe eſſe tantam intenſionem illam vt reddat peccatum duplo maius. Cur igitur non aperietur in Confeſſione, vt aperitur quantitas furti quo redditur furtum mortale duplo maius? Reſpondeo in furto argumentum illud eſſe ſatis notum: eſt enim quid exterius: at verò maior illa intenſio interna eſt, vulgò nota non eſt: tenetur autem pœnitens confiteri tantùm vltimam ſpeciem peccati vulgo notam, vt dicetur inferius: in re enim morali non conſideratur vltima ſpecies Logicè aut Metaphyſicè.

Quæritur trigeſimo-quinto, quid interrogandum ſit ſuper circumſtantia quando.

Diſſentiunt Doctores an actus malus qui in die feſto perpetratur, habeat diuerſam ſpecie malitiam; ſed communior eſt opinio quæ hodie inualuit, vt ex illa circumſtantiâ non adueniat actui malo ſpecie diuerſa malitia, quare non eſt neceſſe confiteri an furtum, vel fornicatio inciderit in aliquod feſtum, quantumuis ſolemne, nec neceſſe eſt vt Confeſſarij regulariter ſuper hac circumſtantiâ verent Pœnitentes, niſi ipſi ſponte ſua ad maiorem humiliationem id velint aperire. Et certè ſi ex hac circumſtantiâ notabilis malitia ſacrilegij ineſſet actui, multum damni feſta afferrent Chriſtianis.

Quidam tamen excipiunt diem ſacræ communionis, & ſanctam diem Veneris, putantque his diebus peccatum enorme, vt fornicationem, ita reddi enormius, vt neceſſe ſit illam circumſtantiam indicare. Hos tamen refellit Cardinalis de Lugo *diſp.* 16. *citata ſect.* 12. Quòd ſacerdos deberet in ſingulis peccatis explicare circumſtantiam miſſæ celebratæ eodem die, quod praxi non eſt conſentaneum. Addit tamen poſſe aliquod peccatum ratione temporis contrahere malitiam notabilem neceſſariò in Confeſſione aperiendam propter grauiſſimam aliquam irreuerentiam contra diem feſtum admiſſam, vt ſi quis in die Veneris ſanctâ, Bacchanalia ageret, ludicra ſpectacula exhiberet, vel ſi quis ab altari immediatè ad concubinam progrederetur. Simile eſt quod à duobus annis Pa-

riſiis contigit die Veneris ſacrâ, in qua quidam aulici, cum horrendis impudicitiis & blaſphemiis ex condicto, deuotioni publicæ illuſerunt: non enim dubium, quin circumſtantia temporis in huiuſmodi caſibus detegenda ſit.

Sed aliud angit quandoque conſcientias, an explicanda ſit diuturnitas actus peccaminoſi. Ille enim malum deſiderat per vnicum inſtans, hic per horam & diem integrum. Conſiderandum eſt actum peccati habere quamdam durationem ſibi ordinariam, de qua nihil eſt dicendum, nec interrogandum; ſi autem illa duratio eſſet valdè extraordinaria, & aperienda eſſet, atque etiam à Confeſſario diſcutienda, ſi ex adiunctis illius coniecturam probabilem conciperet: nam regulariter & abſque probabili coniecturâ nihil de hac inquiritur, exceptis actibus malis interioribus, ex quorum duratione, cognoſcitur numerus peccatorum numero diſtinctorum, quæ in iis commiſſa ſunt, quando ſcilicet contrariis actibus interrupti fuerint, ſed de iis agetur inferiùs.

Quæritur trigeſimo-ſexto, quid diſcutiendum maximè in Confeſſione generali peccatorum totius vitæ.

De Confeſſione generali totius vitæ egregiè tractat Suffrenius *in anno Chriſtiano*, parte 2. tomi 1. vbi de recollectione annuâ agit, eiuſque vſum antiquum, neceſſitatem & vtilitatem exponit. Quoad antiquitatem, notat in præteritis ſæculis eam in vſu fuiſſe, cùm D. Bonauentura eam præſcribat ſuis religioſis ſtatim in ipſo religionis ingreſſu. Neceſſariam autem eſſe aſſerit in tribus caſibus, primus cùm in anteactis Confeſſionibus peccatum aliquod mortale omiſſum eſt, vel ex verecundia, vel ignorantiâ craſsâ & affectatâ, vel defectu examinis. Secundus caſus eſt cùm verus dolor, quod ſpectat ad præterita peccata, & firmum propoſitum in eo quod ſpectat ad futurum tempus, defuerunt. Tertius caſus cùm Sacerdos qui priùs abſoluit, verâ caruit iuriſdictione ab abſoluenda peccata. Extra hos caſus, nec Chriſtus, nec Eccleſia obligarunt homines ad idem peccatum legitimè confeſſum denuò confitendum. Vtilitatem denique Confeſſionis generalis maximam eſſe probat. 1. ex victoriâ quam ſupra ſemetipſum obtinet pœnitens, humiliando ſemetipſum in denudatione peccatorum totius vitæ. 2. ex intenſiori dolore quem concipit ex intuitu plurimorum peccatorum, quæ ſimul ob oculos mentis expoſita, ad contritionem vehementiorem excitant. 3. ex maiori confidentiâ ſalutis quam inde homo percipit, dum reparantur defectus præteritarum Confeſſionum. 4. ex teſtimonio & ſignificatione quam præbet homo benè in poſterum *Vtilitas generalis confeſſ.*

inſtituendæ vitæ, agendo tunc quod eſt tantum ex conſilio, & ſupra præceptum. 5. ex nouâ gratiâ quæ acquiritur virtute ſacramentalis abſolutionis. 6. ex demonſtratione magni odij in peccata, cum toties eorum accuſatio iteratur. 7. ex renouatione vitæ & ex ſpoliatione veteris hominis quæ tunc intenditur. 8. ex eo quod per illam Confeſſionem excitatur homo ad ampliores ſatisfactiones ſeuerioreſque pœnitentias Deo offerendas, propter multitudinem & grauitatem peccatorum. Subiungit poſteà idem author verè pius, & qui dum ſæpe concionaretur Pariſiis, & in aliis locis, non minus ad planctum quàm ad plauſum auditores ſuos mouebat, ſcrupuloſis non eſſe conſulendam illam Confeſſionem generalem, quæ eis non eſt remedium, ſed crux & principium periculoſum, non enim propterea liberantur ab animæ anguſtiis & turbinibus, niſi obediant, Deo confidant ac eum diligant. Item valdè lubricis qui maiorem partem vitæ ſordibus luxuriæ innumeris fœdarunt, poſtquam enim ſemel aut iterum Confeſſionem generalem inſtituerunt, præſtat vt obliuiſcantur antiquarum fœditatum, ne ſi eas ſæpius diſcutiant ſigillatim, velut ex fœtidâ cloacâ quæ mouetur, noxius odor exhalet.

Hæc non obiter perpendenda ſunt à Confeſſariis vbi agunt de Confeſſione generali, quia autem præfatus author pauca dixit de antiquitate Confeſſionis generalis, libet adhuc illam confirmare ex Cæſario *illuſtrium miraculorum* l. 3. cap. 13. vbi narrat ſanctimonialem quamdam Alchedis nomine dictam, cùm infeſtaretur à dæmone, conſilium habuiſſe à viro religioſo vt Confeſſionem generalem purè, plenè ac deuotè faceret, vt ſic à dæmonis infeſtatione liberaretur. Cùm autem illa properaret ad locum in quo Confeſſionem illam perficeret, occurrens illi dæmon in viâ, exquiſiuit quò feſtinaret. Cui illa, vado confundere me, & te. Iterumque diſſuadenti dæmoni ne confiteretur, dixit. Sæpius confudiſti me & ego confundam te, non reuertar. Illa autem flectente genua ante Priorem ſuum, & os ad Confeſſionem aperiente, dæmon clamans & eiulans euanuit, nec vnquam ab illâ horâ ab eâ viſus vel auditus eſt.

Vt verò his prælibatis quaſi è diuerticulo ad quæſtionem reuertamur. Reſpondetur maximè inquirendum eſſe de validitate, aut inualiditate præteritarum Confeſſionum. Et de cauſâ inualiditatis, vt ſic Confeſſio generalis ſit ſupplementum cæterarum Confeſſionum, ſi quid in eis deſit. Verùm verò inquirendum ſit, an inualidæ ſint ex verecundiâ confitendi omnia, vel ex defectu doloris, aut iuriſdictionis in Confeſſariis, quorum multi temerè præſumunt ſe illam habere, non ſine maxi-

mo detrimento pœnitentium, qui diuites peccatis, dimittuntur inanes & vacui verâ remiſſione, an inquam id reſcire neceſſarium ſit, nemo hactenùs quem legerim diſcuſſit. Puto tamen cauſas illas eſſe diſcutiendas, quia videtur maior malitia ex vna cauſa quàm alterâ. Reſcire autem quot peccata omiſſa ſint datâ operâ in hac Confeſſione, quot in illâ alterâ, ſi hæc nulla ſit ex omiſſione vnius peccati mortalis, illa ex omiſſione duorum, non eſt opus examinare: & nimis eſſet laborioſum tum pœnitenti, tum Confeſſario. Inſeruit autem hæc prima diſquiſitio, quia plus operæ impendendum eſt in Confeſſione generali neceſſariâ, quàm in illa quæ tantùm eſt de conſilio, & ſine neceſſitate ſuſcipitur, in quâ non omnia ita exactè requiruntur.

Aliquandò autem conſulunt, pœnitentes quibus in animo eſt confiteri generaliter, an liceat illis tacere aliquod peccatum mortale, quod nollent omninò reſciri à Confeſſario quem adibunt propter aliquam rationem quâ ducuntur. Quibus reſpondendum eſt, ſi peccatum iſtud mortale aliàs legitimè declaratum ſit in Confeſſione, id licitum eſſe, cùm nemo teneatur bis idem peccatum mortale confiteri.

Hoc autem poſito ſi interrogandi ſunt pœnitentes in Confeſſione generali, percurrenda erunt tria genera præceptorum diuinorum, ſcilicet præceptorum fidei, morum, & ſacramentorum; tum eorum quæ certos ſtatus hominum ſpectant. Hæc autem hîc breuiter tractata eſſe voluimus, quia ſperamus examen iſtud pœnitentium vtile futurum iis qui generali Confeſſioni incumbent, cum ex eius lectione & peccatorum recordari poterunt, & dubia ſoluere, vt ſi cum fructu dicant, *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.*

Quæritur trigeſimo-ſeptimo, quo pacto diiudicabit Confeſſarius, an aliqua actio attingat malitiam peccati mortalis, vel limites peccati venialis non excedat.

Hæc quæſtio etſi aliqua ex parte tractata ſit in examine Confeſſariorum *p.* 1. Adeò tamen grauis eſt momenti ad exercendum iudicium perfectum in ſacro tribunali, vt reiterata & accuratior eius diſcuſſio ſuperflua eſſe non poſſit.

Doctores igitur communiter tres tradunt regulas ad diſcernendum inter mortalia & venialia.

Tres regulæ ad diſcernendum peccatum

1. Regula ſumitur ex ſacris Scripturis quæ aliquando dicunt aliqua peccata Deo valdè eſſe exoſa excludere à regno Dei aut mortem inferre, ſicut ea quæ enumerat Apoſtolus ad Rom. 1. ad Galatas 5. & hæc habenda ſunt pro mortalibus, Alia verò leuioribus cenſuris notantur in Scripturis vt Matt. 5.

qui iraſcatur fratri ſuo, reus erit iudicio, *Qui dixerit fratri ſuo Racha, reus erit concilio, qui dixerit fatue, reus erit gehennæ.* Duo enim priora tantùm pro venialibus habentur, tertium mortale. Sic ad Epheſios 5. quia ſtultiloquium & ſcurrilitas non reperitur inter ea quæ excludunt à regno Dei, colligitur eſſe tantum venialia. *Fornicatio*, inquit, *& omnis immunditia, & auaritia* (quæ ibi opponitur iuſtitiæ, non liberalitati) *ne nominetur in vobis: aut ſtultiloquium aut ſcurrilitas, quia omnis fornicator aut immundus & auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habebit hæreditatem in regno Chriſti & Dei.* Vnde patet ſtudium ſacræ Scripturæ confeſſario eſſe pernecesſarium, vt attentè illam perſcrutetur.

2. Regula eſt, quia de pluribus altum eſt ſilentium in Scriptura ſacra, traditio Eccleſiæ & doctrina magis vſitata à Doctoribus & ſcriptoribus probatis, vt ea habeantur mortalia vel venialia, quæ ab ipſis talia habentur: cum Deus non permitteret Eccleſiam decipi & animas malè gubernari in re tam ardua & tanti momenti: ac quoniam reſolutiones magis ſpeciales de caſibus ſingularibus ac circumſtantiis vitæ agitatæ ſunt cum tanta diligentia, quantum à trecentis aut quadringentis annis per Theologos etiam ſcolaſticos ad quos ſpectat de iure diuino & naturali ferre ſententiam: communis ſententia magis communis magni ponderis eſſe debet ad ferendum æquum de his rebus iudicium: vt qui hodie adeò eleuant Theologos morales, nimium ſibi arrogent ac nimium ſuperciliosi ſint, qui ſupra partes ſuis ſapere volunt: niſi graui aliqua authoritate, ac ratione hactenus inaudita fulciantur. Vndè confeſſarius debet iungere lectioni recentium Caſuitarum lectionem aliquorum antiquorum, vt cum inuenerit eos conſpirare, magis firmetur in iudicio diſcretionis mortalium à venialibus. Et dicat nouis Anti-caſuitis illud D. Auguſt. l.6. contra Iulianum c.8. *Antequam eſſem natus multa Catholica lumina veſtras futuras tenebras redarguendo præuenerunt*, aut illud eiuſdem lib. 2. contra eumdem Iulianum. cap. *Nondum vobiſcum apud ipſos iudices agebamus & apud eos acta eſt cauſa noſtra. Nec nos, nec vos eis noti fueramus, & eorum pro nobis contra vos latas ſententias recitamus*, &c. *Tu quo confugias? an quia non numerandas, ſed ponderatas eſſe cenſes ſententias, & addis multitudinem nihil prodeſſe cæcorum: etiam iſtos cæcos dicere audebis?* &c. *Hos itaque de aliis atque aliis temporibus & regionibus ab Oriente & Occidente congregatos vides? non in locum quo nauigare cogantur homines, ſed in librum qui nauigare poſſit ad homines*, &c. quæ etſi aſſerunt

à D. Auguſtino de ſanctis Patribus, non abſurdè tamen de Theologis qui res iſtas magno ſtudio diſcuſſerunt, etiam dici poterunt, cum illi prodeant rationibus probabilibus armati; quibus tunc fidem non denegandam, idem D. Auguſt. Epiſt. 19. Quæ eſt ad D. Hieronymum luculenter aſſerit, etſi illorum authoritas impar ſit librorum Canonicorum authoritati. Sed nec æquum eſt in omni ſcientia demonſtrationes Mathematicas deſiderare, vt non deſinam mirari quorumdam Theologorum, certè parui capitis, temeritatem, qui etſi noſſent triginta Theologos inter quos erant plures Cardinales & Epiſcopi & Profeſſores emeriti Theologiæ, ſententiam aliquam docuiſſe; at tamen qui vix forſan per aliquot horas legiſſent aliqua ſcripta circa rem quæ in quæſtione verſabatur, audebant nihilominùs eorum famam proculcare hac vtentes norma. Sic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas.

3. Regula ad diſcernendum mortale à veniali eſt rationis naturalis lumen quo deprehendi poterunt, ſi aliundè conſtare non poſſit, quæ grauiter ex æquo & prudenti iudicio grauiter lædunt Deum vel proximum: ſicut enim ratione naturali aliquando conſtat euidenter aliquos morbos eſſe lethales, alios leues: idem erit de peccatis. Atque hac viâ infractionem legum de rebus leuibus non peruenire ad malitiam mortalem, quia longiſſimè diſtat â ratione naturali, vt pro quacumque re leuiſſima obligari poſſit anima ad mortalem culpam, cum lex humana pro quacumque leuis rei tranſgreſſione ad mortem non poſſit obligare cum non peior debeat eſſe in hac vita ſubiectio animæ quam corporis.

Fauet iſti regulæ D. Thomas qui in ſecunda ſecundæ multas morales difficultates reſoluit per axiomata ex Ariſtotele deſumpta: etſi enim inculpandi eſſent, qui ſemper verſarent in ore Ariſtotelem qua diuinus eſſent dum diſſerunt de re aliqua Theologica; Nonnulla tamen ſunt in actionibus moralibus quæ optimè per eius doctrinám elucidari poſſunt. Nec D. Paulus ad Rom. 1. Non damnat ſcientiam Philoſophorum, imo magis approbat, ſed eorum vitam vituperat, quod non prout ſapiebant illam inſtituerunt, *qui cum cognouiſſent Deum*, inquit, *non ſicut Deum glorificauerunt.* Atque exindè tanta neceſſaria eſt in confeſſario prudentia, vt cum deſunt authoritates ſcripturæ, ac Doctorum traditiones, legeſque & Canones factum particulare non attingunt, ductu rationis naturalis fidei lumine illuminatæ (nec enim alia eſt ratio in Chriſtianis) agát quod magis probabile dictat ratio naturalis, quæ cum prima præcepta Decalogi dictauit inutilis haberi

non debet ad ea interpretanda in pluribus caſibus perplexis; cum nullus magis aptè legem interpretetur quàm qui eamdem tulit.

Si autem ponderatis omnibus dubia ſit mens Confeſſarij fluctuans & incerta quid agendum. Certè tutiorem viam ſequatur. Non eſt autem dubia mens, ſib formet ſi opinionem & conſcientiam licet cum formidine aliqua de contraria ſententia, quia aliud eſt fides & ſcientia, aliud opinio, aliud ſcrupulus, aliud dubium, & qui iſta omnia accuratè non diiudicat, vix recto calle poteſt incedere; & iuuat menti imprimere axioma Scoti in 2. *diſt.* 21. q. 1. Quòd cum certitudine intellectus de aliqua concluſione poteſt ſtare opinio de alia (ſcilicet oppoſita) quia non repugnant.

Eſt & aliud obſeruandom ad diſcriminanda peccata quod venialia ſunt triplicis generis, ſeu triplicis modi, quædam enim ſunt venialia ex genere, quarum materia non ſufficit ad mortale etſi deliberatè fiant. Vt mendacia iocoſa: ratio enim naturalis dictat indecens eſſe, vt homo grauis propter talia amicitiam vellet diſſoluere, multo magis vt Deus: alia ſunt venialia ex defectu, & leuitate materiæ, vt furtum vnius aſſis: licet enim materia furti ſecundum ſpeciem ſufficeret ad mortale, paruitas tamen in illa ſpecie non patitur exiſtimare Deum velle recedere ab amicitia: alia dènique ſunt peccata venialia ex imperfecta deliberatione, quod in omni materia verum eſt, talia ſunt peccata ſemi-dormientium & aliqua etiam ſemi-ebriorum. Sentientes enim de Domino in bonitate, iuxta monitum ſapientis *Eccleſ.* 1. non exiſtimant pro talibus Deum priuaturum homines ſupremo bonorum omnium, & addicturum peſſimo malorum omnium. Attento quod mortale peccatum ſit deordinatio oppoſita ordinationi ſine qua finis ſcilicet beatitudo non poteſt ſequi aliquo modo vt ibidem, Scotus doctiſſimè & verè aſſerit, veniale vero deordinatio oppoſita ordinationi quæ non eſt abſolutè neceſſaria ad finem vltimum conſequendum, ſed vtilis, ita vt peccans venialiter faciat aliqua retardatiua à beatitudine. Quod amplùs explicamus in Theolog. Affect. 1. 2. tract. 1.

Præter has autem regulas generales, quædam alias magis ſpeciales & determinatas aſſignat, iuxta numerum & ordinem alphabeti. *lib.* 2. Roſarij Theologiæ Peſbartus de Themiſuar verbo *peccatum*, quæ quia fuſiori examine indigent, hîc omittimus.

Tantummodo aduertenda cum attentione D. Thomæ doctrina *quodlibeto* 9. *art.* 15. *de variis actibus humanis.* *Actionum*

humanarum, inquit, *multiplex eſt differentia.* Quædam enim ſunt quæ habent difformitatem inſeparabiliter annexam, vt fornicatio, adulterium & alia huiuſmodi, quæ nullomodo leuia fieri poſſunt, & de numero talium non eſt plures habere præbendas, &c. Quædam vero ſunt actiones quæ de ſe indifferentes ſunt ad bonum vel malum, vt leuare feſtucam de terrâ, &c. Et tale non eſt plures habere præbendas cum hoc plurimas in ſe ordinationes contineat, &c. Sunt verò quædam actiones quæ abſolutè conſideratæ deformitatem vel inordinationem quandam important. Quæ tamen aliquibus circumſtantiis aduenientibus bonæ efficiuntur ſicut occidere hominem, vel percutere in ſe deformitatum quandam importat, ſed ſi addatur occidere malefactorem propter iuſtitiam, vel percutere delinquentem cauſa diſciplinæ, non erit peccatum, ſed virtuoſum. In numero harum actionum videtur eſſe habere plures præbendas.

Hanc D. Thomæ doctrinam explicat, comprobatque Leſſius in tract. *de actibus humanis q.18. art.8.* Vocatque has vltimas actiones malè ſonantes, quæ etſi non ſint per ſe malæ, vt illud *per ſe*, idem valet quod intrinſecè eſſentialiter: ſunt tamen per ſe malæ, vt illud *per ſe* idem eſt, quod ſine nouis circumſtantiis: *quomodo tamen aliquid*, dicitur per ſe indifferens & per ſe bonum,

SECVNDA PARS

EXAMINIS

POENITENTIVM,

Super præceptis diuinis, & præceptis Eccleſiæ.

Quæritur primò quid in genere inquiri poſſit à pœnitente ſuper præceptis diuinis & Eccleſiæ.

BENE aduertit Hieronymus Sauaranola in *Eruditorio Confeſſorum*, examen inſtituendum eſſe ſuper præceptis Decalogi quibus rectè ordinamur, tum ad Deum, tum ad proximum. Vt enim in republicâ rectè ſe habet ille qui

bene ordinatus eſt, tum erga principem, tum erga conſubditos ſuos: ſi præceptis Decalogi obtemperat, rectè ſe habet erga Deum prima tria præcepta obſeruando: ac erga proximum reliqua ſeptem.

Notat autem Polancus in *Directorio Confeſſariorum* quatuor inquiri poſſe de præceptis diuinis. Primò de cogitationibus. Secundò de verbis. Tertiò de operibus. Quartò de omiſſionibus. Quæ quatuor ipſe proſequitur incipiendo à fide, à qua nos etiam, inconſulto illo, initium duxeramus, ſed aliâ ratione. Nimirum quòd exiſtimemus primum genus præceptorum Dei obligare ad fidem. Secundum ad Decalogum. Tertium ad ea quæ in rebus ſacramentorum obligant. De quibus tribus præceptorum generibus, dedimus aliàs catechiſmum, annotatis peccatis quæ vulgò committuntur contra ſingula præcepta, vt inſtar ſpeculi repræſentaret legentibus quibus in actionibus contra ea impingant homines. Iis verò hîc omiſſis, quæ dubia ſunt & difficilia maximè diſcutimus.

Tria genera præceptorum.

Quod verò plures reuocant ad Decalogum omnia Dei mandata, quibus deuincti ſunt Chriſtiani, non ſatis diſtinguunt Eccleſiam à Synagogâ Iudæorum, quibus Decalogus decem mandatorum à Deo datus eſt per Moïſen, quare ſi omnia Dei præcepta quibus in Chriſtianâ religione obligamur, in illis decem mandatis continentur, non diſtinguntur à Iudæis Chriſtiani. Præſtat igitur Dei mandata ad tres claues reuocare. Ad præcepta fidei, morum & ſacramentorum.

Præcepta fidei.

Quæritur ſecundò quomodò interrogandus ſit pœnitens de peccatis contra fidem, iuxta propoſitam methodum in quæſito præcedenti.

Reſpondeo interrogari poſſe 1. de cogitationibus contra fidem, ſi iis voluntarie immoratus ſit cum quadam complacentia: nam ſi diſplicuerint huiuſmodi cogitationes, peccata non ſunt, ſed dæmonis ſæpe tentationes eò minùs metuendæ, quo fuerint magis inſolitæ, cùm minùs iis conſentire ſoleant qui iis diuexantur, qui proinde ſæpe ſæpius monendi erunt, vt iſtas cogitationes contemnant, ac pro nihilo ducant, nec de eis confiteantur: ſic enim contemptus dæmon diſcedit, & faciliùs curantur. Deinde de dubiis circa fidem, ſi putauerit aliquos fidei articulos incertos eſſe ac dubios: qui enim hoc modo in fide dubitat, hæreticus eſt. De erroribus contra fidem, ſi quid contra Eccleſiæ dogmata ſapuerit, infidelium doctrinæ vt veraciori adhæſerit.

2. Interrogari poteſt pœnitens de verbis ſi contra articulos fidei locutus ſit, vel diſputauerit ſine neceſſitate cùm non eſſet ſatis verſatus in doctrina fidei. Ex temerariis enim quorun-

dam diſputationibus oriuntur ſcandala, quare omnibus non ſunt licitæ. Et ſi hæc cum animo dixerint, vel contra mentem loquendo, vt ſe fortiori pollere ingenio demonſtrarent, quod multis ſtultis huius ſæculi familiare eſt, quibus nihil potiùs eſt, quàm vt verbo impetant magis ſacro-ſancta religionis myſteria, non ſine puſillorum offenſione.

3. De operibus. Vt ſi interfuerit concionibus hæreticorum, ſi in rebus ad religionem pertinentibus cum iis commercium, & communionem habuerit. Si ad occultandam religionem iis veſtibus vſus fuerit, quæ per ſe primo ad ſuperſtitioſum cultum alicuius falſæ ſectæ inſeruiunt, quæ quidem non habeant communem & corporalem vſum, ſed ſacrum, vel quaſi ſacrum in tali ſectâ; qui enim talibus veitur veſtibus, mortaliter exercet ſuperſtitioſum cultum, cùm ſuperſtitioſus cultus ſit primarius harum veſtium finis. Quod ſi veſtes infidelium alium vſum prophanum & communem habeant, peccatum non erit iis vti ad ſe occultandum. Vide Suarem *de Fide* diſp. 14. ſect. 5. quare qui Conſtantinopoli rediit cum pileo quo vtuntur Turcæ ne Chriſtianus videretur, non videtur peccaſſe, cum pileus ille alium vſum habeat.

4. De omiſſionibus ſi penitùs ignoret fidei myſteria. Si cum teneretur fidem palam profiteri, defuit fidei Confeſſioni. Si actum fidei internum tempore obligationis non exercuit: tenetur enim aliquando actus fidei exercere, atque etiam ad ipſa myſteria fidei attentum ſe præbere, *deſolatione* enim *deſolata eſt terra, quia non eſt qui recogitet corde.* Sed inſtituti noſtri non eſt texere catalogum peccatorum omnium, ſed potiùs difficilia quædam excutere, quæ non raró occurrunt, & Confeſſarios remorari ſolent.

Quæritur tertiò an debeat Confeſſarius interrogare Pœnitentem de articulis fidei, & an eos ſciat.

Reſpondetur, quando hominis rudis excipitur Confeſſio, qui probabiliter apparet ignarus articulorum fidei, interrogandum eſſe de præcipuis articulis fidei, ſaltem quoad eorum ſubſtantiam, vt verbi gratia, an ſciat vnum eſſe Deum in tribus perſonis. Quæ perſona fuerit incarnata. Quonam nomine appellata ſit perſona incarnata, & conſequenter, quid ſit Chriſtus, vbinam exiſtat nunc ſecundùm quod eſt Deus, & vt eſt homo. An humanitas eius ſit tantùm in cœlo, vt intelligat pœnitens quòd exiſtat etiam realiter in ſanctiſſima Euchariſtia. Ratio eſt, quia requiritur fides explicita præcipuorum articulorum fidei, iuxta illud D. Athanaſij; Quicumque vult ſaluus eſſe, ante omnia opus eſt, vt teneat Catho-

licam fidem : vbi verbum, *tenere*, idem ſignificat ac ſcire, vel cognoſcere. Quamuis prudenter moneat Suarez *diſp*. 10. *de fide ſect*. 4. *num*. 22. multo magis explicite proponi in illo ſymbolo fidem Trinitatis & Incarnationis, quam ſit omnibus ad ſalutem neceſſarium. Vnde vult intelligi debere iſta verba cum partitione accommodatâ ad diuerſos ſtatus. Probatur etiam ex Ioann. *cap*. 3. *Si enim credideritis quia ego ſum, morіemini in peccato veſtro* 7. tem. 1. Ioan. 5. *Qui habet Filium Dei, habet vitam : qui non habet Filium Dei, vitam non habet*. Habere autem filium eſt credere in ipſum. Item vt filij Iſraël non ſanabantur à morſibus ſerpentum, *num*. 21. quin adſpicerent in ſtatuam ſerpentis ænei : ita, vt quis à vulnere peccatorum ſanetur, opus eſt Chriſtum reſpicere, id eſt, in eum explicite credere. Ita vt promulgato Euangelio nemo adultus iuſtificetur, ſine expreſſa cognitione Myſteriorum fidei, Trinitatis ſcilicet, Incarnationis, Redemptionis, Euchariſtiæ, & Iudicij.

Vnde naſcitur maxima difficultas Confeſſariis qui muneris ſui partes non ignorant, vt plurimi, eiſque ſatisfacere volunt. Cùm multitudo magna Chriſtianorum Chriſtum neſciat, petit tamen cum ſuâ ignorantiâ beneficium abſolutionis, quod non niſi præuia inſtructione concedendum eſt, vt propterea neceſſe ſit multum temporis inſumere in Catechiſandis rudibus, quorum excipiuntur Confeſſiones. Cùm ſi multi remittantur, Præceptores, non inuenient à quibus doceantur. Atque aliquandò in ea fui ſententiâ, vt reiterandæ eſſent præteritæ omnes Confeſſiones in tali ignorantia factæ. Quam ſententiam vt mutarem, paululum primò ſuaſit Emanuel Sa ; Verbo *fides* : neceſſe eſt, inquit, explicite credere fidei myſteria, quæ publice in Eccleſia celebrantur, ſentiunt multi cum D. Thoma, alij excuſari multos ignorantia ab explicita cognitione Trinitatis, & Incarnationis, præſertim cùm deeſt qui doceat. Quam opinionem etſi adhuc ſolebam improbare, nunc non auſim. Quid enim, dicemus ne perire infinitam Chriſtianorum alioqui bonorum multitudiem, qui de myſterio Trinitatis & Incarnationis vix quidquàm rectè norunt, imo peruersè ſentiunt, ſi interroges : potiùs crediderim condemnari iſtorum paſtores ob negligentiam docendi. Quibus addo etiam Confeſſarios, quibus incumbit, non abſoluant pœnitentes qui non ſatis diſpoſiti ſunt, eoſque de neceſſariis ad ſalutem vel inſtruant, vel inſtrui procurent, aut ſaltem moneant, & ſi deficiant illis prædicatores, aut Catechiſtæ per ſeipſos doceant, propter ipſorum neceſſitatem, cui ex charitate ſubueniendum eſt. Hanc autem ſententiam Emanuelis

Sa, ferè ſequitur Medina, *l.* 1. *c.* 14. §.2. Item Faber Fauentinus in 4. *ſent. diſt.* 14. *diſp.*7. *cap.*2. *num.*48. Quam refert Andræas Victorellus, *in notis* ad Aphoriſmos prædicti Sa verbo *fides*, cum multis aliis qui ſunt in contraria opinione. Intrepide autem eam tuetur Ioannes Sanchius *in Selectis* diſp.9. num.8. vbi negat abſolutionem debere denegari ignoranti doctrinam Chriſtianam, & ſi ſæpe admonitus non didiciſſet, dummodò pœniteat præteritæ negligentiæ, & emendationem proponat, quia vniuſcuiuſque præcepti violati emendationem proponere, & dolorem habere, ſufficiens diſpoſitio eſt ad abſolutionem, quando pœnitens aliud efficere non poteſt tempore Confeſſionis quàm dolere. Firmatque ſuam ſententiam authoritate Thomæ Sanchij in Summâ lib.2.cap.3.n.21. Eidem ſententiæ tanquam probabili fauet Leſſius in reſolutionibus, *Verbo* Confeſſarius *caſu* 5. quod cognitio expreſſa præcipuorum myſteriorum fidei ſit neceſſaria non neceſſitate medij, ſed præcepti, à quo pro aliquo ſaltem tempore poſſunt aliqui excuſari, ne peccent. *Ignorantium confeſſiones.*

Sed dubium eſt quo pacto excuſari poterunt à reiteratione Confeſſionum præteritarum ſuppoſita communi opinione. Ignorantiâ enim illorum videri poteſt eſſe peccatum perpetuum, quod proinde obſtaculum fuit gratiæ, ne vnquam iuſtificari poſſent, quantumuis abſoluerentur, non ſecus ac ſi fide Catholicâ caruiſſent. Vnde non eſt hæc difficultas inter minimas quæ exagitare poſſunt mentes Confeſſariorum. Certè per plures annos mihi plurimas animi procreauit anguſtias, vt etiam multis fuerint author Confeſſionum generalium, propter illam ignorantiam, in qua nati & educati adoleuerant vſque ad perfectam ætatem, & vſque ad ſenium aliquando.

Occurrunt autem modo aliqua media quibus vel quorum aliquo poſſent excuſari à reiterandis Confeſſionibus præteritis. Primum eſt illud quod habet Canus in relect. de Sacram. p.2. Vbi contendit ante promulgatum Euangelium non fuiſſe neceſſariam Chriſti fidem explicitam; ſed ſatis fuiſſe implicitam, aitque non eſſe eamdem rationem etiam promulgato Euangelio de remiſſione peccatorum, & æterna finalique ſalute. Non enim omnia quæ ad hanc conſequendam exiguntur, ad illam alteram ſunt neceſſaria, eò quòd ſalus æterna ſecundum diuinæ procurationis ordinem, per media quædam temporaria, & ſucceſſiua adminiſtratur. Poſſet igitur quiſpiam imaginari, cognitionem expreſſam præcipuorum articulorum fidei eſſe neceſſariam ad ſalutem æternam, non ad

iuſtificationem ipſam. Quod medium videtur inefficax, & facilè impugnari poſſet. Secundum medium eſt, quòd vt baptiſmus, & ordo, remoto obice conferant effectum ſuum, quamuis non reiterantur, ita Pœnitentia conferat gratiam remoto obice ignorantiæ, etſi non reiteretur, quod medium probabilius eſt ſecundo. Tertium medium eſt, quòd non obligetur de facto Chriſtianus ad diſcenda myſteria fidei, donec audierit ſe teneri ſub pœna peccati ad illa ſcienda. Vnde antequam illud ſciat, iuſtificatur in Confeſſionibus, nec opus habet vt repetat; Si verò poſtquam obligationem ſuam nouerit, contemnit, & negligit culpabiliter, peccat verè, & illi ignorantia imputatur ad peccatum: ſed peccatum iſtud ſe habet tanquam obliuioni traditum, quod non impedit remiſſionem peccatorum, ſufficitque illud ipſum confiteri, cùm venerit in mentem, abſque reiteratione præcedentium Confeſſionum.

Praxis pro iſtis ignorantibus. Doce eos ante abſolutionem eſſe vnum Deum in tribus perſonis. Secundam perſonam fuiſſe incarnatam. Ieſum Chriſtum eſſe Filium Dei incarnatum Eius humanitatem eſſe in cœlo & in Euchariſtiâ. Impone illis vt per aliquot dies repetant decies iſta verba, *Ieſus Chriſtus eſt Filius Dei, nunquam illius obliuiſcar.* Nec communicent, priuſquam ter quaterve Catecheſibus puerorum, ſi fiant in loco, interfuerint. Hoc remedium pluribus profuit.

Sed & memoriâ tenaci mandandum eſt, quod ſolerter aduertit Matthias Hauzeur tom. 2. Epitomes D. Auguſtini ad librum *de Magiſtro.* Quoſdam ſcilicet eſſe hebetis ingenij ex quadam corporis complexione ineptâ ad deferendum audita defecata per ſenſus internos: ſicut enim pueri aut fatui ante quamdam maturitatem temperamenti corporalis non perueniunt ad vllum vſum rationis: ita & aliqui pro maturitate temperamenti plus minuſve emergunt & perueniunt ad aliquem vſum rationis; ita vt credibile ſit plures quam putetur, non aſſequi plenum vſum rationis nec ſufficientem ac obligantem ad explicitè diſcenda & ſcienda quædam communia fidei myſteria quorum non ſunt capaces. Quamuis enim videantur in humanis negotiis ſatis iudicioſi: id tamen forte non tam eſt ex vſu rationis, quam ex quadam induſtriâ naturali, animali & conſuetudinariâ: ſicut miramur in variis brutis, circa ea quæ ſunt ad conſeruationem vitæ aut ſpeciei ſuæ. Sunt tamen qui non tam deficiunt vſu rationis & iudicio quam memoriâ, ita vt audita vtcumque percipiant, ſed vel rem vel verba memoriâ conſeruare aut repetere nequeant. Si tamen faciliùs ad

interrogatâ reſpondent, non tam deficiunt memoria intellectuali rerum, quàm ſenſitiua verborum. Quæ ſunt obſeruatione digna circa inſtructionem rudiorum.

Ex quibus intelligere licet non omnes qui interrogari de myſteriis fidei reſpondent tres eſſe perſonas in Deo, ac ſecundam incarnatam fuiſſe in Maria Virgine ſcire propterea & concipere myſteria fidei, nam nuda verba ex memoria animali repetunt, nec quicquam ſciunt aut concipiunt: ſicut ſi aniculæ loquaces verba quædam pronuntiarent. Quare pluribus vtile erit Deum humiliter precari vt mentem aperiat hac breui oratione, Deus ſemper idem, nouerim te, nouerim me, vt enim docet D. Auguſt. in libro *de Magiſtro*, *Dei ſapientiam ac veritatem omnis anima rationalis conſulit: ſed tantum cuique panditur, quantum capere propter propriam, ſiue malam, ſiue bonam voluntatem poteſt*. Hoc eſt, prout quiſque maiori vel minori affectu ad ipſam veritatem percipiendam fertur.

Quæritur quartò, qua de re ſit interrogandus qui confitetur ſe diſputauiſſe contra quoſdam articulos fidei, & aliquid aſſeruiſſe fidei Orthodoxæ contrarium.

Hæc quæſtio ideò proponitur vt poſſit diſcerni, quando pœnitens crimen hæreſis ita incurrerit vt propterea ſit excommunicatus, & abſoluendus per Epiſcopum, vel pœnitentiarium. Notandum eſt ergo inter Catholicos multos eſſe, qui vel ex nimiâ loquacitate, vel propter aliquam vanitatem, vel ex ſtudio contradicendi, vel ex aliâ cauſâ forſan adhuc deteriori, multa ineptè, & imprudenter effutiunt contra fidem, etiamſi Catholici ſint, nec ab Eccleſiæ vnitate vellent ſe eſſe ſeparatos: quare & Miſſæ interſunt, & vt Catholici audiunt, & volunt audire ſemper. Dubium ergo eſt ſæpe Confeſſariis, an pro illo tempore quo contra fidem loquuti ſunt, hæretici fuerint, & excommunicationi in hæreticos latæ ſubditi ſint.

Puto ego quod à talibus inquirendum eſt, num ſi illis expoſitum fuiſſet, cum ita contra fidem loquerentur, quod ſuæ propoſitiones hæreticæ erant, & contra mentem Eccleſiæ, ita vt qui eas pertinaciter tueretur extra numerum filiorum Eccleſiæ Catholicæ, Apoſtolicæ, & Romanæ recenſendus foret, an tunc voluiſſent in his propoſitionibus permanere. Si enim reſpondent, quod eo non obſtante in ſuis propoſitionibus permanere voluiſſent, vere in hæreſim lapſi ſunt, & excommunicationem, remittique debeant ad Epiſcopum ad eoſve qui poteſtatem habent abſoluendi ab hæreſi; fuerunt enim pertinaces: at verò ſi reſpondent, nequaquam ſe ita diſpoſitos

fuiſſe, ſed in prædicto caſu ſe renuntiaturos fuiſſe iis quæ contra fidem proponebant, vt qui habuerint voluntatem perpetuò adhærendi Eccleſiæ Catholicæ, tunc non erunt cenſendi hæretici defectu pertinaciæ, non erroris, poterúntque abſolui à quibuſlibet Confeſſariis iuriſdictionem in eos habentibus. Increpandi tamen erunt ſæpiſſimè, & quòd dictis ſuis dicteriiſque puſillorum conſcientias perturbent, & quòd contra fidei Confeſſionem peccent.

Placet autem hîc referre verba Innocentij *extra.* De ſumma Trinitate & Catholica fide. c. *Firmiter* in gloſſa: quæ verba referuntur ab Ochamo in tractatu de Sacramento altaris. In tantum valet fides explicita, vt dicunt aliqui, vt ſi aliquis eam habet, quod ſcilicet credit quidquid Eccleſia credit; ſi falsè opinatur ratione naturali motus, quòd pater maior eſt, vel prior filio: Vel quòd tres perſonæ ſint tres res ab inuicem diſtantes, non eſt hæreticus, nec peccat: Dummodò hunc errorem non defendat, & hoc ipſum credit quod credit Eccleſiam ſic credere, & ſuam opinionem fidei Eccleſiæ ſupponit. Quia licet ſic malè opinetur, non tamen eſt illa fides ſua, imò fides ſua eſt fides Eccleſiæ.

Aduertendum tamen eſt in verbis Innocentij ad hæc verba *non peccat*, addendum eſſe, ſi fuerit ignorantia inuincibilis. Nam ſemper non excuſantur à peccato mortali, qui errant in iis quæ tenentur ſcire, etiamſi eſſent ruſtici, quâ de re lege Toletum *inſtr. Sacerd.* lib. 4. cap. 3.

Quæritur quintò, qua de re ſit interrogandus qui dicit ſe fuiſſe hæreticum, & habuiſſe in animo errores contra fidem orthodoxam.

Reſpondetur de tribus maximè poſſe interrogari.

Primum eſt an errores illi merè fuerint interni, nec eos verbo protulerit. Quia ſi fuerint merè interni, abſolui poterit Pœnitens à propriis Confeſſariis, nec erit remittendus ad Epiſcopum. Si verò verbo protulerit, quamuis nullus audierit, cenſent Gregorius de Valentia *tom.* 3. *diſp.* 1. *qu.* 11. *puncto* [illegible] hæreſim eſſe reſeruatam & excommunicationi ſubditam, quia eſt hæreſis per ſe externa, & eſt tantùm per accidens quòd nullus audierit. Credo tamen probabilius in iſto caſu non eſſe excommunicationem, quia mortaliter iſtud occultum eſt, & Eccleſia non iudicat de occultis. Similiter ſi quis hæreſim animo retinens, ieiunium non ſeruet, carnes comedat in Quadrageſima, & ſi ex hæreſi interiori id proueniat, non cenſetur hæreſim promulgaſſe, quia iſta non ſunt ſigna certa hæreſis.

Secundum de quo poterit interrogari, eſt de ſpecie ſectæ, & hæreſis quam profeſſus eſt. Quamuis enim quidam cenſeant omnes errores contra fidem eiuſdem eſſe ſpeciei, quia tamen variæ ſectæ & hæreſes, varias habeant ſuperſtitiones quæ diuerſa continent peccata, idcircò videtur eſſe Pœnitens interrogandus de ſectâ, & hæreſi quam profeſſus eſt. Et ſanè ſi ſectæ ſint eiuſdem ſpeciei ratione auerſionis à fide Catholica, ſunt diuerſæ ſpeciei ratione conuerſionis ad varias cæremonias ab Eccleſia improbatas.

Tertium de quo videtur aliquandò interrogandus Pœnitens, qui fatetur ſe fuiſſe hæreticum, eſt de ætate & de modo, quo in hæreſim incidit, quia quidam ſunt hæretici, qui ſic nati ſunt, vt ita loquar, à parentibus ſcilicet infidelibus & hæreticis progeniti, quique numquam audierunt de fidei controuerſiis & diſputationibus. Vnde ſi pium Doctorem inueniant in ætate duodecim aut quatuordecim annorum, qui illos inſtruat in vera fide, abſque magnâ reſiſtentiâ eam amplectuntur, vnionemque cum Eccleſiâ Catholicâ poſtulant. Qui tales ſunt, ſi moraliter, non culpabili ignorantiâ laboraſſe videntur, cenſet Laymanus tract. 1. *de virt. Theolog. cap.* 15. poſtquam inſtructi fuerint, abſolui poſſe à propriis Parochis, nec remittendos eſſe ad Epiſcopum pro conſequendâ abſolutione. Quæ opinio ſemper mihi placuit, cùm tales magis materialiter hæretici ſint, quàm formaliter: Qui ſententiam ſuam, ait D. Auguſtinus *epiſt.* 162. Quamuis falſam atque peruerſam nullâ pertinaci animoſitate defendunt, præſertim quam non audaciâ præſumptionis ſuæ pepererunt, ſed à ſeductis atque in errorem lapſis parentibus acceperunt, quærunt autem cautâ ſollicitudine veritatem, corrigi parati, cum inuenerint, *nequaquam ſunt inter hæreticos deputandi*, ex quibus aperta eſt mens D. Auguſtini. Seruandæ tamen Epiſcoporum conſtitutiones, ſi quæ ſint ea de re. *Filij hæreticorum*

Ad confirmationem huius reſolutionis accedit Franciſcus Pegna *ad* 3. *partem directorij inquiſitorum* Nicolai Emerityci *commentario* 40. aſſerens abiurationem hæreſis faciendam ſolùm eſſe ab annis pubertatis. Sed hæc difficultas, inquit, iam propoſita & definita mihi videtur in Concilio Tholoſano, anno Domini M. CC. XXIX. in hæreticos Albigenſes celebrato vbi c. 11. ita ſcriptum eſt. Vniuerſi tam mares quàm fœminæ: maſculi à decimoquarto anno & ſupra, fœminæ à duodecimo, abiurent omnem hæreſim extollentem ſe aduerſus ſanctam & Catholicam Romanam Eccleſiam & fidem orthodoxam quibuſcumque nominibus cenſeantur. Hæc ibi.

Idem paucis pòſt annis cauit Concilium Biterrenſe c. 31. his verbis. *Præterea vniuerſos tam mares quàm fœminas, maſculos à quatuordecim & fœminas à duodecim annis faciatis abiurare omnem hæreſim & iurare quod fidem ſeruent & defendant Catholicam.* In quibus contra Albigenſes Conciliis, cùm nihil ſtatuatur de minoribus ætate & de adoleſcentioribus hæreticis, relicti videntur iuriſdictioni ordinariæ propriorum ſacerdotum vt ab iis abſoluerentur, non ſecus ab hæreſi ac ab aliis peccatis. Porrò hæc duo Concilia dedimus in additione ad ſummam Conciliorum, licet aliis forſan exemplaribus vſus ſit Pegna, cùm canonem iſtum Biterrenſis Concilij non habeamus; ſed fortè plura Biterris contra Albigenſes habita ſunt Concilia.

Si verò pœnitens ætate maior dicat ſe aliàs abſolutum ab hæreſi per proprium ſuum paſtorem aut ejus vicarium, incumbit tunc Confeſſario inquirere an paſtor ille vel quis alius habuerit poteſtatem delegatam abſoluendi ab hæreſi. Et à quo, an à ſummo Pontifice, an à Legato aut Nuncio Apoſtolico, vel ſaltem à proprio Epiſcopo?

Epiſc. authoritas circa hæreſim.

Dixi etiam à proprio Epiſcopo qui in Gallia poteſt delegare iſtam poteſtatem. Etſi enim obſtet Concilium Tridentinum, nec non bulla Cœnæ Domini, quæ requirunt abſolutio ab hæreſi detur per Epiſcopum, non per eius Vicarium aut delegatum. Attamen cùm iura iſta non ſint recepta in Gallia, nec integra Epiſcoporum authoritas, ſicut erat antiquitus, quorum praxis cum non ignoretur à ſummo Pontifice, indicandum eſt ceſſare reſeruationis ac legis illius obligationem ex benigna eius interpretatione: & hoc eſt conueniens ſuæ Eccleſiæ gubernationi, quando lex Pontificis non recipitur, & iuſta eſt ac rationabilis cauſa ad eum ſupplicandi pro ejus reuocatione, ſi poſtea non magis inſiſtat & vrgeat ad illius obſeruationem. Quod conforme eſt iuri c. *ſi quando de reſcriptis, &c.* cum *teneatur* de præbendis. Aliàs perirent magna plura & infiniti Chriſtiani damnarentur. Vide de his Lo *in reſolut. Theologicis tract. de legibus Pontificis art.* 5. & præcipuè Gerſonem *de contractibus parte 2. propoſitione* & aliis in locis. In caſu autem præſenti, cùm territoria plurium Epiſcoporum ſint ampliſſima & frequentes hæreſes, multorum conuerſio & ſalus retardaretur ob difficultatem adeundi proprium Epiſcopum pro abſolutione, qui aliquando etiam abeſt à diœceſi, vel mittendi ad ſummum Pontificem, dum interim incidere poſſunt multæ tentationes & mutationes non dormientibus miniſtris Vgonotarum. Accedit q

Epiſcopi Normaniæ congregati in Synodo Rothomagenſi anni 1581. ſupplicauerunt ſummo Pontifici, vt dignaretur ſua ſanctitas prouidere: qui reſpondit vt pro neceſſitate prouinciæ concederetur ad tempus hæc facultas, ſcilicet abſoluendi ab hæreſi, cui magis viſum fuerit. Quòd ſummi Pontificis reſponſum extendi etiam poſſe ad alias prouincias, aſſeri poteſt. Nec deeſt ratio, cùm alia reſcripta ſummi Pontificis ad varios Epiſcopos in corpore iuris inſerta faciant ius & regulam agendorum præſcribant.

Quód ſi aliquis habeat opiniones erroneas & temerarias, aut huiuſmodi notis afficiendas in rebus ad religionem pertinentibus, ſcrupulus eſt non leuis an de huiuſmodi debeant examinari pœnitentes, maximè ſi docti fuerint, & qui credunt ſe optimis rationibus fulciri vel authoritatibus authorum magni momenti, ita vt ipſos errores ſuos doctrinam ſanam & intemeratam arbitrentur, irriſurique ſint Confeſſarium aut deliſturi, ſi de illis opinionibus eos velit monere vel arguere.

In hac controuerſiâ duæ ſunt oppoſitæ ſententiæ; vna docet non eſſe peccatum mortale tenere aliquas opiniones, modò non ſint hæreticæ & ab Eccleſiâ damnatæ. Ita D. Antonius 1. *parte ſummæ titulo* 3. §. 10. atque huic ſententiæ fauet Ioannes Sanchius in *ſelectis diſp.* 4. *num.* 2. vbi aſſerit imprudentiam per ſe non eſſe peccatum, niſi ratione alicuius malæ operationis, vt inquit acutè Vaſquez 1. 2. *tom.* 1. *diſp.* 101. *num.* 14. & *diſp.* 119. *cap.* 2. *num.* 3. & 4. licèt enim imprudentia virtuti prudentiæ opponatur, quia tamen non eſt virtus moralis & affectiua, ſed intellectualis, ſicut ars, ex imprudentiâ deficere non erit mortalis & culpabilis defectus.

Altera ſententia eſt Suaris in *tract. de fide*, *diſp.* 19. *ſect.* 6. vbi tanquam certum ſtatuit errorem licet ad hæreſim directè non pertineat, eſſe culpabilem. Tum quia damnantur à Conciliis & à ſummis Pontificibus, nec non etiam aliquando puniuntur qui propoſitiones erroneas & temerarias, licet non ſint hæreſes, tenent aut tuentur. Tum quia huiuſmodi errores in materiâ religionis imprudenter & temerè tenentur, qui parant viam ad hæreſim, vt exempla quotidiana demonſtrant, ſcandaláque plurima & turbas gignunt in Eccleſia, quæ ex huiuſmodi opinionibus ſcinditur in varias partes. Debilitant inſuper fundamenta fidei, & propter affinitatem, & propinquitatem quam habent ad hæreſim, ſæpè corroborant hæreticos vt obſtinatiùs perſiſtant in hæreſi, & nunquam ad Eccleſiæ gremium reuertantur. Adde illis, peccaſſe eos qui errores Arrij

fuiſſe, ſed in prædicto caſu ſe renuntiaturos fuiſſe iis quæ contra fidem proponebant, vt qui habuerint voluntatem perpetuò adhærendi Eccleſiæ Catholicæ, tunc non erunt cenſendi hæretici defectu pertinaciæ, non erroris, poterúntque abſolui à quibuſlibet Confeſſariis iuriſdictionem in eos habentibus. Increpandi tamen erunt ſæpiſſimè, & quòd dictis ſuis dicteriiſque puſillorum conſcientias perturbent, & quòd contra fidei Confeſſionem peccent.

Placet autem hîc referre verba Innocentij *extra*. De ſumma Trinitate & Catholica fide. c. *Firmiter* in gloſſa: quæ verba referuntur ab Ochamo in tractatu de Sacramento altaris. In tantum valet fides explicita, vt dicunt aliqui, vt ſi aliquis eam habet, quod ſcilicet credit quidquid Eccleſia credit; ſi falsè opinatur ratione naturali motus, quòd pater maior eſt, vel prior filio: Vel quòd tres perſonæ ſint tres res ab inuicem diſtantes, non eſt hæreticus, nec peccat: Dummodò hunc errorem non defendat, & hoc ipſum credit quod credit Eccleſiam ſic credere, & ſuam opinionem fidei Eccleſiæ ſupponit. Quia licet ſic malè opinetur, non tamen eſt illa fides ſua, imò fides ſua eſt fides Eccleſiæ.

Aduertendum tamen eſt in verbis Innocentij ad hæc verba, *non peccat*, addendum eſſe, ſi fuerit ignorantia inuincibilis. Nam ſemper non excuſantur à peccato mortali, qui errant in iis quæ tenentur ſcire, etiamſi eſſent ruſtici, quâ de re lege Toletum *inſtr. Sacerd*. lib. 4. cap. 3.

Quæritur quintò, quâ de re ſit interrogandus qui dicit ſe fuiſſe hæreticum, & habuiſſe in animo errores contra fidem orthodoxam.

Reſpondetur de tribus maximè poſſe interrogari.

Primum eſt an errores illi merè fuerint interni, nec eos verbo protulerit. Quia ſi fuerint merè interni, abſolui poterit Pœnitens à propriis Confeſſariis, nec erit remittendus ad Epiſcopum. Si verò verbo protulerit, quamuis nullus audierit, cenſent Gregorius de Valentia *tom*. 3. *diſp*. 1. *qu*. 11. *puncto* 3. hæreſim eſſe reſeruatam & excommunicationi ſubditam, quia eſt hæreſis per ſe externa, & eſt tantùm per accidens quòd nullus audierit. Credo tamen probabilius in iſto caſu non eſſe excommunicationem, quia mortaliter iſtud occultum eſt, & Eccleſia non iudicat de occultis. Similiter ſi quis hæreſim animo retinens, ieiunium non ſeruet, carnes comedat in Quadrageſima, & ſi ex hæreſi interiori id proueniat, non cenſetur hæreſim promulgaſſe, quia iſta non ſunt ſigna certa hæreſis.

Secundum de quo poterit interrogari, eſt de ſpecie ſectæ, & hæreſis quam profeſſus eſt. Quamuis enim quidam cenſeant omnes errores contra fidem eiuſdem eſſe ſpeciei, quia tamen variæ ſectæ & hæreſes, varias habeant ſuperſtitiones quæ diuerſa continent peccata, idcircò videtur eſſe Pœnitens interrogandus de ſectâ, & hæreſi quam profeſſus eſt. Et ſanè ſi ſectæ ſint eiuſdem ſpeciei ratione auerſionis à fide Catholica, ſunt diuerſæ ſpeciei ratione conuerſionis ad varias cæremonias ab Eccleſia improbatas.

Tertium de quo videtur aliquandò interrogandus Pœnitens, qui fatetur ſe fuiſſe hæreticum, eſt de ætate & de modo, quo in hæreſim incidit, quia quidam ſunt hæretici, qui ſic nati ſunt, vt ita loquar, à parentibus ſcilicet infidelibus & hæreticis progeniti, quique numquam audierunt de fidei controuerſiis & diſputationibus. Vnde ſi pium Doctorem inueniant in anno duodecim aut quatuordecim annorum, qui illos inſtruat in vera fide, abſque magnâ reſiſtentiâ eam amplectuntur, vnionemque cum Eccleſiâ Catholicâ poſtulant. Qui tales ſunt, ſi moraliter, non culpabili ignorantiâ laboraſſe videntur, cenſet Laymanus tract. 1. *de virt. Theolog. cap.* 15. poſtquam inſtructi fuerint, abſolui poſſe à propriis Parochis, nec remittendos eſſe ad Epiſcopum pro conſequendâ abſolutione. Quæ opinio ſemper mihi placuit, cùm tales magis materialiter hæretici ſint, quàm formaliter: Qui ſententiam ſuam, ait D. Auguſtinus *epiſt.* 162. Quamuis falſam atque peruerſam nullâ pertinaci animoſitate defendunt, præſertim quam non audaciâ ſuæ præſumptionis ſuæ pepererunt, ſed à ſeductis atque in errorem lapſis parentibus acceperunt, quærunt autem cautâ ſollicitudine veritatem, corrigi parati, cum inuenerint, *nequaquam ſunt inter hæreticos deputandi*, ex quibus aperta eſt mens D. Auguſtini. Seruandæ tamen Epiſcoporum conſtitutiones, quæ ſint ea de re. *Filij hæreticorum*

Ad confirmationem huius reſolutionis accedit Franciſcus Pegna *ad 3. partem directorij inquiſitorum* Nicolai Emericyci commentario 40. aſſerens abiurationem hæreſis faciendam ſolùm eſſe ab annis pubertatis. Sed hæc difficultas, inquit iam iam propoſita & definita mihi videtur in Concilio Tholoſano, anno Domini M. CC. XXIX. in hæreticos Albigenſes celebrato vbi c. 11. ita ſcriptum eſt. Vniuerſi tam mares quàm fœminæ: maſculi à decimoquarto anno & ſupra, fœminæ à duodecimo, abiurent omnem hæreſim extollentem ſe aduerſus ſanctam & Catholicam Romanam Eccleſiam & fidem orthodoxam quibuſcumque nominibus cenſeatur. Hæc *ibi*.

Idem paucis pòſt annis cauit Concilium Biterrenſe c. 31. his verbis. *Præterea vniuerſos tam mares quàm fœminas, maſculos à quatuordecim & fœminas à duodecim annis faciatis abiurare omnem hæreſim & iurare quod fidem ſeruent & defendant Catholicam.* In quibus contra Albigenſes Conciliis, cùm nihil ſtatuatur de minoribus ætate & de adoleſcentioribus hæreticis, relicti videntur iuriſdictioni ordinariæ propriorum ſacerdotum vt ab iis abſoluerentur, non ſecus ab hæreſi ac ab aliis peccatis. Porrò hæc duo Concilia dedimus in additione ad ſummam Conciliorum, licet aliis forſan exemplaribus vſus ſit Pegna, cùm canonem iſtum Biterrenſis Concilij non habeamus; ſed fortè plura Biterris contra Albigenſes habita ſunt Concilia.

Si verò pœnitens ætate maior dicat ſe aliàs abſolutum ab hæreſi per proprium ſuum paſtorem aut ejus vicarium, incumbit tunc Confeſſario inquirere an paſtor ille vel quis alius habuerit poteſtatem delegatam abſoluendi ab hæreſi. Et à quo, an à ſummo Pontifice, an à Legato aut Nuncio Apoſtolico, vel ſaltem à proprio Epiſcopo?

Epiſc. authoritas circa hæreſim.

Dixi etiam à proprio Epiſcopo qui in Gallia poteſt delegare iſtam poteſtatem. Etſi enim obſtet Concilium Tridentinum, nec non bulla Cœnæ Domini, quæ requirunt abſolutio ab hæreſi detur per Epiſcopum, non per eius Vicarium aut delegatum. Attamen cùm iura iſta non ſint recepta in Gallia, manet integra Epiſcoporum authoritas, ſicut erat antiquitùs, quorum praxis cum non ignoretur à ſummo Pontifice, iudicandum eſt ceſſare reſeruationis ac legis illius obligationem ex benigna eius interpretatione: & hoc eſt conueniens ſuaui Eccleſiæ gubernationi, quando lex Pontificis non recipitur, & iuſta eſt ac rationabilis cauſa ad eum ſupplicandi pro eius reuocatione, ſi poſtea non magis inſiſtat & vrgeat ad illius obſeruationem. Quod conforme eſt iuri c. *ſi quando de reſcriptis, &c.* cum *teneatur* de præbendis. Aliàs perirent regna plura & infiniti Chriſtiani damnarentur. Vide de his Loth *in reſolut. Theologicis tract. de legibus Pontificis art.* 5. ſed præcipuè Gerſonem *de contractibus parte* 2. *propoſitione* 16. & aliis in locis. In caſu autem præſenti, cùm territoria plurium Epiſcoporum ſint ampliſſima & frequentes hæretici, multorum conuerſio & ſalus retardaretur ob difficultatem adeundi proprium Epiſcopum pro abſolutione, qui aliquando etiam abeſt à diœceſi, vel mittendi ad ſummum Pontificem; dum interim incidere poſſunt multæ tentationes & mutationes non dormientibus miniſtris Vgonotarum. Accedit quod

Epiſcopi Normaniæ congregati in Synodo Rothomagenſi anni 1581. ſupplicauerunt ſummo Pontifici, vt dignaretur ſua ſanctitas prouidere: qui reſpondit vt pro neceſſitate prouinciæ concederetur ad tempus hæc facultas, ſcilicet abſoluendi ab hæreſi, cui magis viſum fuerit. Quòd ſummi Pontificis reſponſum extendi etiam poſſe ad alias prouincias, aſſeri poteſt. Nec deeſt ratio, cùm alia reſcripta ſummi Pontificis ad varios Epiſcopos in corpore iuris inſerta faciant ius & regulam agendorum præſcribant.

Quòd ſi aliquis habeat opiniones erroneas & temerarias, aut huiuſmodi notis afficiendas in rebus ad religionem pertinentibus, ſcrupulus eſt non leuis an de huiuſmodi debeant examinari pœnitentes, maximè ſi docti fuerint, & qui credunt ſe optimis rationibus fulciri vel authoritatibus authorum magni momenti, ita vt ipſos errores ſuos doctrinam ſanam & intemeratam arbitrentur, irriſurique ſint Confeſſarium aut relicturi, ſi de illis opinionibus eos velit monere vel arguere.

In hac controuerſiâ duæ ſunt oppoſitæ ſententiæ; vna docet non eſſe peccatum mortale tenere aliquas opiniones, modò non ſint hæreticæ & ab Eccleſiâ damnatæ. Ita D. Antonius 1. *parte ſummæ titulo* 3. §. 10. atque huic ſententiæ fauet Ioannes Sanchius in *ſelectis diſp.* 4. *num.* 2. vbi aſſerit imprudentiam per ſe non eſſe peccatum, niſi ratione alicuius malæ operationis, vt inquit acutè Vaſquez 1. 2. *tom.* 1. *diſp.* 101. *num.* 14. & *diſp.* 119. *cap.* 2. *num.* 3. & 4. licèt enim imprudentia virtuti prudentiæ opponatur, quia tamen non eſt virtus moralis & electiua, ſed intellectualis, ſicut ars, ex imprudentiâ deficere non erit mortalis & culpabilis defectus.

Altera ſententia eſt Suaris in *tract. de fide*, *diſp.* 19. *ſect.* 6. vbi tanquam certum ſtatuit errorem licet ad hæreſim directè non pertineat, eſſe culpabilem. Tum quia damnantur à Conciliis & à ſummis Pontificibus, nec non etiam aliquando puniuntur qui propoſitiones erroneas & temerarias, licet non ſint hæreſes, tenent aut tuentur. Tum quia huiuſmodi errores in materiâ religionis imprudenter & temerè tenentur, qui parant viam ad hæreſim, vt exempla quotidiana demonſtrant, ſcandaláque plurima & turbas gignunt in Eccleſia, quæ ex huiuſmodi opinionibus ſcinditur in varias partes. Debilitant inſuper fundamenta fidei, & propter affinitatem, & propinquitatem quam habent ad hæreſim, ſæpè corroborant hæreticos, vt obſtinatiùs perſiſtant in hæreſi, & nunquam ad Eccleſiæ gremium reuertantur. Adde illis, peccaſſe eos qui errores Arrij

defendebant ante definitionem Concilij Nicæni, qui errores Eutichetis ante Concilij Calcedonenſis determinationem, qui Neſtorij & Pelagij antequam in Concilio Epheſino damnarentur, & qui errores Lutherij & Caluini antequam anathemate ferirentur per Concilium Tridentinum. Quidni ergo idem ſentiamus de aliis opinionibus, quæ quotidiè inualeſcunt, contra mentem antiquiorum Doctorum, etſi fortè nondum Eccleſia iudicium ſatis manifeſtum de omnibus tulerit?

Ad rationem Sanchij reſpondetur etiam in intellectu eſſe peccatum, alioquin hæreſis peccatum non eſſet, cuius ſubiectum eſt intellectus.

Ad quæſtionem verò propoſitam, an debeat de huiuſmodi interrogare Confeſſarius, diſtinguendum eſt. Vel enim eſt ſpes aliqua quòd profutura ſit interrogatio, & monitio, túncque prudenter de iis interrogabit & monebit pœnitentem Confeſſarius: vel nulla eſt ſpes & ſe pœnitens credit tutum eſſe in conſcientiâ, neç alios inficit ſuis erroribus cum detrimento Eccleſiæ, tuncque præſtat relinquere pœnitentem in bona fide, quàm monendo nihil proficere, & non niſi rixas mouere. Sic fieri conſueuit cùm aliquibus matrimonio iunctis cum impedimento dirimente quòd ignorarent, & quod certò non amouerent, ſi de eo tollendo monerentur. Probari poteſt ex D. Auguſtini dicto quod habetur c. ſi quis autem de pœnit. diſt. 7. *Si ſcirem non tibi prodeſſe, non te admonerem.*

Opinio Doctoris Seuertij.

Ad idem pertinet quod docet Seuertius in *libro de Atheiſmo & hæreſibus cap.* 2. Hæreſim non tantum in verbis conſiſtere ſed etiam in factis, qualia eſſent Laïcorum in officia Eccleſiaſtica inuaſiones quaſi in ea ius haberent, cum hæreticis frequentationes ordinariæ, ad eorum concionabula profectiones ſæpius iteratæ, contemptus Pontificis & Sacerdotum, & inter hæc raro Miſſæ adeſſe, raro ieiunia ſtatuta ſeruare. Hæc quippe produnt ſæpe hæreticum hominum eſſe, etſi voce tenus dicat ſe Catholicum. Non quidem ſi talia ſemel, aut inducum rationem fiant, quia vna hirundo non facit ver, ſed ſi ſæpius, quia produnt tunc animi obſtinationem. Eſt enim verſutia modernorum hæreticorum maior quam antiquorum qui non ita ſe occultabant ac plerique hodierni. Vnde & idem Seuertius vult definitionem propriam hæreſis eſſe hanc. Hæreſis eſt dogma falſum fidei orthodoxæ contrarium in ſolidum baptiſati animo hærens, & duplici ſigno vel alterutro indicatum vocali ſcilicet vel ſcripto ſuſcidio, aut manuali, queſtio e[illegible]

Hæreſis definitio.

habet, ſed habere poteſt. Qualia cenſeri debent omnia creaturarum obſequia, laudes, diuinæque omnes Dei exaltationes, quas illi procurare poſſunt creaturæ. Probatur; quia ex Ariſtot. l.2. Rhetor. c.4. *amare eſt velle alicui bonum eius cauſa.* His autem duobus modis poſſumus velle bonum Dei, vel complacendo in omni bono quod iam habet, ſiue illud ſit internum, vt ſunt eius omnes perfectiones, ſiue ſit externum, quales ſunt creaturæ & obſequia ab ipſis illi præſtita: vel deſiderando vt bona externa ampliora habeat, aut ſemper habeat. Sed notandum eſt, quod ait D. Thomas. 2.2. quæſt. 27. art. 2. *amorem qui eſt in appetitu intellectiuo importare quandam vnionem ſecundùm affectum amantis ad amatum, in quantum ſcilicet amans æſtimat amatum quodammodò ut vnum ſibi, vel ad ſe pertinens, & ſic mouetur in ipſum.* Quæ D. Thomæ verba valde ponderanda eſſe diximus in *Theol. affect.* 2.2. *tract.* 2. *medit.* 15. *puncto* 3. vt cognoſcamus actus amoris diuini non elici, niſi cum hac formalitate & reſpectu, quo creatura amans reſpicit Deum, vt ad ſe quodammodo pertinentem, reputatque bonum illius quaſi eſſet ſuum. Hunc autem actum diuini amoris tanti facit Scotus in 3. *ſent. diſt.* 8. *§. vnica* vt ex hoc principium meriti repetat. *Primum obiectum* inquit, *circa quod aliquis meretur, primo eſt ipſe Deus, ſecundùm quod affectione iuſtitia vult Deo bonum eius eſſe & bene eſſe, ſcilicet iuſtum, ſapientem, &c.*

Porrò de his duobus primariis actibus charitatis piè diſſerit ſanctus Franciſcus Saleſius in *tractatu illo aureo de diuino amore toto libro quinto*, quos vocat præcipua charitatis exercitia. Quibus additur à pluribus tertius actus amoris; qui vocatur appretiatiuus, quo anima Deum rebus omnibus antepoſuit illum ſupremè æſtimando.

Notandum autem triplicem illum diuini amoris actum includere ſubmiſſionem ad Deum, atque ad omnia eius præcepta, nullo excepto, iuxta illud Rom. 13. *plenitudo legis eſt dilectio*, Ita vt vbi verè ſunt huiuſmodi actus, ſequatur obſeruatio mandatorum Dei: nam qui planè & integrè ſibi complacet in Deo, atque in omnibus eius attributis, ſibi etiam in eo complacet quod ſit ſupremus Dominus omnium cui omnia obediunt: idcircò illi obedit, etſi non obediat caret amore complacentiæ in eius dominio ac principatu. Vnde non ſatis conſequenter loquuntur quidam doctores, peccatum conſiſtere poſſe cum amore complacentiæ in Deo; quia etſi quis peccet, hoc non impedit, quin ſibi placeat Deum eſſe beatum ac felicem, hoc enim naturam locum habere poteſt in amante amo-

tur iis qui mandata non ſeruant. Denique cœleſtem prouidentiam determinatè blaſphemant, quicumque Deum eſſe peccatorum cauſam & eum cum peſſimis hominum actibus concurrere ſcribunt, veluti Caluiniſtas præſtare docemus ex profeſſo in bibliorum anacriſi diſgreſſione IV. plura ſubticemus. Ergo omnes eiuſmodi homines quantumuis voce & nomine Chriſtiani videri vellent, reuera tamen Atheï ſunt in ſumma, tales ſunt ij de quibus his verbis in ſuis Epiniciis vaticinatur Pſaltes, *Dixit inſipiēs in corde ſuo non eſt Deus, & quorum Deus venter eſt*, ait Apoſtolus: Hoc eſt, quibus alia cura nulla eſt, quam bonis, facultatibus quæ affluere, vt vberiore vtantur crapula. Nam veluti loquitur ibidem D. Auguſtinus: hoc ab homine colitur (tanquam Deus) quod præ cæteris diligit. Tandem vero Atheï ſunt illi, & pluſquam terreſtres homines tanquam ſuos, qui cœleſtis regni nihil planè ſolliciti, vnam ciuilem politiam, ſuaque duntaxat domeſtica commoda & epulas quærunt, &c. Vt mox igitur finem imponamus, exacta definitione aperire conuenit, quid ſit Atheus, iuxta tertiam ſolam hodie magis communem Atheïſmi acceptionem, Atheus illi dicitur *qui paſſionum animi ægritudine & pertinaci magis obcæcata voluntatis quam intellectus errore ductus, diuina attributa antea recognita ex certo aliquo cultu, cum interno tum externo, eoque vel vocali vel factitio ſigno ſponte negat: & qui de nullo fixo honore ſollicitus eſt, quo conditorem ſuum tutò veneretur.* Ex qua quidem definitione, aſſumptis in abſtracto terminis, vere quoque Atheïſmus deſcribitur. Hic Atheïſmus redolet aperte exteriorem Apoſtoſiam à Fide, eámque implicite continet: modò aberrans ſponte operetur, nec aliquo ducatur timore. Sic vniuerſæ definitionis ſenſum inter plures aperit Syluester verb. *Apoſtaſia*. 4. & verb. *Excommunicatio*. Vbi docet tales cum hæreticis eſſe ipſo facto excommunicatos: quia omnimode diſcedendo à fide ſuſcepta (ex probabiliori coniectura) ſeu à determinato & vnico cultu externo, hæreticorum limites excedunt, etiamſi occulte talia infidelitatis opera perpaucis teſtibus aperiant. Eiuſmodi notorie extitiſſe legimus Imperatorem Iulianum Apoſtatam, qui primùm Catholicus Romanus, in Ethnicam poſtea impietatem lapſus, aut veriùs in Atheïſmum.

Atheus quis.

Si autem obiiciatur definitiones rerum eſſe immutabiles. Antiquam autem & receptam hæreſis definitionem eam eſſe quam Vuiguerius aſſignat inſtit. c. 10. §. 5. verſ. 8. Hæreſis eſt *aſſertio falſa ſiue dogma falſum Catholicæ veritati contrarium cum pertinacia in eo qui Chriſtianam fidem profeſſus eſt.* Vbi dicitur

nullus conſtrictus ſit in totâ vitâ memor eſſe Domini Dei ſui, ad ipſúmque affectu mentis conuerti, ita vt ei placere proponat. Ioanni autem Sanchio prælusit Thomas eiuſdem cum illo cognominis *in ſum. l. 2. in præfatione*, aſſerens primum Dei præceptum non eſſe de diligendo Deo, vt vulgo circumfertur. Quippe, inquit, præcepta dilectionis Dei & proximi non ſunt ex decem decalogi præceptis, ſed in omnibus clauduntur tanquam prima principia ad quæ omnia reducuntur, vt docet D. Thomas 2.2. *q.44. art.4.*

Non poteſt tamen probari tam aſpera cenſura contra Lorcam, qui melius hîc ſapere videtur, vt nobis viſum eſt in 2.2. *Theol. affect tract.2.* ob rationes ibidem allatas, quibus addi poteſt, vix eâ viâ diſtinctum iri virtutem obedientiæ à virtute charitatis, ſi nihil aliud importet charitas Theologica, quam mandatorum obſeruantiam? Quare ergo tot mouentur à Theologis quæſtiones ſpeciales de charitate? Quare toties hæc in ſcripturâ commendatur? Quare dicit D. Auguſtinus l.1. Confeſſ. c.4. *quis ego ſum Domine, vt amari te iubeas à me, & niſi amem te, mineris ingentes miſerias*: Denique hic ſenſus eſt omnium ferè ſpiritualium, qui ſpeciali mandato ſe conſtringi credunt ad amandum Deum. Videatur citatus Saleſius in *tractatu citato, libro decimo*: ſed & verba Chriſti aperta ſunt Matth.22. vocans præceptum dilectionis Dei *primum & maximum*.

Cùm verò actus amoris alius ſit complacentia in eius perfectionibus, alius ſit beneuolentia quo ipſi bonum deſideratur, alius ſit appretiatio ſumma illius eſſe infiniti, & illius etiam voluntatis, quo fit vt perfectè eam creatura velit adimplere obediendo eius præceptis; hinc dubium oritur in quo actu ex prænarratis conſiſtat maioritas & præcellentia amoris ac charitatis. Subit autem cogitatio in mentem quod ſit amor complacentiæ, quo voluntas ſibi complacet & exultat quodammodo in perfectionibus internis potiſſimum ſui amati. Ratio eſt, quia hic eſt amor fruitiuus beatorum qui videtur eſſe ſummus amor Dei: at amor viatorum eo maior videtur ac præcellentior, quo magis amorem beatificum æmulatur. Sed & per illum amorem vult anima Deo maius bonum, quod eſt bonum ipſius internum, complectens infinitatem bonorum ipſius: per beneuolentiam autem non vult anima Dei alia bona quàm externa, quæ conſiſtunt in cultu obſequij & laudibus creaturarum. Quæ bona ſunt quaſi nihilum ad immenſitatem diuinam comparata. Longè ergo præcellentior ac magis meritorius erit diuinus amor complacentiæ quam bene-

Vndè notandum eſt Chriſtianos teneri aliqua ſcire expreſſè ex duplici capite, vnum caput vt ſatisfiat præcepto fidei, quæ requirit aſſenſum expreſſum aliquorum myſteriorum: alterum caput eſt, vt nonnulla agenda peragant, quæ ſine ſcientiâ & cognitione perfici non poſſunt, & ad praxim deduci. Vndè præter myſteria præcipua fidei, alia etiam tenentur ſcire de præceptis diuinis, & de modo legitimo accedendi ad Sacramenta Pœnitentiæ, & Euchariſtiæ. Sic igitur tenentur Chriſtiani ſcire, quo pacto formari debeat actus diuini amoris, & actus latriæ, ſeu adorationis erga Deum, nec vacant culpâ Confeſſarij, qui iſta penitùs negligunt.

Quare etſi in Theologiâ effectiuâ 2.2. *tractatu* 2. *de virtutibus Theologicis*, non pauca tradiderim de his quæ ſpectant ad charitatem per plures meditationes, non inutile tamen fore exiſtimo, ſi aliqua hîc inſeram de eadem virtute, ne veluti tranſitu quodam quæ principalis eſt virtus, & cuius primum eſt maximum mandatum, præſtricta eſſe videatur. Sed ſcripturus de charitate pectus plenũ charitate exopto & peto à ſancto Spiritu, vt quia eſt amor, ipſe illuminet intellectum. Exordiendo autem à naturâ & eſſentiâ charitatis, ſciendum eſt primò, quod vt virtutes omnes ſupernaturales ſunt quædam participationes diuini ordinis, non indignè de charitate ſcripſit, qui vt propriam eius naturam propalaret, dixit illam eſſe participationem Spiritus ſancti, qui eſt tertia in Trinitate perſona. Vt enim Spiritus Sanctus ſecundùm proprietaté ſuam perſonalem eſt quædam tendentia in Deum, ſic charitas eſt pondus, tendentia, inclinatio ad Deum. Quò fit vt anima charitate informata tendat ad Deum, & habeat in ſe quoddam veluti pondus, quo ad ipſum feratur, cogitando de ipſo, ipſum deſiderando, ipſum æſtimando, ad eius vnionem & participationem cupiendo. Fauet Hurtado in præcurſore theologo *diſp.* 1. controuerſia 4. membro 6. §. 1. *ſicut voluntas, inquit, eſt inclinatio in bonum conueniens naturæ intellectuali, prout eſt intra ordinem naturæ, ita charitas eſt inclinatio gratiæ habitualis in bonum beatificum & ſupernaturale*: vnde eſt formalis participatio illius ponderis diuini & amoris, quo Deus vt ſummè beatus ſe diligit. Hæc autem formalis participatio in creaturis propter earum limitatum eſſe partitur in actum & in habitum qui eſt illius principium.

Duo ſunt autem actus proprij charitatis interni præcipui & palmares, ex quibus cæteri actus originem trahunt, & in quibus radicantur, complacentia ſcilicet in bonis Dei, quæ actu habet & beneuolentia reſpectu bonorum quæ nondum

habet, ſed habere poteſt. Qualia cenſeri debent omnia creaturarum obſequia, laudes, diuinæque omnes Dei exaltationes, quas illi procurare poſſunt creaturæ. Probatur; quia ex Ariſtot. l. 2. Rhetor. c. 4. *amare eſt velle alicui bonum eius cauſa*. His autem duobus modis poſſumus velle bonum Dei, vel complacendo in omni bono quod iam habet, ſiue illud ſit internum, vt ſunt eius omnes perfectiones, ſiue ſit externum, quales ſunt creaturæ & obſequia ab ipſis illi præſtita: vel deſiderando vt bona externa ampliora habeat, aut ſemper habeat. Sed notandum eſt, quod ait D. Thomas. 2. 2. quæſt. 27. art. 2. *amorem qui eſt in appetitu intellectiuo importare quamdem vnionem ſecundùm affectum amantis ad amatum, in quantum ſcilicet amans æſtimat amatum quodammodò ut vnum ſibi, vel ad ſe pertinens, & ſic mouetur in ipſum*. Quæ D. Thomæ verba valde ponderanda eſſe diximus in *Theol. affect*. 2. 2. *tract*. 2. *medit*. 15. *puncto* 3. vt cognoſcamus actus amoris diuini non elici, niſi cum hac formalitate & reſpectu, quo creatura amans reſpicit Deum, vt ad ſe quodammodo pertinentem, reputetque bonum illius quaſi eſſet ſuum. Hunc autem actum diuini amoris tanti facit Scotus in 3. *ſent. diſt*. 8. *q. vnica* vt ex hoc principium meriti repetat. *Primum obiectum* inquit, *circa quod aliquis meretur, primo eſt ipſe Deus, ſecundùm quod affectione iuſtitia vult Deo bonum eſſe & bene eſſe, ſcilicet iuſtum, ſapientem, &c.*

Porrò de his duobus primariis actibus charitatis piè diſſerit ſanctus Franciſcus Saleſius in *tractatu illo aureo de diuino amore toto libro quinto*, quos vocat præcipua charitatis exercitia. Quibus additur à pluribus tertius actus amoris; qui vocatur appretiatiuus, quo anima Deum rebus omnibus anteponit illum ſupremè æſtimando.

Notandum autem triplicem illum diuini amoris actum includere ſubmiſſionem ad Deum, atque ad omnia eius præcepta, nullo excepto, iuxta illud Rom. 13. *plenitudo legis eſt dilectio*, Ita vt vbi verè ſunt huiuſmodi actus, ſequatur obſeruatio mandatorum Dei: nam qui planè & integrè ſibi complacet in Deo, atque in omnibus eius attributis, ſibi etiam in eo complacet quod ſit ſupremus Dominus omnium cui omnia obediunt: idcircò illi obedit, etſi non obediat caret amore complacentiæ in eius dominio ac principatu. Vnde non ſatis conſequenter loquuntur quidam docentes, peccatum conſiſtere poſſe cum amore complacentiæ in Deo; quia etſi quis peccet, hoc non impedit, quin ſibi placeat Deum eſſe beatum ac felicem, hoc enim tantum locum habere poteſt in amante amo-

placentiæ imperfectæ & inadæquatæ circa aliqua tantum Dei attributa, non omnia; qui amor imperfectus falſus Dei amor eſt, quo multi decipiuntur exiſtimantes ſe amare Deum, etſi in peccato ſint.

Similiter qui amore beneuolentiæ fertur erga Deum, cum deſideret Deum omni cultu debito ac reuerentiâ affici, id præſtat primum quantum in ſe eſt, ac eius mandata implet, nec committit peccatum quod Deo ſumme oppoſitum eſt, ac quo eius honor quem auide cupit, violatur. Quòd ſi committat peccatum, ac putet ſe amore beneuolentiæ ferri erga Deum, ſemetipſum ſeducit, putans ſe illi bonum velle, cui malum & dedecus infert.

Atque res adhuc magis perſpicua in amore appretiatiuo, quoniam qui præfert Deum omnibus, etiam eius voluntatem ſibiipſi ſuiſque commodis ac propriis deſideriis anteponit, vt in eius offenſam non incurrat. Et iuxta aureum dictum D. Auguſtinus tract. 9. in epiſt. canon. Ioannis. *Quis eſt qui dicat diligo Imperatorem, ſed odi leges eius.*

Vnde amare Deum & non peccare coniuncta ſimul ſunt, Nec eſt remedium potentius contra omnia peccata, quàm vera, ſincera & non fucata Dei dilectio. Quæſtio eſt autem, quid præcipiatur in præcepto charitatis? an hi tres actus, aut eorum aliquis, vel quidpiam aliud. Ac primò nobis præcipi, vt habeamus charitatem habitualem ſupernaturalem quæ cum gratiâ ſanctificante infunditur, mihi dubium vix eſſe poteſt. Negat autem præcipi alios actus ſpeciales Ioan. Sanchius *in ſelect.* diſp. 1. n. 21. *Tum* inquit, *ſolent pœnitentes ordine præceptorum decalogi præmittere ſe non amaſſe Deum ex totâ intentione cordis ſui.* Cúmque hoc mandatum ſpeciale non ſit in lege Dei, ſed generale, ſicut mandatum dilectionis proximi generale eſt, per ſeptem decalogi præcepta diſtributum, vt docet Vaſquez *tom. de pœnit. quæſt.* 90. *art.* 1. *dub.* 4. *n.* 40. aduertens tale præceptum negatiuum eſſe, cum ſatis adimpleatur per hoc, quod nullum malum proximo inferatur. Suarius *tom. de fide tract. de charitate diſp.* 5. *ſect.* 4. *num.* 4. monens præceptum diligendi proximum non obligare ad habendum actum internum cum per ſe non pateat proximo ſicut Deo. Molina 1. *p. q.* 63. *art.* 2. & 3. *diſp. vnica membro* 2. neceſſarium non erit accuſationem illius præmittere, ſed ſtatim incipere à particularium præceptorum tranſgreſſionibus: & poſt pauca teſtimonia pro ſe allata. Quapropter temere ſatis loquutus eſt Lorca 2. 2. q. 44. *artic.* 3. *diſp.* 57. dum hanc ſententiam impiam, & erroneam appellat: ex eâque ſequi dicit, vt

nullus conſtrictus ſit in totâ vitâ memor eſſe Domini Dei ſui, ad ipſúmque affectu mentis conuerti, ita vt ei placere proponat. Ioanni autem Sanchio præluſit Thomas eiuſdem cum illo cognominis *in ſum. l. 2. in præfatione*, aſſerens primum Dei præceptum non eſſe de diligendo Deo, vt vulgo circumfertur. Quippe, inquit, præcepta dilectionis Dei & proximi non ſunt ex decem decalogi præceptis, ſed in omnibus clauduntur tanquam prima principia ad quæ omnia reducuntur, vt docet D. Thomas 2.2. *q.44. art.4.*

Non poteſt tamen probari tam aſpera cenſura contra Lorcam, qui melius hîc ſapere videtur, vt nobis viſum eſt in 2.2. *Theol. affect tract.2.* ob rationes ibidem allatas, quibus addi poteſt, vix eâ viâ diſtinctum iri virtutem obedientiæ à virtute charitatis, ſi nihil aliud importet charitas Theologica, quam mandatorum obſeruantiam? Quare ergo tot mouentur à Theologis quæſtiones ſpeciales de charitate? Quare toties hæc in ſcripturâ commendatur? Quare dicit D. Auguſtinus l.1. Confeſſ. c.4. *quis ego ſum Domine, vt amari te iubeas à me, & niſi amem te, mineris ingentes miſerias*: Denique hic ſenſus eſt omnium ferè ſpiritualium, qui ſpeciali mandato ſe conſtringi credunt ad amandum Deum. Videatur citatus Saleſius in *tractatu citato, libro decimo*: ſed & verba Chriſti aperta ſunt Matth.22. vocans præceptum dilectionis Dei *primum & maximum.*

Cùm verò actus amoris alius ſit complacentia in eius perfectionibus, alius ſit beneuolentia quo ipſi bonum deſideratur, alius ſit appretiatio ſumma illius eſſe infiniti, & illius etiam voluntatis, quo fit vt perfectè eam creatura velit adimplere obediendo eius præceptis; hinc dubium oritur in quo actu ex prænarratis conſiſtat maioritas & præcellentia amoris ac charitatis. Subit autem cogitatio in mentem quod ſit amor complacentiæ, quo voluntas ſibi complacet & exultat quodammodo in perfectionibus internis potiſſimum ſui amati. Ratio eſt, quia hic eſt amor fruitiuus beatorum qui videtur eſſe ſummus amor Dei: at amor viatorum eo maior videtur ac præcellentior, quo magis amorem beatificum æmulatur. Sed & per illum amorem vult anima Deo maius bonum, quod eſt bonum ipſius internum, complectens infinitatem bonorum ipſius: per beneuolentiam autem non vult anima Dei alia bona quàm externa, quæ conſiſtunt in cultu obſequij & laudibus creaturarum. Quæ bona ſunt quaſi nihilum ad immenſitatem diuinam comparata. Longè ergo præcellentior ac magis meritorius erit diuinus amor complacentiæ quam bene-

uolentiæ. Reſtaret ergo dubium de actu amoris appretiatiui, quo Deus æſtimatur ſuper omnia, præferturque eius lex ac præceptum omnibus. Sed cùm hic actus ſit veluti quidam appendix actus beneuolentiæ, ex qua fit vt eum velit eſſe cæteris omnibus antepoſitum, eodem modo philoſophandum erit de illo actu appretiatiuo amoris, ac de actu beneuolentiæ: quare hinc conficitur præcellentiſſimum & maximum charitatis actum eſſe amorem complacentiæ.

Quis autem ex his tribus actibus amoris ſit in præcepto, nullum legi qui explicauerit: aliquem tamen ex his præcipi mihi dubium non eſt aliquem etiam ex his tribus ſufficere ad implendum præceptum affectiuæ charitatis mihi eſt valde probabile: vt verò hi tres actus frequenter elicerentur, omnibus ſuaderem, atque etiam vt peritus aliquis Theologus tractationem huius difficultatis ſuſciperet, vehementer optarem. De hac enim quæſtione valdè me ſolicitum fuiſſe memini inter primos annos ſtudij theologici, donec tandem incidi in quædam manuſcripta, in quibus aliquid de iis continebatur, quæ ſermone & ſcriptis, quas bigas in nobis agit charitas, ſæpe alios docui, vt proximorum animas inflammarem ad amandum Deum.

Interim huic difficultati alia annectitur, an teneatur confeſſarius pœnitentem interrogare, an omnia ſua opera ex dilectione Dei ſeu propter Deum exercuerit. Fuit enim opinio Gregorij Ariminenſis in 2. *ſent.* nullum actum humanum eſſe moraliter bonum, niſi fiat ex dilectione Dei actuali vel habituali, infuſâ vel acquiſitâ, ita quod ad huiuſmodi actum concurrat effectiue dilectio Dei vel habitus eius. Sed refellit hanc opinionem Hangeſtus in moral. c. 8. *hæc dura opinio*, inquit, *non mihi videtur vera.* Primò peccatum eſt dictum, factum, vel concupitum contra legem Dei, ſed nulla à Domino Deo data fuit lex viatoribus tam oneroſa arctans in omnibus actibus liberis, talem obſeruare in Deum relationem. Aliàs turpiſſime erraſſet vſque nunc Eccleſia, huiuſmodi legem populo potiſſime viris ſimplicibus non promulgans: & eſt lex Chriſtiana certis præceptis contenta, inter quæ nullum eſt ſic viatorem ſub peccato arctans omnibus actibus liberis ſuis huiuſmodi circumſtantiam relationis in Deum præſtituere.

Deinde non ſubuertitur debitus agendi ordo, ſed obſeruatur cum pro finis conceſſi adeptione ab operante propria adhibentur media, quibus huiuſmodi finem eſſe adipiſcendum iura voluerunt. Cum itaque Dei præcepta ſint æternæ beatitudinis conſequendæ, atque perpetuæ pœnæ vitandæ media,

...li poſſe aliquod agens curare ægrotum diſtantem. Deinde ...hil prodeſt verbis renuntiare Sathanæ, niſi etiam de facto ...us operibus quis abrenunciet, ſicut in Baptiſmo Chriſtiani ...ones ſe obſtringunt.

Verùm eſt tamen in aliquibus hominibus vel mulieribus ...periri poſſe gratiam gratis datam ad propellenda aliqua ...mala: vt in Rege Chriſtianiſſimo Galliæ ad curandas ſtrumas, ...ediante tactu & adhibitis iſtis verbis cum ſigno crucis, *Rex ...ngit te, & Deus te ſanat*, vt obſeruari conſueuit. Quod ...militer reperiri poteſt in aliquibus, qui bona fide operantur, ...ne vlla vanæ ſuperſtitionis obſeruantiâ, viuuntque honeſtè & ...ant aliquos morbos ſolo tactu & precibus, in quibus nihil ...t vanum & ſuperſtitioſum; exiſtimari enim poteſt tales ho...mines donatos eſſe gratiâ aliquâ gratis datâ: Sicut vidimus ...hominem de ſtirpe Sancti Huberti, hac virtute pollentem cir...ca infectos rabie. Atque iſtis adſtipulantur Carolus Baucius ...Pœnitentiarius Neapolitanus in *tractatu de ſuperſtitione* & ...Thomas Sanchez in *ſummâ lib. 2. cap. 40. num. 47. in fine.* ...Quare cum huiuſmodi diſſimulare poterit Confeſſarius.

...Quæritur ulteriùs, quomodo examinandus ſit qui confitetur ſe blaſphemum fuiſſe, nihil vltra addendo.

Reſpondetur blaſphemiam eſſe dictum contumelioſum ...contra DEVM aut Sanctos. Putat autem Bonacina in *explica...tione primi præcepti quæſt. 8. puncto quarto*, blaſphemiam in ...DEVM eſſe einſdem ſpeciei, cum ea quæ eſt contra Sanctos; ...tum quia eadem eſt ratio de iuramento per Deum & per ſan...ctos, ac de blaſphemia in Deum & in Sanctos. Tum quia ...vtraque blaſphemia opponitur virtuti religionis, quæ eſt ...vnius ſpeciei, ideò vtraque blaſphemia erit einſdem ſpeciei. ...Idemque inter cæteros Gregor. de Valentia 2. 2. *diſput.* 1. q. 13. ...puncto 1. Vbi tamen hoc non aſſerit; nec rationes quas affert ...ſolidæ ſunt: nam iuramentum per Deum, & per Sanctos non ...eſt einſdem ſpeciei. Nec religio ſpecies eſt infima virtutis, ...ſed genus, quod ſub ſe continet diuerſas ſpecies, vt puta La...triam cui opponitur blaſphemia in Deum, & Duliam, & Hy...perduliam, cui opponitur blaſphemia in Sanctos, & alias ...aliam ſpecies quibus opponuntur alia peccata. Proinde aſſe...rendum eſt blaſphemiam in Deum differre ſpecie à blaſphe...mia in Sanctos. Primùmque inquirendum eſſe à blaſphemo ...pœnitente, an verbum contumelioſum protulerit in Deum, ...an tantum in Sanctos, nec neceſſe eſt ſcire, quinam Sancti ...fuerint?

Deinde verò quia blaſphemia alia eſt hæreticalis, alia non

dæmone inierit, & promiſerit ſe à fide Chriſti diſceſſurum. Curare enim debet vt Pœnitens eiuſmodi pactum diſſoluat, abrenuntiando Satanæ, Chirographúmque lacerando, ſi quem habeat. Secundò, an Satanæ cultum aliquem exhibuerit; deinde an aliquod ſacrilegium contra ſanctiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum commiſerit, aut contra alias res ſacras; an interceſſerit hæreſis, an ex rebus ſacris maleficum confecerit, vt ex Euchariſtia, ex oleo ſacro, &c. eſt autem maleficium opus excedens communem captum & facultatem hominum conſenſu factum interueniente nimirum pacto explicito, vel tacito hominis cum diabolo, vt definit Gregorius Valentia *tom.* 25. *diſputatione* 6. *quæſtione* 3. *Puncto* 4.

Maleficium.

Adde interrogari debere de ſpecie maleficij, ſi fuerit amatorium vel veneficum, de quibus maleficiis ſupra diximus in examine Diaconorum, parte tertia. Deinde de ſpecie damni quod intulerunt malefici, quia tenentur reſtituere. An cuiquam pauperiem fecerint, vel nouerint in animalibus, in fructibus terræ? Quas ſolemnitates in pacto adhibuerint. Quos libros habeant? Quibus inſtrumentis vſi ſint in procurando damno? Propter quem finem? Quibus perſonis nocuerint? Item etiam an ad tollendum maleficium modo illicito vſi fuerint, quia etiam peccant, dum modis ſuperſtitioſis, vtuntur ad tollendum maleficium? Nec licet maleficum vi, aut precibus, aut muneribus adigere, vt auferatur malum quod intulit, quando in deſtruendo maleficio, aliquid illicitum adhibere debet: ſecùs verò quando maleficus modo licito illud poteſt diſſoluere, quia vt tenetur abſtinere à malo inferendo, poteſt ab eo peti vt abſtineat. Multóque magis vt indicet quo loco ſit, vt deſtruatur.

Trufatica eſt illa quæſtio, ait Scotus *in* 4. *ſent. diſt.* 24. an liceat tollere maleficium intentione curandi maleficiatum. Non enim ſolum licet, ſed eſt meritorium deſtruere opera diaboli. Nec in hoc eſt aliqua infidelitas, quia deſtruens non acquieſcit operibus malignis: ſed credit dæmonem velle & poſſe fatigare dum tale ſignum durat & deſtructio talis ſigni imponet finem vexationi. Vbi tamen Scotus non aſſerit id poſſe fieri per vana & ſuperſtitioſa, vt illi imponit Gregorius Tholoſanus *lib.* 3. *de republicâ cap.* 31.

Non videtur inſuper omittenda interrogatio, num maleficus, qui ſe talem fuiſſe pœnitet, interfuerit aliquando conuentibus illis quos ſabbata vocant, ad quos ſagi ſagæque conueniunt ex conuocatione dæmonum, in quibus tam abominanda perpetrantur in contemptum diuinitatis, Euchariſtiæ

Crucis ſanctæ, ac tam crudelia, ac turpia, vt horror ſit ea ſcribere. Tot enim teſtimoniis horum conuentuum veritas comprobata eſt, vt in dubium reuocari non poſſint, & licet Canon. Epiſc. *cauſâ* 15. *q.* 1. ex Concilio Ancyrano reuocet iſta ad imaginationem: perpendendum tamen eſt concilium tantùm id determinare in particulari caſu de quibuſdam mulierculis, quæ per aëra ferebantur equitare ſuper multa animalia, cum Diana & Herodiade, quæ amplius non viuebant, non vero tradere regulam generalem de omnibus iſtis. Aliundè Canon iſte fictitius videtur pluribus, nec inuenitur in collectione Conciliorū Creſconianâ, nec illâ quæ eſt Binij, nec in nouiſſima Coriolani.

Minúſque illud licet quicquam agendo ad gratificandum dæmoni, iuxta id quod docet D. Auguſtinus l. 10. de *ciuit. cap.* 22. vera enim pietate homines Dei aeream poteſtatem inimicam contrariam pietati *exorciſando eiiciunt non placando*: nec etiam licet vllum obſequium petere aut acceptare, quia ad fidelitatem Deo debitam ſpectat nullam cum eius hoſtibus ſocietatem habere. D. Thomas 2. 2. *qu.* 90. *art* 2.

Ad hoc quæſitum pertinet ſuperſtitio vanæ obſeruantiæ, quæ eſt vſus mediorum inutilium & minimè à diuina prouidentia conſtitutorum ad aſſequutionem alicuius effectus. Vt cùm quis pronuntiando aliqua verba ſæpè barbara & incognita, & aliquas cruces certo modo & incerto numero faciendo, vult curare morbos hominum vel equorum: vel ignem extinguere, & alios inopinatos effectus producere ex tali remedio. In his ſiquidem cùm aliquid verè operatur, tacita eſſe poteſt dæmonia inuocatio etſi non expreſſa. Magis verò iſtud arguendum eſt peccati mortalis, cùm adhibentur nomina Dei vel Angelorum, quæ ſunt ignotæ ſignificationis, vel characteres ignoti; eo enim ipſo ſuſpecta eſſe debent iſta omnia, tanquam ad dæmonem referantur. Nec ſufficit quod quis proteſtetur antea ſe omni pacto cùm Dæmone renuntiare, quia cùm ſatis conſtet ibi ineſſe ſuperſtitionem, inutilis eſt talis proteſtatio, quemadmodum eſſet in eo qui actione aliquâ ex ſe malâ proteſtaretur nihilominus ſe Satanæ non adhærere, non excuſaretur propterea.

De his D. Auguſtinus lib. 2. de Doctrina Chriſtiana cap. 20. *ſuperſtitioſum eſt*, inquit, *quicquid inſtitutū eſt ab hominibus ad facienda & colenda idola pertinens, vel ad colendum ſicut Deum creaturam, &c. vel ad conſultationes & pacta quadam ſignificationum cum dæmonibus placita ac fœderata.* Ad hoc genus pertinent omnes etiam ligaturæ atque remedia, quæ medicorum quoque diſciplina condemnat, &c. ſicut ſunt

inaures in ſummo auriū ſingularum aut de ſtruthionum oſſibus anſulæ in digitis, aut cum tibi dicitur ſingultienti, vt dextera manu ſiniſtrum pollicem teneas; his adiunguntur millia inaniſſimarum obſeruationum. Atque multis huiuſmodi enarratis, atque etiam inſpectione ſiderum in die natali concurrentium concludit cap. 22. *Si dixerint vobis, & ita euenerit, ne credatis iis*, Deut. 13. non enim quia imago Samuelis Regi Sauli vera prænuntiauit 1. *Reg.* 28. proptereà talia ſacrilegia quibus imago præſentata eſt, minus execranda ſunt: hæ omnes igitur artes huiuſmodi, vel nugatoriæ, vel noxiæ ſuperſtitionis, ex quadam peſtifera ſocietate hominum & dæmonum, pacta quaſi infidelis & doloſæ amicitiæ conſtituta, penitus ſunt repudianda & fugienda Chriſtiano, 1. Cor. 10. *Nolo vos ſocios fieri dæmoniorum*, & cap. 24. *Quæ omnia tantum valent, quantum præſumptione animorum quaſi communi quadam lingua cum dæmonibus fœderata ſunt, quæ tamen omnia plena ſunt peſtiferæ curioſitatis, cruciantis ſollicitudinis, mortiferæ ſeruitutis.* Sicut omnes ſignificationes humanæ pro ſuæ cuiuſque ſocietatis communione animos mouent, &c. Nec ideo conſenſerunt in eas homines, quia iam valebant ad ſignificationem, *Sed ideo valent, quia conſenſerunt in eas*: Sic etiam illa ſigna, quibus pernicioſa ſocietas hominum comparatur, pro cuiuſque obſeruationibus valent.

Ex quibus patet, quod ſicut verba non tantum valent inter illos qui ea primò inſtituerunt, ſed etiam inter eos qui poſt illam inſtitutionem iis vtuntur: Idem eſt de ſignis ac pactis magicis. Quæ omnia obſeruatu digna ſunt à Confeſſariis, vt ſtrenuè conuincant pœnitentes, qui aliquando tantum mali in iſtis nolunt agnoſcere, quantum ineſt, vt plures difficile ſit ab iis auertere, ſub eo prætextu, quod nulla mali ſpecies appareat quandoque, vt ab aliquot annis paruit in puluere ſympathico quo vulnera ſanantur, abſque applicatione medicamenti ad partem vulneratam, ſed ad pannum ſanguine aut ſanie vulneris illitum, in quacumque diſtantia ſit vulneratus. Quod illicitum iampridem viſum pluribus Theologis Pariſienſibus, licet Loth *in reſol. Theologicis tract.* 14. *qu.* 1. *art.* 5. doceat quempiam probabiliter poſſe tutâ conſcientiâ vti tali puluere, renunciando tamen prius omni pacto cum dæmone. Quia, inquit, eſt probabile vel ſaltem dubium, an puluis ille talem habeat virtutem naturalem: in tali autem caſu cenſendum eſt potius effectum à virtute naturali procedere. Quæ ratio parum ſolida eſt, cum non liceat operari cum conſcientiâ dubiâ peccati mortalis, nec ſit vlla probabilitas virtutis na-

tali poſſe aliquod agens curare ægrotum diſtantem. Deinde nihil prodeſt verbis renuntiare Sathanæ, niſi etiam de facto eius operibus quis abrenunciet, ſicut in Baptiſmo Chriſtiani omnes ſe obſtringunt.

Verùm eſt tamen in aliquibus hominibus vel mulieribus reperiri poſſe gratiam gratis datam ad propellenda aliqua mala: vt in Rege Chriſtianiſſimo Galliæ ad curandas ſtrumas, mediante tactu & adhibitis iſtis verbis cum ſigno crucis, *Rex tangit te, & Deus te ſanat*, vt obſeruari conſueuit. Quod ſimiliter reperiri poteſt in aliquibus, qui bona fide operantur, ſine vlla vanæ ſuperſtitionis obſeruantiâ; viuuntque honeſtè & ſanant aliquos morbos ſolo tactu & precibus, in quibus nihil eſt vanum & ſuperſtitioſum; exiſtimari enim poteſt tales homines donatos eſſe gratiâ aliquâ gratis datâ: Sicut vidimus hominem de ſtirpe Sancti Huberti, hac virtute pollentem circa infectos rabie. Atque iſtis adſtipulantur Carolus Baucius Pœnitentiarius Neapolitanus in *tractatu de ſuperſtitione* & Thomas Sanchez in *ſummâ lib.* 2. *cap.* 40. *num.* 47. *in fine.* Quare cum huiuſmodi diſſimulare poterit Confeſſarius.

Quæritur deinde, quomodo examinandus ſit qui confitetur ſe blaſphemum fuiſſe, nihil vltra addendo.

Reſpondetur blaſphemiam eſſe dictum contumelioſum contra DEVM aut Sanctos. Putat autem Bonacina in *explicatione primi præcepti quæſt.* 8. *puncto quarto*, blaſphemiam in DEVM eſſe eiuſdem ſpeciei, cum ea quæ eſt contra Sanctos; tum quia eadem eſt ratio de iuramento per Deum & per ſanctos, ac de blaſphemia in Deum & in Sanctos. Tum quia vtraque blaſphemia opponitur virtuti religionis, quæ eſt vnius ſpeciei, ideò vtraque blaſphemia erit eiuſdem ſpeciei. Quam ſequitur inter cæteros Gregor. de Valentia 2. 2. *diſput.* 1. *q.* 13. *puncto* 1. Vbi tamen hoc non aſſerit; nec rationes quas affert, validæ ſunt: nam iuramentum per Deum, & per Sanctos non eſt eiuſdem ſpeciei. Nec religio ſpecies eſt infima virtutis, ſed genus, quod ſub ſe continet diuerſas ſpecies, vt puta Latriam cui opponitur blaſphemia in Deum, & Duliam, & Hyperduliam, cui opponitur blaſphemia in Sanctos, & alias etiam ſpecies quibus opponuntur alia peccata. Proinde aſſerendum eſt blaſphemiam in Deum differre ſpecie à blaſphemia in Sanctos. Propterque inquirendum eſſe à blaſphemo pœnitente, an verbum contumelioſum protulerit in Deum, vel tantum in Sanctos, nec neceſſe eſt ſcire, quinam Sancti illi ſint?

Deinde verò quia blaſphemia alia eſt hæreticalis, alia ap-

tribuitur Deo aliquid contra veritatem fidei, vt dicendo eum crudelem, aut impotentem: alia verò ſimplex quæ non ſit enuntiatiuè, ſed per modum operandi, aut imprecandi, vt cùm dicitur maledictus ſit, &c. vel inuito Deo. Reſciendum erit à pœnitente quonam modo ex his duobus ſe geſſerit, quia blaſphemia hæreticalis continet errorem contra fidem, peccatumque in ea, ſi non contra fidem, ſaltem contra confeſſionem fidei, quamuis non fuerit mens hæretica Pœnitentis. Adde etiam inquirendum eſſe, an tunc verba contumelioſa prolata fuerint ex animo contra Deum expreſsè irato aut offenſo, an tantum contra proximum, vt ſæpe ſæpius accidit. In primo enim caſu eſt blaſphemia formaliter & grauiſſimum peccatum mortale, dæmonibus & damnatis familiariſſimum. In ſecundo caſu non erit blaſphemia vt cùm quis iratus dicit per Corpus Dei, per Sanguinem Dei, ſed erit ſpecies iuramenti. *Scito*, ait Caietanus in ſummula v. Blaſphemia. *Quod dicere ad Sanguinem Dei: vel Corpus Dei, ſiue inuocando per modum iurantis, ſiue reſonando in rixa, aut perturbatione contra aliquem, non eſt blaſphemia; quoniam poſtquam verbum caro factum eſt, Deus, habet & Corpus, & Sanguinem & non dicitur per modum iniuriantis, quamuis irreuerenter, cum ſecundo modo dicitur, & propterea peccatum eſt graue, non tamen mortale.* Intellige tamen Caietanum, cùm hæc dicta fuerint inaduertenter.

Quæritur nonò. An interrogandus ſit blaſphemus de conuitio in particulari, quod contra Deum protulit.

Reſpondetur Confeſſarium abſtinere poſſe ſi velit, ab huiuſmodi diſcuſſione. Quia quæcumque iniuriæ Deo irrogatæ ſint, ſunt eiuſdem ſpeciei, ſiue quis dixerit Deum crudelem, ſeu impotentem, ſeu non videntem, aut non prouidentem, & huiuſmodi. Ita Diana *de circumſt. aggra.* reſol. 51. & plerique alij. Laudabiliter tamen in praxi quidem Confeſſarij interrogant; quænam verba contumelioſa in Deum iactata fuerint, quia nonnunquam, tam horrenda ſunt, & execranda vt ex horum ſola recordatione, nedum accuſatione humilis pœnitens horrorem maximum, & dolorem peccati concipiat. Item etiam quoties in vno iræ impetu illa protulerit: quamuis enim ſit vnicum blaſphemiæ peccatum, cum quis ſine interruptione morali, multa in Deum aut in Sanctos profert conuitia: repetitio tamen aut multiplicatio conuitiorum, etſi vno impetu facta, circumſtantia eſt maximè aggrauans, cuius deformitas obiecta animo Pœnitentis, non leuiter, eum poteſt concutere, vt ferueutiùs doleat. Eſt etiam blaſphemia in

Deum diuerſæ ſpeciei à blaſphemiâ in ſanctos, ſicut cultus Dei eſt alterius ſpeciei à cultu Sanctorum. Ita Leſſius *in reſolutionibus*, verbo *Confeſſio*, etſi putet periurium per Deum & per Sanctos eſſe eiuſdem rationis.

Quæritur decimò, an debeat Confeſſarius reſcire à blaſphemo, an ex aſſuetudine diuturna blaſphemet, & cum aduertētia.

Reſpondetur affirmatiue vt noſcet Confeſſarius, an pœnitens peccauerit mortaliter. Qui enim firmiter propoſuit non blaſphemare, deteſtatuſque eſt peſſimam conſuetudinem blaſphemandi, & poſtea ex vi peſſimi habitus in verba malitiæ prorumpit, non aduertendo ſenſum verborum: ita quod ſi aduertiſſet, ea certe non protuliſſet, proindéque ſit inueterata conſuetudo, ac lapſus linguæ, ac inaduertentia, cauſa blaſphemiæ, tunc eſt blaſphemia materialiter, non formaliter, nec peccatum eſt mortale. Iuuat etiam illam aſſuetudinem notam habere, quia præſtat nonnunquam differre abſolutionem ad aliquot dies taliter aſſuetis, ſi nihil aliunde obſtet, vt diſcat non blaſphemare, & ſuæ ſaluti, cuius valde immemores ſunt, proſpiciant, dum vident ſe velut excommunicatos haberi à Sacerdote Chriſti ſupremi iudicis vices gerente.

Dixit autem, qui firmiter propoſuit amplius non blaſphemare, &c. Quia ante illud propoſitum per quod retractatur inueterata blaſphemandi conſuetudo, non minuuntur peccata in ratione grauitatis propter conſuetudinem; ſicut enim bonum maius eſt bonum, quo fit ex voluntate firmiori, & conſtantiori, ita malum maius eſt malum quo fit ex voluntate magis obſtinata, & addicta malo.

Vtrum autem vnica retractatio execrandæ conſuetudinis ſtius, eximat à peccato blaſphemum, qui reincidit pluries in eadem verba blaſphemiæ ſine aduertentiâ, & ex vi habitus & conſuetudinis, meritò diſputari poſſet. Credo autem quòd non eximat, niſi pro aliquot vicibus, putà tribus aut quatuor, poſtquam niſi iterum doleat ac ſeriò curet remedium adhibere perverſæ inclinationi, relabitur in eundem ſtatum in quo erat, ante propoſitum non blaſphemandi, omnéſque actus blaſphemiæ, licet ſint cum inaduertentia, imputabuntur ad culpam, quia voluntarij ſunt in cauſa quæ eſt illa deteſtanda conſuetudo, cui remedium efficax tenetur adhibere. Quod idem dicendum de iurandi conſuetudine. Cum enim ex recidiuis moraliter ſit ſufficienter de conſuetudine ſua adhuc regnante & vigente, niſi iterùm, iterúmque eam reprimere conetur per dolorem, & nouum propoſitum eam coërcendi, meritò cenſetur eidem conſentire cum omnibus ſuis actibus, vt

res non habet æqualem veritatem cum veritate Dei, nec eſt comparatio vlla inter verum creatum & increatum; & ſi falſum ſit, irreuerentia videtur mortalis; ſi fiat ſcienter & cum aduertentia, quia tacitè continetur in ea formula aſſerendi, negotio Dei: quid enim eſt, hoc tam verum eſt vt Deus eſt, niſi cùm iſtud falſum ſit, falſum eſt eſſe Deum? Ipſiſſimi veritatum omnium fontes non ſunt nobis acceſſibiles, vt dicebat inſignis Theologus Scotus laudatus à Corrado 1. *parte quæſito* 21. atque adeo inſolentiſſima ſuperbia eſt tantam nobis fidem arrogare, vt veritates caducas noſtras cum illis ſempiternis conferamus.

Intereſt ergo vt Confeſſarius interroget de formulis iſtis iurandi, & de intentione eas vſurpantis, vt dignoſcat, ſi verè fuerit periurus Pœnitens & ad quid teneatur, & videat ſtatum illius an ſit in peccato mortali, & cum maiori certitudine lepram à lepra diſcernat, prohibeatque expreſſiùs vt mortalia quæ verè ita ſunt.

Ad quod etiam pertinet iſta forma aſſerendi, per nomen *di*, per corpus *di*, aliqui enim ita loquuntur, non proferentes integrè nomen Dei, quia non habet intentionem vllam iurandi per Deum, & idcirco expreſſe cauent ne proferant nomen Dei. Quibus ego ſæpe dixi, ſcelus eſſe tam prope fuiſſe, conſuetudinemque hanc valde eſſe periculoſam & omnino reprimendam, ne cum aliquis iratior fuerit, intret penitus quò tam proximè ſolitus erat accedere. Qui tamen aliquoties ita loquitur, cauendo ne integre proferat nomen Dei, quia non habet intentionem iurandi, non eſt meo iudicio reus peccati mortalis; ſed venialis; & huius quidem grauioris quò frequentioris.

Quæritur decimò tertiò, an à Pœnitente ſatis inſtructo qui profitetur ſe periuriam ſextuplex commiſiſſe, requirendi ſint omnes modi & formulæ quibus nomen Dei in teſtimonium aſſumpſit.

Cenſet Bonacina in explicatione ſecundi præcepti decalogi, *quæſt.* 1. *puncto* 2. iuramentum eſſe eiuſdem ſpeciei quouis modo fiat, quia inuocatio diuini teſtimonij, in qua conſiſtit iuramenti eſſentia, eſt eiuſdem rationis quouis modo fiat, ſiue ſit aſſertorium, ſiue promiſſorium, ſiue ſimplex, ſiue ſolemne, ſiue per Deum, ſiue per Sanctos; hæc enim materialiter ſe habent ad iuramentum: Quare, inquit, in Confeſſione non eſt neceſſe, per ſe loquendo iſta exprimere, cùm non mutent ſpeciem, nec habeant aliam ſpecie malitiam per ſe loquendo. Eadem eſt Leſſij ſententia in *reſolutionibus* verb.

Confeſſ

Confeſſo caſu IX. Ex qua reſolutione concludi poſſet nequaquam Confeſſarium teneri ad ampliorem diſcuſſionem.

Videtur autem alia ſententia Suaris *lib.*3. *de iuramento c.*2. poſtquam enim diſtinxit iuramentum in vanum, quod ex eo ſolo capite malum eſt, quod careat omni vtilitate & fine bono, in iniuſtum quod eſt turpe & inhoneſtum ex parte materiæ, & in periurium, quo mendacium confirmatur tractans de eorum diſtinctione, ſubiungit. Quicquid verò ſit de eorum ſpeculatione in ordine ad mores, certum eſt ita diſtingui, vt regulariter neceſſarium ſit particularem iuramenti defectum in Confeſſione aperire: quia, vt videbimus, infinite, vt ſic dicam, in grauitate diſtinguuntur, regulariter loquendo.

Quidquid autem ſit de eorum ſententia, probabilius videtur non ſufficere tam generalem accuſationem ſextuplicis periurij. Etenim ſi iuramentum fuit exſecratorium ſuper re falſâ, continet ſpeciale peccatum contra propriam ſui ipſius charitatem. Si iuramentum fuit promiſſorium, nocet proximo, cui damnum infert, quod diſcutiendum eſt in Confeſſione; ſi periurium fuit ſolemne, reſeruatur eius abſolutio Epiſcopis, eorumque Pœnitentiariis. Idcircò non ſolum cum imperitis, ſed etiam cum doctioribus laborandum eſt Confeſſario, vt fiat integra & recta Confeſſio iuramentorum.

Notandum tamen eum qui vno continuato ſermone pluries mentitur & periurat vnum tantum peccatum committere, quod perficitur in vltimo mendacio ſeu periurio. Sic ſi quis ſine morali interruptione pluries blaſphemat, vnum tantum blaſphemiæ peccatum committit, nec tenetur in confeſſione numerum explicare. Ita Diana *part.* 3. *tractat.* 4. *reſolutione 163.*

Quæritur decimoquartò, quid inquiret maximè Confeſſarius à Pœnitente aſſueto iuramentis.

Sentiebat D. Auguſtinus ſuo tempore quam eſſent homines in iuramenta procliues. Ideo in ſerm. Domini in monte l. 1. dicebat. *Nemo nouit niſi qui expertus eſt, quam ſit difficile & conſuetudinem iurandi extinguere, & nunquam temere facere quod nonnunquam facere neceſſitas cogitat.* Nec verò meliora ſunt noſtra tempora temporibus D. Auguſtini, necdum in mundo imminuta peſſima illa iurandi ac peierandi conſuetudo. Ad quæſtionem ergo propoſitam reſpondetur; debet inquirere inter cætera an habeat conſuetudinem iurandi & mentiendi ſimul, quia longè diuerſum eſt iudicium, ſi conſuetudo ſit tantum iurandi, ſed in re verâ & ſine mendacio. Et in primo caſu tenetur Pœnitens explicare numerum iuramentorum,

quia ſunt tot peccata mortalia, atque etiam conſuetudinem illam deteſtari, quia conſtituit eum in ſtatu peccati mortalis, & in occaſione proximâ ad peccandum, eſtque talis conſuetudo peierandi, peccatum perpetuum, non ſecùs ac defectus reſtitutionis, quando fieri poteſt & non fit, quamuis interrumpatur per inaduertentiam, & defectum attentionis. Idcircò debet Pœnitens talem conſuetudinem abhorrere; vt ſic reddatur inuoluntaria, & non ampliùs peccaminoſa, poſſitque abſolutionem conſequi. Legi poteſt Suarez *l.3. de iuramento c.6. & 8.* Vbi cenſet ita ſolitum peierare ad ſingulas horas ſine diſcuſſione vllâ, an res vera ſit vel falſa, non eſſe diſpoſitum ſufficienter ad recipiendam abſolutionem, niſi propoſitum efficax concipiat de illâ tollendâ, & adhibendis medijs contra illam, non iurando ampliùs, niſi cum veritate, iuſtitia, & iudicio. De hoc autem propoſito credendum erit Pœnitenti, non obſtante quacumque præcedenti frequentia: quia ſicut potuit mutari in malum; ita etiam poterit mutari in bonum: verumtamen poſtquam Confeſſarius adhibuerit varia remedia, vt amotionem occaſionum externarum ſi quæ ſint, frequentiores Confeſſiones, aliaſque Pœnitentias pro ſingulis iuramentis temerè prolatis: vbi hæc non ſufficerent, interdum, inquit, erit vtile differre abſolutionem per aliquot dies, in quibus cogatur attentiùs vigilare, & contrariam conſuetudinem aliquo modo inchoare, & in his non eſt ſcrupuloſè procedendum, ſed facta morali diligentiâ, illa cum propoſito debet cenſeri ſufficiens, quia non oportet vt confeſſor iudicet illum non ampliùs peccaturum, ſed ſatis eſt quòd iudicet illum in præſenti habere tale propoſitum, & facere quod moraliter poteſt, vt efficax ſit: nec huiuſmodi humanæ infirmitates curari efficaciùs ab homine poſſunt.

Dilatio abſolutionis.

Quòd autem obiici poteſt conſuetudinem illam tantum conſtituere hominem in occaſione remotâ peccandi, non ſecùs ac fomitem peccandi, reſpondet *cap. 5. citato*, id verum eſt de conſuetudine iurandi cum veritate, & aduertentiâ, non verò de conſuetudine temerè iurandi, quicquid in buccam venerit, quia continet periculum proximum iurandi falſum; & quamdiu eſt voluntaria, peccaminoſa eſt, & ponit hominem in ſtatu peccati. Nec eſt ſimile de fomite, quia periculum peccandi ex illo proueniens magis eſt naturale, & contractum, quàm voluntarium, & actibus proprijs acquiſitum. Et nihilominus tenetur homo contra periculum ex fomite imminens armari orationibus & propoſito reſiſtendi, ne propter nimiam negligentiam conſtituat ſe in ſtatu peccati, pro ratione

Fomes peccati.

Confraternitatibus, Societatibus, Scolaſticis, mercatoribus & aliis, citatque octo auctores. Sed iuuat hîc attexere verba Gerſonis in l. *de vita ſpirituali*, *lect*.4. Nobis inſuper, inquit, dicendum videtur, quòd multæ inſtitutiones ſunt ad quarum obſeruationes videntur omnes ſe quotidianis iuramentis adſtringere, quas tamen obſeruare non tenentur, non quòd periurium ſit licitum; ſed quia iuramenta talia ſunt ſemper intelligenda ciuiliter: horum exempla ſumere poſſumus in præclarâ Vniuerſitate Pariſienſi, & in Eccleſiarum aliis Collegiis. Conſtat quòd nouiter intrantibus dictam Vniuerſitatem, vel Collegia, leguntur explicitè conſtitutiones aliquæ inter cæteras, quæ nullatenùs obſeruantur, quibus lectis petitur ab eis. Vultis iſta iurare? Qui reſpondent, ita iuro, nec aliquid excipiunt? Quòd ſi quis dixerit omnes præſentes, tam eos qui exigunt, quàm illos qui præſtant iuramentum, criminaliter deficere, videat quomodo tot & tales ſummæ litteraturæ, & probitatis viros poſſit abſque temeritate damnare. Hæc Gerſon.

Octauò excuti poterit num aliqua accidentia ſuperuenerint quæ iudicio prudentum ſuſpendant vel tollant rei iuramento promiſſæ adimpletionem. Vt ſi res promiſſa iam reddita ſit nociua, inutilis, vel impoſſibilis propter aliquod infortunium, vel ſi is in cuius fauorem promiſſum eſt, notabili quadam ingratitudine promiſſorem offendit, fidem ei non ſeruauit. Si etiam magna mutatio in promittente ſuperuenerit, ita vt ſi eam aduertiſſet, non promiſiſſet.

Denique conſiderabit aliquando Confeſſarius num tale ſit iuramentum, de quo per ſuperiores, Epiſcopum aut Pœnitentiarium diſpenſari poſſit, quod ſit non difficile, quando iuramentum dolo aut metu exortum eſt. Quando diſpenſatio non eſt in præiudicium proximi, ſubeſtque rationabilis cauſa diſpenſandi. Quando iuramentum in fauorem alicuius factum, nondum ei notum eſt, aut ab eo acceptatum. Quòd ſi non ſubſit cauſa diſpenſandi, ſaltem partim relaxari poterit, partim commutari, habitâ ratione circumſtantiarum. Quin etiamſi iuramentum ſit in ſolius Dei honorem factum, poterit per quemlibet Confeſſarium commutari in euidenter melius, vel rem æquè bonam, quæ ſcilicet Deo gratior ſit, vel æquè grata. Probatur quia id fieri poteſt per ipſum iurantem, vt docet Card. Coletus *l*.4. *cap*. 27. Non ſic eſt, cùm iuramentum ſit in fauorem hominis cui non ſemper æquè placet quod melius eſt.

Difficile tamen diſpenſandum eſt cum iis qui iurauerunt

iuramento confirmatur, non obligat; ſi vero metu factum fuerit, obligat propter reuerentiam Dei, qui in teſtem aſſumptus eſt.

Quintò diſquirendum erit, an iuramentum fuerit cum animo iurandi & ſe obligandi, quia fictum iuramentum, & factum ſine animo iurandi aut ſe obligandi per ſe, non obligat ad exequutionem, ſaluo præiudicio alterius. Probaturque ex c. humanæ aures causâ. 2. 2. q 5. *Diuina Iudicia talia foris noſtra verba audiunt, qualia ex intimis proferuntur.* Quòd ſi iuramentum fuerit tantùm cum animo, non adimplendi, verè obligat, quemadmodum contractus quem celebrat aliquis cum animo non ſoluendi, verè obligat ad ſolutionem. Ratio autem eſt quòd intentio non implendi non eſt contra ſubſtantiam iuramenti, vt eſt intentio non ſe obligandi; vnde per hanc deſtruitur virtus iuramenti, quia deſtructâ rei ſubſtantiâ, deſtruitur virtus; per illam autem non deſtruitur ſubſtantia iuramenti: eſt enim quid poſterius iuramento; & quod illud ſupponit.

Quod verò obiici poteſt de violatore virginis eiuſdem ſecum conditionis cum ficta promiſſione Matrimonij, quòd tenetur eam ducere. Verum eſt teneri, ſed non ex vi ficti iuramenti, ſed propter illarum nocumentum, quod non poteſt æqualiter reſarcire per pecunias cum ſit æqualis conditionis, ſed tantùm per Matrimonium cùm ipſa.

Sextò etiam conſiderari poterit num iuramentum contrarium ſit altori iuramento priùs facto, quia priùs iuramentum inducit obligationem quæ non tolletur per poſterius iuramentum, quod in eo caſu cenſetur illicitum, cùm non liceat obligationi priori deeſſe. Si tamen ſecundum iuramentum priori contrarium ſit in materiâ præiudiciali, ex qua alter damnum ſentiat, reparandum erit.

Septimò conſiderari poterit an illud quod iuramento aſſertum eſt, ſit in vſu, quia iuramentum de ſeruandis ſtatutis Collegij, Capituli, Confraternitatis, aut alicuius Communitatis quæ in deſuetudinem abierunt, vel nunquam recepta vſu fuerunt, vel per contrariam cõſuetudiné abrogata ſunt, non obligat per ſe. Ita Homobonus Pœnitentiarius Bononienſis 1.*p. Examinis Eccleſiaſtici tract.*7. *cap.*9. Siquidem iuſiurandum interpretari nos oportet de ſtatutis quamdiu fuerint in more poſita, iam enim vim amplius ſtatuti non habent, cùm in ſacris Canonibus ſcriptum ſit, quòd leges inſtituantur, cùm promulgantur; firmantur autem, cùm moribus vtentium approbantur. Quæ Doctrina notanda eſt à Confeſſario pro

Statuta Collegiorum.

Confraternitatibus, Societatibus, Scolaſticis, mercatoribus & *aliis*, citatque octo auctores. Sed iuuat hîc attexere verba Gerſonis in l. *de vita ſpirituali*, *lect*.4. Nobis inſuper, inquit, dicendum videtur, quòd multæ inſtitutiones ſunt ad quarum obſeruationes videntur omnes ſe quotidianis iuramentis adſtringere, quas tamen obſeruare non tenentur, non quòd periurium ſit licitum; ſed quia iuramenta talia ſunt ſemper intelligenda ciuiliter: horum exempla ſumere poſſumus in præclarâ Vniuerſitate Pariſienſi, & in Eccleſiarum aliis Collegiis. Conſtat quòd nouiter intrantibus dictam Vniuerſitatem, vel Collegia, leguntur explicitè conſtitutiones aliquæ inter cæteras, quæ nullatenùs obſeruantur, quibus lectis petitur ab eis. Vultis iſta iurare? Qui reſpondent, ita iuro, nec aliquid excipiunt? Quòd ſi quis dixerit omnes præſentes, tam eos qui exigunt, quàm illos qui præſtant iuramentum, criminaliter deficere, videat quomodo tot & tales ſummæ litteraturæ, & probitatis viros poſſit abſque temeritate damnare. Hæc Gerſon.

Octauò excuti poterit num aliqua accidentia ſuperuenerint quæ iudicio prudentum ſuſpendant vel tollant rei iuramento promiſſæ adimpletionem. Vt ſi res promiſſa iam reddita ſit nociua, inutilis, vel impoſſibilis propter aliquod infortunium, vel ſi is in cuius fauorem promiſſum eſt, notabili quadam ingratitudine promiſſorem offendit, fidem ei non ſeruauit. Si etiam magna mutatio in promittente ſuperuenerit, ita vt ſi eam aduertiſſet, non promiſiſſet.

Denique conſiderabit aliquando Confeſſarius num tale ſit iuramentum, de quo per ſuperiores, Epiſcopum aut Pœnitentiarium diſpenſari poſſit, quod ſit non difficile, quando iuramentum dolo aut metu exortum eſt. Quando diſpenſatio non eſt in præiudicium proximi, ſubeſtque rationabilis cauſa diſpenſandi. Quando iuramentum in fauorem alicuius factum, nondum ei notum eſt, aut ab eo acceptatum. Quòd ſi non ſubſit cauſa diſpenſandi, ſaltem partim relaxari poterit, partim commutari, habitâ ratione circumſtantiarum. Quin etiamſi iuramentum ſit in ſolius DEI honorem factum, poterit per quemlibet Confeſſarium commutari in euidenter melius, vel rem æquè bonam, quæ ſcilicet Deo gratior ſit, vel æquè grata. Probatur quia id fieri poteſt per ipſum iurantem, vt docet Card. Coletus *l*.4. *cap*. 27. Non ſic eſt, cùm iuramentum eſt in fauorem hominis cui non ſemper æquè placet quod melius eſt.

Difficile tamen diſpenſandum eſt cum iis qui iurauerunt

ſe nunquam ſuſuros, quando ludus talis eſt, vt in eo [illegible]tur notabilis quantitas pecuniarum. Talibus potius perſuadendum eſt vt votum ſeruent, nec voluit aliàs Pius V. diſpenſare in huiuſmodi, teſte Corrado *in addit. ad q.* 138. *reſponſorum.*

Quæritur decimo-ſextò, de quibus interroganda ſit quæ nubere intendit, & tamen dubitat ſe aliàs ſimplex votum caſtitatis, aut religionis emiſiſſe, dum eſſet iunior.

Id non raró accidit vt nubere velint quæ caſtitatem vouerunt, aut putant, dubitantve maxime ſe vouiſſe, & putaui ſæpè Sathanam impellere quoſdam homines vt ea magis expetant ad matrimonium, quæ voto ſe obſtrinxerunt, vt ſic votum reddant irritum, & ſi non vouiſſent, non ita adeſſet nuptiarum occaſio. Vt vt ſit, inter illas quædam verè vouerunt, aliæ non vouerunt, ſed ſcrupulis anguntur, multúmque negotij faceſſunt ad diſcernendum de voti veritate.

Notandum eſt, vt ait de Graffis 2. p. *Deciſion. aurearum* c. 3. *in voto.* tria ex parte vouentis conſideranda eſſe vt votum teneat, rationis deliberationem, propoſitum voluntatis, & promiſſionem quâ demum ratio voti perficitur. Hæc igitur tria primò diſcutienda erunt in caſu propoſito, & à ſe inuicem diſtinguenda, ne propoſitum pro ipſo voto accipiatur.

Deinde petendum eſt ab eis qui dubiis agitantur ea de re, an cum aliqua præmeditatione id egerint, quo anno ætatis, quibus verbis in vouendo vſæ fuerint; vt enim in Baptiſmo non fit propriè votum, qui tria iſta verba, quæ dicit baptizatus *abrenuntio*, *volo*, *credo*, non ſignificant vllam promiſſionem, ſic ſæpè non eſt votum, cum nulla verba iſtud denotant: petendum inſuper num ratum habuerint aliquando primum votum, & quo ætatis anno, quo motiuo inductæ fuerint. An tunc temporis cùm vouerunt, ſciuerint naturam voti, eiuſque virtutem ad obligandum, an habuerint intentionem ſe obligandi. An denique diſtinxerint inter votum caſtitatis, & votum non nubendi; vtrumque enim apud pleraſque confunditur, creduntque votum non nubendi votum eſſe caſtitatis ſimpliciter.

Ex his interrogationibus iuuari poterit Confeſſarius ad indagandam rei veritatem, & ad ſapienter conſulendum in iſta occaſione. Aliquæ enim habent tentationes vouendi ad ſingulos ferè dies, in quibus putant ſe vouere, cùm ex abrupto ſola voti conſideratio earum mentem pulſat, quæ verè non vouent, nec audiendæ ſunt, ſed reiiciendæ cum frequentiùs de votis ſuis imaginariis conſulunt. Si ante vſum rationis id

vouerunt, non videntur teneri; item ſi ante annos pubertatis, & ſimiliter pater, aut mater patre mortuo, eaque vota pro patria poteſtate irritent, nec peccat pater in reuocando, quia vtitur patria poteſtate ſibi à Deo conceſſâ. Ita de Graſſis *loco citato*. Etſi enim poſſint ſe obligare Diabolo per peccatum mortale, vel inuitis parentibus, vnde aliquis colligeret etiam ſe poſſe obligare Deo ſine conſenſu parentum; vſu tamen receptum vt parentes talia vota impuberum irritent, modò tamen poſt pubertatem ea non confirmauerint. Ita Leſſius de iuſt. l. 2. c. 40. dubit. 10. de voto. Imò cum iſte modus ſit ſecurus & facilior, atque etiam in Scriptura ſacra *Numerorum 30. cap.* authoritatem habens, præſtat aliquando eos eaſve quæ ante pubertatem ſic vouerunt, remittere ad patrem tutoremque aut tutricem, vt talia vota pro authoritate ſuâ irritent; quoniam dantur Romæ diſpenſationes ſæpe cum valde difficilius conditionibus, vnde fiunt inutiles, & ſæpius duplicatis expenſis Romam redeundum eſt; vt mitigentur, & tandem quæcumque conditiones apponantur, difficultatem ingeniunt diſcreto viro Confeſſori, cum periculum lapſus in carnem non ſit æquale in omni die & anno, & ſæpe maius ſit ex importunitate procorum.

Si ſciuerint virtutem voti ad obligandum, etſi expreſſam intentionem ſe obligandi non habuerint, ex hac parte votum non poterit irritum haberi: quemadmodum enim qui cognoſcit iuramentum, habere vim obligandi, iurando ſe obligat, etſi expreſsè id non intendat, ſic qui cognoſcit votum habere vim obligandi, inter vouendum ligatur, conſeturque tacitè intendere ſe obligare, quando expreſsè non intendit contrarium.

Si verò habuerint vouendo ſolam intentionem non nubendi, votum eorum non eſt reſeruatum Summo Pontifici, vt eſt votum caſtitatis, & religionis, ideóque poterit ex causâ diſpenſare Pœnitentiarius habens poteſtatem ab Epiſcopo, iuxta ea quæ tradit Thomas Sanchez in *ſumma l. 4. cap. 38. num. 20.* poſt Paludanum, D. Antonium & Sairum, de quibus *infra* magis patebit. Quod etiam poterit, ſi quis vouit ſe fore Subdiaconum aut Sacerdotem propter eamdem rationem, quia de iis votis diſpenſare poteſt Epiſcopus, aut eius Pœnitentiarius, qui habetur pro magno eius Vicario in iis quæ ſpectant ad forum interius quæ ſibi Papa non reſeruauit. Non verò de voto caſtitatis aut religionis, niſi forſitan ad eum accedant, cùm iam omnia parata ſunt ad nuptias, nec differri poſſunt ſine ſcandalo: in illa enim vrgentiſſimâ ne-

ceſſitate, poteſtatem habet Epiſcopus diſpenſandi ſeu potius commutandi vota illa, reſeruata alias Summo pontifici: ſimiliter ſi accedant poſt Matrimonium iam contractum: propter neceſſitatem enim reddendi debitum, etiam videtur Epiſcopus habere poteſtatem concedendi vſum Matrimonij quamdiu durauerit, & intelligitur ſummus Pontifex ex naturali quadam æquitate noluiſſe in his caſibus vota hæc ſimplicia ſibi reſeruaſſe, propter grauia incommoda quæ exinde ſequerentur.

Probabile eſt etiam votum caſtitatis conditionatum, conditione adimpleta non eſſe reſeruatum Papæ, quia ab initio propter conditionem reſeruatum non erat. Nec votum religionis, cum ſtatus religioſus redditus fuerit impoſſibilis ante profeſſionem ex superueniente corporis infirmitate.

Extra autem hos caſus debet Confeſſarius ad Bancarios remittere qui Romæ diſpenſationem obtineant, mediantibus decem, aut duodecim libellis, (ſecundùm ius antiquum, nam hodie ferè duplum exigunt) quæ ipſis Bancariis dantur pro procuratione, delatione & aliis impenſis Scripti Pontificij, quo poteſtas ſit doctori in Theologiâ, aut in decretis ex approbatis ab ordinario, in actu confeſſionis, huiuſmodi vota in pia opera commutandi, ad effectum contrahendi Matrimonij pro vna vice, ſi preces veritate nitantur, nimirum ſi periculum ſit aliquando incontinentiæ propter nimios ſtimulos carnis, aut ſatis virium & ſanitatis non ſuppetat ad ferenda religionis onera. Neque enim Summus Pontifex: errat autem in iſtis diſpenſationibus, quas non concedit niſi ob iuſtas cauſas, earumque veritatis examen committit Doctoribus approbatis, vt eas examinent in ipſo actu Confeſſionis Sacramentalis. Eſt autem iſta regula quam ſeruat Summus Pontifex in diſpenſationibus, vt quotieſcumque aliquid promittitur, quo ſeruato ſalus corporalis aut ſpiritualis amittitur, & peccatum mortale incurritur, votum non ſeruetur. Quæ conſideranda ſunt ab iis qui breuia Apoſtolica executioni demandant in ipſo actu Confeſſionis Sacramentalis. Sicut & cum plures cauſæ diſpenſandi propoſitæ ſunt, ſi vna ſit vera quæ ſufficiens fuiſſet ex conſuetudine & ſtilo ad diſpenſandum, non impeditur diſpenſatio, etſi alia ſit falſa. Docet Pontius de *matrimonio lib. cap.*8. §. *vltimo.* Quod notandum erit etiam pro foro exteriori.

Quæritur decimo ſeptimò, quid examinabit Confeſſor in Pœnitente qui indiget interrogari, vt ſciat num peccauerit circa feſti obſeruationem.

Ad duo capita reducuntur quæ inquiri poſſunt in iſto articulo, aliqua enim obſeruanda ſunt in die feſto quodcumque ſit, & aliqua etiam vitanda. Vnum quod obſeruandum eſt ſub pœna peccati mortalis eſt auditio Miſſæ propter præceptum Eccleſiæ; quare de iſta re interrogari debet Pœnitens, an audierit vel interfuerit Miſſæ cum debita attentione ſaltem ab Euangelio vſque ad finem. *Examen tertij præcepti.*

Neque probabilis eſt opinio Nider. in *præceptorio*, vbi docet ſufficere audire Miſſam quacumque die hebdomadæ cum intentione ſatisfaciendi pro die feſto, quia qui præuenit diem ſolutionis debiti, non minùs bene ſoluit quam qui ipſo die *ſoluit.* Etenim ſi iſta ratio valeret, omnia turbarentur in Eccleſia: præueniretur enim dies ieiunij, & quiſque pro libito diem ſibi ſeligere poſſet ad abſtinendum ab operibus ſeruilibus, & ad implenda alia præcepta Eccleſiæ; vnde fieret, vt vnitas, & congregatio fidelium in orando, & ieiunando diſſiparetur cum eius virtute: eſt enim virtus vnita fortior ſeipsâ diſpersâ. Non eſt autem opus interrogare an Pœnitens die feſto actum amoris, aut contritionis elicuerit; etſi enim id optimum ſit, non eſt tamen obligatorium ſub pœna peccati mortalis. Nec etiam neceſſarium eſt interrogare vtrùm eſſet in ſtatu gratiæ, & charitatis cùm audiret Miſſam. Poteſt enim etiam exiſtens in peccato mortali habituali, quod vocant Theologi, audire Miſſam, ſine nouo peccato.

Qui verò de Miſsâ Parochiali, vt vocant. Interrogabitne Confeſſarius, an ſaltem tribus Dominicis illi interfuerit pœnitens ſaltem ſemel: cum eâ de re præceptum faciant quædam Concilia Prouincialia. Reſpondeo in Prouinciis in quibus ipſa Concilia quæ de hac re ſtatuunt, recepta ſunt & obligant, debere pœnitentes hac de re examinari. Non puto autem talia Concilia vbique recepta eſſe ſub obligatione peccati mortalis. Vnde & in manuali Pariſienſi eſt tantum monitum, & exhortatio ad illud, nō præceptum, quod à quibuſdam concionatoribus deberet conſiderari. Nihilominus Iodocus Clictoueus Doctor Pariſienſis *ſermone de tertio præcepto* explicans, vt omnes obſtringantur audire Miſſam reuerenter diebus feſtis, addit. Quod potiſſimum de Miſſa Parochiali eſt intelligendum, quoniam ad illam præſertim audiendam obligantur parochiani, dummodo non habeant aliquod legitimum impedimentum, quod rationabiliter eos excuſet: ergo qui ex negligentia aut contemptu diebus feſtis non audiunt Miſſam, nec conueniunt ad Eccleſiam, nullam penitus habentes excuſationem, neque curant audire ſuam

ſolet eſſe conditio filiorum quàm ſeruorum. Quare multa ſunt licitè à Christianis in feſtis, quæ in Sabbato Iudæorum omnino erant prohibita. Quare à diſcuſſione plurimorum operum poterit abſtinere Confeſſarius, quorum nonnulla in ſequenti quæſtione declaranda ſunt, vt exindè iudicium probabile de cæteris haberi poſſit.

Quæritur decimononò, quas cauſas diſcutiet Confeſſarius, vt videat an is qui feſto laborauit in aliquo opere, immunis ſit à peccato.

Reſpondetur primò non eſſe conſiderandum an qui aliquod opus exercuit lucri cauſâ fecerit vel ſine ſpe lucri, quia finis iſte eſt per accidens? neque ex eo redditur opus aut magis, aut minus ſeruile quod fiat ob pecuniam, an gratis, idcirco regulariter poteſt Confeſſarius ſuperſedere diſcuſſioni iſtius finis. In cuius locum vtiliùs poterit inquirere.

An multùm vel parùm laborauerit in feſto, aut dominico die, excuſantur enim à mortali parùm laborantes, qui vendunt, aut emunt aliquid in paruo temporis ſpatio; maxime non apertis officinis, qui aliquid circa ſe agunt, ſuendo, tondendo cum aliqua neceſſitate, parum temporis inſumendo; qua ratione excuſari poſſunt barbitonſores qui vnum aut alterum tondent. Maxime quod tonſio capillorum ſit ad ornatum corporis, qui die vetitus non eſt: putat autem Diana *in compendio*, verbo *feſtum* requiri duas horas vt quis peccet mortaliter, ratione temporis inſumpti. Bonacina *in explic. 3. praced. punct.* 3. dicit vnam horam ſufficere. Alij relinquunt iudicio prudentium, minúſque temporis requiritur in operibus ſeruilibus, quæ cum multo labore, & ſtrepitu fiunt, vt opera fabrorum. Quod ſatis prudenter videtur dictum, quandoquidem ex multo ſtrepitu magis turbetur ſolemnitas feſtorum.

Si laborauit aliquid agendo quod magis immediatè referatur ad cultum diuinum, vt mundando, & ornando templum aulæis & tapetibus. Non excuſantur tamen qui caſulas conficerent, & calices ad celebrandum Miſſam, quia hæc opera remotiùs ad cultum diuinum referuntur; verſantur enim circa inſtrumenta diuini cultus, non circa ipſum cultum, nec ita ſimultanea ſunt cum diuino cultu.

3. Si laborauerit in opere pietatis & miſericordiæ erga proximum, vt ſeruiendo infirmo, ſepeliendo mortuum, iudicando cauſas miſerabilium perſonarum, atque etiam ius dicendo ruſticis in villis, quod aliis diebus non poſſint, ſine damno conuenire. Vt autem quis excuſetur à mortali, oportet vt opus ſit per ſe opus pietatis & miſericordiæ, non verò per accidens & ex ſola in tentione operantis.

4. *Si* opus fuerit valde neceſſarium, quia ob neceſſitatem multi excuſantur, & eò magis quòd neceſſitas bonum communius reſpicit, vt nuntij qui litteras deferunt, & diebus feſtis iter perſequuntur, etiamſi nonnunquam Miſſæ deſint. Artifices eorum quæ continuatam operam exigunt. Valdè pauperes qui ægrè vitam ſuſtentant,ſi clam laborant ad vitandum ſcandalum, auditâ Miſsâ, excuſantur. Sartores qui veſtes lugubres conficiunt quòd tempus vrgeat, qui etiam tres aut quatuor horas impendunt ad perficiendas veſtes, quas ſi non reddiderint die ſolemniori illis præfixo, offenſam eorum incurrunt per quos vitam ſuſtentant, vt qui vnde operentur illis ſubminiſtrant; vndè poſteà fiet vt egeant. Serui qui coguntur à dominis, non tamen in contemptum feſti, & niſi laborent foras mittentur, nec niſi difficile admodùm alios dominos inuenient, & à quibus forſan ſimiliter cogentur: Coqui ſimiliter qui neceſſaria parant ad victum, ancillæ quæ opus domeſticum perficiunt, milites qui ſtruunt aggeres, aut pugnant.

5. Inquirere poterit Confeſſarius, an opus ſit ex conſuetudine generali aut ſpeciali toleratum, nec de facto contradicant Epiſcopi. Quo titulo multæ nundinæ in burgis & vrbibus celebrantur ſine peccato,auditâ tamen miſsâ,& ſi quis vellet iſta impedire, contra torrentem niteretur, quòd ex omni memoria fieri ſolebant. Quamuis autem aliquæ conſtitutiones Epiſcoporum iſta prohibeant, nihilominùs vſu non ſunt receptæ, neque etiam in iſtis, ſatis eſt quòd verbis contradicant Epiſcopi, niſi etiam de facto iſta impediant, vt docet Gerſon *de vita ſpirituali lect.* 4. *corol.* 10. quia aliàs, conſtitutiones huiuſmodi eſſent in laqueum infinitarum animarum.

6. Maximè debet inquirere Confeſſarius quodnam ſit opus in quo Pœnitens laborauerit,an ſit opus verè ſeruile & mechanicum quodque à ſolis ſeruis præſtari ſoleat ad vtilitatem corporis. Quædã enim ſunt opera ſpiritualia & magis animæ propria,quã corporis;licet etiã ſuo modo corpus cooperetur; talia ſunt oratio,lectio,compoſitio libri, diſputatio,prædicatio,& ſimilia vt quæ rem ab anima & ad animam ipſam referantur. Alia ſunt mere corporalia, vt fodere terram,colere vineam, & inter ea quædam magis propria ſeruorum, quàm dominorum, quæ omninò prohibita ſunt, niſi ex aliqua ex præcedentibus rationibus excuſentur: alia verò communia ſunt ſeruis & dominis, vt iter agere, venari & ſimilia, quæ audito ſacro ſerari poſſunt. Hæc omnia aſſeruntur à pluribus authoribus, inter quos Hieronymus Hangeſtus in *Moral. cap.* 8. ita ait.

Sanctificationis Dominicæ præceptum præcepto ſubuentionis ſibi vel proximo non præualet in his, quæ moram commodè non patiuntur: quare opera ſeruilia huic ſeruientia minimè ſabbati ſanctificationem violant: patet; iſtud eſt naturale & diuinum, illud autem poſitiuum & iuris humani, &c. præualet igitur ſubuentionis ius maximè cùm moram non patitur, nec commodè differri, nec præueniri poteſt: non enim ſemper requiritur extrema neceſſitas, modo ſit irrecuperabilis vtilitas: gratiâ exempli (inſtante repentinâ pluuiâ, tempeſtate vel hoſtibus) adduci poſſunt in horreum frumentum agrorum, fœnum paratorum & alia quorum imminet perditio vel notabilis deterioratio. Poſſunt fabri equis ferra iungere, cùm id commodè differri nequeat. Nonnullis locis Dominicâ mane aguntur cauſæ & Iudicia quibus pauperes aliis diebus commodè intereſſe nequirent; & permittuntur vendi in templorum cœmeteriis minuta, prout zonæ, gladij, fructus, & alia huiuſmodi, quæ à pauperibus emuntur, non potentibus commodè alio die vacare, &c.

Ex quibus patet plura opera in feſtis Chriſtianorum licita eſſe; alia quidem ex vno capite, alia verò ex pluribus capitibus, vt eſt labor molitioris qui excuſari poteſt à peccato, tum ob leuem occupationem quæ ordinarie adhibetur, tum ad captandam opportunitatem venti & aquarum, quâ elapsâ coguntur ſæpe molitores per multos dies otioſi eſſe cum damno proprio & etiam publico, vt accidit nonnunquam in pagis Lutetiæ circumiacentibus.

Quæ omnia fuſiùs forſitan proſequuti ſumus, quàm ferat inſtitutum præſentis tractatus. Non quòd laxare conſcientias, peccatiſve fauere vllo modo velimus, abſit. Sed quia nouimus ſæpe ſæpius Confeſſarios minùs inſtructos in iſtis, multùm temporis & operæ deperdere, dum fruſtrà conantur diſſuadere aliqua opera, quæ iudicio plurium grauiſſimorum doctorum, tolerari poſſunt: & dum in iſtis non neceſſariis occupantur, replent ſcrupulis Pœnitentes, eorum conſcientias non exonerant, ſed reddunt erroneas, & dum tempus in iſtis elabitur, non monent, nec adhortantur & inſtruunt in aliis valdè neceſſariis, vt nullus ſit fructus plurium Confeſſionum, quòd Confeſſarij quidam plus zelo feruenti abundent, quam ſcientiâ æquitatis & Epicheiæ. Vndè incutiunt metum peccati mortalis, vbi vix reperitur veniale: ſi enim accedat molitor, quem velis deterrere à molendino circumagendo diebus feſtis & Dominicis poſt auditum ſacrum, qui pluribus grauiſſimis aliis criminibus ſit oneratus, quantò molimine ages, vt pro-

miſſum ab eo extorqueas ea de re, an vacabit tibi eum de veris & indubitatis peccatis arguere? & tamen propoſitum vix per tres dies ſeruaturus eſt. Sapienter ſcripſit Gerſon *in tract. præcit. lect. eadem, corollario* 11. Quid prodeſt, imò quid non obeſt coarctare plus iuſto mandatum Dei, quod eſt latum nimis? Quid inſuper expedit amarius grauiuſque nimis reddere iugum CHRISTI, quod ſuaue eſt, & onus eius leue? Nam etſi contemptus ex hac laxatione & dulcedine apud quoſdam improbos maior oriatur, habentes velamen malitiæ libertatem; Eſt apud alios bene inſtitutos aliter, qui gratiarum reſonabunt actiones, præſtabitur etiam ſedulius obſequium Domino & patri tantæ manſuetudinis, cuius mandata grauia non ſunt, & qui vult nos non tentari & grauari ſupra id quod poſſumus.

Quæritur vigeſimò, quidnam diſcutiet Confeſſarius de amore erga proximum.

Etſi teneamur diligere proximum ſicut nos ipſos, quia præceptum Domini eſt. Matth. 22. *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*: Cenſet tamen Suarez diſp. 5. de præcepto charitatis, exercitium interiorum actuum amoris erga proximum per ſe non obligare, ſicut obligat erga DEVM: ita vt teneamur amare proximum interno actu in illo ſiſtendo. Ratio eſt, quia amor internus non patet proximo, ſicut patet DEO. Item amor DEI per ſe eſt quidam cultus Deo debitus, non verò ſic eſt amor proximi. Hinc fit, hunc amorem internum ſolum cadere ſub præcepto, vel quando neceſſarius eſt ad opus externum, & beneficium proximo præſtandum, vel ad vitandum odium & offenſionem proximi, vt ſi occurrat neceſſitas miſericordiæ, vel neceſſitas vitandi odium. Ex quibus inferre liceret, non eſſe interrogandum Pœnitentem, an actus amoris erga proximum elicuerit, ſicut diximus ſuprà, neceſſarium eſſe interrogare de actu interno amoris erga DEVM.

Sed rationes Suaris non ſunt validæ: non prima, quia non eſt neceſſarium, vt videat proximus actum quo amari debet, & in neceſſitate adiuuari, ſatis eſt quod videt pater cœleſtis in abſcondito. Non ſecunda, quia non requiritur, aliquid eſſe cultum Deo debitum, vt ſit præceptum. Quare cùm iſtæ rationes nihil probent, & non minus expreſſe Scriptura ſacra amorem proximi iubeat ac amorem Dei, & ſecundum præceptum de amore proximi ſimile ſit primo de amore Dei, probabilius eſt actum interioris amoris proximi aliquando obligare etiam ſeclusâ neceſſitate operum miſericordiæ, & vitandi odij & offenſæ proximi, ita vt teneatur homo aliquando in vita amare *Actus amoris proximi.*

proximos actu interno & affectuoſo, deſiderando eis ſalutem & vitam beatam. Eſtque hæc ſententia Doctoris Irrefragabilis Alenſis *in ſummâ de virtutibus collat.* 65. *art.* 2. vbi contendit in duobus præceptis Matth. 22. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. & proximum tuum ſicut teipſum*, non præcipi niſi charitatem affectualem, quia nunquam aliàs iſta charitas præciperetur. Tum quia omnis actus neceſſarius ad ſalutem eſt in præcepto, at charitas affectualis eſt actus neceſſarius ad ſalutem. Tum quia ordo charitatis affectualis eſt in præcepto: Ergo eſt etiam ipſa charitas affectuoſa. Cuius enim ordo eſt in præcepto, ipſum eſt in præcepto. Conatúrque explicare verba D. Bernardi. *Serm.* 50. *in Cantica*, vbi videtur aſſerere ſola opera externa charitatis tam DEI quàm proximi eſſe in præcepto. Non tamen id conſtanter omninò aſſerit D. Bernardus, ſtatim enim ſubiungit, aut ſi placet tibi magis de affectuali datum fuiſſe mandatum, non inde contendo, dummodò acquieſcas & tu mihi, quod minime in vita iſta poſſit ab aliquo hominum, vel poterit adimpleri. Scilicet ſi conſideretur in ſummo gradu, vt explicat idem Alenſis.

Vt igitur ad quæſtionem propoſitam redeamus, videtur eſſe ex Officio Confeſſarij, non penitùs negligere in Pœnitentibus obligationem quâ tenentur, ad dilectionem affectuoſam proximi. Quia verò tempus iſtius dilectionis & illius obligationis vix alicui notum, necdum à Theologis apertum, nollem vt ex hoc capite perturbaret conſcientias pro præterito tempore, ſed moneret aliquando de iſta obligatione, iniungerétque pro ſatisfactione, aliquos huiuſmodi actus internos, præcipiendo illis vt decies interiùs hunc actum efformarent. O DEVS *Optime, vtinam omnes ad agnitionem veritatis, & ad vitam beatam peruenirent*!

Dubitatur verò an quid inquirendum ſit ab eo qui aliàs odium & inimicitias geſſit cum aliquo quem non vult videre nec reſalutare, etiamſi alius alioqui eum vellet & reſalutare. Reſpondetur inquirendum eſſe; An omne odium interiùs dimiſerit ac ſigna amicitiæ communia exhibere paratus ſit: ſic enim poterit abſolui, etiamſi nollet ſigna amicitiæ particularia illi demonſtrare, ad quæ in rigore non tenetur. Vnde D. Auguſtinus in 1. Epiſt. Ioan. tract. loquens de dilectione inimicorum ait, *opta illi vt habeat vitam æternam, neque enim carnalis noſtra dilectio eſſe debet*. Eodē modo abſoluendi ſunt parentes qui filios immorigeros priuant conſpectu ſuo; Tantúmque monendi ſunt, vt id fiat ad aliquod tempus

tempus: donec ipſi filij culpam agnoſcant ac reſipiſcant.

Porrò eſt difficultas ſpecialis de ligantibus quibus omnimodè ſufficiens ſatisfactio offertur à parte, num teneantur illam acceptare ac deſiſtere à lite; in quâ videtur ſtandum pro parte affirmatiuâ vt *infrà* patebit 3. *parte*. Ad idem præceptum reducenda eſt quorundam difficultas orta ex verbis Evangelicis Matth. 5. *Si ergo offers munus tuum ad altare & ibi recordatus fueris quod frater habet aliquid aduersũ te, relinque ibi munus tuum ante altare & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.* Quaſi verba iſta obligarent ad pacandum cum omni humilitate animum proximi aduerſum nos irati, antequam ad Eccleſiam accederemus aut ad orationem, diſſoluit autem has difficultates D. Auguſt. lib. 1. *de ſermone Domini in monte cap.* 7. non ad litteram hæc accipienda, ſed prorſus ad ſpiritualia reducenda eſſe docens. Si in mentem venerit, inquit, quod aliquid habeat adverſum nos frater, id eſt, *ſi nos in aliquo eum læſimus*: Tunc enim habet aliquid aduerſum nos: nam nos aduerſu illum habemus, ſi ipſe non læſerit. Vbi non eſt opus pergere ad reconciliationem, &c. Vbi concludit, ſi proximus nos offenderit non nos ipſum, ſufficere vt ex animo ei remittatur. Si vero eum offendimus, pergendum eſſe ad reconciliationem non pedibus corporis, ſed motibus animi, *vt te*, inquit, *humili affectu proſternas ad quem chara cogitatione concurreris in conſpectu eius cui munus oblaturus es.*

Quibuſdam tamen laxior videtur hæc D. Auguſtini reſolutio, tantumque locum habere putant in abſentia fratris aut proximi quem offendimus. Nam ſatisfactionem proportionatam offenſæ contra proximum, ſi ſuppetat locus, occaſio & facultas, differre non licet. Nec debet Chriſtianus de humiliatione ſua erubeſcere, quia non ſumus in hac vita vt alter altero ſe oſtendat aut oſtentet innocentiorem vel ſanctiorem, qua in via delictorum ſumus. Nihil idcirco aliud nobis arrogemus, quam delicta noſtra? quæ non frontosè aut temere excuſemus, ſed humiliter ac verecundè agnoſcamus. Verum exequutioni huius doctrinæ obſtaculum eſt non leue, quod cum duo mutuis diſceptationibus concertauerint, diſcedunt ita alter ab altero, vt neuter ſe reum iudicet & anſam contentionis dediſſe, nec ſe reconciliandum proximo, ſed proximum ſibi, vterque enim ſibi innocens videtur, & licet perfectionis ſit ſe imperfectiorem agnoſcere ac fratrem offendiſſe priorem, vbi res dubia eſt: at non quærunt homines quod eſt perfectionis; ſed quod eſt *Offenſa mutua.*

obligationis in rigore ſub pœna peccati mortalis & damnationis: nam nec de venialibus magna eſt cura. Vndè ſæpe fit vt odia in animo permaneant quaſi ignis ſub cinere latens, qui ſuo tempore magnum incendium excitat. Ideò non oſcitanter confeſſario invigilandum eſt ad diſcernendam pœnitentis obligationem, ad ſatisfaciendum proximo quem læſerit prior, vt ſi verbo læſerit, verbo humili placet, ſi iniuria grauauerit, beneficio ac reſtitutione conſoletur: ſi contempſerit, honore afficiat, & pro ratione vulneris illati remedium apponat. Niſi forte locus ſit aliquando mutuæ compenſationi ex mutua & coæquali læſione ac iniuria.

Quæritur vigeſimo-primò, quid de operibus miſericordiæ inquiret Confeſſarius.

Hic ſe prolixæ diſſertationis campus aperit, & quo magis progredimur, plura ſeſe oſtendunt ſcitu digniſſima à Confeſſariis, qui propterea non inutiliter legent addiſcentque ea quæ ab eruditis Theologis traduntur in tractatu de charitate. Nunc interim miramur quod aliàs in opuſculis leſſij viri piiſſimi & doctiſſimi legimus, clarâ voce Chriſtum in die iudicij non judicaturum ex operibus miſericordiæ, contra tam manifeſta Euangelij verba Matth. 25. *Eſuriui & non dediſtis mihi manducare, &c.* qua de re vide à nobis dicta *in Supplemento 2. Theol. affect.* ſub finem.

Notandum eſt igitur opera miſericordiæ obligare primùm quidem ſub peccato mortali, in extrema neceſſitate, quæ intelligitur tunc adeſſe, cùm eſt evidens periculum mortis mutilationis membri; amentiæ, infamiæ, peccati mortalis ex infirmitate aut ignorantia, non ex purâ malitiâ; in variis enim bonis conſiſtit illa extrema neceſſitas. Túncque obligat præceptum miſericordiæ ad ſubueniendum, ſi neceſſitas nota ſit, nec perfectum ſit evidenter alium prius ſubuenturum, ſuppetántque media ſufficientia ſine grauiſſimo ſuo incommodo. Vndè quiſque debet eſſe diſpoſitus ad ſuccurrendum proximo in tali neceſſitate, toties quoties ſeſe obtulerit, poſitis conditionibus anteà allatis, & de hac re poteſt interrogari.

In communi autem neceſſitate, qualis eſt illa pauperum communium, & graui, cùm quis multa grauia patitur, extra tamen euidens illud periculum mortis & aliarum rerum, quidā putant non eſſe præceptum. Quæ ſententia mihi non probatur abſolutè. Tenetur enim quiſque ſaltem aliquando & aliquibus eorum qui in communi vel in graui degunt neceſſitate, pro ratione facultatis ſuæ auxilium aliquod ferre. Itavt dicatur peccet qui per multum temporis nullum opus miſericor-

die exercuit, exiſtentibus tot pauperibus & miſeris: ſi enim omnes ita agerent, neceſſitate perirent, cùm aliunde ſi omnes aliquando proximos adiuvent, ſufficienter illis ſubuenitur vt ponantur extrà extremam neceſſitatem. Ita etiam peccat ille qui nullam fraternam correctionem adhibet peccatoribus qui tot paſſim inueniuntur, annoſque tranſigit integros ſine exercitio iſtius operis miſericordiæ. Limitare autem tempus & momenta iſtius obligationis ſub pœnâ peccati, non eſt in noſtrâ poteſtate & ſcientiâ, vt meritò plures dicere debeant: *Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me Domine.*

Diximus autem, ſit neceſſitas nota ſit, ſcilicet vel per ipſos pauperes, ad quos ſpecta neceſſitates ſuas palam facere & rogare auxilium, vel per alios fide dignos. Quia non videtur præceptum ſub mortali, vt priuatæ perſonæ teneantur inquirere quinam ſint indigentes. Quam difficultatem his verbis explicat D. Thomas *quodlibeto* 8. *art.* 12. ſuppoſito quod aliquis habeat de ſuperfluo & reſpectu indiuidui & reſpectu perſonæ, quod tenetur pauperibus erogare: Aut videt in paupere petente euidentia ſigna extremæ neceſſitatis, aut non. Si videt, certum eſt quod tenetur dare & peccat non dando; in hoc enim caſu loquitur Ambroſius, *paſce fame morientem; ſi non paviſti occidiſti.* Si verò non appareant, tunc non tenetur dare pauperi petenti: quia quamuis teneatur dare ſuperfluum pauperibus, non tamen tenetur omnibus dare, nec huic dare: ſed tenetur diſtribuere ſecundum quod ſibi viſum fuerit opportunum. Nec tenetur inquirere quia hoc eſſet nimis graue, quod de omnibus pauperibus inquireret, & præcipuè cùm ad eum qui neceſſitatem patitur, pertineat vt neceſſitatem ſuam exponat. Hæc D. Thomas, ex quibus multa colligi poſſunt de obligatione operum ſpiritualium miſericordiæ, quæ imitantur opera corporalia eiuſdem virtutis miſericordiæ.

Quæritur vigeſimo-ſecundò. Quid examinabit Confeſſarius in pœnitente qui ſe cogi dicit ad hæreſin, ad turpia, aut ad aliquod aliud peccatum mortale, propter indigentiam qua premitur.

Cura eſt non leuis Confeſſariorum diſcernere quinam aut quænam ſincere, & verè iſta dicant, vel fictè, & ſimulatè ad expiſcandum nonnihil ex burſâ Confeſſarij, ſi ſit tantillùm opulentus, & erga indigentes bene affectus. Multos multáſque comperi ad ſacrum tribunal ſub pretextu Pœnitentiæ accedentes cum ſola intentione pecuniam aliquam extorquendi, non ipſam abſolutionem peccatorum. Vnus dicit ſe iam aliquos ex filiis occidiſſe propter indigentiam, reſtareque ſe alib

Ficti Pœnitentes. animum diſpoſitum habere ad alios occidendos, ſi non liberetur aliqua pecuniarum quantitate, à manu regiâ quæ in inſtrumenta artis ſuæ quâ vitam lucratur, iniecta eſt. Alius dicit ſibi multa commoda offerri ab hæretici, ſi ad eorum caſtra tranſire velit, nihilque eſſe miſericordiæ in Catholicis. Illa caſtitatem ſuam non vili pretio poſtulari, ſeque pane indigentem animo fluctuare. Alia verò ſe etiam lacte carere mentitur quo tenellum puellum alat, ſeque tentari ad eum contra parietem allidendum.

Nollem ego Confeſſarium eſſe penitùs immiſericordem, & obturantem aures ſuas ad omnes pauperum gemitus; ſed nollem etiam eſſe ita ſimplicem & parùm perſpicacem, vt aliquando non diſcernat inter fictos & veros pœnitentes; tenetur enim credere pœnitenti, ſed puto in iis tantùm quæ ſpectant ad abſolutionem Sacramentalem legitimè impendendam non in cæteris omnibus. Idcircò vbi ſuſpicabitur ex probabilibus coniecturis, pœnitentem fictum eſſe, nec quærere ex animo ſalutem animæ, ne properet in danda abſolutione, ſed neque etiam obiurget, accuſetve Penitentem de fictione, vbi certus non eſt. Remittat ad aliquot dies inſinuetque ſacrum tribunal à Chriſto inſtitutum ad animæ miſerias ſublevandas, per abſolutionem, quam paratus ſit impendere, ſi ſincerè petatur.

Verum vt tota terra calamitatibus plena eſt, ſæpius ſincerè accedunt qui ſimilia patiuntur, verèque abſolutionem expoſcunt, qui aut quæ inter confitendum huiuſmodi miſerias Confeſſario exponunt, qui exinde anxius eſt quidnam facto opus ſit: timet enim ex vna parte, ne reus ſit coram Deo, ſi non ſubveniat indigentiæ corporali, ex qua anima Sanguine Chriſti redempta, & omnibus mundi poſſeſſionibus præferenda, in peccatum & interitum lapſura eſt: ex alia parte periculo non vacat, & maximè oneroſum eſt confeſſariis priuare ſe ſuis facultatibus, cùm ipſi non gaudeant fructibus pinguiorum beneficiorum, quæ tenentur ab Epiſcopis, aliiſque qui tædio affecti laborum Confeſſionis, diſpenſationem theſauri ſpiritualis committunt medioctis fortunæ Sacerdotibus, theſauri alterius diſpenſatione ſibi reſeruata.

Primò Confeſſarius tales conſolabitur in ſpe beatitudinis Chriſtianorum quæ pro futurâ non pro præſenti vitâ eſt. Proponet exempla Martyrum qui magis arduis difficultatibus preſſi reſtiterunt vſque ad Sanguinem, malueruntque mille tormentis mori, quàm peccato conſentire, & fidem verbulo vnico abnegare. Adiunget religionem non eſſe in cauſa calamita-

tum huius vitæ quæ iis obnoxia eſt ab omni æuo, meritumque accreſcere ex conſtanti durorum, & paupertatis perpeſſione. Nonnunquam etiam peracta Confeſſione aliquid erogabit vade indigentibus, & qui mendicare erubeſcunt, ſi videat eos non eâ intentione acceſſiſſe vt aliquid acciperent, ne det illis anſam ad reiterandas Confeſſiones eaſdem coram aliis, non ſine Sacrilegio.

Poterit denique Confeſſarius ſibi proponere quod poſt Hurtadum de Mendoza 2.2.*diſp.*144.*ſect.*3.docet Diana 5.*p.tract.* 13.*reſol.*24. quod nempè. Ea neceſſitas cenſenda eſt extrema, in qua quis teneatur cum vitæ periculo opem ferre alienæ ſaluti, cum phyſicè eſt impoſſibilis alicui ſalus, niſi me illi opitulante: ſi verò ille ſuis viribus adiutus gratiâ Dei, poſſit ſalutem adipiſci, quamuis difficillimè & ægrè, ille non eſt in extremâ neceſſitate opis alienæ & ſi pereat vitium eſt illius, ſufficit illi gratia Dei quæ dat illi ſatis virium vt ſe eripiat ab interitu æterno, puta vt non ſit hæreticus, non ſit impudicus, non ſit fur, aut homicidia, aut ſine Sacramentis viuat: quod intellige per ſe, & ex vi præcepti charitatis. Secùs autem dicendum cùm quis ex voto aut ex officio tenetur ad ſubueniendum aliis, vt ſunt Epiſcopi, Curati, & beneficiari, qui omnes tenentur in qualibet gravi neceſſitate populi, & ſuorum ſubditorum, illis ſubuenire etiam cum vitæ periculo, in ſpiritualibus. *Extrema neceſſitas.*

Addendum eſt iſtis quæ habet Corradus 1.*parte quæſito* 77. nos teneri impedire damnum ſpirituale proximi, quando ille ex malitiâ non peccat; ſed ignorantiâ etiam craſsâ & affectatâ, vel ex imbecillitate, & ex aliquâ magnâ alliciente occaſione. Etſi opitulemur non ruit. Tria tamen obſervanda, 1. vt ſciamus illud eſſe mortale, 2. impedire poſſe credamus, 3. ſervetur loci tempori & perſonæ congruitas. Si autem homo ex merâ malitiâ vult peccare ſciens & volens: non eſt in extrema neceſſitate opis alienæ. Vt ſi quis dicat ſe furcâ ſuſpenſurum, niſi darem ducentos ducatos, non teneor dare. Et iniuſtum aggreſſorem poteſt quis occidere, etiamſi mori debeat in peccato.

Quæritur vigeſimo-tertiò. De quibus interrogandi ſunt Pœnitentes circa quartum decalogi præceptum, Honora patrem, &c.

Reſpondetur interrogari poſſe an honorauerint quatuor genera perſonarum, 1. eos à quibus vitam dicunt ſeu mediatè, ſeu immediatè, 2. eos qui curam eorum ſalutis gerunt, quales ſunt Epiſcopi, Curati, 3. eos qui temporale regimen

vt ſunt Reges, Principes, Magiſtratus; 4. eos qui erudiunt; vt ſunt præceptores & magiſtri.

Non eſt autem neceſſè ſemper requirere an actu poſitiuo eos honorauerint, ſed magis neceſſarium eſt inquirere, an aliquid commiſſum fuerit contra honorem eis debitum, ſeu deficiendo in reuerentia interiori, & exteriori pro loco & tempore. Seu ipſos odiendo vt imprecando illis graue aliquod malum. Seu verba grauia, & contumelioſa in ipſos iactando. Seu verberando: peccat enim mortaliter filius qui parentes verberat, quamuis leuis ſit percuſſio, aut etiam manum ſolam attollit cum minaci vultu: grauis enim eis infertur iniuria. Seu non ſubueniendo ipſis cùm in graui neceſſitate conſtituti ſunt. Denique reſiſtendo eorum mandatis in iis in quibus ipſis ſubditi ſunt. Quo titulo peccant filij ſi non vitant prauorum conſortia à quibus abſtinere iubet pater, item etiam ludos: ſubditus eſt enim patri filius in iis quæ ſpectant ad bonos mores quibus imbuere filium pater tenetur: ſubditus eſt etiam in iis quæ ſpectant ad rerum domeſticarum gubernationem, vt ſi nolit filius adiuuare patrem in officio, aut in arte quâ vitam toti familiæ lucratur, eſtque inobedientia in huiuſmodi peccatum mortale, ſi materia ſi grauis.

Quæritur vigeſimo-quartò. De quibus interrogandus ſit filius qui inuitis Patre & Matre vult nubere.

Conueniunt Theologi aliqua eſſe in quibus filius non tenetur obedire patri, qualia ſunt ea quæ ſpectant ad vitæ ſtatum in materia religionis, aut matrimonij. Si enim pater iubeat ſtatum religionis, poteſt filius velle nuptias; & ſi pater has iubeat, poteſt eligere ſtatum religionis.

Sed difficultas ſæpè occurrit, quia vult filius illam habere ſponſam quæ patri non placet, nec pater impedit abſolutè Matrimonium, ſed tantùm cum hac aut illa. Quæritur quid exquiret Confeſſor in eo, qui paratus eſt ita contrahere Matrimonium, inuito patre. Reſpondetur autem primò interrogandum eſſe filium, an pater aliquâ rationabili cauſâ moueatur. Secundò, an ipſe filius habeat etiam rationabilem aliquam cauſam cur in hanc potiùs quàm in illam propendet. Tertiò, an illa, quam vult ducere, digna ſit, vel indigna, habita ratione familiæ. Si enim pater velit, propter aliquam cauſam neceſſariam vt filius hanc ducat, puta vt ex tali Matrimonio lites, & inimicitiæ ſopiantur; quia multum intereſt vt bona eius conſeruentur, tenetur obedire Patri Filius, niſi ipſe aliundè iuſtas cauſas haberet. Quòd ſi pater non habeat neceſſarias cauſas, habeat autem filius, vt putà quia promiſit ſub iuramen-

to, quia forſan rem habuit cum illâ, aut ita familiariter eſt conuerſatus, vt exindè ſcandalum mulieri crearetur, ſi cum ea non nubat, aut quia maximo aliquo beneficio ab ea deiunctus eſt, aut quia auerſionem maximam patitur à quacumque aliâ, vt maximè diffidat ſe poſſe pacificè vitam cum vllâ aliâ tranſigere, in his & ſimilibus caſibus ſi non ſit indigna mulier, ſed æquè digna ac alia, poteſt Filius in foro interiore eam ducere, inuito Patre, & non acquieſcente Filij præcibus vt velit conſentire. Quod etiam dici poteſt de muliere etiam ante expletum vigeſimum quintum ætatis annum.

Nec tunc poterit pater in foro interior exhæredare Filium aut Filiam: vt enim optimè dicit Valetus, verbo *Matrimonium* differentia 1. eſt enim durum & graue nimis vt filiæ per totum vitæ decurſum fame excrucientur, eo quod ſine Patris conſenſu maritos accipiant, etiam ſibi aptos, & ſuis conditionibus conuenientes. Satius quippe videtur & congruentius: vt ipſæ Filiæ eos eligant, quo per totam vitam indiſſolubiliter ſocios hebere debent, quàm parentes earum, cum propter dictos coniuges Patrem & Matrem relinquere iubeantur. *Geneſ.* 2. & ſæpe Patres magis mouentur paſſione quàm ratione in talibus exhæredationibus: eſtque valde durum obligare generos ad lites ſuſcipiendas cum heredibus parentum. Addit. Parcendum eſt fragilitati earum: & potius permitti & tolerari debet iniuria, quæ parentibus fit, quam vt libertas Matrimonij impediatur. Ex quibus coniicias poſſe Confeſſarium huiuſmodi filios & filias ponderatis rationibus abſoluere; inducere tamen debet, vt conentur cum omni humilitate & reuerentiâ parentum conſenſum obtinere, atque etiam vt aliquamdiu differant, quò poſſint maturiùs rem tanti momenti perpendere, ne quandoquè doleant de præcipiti conſilio. Vt etiam ſibi prouideant contra forum exterius, quo impediri poſſet optatus nuptiarum exitus, non enim ſemper conveniunt forum ciuile, & ſpirituale.

Porrò dubitatum eſt, an cum pater prohibuit certas quaſdam nuptias filio ſub interminatione maledictionis, an liceat filio, poſtquam pater mortuus eſt, tales nuptia contrahere. Viſúmque eſt viris doctis, filium liberum eſſe ab obedientiâ patris mortui, poſſéque illas contrahere, ſi commodæ appareant. Sic mulier ſoluta eſt à lege viri, ſi mortuus fuerit vir eius.

Quæritur vigeſimo-quintò, an filius interrogandus ſit, num pro patre defuncto orauerit; miſſas celebrari fecerit, aliáque ſubſidia ſpiritualia ei procurauerit, vt citiùs anima eius à pœnis purgatorij liberaretur.

In hac quæſtione ſupponendum eſt patrem ex hac vitâ deceſſiſſe ſine teſtamento; nam ſi in teſtamento mandaſſet pro ſe orari, & miſſas celebrari, aut alia pietatis opera exerceri, teneretur filius heres bonorum illius, vltimam voluntatem executioni demandare. Nec hoc reuocari poteſt in dubium: difficultas ergo tantum eſt cùm filius ſuccedit bonis patris ſui, qui nihil mandauit pro ſalute animæ ſuæ. Eſt autem reſolutio Caroli de Baucio Pœnit. Neapolitani in *Miſcellaneis q.* 14. ad id non teneri filium quandoquidem non tenetur ipſe magis conſulere animæ patris, quam ipſemet pater. Refertque ibidem duas opiniones, vnam Azorij tom. 2. l. 2. c. 3. Iure pietatis teneri filium ad ſuffragia impendenda animæ patris, cùm primùm commodè poteſt, ſed non cum notabili detrimento ſuorum bonorum; Alteram Ioannis Sanchez *in ſelectis diſp.* 4. *num.* 6. docentis id eſſe de conſilio, & non de præcepto. Ratio eſt, quia pater iuſtè detinetur in purgatorio: vnde ſicut non tenetur quis iuſtè damnatum ad mortem pecuniâ redimere, vt docet Sà verbo *Charitas*, ita dicendum eſt de eo qui iuſtè detinetur in purgatorio.

Ingratitudo.

Verum contra hanc reſolutionem obiici poteſt, ingratitudinem eſſe peccatum graue, hîc autem inueniri notabilem in filio ingratitudinem erga patrem, à quo cum vitam & omnia bona ſua hauſerit, nihil tamen de eo ſolicitus eſt, dum forſan graviſſimè torquetur. Accedit quod legibus humani vna ex legitimis rationibus exheredandi filium eſt, ſi patrem in carcere detentum neglexerit, eúmque indè eripere pro facultatibus ſuis non tentauerit. Certè D. Thomas 2. 2. *q.* 107. *art.* 1. aſſerit ingratitudinem peccatum eſſe, quia repugnat cuidam debito honeſtatis, quam virtus requirit. Et artic. 2. aſſerit eſſe ſpeciale peccatum, ſicut gratitudo eſt ſpecialis virtus quæ habet diverſos gradus: 1. eſt quod homo acceptum beneficium recognoſcat: 2. eſt quod laudet & gratias agat. 3. eſt quod retribuat pro loco & tempore ſecundum ſuam facultatem; ſed quia quod eſt vltimum in generatione, eſt primum in reſolutione ideò primus ingratitudinis gradus eſt, vt homo beneficium non retribuat. Secundus eſt, vt diſſimulet, quaſi non demonſtrans ſe beneficium accepiſſe. Tertius & graviſſimus eſt, quod non recognoſcat, ſiue per obliuionem, ſiue quocumque alio modo. Art autem 3. ait ingratitudinem per ſolam

omiſſio

omiſſionem alicuius ex tribus gradibus gratitudinis eſſe peccatum veniale, quia hoc prouenit ex negligentiâ quadam, aut ex aliquâ indiſpoſitione homini ad veritatem. Poteſt autem contingere quod etiam tali ingratitudo ſit peccatum mortale vel propter interiorem contemptum; vel etiam propter conditionem eius quod ſubtrahitur, quod ex neceſſitate debetur benefactori, ſiue ſimpliciter, ſiue in aliquo neceſſitatis caſu. Alio etiam modo aſſerit dici aliquem ingratum, qui contrarium agit gratitudinis debito, quod appellari poteſt ingratitudo per commiſſionem, quæ eſt peccatum mortale vel veniale, ſecundum conditionem eius quod agitur. Ex quâ doctrinâ D. Thomæ ſatis manifeſtè colligi poteſt filium præfatum ingratum eſſe per omiſſionem, & non retribuere patri benefico in maximæ neceſſitatis caſu quæ illi debentur ſuffragia, ſcilicet ſpiritualia. Vnde & concludit poſſe videtur peccatum eius eſſe mortale.

Verumtamen doctriam hanc D. Thomæ euertit Hieronymus ab Hangeſto *in mortalibus* capitulo octauo. Iſta duo, inquit, non cohærent, ſcilicet moralis honeſtatis debitum & eſſe ſub peccato obligationem, nam præcisè debitum moralis honeſtatis eſt debitum conſilij atque congruentiæ & conſtat ad ſolius conſilij opus non eſſe obligationem ſub peccato. Inualida eſt etiam eius ratio dicentis, omnem ingratitudinem peccatum eſſe, quia repugnat virtuti: conſtat enim conſilij omiſſionem repugnare obſeruantiæ conſilij, quæ tamen non eſt peccatum: ſi pariter quòd beneficij ſuſcepti retributio ſit virtus, non ſequitur omiſſionem eius eſſe peccatum. Non tenetur enim quiſquam meliori modo operari quo poteſt. Præterea nemo deberet ab alio beneficium accipere. Patet. Non prodeſſet, ſed potiùs obeſſet, nam æquiualens aut maius retribuere obligaretur, & peccato ſe exponeret, quod deterius eſt quam bonum ſit beneficium. Amplius deterius atque magis onéroſum eſſet alicui ſuſcipere rem dono, quam contractu obligatorio, prout mutuo vel hujuſmodi, nam in mutuo ſufficit æquiualens reddere, & in dono ſecundùm Thomam opportet maius retribue. Inſuper *ad Roman, undecimo Iam gratia, non eſt gratia*, ſcilicet retribuendo cum debito reddendi æquivalens, non enim mereretur doni nomen, ſed potiùs mutui. Ex quibus omnibus concludit meram ingratitudinem omiſſiuam non eſſe peccatum. Et quamuis offenſa in benefactorem commiſſâ ingratitudine aggravetur; non tamen omne quod culpam aggrauat, eſt peccatum; prout patet in ſcientiâ, eminentiâ ſtatus & aliis. Etſi omnis offenſa in benefactorem appel-

letur ingratitudinis peccatum, eſt, quia per ingratitudinem aggrauatur.

Ex quibus colligere peruium eſt, omiſſionem illam in filio qui nullis ſpiritualibus ſuffragiis patrem defunctum adiuuat, cùm ſit ingratitudo purè omiſſiua non commiſſiua, non eſſe peccatum. Quod conformatur ex dictis Couarruuiæ l.1. *var. reſolut. c.16.* adiuuandus, inquit, conſtitutus in paupertate, etiamſi luxuriâ prauiſque moribus in paupertatem inciderit. Non tamen poſſum mihi perſuadere res Eccleſiæ alienare ad ſoluendam pœnam ipſorum delinquentium, vt à carceribus quibus iuſtè opprimuntur, liberentur & redimantur. Hæc etenim punitio iuſta eſt, & reipublicæ conveniens. Nec contrarium alicubi in iure, ni fallor, vrgenter, verè probabitur. Confirmatur etiam ex ratione quam affert Emanuel Sà, verbo *charitas*, cur peccatum non ſit aliquem ad mortem iuſte damnatum pecunia redimere. Ratio eſt enim, vt ait, quia nec ipſe damnatus tenetur ſeipſum redimere pecuniâ: at defunctus ille non tenebatur ſub peccato mortali, ita viuere, & tot opera ſatisfactoria producere, vt eximeret ſe à pœnis Purgatorij; cur igitur filius majori obligatione teneretur ad redimendum patrem ad Purgatorio, quam ipſemet tenebatur dum viueret ab eodem ſe preſeruare.

Exemplum. Hoc bellè præſentiebat minor ex tribus filiis, quorum duo priores, vt refert Erolſtius dictus vulgò Diſcipulus, *in Promptuario exemplorum*, patri in extremis agenti, & ab eis petenti, quod poſt mortem darent pro anima eius, cum ipſe multas eis poſſeſſiones relinqueret, metueretque ne Purgatorij grauiſſimas pœnas ſubiret, quod multa pauperibus non erogaſſet; duo, inquam, priores multas miſſas pro eo celebrandas largaſque eleemoſynas pro eo diſtribuendas pollicebantur, Sed tertius minor ſubriſit: pater, inquit, ne denarium unum me pro te daturum promitto. Quare maledicti à Patre impetitus eſt. Cui ille reſpondit. Dum viuis, pater, bona tua pro ſalute tua diſtribue. Nec committas mihi, nec aliis fratribus meis; poſſeſſores enim rerum tuarum facti, quomodo te iuuabimus, cùm tu amore noſtri te iuuare nolis? vtilitatem enim ſuam vnuſquiſque noſtrum plus quàm te diliget, & de te amplius parùm curabit nec ſollicitus erit. Filium ſic loquentem pater oſculatus eſt, & auditâ veritate mutatóque conſilio, cœpit ipſemet pro ſalute propria diuitias pauperibus erogare. Denique nulla hîc lex aut præceptum occurrit, cuius tranſgreſſio peccatum mortale efficiat. Etſi enim dicat Scriptura *l. 2. Machab.* Sanctam & ſalutarem eſſe cogitationem pro

mortalis exorare vt à peccatis ſoluantur, eâ tamen de rei præceptum non facit ad mortale obligans. Quare præualet illa ſententia, quæ in preſuppoſita hypotheſi eximit filium à peccato mortali, & conſequenter Confeſſarium à non neceſſariâ diſcuſſione huius puncti. Fatendum tamen eſt, talem filium habere animam valde ſtupidam, & nonniſi de rebus fidei mediocriter ſentientem.

Iuuat autem quoniam poſt hæc ſcripta ſelectæ diſputationes prædicti Ioannis Sanchez Doctoris Theologi Hiſpani ſatis diu à nobis quæſitæ in manus noſtras inciderunt, aliqua eius verba hîc attexere. Dicetur aliquis, inquit, quamuis diuitem teneri me elargiri centum aut minus ducatorum eleemoſynarum ob liberandum damnatum ad ſuſpendium ob eius mala facinora, aut triremes? quem republica non tenetur liberare, imò punire; tenebor ego? abſit, iuſtè patitur; iuſtam vero mortem proximi impedire nullatenùs teneor, quod expreſsè docet Malder. *de virt. tract.* 3. *c.* 1, *dub.* 15. Nauarrus in c. *Non inſerenda* 23. q. 3. num. 24. Sà, verbo *charitas* num. 6. Sic licet Pater meus in Purgatorio detineatur, & poſſim illum meis præcibus, aut eleemoſynis iuuare, ad id nequaquam ex præcepto tenebor, cùm iuſtè ibi patiatur. Æquum tamen & ſanctiſſimum, & maximè pium erit, omnibúſque filiis conſulendum, pro parentibus defunctis orare, erudiantur nihilominùs Pœnitentes à Pœnitentiariis, quòd, ſi id omiſerint, labe non inquinabuntur, ne ex conſcientiâ erroneâ ibi incidant & labantur, vbi fouea non eſt.

Eadem eſt mens Thomæ Sanche *conſiliorum* l. 4. cap. 1. dub. 27. idque extendit ad omnes heredes venientes ab inteſtato, quia eorum ſunt omnia bona defuncti. Tenentur tamen tantum pro animâ defuncti expendere, quantum decet, attentâ qualitate perſonæ & bonorum, iuxta morem conſuetum regionis.

Quæritur vigeſimo-ſextò, quid examinabit Confeſſarius ſuper quinto præcepto. Non occides.

Debet Confeſſarius examinare pœnitentem de actu interno odij quo obtaueri mortem, aut vulnera proximo. Si inimicitias habuerit, & quam diuturnas, & quod indè ſcandalum ortum ſit; ſi habuerit, cogitatione moroſas de vindictâ exercendâ, & ſi de facto aliquem læſerit aut occiderit, túncque diligenter debet inquirere modum, & cauſam huiuſce percuſſionis, mutilationis aut occiſionis, vt videat quodnam peccatum commiſſum tunc fuerit. Qui enim aliquem ſui aggreſſorem mutilat aut occidit, ob moderamen inculpatæ tutelæ,

id eſt, cum non ſupponeret illi alia via ad ſuis conſervationem quam occidendo aut mutilando, non peccat; quia vim vi repelſere licet, ſiue ad defenſionem vitæ, ſiue ad defenſionem facultatum, ſine quibus vita nonniſi difficillimè conſeruatur; ſiuè etiam id fiat ad defenſionem vitæ, & facultatum proximi innocentis, quia licet cooperari bono, & ſuſcipere partem innocentis.

Dices, anima inuaſoris perire debet ordine autem charitatis vita ſpiritualis proximi eſt preferenda noſtræ vitæ corporali. Reſpondetur, ita eſſe cùm vita noſtra corporali neceſſaria eſt ad ſeruandam vitam ſpiritualem proximi at hîc non eſt neceſſaria; culpâ enim ſuâ inuadit.

Aliquæ autem conditiones requiruntur, vt alia occiſio licita ſit. Prima, vt aggreſſor iniuſtè aggrediatur. Secunda, vt fiat in ipſo actu aggreſſionis, non ante præueniendo aggreſſorem, qui nondum actus ad inuadendum ſe accingit, nec poſt ſi aggreſſor fugam arripi, quia eſſet vltio. Tertia eſt, vt inuaſus credat ſe grauiter lædendum, vel occidendum, vel graue aliquod damnum paſſurum, niſi aggreſſorem occidat: ſi enim tantum leue aliquod damnum illi euenturum eſt, debet potiùs pati quam interficere, vel multilare. Quod ſi deſit aliqua ex his conditionibus, reus eſt qui occidit, aut mutilauit, teneturque de damno quod intulit mutilato, vel proximis in primo gradu parentibus occiſi: quare Confeſſarius debet interrogare de ſtatu, conditione occiſi, & an labore ſuo vel induſtriâ proximis propinquis aliqui emolumenti conferebat, vt obliget ad ſatisfactionem intereſſe ciuilis, vt vocant: quod ſi nihil emolumenti afferebat, non tenetur occiſor in foro interiori ad vllam ſatisfactionem.

Quæritur vigeſimo-ſeptimò, à pugnante in duello, quid reſciet Confeſſarius.

Supponendum eſt, duellum eſſe pugnam inter duos vel inter paucos ex vtraque parte cum aſſignatione certi loci & temporis. Tantùmque huiuſmodi pugna ſubiicitur pœnis canonicis, ac reſeruata eſt ad Epiſcopos pro abſolutione conſequendâ; & ſi aliunde forſan non eſſet immunis ab omni peccato, nec à ſeueritate legum ciuilium. Talis fuit Scandebergit Epirotæ qui vix natus annos XVIII, nudus cum nudo Scytha in Aſia duellum habuit & vicit, deinde cum duobus ex Perſide ſimul iuncti verè Hercules contra duos, quamuis autem ſit illicitum duellum & iure diuino, & iure Eccleſiaſtico, grauius tamen in illo peccatur à quibuſdam quàm ab aliis. Nam grauiùs peccat aggreſſor propter ſcandalum quod infert proximo, cui

qui præbet occaſionem ruinæ, & corporis & animæ: Grauiùs etiam peccat, qui plures patrinos, vt vocant, ſeu ſecundos ad pugnam illam cruentam, & ferocem ducit, propter eandem rationem. Grauiùs quoque peccat qui ob leuiſſimam cauſam alium prouocat, & qui oblatâ ſibi vel mediocri ſatisfactione, & vtcumque honeſtâ, licet non eſſet ad ſummos illius apices, noluit acquieſcere: iſta enim produnt animum magis ferocem, & vindictæ ſitientiſſimum.

Hæc igitur diſquiret Confeſſarius, & ſi alter pugnantium occiſus ſit, non debet obligare occiſorem ad ſatisfactionem intereſſe ciuilis, quia pugnantes in duello cum aſſignatione loci præfixi & temporis, cenſentur ſibi inuicem & mortem propriam condonare, & liberare ſe mutuò ab omni obligatione ſatisfactionis, quæ propter mortem deberetur.

Debet etiam interrogare Confeſſarius prouocatum, cùm mors ſequuta non eſt, de iniuria quam, prouocanti intulerat, quia ordinariè non prouocatur aliquis, quin præſupponatur aliqua iniuria, vel offenſa ex eius parte, & quonam modo prouocatus eſt, ſi videlicet cùm iter ageret, aut alicubi degeret, ita ab aduerſario ad duellum prouocante præoccupatus eſt, vt mortem euadere non poſſet, quin duellum acceptaret: in illo enim caſu potuit pugnare ob defenſionem vitæ, atque etiam arma expetere, ſi inermis eſſet, vt exiſtimat Nauarrus *in Manuali* cap. 15. & Bonacina *de reſtitutione in particulari* qu. vlt. punct. 9.

Proderit etiam interrogare, an duellum opere conſummatum fuerit, ita vt prouocans & prouocatus in loco certamini diſtrictis gladiis ſeſe inuicem ferire niſi fuerint. Quod ſi ab amici impediti fuerint, vel inſpirante Deo ſtatim ad inuicem reconciliati fuerint; etiamſi iam enſes diſtrinxiſſent aut nudaſſent pectora; non incurrunt excommunicationem, nec peccatum eorum licet grauiſſimum reſeruatum eſt: quia non eſt opus ad Pœnitentiarum, aut Epiſcopum remittere.

Quid ſi vir nobilis ad vitandum nomen timidi & ne ſit inglorius prouocatus ad duellum ad campum pergit ſine intentione pugnandi, niſi eum prouocans aggrediatur prior, tunc enim pugnare intendit titulo defenſionis inculpatæ contra iniuſtum aggreſſorem. Hoc licitum eſſe multis defendit Hurtadus de Mendoza 2.2. *diſp.* 170. *ſect.* 13. §. 106. tanquam ſpeculatiuè probabile, in praxi tamen difficile, apud Dianam *part.* 5. *tract.* 14. *reſolut.* 99. non videtur tamen id poſſe excuſari, quia moraliter rem ipſam conſiderando prouocatus coniiciet ſeipſum in gladium prouocantis. Magis tolerari poſſet, ſi prouocatu-

uocatus ſine animo pugnandi præſentem ſe exhiberet in loco ad duellum aſſignato, certior factus antea pugnam per amicos impediendam omninò fore, quamuis nec iſta ſimulatio omni culpâ vacet ac ſcandalo!

Demùm prudenter & ſobriè debet interrogare duelliſtas de propoſito in futurum non pugnandi, ſine quo fruſtra abſoluerentur; ſacerdote enim verba abſolutionis proferente, Deus condemnaret, ſi deeſſe huiuſmodi propoſitum. Sed periculum eſt nobiles Gallos, eoſque iuniores, qui præ animi inſania maximè pugnaces ſunt, & in duellum procliuiores, nimis in particularis de tali propoſito diuexare. Ad mentem eorum loquor; tale enim examen illis tormentum eſt. Iudicio ergo prudentum, ſufficit magis in genere exquirere ab eis cùm increpati fuerint de hoc peccato, & de periculo cui ſeſe expoſuerunt perdendi corpus, & animum in gehennam, an in poſterum proponant, vel animam habeant abſtinendi ab huiuſmodi furore & inſaniâ non deſcendendo nimis ad particulares caſus, v.g. Dicendo illis ſi iterum talis occaſio ſe offerret & iſte Marchio, vel Comes te ad duellum tali modo prouocaret an proponis te recuſaturum, iſte enim modus interrogationis non eſt neceſſarius, & tentat animos infirmos qui forſan in iſta tentatione non acquieſcerent. Itaque quemadmodum in materiâ venereâ qui proponit emendationem, non debet ſibi ob oculos ponere occaſiones omnes particulares, quibus peccare poſſit, vt eis obnitatur ex animo, quia periculoſæ ſunt iſtæ repræſentationes, ſufficit, quòd in genere intendat fugere quidquid in iſtâ materia ſciet diſplicere Deo. Idem dicendum videtur de duello in materia præſenti. Non enim minus difficile eſt homini reſiſtere malæ amicitiæ, quæ eſt ad carnem, quá malæ inimicitiæ quæ eſt contra inimicos, vt de prima dicebat D. Paulus, *Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.* Sic de ſecundâ idem ferè dicere poteſt nobilis cui eſt iniuria illata, vel qui prouocatur ad duellum, ſentio aliam legem in mundo repugnantem legi mentis meæ. Hæc eſt lex vindictæ, quæ multos violentiſſimè detinet, & ad inferos detrudit, cum nihil magis legi repugnet Chriſtianæ. Contra quam etiam rei ſunt in hac parte, qui pugnantes in duello laudant tanquam magnanimos, eorúmque pugnis tanquam fauentes aſſiſtunt.

Hoc autem debet obſeruare Sacerdos, vt ſi pugnans in duello in ipſo loco certaminis exſpirauerit, etſi pœnitens ac abſolutu, tamen ſepultura Eccleſiaſtica priuandus eſt: aliter verò ſi elatus extra locum illum pœnitentiam egerit, tunc enim poterit in loco ſacro ſepeliri.

cæterum ſi ægrè proponat emendationem pœnitens ob metum dedecoris apud euriales. Opponat Confeſſarius quæ tam loquenter diſſerit Ludouicus Creſolius *Antologiæ.* tom.2. ſect.13. In hoc fœdo & deteſtabili negotio nullam eſſe honeſtatem, quæ ad fortitudinis laudem requiritur. Cùm honeſti luce decorari nihil poſſit, quod ſit iuſtitiæ, prudentiæ, charitatis aduerſum, & ab omni virtute alienum. Vt vix eſſe videatur vllus ſi modò ſanum & rectum iudicium ſequitur, qui non potiùs damnet, atque vt rem nefariam, & communi vitæ peſtilentem, exquiſitis & meritis pœnis caſtigandam opinetur.

Fingamus enim adeſſe Concilium vniuerſitatis, & ſupra quidem argentea in nube conſidera Deum, cum felicium Angelorum choro, & præcipuis beatorum quos iam vita immortalis excepit. Adeſſe deindè velut in campo veritatis, hinc quidem Pontificum ordinem, oraculorum cœleſtium cuſtodem cum Theologis, iudicio & cognitione longe clariſſimis: Inde verò potentiſſimos Imperatores, Reges, Principes, & delectos nobilium greges, quibus cara ſit virtus, & Magiſtratus, legum & politicæ autores, cum Iuriſperitorum cohorte: circumfuſam deinde multitudinem omnium hominum, qui perturbatione liberi, & ſequentes ductum rationis, iudicium ferre poſſint, rogemus ordines omnes, qui ſentiant. Pronuntiabit princeps Deus, nihil magis eſſe naturæ diuinæ odioſum, quam odium proximi, quam feritatem, immanitatémque audaciam homunciorum, cùm Deus charitas ſit bonitáſque immenſa & proindè trucem eorum hominum inſaniam, qui nulla cauſâ obtruncare ſe cupiunt, ſibi vehementer diſplicere quam ſit in omnem æternitatem puniturus. Quod Angeli diuinæ iuſtitiæ miniſtri, & beati omnes communi voce comprobabunt. Interrogentur Pontifices, qui diuinitus ſcientiæ claues obtinent, & arcana ſapientiæ, vt promi-condi gratioſi mundo ſuppeditant. Reſpondebunt, illud ſcelus humanitatem chriſtianam maximè dedecere; & proinde Pontificum ſapientiſſimorum bulli fuiſſe prouiſum, vt omnis ratione vitaretur, cum fulminent ea cauſa & duellum è moribus exterminatum cupiant. Quod eorum iudicium Theologi omnes admittunt. Adeantur reges orbis terræ, potentiſſique Dynaſtæ. Sereniſſimas dicent à ſe leges, & edicta fuiſſe propoſita, quibus væcordiam illam furentium comprimerent, vt Reipublicæ & bonis moribus pernicioſam. Atque in eo ipſo conſultiſſimi iuris, & ſcriptores Annalium conſentiunt. Si deindè prudentes viri atque honorati, quorum eſt accerrimum iudicium, & longa

Concilium vniuerſi contra duellum.

longa experientia, interrogentur, omnes ſine exceptione reſpondebunt, indignum eſſe facinus, & abolendum, nec permitti vlla ratione oportere.

Quinam igitur erunt in cælo aut in terra, atque in mortalium genere, qui duelli æſtro percitos, vt fortes & generoſos laude celebrabunt, & honeſtam eſſe dicent eorum inſaniam? quidam forte leuiculi iuuenes, inconſiderati, atque improbi reperientur, qui eodem ore atque impudentia, quâ res ſanctiſſimas irrident, libidinibus applaudunt, & quorum impiæ voluntates à Satana veneno inficiuntur, & mentes inobſcurantur, nocenti conſilio & improbiſſimâ temeritate, ad mutuam cædem excitabunt, & id indignum eſſe viro dicent, pati iniuriam: Ignominia plenos futuro, atque à numero excellentium virorum cum infamia deiiciendos, ſi prouocati certamen defugerint. Eiuſmodi linguis abutitur malus Dæmon, vt per opportuno inſtrumento ad furorem incendendum, vt Dei metum obliterent, opprimant conſcientiam, ſcelus atrox & importunum augeant in æternum malum vivi & videntes ſe præcipitent. Horum igitur malitioſa levitas, errorque ſceleratus, plus habebit ponderis ad animos permouendos, quàm Dei iuſſa, quam Eccleſiæ decreta, quam edicta atque leges Imperatorum, & potentium dominorum, quàm Theologorum & omnium ſapientum voces, quam commune terræ cæliſquæ iudicium, qui duellum vt maximum maleficium damnant, & ſempiternas illi pœnas arrogandat aiunt: inſolentium illorum cauſa, qui nihil penſi habent benè an malè moriaris, te perditum ibis, conſcientiam macularis tuam, ſalutem abiicies, Deo & cœlo abrenuntiabis, ſtolido conſilio te in æternos ignes coniicies? quæ maior hominum inſania dici aut cogitari poteſt; non eſt igitur contentio illa pugnantium fortitudo, ſed furor, non laudata virtus, ſed apex improbitatis.

Quæritur vigeſimo-octauò, quid expendere debeat Confeſſarius, cum mulier prægnans in morbo pharmacum fœtus periculoſum ſumptura eſt.

Nec leuis eſt iſta difficultas, cùm in hoc caſu mulier timens Deum dubitat pharmacum ſumere, inconſulto, & non conſentiente Confeſſario.

Tria tunc expendet Confeſſarius. 1. an fœtus ſit animatus vel inanimatus; regulariter autem cenſeri poteſt animatus poſt quadrageſimum diem à conceptione, quia quamuis fœtus ex quo fœmine progignuntur, non niſi animatus, niſi poſt dies octoginta? propter incertitudinem tamen ſexus naſcituri

poſt

poſt quadrageſimum haberi poteſt pro animato. Expendet ſecundò, an pharmacum ſit directè ſanatiuum ægritudinis quam patitur mulier licet ex accidenti fœtum debeat expellere, an expulſiuum fœtus. Tertiò expendet ſi ſpes aliqua affulgeat quòd partus edendus ſit viuus, ſi adhibeatur remedium illud ſanatiuum matris, an nulla ſpes ſit, quòd viuus edendus ſit partus. Quibus ponderatis, ſi nondum fœtus ſit animatus, permittet mulieri pharmacum ſumere, quia vtitur iure ſuo mulier, vtens medicamento ſanatiuo, & ordinario, licet per accidens indè ſequatur expulſio fœtus. Sed ſi fœtus ſit animatus, non poterit mulieri permittere, vt vtatur tali pharmaco, quia partus eſt in extremâ ſalutis neceſſitate; quam mulier præferre debet incolumitati proprij corporis potiùſque tenetur mortem ſubire; quàm pati vt infans corpore, & animâ moriatur.

Sunt tamen auctores, qui putant mulierem, etiam ſi fœtus ſit animatus, poſſe vti remedio illo ſanatiuo, quod directè non eſt expulſiuum fœtus; ſicut etiam quando nulla eſt ſpes quòd viuus edendus ſit partus, poterit mulier ægra pharmacum ſumere, quo poſſit ex morbo conualeſcere, quamvis inde periturus, ſit partus ex accidenti, qui nihilominùs periret. Attamen valdè difficile eſt iudicare an certò moriturus ſit infans in vtero matris. Ideoque hìc ſunt vndiquè anguſtiæ pro Sacerdote, pro muliere, pro infante.

Non tanta eſt difficultas cùm petit puella prægnans, vel mulier quæ abſente viro concepit ex adulterio, num ad ſaluandum honorem poſſit procurare aborſum fœtus informis & nondum animati. Conſtantiſſimè enim reſpondendum eſt non licere. Iuxta verba Tertulliani in Apologetico cap. 9. *Nobis verò*, inquit, *homicidio ſemel interdicto, etiam conceptum vtero; dum adhuc ſanguis in hominem delibatur, diſſoluere non licet. Homicidij feſtinatio eſt prohibere naſci. Nec refert natam quis eripiat animam, an naſcituram diſturpet: homo eſt & qui eſt futurus & fructus hominis iam in ſemine eſt.* Adde quòd cùm tale pharmacum ſit per ſe expulſiuum fœtus, peccatum eſt illud adhibere: *non ſunt* autem *facienda mala*, inquit, ad Rom. 1. Apoſtolus, *vt eueniant bona*, & fama conſervetur, præſertim, cùm illam amittere mereatur talis puella, aut mulier; vndè nec æquum eſt, vt propter illam ſeruandum damnum tam notabile inferat proli quæ eſt in fieri, & naſcitura eſſet.

Quod ſi dicatur tanti pendendam eſſe famam honeſtæ mulieris, quanti vitam, ob cuius conſeruationem, licet remedio

ſanatiuo expellere fœtum informem, & poſſit fieri vt etiam mulier ægra vitâ ſit indigna ob iniquitates ſuas, ſicut alia famâ dicitur indigna ob fornicationem aut adulterium. Reſpondendum eſt, adhuc eſſe diſcrimen, quòd vita ſemel amiſſa recuperari non poteſt; at poteſt fama reparari vel multitudine bonorum operum, vel obliuione; vt multi exiſtiment multò deteriorem eſſe vitæ amiſſionem quàm famæ, quâ nihil eſt leuius. Quid quòd mulier talis domina eſt ſuæ famæ, vt putant multi; non eſt autem domina vitæ alterius, magiſque Deo placet amiſſio famæ illius, quam vitæ fœtus extinctio: multò igitur æquius, vt in peccati pœnam amittat famam quæ ſua eſt, quam vtillam conſeruet cum diſpendio vitæ innocentis, cuius occiſio plus Deo diſplicet, quam quælibet peccatricis fama leuiſſima.

Quæritur vigeſimo nonò, quid inquiret Confeſſarius ab iis quos ſuſpicatur ſcandalum proximo dediſſe.

Contra quintum præceptum non occidendi; rei ſunt ij qui mortem proximo inferunt corporali longè grauiorem, ſcilicet mortem animæ inducendo ad peccatum mortale directè, vel indirectè eum qui paratus non erat. Vocatúrque iſtud peccatum, ſcandalum, quod eſt dictum vel factum præbens alteri occaſionem ruinæ.

Poterit ergo diſcutere Confeſſarius, an Pœnitens alicui dederit conſilium peccandi, eſtque neceſſe tunc diſcutere ſpeciem peccati ad quod conſilio ſuo aliquem induxit, vel aliquos, ſi plures fuerint; quia peccatum malè conſulentis ſpecificatur ab obiecto, ſeu à peccato quod conſulitur, eſtque modò grauiùs, modò leuiùs, ratione mali ad quod inducit.

Continet autem malum conſilium duplicem malitiam, vnam contra charitatem proximi, quem ad peccatum prouocat, alterum contra virtutem, cui ſpecialiter opponitur peccatum quod conſulitur; vndè fit, vt conſulens ſæpè magis peccet quàm is qui exequitur conſilium, hic enim vnâ ſpecie peccati peccat, ille duplex peccatum admittit, tenetúrque de damno quod proximo illatum eſt, virtute mali conſilij.

Poterit etiam inquirere Confeſſarius an Pœnitens aliqua dixerit aut fecerit directè, vt pertraheret proximum ad peccatum, ſeu intenderit ruinam eius ſpiritualem (quod rarò accidit) ob aliquam vtilitatem, quam proximi lapſu ſperabat. Quod ſi nihil huiuſmodi admiſſum ſit, an ſaltem aliquid dixerit vel fecerit quod indirectè impelleretur proximus ad peccatum ſic qui loquitur de rebus turpibus coràm multis, qui inde mouentur ad deſideria illicita, aut ad cogitationes moroſas,

& ſi expreſsè id non intendat qui ita loquitur, interrogandus eſt de numero perſonarum quæ audierunt & de eorum ſtatu & conditione, vt putant nonnulli, qui grauiter inuehuntur in Confeſſarios qui de his non interrogant. Magis tamen arridet ſententia Cardinalis de Lugo *de Pœnit. diſp. 16. ſect. 4.* §. 3. qui ſublatâ directâ intentione inducendi proximum in peccatum, probabiliter cenſet ſufficere confiteri circumſtantiam ſcandali, non verò ſpeciem peccati ad quod inducitur noſtro dicto vel facto, quia ſcilicet ex ſolâ charitate obligamur ad impediendum ne dicta noſtra, vel facta ſint aliis occaſio ruinæ: quare Apoſtolus eos qui manducando idolis oblata, alios ad idololatriam provocabant, non reprehendit, vt idololatras, ſed tantùm quod contra charitatem proximo debitam peccarent, ad Rom. 14. *Si enim propter cibum frater tuus contriſtatur, iam non ſecundùm charitatem ambulas*, & 1. Cor. 18. *Vide autem ne fortè hæc licentia veſtra ſcandalum ſit infirmis, &c.*

De numero autem & qualitate perſonarum interrogare videtur res difficillima: non enim omnes inducuntur propter aliqua verba turpia ad peccatum, nec careret peccato iudicij temerarij quid id crederet: ij etiam qui talia verba proferunt, ſæpiùs tam praui ſunt vt eorum exemplum parùm mouere ſoleat & auditores aliquandò tam faciles ad peccatum ex propriá malitiâ, vt ex hoc inducti non debeant cenſeri. Quare probabile eſt debere Confeſſario ſufficere, quod coràm multis quibus ſcandalum procurare potuerit, verba impudica protuliſſe ſeſe accuſet Pœnitens, & de vicibus quibus id illi euenerit, nec debet eſſe anxius de numero auditorum, & an fuerint inter illos tot Sacerdotes, tot Maritatæ, tot Virgines, & alia huiuſmodi.

Quæritur trigeſimò, quid diſcutiet Confeſſarius in puellâ aut muliere quæ ornatu ſuo comptiori veretur, ne proximo dederit occaſionem ruinæ ſpiritualis, ſeu peccati mortalis.

Verè dictum eſt à D. Cypriano in l. de ſpectaculis; *Nam cum mens hominis ad vitia ipſa ducatur, ſibi quid faciet, ſi habuerit exempla naturæ corporis lubricæ? Quæ ſponte corruit, quid faciet ſi fuerit impulſa?* Hinc ſcilicet frequentes lapſus proueniunt, quòd puellæ & mulieres in laqueum, & in muſcipulam ſint pedibus inſipientium, à quibus facilè nimis concupiſcuntur ad opus prohibitum.

Primò verò poterit exquirere Confeſſarius an præter conſuetudinem ſe mulier ornauerit, & ſi ad amorem ſui hominem pellicere, conata ſit: nam ſi iſta non inueniantur non erit præ-

cipiti animo vt rea peccati & ſpiritualis proximi habenda; qui eam malè deperierit. Fauet D. Ambroſius Epiſtola ad conſtantium fratrem lib. 3. Epiſt. *Nihil enim ad nos ſit petulantibus oculis, aut ætas expetitur, aut pulchritudo: ars deſit, nullum eſt crimen decoris: illecebra faceſſat, inoffenſa eſt ſpecies & forma & gratia.* Quare talis mulier poterit domo exire ad audiendum Sacrum: etiamſi ſciat ſe fore alicui etiam huic & illi occaſionem peccati, poterit etiam exire ad negotia peragenda; ſeu etiam honeſtæ recreationis gratiâ modò non intendat aliquem in ſui concupiſcentiam allicere, nihilque mali præ ſe ferat in habitu, in nutibus, in inceſſu, in aſpectu.

Nec iuuat quicquam obiicere mulierem teneri ad non exeundum, ſi ex eius egreſſu mors alicui immineret, quia in caſu mortis corporalis proximus eſt innocens, pariterque inuitus, ideò æquum eſt vt mulier illi ſuccurrat non exeundo: in caſu verò mortis ſpiritualis, perit ſciens ac volens, ideóque mulier non tenetur domi manere & iure exeundi ſe priuare. Aliqui tamen probabiliter illud limitant ad caſum in quo proximus ex malitiâ, illam adamaret turpiter: nam ſi ex ignorantiâ, vel infirmitate adamaret, teneretur ſe domi continere, niſi vrgeretur præcepto exeundi, vt audiret ſacrum in die feſto. Eſtque Becani ſententia tract *de fide, ſpe & charitate* cap. 17. q. vlt. Sed hæc opinio rem ſatis non determinat; vndè enim ſciet mulier, quòd hic aut ille exardeſcet in eius concupiſcentiam ex ignorantiâ, aut infirmitate potiùs quàm ex malitiâ, vndè quid agere debeat ignorabit. Idcircò videtur probabilior Diui Ambroſij ſententia, cuius vnius authoritas pluris facienda eſt, quam multorum ex recentioribus caſuum definitoribus.

Quod ſi Confeſſarius deprehendat mulierem, ſuperflue ſe ornantem & præter ſolitum vanitatis causâ, non debet illam inſontem habere; ſed arguet, conabitúrque ad mediocritatem honeſtam reducere. Quod ſi exindè aliquis ſumat occaſionem peccandi dubium eſt apud caſuitas an mortaliter peccet, vel venialiter, his aientibus, his negantibus. Tutum eſt Confeſſario, vt ſemper ornatum ſuperfluum condemnet, & ſi ipſe in propriâ ſententiâ non opinetur eſſe peccatum mortale: poteritque obſeruare pro praxi hos Emanuelis Sà Aphoriſmos, verbo *ornatus*.

Fœminam nudum pectus geſtare ſine mala intentione quidam negant eſſe mortale, ego difficilè talem abſoluerem. Item mulier diaphana veſte vtens, ita vt tota videatur, lethali

ſcelere ſe obſtringit. Item vxor licitè ſe ornat, vt viro placeat ſi exceſſum vitet, & opera ob id præcepta non omittat. Adde quod ſcribit ſanctus Franciſcus Saleſius in Introductione ad vitam deuotam, *part.* 3. licere nubilibus puellis comptiùs ſe tantiſper ornare, vt multis iuuenibus placeant, eâ intentione, vt ex eis aliquem ſibi in virum legitimè acquirant.

Cardinalis Caietan. in ſummula verbo *ornatus*, ex multiplici capite excuſat à mortali, nec veniale ſupergredi aſſerit mulierum ornatum 1. ex parte finis, vt ſi mulier ſe ornet vt appareat pulchra, aut Superior, vanitas eſt, ac per hoc veniale peccatum, 2. ex nimia ſollicitudine, non tamen tanta vt omittat neceſſaria ad ſalutem, 3. ex qualitate, vt ſi ornatus indecens eſt, ac minùs caſtus, vt ornatus mulierum monſtrantium media vbera. Verumtamen vbi conſuetus iam eſt, ſine peccato videtur, & in remedium, ne pejora fiant, forte introductus, 4. ex fuco, ordinariè eſt peccatum veniale, 5. ex pretioſitate: ſi enim ornatus relatus ad perſonam eſt exceſſiuus in pretio, ſine peccato non eſt. Communiter tamen videtur venialis huiuſmodi exceſſus ſuperbus, ſtultus, & vanus. Non enim propterea æquantur maioribus, quia ornantur prætiosè, ſicut maiores, 6. ex ſcandalo. Sed ſi ex parte mulieris non eſt intentio prouocandi, nec ſibi placet quod provocetur aliquis ad ſui libidinoſum amorem, licet placeat ei quod laudetur vt pulchra, & vanâ ſuperfluitate, & fuco ſe ornet, non propterea peccat mortaliter quia alij peccant mortaliter eam adamando, eſt enim occaſio accepta, non data.

Hæc Caietanus cuius Theologia in hac parte mulieribus non erit ingrata. Sed hanc ingerere caueat Confeſſarius, niſi cum magnâ diſcretione & futurorum præuiſione, conceturque potiùs illas edocere verba Tertulliani in libro de habitu muliebri. *Tu es Diaboli ianua, tu es divinæ legis prima deſertrix, tu es quæ eum ſuaſiſti, quem Diabolus aggredi non valuit, tu imaginem Dei hominem tam facilè eliſiſti. Propter tuum meritum,* ideſt, *mortem, etiam Dei Filius mori habuit: & adornare tibi in mente eſt, ſuper pelliceas tuas tunicas ? omnia iſta damnatæ & mortuæ mulieris impedimenta ſunt, quaſi ad pompam funeris conſtituta.* Et poſt pauca. *Habitus fœminæ duplicem ſpeciem circumfert, cultum & ornatum: cultum dicimus, quem mundum muliebrem vocant ornatum, quem immundum muliebrem convenit dici: ille in auro & argento, & gemmis, & veſtibus deputatur: iſte in cura capilli & cutis, & earum partium corporis quæ oculos trahunt. Alteri ambitionis crimen intẽdimus, alteri proſtitutionis.* Aut illa verba D. Hieronymũ. Ep.

ad Aſellam. *Nulla fuit alia Romæ matronarum, quæ meam poſſet edomare mentem, niſi lugens atque ieiunans, ſqualens ſordibus fletibus penè cæcata.* Et in Epiſt. ad Furiam. *Quid facit in facie Chriſtiana purpuriſſus & ceruſa? Quorum alterum ruborem genarum labiorumque mentitur; alterum candorem oris & colli, ignis iuuenum, fomenta libidinis, impudica mentis indicia, &c. Ornatus iſte non domini eſt, velamen iſtud Antichriſti eſt.*

Quæritur trigeſimoprimò, ſuper ſexto præcepto, Non mœchaberis, *quomodò interrogabit Confeſſarius.*

De examine ſexti præcepti. Hic maximè opus eſt diſcretione & ſcientiâ in Confeſſario: ac primo ordinatè incipiet examen à cogitationibus rerum turpium, de quibus infrà amplius dicetur, indè progredietur ad examen de tactibus & operibus, quorum inquireret ſpeciem vltimam, & circonſtantias neceſſarias.

Ac ſi Pœnitens fateatur ſe rem habuiſſe cum fœminis, nihil ampliùs exponendo, multa debet inquirere Confeſſarius. Ac primò examinato Pœnitente an ſit coniugatus, voto obſtrictus, vel liber, debet inquirere an fœminæ fuerint coniugatæ, vel liberæ, an voto caſtitatis obſtrictæ, an conſanguineæ vel affines, an domeſticæ & in eodem tecto manentes, vel an eas rebus ad vitam neceſſariis fouea, eo vt illis pro voluntate abutatur: deindè quoties cum coniugatis, quoties cum liberis, quoties cum voto obſtrictis, quoties cum conſanguineis, quoties cum domeſticis & iis quas propriis facultatibus ſuſtentat. Nec opus eſt inquirere numerum fœminarum quando ſunt eiuſdem conditionis, ſed numerum fornicationum, vel adulteriorum, vel inceſtuum, vel ſacrilegiorum.

Neque etiam opus eſt interrogare an fœmina fuerit Virgo vel corrupta, quia fornicatio cum Virgine eſt eiuſdem ſpeciei ac cum corruptâ, quandò vtraque conſentit; ſicut eſt fornicatio ex parte mulieris cum viro, ſiue Virgo ſit, ſiue corruptus. Dicitur autem quando vtraque conſentit, quia ſi vis fieret ipſis, diſtinctæ eſſent ſpecies exprimendæ in Confeſſione in Virginis enim violenta defloratione præter luxuriam interuenit violentia, & rapina, in quantum ſignaculum Virginitatis ipſi reluctanti aufertur quod eſt quid pretio æſtimabile: intactam enim à viro eſſe mulierem multi æſtimatur, eſtque ſpecialis iniuria per vim priuare mulierem iſto iure quod habet vt maneat intacta.

Ex hoc inferendum eſt puellas in religione, aut alibi exſtentes, ſi fateantur ſe actui fornicationis conſenſiſſe, non eſſe interrogandas an ſint Virgines, necne, quod aliquandò du-

tiſſimum eſſet illis confiteri. Tenet Corradus 1.*p.quæſito* 40.

Inquirendum eſt etiam de tactibus impudicis quando ſeorſim facti ſunt, & ſine copula, quia ſunt peccata diſtincta, & quoties, & cum quibus ſicut de actibus ipſis conſummatis; tactus autem qui concomitantur ipſos actus conſummatos, vel qui fiunt paulò antè aut paulò pòſt, non ſunt examinandi, quia cenſentur unum peccatum cum ipſo actu, & manifeſtato actu, ſufficienter manifeſtati habentur.

Inquirendum eſt etiam non generationem impedire conatus fuerit, vt fundendo ſemen extra perſonam; nam pollutio eſt. Nonnumquam ab aliquibus ruſticis qui inter beſtias degunt; inquirendum erit num ipſas beſtias affectaverint cum aliquo motu libidinoſo, etſi ita ſit, num ad nefandum peccatum cum ipſis progreſſi fuerint; & ſi ita ſit, quoties id acciderit. Nec opus erit reſcire ſpeciem animalis, ſi fuerit equus aut aſinus, porcus aut canis, capra, vel ouis, vel gallina Indica aut alia, quia commixtio cum diuerſis ſpecie animalibus eſt ſemper ejuſdem ſpeciei, quoad mores.

Quæritur trigeſimoſecundo, quomodò adoleſcentes interrogandi ſunt de peccato luxuriæ.

Sufficiet hîc aliqua annotare ex Gerſone qui pro zelo ſalutis puerorum, quo feruebat, multa ſcripſit de eorundem Confeſſionibus excipiendis in primo opuſculo *de arte audiendi Confeſſiones* tom. 2. operum eiuſdem *conſideratione* 15. Sciat inquit, Confeſſor generalitates iſtas eſſe, & ſimiles. Fuiſti vnquam à tempore quo cognoviſti te in ſocietatibus famulorum aut ſociorum, aut ſpecialiter in lecto? Si ſic. Audiſti vnquam malum (vt ſæpè fit) loqui ſibi de impudicitiâ & mulieribus? Si ſic. Loquebaris & tu ſimiliter, & ſi mala deſiderabas? Si ſic. Vtrum voluerit vnquam alter, quòd tangeres eum inhoneſtè vel ipſe te? Si ſic. Fiat proceſſus vlterior ſub velamine tali quod intelligat an commiſſa fuerit ibidem mollities ſine pollutio. Et hoc peccatum benè committitur etiam ante pubertatis annos. Imò & ſemper imputatur in vigiliâ dum completa tranſit delectatio, etiam pollutione non exiſtente.

Idem conſil. 18. *pergat Confeſſor*, vt diximus à generalioribus ad ſpecialiora, à minus turpibus ad turpiora, & hoc quaſi à cauſis generalioribus ad effectus earum ſpeciales, vt, habito quod aliquis conatus fuerit ſe aut alium ſocium luxurioſè attrectare, quæratur quamdiu & quam ſæpè & cum quot accidit & quanto tempore in totâ vitâ. Etſi aliqui erant ex ſuo genere, & finaliter in qua parte corporis completa eſt libido ſua vel alterius. Demum ad alteram huiuſmodi

peccati ſpeciem peiorem ſucceſſiuè poterit inquiſitio pertranſire.

Conſid. 19. Congruit prout expertus ſum, quòd parvuli, & adoleſcentes maſculi priùs interrogentur modo dicto de cohabitatione ſociorum, & famulorum; tanquam de his quæ prima facie minùs horrent, quia minùs inſolita ſunt. Poſtmodum quæratur de cohabitatione mulierum. Et vltimò ſi vnquam in ætate quinque vel ſex annorum, vel eos circâ, iacuerunt cum ancillis, ſicut mos eſt puerorum: & ſic conformiter inquiratur ad prædicta, & certè reperientur horrenda, &c.

Idem conſid. 20. Reprehendet forte aliquis audaciam hanc Confeſſoris, quia talia præſumit aperire, quæ vix credibilia ſunt, & ferè incogitabilia, niſi ab expertis aut aliundè doctis. Sentiat alius quod voluerit, ego coràm Deo teſtor me plures talibus remediis induxiſſe ad Confeſſionem, qui fatebantur nunquam etiam in articulo mortis fuiſſe talia dicturos cuicumque. Laudabant tamen Deum totis viſceribus gratias agentes, quòd ita ſe aperuerant.

Quod dicit hìc Gerſon, multi qui eius induſtriâ vſi ſunt, poſſent confirmare & ego inter cæteros.

Cætera hìc omittimus quæ apud authorem in alio tractatu de Confeſſione mollitiei, legi poterunt non inutiliter à Confeſſariis, qui niſi ſint ſolertes, & circumſpecti circà inquiſitionem huiuſmodi peccatorum, vix aut raró poterunt extrahere ab ore infectorum talibus vitiis vt illa ſponte confiteantur. Idem tamen ſapienter monet *conſiderat.* 12. tract. de arte audiendi Confeſſiones. Iubeat Confeſſor ne Confeſſi crimina detegant aliorum, nominando eos, vel ſignis certis notificando, niſi forte peccata talia ſint, quæ nullo modo aliter poſſunt aperiri, vt ſi ſororem unicam frater malè cognoverit, aut vir vxorem. Non ſit preterea curioſus in inquirendo particulares circumſtantias peccatorum, quæ non multùm augent vel variant grauitatem in eis, quoniam naſceretur indè aliquando vel tentatio periculoſa, vel turpitudo nimia, aut ſuſpicio retardativa confitendi. Nihilominùs vtile iudicamus pro ſerenatione conſcientiæ illorum qui confitentur (quia forte poſtmodum grauioribus vrgerentur conſcientiæ ſtimulis, quaſi non benè & integrè peccata ſua confeſſi fuiſſent) vt pleniùs explicent omnia; quantum & quouſque Confeſſor iudicaverit expedire.

Cæterùm nihil hìc dicit de puellis, forſan quod ita non ſint Salaces vt maſculi. Attamen & laborandum eſt Confeſſa-

rio ut ipſæ confiteantur quæ nonnunquam impudicè committunt, & eo magis laborandum, quo ipſæ ſunt verecondiores: quare obtetrices ſint Confeſſarij ut colubrum tortuoſum educant. Interrogent de cogitationibus, & tactibus tum propriâ manu, tum alienâ. Tum de modo quo ſe ad libidinem provocaverint, vel ſeipſas comprimendo, vel aliquid in vas immitendo. Etſi dicant ſe neſcire quid ſit mollities aut pollutio interrogari poterunt, num alicujus humoris veluti liquefactionem cum pruritu, & delectatione experte ſint, etſi dicant adhuc ſe neſcire quid ſint iſta. Num aliquando inter dormiendum iſta illis acciderint ut, ſciant ea eſſe peccata mortalia, quando inter vigilandum ſentiuntur, ne ſit tamen præceps Confeſſarius, nec omnes indiferentes ita urgeat, ne forſan dedocendo peccatum, illud doceat: multæ enim inter adoleſcentulas præeminent maſculis in caſtitate.

Quæritur trigeſimo-tertiò. Quid examinare debet Confeſſarius in Penitentibus qui de oſculis, & tactibus ſe accuſant.

Duo ſunt ferre dextrà controverſiam in hac difficultate. Vnum eſt tactus & oſcula qui fiunt inter virum & mulierem, ſeu inter perſonas ejuſdem ſexus cum deſiderio pollutionis aut actus ultimi impudici, ſive cum intentione excitandi ſe, aut alterum ad illa, eſſe peccata mortalia ideóque debet Confeſſarius ab iis qui examine videntur indigere, inquirere, an oſcula & tactus fuerint cum ejuſmodi deſiderio, aut intentiones Alterum quod etiam fere eſt extra controverſiam, eſt tactu. qui fiunt in partibus generationi inſervientibus abſque juſta neceſſitate, etiamſi joco fiant, ſine deſiderio excitandi ſe, vel excitandi alium ad pollutionem, aut actum venereum, eſſe etiam magis ordinariè peccata mortalia ideóque debere inquiri à Confeſſario, an in iſtis partibus tactus illi facti fuerint,

Vnum autem eſt maximè controverſum, an cum fiunt oſcula, & tactus extra partes prædictas ſine deſiderio illo, & intentatione prædictis attamen cum voluntate percipiendi quamdam ſuavitatem quæ oritur ex attactu carnis mollis & teneræ, ſit peccatum mortale. Vna opinio affirmat quam mordicùs tuetur Caietanus in 2. *ſecunda quæſt.* 154. *artic.* 4. & alibi, tum quòd ſtimulis torqueantur conſcientiæ qui tales tactus admiſerunt commiſeruntve; Tum quòd vix fiant, niſi in occulto, & ſemotis arbitris omnibus; & Leſſius *in* 2. *ſecunda l.* 4. *c.* 3. *dubitatione* 8. & alij plurimi, quia hæc oſcula & tactus cum illa voluptate, etſi ex intentione operantis non referantur ad pollutionem aut concubitum, ſuaptè tamen naturâ, & veluti ex opere operato eò tendunt. Tutius eſt, inquit

Leſſius, ut omnia iſta quam maximè vitentur, quia ſæpe eſt periculum vlterioris conſenſus, vel moroſæ delectionis, vel etiam pollutionis ratione temperamenti, aut particularis diſpoſitionis corporis: quam ob cauſam expedit in hujuſmodi non eſſe laxum. Itaque ſententiam illam practicè probabilem non dixerim, &c. Itaque in eo contineri videtur tacitus quidam conſenſus in copulam, & materia non debet cenſeri omninò remota, que tantam vim ad libidinis ignem excitandum & ſciendum ſpermatiſmum habet; alia tamen eſt ratio aſpectus, quia naturâ ſua eo non intendit neque corpus ita commovet. Hæc Leſſius,

Altera eſt opinio negans talia oſcula & tactus eſſe peccata mortalia, licet venialia eſſe concedat, haneque tuetur *Martinus de Magiſtris Doctor Pariſienſis*, & qui fuit à confeſſionibus Ludovico undecimo Galliarum Regi, ac collegij Sanctæ Barbaræ Primarius in lib. de *Temperantiâ*. Quæritur tertiò utrùm in tactibus & oſculis conſtat peccatum mortale *fol.* 54. *verſ.* Quia autem raró liber iſte invenitur, & alij non integrè verba ejus recenſent, non ſine aliquo authoris detrimento, quia res eſt magni momenti, verba ejus hîc attexam.

Pro concluſionibus aliis, inquit, eſt notandum quòd aliquod oſculum dicitur eſſe libidinoſum dupliciter. Vno modo quia fit, ut indicamus alterum in conſenſum libidinoſi, ſive venerei actus, inquantum per hæc oſcula tactus & amplexus excitatur in libidinem & exitatâ, faciliùs nobis conſentit. Secundo modo aliquod oſculum dicitur libidinoſum, quia fit cauſa dilectationis tactus, quam in ipſo experimur. Iſta autem ſunt ab invicem ſeparabilia. Aliquis enim delectatur in oſculi & amplexibus ſororis, qui tamen pro tunc firmum propoſitum habet nunquam exercendi venereum actum cum eâ, imò nunquam pateretur eam induci in opus venereum, nec cum eo, nec cum alio, tunc ſit.

Secunda concluſio. Oſcula, tactus & amplexus ſecundo modo libidinoſa ſunt periculoſa. Probatur; omnis opportunitas & illectivum ad peccatum mortale eſt periculoſum & vitandum: ſed hujuſmodi oſcula libidinoſa ſunt opportunitates, & illectiva ad peccata mortalia. Aliquando ſcilicet ad ſimplicem fornicationem, aliquandò ad adulterium, aliquandò ad inceſtum, & ſic de aliis: ergo ſunt periculoſa & vitanda: licet enim tunc homo firmiter proponat nunquam conſentire in opus venereum; quia tamen voluptas ejus eſt multùm & faciliter mutabili in deterius, ideò timendum eſt ſibi, ne per hoc ad ipſum concubitum tranſeas. Secundò ad conſumma-

tionem uniuſcujuſque peccati certis conſcenditur gradibus, ut ad peccatum luxuriæ de verbis ad oſcula proceditur, de oſculis ad tactus & amplexus, de tactibus ad conſummationem peccati: ergo cum per hujuſmodi gradus fiat approximatio ad conſummationem peccati; neceſſe eſt, ut qui tutè vult fugere peccatum, fugiat gradus quibus ad ipſum conſcenditur: ergo fugere debet oſcula, tactus & amplexus, & perconſequens iſta ſunt periculoſa. Sunt autem periculoſiores cum perſonis illis à quibus in conſenſum venerei concubitus inducimur, vt cum aliena, quam cum conſanguinea.

Tertia concluſio. Prædicta non ſunt peccata mortalia probatur, nam aut hoc eſſet ſiſtendo in dilectatione quæ in eis exercendis ſuſcipitur, & hoc non, quia nec dilectatio ipſa, nec exercitium hujuſmodi actuum alicubi reperiuntur prohibita ſub pœnâ peccati mortalis. Tum ſecundò quia ſecundùm beatum Thomam ſuper Epiſt. ad Epheſ. Apoſtolus turpitudinem, per quam intelligit oſcula, & tactus, non reſumit cum fornicatione & immunditiâ, *&c.* Nec ſunt peccata mortalia, quia ſunt illectiva ad peccatum mortale, quia tunc omnis communicatio mulieribus, & omnis convictus, & converſatio eſſet peccatum mortale. Tum ſecundo quia tunc omnis tentatio in peccatum mortale eſſet peccatum mortale, cùm omnis talis ſit inductivum in peccatum mortale.

Quarta concluſio. Oſcula, tactus & amplexus eorum qui in libidinem perfectè conſentiunt non facta, ut foveatur hujuſmodi conſenſus, aut excitetur libido, non ſunt peccata mortalia. Patet, quia talia ſiſtunt in delectatione ſibi propriâ & non habent actum venereum pro circonſtantiâ finis, *&c.*

Quinta concluſio. Oſcula, tactus & amplexus facta, ut alium inducamus in conſenſum concubitus illiciti, ſunt peccata mortalia. Probatur: omne peccatum habens circumſtantiam malam mortaliter, eſt peccatum mortale, *&c.* Secundò qui dat eleemoſinam, ut inducat alterum in hæreſim, peccat mortaliter: ergo qui oſculatur, tangit, *&c.*

Sexta concluſio. Etſi oſcula facta causâ fornicationis; ſimiliter tactus & amplexus ſint alia peccata mortalia ab actu fornicatorio; non tamen habent aliam culpabilitatem vel malitiam mortalem à culpabilitate vel malitiâ actus fornicatorij, *&c.* Vult dicere eum qui hæc omnia ſimul facit uno tantum peccato peccare mortali, quod eſt volitio fornicandi à quâ ſolà denominantur mali, & ipſi tactus exteriores, & ipſa fornicatio exterior, quia actus interioris malitia denominat ipſum intrinſecè malum, & extrinſecè actum exteriorem.

Septima concluſio. Qui oſculatur, tangit & amplectitur, ut fornicetur & poſtea fornicatur, non per ſeſe obligat ad quadruplicem pœnam æternam, *&c.* Infert hanc concluſionem ex præcedenti additque: Eſſet infœliciſſimè actum cum miſeris fornicatoribus, ſi quotiens oſcularentur, amplecterentur vel tangerent, toties obligationem ad novam pœnam æternam incurrerent. Dixi per ſeſe, propter opinionem quæ dicit quòd veniale in damnato punietus pœnâ æternâ.

Octava concluſio. Non quilibet homo & quælibet mulier nudus cum nuda poſſunt ſine peccato in uno eodem lecto jacere & licitè ſe tangere in omnis parte ſui cum motus carnis ſtimulat, ut ceſſet tentatio carnis. Hæc concluſio poſita eſt contra errorem Pſeu.Apoſtolorum Probatur, quia quicumque ſe exponit vehementiſſimo periculo, peccat mortaliter; & quod ſecundum opinionem ſuam non poteſt vitari, niſi per miraculum, ille peccat: ſed tales, *&c.*

Hactenus ex Martino, cujus ſententiam, quoad tertiam concluſionem, de qua eſt principalis controverſia, videri poſſe alicui probabilem & ſpeculatiue veram, aſſerit Leſſius loco citato, quamuis ipſe aliam tueatur ut tutiorem. Nec probetur ab omnibus in illa diſtinctione veri ſpeculativè & practicè: quia ſpeculationis objectum eſt opus & praxis debet eſſe conformis ſpeculationi, ideò ſi quid ſpeculativè verum debet eſſe & practicè.

Certè D. Thomas ſi benè intelligatur non videtur ab hac ſententia alienus, 2.2. *quæſt.*54.*art.*4. ubi enim determinavit tactus & oſcula ſecundum ſuam ſpeciem non eſſe mortalia, concludit quod ſi fiant propter delectationem fornicationis, conſequens eſſe, quod ſicut mortalia, & ſic ſolum inquit dicuntur libidinoſa. Vnde hujuſmodi ſecundum quod ſunt libidinoſa (puta prædicta ſpecie libidinis) ſunt peccata mortalia. Atque eodem modo libidinoſum intelligi debere, cum ſimpliciter libido nominatur; fuſius explicat. D. Auguſtinus l.14. cap.*16. de civit. Dei.*

Navarrus autem commentariis in caput, *ſi cui*, de Pœnitentia *diſt.* 1. teſtatur aliquos in Hiſpaniâ ſequutos fuiſſe eandem ſententiam, nec ipſe ab eâ longè diſcedit, aſſerens prædictos tactus & oſcula non eſſe peccata mortalia, ſi fierent tanquam delectabilia moventia ad delectationem honeſtam: putà ad augendam amicitiam, benevolentiam & amorem naturalem, paternum, filialem, civilem, ſcholaſticum & alium honeſtum, licet ſenſualitate ac fomite peccati originali, vel etiam Diabolo ſuggerente, inſurgeret delectatio venerea in

ſenſualitate: quia tunc non ſunt peccata mortifera; imò neque *venialia*, ſi nullatenus conſentiatur eis conſenſu voluntario partis ſuperioris, *&c.* quod ipſum videtur dicendum (quoad peccatum mortale) de omnibus aliis huiuſmodi actibus, qui fiunt principaliter quidem eſt causâ honeſta hoſpitalitatis, convivij, affabilitatis & comitatûs honeſtis etiamſi tangentes prævideant ante illos tactus, ſibi motum iri præfatam in ſua ſenſualitate delectationem veneream, modò non ſe tangam ob eam principaliter; nec minùs principaliter, ſed conſequentur præter voluntatem eorum, repugnante parte animæ ſuperiore.

Non obſcurè autem Iavellus *ſecundâ parte Philoſophiæ Chriſtianæ* tract. 7. tit. *de pudicitiâ* Martini opinionem amplectitur: loquens enim de taliter tangentibus ſine corrupta in tentatione prædicta. Hos autem damnare de peccato mortali durum eſt totam adoleſcentiam maxime in ſexu mulibri illaqueare. Declino igitur ad hanç viam: & ratio opinionis oppoſitæ non concludit, conceſſo enim quod operans hæc conſentiat in delectationem tactûs, nego quod regulariter conſenſus in tali delectatione ſit conſenſus in delectationem fornicationis. Nam delectatio tactûs ſecundùm partes honeſtas, poteſt eſſe duobus modis. Primò quòd hæc delectatio non quæratur principaliter propter ſeipſam, ſed &c. Secundò quòd quæratur propter ſeipſam præcisè ſtando in tactu partium honeſtarum, ita quòd ſi imaginativa offerat delectionem forcationis, voluntas & ratio ſtatim renuat; & tunc nego quòd conſenſus in delectationem tactûs honeſti ſit conſenſus in delectationem fornicationis: quoniam iſtæ duæ delectationes licet videantur aſſimilaris, non tamen ſunt ejuſdem rationis. Nam altera eſt ſicut via ad terminum malum: altera autem ſiſtit in ſe: & ut in ſe ſiſtit, non habet undè poſſit de mortali damnari. Dixit oſcula & amplexus & tactus partium honeſtarum: quoniam ſi huiuſmodi fiant in partibus pudibundis, & cum non ſuâ: neſcio videre quin interpretativè & virtualiter ordinentur ad actum turpem illicitæ veneris, licet quam plures ſeipſos excuſent, non ſic intendere.

Eandem ſententiam ſequitur Sylvius 2.2.*q.*154.*art.*4. *concluſ.*4. ac noviſſimè Loth. in *difficultat. Theolog. tract.*16.*art.*7. quia inter ſponſum & ſponſam de futuro tales tactus non ſunt mortalia peccata; etiamſi remotè diſponant ad pollutionem: non eſt autem non potior ratio cur ſint mortalia peccata inter alios; quibus non minus illicita eſt pollutio, ac ſponſis prædictis. Idem cenſent Salmanticenſes tract. 13. *de peccatis diſp.* 10.

quod à me expetis, loquendo in genere, ſit problema, propter varias doctorum ſententias: attamen pro tuâ perſonâ cuius prævideo breui ruinam animæ certiſſimam, non poſſum tales tactus à mortali excuſare. Quòd ſi id non prævideat, ſatis eſt quòd reſpondeat varias eſſe ea de re ſententias; id tamen ſibi conſtare, iſtam rem valdè eſſe periculoſam, & ſæpè accidere, vt qui ſuper glaciem lubricam pedes poſuerunt, vlterius ferantur, quàm initio cogitarent, ideò tutum eſſe obſervare id quod *docet* Apoſtolus, *Bonum eſt homini mulierem non tangere*, vel quod ait Guibertus Abbas de Virginitate cap. 10. *inaniter mens renititur vt extinguat, cum manus ſponte emittitur, vt incendat.* Porro etſi cognoſcas tuam intentionem, at neſcis quæ eſt, eritve mulieris intentio, cuius forſitan cor tuo fragilius ad perverſum conſenſum, cuis blanditiis & tactibus inclinabis?

Cæterum poteſt reſtare ſcrupulus, ſi neceſſe ſit explicare conditionem perſonæ cui libidinoſum datum eſt oſculum. Reſpondeo, inquit Leſſius, ſi in ſolâ voluptate illius oſculi ſtetur abſque deſiderio coitûs, eſſe eiuſdem rationis, ſepoſito ſcandalo, ſiue fiat circa coniugatam ſiue circa ſolutam: nec eſſe neceſſe confiteri illam obiecti circumſtantiam, ſecundo idem ſemper ſenſi de delectatione moroſâ. Hæc in *reſolutionibus*, verbo *confeſſio* caſu 9.

Quæritur trigeſimo-quartò, quâ diſcuſſione vtetur Confeſſarius cum iis qui ſe accuſant de pollutione in ſe quidem inuoluntariâ, ſed non in ſuâ cauſa.

Et id ſæpe accidit, pro miſeriâ ſtatûs præſentis vitæ, vt plures in pollutionem incidant quàm abhorrent, & quæ diſplicet; attamen prouenit illa ex aliquâ cauſâ voluntariâ quæ præceſſit, & exinde naſcitur ſcrupulus, & timor ne peccatum ſit mortale. Igitur conſiderabit Confeſſarius àn cauſa illa ſit ſecundum ſe mortaliter mala aut tantùm venialiter mala. Etſi non ſit mala, an ſit neceſſaria, & vtilis ad aliquod bonum vel omninò inutilis & ſuperflua; & ſi eſt malâ, an ſit retractata per diſplicentiam antequam accidat pollutio; vel non ſit retractata: itemque ſi pollutio eſt diurna, vel nocturna, quæ accidit in ſomnis.

Primùm itaque pro nocturnâ pollutione poterit Confeſſarius has obſervare Doctoris Martini de Magiſtris in lib. *De temperantia* quæſt. *De pollutione nocturna*, folio 56. Concluſiones. Pollutio nocturna quæ ex culpâ contingit emendatâ tamen per condigam diſplicentiam, aut Pœnitentiam quam nec vitioſa complacentia ſequitur, non eſt peccatum: probatur

tur quia oritur ex actu culpabili quidem in tempore præterito, ſed non pro tunc, cum accidit pollutio. Ideò qui dedit anſam pollutioni nocturnæ per aliquam actionem malam, purà ebrietatem, colloquia praua, tactus impudicos, de quibus ſerò pœnituit, antequam dormiret, non peccat in pollutione quæ in ſomnis aduenit. Vndè colligi poteſt quantus ſit fructus examinis quotidiani ſerotini.

2. Concluſio: Pollutio nocturna quæ ex culpâ contingit non emendatâ, quæ tamen non eſt volitio vel deſiderium huiuſmodi pollutionis, nec eam ſequitur complacentia culpabilis, non eſt peccatum mortale. Ita cum Martino Maior *in 4. ſent. diſt. 9. qu. 1.* Probatur, quia pollutio illa non eſt volita, eſtque merè naturalis, nec propterea eſt culpabilis quòd ex actu culpabili oriatur, quia tunc obligatio ad pœnam, & omnes effectus ex peccato provenientes eſſent peccata mortalia, quod abſurdum eſt. Deindè pollutio nocturna orta ex cogitatione honeſtâ, & laudabili Luxuriæ, purà ex cogitatione pœnitentiali deteſtatiuâ peccati, vel ex auditione peccatorum in Confeſſione; talis, inquam, pollutio non eſt bona, nec meritoria, ergo nec ipſa erit demeritoria ſequens ex actu aut cogitatione culpabili. Alias plures rationes affert Doctor Martinus pro hac concluſione, additque: Duodecimò probatur expreſsâ authoritate Gregorij *in paſtorali*. Non eſt peccatum quod nolentes imaginibus nocturnis illudimur, ſed tunc eſt peccatum cùm antequam illudamur, cogitationis affectibus præuenimur, quâ nihil poteſt eſſe expreſſius.

3. Concluſio, quæ eſt Majoris ibid. loc. cit. contra de Magiſtris. Non omnis pollutio nocturna orta ex actu culpabili, qui eſt volitio vel deſiderium illius non emendato per diſplicentiam condignam, eſt culpabilis, intellige quod talis pollutio non ſit aliud peccatum, & diſtinctum ab actu culpabili diurno. Probatur, Socrates & Plato habeant ambo duas volitiones cogitandi de libidine, vt de nocte polluantur. Polluatur Socrates, & non Plato; tunc iſti duo æqualibus peccatis peccant: At Plato peccat ſolùm vnico peccato; ergo ſimiliter Socrates. Probatur maior, quia æquales volitiones habent, & actus exterior nihil bonitatis actui interiori ſuperaddit.

4. Concluſio; Pollutio nocturna non redditur culpabilis ex conſequente complacentiâ culpabili: eſt adhuc Doctoris de Magiſtris loco citato: Probatur, quia diſplicentia ſequens non reddit eam bonam, ergo nec complacentia ſequens malam. Secundò, actus non redduntur boni vel mali ex volitione, & complacentiâ ſequenti: nam aliàs eſſet in poteſtate

hominis virtuoſi qui habet mille opera bona, reddere illa mala, & iterùm bona, & rursùm mala; ſi modò malè complaceant, modò, benè, quod eſt abſurdum.

Ex quâ regulâ ſicut ex præcedente eliciet Confeſſarius modum diſcernendi peccatum à non peccato, & ibi illud agnoſcere vbi verè eſt, vt ſcilicet iudicet tantùm peccatum eſſe in illâ complacentiâ pollutionis nocturnæ, ſi fiat ob delectationem, non verò ſi ſit illa complacentia propter ſanitatem vel propter liberationem à tentationibus. Vtrùm verò, talis complacentia ob delectationem illam quæ fuit ſine peccato, ſit peccatum mortale, non diſcutimus.

5. Concluſio. Pollutio nocturna proueniens ex cauſâ non culpabili, etiamſi ſit præviſa, ſed non intenta, non eſt peccatum mortale; vnde qui accubat in lecto hoc & illo modo, ex quo citiùs accidit in nocte pollutio, ſed non id intendit, nec ob eam cauſam ſic accubat, ſed propter ſuam commoditatem, & quia melius hoc modo quieſcit, non peccat mortaliter, neque etiam forſan venialiter. Probatur ex præcedentibus concluſionibus, quia quando actus eſſet culpabilis, non peccaret mortaliter, ergo multò minus, ſi actus qui eſt huius pollutionis cauſa, ſit inculpabilis. Neque verò propter huiuſmodi pollutionem nocturnam, talis accubitus peccaminoſus eſt; quia nec ipſa pollutio peccatum eſt. Quare qui reſupinus dormit, vnde loca ſeminaria, & renes caleſiunt, & faciliùs fit reſolutiò ſeminis, non peccat. Nec qui matutino tempore dormit, cùm adhuc faciliùs fit pollutio, eo quòd digeſtione completa per potentiam nutritiuam, potentia generans, ordine ſuo, in actum proprium prorumpit: vt enim rectè declarat Titelmanus libro 10. *conſider. Phyſica cap.* 22. perfectâ ſufficienter nutritione circà ſomni finem, videtur potentia generatiua ſecundùm ordinem ſuo officio ſuccedere; quia enim ſecundùm ordinem temporis prior eſſe debet nutritio, & augmentatio generatione (propter quod in pueris non prius generatiuæ potentiæ operationem experimur quàm nutritiua, & augmentatiua ad iuſtam perfectionem eos perduxerint) ideò priùs nutritioni inſiſtitur; poſtmodùm verò generationi: Quod etiam inde eſt, quia ſemen eſt ex ſuperfluo alimenti, atque ob hoc nutritione perfectâ in illud quod ſuperfuerit alimenti ſe conuertens vegetatrix potentia agit in ipſum, & in ſeminis naturam conuertit, efficitúrque homo ad generationem paratior, proniorque, nutritione perfectâ. Atque hinc illuſiones fœdæ, potentia generatiua actum ſuum quæritante, & coinquinationes inordinatæ, quas euadunt virtutis zel[illegible]

Pollutio matutina vnde.

ſomnum maturinum fugientes, tanquam deceptorem fraudulentiſſimum puritatis & æmulum atque contrarium caſtitatis.

Ergo, inquies pollutio nocturna nunquam eſſet peccatum; negatur quia eſt peccatum, quando eſt volita & intenta in vigiliâ, fitque aliquid expreſſe, eo fine vt accidat in ſomnis, ſed non eſt peccatum diſtinctum ab ipſamet intentione, quâ volita eſt, aut procurata; vnde mirandum eſt, ait ibidem Doctor de Magiſtris, quomodò aliqui Theologi ſunt ità prompti & parati ad multiplicanda hominum peccata ſine iuſtâ ratione. *Theolog. peccata multiplicant.*

Obiicies, pollutiones nocturnæ proueniunt ſæpe ex malo habitu, & diſpoſitione hominis, cuius principium fuit in eius poteſtate: ergo pollutiones inde provenientes erunt culpabiles, ſicut ea quæ proveniunt ex ignorantiâ, & ebrietate culpabili ad culpam imputantur. Negatur conſequentia: illud tantùm ex tali principio voluntario proveniens imputatur ad culpam, quod ſequitur in eo tempore, in quo homo poteſt illud impedire ne ſequatur, aut impotentia impediendi ex culpa illius propria contracta eſt; at in ſomno homo non poteſt impedire pollutionem, & impatientia impediendi, quæ eſt ipſe ſomnus, non eſt culpa nec culpæ adſcribendus, nec inter culpas numerandus: ergo non eſt ad culpam imputabilis talis pollutio. Quæ autem ex ebrietate vel ignorantiâ ſequuntur ad culpam imputantur, quia impotentia talia impediendi, quæ eſt ipſa ebrietas vel ignorantia, culpa eſt.

Obiicies iterùm; Sancti Patres ſtatuerunt pollutionem impedimentum eſſe communionis, ergo culpa eſt. Negatur etiam conſequentia, quia id factum eſt propter maiorem diſtractionem quam ſolet afferre pollutio nocturna, ex qua anima diuertitur à rebus diuinis, & magis condelectatur appetitu ſenſitiuo, propter coniunctionem eius cum carne. Vnde, inquit Maior loco citato, ſi homo poſt pollutionem nocturnam, ſiue fuerit ex culpâ, ſiue ſine culpa ſe reperiat deuotum, præmiſsâ Confeſſione, ſi fuerit ex culpâ poteſt celebrare nec debet abſtinere; ſi mens inquieterur abſtineat. Si dicas *de conſecratione* diſt. 2. c. *Omnis qui debet communicare tribus vel quatuor diebus debet abſtinere.* Hoc eſt de conſilio non de præcepto, quicquid dicant homines. Hæc maior. Eadem quoque eſt mens Gerſonis, tam de coniugatis quàm de aliis qui nocte in ſomno polluuntur, quos cõmunicare aut celebrare poſſe [illegible]erit in tractatu de *præparatione ad Miſſam*, ſeu *de pollutione* [illegible]*turna.* Quibus libet addere quæ habet Hallus de *quinquepartitâ conſcientia* lib. 3. cap. 37. Sicut enim ſolis, radij per

loca quævis obſcœna tranſeunt & non inficiuntur, ſic & Corpus Chriſti in corpus pollutum ſine vllâ ſui contaminatione deſcendit. Hoc de Petro Cœleſtino in ſomno vocato ad aulam cœleſtem ſignificatum fuit; qui cùm ſuper aſinum veheretur, quem fortè contigit ſuper tapetes quoſdam ſplendidos, quibus is locus ſtratus erat, tributum ventris ſui ſolvere, vehementer erubuit Petrus & veritus eſt progredi; ſed tandem audiit diuinum reſponſum, nihil ad ſui vel curiæ cœleſtis contaminationem pertinere, id quod ſe non conſcio ex neceſſitate naturæ aſellus corpulentum & irrationale animal expulerat. Quin potiùs cenſeo, ait idem Hallus, iſtas deordinationes ſenſualitatis, quas inviti patimur, efficere vt ſuccreſcat meritum noſtrum magnam ſerenitatem contra ſuperbiæ ventum omnia evertentem, inducere. Humiliter ergo ſe gerat homo, ſeque deprimendo quærat vt exaltetur Deus.

Somnium S. Petri Celeſt.

Ex his ita diſputatis concluditur, Confeſſarium non debere nimis vexare pœnitentes, multitudine interrogationum ſuper pollutione nocturnâ, vbi illi conſtiterit non fuiſſe in vigilia volitam, aut intentam, itémque prudenter facturum ſi multis qui ſe plus quam neceſſe eſt de pollutione nocturnâ accuſant, dicat id non eſſe neceſſarium, vt ex hac parte onus graue Confeſſionis ſubleuetur.

Quæritur trigeſimo-ſextò, quid indagare debeat Confeſſarius in pœnitente qui ſe accuſat de pollutione diurnâ quæ in ſe quidem fuit involuntaria, cui tamen cauſam aliquam voluntariò præbuit.

Non raró accidit vt pœnitentes aliquam cauſam præviam dederint pollutioni, licet ipſi pollutionem ægrè ſuſtinuerint ac renitente conſenſu: inde oritur dubium; an talis pollutio debeat cenſeri peccatum mortale, quia eſt quodammodo volita, ſcilicet interpretatiuè, in ſua cauſa quæ fuit voluntaria: nam ſi fuiſſet expreſſe procurata aut in ſe volita, non eſt difficultas quin eſſet peccatum mortale, iuxta Apoſtoli decretum. 1. Cor. 6. *Neque molles Regnum Dei conſequentur.* Quod etiam locum putamus habere contra quoſdam, etſi ſemen eſſet corruptum quod per pollutionem expleretur, ne alioqui liceret leproſis ſe polluere: & aliis pluribus, qui facilè imaginarentur ſe corruptum ſemen habere.

Item pollutio peccatum materiale eſt in mulieribus, ſeu actiuè, ſeu paſſiuè tantùm concurrant ad generationem, quia quidquid ſit de illa controuerſia, de quâ diximus in 2. ſuppl. Theol. Affect. diff. 93. tamen earum ſemen requiſitum eſt ad fœtus formationem, & ſic eius profuſio extra concubitum ho-

no opponitur. Caietan. 2. 2. *q*. 154. *ar*. 12. Thomas Hurtado *in praecurſore Theologico diſput*. 5. *membro* 4. §. 11.

Porrò hanc materiam diſcutiens Gerſon in tractatu de *pollutione diurnâ*, monet in ſecundo notabili; cauendum eſſe ne nimiùm ſervetur loquendi pudicitia, ſequatur operum maior inordinatio, & confeſſio de talibus nulla fiat. Et in propoſitione prima, aſſerit pollutionem nullam plus habere de peccato, quàm fuerit de conſenſu circa illam in libero arbitrio, ſive conſenſus fuerit certus, vel interpretatiuus. Tandem verò non ſatis manifeſtam ſolutionem noſtræ affert difficultati, vt illi adaptari poſſit illud Tragici, qui dubiam ſalutem dat afflictis, negat.

Vnum tamen eſt, quod ipſe prudenter advertit, ſcilicet eſſe quemdam humorem medium inter ſemen & vrinam, qui humor diſtingui poteſt à ſemine, quod non ſit ita mordax in carne titillandâ, fluátque cum minori corporis commotione, & minori quantitate, potéſtque humor ille appellari ſalinalis vel ſputalis, nec ita perſtringit aut obnubilat iudicium rationis, maiori etiam facilitate ac ex leuioribus cauſis mouetur ad exitum, præſertim in mulieribus, adeò quòd ex leuiſſimo motu corporis de loco ad locum vel inclinatione, abſque ſenſu proueniat. Ex effectu vero percipitur per ſordidationem quamdam viſcoſam in carne vel in pannis. Euenit autem facilius, & non ſine aliquo ſenſu concomitante, vel præuio, dum perſonam dilectam ſiue pulchram, ſiue turpem, &c. aſpiciunt, aut tangunt, aut ei arrident, aut confabulantur, aut iocantur, etiam vbi nihil de opere carnali volunt aut putant, nedum dicam peragere, ſed nec cogitare. *Diſtinctio.*

Intereſt autem vt Confeſſarij poſſint diſtinguere iſtum humorem à ſemine, quia multi accuſant ſe de peccato pollutionis, cùm aliquid humidum circa ſe ſēſerint, potiſſimum aliquæ mulieres, aut puellæ quæ propterea vix vnquam vllâ conſcientiæ pace fruuntur, quaſi degerent in perpetuo peccato mortali, cùm fluxus iſtius humoris medij longè diſtet à ſeminis fluxu, ſeu pollutione, & non ſit peccatum mortale, vt omnes Authores conſentiunt. Inter quos Alenſis *in ſummâ de virtutibus coll*. 99. *art*. 5. *quaſt*. 1. Ita ait, nulla pollutio nocturna eſt voluntaria per ſe & propriè loquendo; ſi tamen cauſetur ex voluntate vigilantis, eſt periculoſa ſiue damnoſa, vt credo, ſed non aſſero. De illis autem quæ patiuntur fluxum ſeminis voluntariè, non eſt timendum. Quædam enim ad ſimplicem viri aſpectum per alloqutionem vel Confeſſionem etiam cum ſint in Sancto propoſito, diſtillationem ſentiunt humoris: nec ta-

men corrumpuntur, eo quod non ſit ex propoſito, nec cum voluntate completa. Suadendum tamen eſt talibus, quod temperent ſe ab aſpectu virorum & confabulatione.

Et D. Thomas opuſcul. 64. quod eſt *de modo confitendi & puritate conſcientiæ*. Quibuſdam, inquit, hoc prouenire agnoui propter ſolam præſentiam, & alloquutionem alicuius perſonæ, in cuius conſpectu habuit complacentiam ſenſualem & vanam, ſeu ad quam inordinato amore afficitur, aut per tactum impudicum leuem, aut imaginando aliquos impudicos fortiter & moroſè, &c. Licet non credam ipſum per dictam effuſionem peccare mortaliter, niſi fortè aliter concupiſceret, aut tangeret impudice perſonam quæ eſt cauſa iſtius effectus, tamen credo eum grauiter peccare, & eſſe in magno peccati mortalis periculo, &c. Si verò contingit ex cauſâ, quæ vitari non poteſt, ſicut quando audiuntur verba impudica ex caſu, vel loquitur cum perſonâ, vel ſedet iuxta eam de cuius præſentiâ habet complacentiam vanam, & ab ea ſeparari non valet, &c. quia tamen dubitare de talibus quæ ſpectant ad conſcientiæ puritatem, eſt quandoque valde proficuum, poteris hoc confiteri propter quietudinem mentis & pacem, quamvis expedire non credam.

Cùm igitur Confeſſarius agnoverit pœnitentem accuſare ſe de vera pollutione, cui conſenſum non præbuit, ſed tamen occaſionem voluntariam dedit, & voluntariè cauſam præbuit à qua potuiſſet abſtinere; tunc debet reſcire Confeſſarius, an cauſa illa fuerit neceſſaria, vel vtilis corpori aut animæ, vel proximo, vt eſt cibus, inſtructio, alloquutio fœminæ, æquitatio: tunc enim, etſi præviderit pœnitens ex hac occaſione euenturam pollutionem non intendendo illam, non peccauit mortaliter, nec tenebatur abſtinere ab his actionibus licitis, & ad quas ius habebat. Intellige tamen cum hac moderatione, ſi abfuerit periculum probabile in delectationem pollutionis conſentiendi, vt quia talis pœnitens non eſt deditus pollutionis peccato, illudque valde abhorrere ſolet.

At verò ſi cauſa illa ex quâ prævidetur pollutio ſubſecutura, non ſit vtilis in ſe, nec neceſſaria, non tamen mala, tunc difficultas eſt maxima, an pollutio ſubſequens ſine periculo conſenſûs obliget ſub peccato mortali ad amovendam huiuſmodi cauſam inutilem, non tamen ex ſe peccaminoſam: videtur enim talis pollutio voluntaria, quia qui vult antecedens, vult conſequens; qui vult cauſam, vult effectum; qui vult deſtruere fundamentum ex quo videt caſuram domum, vult ruinam domûs, qui vult abſcindere caput hominis, vult mortem

hominis, quæ infallibiliter ex capitis abſciſſione conſequitur. Sed *aliunde* iſte ex hypotheſi, conſenſu directo, & expreſſo improbat pollutionem, cùm incipiat aut inceptura eſt, & conſenſus expreſſus contrarius interpretatiuo videtur hunc pœnitens deſtruere. Vt patet in eo qui cognoſcit vxorem vnde ſequitur generatio, cui tamen poteſt habere intentionem omninò contrariam.

In hac fluctuatione expendendâ eſt illa cauſa, an per ſe influat in pollutionem, quia verbi gratiâ pertinet ad carnalia, & libidinoſa, vt eſt contactus impudicus, vel tantùm per accidens, vt eſt comeſtio cibi calidi abſque neceſſitate. In primo caſu talis cauſa ex qua prævidetur ſubſequutura pollutio, quamvis ſine periculo probabili conſensûs, peccatum eſt mortale, in ſecundo caſu non eſt; ita Thomas Sanch. l. 9. *de Matrimonio* diſp. 45. n. 16. Addit, autem eadem diſputatione numero 18. nec eſſe mortalem pollutionem quæ ſequitur ex rebus venialibus in genere luxuriæ, ſiue illæ ſint veniales defectu plenæ aduertentiæ, ſiue ex leuitate materiæ, & tales res non efficiuntur mortales propter pollutionem prævisam, licet nulla neceſſitas vel vtilitas ad has inuitet, ſed ſola curioſitas & animi leuitas. Quia non eſt obligatio grauis vitandi leuem cauſam, & ſuapte leuiter concurrentem ad pollutionem, cui non dabitur conſenſus; & cùm cauſa illa leuiter influat, eſt tantùm ſecundùm quid cauſa, quæ magis à naturali causâ procedit. Aliqui temperant hoc, niſi perſeueretur in prædictis rebus venialiter turpibus, ſentiaturque vehemens commotio appetitûs, & periculum pollutionis proximum, etiam abſque conſensûs periculo: tunc enim dicunt eſſe mortale. At inquit Sanchez, diſplicet *limitatio*, quia res ſunt tantum leuiter turpes, nec notabiliter influunt. Sed non poteſt probari iſtud vltimum, quia res leuiter turpes ex morâ & duratione, vt ſi quis fœminæ manum tamdiu oſcularetur, quamdiu in pollutionem prævisam caderet, etſi non conſentiret, non videretur excuſari poſſe à mortali, quia cauſa æquivaleret alteri cauſæ grauiter, & notabiliter libidinoſæ, propter durationem. Probanda itaque videtur iſta limitatio, & in Confeſſione ponderanda, cùm caſus abditur.

Similiter & ponderandum erit quod ait Cardinalis Toletus lib. 5. *inſtruct. Sacerd.* cap. 13. poſſe eſſe peccatum in non remouendo cauſam futuræ pollutionis; vt tamen in hoc ſit peccatum, neceſſarium eſſe hominem probabiliter cognoſcere cauſam futuræ pollutionis, ipſámque advertere, aut debere advertere. Quia, inquit, ſi dubitat de futura pollutione, & non habet moralem certitudinem, non eſt mortale, ſed veniale, vt

habet Sylveſter *verbo* pollutio: vt qui veſcitur cibo, quem dubitat pollutionem inducturum.

Magis autem dilucidè reſoluit hanc obſcuram quæſtionem Loth Ord. Præd. Doctor Duacenſis *in reſolut. Theolog. tract.* 16. *art.* 4. vbi relatis duabus opinionibus ſuper ea controverſiâ addit. Tertia denique ſententia docet pollutionem eſſe mortalem quoties cauſa in qua prævidetur, eſt mortalis, ac proinde tunc adeſſe illi actui ſpecialem malitiam ratione pollutionis præuiſæ, quia cum illa pollutio non ſit in ſe volita, ſed in cauſa in qua prævidetur, in tantum mala erit, in quantum eſt mala cauſa, in tantum etiam culpa eſt in quantum eſt voluntaria, ſi ergo cauſa eſt mortaliter mala, talis erat pollutio. Ita S. Thomas 2. 2. *quæſt.* 154. *art.* 5. vbi culpam pollutionis iuxta culpam cauſæ metitur. Caietanus 2. 2. *quæſt.* 154. *art.* 5. Satyrus *lib*, 8. *cap.* 5. *num.* 9. Angelus *verbo pollutio*. Lopez 1. *part. inſtruct. cap.* 73. & alij multi, & hæc ſententia, ait, eſt communior & probabilior.

Porrò dogma ſuum D. Thomas hauſit ex fontibus D. Auguſtini l. contra mendacium ad Conſentium cap. 7. *ea quippè opera hominum ſicut cauſas habuerint bonas ſeu malas, nunc ſunt bona, nunc mala quæ non ſunt per ſe peccata.* Confirmari autem poteſt ex dictis Martini de Magiſtris in ſuperiori quæſito, vbi aiebat, pollutionem nocturnam non eſſe peccatum niſi quando eſt volita & intenta in vigilia, ſitque aliquid expreſsè eo fine, vt accidat in ſomnis, túncque non eſſe peccatum diſtinctum ab ipsâ intentione quâ volita eſt, aut procurata: ſeque mirari quomodò aliqui Theologi ita prompti ſunt ad multiplicanda hominum peccata: at pollutio inuoluntaria adueniens in vigiliâ æquiparanda, videtur nocturna, cùm utraque ſit inuoluntaria. Imò dicit D. Auguſtinus lib. 1. *de Civit. cap.* 25. *ſi motus concupiſcentiæ ſine peccato eſt in corpore dormientis, quanto magis in corpore non conſentientis?* Quippe maior eſt virtuti locus in vigiliâ dum eius ſenſus improbatur & diſplicet voluntati: Vbi ergo erit locus peccato mortali ſi cauſa ex ſe non eſt mortalis, nec etiam contrahet malitiam mortalem ex illo effectu qui eſt ſine peccato mortali, vt ſupponitur.

Atque idem iudicium ferendum eſt de illa pollutione quæ accideret perſonis ſpirituali vitæ deditiſſimis, ipſis omninò contra reluctantibus, ex operatione dæmonis, cui aliquandò hoc permittitur ad probationem quorumdam, qui cum hoc toto animo abhorreant, nèc ad hoc cooperentur, in illis violentum eſt à principio extrinſeco proveniens. Quod cum be-

ut perſpectum eſſet confeſſario, non expediret ut tales nimium increparet, aut grauiores pœnas adigeret, ne ſuprà modum triſtitiâ abſorberentur, ſed potiùs in ſpem erigeret, non tantum culpæ quantum pœnæ in illo ſtatu derelictionis ſpiritualis aſſerens.

In cuius rei confirmationem iuuat annotare quod refert P. Philippi à Sanct. Trinitate ex Carmelitis diſcalceatis in *Theologia myſtica p. tract. 3. diſc. 2. art.* 1. Solere ſæpè animos incipientes purgari per quaſdam carnis tentationes, per quas miris modis turbantur præcordia conſcientiæ eorum tum ſcrupulis de conſenſu ne fortè illis conſenſerint, tum fœditate materiæ quam execrantur, tum metu ruinæ poſſibilis infirmitati humanæ, exemplo plurium, tum etiam ne ſint coram Deo exoſi & abominabiles. Sed nec ſolum incipientes, verum etiam in ſanctitate provecti, quales D. Paulus, D. Hieronymus & alij. Rari enim ſunt qui carnis ſtimulos non patiantur propter corruptionem naturæ per peccatum originale. Priuilegium D. Thomæ paucis conceſſum eſt ſicut & ſanctæ Thereſiæ inter virgines. Porrò exemplum huius tentationis valdè illuſtre ſubiungit quod eſt in vita. B. Angelæ Fulginatis. Quam ipſamet in exercitium caſtitatis tentata per fœdam pollutionem à dæmone immiſſam ſic deſcribit. In locis verecundis tantus eſt ignis quod conſuevi apponere ignem materialem ad extinguendum alium ignem concupiſcentiæ donec Confeſſor mihi prohibuit: tunc cum ſum in illa tenebrâ credo quod mallem tunc aſſari, quam prædicta tunc pati; imò tunc clamo & aduoco mortem, vt per quemcumque modum mihi Deus concederet eam euenire: & tunc dico Deo, Domine ſi me debes mittere in infernum, ne differas, ſed ſubitò facias, & ex quo me dereliquiſti comple & ſubmerge me in profundum, & intelligo tunc, quod id eſt opus dæmonum & quod illa vitia non viuunt in anima, quia anima numquam conſentit eis, ſed corpus patitur violentiam & eſt tantus dolor & tædium; quod ſi duraret, corpus pati non poſſet. *B. Angela Fulginas.*

Quod confirmat D. Auguſtinus *l. 1. de Civit. Dei cap.* 15. ſit in primis poſitum atque firmatum virtutem quâ rectè viuitur ab animi ſede membris corporis imperare, ſanctúmque corpus vſu fieri bonæ voluntatis, *quâ inconcuſſâ ac ſtabili manente quicquid alius de corpore vel in corpore fecerit, quid ſine peccato proprio non valeat euitari, præter culpam eſſe patientis.*

Neque verò quiſpiam obiicere poteſt tunc aliquem ſine peccato mortali magnâ voluntate frui poſſe: non enim verè delectat quod diſplicet ſincerè voluntati, vt ex præfato

exemplo B. Angelæ innoteſcit. Nec virgines quæ aliquandò vim paſſæ ſunt etſi cum ſenſu voluptatis ſenſitiuæ, minus miſeras ſe exiſtimauerunt. Nec metuendum eſt vt qui verè oſor eſt voluptatis carnalis, cauſas illas exquirat, ex quibus illam, ne accidat, metuit, niſi neceſſitas aut alia quædam vtilitas poſtulet, ſiquidem ob eam cauſam quidam nunquam volunt equitare, alij oleo nunquam vtuntur refutant, alij lubricum deceptoriumque magiſterium, vt loquitur Guibertus Abbas de *Virginitate* cap. 14. Quamuis aliàs vtiliſſimum, alij à pluribus licitis abſtinent. Vnde ſi quis aliter cauſas illas amplectatur, cauere debet ne illudatur à dæmone aut ſibi falsò imaginetur ſe molitiem deteſtari, cum potius illam exoptet: ſicque in Iudicio Dei ſordibus appareat audiátque aliquandò eiectus à loco ſanctitatis ac puritatis illud Apoc. 21. *foris canes & impudici.*

Neque hîc omittendum arbitror id quod aduertit Ioannes Sanchius in *Selectis* diſput. 21. vbi n. 29. incipit tractare, an liceat aliquibus, qui quodam pruritu ſalaci divexantur ex naturali calore, idque circe partes naturales, liceat illis eas confricare ad ſedandum illum pruritum, vdi eſt periculum pollutionis, non tamen conſenſus in eâ: cuius ſententiam non improbabilem defendit Loth cum pluribus aliis quos laudat *in difficultat. Theolog. tract.* 16. *art.* 5. Nec quæſtio iſta inutilis eſt Confeſſario, cui plura ſcire convenit ad agnoſcendum peccatum vbi verè eſt. Plures enim audiui qui magnis premebantur anguſtiis propter iſtum pruritum qui quorumdam, & quarumdam morbus eſt ſæpiùs renaſcens, dubitabántque, an liceret tantiſper vngues admovere ad illum ſedandum, cum ſæpe ex illâ admotione ſequeretur pollutio, cui animus reluctaretur. Aſſerit autem iſtud licitum tum multorum quos enumerat authoritate tum quia iure naturæ cuilibet conceſſum eſt medicinas applicare ad ſui curationem. Quod autem præter intentionem ſequatur, vel non ſequatur pollutio, curandum non eſt: quia tunc non eſt voluntaria, ſed permiſſa; & potiùs agens illam patitur quàm actiue ſe habeat. Quamvis autem aliqui qui abuti poſſint iſtius rei explicatione, licet tamen rei licitæ veritatem aperire, etſi inde abuſus, quorumdam malitiâ, oriri poſſint. Exempla ſunt in refectiunculâ in die ieiunij. In ſurreptione rei alienæ propter extremam neceſſitatem. In occiſione invaſoris ad ſui ipſius tutelam. Quod iſta defendantur licita, pluribus eſt occaſio peccatis, ſic ægris oculis lux eſt odioſa, & læſiva organi. Si quis autem imaginetur ſe poſſe aliâ viâ mederi huic malo, admovendo frigidam ad calorem illum temperandum, vel penitùs

prohibendo manûs admotionem, experietur iſta nihil proficere, cum ex frigidâ inflammetur iſte calor veluti calx, & aſſerant pœnitentes ſibi impoſſibile eſſe diutius pruriginem iſtam pati, quæ ſemper magis magiſque adaugetur. Quare ſi minus inſtructos Confeſſarios nanciſcantur, qui continuò illis ſignificent lethaliter in iſtis peccari, etſi pollutio ipſa velut mors amara diſpliceat, verè illis anguſtiæ ſunt vndique, nec longè à deſperatione ſalutis abſcedunt. Phlebotomiam autem illis conſulere non eſt opus Confeſſarij, propter pericula aliorum incommodorum, nec ſanguinis à vena extractio conſtans eſt remedium iſtius mali.

Et hæc ſunt quæ liberare debet circumſpectus Confeſſarius in hac verè difficili quæſtione, ex quibus poterit diſcernere mortale peccatum à veniali, pollutione peruigilis, & ſolari nonnunquam pœnitentes qui maiore Dei timore ducuntur, ſi aliquandò illis accidat pollutio, quam in ſeipſa deteſtantur, cùm tamen omnes eius cauſas leuiter laſciuas non vitauerint. Nam eis qui abſque Dei timore viuunt, non accidit pollutio, quin vehementer complaceat, & quin etiam grauiſſime peccent. Quod cum ſit ſatis manifeſtum, non diſcutimus hîc, vbi agere de difficilioribus, ſcopus eſt primarius.

Advertendum autem pollutionem voluntariam eſſe eiuſdem ſpeciei, ſiue fiat per ſolam intenſam cogitationem ſive per externam procurationem ac proprium ſui ipſius contactum. Si autem alterius opera contingit, eſt grauius peccatum propter participationem in alterius peccato. Itémque ſi illi adiungatur deſiderium alterius perſonæ, putà coniugatæ vel virginis. Ex hoc enim mutantur ſpecies pollutionis: vnde hæ duæ vltimæ circumſtantiæ in confeſſione debent aperiri. Atque hîc memoriæ occurrit quod mihi narravit ante plurimos annos vir quidam quem iam in animâ ævo beato perfrui non dubito. Hic convaleſcebat ex grauiſſimo morbo, in quo cum putaretur iamiam animam exhalare, ſenſit ſe omni ex parte circumdatum eſſe dæmonibus pluribus ſub figurâ capitum humanorum quorum vultus erant tetri, horribiles ac minaciſſimi contra ipſum, hàncque vocem ex eorum ore prodeuntem audiebat. *Ie te tiens maintenant ie te tiens*, te nunc teneo te nunc teneo, menti eius inculcantes plura pollutionis peccata quibus per multos annos maculatus fuerat ſine vllâ eorum confeſſione. Putabat miſer de ſalute ſuâ actum, cum illi apparuit mater miſericordiarum Virgo Deipara, à cuius conſpectu omnis illa teterrimorum dæmonum caterua aufugit, cui ille pollicetur ſe integrâ confeſſione omnia illa peccata

emendaturum, quod promiſſum paucos poſt dies melius habens cum animo pœnitenti exſoluit coram me. Vt non alium teſtem requiras.

Iudicium Theologorum Salmanticenſium.

Theologi Carmelitæ Salmanticenſes tom. 4. ad quæſt. 74. D. Thomæ tract. 13. *de peccatis* rem hanc accuratiùs proſecuti ſunt, & ſi libenter vt conſulerent brevitati, negotium iſtud aliis remiſiſſent: præſertim cum in hac materia habenas laxare periculum ſit & habenas reſtringere fortè minùs acceptum. Ne verò inquiunt, rem gravem communiſſimè obviam à pluribus tactam, à paucis comprehenſam & à nemine forſan ſufficienter diſtinctam, eodem in ſtatu relinquamus, placuit pro eius elucidatione nonnihil ampliùs laborare vt veritatem inquiramus. Ex multis autem ipſorum dictis hæc pauca accipe, quæ magis ad rem ſpectare viſa ſunt.

Ac prædicto tract. *diſp.* 10. *dubio* 6. Dubium ſatis graue & implicitum examinandum occurrit, videlicet quando voluntas cenſeatur conſentire in prædictos motus vel effectus ſibique imputentur propter liberam applicationem cauſæ: quæve neceſſitas aut vtilitas excuſet liberam applicationem, vnde motus & effectus illi ſequuntur. Neque eſt ſermo (ſaltem per ſe primo) de illis cauſis quæ ſecundum ſe & intrinſecè ſunt deformes: harum enim libera applicatio ſine dubio nequit ab ea ſaltem malitia quam ſecundum ſe dicunt excuſari: ſed de fis quæ ſecundum ſe malitiam non exprimant, vitari tamen ſolent ratione effectuum.

Cauſæ illorum motuum vel ſunt cauſæ per ſe quando natura ſua & directè tendunt ad illos effectus vt omnes actiones luxurioſæ & tactus turpes quæ tendunt ad cauſandam delectationem veneream & pollutionem, ſicut inflictio vulneris tendit natura ſua ad homicidium: vel ſunt cauſæ per accidens quæ non directe ad hos effectus tendunt, licet per accidens ex iis ſequantur abſque intentione agentis, ſeu quia excitant, aut adiuvant cauſas per ſe, vel alio modo quia removent aut prohibent illos.

Cauſæ autem per ſe aliæ leves ſunt quæ non influunt notabiliter in effectum per ſe, v. g. pollutionem, vt levis tactus digiti vel aſpectus faciei fœminæ. Aliæ graves quæ præbent ſufficientem influxum ad prædictos effectus, vt aſpectus valde turpis.

Cauſæ etiam huiuſmodi per ſe aliquæ ita ſunt determina-

tæ ad effectum illicitum, vt in nullum alium poſſint influere, vel non niſi mediante tali effectu, qui idcircò ſit primarius in cauſando & non niſi mediante illo, effectus non illicitus ſequatur, aliæ verò poſſunt immediate influere in aliquid licitum, quamvis ſimul aut conſequenter in illicitum influant, vt tactus quo chirurgus medetur fœminæ, concurrit ad eius curationem licitus etſi ſimul in pollutionem influat chirurgi qui eſt effectus illicitus.

Dicendum ergo. Quoties cauſa aliqua ita eſt determinata ad motum vel effectum illicitum, vt vel nullum alium effectum habeat, vel non niſi mediante ipſo effectu illicito in alium influat, neque cauſa, neque prædictus effectus vel motus poſſunt ob quemcumque finem excuſari à peccato mortali, vel veniali iuxta gravitatem materiæ. Sumitur ex D. Thoma 1.2.*q.*89.*art.*11. *ad* 3. Docéntque plures. Quia qui ponit libere talem cauſam, eo ipſo vult effectum illicitum, cum enim tantum illum effectum habeat, applicatur propter illum. Et cum id ſit malum in ſe propter nullum finem honeſtari poterit. Eſt enim pollutio malum in ſe. Quod etiam agnoverunt ipſi Ethnici vt Martialis *l.*9. *Epigrammatum* 42. in Ponticum polluentem ſe. *Malitia pollutionis.*

Hoc nihil eſſe putas? ſcelus eſt mihi crede, ſed ingens,
Quantum vix animo concipis eſſe tuo, &c.
Ipſam crede tibi naturam dicere rerum,
Iſtud quod digitis, Pontice, perdis, homo eſt.

Dolendum igitur, celaſſe naturam Chriſtianum Doctorem quod Philoſopho gentili & aliàs in moralibus ſatis depravato non occultavit. Quod eſt contra Ioannem Caramuel l.4. *Theol. moralis* n.16. cap.3. Vbi nullo iure naturali, ſed tantum poſitiuo diuino pollutionem eſſe interdictam ait: neque aliter de effuſione ſeminis diſcurrit quam de eſu pomi & de minoratione ſanguinis aliiſque ſimilibus ſecundum ſe bonis, vel indifferentibus ſi ea Deus interdixiſſet.

Adde multos commendari qui maluerunt vitam diſcrimini exponere. Sic B. Caſimirus Regis Poloniæ filius & Hungarorum Rex, vt eius narrat Hiſtoria graui oppreſſus infirmitate mori potiùs quàm caſtitatis iacturam ex Medicorum conſilio ſubire conſtanter decrevit. Idem de Iacobo Cardinali Vliſſiponenſi Regis Portugaliæ filio refert Hieronymus Gorimbertus l.3. *de vitis Pontificum.* Similia traduntur de Iſaacio Comneno Imperatore. De Thoma ſecundo Epiſcopo Eboracenſi: De Michaële Verino primo inter Gallos recentiores Poëtas cuius illud extat poſteritati conſecratum. *Exempla caſtitatis.*

Sola Venus poterat lento ſuccurrere morbo,
Ne ſe pollueret, maluit ipſe mori.

Ratio eſt, quia humanum ſemen eiuſque adminiſtratio determinatè ordinata ſunt à natura propter conſervationem ſpeciei media generatione in vſu Matrimonij: non autem propter ſalutem indiuidui, propter quam cætera membra poſſent amputari. Quod tamen impugnat Thomas Sanchez. l. 9. de Matrimonio. *diſp.* 17. *num.* 51. cuius etſi authoritas in rebus moralibus iis præcipuè quæ ad ſexum præceptum & ad Matrimonium ſpectant magni ſemper eſt facienda, eius tamen obiectiones contra prædictam rationem non valdè vrgent ac ideò ſoluuntur.

Dicendum 2. Quoties cauſa influens per ſe etiam notabiliter in aliquem effectum malum, æque immediatè vel per prius habet alium effectum bonum iſque ſufficienter neceſſarius cenſetur iuxta materiæ grauitatem & qualitatem, poteſt talis cauſa licitè applicari ad hunc effectum poſteriorem, etiamſi pravus ille ſuccedat: dummodò licet prævilus, non tamen ſit intentus, neque expreſſè volitus neque medium per ſe ad finem intentum. Secluſa verò neceſſitate tenebitur voluntas à prædicta cauſa abſtinere: eritque obligatio hæc ſub mortali ſi materia grauis ſit; ſecus ſub veniali. Illuſtratur hoc exemplo. Si vrgeret neceſſitas ad expugnandam ciuitatem in qua eſſent nocentes & innocentes, liceret comburere ciuitatem, vt perirent nocentes licet præter intentionem perituri ſunt innocentes. Liceret gravidæ mulieri etiam poſt animationem fœtus dare medicinam expulſivam per ſe humoris mali cum periculo abortûs, quod tamen iniquum eſſet, ſi alia via periculoſo morbo occurri poſſet. Neque eſt ibi voluntarium indirectè quod ſit cum voluntas non vitat quod tenetur vitare: cum ſit in hoc caſu neceſſitas propter quam non tenetur vitare. Nec obiici poteſt quod qui vult cauſam vult effectum & qui vult antecedens vult conſequens, quia hoc intelligitur de volente cauſam, vt eſt cauſa effectus ſicut de antecedente vt eſt cauſa conſequentis quod hîc locum non habet. Nec obſtat prævilio effectûs per ſe (quia de effectibus per accidens nulla eſt difficultas) quia vt cenſeatur directè volitus in volitione cauſæ debet eſſe vel præintentus ita ut ex hac intentione applicetur cauſa, vel cum ipſa expreſſè volitus, vel debet eſſe medium per ſe conducens ad alium finem principalem intentum ex qua intentione præceſſerit volitio, & applicatio cauſæ.

Voluntarium indirectè quid.

De vitandis cauſis per accidens delectationis venereæ

pollutionis ſine conſensûs periculo ſunt quatuor ſententiæ 1. Damnat prædictas cauſas peccati mortalis, etiam ſecundum ſe licitas vt eſt moderatus potus, audire Confeſſiones fœminarum, ſtudium de prædictis rebus & ſimilia, niſi iuſta aliqua neceſſitas, vel vtilitas earum malitiam excuſet. 2. Damnat ſi in prædictis cauſis ſit aliquid illicitum vel veniale. 3. Damnat tantum ſi ſit mortale quidpiam in iis vt in ebrietate. 4. Docet nullam aliam cauſam vitandam eſſe ſub mortali ratione delectationis venereæ, aut pollutionis præviſæ ac non intentæ ſiue prædicto conſensûs periculo, niſi quæ ſecundum ſe ſunt actiones grauiter turpes & ſecundum ſe peccata mortalia intra ipſum genus luxuriæ: vt ad ſpectus & tactus grauiter impudici, oſcula & amplexus habita ad captandam delectationem, & alia huiuſmodi quæ eo ipſo non vt cauſæ per accidẽs, ſed ut cauſæ per ſe influunt notabiliter in prædictos effectus. Cæteræ cauſæ, ratione huiuſmodi pollutionis, aut delectationis præviſæ non intentæ, non inferunt maiorem obligationem quam ſub veniali vt vitentur. Ab obligatione verò vitandi ſub veniali prædictas cauſas ratione dicta excuſabit quælibet earum neceſſitas vel pia vtilitas per quam ab otioſitate liberentur, & ſecundum obiectum vel finem honeſtæ reddantur, & hæc ſententia quam eligit dictus Thomas Sanchez ſequutus D. Antoninum, Caietanum, Philiarcum, Niebam, Nauarrum, Suarem, Vaſquem, & alios nobis probabilior videtur atque ſtatuenda pro concluſione: cui etiam ſubſcribunt in præſenti Alvarez *diſp.* 146. &c.

Obiicies, inter cauſas per accidens non rectè collocari ſtudium & audientiam confeſſionum de rebus turpibus, quia nihil fieri poteſt de iſtis ſine cogitatione quæ eſt inter cauſas notabiliter per ſe influentes: non enim excitatur à cæteris cauſis niſi per cogitationem. Reſp. Cogitationes eſſe in duplici differentia, aliæ practicæ & ſenſuales per quas figitur ſenſus in delectabilitate rerum turpium: ac tales ſunt cauſæ per ſe. *Aliæ* ſunt immaterialiores & dici poſſunt ſpeculatiuæ & ſtudioſæ quibus vtimur ad hoc præcisè vt intellectus per diſcurſum notitiam de rebus cogitatis acquirat, vnde immateriali quodammodò verſantur circa res turpes, vnde ſunt inter cauſas per accidens. His Theologis ſuffragatur Adrianus *in 4. ſent.* Vbi de Sacram. Euchariſtiæ. Dicitur turpis cogitatio, non quia de fœda materia putà coitu & immunditia: cum de illis apud ſermocinantes & ſtudentes habeantur cogitationes honeſtiſſimæ & magni meriti: ſed quia turpiter illis mens oblectatur & vult immorari.

Quod ſpectat ad cauſas per ſe leviter influentes non tenetur ex hoc capite voluntas ſub maiori obligatione quam ſub veniali eas vitare. Quia non eſt cauſa ſimpliciter, ſed ſecundum quid & cum multæ ſunt, eſſet onus importabile omnes vitare ſub mortali. Sed & ab hac obligatione excuſabit neceſſitas, vel vtilitas ſicut in cauſis per accidens dictum eſt.

Cauſæ graues leues.

At quæ cauſæ graues & prohibitæ ſub mortali, quæ leues & prohibitæ ſub veniali ratione dicta, , an quæ ſemel grauis ſit ſemper talis, an ratione influxus actualis in dictos effectus, vel ratione grauitatis materiæ tales ſint. Vel ſi leves ſint, quia hîc & nunc non niſi leuiter influant, aliquot notabilibus eſt diſtinctionibus examinandum, quamuis in talibus præſtet diſcipulum eſſe & audire alios, &c.

Ad diſcernendum autem inter cauſas graues & leues pollutiones ratione influxus quam ad illam habent, vel ad delectationem veneream, difficultas eſt an cenſere debeamus graues ex influxu habituali quod natura ſua vim habeant notabiliter influendi etiamſi de facto vel leviter, vel nullo modo influant ob quamcumque cauſam puta vel ſenectutis vel frigidæ complexionis, vel mortificationis maioris & virtutis: an ex influxu actuali, quia parum influunt vndecumque id proveniat.

Omninò autem ferendum eſt iudicium de illa grauitate & leuitate cauſæ habito reſpectu ad influxum actualem qui de facto detur vel prudenter timeri debeat, quicquid ſit de virtute & natura cauſæ, atque adeò quamtumvis cauſa aliàs gravis eſſet, ſi tamen hîc & nunc attentis omnibus certo cognoſcatur vel prudenter iudicetur, quod non influit in pollutionem vel notabilem commotionem; vndecumquè id proueniat, non eſt reputanda hîc & nunc inter cauſas notabiliter influentes prohibitas ſub mortali. Sic ſentiunt graues Theologi qui rem tetigerunt & vix invenies contrarium aſſerentes quia tota eorum malitia in genere luxuriæ ex eo influxu menſuranda eſt.

Hinc inferre licet, non idem iudicium de omnibus ferendum eſſe, cum alij alios ſuperent in virtute aut complexione, nec tam facilè moveantur aut æqualiter periclitentur, & quæ cauſa gravis eſt reſpectu vnius, non ſemper talis eſt & reſpectu alterius non erit, circa quem parum aut nihil poterit.

Aduerte tamen rem hanc Metaphyſicè & abſolutè agi: in praxi autem maxima cautela procedendum eſt in omnibus quæ ad caſtitatem pertinent, omninòque ab experientiis cauendum: quoniam materia eſt valde lubrica, facillimumque

quo est infantes prolabi in peccata grauiora, etiamſi cum periculum abeſſe creditur.

Tenebitur autem voluntas ſub mortali, quando poſt applicatam cauſam prædictam delectationem aut pollutionem carnalis periculum animaduerterit, talem cauſam amplius non continuare; ſicut teneretur à principio excludere ſi ex tunc animaduertiſſet.

Et licet in caſu prædictæ ſuppoſitionis non ſit culpa mortalis de genere luxuriæ & aliquandò venialis ſit in applicatione prædictarum cauſarum; poterit tamen eſſe mortalis ratione ſcandali, ratione magnæ indecentiæ, vt ſi Epiſcopus tales applicaret, &c.

Certior autem regula nequit pro illis aſſignari quàm vt vnuſquiſque depoſita paſſione conſcientiam ſuam conſulat & ex propriâ complexione vel inclinatione aut etiam experientia præſagiat & coniiciat, an ex tali cauſa immineat ſibi periculum pollutionis aut delectationis venereæ, eoque vel eminente præſſo omninò ab illa abſtineat, vel ſi applicata iam erat, quam citò eam amoveat. In grauioribus autem cauſis quaſi ſtat poſſeſſio pro periculo & ita in eo ipſo quod de ſecuritate non conſtat, debet illud timeri & cauſa ſub mortali vitari. In his autem mediis ac leuibus videtur potiùs poſſeſſio ſtare pro voluntate, niſi conditio perſonæ aliquandò aliud ſuadeat.

Quæritur trigeſimoſextò, quid perpendere debeat Confeſſarius in peccatis luxuriæ, vt videat ſi ſint reſeruata.

Ordinariè reſeruantur Epiſcopis & eorum Pænitentiariis inceſtus vſque ad ſecundum gradum incluſivè, ſodomia, beſtialitas, & actus carnalis viri cum muliere conſummatus in Eccleſia, ſtuprum & raptus Virginum ac mulierum honeſtè viventium, fornicatio cum eâ, quam quis de ſacro fonte ſuſceperit, & cum ea cuius Confeſſionem Sacramentalem exceperis, ſi ſis Sacerdos. Item alicubi adulterium notorium, alicubi etiam peccatum mollitiei. Videant Confeſſarij catalogum caſuum reſervatorum in ſuâ Diœceſi, eúmque, ſi fieri poſſit, memoriâ teneant.

In his obſervandum eſt peccatum debere eſſe conſummatum vt reſervetur; nam quantumuis aliquis magnum adhibuerit conatum ad illud perpetrandum, ſi omninò non compleverit, non cenſetur reſervatum, quia caſus reſervati debent cum rigore verborum explicari, cum ſit materia odioſa, nec plus extendi quàm verba ſignificent in rigore ſumpta.

In particulari autem quoad inceſtum ſpecificandus eſt gradus primus vel ſecundus, quia diverſi gradus conſangui-

nitatis & affirmitatis diſtingunt ſpecies ſpecialiſſimas inceſtus, vt tenet Navarr. in *manuali* c.16. debétque explicare pœnitens an rem habuerit cum matre, cum ſorore, cum amitâ cum nepte, cum conſobrinâ germanâ & huiuſmodi, explicatis cæteris circumſtantiis neceſſariis in peccato carnis de quibus iam dictum eſt. Extenditúrque hic caſus ad conſanguineas & affines tam per legitimum quàm illegitimum concubitum, vt ſi quis cum duabus ſororibus rem habuerit, cum matre & filiâ: cum duabus cognatis conſobrinis. In quibus peccatis inquirendum eſt quoties cum ſecundâ rem habuerit, & deinde quoties ad primam redierit, poſt quam ſemel cum ſecundâ peccauit: quia ex his interrogationibus habetur numerus inceſtuum. Sed & ſæpè inquirendum num ante vltimam Confeſſionem, cum iiſdem affinibus & conſanguineis peccauerit, quia ex hinc adhuc magis patet numerus inceſtuum.

Putant autem quidam non diſtingui ſpecie inceſtus ſiue in primo; ſiue in ſecundo gradu fuerint. Quâ opinione poſitâ, ſufficeret quòd pœnitens ſe accuſaret de commixtione carnali habitâ cum affine aut conſanguineâ non explicato gradu primo aut ſecundo. Quod in multis caſibus inſerviret, vt pœnitens complicem peccati non reuelaret Confeſſario, qui ex notitiâ familiæ ſæpè coniicit quis ille aut quæ illa ſit. Hanc opinionem, quæ non eſt improbabilis, ſi exciperetur primus gradus in lineâ rectâ ſine vlla limitatione, tenet Corradus 1. part. quæſito 49. *in additione*. Quamuis in genere moris grauiùs dicat miſcuiſſe ſe cum ſorôre quàm cum conſobrina, & bonum eſſe id explicare. Deberet tamen pœnitens potiùs illam circumſtantiam tacere quàm proximum diffamare apud Confeſſarium, qui ex confeſſione inceſtus in primo gradu ſtatim perſonam agnoſceret: quia lex de non infamando proximum eſt de iure diuino naturali; lex autem de integritate confeſſionis eſt de iure diuino poſitiuo, & ita huic debet illa cedere. Aliis tamen videtur non infamari perſonam cuius peccatum in ſola Confeſſione Sacramentali detegitur, cum peccando ſeſe huic malo exponat. Quod non placet.

Per Sodomiam intelligitur copula viri cum viro, aut ſecundum quoſdam, cum muliere in vaſe præpoſtero cum emiſſione ſeminis in ipſo vaſe; non convenit tamen inter omnes an copula viri cum muliere modo dicto ſit caſus reſeruatus. Referunt Cardinalem Borrhomæum ea de re conſultum reſpondiſſe eſſe reſervatum, teſte Bonacina de *Matrim.* q.4. p.11. Attamen cùm reſervatio ſit ſtrictè interpretanda, & pecca-

rum viri cum muliere præfato modo, non ſit propriè Sodomia propter diuerſitatem ſexus; plures cenſent non eſſe reſeruatum; ita Bonacina *ibid.* Ioannes Chapeavſlla in *vndecimo caſu reſeruato*, & alij contra Covarruviam *de ſponſalibus* part. 2. c. 8. §. 5. eſtque illorum opinio tuta in praxi. Quod ſi non fiat intromiſſio cum emiſſione, peccatum non reſervatur, quantumcumque aliqui ſe contractauerint in diverſis partibus. Intelligitur etiam concubitus fœminæ cum fœmina, cùm vna ita alteram ſubigit, vt ſemen mulieris incubæ deſcendat in vas alterius ſuccubæ. Alias non reſervatur, quantumcumque enormiter peccent in nefandis ſuis amoribus, quos redarguit Apoſtolus ad Rom. 1. *Nam fœminæ eorum immutauerunt naturalem vſum, in eum vſum, qui eſt contra naturam.* Quod peccatum magis familiare eſt Aſiaticis fœminis, quamuis Europeæ omninò eius non ſint expertes.

Porrò in iſta peccati ſpecie, videtur eſſe inquirendum à ſodomita, quoties peccavit agendo, quoties patiendo. Niſi malis ſequi ſententiam Alphonſi de Leone in tract. *de officio & poteſt. confeſſarij* apud Dianam 3. *p. reſolut.* 159. *tract.* 4. vbi docet peccatum eſſe eiuſdem ſpeciei ſeu in agendo, ſeu in patiendo, licet agens grauiùs peccet & puniatur. Sed magis & minùs non mutant ſpeciem. Vnde neceſſarium non eſt id confiteri, ſicut nec gradum cognationis carnalis, quia in tali copula non miſcetur caro, nec contrahitur affinitas. Neceſſe autem erit inquirere, ſi vir fuerit coniugatus propter iniuriam quæ fit vxori, quæ propter hoc peccatum ius habet diuortij & ſeparandi ſe à proprio viro, qui hac ſorde fœdatus eſt. Inquirendam etiam an fuerit vir Deo conſecratus per votum caſtitatis: nam Sacerdos, qui notoriè hoc peccato infeſtus eſſet, irregularitatem ſacrilegus incurreret, propter enormitatem criminis, prout iura ſtatuerunt.

Per beſtialitatem intelligitur copula viri, aut mulieris cum bruto, quæ ſit completa per intromiſſionem membri pudendi ex vna parte cum emiſſione, aut diſſolutione ſeminis intra vas. Quod ſi vir contra ventrem bruti ſe polluerit, non eſt caſus reſervatus, nec ſi ex bruto ſe retraxit antequam ſeminaret etſi mulier polluta ſit ex tactu alicuius partis animalis, ſed non partis pudendæ intromiſſæ, non erit etiam caſus reſervatus. Etſi autem beſtialitas ſit infimæ ſpeciei, nec ſit neceſſe ad cognoſcendam ſpeciem peccati interrogare de ſpecie bruti, id tamen aliquandò expedit ad amouendam occaſionem, ſi ſit animal domeſticum, nec enim minùs obligantur Pœnitentes ad eiiciendum brutum à domo ſua, quàm mulierem

rocariam aut ancillam domeſticam cum quâ peccarent.

Per actum carnalem conſummatum in Eccleſiâ, intelligitur actus fornicationis, aut adulterij in Eccleſiâ ipsâ, vel in aliquâ capellâ Eccleſiæ; non verò in porticu Eccleſiæ, nec in campanili, nec in veſtiario, nec in cœmeterio, nec in oratorio privato domûs in quo eſt altare.

Per ſtuprum intelligitur copula habita cum virgine, quæ allecta fuerit precibus importunis, promiſſis magnis, dolis, atque aliis exquiſitis modis; nam ſi leviter rogata conſenſit, non reſervatur hoc nomine.

Per raptum autem intelligitur habita copula cum virgine aut muliere honeſta, quæ violenter oppreſſa eſt, aut invita ex domo propria extracta ad hoc facinus perpetrandum, invitis parentibus aut marito; quod ſi volens & conſentiens è domo propria educta eſt, non reſervatur.

Per concubitum cum filiâ baptiſmi aut Confeſſionis, & viciſſim ſi ſit mulier cum filio baptiſmi, aut cum patre ſpirituali, intelligitur quidam inceſtus ſpiritualis, præſuppoſito decreto Eccleſiæ introducto, ad deterrendum homines ne occaſione Sacramentorum quibus magis debent mundari, magis depraventur & inficiantur. Extenditúrque in Baptiſmo ad patrem, matrémque baptizati. Caſus autem reſervatus eſt pro Confeſſione, tam reſpectu Sacerdotis, ſaltem in Diœceſi Pariſienſi, quàm reſpectu mulieris: quæ etiam validè abſolvi poteſt ab ipſo Sacerdote cum quo peccavit, licet ſæpius id non expediat; & nihilominus in Diœceſi Mediolanenſi, & forſan aliquibus aliis, non poteſt validè ſacerdos abſolvere filiam Confeſſionis, quia id prohibitum eſt per Concilia Provincialia, quod pro illo loco ſingulare eſt.

Huc etiam reducitur concubitus cum moniali, ſive intra, ſive extra Monaſterium: eſt enim caſus reſervatus; intelligitur autem de moniali profeſsâ non de novitiâ.

Per adulterium notorium intelligitur notorium facti vel iuris, illud quod famoſum eſt ex diffamato vulgi rumore cui paſſim creditur: hoc quod in iudicio probatum eſt. Expediret autem illud adulterium non reſervari propter nimias difficultates quas patiuntur Pœnitentes, & Confeſſarij ad diſcernendum, num adulterium ſit verè notorium. Quod idem videtur de peccato mollitiei, quod ita ſuadente diabolo, commune eſt in iuvenibus, vt maxima eorum pars remittenda eſſet ad Epiſcopos.

Porrò ſi quis pauca hæc quæ ſcribimus, indigna iudicet, quæ ſcriptis mandentur, ſciat eidem criminationi pate-

Scripturam ſacram, quod notavit Radulphus Flaviacenſis, excuſans pleraſque ſpurcitias libri Levitici. Nos, inquit, inter alia temerariâ præſumptione arguimus lumen quod nos ipſos nobis oſtendit. Arguimus verbum Dei quod ſine ſuo vitio noſtra vitia reprehendit, quid agis humana ſuperbia? tantæ ſunt ſordes tuæ: in has fæces devoluta es; & ſermo Dei qui curam tui ſuſcepit non aliter ſubvenire tibi poſſet, niſi in ſtercora tua quodammodò manus mitteret, & vt ſordes tibi detrahat ſi dici fas eſt, ipſe contraheret: ſicut tamen radius ſolis incontaminatus cloacas penetrat, ſic ſtilus Spiritus ſancti, &c. quod autem ſordeſcere viſus eſt, tibi adſcribe, tui enim cauſa factum eſt. Nec ſilet hîc D. Auguſtinus l. 1. contra adverſarium legis & Prophetarum cap. 24. verba Deuteronomij 28. velut impura exhorreſcens impurus exagitat, &c. *Dicat planè Spiritus ſanctus incontaminatus & incontaminabilis quod audire anima recuſat immunda, & eſſe non recuſat immunda*. Idem namque ſpiritus *Rom.* 1. ſenſus impios non eſt verecundatus offendere, dum pios vellet inſtruere; ſciat, inquam ille horum cognitionem penitùs eſſe neceſſariam Confeſſariis, qui peccant, ſi fœda nolint audire. Et ſi minus in iis inſtructi ſint, ſæpe vmbram peccati reſervati ſumunt pro peccato reſervato, & cùm Pœnitentes vim ſibi maximam fecerint ad revelanda fœda hæc in Confeſſione, remittuntur ſine causâ à Confeſſariis ordinariis ad alios qui maiori pollent auctoritate, vnde maximas patiuntur iniuſtitias, dum pluſquam neceſſarium eſt, coguntur peccata pluribus confiteri. Nonnunquam etiam in tantam verecundiam incidunt, vt malint mori in peccato, quàm iterum Confeſſario poteſtatem habenti, illud aperire. Quod ſi Confeſſarij ſatis inſtructi eſſent, ſedarent conſcientias Pœnitentium, non deciperentur ipſi exiſtimantes multos caſus eſſe reſervatos, quòd proximè accedant ad reſervatos, nec ſine iuſtâ neceſſitate beneficio abſolutionis privatos à ſe dimitterent toties.

Quanta autem ſint hæc, non continent milleſimam partem turpitudinum, & abominationum quæ committuntur ab impudicis, quorum idcircò plura peccata ſunt quæ vocari debeant innominata, quia nondum venit in mentem hominum illis nomina imponere, vt ſic omnis immunditia non nominetur in nobis. Quare videtur hîc accommodanda hæc vox ad Ezechielem directa, *adhuc converſus videbis abominationes maiores his*. Iam ferè quindecim anni elapſi ſunt, cùm mihi perſuadebam, nihil eſſe tam horrendum in genere luxuriæ, quod auribus meis non auditum fuiſſet, tam mul-

ta,& inaudita pluries audiveram ; & ab eo tempore vix annus elabitur,quin ipſo currente , dum in Officio Propœnitentiarij vitam occultam Deo immolo , aliquod aliud inſonet auribus meis in genere luxuriæ , monſtrum horrendum , informe, ingens,mortalibus inauditum,vt Gomorrha iuſtificari poſſet præ multis Chriſtianorum civitatibus. O Chriſtiani gloriæ æternæ candidati ! an neſcitis quoniam membra veſtra templum ſunt Spiritus ſancti?cur ergo tollentes membra Chriſti facitis membra meretricis ? annon aſpicitis ad illam ciuitatem mundiſſimam in qua Virgines ſequuntur agnum quocumque ierit , in quam nihil intrabit immundum,& coinquinatum,& in cuius ſuperſeminaribus ſcriptum eſt;*foris canes & impudici* ? annon Deus ſanctitas ipſa eſt & puritas ! quomodò ergo ſperatis animas veſtras omni ſpurcitiâ immundas ita fore illi neceſſarias, vt poſtquàm è fœdiſſimo corpore egreſſæ fuerint,illas velit admittere in loco puritatis,& munditiei? Mutate conſilium,mutate vias veſtras & amores veſtros ſpurciſſimos. Mortificate membra veſtra ſuper terram,offerte corpora veſtra in hoſtiam viventem,ſanctam, Deo placentem.Chriſtus Virgo & Virginis Filius ardentiſſimè amat quos ſingularis prærogatiua caſtitatis ampliori dilectione dignos facit. Sunt illi quaſi columbæ quæ lacte ſunt lotæ,& ſine vllo inquinamento reſident iuxta gratiæ ſuæ fluenta pleniſſima.Deliciæ eius ſunt corda caſta,quæ præter eius amorem omnes reſpuunt , & vultus ſuos dulciſſima pulchritudine ſplendentes illi conſecrarunt. Hæc ſunt caſtra eius niue candidiora , & Saphyro pulchriora , quorum formâ delectatur. His manifeſtat ſecreta ſua , in his ponit Regium thronum. Hic eſt fructus pluſquam ſuaviſſimus laboris & Paſſionis eius. Nunc ergo diligite eum & deſpondete illi quaſi Virgines caſtas animas veſtras ſi placet vobis thalamus deliciarum eius , vbi guſtatur in fonte ipſo infinita dulcedo amoris puriſſimi.Quid agitis vagantes per amores fœdiſſimos, qui vos divertunt à complexu eius ? eligite iam nuptias agni candidiſſimi , & Virgineum florem qui per dolores & agones à ſpurcitiis carnis impolluto calle præſeruat.Reſonétque ſæpius in ore veſtro veſtri propoſiti ſignum hoc , Benedicta ſit vita caſta , Maledicta ſit impudicitia. Denique ſequimini ſanctimoniam ſine quâ nemo videbit Deum, non enim vocavit vos Deus in immunditiam,ſed in ſanctificationem.Hanc excurſionem , lector , æqui bonique conſule , ſi quid tibi ſordium adhæſit ex neceſſatiâ vt putamus , rerum impudicarum explicatione , hâc digreſſiunculâ extergendum eſſe conſuimus.

Ioan. Carmel. de prud. ſuſt. p. 2. cap. 3.

Quæritur trigeſimo ſeptimò. Quid examinabit Confeſſarius ſuper ſeptimo præcepto. Non furtum facies.

Multa hîc ſeſe ingerunt;exquiret ergo Confeſſarius an apud ſe pœnitens bona aliqua habeat, quæ ſua non ſunt. Quomodò ea habeat, quia aliquando acceptio bonorum alienorum iniuſta eſt vt quando fit per furtum occulte, ſiue vi, aut per rapinam, quæ eſt ablatio rei alienæ per violentiam, ſiue violentia illa ſit abſoluta, qualis eſt illa quæ fit invito & reluctanti, ſeu conditionata, qualis eſt ablatio rerum ſuarum ab eo qui conſentit tantùm per vim & metum. Aliquando acceptio non eſt iniuſta, ſed tantùm detentio, vt cum ſibi commodatum non reddit. *De examine ſeptimi præcepti.*

Inquiret confeſſarius de debitis, ſi ſoluta ordine debito antiquioribus debitoribus primum. De ſolutione decimarum. De exequutione teſtamenti parentum. De damnorum reparatione, ſi quæ proximo intulit facto, vel conſilio. De fraude in emendo & vendendo, ſi quæ fuerit admiſſa. De ludo ſi vſus fuerit falſis chartis, vel eas à colludente ſuffuratus fuerit, ſi cum taxillis inæqualibus luſerit. De reſtitutionibus iniunctis à Confeſſario, ſi eas adimpleverit. Si pecuniam ſuam non dederit ad vſuram. Si ſit mercenarius, an fideliter operam impenderit. Si lites habeat an iuſtæ ſint, & ex bona fide & conſcientia, & ſi præhabito conſilio in rebus difficilibus credat ſibi fieri iniuſtitiam ab adverſario; ſi veris inſtrumentis in proſequenda lite vtatur: an falſis & ſuppoſitis. Expendat autem Confeſſarius maxime quantitatem damni illati, quia furtum in minima quantitate mortale non eſt, ſed veniale. Audiet etiam rationes pœnitentis, ſi quas pro ſe habeat retinendi aut accipiendi aliorum res, conabitùrque omnibus perpenſis iuſtum ferre iudicium in iniungenda reſtitutione, ita vt ſi debitum reſtituendi dubium videatur, conſulat priùs aut libros, aut Theologos peritiores, ne ſit damno pœnitenti ſuo, cuius vtilitatem, ſalva iuſtitia, procurare debet. Si autem conſtat ſufficienter de debito reſtitutionis, illud conſtanter & ſine metu iniungat.

Quidam excuſant omnes à reſtitutione. Primò quia bona omnia iure naturæ communia ſunt. Secundò, quia ſi quis noluerit reſtituere alienum, tenetur conſentire rei dominus ex charitate, ne damnetur proximus defectu reſtitutionis: tenetur enim præferre ſalutem proximi ſuis temporalibus commodis, ideóque tenetur conſentire, vt non reſtituat, ne damnetur. *Neceſſitas reſtitutionis.*

Verùm hæ rationes non impediunt quin reſtitutio ſit

quàm plurimis ad ſalutem neceſſaria, tum quia furtum eſt lege naturali prohibitum, furari autem eſt non reſtituere cum poſſis. Tum quia principium eſt lumine naturali cognitum, non eſſe alteri faciendum quod tibi non vis fieri, at nemo vellet propria ſua bona ab aliis detineri, ſibique non reſtitui. Ideò omnes leges reſtitutionem rei ablatæ præcipiunt.

Nec obſtat quod aliqui dicant bona omnia eſſe communia iure naturali: ſunt tantùm enim communia negativè quatenùs non ſunt applicata particularibus, non poſitivè: ideò iure gentium diſtributa ſunt.

Quod verò aiunt dominum rei ablatæ debere conſentire, vt non fiat reſtitutio, ſi nolit facere qui eam poſſidet. Id falſum eſt. Ad confirmationem, reſpondetur teneri præferre ſalutem proximi ſuis temporalibus commodis, quando illa temporalia neceſſaria ſunt omninò ad ſalutem proximi: nam aliàs infinita incommoda ſequerentur, vt quòd omnes tenerentur bonis ſuis cedere, quotieſcumque aliquis vellet aliàs peccare. Dominus igitur rei non tenetur cedere iuri ſuo, quando poteſt alius reſtituere, tantúmque ex malitiâ non reſtituit: nam tunc bona temporalia non ſunt illi neceſſaria ad ſalutem, cùm abſque illis ſalvari poſſit, ſi velit reſtituere.

Quæritur trigeſimooctavè quomodò examinabit Confeſſarius de peccato vſuræ.

Hæc eſt crux Confeſſariorum graviſſima, dum agitur de internoſcenda vſura quæ tot modis palliata eſt, vt eorum, qui magis ſunt oculati & perſpicaces, oculos ferè ſubterfugiat. Refert Petrus Cantor Pariſienſis, cùm in Concilio Lateranenſi quod celebratum eſt an. 1180. condemnata fuiſſet vſurarij notorij Eccleſiaſticâ ſepulturâ privari, quæſitum fuiſſe à quibuſdam præſentibus in Concilio, quinam & quales dictâ ſententiâ percellerentur. Reſponſum eſt à quodam Epiſcopo, quod notorij tantum. Et cum proceſſum eſſet in quæſtionem, qui eſſent notorij dictum eſſe, qui publicè faterentur eſſe vſurarios, vel aliquo ſigno noto hoc indicarent. Vt ſcilicet qui capiſtrum venale in ſummitate virgæ fœnerandam pecuniam circumferant, ſicque exſuflatum decretum illud. Hoc conquerendo Petrus Cantor multáque in fœneratores toto capite 50. *De verbo abbreviato*, debacchatur, quod facilè etiam ageremus, ſi alius nobis eſſet ſcopus, præterquam diſcernere peccatum à non peccato, & vſuram à non vſurâ.

Ad id autem, ne ex præcipitatione Iudicij error agat radices, advertendum non facilè contractus damnari debere

de vſurâ quia obſcuræ ſunt quæſtiones de vſurâ, & multi de eâ ſententiam dicunt qui neſciunt eam definire, quapropter Gerſon *de Contractibus p.*3. laudat tria præclara dicta à præceptore ſuo Domino Cardinali Cameracenſi, qui doctor & Cancellarius Pariſienſis facultatis extitit celeberrimus. Tertium eius dictum illud ſuper contractibus humanis, qui præſuppoſito peccato ſunt naturales atque neceſſarij, non debet leuiter reprobatio fieri, ſeu reſtrictio vel ad vſurariam pravitatem reductio. Tum ſubiungit Gerſon de ſeipſo. Quin etiam dum fieret in Concilio Conſtantienſi querela de tollendo ſimoniam ſimiliter & vſuram, tamquam peſſimas in Eccleſia peſtes, motus ex hoc ſecundo & tertio dicto exclamare nonnunquam coactus ſum: Deus æquiſſime quis neſcit & ſimoniam & vſuram modis omnibus extirpandas eſſe? Sed primitùs declarandum ſub *quibus caſibus & qualibus intentionibus* propriè dicta ſimonia vel vſura committitur, *ne damnetur iuſtus cum impio*.

Vbi ponderanda ſunt verba iſta à conſultiſſimo Doctore ſæpiùs prolata in facie totius Eccleſiæ. *Sub quibus caſibus vel intentionibus* propriè dicta vſura committitur, quia longè à vero aberrant qui omne lucrum ex occaſione mutui proveniens ſub quocumque titulo & intentione recipiatur, vſurarium iudicant. Ponderanda quoque verba *ne damnetur iuſtus cum impio*, quia aliquando damnantur ab hominibus, vt vſurarij, qui coram Deo iuſti ſunt & innoxij, quòd non ſatis diſtinguantur caſus & intentiones in quibus vſura reperitur.

Hinc D. Bernardinus Senenſis quo nullus atrocior fuit in declamationibus ad populum contra vſuram, attamen in Quadrageſimali *de Evangelio æterno ſerm. 42. art. 3. cap. 3.* vbi poſtquam multos caſus attulit in quibus licitum eſt aliquid vltra ſortem recipere, concludit ſic: Ex prædictis patet quod in multis caſibus prima fronte apparet, quod concurrat vſura: tamen liciti ſunt contractus.

Atque hoc animadvertit Fernandus Rebellus in Eboracenſi Academia olim Theologiæ Profeſſor ac Cancellarius 2. *p. de obligationibus iuſtitiæ lib. 8. q. 5.* vbi pugnans pro iuſtitia intereſſe lucri ceſſantis, contra eorum obiectionem qui exinde latum oſtium aperiri vſuris conqueri ſolent, reſpondet non propterea negandam eſſe veritatem, quod eius prætextu poſſit quis malitiam ſuam obtegere: id enim per accidens ſequitur, imò vtile eſſe in re propoſita eam patefacere, ne ij qui eiuſmodi contractus celebrant alioquin licitos, per erroneam conſcientiam pereant: tum etiam, inquit, ne talia lucra reſtituere iniuſtè cogantur.

Atque vt res iſta primò generatim tractetur, formari poteſt hæc ratiocinatio: Vel ex nullo titulo alicuius extrinſeci adiuncti mutuo licet aliquid præter ſortem accipere, vel ex aliquo licet. Si ex nullo damnantur antiqui omnes & moderni Theologi, qui hanc materiam expendentes aliquem titulum admiſerunt. Damnantur quoque Pontifices & Concilium Lateranenſe vltimum à quibus probati ſunt montes pietatis, & eorum impugnatores hæretici declarati ſunt. Si ex aliquo licet, videndum eſt ex quo; & an ex vno ſolum vel ex pluribus; & cur potiùs ex illo titulo quàm ex alio, cur potiùs titulo lucri ceſſantis in mutuante, quàm titulo lucri advenientis in mutuatario, &c. atque hinc origo diſputationum.

Sed quoniam æquivoca priùs dividenda ſunt quam definienda, & nomen vſuræ valde æquivocè vſurpatur, ante omnia ſciendum eſt vſuram aliam eſſe iuris humani, quæ eſt contra leges humanas ac ordinationes principum. quibus obedire tenentur ſubditi, cum ſcilicet præter præſcriptum, legum ex mutuo præter ſortem aliquid exigitur, etſi forſan legitimus titulus non deſit: alia eſt vſura iuris divini ac naturalis, cùm præter ſortem aliquid exigitur ex mutuo ſolo titulo mutui, nullo alio legitimo titulo interveniéte. Poteſt & tertia eſſe uſura quæ ſit contra vtrumque ius humanum ac divinum & naturale. Eſt autem vtilis omninò confeſſariis diſtinctio iſta, quoniam vſura ſolius iuris humani, etſi vitanda ſit ab omnibus, non obligat tamen ad reſtitutionem ante Iudicis ſententiam: at obligat vſura iuris divini ac naturalis, quia iniuſtitiam continet: eſt autem hæc huius vſuræ definitio communiter recepta & probata, quam tradit Covarruvias Epiſcopus Segobienſis, ſummo prætorio in Hiſpaniâ Præfectus, iuris interpres laudatiſſimus *lib. 3. variar. reſol. c. 2. n. 2.* vſura eſt voluntas capiendi vltra ſortem lucrũ aliquod temporale *vi & causâ mutui principaliter.* Vbi

Definitio vſuræ.

potiſſimum attẽdendũ eſt quid ſibi velint iſta vltima verba *vi & causâ mutui principaliter.* Iſta enim denotãt ad peccatum vſuræ incurrẽdum requiri, vt qui mutuum alteri dedit, id eſt, qui tradidit rem aliquam vſu cõſũptibilem cum obligatione reddẽdi poſtea aliã eiuſdẽ rationis, intẽdat recipere aut de facto recipiat lucrũ aliquod temporale propter iſtã traditionem rei vſu cõſũptibilis, ita vt nulla alia cauſa iuſta ſubſit ob quam lucrum iſtud temporale velit percipere aut de facto percipiat. Nam ſi alia cauſa in mutuo interveniat, quæ ſit ſufficiens ad lucrum temporale percipiendum, & ob illam cauſam mutuans velit lucrum iſtud percipere, iam non principaliter ex mutuo percipit iſtud lucrum, ſed ex alia cauſa & ex alio titulo, qui ſimul cum mutuo coniunctus invenitur. Ad quod Chriſtus Do-

minus intendebat dicens Luc. 6. *Mutuum date nihil inde ſperantes*, nam dicens *inde*, intelligit ex ipſo mutuo: quia ſi ex aliquo alio titulo ſperetur, iam non inde, id eſt, ex mutuo ſperatur, ſed aliunde, ſicut interpretatur Henricus à Gandauo antiquum lumen Sorbonæ *quodlibeto 6. quæſt. 26.* Non dicit, inquit abſolutè *ſperantes*, ſed *nihil inde ſperantes*: quia non vſquequaque illicitum eſt ſperare, ſed tantum *inde*, id eſt, propter mutuum principaliter ſperare. Atque ita Angeſtus *moralium* capitulo 8. & alij communiter verba Chriſti interpretantur. Vt inde pateat non licere quicquam accipere ex mutuo ratione mutui, ſed ratione extrinſecorum mutui, vt ſunt lucrum ceſſans pro futuro, damnum emergēs, &c. propter quæ verba hæc ſubiungit Covarruvias loco citato. *Hinc iuſtiſſimè creditores defenduntur qui à debitoribus vltra ſortem principalem aliquid recipiunt ratione intereſſe vel damni emergentis, vel lucri ceſſantis.* Et Gregorius à Valentia Academiæ Ingolſtadienſis profeſſor Theologiæ nominatiſſimus 2. 2. *diſput. 5. in compendio de contractibus*: Ad perſpiciendam æquitatem vel iniquitatem alicuius negotiationis, præclarè docet, ſi ſumma data & accepta ſint inæquales, diligenter inſpiciendum eſſe, vtrùm aliqua iuſta cauſa, vel etiam aliquæ (nam quò plures concurrerint, eò plus iuſtè recipi poterit) ſuppetant recipiendi reſiduam partem maioris ſummæ, & iuxta hoc de æquitate negotiationis iudicandum eſſe. Cauſas autem iuſtas recipiendi pluſquám datum ſit has aſſignat ex authoritate tum Theologorum, tum etiam clariſſimorum Iuriſconſultorum. Prima & notiſſima eſt liberalitas aut gratitudo eius qui plus dat quàm accipit. Secunda eſt damnum emergens. Tertia lucrum ceſſans, expenſæ in recuperando capitali, periculum illius amittendi, tranſlatio rei mutuatæ aut traditæ alteri de loco ad locum, & aliæ huiuſmodi de quibus multa diſputantur, quæ nos hîc omittimus vt de titulo lucri ceſſantis tractemus. Atque his præſuppoſitis. *Tituli lucrativi.*

Confeſſarius debet videre ſi mutuans qui accipit aliquid præter ſortem à mutuatario, habeat aliquem alium titulum legitimū vi cuius potuerit aliquid vltra ſortem, id eſt vltra rem mutuò datam, accipere. Si enim nullum habeat alium titulum, vſura manifeſtè deprehenditur, quæ in iure dicitur lucrativa ob ſimplicis mutui ſtipulationem, & illicita eſt, debétque obligare Pœnitentem ad reſtitutionem, ſeu ad diminuendum de ſorte illud quod accepit, ita ut ſortem integram nunquam repetat. Si verò ſubſit aliquis alius titulus, illum debet examinare, legitimúſne ſit, an contra. Et in hoc puncto maximæ ſunt anguſtiæ Confeſſariis, tum propter rei difficultatem, tum pro-

pter diſſidentes Doctorum ſententias. Res enim ferè ſemper fuit controverſa, & quod Gerſon cum multo clamore poſtulabat ſpecialiter determinari per Patres Concilij Conſtātienſis vt ſupra patuit, nec dum factum eſt hactenus, quia ſcilicet Concilia tantum condemnant vſuram in genere. Qua de re omnes Catholici conveniunt, ſed non condemnant hoc & illud lucrum in particulari, quod cum mutuo coniunctum eſt & occaſione mutui accipitur, licet alio titulo accipiatur. Hinc liberum eſt ſalvâ fidei compage, multa diſputare in vtramque partem.

Et quidem iamdudum obtinuit vſus, vt liceat mutuanti aliquod lucrum accipere à mutuatariis propter damnum emergens, & propter lucrum ceſſans, id eſt, ſi mutuans patitur aliquod damnum in rebus ſuis, eo quod pecuniam ſuam alteri commodaverit, & deſinat negotiari vel aliquod fructiferum acquirere: quamvis D. Thomas illud vltimum non patiatur in pactum deduci, quia ab illo habendo poteſt mutuans multipliciter impediri, 2. *ſecunda quæſt*. 78. *art*. 2. *ad* 1. & ratio eſt, quia hoc non eſt vendere uſum pecuniæ in quo conſiſtit malitia vſuræ, ſed eſt damnum vitare, quod permiſſum eſt. Quia autem in idem ferè recidunt damnum emergens, & lucrum ceſſans, nullus Theologus contradicit, quin ex damno emergente, & lucro ceſſante poſſit exigere mutuans recompenſationem à mutuatario qui tenetur benefactorem ſuum indemnem ſervare, ne detrimentum aliquod patiatur propter beneficium mutui illi præſtitum. Et iuris Cæſarei quam Gallici peritior Faſchinæus *de controverſiis iuris lib*. 3. *cap*. 101. vocat hoc vſuras compenſativas damni emergentis & lucri ceſſantis, quæ iùre Canonico prohibitæ non ſunt. Imò omni iure hoc permiſſum eſſe ibidem aſſerit, maximè in iis locis in quibus ſi quis paratam pecuniam habeat, facilè invenire poteſt cenſuum venditores vel aliam honeſtam opportunitatem pecuniæ collocandæ. Vnde vbi mutuatarius eſt in mora, & ex hoc mutuans patitur detrimentum, putà quia non negotiatur, domus illius non reparantur, & earum valor multùm diminuitur, poterit Confeſſarius obligare mutuatarium ad recompenſationem faciendam mutuanti cui cauſa eſt damni & detrimenti, quod ex iuſtitiâ reparare tenetur. Vnde & in foro externo condemnatur ad intereſſe, quoad vſque reddiderit.

Vſura compenſativa.

Præter hunc titulum damni emergentis, aliam adhuc admittit D. Thomas eadem quæſtione *art*. 1. *ad* 6. Et ſimiliter, inquit, poteſt eſſe aliquis ſecundarius vſus pecuniæ argenteæ,

vt purà ſi quis concederet pecuniam ſignatam ad oſtentationem, vel ad ponendum loco pignoris: & talem vſum pecuniæ licitè homo vendere poteſt. Cui ſuffragatur Ægidius Roman. Doctor Pariſienſis, ac Cardinalis *quodlib.* 5. *diſp.* 5. *quæſt.* 1. etſi enim ſubtalaris vſus ſit calceatio, quis poteſt illo vti ad hauriendam aquam: ita licet pecuniæ proprius vſus ſit eam alienare & expendere: poteſt tamen quis ea vti ad apparendum. Quod adhuc expreſſius aſſerit Scotus *in* 4. *ſent. diſt.* 15. *quæſt.* 2. *num.* 19. aitque tunc ille eſſe locationem vel conductionem: atque pro iſto vſu, retento dominio, recipi poſſe pecuniam: Porrò conſenſio D. Thomæ & Scoti magnum eſt veritatis indicium.

Præter hos titulos adhuc multi alij afferuntur à poſterioribus Theologis, quorum aliqui exiſtimant poſſe mutuantem aliquid accipere ratione periculi cui ſe exponit, laborumque quos ſubibit forſitan in recuperanda ſorte ſua. Ratione ſocietatis per contractum trium. Ratione emptionis domus vel fundi cum conditione redimendi ex parte vendentis. Ratione pœnæ conventionalis impoſitæ, ſi ſors ſeu capitale non redderetur in certo termino. Ratione etiam ſententiæ iudicis qui condemnavit mutuatarium ad intereſſe propter moram. De quibus titulis, quidam nihil cenſent examinandum in pœnitentibus, ſed eos remittendos tanquam vſurarios, ſi iis vti velint; ſed non omnium vna mens eſt & ſententia, nec aliqui ita ſe ſapienter exiſtimare debent vt habeant cæteros quaſi hebètes omni ratione deſtitutos.

Prudenter monet Gerſon *lib. de Vita Spiritali Animæ*, *lect.* 4. Doctrinam eſſe ſalubrem pro Doctoribus Theologicis, ne ſint faciles, ait, aſſerere actiones aliquas, aut omiſſiones eſſe peccata mortalia, præſertim ſub verbo vniverſali & dum prædicandum erit ad populum. A litterato quodam & experto viro didici perniciosſam eſſe in omni arte vel doctrinâ aſſertionem audacem & extremam, maximè vbi obſervatio communis obnititur, obviatque. Itaque nunquam debet quilibet obliviſci quàm incerta eſt ſcientia noſtra, ita vt ſæpè idem homo brevi momento temporis nunc in hanc, nunc in oppoſitam feratur ſententiàm. Fit propterea quandoque vt per tales aſſertiones publicas nimis duras generales & ſtrictas præſertim in non certiſſimis, nequaquam eruuntur homines à luto peccatorum, ſed in illud profundiùs, quia deſperatiùs immerguntur. Variæ prætereà ſuboriuntur & quaſi infinitæ circumſtantiæ, pro quarum diverſitate diverſificari debet iudicium. Hæc Gerſon.

Certè aliàs diſceptatio fuit inſignis inter duos maximos Theologos, Henricum de Gandauo, qui illicitum aiebat emere redditus pecuniarios ſeu in perpetuum, ſeu ad vitam, & Godofredum de Fontibus qui contrarium tuebatur, vt videre eſt apud Almainum *in* 4. *diſt.* 15. *quæſt.* 2. Ille vſurarias huiuſmodi emptiones cenſebat, eóque maiori vſurâ, quo emens ponebat ſe in ſtatu exercendi vſuram vſque ad finem mundi. Qua in ratione multi abſtinuerant à talibus cenſibus & redditibus annuis acquirendis. Vicit tamen Godofredi ſententia, quòd in iſta acquiſitione fieret emptio partialis redditum alicuius fundi ſupra quod conſtituerentur: Intervenit etiam decretum Martini quinti, atque etiam Pij V. quo controverſia maxima ex parte ſopita eſt, vt hodie nullus ferè ſuperſit ſcrupulus apud religioſos quoſque de his cenſibus. Sic etiam in præſenti controverſiâ, ſi res diſceptaretur in Concilio iuxta votum multorum, accidere poſſet, vt aliqui alij tituli, præter illos damni emergentis & lucri ceſſantis legitimi iudicarentur, nec tot fluctibus multorum conſcientiæ concuterentur.

Quæritur trigeſimonono quid diſcutiet Confeſſarius in pœnitente, qui ſe aliquod lucrum quotannis recepiſſe ait à mutuatario, dubitans ne fortè peccaverit.

Reſpondetur, interrogandum eſſe primò pœnitentem, an mutuatio ipſa pecuniæ ſeu mutuum verè ſit cauſa damni emergentis, vel lucri ceſſantis: tunc enim licitè potuit pro præterito & poterit in futurum, lucrum à mutuatario pro recompenſatione accipere; dictat enim ratio naturalis, ut non tibi benefaciam mutuando, meis expenſis & cum meo damno quemadmodum ſi roges artificem, vt te toto die comitetur, debes ex iuſtitia illi recompenſare id quod laborando in arte ſua lucratus fuiſſet, vel illud quod amittit, quia non vendit merces ſuas.

Secundò, examinandum eſt, an initio cùm mutuum datum eſt; deducta ſit in pactum determinata ſumma pro recompenſatione damni emergentis ſi accideret, vel lucri ceſſantis, quod probabiliter accidere deberet, etſi ex aliquo caſu non acciderit; vel ſi nihil determinatum ſit: in primo enim caſu mutuans poterit accipere ſummam illam, quæ fuerit rationabiliter determinata; in ſecundo caſu id tantum, quo verè & de facto propter mutuum, vel amiſit vel non lucratus eſt, & ideò ſi ex mutuo nihil amiſit, vel nihil de lucro deperdidit, nihil mutuans accipere poterit à mutuatario, titulo hoc damni emergentis vel lucri ceſſantis.

Similiter in eodem ſecundo caſu conſiderandum eſt, an mu-

tuans præfixerit terminum quo mutuatarius deberet reddere mutuum, & vtrum mutuatarius fuerit elapſo termino in morâ reddendi ſuâ culpâ, vel ſine culpâ, quia incidit in paupertatem tantam vt non poſſet reddere. Etenim ante terminum ſolutionis, ſi nullum pactum interceſſerit, non videtur mutuatarius obligari ad damnum emergens, vel lucrum ceſſans reſarciendum, quia mutuans ad certum terminum abſque vllo appoſito pacto & conditione ſimilis eſt donatori liberali: dat enim vſum pecuniæ ſuæ vſque ad præfixum terminum; quare qui dedit aliquam partem bonorum ſuorum liberaliter, ſi ex ea donatione accidat vt damnum aliquod non evitet, aut non poſſit lucrari, non tenetur donatarius ad recompenſationem vllam. Idem videtur eſſe de mutuatario, cui abſque vllâ conditione datæ ſunt mutuò aliquæ pecuniæ ad præfixum terminum, non tenetur de damno & ceſſatione lucri erga mutuantem: at verò ſi præfixo termino ſolutionis elapſo non reddit capitale, obligabitur, quia eſt cauſa damni & lucri ceſſantis, ſi tamen ſit in culpâ: ſi enim ſit impotens ſolutionis abſque ſuâ culpâ, non tenebitur, nihil enim participat de illo lucro ceſſante, neque iniuſtè accipit, aut detinet alienum.

Cæterum graviſſima eſt difficultas ad diſcernendum quandonam mutuum eſt cauſâ lucri ceſſantis; poteſt enim accidere vt mutuans alias haberet pecunias, quas negotiationi licitæ exponere potuiſſet præter illas quas mutuò dedit; deinde etiam accidere poterat, vt non lucraretur ex negotiatione, ſed forſitan plura amitteret ex aliquo caſu. In his difficultatibus debet expêdere Confeſſarius, an mutuans, illas pecunias deſtinaverat negotiationi vel acquiſitioni alicuius fundi frugiferi, aut cenſus annui, aut officij lucratiui, & quid ordinariè ſoleat aliis provenire ex negotiatione & acquiſitionibus: ſi enim eas deſtinaverat negotiationi, paratus in animo negotiari, vel ex illis aliquid frugiferum ſibi comparare, primâ data occaſione, etiamſi alias habeat pecunias, quas ad varios caſus reſervet, ius habet mutuando illas pecunias paciſcendi cum mutuatario de compenſatione lucri ceſſantis, quod illi veroſimiliter accidere poterat ex negotiatione aut acquiſitione alicuius rei frugiferæ. Vnde qui habet pecunias quas deſtinat ad acquirendum annuum cenſum, ſi dum quærit occaſionem eas impendendi quæ probabiliter ſeſe offeret intra aliquod tempus, interim ſeſe offerat mutuatarius qui velit paciſci de recompenſatione illius reditus annui quem acquireret per contractum legitimum cenſus annui, vel per emptionem

alicuius fundi aut officij, poterit mutuans paciſci de lucro ceſſante. Nec in hoc plus eſt difficultatis quam ſi paciſceretur de damno emergente, cum ſit ratione vtriuſque æqualis ratio.

In taxandâ autem ſummâ iuſtâ illius lucri ceſſantis, variæ ſunt difficultates, quas vix diiudicare poterit Confeſſarius: idcircò ſi taxetur circùm circà id quod adiudicaretur in foro externo pro intereſſe, putà unum ſcutum pro octodecim, pro vno anno, vix apparet quid ordinariè poſſit in hoc improbari, maximè cùm mutuans & mutuatarius voluntariè inter ſe ita contrahant, perpenſis omnibus, & ſi quis ſit parvus exceſſus aut defectus in ſummâ taxatâ, remitti videatur ex conſenſu voluntario, vt fieri ſolet in negotiatione, in qua res vel paulò cariùs, vel paulò viliùs venditur & emitur. Et poteſt præſumi hæc eſſe intentio eorum qui negotia alicuius momenti gerunt ex mutuo conſenſu & contractu; vt ſibi invicem remittant, ſi quis eorum paulò plùs vel paulò minùs habet, quia difficillimè res ad omnimodam æqualitatem reduci poſſunt.

- Dubitatur autem an dicatur lucrum ceſſare quando mercator abſtrahit pecuniam à negotiatione eo fine vt pecuniam paratam haberet, cum ab eo petetur, ſperans non defuturos qui petant, etſi nullus de facto petat cum pecuniam à negotiatione ſua abſtrahit.

Præmittendum autem eſt id non eſſe licitum in regno Galliæ & pluribus aliis locis, quamuis in Belgio id legitimum habeatur cum authoritate Principis. Tantum igitur res iſta agitatur ſecundùm ius diuinum & naturale, ſecundùm quæ iura, ſi non reſiſterent leges politicæ, quas temnere non intendimus, poſſe mercatorem in hoc caſu recipere intereſſe, docuit Malderus Epiſcopus Antuerpienſis *de mutuo & vſurâ tract.* 5. *cap.* 13. *dubio* 13. §. *dico quinto.* quem ſequitur Cardinalis de Lugo *diſputat.* 25. *de iuſtitia & iure ſect.* 6. §. 1. quia etiam in hoc caſu mutuum eſt cauſa moralis ceſſantis lucri, eſt etiam cauſa finalis, ideò enim deſiſtit mercator à negotiatione vt mutuet. Hócque explicat exemplo Paſſionis Chriſti, cuius cauſa fuerunt omnia futura peccata hominum, etiamſi ſupponeremus quod ea in particulari non prævidiſſet, ſed tantum ſciviſſet in communi multos peccata commiſſuros, pro quorum redemptione mori ſibi fuiſſet neceſſarium.

Confirmatur ex eo quod ſi quis ex mandato Principis abſtinuiſſet à negotiatione, aut acquiſitione alicuius poſſeſſionis, vt poſſet dare mutuum petituris, ab iis poſſit lucrum ceſſans

exigeret ergo etſi voluntariè à negotiatione abſtinuiſſet, perindè enim eſt ad exigendum lucrum ceſſans quod ſponte vel coactè à negotiatione abſtinuiſti.

Deindè in montibus pietatis quos laudant ſummi Pontifices, petuntur expenſæ factæ à mutuatariis, etſi cum fieret non prævideretur quinam eſſent petituri, ſed tantum ſciretur in genere aliquos petituros : at ceſſatio lucri ex negotiatione eſt veluti expenſa & ſumptus factus in gratiam mutuum petituri : ergo non eſt plus iniuſtitiæ in vno quam in altero, & quo iure vnum licitum eſt, aliud etiam licet. Vnde noviſſimè Loth *in reſolutionibus illuſtrium difficultatum contingentium in Belgio tract.*9. vbi authoritate Principis ſunt quidam mercatores qui publicè mutuant ac tam ratione lucri ceſſantis quàm aliorum titulorum vltra ſortem recipiunt, defendit mutuatores illos publicos, non differre ſubſtantialiter à montibus pietatis, & ex iiſdem principiis Theologiæ vindicari à labe vſuræ ac montes ipſos, quos licitos eſſe ibidem iudicarunt multi Prælati Belgij, duo Archiepiſcopi & ſex Epiſcopi qui ad hanc difficultatem examinandam cum pluribus Theologis Mecliniæ convenerant anno 1617. & Leo X. in Concilio Lateranenſi, ſecutus exempla ſuorum prædeceſſorum Pauli II. Sixti IV. Innocentij VIII. Alexandri VI. & Iulij II. declarat, ſacro approbante Concilio, nec ſpeciem mali præ ſe ferre. Hinc Navarrus *conſil.lib.*5.*conſilio* 3. qui ſponte charitate fraternâ motus, mutuat proximo egenti aliquid ad levandam indigentiam eius, cum damno ſuorum bonorum, quæſitorum vel ceſſando lucrari, opus ſalutare animæ exercet & gratam rem Deo facit, etiamſi eâ lege mutuet vt mutuatarius ſolvat ei quod ipſe amore eius perdit vel ceſſat lucrari. Plura afferri poſſent in huius tituli defenſionem, ſed cui hæc non ſufficiunt, nec plura prodeſſent, multis enim accidit vt de re obſcura nulla ſervata moderatione piæ gravitatis opinionem aliquam ſibi imprimant, etſi poſtea quidpiam diverſum veritatis patefecerit, illud odio habeant propter amorem ſui erroris. Quod arguit D. Auguſtin. l. 2. *de Geneſi ad litteram*, quod autem homines vix velint aliis gratis mutuare, rationem reddit venerabilis Beda in *cap.*7. Lucæ, quia enim multi, vt ſcriptum eſt quaſi inventionem æſtimaverunt fœnus, & moleſtiam præſtiterunt his qui ſe adiuverunt, multi non causâ nequitiæ, non fœnerati ſunt, ſed fraudati gratis timuerunt.

Non eſt autem dubium quin ſtatim fiat obiectio vulgaris quod hâc viâ aperiatur oſtiũ vſurariis, quia facile erit cuilibet

dicere ſe ratione lucri ceſſantis lucrum ex mutuo accipere. Sed hîc eſt locus communis contra quoſlibet titulos aliquid vltra ſortem recipiendi ex mutuo. Non eſt, inquit Philippus Faber. *in* 4.*ſent*.15.*diſp*.46. *cap*.7. propter malitiam hominum occultanda veritas. Diligenter inveſtiget Confeſſarius intentionem pœnitentis, vt intellectâ veritate ſaluti ſuæ conſulat, non enim fit in fraudem vſurarum, quandò lucrum ſperatur non ex ipſo mutuo: ſed ex alio titulo iuſto & legitimo qui illi annectitur.

Fieri in fraudem vſurarũ.

Quæritur quadrageſimò, quid examinabit Confeſſarius in pœnitente qui dicit ſe lucrum recepiſſe ex mutuatario propter periculum, vel labores in ſorte recuperanda.

Reſpondetur examinare debere, an nullus ſit alius titulus iuſtior ad recipiendum lucrum à mutuatario: ſi enim nullus ſit alius titulus præter illum periculi & laborum, non videtur mutuans in ſtatu ſecuro, & nos ſæpè reſpondimus iſtum titulum non ſufficere ad dandam mutuò pecuniam ſuam, vel regiis miniſtris, vel aliis; & ex ea ſic data ad percipiendum lucrum, puta vnum ſcutum in anno pro octodecim mutuo datis. Etenim ſi iſtud liceret, nulla amplius eſſet vſura in mundo vniverſo, & mulieres magis meticuloſæ poſſent maiorem vſuram accipere ex mutuo, & quidam miſerabilibus perſonis maius intereſſe etiam poſſent percipere, quia ſors eſt in maiori periculo. Sed quia hæc inconvenientia, quæ ſunt à poſteriori, non ſatis evidenter rem demonſtrant, vt hic opus eſt, cùm præſertim ſit hoc punctum controverſum, ſintque pro vtraque parte authores non contemnendi, ideò opus eſt afferre aliquam rationem iis qui ſub hoc titulo, & prætextu vellent lucrum ex pecuniâ mutuatâ percipere.

Igitur conſiderandum eſt quod quemadmodum mutuans ex verâ & indubitata ſententiâ, non poteſt lucrum accipere, quòd in mutuãdo privetur ſuâ pecuniâ eamque non poſſit repetere vſque ad certum terminum, non quidem propter eam rationem quam affert Cardinalis de Lugo, de Iuſtitia & Iure *diſp*.25.*ſect*.3. Quia quod dedit mutuans, totum illi redditur ad æqualitatem, cùm poſt expletum terminum ſors principalis illi reſtituitur. Etenim non illi recompenſatur poteſtas, qua ſe privavit vtendi ſuâ pecuniâ pro tempore intermedio inter mutuum & eius redditionem. Licet enim reddatur illi hæc poteſtas, cùm redditur ſors principalis, redditur tamen pro tempore futuro, non autem pro præterito.

Nec iuvat afferre exemplum iuſtorum, quorum ſi vnus mille annis poſt alium eumdem gradum gloriæ percipiat, nullum

gloriâ donari cenſetur, quia ſcilicet mille anni reſpectu æternitatis pro nihilo computantur; vnde ille qui mille annis ante alium gloria fruitur, non cenſetur propterea beatior altero, quia eadem gloriâ frui debet in tota æternitate. Vt enim hæ ratiocinationes locum habeant, in poſſeſſione boni æterni & interminabilis, at non in poſſeſſione boni temporalis, qualis eſt poſſeſſio bonorum huius vitæ, quorum poſſeſſio per tres annos prævalet poſſeſſioni per duos annos, aut vnum dumtaxat.

Placet igitur magis communis ratio, quare mutuans ſub hoc titulo, & ratione carentiæ pecuniæ, & obligationis non reprehendi vſque ad certum terminum, non poſſit lucrum percipere, quia ſcilicet carentia illa & privatio eſt intrinſeca mutuo, quod non poteſt eſſe ſine illâ carentiâ, & licet cum illâ carentiâ reperiatur etiam obligatio ad non repetendum capitale niſi vſque ad certum terminum, illa tamen obligatio nihil eſt aliud quàm prolongatio mutui, pro qua nihil magis poteſt accipi, quàm pro ipſo mutuo: atqui etiam periculum amittendæ ſortis, & labores in illa recuperanda ſunt onera ita annexa mutuo, vt ab illo vix aut nunquam ſeparentur, ideò pro his nihil poteſt accipi; ſtatuique poteſt hæc regula generalis vt cum pro re aliqua nihil poteſt accipi, nec poſſit pro rebus illi neceſſariò connexis. Probaturque exemplo iurium ſpiritualium quæ non poſſunt vendi, aut emi, nec bona temporalia quæ iis adiuncta ſunt. Sic nihil poteſt accipi pro miſſa, nec pro labore ſe induendi, & huiuſmodi neceſſariò celebrationi connexis. Quòd autem periculum, & labores huiuſmodi annexa ſint mutuo, ipſa experientia ſatis comprobat quotidiè: ita vt ſine illis periculis & laboribus beneficium potiùs cenſeretur accipere mutuans, vt cuius pecuniæ ſervarentur à mutuatario quas pro libito, ſine difficultate poſſet repetere, quod multi non parum exiſtimarent, dum non ſatis tutam apud ſe pecuniam habent. Si autem aliquando accidat, vt nullum ſit periculum, nulla difficultas, id rarò & per accidens invenitur. Certè vulgò dicitur & ferè Proverbij locum tenet, ſi Angelus es mutuando, & Dæmon es repetendo. *Carentia pecuniæ.*

Atque huic opinioni conſonat reſponſio Gregorij IX. in cap. naviganti de vſuris. Vbi ait: *nauiganti vel eunti ad nundinas certam mutuant pecuniæ quantitatem, eo quod ſuſcipit in ſe periculum, recepturus aliquid vltra ſortem, vſurarius eſt cenſendus.* Eandem multis fulcit Rebellus *p.2. de oblig. Iuſt. l.9. qu.12.* licet fateatur contrariam opinionem eſſe probabilem. Cuius hanc rationem reddit Card. de Lugo *de Iuſt. & Iure*

*diſputat.25. ſect.6.num.*81. Quod ſi potes exigere pretium vt aliquis ſit tibi cauſa doloris capitis : ita pro moleſtiâ & angore mentis poterit pretium exigere, cum non minus ſed magis aliquando cruciet , quam dolor corporis. Variaſque adhibet interpretationes capiti citato , quibus omnibus veroſimilior eſt coniectura Faſchinæi de controverſiis iuris l.2.c.28. deeſſe in textu negativam particulam , ſine quâ loquutio non bene quadrat cum conſequentibus vt totum textum legenti facile patebit , ſicut & mihi patuit.

Quæritur quadrageſimoprimò , quid diſcutiet Confeſſarius à Pœnitente qui accipit lucrum à mutuatario ex titulo tacitæ ſocietatis & contractus trium qui à pluribus approbatur, vt licitus ; cum tamen quidam illicitum eſſe dicant , quare metuit , ſciens quid in hac re ſibi agendum cùm ex illa ſtatus rerum ſuarum dependeat.

Vix vlla eſt moralis controverſia difficilior, ex cuius reſolutione multi fortunas ſuas pendere exiſtimant : quapropter ſæpiſſimè magnâ cum animi contentione agitata eſt in hoc ſæculo , vt ſi licita eſſet tacita iſta ſocietas abſque peccato vſuræ , ſine conſcientiæ ſtimulo,poſſent multi ex pecuniis ſuis concreditis lucrum certum quotannis accipere,ſalvâ ſorte ſeu capitali. Hæc enim ſocietas in tribus vel duobus contractibus conſiſtit , æque enim per duos ac per tres contractus fieri poteſt.Primus contractus eſt ſocietatis in qua qui præſentes habet pecunias , eas credit viro induſtrio qui poteſt ex iis adiunctâ induſtriâ ſuâ & labore,notabile aliquod lucrum producere:ex vi autem ſocietatis tenetur qui dedit pecunias,particeps eſſe damni , ſi quod accidat,atque vult eſſe particeps lucri,atque ideò obnoxius eſt,ſi ſors ferat , amittendo,& capitali & lucro certo quod ſperabat per ſingulos annos ex vi ſocietatis : cùm autem deſideret aſſecurare ſibi , & capitale & certum lucrum,duos alios contractus init cum ſocio , vt attento lucro quod producere poteſt ſocietas , putà pro parte ſua centum ſcuta , ipſi aſſecuret ſortem ſuam ſeu capitale, & det tantum illi octoginta ſcuta de ſcuto illo certo quod illi obtingere poterat ; & hic eſt ſecundus contractus. Deinde etiam ad tollendas ſuſpiciones,& moleſtias rationum, lucrum certum minus illi aſſecuret pro lucro maiori annuo , quod veriſimiliter obvenire poterat,& hic eſt tertius contractus. Duo autem illi vltimi iungi poſſunt in vnum ſcilicet ex lucro annuo veroſimili,& probabili quod ſperare poteſt ex ſocietate, aſſecuret illi & capitale , & lucrum certum minus , diminuendo de illo lucro maiori annuo , prout lucretur onus aſſecurationis quod

ſubit:rursúſque illi tres contractus in vnum coniungi poſſunt ſimulque & ſemel fieri, vt ſcilicet vir induſtrius qui recipit pecuniam, aſſecuret mutuanti certum lucrum annuum vi tacitæ illius ſocietatis, provt ſine vſura & peccato à quibuſdam Theologis aſſeritur fieri poſſe. Cum autem hi tres contractus ſint merè temporales, & ſeorſim fieri poſſint, dubitatur an etiam coniunctim fieri poſſint; & in illis omnibus æquitas ſervetur, nec vir induſtrius oneretur indebitè, & ſine iuſtâ & æquali recompenſatione onerum, quæ aſſumit in aſſecurando capitali, & lucro certo minori, an capitali lucro certo minori, an calumniam vſuræ pati poſſit hæc tacita ſocietas, cum à multis graviſſimis auctoribus propugnetur, vt licita, quorum anteſignanus eſt Maior Doctor Pariſiēſis celeberrimus, elucubratione ſecundâ in 4. *ſent. diſt.* 15. *q.* 49. quæ prodiit *an.* 1516. In præcedentibus enim editionibus, habebat tantum 34. quæſtiones in hac diſtinctione decima quinta.

Germanus, inquit, quidam Doctor Theologus eruditiſſimus quamdam quæſtionem ſuper quodam contractu ad facultatem noſtram tranſmiſit, vt ipſum vel approbaret vel reprobaret: ſed quia ob varia impedimenta noſtræ facultatis doctores ſuper hoc non ferunt congregati, nihil eſt ab eadem ſacra facultate definitum; dicam benigna permiſſione ſeu ſupportatione opinionem meam particularem in parte, priùs tamen caſum proponendo qui eſt iſte.

Petrus conſignat centum florenos apud Paulum Mercatorem: & ei pro parte lucri ſui, capitali ſalvo, aſſignat per annum quinque florenos: reſiduo lucri Paulo ſervato: vel caſus ſic clarius proponitur, Titius habens certam ſummam pecuniæ negotiationis expers, in illa ſe exercere non audet, ne imperitia ſua ſuum patrimonium diminuatur, nec reperit annuos cenſus prædiales vendibiles ſibi idoneos. Ideò providus & circumſpectus circa ſubſtantiæ ſuæ conſervationem, dictam quantitatem committit Gaio honeſto, & probo mercatori ſuâ induſtria plurimum ſolito lucrari, quem rogat vt ex ea negotietur. Gaïus autem ex certis cauſis ſuum animum moventibus nolēs eum acceptare ad lucrum & ad damnum, paciſcitur cum Titio vt capitali ſalvo accipiat proportionem lucri ſui cuius quantitas incerta eſt florenos quinque pro ſingulis annis. Fit etiam conventio vt vtrique contrahentium liberum ſit hunc ſocietatis contractum diſſolvere, cùm placuerit, dummodò vnus ab altero certior ſuper hoc fiat in quarta anni. Super hoc contractu contentio eſt, an iſte contractus ſit æquus & licitus: ita vt Titius ad reſtitutionem illorum quinque non teneatur in foro animæ.

Super hac quæſtione opponam concluſiones. Prior eſt: contractus iſte non eſt vſurarius, ſed licitus. Probatur pars affirmatiua antecedentis. Iſte contractus æquivalet copulativæ ex tribus contractibus licitis ſibi mutuò non adverſis conflatæ; ergo iſte contractus eſt licitus. Conſequentia eſt nota. Antecedens probatur: quia æquivalet tribus contractibus quorum vnus eſt ſocietas: ſecundus eſt contractus aſſecurationis: & tertius eſt venditio lucri incerti pro certo lucro quorum quilibet licitus: ſiue ergo dicatur ſocietas mixta vel contractus mixtus, &c. Aſſumptum patet, quia ſocietas eſt licita, dummodo ſit circa monopolium. Similiter aſſecuratio vt in materia vſuræ diximus: Pari modo licitum eſt vendere lucrum incertum maius pro lucro minori incerto in iſta non repugnante ſocietate vel aliquo contractu licito quocumque nomine vocetur, &c. Ergo totus iſte contractus quocumque nomine vocetur, quem ineo cum mercatore, eſt licitus & Reipublicæ vtilis. Patet: per hunc contractum & pupillorum, & laborare nequeuntium bona conſervantur: & inſtrumenta negotiatoribus ad negotiandum conceduntur.

Doctrina Maioris.

Fortè dicis, eſt vſura, quia capio lucrum certum de pecuniâ alienâ: contra hoc arguitur. Non exui à me dominium pecuniæ meæ: ergo tollo lucrum de pecuniâ meâ propriâ & de inſtrumentis meis, aſſecuratio enim ſocietati non adverſatur. Hoc eſt, non eſt contra eius ſubſtantiam, vt patet ex ſuperioribus in locatione & in commodatione.

Nec refert ſive ſucceſſivè ſiue ſimul hos tres contractus ineamus. Veroſimile tamen eſt, quod hi tres contractus ſucceſſivè primò erant introducti: nunc præſupponuntur à communi conſuetudine.

Secunda Concluſio. Prædictus contractus eſt vera ſocietas & licita. Quod ſit licitus contractus patet ex concluſione præcedenti. Quod ſit ſocietas ſic probatur. Qualitates quæ ſunt contra formam ſubſtantialem aquæ, vel præter formam, vt aliis loqui placet, non tollunt eius ſubſtantiam. Quod patet de calore remiſſo, reſpectu aquæ, ſed conditiones adiectæ non ſunt contra ſubſtantiam ſocietatis, plus quàm contra ſubſtantiam locationis vel commodationis. & iſtud manifeſtè patet de hoc contractu inſtit. de ſociet. §. *De illa* vbi imperator ſic dicit. *Nam & ita coïri poſſe ſocietatem non dubitatur, vt alter pecuniam conferat: alter non conferat, & tamen lucrum inter eos commune ſit, quia ſæpè opera alicuius pro pecuniâ valet, & ideò contra Quinti Mutij ſententiam obtinuit, vt illud quoque conſtiterit poſſe convenire: vt quis lucri partem ferat; de damno non teneatur, &c.*

Secundò dico ipſum non eſſe illicitum, nec continere ſpeciem mali, ſi benè circumſtantiatur. Vna autem circumſtantia eſt, & requiſita ad hoc, vt contractus ſit licitus: videlicet quòd non capiatur vltrà latitudinem iuſti pretii in duabus conditionibus adiectis, ſiue dicantur contractus, ſiue non, *&c.* Secundò conſiderandum eſt an negotiatores pecuniam capientes paſſim fiant ditiores: quia hoc indicium eſt, quod pecuniam ponentes non notabiliter habent meliorem partem. Et licet ſecuriorem habeant, non refert. Hoc crebro eſt in mutuo, & in emptione.

Multi autem contractus non conſiderantes multos licitos reprobant, ſanè iſtum non iudico reprobandum. Non tamen ſum neſcius, quin à contractu periculoſo abſtinendum ſit. Et licet iſte ſit licitus, provt exiſtimo, vt multi alii ſunt: non tamen in ſermone ad populum mercatorum aliquid ſuper hoc dicerem. Etiam nullus contractus de quo non ſufficienter conſtat, quòd ſit illicitus, inter mercatores tamquam vtilis vſitatus, eſt reprobandus.

Ex his propoſitionibus Maioris, & aliis Syluestri & Caietani ſententiis, Nauarrus Vlyſſiponæ prædictam ſocietatem ex tribus contractibus conflatam Regi (ſeu Hiſpaniarum ſeu Luſitaniæ non explicat) obtuliſſe ſe narrat comment. *de vſuris* in caput *ſi fœneraueris*, eiuſque iuſtitiam aſſeruiſſe, tum ratione, tum etiam authoritate iuris Pontificii ex cap. *per veſtras* de donatione inter virum & vxorem. Verumtamen vt vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundat, aduerſarium paſſus eſt Dominicum Soto celeberrimum in Hiſpania Theologum & multos deinceps alios quorum rationes non multùm conuincunt: multas enim hactenus audivi, cum hac de re conſilia peterentur, quarum nulla inuicta videri potuit. Quamuis tali modo mens diſpoſita ſit vt quemadmodum cera calore ſolis, ſic ratione mollita fuiſſet, ac melioribus partibus, ſi innoteſcerent, ceſſiſſet ſine hæſitatione. *Diſputatio de vſura.*

Aliqui dicunt iniquam eſſe hanc ſocietatem, quia vnus tantum onus in ſe ſuſtinet, ſcilicet ille qui pecuniam accepit, qui tenentur de capitali, & de lucro certo, dum alter quieſcit & ſecurus eſt. Sed reſpondetur illum quidem totum onus ſuſtinere, ſed non gratis, & non ſine mercede, cùm illi tantùm concedatur ob hoc onus, quantum alteri concederetur, qui ſecuram redderet totam negotiationem. Sed & mutuans in hoc contractu non eſt expers periculi & damni, etiamſi forte non accidat, ſiquidem minorem partem lucri accipit à ſocio, ob hoc quod in ſe ſuſcipit periculum & damnum ſi ac-

Super hac quæſtione opponam concluſiones. Prior eſt : contractus iſte non eſt vſurarius , ſed licitus. Probatur pars affirmativa antecedentis. Iſte contractus æquivalet copulativæ ex tribus contractibus licitis ſibi mutuò non adverſis conflatæ, ergo iſte contractus eſt licitus. Conſequentia eſt nota. Antecedens probatur : quia æquivalet tribus contractibus quorum vnus eſt ſocietas: ſecundus eſt contractus aſſecurationis : & tertius eſt venditio lucri incerti pro certo lucro quorum quilibet licitus: ſiue ergo dicatur ſocietas mixta vel contractus mixtus, &c. Aſſumptum patet , quia ſocietas eſt licita, dummodo ſit circa monopolium. Similiter aſſecuratio vt in materia vſuræ diximus : Pari modo licitum eſt vendere lucrum incertum maius pro lucro minori incerto in iſta non repugnante ſocietate vel aliquo contractu licito quocumque nomine vocetur , &c. Ergo totus iſte contractus quocumque nomine vocetur , quem ineo cum mercatore, eſt licitus & Reipublicæ vtilis. Patet :per hunc contractum & pupillorum , & laborare nequeuntium bona conſervantur : & inſtrumenta negotiatoribus ad negotiandum conceduntur.

Doctrina Maioris.

Fortè dicis , eſt vſura, quia capio lucrum certum de pecuniâ alienâ : contra hoc arguitur. Non exui à me dominium pecuniæ meæ : ergo tollo lucrum de pecuniâ meâ propriâ & de inſtrumentis meis , aſſecuratio enim ſocietati non adverſatur. Hoc eſt , non eſt contra eius ſubſtantiam , vt patet ex ſuperioribus in locatione & in commodatione.

Nec refert ſive ſucceſſivè ſiue ſimul hos tres contractus incamus. Veroſimile tamen eſt, quod hi tres contractus ſucceſſivè primò erant introducti : nunc præſupponuntur à communi conſuetudine.

Secunda Concluſio. Prædictus contractus eſt vera ſocietas & licita. Quod ſit licitus contractus patet ex concluſione præcedenti. Quod ſit ſocietas ſic probatur. Qualitates quæ ſunt contra formam ſubſtantialem aquæ,vel præter formam, vt aliis loqui placet , non tollunt eius ſubſtantiam. Quod patet de calore remiſſo, reſpectu aquæ, ſed conditiones adiectæ non ſunt contra ſubſtantiam ſocietatis,plus quàm contra ſubſtantiam locationis vel commodationis. & iſtud manifeſtè patet de hoc contractu inſtit.de ſociet. §. *De illa* vbi impetrator ſic dicit. *Nam & ita coïri poſſe ſocietatem non dubitatur, vt alter pecuniam conferat : alter non conferat , & tamen lucrum inter eos commune ſit , quia ſæpè opera alicuius pro pecuniâ valet, & ideò contra Quinti Mutij ſententiam obtinuit , vt illud quoque conſtiterit poſſe convenire : vt quis lucri partem ferat : de damno non teneatur , &c.*

Secundò dico ipſum non eſſe illicitum, nec continere ſpeciem mali, ſi benè circumſtantiatur. Vna autem circumſtantia eſt, & requiſita ad hoc, vt contractus ſit licitus: videlicet quòd non capiatur vltrà latitudinem iuſti pretii in duabus conditionibus adiectis, ſiue dicantur contractus, ſiue non, *&c.* Secundò conſiderandum eſt an negotiatores pecuniam capientes paſſim fiant ditiores: quia hoc indicium eſt, quod pecuniam ponentes non notabiliter habent meliorem partem. Et licet ſecuriorem habeant, non refert. Hoc crebro eſt in mutuo, & in emptione.

Multi autem contractus non conſiderantes multos licitos reprobant, ſanè iſtum non iudico reprobandum. Non tamen ſum neſcius, quin à contractu periculoſo abſtinendum ſit. Et licet iſte ſit licitus, provt exiſtimo, vt multi alii ſunt: non tamen in ſermone ad populum mercatorum aliquid ſuper hoc dicerem. Etiam nullus contractus de quo non ſufficienter conſtat, quòd ſit illicitus, inter mercatores tamquam vtilis vſitatus, eſt reprobandus.

Ex his propoſitionibus Maioris, & aliis Syluestri & Caietani ſententiis, Nauarrus Vlyſſiponæ prædictam ſocietatem ex tribus contractibus conflatam Regi (ſeu Hiſpaniarum ſeu Luſitaniæ non explicat) obtuliſſe ſe narrat comment. *de vſuris* in caput *ſi fœnerauеris*, eiuſque iuſtitiam aſſeruiſſe, tum ratione, tum etiam authoritate iuris Pontificii ex cap. *per veſtras* de donatione inter virum & vxorem. Verumtamen vt vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundat, aduerſarium paſſus eſt Dominicum Soto celeberrimum in Hiſpania Theologum & multos deinceps alios quorum rationes non multùm conuincunt: multas enim hactenus audivi, cum hac de re conſilia peterentur, quarum nulla inuicta videri potuit. Quamuis tali modo mens diſpoſita ſit vt quemadmodum cera calore ſolis, ſic ratione mollita fuiſſet, ac melioribus partibus, ſi innoteſcerent, ceſſiſſet ſine hæſitatione. *Diſputatio de vſura.*

Aliqui dicunt iniquam eſſe hanc ſocietatem, quia vnus tantum onus in ſe ſuſtinet, ſcilicet ille qui pecuniam accepit, qui tenentur de capitali, & de lucro certo, dum alter quieſcit & ſecurus eſt. Sed reſpondetur illum quidem totum onus ſuſtinere, ſed non gratis, & non ſine mercede, cùm illi tantùm concedatur ob hoc onus, quantum alteri concederetur, qui ſecuram redderet totam negotiationem. Sed & mutuans in hoc contractu non eſt expers periculi & damni, etiamſi forte non accidat, ſiquidem minorem partem lucri accipit à ſocio, ob hoc quod in ſe ſuſcipit periculum & damnum ſi ac-

cidit. Quod indicat Covarruvias *variarum lib.3.cap.3.circa concluſ.* vnde poteſt accidere cum proſpere ſuccedit negotiatio, quod qui pecuniam alterius habet, vtilitatem capiat ex aſſecuratione contra periculum & damnum, quæ non contingunt. Vnde nec eſt iſta ſocietas leonina, in qua vnus totum accipit, ſicut in vulgato Æſopi apologo, de ſocietate aſini, vulpis & leonis, vnuſquiſque enim hic partem ſuam accipit, & merè per accidens eſt, ſi vnus totum amittat. Vnde & Iuriſconſulti non abſolutè improbant talem ſocietatem, licet cum ſcrupulo aſſeverent, vt Balduinus ad tit. *de ſocietate* ſuper *Inſtitut.* Adde quod quantumcumque conentur homines ſecuritati ſuæ providere, numquam ſunt extra omnem aleam periculi, vt ſæpè totum amittant in iſta ſocietate.

Alij dicunt iniquum eſſe hunc contractum, quia qui ita dat pecuniam ſuam, ponit ſocium ſuum in eo ſtatu, in quo cogetur diſtrahere poſſeſſiones ſuas pro minimo pretio, ſi nempe repetantur ab illo pecuniæ, cùm impotens erit ad illas reſtituendas. Reſpondetur hanc rationem æque concludere de mutuo gratis omninò dato: qui enim mutuum dat ex charitate, ſine vllâ ſpe omninò, ponit mutuatarium in eodem ſtatu; poteſt enim mutuum ſuum repetere pro libito, & cùm mutuatarius non poterit aliter reſtituere, niſi diſtrahendo poſſeſſiones ſuas ſine iuſto pretio. Et tamen hoc inconveniens non impedit quin mutuum dare proximo ſit actus honeſtus & laudabilis. Dici poteſt itaque hoc incommodum per accidens ſequi: nec ex eo poſſe concludi iniuſtitiam iſtius contractus.

Alij dicunt non eſſe ſocietatem, ſed mutuum cum vnus tenetur ſeruare alterum indemnem quicquid accidat, lucrum autem ex mutuo eſt vſurarium. Diſtinguendum eſt, lucrum ex mutuo ac ex titulo ipſius mutui verum eſt; titulo vero alicuius extrinſeci quod adiungitur mutuo, non neceſſe eſt quod ſit vſurarium, parum autem prodeſt certare de nomine, ſi de reipsâ conſtet, quod in eo contractu non ſit iniquitas, cum adhibitæ fuerint quatuor conditiones quibus omnis iniquitas ab eo removetur.

Alij obiiciunt: ſi iſti tres contractus ſimul fieri poſſunt, quia ſeorſim iuſti ſunt, eadem ratione fieri poterit, vt per tres actus ſimul iunctos, aliquis pro pecunia adipiſcatur beneficium, ſine ſimoniâ & peccato. Probatur quia hi tres actus ſeorſim ſumpti iuſti ſunt, ſcilicet reſignatio beneficij, conceſſio penſionis reſignanti facta à reſignatario, & emptio eiuſdem penſionis præſenti pecunia; hi tres actus ſi fiant ſimul, &

eodem tempore, iniuſti ſunt, quia per illos aliquis acquirit beneficium cum pecunia: ſine tamen ſimonia & peccato, ſi iuſti ſunt. Hoc argumentum prima facie videtur ſatis acutum, nihil tamen concludit, propter diſcrimen evidens inter tres contractus prædictos, & hos tres actus: Etenim tres contractus prædicti ſunt eiuſdem generis, ſcilicet omnes ſunt pro re temporali, vnde non mirum, quod ſimul iungi poſſint: at hi tres actus ſunt diverſi generis: nam reſignatio beneficij eſt quid ſpirituale, conceſſio penſionis eſt aliquid mixtum ex temporali & ſpirituali, redemptio vero penſionis eſt quid temporale, vnde non mirum quod res ita diverſæ ſimul iungi non poſſint ſine peccato.

Aliis contractus hic videtur iniquus, quia vnus labore alterius fruitur. Sed quid aliud facit qui locavit terras? afferunt ne fructum ex ſeipſis, ſine ſudore vultus & labore aſſiduo cultorum? quibuſdam adhuc remota eſt, quod lucrum incertum non poſſit aſſecurari. Sed quid iterum de nomine lis eſt? vocetur venditio lucri incerti, quæ tam licita eſt ac venditio iactus retis.

Occurrit adhuc alia obiectio, quæ peti poteſt ex eo quod non liceat mutuare frumentum, ſeu triticum agricolæ, qui terras poſſidet, cum ea conditione quòd maior quantitas frumenti reddatur, ſub hoc prætextu quòd triticum multiplicetur per induſtriam & laborem agricolæ; id enim prohibetur & vſurarium eſſe declaratur à ſummo Pontifice, vt memini me in aliquo tomo Conciliorum animadvertiſſe, quorum locus memoriam præterlabitur: atque videtur eſſe idem dicendum de mutuante qui dat mercatori pecuniam ad negotiationem, vultque aliquid accipere vltra ſortem ſub hoc pretextu quòd pecunia multiplicitur, & accreſcat in negotiatione quam exercet vir induſtrius; eſt enim pecunia illa ſimilis tritico, laborque viri induſtrij ſimilis laboranti agricolæ. Ergo ſi primum ex his prohibitum ſit, erit & aliud. Reſpondetur duplicem eſſe vſuram? vnam iuris naturalis, alteram iuris poſitiui, quæ eſt vſura, quia conſtituta eſt authoritate publica, ſicut duplex eſt ſimonia iuris naturalis & iuris poſitivi. Et de hac vtraque vſura loquitur Henricus de Gandavo *quodl. 6. quæſt. 26.* & quamvis ſuo tempore nullam agnoſceret vſuram iuris poſitiui; puto tamen, inquit, quod ſicut Eccleſia ſtatuto ſuo fecit vnam ſpeciem ſimoniæ, prohibendo quarumdam rerum venditionem, qua non eſſet illicitum neque ſimoniacum vendere, niſi Eccleſia prohibuiſſet: ſic Eccleſia facere ſtatuto ſuo poſſet vnam novam ſpeciem vſuræ, prohi-

Vſura iuris naturalis & poſitivi.

bendo in aliqua commutatione accipere aliquid vltra ſortem: quod non eſſet illicitum, neque vſurarium, niſi Eccleſia prohiberet. Huius autem vſuræ iuris poſitiui non naturalis exemplum videre eſt in Bullâ Pij V, anno 1568. *Cùm onus Apoſtolicæ*, in quâ cenſus conſtitutos cum aliis conditionibus, quàm ibi præſcriptis, vult haberi fœneratitios, etſi non ſint iniuſti. Vnde Navarrus commentar. *de cenſibus* in cap. *ſi fœner.* XIV. *quæſt.* 3. *num.* 105. ex quibus infertur quòd iuris humani eſt illa grandis particula. *Contractuſque ſub aliâ formâ poſt hac celebrandos fœneratitios iudicamus.* Reſpondetur ergo, qui dat triticum agricolæ, ſi ſervetur æqualitas, non committit vſuram iuris naturalis: poteſt enim fieri iuſta ſocietas inter mutuantem triticum & agricolam: Vt ſi quis in novo orbe habenti multas terras arabiles, mutuaret triticum, ſibi reddendum in maiori menſurâ poſt aliquot menſes. Scilicet cum fructum ſexageſimum aut centeſimum in meſſe feciſſet: intervenit ergo ibi tantùm vſura iuris poſitivi, quia ita conſtitutum eſſet: ſimiliter in prædictâ ſocietate inita cum tribus contractibus, non eſt vſura iuris naturalis, ſed poſſet eſſe vſura iuris poſitiui, ſi ita lege publica conſtitueretur.

Dices ita conſtitutum fuiſſe Bulla Sixti V. anno 1586. *deteſtabilis avaritia*, qui talem ſocietatem, vt vſurariam condemnavit; quod contra votum Navarri accidit, qui optabat vt Epiſcopi vel Pontifex Maximus declararent conſuetudinem prædictorum contractuum eſſe iuſtam capite 27. *manualis* num. 257. Reſpondetur eundem Sixtum V. declaraſſe mentem ſuam fuiſſe, ſolum prohibere iniuſtos contractus, & conventiones ſolitas ſocietatibus apponi quas claſſici Doctores condemnarent; non autem eas quas iidem approbarent tanquam iuſtas. Vndè docet Bonacina *de contract. diſput.* 3. *quæſt.* 3. *puncto* 11. talem ſocietatem damnaſſe quando periculum capitalis ſtat penes accipientem ob ſolum contractum ſocietatis; ſecus vero ſi hoc ſit ob alium contractum aſſecurationis. Non enim intendit damnare contractum ſocietatis, ſi illi addatur alius contractus iure communi licitus, vt patet ex deciſione Rotæ apud Farinacium *deciſ.* 137. *&* 180. Adde quòd ea Bulla maximè prohibet ſocietates cum pauperibus, vt ex his verbis patet: *Eoſque ſocios cum quibus contrahunt plerumque pauperes, & egenos ſuoque labore & induſtria victitantes ad ſortem ſeu capitale reſtituendum, quicumque tandem caſus & rerum eventus conſequatur, pacto, & obligatione obſtringunt.* Verba Bullæ exactè diſcutientibus, apparent eam potiſſimum prohibere ſocietates huiuſmodi cum miſerabilibus perſonis

etenim ſocietas cum talibus vix aliud eſſe poteſt quàm vſuræ palliatio, quâ ad extremam pauperiem brevi redigantur, & cùm laborando vix iuſtum laboris pretium referunt, & neceſſaria ad vitæ ſuſtentationem, vnde poterunt mutuanti ſubminiſtrare pecuniæ mutuatæ vſuram? Quare iuſtè id prohibet Summus Pontifex; nec quiſquam poteſt approbare talia mutua proximi facultates ita attenuantia. Verior tamen reſponſio eſt, quòd Summus Pontifex conſtituat vſuram iuris humani & poſitivi in iſta ſocietate, vt proinde vbi publicata eſt Bulla & vſu recepta, talis ſocietas prohibita ſit, non alibi. Patet quia Sixtus V. non condemnat iſtas ſocietates pro præterito tempore, nec obligat ad reſtitutionem pro præterito, nec explicat articulum fidei, nec de doctrinâ determinat, quod falsò quidam aſſerunt: ſed tantum vetat has ſocietates pro futuro. Sic enim ait. *Statuimúſque huiuſmodi contractus, conventiones, & pactiones, vſurarios & illicitos poſthac cenſeri debere, atque in poſterum non licere iis qui pecunias vel animalia, aut alias res in ſocietatem tradunt de certo lucro, vt præfertur percipiendo inter ſe paciſci, & concordare.* Denique in iſtâ Bullâ non prohibetur ſocietas cum his conditionibus inita, quales in eâ requirimus. Porrò vnica circumſtantia caſum mutat.

Alij adhuc obiiciunt vltima Galliæ Concilia Provincialia, in quibus huiuſmodi ſocietas damnata ſit. Sed perperam iſta obiiciuntur ab iis qui memoriâ lapſi ſunt, nec enim vllo canone prohibetur talis ſocietas mixta, ac cum debitis conditionibus facta, ſine quibus illam non defendimus, vt quidam minus conſultè fecerunt. Etſi prohiberetur, nihil eſſet nobis præiudicij, quia eſſet tantum poſitiui, quam inducerent iſta Concilia, quod nos fieri poſſe vltro concedimus.

His igitur ita perpenſis, non videtur pluribus vſuraria talis ſocietas, ſi cum iuſtis conditionibus fiat, donec expreſsè prohibeatur. Vbi autem prohibita eſt per Epiſcopos, aut per Concilia Provincialia vigente lege ſic locis cenſeri debet vſuraria illa vſura quæ dicitur iuris poſitivi. Quam ſententiam ſi non improbet Confeſſarius, poterit examinare pœnitentem in hunc ferè modum.

Primò quibus perſonis mutuaverit pecuniam ſuam, ſi erant induſtriæ, & aptæ ad negotia lucroſa. Peccat enim inquit Navarrus ibidem, qui dat pecuniam in ſocietatem ei quem ſcit eâ non eſſe negotiaturum, vt militi vel clerico indigentibus in certum lucrum, quamvis prædicti tres contractus ſocietatis, ſecuritatis, & redemptionis concurrant;

quia non eſt vera, ſed ſimulata ſocietas, quæ vſuram velat, ſive palliat. Secundò interrogabit quâ in re in ſumenda illa erat pecunia, ſi in negotiatione licitâ, ſi in emendo officio, in conſtruendis ædificiis, in acquirendis feudis & terris & huiuſmodi ex quibus fructus annui proveniunt; non enim liceret dare pecuniam in ſocietatem ei qui malè accepta pecunia vteretur, & forſan cum detrimento reipublicæ, & populorum in ruinâ, in mutuando principibus ad vſuram, ad habendam poteſtatem pro expoliandis Provinciis. Qua in re & vſura eſt, & crudelitas erga proximum. Nec mutuatarius habet dominium iſtarum pecuniarum, ita vt poſſit iis vti ad quodcumque licitum, ſed tenetur eas inſumere in re fructuoſa, ſecundum intentionem mutuantis. Tertiò debebit etiam diſcutere an negotiatio illa tantum lucrum referre deberet probabiliter, quod ſufficeret tam pro iuſtis laboribus mutuatarij, quàm pro certo pretio mutuanti ſolvendo; ſi enim non ſufficiat, iniquus erit contractus. Habenda tamen eſt aliqua ratio honoris quem habet mutuatarius in emẽdo officio magiſtratus vel aliquo nobili dominio, & aliarum commoditatum, quæ iniunctæ ſunt novis acquiſitionibus: hæc enim æſtimationem ſuam habent apud civiles & politicos. Atque hoc eſt quod iterum, iterumque expendi debet. Quare & ſtante prædicta conditione, non aliàs, Pius IV. in Bulla *Cum ſicut accepimus* an. 1560. approbat ſocietates ſuper officiis Sedis Apoſtolicæ, modò non ſint vltra valorem officiorum ſuper quibus illas fieri contingit: *Ita quod ad requiſitionem ſecum ſimiliter contrahentium teneantur in ipſo contractu ſpecialiter exprimere alias ſocietates ſuper eodem officio contracta, ſi quæ ſint, &c.* Quartò etiam examinabit Confeſſarius ſi ex hoc titulo intenderit lucrum illud annuum accipere nec ante repetere capitale ſuum proponat, quam negotiatio completa ſit, ſi enim antea repetat, iniuſtitiam committit erga ſocium, qui tantum incepit illam negotiationem, quæ illi lucrum parere debet.

His ita poſitis, ſi Confeſſarius iudicet non eſſe intolerabilem errorem in ſententia Maioris, Navarri & plurimorum aliorum, quos ſupra viginti magni nominis enumerare poſſemus ſi ſolo numero authorum certandum eſſet? nam præter ipſos eam tuetur Philippus Faber *in 4. ſent. diſt.* 15. *diſt.* 47. *c.* 12. Leſſius *de Iuſtit. & Iure c.* 25. *dubit.* 3. cum Angelo Sylveſtro, Covarruvia. Item Bonac. *de contract. diſp.* 3. *quæſt.* 3. *puncto* 11. cum Salonio, Mantica, Socino, Fumo, Filliucio. Item Toletus *lib.* 5. *c.* 41. Item de Valencia *tom.* 3. *diſp.* 5. *q.* 24.

vbi teſtatur eam Romæ pluribus doctoribus fuiſſe probatam. Item Cardinalis de Lugo *de Iuſt.& Iure diſput.*30.*ſect.*4.cum Molina, Palatio, Sarmiento, Maldero, Homobono, Morla. Item Diana *p.* 1.*tr.*8.*reſol.*30. cum Gratiano, Natta, Ruboo, Narbona, Megala. Item noviſſimè Petrus à ſancto Ioſeph in Summula *in 7.præcepto c.*5. & alibi, ſi inquam hæc ſententia tot fulta authoribus ac rationibus non videatur probabilitate deſtituta, quæ nulla hactenus ratione ſufficienti labefactata eſt, nec evidenter iniqua apparet, non peccat, ſi abſolvit eum qui cum his conditionibus pecuniam mutuavit, non iniunctâ reſtitutione, ſicut nec peccat in multis aliis valdè controverſis ſequendo partem aliquam probabilem. Attamen ſi res ſit in fieri; & petatur ab eo conſilium, puto quòd non debeat dare conſilium huius ſocietatis ineundæ, ſed diſſuadere quantùm poterit ne fiat.

Ratio primi eſt, quod qui lucrum accepit ſub hoc titulo, nititur probabili opinione, etſi quod eſſet dubium, in dubio melior eſt conditio poſſidentis,& ratione naturali non iniquū videatur, quod qui mutuando dat alteri anſam & occaſionem lucri captandi, partem aliquam illius lucri recipiat. Quâ enim æquitate alter meis pecuniis domum acquiſivit, aut ædificavit, ex quâ reditus accipit, officium emit,ex quo illi, emolumenta proveniunt, mercimoniam exercet cum lucro & nihil ad me redibit ex iſtis:Neque enim exiſtimandum eſt pecuniam ipſo vſu conſumi inter manus viri induſtrij qualem ſupponimus: remanet enim æquivalenter & in valore, in officiis, in domibus, in prædiis & in mercibus ex iis conquiſitis,ita ut poſſet dicere mutuanti iſta oſtendendo, en tuæ pecuniæ. Vnde nec pravitas vſuraria in eo contractu ſi ſincere fiat, reperitur, cum hæc in eo conſiſtat vt docet D.Thomas 2.2.*q.*78.*artic.*1. & Ægidius Romanus *quodlib.*5.*diſp.*5. *quæſt.*1.quod vſus pecuniæ ſit eius diſtractio ac conſumptio. non enim hîc datur pecunia,vt conſumetur;ſicut ſi daretur domus vt combureretur; ſed datur vt ponatur in re permanenti, ſicque æquivalenter remaneat. Aliter eſt ſi darentur pecuniæ indigenti ad ſe veſtiendum, nutriendum aut redimendum ſe ex aliquâ miſeriâ: verè enim conſumerentur pecuniæ ipſo vſu. Quare ſancti Patres in huiuſmodi mutua ſtilo acerrimo ſcripſerunt,& prohibentur. *Exod.*22.Non autem in illa mutua ex quibus & mutuans & mutuatarius commodum reportant. Accedit & alia ratio quod licitum eſt mutuanti aliquid vltra ſortem accipere propter lucrum ceſſans, ergo & licebit propter lucrum adveniens mutuatario.Probatur conſequentia

Reſolutio Autoris.

quia minùs repugnat charitati & iuſtitiæ quòd lucrum adveniens dividatur inter duo qui ad illud ſuo modo cooperantur, quam quod vnus detrimentum alterius reſarciat: in primo enim caſu vtrique commodum advenit; in ſecundo caſu nulli, ſed vnus iacturam aliquam patitur ſuorum bonorum, vt alterius iacturam reparet. Si ergo primum licitum eſt ex communi opinione, licitum erit & ſecundum. Denique valdè mirum eſſet quod liceret mutuare pecuniam cum lucro, ad oſtentationem vt dicti Doctores docent (etſi nondum id nos aſſeramus:) & non liceret dare ad bonam & licitam negotiationem: quod enim reſponderi poſſet in primo caſu pecuniam non deperdi, imò eandem numero remanere, hoc nihil eſt, cum perinde ſit ſi æquivalenter remaneat per vſum ſecundarium quem habet, cum expeditur in rebus quæ ſemper ſubſiſtunt & ſunt extra neceſſaria vitæ humanæ quæ in vſu pereunt. Accedit quod auctores adverſarij dicunt aſſecurationem capitalis & partis certi lucri ſperati licitam eſſe cum tertia perſona: at ſocius ex ſocietate non fit deterioris conditionis, quare ergo cum illo non licebit? hic contractus ait prædictus Faber vbi *ſupra*, mihi videtur maximè iuſtus, &c.

Addere aliquis poſſet obſervari poſſe in definitione vſuræ tres particulas, ob quas iſta definitio non conveniat huic ſocietati: at cui non convenit definitio nec definitum ſecundùm certam regulam Philoſophorum. Eſt vſura lucrum ex mutuatione rei vſu ipſo conſumptibilis vbi ex causâ mutui principaliter. At in contractu trium, non eſt mutuum propriè, nam ſocius cui datur, non fit Dominus iſtius pecuniæ vt poſſit de illâ pro libito diſponere, ſed ex contractu tenetur in re fructuoſa impendere, idcircò non habet illius dominium ſicut ſi mutuum acciperet ita dictum quaſi ex meo tuum. 2. Indè fit quòd illud quod commodatur, non ſit vſu conſumptibile, cùm potiùs ſupponatur in ipſo vſu eſſe multiplicabile, ſiquidem per accidens ſi in vſu deperditur: datur enim vt inſumatur in negotiatione frugifera. 3. Denique non accipitur vi & cauſa mutui principaliter, cum etſi placeret illud appellare mutuum ex vſu loquendi aliquorum, lucrum tamen accipitur ex alio titulo ſcilicet lucri advenientis cui mutuans cooperatus eſt ex ſuis pecuniis.

Definitio vſuræ examinanda.

Obſervant alij in montibus pietatis eſſe etiam tres contractus ſimul iunctos, qui ſi comparentur cum tribus contractibus ſocietatis iſtius, magis ſapiunt vſuram. Tamen mons pietatis non eſt vſurarius ex definitione Leonis X. in Concil. Lateranenſi ſacro approbante Concilio.

Nec valdè vrget quorumdam cogitatio, quod ſecundus contractus deſtruat primum & ſocietatem deſtruat.

1. Quia quando dicitur in ſocietate quod non debeat vnus ſolus periculum ſubire, iſtud intelligendum eſt gravis & ſine iuſtá recompenſatione: nam illâ poſitâ non gravatur indebitè: nec plus eſt difficultatis quod vnus periculum ſubeat, quam quod labores, curas & impendium temporis. Quod tamen licet ob hoc illi plus concedatur.

2. Quia vnus non fert ſolus periculum, ſed etiam alter ſocius, qui ob hoc minus accipit, minus enim accipiendo, particeps eſt periculi.

3. Item quando datur pecunia ad oſtentationem & ad ponendum loco pignoris, aſſecuratur tam lucrum quàm capitàle, cur ergo.

4. Quia non eſt de eſſentiâ ſocietatis quod periculum ſit commune. Sed eſt tantum legitima conditio. Probatur ex definitione Tullij in qua non fit mentio huius periculi. Eſt enim ſocietas ſecundùm Tullium. Vt refert Angelus *vt ſocietas* duorum pluriumve conventio contracta ob commodiorem vſum & vberiorem quæſtum. Vbi nulla fit mentio communis periculi: ſicut Iuſtinianus ſupra allegatus dicit fieri poſſe ſocietatem; ita vt vnus tantum ſubeat periculum.

Deinde eſſentialia ſemper inſunt: at in ſocietate aliquando nullum eſt periculum: ergo. Prætetea vnus ex ſociis ſolus licitè ſubibit periculum vitæ in navigatione & aliis, cum ſocij quieſcent: & ſic ſæpe fit. Quanto magis ergo ſubire poterit periculum pecuniæ ex voluntate & pacto partium.

Ratio ſecundi eſt quòd vix obſerventur conditiones requiſitæ, vt ſine peccato fiat talis ſocietas, & aliundè accidit non rarò, vt totum amittant qui in ea pecunias collocant, aut difficillimè ſortem ſuam repetant, vnde maledicta congerunt aliquando in conſulentes. Similis eſt reſolutio Gregorij de Valentia *in* 2. 2. *diſput*. 5. *quæſt*. 20. *puncto* 2. Vbi aſſerens licitum eſſe, ratione detrimenti quod quis ex venditione credito pretio accipit, rem pluris vendere, quàm ſi ſtatim pretium ſolveretur, adhibitis ad hoc quibuſdam conditionibus tandem ſic concludit: & quoniam difficilis eſt omnes conditiones ſimul concurrere, magna eſt adhibenda cautio nè detur anſa iniuſtitiæ: & diſſuadendi ſunt potiùs communiter loquendo huiuſmodi contractus, quàm ſuadendi, ante factum: poſt factum verò diligenter examinandi, ne temerè aliquis vel iuſtificetur, vel condemnetur. Idem nos cenſemus in contractu iſto ſocietatis trinæ.

Quæ omnia dicimus attento ſolo iure naturali ac divino: nam ſi de iure humano agatur, vnicuique incumbit perſpicere in quâ terrâ vivat, & quæ ſint leges politicæ regni aut Reipublicæ cuius eſt membrum vt nihil præter eas aggrediatur, etſi iure divino vetitum non ſit, cum clamet Apoſtol. ad Rom. 13. *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.*

Quæritur quadrageſimoſecundò quid excutiet Confeſſarius in Pœnitente qui aliquid recipit vltrà ſortem à mutuatario, ratione pœnæ conventionalis, cui mutuatarius ſe obligavit, ſi in termino præfixo ſortem non redderet.

Excutiet primò intentionem mutuantis cùm de illa pœna convenit cum mutuatario, ſi fuerit tantùm intentio compellendi mutuatarium ad obſervationem fidelitatis promiſſæ pro termino præfixo, vltra quem nollet privari pecunia mutuata. Secundò ſi pœna appoſita non ſit exceſſiva. Tertiò ſi mutuatarius non reddendo ſortem in termino præfixo, eſt verè in culpa; nam ſi propter inopiam & rerum domeſticarum tenuitatem non poteſt reddere, non tenetur in foro conſcientiæ ſolvere pœnam conventionalem, & in illo caſu non poteſt recipi à mutuante. Pœna enim non debetur niſi propter culpam. His poſitis licitè mutuans accipit vltrà ſortem: non enim accipit ex vi mutui, vt argumentatur Almeinus *in 4. diſt.*15. *quæſt.*2. Quia non mutuavit ſpe principali, vt caperet aliquid vltrà, quia ſi cum tali ſpe mutuaſſet, hoc fuiſſet in fraudem vſurarum; ſed accipit ex delicto illius qui diſtuliſſet ſolvere in termino præfixo: cùm enim mutuans iuſtè velit habere rem ſuam, bene ſequitur mutuatarium iniuſtè detinere; & pro illa iniuſta detentione dignum eſſe pœna, ad quam proinde debitè potuit ſe obligare.

Advertendum eſt in iſto negotio vnum eſſe difficile propter quod Confeſſarius debet impedire, diſſuadendo ne fiant tales conventiones, ordinariè enim cùm mutuans non reddit ſortem in termino præfixo, ſe excuſat de impotentia, quæ cùm nota non ſit & perſpecta ſatis mutuanti, dubitat meritò an peccet in dilatione ſolutionis & idcircò an poſſit licitè ab eo pœnam illam exigere.

Quæritur quadrageſimotertiò quid excutiet Confeſſarius in pœnitente qui intereſſe recipit à debitore ſuo, propter ſententiam iudicis, quam obtinuit contra debitorem moroſum.

Reſpondetur per ſe loquendo titulum eſſe iuſtum quia ſive debitor peccaverit vel Theologicè, vt loquuntur, & coram Deo, non ſolvendo, vel politicè tantum & coram hominibus, poteſtas publica ex iuſta cauſa publica, habet ius transferendi bona

bona unius in alterum. Hic autem juſta cauſa eſt, quia intereſt reipublicæ ut cogantur debitores ad ſolvendum debita in termino præfixo.

Sed difficultas eſt quando mutuans & mutuatarius convenerunt inter ſe de ſignificatione facienda mutuatario, ut ſolveret & conſequenter de obtinenda contra eum tali ſententia, quâ condemnarentur ad intereſſe, quoad uſque ſortem præcipuam redderet. Hic enim via videretur aperiri janua omnibus uſurariis, ut licitè lucrum accipiant ex mutuo: nam difficile non eſt talem ſententiam obtinere, ex alia parte iſte mutuans tali modo, dicet ſe velle habere ius iuſtum ad capiendum lucrum à mutuatario, ex alio titulo quàm præcisè titulo mutui.

Sanè talis conventio prævia apud æquos rerum æſtimatores non caret ſuſpicione uſuræ, ideò quando res eſt adhuc in fieri, diſſuadenda eſt, & improbanda; at ubi jam obtenta eſt ſententia, videtur aliter judicandum; quæcumque enim fuerit intentio mutuantis, iam ſubeſt iuſta & ſufficiens cauſa, ad capiendum lucrum ſeu intereſſe. Quare, quemadmodùm ſi quis primò mutuaſſet pecuniam cum peccato uſuræ: poſteà non accederet juſtus titulus ad capiendum lucrum, putà ... uſurario, hæreditario iure acceſſit prædium oneratum cenſibus annuis, quos vellet refundere; ſed non poteſt, quia mutuatarius non vult illi reddere ſortem ſuam ex qua refunderet prædictos cenſus, non eſt dubium quin iuſte & ſine ... lucrum poſteà acciperet, titulo damni emergentis ex ... cenſuum nondum redemptorum: Túncque deſineret ... uſurarius, accedente iuſto illo & legitimo titulo. Idem ... ſetur eſſe hîc dicendum, maximè cùm omninò non con... adhuc de iniquitate illius conventionis: & ſi enim dici ... quod fiat ex cupiditate lucri, reſponderi poteſt ita eſſe ... ; verùm ex cupiditate lucri juſto titulo percipiendi, ... ex decreto authoritatis publicæ. Iudicabunt tamen ... de iſto caſu, qui frequens eſt & ordinarius, ut meritò ... miſeratione digni ſint Confeſſarij, qui tot difficultati... involvuntur, ut Angelus de cœlo vix ſufficeret ad om... ſolutionem.

... quis huic rationi & conſiderationi forſitan obſiſtet ... quidem conſtet hanc eſſe illius, penes quem publica ... poteſtas intentionum, ut judicet quos conſtituit, bona ... in alterum transferant, niſi aliunde jus ad illa habeat ... legitimum titulum, quem non faciat Iudex ..., ſed quem præſuppoſnat, & cognoſcens eſſe legiti-

mum, decernat creditori intereſſe vt vocant ex bonis debitoris, qui illa debeat vel in pœnam moræ, vel quia non ſolvendo tempore præfixo fit vt creditor detrimentum patiatur ex carentiâ pecuniæ, quam ſi haberet negotiaretur aut lucrum ex eâ ſibi compararet modo aliquo legitimo, vel ob alium titulum. Vnde videtur (ſi ſpectetur forum conſcientiæ, quod potiſſimum hic intendimus) iudicem non dare ius creditori vt acquirat hypothecam cum aliquo reditu annuo in bona alterius, ſed tantum declarare hoc ius illi competere. Vnde ſi verè ius illud non competebat, & id agnoſcatur, non erit creditor talis tutus in conſciencia poſt ſententiam Iudicis, quæ poteſt eſſe iniqua, cum aliquando qui in mora eſt ſolutionis, culpa omni vacet, non eſt autem in mora qui ſine culpa eſt, & ſæpè etiam creditor nullum detrimentum patiatur ex retardatione ſolutionis, attento rerum ſuarum ſtatu. Vnde ſententia Iudicis non ſemper creditores abſolveret ab vſurâ coram Deo ſed tantum coram hominibus, apud quos quidquid ſtatuit Iudex legitimum haberi ſolet, quamuis apud Deum res longè aliter ſeſe habeat, vt propter ea ſcriptum ſit Pſalm. 74. *Cum accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo*: quapropter multò ſecuriùs agerent iudices pro ſalute multorum ſi aliquam rationem ducerent eorum quæ ſunt extrinſeca mutuo, ob quæ creditori ius competit coram Deo alicuius intereſſe, maximè cum quæſtiones iſtæ ſint obſcuræ ac preferendi ſint in earum diſcuſſione Theologi iurium Doctoribus: ſic enim fieret vt pluribus titulis hypothecæ purgarentur ab vſurâ ac etiam intereſſe annua quibus abſumuntur bona plurium; aliquando verò denegari deberent quia non ſubeſſet in creditore legitimus ad ea titulus.

Adſtipulatur huic doctrinæ Baltazar Chavaſſius S.I. Doctor Theologus l.4. de perfecta prudentia iuſtorum cap. 1. Scito, inquit & tibi perſuade, nihil petendum à mutuatario ſupra ſummam capitalem (cum ei ſufficiat reddendo æquivalens iuſtitiam colere) etſi princeps vel reſpublica permittat vt exigas quotannis tria, vel etiam plura pro centum. Ideò namque id tolerat, quia præſumit mutuatores occaſione mutui adire damnum æquivalens, vel paris lucri iacturam facere.

Nec obſtat quod mutuatarius tuâ egens pecuniâ non peccet promitttendo vſuram vel ſolvendo; quia id facere cogitur ad redimendam vexationem, quam à te pateretur, aliàs ei non daturo mutuum.

Ex quibus intellige multos malè ſuis rebus ſpiritualibus providere, ſi vel miſeris ſuis debitoribus iuſſionem ſolvendi

ſub pœna intereſſe pro futuro intimari faciant per præconem, vel ſententiam à iudice obtineant qua condemnentur ad illud intereſſe, etſi nulli ſubſint iuſti tituli; ita vt poſt aliquot annos *intereſſe* iſtud, ſic enim vulgo vocatur, excedat capitale debiti, & ex vtroque capite ſumma vna conflatur ad quam pupillorum ſæpiùs bona mobilia & immobilia divenduntur auctoritate iudicum, qui non diſcernunt vſuram vbi eſt, ſicut illam aliquando inveniunt vbi non eſt. Tales enim ſunt mores ſæculi, quibus non magis quam torrenti quiſpiam obſiſtere valeat. At de his iudicabit Dominus. 1

Quare Iudex ſpiritualis ad cuius tribunal quæſtiones iſtæ redeunt diiudicandæ, non ita habere debet legitimum hunc titulum, vt nihil ſibi poſtea examinandum putet. Sed quam magnum eſt hoc opus arduum & difficile, vt Angelico ſpiritu præditos eſſe confeſſarios deceret ad quæſita omnia diſſolvenda. Quid ergo illi faciunt qui de iis neſciuntur iudicare; dicam hîc, vt quempiam ad æmulationem provocem, me per duodecim annos, identidem & interpolatis vicibus diſſentientium authorum rationes expendendo, vni de mutuo quæſtioni ſtuduiſſe priuſquam certum apud me ſtatuerem iudicium.

Quæritur quadrageſimoquartò quid examinabit Confeſſarius in mutuante qui recipit lucrum ſine pacto pravio, ex liberalitate mutuatarij.

Reſpondetur diſcernendam eſſe intentionem quam habuit cum mutuaret, an lucrum ſperaret ex mutuo, vel ex ſola benevolentia mutuatarij, quem ſperabat non fore ingratum, etiamſi nullum pactum intercederet. In primo caſu peccat, quia Deus cujus oculus inevitabilis ſecreta omnia ac cælata humanis aſpectibus deprehendit, ipſam reſpicit intentionem, & potiùs animum quàm factum: in ſecundo caſu non peccat. Ita Henricus de Gandavo *quodlib.6. quæſt.26.* Etſi inquit pro benevolentia & curialitate ſua quaſi ex naturali obligatione aliquod ſe recepturum ſperat, & expectat, & expectatum recipit: revera nullum eſt peccatum omninò; ideò nec ad reſtitutionem tenetur. Vnde & tali modo occaſione honeſti ſervitij licet Clericum ſperare & expectare à domino ſuo in aliqua re ſpirituali, aut in beneficio Eccleſiaſtico proviſionem, abſque omni vitio ſimoniæ, vt notatur 19. diſtinct. ſuper illud capitulum, *Hoc ad vos.*

Vberiùs autem eadem reſolutio explicatur ab Almaino, vt in ore duorum teſtium firmior ſit aſſertio, *ſuper 4. diſt.15. quæſt.2.* Supponendum eſt, inquit, quod ſpes lucri duplex

eſt. Quædam minùs principalis, ut quamuis non ſperaret aliquid, nihilominus mutuaret. Principalis, ut ſi non ſperaret aliquid ultra, non mutuaret; & iſta eſt duplex, quædam quâ mutuat, & ex vi mutui, ſperat aliquid ultrà ſortem, non ex vi mutui, ſed de benevolentia mutuatarij: ita quod ſi non ſperaret quod gratanter aliquid acciperet, non mutuaret. Tunc dicunt quidam, ut D. Thomas *in quaſt. diſput. de malo. q.* 17. Quòd ſpes etiam principalis aliquid recipiendi ultra ſortem (dummodò illa ſpes ſit ex gratuito affectu, & non ex obligatione & vi mutui) non facit uſuram, ſed eſt licita: ut licitum eſt mihi mutuare pecuniam ex ſpe, qua ſpero mihi aliquid dari ultrà ex benevolo & gravito affectu mutuatarij, & rationes eorum ſunt iſtæ. Licitum eſt mutuanti in mutuando principaliter ſperare benevolentiam & affectum mutuatarij: ita quod nunquam mutuaret, niſi ſperaret habere gratuitum amorem & benevolentiam mutuatarij, &c. Ergo eſt licitum mutuanti ſperare principaliter collationem gratuitam alicuius rei temporalis. Patet conſequentia, quia ex affectu benevolo procedit illa datio: ergo ſi primum eſt licitum, erit & ſecundum: quia primum eſt radix ſecundi: cùm ex benevolo affectu procedit benevola datio. Secunda ratio eſt apparentior, mutuatarius iure naturali non ſolum obligatur ad ſortem, ſed ad antidota & affectum gratuitum erga mutuantem. Ergo ſi ſortes mutuans expectat benevolentiam quæ oritur ex obligatione naturali non expectat ultra ſortem & debitum, ſed ſperando quòd debetur, non committit uſuram: igitur ſicut in caſu, ſi ſortes debet mihi decem & non poſſum habere ab illo niſi mutuem centum, recipiam illa decem ſimul cum illis centum, licet mihi mutuare: & quamvis expectem & ſperem aliquid ultra ſortem, non tamen ſpero illud aliàs indebitum. Similiter dico cùm mutuatarius iure naturali ſit obligatus ad benevolentiam, ſortes mutuans ſperans illam recompenſationem benevolentiæ exterioris, non ſperat aliquid ultrà ſortem & debitum ſimul. Sed in mutuando ſperare ſortem & debitum ſimul non eſt uſura, ut patet extra *de uſuris* cap. 1. in textu & in gloſa: ergo ſortes mutuans qui habet talem ſpem etiam principalem aliquid recipiendi extra ſortem; non tamen ex vi mutui & debiti, ſed ſolum ex benevolo affectu mutuatarij, non committit uſuram: & dico quantum ad hoc quòd uſura eſt ſpes, quâ ex vi mutui aliquid ſperatur principaliter ultrà ſortem; ſed ſi proveniat ex alterâ causâ: puta ex benevolentiâ, quamuis ſit ſpes principalis: ex benevolentia eſt licitum. Hæc Almaïnus, ex quibus Con-

feſſarius diſcet quid debeat diſcutere de intentione pœnitentis, à quâ aliquorum caſuum reſolutio pendet. Quare verè dixit D. Auguſtinus lib. 3. confeſſionum cap. 9. multa itaque facta quæ hominibus improbanda videntur, teſtimonio tuo approbata ſunt, & multa laudata ab hominibus, te teſte damnantur: *Cum ſæpè aliter ſe habeat ſpecies facti & aliter facientis animus atque articulus occulti temporis.*

Dubitari autem poſſet, annon inſuper debeat inquirere, num mutuans verbis induxerit aut excitaverit mutuatarium ad gratitudinem. Reſpondetur non eſſe id neceſſarium, quia non peccat verbis excitando ad gratitudinem, præſertim ſi poſt redditionem mutui, id faciat: ſi tamen illa excitatio antecedat redditionem mutui, ſapit aliquod pactum ſaltem implicitum, & eſt improbanda à Confeſſario, quamvis in rigore non videatur mutuans obligari ad reſtitutionem illius, quod tanquam ex gratitudine accepit, etiamſi verbis explicaverit ſuam intentionem; quia ſi intentio eſt licita, per hoc quod verbis explicatur, non erit illicita, ſecluſo ſcandalo, & quamvis ſit ſuſpecta hæc intentio, ſi tamen vir prudens eam diſcernit, eſt ſine culpâ, & quod fit licitè, etiam poteſt licitè intendi, nec intentio lucri reddit contractum vſurarium cum eſt extra pactum omne explicitum ac implicitum.

Idem dicendum puto ſi eum mutuatarius dat aliquid ſupra ſortem, dicat mutuanti: ego ſcio litem eſſe inter Theologos, aut liceat aliquod lucrum percipere à mutuatario; ſed mea intentio eſt id donare omninò gratis: nec intendo vt proterea vobis vllus reſtet ſcrupulus; ſcio enim quid faciam & voluntariè & libenter facio: quæ verba ex animo dicta, videntur aſſecurare conſcientias mutuantium, cùm deſiderant, ſortem ſibi reſtitui propter timorem peccati; idque exigunt à mutuatario, qui tunc non vult, aut non poteſt reſtituere, ſed magis deſiderat ſibi prorogari mutuum, & ex quadam gratitudine & honeſtate vult propterea ſolvere illius intereſſe per ſingulos annos.

Quare expedit aliquando vrgere mutuantes qui dubitant de titulo legitimo aliquod lucrum accipiendi, vt ſeriò repetant à mutuatariis, qui ſi nolint reſtituere, atque huiuſmodi aut ſimilia verba ad eos habeant, excuſari poterunt mutuantes parati recipere ſortem ſi illis ſine difficultate reſtitueretur. Quod ſolùm putamus locum habere cùm mutuatarij viri divites fuerint, quia ſi ſint mediocris fortunæ & parum locupletes, eorum conſenſus debebit cêſeri coactus & inſufficiens ad transferendum dominium illius intereſſe, & vix aliquis in neceſſi-

æquivocè, cum aliud ſit vſurarium eſſe, aliud inobedientem eſſe, analogum per ſe ſumptum non ſoleat ſumi niſi pro præcipuo analogato. Sentiebat hoc prudenter Gerſon tract. ſæpius citato *de contractibus p.1.conſid.*11. materiis vſurarum dum quæritur aditus præcludi *condemnantur multi contractus qui ſecundum legem Dei vſurarij non ſunt nec illiciti*, & eſſent vtiles tàm reipublicæ quàm perſonis. Quod amplius exaggerat ; *p.*eiuſdem tractatus. Quamvis nos in his quæſtionibus ſic proceſſerimus , vt propter ius poli , nihil iuri fori detraxerimus.

Non poſſunt etiam ferre quod nos tria rectè facta eiuſdem ordinis miſceri poſſe exiſtimemus , vbi leges civiles non obſiſtunt : & quot quantique ante nos id docuerunt ; vt hodie iſta opinio ſit communior , & pluribus firmata authoribus, quam contraria. Poteſtne quiſpiam ſcriptor inculpatus agere, quam ſequendo in re controverſâ illam opinionem quæ communior eſt & rationabilior pluribus videtur; quamvis & illam iſſuadeamus, ſed & adiungamus quatuor conditiones(in quo multum à quibuſdam diſcriminantur) quibus poſitis, nec locus eſt iniquitati nec vlli abuſui. Verè illi neſciunt obligationem Confeſſarij quâ tenetur refundere ex propriis , quicquid temerè & contra ius pœnitenti reſtituendum iniunxerit , cum ab hoc onere ſine culpâ liberare , poſſet, tantumdem enim eſt ac ſi ex burſâ illius extraheret. Quid ſi vidiſſent anguſtias morientium hominum, quorum numeroſa familia bonis omnibus ſpolianda eſt, ob hoc quia ſequuti ſunt illam opinionem quam viri religioſi ac docti tutam eſſe pronuntiarunt poſt Maiorem magnum re ac nomine Theologum & pluſquam triginta alios Theologos; vidi ego has anguſtias, audiui gemitus & exhorrui per abrupta rupium incedere , cum planior via ſecura eſſet. Quæ non aliâ intentione ſcribimus , quam vt ita ſibi attendant Confeſſarii vt nec per ignauam facilitatem damnanda approbent , ſicut nec approbanda per ignaram ſeueritatem damnent , ſibi graue onus vel ex ſolo capite diſcernendi cum veritate peccatum vſuræ reformidantes.

Quæritur quadrageſimoquintò qua diſcuſſione vtatur Confeſſarius erga eum qui confitetur ſe proximo cauſâ damni fuiſſe.

Titelmanus lib.2. *Compendii Phyſica* cap.2. Monet valde eſſe vtile in rebus moralibus dignoſcere cauſam ab occaſione ad peccatorum diſcretionem. Vera enim cauſa dat eſſe effectui: occaſio verò eſt tantùm quædam diſpoſitio quâ mediante cauſa præcipua facit effect um eſſe. Quemadmodum ignis agens occaſione ſiccitatis facilè inflammat lignum , licet ſiccitas

tas non inflammet: Sic in ſcandalo dato, & accepto in quo vltimo opus ipſum non eſt cauſa peccati alterius, ſed prava eius voluntas. Sic in conſideratione finis diſtinguenda venit frequenter occaſio & vera cauſa. Aliquando enim quod exiſtimatur eſſe, finis eſt tantùm finis occaſionalis & occaſionale motivum, vt ſi quis aliquem actum ſacrum faciat propter Deum, ex occaſione tamen alicuius præmij temporalis. Hoc ſuppoſito.

Reſponderunt debere Confeſſarium inquirere quæ fuerit culpa pœnitentis in damno inferendo, quia, vt Leſſius *lib.* 2. *de Iuſtitia & iure dub.*6. ſublato contractu non oritur in foro conſcientiæ obligatio reſtituendi propter damnum datum ex culpà levi, vel leviſſima, ſed ex culpa lata. Hæc fuit etiam ſententia Innocentij in ca. *ſicut dignum* de homicidio. Quamvis in iudicio exteriori per iudicem cogi debeat ad reſtituendum per legem *in lege ff. ad legem Aquileiam*. Quod idem multi docent quos laudat Covarruvias *de Matrimonio p.* 2. *cap.* 6. §. 8. quamvis ipſe putet diſtinguendum eſſe de culpâ commiſſa in facto, & in omiſſione, maiorémque eſſe culpam quæ committitur in facto quam quæ perpetratur in omiſſione a uthore D. Thoma 2. 2. *quæſt.* 79. *art.* 1. Eſt autem culpa levis, omiſſio diligentiæ quam adhibent prudentiores, leviſſima omiſſio diligentiæ quam adhibent prudentiſſimi, lata autem eſt omiſſio diligentiæ quam paſſim & ordinarie homines eiuſdem artis adhibent. In hac autem culpa vt quis obligetur in foro conſcientiæ requirunt plures peccatum mortale: ſi enim quis dediſſet cauſam damni per ſolam culpam venialem à quâ vix homines liberantur, non orietur obligatio ſub mortali ad reſtitutionem; damnum enim cenſeretur veluti fortuitò accidiſſe. Hinc inferunt quidam hominem non teneri ad reſtitutionem qui motu ſecundo primo hominum occidiſſet. Quamvis in gravi damno magis ordinarie culpa qua illatum eſt, mortalis cenſeatur, quia raro in operibus externis gravioris momenti, inconſideratio eſt venialis.

Vnde ſi officiarij accuſent ſe de damno proximo illato propter culpam quam in officio commiſerunt, debet Confeſſarius perpendere quantitatem iſtius culpæ: ſi enim fuerit tantum culpa eorum venialis, putà levis aut leviſſima, non obligabuntur ad reſtitutionem, quia ordinarie nemo tenetur eſſe cautior quàm paſſim alij; ex quo capite innumeri caſus determinari poterunt.

Secundò, Confeſſarius debet inquirere naturam actionis per quam damni cauſa data eſt. Vt enim reſolvit idem Leſſius

*cap.*1.*dubit.*16. Non tenetur quis ad reſtitutionem damni alieni, alicui tertio evenienti ex ſuo maleficio, etſi putaret damnum illi tertio eventurum; etſi etiam illud intenderet, quia ex hypotheſi damnum illud non eveniret ex natura actionis, ſed ex malitia forſan vel ignorantia aliorum qui ſe immiſcent; nec eſſet peccatum contra iuſtitiam reſpectu tertij, ſed contra charitatem: eſſet tamen iniuſticia, ſi ex ea actione plerumque damnum tertio oriretur.

Quod tamen dicit hîc Author, non oriri obligationem reſtituendi ex maleficio, etiamſi damnum proximi intenderetur, nullomodò admittimus; quia non expedit tantùm favere fraudibus innumeris: ſufficit ad inducendam obligationem reſtitutionis, quòd quis dirigat aliquem actum ad nocendum alteri, ita vt ſtante negotiorum diſpoſitione actu noceat cum præfata intentione, & malo animo: ita Corradus *in reſponſis q.*128. in additione.

Porrò ex hac doctrina quæ memoria tenenda eſt à Confeſſariis ad multorum caſuum definitionẽ, nobis aliàs viſum eſt, eum qui veneno tentaverunt occidere principem, non teneri ad reſtitutionem ſervis, qui à domo excludebantur propter veneni ſuſpicionem, quia ſcilicet porrectio veneni non tendebat per ſe & naturâ ad ſervorum damnum, qui eiiciebantur è domo, etiam præter intentionem venefici.

Puer expoſitus. Hinc etiam probabiliter viſum eſt Thomæ Sanchez *conſiliorum moralium* lib. 1. cap. 5. dubio 5. part. 1. Exponentem ad alterius ianuam puerum expoſitum ad ſuam, non peccare contra iuſtitiam, non enim cogit eum illâ expoſitione ad puerum educandum quem poterat ad Eccleſiæ porticum exponere nec illi rem familiarem abſtulit. Et ſi iudex cogat ad educationem pueri eos ad quorum ianuam expoſitus eſt, ad id tamen non tenetur iudex; poteſt enim alio modo providere; an verò peccet ſic exponens contra charitatem, & ſi alibi id deberet tractari, dicit tamen idem Sanchez non peccare, ſi non habeat ſuperflua ſibi & ſuis: vel ſi metus ſit gravis infamiæ, vt ſi eſſet Presbyter, vel honeſta mulier de qua alij ſuſpicarentur eſſe ſuum.

Tertiò, debet expendere Confeſſarius qualitatem damni illati; ſunt enim quædam damna pro quibus nihil poteſt, aut debetur reſtitui. Idem Leſſius *c.*9. *dubit.*23. pro vitâ vel cicatrice nihil debetur, ex lib. vlt. *De his qui effud. vel deiec.* cicatricum autem aut deformitatis nulla ſit æſtimatio, quia liberum corpus nullam recipit æſtimationem. Deinde nemo tenetur damnum ſarcire ex bonis diverſi ordinis, eſtque damnum irreparabile.

Vnde concluditur magis, eum qui eſt cauſa damnationis animæ, ad nihil aliud teneri quàm ad pœnitentiam, aſſeritque idem Leſſius *cap.* 8. *dubit.* 2. eum qui alterum pertraxit ad peccatum ſive prece vel pretio, ſive vi vel fraude, non teneri ex juſtitiâ curare, ut convertatur, tenetur tamen ex lege charitatis ſub peccato veniali magis quam alij id curare. *Damnum ſpirituale*

Quod quamuis ut probabile admitti poſſit, docet tamen Scotus *in* 4. *ſent. diſt.* 15. *q.* 3. & Faber. *in* 4. *diſp.* 51. teneri ad reſtitutionem quantum fieri poteſt qui alterum induxit ad peccatum. Ex quo patet (ait idem Scotus, cujus pietatem hac in re laudat ejus interpres Hiquæus) quantum periculum ſit alium ſollicitare, ac inducere ad peccatum, quia vix poteſt dignè reſtituere, cum voluntatem illam allectitiam ad peccatum vix poſſit perſuaſionibus ac aliis multis viis reducere ad virtutem. Probatur autem, quia hic ſit involuntarium mixtum, & quod Deus iuſſerit olim virginem deceptam duci.

Sunt etiam alia damnorum genera pro quibus præcisè nulla debetur reſtitutio, ut eſt defloratio virginis, quam ſi corruptor vi aut fraude carnaliter cognovit, ſine Matrimonij promiſſione, & ſine diffamatione peccati, ita ut æquè commodè poſteà & ſine detrimento nubere poſſit, non tenetur ad vllam reſtitutionem in foro interiori; ſed ad ſatisfaciendum Deo per pœnitentiam. Vt igitur mutilator corporis non tenetur ad reſtitutionem præcisè pro vulnere aut membro amputato, ſed tantùm pro expenſis curationis, & pro lucro ceſſante, quod læſus ex officio aut arte ſuâ acquirere potuiſſet, detractis tamen iis; quæ ſolebat inſumere: ita & corruptor virginis non tenetur præcisè pro ipsâ defloratione, ſed pro eo quod non poſſit æquè commodè nuptiis potiri, debet illud damnum reſarcire in tantum dotem eius augendo, quantum ſatis erit, ut tam commodas nuptias ſortiatur, ac ſi vi & fraude corrupta non eſſet. Dico vi & fraude, quia ſi ſponte conſentit puella, ad nihil corruptor tenetur, & ipſa debet ſibi detrimentum omne & dedecus ſuum imputare. *Defloratio virginis.*

Ceterum qui damnum intulit in re in dies creſcente, non tenetur tantùm rependere ac ſi creviſſet ad perfectum ſtatum, ut qui pullum equinum occidit, non tenetur ad reddendum equum: qui ſegetes conculcavit, non tenetur ad totam meſſem: etſi enim intulerit majorem; iniuriam pro qua veniam petere debet, non tamen majus damnum.

Quæritur quadrageſimo-ſexto quid inquirere Confeſſarius ab eo qui fatetur ſe clàm aliquid ſurripuiſſe à debitore ſuo.

Caſus eſt frequentiſſimus ut multi ſurripiant aliquid ab

iis à quibus prætendunt ſibi damnum illatum eſſe, vel non ſolvi quæ ipſis debentur; idcircò ſe vſos fuiſſe ſecreta compenſatione, cuius proinde ſcientia pernecceſſaria eſt Confeſſariis.

Quatuor autem diſcutienda ſunt in hoc caſu. Primò an certò ſciverit pœnitens rem ſuam apud alium fuiſſe, ita vt teneretur ex iuſtitia eam ſibi reſtituere, nam ſi ſolo titulo gratitudinis debita erat, non erit locus compenſationi ſecretæ: vel an certò ſciverit damnum ab eodem ſibi illatum eſſe; ſi enim res erat dubia, non potuit pœnitens uti compenſatione ſecretâ.

Secundò, an potuerit aliter ſine gravi moleſtiâ rem ſuam recuperare, quia ſi facilè poſſet alia via, illicita eſſet ſecreta compenſatio, quamvis ex poſt facto non teneretur reſtituere. Porrò cenſetur non potuiſſe ſine gravi moleſtia rem ſuam recuperare, ſi neceſſe illi fuiſſet litem habere, aùt odium grave aliorum incurrere.

Tertiò, ſi rem ſuam clam cœpit & ſine periculo infamiæ & ſcandali, quia peccaret qui ſe periculo infamiæ exponeret.

Quartò, inquirendum erit etiam, an id quod ſecretè compenſavit, verè fuerit res debitoris ſui; quia ex re debitori commodata & ad alios pertinente, etiamſi eſſet inter manus debitoris, non poſſet ius ſuum repetere hac occulta via, cum detrimento forſitan propriorum dominorum.

Vbi hæ conditiones reperientur, non iudicabit peccaminoſam fuiſſe ſecretam compenſationem, nec obligabit pœnitentem ad rem reponendam in eodem ſtatu, ſed ad monendum quando opus erit, debitorem, ſe nihil ab eo prætendere, ne fortè debitor neſcius ſecretæ compenſationis, rem iterum illi reſtituat & forſan occultè.

Cæterum magna vis eſt iſtius ſecretæ compenſationis; nec enim extenditur excommunicatio quæ fertur in ſurripientes aliqua bona, in eos qui iure ſecretæ compenſationis ſurripuerunt: nec tenetur aliquis revelare eos quos novit per ſecretam compenſationem aliqua bona rapuiſſe propter quæ fertur excommunicatio. Si Iudex interroget num ſurripuerint, negare poterunt, intelligendo ſe non iniuſtè quicquam ſurripuiſſe, vt debet intelligere iudex.

Addit Covarruvias lib. 3. *Variarum reſolutionum*, vſuras recompenſatorias omni iure admitti in recompenſationem eius quod iuſtè competebat, & debitum erat recipienti. Hæc Covarruvias, ex quo infertur, hoc potuiſſe titulo quoſdam liberari à reſtitutione faciendâ vſurarum quas à rege acceperant propter mutuatas ipſi pecunias, quod ſibi ſtipendia vel alia legitimè debita à rege, non ſolverentur. Ita viſum

eſt viris doctis à me eâ de re conſultis, facta ſcilicet æquâ compenſatione vſurarum ad debita, vel debitorum ad vſuras.

Quæritur quadrageſimo ſeptimo, quid examinabit Confeſſarius in iis qui ſe accuſant quod cooperati ſunt, in damno inferendo alteri.

Reſpondetur primò, cum novem ſint modi quibus aliquis cooperatur cum eo qui actu damnum infert, quorum modorum ſex poſitivi ſunt, tres negativi: inquirendum eſſe quonam ex his modis cooperatus fuerit. Sunt autem hi novem modi.

Iuſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus,
Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans.

Per palponem is intelligitur, quia ita laudat peccatorem in malis deſideriis animæ ſuæ, vt ex hoc magis incitetur ad detrimentum proximo procurandum. Per recurſum intelligitur is qui recipit furem & eius furta. Per participantem intelligitur is qui non ſolùm partem capit ex re ablatâ; verùm etiam coagit cum fure & in actione ipsâ furandi participat. Per mutum is qui videt furem in actu ipſo furti & non clamat. Per non manifeſtantem, is qui in teſtimonium vocatus, furtum aut actionem proximo damnoſam non declarat.

Quod autem ſpectat ad ſex primos modos poſitivos, debet animadvertere Confeſſarius, eum qui aliquo modo ex illis cooperatus eſt ad reſtitutionem non teneri, ſi æque damnum erat inferendum abſque tali illius cooperatione. Quia ſcilicet principalis author damni iam ita determinatus erat ad malum; atque ita potens, vt cooperans aliquo ex his modis nihil attulerit.

Videtur excipiendus vnus caſus, cùm ſcilicet multi per iniuſta ſua ſuffragia damnum alicui inferunt, vt ſi octo iudices ferant iniuſte ſuffragium, vnde innocens causâ cadat & poſſeſſiones ſuas amittat: ſi enim hæc regula generalis locum haberet, nullus horum iudicum teneretur ad reſtitutionem, cùm vnuſquiſque dicere poſſet, æque innocentem causâ caſurum fuiſſe, ſi aliud dediſſet ſuffragium, quia ſcilicet, quinque ſuffragia ſatis erant, vt cauſa caderet. Quando igitur multi concurrunt in damno inferendo per eandem actionem communem omnibus, non habebit locum hæc regula. Quia tamen ſuffragium vnius diſtinctum eſt ab alterius ſuffragio, iudicem excuſari poſſe à reſtitutione, probabile eſt, ſi poſt ſufficientia ſuffragia, ad condemnationem innocentis ſuffragium iniuſte tuli, quia tunc eius ſuffragium nullum damnum intulit. quod ſi ante ſufficientia ſuffragia ſuum iniuſte dediſſet vere eſſet cauſa damni & teneretur reſtituere.

Optimè etiam advertit Corradus in *reſponſis 1. part. quæſito* 164. qui in damno inferendo non facit aliquid notabile, non eſſe compellendum ad reſtiturionem, nec cenſeri cauſam damni efficacem, vt ſi verbi gratia latronibus iam admonentibus ſcalás ad furandum, alius de novo adveniret qui ſcalas teneret, vt alij aſcenderent, ille non cenſetur cauſa efficax iniuſtæ acceptionis: ſic de aliis ſimilibus iudicari poteſt.

Vnde etiam qui eſt tantum occaſio damni non cauſa, quamvis peccet contra charitatem, non tenetur ad reſtitutionem, vt ſi quis alteri alapam impegiſſet, qui ob impatientiam in morbum & mortem incidiſſet, non teneretur de morte quia eius tantum fuiſſet occaſio non cauſa, cum morbus & mors ex alapâ non ſequantur, docet Bonacina de *reſtitutione in genere diſp. 1. q. 2. puncto* 3.

Quod ſpectat ad tres modos negativos cooperandi ad damnum proximo inferendum, debet inquirere Confeſſarius, vtrum Pœnitentes tenerentur ex officio impedire damnum proximi; ſi enim non obligarentur ex officio, non peccarent contra iuſtitiam, ſed contra charitatem; ſi potuerint tamen abſque gravi ſuo incommodo impedire, vnde non tenentur ad reſtitutionem.

Tenebuntur autem ad reſtitutionem qui ex officio obligantur, cùm ex culpa gravi non impediverunt, quæ idcircò perpendenda erit: ſi enim diligentiam ſufficientem adhibuerint, immunes erunt à reſtitutione. Aut ſi non potuerint impedire, niſi cum ſuo gravi detrimento. Quoniam, vt ait Carbo tract. *de reſtit. q.* 68. non ſunt obligati quomodocumque ad iuſtitiam defendendam, ſed cum modo & ratione, nec ſuſcipiunt tale munus cum tanto periculo adminiſtrandum.

Vnde colligi poteſt cuſtodes lignorum, aut commiſſarios vectigalium teneri reſarcire dominis ea detrimenta quæ paſſi ſunt, ſi diſſimulaverint, vel non accuſaverint; quod peius eſt, ſi cum eis convenerint de certa pecuniæ ſumma pro ſemetipſis, vt liberè lignarentur, aut merces exportarent, non ſoluto tributo. Ratio eſt, quia ex officio obligantur ad iſta.

Famulus. Rursùs colligi poteſt in domo in qua plures ſunt famuli, ſi vnus videat conſervum ſuum furantem, & non revelet domino, non teneri propterea ad reſtitutionem furti, quando peculiariter rerum domeſticarum cura ei non eſt commiſſa, quia famuli iuſtitiæ lege non tenentur conſervare bona dominorum contra domeſticos, ſed contra extraneos.

Quâ ratione etiam excuſantur Confeſſarij ab obligatione reſtituendi, ſi deſinant iniungere reſtitutionem Pœnitentibus

qui obligantur, quia adminiſtratio Sacramenti Pœnitentiæ præciſè & ex iuſtitiâ non obligat Confeſſarium ad impediendum damnum tertij, ſed ad procurandum bonum pœnitentis ſpirituale ad quod tenetur. Ita Suarez de *Pænit. diſp. 32. ſect. 6.* Obligarentur autem ſi poſitivè ad damnum partis læſæ concurrerent, dicendo pœnitenti, non illum obligari ad reſtitutionem, cùm tamen obligaretur. Ita Breſſerus l. 5. *de conſci. cap. 8.* & plures alij ante ipſum, quos non iuvat hîc agglomerare. Obligarentur quoque erga pœnitentem, ſi illi temerariè iniungerent aliquam reſtitutionem ad quam non teneretur, quia eſſent illi cauſa damni. Aliter dicendum ſi iniungerent pro ſatisfactione Sacramentali.

Similiter teſtis qui non dixit poſitivè aliquid falſum ex quo naſcitur alteri nocumentum; ſed qui negativè ſe habuit celando veritatem, ex quo provenit damnum alteri, ad nullam tenetur reſtitutionem, quia non peccavit contra iuſtitiam, ſed contra obedientiam iudici debitam, vel contra religionem Sacramenti.

Dices peccaviſſe contra officium teſtis. Sed reſpondetur, noluiſſe ſibi aſſumere officium teſtis, quandoquidem teſtificari noluit, atque ita cenſet Cardinalis de Lugo *diſp. 39. de Iuſtitiâ & iure., ſect. 1.* eamque expreſsè aſſeri teſtatur à Molinâ *tom. 1. de Iuſt. diſp. 83. & tom. 3. diſp. 700. num. 4.* & etiam ab aliis.

Verumtamen difficile eſt, vt hæc ſententia probetur in Galliâ, vbi antequam teſtis proferat teſtimonium, exigitur ab eo iuramentum de dicendâ veritate, quo facto videtur ſibi teſtis officium aſſumere, vt nulla ceſſet via quâ poſſit excuſari à reſtitutione damnorum quæ alij incurrunt, dum iuridicè interrogatus veritatem diſſimulat, aut ſe nihil ſcire aſſerit. Attamen quia iuramentum illud de dicenda veritate ſolùm inducit obligationem iuſtitiæ legalis, obedientiæ & veritatis, non autem iuſtitiæ commutativæ, à reſtitutione liber eſt: eóque magis ſi ſubterfugiat, vt non compareat coram iudice. Ita Diana *p. 3. tract. 5. reſol.* 101. Adde nec obligatum fuiſſe ad teſtificandum contra aliquem reum, ſi ſolus ipſe delictum noverat, cum eius teſtimonium ad nihil aliud vtile futurum fuiſſet quam ad vexandum reum, qui ex vnius teſtimonio damnari non poterat, ſed ſolum magis infamari. Ibid. *reſolut.* 100. ad hanc quæſtionem pertinet celebris quæſtio inter Bartolum & Baldum controverſa & pro quâ plures dixerunt animam Bartoli in inferno cruciari, quod docuerit ſcientem & non revelantem crimen contra Principem, committendum debere

puniri eadem pœnâ mortis in *l. virum ff. ad legem Pompeiam de parricid.* Baldus autem reſpondit, tunc puniendum fore qui conſcius eſt, cum probare potuit verum eſſe quod ſciebat *l. noſtris* 8. *c. de calumniato.* Singuli univerſique cognoſcant, non licere in eo quod non poſſit oſtendi judicum animos commoveri. Quam diſputationem finiendam eſſe ſentiet Faſchinæus *l.* 9. *de controverſiis iuris c.* 86. diſtinguendo inter accuſationem ac ſimplicem denuntiationem, ad quam ſolam teneri putat ut caveatur. Quæ dum ſolerter indagant Confeſſarij, non mediocri beneficio pœnitentes ſuos quandóque devinciunt, dum ab aliis ferè ad impoſſibilia ſine neceſſitate adſtringuntur.

Occaſione verò harum reſolutionum quæritur à quibuſdam. An cooperatores teneantur in ſolidum & totum & damnum reparare, ſi alij non reſtituant. In quo dubio videtur obſervanda hæc regula, quam aſſignat Carbo q. 65. Quando, inquit multi ſimul coëunt & damnum inferunt, & quiſque ſuam partem accipit, ſolam partem acceptam reſtituere debent; ſi pars illa aliàs fuiſſet ablata. Quod ſi etiam totum non fuiſſet ablatum ſine cujuſque concurſu, ſinguli tenentur ad totum reſtituendum. In caſu autem in quo nihil utilitatis accidit iis qui cooperantur ad damnum, hæc eadem regula videtur obſervanda, & applicanda ad damnum illatum ſine proprio commodo inde profluente.

Quæritur ab aliis ſi jubens aut conſulens retractavit juſſionem aut conſilium ante exequutionem, & tamen non deſinat damnum fieri, quia damnum inferens non vult obedire, an teneatur ad reſtitutionem qui jubet aut conſulit? Variant auctores, quidam enim cenſent teneri, quia eſt cauſa damni & ſine quo non fuiſſet illatum: ergo tenetur. Carbo *quaſt.* 66. magis incontrariam partem vergit quæ eum liberat à reſtitutione, quia quantum in ſe fuit concurſum, revocavit.

Dubitatur etiam ab aliis, cum quis juſſit aliquem à ſervis ſuis verberari, attamen citra mortem, illi verò ſervi tam egregie hominem verberarunt, ut inde mors ſequuta fuerit, an iſte dominus teneatur de reſtitutione propter homicidium debitâ, an tantùm propter vulnus; non conſenſit enim in mortem. Videtur teneri, niſi tam leviter mandaſſet verberari, ut longe mors abeſſe videretur à modo verberandi, ut putà ſi mandaſſe tantum unam aut alteram alapam impingit: qui verò mandat aliquem egregie verberari, ut fieri aſſolet, vult poni verberatum in periculo proximo mortis, de qua proinde obligatur, non tamen incurret excommunicationem, vel irregulari

gularitatem in homicidas voluntarios latam in Concilio Trident. *ſeſſ.*14. *cap.*7. de reformatione. Cuius rei extat declaratio Cardinalium Concilij interpretum. Quia Concilium requirit homicidium per induſtriam, per inſidias ex propoſito vt quis incidiſſe in decretum cenſeatur.

Dubitatur inſuper ab aliis ad quid teneatur qui dignum impedivit ne obtineret aliquod beneficium aut officium. Reſpondetur, teneri ad reſtituendum tantum, quantum prudentis iudicio ſpes obtinendi beneficij valebat, quando fraude & mendaciis eum impedivit. At verò ſi tantum vſus eſt precibus, blanditiis, muneribus, etiamſi ex odio fecerit, non tenetur ad reſtitutionem, quamvis peccet dignum impediendo.

Quæritur quadrageſimoctavò quomodo examinabit Confeſſarius quos fructus debet reſtituere pœnitens qui obligatur ad aliquem fundum reſtituendum.

Accidit vt pœnitens à decem annis poſſideat aliquam domum, vel terras arabiles, ſylvam aut vineas, teneatúrque ad reſtitutionem, quia hæc non ad ſe, ſed ad alium attinet. Dubium autem eſt Confeſſario an imperabit etiam reſtitutionem omnium fructuum à decem annis perceptorum. Hæſitabit hîc Confeſſarius qui determinationes Iuriſperitorum non novit. Ideóque in diſcuſſione huius caſus poterit conſiderare aliquas concluſiones Covarruviæ ex quibus poterit iniungere pœnitenti æquam & debitam fructuum reſtitutionem. Primò enim libro *variarum reſolutionum cap.*3. diſputans an quando fit minori, reſtitutio in integrum, debeant etiam fructus omnes reſtitui, ſtatuit has concluſiones. *Bona*

Prima concluſio, poſſeſſor bonæ fidei naturales fructus *fides.* facit ſuos, ſi habeat titulum: Tenetur tamen reſtituere in *Mala* quantum ex eis locupletior factus fuerit. *fides.*

Secunda concluſio, bonæ fidei poſſeſſor, ſi careat titulo fructus naturales perceptos; non facit ſuos.

Tertia concluſio, bonæ fidei poſſeſſor etiam titulum non habens, fructus induſtriales ita fecit ſuos vt extantes teneatur reſtituere, conſumptos non teneatur reſtituere, etiamſi ex eis factus ſit locupletior, hócque tam in temporalibus quàm in ſpiritualibus ſeu redditibus Eccleſiaſticis.

Quarta concluſio, quoties veros tenetur reſtituere fructus extantes, qui eſt bonæ fidei poſſeſſor; eos tamen ſibi acquirit, etiamſi ex iis factus fuerit locupletior, & facit ſuos per triennij vſucapionem; nec bonam fidem impedit error iuris.

Has concluſiones multis firmat authoritatibus, & quamvis videantur eſſe prò foro exteriori ſecundum mentem authoris; inſervire tamen poſſunt etiam pro foro interiori conſcientiæ, cum forum exterius & interius eodem modo iudicare debeant cognitâ veritate, ſolùmque tunc differant, cum exterius in falsâ præſumptione fundantur, aut in errore; ſicut notat Ioannes Sanchius in *Selectis* diſp.48.num. 55.ex eodem Covarruviâ in *c.Cum eſſes*. de teſtamentis num. 7. & Suarez de *cenſuris*, diſ.40. ſect. 5. num.16.

Porrò ex iiſdem concluſionibus inferri poteſt malæ fidei poſſeſſorem omnes fructus perceptos teneri refundere rei domino.

Quid verò dicendum ſit de damnis quæ paſſus eſt rei Dominus ob eius alienationem, an etiam reparari debeant à pœnitente, dubitari poteſt; fortè enim pecunias ad annuum cenſum accepit, quia domo ſuâ & aliis bonis non fruebatur.

Ad hoc reſpondendum videtur poſſeſſorem malæ fidei teneri etiam reparare damna quæ domino acciderunt ex eo quod privatus ſit bonis ſuis & eorum fructibus: poſſe verò excuſari bonæ fidei poſſeſſorem, qui poſtea rem ipſam reſtituit, quia etſi fuerit aliquo modo cauſa damni; id tamen accidit per actionem non peccaminoſam, propter quam aliquis non tenetur ad reſtitutionem, vt plures tenent probabiliter, iuxta ea quæ ſuperius explicata ſunt in anterioribus quæſitis.

Quæritur quadrageſimonond quid diſcutiet Confeſſarius in pœnitente qui vtitur iure quodam ſibi acquiſito per contractum vel teſtamentum minus ſolemne, vel per donationem factam contra leges civiles, vel non inſinuatam & libris publicis conſignatam.

Difficillima eſt controverſia & periculoſiſſima, an pœnitens poſſit vti huiuſmodi iure pro foro interiori. Sunt in ea controverſia duæ opiniones contrariæ; vna affirmans, altera negans, ac vtraque opinio authores habet nominatiſſimos; qui aſſerunt tutum eſſe in conſcientia, vtentem huiuſmodi iure: his vtuntur rationibus. Primo quod irritatio actus minus ſolemnis eſt pœna, at pœna non debetur in conſcientia niſi poſt ſententiam iudicis. Secunda ratio eſt, quod lex fundata in præſumptione non obligat in conſcientia, quando in contrarium eſt veritas: at lex irritans tales donationes & contractus minus ſolemnes, fundata eſt in præſumptione fraudum, deceptionum, & violentiarum quæ poſſunt inter-

venire : quare ſi hæ nullæ ſint, non ſunt irritæ donationes, nec irriti contractus minus ſolemnes. Quare iuxta hanc opinionem Confeſſarius deberet tantum inquirere an donatio facta ſit liberè, ſine vi & fraude, vt ſic pœnitens remanere poſſit in iure prætenſo, abſque reſtitutione.

Qui negativam partem tuentur, dicunt Principem aut Eccleſiam poſſe ob bonum publicum irritare quoſdam contractus & donationes quoad vtrumque forum, ſi forma præſcripta in iis ſervata non fuerit, quemadmodum Concilium Tridentinum pro vtroque foro irrita reddidit matrimonia clandeſtina. Nec iuvat obiicere hanc fuiſſe mentem Eccleſiæ pro ſolo contractu matrimonij; non verò pro aliis contractibus aut donationibus. Hoc enim divinare eſt, & velle falli. Vnde qui à minore emit terras aut prata, non eſt tutus in conſcientia, nec ille qui emit à perſona Eccleſiaſtica bona immobilia Eccleſiæ ſolemnitatibus non adhibitis.

In hac difficultate aſſerit Valerus *de differentiis vtriuſque fori*, verb. *lex*, differentiâ 8. vnumquemque teneri ad ſervandas formas, cum ſint inſtitutæ ad bonum publicum. Si tamen teſtator non ſervaſſet legem ob aliquod iuſtum impedimentum, vel ob ignorantiam notarij, poſſe hæredem legitimè frui, donec iudex contra ſtatuerit. Vnde Confeſſarius iuxta hanc ſententiam deberet inquirere de cauſa cur omiſſæ ſolemnitates in teſtamento vel in contractu; ſi enim eſſet innoxiè factum, Pœnitens in iſta omiſſione poſſet ſibi retinere, quoad vſque iudex eum de poſſeſſione ejeciſſet.

Attamen obiici poſſet, ſi vſque ad ſententiam iudicis tutus eſt in conſcientia poſſidens, ad quid aliud profuturi ſunt iudices, niſi vt è legitimâ poſſeſſione exturbent eos, qui iuſtè & cum bonâ conſcientiâ poſſidebant.

Quæritur etiam inſuper an ita poſſidens, cum illi lis intentatur, poſſit bona conſcientia litem ſuſtinere: ad quid enim litem prorogabit, cum iudicis ſententiâ condemnandus ſit? Ad quam quæſtionem ſolus mihi occurrit Salonius laudatus à Corrado 1. p. *quæſito* 84. qui innuit licitè poſſe litem ſuſtinere, modò fraude non vtatur, nec teſtes occultet. Verba eius ſunt in 2. 2. *D. Thomæ quæſt. 61. art.* 4. ſi hæres ab inteſtato petat apud iudicem ſua bona, & inſtitutus in hæredem per teſtamentum minus ſolemne defendat ſe fraude & dolo occultando teſtes vel ſcripturas, vel inducendo falſas, tenebitur ipſi hæredi illa reddere bona, ſine aliâ iudicis ſententiâ, quia leges irritantes contractus iſtos non ſunt pœnales; ſed præceptivæ; ideo ſi retineat, alienum retinet invito domino.

Nihilominus Valeri opinio magis arridet Thomæ Sanchez *conſiliorum moralium*. l. 4. cap. 1. dubio 14. qui ait eam eſſe probabiliorem cæteris ſententiis, licet ipſum Valerum non laudet, ſed alios pleroſque. Et ratio eſt, inquit, quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis, & ſic poſſidens non tenetur reſtituere: ergo quando teſtamentum eſt minus ſolemne, cum valde dubium ſit vter habeat melius ius in foro conſcientiæ, ſcilicet hæres ab inteſtato, & inſtitutus in minus ſolemni teſtamento, & pro vtroque ſint opiniones valde probabiles, qui priùs occupaverit bona, iuvabitur poſſeſſione, meliúſque ius habebit in foro conſcientiæ. Quare cenſet Ludovicus Beia *p. 1. de furto & damno dato* caſu 2. quod licet hæres patre mortuo non teneatur ſolvere aliquod legatum, quod in teſtamento non invenit, nec propterea poſſit illi denegari abſolutio, legatarium tamen ſi rem illam legatam ſibi ſecreto relictam poſſideat abſque vi & fraude, non obligari ad illam reſtituendam niſi per iudicem condemnaretur. Quia lex quæ irritat teſtamenta minus ſolemnia, non videtur tamen cum tanto rigore irritaſſe: vt legatarius teneatur ſeipſum ſpoliare ac in ipſum agere. Veluti inquit, ſi quis iuſto pretio emit bona Eccleſiæ abſque dolo & fraude, licet non interveniſſet ſolemnitas in tali alienatione requiſita, iuſtè poteſt Eccleſia tacente rem poſſidere, ſicut & ipſa Eccleſia poteſt tuta conſcientia eandem petere. Hæc ſententia ſi intelligatur de re donata aut legata, à vero domino rei & in rigore, qualis non videtur eſſe minor, quandiu ſub tutoribus, & actoribus eſt vſque ad præfinitum tempus à patre: nec perſona Eccleſiaſtica, reſpectu immobilium, nec vxor, multis, vivente marito, magis placet: iuxta quam debebit inquirere Confeſſarius an pœnitens ſit in poſſeſſione rei per teſtamentum legatæ, vel per contractum illum ſibi donatæ, vt ſic in ea tutus remaneat.

Dices forſitan, etſi ſint opiniones probabiles pro foro interiori, non ſunt probabiles pro foro exteriori. Quo pacto ergo poterit litem ſuſtinere poſſidens qui certo causâ caſurus eſt?

Reſpondetur id poſſe exemplo illius qui vtitur re aliquâ ad certum aliquem terminum, quo adveniente rem debet à ſe abdicare. Interim enim iuſtè poſſidet, nec peccat, modo fraude, dolo, aut vi iniuſtâ terminum ſibi prorogari non procuret. Sic non peccat qui vectigal retinet, quoadvſque petatur iuxta morem, & qui retinet hæreditatem illius quem occidit, & à quo relictus eſt hæres, quoad vſque per iudicis

ſententiam hereditate illâ privetur in pœnam delicti, prout leges ſtatuent. Confirmatur ex iis quæ determinat Michaël Salonius ſuper *D. Thomam* 2. 2. *quæſt.* 62. *art.* 3. laudatur à Corrado 1. *p. quæſito* 19. *in additione* ſcilicet tranſgreſſorem legis pœnalis, cuius pœna eſt privatio bonorum quæ non erant propria delinquentis, ſed illi à legiſlatore conferebantur, ipſo facto tranſgreſſionis ſine iudicis condemnatione privari in conſcientia ipſis bonis, ut fit per excommunicationem & interdictum. At ſi pœna eſt privatio alicuius boni quod ſit proprium delinquenti, requirit authoritatem judicis. Hîc autem non agitur de bonis quæ per legiſlatorem conferuntur.

Dices iterum, ſi ob eam cauſam retinere poteſt, quia eſt in poſſeſſione, ergo antequam poſſideret, non poſſet apprehendere, ut dicunt, & ſibi aſſumere hereditatem. Reſpondetur adhuc poſſe, ſi credat opinionem illam eſſe probabilem & tutam, quâ hoc licitum eſſe tenetur, tum propter rationes allatas, tum quia qui teſtamentum minus ſolemne condidit, dominus eſt abſolutus rerum ſuarum, videturque eſſe contra naturam interdicere alicui ne de ſuis facultatibus pro libito diſponat. Quin imò teſtes & notarij ad hoc tantum adhibentur, ut omnino conſtet de voluntate domini, quæ ſi alio modo conſtare poteſt, quid opus eſt notarium, teſtium adminicula adhibere?

Quod ſi vero obiicias iudices tantum fore utiles ad hoc ut privent aliquem bonis quæ antea iuſtè & in bonâ conſcientia poſſidebat. Reſpondeo idem poſſe obiici in aliis caſibus, cum ad exequutionem legum pœnalium eos ſpoliant qui hactenus legitimè poſſidebant. Cæterum utiles ſunt hac in re, ut publicum bonum tueantur, quod lex poſtulet ad evitanda majora incommoda, vt tales contractus & teſtamenta irritentur. Quid quod aliquando ex æquitate, & epiicheia propter varias circunſtantias, non omninò adhærent litteræ legis quæ minus ſolemniter acta annullat, poſidenteſque ſaltem in parte aliqua bonorum poſſeſſorum conſervant. Denique probabile eſt à recto non aberraturos, ſi iuxta ſententiam Valeri controverſias eâ de re motas componerent in foro exteriori.

Cæterum qui acta, minus ſervatâ juris formâ, irrita eſſe volunt pro foro interiori, duas adhibent exceptiones. Prima eſt, ut ſi pater defunctus diſpoſuerit minus ſolemniter inter ſolos liberos, valeat teſtamentum quoad illos; non verò quoad perſonam extraneam, ex lege *hac conſultiſſima* §. *ex*

imperfecto c. de teſtamentis. Secunda ut relicta ad pias cauſas in ultima voluntate teneant, ſine juris ſolemnitate, ut conſtat ex cap. *relatum* 1. *de teſtamentis*. Quod ſummus Pontifex potuerit id jure præcipere ex poteſtate quam habet dirigendi principes temporales in iis quæ ad bonum animæ & finem ſupernaturalem ſpectant. Ita Cardinalis de Lugo, *de contractibus in genere diſp.* 22. *ſect.* 9.

Verum quoad primam exceptionem ea tantum locum habere poſſet in iis religionibus, quæ iure ſcripto aut Cæſareo reguntur, non in aliis, quod perpendendum erit. Quoad ſecundam verò, Papa in illo capite non excludit omnem ſolemnitatem à teſtamentis, ſicut & in antecedenti capite *Cum eſſes*, quod ab aliis citatur, ſed requirit ſemper duorum aut trium teſtimonium quo de iis conſtet. Inſuper & gloſſa ſuper dictum caput *Cum eſſes*, dicit hoc tantum Papam ſtatuiſſe obſervandum in quibus habet iuriſdictionem temporalem; quod erit conſiderandum. Sed & conſuetudo Pariſienſis huic conſtitutioni obnititur. *articul.* 292. *titul. de teſtamentis*.

Quæritur quinquageſimo, quodnam debeat eſſe ſcrutinium Confeſſarij, ſuper Pœnitente qui bona aliena penès ſe habeat, quorum dominum ignorat.

Bona hæc *adeſpota* vocantur, id eſt, ſine domino, de quibus debet primò inquirere Confeſſarius, an Pœnitens tempore, & loco diligentiam ſufficientem adhibuerit, idque pro rei qualitate ad reſciendum eorum dominum: non enim aliter debent haberi adeſpota & incerta.

Secundò, debet inquirere quo titulo ea habeat, an ex contractu aliquo, an ex furto, an ex delicto uſuræ, an verò ab illo caſu inventa fuerint.

Multi autem putant bona illa incerta, ſi non compareant domini, poſt ſufficientem iudicio viri prudentis inquiſitionem, reſtituenda pauperibus iure naturæ, ut ſcilicet fructus eleemoſynæ in ipſos dominos redundet meliori modo quo poteſt. Adde aliam rationem cum Carbone tract. de Reſt. *quæſt.* 76. quia cum non inveniatur proprius dominus, reſtituendum eſt domino communi, nimirum Chriſto, cui is reſtituit, qui pauperibus reddit, iuxta illud Matth. 25. *Quandiu feciſtis fratribus meis minimis, mihi feciſtis*. Quidam autem per hoc etiam volunt intelligi pia opera, in quibus inſumantur hæc bona incerta. Hæc opinio pia eſt, nec aberrabit Confeſſarius qui eam ſequendo, incerta bona in pauperes diſtribuenda ſuadebit.

Contraria tamen ſententia quam defendit Mæratius tract. *de Iuſtitia & Iure*, *diſp.* 30. *ſect.* 2: probabilior videtur, ut bona illa quando non ſunt delicto uſuræ acquiſita, non ſint jure naturali pauperibus diſtribuenda, ſed à poſſidente retineri poſſint. Probatur autem quia nulla iuſtitia obligat ad compenſanda bona temporalia, per bona ſpiritualia, quæ ſunt alterius ſpeciei. Deinde non cenſetur verus dominus hoc intendere ex quo damnum rerum ſuarum pateretur, ſi compareret; at ſi darentur pauperibus, eo ipſo privaretur ſpe recuperandi bona ſua, ſi appareret; quia non teneretur vero domino reſtituere qui pauperibus diſtribuiſſet: qui enim ſemel legitimè ſolvit, non tenetur iterum ſolvere.

Addè quòd rationes in oppoſitum parùm valeant: fieri enim poteſt ut dominus ſit damnatus, & nihil utilitatis illi conferant eleemoſynæ, aut preces pauperum. Quod verò de Chriſto dicitur, id pium eſt & conſulendum, quantum attentis omnibus circumſtantiis fieri poterit; non tamen Chriſtus prætendit ex juſtitiâ exercere uſum Regni & dominij temporalis, qui de ſeipſo profeſſus eſt Regnum ſuum non eſſe de hoc mundo, & ſi ſit in hoc mundo, non tamen illud exercet in rebus temporalibus.

Porrò aliud eſt de bonis incertis ex delicto uſuræ provenientibus; illa in pauperes eroganda ſunt, quia ita jure canonico decernitur cap. *cum tu*, de uſuris, ubi Alexander III. cenſet cogi uſurarios aut eorum hæredes, ad erogandum pauperibus, quæ per uſuram acquiſita ſunt. Idemque eſſet de aliis bonis ex aliis delictis provenientibus, ſi auctoritate publica id eſſet conſtitutum; poteſt enim authoritas publica transferre dominium aliquorum bonorum in pauperes. Excipit tamen Covarruvias parte, 2. relectionis capitis *peccatum*, de regulis juris in *ſexto*, uſurarios mentales; quos aſſerit non obligari ad reſtituendum pauperibus.

Dices hanc opinionem videri novam & ferè omnibus contrariam. Reſpondeo aliquando unum Doctorem qui ſolerter alicuius quæſtionis momenta diſcurrit, poſſe reddere ſuis rationibus aliquam opinionem probabilem. Qua propter rectè aſſerit Vaſquez 1. 2. *diſp.* 62. *c.* 14. Doctorem magnæ authoritatis opinionem poſſe in ſcholas introducere contra turbam Doctorum rationibus benè ponderatis. Sic factum eſt ut multæ opiniones olim communiter receptæ hodie habeantur improbabiles, ut quod beneficium valde parui redditus obligaret ad omnes horas, quod ſub mortali teneretur Sacerdos præmittere recitationem Matutinorum

celebrationi, quod ſtuprum mutuet ſpeciem peccati. Et alia huiuſmodi, de quibus exempla habes apud Ioannem Sanchium in *ſel. diſp.29. num.* 7. Sed & hanc opinionem leget apud alios poterit, ſi quis diligentius requirat. Nam & poſt ſecundam editionem huius libri invenio Antonium Dianam eam docere ut tutam in praxi. *p.*1. *tract.*17. *reſolut.*5. ac confirmat Authoribus Sarmiento, Petro de Aragona, Soto, Petro à Navarra, Megala, Leſſio. Quia in iure eadem reputantur ignorare dominum rei & rem nullum habere dominum: res autem quæ nullum habent dominum: efficiuntur primò occupantis.

Dices rurſus hanc opinionem multum favere bonorum raptoribus, qui inde maiorem rapiendi occaſionem arripient ſi liberi futuri ſint à reſtitutione, ſi ignoti ſint illi à quibus rapuerint. Reſpondetur tamen non omnibus favere, ut iis qui aliquem pagum diripiunt, aut alicui communitati damnum inferunt, id eſt, toti communitati; vel maiori parti etſi enim ignorentur ſingulares perſonæ quæ damnum paſſæ ſunt, debetur tamen reſtitutio communitati, quæ tunc cenſetur dominus, eique facienda eſt per Parochum vel Epiſcopum, aut alio meliori modo quod poterit. Cæteris verò qui non maiori parti alicuius communitatis damnum intulerunt, ſed ſingularibus perſonis (quod maxime erit perpendendum à Confeſſario) favet hæc opinio, non tenebuntur Confeſſarij eos obligare ad dandum pauperibus bona illa adeſpota. Attamen etſi aliqua opinio commoda ſit peccatoribus, non proptereà deſinit eſſe vera: quot enim ſunt huiuſmodi opiniones, ut hæc inter cæteras quod centies poſt veniam relabenti Pœnitentia remittit peccatum., quæ tamen opinio veriſſima eſt. Quare in aliquibus caſibus ea uti poterit Confeſſarius, ejuſque beneficio aliquos peccatores ad Deum reverti cupientes, non mediocris in animæ anguſtiis ſolabitur, & à deſperatione ſalutis nonnullos avocabit, cum aliquando reſtitutio in pauperes perſuaderi vix poſſit, ut efficaciter adimpleant, quia pluribus non eſt facile ingentes ſummas pauperibus erogare, vel mandare in teſtamento aut codicillo ut erogentur, cum non ſemper heredes huius ſint pietatis & religionis, ut pia legata exequantur, etſi id vergat in propriæ ſalutis detrimentum. Vnde fit vt aliquando Confeſſarius incidat in Scyllam cupiens vitare Charybdim.

Porro occaſione præſentis difficultatis alias minoris momenti frequentiùs occurrit, de ſervis aut ancillis quæ in

domo dominorum aliquam pecuniam fortè reperiunt, puta nummum Hiſpanicum, aut Iuſtum aureum, vel argenteum; dubitántque meritò aliquando, an ſit domini, quia id reperêrunt forſitan in officinâ in qua plures mercis causâ conveniunt, vel in aula communi in qua multi extranei cum domeſticis colludunt: unde oritur dubium in animo ſervi vel ancillæ, an illam pecuniam amiſerit dominus, vel quis alius externus ſibi ignotus. Timent autem id indicare, ne dominus illam repetat, etſi forſan non amiſerit, probabiliúſque ſit aliquem ex externis id reliquiſſe. Probabile autem eſt habita ratione parvæ iſtius ſummæ & plurium exterorum qui in domum adveniunt ſervum aut ancillam id retinere poſſe tanquam aliquid adeſpotum, cuiuſque proprius dominus ignoratur, quia melior eſt in dubio conditio poſſidentis. Si quis tamen in ſuo ſenſu abundans contrarium opinetur, nos illi litem non intendemus: Non enim omnia æqualiter certa ſunt maximè de bonis iſtis incertis. Quid verò cenſendum ſit de eo, qui in via publica ſaccum pecuniæ inveniſſet, vel quid aliud non apparente vero eius domino? Hunc caſum ſic ſoluit de Graſſis *deciſ. aurearum parte. 6. c. 22. num.* 37. Ille, inquit, qui perdit rem, facit illam præconiſari, quare qui inveniſſet in via ſaccum pecuniæ, licitè poteſt expectare ut præconiſetur ex conſuetudine.

Quæritur quinquageſimoprimò qui indagabit Confeſſarius in Pœnitente qua accuſat quod habeat aliqua bona, de quibus dubitat, an legitimè poſſideat, quæ tamen paratus eſt cedere, ſi quis ea à ſe non legitimè eſſe poſſeſſa oſtenderet.

Reſpondeo de duobus potiſſimum hunc Pœnitentem debere interogari. Primò ſi inveſtigaverit veritatem hujus rei cum diligentia ſufficienti. Tenentur enim qui ambigunt, an id quod poſſident alteri debeatur, veritatem rei diſcutere, nec ſufficit ſi tantùm proponant id heredi ſuo per teſtamentum iniungere: nam interim fraudatur re ſua verus dominus, minuſque aptus erit heres, diuturniori tempore elapſo, rem elucidare: quare tales verſantur in aperto ſalutis periculo, ſi morte ſubita corriperentur. Si autem cauſam examinaverit, nec invenerit contra ſe obligationem ad reſtituendum: etiamſi dubium in mente perſeveret, licitè retinere poteſt cum hac præparatione animi ut poſſeſſione eius ſe abdicet, quando quis ei oſtenderit quod injuſtè poſſideat.

Secundò, talis pœnitens interrogari etiam poterit de

tempore à quo rem poſſidet & modo aut titulo ſub quo rem poſſidere incepit. Si enim eam bona fide poſſidere incepit, ut putà, quia ſibi donata fuit, vel à parte relicta, & poſſederit per tempus requiſitum ad præſcribendum vel uſucapiendum, poterit eam retinere licitè utendo iure præſcriptionis vel vſucapionis, nonobſtante dubio vel etiam cognatione poſt elapſum dictum tempus, quòd ſit aliena. Quo jure plures ex filiis & heredibus quorum parentes injuſte bona quædam acquiſierunt, à reſtitutione liberari poterunt, re prudenter expenſa per doctum Confeſſarium, qui aliquando multum prodeſſe poteſt pœnitenti propter diverſa media quæ novit ad eum liberandum ab iis ad quæ alius adſtringeret, omnia eius iura non ſatis perſpiciens.

Habet autem præſcriptio locum in rebus immobilibus ad eamque requiritur inter præſentes ſpatium decem annorum cum titulo, inter abſentes viginti annorum. Sine titulo requiruntur anni triginta, contra Hoſpitale & Monaſterium anni quadraginta, contra Eccleſiam Romanam centum. Vſucapio autem dicitur reſpectu rerum mobilium, eſtque acquiſitio dominij per continuationem poſſeſſionis tempore à lege præſcripto, quod eſt triennium

Eſtque jus præſcriptionis & uſucapionis inductum pro utilitate publicâ, ne rerum dominia manerent incerta & minùs pateret litibus locus poſt prædictum tempus. Habetque jus utrumque locum etiam in conſcientiâ. Vt etiam D. Thomas aſſerit *quodlibet.* 12. *art.* 15. Dicendum eſt, inquit, quòd ſi præſcribat bonâ fide poſſidendo, non tenetur ad reſtitutionem, & ſi ſciat alienum fuiſſe poſt præſcriptionem: quia lex poteſt aliquem punire in re ſuâ pro peccato & negligentiâ, & illam alteri dare & concedere; ſed quæ malâ fide præſcribit, tenetur emendare, & ſatisfacere reddendo damnum quod intulit. Notandum eſt autem à Confeſſariis dubium ſuperveniens poſt primam rei poſſeſſionem bonâ fide inchoatam non nocere iuri præſcriptionis, intellige ſi cauſa examinata, dubium remanſerit.

Notat etiam Valerus, verbo *præſcripto* differ. 6. ſi dominus naturalis rei præſcriptæ, eã recuperavit nemine ab eo eam repetente, nec judice cogente, compellendum non eſſe in conſcientia ut reſtituat ei qui præſcripſerat, cum id eſſet nimis durum.

Quod tamen non admitteret Ioannes Sanchez in *ſelect. diſp.* 48. *num.* 57. ubi aſſerit peccatum contra iuſtitiam priſtinum dominum auferentem rem quæ olim ſua erat,

ab eo qui illam præſcripſit bona fide. Excipit tamen ſalaria famulorum quæ non poſſunt præſcribi in foro interiori. Alij excipiunt etiam pia legata. Ratio autem cur excipiat ſervitia famulorum, eſt; quia datur quædam præſcriptio impropria, quæ potiùs eſt negatio actionis repetendi coram judice, quam vera acquiſitio dominij; hæc autem præſcriptio non tribuit ius in foro conſcientiæ, tale eſt debitum pro ſalario famulorum poſt tres annos & pro deperditis ad creditum in ludo iuxta aliquorum opinionem. Vbi autem vera eſt præſcriptio aut uſucapio verum dominium acquiritur: ita vt, quod eſt exemplum notabile, quod habet Corradus 1. *p. quæſt.* 163. ſi quis mihi dedit rem furtivam quam bona fide per tres annos poſſedi, mea eſt iure uſucapionis, ita ut vero domino comparente non tenear reddere.

Quæritur quinquageſimo ſecundo quid indagabit Confeſſarius in pœnitente, qui ſe accuſat de defectu & dilatione reſtitutionis.

Defectus reſtitutionis conſiſtit in eo quòd non fiat creditori, vel in eo quod fiat ſine ordine. Convenit autem inter omnes doctores reſtitutionem ſine iuſtâ causâ non poſſe differri abſque peccato mortali. Quare debent primùm expendere Confeſſarij cauſas, cur non fiat aut differatur reſtitutio. Reſtitutionis laqueus inquit Carbo *tract. de reſt. quæſt.* 91. ita latè patet ut pauci ſint qui in eum non incidant: & ne qui inciderint, ex eo ſeſe explicent & extrahant, nihil non agit animarum venator diabolus, qui reſtitutioni obnoxios his fere rationibus decipere conſuevit. Prima, quâ efficit, ut quantum fieri poteſt, contrà creditoris voluntatem protrahatur reſtitutio. Secunda debitores ſæpe ad ſuperbiam & arrogantiam excitat, dum putant ſibi fieri injuriam, cùm debita ab ipſis repetuntur: quò fit ut ſe infenſos eis demonſtrent, quibus gratias agere debuiſſent. Tertia, quâ aliqui ideò decipiuntur, quòd putent ſe ſatisfeciſſe, ſi creditorum clamores placaverint, ſi non continenter repetunt, & tamen conſcientiæ clamores non exaudiant. Quarta, aliqui reſtituere volunt cùm aliquo gravi morbo laborant, ſed ſi vitâ functi fuerint, non autem ſi ſupervixerint, quaſi velint cum Deo pacem inire, ſi è vita exceſſerint, non tamen ſi à morbo evadant: timentes ne ſi reſtituant, pauperes fiant. Quinta. non fit reſtitutio non integra, quod ſæpe contingere ſolet. Sexta, cùm ſe reſtituiſſe putant, ſi relinquant legata ad pias cauſas, certis prætermiſſis creditoribus. Quod eſt quodammodo etiam poſt mortem velle iniuſtitiam committere. Septima, cùm putant

ſe ſatisfeciſſe, ſi hoc onus heredibus imponant, cum ipſi poſſint in vita hoc commodè præſtare. Dantque hoc modo heredibus occaſionem damnandi animam ſuam, quia facile non reſtituunt magiſque amant bona quam animam defuncti: unde vix bene ſperari poteſt de ſtatu eorum qui cum poſſint ante mortem reſtituere, id onus hæredibus relinquunt, quia non habent voluntatem reſtituendi niſi conditionatam, nempe ſi moriantur, oſtenduntque ſe non reſtituturos, ſi diutiùs vita illis à Deo prorogaretur.

Contra has rationes certare debet Confeſſarius, atque exiſtimare ſe non mediocriter pro ſalute Pœnitentis operatum eſſe, cùm eum ad veram reſtitutionem induxerit. Eſt enim ſignum maximum veræ Pœnitentiæ, ſi fiat indilatè reſtitutio rei alienæ modo quo debet & iuſtum eſt. Vnde & Concilium Burdigalenſe celebratum ſub Sanſaco Archiepiſcopo an. 1583. cap. 12. vetat ne confeſſarij, excepto mortis articulo, eos admittant ad Confeſſionem peccatorum, quibus iniuncta eſt reſtitutio rei alienæ in poſteriori Confeſſione, quam tamen exequutioni nondum demandaverunt.

Cauſa ad differendam reſtitutionem.

Sed ut plures rationes non reſtituendi vanæ ſint & inanes, ſunt tamen aliæ propter quas juſtè differri poſſit reſtitutio, Purà quia creditor non eſt inintus. Quia debitor pauper eſt, nec habet unde reſtituat, Aut quia non aliter poſſit quam cum maximo detrimento, diſtrahendo poſſeſſiones ſuas longe minori pretio quam valeant, cùm interim de die in diem ſperet ſibi poſſe accidere ex ſtatu rerum ſuarum, unde poterit ſine tanto incommodo reſtituere. Aut quia cum creditor manum regiam in ſua bona injecerit, aliqua reſervavit abſconditè ad ſuſtentandam mediocriter familiam & providendum pudicitiæ filiarum. Aut quia ſine detrimento famæ & ſtatus juſtè acquiſiti, non poteſt niſi cum tempore reſtituere. Vnde & de nobilibus qui accuſantur à ſuis creditoribus defectu ſolutionis hæc cenſet Leſſius in *reſolutionibus* verbo, *Confeſſarius* caſu XII. 1. non eſſe illis facile denegandam abſolutionem, niſi conſtet eos ea in re iniquè agere. 2. ſi agatur de ſolutione redituum perſonalium vel etiam realium facilius excuſari poſſe etiamſi aliquot annis non ſolvant, quia fere conſuetudine receptum, ut in penſionibus annuis non in prompta fiat ſolutio. 3. ſi ipſi in confeſſione ſe non accuſent, & putentur bona fide exiſtimare poſſe adhuc differre ſolutionem, poſſit ſacerdos hanc inquiſitionem diſſimulare; ſi animus eorum, inquit, crederetur offendendus & majus bonum quod intenditur, impediendum timeretur; ſi tamen non pu-

tentur eſſe in bona fide vel ignorantia videatur craſſa, ſuaviter ſunt monendi & inſtruendi. Hæc Leſſius: quæ tamen locum non debent habere, niſi quando creditores ex dilata ſolutione, grave malum non patiuntur. Cum enim natura ſtatus hominum pares conſtituerit, gravis aliqua neceſſitas ad conſervandum ſtatum, non dat ius ad retinendum alienum & ad non reſtituendum, cum creditores ſunt inviti ex iuſta cauſa, locum autem habere poſſunt ſi creditores nihil graviùs propterea patiantur! Hos & ſimiles caſus, dum audit Confeſſarius, debet pauliſper acquieſcere, & interim monere Pœnitentes vt quam primum poterunt, ſatisfaciant, hócque ſibi firmiter proponant, vt ſi non in re, at ſaltem in voto reſtituant, vt ſic capaces ſint abſolutionis.

Quod ſi inviti ſint creditores, non ſunt inviti rationabiliter, imitatores quippe ſunt ſæpiſſime ſervi illius Evangelici, cui cùm dominus eius omne debitum dimiſiſſet ei, inveniens *vnum de conſervis ſuis qui debebat ei centum denarios, &c. tenens ſuffocabat eum, dicens; redde quod debes*, Quapropter domini ſui offenſam incurrit. Matth. 18. Non abſimiles ſunt qui debitorum neceſſaria coopertoria & ipſum lecti ſtramen ſub haſtâ exponi faciunt, ſimiliter & inſtrumenta artis, quibus miſer artifex vitam ſuam vtcumque ſuſtentat. Quapropter magna obſervatione digna mihi videntur verba D. Auguſtini l. 2. *de ſermone Domini in monte*, vbi tractans verba Orationis Dominicæ *& dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Non hic quiſque vrgetur, inquit, pecuniam debitoribus dimittere, &c. nam ſi modeſtè & leviter omninò egerit vt ſibi reſtituatur, non tam intendens fructum pecuniæ, quàm vt hominem corrigat, &c. cui ſine dubio pernicioſum eſt habere, Vnde reddat & non reddere: *non ſolum non peccabit, ſed etiam proderit ei plurimum &c.* In quibus verbis non modicam indicat in exigendis debitis perfectionem, à quâ longiſſimè abſunt plerique Chriſtiani.

Quæritur quinquageſimo tertio, quid executiendum eſt in Pœnitente qui plures habet debitores, quibus omnibus cùm non ſit ſoluendo, vnum præfert aliis, non ſeruato ordine iuris.

Non ſolum tenentur in foro conſcientiæ ſolvere debitores creditoribus ſuis, ſed etiam debent ſoluere, ſervato ordine iuris, ſecundùm ſpecialia ſtatuta regionum, ſi quæ ſint, vel ſi non ſint ſpecialia, ſervato iure communi, quod tale eſt vt præferendus ſit ille qui habet hypothecam ſuper bona debitoris. Secundò vxor propter dotem. Tertiò fiſcus. Quartò

creditores alij ratione antiquitatis. Peccat ergo debitor, qui cùm non poteſt omnibus ſatisfacere, vnum præfert alteri contra ordinem iuris ſpecialis vel communis, quod proinde debet intelligere Confeſſarius, vel remittere Pœnitentes vt iuriſperitos conſulant, ſi hac de re ſuboriatur dubium. Tantáque eſt obligatio ordinis iſtius ſervandi, vt tuti non ſint qui eum prætermittunt.

Notari tamen poterunt aliquæ exceptiones ex Valero, verbo *debitum differ.* 5. ſi creditor vigilavit exigendo debitū in iudicio, vel extra. Tunc nedum poterit ei gratificari, ſed & debet ei debitor ſolvere, antequam bona ſua incipiant autoritate iudicis poſſideri. Silveſter in ſummâ, verbo *reſtitutio*, dicit in foro animæ excuſari debitorem, ſi plurimum indigenti pietate motus gratificaretur. Ac Seraphinus in compendio Bullarij teſtatur Paulum V. decreviſſe in ſua conſtitutione 71. vt creditores præferantur, ac iis ſatisfiat vſque ad ſummam quinquaginta ſcutorum, ſi verè ſint pauperes ac miſerabiles perſonæ. Petrus à Navarra libro quarto, *de reſt. cap. fin. nu.* 49. obſervat vnum ſingulare, quod ſi quis bona fide, ignorans ordinem iuris circa reſtitutionem, ſolverit priùs aliqua debita, quæ poſteriùs erant ſolvenda vel reſtituenda, erit tutus in conſcientiâ.

Creditor diligens. Sed difficultas maxima eſt, an cum poſterior creditor debitum ſuum recepit à debitore, non ſolutis aliis qui habent ius prælationis, teneatur ad reſtitutionem illis, qui habent ius prælationis. Variæ ſunt authorum ſententiæ, quarum ſeverior eſt hæc quam tuetur Card. de Lugo *de iuſt. & iure diſp.* 20. *ſect.* 7. §. 4. ſolam ſententiam iudicis liberare poſſe à reſtituendi obligatione erga alios debitorem qui contra ordinem iuris debitum recepit. Si tamen creditor, inquit bona fide accepit ſolutionem debiti, ad nihil poſtea tenebitur in foro conſcientiæ. Non enim tenetur ex iniuſtâ acceptione, cùm ſupponamus bonâ fide accepiſſe. Neque etiam tenebitur ex re accepta, quia per ſolutionem tranſlatum fuit verè dominium, cùm ex bonis debitoris ſolutum ſit. Vnde concludit creditorem qui malâ fide accepit ſolutionem debiti, ſciens alios eſſe creditores ſibi ipſi ex iure præferendos, peccare contra iuſtitiam, & obligari ad reſtituendum aliis creditoribus, id quod ob eius culpam minus habebunt de ſuis debitis, quàm debuiſſent habere.

Hæc doctrina videtur valde rationi & æquitati conformis; difficile tamen poterit Confeſsarius perſuadere pœnitenti, vt reſtituat, cùm nihil præter debitum à debitore ſuo accepit:

putat enim hunc eſſe legitimum fructum ſuæ vigilantiæ, quia vigilantibus iura ſubveniunt, & aliunde ex ea concluſione deduci poſſet, quod quicumque aliquod munuſculum à debitore ſupra vires ſuarum facultatum obligato aliis, accepiſſet, teneretur reſtituere. Presbyteros non poſſe pro ipſo celebrare & inde recipere quod ſolet dari pro miſſa, ſervos qui ei quotidie inſerviunt, non poſſe ſtipendia ſua recipere, & qui ipſis vendunt, non poſſe accipere pretium rei venditæ quia ſcilicet tenetur aliis creditoribus anterioribus, qui hoc ipſo quod prædicti & multi alij ſimiles aliquid accipiant; minus recipient.

In tantis difficultatibus hæc puto eſſe magis probabilia, ſcilicet peccare debitorem qui ſine iuſtâ cauſâ vnum creditorem contra ordinem iuris aliis præfert. Inter iuſtas autem cauſas præferendi vnum alteri, hæc erit ſi acriter vrgeatur ab aliquo creditore, cui ſi non citò ſatisfaciat, vocabitur ab eo in ius; vnde fiet vt omnes creditores ſimul in illum concurrant, à quibus ſine vlla ſpe omnibus rebus ſpoliabitur.

Secundò peccare eundem debitorem, ſi res alienas in ſpecie adhuc extantes apud ſe, propriis creditoribus à quibus accepit, non reddat, ſed aliis tradat pro ſolutione,

Tertiò creditores non peccare, ſi cùm fortuna debitoris collabi incipit, vrgeant eum ad ſolutionem debiti, modò illam petant ex rebus non hypothecatis, nondum in manu regia poſitis, nec ex rebus alienis adhuc in ſpecie extantibus. Humanum eſt enim & æquum vt vnuſquiſque pro ſe ipſo ſollicitus ſit.

Quartò creditores; quia ex huiuſmodi rebus non hypothecatis, &c. debitum acceperunt, non teneri in conſcientia reſtituere ante ſententiam iudicis, ſive bona, ſive mala fide debitum receperint, modò abfuerit fraus & dolus. Etenim ſi mala fide receperint, fuit ex conſcientia erronea, cum iure debitum repeterent, non impediendo alios, quorum erat rem ſuam agere, & ius ſuum tempore & loco proſequi; mala autem fides ex conſcientia erronea proveniens, non poteſt producere obligationem reſtituendi titulo iniuſtæ acceptionis, vt patet in eo qui putans alienum rapere à viatore, nihil aliud rapuit quam quod ſuum erat, quo fortè oneratus erat viator, qui propterea non tenetur reſtituere.

Hoc probari aut potius explicari poteſt ſimilitudine beneficij vacantis ad quod omnes digni ius habent, præferri tamen debent digniores & ius prælationis habent. Si collator illud conferat digno, relicto digniori, ex probabiliori ſen-

tentiâ peccat, non tamen peccat dignus qui illud poſtulat, & ſi non ignoret alios eſſe digniores, & ſi dignus illud beneficium obtinuerit, non tenetur reſignare dignioribus; nam qui dignos beneficiis vellet adigere ad reſignandum dignioribus qui ſæpe negliguntur, totam Eccleſiam everteret. Idem in propoſita difficultate videre eſt. Debitor cuius bona vergunt ad interitum, habétque apud ſe aliquas pecunias, ſimilis eſt collatori beneficij vacantis: creditores omnes ius habent ad illas pecunias, ſi ille debitor alicui ex veris creditoribus ſolvat debitum, relictis antiquioribus, & iis qui ius habent vt præferantur, iniquè agit; creditor tamen, quicumque ſit, debitum ſuum repetendo, & accipiendo, ſi ſolvatur, non peccat, & cum receperit ſine fraude & dolo, vt dictum eſt, iam habet ius in re & non tenetur aliis reſtituere cùm nihil habeat præter id quod ſibi debitum erat. Et ſi alij ſint creditores, perſona debitoris eis remanet obligata.

Hæc eſt ſententia Leſſij l. de iuſtitia & iure cap. 15. dubit. 5. probat ex lege *quod autem* §. 2. *&* 3. ff. vbi dicitur, *qui debitam pecuniam recepit antequam bona debitoris poſſideantur* (id eſt authoritate iudicis occupentur ab aliis creditoribus) *quamuis ſciens prudenſque ſolvendo non eſſe recipiat, non timet hoc dictum*. Nempe quo revocantur ea quæ in fraudem creditorum alienata ſunt. Idem docet Molina diſp. 536. etiamſi Sylveſter & alij contrarium ſentire videantur. Nec refert quòd ad hoc induxeris debitorem; quia iura id concedunt, teſte Molinâ. Nec obſtat l. Pupillus ff. eodem titulo, quia eſt alius caſus in quo tutores ſponte gratificati ſunt vni ex creditoribus. Vnde dicitur ibidem tale debitum revocandum. Quod intellige per iudicem. Quare niſi ſic revocetur, poterit ille creditor retinere.

Cæterùm pluribus de materia reſtitutionum dicendis ſuperſedemus hîc, tum quòd in aliis quæſtionibus præſentis tractatus nonnulla alia explicabuntur, tum quòd *in ſupplemento* 1. *Theologia Affect. diſp.* 3. Agimus inter entia ſupernaturalia de Reſtitutione, ac exponimus viginti manus reſtitutioni obnoxias videri.

Solummodo monebimus Confeſſarium, obligationem reſtituendi in pœnitente oriri ex triplici capite. Primò ratione rei acceptæ ſi rem alterius apud ſe habeat, quamvis ſine peccato. Secundò ratione iniuſtæ acceptionis, ſi iniuſtè rem alterius abſtulit & ſi amplius non retineat. Tertiò ratione damni illati, ſi alteri damni cauſa extiterit, etiamſi nullum

ſibi

ſibi emolumentum inde acciderit. Conſideret ergo Confeſſarius quonam ex his titulis obnoxius ſit pœnitens reſtitutioni, ut illam legitimè imperet.

Quæritur quinquageſimo quarto quid expendet Confeſſarius ſuper octavo decalogi præcepto, Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium.

De examine octavi, præcepti.

Reſpondeo Pœnitentes interrogando eſſe de mendacio perniciofo, quod fit cum detrimento alterius. Secundo de falſo teſtimonio in iudicio, ſive de reticentiâ veritatis. Tertiò de detractione & inhonoratione proximi per verba injurioſa & maledica. Quartò de promiſſione alicujus rei factâ proximo & non adimpleta, Quintò de murmuratione & ſuſurratione, de iudicio temerario. Sexto de revelatione ſecreti & apertione litterarum quæ ad alios diriguntur.

Mendacium.

Quod ſpectat autem ad mendacium, ſi fiat utilitatis alicujus gratiâ, ſine alterius noxâ quod vocatur officioſum, aut urbanitatis & voluptatis ergò, quod vocatur jocoſum, eſt tantum peccatum veniale, modò tamen qui affirmat, loquendo non putaverit ſe verum dicere: nam mentiri eſt contra mentem ire. Alij addunt cum intentione decipiendi alium, poſt D. Auguſtinum *l. contra mendacium* ad Conſcentium quod tamen communiter non probatur cum ſufficiat ad mendacium loqui falſum, ſciendo eſſe falſum. Mendacium verò erit peccatum mortale, ſi fiat cum detrimento notabilis proximi, quod vocatur mendacium pernitioſum; aut ſi fiat in materiâ fidei & morum, quia aliquid aſſerere contra fidem aut contra bonos mores, eſt ex ſe pernicioſum, aut ſi fiat cum juramento. Ex quibus inferri poteſt nullum eſſe memdacium, ob quamcumque cauſam ſeu finem profetatur, quod non ſit peccatum ſeu mortale ſeu, veniale. Quod diſertè aſſerit D. Auguſtinus *in lib. de Mendacio* ad Conſcentium. *Quiſquis autem*, inquit, *eſſe aliquod genus mendacij quod peccatum non ſit, putaverit, decipit ſeipſum turpiter, cum honeſtum ſe deceptorem aliorum putaverit.*

In eodem libro de mendacio diſtinguit D. Auguſtinus inter mendacium & falſum teſtimonium. Sed planè, inquit de ipſo teſtimonio non abſurdè quæritur apud quem quiſque teſtis. Non enim apud quoſcumque loquimur, teſtes ſumus ſed apud eos quibus expedit & debetur per nos cognoſcere ut credere veritatem, ſicut eſt judex: ne in judicando erret, ut qui docetur doctrina religionis ne erret in fide, aut in ipſâ doctoris authoritate dubius fluctuet, *Cum autem illa*

te interrogat, aut vult ex te aliquid noſſe, qui eam rem quærit quæ non ad eum pertinent, aut quem ei noſſe non expedit, non teſtem proditorem requirit, itaque ſi ei mentiaris, à falſo, fortaſſe teſtimonio alienus eris, ſed à mendacio profectò non eris. Qui locus anſam dedit quibuſdam exiſtimandi, mendacium aut periurium coram iudice non eſſe reſervatum, niſi cum eſſet in detrimentum proximi. Quod tamen locum non haberet niſi ubi tantum falſum teſtimonium eſſet reſervatum, & non etiam periurium.

Sed & idem D. Auguſtinus in alio libro in eundem Conſentium *contra mendacium*, ut omninò convincat nunquam eſſe mentiendum pro quocumque bono acquirendo aut malo vitando, nequidem pro impediendo maioris alterius peccato; unde cum multa vi eloquentiæ invehit in quoſdam Doctos inter Priſcilianiſtas Hæreticos, qui determinabant caſus in quibus peierare liceret ad tegendum ſecretum religionis: in eodem tamen libro habet hæc verba definitoribus caſuum annotanda cap. 10. *Non autem hoc eſt occultare veritatem quod eſt proferre mendacium, &c.* Plerumque enim vera occultamus non mentiendo ſed tacendo *Ioan.* 16. quando Abraham tacuit vxorem dixit ſororem *Geneſ.* 20. hoc & filius eius fecit Iſaac. *Geneſ.* 26. quæ verba hic proponimus, ut appareat ſapientibus, quibus pauca ſufficiunt quam benignè S. Auguſtinus plures caſus conſcientiæ diſſoluiſſet.

Cæterum qui plura deſiderat circa mendacij examen, poteſt conſulere libros quatuor *de veritate ac mendacio* à Nicolao Abramo in univerſitate Muſſipontanâ ſacrarum litterarum Interprete S. I. conſcriptos ac ad *Pharum veteris teſtamenti* addito. Vbi exactè & eruditè difficultates omnes tam ex ſcriptura ſacra quam ex piis hiſtoriis ſubortas excutit, ac diſſoluit. Notatque Geneſium Sepulvedam, ac Joannem Barneſium, qui reſtrictiones mentales in quolibet caſu proſcribendas eſſe docebant, cenſurâ notatos fuiſſe, iſtum ab Vniverſitate Complutenſi, illum ab Vrbano VIII.

Quæritur quinquageſimo quarto quid examinare debeat Confeſſarius in pœnitente qui falſum teſtimonium protulit coram iudice.

Interrogare potiſſimum tunc debet Confeſſarius qua de re agebatur, quoties in iudicio mentitus eſt, ſeu quot articulos negavit aut diſſimulavit, cùm juridicè interrogaretur. Probabile tamen eſt quod docet Henriquez *l.* 5. *c.*... *nu.*6. in gloſſa, & Diana *p. tract.* 7. *reſol.* 40. unum eſſe peccatum mentiri ſemel de pluribus rebus & articulis ſub iuramento,

iteramque multiplicare ſcripturas publicas ſuper eadem re. Quod pro praxi valde notandum eſt. Magis autem intereſt noſſe quid ex falſo iuramento detrimenti proximo advenerit: nam periurus quis fuit iuridicè interrogatus ad ea reſarcienda, obligatus eſt in quo non mediocriter ſudandum eſt Confeſſariis. Quod ſi æquivoce juraverit coram iudice; ita vt verum dixerit ſecundum mentem ſuam, licet iudex alio modo acceperit, non eſt caſus reſervatus, nec ſi iuraverit præhabito à prudentibus conſilio quod ei liceret iurare propter bonam fidem quæ excuſat eum à mortali.

Notandum eſt autem eum qui teſtificatus eſt quod viderit aliquid propriis oculis, aut audierit propriis auribus, incitatus ab amico qui rem veriſſimam eſſe aſſerebat, cum tamen ipſemet non viderit, nec audierit, graviſſimè peccare, & ſi res ipſa vera ſit: an autem teneatur ad reſtituendum, diſputari poteſt, nec niſi cum multa circumſpectione quæſtio ſolui poteſt; videtur enim cauſa damni injuſtè illati: & ſi enim reus verè ſit acuſatus, non erat tamen puniendus niſi in Dei iudicio, quandiu crimen eius non erat publicum & probatum per duos teſtes legitimos; ut enim ait Scotus *in quartum diſt*.15.*q*.4. aliqua reſervantur in judicio divino ſuper quæ non poteſt eſſe iuſtum iudicium Reipublicæ. Quia, *homo videt ea quæ parent, Deus autem intuetur cor*. 1. *Reg*. 16. quod, inquit Almaïnus *diſt. eadem*, *q*.4. habetur in parabola Chriſti: *Nolite zizaniam auferre, quouſque cognoſcatur à tritico*. Quod exponit Gloſſa. 1. Nolite punire malos quouſque cognoſcantur à bonis. Ideò reſpublica non tenetur nec debet quodlibet peccatum, ſed quod pervenit ad judicis notitiam, per plures teſtes, punire. Sed aliunde iſte teſtis verum dixit quoad ſubſtantiam rei de qua agebatur. Vnde videtur iniquum quod teneatur ad reſtitutionem; ſed contra, temerariè ſe ingeſſit, nec poterat eſſe legitimus teſtis, eſtque cauſa mortis illius qui publicè non erat puniendus ab hominibus, cum iuſtitia non debeat ſecretum punire, ideò magis probatur quod debeat reſtituere: & ſi quis noſtræ menti non acquieſcit; illi conſilio peritiorum utendum erit in hoc caſu.

Cæterum ſi teſtis negavit aut diſſimulavit aliquid, propter quod fiſcus privatus eſt mulctis quæ ad eum rediiſſent ex manifeſtatione veritatis, non tenetur ad reſtitutionem fiſco. Cuius rei potiſſima ratio eſt quod mulctæ non debeantur fiſco, niſi poſt latam ſententiam damnationis; quare cùm lata non fuerit ſententia, nihil fiſco debitum fuit.

Qua ratione excuſantur cuſtodes lignorum & confinium regnorum, ſi cædantur ligna aut exportentur merces extra regnum non ſoluto tributo, à reſtitutione bonorum quæ ideo deberent fiſco aut principi applicari: quia bona iſta non debentur fiſco aut regi, niſi poſt ſententiam.

Reus autem qui interrogatus ſervato ordine iuris, negavit crimen quod tenebatur fateri & propter quod morti adjudicatus eſt, ſi aliis nullum notabile damnum ex reticentiâ ſequatur, non tenetur illud fateri, cum jam ſuſpendendus eſt, aut aliâ morte plectendus, quia nullo jure ad id obligatur poſt finitum iudicium: & ſufficit ei ad ſalutem ſecreta ſacramentalis Confeſſio tam criminis quàm periurij; Vnde Confeſſarius tenetur reum cogere ad fatendum crimen, cum morti proximus eſt.

Dubium aliud occurrit ſæpe, cùm rei aut teſtes interrogantur de pluribus articulis; eſt enim judicium interrogationum multarum Catalogum texere, ut inde quoquomodo veritatem eliciant. Et ſi ſæpe juramentis deferre nolint ſeu credere, qualia etiam violatum iri fore probabilius quàm oppoſitum ſuſpicantur. De quibus Gerſon *ſermone* in Concilio Remenſi habito, dicebat. Hic, nonne laqueus eſt manifeſtæ ac crudeliſſimæ perditionis animarum. Cum inſuper dicat Apoſtolus ad Hebræ. 6. *omnis controverſia finis eſt iuramentũ*. Aliquando autem res ita ſe habent, ut quamuis reus actus, ſit innocens quoad principale caput litis, aliquæ tamen circumſtantiæ veræ ſunt, quas ſi ſemel admittat in judicio, negotium difficilè ſuſtinebit, & inde actor concludet id quod intendit, cùm tamen qui reus agitur, innocens ſit. Videtur igitur poſſe diſſimulari iſtas circumſtantias; cùm enim interrogationes iſtæ ſint veluti acceſſoriæ ad interrogationem de principali capite quod ſolum inquiritur, & verè negari poſſit principale illud caput, quia reus actus eſt innocens; negari etiam poterunt iſtæ circumſtantiæ acceſſoriæ, quia naturam ſequitur principalis id quod eſt acceſſorium, nec teneor inimico ſuppeditare arma quibus me iniuſtè occiſurus eſt. Videat tamen reus ſi non poſſit convinci de circumſtantiis iſtis ad evitandam periurij infamiam, & crimen ſtellionatus.

Compenſatio. Notandum etiam ſi contra aliquem, qui via compenſationis uſus eſt, agatur actione furti, nec probare poſſit rem quam abſtulit, ſibi deberi, nec potuerit alia via recuperare quam ſecretè eam accipiendo, interrogante judice, an rem alterius abſtulerit, poſſe negare, quia intendit iudex interro-

gare de ablatione iniuſta, & quæ malitiam furti habeat.

Sic etiam aliquis qui cum moderatione inculpatæ tutelæ aliquem occidit invaſorem, ſi nequit probare moderamen illud inculpatæ tutelæ, negare poteſt ſe occidiſſe, ſcilicet iniuſtâ occiſione, & ſuper quam iudex ius habeat puniendi. Quod eo magis admittendum quod diſputetur inter Doctores Iuris civilis, an poſſit iudex ſtare. Confeſſioni rei in vna parte non in altera, vt ſi dicat ſe occidiſſe; ſed defenſionis causâ. diſſentiunt enim Bartolus & Baldus apud Tevenelum de *proceſſu criminali tit.6. art.6.*

Item qui non eſt author criminis, non tenetur confiteri aliquas eius circumſtantias, ex quibus oriretur vehemens ſuſpicio contra ipſum, ut verbi gratia ſe fuiſſe in tali loco, ſe talia verba minando protuliſſe.

Item qui cùm debeat tantùm decem, vocatur coràm iudice ad ſolvendum viginti, videns ſi fateatur ſe decem debere, condemnatum iri ad ſolvendum viginti, poteſt totum debitum negare cum intentione ſolvendi id quod verè debetur. Similiter qui falſum teſtimonium dedit contra reum per alios teſtes iam ſufficienter convictum: ita vt iudex non ſit ex hoc certior redditus, ad reſtitution[illegible] non tenetur, quamvis reo iniuriam faciat, quia non eſt cauſa efficax damni illius.

Quid autem ſentiendum ſit de eo qui verè reus eſt criminis & interrogatur iuridicè (id eſt) cum eſt ſemiplena probatio per vnum teſtem, vel eſt infamia probata contra eum, aut ſunt indicia evidentia; vnum enim ex his tribus præſupponit iuridica interrogatio) an teneatur fateri crimen? Variant authores. Obligat reum D. Thomas ſecundâ ſecundæ *qu.69. art.1.* quia iudex ſuperior eſt reſpectu eius qui iudicatur, & ideò ex debito tenetur accuſatus iudici veritatem exponere, quam ab eo ſecundùm formam iuris exigit: negant alij apud Hiquæum ſuper 4. *ſentent. quæſt.4. diſt.15.* qui credit eſſe ſententiam Scoti ibid. multiſque tanquam probabilem tuetur, quod valdè durum ſit obedire vni homini ſub pœna capitis certiſſima, niſi illi conſtet nec dubium ſit ſe iuridicè interrogari. Quare in re tanti momenti, in qua agitur de vita, ne ſit præceps Confeſſarius.

Quæritur quinquageſimò ſextò, quid inquiret Confeſſarius in pœnitente qui ſeſe accuſat de detractione.

Tria ſunt potiſſimùm quæ hîc debet conſiderare Confeſſarius. Primum eſt, an detractor peccaverit mortaliter contra famam proximi loquendo. Secundum, an teneatur ad reſtitu-

tionem famæ; vel ab eâ reſtituenda excuſari poſſit. Tertium eſt de modo reſtituendi, poſito quod teneatur ad reſtitutionem.

Quoad primum caput, debet examinare Confeſſarius, an graviter læſus ſit proximus in fama; ponderata conditione perſonarum & locorum, eſt enim peccatum mortale graviter proximum infamare. Tum debet perpendere Confeſſarius an directè vel indirectè à detractore id actum ſit; directè quidem intendendo expreſsè infamare proximum, narrando gravia de eo contra eius honorem, vel indirectè ex quadam loquacitate & linguæ profluvio. In utroque enim caſu peccatur mortaliter, graviùs tamen in primo.

Si narrentur de proximo defectus veniales, ordinarie eſt detractio tantùm venialiter: item ſi defectus naturales. Item ſi inclinationes naturales, ut dicendo aliquem eſſe iracundum. Dixit ordinariè, quia fieri poteſt, ut ex talium narratione aliquis attenta ſua conditione, graviter lædatur, eritque tunc detractio in huiuſmodi rebus mortaliter mala. Sicut è contrario accidit, ut aliquis ex gravium criminum narratione non infame[illegible] ut ſi dicatur de nobili quod ſe vindicaverit, quod mulierem deceperit, & alia peccata de vili perſona, quæ vix ullam habet famam in qua lædi poſſit.

Perpendet etiam Confeſſarius motiuum, & finem quo quiſpiam contra proximum loquutus fuerit. Licet enim ſi quis te infamet, ejus etiam detegere defectus, quantum erit neceſſarium, ne ei fides adhibeatur, in præjudicium tuæ famæ aut vitæ ad quam tuendam jus habes. Licet quoque aliquando ad vitandum damnum proximi, alicujus peccata narrare, ut ſi velis juvenem deterrere à conſortio alicujus fœminæ vel nebulonis perditi, ex cujus ſocietate damnum & peccatum incurrere poſſet, ea narres quæ vera ſunt. Non enim aiebat, *Introd.* 3. *p*. Franciſcus Saleſius, malum eſt contra lupum clamare, cum rapit oves. Imò & perſæpe eſt actus charitatis, ut ſi volenti contrahere Matrimonium cum perſona indigna, in ſecreto reveles ejus defectus ut caveat. Quo in ſenſu explicamus dictum à D. Hieronymo Epiſt. l. 2. Epiſtolarum; *verum dicere non eſt detrahere*. Vt ſi dicas aliquem opiniones tueri contra fidem, cum ita ſit, ne quiſpiam ex frequentiori ejus colloquio, à fidi ſimplicitate excidat. Licet etiam aliquando, cum quis graviter læſus eſt ab adverſario, ſine animo tamen vindictæ narrare coram aliquibus amicis, ingratitudinem & ferociam adverſarij, ut exinde dolor veluti foras exeundo, minus animum premat & conſolationem ali-

quam cor afflictum percipiat, quia nimis durum acceptas iniurias ſolùm in ſilentio concoquere.

Debebit etiam perpendere Confeſſarius, coram quot & quibus perſonis, contra proximum quiſpiam loquutus fuerit; fieri enim poteſt vt ex hac circumſtantia detractio non afferat notabile detrimentum, vt ſi coram vno aut altero, ſine periculo evulgationis & alterius incommodi, eritque tunc detractio venialis, non mortifera. Si tamen duo aut tres coram quibus crimen occultum alicuius panderetur, tales eſſent, vt proximo valde diſpliceret eis notum eſſe ſuum peccatum, ita vt mallet coram multis aliis illud notum eſſe quàm coram illis duobus aut tribus, detractio cenſenda eſſet mortalis.

Cæterum ſi detractor loquatur de perſona ignota auditoribus quiſnunquam in notitiam particularem illius devenient, non erit mortifera detractio, quia non cenſetur detrimentum vllum afferre.

Quoad ſecundum caput, multa debet perpendere Confeſſarius antequam obliget detractorem ad reſtitutionem, quæ non niſi difficillimè adimpletur. Sunt enim multæ cauſæ quæ excuſant à reſtitutione famæ 1. ſi detractor fuerit ſimili aut æquali modo infamatus ab eo de quo detraxit, vtendum erit iure compenſationis. 2. ſi infamia abiit in oblivionem, vel propter diuturnum tempus, vel quòd auditores parum attendunt ad iſta. 3. ſi reſtitutio ſit impoſſibilis, quia auditores detractionis valdè diſtant, aut non conveniunt ampliùs cum detractore, aut ita ſagaces ſunt, vt ſi detractor palinodiam coram illis cantare tentet, ex hinc magis confirmentur in opinione ſemel de proximo conceptâ. 4. ſi reſtitutio non poſſit fieri ſine periculo vitæ aut infamiæ maioris. 5. Si reveletur delictum eius qui per publicam ſententiam iudicis notatus eſt, vbicumque id fiat, eſt enim intentio iudicis vt talis infamiam ferat in omni loco, vnde nec eſt peccatum mortale ſecluſo malo fine, & niſi facinus antiquum omnino eſſet, & oblivioni traditum; tunc enim non liceret in memoriam revocare. 6. Si detractor vulgò notus ſit pro peſſimo homine, & linguæ intemperantis, qui de omnibus ſoleat ſine ſcrupulo obloqui, ita vt prorsùs indignus ſit cui fides adhibeatur. Nam prætenquam quod talis nebulo, & impudens homo infinita veluti peccata commiſit, detrahendo de omnibus, quibus par non eſt vt ſatisfaciat, cùm raro admodum confiteatur peccata ſua, accedit & alia ratio quòd auditores ſoleant eius dicta floccifacere. Poterit

Cauſæ excuſãtes à reſtitutione famæ.

tamen in aliquibus caſibus, & debebit etiam obligari ad reſtitutionem.

Modus reſtituẽdi famã. Quod ſpectat ad tertium caput de modo reſtituendi, obſervare debet Confeſſarius detractorem non tantùm teneri ad recuperandam famam proximo ablatam; verum etiam ad reſarcienda damna ex detractione orta; potuit enim detractione ſua impedire nuptias puellæ, potuit arcere aliquem ab obtinendo beneficio; itaque computandum eſt quanti valebat ſpes illa nuptiarum, aut beneficij. Modus autem reſtituendi famam eſt, vt dicát detractor, ſe non ſatis informatum fuiſſe de dictis à ſe contra proximum, rogaréque vt ſibi fides non adhibeatur. Poterit etiam dicere quòd mentitus ſit, quia non dixit verum veritate publica, ſed occulta. Si hi modi non poſſint teneri, detractor tot elogiis afficiet proximum quem diffamavit, vt maiori gloria exinde afficiatur, quàm fuerat præcedens eius infamia.

Si fama dictis non poſſit compenſari, detractor non tenebitur pecunia compenſare, quia melius eſt nomen bonum quàm divitiæ multæ. Vtrùm autem cùm moraliter impoſſibilis eſt reſtitutio, teneatur detractor petere veniam à proximo quem infamavit, diſputatur: quicquid ſit autem de neceſſitate præcepti, iſtud eſt vltimum & ferè vnicum remedium, quodque proinde ſæpè ſæpius conſultiſſimè iniunget Confeſſarius detractoribus; Habetque iſtud fundamentum aliquod in iure canonico c. Clericus diſtinct. 46. *Clericus maledicus maximè de Sacerdotibus, cogatur ad poſtulandum veniam, ſi noluerit degradetur, nec vnquam ad officium ſine ſatisfactione revocetur.*

Hoc tamen limitandum eſt ad caſum cùm perſona offenſa per detractionem novit de ſua fama loquutum fuiſſe detractorem, vel vt advertit Ioannes Sanchez *in ſelect. diſp.* 5. *num.* 9. ſi coram perſona offenſa male offenſor locutus fuiſſet, tunc enim veniam ab ipſa petere tenetur, per ſe, eo quod tunc per contumeliam iniuriavit, & vt offenſa facta eſt in eius præſentia, ſic debet fieri ſatisfactio. Cùm autem proximus neſcit detractionem de ſe factam, ſufficit illam revocare coram eis qui audierunt: nam adire iniuriatum, & ab eo petere veniam, ad id ſolum vtile erit vt offenſorem odio habeat. Cùm aliundè fama non reparetur eo modo, cùm ſit bonum externum in aliorum mentibus & opinione exiſtens. Advertant hoc Confeſſariij, ait præfatus author, ne pœnitentem obligent comparere coram perſona offenſa, & ignorante offenſionem ad petendam veniam ſpecialiter, ſi offenſa

occultè commiſſa fuiſſet, nullus enim ſe reum prodere tenetur.

Propterea probandus venit Covarruvias lib. 2. *variar. reſolut. c.* 10. Petitio veniæ, inquit, relinquenda arbitrio boni viri, ſi enim aliter fieri poſſit compenſatio injuriæ, aut ſi decens non ſit, injungenda non eſt. Nota tamen apud alios, teneri perſonas religioſas ad petendum veniam ab iis quos offenderint.

Quæres verò ſi detractor non ſit locutus aſſertivè, ſed ut fieri ſolet, dicendo fertur hoc de illo, vel ferunt; indeterminatè ita loquendo, an obligandus ſit ad reſtitutionem. Reſponſio eſt negativa, quia radix reſtitutionis eſt alienæ famæ injuſta ablatio per cauſam in ſe ſufficientem ex natura ſua ad vere auferendam famam, talis autem modus loquendi ex ſe non eſt ſufficiens cauſa infamationis proximi; ſed magis levitas audientium, qui fidem adhibere non deberent hujuſmodi relationibus ex auditu ab incerto authore. Hæc eſt ſententia Scoti in 4. *ſent. diſt.* 15. *q.* 4. Reſpondeo, inquit, rara fides ideò eſt, quia multi multa loquuntur: & ideo dicens ſe tantum audiviſſe, niſi ex modo dicendi oſtendat, majorem aliquam certitudinem, quam ex communi relatione, non aufert ex natura actus in opinione aliorum famam ipſi, quia ſi illi firmiter concipiunt illum de quo ſermo eſt, criminoſum eſſe, leves ſunt, quia *qui citò credit, levis eſt corde*: Eccleſiaſtici 19. Verumtamen quia à ſcandalo puſillorum oportet cavere, iuxta illud 1. ad Corinth. 8. *Si eſca ſcandaliſat fratrem meum, carnem in æternum non manducabo*, & multi ſunt tales puſilli leves ad credendum mala, ideo periculoſum eſt talia audita & relata eis referre: & ſi fiat hoc animo malo, lædendi ſcilicet illum de quo eſt ſermo, non eſt facile excuſare, quin ſit contra charitatem, & per conſequens mortale peccatum. Si autem fiat coram talibus ex inconſideratione, durum eſt; quod exeat genus peccati venialis quia lingua in lubrico poſita eſt, *& qui non offendit in verbo, hic perfectus eſt vir.* Iac. 3.

Hæc Scotus, cujus ſententiæ multi ſubſcribunt apud Hiquæum in commentario ad hanc ejus quæſtionem, ſcilicet Caietanus 2. 2. *quæſtione* 73. *artic.* 3. Navarrus in *manuali cap.* 18. *numero* 48. Adrianus *de reſt. famæ* in fine & alii. Proderit ergo multum Confeſſario inquirere ab infamante, in aſſerendo tanquam certum, vel ex aliis referendo loquutus fuerit contra proximum. Deinde an cum intentione infamandi ipſum: ex hoc enim examine perſpiciet

multos tum à peccato mortali, tum etiam ab onere reſtituendi famam liberos eſſe. Atque idcircò verba Doctoris ſubtilis tam prolixa produximus cum aliquibus eius ſequacibus, quamvis non videatur nobis excuſari poſſe à peccato mortali qui de rebus gravis momenti, hoc loquendi modo infamat proximum, imò eſt iſtud péſſimum genus detractionis, quo ferè totus mundus inficitur.

Hic vero non debet omitti interrogatio de detractione contra principes ac reipublicæ aut regni adminiſtros, quâ nihil frequentiùs in Gallia noſtra ab aliquot annis, in quâ multi graviter peccant, & ex qua velut ex mala radice graviſſima mala germinant; ex hinc enim oritur contemptus perſonarum primariarum regni, ex contemptu, inobedientia ac rebellio, ex hinc ſeditio, bellum, & mala fere omnia. Nunquam apud Iſraëlitas ſine pœna fuit derogatio contra Moyſis famam. Narrat Guaguinus in vita *Philippi Valeſij* Simonem quendam Poilletum civem Compendienſem nimium prodigum, cum dixiſſet plus iuris competere in regnum Franciæ Eduardo Anglo quàm Philippo, mox comprehenſum fuiſſe, atque in tabulatum elatum, brachiis primùm, deindè cruribus, atque poſtremo capite exſectis pœnas luiſſe. Ponitur autem in margine, ſtultus loquutor punitur, notent Confeſſarij.

Exemplũ malè de rege loquenis.

Quæritur quinquageſimo ſeptimò, quid inquiret Confeſſarius in pœnitente qui ſe calumniatorem fuiſſe accuſat, & verbis iniurioſis proximum impetiviſſe.

Reſpondetur examinandum eſſe primò, an contumeliæ tales ſint, quæ attentis perſonis, notabiliter lædant proximum in honore & fama; ex hoc enim capite mortalia ſunt, niſi excuſentur à peccato mortali, ex eo quod motu primò prolatæ fuerint, vel ab omni peccato etiam veniali excuſentur, ob finem putâ ſi reprehenſionis gratia dictæ ſint, vel à ſuperiore qui loco verberum verba increpatoria adhibuit, vel correctionis fraternæ gratiâ, ad deterrendum peccatorem à malo.

Non eſt autem abſolutè neceſſarium interrogare de omnibus contumeliis in ſpecie, vt ſi pœnitens proximum vocaverit adulterum, hæreticum, vel quid aliud, quia ait Emanuël Sa, verbo *Contumelia*, omnes contumeliæ, id eſt, iniuriæ publicæ contra honorem eiuſdem ſunt ſpeciei, itémque omnes detractiones, id eſt, occultæ contra famam iniuriæ. Quam aſſertionem limitat Baucius Pœnitentiarius Neapolitanus, in tractatu *de modo interrogandi Pœnitentes*

qui neſcit explicare peccata Confeſſario, p.133. quod quando ex injuria illata proximo facienda eſt reſtitutio famæ, tunc eſt explicanda in Confeſſione, putà quando quis vocavit aliquem adulterum, Sodomitam, &c. cum talibus circunſtantiis, ut facilè audientes de illo potuerint dubitare, reipſa eſſe talem qualem appellat; namque in hoc caſu tenetur pœnitens reſtituere famam.

Non eſt etiam abſolutè neceſſarium interrogare de numero calumniarum, quando multæ uno veluti-iræ impetu prolatæ fuerint abſque morali interruptione, quia omnes iſtæ calomniæ pro unico peccato habentur.

Quæres cùm duo ſeſe invicem convitiis offenderunt, quis obligandus eſt ut prior petat reconciliationem, ſi neceſſaria eſt? Reſpondetur cum ſunt æquales offenſæ, eum obligandum eſſe, qui prior injuriâ affecit, ſi ſint notabiliter inæquales, eum qui graviori convitio & injuriâ proximum læſit. Ita Emanuël Sa, verbo injuria, & Bancius in tractatu *de Miſcellaneis*.

Quæres iterum quandonam qui ſe iniuriâ mutuo affecerunt, liberari poterunt ab onere publicæ retractationis. Reſpond. Si in oblivionem abierunt tales injuriæ, ut fit ordinariè in conviciis perſonarum vilium inter ſe, & muliercularum tenuis fortunæ, quæ cum vento diſſipantur, ac ſedatâ ſemel irâ vix in mente remanent. Ponit alios caſus Almaïnus in *quartum diſt.* 15. *quæſt.* 4. Vt de Prælato qui præeſt communitati, qui ſi impoſuerit crimen falſum privatæ perſonæ; & ſi retrectet ſe publice, diminuatur ejus Prælati æſtimatio cum detrimento Reipublicæ, cui non erit amplius ita utilis, propter imminutionem famæ, non tenetur publicè retractare, quia privata illa perſona magis tenetur pati illam infamiæ pœnam, quàm velle reſtitutionem ex qua ſequetur diffamatio Prælati utilis in communitate, & ex hoc incommodum Reipublicæ: commune enim bonum præferendum eſt bono particulari. Ponítque hanc regulam generalem, in omni caſu in quo obligatur aliquis conſentire quod pro tunc ei non reſtituatur, alter pro tali tempore non tenetur ei reſtituere. Porrò per prælatum non intelligit ſolum Epiſcopum, ſed quemcumque rectorem, cujus fama plurimum prodeſt communitati.

Quæritur quinquageſimo octavò, quid examinare debeat Confeſſarius in pœnitente qui ſe accuſat de iudiciis temerariis contrà proximum.

Reſpondeo, interrogandum eſſe de malo quod judicavit

de proximo, ſi verè fuerit peccatum mortale vel veniale, vel nullum peccatum. Poteſt enim tantùm ratio peccati mortalis inveniri in iudicio temerario, quándo firmiter iudicatur, id quod eſt peccatum mortale. Quod ſi iudicetur proximum tantùm admiſiſſe aliquod veniale, venialis tantum culpa eſt. Nulla verò ſi id quod iudicatur, culpa non eſt, niſi fortè iudicaretur aliquid in notabile famæ & honoris detrimentum, vt eſſe leproſum, & huiuſmodi, quæ quis, attentis circumſtantiis, ſibi probro magno eſſe æſtimaverit.

Secundò interrogandus eſt de causâ quâ motus eſt ad iudicandum malum de proximo; ſi enim fuerit cauſa rationabilis, & probabiliter inducens ad tale iudicium, ita vt etiam vir prudens eâ induci poſſet, non eſt iudicium temerarium, ſed prudens iudicium, quod proinde culpæ eſt expers, & de quo ſuperfluum eſt ſe accuſare; vt ſi quis videat militem domum meretricis ingredientem, iudicet eum ingredi ad fornicandum, non eſt in hoc iudicio temeritas, etſi forſan aliquando aliâ ductus intentione illam ingrediatur.

Si quis etiam credat de proximo mala quæ narrat fide dignus ſe vidiſſe, aut certo ſcire. Secus ſi perſona levis ea narret: non enim eſt tunc ſufficiens cauſa, ſicut nec eſt fama nullo conſtans certo authore, quæ crimen alicuius ſpargit per vrbem: ſæpè enim contingit quòd vnius homunculi mendacis loquacitas totam civitatem repleat innocentis infamiâ dicentibus omnibus ad invicem ferunt, ferunt, &c. ex quâ famâ incertâ non niſi temerè privatur proximus bonâ opinione quam apud omnes depoſitam habet. In quo plures admodum peccant. Idem dicendum eſt, ſi quis virum non ſuſpectum de impudicitate loquentem ſolum cum muliere, ſemotis arbitris, videat non poſſe niſi temerariè eum iudicare de impudica voluntate.

Tertiò interrogari poterit, an hoc firmiter iudicaverit; ſi enim cum formidine iudicavit, ſuſpicio eſt quæ venialis peccati metas non tranſgreditur. Vnde & qui promptos ſe ſentiunt ad ferenda iudicia de proximo, & apud ſe aliquando ſtatuunt ſe nolle illis iudiciis adhærere, quando in mentem illis venerint, non peccant mortaliter cùm iudicant, quia non firmiter iudicant. Poſſet tamen ex aliquibus circumſtantiis talis ſuſpicio eſſe mortalis, vt ſi eſſet de graviſſimo aliquo peccato contra perſonas venerabiles.

Si quis autem ſe accuſet de iudicio temerario contra proximum, quod metuerit illum ne ſibi damnum aliquod procrearet, etſi metus ille poſſet aliquando eſſe imprudens &

levis, vix tamen eſt peccatum mortale, quia ſuſpicio ad cautelam licita eſt, & apud D. Thomam 2.2. *qu.* 49. *art.* 7. cautio eſt pars prudentiæ, eſtque neceſſaria ad prudentiam ut ſic eligantur bona, quòd vitentur mala. Quare non peccat materfamilias quæ veretur filiam vel ancillam domi relinquere cum juvenibus, nec dominus, qui fores theſauri aut cubiculi occludit ne furetur ſervus. Nec qui incedit per viam cum incognitis, ſi illos attentiùs obſervet, ne damnum ab eis patiatur. Iſta enim actus ſunt prudentiæ, non peccata. Quamvis in exceſſu peccatum eſſe poſſet, ſed vix excedens veniale.

Non eſt autem neceſſe interrogare de ſpecie mali quod judicavit pœnitens de proximo, ſufficit ſi fuerit in materia gravi. Sive interim ſit furtum, ſive luxuria, ſive hæreſis aut quid aliud. Quia iſta non mutant ſpeciem moralem malitiæ judicij temerarij, quicquid ſit de ſpecie phyſicâ.

Similiter nec opus eſt examinare de qualitate perſonæ circa quam judicatum eſt temerariè, ſive ſit Eccleſiaſtica aut laïca, Confeſſor aut prædicator, vir aut mulier, propter eamdem rationem. Quæ ſi ſcirent pœnitentes non tantas anguſtias paterentur; dum aliquando ſuſpiciones aut judicia temeraria contra ipſummet Confeſſarium ſuum habuerunt, quæ illi explicare erubeſcunt. Non enim iſtud eſt neceſſarium. Nec etiam opus eſt cùm judicium manifeſtatum non eſt, injungere ullam reparationem aut ſatisfactionem proximo contra quem latum eſt judicium. Sufficit quod pœnitens interiùs, & apud ſe retractet judicium ſuum.

Dubitatur vero an cùm ſunt ex utraque parte judicia tam de malo proximi, quàm de ejus innocentiâ, ita ut res dubia ſit ex probabilibus conjecturis, teneatur quis dubium interpretari in meliorem partem judicando eum eſſe bonum. Cenſet Gregorius de Valentia 2.2. *diſput.* 5. *quaſt.* 4. *puncto* 4. ei qui ſic dubitat licitum eſſe dubitare quamdiu vult; ſed ſi velit in aliquam judicij partem inclinare, tenetur in meliorem partem interpretari, tum negativè, non judicando malum de proximo; tum affirmativè, judicando bonum de proximo. Quia tunc per opinionem malam indigne proximus contemnitur, qui contemptus evitatur ſi habeatur bona opinio de ipſo.

Dubia an in meliorem partem interpretanda.

Objicies poſſe falli intellectum tunc judicando bene de proximo, quia homines ſæpius mali ſunt quàm boni; unde minus erratur ſi habeatur de eo mala opinio. Reſpond. Peius eſt ſemel falli intellectum in judicando mala de

ximo quam ſi pluries fallatur in iudicando bona de proximo; in primo enim caſu errat practicè intellectus faciendo alteri iniuriam: in ſecundo errat tantum ſpeculativè; vnde ad vitandum hunc errorem practicum melius eſt iudicare bona de proximo.

Obiicitur iterum; non ſuppetere idoneam rationem ad iudicandum bona de proximo in illo dubio. Reſpondeo, ſuppetere quia proximus habet ius vt rectum de ſe fiat iudicium, quandiu non conſtat de malo contrario: at hîc non conſtat.

Verumtamen hæc vltima ratio videtur deſtruere quod anteà aſſeruit poſſe aliquem in dubio ſuſpendere aſſenſum, & integrum illi eſſe dubitare quamdiu velit. Etenim proximus habet ius non ſolùm vt de ſe mala opinio non habeatur, ſed etiam vt habeatur bona donec iuſtè ob ſua demerita oppoſitum dictet iuſta ratio. Sed tunc indicia non ſunt ſufficientia, vt privetur iure ſuo, cùm enim ſint ex adverſo alia indicia æquè vehementia, non eſt ratio cur potiùs propter illa privetur iure ſuo, & fama eius maneat incerta, quàm quod propter hæc non conſervetur in bona famâ quam poſſidebat, cùm aliunde melior ſit conditio poſſidentis. Quare videtur magis rationi conſentaneum, vt nequidem liceat ſuſpendere aſſenſum, niſi prævaleant indicia contra proximum, ita vt res non ſit omnino dubia.

Aliqui hoc explicant, exemplo fidei, cuius articulos pro dubiis habere non licet. Ita Corradus in *reſponſis quæſito* 400. quod eſt vltimum primæ partis. Sed hoc exemplum non eſt ad rem cùm motiva fidei multò validiora ſint, quàm omnia quæ in contrarium obiici poſſunt, vnde peccatum eſt habere myſteria fidei pro dubiis; & dubius in fide hæreticus appellatur; hîc autem ſupponimus motiva eſſe æqualia ex vtraque parte.

Denique videtur Magiſtro Victoria in additione ad præcitatum quæſitum Corradi, dubitationem voluntariam moroſam & deliberaram, quam quis advertens ex levibus indiciis eſſe, vult nihilominus in illâ perſiſtere, ſi ſit de gravi malo proximi, peccatum eſſe mortale; quia fit iniuria proximo in re gravi, ſcilicet, in famâ quam vnuſquiſque pretioſam habet. Probatúrque, quia hæc dubitatio aliquando maiorem iniuriam infert, quàm iudicium temerarium. Puta, dubitat aliquis ex levibus indiciis, num Petrus cum matre rem habuerit. Illa dubitatio plus illum lædit, quam ſi certò iudicaret ex levibus quoque indiciis rem cum ſolutâ

habuiſſe. At in poſteriori caſu peccatum eſſet mortale: ergo erit etiam in priori. Atque in hanc ſententiam magis Corradus inclinat. Quæ digreſſio vtilis erit vt ex hac poſſint Confeſſarij monere pœnitentes, vt famam proximi apud ſe depoſitam illæſam cuſtodiant, velut pretioſum quemdam proximi theſaurum.

Atque his ita diſſertis, iam incipit apparere verum iudicium de tot controverſiis, & quandonam iudicium temerarium in re gravi, atque etiam dubitatio nonnumquam mortale peccatum haberi debeat. Scilicet in moralibus illud ſæpè decet obſervari, propoſitiones, quò vniverſaliores, eò à veritate magis ſemotas eſſe; quò magis particulares & ad caſus individuos determinatas, magis eſſe conformes. Convenit igitur propoſitiones de iudicio temerario, ad hoc vt in eo ſit peccatum mortale, quod eſt quid graviſſimum, & idcircò non leviter aſſerendum, ad duos caſus coarctare. Primus eſt vt iudicium illud ſit voluntarium & moroſum, quemadmodum dicitur de delectatione moroſâ; ſi enim ſit iudicium illud repentinum rationem præveniens ac ſtatim tranſiens, quod moderetur recta ratio; vel ex ſeſe ſtatim effluat è mente, mortale peccatum non eſt. Secundus caſus eſt vt iudicium iſtud ſit aliquo modo inter notos, qui ſibi poſſunt obeſſe vel prodeſſe ex vi iudicij ſui, ſeu adiuvando ſe invicem, ſeu infamando ſe, ſeu aliâ viâ. Cuius rei obvia eſt ratio. Nam malitia judicij temerarij in eo eſt maximè, vt ſit damnoſum proximo: at tale iudicium inter ignotos non ſolet eſſe damnoſum, niſi leviſſimè. Secùs eſt inter notos & eos qui ſimul ordinariè converſantur. Nam ſi religioſus de fratre malè iudicet, aut ſuſpectam habeat eius probitatem, nec eum honorabit, nec ſuffragio adiuvabit in iis quæ illi valdè grata eſſent. Item prælatus, pater, dominus inferiores non æquis oculis aſpicient, ſemel concepta de eis opinione ſiniſtra. Item ſi quis eſt pronus in detractionem, eum qui ſibi notus eſt apud ſimiles ſui notabit infamia, propter iudicium ſuum temerarium. Non eſt ita inter ignotos, & qui ſibi nec prodeſſe poſſunt aut obeſſe. Quare qui videt equitem tranſeuntem, quem nunquam poſteà viſurus eſt & ex levibus indiciis de eo mala opinatur apud ſe, cùm nihil inde detrimenti illi equiti accidat, non video cur de peccato mortali damnari poſſit. Simile eſt ſi mercatrix in officina ſua aſpiciens innumeras mulieres quæ per diem in platea palatij, aut D. Dionyſij tranſeunt, aliquam

Propoſitiones vniverſales minùs vera.

paulo

paulo levius incedentem non caſtam eſſe judicet: hanc non novit quæ ſit forſan & perſonata eſt, nec unquam forſan viſura eſt, & judicium illud temerarium nihil illi damni afferre poteſt. Vnde ergo malitia mortalis? Quare iſta prudenter diſcutere poterit Confeſſarius, ne judicij temerarij peccato ſe involuat, dum quemlibet temere judicantem reum putat habendum mortis æternæ.

Quæritur quinquageſimo nono quid diſcutiet Confeſſarius in Pœnitente qui quod proximo promiſit, adimplet.

Tria prima facie occurrunt, quæ debet hic ſpectare Confeſſarius. Primò rem quæ promiſſa eſt, an ſit utilis proximo, an ſit licita, & in poteſtate promittentis. Secundò modum quem adhibuit in promittendo, an cum intentione adimplendi, an juramento firmaverit etiam promiſſum. Tertiò quid detrimenti accidet proximo, ſi quod illi promiſſum eſt, non adimpleatur, an ſit illud leve vel notabile.

His prudenter diſcuſſis ubi opus fuerit, poterit Confeſſarius his uti regulis. Primum ex Caietano verbo *perfidia* in ſummulâ. Perfidia qua homo non facit quod promiſit, peccatum eſt, utpote contra virtutem fidei quâ fiunt dicta: quia in promiſſione facit ſe homo debitorem implendæ promiſſionis. Invenitur autem perfidia triplex, ſcilicet pernicioſa, officioſa, & jocoſa. Et officioſa quidem ad jocoſa venialis eſt, &c. pernicioſa autem (quæ ſcilicet nocet proximo) peccatum eſt mortale, ſicut mendacium pernicioſum. Quod ſi promiſſio tranſit in debitum legale ita ut promittens cogi poſſit in judicio humano, tunc ſuper debitum mortale, adjungitur debitum legale ac per hoc debitum juſtitiæ. Et ſi non ſervantur promiſſa, incurruntur duo crimina, ſcilicet perfidiæ & injuſtitiæ. Propter imperfectionem tamen actus excuſatur ſæpe à mortali, vt in nocumentis minimis proximo illatis ex promiſſi violatione, aut cum non adimpletur promiſſum, ex oblivione aut ex causâ quæ ſibi videtur rationabilis. Et hinc aſſerit Caietanus haberi claritatem infinitorum caſuum contingentium non ſeruatâ fide de tacendo, de fauendo, de eundo, faciendo, &c.

Perfidia triplex.

Idem verbo *periurii*, aſſerit ex quatuor capitibus contingere iuramentum promiſſorium non adimplere abſque peccato.

1. Ex parte materiæ quæ non ſit capax vinculi obligatorij ut ſi ſit actus malus, ſeu peccatum mortale aut veniale. Si ſit omiſſio boni ſupererogationis, quia homo tenetur non ponere obicem Spiritui Sancto. Si ſit etiam actus indifferens, ſalvâ ſua indifferentia, quia juramentum non eſt vinculum ad aliquid otioſum.

Secun

Secus autem ſi actus ex ſe indifferens juratus eſſet ad cautelam ſeu utilitatem ſpiritualem ſui vel alterius. Vt ſi quis juraſſet non tranſire per talem viam ad cavendum ſibi à tentatione talis mulieris.

2. Ex parte eventus, ſi ex adimpletione malum ſequuturum ſit, ut qui juravit reddere depoſitum, enſem non tenetur reddere furioſo: Sicut nec Herodes tenebatur propter juramentum, dare caput Ioannis Baptiſtæ. Vel ſi eventus majoris boni ſit impeditivus: Vt qui juravit ſe Matrimonium initurum, non poteſt impediri ab ingreſſu religionis. Si nihil aliud obſtet.

3. Ex parte modi, ut cùm alicui honorare ſe volentes jurant, non procedam per Deum; in his enim & ſimilibus intelligitur ſecundùm communem ſenſum, quantum in me eſt, ſicut in Petri Apóſtoli verbo: *Non lavabis mihi pedes in æternum.* Vel etiam ſi violentia extorta ſit promiſſio. Tutius tamen eſt relaxationem à ſuperiori obtinere.

4. Iuramentum promiſſorium non adimpletur ſine peccato ex parte relaxationis. Patet; nam ſive relaxatio fiat ab illo cui promiſſio facta eſt cum juramento, qui poteſt liberè quod in favorem ſui factum eſt relaxare, ſive fiat à ſuperiore, ceſſat obligatio juramenti promiſſorij.

Addit Eman. Sa verbo *Promiſſio*, promiſſio obligat, niſi res ita ſint mutatæ, ut ſi cogitaſſes ita futurum, non promiſiſſes; aut ſi non habuiſti animum te obligandi, ſed ſolum propoſuiſti facere. Item poteſt & quis promiſſum negare ei, qui quod ſibi promiſit non præſtat, Item cum eſt ei cui promiſit inutile, aut is per ingratitudinem ſit indignus. Aut ſi promiſſio non ſit acceptata. Item quod alicui promiſiſti pro re illicita, ſi facit, teneris ei dare, etſi quidam negant. Item qui puellam violavit promittens fictè ſe eam ducturum, tenetur ducere, niſi ſit admodùm diſpar conditio, tunc enim ſat eſt alio modo ſatisfacere.

Addunt alij tollere obligationem promiſſionis magnam mutationem in perſonæ ſtatu & negotiis à tempore promiſſionis contingentibus. Et Caietanus 2. 2. *quæſt.* 193. *art.* 1. excuſat à mortali non adimplentes promiſſa, quod vulgo homines non intendant ſe obligare niſi ex quadam honeſtate, unde & ſimplices promiſſiones ſine juramento parum æſtimantur inter homines. Non recedendum tamen ab his quæ docet in *ſummulâ*.

Ex his habet abundè Confeſſarius quid perpendat & quo modo ſe gerere debeat circa promiſſiones non adimpletas.

Exiſtimare enim debet eſſe peccatum mortale, cùm ſi non adimpleantur, impendant notabile damnum proximo vel inde oritur ſcandalum. Damnum autem tenetur reparare qui illi cauſam dedit ex non impletâ promiſſione. Quod ſi nondùm tempus adſit adimplendæ promiſſionis, & pœnitens non ſit paratus adimplere, judicare poterit ex dictis, ſi poſſit ſine peccato, vel cum ſolo peccato veniali in hac animi diſpoſitione permanere; ita ut talis diſpoſitio non præbeat obicem abſolutioni.

Quæritur ſexageſimo quid examinare debeat Confeſſarius in eo qui ſecretum proximi revelavit, vel literas aperuit.

Duplex hîc ſecretum conſiderari poteſt; unum promiſſum, ut cùm quis mihi revelat res ſuas & promitto me de iis nunquam locuturum. Alterum eſt commiſſum, ut cùm quis mihi res detegit, cum tacitâ ejus intentione, & tacita promiſſione ex parte meâ non revelandi: quæ quidem intentio & promiſſio tacita ordinariè intelligitur ex circunſtantiis, ut ſi res ſua mihi detegit quas nollet omnibus publicari, auxilij aut conſilij petendi causâ. Et hoc modo ſecretum committitur Advocatis, Procuratoribus, Medicis, Chirurgis, Obſtetricibus, amicis maxime familiaribus, Theologis, & viris qui conſuluntur, qui omnes ex officio tenentur ſervare ſecretum.

His ſuppoſitis debebit Confeſſarius perpendere quodnam genus nocumenti, ſecreti ſive promiſſi, ſive commiſſi, revelatio attulerit proximo, ſi nocuerit in boni fortunæ, vel corporis, vel famæ: ex diverſitate enim horum nocumentorum infidelitas hæc contrariatur variis Decalogi præceptis, ſortitúrque varias ſpecie malitias. Si parvum admodum damnum attulerit, ex hoc capite violatio ſecreti non excedet limites peccati venialis.

Debet inſuper Confeſſarius perpendere cauſam propter quam ſecretum manifeſtatum eſt; ſi enim revelavit ut alicui tertio provideret, cuius maxime intererat ſecretum illud ſcire, peccatum non eſt. Vt purà, ſi aliquis Titio revelarit proditionem urbis quæ parabatur ab aliquibus, Occiſionem Socratis, & res hujuſmodi proximo noxias, non obligat in his caſibus ſecretum. Cujus rei ratio eſt, quia non poſſum obligari per promiſſionem tacitam vel expreſſam ad tenendum ſecretum in iis caſibus in quibus aliàs tenebar revelare, licétque ſecretum revelare ad vitandum damnum proprium vel alienum, ut cùm qui ſecretum commiſit, vexat innocentem, nec vult ab injuriâ deſiſtere: tunc enim li-

Secretum quando non ligat.

ctum eſt revelare, quantum neceſſarium eſt ad advertendam injuriam. Vnde cum damnum proximi continuatur, nec ab eo abſtinet, nec vult reparare qui infert, aut intulit, licet judicis interroganti ſervato juris ordine revelare, & Eccleſiæ jubenti ſub pœnâ excommunicationis. Quare Confeſſarius maxime in iſtis caſibus debet attendere, an totum damnum illatum ſit de facto, & paratus ſit quantum in ſe eſt reparare, qui illud intulit, quia alias tenebuntur revelare ij quibus commiſſum eſt ſecretum (exceptis tamen Confeſſariis de quorum ſigillo nunc non eſt ſermo) ad impediendum damnum proximi.

De apertione autem litterarum quæ ſunt inſtar legatorum, quos violare jure naturali nefas eſt, dubium eſt, quando eſt peccatum mortale, quia antequam aperiantur, ſi ſciatur littera eſſe parui momenti, eſt tantum veniale, ſi gravis momenti, mortale; & ſi ignoretur, ut ſit ordinariè, an ſint gravis vel levis momenti, erit etiam mortale, inquit Toletus *l.* 8. *cap.* 46. Excipiuntur tamen aliqui caſus 1. Quando qui aperit, probabiliter cognoſcit conſcriptas eſſe in damnum proprium, vel alienum, ut ſic ſe ſervet indemnem. Quâ ratione in bello hoſtium litteræ ſine peccato intercipiuntur ad eorum ſecreta cognoſcenda, vel vitandas eorum inſidias. Ex hoc modo non exiſtimamus peccare mulierem, quæ cum virum habeat multas in damnum familiæ machinantem, ejus litteras aperit, ad avertendum malum à familia. 2. Cum Superiores religionum aut publici Reipublicæ miniſtri litteras aperiunt ſubditorum; vel ad ſubditos directas boni communis causâ. 3. qui legit ſperans rationabiliter id rati habituros vel mittentem, vel eum ad quem mittuntur, ſufficit quippe conſenſus expreſſus, vel rationabiliter præſumptus alterutrius.

Quæritur ſexageſimo primo quid inquiret Confeſſarius ſuper nono Præcepto, non concupiſces mulierem proximi.

Circa iſtud præceptum, eo magis decet inſtrui, quo difficilius & amarius eſt, animæ Deum diligenti, ſe ream ac convictam de peccato mortali in materiâ caſtitatis agnoſcere. Hoc enim ſuper omnia abhorrent ac metuunt caſtæ animæ, quæ Chriſto Virginis immaculatæ filio, ſe devoverunt: ac magis ſollicitæ ſunt, ea quæ pertinent ad iſtud præceptum, certiùs cognoſcant, ut magis ſecuræ ſint ac pacatæ, cum domandæ carni magis incumbunt. Ideò præter ea quæ ſuperius dicta ſunt in examine ſexti præcepti, quædam adhuc reſtant diſcutienda. Quare ad propoſitam quæſtionem *De examine IX. præcepti.*

Cogitatio & deſiderium. Reſpondetur interrogandum eſſe pœnitentem de turpibus cogitationibus, & deſideriis. Laborandum eſt autem hîc Confeſſario, ut diſtinguat ſimplices cogitationes à deſideriis; quia multi ea confundunt, ut ſæpe propter eam confuſionem, non ſatis appareat an pœnitens mortaliter, vel tantùm venialiter peccaverit, aut nullo modo.

Objectũ deſiderij. Et quidem ſi pœnitens deſideria turpia, id eſt, rerum turpium, & venerearum habuit, debet Confeſſarius expendere quodnam objectum habuerint: ſpecificantur enim ab objectis turpia deſideria, aliudque eſt deſiderium tangendi impudicè tantum, aliud deſiderium pollutionis, aliud deſiderium copulæ carnalis, ideóque ut copula carnalis cum uxoratâ, aliud peccatum à copulâ cum libera, reſciendum eſt in ſpecie quodnam fuerit objectum deſiderij, & quidnam appetiverit, aut deſideraverit pœnitens, quod ei licitum non fuerit. *Rogo*, ait D. Auguſtinus l. 4. contra Iulianum cap. 2. *Si in vobis eſt ullus ſenſus humanus, non poteſt & malum eſſe peccatum & bonum eſſe deſiderare peccatum.*

Vnde ſi pœnitens deſideravit aliquod objectum quod ſub conditione quam actu apponebat illicitum non erat, ejus deſiderium non erit malum malitiâ intrinſecâ quæ petitur ab objecto: poterit tamen eſſe malum malitiâ extrinſeca quæ petitur ab affectu aut aliis circumſtantiis, ut ſi ex tali deſiderio oriretur in carne titillatio carnis venerea, quæ ratione quantitatis & complacentiæ poſt advertentiam modò veniale, modò mortale peccatum eſt, cum ſit inchoatio quædam pollutionis in quam tandem deſinere poſſet.

Quod ſpectat autem ad cogitationes ſimplices, ſecluſo deſiderio peccati adimplendi, non ſunt tam gravia peccata ex ſe, ac ipſa deſideria: imò ſi cum animus ſeſe reflectit ſuper ipſas cogitationes, ipſas ingratas habet & improbat, ita ut velit non habere, nullum eſt peccatum, ſed potiùs meritum, nec opus eſt de eis confiteri. Quod ſi eas retineat aliquandiu animus, nec nitatur contra, tunc veniale peccatum eſt in negligentia illas à ſe repellendi, per aliam & meliorem mentis occupationem, niſi ſubſiſtat juſta cauſa.

Quod ſi verò diutius iis immoretur animus, ſine juſta cauſa, ſecluſo tamen deſiderio rem illicitam perpetrandi, veliſque voluntariè iis immorari animus ea ſatis perſpiciens: tunc conſiderandum eſt, an ex iis oriatur motus vehementior, quo ponitur in periculo pollutionis, vel in periculo deſi-

derandi illicita, & in hoc caſu peccata ſunt mortalia, propter adjunctam circunſtantiam quæ videtur exponenda in Confeſſione : non autem objecta ſpecifica harum cogitationum, juxta probabiliorem opinionem (non enim omnes in eo conveniunt) quam ſuadet & conſulit vir pius Ludovicus Granatenſis in ſecundo tractatu *Memorialis*, ubi nec verba impudica in ſpecie vult recenſenda, nec objecta inhoneſtarum cogitationum. Si, inquit, cogitatione peccaſti, ſat eſt ſi dicas : cogitationem inhoneſtam habui, & ei conſenſi vel in ea delectatus ſum, aut immoratus ſum : nec dicendum eſt, talia & talia cogitavi; ut dicunt aliqui, cum ſua magna erubeſcentia & confuſione & ſine neceſſitate.

Quòd ſi iſtæ cogitationes nec motú ita vehementem excitant, nec ponunt in periculo deſiderandi illicita, & ſejunctæ ſunt à delectatione in re cogitata illicita, non video qua ex parte dici poſſint peccata mortalia. Vt enim optimè probat Durandus in *ſec. diſt.* 39. *quæſt.* 2. Conſideratio mali non eſt mala, ſicut eſt electio mali, & quamuis ſe de illis accuſent tanquam de mortalibus peccatis, id fit quia bonarum mentium eſt ibi culpam agnoſcere, ubi non eſt; vel quia ſatis non diſcernunt periculum in quod incidunt per illas rerum turpium cogitationes.

Non debet autem facilè Confeſſarius in perſonis caſtitati addictis, & quibus horrori ſunt tam verba turpia, quam actus quilibet externi inhoneſti, ſuſpicari peccatum mortale, propter huiuſmodi cogitationes; non enim eas conſtituunt in tali periculo, ac eas quæ ſæpius luxuriæ peccato inquinantur. Quod enim periculoſum valde eſt uni, alteri non eſt, aut parùm admodum. Quare de his dicitur in Apocal. cap. 15. *Vidi tamquam mare vitreum & ſuper illud ſtantes qui vicerunt beſtiam & imaginem ejus & numerum nominis ejus.* Mare enim illud gloria eſt aut cœlum empireum, ſuper quo ſtant caſti victores beſtiæ, quæ eſt luxuria, & imaginis ejus, id eſt, cogitationum fœdarum, & numeri nominis ejus, id eſt multitudinis earumdem.

Perſonæ etiam hujuſmodi quæ caſtitatis zelo ducuntur, ſi quando improbant interius hujuſmodi cogitationes rerum turpium, ut aſſolent facere in primo earum intuitu, & non cito conquieſcit motus ex eis in carne excitatus, non debent propterea animo deſpondere, quaſi ſint in peccato mortali; tum quia motus ille carnis non ſubditur omnino poteſtati hominis, ſicut nec motus cordis, *Motus carnis.* ſicut alicubi notavit Ariſtoteles, refertque Viguerius in

Quod hic & per principia extrinſeca ex authoritate plurium, & per principia intrinſeca rationum ſufficienter probatum eſt, ut non ſit neceſſe circa hujuſmodi cogitationes vexare confitentes peccata ſua ſuperfluis interrogationibus.

Atque cum hæc ita ſint, ne tamen cuiquam, occaſione doctrinæ, videamur licentiam dare ad immorandum in cogitationibus rerum turpium, longè tutius eſſe aſſerimus inimicos iſtos perſequi, nec converti donec deficiant & memoranda verba Petri à Soto viri pij & timorati lect. 9. in tract. *de inſtitutione ſacerdotum* apud Hallum lib. 3. *de quinquepartita conſcientia c.* 29. hîc liber attexere. Vbi ait nonnulles excuſare multa, ut cum quis ſecuritate quadam ductus cogitationem quam in ſe advertit, negligit reprimere, ſed hic ante oculos habendum eſſe ſcripturam ſacram exhortari nos ad vigilem cuſtodiam noſtri ad non dormitandum nec oſcitandum inter inſultus inimicorum & tentationes: *omni cuſtodiâ*, inquit Sapiens, *ſerva cor tuum*, &c. & Dominus in Evangelio, *vigilate omni tempore orantes*. Et oblivio cuſtodiæ cordis à Propheta reprehenditur dicente: *Ephraim quaſi columba ſeducta non habens cor.* Sed & David conqueritur quod cor ejus dereliquit eum; non parum ergo timendum eſt à cogitationibus illicitis, quas oſcitanter repellimus: referre tamen in his omnibus qualis ſit uniuſcujuſque diſpoſitio; quare longe aliter, in his dubiis cenſendum eſt, de eo qui ſuper cuſtodiam ſui vigilat & alienus eſt à pravis affectibus, aliter de eo qui præceps in quæcumque illicita rapitur & ruit. Nec illud omittendum, quod in his motibus aliquando non ſtatim appetitus paret rationi; poſſunt itaque perſeverare nonnunquam renitente etiam ratione, ſed poſtquam perſeverant, poſtquam animadverſi ſunt, nec conſtat contradixiſſe rationem, timendum eſt valde eam conſenſiſſe, ſed dubia omnia relinquantur judicio Dei & humili pœnitentia illorum à Deo poſtulanda eſt venia, magiſque ait timendam eſſe culpam quàm ſecuritatem promittendam. Hæc ille, quæ nos per modum concilij proponimus, ut qui ſeveritatem in Theologis requirunt, habeant hîc, unde ſibi ſatisfiat, & viam excellentiorem illis demonſtremus. Quamvis qui mentis puritate nitet, ac ſcit ſe eam Dei miſericordiam conſequutum fuiſſe, contra alios immiti rigore non moveatur, ſciens humanam nihil eſſe virtutem, ſi eam virtus divina non juverit, ut benè monet Caſſianus *collat.* 12. c. 15.

Prov. 4.
Luc. 12.
Oſee 7.
Monitū.

Quæritur ſexageſimo ſecundo quid examinare debeat Confeſſarius in pœnitente, qui ſe accuſat de delectationibus in cogitando de rebus turpibus, quas tamen non deſideravit.

Non eſt aperta ſolutio præſentis quæſtionis propter varias opiniones de malitia delectationum ſuper cogitationibus rerum turpium. Primò enim non apparet ſatis quæ ſit illa delectatio, an ſcilicet ſit ſola delectatio ſpiritualis, & in ſola parte intellectuali permanens, qualis eſt illa quam habet ſuperbus dum cogitat de magnis honoribus; an vero ſit etiam delectatio corporalis quæ ſentitur in carne, ex commotione ſpirituum, dum anima de rebus turpibus cogitat. Eſt enim peculiare, ut bene advertit Baſilius Pontius de *Matrim. lib.* 10. *cap.* 16. §. 2. cogitationi rerum turpium, ut redundet ſtatim in appetitum inferiorem, accendatque ſanguinem & ſpiritus quoſdam commoveat; unde materia libidinis ex diverſis partibus congregata pruritum ac delectationem ſenſualem producit, quæ ſi vehementior, ac diuturnior fuerit, in pollutionem fœdam deſinit. Dubium eſt ergo an interrogandus ſit Pœnitens de priori delectatione mere ſpirituali, an de poſteriori.

Videtur autem ſupponendum quod maxime de illa poſteriori interrogandus ſit. Quod videtur obiter attigiſſe Bresſerus *de Conſcientia, lib.* 6. *cap.* 17. ubi tractans de malitia delectationis moroſæ, *num.* 216. aſſerit peccatum eſſe mortale, ſi ſit mora vel negligentia reſiſtendi, quamvis ſine affectu & periculo exequendi, ſitque de objecto graviter malo, & præceſſerit deliberatio. Ratio eſt quia illa delectatio actio eſt voluntatis; omnis autem actio voluntatis ſpecificabitur ab objecto: proindeque mala eſt mortaliter, ſi ſit malum mortaliter. Iuxta illud Oſee capite nono. *Facti ſunt abominabiles ſicut ea quæ dilexerunt.* Quod verũ eſt de delectatione non ſolum ſenſibilis appetitus ſenſitivi, accedente conſenſus voluntatis, ſed etiam hujus delectatione rationali. Præterea univerſim à natura deſtinata videtur hujuſmodi delectatio ad generationem in ſtatu matrimonij, ejus enim fini aliàs multum derogatur. Quod tamen intelligendum eſt de delectatione venerea, cum ſpirituum commotione, non ſola ſenſuali, quæ percipitur ex ſola rei conformitate cum ſenſu tactus, qualis percipi ſolet ex tactu ſerici & floris. Vbi totam ſuam diſceptationem reſtringit ad ſolam delectationem poſteriorem prædictam. *Delectatio gravis & levis.*

Quibus præſuppoſitis videtur expendendum eſſe in pœnitente, quodnam objectum mortaliterne malum, an venialiter.

Triplex ratio ſe habendi negative. fornicationem, intelligendum eſt, tentationem luxuriæ vincendam eſſe potius fugiendo quam reſiſtendo, quia continua ejus cogitatio potius auget incentivum peccati: fugit autem quis fornicationem quando ad alias cogitationes mentem revocat: tunc enim quaſi fugiendo poſitivè repellit. 2. Cauſa ab omnibus recepta, ſi ob id neceſſe eſſet, operationem honeſtam, utilem aut neceſſariam omittere, ut patet, in Confeſſariis, Medicis, Chirurgis. 3. Cauſa aſſignari ſolet contemptus iſtius motus ſed delectationis, quia exiſtimatur hoſtis infirmus & debilis, ut quando quis certus eſt quod non pertrahetur à tali delectatione ut conſentiat, quia qui ita contemnit delectationem, diſſentit ſaltem virtualiter & tantum eſt negligens in actu reprimendi eam. Hoc affirmat in *4. tract. de Euchar. quæſt.* 4. Adrianus, quamuis dicat in iſto caſu reperiri peccatum propter extrinſecas circunſtantias.

Eſt autem ratio cur in delectatione gravi neceſſario ad vitandum mortale debeat adhiberi diſſenſus poſitivus, quia delectatio illa gravis abripit, & propter ſui gravitatem urget hominem ad conſenſum & ad pollutionem, vixque ſui juris eſſe ſinit, niſi ſe opponat formaliter diſſentiendo ac improbando: Quod non habet locum cum tantum eſt levis & modica, quam & aliqui experiuntur citius deſiſtere per deſpectum ſimplicem: ſicut ſi parvus canis allatraret, quem tranſeuntes nequidem dignantur aſpicere. Favet autem huic doctrinæ, eamque non leviter confirmat Vaſquez 1.2. *quæſt.* 109. *diſp.* 189. *cap.* 14. ubi obſervat *num.* 120. victoriam tentationis, variis modis contingere poſſe. Primo ita ut per victoriam tentationis apud Deum vitam æternam mereamur. Secundo licet beatitudinem non mereamur, ei tamen viriliter reſiſtamus bono affectu contrario. Tertio ſine bono affectu contrario bono, ita ut ſolum non conſentiamus tentationi nec ab eâ moveamur. Quartò, denique uni tentationi reſiſtitur, conſentiendo alteri contrariæ: nam multa vitia inter ſe contraria eſſe perſpicuum eſt. Ex quorum modorum tertio patet, ſpeciem eſſe quandam victoriæ, ſe negativè habere. Qui modus etiam magi probatur in tentationibus blaſphemiæ contra Deum, quibus ſanctiores quandoque impetuntur aſtus dæmonis, quæ non melius ſuperantur quam per ſimplicem deſpectum.

Et de hac delectatione modicâ intellengendi ſunt plures authores qui dicunt licitum eſſe negativè ſe habere in delectatione carnali, nec teneri qui illam ſentit, obniti contra. Quemadmodum quis tenetur ignem extinguere, ſi poſſit, qui

jam domum conflagraturus eſt judicio ſuo: quod ſi ſciret nihil damni imminere ex proximo igne, nequaquam teneretur. Quare multum intereſt, ut unuſquiſque vires ſuas cognoſcat ſi quas habeat & quid valeant humeri in continuo pro caſtitate tuenda conflictu. Vnde Hieronymus Hangeſtus Doctor Pariſienſis, de quo jam pluries memini, *capite* 8. *Moralium*, ponatur inquit, motus illecebroſus qui non citò faciat periculum labendi in liberum conſenſum, diutius tamen continuatus faciat periculum: ille motus non repreſſus (quem pono voluntatem poſſe reprimere) tandem vitiabitur diutius continuatus, qui paululum continuatus non vitiabitur. In hoc probet ſeipſum homo. Nam ſecundùm maiorem vel minorem eius fragilitatem, atque infirmitatem maius vel minus imminet ei labendi periculum, quare plus vel minus tenebitur motum reprimere atque citiùs vel tardiùs reſecare.

Obiicies multas eſſe alias ſpecies delectationis iſtius venereæ: eſt enim delectatio in cogitationibus ipſis, eſt etiam delectatio in objecto ipſo.

Reſpondeo etſi poſſint hæc omnia à doctis diſtingui; tamen non videri neceſſe iſta omnia perquirere & ſcrutari in Confeſſione: nam alioqui oporteret & Confeſſarios & pœnitentes Metaphyſicos eſſe, ut iſta diſcernerent, in quibus non eſt minor difficultas quam in explicandis notionibus ac relationibus divinis in Theologiâ ſpeculativâ. Sufficit, ut optimè dicit Navarrus *de. pœnit. diſt.* 5. *in cap. Conſideret* confiteri ultimam ſpeciem vulgò notam. Eſt autem delectatio illa ſenſualis ultima quædam ſpecies vulgò Nota. Optime Magiſter Canus in relect. *de Pœnitent. parte 6.* Quando ſalva pietate id poſſumus, Confeſſionis jugum molle faciendum eſt, nec iniiciendi laquei potiſſimùm loco, qui in id paratus eſt, ut ab omnibus laqueis liberemur: ita ille. Attamen ſi quis doctior eſt in iſtis, accuſet ſe pro ſapientia ſua, fit enim per accidens, ut docti teneantur exactius quædam confiteri quam rudes & imperiti.

Eſt etiam probabile id quod docet Vaſquez *part. 2. tom. 2. diſp.* 112. *capite.* 2. Non eſſe neceſſe explicare circunſtantiam perſonæ imaginationi objectæ, vt ſi fuerit conjugata vel monialis, cum delectatio moroſa fuit ſine efficaci voluntate. Nec de hoc vexandi ſunt pœnitentes à Confeſſario.

Obiicies diſtinctionem illã delectationis quæ ſit vehemens & levis non probari à viris pleriſque prudentiſſimis, cum periculoſum ſit admittere in re venerea parvam & magnam quantitatem ſeu materiam. Cum enim omnis talis delecta-

lis Aquaviva. levitatem materiæ excuſare à peccato mortali, plurimum obeſſe poſſet non ſolum bonæ Societatis exiſtimationi, ſed etiam puritati morum, quam tum in noſtris, tum externis uberi ſemper facit Societas, & quia propter periculum in quod inducit, ac moralem impoſſibilitatem diſtinguendi practicè in re tam lubrica materiam levem à gravi, à doctis admodùm, gravibuſque Societatis Patribus, cum quibus negotium hoc communicavimus, in praxi omnino falſa, maximè periculoſa, ac puritati valde contraria judicatur, re maturè conſiderata, ſtatuendum in Domino duximus ne quis in Societate in poſterum vel publicè, vel privatim, non modo ut veram vel probabilem ſed ne ut tolerabilem quidem ulla ratione eam doceat aut placere ſibi ſignificet, aut ſecundum illam conſilium cuiquam det, quod omnibus in virtute ſanctæ obedientiæ præcipimus, & ſub pœna excommunicationis ac privationis lecturæ, vocis activæ, & paſſivæ, nec non etiam inhabilitatis ad quælibet officia, ac aliis pœnis arbitrio noſtro infligendis. Et ad profeſſionem tales intelligant ſe minime eſſe admittendos, & ubi de re ſatis conſtiterit, Provinciales ſtatim exequi debebunt, noſque primo quoque tempore monere, ut re examinata ſtatuere poſſimus; an qui rem tanti momenti, atque à nobis tam ſerio commendatam neglexerit, retineri in Societate expediat. Atque hæc interim, dum (quod futurum ſperamus) gravius aliquid in hanc doctrinam à ſuprema Romana ſede ſtatuatur. Volumus etiam ut poſt manifeſtationem hujus decreti, ſi quis in poſterum aliquem ex noſtris contra ſupradicta deliquiſſe noverit, teneatur in virtute ſanctæ obedientiæ ſuperiori aperire. Romæ. 24. Aprilis 1612. *Claudius Aquaviva.*

Fuit autem hoc Decretum tantæ authoritatis ut Thomas Sanchez qui *l. 9. de matrimonio diſp. 46. num. 7.* excuſaverat à mortali quaſdam venereas delectationes ratione parvitatis materiæ; id correxerit ſaltem ex aliqua parte *in ſumma l. 5. c. 6. num. 9.* docens in illis delectationibus ſi capiantur ex objecto gravis etiam ſecluſo periculo pollutionis & conſenſus in aliud objectum grave non reperiri parvitatem materiæ. Aitque hoc eſſe conformius Decretis Clementis VIII. & Pauli V. qui inquiſitoribus fidei denuntiari juſſerant aſſerentem in illis (nihil determinando de gravitate vel levitate) non committic crimen lethale. Quod ponderans prædictus Ioannes Caramuel *in Regulam D. Benedicti diſp. 30. n. 1053.* ait illum non propter id dicendum eſſe retractaſſe ſuam opinionem quam tenuit dum libere ſcripſit præceptoque

que Generalis coactum, nulla ratione ſolidiori ductum, ad contrariam menti ſuæ amplexandam. Sed hoc divinare eſt & velle arcana cordi penetrare. Non novum eſt Authores ſcribendo poſſe proficere ac mutare ſententias. Sicut aliud videtur judici irato, aliud cùm mentis eſt ſedatæ: non aliter accidit ſcriptoribus cum in variis temporibus, varias rerum circunſtantias perpendunt. Quidni in novâ lege fideles Rechabitæ inveniantur? Denique in iſtis rebus aliqua à deſidioſis ac negligentibus judicabuntur impoſſibilia, quæ à ſtudioſis & ſpiritualibus viri probabuntur. Tantum namque, vt ait Caſſianus *Collat.2.cap.16.* inter hominem diſtat & hominem, quantum & illa in quibus eorum animi tendit intentio ad invicem diſparantur, id eſt vel cœlum ab inferno, vel Chriſtus à Belial.

Quæritur ſexageſimò tertiò, quæ ſuper decimo præcepto perpendere opus eſt Confeſſario.

Avaritia duplex, inquit Caietanus in ſummula, verbo *Avaritia*, vna quæ opponitur juſtitiæ, qualis eſt furtum & fraudulentia, & eſt peccatum mortale manifeſtè; alia quæ opponitur liberalitati, ut eſt tenacium, & parcorum in dando, & hæc communiter eſt peccatum veniale. Vnde, Reſpondeo examinandum eſſe, an Pœnitens deſideravit domum, officia, ſtatus aut res alias ad proximum attinentes, vt viâ illicitâ ea poſſideret. Etenim peccatum mortale quod contra decimum præceptum committitur, maximè in deſiderio habendi bona proximi viâ illicitâ, putà fraude, dolo, furto, rapina, aut aliis artibus prohibitis, conſiſtit.

Quod ſi quis deſideraret bona proximi, ut ea poſſideret via licita, putà juſta emptione, aut liberali donatione proximi, ſi ita ferret caſus, tunc non eſt peccatum, vel tantum veniale, niſi in eo caſu in quo bona proximi, ita ſuperarent ſtatum & conditionem deſiderantis illa poſſidere, vt non immeritò cenſeretur illud deſiderium amor immoderatus divitiarum. Quamvis amor immoderatus divitiarum non tantum dicatur per reſpectum ad nimiam quantitatem rei deſideratæ: ſed etiam per reſpectum ad nimiam intentionem affectibus, vt ſi quis ita cogitaret aſſiduè de divitiis, ut proptereà, rerum aliarum ad ſalutem neceſſariarum oblivіſceretur, vel ita ardenter & tenaciter eas amaret, ut propter eas paratus eſſet præceptum aliquod divinum prætergredi, ut fit

tari, non reſtituere, dare ad uſuram, pauperi in extrema neceſſitate nihil largiri & ſimilia.

Vnde & idem Caietanus 2.2.*q*.118.*art*. 1. reſoluit ſemoto immoderato illo pecuniarum amore, unumquemque poſſe ſe ipſum, & ſuos reducere de operibus ſervilibus, & mechanicis ad honoratiorem ſtatum, per moderatas pecunias acquiſitas, quare fœlicitatis præſentis vitæ particeps eſſe poſſit ſecundùm ſuum modulum. Quam quidem felicitatem deſiderare ſibi, & ſuis rationi non eſt diſſentaneum. Addit ignobiliter natos qui ſe ſentiunt eximij & nobilis animi, ſi pecunias accumulant ad emendas dignitates & dominia, à rectæ rationis tramite non recedere.

Velle autem pecunias ſine fine congregare, mortale eſt. Quia pecuniæ ſunt organa & media ad ea quæ vitæ ſunt neceſſaria acquirenda: unde nunquam vult ſutor habere infinitas acus, nec faber infinitos martellos; denarij itaque, qui ſunt organa ad vitam noſtram ſuſtentandam, non ſunt appetendi in infinitum, ut bene ait Ægid. Romanus *quodlib*. 5. *q*.24.*pag*.358.

Invidia. Pertinet etiam ad peccata contra hoc decimum præceptum, peccatum invidiæ quæ etiam ſanctos adufſit, quâ quis dolet bono proximi, quod illud bonum videatur quodammodo imminuere ſtatum proprium: nam ſi quis doleat de bono proximi, quòd eo ſit indignus, eſt nemeſis, & indignatio quæ aliquando eſt ſine peccato, aliquando tantum veniale. Si verò doleat de bono illo quod proximus eo abutatur in malum, vel ne damnum recipiat à proximo, nullum ordinariè eſt peccatum. Si verò doleat de bono proximi ob eam rationem quod eo careat, non autem quod proximus habeat, vel non eſt peccatum, vel eſt tantum veniale, niſi ſit aliquod bonum eximium, & improportionatum omnino proprio ſtatui, tunc enim videtur ſtatuendum de eo dolere, ac de amore & deſiderio bonorum proximi quæ longè ſuperant ſtatum illius qui ea deſiderat.

Porro non omnis invidia propria peccatum eſt mortale, ſed tantum in duobus caſibus: primo, cùm advertit invidus, ſeſe premi dolore immerito, propter bonum proximi, nec conatur dolorem illum à ſe repellere, unde primi motus invidiæ non ſunt peccata mortalia, ſuntque multis fere naturales, & ſine peccato. Secundò cùm invidia eſt de bono aliquo notabili: nam invidia de rebus parvi momenti non eſt mortalis, qualis eſt illa puerorum, qui ſibi invident poma &

nuces. Quamvis autem bona temporalia valde modica ſint, ſi cum æternis comparentur, non deſinit tamen invidia hæc eſſe mortale peccatum, quia etſi parva ſint reſpectu æternorum, ſunt tamen in ſe ſatis magna, quod ſufficit ad peccatum mortale.

Quæritur ſexageſimo quarto, de peccatis in Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum.

Putant aliqui non poſſe peccari in unam perſonam divinam, quin peccetur in alias perſonas, quia habent eamdem bonitatem & eſſentiam. Hoc tamen verum eſt tantum ſi intelligatur quod non peccatur contra unam perſonam, quin etiam virtualiter contra alteram, propter ſummam eorum unionem: hoc tamen non impedit quin poſſit peccari actualiter contra unam ſolam perſonam: ratio eſt, quia ſymbolum continet tres articulos diſtinctos de tribus perſonis, unde poterit infidelitas & irreverentia committi contra unam perſonam ſolam; ſicut è contra poteſt deferri honor uni tantum perſonæ, ſicut facit Eccleſia quæ dirigit orationes ad Patrem & hymnum ad Spiritum ſanctum.

Advertendum tamen cùm dicitur peccata fieri in Patrem, alia in Filium, alia in Spiritum ſanctum, qualia ſunt peccata infirmitatis quæ ſunt in Patrem, ignorantiæ in Filium & malitiæ in Spiritum ſanctum: non dici iſtud propriè, quia ſingula ex his peccatis ſunt in omnes perſonas ſimul, ſed appropriatè, quia Patri appropriatur potentia, Filio ſapientia & Spiritui ſancto bonitas: unde peccatum quod eſt in voluntate non præcedente magna perturbatione aut paſſione, aut ignorantia, dicitur peccatum ex malitiâ contra Spiritum ſanctum.

Aſſignantur autem ſex modi aut ſpecies hujus peccati in Spiritum ſanctum, deſperatio, præſumptio, impugnatio veritatis agnitæ, invidentia fraternæ gratiæ, impœnitentia finalis, & obſtinatio; ad quorum evidentiorem notitiam ſciendum eſt attribui maximè Spiritui ſancto auxilia gratiæ prævenientis quibus peccatores ad pœnitendum movet; nam in hoc maximè elucescit bonitas Dei cum averſos à ſe & dignos pœnâ æternâ reconciliare ſatagit. Auxilia autem illa in ſex effectibus aut actionibus maximè conſiſtunt, quibus per ſex illos modos contradicit peccator reſiſtens Spiritui ſancto, ſicut Act. dicebat de Iudæis D. Stephanus, *Vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis*. Act. 7. *Sex modis reſiſtitur Sp. ſancto.*

Ac 1. ſpem iniicit de miſericordia conſequenda, & huic

motioni reſiſtit peccator per deſperationem, cùm putat ſe non poſſe dignè pœnitere pro gravitate peccati, exemplo Caïn dicentis Geneſ. *Major eſt iniquitas mea ut veniam merear*, quod fuit etiam peccatum Iudæ. Si autem diſcrederet quis poſſibilitatem remiſſionis, eſſet infidelitas.

Secundò incutit timorem de divina juſtitia, cui reſiſtit peccator ſi contra præſumat de divina miſericordia, quaſi ſine operibus iuſtitiæ illum ſaluare debeat.

Tertiò illuminat intellectum de veritatibus fidei & morum, quas ſi ex malitia & electione impugnat peccator non acquieſcendo, committit peccatum quod dicitur *impugnatio veritatis agnita*.

Quartò movet Deus ad deſiderandum ſalutem omnium, ut etiam propriam ſalutem deſiderat peccator. Si verò tanta eſt malitia in aliquo ut diſpliceat ipſi gratiam Dei in pluribus inveniri, cum velit plures damnari, committitur peccatum dictum, *invidentia fraterna gratia*.

Quintò provocat ad dolorem & deteſtationem rei quæ eſt contra reverentiam Deo debitam. Cui opponitur *finalis impœnitentia*, quæ non in eo ſita eſt, ut quis moriatur de facto impœnitens, ſed quia proponit numquam pœnitere, vt potius damnari quàm reſtituere, hoſtibus reconciliari, dimittere occaſiones proximas peccati &c.

Sextò tangit cor hominis ut proponat in futuro peccatum non reiterare, reſpuatque delectationes tranſitorias quæ auferant æternas. Contra quod eſt *obſtinatio in peccato*, quæ eſt propoſitum firmum non privandi ſe tranſitoriis delectationibus illicitis, ſed iis adhærendi.

Sunt igitur ſex modi ſeu ſpecies gratiæ prævenientis per ſex meatus quibus emanat nobis aqua Spir. Sancti ab illo magno torrente Dominicæ Paſſionis, ait Bretus *in 2. ſent. diſt.* 43.

Totidemque ſunt modi quibus reſiſtit peccator & maximè actui divini amoris ſe opponit in vacuum gratiam Dei accipiens. In quibus habet Confeſſarius quid in pleriſque pœnitentibus diligenter perpendat. Ex quibus etiam patet decipi eos qui ponunt in eo peccatum in Spir. ſanctum, quòd quis peccet cum propoſito pœnitendi, cum per oppoſitum committatur.

Quàm grave autem ſit reſiſtere gratiæ Spir. ſancti, rhetorica excurſione pluribus exaggerat Vueſtonus in *Coruſcationibus Evangelij*.

Quæritur ſexageſimò quintò, de examine eorum qui prævaricati ſunt contra leges ſuperiorum, ſeu ij Eccleſiaſtici fuerint, ſeu civiles & politici.

Supponendum eſt contra Gerſonis opinionem minimè admittendam *de vita ſpirituali lect.* 4. leges Eccleſiaſticas & civiles etiam quâ tales, ſunt, licèt non ſint aliunde per legem divinam aut naturalem latæ, obligare non poſſe ad culpam mortalem, contra D. Thomam 1.2. *quæſt.* 69. *art.* 5. Namque eſt evidens doctrina D. Pauli ad Rom. 13. *quæ autem à Deo ſunt, ordinata ſunt: itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit, Qui autem reſiſtunt, ſibi damnationem acquirunt.* Accedit ratio quod præceptum Patris poteſt obligare ad quidpiam faciendum ſub pœna mortis æternæ; at imperium principis ſupra ſubditos majus eſt imperio Patris ſupra Filios: illud enim bonum magis commune reſpicit, bonum ſcilicet regni aut civitatis, hoc bonum magis particulare: totum autem eſt excellentius parte. Vnde ſi pugnantia præciperent, potius principi quàm patri obediendum eſſet.

Lex triplex.

Supponendum rurſus triplicem diſtingui poſſe legem humanam, quoad præſens inſtitutum pertinet, moralem, purè pœnalem, & mixtam. Moralis eſt quæ abſolutè mores reſpicit præcipiendo aliquid ut fiat vel non fiat: purè pœnalis quæ nihil præcipiendo vel prohibendo pœnam ſtatuit aliquid facienti vel non facienti. Mixta eſt quæ præcipit vel prohibet aliquid, adjungendo inſuper pœnam prævaricatori. Vt ſi lex jubeat ire per aliquam viam, & non eunti hanc aut illam, mulctam imponat.

His præſuppoſitis, dubitatur primò an reus ſit peccati mortalis quiſquis legem moralem trangreſſus eſt ſciens & volens. Reſpondetur perſpiciendum eſſe quibus verbis expreſſæ ſint leges, & circa quam materiam gravem vel levem verſentur.

Quoad primum docet Navarrus *in manuali c.* 23. *num.* 9. non obligare ad mortale leges etiam canonicas quæ non habent verba præceptiva vel prohibitiva, ſed ſolum ordinativa vel conſtitutiva, etiamſi ſint imperativi modi, qualia ſunt illa *facite*, vel *faciant*, *dicant*, & ſimilia; & licet eos leges quæ habent verba præceptiva vel prohibitiva expreſsè obligent ad culpam, tamen quia iſta verba ſunt generalia & tam apta ad inducendam obligationem ad culpam venialem quàm ad mortalem, in dubio potius intelligenda erunt obligare ad venialem quàm ad mortalem. Lex enim humana non eſt majoris poteſtatis quā divina naturalis, quæ non ſemper obligat

ad mortale, ut patet in lege de non mentiendo: idcirco aliunde quam ex verbis præceptivis aut prohibitivis, dignoſcenda erit obligatio ad mortale vel veniale peccatum, unde

Quoad ſecundum; talis lex humana præceptiva vel prohibitiva dicenda erit obligare ad mortale quando eſt circa materiam talem quæ gravis cenſeatur & talis ut præbeat ſufficientem cauſam illam præcipienti, ut obliget ad mortale, multum enim eſt à ratione naturali alienum ut in politia ſpirituali obligentur homines pro re leviſſima ad pœnam æternam, cùm lex humana non poſſit in politia ſæculari pro quacumque re levi obligare ad mortem corporalem. Nec legiſlator poteſt ſine cauſa ex ratione quoduis præcipere ſub qualibet pœna, cum id tyrannum ſaperet. Vnus infert Rada Epiſcopus Pactenſis in 2. ſent. *controverſia* 20. *art*. 3. magnam eſſe illorum Prælatorum ignorantiam, præſertim religioſorũ, qui putant ſe poſſe ſubditos propter ſilentij violationem aut tardiorem ad Miſſam acceſſum, aut lactucæ manducationem ad mortale peccatum obligare, niſi tales eſſent circumſtantiæ, ut puta ſcandalum, quod merito poſſet Prælatus res illas leves ex ſe ſub pœnâ mortalis præcipere: & tamen in iſto caſu ſi ſcandalum eſſet & totalis cauſa legis, jam ipſa lex ſine revocatione Prælati deſineret obligare. Vt ſi prohibuiſſet acceſſum ad aliquam domum cauſa ſcandali, ceſſante ſcandalo, licitus fieret hujuſmodi acceſſus.

Leges religioſæ.

Quid vero ſi lex pœnam imponat tranſgreſſori, an vacabit culpa qui illam violabit, modo pœnam ſubeat? Quidam ſine diſtinctione eximunt à peccato tranſgreſſores legis quæ pœnam imponit. Sed minimè tuta eſt iſta via, & reſolutiones ſic generaliter expreſſæ errore non vacant: ideo perpendendum erit an lex ſit merè pœnalis vel mixta. In primo enim caſu valde eſt probabile non obligare ad mortale, quia tunc legiſlator nihil præcipit aut prohibet, ſed tantum pœnam decernit facienti hoc aut illud, vel omittenti: in ſecundo vero præcipit aut prohibet & idcirco debetur illi obedientia.

Nec obſtat quod ſit ejus intentio ſatis expreſſa in lege purè pœnali quod illud fiat: quia etſi intendat rem fieri vel non fieri, non tamen exprimit ſe obligare ut fiat vel non fiat. Duo enim illa valde diſtinguenda ſunt intendere ut res fiat vel non fiat: & intendere obligare ſub pœna peccati, ut fiat vel non fiat: ad hoc enim ultimum requiritur publicatio legis cum verbis hujuſmodi, quæ ſignificent obligationem ad culpam. Quid ſi enim voluerit legiſlator, ut per ſolam

timorem pœnæ inducantur ſubditi ad ſervandam legem ? cujuſmodi ſunt leges contentæ in ſtatutis Dominicanorum, aut FF. Minorum.

Quid ſi pœnitens legem humanam violavit ad vitandum aliquod incommodum in ſanitate aut in bonis fortunæ; vel ad vitandam mortem ? Quidam enim putant cum gravi aliquo incommodo leges humanas non poſſe conſcientias ligare, lex enim humana debet eſſe proportionata infirmitati humanæ. Ad hoc, conſiderandum eſt primo aliqua eſſe prohibita, quia ex ſe mala ſunt, ut homicidium, furtum, atque in his non poteſt excuſari homo propter incommoda, cum potius mortem ſubire debeat quàm has leges de iſtis violare: alia vero tantum mala ſunt quia prohibita, atque in his datur locus aliquis Epieicheiæ, quia cum tanto incommodo non intelligitur legiſlator leges ſuas ſtatuiſſe, ut cum ex jejunio aliquis infirmatur, ex obſervatione diei feſti in egeſtatem incidit, ſed hæc in particularibus caſibus melius definiri poterunt, cùm regula generalis vix dari poſſit. Nihilominus ſi ageretur de defenſione fidei, obligarent tales leges: & quando legiſlator prævidit tale incommodum aut periculum mortis, legemque tulit intuitu boni publici pro quo bonum particularium contemnit, ut cum tempore peſtis Epiſcopus præcipit Parochis reſidentiam: aut dux præcipit militibus ut aggrediantur hoſtem, vel inſultum in muros civitatis obſeſſæ faciant; in hujuſmodi enim pars pro ſalute totius exponitur & lex obligat ad ſui ipſius obſervationem.

Sed gravior reſtat difficultas an qui violavit legem pœnalem, ſeu purè pœnalem, ſeu mixtam, teneatur pœnam ſubire ante Iudicis condemnationem & ſententiam ab eo latam. v. g. an hæreticus teneatur bona ſua fiſco tradere, homicida patrui cujus hæreditatem adeptus eſt, renuntiare hæreditati, Simoniacus in beneficio illud cedere, nemine cogente. Hæc enim quæſtio plurimas eaſque graviſſimas involuit difficultates.

Communior autem eſt ſententia quam tuetur Caietanus in Commentariis *ad ſecundam ſecundæ. D. Thomæ, quæſt. 62. art. 3.* Pœnam ſtatutam in lege eſſe duplicem, unam cujus exequutio nullam actionem requirit, ut ſunt pœnæ cenſurarum irregularitatum: & hujuſmodi pœnæ ſententiam Iudicis non requirunt: aliæ ſunt quæ actionem aliquam requirunt, ut cum pœna imponitur mutilatio, ſolutio, incarceratio: hæ autem non obligant in conſcientia ante ſententiam Iudicis. Hanc autem ſententiam ſecutus eſt Alphonſus à *Executio pœnæ.*

Caſtro *de lege pœnali, lib.* 2. *c.* 4. Vbi accuratè quæſtionem hanc per plura capita diſcutit, profertque multa exempla legum pœnalium quæ ſine Iudicis ſententia obligant in conſcientia: refellit autem Cajetanum ex eo quod mori fame, & manere ſemper in carcere, nullam requirunt actionem: ad quæ tamen nullus poſſet cogi per ſententiam Iudicis ut ea ex ſe in conſcientia ſubiret.

In perplexa iſta quæſtione vix poſſet regula certa ſtatui quæ excluderet omnes caſus ſine exceptione. Quod probabilius dici aut cogitari poteſt, illud eſt primò, quod pœnæ quæ eſt privatio bonorum illorum quorum proprietas eſt veluti Eccleſiæ, poſſunt imponi violatoribus legis abſque eo quod neceſſe ſit alia judicis condemnatio: quo pacto excommunicationes privationeſque beneficiorum ac fructuum incurruntur in conſcientiâ per eos qui legem violant abſque ulteriori Iudicis condemnatione. Secundò, pœnæ illæ quæ difficiliores ſunt, ita ut vix ſperari poſſet homines velle illas ordinariè in ſeipſis cum ſuo magno incommodo exequi, non obligant in conſcientiâ violatores legum quibus impoſitæ abſque aliqua Iudicis ſententia: talis videtur pœna mutilationis, privationis omnium bonorum & ſimiles aliæ: quia cum lex debeat eſſe non nimis aſpera, ſed acommodata aliquo modo infirmitati humanæ: & durius eſſet quod aliquis illa contra ſe liberè exequeretur, æqua non eſſet lex, quæ ad tam difficilia adigeret hominum conſcientias: eſſet magis in laqueum animarum lex talis quæ tranſgreſſorem ſuum ad ſic in ſeipſum quodammodo ſæviendum obligaret.

Quid ſi pœnitens ſe accuſet quod Prælatum contempſerit; examinanda erit ratio, & modus contemptûs. Sunt enim aliqui Prælati qui quatenus tales perſonæ ſunt, poſſunt contemni à ſubditis parum æſtimando illos & malè de illis ſentiendo, cùm eorum ignorantia & malitia fuerit ſufficienter manifeſta: neque enim quis tenetur falſa pro veris ſentire. Quâ ratione Scotus in 4. *ſent. diſt.* 3. *quæſt.* 4. ait licere præceptum Superioris contemnere, judicando illud malum & contra rationem, cùm id ſatis evidens & notum fuerit, quia nullus tenetur rem aliter credere quàm eſt: & conſtat multorum Prælatorum præcepta eſſe injuſta; non licebit tamen Prælatum talem contemnere illi indignando aut conviciis afficiendo, juxta dictum Chriſti, Matth. 5. *Omnis qui iraſcitur fratri ſuo*, &c. ita idem Alphonſus lib. 1. *de lege pœnali* cap. 5.

Quæritur trigeſimo ſexto, de examine peccati ſuperbiæ.

Difficultas prima circa hoc quæſitum, conſiſtit in diſcernendo peccato ſuperbiæ à quibuſdam aliis illi affinibus. Diſcernitur autem per propriam definitionem quæ talis eſt. Superbia eſt *inordinatus amor propriæ excellentiæ, contemptiuus aliorum.* Quæ vltima particula eſt veluti character ſuperbiæ, eſt enim amor inordinatus propriæ excellentiæ in præſumptuoſo circa adminiſtrationes; in ambitioſo circa honores; in vano circa gloriam: ſed ſuperbus hoc habet ſibi proprium quod contemptor eſt aliorum, contemnit enim ſuperioritatem in ſuperioribus, æqualitatem in æqualibus, inferioritatem in inferioribus. Et ad hoc eum inclinat ſuperbia. Quod non facit præſumptio aut vana gloria. Nam ſuperbus pro opinione ſuæ excellentiæ deſpicit alios ac ſibi nititur ſubiicere: itaut ſicut per dignitates honorabiles ac potentatum quis acquirit ſibi jus prælationis ſuper alios, & ab aliquorum aliorum ſubjectione ſubtrahitur: ita per opinionem quam ſuperbus habet de ſua excellentia à ſubiectione eorum quibus vel de jure vel ex morali honeſtate ſubditus eſt ſe ſubtrahit, & alios multos qui nec iure nec ex morali honeſtate propter minorem excellentiam ſibi ſubditi ſunt, ſubiicere ſibi nititur. Vnde eſt contraria charitati, & de genere ſuo peccatum mortale eſt. Quæ omnia luculenter explicantur à Doctore Martino de Magiſtris in tractatu *de fortitudine.* *Definitio ſuperbiæ.*

Quia verò multa dubia ſolent virtutis ſtudioſos turbare, an peccauerint grauiter per ſuperbiam & per defectum humilitatis, quæ ſuperbiæ oppoſita eſt, iuvat ex eodem Authore aliquas concluſiones ad tollendos ſcrupulos excipere, folio 51. ejuſdem tractatus & ſequentibus.

Quæritur ſecundò, inquit, vtrum homo debeat ſe omnibus ſubiicere per humilitatem.

Arguetur quod ſic per illud ad Philip. 2. *in humilitate ſuperiores ſibi inuicem arbitrantes.* In oppoſitum arguitur nulla virtus inclinat ad id quod eſt contra rectam rationem, ſed contra rectam rationem eſt quod quis ſe cuilibet ſubjiciat.

Notandum eſt pro quæſtione quòd aliquis poteſt ſe ſubiicere alicui quadruplicitet, vno modo per obedientiæ promptitudinem: ſecundo modo per appreciationem; tertiò modo per actualem exhibitionem ſignorum exteriorum ſubiectionis; quarto modo per arduæ dignitatis vel adminiſtrationis ſuſceptionem.

Tunc ſit prima concluſio. Non inclinat humilitas habentem ipſam vt, vnicuique ſe ſubiiciat per obedientiam

promptitudinem. Probatur : non quilibet habet auctoritatem, nec etiam facultatem verè præcipiendi aut hortandi ſive admonendi reſpectu verè humilis , ut patet de ſimplicibus perſonis reſpectu eruditorum virorum : ergo humilitas iſtius viri eruditi non inclinat ipſum ad hoc quod cuilibet ſe per obedientiam ſubiiciat.

Secunda Concluſio , vera humilitas inclinat habentem, vt cuilibet rectè admonenti , ſeſe per obedientiæ promptitudinem ſubmittat. Probatur per auctoritatem Apoſtoli ante oppoſitum adductam. Secundo vera humilitas inclinat ad amplectendum & non contemnendum id quod ſecundum rectam rationem contemnendum non eſt, ſed rectè admonens ſecundùm rectam rationem non eſt contemnendus, ſed per obedientiæ obſequium amplectendus.

Tertia Concluſio, Non inclinat vera humilitas habentem eam ut unicuique ſimpliciter ſe ſubiiciat per appretiationem & æſtimationem. Probatur , vera appretiatio ſumenda eſt ſecundum comparationem bonorum ad bona & malorum ad mala ſive defectuum ad defectus. Sed poteſt verè humilis ſe comparare ad aliquem, quem patenter & latè excedit in bonis, & à quo patenter & verè exceditur in malis & defectibus : ergo non inclinatur ex humilitate ſua ad minus appretiandum ſe quam illum.

Secundò autem poteſt verè humilis in aliquo ſe magis appreciari quàm alium, aut in nullo. Non eſt dicendum quod in nullo, quia conſtat quod humilis Theologus ſecundum rectam rationem magis debet appreciari ſe in ſcientia Theologica & plus exiſtimare de ſe quam de ſimplici vetula, aut verè omnino inerudito , aliàs præſumeret ſi aſſumeret officium prædicandi, cum non unumquemque magis deberet æſtimare poſſe melius exercere officium illud quam ſe. Si in aliquo ergo, qua ratione in uno, eadem ratione & in tribus, & in quatuor , & in pluribus , & qua ratione in bonis, eadem ratione & malis & defectibus , & per conveniens ſimpliciter poteſt plus æſtimare de ſe quam de Petro vel Ioanne. Et hæc eſt ſententia expreſſa. B. Thomæ dicentis, non autem hoc humilitas requirit , ut aliquis id quod eſt Dei in ſeipſo ſubiiciat ei quod apparet eſſe Dei in altero , hoc eſt, non exigit humilitas ut illa bona quæ habet à Deo, æſtimet minora quàm bona quæ alius habere videtur à Deo. Sed ſine præjudicio humilitatis dona quæ ipſi acceperunt à Deo, poſſunt præferre donis quæ alij acceperunt à Deo; nam illi qui dona Dei participant cognoſcunt ea ſe habere à Deo , ſecundum illud primæ ad

Corinth. 2. Vt ſciamus quæ adeo donata ſunt nobis. Et de defectibus ſubjungit idem Doctor, ſimiliter etiam non hoc requirit ut aliquis id quod eſt ſuum, id eſt, defectus ſuos ſubiiciat ei quod eſt proximi, id eſt defectus proximi: ſubiiciuntur autem defectus noſtri defectibus aliorum, quando exiſtimamus defectus noſtros eſſe majores defectibus proximorum, & probat, alioqui oporteret quod humilis ſe reputaret majorem peccatorem quolibet alio.

Quarta concluſio. Humilitas vera habentem inclinat ut defectus ſuos ſubiiciat per apprecationem ſive magis per deteſtationem bonis laudabilibus quæ veriſimiliter æſtimat eſſe in alio. Probatur quia verè humilis omnia quæ facit ad dignitatem & contemptum hominis verè dignificat & contemnit, ſed ſecundum veritatem mala & defectus in quocumque ſint, ſunt vituperanda, bona verò ſunt apprecianda & laudanda: ergo vera humilitas inclinat habentem ad hoc quod defectus proprios deteſtetur & bona aliorum laudet & apprecietur.

Humilis verè judicat.

Quinta concluſio. Vera humilitas interdum inclinat habentem ut aliquos de defectibus ſuis ſubiiciat defectibus aliorum, & alios non ſubiiciat. Probatur quia ſecundum rei veritatem aliquando contingit, quod unus aut duo defectus qui ſunt in viro humili ſunt aliquibus defectibus qui ſunt in alio multo majores & aliquibus aliis notabiliter minores, ſed & ſecundum quod dictum eſt, verè humilis, verè judicat quantum poſſibile eſt. Igitur

Sexta concluſio. Verè humilis ſecundum inclinationem ſuæ humilitatis aliquando ſe ſubiicit per appreciationem & deteſtationem ei qui minor eſt & magis defectuoſus. Probo, & pono quod ſit aliquis hypocrita qui habeat ſigna multorum evidentia multarum virtutum, & nulla aut pauciſſima indicia vitiorum & defectuum. Tunc arguitur ſic, iſte humilis judicat de bonis, & malis alienis ſecundum ſigna quæ exterius apparent, ſed hujuſmodi ſigna probabiliter multum demonſtrant illum habere multò plura & majora bona quàm iſte habeat, & multò pauciores defectus: ergo plus debet eum appreciari quàm ſe, quamvis ſecundum veritatem non ſit magis appreciandus. Et hoc argumentum eſt efficacius ſi addatur caſui, cum non habeatur aliqua conjectura, nec ſuſpicio de falſitate illorum ſignorum exteriorum.

2. Vera Iuſtitia inclinat ut eum æſtimemus bonum quem neſcimus probabiliter eſſe malum, & ut facta proximiorum

promptitudinem. Probatur : non quilibet habet auctoritatem, nec etiam facultatem verè præcipiendi aut hortandi ſive admonendi reſpectu verè humilis , ut patet de ſimplicibus perſonis reſpectu eruditorum virorum : ergo humilitas iſtius viri eruditi non inclinat ipſum ad hoc quod cuilibet ſe per obedientiam ſubiiciat.

Secunda Concluſio , vera humilitas inclinat habentem, vt cuilibet rectè admonenti , ſeſè per obedientiæ promptitudinem ſubmittat. Probatur per auctoritatem Apoſtoli ante oppoſitum adductam. Secundo vera humilitas inclinat ad amplectendum & non contemnendum id quod ſecundum rectam rationem contemnendum non eſt, ſed rectè admonens ſecundùm rectam rationem non eſt contemnendus, ſed per obedientiæ obſequium amplectendus.

Tertia Concluſio , Non inclinat vera humilitas habentem eam ut unicuique ſimpliciter ſe ſubiiciat per appretiationem & æſtimationem. Probatur , vera appretiatio ſumenda eſt ſecundum comparationem bonorum ad bona & malorum ad mala ſive defectuum ad defectus. Sed poteſt verè humilis ſe comparare ad aliquem , quem patenter & latè excedit in bonis, & à quo patenter & verè exceditur in malis & defectibus : ergo non inclinatur ex humilitate ſua ad minus appretiandum ſe quam illum.

Secundò autem poteſt verè humilis in aliquo ſe magis appretiari quàm alium, aut in nullo. Non eſt dicendum quod in nullo, quia conſtat quod humilis Theologus ſecundum rectam rationem magis debet appreciari ſe in ſcientia Theologica & plus exiſtimare de ſe quam de ſimplici vetula, aut verè omnino inerudito , aliàs præſumeret ſi aſſumeret officium prædicandi, cum non unumquemque magis deberet æſtimare poſſe melius exercere officium illud quam ſe. Si in aliquo ergo, qua ratione in uno, eadem ratione & in tribus, & in quatuor, & in pluribus , & qua ratione in bonis, eadem ratione & malis & defectibus , & per conveniens ſimpliciter poteſt plus æſtimare de ſe quam de Petro vel Ioanne. Et hæc eſt ſententia expreſſa. B. Thomæ dicentis, non autem hoc humilitas requirit , ut aliquis id quod eſt Dei in ſeipſo ſubiiciat ei quod apparet eſſe Dei in altero , hoc eſt, non exigit humilitas ut illa bona quæ habet à Deo, æſtimet minora quàm bona quæ alius habere videtur à Deo. Sed ſine præjudicio humilitatis dona quæ ipſi acceperunt à Deo, poſſunt præferre donis quæ alij acceperunt à Deo; nam illi qui dona Dei participant cognoſcunt ea ſe habere à Deo , ſecundum illud primæ ad

Corinth. 2. *Vt ſciamus quæ adeo donata ſunt nobis.* Et de defectibus ſubjungit idem Doctor, ſimiliter etiam non hoc requirit ut aliquis id quod eſt ſuum, id eſt, defectus ſuos ſubiiciat ei quod eſt proximi, id eſt defectus proximi: ſubiiciuntur autem defectus noſtri defectibus aliorum, quando exiſtimamus defectus noſtros eſſe majores defectibus proximorum, & probat, alioqui oporteret quod humilis ſe reputaret majorem peccatorem quolibet alio.

Quarta concluſio. Humilitas vera habentem inclinat ut defectus ſuos ſubiiciat per appreciationem ſive magis per deteſtationem bonis laudabilibus quæ veriſimiliter æſtimat eſſe in alio. Probatur quia verè humilis omnia quæ facit ad dignitatem & contemptum hominis verè dignificat & contemnit, ſed ſecundum veritatem mala & defectus in quocumque ſint, ſunt vituperanda, bona verò ſunt appreciandа & laudanda: ergo vera humilitas inclinat habentem ad hoc quod defectus proprios deteſtetur & bona aliorum laudet & appretietur. *Humilis verè judicat.*

Quinta concluſio. Vera humilitas interdum inclinat habentem ut aliquos de defectibus ſuis ſubiiciat defectibus aliorum, & alios non ſubiiciat. Probatur quia ſecundum rei veritatem aliquando contingit, quod unus aut duo defectus qui ſunt in viro humili ſunt aliquibus defectibus qui ſunt in alio multo majores & aliquibus aliis notabiliter minores, ſed & ſecundum quod dictum eſt, verè humilis, verè judicat quantum poſſibile eſt. Igitur

Sexta concluſio. Verè humilis ſecundum inclinationem ſuæ humilitatis aliquando ſe ſubiicit per appreciationem & deteſtationem ei qui minor eſt & magis defectuoſus. Probo, & pono quod ſit aliquis hypocrita qui habeat ſigna multum evidentia multarum virtutum, & nulla aut pauciſſima indicia vitiorum & defectuum. Tunc arguitur ſic, iſte humilis judicat de bonis, & malis alienis ſecundum ſigna quæ exterius apparent, ſed hujuſmodi ſigna probabiliter multum demonſtrant illum habere multò plura & majora bona quàm iſte habeat, & multò pauciores defectus: ergo plus debet eum appreciari quàm ſe, quamvis ſecundum veritatem non ſit magis appreciandus. Et hoc argumentum eſt efficacius ſi addatur caſui, cum non habeatur aliqua conjectura, nec ſuſpicio de falſitate illorum ſignorum exteriorum.

2. Vera Iuſtitia inclinat ut eum æſtimemus bonum quem neſcimus probabiliter eſſe malum, & ut facta proximiorum

in meliorem partem interpretemur, ergo etiam vera humilitas inclinat vt eum magis, appreciemur, & nobis ipſis præferamus quem ſigna exteriora indicant & arguunt eſſe meliorem.

3. Ad hoc quod humilis magis apprecietur alterum quàm ſe, aut requiritur quod ille alter ſecundum rei veritatem ſit eo melior, aut ſufficit quod ſecundum ſigna exteriora quæ non ſunt ſuſpecta falſitatis appareat melior, ſi ſecundum habetur intentum cùm aliquis frequenter appareat talis qui ſecundum rei veritatem non eſt talis. Nec poteſt dici primum, quia non poſſumus ſcire de aliis à nobis qui ſunt boni vel mali niſi per ſigna exteriora bonitatis & malitiæ interioris quæ poſſunt eſſe falſa.

Septima concluſio, verè humilis ſecundum inclinationem ſui habitus non ſe omnibus ſecundum appreciationem ſubiicit qui ſunt eo ſecundum rei veritatem meliores. Probatur ſicut præcedens, quia contingit frequenter quod aliquis habens excellentem bonitatem nullis ſignis exterioribus eam manifeſtat. 2. quia contingit aliquando quod multas imperfectiones ſignis manifeſtat exterioribus ſicut legimus de quibuſdam ſapientibus viris qui ſimulaverunt inſaniam, & de quibuſdam doctis qui ad tempus ſimulaverunt ignorantiam, ſecundum illud Catonis, ſtultitiam ſimulare loco ſummæ prudentiæ eſt.

Octava concluſio, licèt vera humilitas exigat ut habens eam cuilibet alteri ſe ſubjiciat in ea re in qua ſe inferiorem eo indicat, non tamen exigit vt in qualibet alia ſe ſubiiciat. Probatur, quia, vt dictum eſt, poteſt aliquis eſſe inferior altero in vno, & ſuperior eo in alio. Putà Abbas eſt aliquo religioſorum ſuorum inferior in cognitione ſacrarum litterarum, & quo tamen eſt ſuperior auctoritate & dignitate, & ideo licet per veram humilitatem Abbas debeat ſe ſubjicere illi id eſt, minus de ſe exiſtimare quantum ad cognitionem ſacrarum litterarum, non tamen quantum ad auctoritatem regendi & adminiſtrandi, ſed ſine præiudicio ſuæ humilitatis ſe poteſt illi præferre in ea re in qua eum excellit.

Nona concluſio. Vera humilitas inclinat habentem eam vt exhibeat ſigna inferioritatis & ſubiectionis congrua & convenientia rei in qua ſe inferiorem cognoſcit illi quem in tali re inferiorem judicat, niſi ex hac ſignorum exhibitione alienæ ſalutis periculum veriſimiliter timeatur. Probatur, quia omnis magnanimus verè glorificat & virtutem alterius declarat, & manifeſtat; ſed non poteſt manifeſtare perfectionem

& virtutem alterius niſi per ſigna exteriora, igitur cum verè humilis ſit verè magnanimus, ſequitur quod verè humilis inclinatur per habitum ſuum exhibere ſigna exteriora ei à quo exceditur.

Dicitur autem in iſta concluſione ſigna conuenientia illi rei in qua alius excellit, quia hominibus ſecundum diverſitates excellentiæ diuerſa ſigna honoris exhibemus, ut dignitati & auctoritati primam vel ſecundam ſedem, ſcientiæ audiendi promptitudinem vel gradum conuenientem. Nec exigit humilitas quod propter vnam excellentiam tribuatur ſignum alterius, quamuis tamen aliqua ſigna ſint communia, quæ indifferenter pro diuerſis excellentiis tribuuntur.

Dicitur præterea in concluſione niſi ex hac ſignorum exhibitione, &c. Quia ſi ex tali exhibitione ſignorum veriſimiliter timeretur periculum alienæ ſalutis, quod tamen non timeretur non exhibendo talia ſigna, tunc verè humilis potius ceſſare debet ab hujuſmodi ſignorum exhibitione quam ea exhibere, ac ſi veriſimiliter timeretur quod propter hanc exhibitionem ſignorum ille cui exhiberentur, moueretur ad ſuperbiam & faſtum, & ad contemptum exhibentis vel aliorum, & hæc eſt humilitas quam nimiam appellat Auguſtinus in regula ſua, cùm ait. *Nedum nimium ſeruatur humilitas, regendi frangatur auctoritas.* Poſſet etiam ex hoc contingere quod hujuſmodi exhibens contemneretur non ſolum ab eo cui exhibet hujuſmodi ſigna, ſed etiam ab aliis quibus prodeſſe ad ſalutem ſolet, qui per talia ſigna intelligentes Prælatum ſuum quem putabant doctiſſimum ab alio quem parum doctum putant ſuperatum eſſe, mouebuntur ad minus æſtimandum de Prælato ſuo, & ad contemnendum prædicationes ſuas aut eas ſurdioribus auribus recipiendum, & tunc in iſtis caſibus ſufficeret quod apud ſe ſubjiceret alteri eum magis appreciando, & non oporteret quod appreciationem ſuam interiorem ſignis exterioribus exprimeret, & hæc eſt intentio beati Thomæ dicentis *quæſt.* 161. *art.* 3. *in reſp. ad* 3. quod humilitas ſicut & cæteræ virtutes in anima conſiſtit, & ideo poteſt homo ſecundum interiorem actum animæ alteri ſe ſubjicere ſine hoc quod occaſionem habeat alicujus quod pertineat ad detrimentum ſuæ ſalutis. Addit, ſi tamen aliquis quod debet faciat, & alij ex hoc occaſionem ſumant peccati, non imputatur humiliter agenti, quia ille non ſcandalizat quamuis alij ſcandaliſentur.

Decima concluſio : vera humilitas non inclinat habentem ut quemlibet alium in rerum arduarum ac difficilium adminiſtratione aut honorabilium graduum adeptione ſibi præferat. Probatur, quia verè humilis cognoſcit multos alios à ſe indignos eſſe tali adminiſtratione aut gradu, & judicat quod ſi talis indigno eſſet commiſſa tam gravis adminiſtratio vel animarum vel aliquarum rerum publicarum, ſalus Reipublicæ in gravia diſpendia vocaretur, ergo ſecundum judicium rectæ rationis non debet eos ſibi in talibus præferre.

Vndecima concluſio, vera humilitas exigit ut habens ipſam quemlibet alium quem ſcit ſuperiorem ſe in illis rebus & perfectionibus quæ ad gerendam adminiſtrationem illam requiruntur, ſibi præferat per apprecationem, non tamen per dignitatis vel adminiſtrationis geſtionem & aſſecutionem, hoc eſt, non tenetur facere vel niti quod alius adipiſcatur & non ipſe.

Prima pars eſt nota, & ſecunda probatur in caſu in quo utrique eorum ſufficeret ad gerendam hujuſmodi adminiſtrationem, non enim tenetur verè humilis ſemper eniti ut ſufficientiſſimus omnium gerendæ adminiſtrationi præferatur. Vbi autem unus ſic excederet quod ſufficeret ad gerendam adminiſtrationem, alius verò non ſufficeret ; tunc vera humilitas exigeretur ut indignitatis vel adminiſtrationis adeptione alium ſibi præferret.

Obligatio humilis in dubiis. Duodecima concluſio. Vera humilitas exigit ut habens ipſam unicuique ſibi cognito quoad perfectiones vel imperfectiones, vel quoad utrumque, de quo tamen probabiliter dubitat, an ſimpliciter excedat eum aut excellatur ab eo, ſe ſubjiciat per apprecationem & æſtimationem, & per ſigna exteriora hanc apprecationem indicantia, niſi caſus ſuprapoſitus impediat.

Probatur, quia vera humilitas hoc exigit ut de bonis noſtris parciùs, de malis verò latiùs quàm fieri poſſit judicemus, ita quod ſi quæ bona videamur habere antequam judicemus ita eſſe, diſcurramus an habeant integritatem omnium circumſtantiarum, vel omnium conditionum ad talia bona requiſitarum ; & ſi quæ mala ſint in nobis, aut eſſe videantur de quorum quantitate non ſumus omnino certi, vera humilitas exigit ut dubitemus ea eſſe multò majora quàm putamus, & nos nondum conſideraſſe aliquas circumſtantias, vel conditiones propter quas majora redduntur, imo etiam debemus dubitare eſſe in nobis nonnullos defectus quos nondũ advertimus, debemus etiam facta noſtra in deteriorem par-

tem ſemper interpretari. E contra autem circa bona aliorum nos habere debemus; nam ſi apprehendamus aliqua bona in proximo, debemus æſtimare poſſe eſſe in eo multa alia quæ ſunt occulta & ignota nobis. Et ſi appareant aliqui defectus, debemus æſtimare poſſe vel eſſe eos non eſſe vel tantos, vel tã multos quanti vel quam multi ſignis exterioribus eſſe oſtenduntur, & facta aliorum & maxima dubia in meliorem partem interpretari, ergo vera humilitas exigit ut in talibus nos modis dictos ſubjiciamus.

Decima-tertia concluſio. Cùm probabiliter æſtimamus alium pro bonis quæ in eo ſunt aliquam honeſtam adminiſtrationem poſſe bene gerere & de nobis ne id facere poſſimus, formidamus, nos illi alteri quoad adminiſtrationis ſuſceptionem ſubjicere ex vera humilitate debemus.

Probatur, quia non eſt conſentaneum rationi humilitatis quod quis ſe dignificet honoribus quibus neſcit ſe eſſe dignum, quia per hunc modum poſſet ſe dignificare honoribus quibus ſecundum rei veritatem non eſſet dignus, & tunc in Cænotem non in magnanimitatem laberetur, & ad hunc ſenſum & etiam ad ſenſum præcedentis concluſionis maximè intelligitur illud Apoſtoli Philipp. 2. *Superiores invicem arbitrantes*, ubi gloſſa, non hoc ita debemus æſtimare ut nos æſtimare fingamus, ſed verè æſtimemus eſſe poſſe aliquid occultum in alio quo nobis ſuperior ſit, ſi bonum noſtrum quo illo videmur ſuperiores eſſe non ſit occultum. *Obligatio humilis in duobus.*

Contra prædictas concluſiones arguitur, & primò contra concluſionem primam arguitur auctoritate Apoſtoli ad Philipp. 2. *in humilitate ſuperiores ſibi invicem arbitrantes*. Secundò nullus eſt in quo non ſit poſſibile eſſe aliquod occultum bonum excellentius bono quod eſt in nobis: Ergo nullus eſt quem nobis præferre non debeamus. Tertiò arguitur per illud 1. Petr. 2. *Subiecti eſtote omni creaturæ humanæ propter Deum.*

Ad primam reſpondeo quod Apoſtolus monet eos ad hoc quod alter alterum ſuperiorem arbitretur inter quos non eſt certa & notabilis differentia excellentiæ, & qui pro excellentiæ paritate vel ſecundum veritatem, vel ſecundum communem hominum æſtimationem poſſunt de primitate & gravium ac arduarum rerum adminiſtratione contendere, tales enim decet ut alter alterum ſibi præponat ſecundum quod dictum eſt in xij. & xiij. concluſionibus.

Ad ſecundum dico quod dupliciter poteſt contingere quod ſit aliquid occultum in aliquo: uno modo ſine proba-

bili conjectura : ſed ſolum ex hoc quod propter bonitatem diuinam æſtimamus Deum ſpargere occultè & ſecretè dona ſua, & multis ea conferre in quibus ea eſſe neſcimus, & hæc æſtimatio ſufficit ad hoc quod ſi dubitamus propter alias perfectiones quæ apparent in eo, an ille ſecundum veritatem ſit nobis præferendus ad hoc quod nos eum præferamus nobis, ſed non ſufficit ad hoc quod illum nobis præferre teneamur quem ſecundum ea quæ apparent exterius patenter ac nobiliter excedimus; alio modo poteſt hoc contingere cum coniectura probabili, & tunc poteſt eſſe coniectura tam vehemens & de tanto bono quod humilitas exigeret quod eum nobis præponeremus, ſed quia hoc non reperitur in unoquoque, imo fortè in paucis, ideo non exigit humilitas vt nos vnicuique ſubjiciamus.

Ad tertiam dico primò quod auctoritas illa intelligitur ſecundum præparationem animi. Aliter dico, vt patet ex deductione Petri, ipſe non intelligit quod quilibet debeat eſſe ſubjectus, ſed vult quod unuſquiſque exhibeat ſubiectionem creaturæ habenti in ſe auctoritatem, vel dominium, vel aliud ius excellentiæ: quod patet ex deductione ſuæ propoſitionis. *Subiecti eſtote omni creaturæ propter Deum, regi tanquam præcellenti, ſiue ducibus tanquam ab eo miſſis ad vindictam malorum, laudem autem bonorum*: Et paulò poſt, *ſerui ſubiecti eſtote in timore dominis non tantum bonis & modeſtis, ſed etiam diſcolis*: Et in principio ſequentis capituli, ſimiliter *& mulieres ſubditæ ſint viris ſuis*, &c. Ex quo textu patet quod Apoſtolus Petrus non intendit præcipere ſubjectionem vniuerſaliter ad omnem creaturam, ſed ad omnem eam quæ jus & auctoritatem habet in nos.

Contra tertiam Concluſionem arguitur ſic primò per illud Apoſtoli ad Philipp. 2. *ſuperiores inuicem arbitrantes*: & gloſſa ibidem dicit quod non hoc ita debemus æſtimare, vt nos æſtimare fingamus, ſed verè æſtimemus poſſe aliquid occultum eſſe in alio quo nobis ſit Superior. Ad iſtas duas auctoritates reſpondetur vt ſupra reſponſum eſt.

Contra duodecimam Concluſionem arguitur. Secundum ordinem charitatis magis tenemur nos diligere quàm proximum, ergo in caſu in quo dubitamus de proximo & nobis quis ſit præſtantior, debemus magis appreciari nos quàm proximum. 2. nulla virtus inclinat ad falſum, ſed poſſibile eſt quod ſtante tali dubitatione & toto caſu poſito in concluſione, proximus ſecundum rei veritatem ſit inferior nobis: ergo

non

non ſemper in tali caſu humilitas inclinat ad magis appreciandum proximum quàm nos ipſos; & patet convenientia, ponatur quod in rei veritate proximus ſit nobis inferior; tunc ſic per inclinationem humilitatis meæ dico ego, iſte eſt melior vel præſtantior me, vel aliud ſignum facio id ipſum ſignificans, vel in mente habeo conceptionem mentalem ſignificans illum eſſe meliorem, ſed hæc omnia ſunt falſa: ergo humilitas inclinat ad falſum. 3. omnis actus bonus moraliter eſt directus à prudentia & ſibi conformis, ſed iſte actus non eſt directus à prudentia, ſed potius ab errore, ergo non eſt bonus moraliter, & per conſequens non eſt actus humilitatis.

Ad primam concedo antecedens & nego conſequentiam, quia cum maiori dilectione noſtri fiat maior appreciatio proximi, vt conſtat, imo ex maiore dilectione noſtri potius contingit, quàm nos minus appretiemur in cauſa dictæ concluſionis.

Ad ſecundam dico quod virtus intellectualis quia eſt circa verum non inclinat ad falſum; ſed virtus moralis eſt circa bonum & non circa verum, ideo non eſt inconueniens, quod inclinet interdum ad falſum: iuſtitia enim inclinat interdum ad ferendam ſententiam falſam, quia inclinat ad ferendum eam ſecundum allegata & prolata, quæ aliquando ſunt falſa, & ſimiliter ipſa inclinat ad interpretandum in melius facta proximorum quæ dubia ſunt, & tamen multoties contingit quod illa interpretatio eſt falſa. Et liberalitas interdum ad dandum eleemoſynam huic quia pauper, & tamen contingit aliquando quod ille ſecundum rei veritatem non ſit pauper, & eodem modo de humilitate dicimus.

Sed ad iſta fortè dicetur quod licet iſta ſit falſa, iſte eſt melior; iſta tamen eſt vera, æſtimo iſtum meliorem, hoc autem ſecundum eſt actus humilitatis. Contra bene, ſequitur ego æſtimo eum meliorem; ergo in me eſt aliqua opinio qua ego opinor vel æſtimo eum meliorem; aut ergo illa opinio eſt vera vel falſa, ſi vera, hoc eſt contra caſum; ſi falſa, habetur intentum, ille enim qui dicit, credo Chriſtum natum de Virgine, habet duos actus, vnum directum cadentem ſuper illud obiectum quod eſt Chriſtum natum eſſe de Virgine, & alium reflexum cadentem ſuper primum actum, & poteſt eſſe ſecundus actus verus extenſo verbo credendi, primo non exiſtente vero.

At tertiam concedo maiorem & nego minorem, dico enim quod humilitas in caſu prædicto habet iſtum ſyllogiſmum prudentialem, cujus præmiſſæ ſunt veræ & ſimi-

liter concluſio, omnis proximus quem veriſimiliter dubito eſſe meliorem me, eſt à me plus appreciandus, ſed iſte proximus eſt talis: ergo ipſe eſt à me plus appreciandus: præmiſſæ enim huius ſyllogiſmi ſunt veræ & concluſio etiam eſt vera, & actus ſequens eſt concluſio ſimiliter huius prudentialis conformitatis.

Etſi dicatur ex veris nunquam poteſt ſequi niſi verum, ſed æſtimatio ſequens quæ eſt actus humilitatis eſt falſa: ergo concluſio illius ſimiliter eſt falſa. Reſpondetur quod ex aliquo ſequitur aliquid dupliciter: vno modo illatiuè, & ſic concedo majorem; & nego quod actus ille ſequatur ex præmiſſis illis vel ex concluſione illatiuè: alio modo cauſaliter & effectiuè, & ſic ego nego maiorem, & dico quod dictamen verum poteſt eſſe cauſa effectiua partialis alicuius opinionis falſæ, quod contingit in caſu de quo eſt quæſtio.

Ex his ita fusè explicatis intelligi poteſt ad dignoſcendam ſuperbiam alicuius examinandum eſſe contemptum quem de aliis habuit: nec temerariè iudicandum eſſe, quempiam peccare contra humilitatem quotieſcumque ſe aliis præfert in veritate, quam non deſtruit humilitatis virtus, ſed ponderandas eſſe rationes, ex quibus agnoſci poterit quoſdam non neceſſarias accuſationes de defectu humilitatis inſtituere ac ſæpius ingeminare ipſas.

Multa porrò ex his concluſionibus confirmat Nicolaus Abramus l. 3. *de mendacio & veritate, num.* 4. *& ſequent.* vbi & oſtendit S. Xauerium potuiſſe ſine humilitatis diſpendio B. Borgiæ tum caſtitati, tùm continentiæ ſuam virginitatem anteferre, quia ſecundum D. Thomam 2. 2. q. 61. art. 3. non hoc requirit humilitas, vt aliquis, id quod eſt ſuum in ſeipſo ſubiiciat ei quod hominis in proximo; alioquin oporteret, vt quilibet reputaret ſe majorem peccatorem quolibet alio, cùm tamen Apoſtolus abſque præjudicio humilitatis dicat: *nos natura Iudæi & non ex gentibus peccatores.*

Oſtendit etiam potuiſſe D. Petrum ſe Iuda deteriorem arbitrari ex animi demiſſione abſque eo quod falleretur aut mentiretur. Vnde enim ſcit Petrus an Iudas interiore mentis affectu qui ſoli Deo cognitus eſt iam emerſerit à peccato. Et vbi abundauerat delictum ibi ſuperabundet & gratia: ipſe autem adhuc hæreat in eodem luto, neque peccati ſordes abſterſerit aut abſterſurus ſit aliquando. Multas inſuper probabiles rationes ſuggerit charitas ad excuſandam atrocitatem peccati Iudæ, multas humilitas quibus proprium ſcelus quis poſſit exaggerare. Et ad aptam in hujuſmodi comparationem

neceſſe eſt vt optimum cum optimo & peſſimum cum peſſimo, tam in virtutibus quàm in vitiis conferatur, & ſubductis omnibus ſumma fiat earum rationum quibus alter alterum antecellit. Quæ nos ſpiritualibus viris magis perpendenda relinquimus.

Quæritur ſexageſimo ſeptimo, quid examinare debeat Confeſſarius in peccato gulæ, & circa ieiunii præceptum.

Reſpondetur debere examinare in nimiâ comeſtione aut compotatione, an fuerit facta cum notabili damno ſanitatis tam corporis quàm mentis; eſt enim peccatum mortale notabile detrimentum ſibi inferre, tam in comeſtione quam in potatione. Vnde comedere noxia ex appetitu gaſtrimargiæ, aut in tanta quantitate ex quâ morbus contrahatur, peccatum eſt mortale: item potare vſque ad priuationem rationis, ſi fiat cum aduertentiâ, eſt etiam peccatum mortale. Quod intelligitur de priuatione totali rationis. Si enim tantùm turbetur ratio aut phantaſia, vt cùm domus videtur gyrari & hujuſmodi, peccatum eſt veniale grauiſſimum & prope mortale, vt aſſerit Caietanus verbo *ebrietas* in Summulâ, omnia etiam peccata commiſſa ex ebrietate ſi præuideri potuerint, vt quia ebrius aliàs talia ſolebat perpetrare, imputantur ad culpam, ſicut docent communiter Theologi.

Extra præceptum Eccleſiæ, comedere, bibere, ſine illo notabili detrimento, mortale non eſt. Nec cenſetur à multis vomitus eſſe notabile detrimentum corporis; quare multi excuſant à mortali eos qui comedunt vſque ad vomitum. Vt idem Caietanus ibid. verbo *Gula*, qui vocat hoc peccatum veniale grauiſſimum: quod tamen alij negant, niſi fieret ex conſilio Medici, quo caſu id licitum eſſet propter ſanitatem.

Videtur tamen probabilius tam ebrietatem non omnino completam, quàm fœdam illam in comedendo ingluviem eſſe de genere eorum, quæ ſi rarò admodum fiant, probabiliter excuſari poſſint à mortali, non verò ſi frequentius. Quia tunc & præcaueri meliùs poſſunt, & notabile detrimentum inferunt.

Debet adhuc examinare; an pœnitens contra præceptum Eccleſiæ, vel abſtinentiam à carnibus, vel ieiunium non obſervaverit, ſine legitima ratione. Sequentes autem regulas poterit obſervare ad diſcernendum peccatum, quas tradit Martinus de Magiſtris in doctiſſimo ſuo libro *de temperantiâ*.

Prima eſt folio Mihi 84. liber enim non eſt ſatis accuratè per ſectiones aut capita digeſtus; abſtractio potiùs non eſt de ratione ieiunii. Probatur primò ex communi obſeruatione

Eccleſiæ, quæ ita obſervat ieiunium, vt licèt non liceat niſi ſemel comedere in die ieiunii, licet tamen pluries bibere; imò & ante prandium & pòſt circa noctem, & hoc tam de potu aquæ, quàm de potu vini. Conſideravit enim Eccleſia quòd pauci admodum poſſent abſtinere à potu poſt comeſtionem, & ideo noluit injicere laqueos peccati. Conſideravit etiam quòd pauci admodùm poſſent vti potu ante comeſtionem: & ſi hoc quis faciat, plus ex neceſſitate facit quàm ex voluptate, ideò ſuperfluum omnino reputavit, prohibere potum ante comeſtionem, & ideò multi Doctores videntur mihi inutiliter fatigari, inquirendo rationibus & argumentationibus, per quæ ieiunia ſolvantur. Recurrendum eſt enim ad inſtitutionem Eccleſiæ conſuetudine laudabili confirmatam, & ſecundùm hoc iudicandum eſt de ſolventibus vel non ſolventibus ieiunium.

Secunda regula eſt: Exigit jeiunium quadruplicem abſtinentiam, ſcilicet ſecundùm ſpeciem aliquam ciborum, quia exigit totalem ſubſtractionem carnium. Secundùm tempus, quia exigit vt non vtamur cibo ante duodecimam. Secundùm multitudinem refectionum, quia exigit vt nonniſi ſemel in die cibo reficiamur, & ſecundùm quantitatem cibi, quia exigit vt minore cibo vtamur, quàm vteremur regulariter cùm non ieiunamus. Addit tamen fol. 83. contrarians fini quem intendit Eccleſia non diſſolvit jeiunium. Probatur. Qui vtitur lautâ & longâ cœnâ die antecedente ieiunium, & in ieiunii prandio lautiore, quàm ſi non jeiunaret, vt non eſuriat ante prandium nec poſt, ille contranititur fini quem intendit Eccleſia, quia iſte intendit non eſurire & non affligi; & Eccleſia intendit quod eſuriat & affligatur, & tamen ſatisfacit præcepto Eccleſiæ.

Addit inſuper: præveniens refectio horam duodecimam, notabiliter ex causâ legitimâ facta non diſſolvit ieiunium. Probatur, quia abſtinentia illa æquivalet abſtinentiæ ieiunii: cauſa autem legitima poteſt eſſe aut ex complexione propriâ, quando quis non poteſt ſine notabili detrimento ſui corporis ferre vſque ad duodecimam ſtomachum vacuum cibo; poſt refectionem autem primam poteſt convenienter tempus reliquum abſtinere.

Item menſa nimiùm lauta aut per tempus diuturnius ſolvit ieiunium quarto modo. Patet. Omne ieiunium eſt parcimonia victus, ſed hujuſmodi menſa non eſt parcimonia victus, ſed potius victus notabiliter intemperatus.

Folio 88. Hora XII. non eſt accipienda ſecundùm exte-

mum rigorem menſuræ, ſed ſecundum groſſam æſtimationem. Probatur, quia ſi attenderetur extremus rigor, immitterentur varii, & perplexi ſcrupuli ieiunantibus, tum propter carentiam horologij in quibus non eſt, tum propter errorem horologij in quibus eſt, & tenerentur frequenter ieiunantes notabiliter poſtponere refectionẽ, vt in dubiis certius eligerẽt.

Idem folio 88. in refectione tempore ieiuniorum ſumenda; in abſtinentiâ ciborum, & in obligatione perſonarum, magis ad mores vtentium quàm ad inſtitutas leges ſeruanda eſt conſideratio, ita quòd leges de iis non obligant, niſi ſecundùm quod ſunt conſuetudine, & vtentium moribus approbatæ. Probat ex naturâ legis quæ moribus vtentium vel infirmatur vel confirmatur. Probat etiam ex Decreto Teleſphori Papæ, quo decreuit ieiunandum eſſe à quinquageſima vſque ad Paſcha, quod tamen decretum non eſt moribus vtentium approbatum; probat etiam ex Epiſt. D. Gregorij ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum, vbi ait. *De ipſa vero die Dominica hæſitamus quidnam dicendum ſit, cùm omnes laïci & ſæculares illa die plus ſolito cæteris diebus accuratiùs cibos carnium appetunt, & niſi noua quadam auiditate vſque ad mediam noctem ſe ingurgitant, non aliter ſe huius ſancti temporis obſeruationem ſuſcipere putant; quod utique non rationi, ſed voluptati, imò cuidam mentis cæcitati adſcribendum eſt, vnde nec à tali conſuetudine auerti poſſunt, & ideò ſuo ingenio relinquendi ſunt, ne fortè peiores exiſtant, ſi à tali conſuetudine prohibeantur*, vt enim ait Salomon, *qui nimiùm emungit, elicit ſanguinem.* Vnde infert decretum de non comedendis carnibus diebus Dominicis in quadrageſimâ nunquam habuiſſe vim legis quovſque fuiſſet moribus vtentium approbatum.

Item fol. 90. non omnes ad Eccleſiæ ieiunia tenentur. Probatur, nullus cui obſervatio ieiunij quantum eſt, ex conditione perſonæ diſtractiva, vel impeditiua eſt à puritate mentis ad ieiunium tenetur, *&c.* infirmis non valet ieiunium ad puritatem mentis, ſed nocet: vires enim infirmorum proſtratæ ſunt ex infirmitate, quare ſi adhuc ieiuniis proſternuntur, ita indiſponeretur corpus, vt eo anima vti non poſſet ad opera illa quæ exigit mentis puritas, *&c.* quando quis omittit ea quæ facere tenetur de neceſſitate ſalutis, non ſtat puritas mentis, ſed infirmus per ieiunium impeditur à debitâ alimentatione corporis ſui: nam debita alimentatio corporis infirmi exigit, ut non multum cibum ſimul aſſumat & frequentiùs ſumat propter vires debilitatas quæ parùm poſſunt

Item. Si mulier ſit prægnans aut naturæ debilis, aut ægrotet, ipſa tenetur dimittere ieiunium, prohibente viro, niſi de oppoſito ſibi conſtet manifeſtè, aut prohibitio viri eſt merè voluntaria, & in nullo prædictorum fundata, & tunc dico quod non debet dimittere, ſed potiùs debet obedire Eccleſiæ quàm marito.

Adverte tamen quòd in multis caſibus tenetur mulier dimittere ieiunia Eccleſiaſtica, viro prohibente, in quibus non teneretur viro non prohibente. Vnus eſt, vt ſi mulier non pendat tantum famulatum viro cùm ieiunat, quàm cùm non ieiunat. Alius eſt, ſi vir propter ieiunia vxoris ſentiat eam nimis frigidam, & minus aptam ad venerea, & videat ex hoc occaſionem adulterij ſibi oriri, aut è contra ſi ipſe velit continentiùs viuere in quadrageſima, & nihilominus percipiat quod uxor ieiuna ſiat ad luxuriam inflammatior, videtur quod mulier prohibente viro debet dimittere Eccleſiaſtica ieiunia, conſulerem tamen quod hoc faceret per conſilium prudentum. Probatur, quia in tali caſu ieiunia ſunt contraria puritati mentis & in ſalutis diſpendium.

Item fol. 92. Sed quæritur de intemperatis qui per longam & diuturnam intemperantiam acquiſiuerunt mores, & habitus vehementiſſimè in oppoſitum jeiunij inclinantes, adeò quod ieiunare eſt eis ſupra communem facultatem hominum, an tales propter hanc circumſtantiam excuſandi ſint à ieiuniis Eccleſiaſticis. Videtur quod non, quia ex culpa ſua reportarent commodum. Pro declaratione dubij dico probabiliter & ſine aſſertione. Primò quòd ſi illi qui inſtituerunt ieiunia, ſciuiſſent omnes homines eſſe tam vehementer inclinatos in oppoſitum ieiunij, ſive inclinatio in culpâ, ſiue ſine culpâ fuiſſet inducta, non inſtituiſſent tantam multitudinem ieiuniorum, *&c.* quia in tali caſu inſtituere ieiunia tam frequentia, non eſt aliud quàm laqueum tranſgreſſionis & damnationis injicere. Dico ſecundò quod Eccleſia non intendit tales ad jejunia Eccleſiaſtica ſic obligare, quin per ſuperiorem provideatur eis modo competenti. Patet, quia non intendit obligare ad jeiunia eos, qui ſunt in illâ conditione in qua ſi omnes eſſent neminem obligaret, *&c.* Quartò dico quod ſuperior loco ieiunii debet eis primo imponere abſtinentiam aliquam facilem, deinde arctare ad pauca ieiunia, deinde ad plura, & pedetentim eos ad Communem regulam reducere. Patet, quia hic eſt modus reſipiſcendi à magnis & multum radicatis vitiis. Quintò dico quòd talis, cùm ſuperior diſpenſat de ieiunio, tenetur aliquam facilem abſtinentiam ei

à ſuperiore impoſitam recipere, quia tenentur affligi, vt cæteri, & tenentur ſe paulatim ab hâc vehementi inclinatione pernicioſâ eximere.

Et ſi dicas quòd tales relinquendi ſunt illi gravi pœnæ & afflictioni propter culpas intemperantiæ ſuæ, dico quod Eccleſia non voluit non eſſe obligatos indiſpenſabiliter ad opus jeiunij, quod ratione circumſtantiæ eſt tam difficile, quod excedit communem hominum facultatem, & mavult ovem perditam in lenitate, & patientiâ reducere ad ovile quàm aſperitate flagellorum in luporum fauces impetere: tales enim quoad bonos mores ſunt adhuc ſicut pueri: imò ſicut nondum nati, & ideo ſuavi lacte non duro indigeſto pabulo nutriendi: & hoc poteſt confirmari per Thomam 2.2. *q.* 147. *a.* 4. in reſponſione ad quintum, &c.

Obiter autem annotamus quibuſdam viſum fuiſſe durius loquutum eſſe Martinum de Magiſtris in aſſertione de intemperantibus. Si quis tamen ex æquitate verba illius omnia perpendat, non ita abſurdam iudicabit. Favet quod annotavimus in additione noſtra ad ſummam Conciliorum in Concilio Mexicano an. 1585. tempore Xiſti V. vbi ita habetur: dies quibus Indi ieiunare tenentur ex conſtitutione fœlicis recordationis Pauli Papæ III. in primis omnes feriæ ſextæ quadrageſimæ, vigilia Nativitatis Domini noſtri Ieſu Chriſti & Sabbatum maioris hebdomadæ. Quòd verò videatur ſugillare inſtitutores ieiuniorum, fatemur id durius eſſe ſcriptum, excuſari tamen aliquo modo poteſt ex verbis D. Auguſtini Epiſtolâ ad Caſulanum, quæ hîc tranſcribere non vacat, vt ad Martinum revertamur.

Item innocentia & iuſtitia non ſunt conditiones excuſantes à ieiuniis Eccleſiaſticis; quia innocentia & juſtitia relinquit in homine ſubiectionem ad Legiſlatorem proximum, ſcilicet ad Eccleſiam vel ad ſummum Pontificem. Nam iuſtitia cum ſit membrum Eccleſiæ, & non ſit tota Eccleſia, nec caput Eccleſiæ, neceſſe eſt quod ſit membrum ſub capite.

Item, cùm circumſtantia aliquem excuſat à ieiunio, *&c.* melius eſt vt per ſuperiorem fiat diſpenſatio. Patet, concluſio quia in dubiis ſemper tutior pars eſt eligenda. Tum quia multi ſunt in cauſis ſuis favorabiles iudices. Tum tertiò quia ſuperior relaxando ieiunium, faciliùs eos ad aliquid abſtinentiæ, aut aliquid afflictiuum hortabitur. Præterea commonitos reddet, vt ipſi quibus plus conceditur quàm aliis, caveant ne Satanæ dolis pluſquàm cæteri illaqueentur, & hoc intelligit niſi nimium gravaretur accedendo ad ſuperiorem.

Item. Quibus eſt ieiunii relaxatus rigor, cavere debent, ne incautâ comeſtione ſint cæteris in ruinam & ſcandalum: & ille profectò ſibi conceſſo beneficio imprudenter abutitur qui gratiam ſibi factam in perniciem aliorum convertit, & ideò cavere debet excuſatus à ieiunio, ne aliis cognoſcentibus comedat, niſi ubi cauſa excuſationis eſt tam evidens, ut nullus dubitet eum eſſe propter huiuſmodi cauſam excuſatum.

Item folio 93. Obligatus ad ieiunium totius quadrageſimæ ſub pœna peccati mortalis, & ſolvens ieiunium primâ die, & ſecundâ die, & ſic de aliis volitione præcisè cadente ſuper vnum diem, quolibet die peccat mortaliter novo peccato, nec formaliter, nec virtualiter incluſo in primo peccato. Sed primâ die nolens ieiunare nolitione cadente ſupra quamlibet diem, & ſingulis diebus ſolvens ieiunium, non peccat ſingulis diebus novo peccato. Supponitur autem illa prima nolitio efficax, & imperativa exequutionis, & cæteræ nolitiones & omiſſiones ieiunii non ſunt niſi actus imperati à prima nolitione. Nullus autem actus imperatus, aut exterior addit bonitatem vel malitiam ſuper actum imperantem.

Item folio 94. Die ter aut quater comedens non toties peccat mortaliter quotiens pluſquam ſemel comedit. Quia talis poſtquam comedit ſecundâ vice, ceſſat obligatio ieiunii, cùm impoſſibile ſit illud ſervare, talis autem non tenetur niſi obligatione ieiunii.

Hæc nos raptim hinc & inde ex antiquo Doctore decerpſimus, omiſſis ſolutionibus ad rationes oppoſitas, quas in illo lector non inutiliter legere poterit, ſi fortè codicem Authoris nanciſcatur. Vix autem tam æqua, & rationabilia alibi reperientur de hac materia, & ex quibus magis inſtrui poſſit Confeſſarius ad iudicandum non ieiunantes in iudicio & æquitate.

Cuius ſententia quantumvis laxa quibuſdam videatur, ſtricta tamen eſt in comparatione ad modernos caſuum conſcientiæ præceptores. Inter quos Ioannes Sanchez in *ſelect. diſp.* 54. admittit ſumi poſſe prandium horâ vndecimâ matutinâ expreſsè; ſexagenariòs omnes quamuis adhuc fortes robore, eximit à lege ieiunii, quod in hac ætate natura prolabatur, & vergat ad interitum, ſitque per accidens quòd vnus ſit validior, eximit eos qui non poſſunt dormire niſi cœnâ captâ. Qui fatigantur ex itinere diurno, quamvis commodè in alium diem iter remittere potuiſſent. Plures denique liberat ab eadem lege ieiunii, quod idem videtur pluribus aliis.

Quare ſi non arrideat ſeverioribus quibuſdam antiqui huius Magiſtri Parienſis Doctrina, magis tamen expertis non omninò diſplicebit; & ſanè illi agant iuxta ſeveritatem ſibi magis arridentem, damnent omnes, ſi illis placeat, quicumque non ieiunant, ad excuſationes omnes omnium ſurdi ſint; eiiciant ab Eccleſiâ, & à communione, ſi illis ita libeat, quoſlibet fideles, qui jeiunium Quadrageſimæ integrum non ſervaverint. Dicam illis quod quondam Conſtantinus Magnus Aceſio Epiſcopo Novatiano dixit, qui pœnitentibus reconciliationem denegandam eſſe cum obſtinatione contendebat. *Erigito tibi ſcalam, Aceſi, & tu ſolus in cœlum aſcendito*, vt referunt Sozomenus l. 1. cap. 21. & Socrates lib. 1, cap. 17. apud Baronium anno Chriſti 325. Fateor me quondam zelo hoc ſine ſcientiâ abreptum fuiſſe, & non vni cauſam ægritudinum præbuiſſe, dum indiſcretè vix vlla audita excuſatione ad præceptum Eccleſiæ ſervandum inducerem in ipſo actu Confeſſionis Sacramentalis. Debebit igitur Confeſſarius vti virtute Epieicheiæ & difficultates ac excuſationes non ieiunantium ſuis ponderibus librare, nec facilè peccati mortalis reum & vitâ æternâ indignum iudicare qui vel non ſervat omninò, vel tantùm ex parte, jejunium Quadrageſimæ, non ex contemptu, ſed ex cauſâ aliquâ quæ multis videtur rationabilis.

Quod autem attinet ad parvam comeſtionem ſerotinam in diebus jeiuniorum, non eadem lex omnibus pro ea debet imponi; ſi quoad quantitatem, non excedat quartam partem prandii ſoliti, non videtur multùm vituperanda. Debent conſiderari perſonæ, inter quas vni ſatis eſt quod alij parùm aut nimiùm. Debet etiam haberi ratio conſuetudinis quæ inter plurimos etiam probabilis pietatis, introducta eſt, & tolerabilius eſt vt aliqui parùm excedant in illâ cœnulâ, quàm omninò non ieiunent, quia exceſſus ille non excedit ordinariè limites venialis peccati, omiſſio verò jeiunii ſine cauſâ rationabili, peccatum mortale inducit. Poſſet ex iuſta aliqua cauſa mane ſumi collatio illa ſerotina, & differri ad veſperam comeſtio integra, vt ſi quis non poſſet aliter ieiunare, vel non poſſet dormire, niſi cænaſſet. *In his rebus*, ait D. Auguſtinus Epiſt. 86. ad Caſulanum, *in quibus nihil certi ſtatuit ſcrippetura diuina, mos populi Dei vel inſtituta maiorum pro lege tenenda ſunt.*

Prædictus Sanchius diſp. 52. exiſtimat ſumi poſſe in illâ cœnulâ nocturnâ dimidiam libram ex pane & oleribus, arborúmve fructibus conſtantem. Citatque Azorium *tom.* 1.

*in moral.l.7.cap.*8. in medio,*q.*8. quæ dimidia libra non eſt Mathematicè ponderanda, ſed moraliter. Nec obſtat quòd aliquis maneat ſaturatus ſumptâ dimidiâ librâ; nam id per accidens contingit, quia non debet eſſe peioris conditionis. Quod vltimum dictum non placet: nam cùm iſta ſint moraliter ponderanda, illéque utatur hoc modo duplici refectione integra, non cenſetur ieiunare.

Solet autem à pleriſque nobilibus & diuitibus qui ampliorem habent familiam quæri an teneantur cogere domeſticos ſeruos & ancillas, filios & filias ad ieiunium, & cœnam illis non ſubminiſtrare, quia videntur cooperari ad malum ſi illis cœnam ſubminiſtrent, ſi verò denegent, forſan peius accidit, dum illi detrahunt & murmurant, atque aliunde ſæpe eam conquirunt. In hac difficultate quæ ſatis frequenter occurrit, cenſet Thomas Sanchez *Conciliorum Moralium l.* 5. *cap.*1. *dubio* 17. teneri patres familias præbere ſuis famulis ſufficiens alimentum vt poſſint ieiunare, ſi commodè poſſint. Teneri etiam monere vt ieiunent, non tamen cogere & compellere, quia Domini non habent curam ſpiritualem famulorum vt Epiſcopi. Quod ſpectat autem ad filios, tenetur quantum in ſe eſt, eos cohibere à peccato & eos educare in diſciplina & correctione Domini, vt ait Apoſtolus ad *Ephes.* 6. idcirco debet eis denegare cœnam ſi ex iuſta aliquâ cauſâ à ieiunio non excuſentur. Si tamen denegatio illa nihil prodeſſet, quia filius non obedit patri propter proterviam & cum alio cœnaturus ſit, ad hoc pater non tenetur.

Quid verò cenſendum ſit de hoſpitibus publicis qui aduenientibus peregrinis cœnam parant in diebus ieiuniorum, eoſdem excuſat prædictus author, laudatque Angles pro ſuâ ſententiâ, quia in hoc proprium munus exequuntur, relinquuntque vnumquemque ſuæ conſcientiæ, *ibidem dubio* 16.

Dices & patremfamilias & hoſpites illos & caupones cooperari ad malum, ſi fortè aliqui non ſeruent ieiunium ad quod tenentur. Difficilis ſemper mihi viſa eſt hæc obiectio, vt pleriſque non placeat hæc licentia patrumfamilias & hoſpitum; conſideret tamen qui angitur hac difficultate, num excuſari poſſint per illa quæ ſcribit Ioannes Sanchez in *ſelect. diſp.*8.*num.*8. vbi ait, dum adeſt iuſta cauſa agendi actionem in ſe bonam, vitiatam verò ſolum ex defectu & malitiâ petentis illam fieri, agentem tunc non cooperari formaliter ad malitiam: cooperaretur tamen ſi nullâ oblatâ causâ actionem exerceret ad petitionem iniquè vtentis. Hoc ſolum

nunc occurrit quod reſpondeamus ad difficilem illam obiectionem.

Nec verò mirum eſſe debet ſi tot ſint diſpenſationes in lege Eccleſiaſticâ de jejunio, cùm vix vllæ ſint in legibus diuinis;nam leges diuinæ per ſe afferunt ſanctitatem, includiturque in ipſis ipſa ſanctitas, non ſic autem eſt de legibus Eccleſiaſticis. Accedit & alia ratio quòd lex quadrageſimæ lata eſt ab Apoſtolis initio naſcentis Eccleſiæ, in ipſo feruore primo Chriſtianæ Religionis, cùm Chriſtiani quilibet ad cruces & martyria quælibet parati erant, nedum ad ieiunia Quadrageſimæ: vnde modò refrigeſcente charitate, non mirum ſi diſpenſationes neceſſariæ ſint, maximè cùm in aliis legibus de triplici communione per ſingulos annos, & conſequenter de Confeſſione diſpenſatum ſit ab Eccleſia: nihil autem hactenus de rigore ieiunii Quadrageſimæ relaxatum ſit per aliquam legem moderantem.

Denique placet hîc addere ex D. Auguſtino l. 2. de doctrinâ Chriſtianâ, cap. 12. *Fieri poteſt vt ſine aliquo vitio, pretioſiſſimo cibo ſapiens vtatur, inſipiens autem fœdiſſimâ gulæ flammâ in viliſſimum ardeſcat.*

Quæritur ſexageſimo octauo quid expendere debeat Confeſſarius ſuper pœnitentibus, qui, cùm publicantur aut cum publicata ſunt monitoria, nolunt reuelare.

Reſpondetur in genere loquendo quoſcumque fideles obligari in conſcientiâ Eccleſiæ obedire, & reuelare ea quæ ſciunt cùm publicantur ad hunc finem litteræ monitoriæ ſub pœna excommunicationis. Attamen multa ſunt propter quæ excuſantur aliqui ab incurrendâ excommunicationis pœnâ, ſi non reuelent ea quæ ſciunt, & hæc ſunt quæ perpendere debet Confeſſarius, vt rectum ferat iudicium ſuper pœnitentes.

Primò autem debet Confeſſarius expendere, an ſit cauſa criminalis vel ciuilis. Si enim monitoriæ litteræ iubeant reuelari reum alicuius homicidii pro quo mors ipſi reo imminet, probabile eſt neminem teneri ad reuelandum vi monitorij: etenim Eccleſia neſcit ſanguinem, nec ipſa vult & intendit, ad effundendum ſanguinem, cooperari. Vnde refert Barboſa de officio & poteſtate Epiſcopi parte 2. allegatione 96. monitoria in criminalibus non concedi ad euitandam irregularitatem. Vnde & ex ſtylo Curiæ Romanæ & Generalis Diœceſanorum vſu in ipſis monitoriis ponitur clauſula: *Nolumus autem quod ex reuelatione huiuſmodi, ſi eam fieri* *Cauſa criminalis & ciuilis.*

contingat niſi pro ciuili intereſſe & ciuiliter tantùm agi poſſit, aliàs reuelatio ipſa neque in iudicio, neque extra fidem fatiat. Ita quoque ſtatuit Pius V. in D. ſuâ conſtitutione, & Concilium Tridentinum *ſeſſ. 25. cap. 3.* permittit tantùm gladio ſpirituali cenſuræ vti in delinquentes in cauſis criminalibus, hoc eſt in reos ipſos. Quaſi non concederet vt in alios diſtringeretur gladius Eccleſiaſticus in cauſis criminalibus. Quia tamen non eſt praxis omnium Diœceſeon, rem non aſſerimus, ſed magnis Doctoribus diſcutiendam relinquimus. Monitoria ergo obligant cùm agitur de ciuili intereſſe ad recuperandas res deperditas aut ablatas, aut authorem alicujus damni, vt illud civiliter reſarciat.

Cauſæ non reuelandi.

Notant autem Theologi morales multas cauſas quæ excuſant à revelatione. Primò enim qui rem ipſam detinet, non tenetur ad ſeipſum patefaciendum, quia nemo ſe infamare debet, & accuſatus de delicto non tenetur illud confiteri, niſi fides illi fiat ſemiplenè illud eſſe probatum. Tenetur tamen rem ipſam ſecretè reſtituere, ſi eſt iniuſtus detentor, & ſi poſſit. Quòd ſi rem detineat titulo iuſtæ compenſationis, non tenetur, quia nihil alienum iniuſtè detinet.

Secundò qui habet ſcripturas non tenetur revelare nec exhibere, ſi inde grave damnum pateretur, vt cùm ex earum exhibitione jus illius maximè infirmaretur, cùm edere actori inſtrumenta contra ſe reus non teneatur; eſt enim illud nimis durum. Habens ſcripturas iuſtè, inquit Corradus 1. parte *quæſito* 171. in *additione*, ſi timeat magnum in ſuis rebus diſpendium, non tenetur prodere vi excommunicationis. Alij tamen limitant, ſi illæ ſcripturæ nullatenùs jus alterius confirment.

Tertiò non tenentur reuelare qui de iure non poſſunt compelli, vt teſtes ſint. Vt ſunt conſanguinei omnes in primo gradu. Excipitur tamen crimen læſæ majeſtatis.

Quartò qui ſciunt ſub ſecreto naturali tantùm & non alia via; niſi ad impediendum aliquod delictum quod vergeret in notabile detrimentum vel publicum vel priuatum alicuius perſonæ, vel niſi ſit impedimentum Matrimonii inter nubere volentes, ad quod reticendum non poteſt obligare ſecretum commiſſum, imò nec iuramentum.

Quintò qui ſciunt tantum ab iis qui parum fide digni ſunt, vel à perſonis ignotis, vel nihil certum ſcientibus: ſcire autem eſt veritatem viſu vel alio corporis ſenſu perceptam mente retinere. Ratio eſt quia parùm certa revelans periculo levitatis & mendacii ſe exponit & reum periculo damni

iniuſti, vnde nec tenetur perſonas indicare à quibus rem tenuit. Dicuntur iſta (*des oüy dire de ville*) rumores incerti.

Sextò cùm iam revelavit is à quo didiciſti; non teneris ampliùs reuelare; nam judex ex eo teſtimonio certior fieri non poteſt.

Septimò cùm quis ex revelatione timet ſibi graue aliquod damnum ex inimicitiâ capitali quam contraher. Vnde cum dominus alicuius pagi minatur omnibus ruſticis, & eſt vir ſævus & meritò metuendus, videntur excuſari ruſtici illius ſubditi, ſi non reuelent aliquid contra ipſum.

Octavò non tenetur aliquis revelare juſtum compenſatorem, alij etiam addunt eum qui in grauiſſima neceſſitate accepit, & quem bene noueris non poſſe tunc reſtituere, cùm literæ monitoriales non poſſint nec debeant aliter intelligi, quàm de iniuſtâ detentione. Simili ratione non tenetur quis revelare eum etiam qui per ignorantiam aliquid commiſit, nec eum etiam qui ſine peccato aliquid fecit, aut alicui occaſio damni extitit ſine ſuâ culpâ; talis eſt de quo ſcribit D. Auguſtinus *Epiſt.*154. Neque enim reus eſt Chriſtianus ſi bos eius vel equus aliquem occidat: aut ideo non debent eius boves habere cornua, aut equus vngulas, aut dentes canis. *Abſit vt quæ propter bonum aut licitum, facimus aut habemus, ſi quid per hæc præter noſtram voluntatem cuiquam malè acciderit, nobis imputetur.* Sic cùm quis vellet litigantes & pugnantes inter ſe ſeparare, pugnacem & obſtinatam mulierem pugno percuſſit, quòd nollet deſiſtere à pugna, eo fine vt ſepararetur. Hæc autem obtinuit monitoriales litteras, ut teſtimonium haberet contra eum à quo pacis causâ percuſſa erat; ſane non tenebantur reuelare qui rem viderant.

Nonò non tenetur denuntiare qui tempore publicationis degebat extra territorium Epiſcopi excommunicantis, & tempore dierum intra quos revelatio debebat fieri, quia Superior non poteſt cenſuris ligare exiſtentes extra territorium. Vnde ſi redeant aliqui poſt publicationem, & dies præfixos ad revelandum, qui aliquando ſunt ſex, aliquando quindecim pro libito Epiſcopi, non tenebuntur reuelare, modò poſt primam publicationem non exierint extra Diœceſim. Si quis verò elapſis diebus non revelavit, manet excommunicatus quouſque revelaverit, vt tenetur, vſque ad triennium.

Licet autem has exceptiones multi Authores approbent, quilibet tamen iis ex proprio ſenſu fidere non debet, ne monitoria fruſtratoria remaneant & impunita crimina. Cautela

igitur vti præſtat, ut qui aliqua ex prædictis exceptionibus vti ſe poſſe cenſuerit, peritum confeſſarium adeat, qui rei veritate perpensâ dicat, an teneatur vel non teneatur revelare.

Addendum eſt autem iis cùm judex procedit per inquiſitionem generalem, vt ſciat quis commiſerit furtum vel aliud crimen, non teneri aliquem reuelare authorem illius, quamdiù crimen eſt omninò occultum quoad illum, & ipſe non eſt vllo modo diffamatus propter illud, nec accuſatus. Niſi tamen revelatio cenſeatur neceſſaria ad emendationem rei; tunc enim poterit reuelare Superiori vt patri, non vt iudici; vel niſi ſit neceſſaria ad avertendum grave damnum proximi ſeu temporale, ſeu ſpirituale: tunc enim non eſt habenda ratio famæ, vt notat Petrus à ſancto Ioſeph, in Summa Caſuum, *de octavo præcepto decalogi, art.* 4.

Et ſi author furti non poſſit tunc reddere propter inopiam, non tenetur quis eum reuelare, quia detentio tunc non eſt iniuſta, tenetur autem qui ſcit illum eſſe authorem furti, monere, vt quamprimùm poſſit reſtituat, & ſi intra terminum præfixum per reuelationem non reſtituat, cùm poſſit, debet reuelare iudici: ita prædictus à ſancto Ioſeph ibidem art. 6.

Quibus addendum vt cùm excommunicatus ob furtum aut aliam obligationem reſtituendi, non habet præ egeſtate vnde reddat, abſolvi poſſit ab excommunicatione & promiſſione, cum hac monitione, quòd ſi non reſtituat tunc cùm primùm poterit, in priorem excommunicationem incidet, ſecundùm Bullam Pij V. an. 1568. & Bullam Gregorij XIII. an. 1572. vt teſtatur Corradus 1. parte *quæſito* 172.

Quid verò ſi agatur de revelando crimine quod ſcis omninò emendatum fuiſſe, nec ſilentium vergere in cuiuſquam detrimentum? Probabile eſt etiam nullum teneri ad reuelationem qui iſtud certè ſciuerit. Vnde ſi mallet quis ſuis expenſis occultè ſatisfacere parti læſæ, quàm revelare perſonam ſibi notam & familiarem, cuius offenſionem vereretur incurrere, ut aliàs quibuſdam conſuluimus, qui ad hoc magis diſpoſiti erant quàm ad revelandum, non tenentur revelare ampliùs; finis enim monitorii eſt ſatisfactio: at obtento fine ceſſat motus. Debent tamen monere eos quorum intereſt de ſatisfactione præſtita, ne ſe excommunicatos arbitrentur, aut alteri ſatisfactioni obnoxios. Hæc omnia pro loco & tempore debet Confeſſarius expendere.

Si autem quis occiderit defendendo ſe, nec poſſit probare

ticulum

titulum defenſionis juſtæ, non tenentur vi monitorij ſemel prodere coram judice.

Cæterum cùm diſcrimen ſit inter denuntiatorem & teſtem, debet etiam perquirere, ſi fieri poſſit, an monitoriæ litteræ obligent tantùm ad teſtificandum, an etiam ad denuntiandum, quia cùm quis denuntiare non poſſit, niſi poſſit probare, non tenebitur denuntiare cui deſunt probationes ſufficientes; debebit tamen aliquis teſtari; quia teſtis non tenetur probare.

Item etiam, ſi reſciri poſſit intentionem illius in cujus favorem conceſſæ ſunt litteræ monitoriæ, non fuiſſe ut excommunicaretur certa quædam perſona, verbi gratia uxor, filius, aut amicus furti author, quod fieri poteſt cùm Eccleſia in illis rigoroſis non intendat extendere excommunicationem ſupra intentionem illius cui conceditur monitorium, tunc talis perſona non debet cenſeri excommunicata, quantumcumque non revelet.

Quod ſimiliter dicendum eſt, ſi Epiſcopus aut Officialis concedens monitorium, voluiſſet in mente excipere certam quamdam perſonam, quantumcumque verba monitorij ſint generalia.

Quod ſi Confeſſarius nullam legitimam cauſam videat quâ pœnitens excuſatus ſit ab excommunicatione incurrendâ, ſi non revelet, debet eum obligare ad revelandum quamdiu ſperabitur revelatio profutura, & ad reſarciendum damnum quod paſſus eſt quis ob defectum revelationis, nec poterit abſolvere. Et ſi excommunicationis abſolutio reſervata eſt, vel per ipſas litteras comminatorias aut fulminatrices excommunicationis, vel per decretum de caſibus reſervatis in Diœceſi, debet ad eum remittere, cui abſolutio reſervata erit, niſi ipſe obtineat poteſtatem abſolvendi.

Poterit autem Epiſcopus etiam in abſentiâ abſolvere ſubditum ſuum ab excommunicatione, quâ ſublatâ, poterit ab inferiori Confeſſario abſolvi. Quia, ut ait Thomas Sanchez in Summâ *libro* 2. *capite* 11. *numero* 24. abſolutio ab excommunicatione poteſt in abſentia impendi ex omnium [illegible].

Ad hunc finem ut Confeſſarius expendat ſæpius an ſententia excommunicationis ſit latæ ſententiæ, vel ferendæ, ut videat ſi actu de facto pœnitens ſit excommunicatus.

Quæritur ſexageſimo nono quid examinandum ſit circa præceptum annuæ Confeſſionis & Communionis Paſchalis.

Præſupponendum hîc ante omnia præceptum quod habetur in Concilio Lateranenſi ſub Innocentio III. an. Chriſti 1215. celebrato c. 21. *Omnis utriuſque ſexus fidelis poſtquam ad annos diſcretionis pervenerit, omnia ſua ſolus peccata confiteatur fideliter, ſaltem ſemel in anno, proprio Sacerdoti & injunctam ſibi pœnitentiam ſtudeat pro viribus adimplere, ſuſcipiens reverenter ad minus in Paſcha Euchariſtiæ Sacramentum, niſi fortè de conſilio proprij Sacerdotis ob aliquam rationabilem cauſam ad tempus ab ejus perceptione duxerit abſtinendum: alioquin & vivens ab ingreſſu Eccleſiæ arceatur, & moriens Chriſtianâ careat ſepulturâ.* Ex his verbis hæc colligi poſſunt pro examine hujus præcepti, ne longiùs diſputando excreſcat moles hujus libri.

1. Diſcrimen eſſe inter præceptum Confeſſionis & Communionis annuæ, quia illud non eſt determinatum ad certum tempus anni, illud verò determinatum eſt. Vnde qui coram proprio Sacerdote ſemel, confeſſus fuiſſet, non teneretur iterum coram eo confiteri ex vi hujus præcepti præcisè.

Proprius Sacerdos. 2. Per proprium Sacerdotem hîc intelligitur Curatus atque ex conſuetudine is Sacerdos qui ejus vices gerit, ab eóque habet facultatem: Nam ſi per proprium Sacerdotem intelligeretur etiam delegatus à ſummo Pontifice aut Epiſcopo, fruſtrà adderetur illud (proprio) cum nemo poſſit aliter confiteri quàm Paſtoribus ordinariis eorúmque delegatis, inter quos Paſtores alij ſunt magis communes, ut Papa & Epiſcopus, alij minus communes & idcirco dicuntur proprij, ut Curati, quorum tunc temporis eorum nomen magis vulgare.

3. Qui confitetur non integrè, non ſatisfacit huic præcepto, ſicut neque qui communicat in peccato mortali: quia ſicut ille non confitetur fideliter, ſic etiam hic non communicat reverenter.

4. Non deſerens hujus præcepti cui proprius Sacerdos non permittit cito communicare ob rationabilem cauſam, qualis eſſet infirmitas corporis, aut aliqua indiſpoſitio ex parte animæ; ſecus eſt de eo cui denegaret abſolutionem, ad quam ex propriâ culpâ diſpoſitus non eſſet.

5. Qui deeſt huic præcepto non eſt ipſo facto excommunicatus propter verbum arceatur, quod eſt verbum: ferendæ ſententiæ non latæ.

6. Qui defuit huic præcepto ſtatim elapſo anno debet & tenetur confiteri. Vtrum vero teneatur etiam communicare, diſputatur in utramque partem. Volunt quidam non teneri uſque ad aliud Paſcha, ſicut qui omiſit audire Miſſam in die

ſeſto non tenetur ante aliud feſtū audire, ſub pœnâ novi peccati. Sed eſt probabilius hoc præceptum virtualiter continere duo præcepta, unum communicandi intra annum, alterum communicandi ſaltem ſemel in Paſchate: ac propter primum ex his duobus præceptis, obligatur poſt Paſcha ad Euchariſtiam, qui in Paſchate non communicavit. Ita Card. de Lugo, de Sacramento Euchar. *diſp.* 16.

Tempus Confeſſionis annuæ ſupputatur à tempore ultimæ Confeſſionis, tempus verò communionis à primo Paſchate, quod vocant floridum; Paſcha quod vocant clauſum per quindecim dies, alicubi per totam Quadrageſimam.

Pœnitentiarius.

8 Qui habet caſus reſervatos & confeſſus eſt Epiſcopo vel ejus Pœnitentiariis, aut regularibus, aliiſve privilegiatis à ſummo Pontifice, ſatisfacit præcepto annuæ Confeſſionis coram proprio ſacerdote, quia per caſus reſervatos eſt extra juriſdictionem Curati in eo quod ſpectat ad pœnitentiam.

Epiſcopus.

9. Probabiliter etiam ſuſtineri poteſt alios qui confitentur Epiſcopis ſatisfacere huic præcepto, cum illis principaliter cura commiſſa ſit omnium animarum ſuæ Diœceſis; nec veriſimile ſit Epiſcopos in Concilio Lateranenſi congregatos intendiſſe quidquam derogare ſuæ authoritati.

De Laicis ſervientibus in Monaſterio, cui debeant confiteri, & à quo ſuſcipere debeant Euchariſtiam, vix poteſt certa regula dignoſci. Pertinet ad Superiores Monaſteriorum diligenter inſpicere, ſi quæ habeant privilegia, exemptiones, ac juriſdictiones ſpirituales legitimas. Multi enim ſunt in his abuſus, dum unuſquiſque vel minimam ſubjectionem refugit, ut dici poſſit cum Apoſtolo *unuſquiſque jam ſuam cœnam præſumit ad manducandum*. Et interim multæ fiunt confeſſiones informes & ſine effectu remiſſionis peccatorum viâ Sacramenti, defectu juriſdictionis quæ eſt de ſubſtantiâ & eſſentiâ Sacramenti: itaut Confeſſarij nihil efficiant, quamvis probabilitate fulciri ſe putent; cum tā requiratur juriſdictio legitima ad abſolutionem, quam ipſe character Sacerdotalis.

11. Præceptum Concilij obligans ad confitenda omnia peccata ſemel in anno proprio Sacerdoti, intelligitur de peccatis mortalibus. Quia Concilium non ſtatuit aliud præceptum à divino, ſed tantum determinat tempus & miniſtrum confeſſionis, relinquens cætera diſpoſitioni juris divini; per quod nemo obligatur ad confitenda venialia. Eſt enim pœnitentia ſecunda poſt naufragium tabula: at peccatum veniale non frangit navem innocentiæ. Imo nec poſſe Eccleſiam præcipere confeſſionem venialium, quia non poteſt mutare ma-

teriam Sacramentorum, multi opinantur. Vnde qui haberet tantum venialia, poſſet communicare in Paſchate ſine vlla omnino confeſſione, & dicenti ſe non habere peccata mortalia non deberet denegari communio, niſi aliunde prauitas eius conſtaret. Lud. Beia 2. p. *de Confeſſ. annuâ* caſu vnico.

Errores de Poliaco.

14. Viſendi in hac materia errores Ioannis de Poliaco Doctoris Pariſienſ. damnati à Ioanne XXII. ſcilicet 1. quod confeſſi fratribus habentibus licentiam generalem audiendi confeſſionem, tenentur eadem peccata quæ fuerant confeſſi iterum confiteri proprio Sacerdoti. 2. Quod ſtante ſtatuto *omnis vtriuſque ſexus* edito in Concilio Generali, Roman. Pontifex non poteſt facere quod Parochiani non teneantur omnia peccata ſua ſemel in anno proprio Sacerdoti confiteri, quem dicit eſſe Parochialem Curatum, immo nec Deus poſſit hoc facere, quia, vt dicebat, implicat contradictionem. 3. Quod Papa non poteſt dare generalem poteſtatem audiendi confeſſiones, immo nec Deus, quin confeſſus habenti generalem licentiam teneatur iterum confiteri proprio Sacerdoti. Hos autem errores refert Cardinalis de Turrecremata in Summa *de Eccl.* lib. 2. c. 37. ex extrauagante Ioannis XXII. *vas electionis*. Sed nos plura ſcripſimus de his difficultatibus in Summa Concil. claſſ. 3. in controuerſiis ad citatum Lateranenſe Concilium ſub Innocentio III.

Atque hactenus de difficilioribus circa præcepta Dei & Eccleſiæ quæſtionibus, prout ex praxi magis viſum eſt iis inſtructos eſſe confeſſarios expedire, pluribus aliis prætermiſſis vel minus ordinariis, vel ſeueritatem maiorem præ ſe ferentibus, quæ notiora eſſe ſolent ex ſola terminorum notione, quàm vt à nobis explicari neceſſe fuerit. Quibus autem verbis aptiùs concludere poſſumus quàm iis ipſis quibus Regius Vates affectum ſuum ad mandata diuina expromit, *Pſal.* 118. qui totus eſt de mandatis diuinis per verſus CLXXVI.

Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini.

Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius; in toto corde exquirunt eum.

Increpaſti ſuperbos: maledicti qui declinant à mandatis tuis.

Aufer à me opprobrium & contemptum: quia teſtimonia tua exquiſiui.

Adhæſi teſtimoniis tuis Domine: noli me confundere.

Tribulatio & anguſtia inuenerunt me: mandata tua meditatio mea eſt.

TERTIA PARS EXAMINIS POENITENTIUM.

De Examine diuerſorum ſtatuum perſonarum.

Quæritur primò, quomodo Confeſſarius examinabit pueros qui accedunt ad Confeſſionem.

NON eſt difficultas de iis quos conſtat vſu rationis pollere, ſed de iis de quibus dubium eſt, an polleant vſu rationis, ſi non totali, ſaltem partialiter; ita vt capaces ſint & idonei ad eliciendum actum doloris, confeſſionis & ſatisfactionis. Non enim poteſt certa regula aſſignari de ætate in qua pueri huius Sacramenti rite ſuſcipiendi capaces ſint, cùm in quibuſdam rationis radius priùs reſplendeat quàm in aliis. Azorius 1. *to. inſtit. Moral. l. 7. c. 7.* confutat Sotum *diſt.* 18. *quæſt.* 1. *art.* 3. ſuper 4. ſent. quòd velit pueros non teneri lege Confeſſionis ante duodecimum vel decimum vel decimum quartum annum. Alij communiter putant in ſeptennio teneri. Sed veriùs tantùm tunc obligari, cùm mortaliter peccare incipiunt, poſſuntque diſcernere inter bonum & malum. Quod paſtores ipſorum diſcernere poterunt, maximè ſi interrogati, an liceat innocentem interficere, aliena rapere, pugnare inter ſe, mentiri, maledictis aliquem impetere, reſpondeant iſta non eſſe licita, & puniendos à Deo qui hæc perpetrant. Hoc enim indicium eſt rationis ſaltem inchoatæ.

Fatendum eſt tamen quoſdam eſſe longè diligentiùs aliis inſtructos, vt ita reſpondeant, qui propterea maiori rationis vſu non polleant, cùm ita loquantur vt pſittaci. Quare prudentia hic requiritur Confeſſarij, vt primum iſtud diſcernat, & ſi ſit tantiſper dubitandi locus, non abſolvat, niſi cum hac conditione, in quantum poſſum & indiges, quia facile eſt

Confeſſariis labi in iſtis Confeſſionibus. Et examen vſus rationis in ipſis magis pertinet ad eorum parentes, tutoréſve cum quibus magis converſantur, quàm ad confeſſarios.

Exemplum. Certè narrat Gregorius Magnus puerum quinquennem malè à parentibus nutritum & ideò majeſtatem Dei blaſphemare ſolitum, mox vt eius animo aliquid obſtitiſſet, etiam morientem blaſphemaſſe, cùm Dæmones in ſpecie Maurorum hominum eum vellent rapere in conſpectu patris, quatenus pater ille reatum ſuum agnoſceret, qui parvuli filij animam negligens, non parvulum peccatorem gehennæ ignibus nutriuiſſet. Hæc ſanctus Pontifex, ex quibus diſcimus etiam ante ſeptennium, poſſe aliquando mortaliter delinquere pueros.

Vtile eſt autem vt incipiant confiteri à quinquennio vel à ſeptennio, & ſi Confeſſarius non debeat illi impendere abſolutionem, ſed ſolam benedictionem: ſic enim diſcunt paulatim confiteri & peccatum timere, ac Deum vereri; cenſet tamen Bernardinus Poſſevinus *de offic. Curati c.7.q.36.* in articulo mortis, & ſi non conſtet plenè de vſu rationis audiendos & abſolvendos, cum conditione ſuperius allata, ut illorum ſaluti cautiùs prouideatur.

Præterea notandum eſt, non teneri ad leges Eccleſiaſticas ante ſeptennium, quare ſi antea non abſtineant à carnibus, & ouis, non peccant: nec tenentur ante duodecimum annum communicare. Licet filij nobilium citius admitti poſſint ad communionem, quod ordinariè acriori mente polleant, & melius inſtructi eſſe ſoleant. De receptione Extremæ Vnctionis, idem aliqui ferunt iudicium ac de receptione Euchariſtiæ.

Porrò ea de quibus debeant interrogari explicantur à ſancto Antonino in ſumma *Confeſſionali 3. p.c.10.* Inquirendum eſt, inquit, de mendaciis, de votis non impletis, quæ tamen non obligant, ſi irritantur à parentibus ante annos pubertatis, de Miſſa non audita in diebus feſtis, de irreverentia ad parentes & maiores, de rixis, *&c.*

Actus amoris diuini. Dubitatur autem à quibuſdam, an cùm primùm confitetur puer, neceſſe ſit eum inducere ad actum amoris Dei ſuper omnia, ad quem Nauarrus in *manuali cap. 11. num. 8. poſt D. Thomam 1.2. quæſt. 89. art. 6.* putat puerum obligari, cùm in eo incipit vigere ratio. Bonum eſt hoc, inquit, præfatus Poſſevinus *loco cit. quæſt. 38.* ſed non credo curatum, peccare mortaliter, iſtud omittentem, & ſapit ſcrupulum velle puerum in puncto Confeſſionis accipere vſum rationis, & non antea,

& ſi habet ante, tunc tenebitur ad eliciendum actum hunc, niſi velis dicere tunc ſupplendum eſſe defectum. Vide quæ ſupra dicta ſunt *p. 2. quæſito 3.*

Quæritur ſecundò. Quid examinare debeat Confeſſarius in pœnitentibus magno aliquo mœrore oppreſſis.

Suſpecta meritò debet eſſe Confeſſio eorum qui magno aliquo dolore conficiuntur, ſeu dolor ille proueniat ex inſigni aliquo, & valde enormi peccato, ſeu ex præſentis vitæ calamitatibus innumeris.

Plures enim ex iis qui grande aliquod ſcelus perpetrarunt, hoc ſolum præ oculis habentes, nihil præter illud confitentur, ac ſibi ipſis videntur omnino conſcientiæ ſatisfeciſſe, dicentes poſteà ſe nullo alio peccato premi, etiamſi à pluribus menſibus vltima vice confeſſi ſint, pluraque alia, ſed minùs atrocia peccata admiſerint. Qui mihi ſæpè revocant in memoriam Taciti in Annal. verba, de quodam corruptiſſimo Aſiæ Quæſtore, & qui cum ob multa ſcelera infamis eſſet, cum aliud longè aliis omnibus turpius admiſiſſet, de hoc ſolo vltimo notabatur. Magnitudine vnius ſceleris, inquit Tacitus, cætera obtegebat; ſic eſt de iſtis, uno crimine cætera velut obtegunt; idcirco etiam à Confeſſariis ratione ſtatûs & conditionis diſcutiendi erunt.

Alij autem qui degunt in anguſtiis, ſæpe nihil aliud offerunt ad abſolvendum, quàm narrationem prolixam ſuarum afflictionum quarum hi & illi, hæ vel illæ in cauſa ſunt, ſeque ſatis exoneratos putant, cùm inutiliter aures Confeſſarij pulſaverunt ſuis conqueſtibus, & cùm mens eorum tota veluti ſubmerſa ſit mœroribus, vix habent motiuum ſupernaturale doloris, præterquàm quòd materiam ſufficientem non exhibent abſolutioni, cùm triſtem fuiſſe, aut afflictum fuiſſe peccatum non ſit, niſi afflictio ita animum abſorbuiſſet, vt earum rerum quæ ſunt in præcepto, exercitium abſtuliſſet, aut ad agendum quidpiam contra rationem impuliſſet, vel aliquod detrimentum notabile procreaſſet, vt aliquando in prægnantibus quæ ex nimio mœrore abortiunt præpropero & infœlici partu.

Debebit igitur Confeſſarius procurare vt & verum dolorem concipiant, & integrè confiteantur. Etſi enim ordinariè impatientia, prout vſurpatur, pro aliqua mentis repugnantia & auerſione à vitæ calamitatibus, non excedat limites venialis peccati, imò videri poſſit, plerumque eſſe ſolum imperfectio, ſi nullum inde ſcandalum aut malum aliud oriantur, cùm inſenſibilitas in aduerſis non ſit opprobanda, & laude

digna: eſt tamen vitium periculoſiſſimum, vt benè aduertit Martinus de Magiſtris in libro *de Fortitudine*, fol. 97. Probatur, inquit. Omne vitium inclinans ad vitia multa & grauiſſima, eſt periculoſiſſimum. Sed impatientia eſt huiuſmodi, igitur. Minor probatur, quia inclinat ad iram, inuidiam, odium, homicidium, vltionem, inclinat ad blaſphemiam diuini Nominis, execrationes, contemptum Dei, præceptorum & conſiliorum illius. Proindéque ea poterunt ab iis inquiri pro prudentia Confeſſoris, qui etiam prudenter monebuntur aliquando vt magis doleant pro Dei offenſa, quàm pro afflictione propria qua divexantur.

Quæritur tertiò. Quid examinabit Confeſſarius in Confeſſione ſcrupuloſorum.

Scrupuloſi qui. Per ſcrupuloſos non hîc intelliguntur illi pœnitentes, qui ſemel aut iterum dubitant ſine cauſa, aut potius metuunt, num ſit peccatum vbi apparenter non eſt: ſed magis intelliguntur qui ſæpe & multoties, ſine legitima ratione taliter metuunt, & quaſi ex conſuetudine & habitu apprehenſionibus, & ſuſpicionibus temerariis, & abſque fundamento divexantur, etiamſi nonnumquam à ſapientioribus ſe audierint ſe ſine cauſa turbari & metuere. Sunt autem duplicis generis ſcrupuloſi: quidam qui in certa materia, ut in caſtitate, aut in votis, aut in legitima diſpoſitione ad rectam Confeſſionem ſcrupulos patiuntur: alij qui circa plura anguntur, cum quibus proindè magis laborandum eſt Confeſſario, non quidem vt eorum peccata diſcutiat, quæ ipſi ſuperabundanter aperiunt & explicant.

Sed primò in iis qui tales apparent, debet diſcutere Confeſſarius, an verè tales ſint, quod facillimè diſgnoſcitur ex reiteratis eorum Confeſſionibus. Nam ex vnica Confeſſione non ſemper tam certò id patere poteſt. Inſervit autem hæc cognitio vt modo conuenienti ſe gerat cum eis, quia regulæ communes non ſunt aptæ ſcrupuloſis; vnde non valet in eis hæc regula: qui facit aliquid cum dubio ne peccet, peccat: eſt enim hoc priuilegium ſcrupuloſum, quod ſi aliquid agant ex his circa quæ ſcrupulis anguntur cum conſcientia peccati, non propterea peccant, ſicut alij, quia non ſunt liberi ad deponendam iſtam conſcientiam & errorem. Maximè vero id verum eſt, cùm agunt contra proprium dictamen conſcientiæ, ſequendo aliorum judicium vt Confeſſariorum. Quod fusè oſtendit Ioannes Sanchez in *ſelect. diſput.* 21. Quia ſcrupuloſus opinans per principia intrinſeca, aliquid

illicitum, poteſt illud operari inductus per principia extrinſeca, vt ſunt opiniones Doctorum qui licitum putant. Eſt enim tunc agere ex aliorum iudicio, contempto proprio, quod ſcrupuloſorum ſalus eſt, & ſanitas & certiſſimum antidotum.

Secundò, debet perſpicere à quo tempore ſic angantur ſcrupulis, quia expedit nonnullis qui licentiùs vixerant, ſcrupulis angi, vt ad octo, aut duodecim menſes: ex hoc quippe mens eorum longè purior euadit, & ſicut aurum probat fornax, & ab omni impuritate ſecernit, ſic ſcrupuli quaſdam animas, modo tamen non ſint diuturniores. Præclarè D. Auguſtinus l. *annot.* in Iob. cap. 6. *niſi enim gaudium ſpei noſtræ, cum tremore damnationis eſſet in nobis, negligens eſſet ipſa ſecuritas & ſuperba præſumptio.*

Tertiò, debet attendere, an tantùm de iis peccatis ſe accuſet in materia circa quam ſcrupulos patiuntur. Quia ordinariè talia peccata verè peccata non ſunt, nec materia ſufficiens abſolutionis; vt ſi quis ſcrupuloſus in materia fidei, dicat ſe habuiſſe cogitationes abominabiles contra Fidem, contra Deum, contra B. Virginem & huiuſmodi, ſi enim non præbeat alteram materiam certiorem, remittendus eſt conſtanter, illi ſignificando talia peccata non eſſe, ſed debere iſta contemptui haberi. Idem eſto iudicium, ſi dicat ſcrupuloſus ſe acceſſiſſe ad Euchariſtiam cum conſcientia peccati, quod forſan omnia mentis ſuæ deliria putet ſe non ſatis in Confeſſione aperuiſſe, itaque debet inquirere Confeſſarius materiam aliam ſufficientem, ſi forſan inueniatur, nec aliter abſolvere.

Quartò debet ſcrutari Confeſſarius cauſam ſcrupulorum ſi fieri poſſit, vt aptum eis remedium apponat. Aliquando enim oriuntur ex ignorantia, aut errore circa doctrinam Eccleſiæ. Vt quod quiſque teneatur facere quicquid poteſt. Quod cum extremo feruoris conatu quiſque pœnitere adſtringatur. Quod omnes peccantes corrigere fraterna correctione teneatur. Quod ſola cogitatio mali peccatum ſit. Quod non vacat culpa quiſquis omnes ſine exceptione actiones ad vltimum finem expreſsè non refert, & alia huiuſmodi quæ ſunt ſcrupulorum ſemina, quæ non difficilè eradicantur propoſitâ verâ doctrinâ. Aliàs ſcrupuli oriuntur ex infirmitate capitis & mentis debilitate: aliquando ex complexione frigida apta ad timorem. Aliquando ex ſtultitia & melancholia, difficilioréſque ſunt ad ſanandum ſcrupuli ex his tribus cauſis progeniti. Nonnunquam immittuntur à dæ-

futura non tenetur aperire fornicationes præteritas, cur igitur vir debita omnia? Dicendum videtur in hac difficultate abſolvi poſſe, ſi non affirmavit poſitiuè ſe nulla habere debita, cum aliunde bona ſufficientia poſſideret pro dote puellæ cuius ambit nuptias. Sed ſi de debitis interrogatus negauit ſe habere: aut maiores diuitias vel ſuppoſititias oſtentauit, non videtur poſſe abſolui, niſi velit deſiſtere à nuptiis aut veritatem aperire.

Quid verò ſi alteri promiſit nec vult illi ſeruare fidem? Diſcutiendum erit tunc an valida ſit prior illa promiſſio, nec poſſit ab eâ reſilire iuſtas ob rationes, nec enim corpus proprium alteri iam obligatum alteri tradere poterit ſine culpâ. Si autem fictè promiſit alteri de promiſſione non tenetur, nec ſi promiſit illi quæ reciprocè non repromittit, cum promiſſio tendat ad mutuum contractum. Nec ſi promiſit ſolum, ſed inuitis & reclamantibus maximè parentibus, quorum intereſt cui nubat filius; ſi enim ſponſam non deflorauit, nec grauius aliquod malum ſequatur, videtur irrita eſſe talis promiſſio, cum ob iuſtas cauſas diſſentiunt omnino parentes. Etſi enim matrimonium ratum iis inuitis contractum validum ſit, æquum nihilominus videtur cum res eſt adhuc integra, necdum contractum, ut poſſint illud impedire.

Dubium de morte viri prioris. Mulier nubere poterit alteri viro cum valde probabili opinione de morte prioris mariti, quia in moralibus ad benè agendum ſufficit valde probabilis præſumptio, etſi opinio non ſit omnino certa. Docet Diana *tr.* 4. *reſol.* 114. quamuis proprius Curatus teneatur ſervare quæ circa hoc præſcribunt Epiſcopi.

Quid ſi ſponſus de futuro audivit ab aliquo ſponſam fuiſſe fornicatam? Non videtur propterea Confeſſarium poſſe illi indulgere vt ſponſalia diſſolvat, ſi teſtis tantum de auditu deponat, neque etiamſi rumor ſit viciniæ etiam quoad majorem partem. Secus dicendum eſt ſi teſtis aſſerat cum juramento ſe certò ſcire.

Quid verò diſcutiendum, ſi nupturus cum aliqua rem habuit, cum ejus propinquâ in ſecundo gradu conſanguinitatis aut affinitatis: eſt enim tunç impedimentum affinitatis. In hoc caſu operæ pretium eſt monitos ſemel eſſe Confeſſarios, vt exactè advertant an actus coïtûs ita completus fuerit ex vtraque parte, ut commixtio ſeminum & vna caro fuerit, vnde ſequi potuerit generatio: ſic enim diſpenſatione opus erit antequam matrimonium contrahatur. Si verò qui nupturus eſt, in ipſo actu ſe retraxit, ne mulier ſemen reciperet, aut

ſi mulier ita reſtitit vt appareat non fuiſſe ex hoc pollutam, nullum eſt impedimentum. Sicque expertus ſum plures liberatos eſſe à diſpenſatione cum multis laboribus & difficultatibus obtinendâ, rei veritate diligenter ponderatâ.

Dubitari verò poteſt an debeat monere pœnitentem, qui ignorat hîc eſſe impedimentum, cum revera ſubeſt. Sed videndum quid de hac difficultate dictum eſt in examine Confeſſariorum. Certè Confeſſarius monere non debet quotieſcumque pœnitens laborat ignorantiâ inculpabili, & ex monitione emenda non ſperatur, aut valde difficile eſt remedium. Vnde reſoluit Corradus 1. parte, *quæſito* 141. mulierem quæ ante matrimonium cum viro, rem habuerat cum eius fratre, monendam non eſſe à Confeſſario ex Soto in 4. *ſent. diſt.* 18. *quæſt.* 2. *art.* 4. ſi eum non interroget. Docere enim tenentur Confeſſarij ea quæ omnes ſcire tenentur, quodcumque naſcatur ſcandalum: at illud ſcire impedimentum omnes non obligantur.

Nuptura cum eo qui eſt in peccato mortali, & erit tempore contractûs, dubitat an poſſit cum illo contrahere. Verùm & ſi illi adminiſtret Sacramentum vt ab eo ſibi adminiſtretur, non peccat, quia Chriſtus voluit relinquere hunc contractum humanum, qualis apud homines fiebat, ne per elevationem ad Sacramentum difficilior eſſet. Ita de Lugo *de pœn. diſp.* 14. *ſect.* 8. §. 2.

Quid verò ſi qui nupturus eſt ſponſalia prius contraxit cum ſorore illius quam ducere in vxorem meditatur. In hoc caſu perpendere debet Confeſſarius an priora ſponſalia diſſoluta ſint ex mutuo conſenſu ante mortem. Ex talibus enim ſponſalibus non naſcitur impedimentum publicæ honeſtatis, ſicut cenſuit Congregatio Cardinalium, referente Pontio *l.* 7. *de Matrim.* n. 36.

Præterea dubitatur ſæpe à Confeſſariis an abſolvere poſſint eum qui ſponſam de futuro ſæpe ita inuiſit vt cum ea peccet, vel per tactus impudicos, vel etiam per ipſam fornicationem, nec propoſuit abſtinere in poſterum ab eâ inuiſendâ, licet proponat ſe non peccaturum ampliùs cum illa. Videtur enim ille in periculo proximo peccandi ſi inviſat, aliunde ſi non inviſat, excidere poſſet à nuptiis cum magno ſuo detrimento; & videtur id procorum conſuetudo exigere vt viſitent ſæpius mulieres quarum matrimonium exoptant. Ioannes Caramuel Doctor Lovanienſis ſtylo ſatis aperto *in Regulam. D. Benedicti num.* 1056. difficultates de periculo proximo diſſoluit. ad tollendos, inquit, impertinentes

Reſolutiones I. Pontii Hibern.

& naturali, cum conditione quod non eſſet illicitum, num. 53.

Poteſt quis velle vtilitatem aliquam ſequentem ad opus illicitum ſine conſenſu in opus, num. 54.

Poſſet quis deſiderare pollutionem abſque culpa, nocturnam ſcilicet, modò deſiderium aut cogitatio non eſſent cauſa cur veniret. Quia delectatio ipſa ſecundum ſe non eſt mala, modò non intendatur directè vel indirectè.

Sequuntur directè quando quis intendit per ſe ipſas P. & in ordine ad illas applicat cauſas indirectè quando nollet eas ſequi, facit tamen ad alium finem aliqua ex quibus ſequuntur & cognoſcuntur ſecuturæ, n. 43.

Cavendum ſemper ne ſub prætextu occaſionis ſufficientis aliquando fiant illa ad quæ ſequuntur cùm commodè poſſent omitti, ille tamen ſecuriùs poteſt dare occaſionem ad aliquem bonum finem qui experientiâ comperit minus ſibi periculi in conſenſu aliquo illicito & in intendenda directè ipſa delectatione.

Si quis reflectendo ſupra ſeipſum inveniat ſe ſic diſpoſitum quod non applicaret cauſas ad quas ſequitur delectatio niſi illam experiretur aut experiri ſoleret, regula eſt ad cognoſcendum quod directè illam intendat, num. 45.

Quanti autem momenti debeat eſſe finis alius ob quem quis poſſet facere illa ad quæ cognoſcit ſequuturas delectationes; vix definiri poteſt, & in primis certum videtur quod non debeat eſſe neceſſarius ille finis, quia ſignificatio amicitiæ quæ fit in aliquibus locis per oſcula & amplexus non eſt ita neceſſaria quin poſſit quis illam omittere, & idem eſt de ſtudio & multis converſationibus, non tamen ob neceſſarios fines.

Ad Quamvis.

Itaque exiſtimo ſalvo meliori iudicio, quoties actio illa ad quam ſequitur, aut ſequi ſolet delectatio, eſt actio talis, quam quis aliàs feciſſet etiam ſi non ſequeretur delectatio, ita quòd omiſſionem aut impedimentum haberet pro incommodo, [illegible] quo non ſoleret ſequi delectatio, poſſe quem eam exercere, non obſtante quod hic & nunc ſequeretur delectatio [illegible] eſt quia videtur iſte tanti momenti, [illegible] venit, debere eſſe aliquam regulam certam, [illegible] notam ſecundùm quam poſſet dirigere actiones ſuas & cognoſcere quando poſſit hoc vel illo modo ſe gerere abſque peccato: ſed non videtur mihi poſſe aſſignari illam meliorem, ac magis facilem quàm ſi [illegible] eſt bona.

Monitum utile.

Confirmatur hoc, quia quod in aliis ſimilibus occaſionibus

nibus tradi ſolet, nimirum recurrendum ad judicium prudentis viri, omnino non videtur mihi ſaltem hic ſatis eſſe opportunum: tum quia occaſiones de quibus hic agitur, ſunt frequentes, quando non adeſt alius prudens vir, tum quia ipſemet prudens vir debet habere aliquam regulam, ſecundum quam poſſit ferre ſuum judicium. Confirmatur ſecundò, quia delectatio non intenta directè per ſe, ut ſic, non eſt mala, aliàs nullus finis aut neceſſitas excuſaret ipſam, nec etiam delectatio non intenta per ſe; ſequens autem ad actionem non neceſſariam, vt patet ex dictis, ſed hoc ſuppoſito non apparet ex quo capite delectatio non intenta per ſe, ſequens tamen ad actionem aliàs eliciendam, & cujus impedimentum aliàs haberetur pro inconvenienti eſſet mala, nec eſt ratio aliqua, aut authoritas unde id colligatur: ergo non debet dici quod ſit mala, quia non eſt jugum Chriſti reddendum gravius quàm neceſſe eſt ex authoritate aut ratione. *Judicium prudẽtis.*

Confirmatur tertiò quia ob ſimilem finem poſſet mulier pulchra & ornata ſecundum ſuum ſtatum prodire in publicum, etiamſi ex adſpectu illius veriſimiliter aliùs peccaret: ergo multo magis poſſet quis intendere tales fines, etiam ſi exiſtimaret ſecuturas tales delectationes, quæ ex naturâ ſuâ intrinſecâ non ſunt peccata; & ſanè hæc confirmatio mihi eſt magni momenti.

Hæc autem reſolutio magis certa eſt minus difficilis, quoties non eſt periculum conſenſus directi in delectationem aut voluntatis procurandi ipſam, aut deſiderandi aliquem alium actum illicitum, ut pollutionis, aut concubitus illiciti.

Addit, quoties actiones ſunt bonæ, & ſolum eſſent vitandæ ratione periculi, ſi hujuſmodi ſpectant ad ſtatum alicujus qui ſine iis non poſſet ſatisfacere ſuo muneri, non debere ſe abſtinere ob periculum conſentiendi, ſed debere ſe præparare orationibus, quæ ultima, eſt improbanda. *Quid enim prodeſt homini ſi univerſum mundum lucretur, & detrimentum animæ ſuæ patiatur.* *Reſolutio opinionis.*

Nec opus eſſet vt tot ſcriberemus de iſtis, ſi omnes Chriſtiani toto corde caſtitatem amarent, poſſentque ſibi uſurpare iſtud Propheticum, *Quoniam tu poſſediſti renes meos.* Aut exercitium caſtitatis, quod fit in ſchola Ieſu Chriſti, ſummopere diligerent. De quo exercitio ſic Ioannes à Ieſu Maria *ſchola Ieſu Chriſti, parte* 5. *cap.* 14. Beatiſſima eſt ſchola tua, Domine, quæ caſtigat concupiſcẽtiam tanquam equũ ferocem ad ſalutem, qui in abundantia virium ſuarum non ſalvatur. *Pſal.* 138.

O quàm pulchra eſt, rex pacifice, caſta generatio quærentium te, quam illuſtrat claritas vultus tui. Corda caſta, ad te ſuſpirantia ſunt lilia candidiſſima paradiſi tui, quibus delectatur anima tua. Quod benè intelligentes diſcipuli tui, Domine, viriliter pugnant pro decore caſtitatis, tenent gladios ſuper femur ſuum: præcinctiſque lumbis vigilant ad te, ne vnquam inquinentur ſtolæ eorum, quibus decorantur ad nuptias agni Dei. Difficile numerari poſſunt vigiliæ, ieiunia, cilicia & aliæ corporis caſtigationes quibus exercent ſe ad tuendum decorem puritatis, qui ſomno, cibo & mollitie ſolet offendi. Videntur certè ſolliciti amici tui, Dominé, mille oculos habere ad circumſpiciendum occaſiones & pericula lædendi caſtitatem, quaſi viatores providi theſauros portantes qui timent inſultus latronum. Et ideo non ceſſant diebus ac noctibus offerre tibi preces, ſuſpiria inenarrabilia, vt liberes eos de manu anguſtiæ, & de multis tribulationibus quæ circumdederunt eos. Certè bellum hoc quod naſcitur à lege membrorum horribile eſt; nam & confringit Cedros Libani, & facit quandoque ſtellas de cœlo cadere, vt triſtiſſimis hiſtorijs proditum eſt. Quocirca milites tui Domine, clamant ad te de profundis cordium ſuorum, ſcientes quale bellum gerant, & quàm fragilis ſit omnis homo, niſi fortiſſima gratia tua firmet illum, *&c.*

Quæritur quintò, quid perpendere debeat Confeſſarius in pœnitente, cuius matrimonium eſt invalidum.

Ad hanc quæſtionem multa reduci poſſent, nos magis neceſſaria perſtringemus.

Primò aliquando Matrimonium non eſt validum, quia vir conſenſum non præbuit, aut tantum ex gravi metu, quo inſufficiens materia redderetur, & tamen habitat cum vxore. Monendus eſt vt conſentiat liberè interius antequam vxorem amplius cognoſcat. Si verò pœnitens non vult ſtare Matrimonio iam contracto propter illum metum quo conſenſus redditur nullus, ſciendum eſt an nunquam conſenſerit ab eo tempore à quo reſciuit Matrimonium invalidum fuiſſe, quia ſi ab eo tempore conſenſum præbuit rem habendo cum vxore animo maritali, videtur tunc validum eſſe Matrimonium, nec poſſe ſeparationem iuſtè proſequi.

Quid ſi poſt Matrimonium in facie Eccleſiæ celebratum dicat vir ſe non conſenſiſſe. Si hoc credat vxor, debitum non poteſt exigere aut reddere. Sed forſan vir mentitur. Itaque, ſi nihil obſtet in contrarium, credat virum eſſe mendacem, reputans maioris fidei verbum primum exponens conſenſum,

quam verbum negans illum fuiſſe, poſt nuptias celebratas. Ita Michaël Palatius *in* 4. *diſt*. 27. *diſp*. 1. Alioquin vtrinque eſt illi periculum ſive accedat ſiue recedat, & tunc videtur lupum auribus tenere, aut inter duas verſari flammas.

Gravior eſt difficultas cùm Matrimonium eſt invalidum ex impedimento criminis occulti, putà quia vir ante nuptias matrem propriæ vxoris de eius conſenſu ad eam ducendam veneno, aut alio modo interfecerat, aut interfici curauerat: in his enim impedimentis occultis poſt contractum Matrimonium diſpenſat Epiſcopus propter neceſſitatem, cùm adiri non poteſt ſummus Pontifex: cùm enim Matrimonium ſit publicum & impedimentum occultum quod reuelari non poteſt ſine periculo mortis, nec poſſint ſimul manere diù ſine peccato, nec ſeparari ſine ſcandalo, ex æquitate præſumitur propter neceſſitatem hanc poteſtatem habere Epiſcopum in foro interiori, adeóque eius Pœnitentiarium qui eius vices gerit in eodem foro. Sed quod anguſtias parit maiores, eſt, an ſufficiat tunc quod novum conſenſum clanculò non adhibitis ſolemnitatibus à Concilio Tridentino pro validitate Matrimonij adhibeant: ſi enim denuo ſolemnitates repetendæ eſſent coram proprio Parocho, multi profectò vſque ad mortem perſeverarent in peccato propter difficultates varias in illis ſolemnitatibus iterum renovandis. Ideóque cùm jam ſemel hæ factitatæ fuerint, videtur æquum mentem Concilij interpretari, vt non intenderit in hoc caſu obligare ad repetendas ſolemnitates. Quare ſi ambo conjuges impedimenti iſtius conſcij ſint, ſufficit vt denuò conſentiãt ad invicem ſecretò. Si vnus tantum conſcius eſt, petat ab altero num benè ſeipſum velit in coniugem habere, ſi ex hoc peccatum alterius occultum, non reveletur: ſufficeret enim copula affectu cõiugali habita. Quę fuit opinio Soti in 4. *diſt*. 18. *quæſt*. 2. *art*. 4. Apud Corradum 1. p. *quæſito* 141. in *additione*, ubi loquens de muliere quæ ante Matrimonium cum fratre viri rem habuerat. Talis mulier, ſi monita eſt, debet ſecretò quærere diſpenſationem & eâ habitâ ſecretè iterum debet conſentire, & maritus eius; imo ſufficit actus ille maritalis amplexando eam, & ut uxorem oſculando & ſecum coëundo. Quin & quidam apud eumdem Palatium diſp. citata dicunt extare motum proprium Pij V. decernentem ſat eſſe in hoc caſu novum conſenſum occultum præbere ſine admonitionibus, &c. Porro, inquit, apud me non extat hic proprius motus. Si extat, abſorpta eſt quæſtio.

Hanc ſententiam cum pluribus ſequitur Thomas Sanchez, lib. 2. *de Matrim. diſp.* 32. Quia permanente unius conſenſu valido, & accedente poſtea alterius, qui invalidè conſenſerat ex metu, aut dolo, aut ignorantia impedimenti, quod jam ſublatum ſupponitur, nihil videtur deſiderari, ad validum matrimonium: ſicut accedente abſolutione Sacerdotis ad confeſſionem factam ante aliquot dies perficitur Sacramentum, quod coaleſcit ex actibus pœnitentis & abſolutione Sacerdotis, licet non eodem tempore fiant.

Novus renovandus conſenſus coram Parocho. Hoc tamen validè impugnat Baſilius Pontius l. 4. *de Matrim. cap.* 20. *&* 25. Docetque omninò requiri novum conſenſum coram teſtibus & Parocho, ut revalidetur tale Matrimonium, quia Clemens VIII. ita reſpondit faciendum eſſe in hac difficultate, referente Petro Comitolo.

Ratio eſt, quia requiritur ſimultas conſenſus legitimi, nec ad rem facit exemplum pœnitentiæ, quia duo conſenſus non ſunt materia & forma Matrimonij, ſed tantum forma, nam materia ſunt ipſa corpora contrahentium.

Deinde non erit vera propoſitio; contraho tecum ſi alter dicat poſt annum contraho tecum, ſicut ſi quis habens in manu poculum diceret, ego bibo, & non biberet niſi craſtino die.

Accedit quod in materia Sacramentorum oporteat ſequi magis tutam ſententiam, quod optimè, inquit, explicat, ut ſolet Theologorum hujus ætatis meo judicio princeps Gabriël Vaſquez, *tom.*1.*q.*1.2.*diſp.*63.*c.*2.*num.*3. Idque ex lege charitatis & miſericordiæ erga proximum, ne illi adhibeatur medium inutile.

Ad iſta tamen reſponderi poteſt Clementem VIII. nullam legem ea de re edidiſſe: ſicut fertur de Pio V. & ſi hoc urgeatur magis, colliduntur certè inter ſe Pontifices.

Nec deſunt hic conſenſus ſimultanei ſaltem moraliter, quia ſupponitur prior conſenſus unius permanere, cum accedit conſenſus alterius: nec fini ad quem factum eſt decretum infertur præjudicium.

Nec probabile eſt quod dicitur corpora eſſe materiam Matrimonij, ut enim id verum ſit de materia circa quam; at non de materia ex qua, nam aliàs corpora contrahentium, ut res ſacræ habenda eſſent. Conſenſus ut habent rationem dantis ſunt materia, ut habent rationem acceptantis, forma.

Quòd verò tutior ſequenda ſit opinio in Sacramentis, conſilium eſt, non præceptum in omni tempore obligans. At

quod probabilior, quia agunt ex opere operato, jam ſuprà diximus. Sed quæ hîc ſit probabilior ambigitur. Cur enim ex probabiliori opinione, remoto obice, reviviſcunt aliqua Sacramenta, etiam quæ non imprimunt characterem, & non reviviſceet quodammodo Matrimonium amoto obice, cum id ad ſuavem providentiam Dei non parum ſpectet, cum ſæpè in renovatione conſenſûs coram Parocho innumeræ ſint difficultates, ubi impedimentum erat occultum. Plura quoque ſcandala oriantur. Illam reviviſcentiam in omnibus Sacramentis docet Caietanus tom. 1. *Opuſc. tract.* 5. *q.* 5. Petrus de Soto de *Inſtit. Sacerd. lect.* 5. de Baptiſmo: qui eam tribuunt S. Thomæ *in* 4. *diſt.* 17. *q.* 3. *art.* 4. *quæſtiuncula* 1. Excipiunt autem Euchariſtiam ſolam Suarez *tom.* 3. *diſt.* 28. *ſect.* 6. & *diſp.* 63 *ſect.* 8. Conink *q.* 62. *art.* 1. *dubio* 1. Quam ſententiam ut probabiliorem tuetur de Lugo *diſp.* 9. *ſect.* 6. *do Sacram.*

Attamen ſi interim dum tollitur impedimentum pars illius neſcia revocaſſet conſenſum, probãda eſſet magis opinio Pontij, ſi tamen de revocatione conſtaret.

Quæres ſi dubitet mulier de validitate ſui Matrimonij, quia putat ſe raptam fuiſſe. Dicit Sanch. *lib.* 7. *diſp.* 12. *n.* 36. Quod ſi puella volens abducatur ignorantibus parentibus aut tutoribus, non erit propriè raptus, ut benè docent Veracax, Enriquez.

Quid ſi in diſpenſatione obtenta, copulæ non ſit mentio? Pontius l. 8. *de diſpenſat. c.* 17. §. 6. tenet explicationem copulæ cum conſanguinea non eſſe neceſſariam ad impetrandam diſpenſationem, quia copula illa ſi fuiſſet expreſſa, faciliorem reddidiſſet Pontificem Nec teneri ad interrogationem Ordinarij de copula reſpondere partes: imo & quamuis in reſcripto dicatur, ſi copula non fuerit, ſi eo diſpenſatio ſit obtenta pro foro externo, adhuc valet, quamuis tenetur, dummodo & copula non probetur in exteriori foro. Quæ omnia etiam probabilia judicat Thomas Sanchez. Nec me movet quod ſoleat exprimi copula de ſtilo curiæ. Mihi enim propter ea quæ dixi, valde dubium eſt ex eo ſtilo effici explicationem copulæ neceſſariam eſſe ad valorem diſpenſationis. Et ut lector ſciat ſe tutò ſequi poſſe hanc ſententiam, eam tenet Navarrus & novem alij quos citat. Plura quære apud Theologos. *Quid ubi tacetur copula.*

Quæritur ſextò quid examinabit Confeſſarius circa mulierem quæ petit ut examinetur de peccatis quæ in uſu matrimonij contingunt, dicens ſe audiiſſe multa peccata committi inter virum & uxorem, de quibus certior fieri deſiderat, ut de præteritis peccatis pœniteat, & pro futuro ſibi caveat.

Imperitè quidam vituperant quòd tales quæſtiones agitentur à Theologis, quaſi impura eſſet & fœtida religio, quæ talia diſcutit. Cum potius mihi videatur ſignum eſſe non obſcurum puritatis Religionis Catholicæ, reverentiæque erga Deum, & maximi metus ei diſplicendi in ulla re, cùm etiam tot seriæ diſceptationes inſtituantur de peccatis quæ occurrere poſſunt etiam in uſu Matrimonij; non enim illa cura eſt de iis præcavendis apud Hæreticos, Turcas, alioſve Infideles, *qui bibunt iniquitatem, ſicut aquam*; ut dicitur Iob *cap. decimo quinto*, abſque ullo fere timore divinam offenſam incurrendi. Quis vituperet Medicos qui de ſerpentum venenis, aut de morbis peſtiferis ſcripſerunt, ut curarentur? Quot abominanda ſcriptis conſignavit D. Epiphanius Gnoſticorum enarrans ſpurcitias? Quot D. Cyrillus Hieroſolymitanus *Catecheſi 6.* Manichæorum fœditates horrendas enuntians, ne quiſpiam iis pollueretur? Quot Hincmarus Remenſis Archiepiſcopus *Opuſc. de Divortio Lotharij & Tetbergæ*? Plures ſanè quàm ullus rerum Moralium Scriptor quem proximum juvandi neceſſitas ſtylum in ſordida peccata dimittere cogit.

Puritas Religionis Chriſtiana.

Quare nec tam ſeverè mulctatus fuiſſet doctiſſimus æquè ac religioſiſſimus Thomas Sanchez, qui nulli ceſſit in harum rerum diſquiſitione, ut dixerit Aurelius de ejus diſputationibus de Matrimonio, *Portenta iſta ſunt, non ſcripta, animorum inſidia, non mentium ſubſidia.* Vocaveritque librum illum perniciosa & infami curioſitate horrendum, ut paucorum utilitati, plurimorum exitio ſit aptiſſimus, &c. Non, inquam, tam malè mulctatus fuiſſet, ſi à ſolis Confeſſariis verſatus fuiſſet, ad officij ſui diſciplinam, non à profanis hominibus, qui anguſtias animarum neſciunt, nec volunt compati pœnitentibus, qui ferè in deſperationem ſalutis adducuntur, niſi de opportuno remedio eis aliquando provideatur, cum in multis uſus Matrimonji circunſtantiis, mortalem culpam ſubodorentur, aut reformident. Quibus nullâ aliâ viâ ſubveniri meliùs poteſt quàm diſcernendo mortalia à venialibus; & venialia à licitis. Vnde eſt neceſſitas Theologis in iſtis ſe immiſcendi.

De Thoma autem Sanchez, ne plura dicamus, patrocinium ejus habes in libro *de bonis ac malis libris* nuper edito per Theophilum Raynaudum *partione 1. Erotemate 7.* Quamvis ad hoc ſufficeret locus D. Auguſtini contra adverſarium legis & Prophetarum quem ſuprà attulimus *parte 2. quæſito 36.* Vir enim ille talis fuit qui noverat tantum peccata car-

nis per ſapientiam, non per experientiam, præventus ab adoleſcentiâ benedictionibus immaculatæ Virginis, quæ illi ſolvit linguæ impedimentum, precibus ejus exorata. Et tamen ut miſeriæ dierum noſtrorum & hominum quibuſcum nobis agendum eſt, indulgeamus quidpiam, generalioribus tantùm verbis præſentem quæſtionem diſſolvemus, pluraque erunt de quibus datâ operatâ tacebimus, quam illa de quibus nobis erit ſermo.

Atque utinam haberemus tabulas illa Matrimoniales, quæ antiquis Chriſtianis in uſu erant, quibus quid licitum, quid illicitum in rebus nuptialibus uno velut intuitu perſpici poterat, & de quibus obiter meminerunt D. Auguſtinus ſerm. 28. ex editis à Sirmondo, & ante illum Tertullianus in l. de *velandis virginibus*. Non neceſſe foret hîc ea exſcribere quæ proponimus. At cum earum exemplaria deficiant, ne ignorantiâ totali harum rerum graſſante peccata multiplicentur, de his aliqua docere non eſt à Chriſtiana pietate alienum. *Tabula Matrimonialis.*

Igitur primò videtur talis mulier interroganda an pollutio acciderit vel ex parte viri, vel ex parte ſua, vel ex utraque extra vas debitum, vel ſaltem an ex tactibus mutuis acciderit periculum proximum pollutionis, extra illud, ratio eſt quia iſtud eſt peccatum mortale in uſu Matrimonij. De venialibus autem, quæ plurima ſunt, non magis incumbit neceſſitas interrogandi Confeſſario quàm pœnitens confitendi: At non tenetur pœnitens confiteri venialia: ergo nec Confeſſarius interrogare, niſi prædicta mulier etiam venialia noſſe vellet.

Probatur ex aſſertione D. Thomæ in 4. *diſt.* 31. poſt Albertum Magnum præceptorem ſuum qui in 4. *ſentent.* dicit nihil eorum quæ fecit maritus cum uxore, vel uxor cum marito, ſervato vaſe debito, ſecundum ſe eſſe mortale. Quod noto, ait Ioannes Chapeavilla *in* 15. *caſu reſervato quæſt.* 2. ne Confeſſarij in ſimilibus inquirendis præter neceſſitatem ſint anxij.

Atqui ne rem tanti momenti alienæ fidei committamus, verba ipſa D. Thomæ damus ex 4 *ſent. diſt.* 31. *quæſt.* 2. *art.* 3. ſub finem. Vſus contra naturam conjugij eſt quando debitum vas prætermittit, vel debitum modum à naturâ inſtitutum quantum ad ſitum: & in primo ſemper eſt peccatum mortale quod proles ſequi non poteſt, unde totaliter intenio i naturæ fruſtratur. Sed in ſecundo modo, non ſemper eſt peccatum mortale, ut quidam dicunt, ſed poteſt eſſe ſignum mortalis concupiſcentiæ: quandoque & ſine peccato eſſe

poteſt, quum diſpoſitio corporis alium modum non patitur. Aliàs tantò eſt gravius, quantò magis à naturali modo recedit. Hæc D. Thomas.

Quod verò metum injicit peccati mortalis in iſtis, eſt quod ſemen totum à muliere non retineatur. Non tamen propterea impeditur generatio: docent enim Medici non totam ſeminis quantitatem in matrice retineri. Nec impeditur generatio, ſi aliqua pars ſeminis elabatur, modò alia retineatur. Vnde reſoluit Carolus Bauccius *de Miſcellaneis practicis quæſito* 99. Nullatenus eſſe interdicendum uſum conjugij, quamuis ſæpe accidat fœminam ex infirmitate & invitè expellere totum ſemen viri ſui, quia ſæpe matrix retinet neceſſarium ſemen ad generationem, expulſo reliquo. Si datâ operâ fæmina expelleret ſemen ſui viri, peccaret mortaliter. Hæc ille: quare fœminam quæ urinam emittit ſtatim poſt copulam, aut quæ ſe vertit in oppoſitam partem, peccat propter intentionem quam habet ad expellendum totum ſemen viri, licet ipſa actio ex ſe non ſit peccaminoſa, ſemota autem illa intentione, & ſi vehementer culpandi ſunt qui in uſu Matrimonij ſitum ordinarium mutant, quod fit variis modis, ſi tamen actio perficiatur in vaſe debito, non ſunt arguendi tanquam de peccato mortali, ſed tantum tanquam de veniali graviſſimo.

Imo & ſi vir in ſitu non ordinario velit uxorem cognoſcere, & quodammodo velit cogere mulierem, quæ aliàs timet ejus odium vel inimicitias in familia, & ſi vir peccet, mulier excuſabitur à peccato, quia quod vir petit cum ſolo peccato veniali, ſecundùm quoſdam mulier patitur ſine peccato, aut ut ait Pontius *de Matrim. l.* 10. *cap.* 11. & peccat tunc vir ſolus propter inordinatum appetitum voluptatis cui appetitui non cooperatur mulier reddens debitum.

Ratio horum deſumi poteſt ex dictis Michaëlis Palatij Theologorum Hiſpanicorum diſertiſſimi *in* 4. *ſent. diſt.* 32. *diſp.* 1. Dixerim propemodum, inquit, præter concubitum conjugalem alium eſſe qui eſt contra naturam, & is eſt qui tollit generationem & adverſatur fini concubitus, quia illam prorſùs impedit, ne ſit: & hic concubitus eſt nefarius, ut evertens naturæ ordinem. At verò alius eſt concubitus non contra naturæ ordinem, ſed præter illum; quippe qui non ſervat naturalem decentiam & ordinem: nihilominus ſi in accidentariis non ſervat; ſecundùm eſſentialia ſervat, quia in vas quod eſt receptaculum naturale ſeminis humani, infundit ſemen; & hic concubitus quia non lædit ordinem naturæ quoad

eſſentialia, ſed quoad accidentaria, ſolum venialis eſt. Quippe etiamſi mulier ſit incumbens viro, non impeditur generatio prolis ob hoc, & etiamſi ſtantes coëant non impeditur, & mihi relatum eſt ſtantem coïtum aliquando quemdam cum quadam fœmina habuiſſe, & illam fœtam fecit, & ita dicito de reliquis modis: eſt ſanè certior fœtatio ſi modum naturalem ſervarent conjuges: at verò majorem curare certitudinem prolis conjuges non tenentur, ſatis ſit illi viam non obſtruere.

Eadem eſt mens D. Antonini qui Palatium præceſſit, in *Summa Confeſſional. part.* 3. ubi referens ſententiam D. Thomę & Alberti, ait nec per hoc impeditur generatio, etſi non ita aptè procreentur. Vnde in hujuſmodi noli præcipitare ſententiam, nec denegarę abſolutionem perſeveranti in hujuſmodi. Sed deteſteris & prohibeas quantum potes, *&c.* Vnde opinio Toſtati Abulenſis in *c.* 5. *Matthæi qu.* 230. ubi cenſet mortale, ſi fœmina virum ſupergrediatur, non eſt probanda.

Addi autem poteſt aliquando mulierem ejus eſſe temperamenti ut non niſi viro incumbente à tergo, parere poſſit. Aliquam enim audivi quæ parere deſiit ubi prohibita eſt propter conſcientiam à tali modo coïtus: quod ubi conſtaret, non videretur graviter peccare quæ ſolo deſiderio prolis ſic virum cognoſceret. Quod etiam animadvertit iamdudum Poëta Lucretius lib. 5. inter cætera parum honeſta ſcribens.

——— Nam more ferarum
Quadrupedúmque magis perſæpe videmus
Concipere uxores, &c.

Eſt etiam prudens monitum Navarri comment. de *pœnit. diſt.* 6. *c.* 1. §. *Diligens.* ubi prohibens Confeſſario ne nimis ſpecialia interroget in peccatis carnalibus, ita ait: Mulier confitetur quod fuerit cognita extra vas debitum. Non quæratur poſteà ubi, vel quomodo, & alia hujuſmodi, ſicut quidam faciunt quos Angelus contaminatores potius Confeſſionis quàm Confeſſarios appellat, eoſdemque ait ſæpiſſime mortaliter peccare, hujuſmodi ſe interrogationibus oblectantes, ob idque illa facientes. Adde illud Thomæ à Vio ſingulare in prædicto caſu, Confeſſarium prudenter facturum, ſi non permittat pœnitenti explicare longius illas pollutiones: ſed dicat ei ut ſecum cogitet veriſimilem numerum, quoties extra vas naturale fuerit polluta, & uno verbo explicet, toties in hunc modum peccavi, quod ipſum in peccato molitiei & aliis ſimilibus caſibus faciendum eſt. Neque verò quis dicat pœnitentem putaturum ſe non ſatisfeciſſe, & ideo

mœſtum ac deſolatum ſine conſolatione vacuum rediturum. Quoniam ſi confeſſarius docuerit ipſum, ſufficere quòd peccatorum ſpecies exprimatur, neque oportere modos illos peccandi obſcœnos aperire, deſeret illum ignorantia, unde naſcebatur deſolatio, ſive triſtitia, & conſolatio amplectetur dulciſſima.

His Navarri dictis nihil addendum eſt, niſi quod fortſitan excuſandus eſſet Confeſſarius, qui de copulâ modo Sodomitico habitâ prudenter inquireret, quod putaret pollutionem illam diverſæ eſſe ſpeciei, ab aliis extra vas naturale, ut multi putant, quos refert & ſequitur Pontius loco citato. Quamvis ſuprà dixerimus tutum eſſe in praxi hanc copulam extra Sodomiæ ſpeciem conſtituere, quæ eſt inter perſonas ejuſdem ſexus, ut etiam definit D. Thomas 2. 2. *quaſt*. 154. *artic*. 1. tantumque continere circunſtantiam quandam pollutionis extrà vas, valde aggravantem, non tamen neceſſariò explicandam in Confeſſione.

Quid verò exiſtimandum ſit cùm vir à parte poſteriori, ſed in vaſe debito mulierem cognoſcit, qui coïtus eſt jumentorum proprius. Idem Toſtatus in capite 5. *Matthæi quaſt*. 218. putat eſſe mortale quando fit ſine causâ aliâ ob delectationem. Si quis tamen, inquit, voluerit eſſe veniale etiam in hoc caſu, contenta voluntate delectationis intra limites matrimonij, non eſt multum contra eum inſiſtendum.

Dico, ſecundò etiam interrogandam eſſe mulierem an cum viro per tactus & alia hujuſmodi fuerit in periculo proximo pollutionis. Licet enim permiſſum ſit viro & mulieri mutuis tactibus amorem mutuum teſtari & provocare ſe ad coïtum, ad quem tactus hi quædam ſunt præludia & diſpoſitiones: Attamen modus eſt ſervandus & certa menſura in iſtis: in his enim peccatum eſt mortale, cum ſunt ita vehementes aut diuturni, ut ſemen viri vel mulieris diſſolvatur ante copulam, vel in periculo proximo fœdæ hujus voluptatis ſe conſtituant, maximè ſi non ſint eo loco & ſitu in quo poſſint licitè coïtu rem peragere. Quare nec debet mulier vehementiores iſtos tactus conjugi permittere, extra locum & tempus in quo copula nequit perfici; peccat enim mortaliter, ſi hujuſmodi tactus ita admittat, ut ex his periculum proximum pollutionis incurrat. Quod ſi ex his tactibus ſolæ diſtillationes ſequantur cum commotione membrorum generationi inſervientium; inter conjugatos mortale non eſt.

Negatio debiti. Dico tertiò mulierem poſſe interrogari, ſi marito petenti

debitum negaverit, quod idem eſt de viro reſpectu mulieris. Qua in re plures peccant graviſſimè, & inde multa diſſidia domeſtica oriuntur, quòd mulier debitum negat viro ſine juſtâ causâ, de qua proinde etiam examinanda eſt, ſi quam legitimam habeat. Magis autem legitimæ videntur iſtæ.

Si mulier negat, quia vir eſt amens, vel ebrius; non enim humano modo petit, ut cenſet Laymanus, de *Matrim. p.* 3. *cap.* 1.

Similiter ſi ex præcedentibus puerperiis in quibus morti proxima fuit, probabiliter mortem timeat ex judicio Medicorum, non enim cum tanto vitæ periculo debitum iſtud ſolvere tenetur.

Si infirma eſt, vel copulam viro infirmo nocituram ſciat: ejus enim ſanitatem ſapienter procurat, Si ex copulâ grave detrimentum ſanitatis propriæ patiatur, ut puta quia vir morbo laborat quem contrahere poſſit.

Si certò ſciat priorem maritum vivere quem mortuum eſſe putabat. Quod ſi tantum dubitet eum vivere, reddere poteſt, non petere, & ſi adhibitâ diligentiâ ad inquirendam veritatem, nihil certi inveniat, petere etiam poteſt, nec tenetur poſt matrimonium bona fide contractum uni teſti etiam jurato credere, quod vivat prior maritus, ita Corradus 1. p. *quæſito* 50.

Si vir propter adulterium jus exigendi amiſit, muliere manente pudica, & nollet illi reconciliari, quia non ſervavit ipſi fidem. Si autem uterque lapſus ſit, ait Scotus, in 4. *diſtinct.* 32. *qu.* unicâ, tunc paria crimina pari vindictâ ſunt delenda. Silicet mulier non habet jus negandi. Et notat D. Auguſtinus *l.* 2. *de adulterinis conjugiis.* Antoninum Imperatorem conſtituiſſe, non poſſe maritum uxorem de adulterij crimine accuſare, *cui motibus ſuis non præbuit caſtitatis exemplum.* Porro ſi mulier caſta permanſerit, ut jure negandi debitum ſecurè utatur, non eſt probabilis eorum ſententia qui volunt adulterium debere eſſe publicum & notum per ſententiam judicis: quos refellit Hiquæus ad hanc Scoti quæſtionem, ſufficit enim ut mulier ex parte ſua innocens viri adulterium & infidelitatem ſciat. Qua verò certitudine id ſcire debeat aliquando revocatur in dubium, cùm deſint hîc teſtes oculati; probabile eſt autem ſufficere conjecturas ita vehementes ex variis circumſtantiis deſumptas, ut prudentem fere cogerent ad id exiſtimandum. Sed cauſas negandi debitum proſequamur, quales ſunt etiam,

Si vir exigat extra tempus & locum opportunum, cùm commodè mulier reddere non poteſt.

Si vir exigat non tanquam debitum ex juſtitia, ſed tantum ex amicitia, tunc enim vir non petit tanquam debitum juris cum rigore & tenacitate, nec cenſetur velle tunc obligare mulierem ad culpam mortalem. Quemadmodum exactores pecuniarum non ſemper ea aſperitate petunt debitas pecunias, ut non ſolvendo crimen incurratur, quamvis aliquando intendant, ſi debitores ſolvere contemnunt.

Si mulier gravida & proxima partui timeat fœtûs ſuffocationem.

Si menſtrua patiatur maximè primis diebus, cùm fons ſanguinis ejus apertus eſt. Sic aſſerit Toſtatus in cap. 5. *Matthei qu.* 245. vir, inquit, petens tempore menſtrui, peccat venialiter, & reddens non peccat.

Si jam numeroſam prolem habeat, cui alendæ par non ſit, ſi iterum parturiat, ſemoto tamen incontinentiæ periculo, ut cenſet Laymanus, loco citato. Quid enim aget miſera mulier quæ labore manuum vix vitam infœlicem ſuſtentat, viro interim rem domeſticam nihil, aut parum curante? At ſi timeat virum in adulteria pollutionéſve voluntarias prolapſurum, tenetur obedire ad vitandum peccatum mariti, committens ſe interim providentiæ Divinæ. Ita nobis videtur, donec judicio ſapientum aliud conſtiterit.

Si mulier poſt Matrimonium ratum non conſummatum velit expectare per duo menſes, ut deliberet de ingreſſu Religionis: nam interim non tenetur reddere ex jure Eccleſiaſtico.

Quid verò ſi vir ſit in carcere detentus, petatque à muliere debitum, teneturne ipſa ingredi carcerem ut viro ſatisfaciat? tenetur ſi locus in carcere commodus ſit. Ita ſæpe reſponderunt viri doctiſſima eâ de re conſulti.

Quod ſi mulier vovit caſtitatem inconſulto viro? Reſolvit hunc caſum D. Aug. epiſt 45. *ad Armentarium & Paulinam.* Vovenda talia non ſunt à conjugatis, niſi ex conſenſu & voluntate communi, etſi præproperè factum fuerit, *Magis eſt corrigenda temeritas quam perſolvenda promiſſio.* Subditque: *ambo Deo reddite quod ambo voviſtis.*

Dico quartò, poſſe etiam interrogare num concedens debitum marito, cum jam inciperet pollui, ſtatim eum à ſe repulerit, vel retraxerit ſe ut funderetur ſemen extra vas, impediendæ prolis causâ; peccatum enim mortale eſt ex parte utriuſque ſi ex mutuo conſenſu perpetretur. At ſi vir ſolus

ſe retrahat, ut extra vas mulieris polluatur, timens prolem naſcendam, invitâ muliere quæ renititur & non conſentit, præparata divino beneplacito, peccatum eſt ex parte ſolius viri.

Dubium autem eſt an peccet mulier quæ debitum reddit viro quem novit ſe ſtatim retracturum, ut more Her, & Onam quos percuſſit Dominus, quia rem abominabilem faciebant Geneſ. 38. in partem negantem magis propendo, quia facit mulier quod licitum eſt ex parte ſua, & cum legamus punitionem Her, attamen Thamar punitio nulla fuit, quod non conſentiret marito, nec peccaret. Quæ prolem vehementer deſiderabat ex benedicta à Deo ſtirpe Abrahæ & Iudæ Patriarchæ cujus Her & Onam filij erant. Notent (inquit Cornelius à Lapide in hoc cap. Geneſis) Confeſſarij hanc Dei vindictam in molles, inque conjuges ſe in actu conjugij retrahentes: eamque ſuis pœnitentibus inculcent: ſi enim hoc ſæculo tam rudi, inculto & projecto Deus ita punivit Her & Onam, quomodo puniet in luce hac, & in lege Evangelij Chriſtianos qui ſe polluunt?

Dubium rurſus eſt ſi vir ex ſenio, vel debilitate naturæ copulam non poſſit perficere, eam tamen pertinaciter expectat à muliere; Quid perquiret Confeſſarius in iſta muliere? Vnum video inquirendum eſſe; An ita vir ſit impotens, ut nulla ſit ſpes quod copulam perfectam poſſit habere, ut puta quia ab uno anno perfecta non ſit, quamuis ſæpe tentata, tuncque mulier tenetur omnino denegare. At ſi aliquando copula perficiatur, puta forſan ſemel in anno, aut altero menſe, tenetur reddere. Quòd verò triennium non concedatur ſenibus ad experimentum ſumendum de eorum impotentiâ, ratio eſt peculiaris, quia in dies debilitantur eorum vires. Imò nec triennium iſtud expectandum eſt, ubi conſtaret ſatis de impotentiâ in quavis ætate ſint conjuges. Et quamvis jure antiquo concederetur in foro externo ad experiendam impotentiam, quia præ pudore perſonæ non viſitabantur: at nunc id neceſſarium non eſt, quia poteſt ſtatim impotentia deprehendi ex viſitatione & inſpectione coïtus. *Senes.*

Dico quintò poſſe etiam interrogari conjuges, an in commixtione conjugali, alias perſonas, ſibi in animo propoſuerint, mulier alium virum, & vir mulierem. Peccatum enim iſtud eſt cùm imaginatio hæc voluntariè retenta fuerit, forſan voluptatis majoris captandæ causâ. Quod ſi obnitantur imaginationi, quæ ſe ingerat, tentatio eſt & tentationis victoria, non peccatum. Vt autem peccatum ſit mortale in cogita-

tione alterius perſonæ, durante copula requiritur, ut perſona illa ſit carnaliter dilecta, ut advertit Thomas Sanchez de *Matrim. lib. 9. diſp.* 18. *num. 6.* poſt Divum Antoninum, & alios.

Quid verò reſpondendum mulieri quæ petit an ſibi liceat in ipſo actu coïtus non cooperari, ſed ſimpliciter pati actionem viri? reſpondendum eſt non peccare, ſi nihil aliud inde ſequatur. Nec ſi tangatur manibus viri, aut ſeipſam tangat in ipſo actu, cum non aliter forſan perficeretur.

Si verò mulier viro tardior in deciſione ſeminis, ut ſæpe accidit, ſeipſam tangat immediate poſtquam vir ſe traxit, cùm jam fere diſpoſita eſt ad pollutionem, quidam hoc excuſant à peccato. Thomas Hurtado in *Præcurſore Theologi diſp.* 5. membro 4. §. 11. cum fœminæ, inquit, abundent ſanguine menſtruo ex quo eorum ſemen conficitur, aliquando ſalaciores ſunt, & ardent viros ex abundantia ſui ſeminis imperfecti, quod deſcendens ad vulvam voluptatem cauſat: & quia concurrit ut materia ad formationem fœtus, optime docent Theologi fœminam poſſe ſe excitare ad ſui deciſionem ſeminis, ſi vir celeriùs ſeminet. Idem licitum aſſerit Carolus Bauccius in *practicis Miſcellaneis quæſito* 103. & 104. aſſeritque eſſe communem opinionem, quia eſt complementum inchoatæ pollutionis quæ licita erat, cum eſſet facta à viro, medio ejus congreſſu.

Non eſt autem neceſſe interrogare, an voluptatis cauſa commixti ſint. Tum quod coïtus cauſa voluptatis ſit ſolum peccatum veniale, ſecundum D. Thomam in 4. *ſent. diſt.* 31. articulo 4. *ad Hannibaldum.* Aut verius nullum ibi eſt peccatum, ut cenſent plures, inter quos Palatius *in* 4. *diſt.* 31. *diſp.* 3. dicit id probatum eſſe, ſi obſervetur talem coïtum eſſe ſecundùm Dei inſtitutionem, igitur inculpatum eſſe. Enim verò quod eſt ſecundùm Dei inſtitutionem, à culpa vacat. Legimus inquit, Ariſtotelem dixiſſe 7. *Eth. c.* 9. Non omnis qui facit aliquid propter voluptatem, eſt incontinens; ſed qui facit ob voluptatem turpem, *&c. Eth. cap.* 2. Qui fugit omnes voluptates, agreſtis eſt. Porrò voluptas conjugalis coïtûs ſecundum rationem naturalem, non videtur turpis, ſed honeſta. Quippe honeſtas vel turpitudo voluptatis ex actione ad quam neceſſariò conſequitur, eſt metienda, *&c.* Quæ moralem non habet turpitudinem, *&c.* Sunt enim duo quæ neceſſariam habent voluptatem; alimentum, & coïtus uſus. 6. *Eth. cap.* 5. Vt ergo qui ex alimento delectatur, non peccat, ſi alimentum non eſt ex furto acceptum, aut aliunde

vitietur: ita qui delectatur coïtu conjugali, quippè qui delectatur ex uſu rei propriæ.

Quod ſi objeceris ex Tobia cap. *6. Accipies virgines cum timore Domini, amore magis filiorum quam libidine ductus.* Reſpondeo ad meritum parandum coram Deo ita eſſe faciendum, ut monet Angelus; at verò hîc modò non quæritur de merito, ſed an qui intendit illam voluptatem ex conjugali coitu, ſit ob hoc culpandus. Quo modo etiam ſolvendam ait objectionem ex D. Paulo 1. Corinth. cap. 10. *Sive comeditis, ſive bibitis, ſive aliquid facitis, omnia in gloriam Dei facite.*

Hæc opinio eò magis probabilis videtur, quò infelicior eſſet conjugum conditio, cùm eſſent tota vita in periculo proximo venialiter peccandi in uſu Matrimonij. Nec enim quia tantum eſſet peccatum veniale, ideò illud pro nihilo habendum: & ſi enim peccatum veniale leve ſit in comparatione ad mortale; at eſt in ſe quid graviſſimum & maxime horrendum creaturæ rationali, ut nullum malum pœnæ hujus vitæ ſit illi æquiparandum. Deinde non inficiatur D. Thomas *in 4. diſtin.* 31. *quæſt.* 1. *art.* 1. Divinam providentiam appoſuiſſe delectationem in actu illo, ut ſubveniretur defectui ſpeciei: & *art.* 3. ait: quod quamuis vtens Matrimonio propter delectationem illam non referat actu in Deum, tamen non ponit ultimum in ea voluntatis finem: & jam non oportet, inquit, quod creatura fruatur, ſed utitur creaturâ propter ſe: ſe autem habitualiter propter Deum, licet non actu. Quæ ratio æquè excuſat à veniali ac mortali. Contrariam tamen ſententiam ſequitur quòd ſit peccatum veniale propter opinionem quam tenet, quod nullus in individuo detur actus indifferens. Quam doctrinam qui ſequitur, facilè attribuit malum peccati venialis quibuſlibet imperfectionibus, propter defectum tendentiæ in ultimum finem. Sed hæc ſententia ſine causâ defectum illum accuſat potius venialis peccati quàm mortalis; ſi enim eſt præceptum obligans omnia referre in Deum, cùm ſit in materia gravis momenti, tranſgreſſio ejus non eſſet ſolum venialis, ſed etiam mortalis. Quod cùm repugnet omnibus, tutius eſt, nec mortalem nec venialem habere illam omiſſionem, & admittere actus indifferentes in individuo, qui nec boni ſint, nec mali, qualis eſt actus ille conjugalis ob voluptatem licitus conjugibus, qui in oneribus Matrimonij ſatis inveniunt, unde ingemiſcant aliunde. Cætera Medicis relinquamus, nobis qui cælibem vitam vovimus, decens non erit plura de his ſpeculari, vel ſcribere.

Actus differentes.

Quæritur ſeptimò quid examinandum ſit in pœnitente quem videt Confeſſarius eſſe in occaſione proxima peccati de quo ſe accuſat.

Incumbit primùm Confeſſario ut verè noſcat quæ ſit proxima occaſio peccati pœnitentis. Quia quod uni eſt occaſio proxima peccati, alteri non eſt, qui eſt animo fortior, vel qui eſt aliis qualitatibus præditus, ſeu bonis, ſeu omnino malis, ex quibus inducitur in peccatum potius, quam ex eo quod apparet occaſio proxima. Sic ſolito jurare in quolibet momento, ludus non videtur occaſio proxima jurandi. Sed de hac quæſtione mallem, inquit Navarrus in *Manuali capit. 3. numero* 3. audire alium optimè reſpondentem, quàm reſpondere: quia nemo quem viderim, id pro dignitate definit, & ſufficiens ejus determinatio eſt difficilis. Ipſe autem definit occaſionem proximam à quâ pœnitens debet abſtinere, atque ſtatuere ſe numquam eâ uſurum, ut à Confeſſariis abſolui poſſit, eam eſſe omnem & ſolam quæ eſt peccatum mortale: aut quæ eſt talis occaſio peculiaris, qua credit vel debet credere Confeſſarius vel pœnitens nunquam, vel rarò ſe uſurum ea ſine peccato mortali, benè perpenſis ejus circunſtantiis. Vbi vocat illam occaſionem peculiarem ad excludendam occaſionem generalem peccandi, quam præbet ars aut exercitium alicujus ad peccandum aliquando mortaliter, ut malitia, negotiatio, & alia officia quæ propterea tamen non ſunt neceſſariò deſerenda.

Subjungit poſtea Confeſſarium poſſe aliquando abſolvere eum, qui eſt in occaſione propinquâ, quando tales ſunt circumſtantiæ, quæ perſuadent quod nunquam aut rarò peccabit pœnitens propter eam, quamvis ab ea non ſe abſtineat, & re, inquit, multum ruminatâ Spirituique ſancto commendatâ, videtur, quòd tunc poſſunt hoc credere Confeſſarius, & pœnitens, quando quatuor concurrunt. 1. Vera pœnitentia præteritorum 2. Verum propoſitum, non peccandi, cùm ſe invenit in eâ. 3. Credulitas quod non peccabit, cùm ſe invenerit. 4. Quod ſubſit aliqua rationabilis cauſa non ſe ſeparandi ab ea.

Quibus ſuppoſitis reſpondetur, hæc quatuor debere examinari à Confeſſario cum multa ſollicitudine, etſi in pœnitente omnia ſimul concurrant, puto quod poſſit, cum tremore tamen, abſovere pœnitentem in eadem peccata relabentem, per ſpatium aliquod temporis, expectans cum patientia ut arbor quæ non modò ſterilis eſt, ſed malorum fructuum ferax, auxiliante Dei miſericordia, & variis modis converſio-

nem animarum operante, tandem aliquando bonos pœnitentiæ fructus afferat.

Attamen Ludovicus Lopez, nimis licentiosè locutum eſſe Navarrum aſſerit, teſte Corrado 1. part. *Reſponſ. qu.* 15. *in Additione*, ubi hanc gravem quæſtionem ipſe ſic determinandam putat. Vt quæ ſunt ſui juris è domo expellant perſonam cum quâ rem habuerunt, & ſi non poſſunt expellere, ipſæ abeant, quodcumque inde damnum oriatur: quæ verò non ſunt ſui juris, non tenentur à domo abire, ut ſunt puellæ, uxores: Debent tamen reſiſtere, tollere quaſcumque occaſiones, atque ſi opus fuerit, clamoribus ſe juvare, exemplo Suſannæ, & ſi hoc non fecerint, abſolutione dignæ non ſunt.

Ex his autem duabus ſententiis ſeligere poterit Confeſſarius quam magis utilem pœnitenti ad ſalutem judicaverit, ut eum abſolvat, vel remittat ſine abſolutione quo uſque ceſſet occaſio. *Non deneganda abſolutio.*

Dices: ſi detur pluries abſolutio, etiam concurrentibus iſtis quatuor, pœnitentem perſeveraturum diutiſſimè in peccato, à quo ſe abſtineret, ſi denegaretur ei penitùs abſolutio.

Reſpondetur ad hoc, ſi Confeſſarius tantum ſibi luminis à Deo infuſum credat, ut denegatio adſolutionis magis profutura videatur pœntienti, quam ejuſdem benigna conceſſio, agat pro prudentiâ & conſcientiâ. Sed ſi aliquando proſit nonnullis abſolutionis denegatio, aliis valde nocet; & ſeu concedatur, ſeu denegetur, multi nihilominus in eiſdem peccatis ſuis, & nimis diù perſeverant, cum periculo interitûs animarum perpetui, ut mihi difficillimum ſi continuationem illam in peccato refundere, in Confeſſarium abſolventem, cum ſi non abſolvat, nihil melius ſperet à pœnitente, ſed forſan aliquid peius.

Suppono enim hîc duos Confeſſarios, unum poſt multam quatuor prædictorum inſpectionem abſolventem, alterum denegantem abſolutionem. Qui abſoluit, poteſt prodeſſe pœnitenti. Primò differat abſolutionem quoad uſque pœnitens, qui forſan heri aut nudiuſtertius lapſus eſt peccato illo cujus occaſione degit, per aliquot dies puta tres aut ſex, abſtinuerit ſe à tali peccato; nec enim ordinariè diuturniorem dilationem conſulerem ob multas rationes: ſecundò redeuntem abſolvat, cum injunctione debitæ pœnitentiæ, tam ſatisfactoriæ, quàm medicinalis, & cum mandato, ut accedat tantum ad communionem, poſtquam adhuc abſtinuerit

à peccatò in cujus occaſione proxima degit, per tres, aut ſex dies. Inde veniet, ut pœnitens per plures dies abſtineat à peccato mortali, quod non eſt pauci habendum, cum legamus de ſancto Ignatio, eum aliquando conveniſſe de pretio dando meretricibus, ut ſaltem unam noctem ſine peccato mortali ducerent, tantus erat S. Viri zelus, ut quoquomodo inoffenſus eſſet Deus. Interim verò pœnitens eſt in ſtatu ſalutis, multa pœnitentiæ opera exercet, vires animi corroborat, ac de dæmone triumphat, & aliquando etiam omnino emendatur, aut per multas hebdomadas innoxius vivit, ſi poſtea relabitur, tamen non in tot, nec in tanta crimina, urgetúrque majoribus conſcientiæ ſtimulis, ut recurrat ad remedium pœnitentiæ, quam Chriſtus inſtituit ad remittenda peccata toties, quoties peccatur.

Qui verò confeſſarius denegat abſolutionem, vix pœnitentem iterum coram ſe humiliatum inſpiciet, ut det illi monita ſalutis; interim ſæpe ſæpius in idem peccatum relabitur ſine ulla intermiſſione, pœnitentiæ operibus nullis vacat, dæmonum tentationibus velut inermis relinquitur, niſi quod metum incutit aliquem Confeſſarius, ne abſolutione careat. Qui metus fatendum eſt, non mediocri virtute pollet erga aliquos ut à peccato penitus ad meliorem ſtatum convertantur. Attamen metus ille ſi ratiocinio hîc locus eſt aliquis, non æquipollet gratiæ Sacramentali Pœnitentiæ Communionis, operibus ſatisfactoriis & peccato adverſariis, frequentiæ Sacramentorum, piarum exhortationum, aut reprehenſionum reiterationi, & aliis perfectæ reſipiſcentiæ auxiliis quæ cum benigna abſolutione ſubminiſtratur iis in quibus cum occaſione peccati quatuor prædicta reperiuntur.

Adde verò iſtis id præſertim & facilius præſtari poſſe à Confeſſario, cùm in pœnitente relapſo animadverterit extraordinarium dolorem & propoſitum fortius, quibus peccator armatus majorem fiduciam præbet ipſi de victoria reportanda contra tentationes à quibus antea vincebatur, ut ex vi iſtius doloris & propoſiti, cenſeri poſſit jam non eſſe ampliùs in proxima occaſione. Quod idem cenſeri poſſet, cum paratus eſt pœnitens & proponit nova aliqua remedia longè efficaciora adhibere quam antea, ut ſi occaſio propinqua natura eſſet ex cohabitatione in eadem domo cum aliquâ muliere proponeret numquam ſolus cum ſola tantiſper manere aut colloqui.

Quæ verò ſit rationabilis cauſa in hac opinione, non ſe ſeparandi, merito dubitari poteſt. Prima autem eſt moralis

impoſſibilitas, quæ eſt difficultas maxima; in moralibus quippe valde difficile habetur pro impoſſibili, qua ratione filius familias à complice peccati in eadem domo manente, quam aut quem expellere non poteſt, juſtam habens cauſam non ſeparandi ſe, cùm paternam domum vix relinquere poſſit. Idem eſt de matre familias in cujus arbitrio non eſt expellere illum cum quo adulterium perpetrat, vel quod vir eum retinere velit, vel quod ita rebus domeſticis neceſſarius ſit, ut aliàs non fortunæ ſubſiſterent: Secunda eſt grave detrimentum in rebus quale cenſeri non debet detrimentum earum rerum, quæ ex actu peccati ſperari aut obtineri poſſent. Nec detrimentum illud quod pati poſſunt ſervus aut ancilla mutando domum domini, in qua habent peccati occaſionem proximam; quamvis bis, aut ter abſolui poſſent, ſi tantum caderent poſt multos famulatûs annos, & brevi expectarent honeſtam quandam laborum recompenſationem, ſi adhuc per aliquantulum temporis in obſequio perſeverent. Tertia eſt gravis metus ſcandali, & infamiæ, qua ratione Summus Pontifex Lucius tertius *De frigidis & maleficiatis*, cap. *Conſultationi*, conſultus quid agendum eſſet cùm fœmina impotens eſſet ad copulam, utrum à viro ſeparari deberet. Reſpondet Rom. Eccleſiam in talibus judicare conſueviſſe, ut quas viri habere non poſſunt ut uxores, habeant ut ſorores. Vbi Gloſſa notat conſilium eſſe non præceptum: poſſet enim vir ſeparari, & cum alia contrahere, & Celeſtinus tertius eodem titulo, cap. *Laudabilem*, reſpondet, de Frigidis qui coïre non poſſunt, ſi impotentia probari non poſſit, & ambo conſentiant ſimul eſſe: *Vir eam, & ſi non ut uxorem, habeat ut ſororem.* Vbi ad evitandum infamiam permittitur virum & mulierem ſimul habitare, non obſtante occaſione proxima plurimorum tactuum impudicorum, & aliorum etiam graviorum peccatorum.

3 Objici poteſt, teneri, qui eſt in tali occaſione peccandi, ad ferendum potius quodlibet detrimentum, quàm in ea permanere cum periculo peccandi: *Quid enim prodeſt homini ſi univerſum mundum lucretur, animæ vero ſuæ detrimentum patiatur*? Matth. cap. 16. Marc. cap. 8. Lucæ capite 9. Reſpondetur; inter ea quæ examinanda ſunt à Confeſſario, antequam illi poſſint abſolui, eſſe an habeant quandam credulitatem quòd non iterum relabentur, etiam manente eadem occaſione. Deinde idem argumentum æquè probat de periculo peccati venialis, quod eſt peius omnibus hujus mundi detrimentis. Vnde ex hoc mundo exeundum eſſet, & omnibus officiis ac ſtatibus renuntiandum, cùm nullus ſit ſtatus, quan-

tumuis ſanctus, qui non præbeat occaſionem peccandi ſaltem venialiter. Quid enim eſt in hominum uſu bono ac licito, unde non poſſit pernicies irrogari? Sed & eodem argumento probaretur hominem de impudicitiâ tentatum debere ſibi eruere oculos: quid enim prodeſt homini, ſi oculos habeat & alia corporis membra, animæ verò ſuæ detrimentum patiatur? Vnde ex hoc loco tantum infertur peccatum, quod eſt animæ perditio, eſſe ſummum omnium malorum, non verò periculum peccandi.

Objicies iterum: Ergo poſſet aliquis remanere, per viginti & triginta annos in eadem occaſione eodem modo ſemper peccans, & ſine ulla correctione, & ſic ſemper abſolui. Id concedit Ioannes Sancius in *Selectis*, *diſp.* 10. *num.* 16. dum aſſerit talem abſolui poſſe toties quoties verè pœnitet. Quia qui eſſet in occaſione peccatorum, tantum venialium, ſemper abſolveretur: nec eſt potior ratio, cur reperiretur verus dolor ac verum propoſitum, reſpectu venialium quàm mortalium, aut cur præſumatur propoſitum eſſe fictitium, reſpectu mortalium, non venialium: Eſtque eadem opinio, licèt alia ratio Cardinal. de Lugo de *Pœnitent.* *diſt.* 14. *ſect.* 10. cum aliis Theologis, quod quemadmodum potuit prima vice abſolui, eò quod non teneretur cum tanto detrimento auferre occaſionem: ita etiam poterit poſt multas abſolutiones, & ſine ullo profectu, ſuppoſito quod habeat dolorem & propoſitum. Sed nos jam diximus poſſe tantum per ſpatium aliquod pœnitentem talem abſolui, quod ſpatium determinare non poſſumus, ſed arbitrio prudentis confeſſarij relinquimus: qui majores inducias poterit concedere pœnitenti, ratione majoris cauſæ, non ſe ſeparandi à proxima occaſione. Cujus rei ratio eſt, quod judicium pœnitentiale debet imitari aliquo pacto judicium divinum: Solet autem Deus nonnunquam poſt multa peccata, gratias magis ſpeciales à peccatoribus ſubtrahere, etſi nunquam omnino ſufficientibus deſtituantur. Vnde vox Angelorum Ierem. 51. *Curavimus Babylonem, & non eſt ſanata: derelinquamus ergo eam.* Deinde etiam videtur æquum, ut quando remedia ordinaria diu applicata nihil profuerunt ad ſanitatem ægrotantis, tunc applicentur etiam extraordinaria, ex quibus aliqui nonnunquam convaleſcunt. Convenit enim nihil intentatum relinquere ex pharmacis quæ probabiliora judicantur ad ſanitatem ægrotantis. Sic enim Medici cùm præcepta Artis ſuæ magis approbata à ſapientibus nihil efficiunt contra vim morbi aut vulneris, extrema adhibent, etſi magis periculoſa. Quando

magis ad ſalutem animæ, cum lenitiva miſericordiæ nihil obtinent, ſeveriora & acriora tentari convenit? In periculo tamen mortis, vel ob notabilem lapſum temporis, ſine peccato, vel ob aliquas alias circunſtantias, iterum abſolui poſſet, remoto prius ſcandalo, ſi quod intercedat.

Quæritur octauò, quid examinare debeat Confeſſarius in pœnitente, ut illi permittat ſacram Communionem.

Supponendum eſt incumbere Confeſſario, ut dignos admittat ad ſacram Communionem, indignos verò repellat. Hac enim de causâ Chriſtus inſtituit, ut præmittatur Confeſſio Sacramentalis receptioni Euchariſtiæ, cùm quis ſe peccato mortali gravatum eſſe ſentiret, juxta illud 1. Cor. 11. *Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat.* Hoc eſt, præmittatur Confeſſio Euchariſtiæ, ut cum judicio Sacerdotis Chriſtianus ſecuriùs accedat ad Euchariſtiam, ad quam impunè non acceditur in ſtatu peccati mortalis. Vnde & tenetur pœnitens obedire Confeſſario, ſeu injûgat, ſeu prohibeat communionem: eſt enim Confeſſarius velut Medicus, cujus decreto pharmacum iſtud immortalitatis ſumere debet, vel ab eo abſtinere, prout clave non errante, id eſt, ſapientior magis æquum judicaverit. Nec ordinariè poſſet tolerari, ut pœnitens in re tanti momenti privatum judicium ſuum anteferret illius ſententiæ qui à Deo conſtitutus eſt judex, & laicus minus peritus Confeſſori ac miniſtro Chriſti non ſubeſſet, ſed contra monitum Sapientis, *Prov.* 3. inniteretur prudentiæ ſuæ, aut contra juris ordinem ſibi jus vellet dicere. Hinc dicit quiſpiam apud S. Aug. lib. 1. *ad inquiſitiones Ianuarij*, c. 3. ſi tanta eſt plaga peccati atque impetus morbi, ut medicamenta talia differenda ſint: *authoritate antiſtitis debet quiſque ab altario removeri*, ad agendam pœnitentiam & eadem authoritate reconciliari.

Quare fruſtrà contendit Ioannes Sanchez, dictus ab aliis Sanchius, in *Select. diſp.* 28. Iuriſdictionem Confeſſarij ſolum ſe extendere ad negandam abſolutionem indigno, & impartiendam digno, non autem ad negandam Euchariſtiam dignè diſpoſito, hoc eſt, abſque mortali invento: eſt enim Confeſſarius judex, doctor, atque Medicus pœnitentis, cui proinde & juſtè prudenter jubenti obedire debeat. Sed contendit ille injuſtitiam committere Confeſſarium, ſi neget ei qui non eſt in peccato mortali: quia injuſtus eſt qui dignum impedit à conſequutione beneficij. 2. Quia denegatio Euchariſtiæ medium eſt ineptum ad corrigenda, ſeu venialia, ſeu mortalia. Sed prima ratio non probat, quia ut- *Confeſſarius poteſt denegare Euchar.*

get occaſio præſentis beneficij vacantis, forſan nuſquam redibit, at Euchariſtiæ percipiendæ occaſio poteſt eſſe quotidiana. Secunda ratio inferiùs ſolvetur.

Cùm igitur pertineat ad Confeſſarios diligenter curare, ut cum debita reverentia Corpus Domini recipiatur, illique proprij miniſterij exercitio munda corda præparent, ac puras animas in quibus dignè, quantum fert humana fragilitas, recipiatur. Hinc dubitatum eſt, quidnam debeant diſcutere in pœnitentibus, ut vel illos arceant à communione, vel illos ad eam provocent, & nutu ſuo admittant. Niſi enim prudentes ſint Confeſſarij, facilè hîc errare poterunt, temerè amovendo pœnitentes ab Euchariſtiæ perceptione, cujus fructus plures ſunt quam cogitari, nedum dici aut ſcribi poſſit.

Dubitatur autem primò an quando qui in magnis, & multis peccatis irretitus fuit, ſtatim peractâ Confeſſione debeat illi Confeſſarius permittere communionem.

Dico primò non peccare Confeſſarium qui permittit, ſeu non prohibet communionem tali peccatori abſoluto à peccatis, nec etiam ipſum pœnitentem qui acceptâ culparum remiſſione per abſolutionem, accedit ad percipiendam Euchariſtiam, tanquam æger ad medicinam ſalutarem, qua magis convaleſcat ac corroboretur. Ratio eſt, quia diſpoſitio requiſita ex parte animæ ad communicandum ſine peccato, imò cum fructu, eſt ſtatus gratiæ & intentio communicandi. Hanc diſpoſitionem habet iſte peccator; nec ampliùs requirit Apoſtolus 1. Cor. 11. *Probet autem ſeipſum homo, & ſic de pane illo edat.* Id eſt, confiteatur peccata ſua, ut interpretatur Concilium, *& ſic de pane illo edat*, ille Confeſſus & abſolutus. Quid ergo ampliùs ſub pœna peccati requiri poteſt? Præclarè D. Thomas in 4. ſent. *ad Hannibald. d. 9. q. unica, a. 4. ſed contra.* Quilibet qui eſt ſine mortali eſt membrum corporis myſtici; membrum autem debet ſuſtentari de alimento ipſius corporis: ergo quilibet tali de communione corporis Domini debet refici. Præterea gratia & remiſſio faciunt dignum Eccleſiæ Sacramentis, ergo quilibet hoc habens dignus accipit.

Objicies eum non communicare dignè, id eſt prout honeſtum decet, & pro dignitate, *Qui autem manducat, & bibit indignè, judicium ſibi manducat & bibit*, inquit Apoſtol. 1. Cor. 11. eſt autem indignum & indecens, ait Perlinus *in ſacro convivio*, Sanctum Sanctorum pectoris hoſpitio illius recipi quod vix ſtabulum eſſe deſiit, vix egeſſit ſtercora, & cum non deceat luto paulo ante fœdatum, imò & obrutum & ſpiran-

tem cœnum, eructantemque turpitudinis crapulam, puritatis totius, necnon ſuaviſſimi odoris menſæ inſinuare ſeſe, inſerere corpus virginum regi, quod vix à meretricis labiis avellit. Reſpondetur Apoſtolum per communicantem indignè, eum tantum intelligere, qui communicat ſine probatione ſui ipſius per Confeſſionem & abſolutionem, cum eſſet extra ſtatum gratiæ. Cæterùm per abſolutionem, & infuſionem gratiæ ſanctificatur anima, mundatur anima, fit nive candidior, ſole ſplendidior, Angelis par, & Divinæ conſors naturæ. *Lavabis me*, inquit Propheta Regius Pſalm. 50. *& ſuper nivem dealbabor*, itaut nulla corporalis mundities valeat decori ſanctæ animæ conparari, ut in hunc Pſalmum ait Gregor. Mag. Vnde & poſt abſolutionem non dedignatur Trinitas Sanctiſſima inhabitare animam antea peccatricem, quæ erat proſtibulum dæmoniorum & omnis volucris immundæ, juxta verba Salvatoris Ioan. 14. *& ad eum veniemus & manſionem apud eum faciemus*. Quæ manſio non fit tantùm per virtutem aliquam, ſed per intimam & realem inhabitationem perſonarum divinarum, ſicut explicavimus in noſtra Theologia affectiva, ſeu Thoma meditante 1. *p. tract. de Trinit.* in meditationibus de miſſione Perſonarum divinarum. Itaut mirum non ſit, ſi talis anima digna ſit, dignitate præcepti quæ abſolutè neceſſaria eſt, emundatis omnibus ſuis ſordibus; ut humanitatem Chriſti recipiat, quæ divinitatis ejus jam facta eſt particeps: nec eſt par ratio de emundatione locorum ſordidorum quæ diu poſt ſervant tetrum odorem fœditatis priſtinæ: nam abſolutio emundatio eſt animæ longè potentior & perfectior, ut nihil ſit amplius damnationis iis qui per eam ſunt in Chriſto Jeſu, ſi enim, inquit Iſaias c. 1. *fuerint peccata veſtra ut coccinum, quaſi nix dealbabuntur, & ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut lana alba erunt.* Vnde comparationes iſtæ nihil concludunt apud æquos rerum æſtimatores, qui norunt inter corporalia & ſpiritualia dijudicare. Eſt tamen præter illam primam dignitatem neceſſariam, alia ex decentia & honeſtate requiſita, non tamen ex præcepto: Vnde loquendo de dignitate requiſita ex decentia, *Diſpoſitio ad Euchar.*

Dico ſecundò poſt Corradum parte ſecunda *Reſponſorum ultimorum quæſtione* 211. non decere ſtatim communicare poſt abſolutionem, qui multis & magnis peccatis diù fuit irretitus, ſed ſi tempus patitur debet prius pluries confiteri & orationibus, & eleemoſynis ſe mundum, & odoriferum reddere, quanto tempore ex cauſa videbitur Confeſſario, etiamſi

fuerit occultus peccator: quam ſententiam docuit D. Thomas *in* 4. *ſent. diſt.* 9. *queſt.... art.* 4. Dicendum, inquit, quod non eſſet conſulendum alicui, quod ſtatim poſt peccatum mortale etiam contritus & Confeſſus ad Euchariſtiam accederet, & niſi magna neceſſitas urgeret, deberet per aliquod tempus abſtinere propter reverentiam. Eandem opinionem videtur amplecti Guerricus Abbas Divo Bernardo contemporaneus *ſerm.* 1. in die Pentecoſtes, ubi explicans hæc verba ex epiſt.1.ad Cor.cap.10. *Non poteſtis Calicem Domini bibere & Calicem dæmoniorum. Non poteſtis menſæ Domini participes eſſe & menſæ dæmoniorum.* An non, inquit, tibi videtur non modò potatus, ſed & inebriatus calice dæmoniorum, qui libidinis, iræ, impatientiæ aut ſimilium raptatur furore paſſionum? Ergo (ut loquar de his quæ magis jam in uſu, quam in crimine ſunt, puto, quod ille menſæ dæmoniorum particeps ſit, & paſcens eos paſcatur ab eis, cujus os abundat malitia, & lingua concinnat dolos: qui ſedens adverſus fratrem ſuum loquitur, & adverſus filium matris ſuæ ponit ſcandalum: qui etiamſi non detrahit, detrahentem libenter audit, qui ſcurrilitate ſtultiloquij cachinnantes diſſoluit. Videat ergo qui hujuſmodi eſt, an volutatus velut in cruore immolatitio, & ſordibus dæmonum, *mox admittatur ad menſam Chriſti & Angelorum.* Quæ verba ſatis indicant ad aliquod tempus poſſe privari pœnitentem communione.

Obiicies non poſſe confeſſarium privare pœnitentem meliori bono; at melius eſt pœnitenti citò participare Euchariſtiam, quæ, ut dicit Concilium Tridentinum *ſeſſ.* 13. *c.* 2. eſt antidotum quo liberamur à culpis quotidianis. Reſpondet autem Perlinus in tract. præcitato non ſemper alicui id melius eſſe quod eſt ſuaptè naturâ bonum, ſicut Sacerdotium melius eſt connubio, ſed non huic & illi: itaque etſi Euchariſtia ſuaptè naturâ ſit remedium peccatorum: ſed non huic & illi, cui melior eſt privatio Synaxis cum morum correctione, quàm ejus uſus abſque vitiorum extirpatione. corrigit enim breviùs anima quæ prius oſcitanter abiicere à ſe mala ſuadebat, ut ablato bono reſtituatur. Vnde & Eccleſia contumacem à cõmunione ſegregat ad tempus ut reſipiſcat. Vnde privatio iſta medicina eſt, ut ea prudenter confeſſarius peccatorem ſanet. Sic Danielis 4. Nabuchodonoſor privatione Regni ad tempus à ſuperbiâ ſanatus eſt. Sic cant. 5. privatâ ſponſa ſponſi præſentia majori ſtudio quæſivit. *Quis mihi det te fratrem meum*, &c. Super quæ verba legendus

eſt Ludovicus à Ponte 8. *l. in Cant. p. 2. exhort.* 24. §. 2. *num.* 2.

Satis igitur conſtare videtur confeſſarium poſſe privare communione propter peccata mortalia, nec in hoc poteſt eſſe magna controverſia, ſed tantum in modo & in diuturnitate temporis privationis iſtius. Regulariter enim loquendo, ne inſipienter agat confeſſarius, ob peccata tantum, quæ heri aut nudius tertius commiſit pœnitens, debet communione privari, non pro iis quæ à decem aut quindecim & pluribus diebus. Nec pro quibuſlibet peccatis, ſed pro iis quibus pœnitens videtur magis aſſuetus, velut ex quadam habitudine, & inveterata conſuetudine, ut tantiſper ſaltem peccare deſierit, antequam fruatur divina menſa: ac præſertim pro peccatis carnalibus, quæ plus deprimunt animam, majoremque repugnantiam habent cum puritate, & ſublimitate Sacramenti, ejuſque effectibus. Deinde verò privatio hæc ſit pro tribus, ſex aut decem diebus, quindecim non excedat, cùm deſiderio deſideraverit pœnitens paſcha ſuum manducare, & quod in ſe eſt fecerit ut peſſimam peccati conſuetudinem abrumpat. Nimia enim dilatio communionis periculoſa eſt, infructuoſa eſt ordinariè, nec eſt iſta reverentia bona & laudabilis quæ à Deo ſeparat tamdiu, cui unire & approximare deberet. Vnde Patres vituperant dilationem nimiam communionis, ut D. Ioannes Chryſoſtom. Orat. 3. in *Philogonem*, quinque dies ſufficere aſſerit, ut quis ſe præparet ad communionem. Eamdem dilationem vituperat Caſſianus *collat.* 23. *capite* 21. D. Cyrillus Alexandrinus *libro*. 3. *in Ioan.* & plures alij. Quare niſi hîc circumſpecti ſint Confeſſarij, errare poſſunt periculosè, & graviter peccare in Deum, retrahentes homines à ſacrificio Domini. Nec ſequitur abſtinere uno, vel tribus diebus bonum eſt, ergo & pluribus, ſicut de cibo corporali, à quo quis utiliter abſtinebit pro aliquot horis, non pro multis. Et ſæpè accidit quod dicitur, qui non eſt hodie, cras minus aptus erit.

Tempus privationis Euch.

D. Chryſoſtomus tom. 1. homil. de *S. Philogonio* exhortans ad ſacram communionem ita ait. Neque mihi quiſquam dixerit, vereor, habeo conſcientiam peccatis oppletam, ſarcinam circumfero graviſſimam. Sufficit enim horum quinque dierum tempus, ſi ſobrius fueris, ſi attentus, ſi vigilaveris, ut multitudinem peccatorum reddas contractiorem. Neque illud perpende quod breve tempus eſt, ſed illud conſidera quod benignus eſt Dominus. Quandoquidem & Ninivitæ tridui ſpatio tantam iram à ſe depulerunt, nec obſtitit illis

temporis anguſtia, ſed animi promptitudo amplectens Domini benignitatem, totum peragere voluit; & meretrix illa brevi temporis momento, cum ad Chriſtum acceſſiſſet, omnia probra diluit, & ſermone *de proditione Iuda* tom 5. unam diem ſufficere aſſerit. *Santam animam præparemus: & hoc non multo tempore, non una corrigitur die.*

Verba autem Caſſiani ſunt hæc: Nec tamen debemus nós à Dominica Communione ſeparare, quia nos agnoſcimus peccatores: ſed ad eam magis ac magis, propter animæ medicinam, & purificationem ſpiritus avidè feſtinandum: veruntamen ea humilitate mentis ac fide, ut indignos nos perceptione tantæ gratiæ iudicantes, remedia potius noſtris vulneribus expectamus. Alioqui nec anniverſaria quidem dignè eſt præſumenda communio, ut quidam faciunt, qui in Monaſteriis conſiſtentes, ita Sacramentorum cœleſtium dignitatem ac ſanctificationem & meritum metiuntur, ut æſtiment ea non niſi ſanctos, & immaculatos debere præſumere, & non potius hanc, ut ſanctos mundoſque nos ſua participatione perficiant; qui profecto majorem arrogantiæ præſumptionem quam declinare ſibi videntur, incurrunt: quia vel tunc cum ea percipiunt, dignos ſe ejus perceptione dijudicant. Multo enim juſtum eſt, ut cum hac cordis humilitate quâ credimus, & fatemur illa ſacroſancta Myſteria, nunquam pro merito nos poſſe contingere, ſingulis ea Dominicis diebus ob remedium noſtrarum ingratitudinum præſumamus, quam ut vana perſuaſione cordis elati, vel poſt annum dignos ejus participatione nos eſſe credamus.

Magnus verò Cyrillus Alexandrinus Comm. in Ioann. lib. 3. ferè ſub finem, ubi fructum ſacræ Communionis eleganti oratione proſequutus eſt, ita infert: Quod cum ita ſit, intelligant demum quicumque baptizati ſunt, divinamque gratiam guſtarunt, ſi cunctanter & vix Eccleſias adeant, & longo temporum ſpatio Eulogiam quæ per Chriſtum frequentare deſinant, & ex eo quod nolunt ei myſticè communicare, damnoſum metum ac religionem prætexant, æterna vita ſeipſos excludere, dum vivificari renuunt, & recuſationem illam, tametſi à metu & religione profecta videatur, in laqueum cedere & ſcandalum: *Eniti quippe eos omni ſtudio ac viribus deceret, ut à peccato ſtatim emundarentur*; Honeſtumque ac probum vitæ ſtudium amplexi ad vitæ participationem demum magna cum fiducia & amore properarent. Sed dum Satanæ variæ ad decipiendum ſint artes, ad ſaniorem mentem eos revocare non ſinit: verum poſtquam malis

maſis eos inquinavit, ipſam quoque gratiam cogit exhorreſcere, *&c.* Ruptis igitur illius vinculis, & excuſſo iugo tyrannico, in timore Domino ſerviamus, ut ſcriptum eſt, & carnis voluptatibus per temperantiam ſuperatis, ad divinam ac cæleſtem gratiam accedamus. Sic enim fraudem diabolicam ſuperabimus, &c. Fallor, ſi magnus ille Cyrillus alio nomine vocaſſet nova noſtri temporis molimina contra frequentiam Communionis, ad quam vix ſæculo integro paucos Chriſtianos induxerat zelus & labor piorum Sacerdotum; fallor inquam, ſi aliis nominibus, iſtos conatus donaſſet, quam iis quibus eadem ſui ſæculi fucatam religionem appellabat. Quid enim aliud eſt tantùm exaggerare ſanctitatem neceſſariò prærequiſitam ad Euchariſtiæ participationem, quàm ipſam omni ferè virtute ſpoliare, ac nihil ferè aut modicum relinquere quod præſtet in nobis? Si vis omnino ſanum eſſe hominem & in ſanitate confirmatum cum medicinam recipit, quid reſtat agendum medicinæ? At agit aliquid in nobis Euchariſtia, ut idem Cyrillus *l. 4. in Ioann. cap.* 2. ait: Chriſtus enim exiſtens in nobis *ſopit ſævientem in membris carnis legem*, & pietatem in Deum exſuſcitat. Morborum noſtrorum expellendorum vi pollet. *Canones pœnit.*

Objiciunt aliqui Canones antiquos Pœnitentiales quibus uſque ad ſeptem annos; & aliquando uſque ad finem vitæ pœnitentes Communione privabantur. Sed Canones iſtos tantum habuiſſe locum in foro exteriori Eccleſiaſtico, non in interiori pœnitentiali in quo pœnitentiæ nunquam fuerunt determinatæ, ſed arbitrio prudentis Confeſſarij relictæ, plures verè arbitrantur, Navarrus in comment. de pœnit. diſt. 5. in capite *falſas*, Valerus *de differentiis utriuſque fori*, verbo *Pœnitentia*, differentiâ quart. & plures alij. Primò quia augebatur pœna horum Canonum, ſi quis ab alio accuſaretur, quod denotat non fuiſſe inſtitutos pro foro interiori, in quo nullus ab alio accuſatur. Secundò quia Catechumeni, qui Sacramenti Pœnitentiæ participes non erant, his Canonibus ſubjiciebantur, ut patet in Concilio Niceno Can. 14. Tertiò per hos Canones Confeſſio quæ debet eſſe ſecreta, fuiſſet evulgata. Quartò non niſi injuſtè determinari poſſunt pœnæ peccatorum, non inſpectis omnibus eorum circumſtantiis, cùm duo homicidia quibus eædem præfigerentur longiſſimè à ſe diſtent in ratione criminis. Quintò vehementior pœnitentis contritio nihil profuiſſet ad diminutionem pœnarum in foro interiori. Sextò impoſſibilis pluribus fuiſſet huiuſmodi pœnitentia propter numerum pecca-

torum. Quamvis autem aliquando obligati fuerint Sacerdotes ad diſcendos iſtos Canones, non ideo factum eſt, ut in foro ſecreto pœnitentiæ pœnas per eos peccatis decretas imponerent; ſed magis ut gravitatem peccati pœnitentibus notam facerent, indicando eis quàm graviter in foro mixto punirentur, ſicut nonnunquam ſolemus in foro pœnitentiali gravitatem certorum peccatorum docere, dum dicimus hæc ſuſpendio aut igne punienda fore, ſi in foro externo probarentur juridicè. Quum igitur iſti Canones ad Confeſſionem Sacramentalem non pertineant, non eſt quod Confeſſarij ex iis ſubſidium ſe habere prætendant, ut excludant Chriſtianos vel per ſeptem annos, vel per ſeptem menſes à participatione corporis Chriſti. Quid quod non obſtantibus iſtis Canonibus, pœnitentes in feriâ quartâ ante Paſcha ad communionem admittebantur, ut ex Epiſtolâ Innocentij I. ad *Decentium* deducitur? quare & hæc fuit ſententia Bellarm. l. 1. de *pœn.* ſub finem. Quod nos aliàs non ſatis advertebamus.

Veniale an impediat communionē. Dubitatur ſecundò, an cum pœnitens mortalia confeſſus eſt, & oſtendit ſe adhuc habere inclinationem; imò, & voluntatem ad aliqua venialia quæ non proponit emendare, an debeat illi Confeſſarius permittere communionem? Hæc quæſtio non proponitur de venialibus quæ confeſſus eſt cum verâ attritione, aut quæ proponit emendare, quia ſatis manifeſtum eſt iſta non obſtare communioni, imo remitti & deleri per communionem. In præſenti autem difficultate conſiderandum eſt aliquod peccatum veniale eſſe aliquando circunſtantiam communionis, ut eſt vana gloria, oſtentatio, diſtractio voluntaria, tuncque ipſa communio eſt peccatum veniale, idcirco non debet permitti à Confeſſario, ut fiat tali modo. Aliquando verò peccatum veniale, non eſt circumſtantia communionis, ut ſi quis eſſet in propoſito mentiendi jocosè & officiosè, aut quid aliud agendi in quo malitia venialis reperiretur. Tuncque diſtinguendum eſt; vel enim pœnitens animo paratus eſt ad multa venialia, vel ad unum aut alterum duntaxat. In primo caſu non debet illi permittere Confeſſarius, quia eſt irreverentia venialis & notabilis, accedere cum conſuetudine, & propenſione ad multa venialia, ſine propoſito emendæ. In ſecundo caſu permitti poteſt illi communio; juxta ea quæ docet Suarez *tom.* 3. *in* 3. *part. diſp.* 66. *ſect.* 1. Denique extra prædictos caſus, inquit, ſi quis fortaſſe habeat peccatum veniale in habitu, licet ſine dolore ejus, & propoſito emendæ ad Eucharistiam accedat,

vel quia non recordatur, vel quia ob humanam aliquam fragilitatem, non poteſt voluntatem avertere ab illo levi affectu, non exiſtimo peccare venialiter ſic communicando, ſi alioqui procuret cum timore, reverentia, & devotione accedere. Et quoad hoc placet prior Theologorum ſententia, & ratio eſt, quia culpa illa venialis non eſt circumſtantia illius actus, neque ab homine fragili exigenda eſt ſumma diligentia, vel perfectiſſima diſpoſitio.

Quia autem hîc Suares meminit tantum vnius peccati, ad marginem iſta verba notantur: Accedens ad Euchariſtiam cum uno vel altero peccato habituali veniali, non peccat etiam venialiter: quæ additamenta, cum ſint Authoris, ſatis mentem ejus produnt.

Quis autem numerus peccatorum venialium requiratur ad hoc ut communicans cenſeatur peccare venialiter, non poteſt certâ regulâ determinari, poteſt tamen dici numerum minorem peccatorum talium requiri, ut peccaret ille qui profitetur ſtatum majoris profectionis, quàm alius. Quis requireret enim ab homine ruſtico, ab homine luteo & plumbeo tantam munditiam, quam à Religioſo aut à Theologo? non omnium eſt votum I. Euſebij lib. 3. cap. 11. de *Adoratione* utinam ante hoc Sacramentum ſuſcipiendum præceſſiſſet purgatorium, aiebat ille. Namque ſicut in convivio humano, ut bene advertit Card. de Lugo de *Euchar. diſput.* 14. *ſect.* 2. major requiritur mundities; & nitor in veſtibus & manibus, quàm ab agricola aut operario, qui ſolum debet procurare munditiem ſuo ſtatui convenientem: ſic eſt de Euchariſtia. Vnuſquiſque ſecundùm ſuam capacitatem, & profectum in ſpiritualibus eniti debet, ut majorem puritatem & præparationem procuret ad eam debitè ſuſcipiendam. Vt propterea quidam peccent ſi minus præparationis ex decentiâ requiſita habeant, cùm alij non peccent. Quemadmodum peccare poſſet nobilis in regem domum ſuam ingredientem, ſi non reciperet eum cum majori honeſtate, & reverentia quàm ruſticus qui pro ſuo ſtatu, & ſcientia eundem regem reciperet. Plus enim in iſtis exigitur ab uno quàm ab altero.

Obiici poteſt eum qui communicat cum peccato mortali, peccare mortaliter: Ergo & eum qui communicat cum peccato veniali peccare venialiter: Ergò nunquam poſſe Confeſſarium tolerare Communionem in quoquam exiſtente in peccato propoſito peccati venialis. Conſequentia hæc nulla eſt. Vt enim ait Maior *in 4. diſt. 9. quæſt. 1. in editione anni* 1519. Prohibemur ſub mortali Euchariſtiam ſumere ſub pœna

ſecundùm fidem ſuam piè credit eſſe faciendum. Neuter enim exhonorat Corpus, & Sanguinem Domini, ſi ſaluberrimum Sacramentum certatim honorare contendunt. Exemplificat in Zachæo, Luc. 19. & Centurione Matth. 8. &c. *Nam & ille honorando non audet quotidie ſumere: & ille honorando non audet ullo die prætermittere. Contemptum ſolum non vult ille cibus ſicut manna faſtidium, &c.*

Atque hæc eſt, ait Matthias Hauzeurius in *Epitome doctrinæ Auguſtinianæ*, ſapientiſſima reſolutio, controverſiæ practicæ de quotidianâ, aut rariore communione: cui nec repugnat quæ eidem B. Auguſtino tribuitur ex lib. de Eccleſ. dogmat. cap. 53. *Quotidie Euchariſtiæ communionem percipere nec laudo nec reprehendo, omnibus tamen Dominicis diebus communicandum, ſuadeo & hortor; ſi tamen mens ſine affectu peccandi ſit.* Confirmatur ex Concilio Trident. *ſeſ. 22. cap. 6.* Optante ut fideles qui ſacrificio Miſſæ interſunt, etiam Sacramentaliter communicarent cum ipſo Sacerdote. Vnde infert omnes non indignos habere à Chriſto & Eccleſia jus quotidie communicandi ex ipſo ſacrificio cui interſunt. Aliud eſt tamen ex conſcientiæ indagine diſſuadere: aliud prohibere, & præſumptâ quadam authoritate in pœnitentium conſcientiis, eos hoc jure divino privare. Scilicet ad plures menſes, ut quidam faciunt indiſcretam tyrannidem exercentes, nec enim privationem illam ad paucos dies, juxta ſuperius dicta, improbatione dignam exiſtimamus, cùm pœnitens extra ſtatum & voluntatem peccati invenitur.

Quæritur nonò, de examine mulieris viduæ.

Forſan mulier illa diù remanſerat ſeparata à viro quod ipſam non aleret. Quæritur ergo primò an fuerit in ſtatu peccati mortalis. Examinandum an dos promiſſa fuerit & ſoluta viro; quia multi tenent virum non teneri alere uxorem, dote non ſoluta, & ſi per mulierem ſtetiſſet quo minus ſoluta dos fuerit, non eſſet innoxia; etſi à viro domo expulſa fuerit, ut putant quidam, illi licere in hoc caſu, contra quod Chriſtus docuit Matth. 5. uxorem non eſſe dimittendam *excepta fornicationis causâ*; quæ etiam hîc examinanda venit: ſicut vir etſi ad paupertatem redactus fuerit ſine culpâ, quia tunc mulier utcumque aleretur, licet ægrè, & difficulter, tenebatur manere cum illo: ut enim ait Iuriſconſultus *l. ſi cum dotem 33. §. ſi maritus, ff. ſoluto Matrimonio*, quid tam humanum eſt quàm fortuitis caſibus mulieris maritum vel uxorem virum participem eſſe. Si verò manebat ſeparata à viro, quod ebrioſa eſſet, aut omnia bona familiæ negligeret, aut diſſipa-

rer

tra ſuâ culpâ, certum eſt non fuiſſe tunc obligatam ad jejunium, etſi tunc debitum negaſſet, dubitari poſſet an non licita illi fuerit negatio debiti in compenſationem negationis alimentorum à viro ad quæ tenebatur. Quod tamen prudentiori adhuc indiget diſcuſſione.

Quid verò ſi mortuo viro ſine liberis aliqua celavit mulier illa in inventario; tunc diligenter attendendum erit ob quam cauſam, & ſi ob juſtam aliquam compenſationem, quod dotem verbi cauſâ referre forſan non poſſit, quod defraudata fuerit à viro in aliquibus bonis, quod ipſe propinquis ſuis multa clargitus ſit, *&c.* quod in commeſſationibus & adulteriis multa bona diſſipaverit iniquè, quicquid enim ſit de foro exteriori, jus habet mulier in foro interiori ut eorum medietas ſibi ab hæredibus mariti reſtituatur tempore partitionum, iniquum enim eſt ut vir ſine obligatione reſtitutionis in malos uſus alienet bona uxoris. Et licet vir habuerit dominium iſtorum bonorum; attamen non curatur in foro animæ de iſta ſubtilitate juris, ſicut in foro exteriori, in quo ſæpenumero etiam apices juris admittuntur. Ita Valerus de *differentiis utriuſque fori*, verbo *uxor maritus*, *differ.* 3. Vbi tamen excipit ludo amiſſa, in quibus uxor non poteſt ſe compenſare, quia iſte contractus eſt fortunæ & induſtriæ, & ita poterat in eo lucrari, ſicut & perdere: Covarruvias l. 3. *variarum reſol. cap.* 19. Quod ſi deeſt iuſta ratio, obliganda eſt ad reſtitutionem, nec permittendum ut juret ſe nihil ſurripuiſſe.

Dubitabis amplius an ſi vidua renuntiat communitati, propriis bonis contenta libera ſit à ſolutione omnium debitorum quæ conſtante Matrimonio contracta erant. Viſum eſt aliàs diſtinguendum eſſe, quia aut debita contracta ſunt in commodum ſolius mulieris, puta ad illius fortè veſtitum, aut in commodum ſolius viri, vel utriuſque. Et quidem in primo caſu non videbatur libera, cùm jus naturale adſtringat ad id reddendum quod quis ex bonis alterius conſumpſit, quod jure civili non videtur poſſe deſtrui. In ſecundo caſu & tertio libera videbatur. Sicut ille qui renuntiat hæreditati ne teneatur debitis. Attamen Thomas Sanchez lib. 6. *de Matrimon. diſp.* 4. ſine ullâ diſtinctione talem viduam abſolvit à omnibus debitis. Quia ſi quæ ſunt debita, non fuerunt nomine uxoris contracta, & uxor habeat jus ut aleretur à marito & veſtes ab eodem acciperet, ſicut & filij.

Quid verò perpendendum eſt ſi mulier illa fruatur aliquibus bonis ſibi à marito conceſſis; donatione inter vi-

nos, quam Iura reprobant. Videndum eſt tunc, an fuerit donatio verè remuneratoria aliquorum obſequiorum valde inſignium, ad quæ non tenetur mulier erga maritum: illa enim donatio à pleriſque defenditur licita, ut cum maritus ſenex dat uxori iuveni, aut ignobilis nobili, Aut ſi mulier diutiſſime marito ægrotanti, famulæ inſtar inſervivit: aut ſi maritus liberè faſſus eſt ſcripto, ſe dotem accepiſſe, cùm non acceperit. In huiuſmodi enim caſibus non videtur in foro conſcientiæ reprobanda donatio conjugum, quæ vetita eſt, ne conjuges mutuo amore ſe invicem bonis ſpoliarent. Idem etiam dicendum, ſi conjux viro dederit ad aſſequendam aliquam dignitatem; quâ & ipſa illuſtrior redderetur, quod iure Romanorum permiſſum erat L. *quod adipiſcendæ*. 41. ff. *de donatione inter virum & uxorem*. Plures alios caſus, in quibus donatio hæc licita, refert Carolus Baucius de *miſcellanei practicis, quæſito* 48. Vt inter alios, ſi vir eſſet prodigus & donet uxori quod inutiliter eſſet expenſurus.

Donatio inter vivos.

Quid ſi bona illa furtiva erant & furto aut uſurâ acquiſita? ſi poteſt reſtituere, tenetur: illa verò quæ conſumpſit constante adhuc Matrimonio, ſi vir poterat ex aliis bonis licitè acquiſitis reſtituere, non obligatur reſtituere; quia quando uxor aliunde alimenta non habet, quamuis maritus efficiatur impotens ad reſtituenda injuſtè parta, excuſatur, parcè iuxta decentiam ſui ſtatus illis utens, ut ait Thom. Sanchez l. 10. *de Matrimon. diſp.* 17. *n.* 9. quia maritus plus tenetur ad eam ſuſtentandam quàm ad reſtituendas uſuras, ait Navarrus in *Manuali*, *c.* 17. *n.* 168. quod autem ſpectat ad cogitationes copulæ præteritæ cum marito, non eſt quod hîc immoremur, cum ſufficiant quæ dicta ſunt circa nonum præceptum in ſecunda parte hujus examinis.

Portò ſi vidua accedat ad Confeſſionem amaritudine plena, ob mortem recentem viri, pium eſt ut ejus animum ſoletur Confeſſarius, imitatione Chriſti Domini, qui viduæ lacrimanti ob mortem unici filij ſui fletus abſtergit dicens, *noli flere.* Poterit illi demonſtrare mortem hanc viri chariſſimi debere illi ingerere cogitationem mortis propriæ: ſi enim vir defunctus eſt, & ipſam quoque parem ſortem ſubituram, ut ſic vivat in poſterum quaſi moritura & Deo rationem redditura de omnibus vitæ momentis. Addat etiam, idcirco ſponſo cœleſti Chriſto Domino orbatam eſſe ut totam ſe in poſterum cum maiori libertate addicat illi piis miſericordiæ operibus, ſi facultates ſuppetant & Sacramentorum frequentiâ, inſerviendo. Subjunget illud dictum à D. Auguſtino lib. de

Conſolatio viduæ.

verâ Religione, c. 47. *Qui toto animo diligit Deum, novit nec ſibi perire quod Deo non perit.* Quod ſi amplioti conſolatione indigere videatur ob multitudinem luctus & doloris, poterit ſibi Confeſſarius quas voluerit rationes ſeligere ex decem motivis, ad levius ferendam charorum mortem contentis in duobus verſibus relatis à Roberto Holcot qui dictus fuit Doctor Moraliſſimus lect. 164. *in Sapientiam,*

Vult Deus, & ſuus eſt, lex liberat, omnia noſcens.
Nec valet, imo nocet, obſtabit, ſurget, amabit.

Sed de his conſolationibus nuper edidimus librum Gallici idiomatis, prænotatum *conſolatio cordis afflicti*, non inutilem Paſtoribus.

Quid ſi vidua velit per plures hebdomadas domi audire ſacrum, ut ferè moris eſt inter nobiliores; quod judicium ferre debet Confeſſarius de iſtâ morâ? Solutione hujus hujus caſus nunc ſolum nobis occurrunt duo decreta Conciliorum Provincialium in novo Orbe celebratorum, quæ edi curavimus in noſtra additione ad Summam Conciliorum. Primum decretum eſt Concilij Limenſis (eſt autem Lima civitas regia & metropolis regni Peruani in Americâ) an. 1581. celebrati & à Xiſto V. ſummo Pontifice approbati, cap. 8. Viduæ quoque ſuperſtitioſum atque ambitioſum illum morem tamdiu poſt defunctum virum domi manendi Eccleſiæ religioſiſſimæ diſciplinæ poſtponant, divinaque officia ad conſolationem ſuam opportunè adeant. Secundum decretum eſt Concilij Mexicani eodem anno celebrati, & ab eodem ſummo Pontifice approbati, lib. 2. tit. de *feriis*, §. 6. ut introdu- ſa, inquit, jam corruptela funditùs tollatur, quâ relictæ viduæ per multos dies ab obitu maritorum Miſſam non audiunt, Eccleſiæ præceptum tranſgrediens, jubet hæc Synodus, ut viduæ, elapſo præſertim menſe poſt mortem mariti, à judicibus Eccleſiaſticis per cenſuras & alias pœnas, ad ſacrum audiendum compellantur. Vbi Concilium non indulget ut licitè per menſem abſtinere poſſint à ſacro audiendo; licet ante menſem non velit illas cogi per cenſuras ad illud audiendū; atque hæc pro his regionibus; pro aliis verò in quibus Epiſcopi nihil ſtatuerunt, videtur conſuetudine præceptum audiendi ſacrum, relaxatum eſſe pro aliquot hebdomadibus, juxta regionis conſuetudinem, quâ domi ſe ſolent continere nobiles viduæ. Atque ita cenſet Navarrus in *Manuali, cap.* 21. *n.* 4. ſi tamen piè admonet laude dignam futuram viduam, quæ ſ conſuetudine poſthabitâ, imitaretur nobiles illas & glorioſas Martham & Magdalenam Lazari ſancti ſorores

in eo quod illæ non obſtante luctu quo fratrem mortuum lugebant, egreſſæ ſunt ad excipiendum Chriſtum Dominum adhuc mortalem: ita ipſa exiret ad videndum illum immortalem in Sacramento extantem & exorandum ut ſicut Lazarum è ſepulchro eduxit, ſic ſui mariti animam è purgatorio, ſi in illo eſt, educat. Addit etiam Epiſcopum regionis in qua hæc viget conſuetudo, rem ſe dignam facturum, ſi ſuis ſuorumque parochorum concionibus perſuaderet ut penitùs aboleretur, vel ſaltem ad octo aut quindecim dies reſtringeretur. Hæc Navarrus. Iuxta cujus ſententiam excuſari poſſunt tales viduæ, quod conſuetudo in his vim legis obtinuerit. Quòd verò etiam viri aliqui in Galliá hanc velint conſuetudinem pro ſeipſis introducere, non videtur ferendum, & res indigna eſt generoſitate virilis animi.

Quæritur decimò de quibuſdam mulierculis quæ novo modo ſe accuſant de peccatis, dicentes ſibi gratiam Dei ter quaterve defuiſſe, quo modo ſint examinandæ.

Ianſeniſmi fructus.

Deprehendi aliquas mulieres, & aliorum etiam Confeſſariorum relatione didici, hoc modo ſe accuſare de quibuſdam gravioribus peccatis. *Pater, mihi defuit quinquies gratia Dei.* Qui quidem modus ſe accuſandi profluit ex novis opinionibus Baij & R. Iprenſis, quæ in hoc ſæculo graſſantur, & apud multos quotidie invaleſcunt. Scilicet quod non detur omnibus auxilium ſufficiens, quod gratiæ Chriſti dum adeſt nunquam reſiſtitur præſenti. Hinc enim conſequens eſt, eos qui peccant gratiam ſufficientem non habuiſſe, quia ſi habuiſſent, non illi reſtitiſſent nec peccaſſent.

Satius eſſet profectò quod ſeipſas accuſarent ſe defuiſſe gratiæ Dei, juxta verbum Apoſtoli ad Hebr. 12. *Contemplantes ne quis deſit gratiæ Dei.* Sed contraria Apoſtolo ipſæ meditantur gratiam Dei ſibi defuiſſe. Deterioreſque in hoc modo Confeſſionis matre communi viventium Eva, quæ cauſam peccati non auſa in Deum rejicere, in ſerpentem retulit, dicens Geneſ. 3. *Serpens decepit me.* At ipſæ in Chriſtum rejiciunt, quia non eſſet mortuus pro omnibus, nullaque eſſet utilitas in ſanguine ipſius, reſpectu plurimarum animarum contra id quod aſſerit D. Auguſtinus tract. 92. in *Ioannem.* Qua de re plura diximus in noſtrâ Theologiâ affectivâ, 1. part. tractat. 1. medit. 39. quæ hîc repetere ſuperfluum eſt.

Sed & illecebra magna eſt peccatum, ſi quis ob defectum gratiæ ſufficientis impoſſibilem præcepti divini obſervationem ſibi imaginetur, cùm fere ſe innocentem reputare ſoleat

qui aliud non poterat niſi peccare. Talis ille eſt, de quo à fide digno relatum eſt, quod primam partem diei in orationibus & piis exercitiis impenderet, poſteriorem partem in ſordibus & peccatis obſcœnis; qua de re cum à piâ uxore reprehenderetur, reſpondit ſibi mane gratiam Dei præſto eſſe quâ rectè viveret & oraret, poſt meridiem eam ſibi deeſſe, ſine quâ rectè vivere non poſſet. Quaſi non expreſsè aſſerat D. Auguſt. in *Pſal.* 35. impiorum genus eſſe, *non quia non poſſunt, ſed quia nolunt.*

Objicies D. Auguſtinum in Epiſt. ad Vitalem ſcribere ſic. *Scimus gratiam Dei non omnibus dari.* Sed D. Auguſtinus loquitur ibi de gratiâ proxima & immediatâ ad juſtificationem, non de gratiâ remotâ. (Quas gratias qui non diſtinguunt multa confundunt in D. Auguſtino.) Seu de gratia ipſa juſtificationis qua juſtificamur, de quâ illi certamen erat contra Pelagianos, ut ſæpe meminit *l.* 2. *retract. cap.* 33, *item cap.* 37. *item capit.* 42. & alibi quæ examinare ab inſtituto alienum eſt.

Dices iterum videri ſufficientem hunc modum ſe accuſandi quia defectus gratiæ non excuſat à peccato, cum non à naturâ, ſed à peccato originali & præcedentibus demeritis profluat.

Reſpondetur culpâ dimiſſâ, illa quæ ex ea profluunt non debere imputari ad peccatum. Deindè fruſtrà peccatoribus imponerentur præcepta ſub interminatione inferni, ſi non ſuppeteret facultas ad ea ſervanda, nec poſſet Deus hominibus iis qui propter peccatum originale in lucem emiſſi ſunt ſine pedibus & auribus imperare ut ambularent & audirent, ſolemque cæcus natus adſpiceret, nec poſſet homini injungere ſub pœnâ damnationis ut nunquam moreretur, cùm poſt peccatum aliter fieri non poſſit. Nec peccata & blaſphemiæ inſanientium illis imputantur, quia evitare non poſſunt. Nec ſi ægroti non jejunant, rei ſunt, quia non poſſunt præ infirmitate; nec ergo criminis arguendi erunt quæ præ infirmitate propriâ & gratiæ adjuvantis inopiâ, peccata carnis non evitarunt. Quare hoc modo confiteri, potius eſt excuſatio ſceleris admiſſi, quàm accuſatio, & ut rectè ait D. Auguſtinus l. de duabus animabus *Pœnitendi affectio illa qua prodis malè feciſſe pœnitentem, & bene facere voluiſſe teſtatur.*

Cæterum non opus eſt ut diutiùs in hac diſcuſſione immoremur; quippe evanuit citò modus iſte confitendi, maximè poſt conſtitutionem Innocentij X. qua quinque propoſi-

tiones damnavit plurium aliarum radices. Qua etiam factum eſt ut error ſerpens deſineret, ac plures quoque ſententiam corrigerent ne in illos quadraret quod ſcribit D. Auguſt. l. 2. *de Trinitate in proœmio. Duo ſunt quæ in errore hominum difficillimè tolerantur, præſumptio priuſquam veritas pateat: & cum jam patuerit, præſumpta defenſio falſitatis.* Nec enim res iſtæ ſunt adiaphoræ, ut licitum ſit quodlibet opinari, ignorare aut errare ſine creatoris injuria, in quo enim propriè fides Chriſtiana conſiſtit, niſi ut ait Divus Auguſtinus l. de peccato originali c. 24. *In cauſâ duorum hominum quorum per unum venundati ſumus ſub peccato, per alterum redimimur à peccato.* Ac illud eſt quod agitatur in his quæſtionibus. Quibus magis explicandis ſuperſedemus, cùm in libro de *Beneficio Crucis*, ſeu in articulis diſputatis De gratia ſufficienter reſponderimus præcipuis eorum argumentis. Sed & non invidemus ſi ex prælio iſto diſcedere velint non abjecta indecore parmula ac non inglorij, ſe nunquam adhæſiſſe V. propoſitionibus profitentes. Ita ſit. Benè hoc eſt. In ea profeſſione ſincere permaneant, nec turbetur amplius Eccleſiæ pax.

Quæritur undecimò de examine mercatorum.

Vt etiam aliquid immiſceamus quo relaxetur tantiſper animus, inter difficillimas quæſtiones, præſens quæſitum ordiemur à narratione hiſtoriæ cujuſdam duorum civium Colonienſium qui ambo mercatores erant, qui cùm ſe accuſarent de mendacio ac periurio, dicerentque Confeſſario, ſe penè nihil emere poſſe ac vendere, niſi mentirentur, jurarent & ſæpe periurarent, gravitatem iſtorum peccatorum illis ita demonſtravit, ut etiam illis perſuaderet firmum propoſitum, ab iiſdem impoſterum cavendi. Quod cùm uno anno integro ſervarent, procurante Satana, nihil penè vendiderunt. Reverſique poſt annum ad plebanum ſuum dixerunt obedientiam illius anni ſibi valde damnoſam fuiſſe: homines quippe deſiluunt à nobis, & ſine juramento, nec aliquid vendere poſſumus. Quibus ille; Nolite timere, quia tentatio eſt, firmum tenete in corde veſtro, quod nulla adverſitas, nulla etiam paupertas vos à tali propoſito avertat, & dominus vobis benedicet. Vt dictum, ſic factum eſt: inroborati hac exhortatione propoſuerunt à mendaciis & periuriis abſtinere, brevique factum eſt, ut confluentibus ad eorum officinas, emendi cauſâ quamplurimis, ſuper cæteros mercatores ditarentur: quare ad Confeſſarium revers

Exemplum mercatoris.

gratias egerunt, quod à magnis peccatis exonerati eſſent, & amplioribus divitiis onerati ſano ejus conſilio. Hæc Cæſarius Heiſterbachenſis *lib. 3. histor. memorab. c.* 37. quod exemplum de mercatoribus prædicari deſiderat in Eccleſiis. Ex quo patet interrogari poſſe mercatores de mendaciis & periuriis, ſed & inſuper interrogandi ſunt de monopolis ſi conveniant cum pluribus ne vendant, niſi ſupra juſtum pretium. Si in ſocietate fideliter ſe non habuerint. Si falſas monetas aut diminutas, pro bonis ſcienter dederunt. Si diebus feſtis ſine neceſſitate emerint aut vindiderint. Si vectigalia juſta fraudaverint. Si creditoribus ſolverint, Si pretium monetarum publicarum primi adauxerint, Si ab uſura etiam palliata ſe cuſtodierint: & hujuſmodi in quibus plura ſunt controverſa, quorum aliqua hîc enucleabimus prout occurrerint in noſtris annotationibus.

Venditor in aliquo caſu non tenetur rei vitium patefacere emptori, ſcilicet quando vitium eſt manifeſtum. Vel ſi res vendita cum ſuo vitio æquè ſit utilis emptori ratione vitij ſeu defectus. Ita Corradus. 1. *p. quæſito* 51. teneretur tamen revelare vitium ſi præſumeretur emptor rem venditurus alteri ſine imminutione pretij propter defectum occultum. Quandò verò in re venali aliqua ſpecialis virtus latet, quæ communiter etiam à peritis illius artis ignoratur, peritiſſimus emptor qui hanc virtutem deprehendiſſet, non teneretur venditori manifeſtare, nec pretium augere, ſed poſſet juxta communem æſtimationem illam emere. Idem *quæſito* 131. in *additionibus*.

Idem *quæſito* 158. excuſat à peccato venditiones & emptiones minori pretio, modò non ſit ultra dimidium juſtj pretij, & ſint ſine fraude & in loco publico ad vocem præconis. Pretia enim variantur à vario vendendi modo, & id reputatur in oco illo publico res valere, quod pro illa fuerit repertum: Idem aſſerit Valerus de *differ. utriuſque fori, differentia* 1. erbo *venditio*.

Idem quæſito 157. excuſat mercatorem vendentem merces, & poſt redimentem minori pretio. Sed Covarruvias, lib. 2. *variarum reſolutionum* iſtud improbat ut latrocinium. Cuius ſententia videtur præferenda, cum redemptiones illæ non ſint ordinariè ſine fraude, & injuſta intentione aut uſurâ palliatâ: ſi enim ſine iſtis fiant, apud Deum excuſari poterunt, ubi lex civilis non prohibebit ad vitandas fraudes.

Quod verò pretio debet mercator merces ſuas vendere, explicat idem Covarruvias eodem libro, *c.* 3. Juſtum enim pre- *Pretium mercis*

tium non conſiſtit in individuo puncto, ſed in quadam mediocritate, unde triplex eſt rerum pretium, infimum, medium & ſupremum. Laudat autem Pomponium aſſerentem licere naturaliter contrahentibus, invicem ſe decipere, modò ea deceptio ſit intra latitudinem juſti pretij.

Addit. Si communis æſtimàtio ad juſti pretij definitionem obſervanda eſt, non poterit jure aſſeverari damnandos mercatores, qui in nundinis vendunt cariusq; juſto pretio pecuniâ creditâ ad certum diem. Quod probat licitum, ubi venditor ceſſat acquirere lucrum quod haberet, ſi pecunia præſens ei numeraretur. Vnde Valerus de *differentiis utriuſque fori, differentia* 4. verbo *venditio*, non excuſat vendentem ſupra juſtum pretium, niſi quando eſt mercator, & habet expoſitam pecuniam ad lucrandum cum ea & negotiandum. Contra Medina Codice de *reſtitutione*, tenet etiam id licitum non mercatori q. 38. cauſa 3. & 4. propter periculum cui capitale exponit, qui à Valero improbatur.

Idem Valerus ibidem *differentia ſexta*, non excuſat in foro conſcientiæ vendentem rem pluris juſto pretio ſcienti verum ejus valorem, ſi concurrant hæc quatuor vel unum ex his. Videlicet levitas, neceſſitas, nimia affectio & commoditas ex parte ementis. Vnde colligit periculosè venundari res juvenibus egeſtate preſſis, vel aliàs in neceſſitate aliqua poſitis: velècontrario emi ab iiſdem, quamvis communiter gaudeant ementes ab iis qui neceſſitate premuntur ad vendendum. Sed hoc gaudium, inquit, vertetur in luctum, niſi reſipiſcant & rem emptam ad juſtum pretium, quod aliàs valebat, reducant. Colligit etiam vendentes majori juſto pretio domos, vel agros vicinis ſcientibus juſtum pretium, quia bona iſta propter viciniitatem illi commoda ſunt, non eſſe tutos in conſcientia, quia non poteſt commoditatem vicini vendere, quæ ſua non eſt, in quo quotidie peccatur, ſecundum Soto lib. 6. *de juſtitia*. quæſt. 3. art. 1.

Sunt tamen aliquæ res quæ non habent pretium legitimum, id eſt, lege taxatum, aut vulgare ut quædam gemmæ, quidam canes, quidam libri. Iſta autem tanti venduntur quanti poſſunt. Leſſius l. *de juſtitia & jure c.* 21. *dubit.* 3. quamvis alij contra ſentiant. Sic alia minoris emuntur licitè, quam continent, ut ſunt debita & chyrographa, tum quia merces ultroneæ vileſcunt, tum quia minus eſt actionem habere quàm rem eſto non ſit difficilis ſolutio nec lucrum ceſſans, & ſi ſit ambigua valde ſolutio, poterunt emi etiam dimidio pretio. *Ibid.* dubio 8. & 9. ſimiliter nonnulla ſunt quæ ſupra ju-

ſtum pretium vendi poſſunt, propter affectum peculiarem quoad illa dominus afficitur, & oblectationem quam in illis habet. Ita Carolus Baucius *de miſcellaneis practicis quæſito* 510.

Idem Valerus ibid. *differentiâ ſecundâ*, non putat eſſe tutos in conſcientia mercatores, qui non ſoluunt iuſta vectigalia, etiam ſi non petantur à publicanis qui non aduertunt. Non enim, inquit, præſumi poteſt liberalitas, vel donatio ex eorum parte, cum de hoc nihil minus cogitent. Eadem mens eſt Corradi 1. *parte quæſito* 136. quem Autorem ſæpiùs laudamus, quod fuerit vir doctus ex Ordine Prædicatorum, & ipſe teſtetur de ſeipſo ſe per quadraginta quinque annos caſibus conſcientiæ operam & ſtudium impendiſſe. Aſſerit autem in prædicto quæſito, peccatum eſſe mortale non ſoluere iuſta vectigalia, etiam ante condemnationem, & ſi non deprehenditur, qui merces exportat, aut vendit, invehitque in eos qui contraria ſcribunt, quia nemo militat ſuis ſtipendiis unquam, rex autem communi omnium paci inuigilat. Quapropter illi iuſtè debentur vectigalia.

Quare ſi aliquando viri docti excuſarunt aliquos à reſtitutione vectigalium, id forſan factum eſt, quod vectigalia plura impoſita eſſent quàm ferre poſſet populus, & quod peſſimè publicæ pecuniæ inſumerentur, non ad ſuſtentationem familiæ regiæ, vel in vtilitatem publicam.

Quid verò ſi mercator debitis oneratus compoſuerit cum creditoribus pro parte debitorum, quid tunc aduertet confeſſarius? Si nulla vis, nulla fraus, nullus metus interfuerit. Si enim mercator finxit ſe nihil habere cùm ſufficientia bona haberet, tutus non eſt in conſcientia, manétque obſtrictus ad reſtituendum principale, & damna emergentia creditoribus. Idem Corradus 1. p. *quæſito* 161.

Quid ſi executio fiat in bona mercatoris, poteritne aliquid abſcondere? Poterit quantum ſufficit vt tenuiter viuat ſecundum ſtatum ſuum, & ad prouidendum extremæ neceſſitati ſuorum, ne uxor, aut filiæ propter egeſtatem ſe proſtituant. Si verò ceſſionem bonorum faciat, cum actibus quibuſdam ignominioſis ſecundum conſuetudinem locorum, excuſatur à reſtitutione, ſi ad pinguiorem fortunam venerit ſecundum quoſdam, quamuis ab aliis probabilius non excuſetur, quod hæc ignominia ſit in pœnam culpæ quæ præſumitur in illa ceſſione. Leſſius de *iuſtitia & iure, cap.* 16. *dubit.* 3.

Quid verò ſi mercator plura exercuit mercimonia in qui-

legata, & probata, id quod iuſtius eſt, & melius l. illa *rem nouam c. de Iudiciis*. Eſt autem iuſtius & melius ſequi ſententiam in indicio probabiliorem.

Atque hanc ſententiam multis probat Breſſerus, lib.3. de *conſcientia, cap.* 14. contra Joannem Sanchez, qui putat in quæſtionibus facti cum de eo partes non conueniunt, teneri iudicem ſequi probabiliorem opinionem, non verò in quæſtione iuris, cùm circa legis interpretationem diverſæ ſunt opiniones. Ita in *Select. diſput.* 44. *num.* 50. nulla diſcriminis huius allatâ ratione; ſed de hoc infra.

amen-iti-tiam. Quoad ſecundum caput de mediis quibus vtitur litigans in promouenda lite. Dubitatur primò an poſſit ad finiendam controverſiam exigere iuramentum ab eo quem ſcit falsò iuraturum, vt ſæpè accidit: ſi enim exigat, videtur cauſa ſcandali, & præferre commodum ſuum temporale ruinæ ſpirituali proximi. Ad hoc reſpondet De Graſſis 2. parte *deciſionum aurearum, lib.* 2. *cap.* 4. Priuatam perſonam non poſſe exigere iuramentum ab eo quem ſcit iuraturum falsò. Quod tamen eſt impoſſibile, cùm ſit de re futura: quam nemo certò cognoſcit. Vnde concludit exigi poſſe iuramentum, cum hac opinione, quod proximus de anima ſollicitus erit. Debes mihi centum, inquit, petij à te, negaſti, nec probare poſſum, tibi poſſum deferre iuramentum, licet videam te paratum ad iurandum, credens quod non eris immemor propriæ ſalutis. Quod confirmat ex cap. *ſancimus* 1. *quaſt.* 7. vbi Imperatores Theodoſius & Valerius ita loquuntur. *Et litor nomiltem diuini timoris contemnendo iure iureiurando arbitremur immemorem: ut ſaluti propria vllum commodum anteponat*. Huic tamen ſententiæ communis opinio refragatur.

Obijcies: poteſt iudex exigere iuramentum ab eo quem certò ſciret iuraturum falſum: ergo & priuata perſona. Reſpondetur diſcrimen eſſe, quòd iudex ſit perſona publica quæ ad inſtantiam partis ex officio obligatur exigere iuramentum: aliquid autem poteſt eſſe licitum perſonæ publicæ ex officio agenti, quod licitum non erit privatæ perſonæ. Vnde licet Sacerdoti, occulto peccatori Euchariſtiam publicè petenti illam ſubminiſtrare.

Dubitatur ſecundò, an ille à quo petuntur centum, cùm debeat tantum quinquaginta, interrogatus à iudice an debeat centum, poſſit totum debitum negare. Affirmatiuè reſpondent Baldus, Decius, Imola & Alciatus apud Couarruuiam lib. 1. variarum reſolutionum c. 2. n. 5. Quia id verum

cuius contrarium eſt falſum. Licet autem Couarruuias putet teneri partem illam fateri quam debet ad faciliorem litis deciſionem, tenet tamen non eſſe periurium, & mendacium ſi poſitionem negat, eſſe verò ſi expreſsè dicat nihil debere, quia implicitè interrogabatur de minori ſummâ quæ maiori ineſt.

Dubitatur tertiò, ſi pars quæ falsè iurauit accedat poſteà ad Confeſſionem, an ſit obliganda à Confeſſario ad retractationem. Ad hoc conſiderandum eſt, quod aſſerit præfatus Couarruuias l. 2. *variarum reſolutionum c.* 13. Si teſtis, inquit, incontinenti contrarium dicat vltimo teſtimonio defertur: ſi ex interuallo primo creditur, puniendúſque eſt falſi pœnâ. Excipe niſi ad ſecundum teſtimonium tormenta præceſſerint. Ex quibus infero vix poſſe Confeſſarium adigere falſum teſtem vt retractet, cum poſteriori teſtimonio non crederetur. Quia tamen addit Uſellus in notis ad hoc caput Couarruuiæ, credi etiam poſteriori teſtimonio, ſi vi monitoriatum factum ſit, adigi poterit poſt monitoria publicata ad hunc finem, vel ad reparandum omne damnum quod ex falſo teſtimonio accidit.

Reus agitur qui offendit proximum & in ius vocatur, vt pœnam offenſæ ex rigore legum ſubeat: ille, vt cum minori difficultate ex hoc negotio ſe expediat petit veniam à parte læsâ, offert illi omnem ſatisfactionem iuſtam ratione offenſæ, omniúmque expenſarum ſolutionem: Quæritur an pars læſa teneatur acceptare illam ſatisfactionem, ac à lite deſiſtere, etſi nolit acquieſcere, an abſolutio illi danda ſit à Confeſſario. Reſpondetur probabilius eſſe quod teneatur acceptare ſatisfactionem & à lite deſiſtere: Homo enim Chriſtianus tenetur condonare iniuriam inimico, vbi pro viribus ſatisfacit, & ſi quid vltra exigit, plus à debitore, exigit quam ſibi debitum eſt. Deinde non poteſt ſtare quod quis ex corde remittat iniuriam inimico ſatisfacienti pro viribus, & quod agat coram iudicibus vt illum vita, fortunis, aut honore ſpoliet, illíque malum omne quod poteſt procuret. Quare ſæpè hallucinantur confeſſarij dum credunt tales litigantes charitatem Chriſtianam retinere, & parum intelligunt in quo Chriſtiana charitas conſiſtit, quæ poſtulat vt ſi quis ſine contentione poſſit totum quod ſibi debetur recuperare, à petitione iuridicâ & contentioſâ abſtineat. Et eſt contra ius naturæ cum iudicij ſtrepitu, expenſis, ac difficultatibus innumeris reparare tibi velle detrimentum, cuius reparatio tibi quantum fieri poteſt ab homine pacifice *Acceptatio ſatisfactionis.*

& quietè offertur. Nec obſtat quod ſic dilecta remanerent impunita non ſine boni publici jactura, non enim propterea tenentur judices deeſſe officio, & quamuis debitas pœnas non ſumerent de reo in aliquo caſu, non propterea periret Reſpublica, cui expedit ut perſonarum pro offenſâ ſatisfacientium habeatur aliqua ratio, cùm non deceat æquali ſupplicio in omnes animadvertere. Hinc determinat Ludovicus Beia *de injuriarum remiſſione caſu* 5. Mulierem quamdam nō debere abſolui, quæ interfectori viri ſui bannito pro injuria & pro damnis omnem ſatisfactionem congruentem offerenti pacem ſcriptis dare nolebat. Refertque inter plura hoc Decretum Conſilij Agathenſis in Galliâ celebrati quod refertur *diſt.* 90. placuit. *Quicumque odio aut longinquâ inter ſe lite diſſenſerint & ad pacem revocari diuturna obſtinatione nequiverint, à Sacerdotibus civitatis primitus arguantur, qui ſi inimicitias deponere perniciosâ intentione noluerint, de Eccleſiæ cœtu juſtiſſima excommunicatione pellantur.*

Intercesſio apud judicem. Huic reſolutioni affinis eſt quæſtio, an liceat pro una parte litigantium intercedere apud judices, quia ſæpe precibus amicorum impelluntur ad favendum uni ex partibus contra æquitatem. Reſpondetur in cauſis criminalibus non eſſe tantam difficultatem. Sic ſæpe D. Auguſtinus Epiſtolas miſit ad judices quibus pro reis rogabat. Vnde *epiſt.* 158. ad Marcellianum intercedit pro Donatiſtis, dicens. *Soleo audire in poteſtate eſſe judicis mollire ſententiam, & mitius vendicare quam jubeant leges.* Quod hoc maxime locum habet cum conſtat de emendatione reorum, & quod ex hinc nullum proximo damnum inferendum eſt, ut obſervat Alphonſus à Caſtro l. 2. *de poteſtate legis pœnalis c.* 13 *concluſ.* 4. idem D. Auguſtinus epiſt. 54. ad Macedonium. *Compellimur humani generis charitate intervenire pro reis, ne iſtam vitam ſic finiant per ſupplicium, ut ea finita non poſſint finire ſupplicium. Noli ergo dubitare hoc officium noſtrum ex religione deſcendere, cum Deus, apud quem nulla eſt iniquitas, facit tamen ſicut Evangelium loquitur, ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos: cujus mirabili bonitatis ut ſimus imitatores, Dominus Chriſtus exhortans* (ait Matt. 5.) *Diligite inimicos veſtros, & benefacite eis qui vos oderunt, & orate pro eis qui vos perſequuntur, &c.* Quam in rem multa alia adducit tum in hac epiſtolâ, tum etiam in aliâ ad Bonifacium Comitem. In cauſis autem civilibus ubi judex nihil poteſt concedere uni parti, quin detrahatur alteri, magis dubitationi locus eſt, ubi non liquet de juſtitiâ cauſæ, cooperari enim

precibus & interceſſionibus ad iniquum judicium, non caret iniquitate. Nec conſulendum id putarem perſonis iis quæ multa pollent authoritate apud judices, niſi ſcirent prius ſe rem juſtam poſtulare.

Objicies pœnam infamiæ imponi per Imperatores Honorium & Arcadium *l. quiſque cum militibus c. ad legem Iuliam*, interceſſoribus conjurationis contra principem ac vitam virorum illuſtrium ac Sanatorum. Citaturque à Gratiano VI. *quæſt.* 1. Reſpondet Alphonſus à Caſtro ibidem valere tantum legem pro foro externo. Si enim Deus vult ſe orari pro his à qubus offenſus eſt, cur non Imperator? ſed & ſi lex iſta obliget in foro interiori, non poteſt tamen inde trahi conſequentia ad alia crimina, cum non ſit eadem ratio de omnibus.

Dubitatur ulterius, ſi falſis titulis & cartis litigans utitur in proſequenda lite, an poſſit abſolui antequam lis finita ſit. Hæc difficultas torquet Confeſſarios: non enim videntur diſpoſiti ad gratiam abſolutionis ſuſcipiendam, qui ſunt in voluntate proſequendi litem cum mediis iſtis injuſtis, licet putent ſe jure prævalere. Ideo conſiderandum erit, ſi lis in proximo ſit ut terminetur à judicibus, & ſi nihil ſuperſit agendum pœnitenti in proſequutione litis, niſi ut expectet ſententiam aut arreſtum judicum: in illo enim caſu abſolui poterit, ſi habeat voluntatem & propoſitum reparandi damna, quæ parti adverſariæ contingerent ex illa falſitate: & ſi non poſſit ſine ſcandalo, & infamiâ illa inſtrumenta à ſacco extrahere ante litis deciſionem. Si verò illi aliquid ſuperſit agendum in litis conteſtatione, abſolui non poteſt. Ita doctiſſimus Chartonius antiquior Pœnitentiarius Parienſis, agendum eſſe cenſuit cum hujuſmodi litigantibus, ea de re ſicut & de multis aliis à me conſultus.

Adverte autem non peccare litigantem ſi appellet à ſententia judicis in caſu in quo habet pro ſe opinionem probabilem, licet probabilior eſſet ſententia Iudicis. Et niſi ita eſſet, ait Diana *p.* 3. *tract.* 5. *reſol.* 104. innumera committerentur peccata, & væ reis advocatis & procuratoribus: cum enim ſint diverſæ opiniones probabiles, non eſt cur privetur reus jure recurrendi ad ſuperiorem ut juſtam ferat ſententiam ſecundum opinionem probabilem tam in causâ ſanguinis, quàm in cauſa civili. Quod tamen ultimum limitandum eſt, ſi res non ſit ab alio poſſeſſa. *Appellatio.*

Quid ſi pœnitens confiteatur ſe mala fide hactenus litigaſſe, vel ex odio, vel ob fiduciam quam haberet in divitiis,

aut potentia ad vincendum in lite? Proculdubio Confeſſarij eſt illi iniungere, vt à lite abſtineat expenſáſque omnes refundat, ac damna omnia reparet: quod ſi nolit, nullo modo debet abſoluere. Et ſanè omnibus Confeſſariis debet hæc res in primis cordi eſſe, vt litigantes ſine iuſta neceſſitate (eſt enim lis malum quandoque neceſſarium) compeſcant. Nec minus, inquit, Balduinus Iuriſcōſultus ſuper Inſtit. Iuſtiniani ad titulū 16. de *pœna temerè litigantium*. Id curare par eſt ipſos Eccleſiæ præfectos. Certè Iſaïas Propheta grauiter inuehitur in mores litigatorum. Paulus Apoſtolus acerbè ſuos Corinthios eo nomine obiurgat. D. Jacobus non minori ſeueritate ſuum populum litigatorem increpat. Hæc ſi hodie eſſet cura principum leges ferentium, religio magiſtratuum, moderatio & conſilium Juriſperitorum, cautio & ſeueritas Epiſcoporum: non adeò forenſibus iudiciis concuterentur noſtræ Reſpublicæ. Peccant frequenter actores qui temerè alios litibus vexant, ſed non rarò peccant quoque ipſi rei improba peruicacia, qui bonam fidem vltrò agnoſcere nolunt.

Sed quod iſtis remedium quibus plures familiæ ſumptibus litium quæ vix vnquam finiuntur, ad extremam rediguntur inopiam. Si minùs per ſeipſos Confeſſarij iura partium examinare valeant; at cùm perplexa ſunt iura, adhortentur vt viris prudentibus, æqui ac boni amantibus ſe ſummittant. Sanè ipſi reges & ſupremi principes in controuerſia difficili antequàm bellum indicent, tenentur ſe ſubmittere iudicibus, & arbitris ex vtraque parte eligendis, vt docet Nauarrus in *Manuali cap.* 5. & Joannes Sachez in *Selectis diſp.* 44. & plerique alij. Cur non ergo & priuatæ perſonæ in lite mouendâ & promouendâ, quæ belli quoddam genus eſt, in quo ſanguis etiam effunditur, cum melior ſubſtantia familiæ diſſipatur.

Quæritur decimo tertiò, de examine Iudicum.

Dubitatur primò, an iudex potuerit emere officium ſine peccato. Ad quod reſpondet D. Thomas in Opuſculo *de regimine Iudæorum* ad Ducíſſam Brabantiæ, conſiderandum eſſe quod dicit Apoſtolus, quod multa licent quæ non expediunt. Cum autem Bailliuis & Officialibus nihil aliud committatur niſi temporalis officium poteſtatis, non video, inquit, Sanctus Doctor, quare huiuſmodi officia non liceat vobis vendere, dummodò talibus vendatis, de quibus poſſitis præſumi, quod ſint vtiles ad talia officia exercenda & non tanto pretio vendantur officia quod recuperari non poſſit ſine grauamine veſtrorum ſubditorum, &c. Ex quibus colligere licet

Emptio officij.

cùm emere, & vendere ſint reciproqua, emptionem officij licitam eſſe, dummodo tamen fiat ab eo cui facultates ſufficientes ad hoc competunt, ne ſi debita plura contrahat ad acquirendum officium, exponat ſe periculo plura à litigantibus extorquendi, aut etiam contra jura aliquos vexandi ad conſervationem ſui ſtatus, quod nonnulli faciunt non ſine graviſſimo peccato. Nec ab ea venditione, ac emptione alienus eſt D. Auguſtinus, Serm. 94. de tempore. *Iudex eſſe vis*, ait, *potes pecuniis, vel meritis: fortaſſe enim emis vt proſis: Prius propter te eſto Iudex in te: vt de penetrali conſcientiæ ſecurus procedas ad aliorum.*

Qui verò de ſcientia Iudicis peccat, procul dubio qui ſuſcipit officium adminiſtrandæ juſtitiæ ſine ſufficienti ſcientia, quæ major requiritur quàm plures exiſtiment, ne ex defectu illius plura damna partibus obveniant: idcircò dicit Scriptura, Pſal. 2. *Erudimini qui judicatis terram.* Ex regula 29. juris *in ſexto.* Non eſt ſine culpa qui rei quæ ad ipſum non pertinet ſe immiſcet: ſicut qui imperitus eſt Medicinæ & de curando vulnere ſe immiſcet, & qui inexpertus militiæ ducem agit. Vnde peccāt judices quibus incumbit de multis difficillimis controverſiis judicium ferre per ſingulos dies, ſi abjectâ librorum curâ ſoli familiæ vacent, aut ſcientiam adaugere non curent, cum judicis ignorantia ſæpè fit innocentis calumnia & certa pernicies. Dicit Alpharabius in Opuſculo *de ſcientiis cap. vlt.* Scientia legum eſt, *illa in qua poteſt homo adinvenire modum cujuſque rei in illis quæ Legiſlator non propalavit, ſed per illa quæ jam propalata ſunt cum determinatione & modo, in quo oportet hominem ſubtilem eſſe & circumſcriptum*, &c. Dicit Baldus in l. *hac lege, C. de ſententia ex periculo recitanda*, duos ſales ſeu duo grana ſalis judicem debere habere ad ſui muneris executionem, ſcientiæ ne ſit inſipidus, conſcientiæ ne ſit diabolicus. *Scientia Iudicis.*

Quid ſi judex ante debitam ætatem per leges definitam ad aſſumendum judicis officium velit ad illud admitti, producto ad hoc falſo natalitij teſtimonio? Nec iſtud tollerandum à Confeſſario, qui taliter diſpoſito debet denegare abſolutionem. Lex enim æquiſſima eſt, ut certam ætatem attigerint qui de bonis fortunæ, honore, ac vita hominum ſuam poteſtate cenſent. Et conſuetudo eſt iniqua per mendacium & falſitatem adſcendere ad thronum veritatis & juſtitiæ.

Accuſat ſe judex in ſacro Tribunali quod cauſam, aut cauſas aliquas judicavit, non ſecundùm rigorem legis, ſed ſecun-

dùm epieicheiam & æquitatem. Quid ad hoc Confeſſarius? Perpendet primò an ſit iudex in ſupremo aliquo Tribunali, quia ſuprema Tribunalia poteſtatem habent recedendi à ſummo iure & præferre æquitatem etiam non ſcriptam, quæ eſt iuſtitia naturalis, rigori ſcripto. Si verò ſit iudex inferior, cui incumbit leges ad amuſſim ſequi, maior eſt difficultas. Videtur tamen eum etiam potuiſſe iudicare ex æquitate, cum in lite tales eſſent circumſtantiæ quod ſecundùm litteram iuris ſcripti iniuſtum detrimentum alicui inferret; vt ſi obligaret ad reſtitutionem, aut ad pœnam, omninò innocentem. Non eſt enim iudex merus legum ſcriptarum executor, ſed habet etiam cognitionem cauſæ, vt nihil iniquum iubeat. Habet autem locum maximè epieicheia in imminutione pœnæ à lege ſtatutæ, cùm ad hoc ſubeſt iuſta cauſa, qualis cenſetur 1. ætas, pura ſenectus, vel pueritia, quæ ætates non ſunt tam atrocibus pœnis puniendæ. 2. Paupertas cum pœna pecuniaria imponenda eſt, tunc enim æquum eſt legem temperare. 3. Eſt doli defectus, vt quia crimen commiſſum eſt ex quodam impetu, ac ſubitâ animi perturbatione ex dolore concepta, non ex præmeditato conſilio, iuxta leg. *abſentem* §. *vltimo, ff. de pœnis*, vbi Vlpianus, *Refert an in maioribus delictis conſultò aliquid admittatur an caſu*, &c. 4. Conſuetudo quæ inualuit vt aliquod crimen eſſet impunitum. 5. Eſt defectus poteſtatis in iudice ad infligendam pœnam ex terminis legis. 6. Ignorantia de qua dubium eſt fueritne vincibilis an inuincibilis. De quibus videri poteſt Alphonſus à Caſtro, *de poteſtate legis pœnalis, cap.* 13. & 14.

Epieicheia.

Dubitat iudex ex duabus opinionibus probabilibus circa ius aliquod, an potuerit ſequi minus probabilem. Plures negatiuam ſententiam tuentur cum Thoma Sanchez *in Summa tom.* 1. *lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 47. Quia agitur de iure ſuo cuique reddendo ſecundum merita cauſæ, & videretur acceptio perſonarum, ſi non ita iudicaret: ſicut ſi minùs digno conferret quis beneficium poſthabito digniori. Illud tamen temperat Vaſquez 1. 2. *quæſt.* 19. *art.* 6. *diſp.* 64. *cap.* 2. *num.* 6. Niſi eſſet iudex inferior, qui poſſet ſequi opinionem minùs probabilem, eo quod eſſet praxi magis recepta, crederétque ſe vt minùs prudentem notandum fore à judice ſuperiori, ac corrigendum, ſi iuxta probabiliorem ſententiam iudicaſſet, quia cum tanta ſui honoris iactura, ac tam modico fructu munus ſuum obire non cogeretur.

Attamen Joannes Sanchez in *Selectis diſp.* 44. *num.* 50. Liberum eſſe putat iudici minùs probabilem ſententiam ſequi,

cui adhæret Diana, *parte* 2. *tract.* 13. *reſolut.* 3. adductis pluribus Autoribus, quos aſſerit à ſe diligenter conquiſitos. Ac inter cæteros Martinus Delrio ex iudice Jeſuita, *diſq. magic. lib.* 5. *quæſt.* 1. §. *quotieſcumque.* Aſſerit eſſe communem ſententiam Caſuiſtarum, nec iudicem teneri probabiliorem ſequi.

Adverte hanc ſecundam ſententiam non pati magnam difficultatem in cauſis crimiualibus, in quibus non ſolum poteſt, ſed etiam debet iudex in fauorem rei ſequi minus probabilem opinionem, relicta etiam probabiliori, quia iudicem magis commendat miſericordia quàm ſeueritas, & reo potius fauendum eſt quàm actori, vbi iura ſunt obſcura.

Adverte etiam non videri poſſe habere locum vbi ageretur de exturbando aliquo à poſſeſſione alicuius rei, quia in pari cauſa melior eſt conditio poſſidentis.

Adverte etiam limitationem Valeri *de differentiis vtriuſque fori differ.* 3. in varietate opinionum æquè probabilium, licitum eſt in foro exteriori iudicare pro amico, ſecluſo ſcandalo: & ſic ſequi opinionem fauorabiliorem, iuxta illud vulgare: In dubio pro amico conſuli poteſt, ac iudicari. Quod refert Nauarrus in cap. *ſi quis autem. num.* 130. *de pœnit. diſt.* 7. Ita Tiraquellus *de primogen. cap.* 17.

Adverte demùm non leuiter iudicandam eſſe quamlibet opinionem eſſe probabilem ex vnius, aut alterius Doctoris autoritate, ſed iuxta ea quæ diximus ſup. 1. *parte* huius examinis *quæſito* 13. imò & turba Doctorum cum apparet eos falſo niti fundamento, aut in lege quæ non eſt ad propoſitum, aut in nominis alicuius æquiuocatione deceptos, parui habenda eſt.

Confitetur iudex ſe à partibus collitigantibus munera accepiſſe; quid tunc diſcutiendum eſt? Non dubium quin id vehementer improbet Scriptura, Deut. 16. *Non accipies perſonam, nec munera, quia munera excæcant oculos ſapientum.* Iſa. 1. *Principes tui infideles, ſocij furum, omnes diligunt munera, ſequuntur retributionem,* Eccleſ. 20. *Xenia & dona excæcant oculos iudicum.* Et ratio eſt quia cùm iudex bonum vtriuſque partis ſecundum iuſtitiam intendere debeat; nihil debet accipere quo inclinetur ad fauendum alterutri parti contra eandem iuſtitiam: in quo differt ab Aduocato, qui cum vni tantum parti ſit addictus, ab eadem poteſt ſtipendium accipere. Multis autem videtur, acceptionem munerum à iudice adhuc pendente lite, ſi fiant in magna quantitate eſſe contra ius naturæ, cum humano modo ſit impoſſibile quin

tunc multum propendeat in ejus favorem. Quod licet aliquibus non contingat: at communiter ita accidet, unde ante finitam litem obligabitur judex ad ea munera reſtituenda, eadem obligatione quâ tenebatur non acceptare: ideóque ad vitandum periculum ſubverſionis judicij, tam debebit reſtituere poſt acceptionem, quàm debuit non accipere. Valdè autem probabile eſt poſt finitam litem non teneri ad reſtitutionem niſi ad hoc condemnaretur per alterum judicem ſuperiorem. Quia non aliter tenetur judex ad reſtitutionem munerum, quàm ad ſolutionem pœnæ, aut ad dimittendum officium, de quibus loquuntur leges munerum acceptionem prohibentes: at ad iſta quæ duriſſima ſunt, non obligantur ante condemnationem. Et aliunde finitâ lite nullum reſtat periculum ſubverſionis judicij, nec fit ulla injuria parti adverſæ in retentione muneris, cum illi jam nullum periculum immineat. Ita Cardinalis de Lugo *de juſtitia & jure, diſput.* 37. *ſect.* 11.

Fraus Iudicis. Torquetur judicis conſcientia quod fraudibus & mendaciis, ac ficta promiſſione impunitatis uſus fuerit ad eliciendam veritatem à reis, quos poſteà mortis ſententia mulctavit. Sinceritate enim delectatur juſtitia, non fraudibus, ac mendaciis. Quid ad hanc accuſationem judex ſpiritualis? Non deſunt qui id licitum eſſe judicibus affirment ne delicta maneant impunita, ac ſicut impium eſt bonos decipere, ita pium putant malos decipere, nec dolum exiſtimant ſi fides prædonibus non ſervetur, maximè cum venia licitè dari non poſſit à judice, ideóque promiſſioni ſuæ ſtare non poſſit. Hæc permittit judicibus Bodinus l.4. *de dæmo. c.*4. Gomeſius, c.1. *de conſtitutionibus* in 6. *num.* 143. Hanc autem ſententiam quoad primam ejus partem impugnat Cardinalis de Lugo *diſput. citata ſect.* 15. quia mentiri eſt intrinſecè malum: atque adeò nunquam licebit judici ad detegenda & puniendа delicta, mendaciis, ac fictis veniæ promiſſionibus uti, aut dicendo denuntiatos jam eſſe ab iis à quibus non ſunt. Et ſi ex animo non fictè impunitatem promiſiſſet, poſtquam delictum legitimè confeſſus eſſet, promiſſis ſtare non teneretur, eo quod rem illicitam promiſiſſet: ſi tamen eſſet judex ſupremus qui pœnam relaxare poterat, tenetur adimplere promiſſum, aut reſarcire omnia damna. Ut tamen non liceat judici mendaciis uti, poterit tamen, inquit, amphibologia aliqua, vel æquivocatione eum decipere, ut aperiat reus veritatem, ad quam extorquendam jus habet etiam per vim tormentorum, cur non ergo etiam per dolum, dummodo

ſit dolus juſtus, & ſine mendaciis? Sic qui injuſtè vexatur à latrone, poteſt licitè uti verbis æquivocis præferentibus promiſſionem ad ipſum decipiendum, nec tenetur poſteà implere promiſſum fictè per illa verba, ut multis citatis docet Thomas Sanchez *de Matrimonio diſput.* 11. *lib.* 1. *numero ſecundo.*

Sed parum probabile eſt æquos judices hanc ſententiam probaturos, cum enim ipſi valdè abhorreant reſponſa æquivoca in reis de quorum vita agitur ſi ſine fuco & retentione aliquâ ſecretâ ad interrogata reſpondeant, quanto magis in ſeipſis debent æquivoca verba circa reos abominari, ne ipſi præbeant illis exemplum eludendi per æquivocationes eorum interrogata. Unde ſimplex & aperta debet eſſe facies juſtitiæ: non fraudulenta, non doloſa, etſi proptereà aliquod crimen maneat impunitum, quod in futuro ſæculo punietur. Nec poteſt judex aliud crimen punire quàm quod eſt notum ſecundum juris ordinem, qui ordo mendax eſſe non debet.

Sed nodoſior eſt difficultas ſit timeat judex Laïcus ne uſurpaverit Juriſdictionem Eccleſiaſticam in civilibus & criminalibus Clericorum cauſis; ac traxerit Eccleſiaſticos ad alienum Tribunal, contra plurimas Eccleſiæ prohibitiones ſub gravibus cenſuris. Facilè enim judices poſſunt ſibi fingere cauſas, cur Eccleſiaſticos Tribunali ſuo, ac poteſtati ſuæ ſubijciant, niſi aliquo metu ducantur, ne violent jura matris ſuæ Eccleſiæ. Non poteſt autem regula aliqua generali iſtud determinari, quia in variis regionibus non eædem ſunt leges circa Juriſdictionem Eccleſiaſticam, & ipſorum eſt judicum noſſe quouſque ſe exporrigat accepta eorum Juriſdictio, & quas perſonas & cauſas judicare poſſint, nec fingere ſibi privilegia quæ non poſſint probare. Licet autem aliquid amplius in Gallia judicibus laïcis, forſan ob eam rationem, quod Reges Galliæ ſæpius Eccleſiam armis tutati ſint, ob quam rationem magis illis indulſerunt juris Summi Pontifices. Ac primò advertit Doctor Severrius *in ſumma omnium excommunicationum, ac caſuum reſervatorum part.* 1. §. 3. in regnis Galliæ & Hiſpaniæ non eſſe culpam, nec cenſuram in judicibus propter judicia litium Eccleſiaſtici poſſeſſorij, quæ ſunt reales, atque civiles. Proindéque, inquit, circa hos vix ſibi conſcios non laborabit Sacerdos, refertque poſt Feraldum in *lib. Privileg.* ex ſtilo curiæ Parlamenti Martinum Papam V. Carolo VII. Regi Chriſtianiſſimo ad annum 1428. privilegium conceſſiſſe, atque regios Franciæ Senatores in veteri *Vſurpatio iuriſdictionis.*

ſuo more reliquiſſe atque confirmaſſe circa omne genus Eccleſiaſtici poſſeſſorij, dummodo in contemptum juriſdictionis & libertatis Eccleſiaſticæ, vt partes diutius perturbarent, hoc non fecerint. Scilicet vt id præſtent litigantium potiùs iuuandorum gratiâ, & maximè res ideò legitima eſt, quia illo fine Clerici pleriqne in Senatibus aliiſque Prætoriis ſtatuuntur Conſiliarij, ac nonnulli Præſides. Atque hanc conſuetudinem pro Hiſpania defendit Couarruvias *in pract. quaeſt. c.35.*

Appellatio tanquam ab abuſu.

Tolerant alij vſum appellationum tanquam ab abuſu, vt vocant, à Judicibus Eccleſiaſticis ad Laïcos, eo titulo quod ſi judex Eccleſiaſticus judicare vult ſubditum regis non ſeruato ordine juris, eum cenſeatur opprimere. Eſt autem jus Regis ſubditum ſuum oppreſſum liberare. Fauent iſtis verba Rebelli *l.3. de obligat.iuſt.q.*11. Juſtitiæ miniſtros obnoxios eſſe reſtitutioni, ſi contra ordinem iuris hominem quantumuis facinoroſum occidant, hoc eſt, antequam juridicè dignus morte eſſe probetur, cum judex non habeat authoritatem publicam ad ferendam ſententiam, niſi ſecundùm ordinem juris, quo prætermiſſo, priuatâ anthoritate, ac proinde non vt judex, ſed vt homicida procedit. Ex quibus inferes judicem Eccleſiaſticum ſi prætermittat ordinem juris in cauſa clerici, non agere contra eum vt judicem, ac proinde appellationem tanquam ab abuſu, non eſſe à judice Eccleſiaſtico, vt judex eſt. Verum eſt tamen in iſtis appellationibus eſſe abuſus, ac peccata judicum ſi eos leuiter admittant, aut ſub earum prætextu judicium rei ipſius cum ad eos non pertineat ad ſe trahant. Qua de re videnda ſunt Decreta vltimi Concilij Turonenſis in additione noſtra ad Summam Conciliorum, vbi ſtatuitur rogandum eſſe Chriſtianiſſimum Regem vt tales appellationes, quibus omninò præpeditur Juriſdictio Eccleſiaſtica, non admittantur. Sed noſtri inſtituti non eſt hîc diſſolvere omnes contentiones quæ tractantur de vtraque juriſdictione, malè ceſſit quibuſdam ſe nimium in iſtis explicaſſe, ipſimet judices conſcientiam ſuam conſulant.

Innocens reus probatus.

Minus periculoſum erit vulgarem quæſtionem breuiter agitare, an liceat judici damnare eum qui ſecundùm allegata & probata apparet reus, licèt probè nouerit ejus innocentiam. Putant enim quidam id licitum, quia quamuis ſcriptum ſit in *Exod.* 23. *Iuſtum & innocentem non occides*, attamen qualiſcumque ſit à parte rei, at reus eſt in judicio, & talis eſſe prudenter præſumitur qualis probatur, aliàs poſſet quicumque judex pro ſua libidine prætendere, reum etiam

conuictum eſſe innocentem: & verba illa Exodi, intelligenda ſunt de eo qui manifeſtè eſt innocens, qui non poteſt probari reus. Atque hanc ſententiam tuetur D. Thomas 2. 2. *qu.64. art.6.* vbi judicem excuſat à peccato ferentem ſententiam contra innocentem ſecundùm allegata & probata, ſi non poſſit eum liberare, vel diligentius teſtes examinando, ſicut fecit Daniel in causâ Suſannæ, vel ſuperiori judici relinquendo judicandum: quia, inquit, tunc ipſe non occidit innocentem, ſed illi qui eum aſſerunt nocentem. Addítque de miniſtro judicis, non debere tunc obedire judici ſi ſententia errorem intolerabilem contineat: aliàs excuſarentur carnifices qui Martyres occiderunt. Non peccare verò ſi ſententia non contineat manifeſtam injuſtitiam, quia ipſe non habet, inquit, diſcutere ſuperioris ſententiam, nec ipſe occidit innocentem, ſed judex cui miniſterium exhibet.

Diſplicet autem multis hæc ſententia, in primis Doctori Lyrano in *c.23. Exodi,* vbi agens contra D. Thomam, Miror inquit quod dicat. Si non poteſt eum ſuperiori relinquere judicandum, tenetúrne laqueis? & an uſque tenetur hominibus ſervire, vt non poſſit conſulendo ſuæ ſaluti cedere officio & diſcedere cum gloria à ſuo Magiſtratu? Nullius ſiquidem principis ſupplicio, nullíſque hominum minis terreri debet, vt quod non eſt juſtum, imò quod non licet, agat, connivebítne hominum vitiis & lucrabitur totum mundum, vt jacturam animæ ſuæ faciat? Deinde, dicit Vir ille doctiſſimus, quod non occidit innocentem: quomodo is dicitur innocentem non occidere, qui aliquâ ex parte morti innocentis conſentit, & qui cùm poteſt, imò debet eripere de manibus ſceleratiſſimorum hominum innocentem, non eripit? magis mihi judex ille videtur timere homines quàm Deum. Fauet autem Lyrano quod dicit D. Auguſt. l.1. de libero arbitrio cap.5. *Quomodo*, inquit, *apud diuinam Prouidentiam à peccato liberi ſunt, qui pro his rebus quas contemni oportet, humanâ cæde polluti ſunt.* Deinde nullæ ſunt leges juſtæ quæ velint trucidari hominem juſtum ob mendaciſſima quorumdam hominum nebulonum teſtimonia. Vnde Iſaïæ 10. *Væ qui condunt leges iniquas & ſcribentes injuſtitiam ſcripſerunt vt opprimerent in judicio pauperes, vt vim facerent cauſæ humilium.* Ampliùs, lex quæ vult judicem pronuntiare ſecundùm allegata & probata, fundatur in præſumptione veri quia jus præſumit teſtes vera dicere: Lex autem talis non obligat, cum præſumptio eſt in contrarium. Neque quiſquam eſt, ait Valerus *de differentiis vtriuſque fori, verbo*

judex differ. 1. inter Chriſtianos, qui Pilatum excuſet à peccato graviſſimo, eo quod ſecundum allegata & probata condemnaverit Chriſtum humani generis vindicem quem aliàs ſciebat innocentem, quamvis magnas diligentias eum feciſſe, ad ipſum liberandum ex Evangelio conſtet. Addit aliam probationem contra D. Thomam Urbanus *ab Aſcenſione* in Theologia Morali *tract.* 3. *cap.* 10. Quia quemadmodum vir non poteſt cognoſcere eam uxorem, quæ juridicè probatur ſua, cum certò ipſe cognoſcat non eſſe ſuam ob aliquod impedimentum dirimens, quia cognoſcere alienam eſt intrinſecè malum : ita non licet juſto homini vitam adimere, quamvis reus probetur juridicè, quia res ex ſe mala eſt occidere juſtum. Potiùs ergo debet cedere officio, ſi aliter ſe expedire nequeat. Legi poteſt Arboreus l. 9. *Theoſophiæ*, c. 11.

Cæterum plura ſunt alia de quibus judex examinari poſſet, ut de negligentia in officio, de moroſis procraſtinationibus ad judicandum, partibus interim ad multas expenſas & incommoda obligatis. De odio & invidiâ quâ feruntur erga aliquos ut ſub prætextu juſtitiæ ſupra modum gravent. De ſomnolentiâ & diſtractione dum examinantur momenta & probationes cauſarum. De ſeveritate nimia ad torquendos reos, ita ut gravi mortis periculo exponantur & reddantur inutiles, cùm tortura non ad puniendum, ſed ad veritatem dumtaxat moderatè ab invitis extorquendam introducta ſit, nec in lege divinâ autoritatem habeat. De favore erga proximos & ſanguine junctos, ac de inclinatione nimia circa alteram ex partibus, cum utriuſque partis bonum ſecundùm juſtitiam intendere debeat. De præcipitatione in litibus majoris momenti. De facilitate erga pauperes vero jure privatos, cùm ſcriptum ſit Exod. 23. *pauperis quoque in judicio non miſereberis.* Et cum etiam multi paupertatem majorem ſimulent ad illaqueandos judicum animos. De ſuffragio lato contra aliquem accuſatum magis ex opinione quam ſibi formavit ex conjecturis, quàm ex rigoroſis probationibus : non enim ſufficit propria opinio niſi ſit etiam probatio juridica, quâ deficiente tutius eſt aliqua judicio Dei dimittere. De illicitis probationibus, ut ſi in aquam immergantur veneficæ quæ poſſent ibi à dæmone ſuſtentari. De quibus Delrio *diſquiſ. mag. l.* 4. *diſq.* 4. *ſect.* 4. de incuriâ circa damnatos ad mortem, ne deſit illis tempus ſufficiens ad Pœnitentiam Sacramentalem. Sed quis finis horum omnium, ſi exactè omnia diſcuterentur ? Ipſorum eſt judicum judicare ſeipſos priuſquam judicio Dei ſubjiciantur, qui judicata omnia iterum dijudicabit, nam

Iudicabit judices judex generalis
Neque quicquam poterit dignitas Papalis.
Sive ſit Epiſcopus, ſive Cardinalis,
Reus condemnabitur, nec dicetur qualis,
Ibi nihil poterit quicquam allegare
Neque quid excipere, neque replicare,
Neque ad Apoſtolicam ſedem appellare,
Neque codicillos Cæſaris citare.
Reus condemnabitur, nec dicetur quare.
Cogitate miſeri. quid vel quales eſtis,
Quid in hoc iudicio dicere poteſtis,
Hic non erit Codici locus, nec Digeſtis
Idem erit Dominus iudex, actor, teſtis.

Quæritur decimo quartò, quid examinare debeat Confeſſarius in Pœnitentibus perfectioris vitæ, qui ſæpè confitentur per Hebdomadam.

Non eſt ita facile pœnitentium perfectiorum confeſſiones excipere, ac nonnulli imaginantur, quaſi nihil aliud requireretur quàm ipſorum confeſſiones audire & abſolvere, injunctâ eis quinquies Oratione Dominica, aut Roſarij parte. Circa tria potiſſimum laborare debet Confeſſarius. Primò, ut ne pro peccatis virtutes narrent in confeſſione. Secundò, ut afferant materiam ſufficientem, qualis eſt ſaltem verum peccatum veniale. Tertiò, quodque difficillimum erit, ut habeant legitimum dolorem de præteritis peccatis legitimumque propoſitum ad ea in futurum præcavenda. Si enim iſta deſint, manca erit eorum confeſſio, & ſæpè ſacrilega: Quò enim perfectiores ſunt animæ, eò incapaciores ſunt pœnitentiæ: quapropter & Chriſtus, & beatiſſima Virgo incapaces erant Sacramenti Pœnitentiæ ſuſcipiendi propter eximiam ſanctitatem.

Quod autem ſpectat ad primum caput, rectè advertit Joannes Sanchez in *Selec. diſput. 2. n. 2.* plures Pœnitentes ſe accuſare de virtutibus, ut ij qui ſe accuſant de iraſcentiâ in inferiores & ſubditos, juſtâ exiſtente causâ, & ad finem correctionis, eſt enim potius actus charitatis quàm vitium, aut peccatum. Eodem ferè modo procedunt, qui inter confitendum narrant ferè omnia ſua bona opera, tantumque in iis annotant leviculam quamdam imperfectionem, quæ verè peccatum non eſt, ita ut ea de quibus ſe accuſant, in aliis perſonis inſignes quædam virtutes eſſent, & eximiæ perfectiones. Sic dicunt aliquæ religioſæ; Pater, accuſo me quòd aliquo tempore ſine Dei præſentiâ fuerim: quòd aliquam reflexionem in cogitationes meas habuerim; quòd omnia verba quæ protuli pro-

ximum non promoverint ad ſalutem : quod non ſemper omnia perfectiora opera compleverim : & alia hujuſmodi in confeſſione peccatorum inutilia. Aliquando uſque ad triginta capita cum à duobus fermè diebus ſe accuſent. Dicebam alicui ſuperfluas eſſe iſtas accuſationes, & perfectiorem fore confeſſionem, ſi non ita prolixa foret, reſecatis iſtis accuſationibus. Pater, reſpondit illa, mihi prius cogitandum de corrigendis meis imperfectionibus, deinde cogitabo de breuianda confeſſione. Quid faceres iſtis ? Zelum pium habent, ſed non ſecundùm ſcientiam, nec ſecundùm obedientiam. Et incidunt ſæpè in directores nouos, quorum auidæ ſunt, qui deſtruunt totum quod alter ædificat. Scribo hæc expertus. Sed aliæ ſe excuſant, quod fecerint ſuam propriam voluntatem. Quibus opponi poteſt dictum D. Auguſtini Serm. contra *Arrianos, cap.* 7. ſi volentes faciamus, quomodo voluntatem noſtram non facimus, niſi quia illa dicitur voluntas noſtra, quando ſcriptura ita loquitur, *quæ intelligitur eſſe propria contra voluntatem Dei.* Denique non ſine cauſa Poſſevinus *de officio Curati, cap.* 7. conqueritur quod aliquando in excipienda confeſſione alicujus perſonæ religioſæ, tantùm temporis inſumendum ſit, quantum in confeſſione vnius perditi latronis : & multum dant, inquit, adſtantibus quod loquantur.

Prolixa accuſationes.

Quod ſpectat ad ſecundum caput, qui ſæpiùs confitentur, & perfectioni vitæ ſeriò ſtudent congerunt ſæpè imperfectiones quarum catalogum benè longum texunt, & nihil præterea quibus parum cauti Confeſſarij Abſolutionem Sacramentalem, ſacrilegè, vt putamus, impendunt, niſi excuſentur, per iſtam clauſulam, *in quantum poſſum & indiges.* Jam monuimus ſuprà, puriùs confiteri, qui omiſſis imperfectionibus, ſola peccata, venialia ſaltem, affert ad Pœnitentiæ Sacramentum remittenda. Quam noſtram ſententiam egregiè vidimus poſteà corroboratam à prædicto Sanchez, *diſp.* 1. *in Selectis, num.* 4. Quòd Sacramentalis Confeſſionis juriſdictio ad ſola peccata ſe extendat, juxta Chriſti inſtitutionem, Joan. 20. *Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata remittuntur eis.* Cùm verò error hic ſit, inquit, æquum erit Confeſſarios Pœnitentes monere, ne Sacramentaliter, velut abſolvendas imperfectiones quæ peccata non ſunt, narrent. Atque etiam ne peccata putent, ne in poſterum ex conſcientia erroneâ peccent, id agentes quod neutiquã facinus eſt. Vnde, inquit, immeritò Alphonſus Rodriguez, ait conſilium eſſe virorum ſpiritualium confiteri imperfectiones, quæ peccata non ſunt in materia caſtitatis. Nec nego conſilium eſſe aliquo-

rum ſpiritualium, aut ignorantium, non litteratorum.

Quod ſatis prudenter animadvertit Autor iſte: nam & Doctor Angelicus, & caſtiſſimus, D.Thomas Opuſc. 64. non approbat ea omnia quæ tradit Rodriguez in Praxi ſuæ perfectionis, *part.3.tract.4.cap.4.* Nec enim vult tales cogitationes, in quibus nec mora, nec conſenſus intervenit, exponendas eſſe in confeſſione, cùm in illis non ſolum homo non offendat, ſed multùm mereatur, tanquam pugil, propugnator, & victor; Sed hodie, inquit, quidam tales cogitationes confitentur potiùs ad laudem & vanam gloriam, vt Confeſſor reputet eos ſpirituales, cùm tamen talia eſſent occultanda & in confeſſione tacenda, quia ſolùm confitens debet ſe ſimpliciter oſtendere peccatorem. Vnde tales ſunt theſauri Dei latrones, quia vanæ gloriæ appetitores, & ideò pœnâ latronum ſunt puniendi. Vbi ſpectanda eſt ratio hæc. *Quia ſolum confitens*, &c.

Hoc ſanè monitum non inficiabitur quiſquis benè diſcuſſerit, quæ aſſerit Martinus Breſſerus, lib. 6. *de Conſcientia, cap.7.* vbi contra ſcrupulos de frequentia venialium exortos, primum eſſe remedium ait, credere, quòd ſtudioſi perfectionis non peccent ſingulis horis, vt plures putant, imò nequidem diebus, neque fortè perfecti ſeptimanis: vix auſim dicere menſibus de valdè perfectis. Tridentinum enim tantum definit omnes quandoque in vita peccare venialiter. Cui conformis eſt Doctrina Theologorum, quod juſtus ordinariè non poteſt abſtinere ab omni veniali, longiori tempore: longum autem tempus non debet reſtringi ad vnam ſeptimanam, medium diem, aut horam. Satis mirum & miſerum eſt juſtos & amicos Dei, tot gratiis confirmatos, debere aliquando in vita offendere Deum. Confirmat autem iſtud, quod nullum committatur peccatum etiam veniale, niſi ante præcognitâ expreſsè ejus malitiâ.

Ex quibus facilè intelligi poteſt quòd plures ex perfectis accuſant ſe de iis in quibus nulla eſt malitia venialis, quod ex præcipitatione acta ſint ſine vlla malitiæ perpenſione. Vt ſi tantillas diſtractiones habuerint, aliquas ſuperiorum actiones tacitè apud ſe improbarint, aliqua verba paulò ſeueriora in proximum protulerint & hujuſmodi. Quare tutum eſt, vt aliquod verum peccatum vitæ anterioris repetant in confeſſione cum nouo actu doloris, ne Abſolutio Sacramentalis irrita ſit, non habens materiam ſufficientem. Refert autem defectum hunc Hautinus de *Sacramento amoris l.1.num.465.* in ignorantiam *Sacerdotum*, quorum plures grauiter

peccare aſſerit & paucos ex iis id expendere. Hinc, inquit, nonnulli miſeras ſanctimoniales ſcrupulis enecant, dum quaſlibet naturæ depravatæ affectiones peccati damnant, nec ſenſum poſſunt diſcernere à conſenſu: & optimè rem gerere ſe putant, ſi conſcientias arctiſſimè ligent, atque obligent, & quod indignitatis caput eſt, alios peritiores conſuli vetant, ne ipſorum ignorantia, etſi ſuo & animarum bono, deprehendatur; hinc etiam alij contra temerè & inconſideratè de rebus graviſſimis, & perplexis ferunt judicium, *&c.*

Monialium confeſſio.

Quam rem valdè debent conſiderare Confeſſarij monialium in quibus floret cum pace regularis obſervantia, quamvis difficillimè illas corrigent & emendabunt, quæ ex modo antiquo confitendi & inveterato ad manifeſtandas ſigillatim tenuiſſimas etiam imperfectiones aſſuetæ ſunt: non enim ſemper acquieſcunt Confeſſariis ſuis, qui & propterea prudenter agent, ſi aliquando non pronuntient verba Sacramentalia abſolutionis. Dixi aliquando, quia ea omittere ultra quindecim dies, non approbarem, ne diutiùs careant fructu Sacramentalis Abſolutionis, ideóque ut hujus ſine periculo ſacrilegij participes eſſe poſſint, repetant aliquod certum peccatum ex præteritis.

Tertium caput circa quod laborandum eſt Confeſſariis Pœnitentium vitæ perfectioris, eſt de dolore & propoſito emendandi ſe. Quod eò magis difficiliùs eſt quò peccata eorum leviora ſunt, & à quibus difficillimè humana infirmitas immunis eſſe poteſt. Non ita mihi ſuſpectus eſt dolor magni peccatoris, ac dolor perfectorum. Enormitas quippe peccati per ſe horrorem, & dolorem incutit, ut mirum eſſet aliquem eâ non percelli. Quæ ratio non invenitur in leviſſimis peccatis. Atque in ea difficultate, attendenda eſt Suaris ſententia *de pœn. diſp.4. ſect.3.* ubi ſufficere aſſerit propoſitum omnem diligentiam adhibendi ad vitanda, vel imminuenda in poſterum peccata venialia quæ fiunt ex ſurreptione, & imperfecta deliberatione.

Frequẽtia confeſſionum moderata.

Placet verò maximè quod ſcripſit Joannes à Jeſu Maria tom. 3. in arte *vivendi ſpiritualiter* parte ſecunda, cap. 4. ubi magis probat, ut viri ſpirituales, ſi nullâ obligatione conſtringuntur, moderatum Confeſſionum & Communionum numerum ſibi præſtituant, Quia, inquit, conſtat viros ſpirituales ſæpè laborare, ut dum heri confeſſi ſunt, hodie rurſus confiteantur, materiam Abſolutionis ad Sacerdotem afferant. Nam tametſi præſupponendum ſit aliquod

veniale peccatum interveniſſe; ſæpè tamen determinatè, ac certò quale ſit neſcitur, & ut plurimum quando determinatè id conſtat, eſt aut verbum aliquod otioſum, aut nimia quædam in oculorum conjectu licentia, vel quid ſimile, quorum non adeò facile eſt deteſtationem & odium, ac firmum illud non ideò in res adeò minutas prolabendi propoſitum. Ut enim hæc parum voluntarij in ſe habent, cumque adeò exiguæ ſint, nec tantam deformitatem includant, ut piam quamdam mentem ad cordialem ſui deteſtationem excitent, *&c.* Cùm verò diſpoſitio hæc quotidiana non ſit, multò videtur ſalutarius non aſſueſcere continuò, & conjunctim, ſed aliquot intermiſſis diebus confiteri. Hæc & plura Autor ille eximium decus Carmelitarum Diſcalceatorum, & cui præter antiquitatem, nihil deeſt, ut inter Patres Eccleſiæ annumeretur, tam ſolidè, tam piè & eruditè plura ſcripſit opera. Ex cujus teſtimonio ſatis corroborata videtur noſtra aſſertio, ſufficienterque moniti Confeſſarij de cautelâ quam debent adhibere circa hunc articulum.

Ingerit tamen difficultatem quòd pœnitentes illi, vel illæ perfectioris converſationis in hoc ſæculo, ſæpiùs etiam ſoleant ſe accuſare defectu amoris erga Deum, dicentes ſe non toto corde, aut ſatis fervidè Deum dilexiſſe. De qua difficultate jam pronuntiavit Beatus Saleſius in *Introductione ad vitam devotam*, ſeu in Philothea, Part. 2. c. 19. ubi improbat iſtas accuſationes ſuperfluas quas multi ex inſita conſuetudine afferunt: tantum quantum debui Deum non amavi, nec Deum oravi tantâ cum devotione cum quanta debui. Proximum non dilexi ut debui: nec Sacramentum Euchariſtiæ eâ reverentiâ quâ debebam ſuſcepi. Ratio eſt, inquit, quia iſta enuntiando nihil affers ſingulare quo ſtatus conſcientiæ tuæ pateat Confeſſario. Quia ſancti omnes qui beatitudine paradiſi fruuntur, omnéſque homines qui in terra habitant, de iiſdem ſi confiterentur, accuſare ſe poſſent.

Quia verò ſpecialis eſt difficultas in amore divino ex toto corde juxta verba præcepti, in quo multi ſe peccaſſe autumant, quia non ſatis benè verba iſta interpretantur, & multi inde auſam errandi alióſque in errorem injiciendi arripiunt, ut materia charitatis ſit pleriſque materia hæreſis & diviſionis, juvat annotare hîc eſſe opus intelligere phraſim Scripturæ ſacræ, quando dicit aliquid facere ex toto corde, aut ex tota anima. Totalitas enim de qua dicitur *in toto corde, in tota anima* dupliciter accipi poteſt. Altero modo ut ſignificetur intendendam eſſe omnem vim animæ ad dilectionem Dei, ita ut

præter Deum homo nihil diligat & tantum diligat quantum eſt diligibilis : altero modo, vt totus accipiatur vulgari modo, quo dicimus aliquem totum eſſe in ſtudiis & toto corde ſtudiis addictum eſſe, quia ſcilicet præcipua ejus occupatio & cogitatio eſt in ſtudiis, nec aliud quid præter ſtudia magnoperè amat & curat, ſolis ſtudiis intimè afficitur, reliquis verò frigidè & obiter. Hoc autem poſteriori modo intelligitur præceptum de diligendo Deo ex toto corde, juxta modum loquendi Scripturæ ſacræ. Sic dicit David, Pſal.118. *Deprecatus ſum faciem tuam in toto corde meo. Confitebor tibi Domine in toto corde meo.* Sic dicitur de Judæis tempore Aſæ 2.Paralip.15.*In omni corde ſuo juraverunt, & in tota voluntate quæſierunt eum.* Sicque multi ex perfectioris vitæ Chriſtianis ſatisfaciunt præcepto de diligendo Deo ex toto corde, & ſi non ſentiant fervores internos erga eum. Quare ſæpè ſcrupulis divexantur plures ſine causâ. Quod advertendum erit à Confeſſariis. Sicque interpretati ſumus hoc Dei mandatum in *Theologia affectiva ſeu Thoma meditante*, 2. 2. tract. 2. medit.22. puncto 2. poſt Alphonſum à Caſtro aduerſus hæreſes l.12. verbo *præceptum*. Poſt Janſenium Gandavenſem, *concordantia Evangelica*, c.81. & Cardinalem Bellarminum l.2. de *Monachis*, c. 3.

Quæritur decimo quintò de perſonis religioſis, quid in iis diſcutiendum circa ſtatum religionis.

Ex innumeris quæ quæri poſſent, aliqua tantum obiter attingemus.

Ingreſſus Relig. cũ pecunia.

Primo aliquæ perſonæ religioſæ patiuntur ſcrupulos & moleſtias animæ, quod pro dote pecunias dederint in ingreſſu religionis, quaſi ſimonia eſſet. Quòd ſi ſemel admitteretur, nihil perniciosius Eccleſiæ Dei accidere poſſet, cùm flos omnis virginum piiſſimarum condemnandus eſſet de peccato ſimoniæ. Quod abſit vt ſentiamus. Etſi enim pleraque Concilia Generalia & Provincialia ingreſſum hujuſmodi vt ſimoniacum damnaverint, maximè verò Concilium Lateranenſe IV. quod eſt duodecimum generale, quo ſtatutum eſt, vt religioſæ omnes ſic admiſſæ è Monaſteriis excluderentur, poſſentque iteratò emiſſis iterum votis in religionem admitti. Conſiderandum eſt ſimoniam hanc eſſe tantum juris poſitivi, quia pecuniæ dantur non pro ingreſſu ipſo, ſed pro ſuſtentatione. Quare potuit deſinere contrariâ conſuetudine quæ jam ferè vbique viget, imò & contraria lege : ſummus enim Pontifex approbat ſtatuta & regulas quarumdam religioſarum quæ determinant ſummam quam

pro dote ipſæ daturæ ſunt ſufficientem eſſe debere pro ſuſtentatione ſuâ in religione, judicio Epiſcopi. Sic habetur in conſtitutionibus matrum Ordinis ſactæ Annuntiationis Genuæ inchoatæ anno 1604. quæ Bulla Pauli V. & Vrbani VIII. parte 1. cap. 2. dictarum conſtitutionum approbantur. Legi poteſt de iſtis Bonacina, tom. 3. qui eſt de cenſuris in particulari *diſp.* 2. *quæſt.* 3. *puncto* 29.

Secundò aliquorum regularium animo inhæret dubium propter obligationem quâ tenentur tendere ad acquirendam perfectionem, nunquam enim huic obligationi ſe putant ſatisfeciſſe, & inde metu terrentur ne ſint in ſtatu perditionis. Quibus reſpondendum eſt, eo ipſo ſatisfacere huic obligationi quod regulis ſuis & conſtitutionibus ſe morigeros exhibent: Nam eo ipſo tendunt ad perfectionem ſui ſtatus, eo quod ſic agendo acquirunt aliquem habitum ad facilius, & veluti modo quodam connaturali ea adimplendi quæ propria ſunt religioni quam profitentur. De qua pluries jam ſcripſimus tum in Catechiſmo *Conciliorum*, ſeu in Opuſculo de *Principiis Chriſtianæ perfectionis* 2. parte Philoſophiæ affectiuæ, tum ſecundâ ſecundæ Theologiæ affectiuæ toto tractatu 4. qui eſt de perfectione. Talis autem habitus eſt ipſa perfectio religioſa, ad quam acquirendam eniti debent per frequentiam & multiplicationem actuum. Atque vtinam hoc ſæpè inculcarent Confeſſarij ipſis Monialibus, quæ neſcio quam perfectionis idæam in hac vitâ extra obſeruationem mandatorum & conſiliorum per regulas & conſtitutiones præſcriptorum ſibi fingunt.

Tertiò, alij ſunt anxij de regulis & conſtitutionibus, num peccent in earum tranſgreſſione, cùm expreſsè feratur, eas non obligare ad peccatum mortale & veniale. In quibus perpendendum erit, illas regulas non obligare ad peccatum, niſi contineantur in aliquo ex tribus, aut quatuor votis, quæ ab ipſis emittuntur, & niſi violentur ex inordinatâ aliquâ affectione, aut contemptu formali. Quamuis autem conſtitutiones, vel regulæ obligarent ſub peccato mortali, aut veniali, ſi ſit appoſita pœna, vel Pœnitentia regularis tranſgreſſoribus, regularis qui eam pœnam ſubit, excuſatur à peccato. Sic determinat Henricus à Gandavo *quolibeto* 3. *q.* 22. vbi loquens de ſtatuto pœnali de non loquendo, ſic ait. Dico ergo quòd ſi loquamur de hujuſmodi ſtatuto pœnali referendo ipſum ad intentionem ſtatuentis: quod obligat tranſgreſſorem ex rationabili & probabili causâ ſolummodo ad pœnam, & nullo modo ad culpam: immo cum talis causâ occurrit, *Obligatio cõſtit.*

potius meretur quàm demeretur, ſi loquatur & pœnam legitimè perſolvat, quam etſi in hoc caſu ſuſtinet ſine culpa, non tamen ſine cauſa. Tranſgreſſorem verò paſſim & temerariè, ſine cauſa rationabili, æſtimo quod non ſolum obligat ad pœnam ſed etiam ad culpam. Quia ſtatutum ex intentione ſtatuentis rationabiliter implicat, ne temerariè quis loquatur omninò & ſub hac pœnâ; ſed tunc ſolummodò cùm rationabilis cauſa occurrit, ut dictum eſt: & ſic tranſgreſſor temerarius talis ſtatuti pœnalis, non poteſt ipſum tranſgredi abſque omni culpa ſolvendo pœnam. Et ſimile eſt de ſtatutis Principum & Prælatorum in conſimili materiâ. Ita ille: Ex quo patet ſemper debere aliquam cauſam rationabilem intervenire, ut immunis ſit à peccato, qui regulas non obſervat. Puta non ſurgit ad matutinum quia inſomnem ferè egit noctem & die ſequenti laborare debet plurimum, non peccat ſe pœnæ regulari ſubmittendo. Quod aliqui ita explicant, quod ſtatutum pœnale æquivaleat duplici conſilio, aut fac hoc, aut pœnam illam ſubi; quorum conſiliorum neutrum determinatè obligat; ſed alterutrum pro libera voluntate religioſi, qui non ſatisfacit ſi neutrum faciat. Sic intelligendus eſt D. Bernardus de præcepto, cap. 14. *Illum ſanè dico ſecurum, qui etiam ſi interdum obedientiæ limites præterit, conſilium non reſpuit pœnitentiæ.* Nota quod ait, *interdum.* Qui etiam addit. *Regulares namque terminos non evadit qui cenſura quæ ex regula eſt, diſciplinam non ſubterfugit.*

Quando autem ſuperior præcipit aliquid leve, vel indifferens in virtute obedientiæ, dubium eſt an regularis peccet mortaliter non obediendo. Quidam putant peccare tantum venialiter, quia præcepta humana, ut ait Henricus de Gandavo *quodlib.* 3. *quæſt.* 21. non magis obligant quàm præcepta divina, quæ in rebus parvi momenti non obligant ad mortale: niſi conſtaret de intentione ſtatuentis præceptum qui vellet obligare ad peccatum mortale. Sicut Deus præcipiens Adamo abſtinentiam à fructu vetito, intendebat illum obligare ad mortalem culpam, ſi inobediens eſſet, proferens illa verba, *in quocumque die comederis ex eo, morte morieris.* Geneſ. 2. unde ſi ſuperior intenderet obligare ſub pœna peccati mortalis, inobedientia eſſet mortalis: videtur autem ita obligare, cùm utitur his verbis; quamvis non rectè frequentius ſic imperet.

Sed difficultas eſt utrùm poſſit cum intentione obligandi ad mortale, ſeu in virtute ſanctæ obedientiæ præcipere ſuperior

rior religionis aliquid leve ſubdito. Reſpondetur gravitatem & levitatem materiæ rei præceptæ non tam peti ex ipſa re quæ præcipitur, quàm ex fine ob quem præcipitur: qui finis aliquando in regula ipſa continetur, aliquando non. Multa ergo præcipiuntur quæ ex ſe levia & indifferentia videntur; attamen ſunt materia gravis præcepti propter finem quem ſibi ſuperior proponit in præcipiendo, puta ut ſervetur caſtitas, paupertas, converſio morum & hujuſmodi. Sic receſſus à tali loco religioſi conſervat caſtitatem, ideò eſt materia gravis præcepti in ordine ad hunc finem intentum à ſuperiore. Sic præceptum Adamo impoſitum in ordine ad finem quem Deus ſibi proponebat, ut creatura ſuo creatori ſervitutem ſuam & dependentiam teſtaretur, erat in materia gravi, ut notat Breſſerus l. 6. *de conſcientia*, *cap.* 10. Dico igitur, quia multa quæ apparent levis momenti, valdè tamen conducunt ad ea quæ ſunt expreſsè in regula, poteſt ea præcipere ſuperior in virtute ſanctæ Obedientiæ, & tenetur inferior obedire, licet finem ob quem ea imperat non manifeſtet: at ſi conſtaret manifeſtè iſta levia præcipi ob finem, qui eſſet extra regulam, non teneretur in conſcientia. Vel ſi eſſent contra regulam quæ præciperentur ob finem qui eſſet in regula. Non ita ſi eſſent tantum extra regulam quæ præciperentur ob finem in regula contentum: peccaret enim inobediens graviter, vel leviter ſecundum quantitatem materiæ, in ordine ad finem qui eſſet gravis, vel levis. Ita ſatis acutè reſolvit iſta Joannes Caramuel in *Regulam D. Benedicti num.* 720. & ſequentibus. Ex quibus habet Confeſſarius unde diſcernat gravitatem, levitatem, aut nullitatem peccati in Obedientia regularium; ex quo non minimi naſcuntur ſcrupuli. Ex iiſdem diſcet ſuperior regularium, ſe nihil debere præcipere niſi in ordine ad regulam, ſi quod præcipit eſt extra regulam, aut præter eam: nihilque abſolutè debere præcipere quod ſit contra regulam.

Objicies inde ſequi, non poſſe præcepta rerum indifferentium prætermitti à regularibus, quin peccent mortaliter, ſi dentur in virtute ſanctæ Obedientiæ: Nam erit ſemper materia gravis in ordine ad finem contentum in regula qui eſt Obedientia quam in iſtis requirit ſuperior. Reſpondeo etſi Obedientia ſit materia gravis, ſi generatim ſpectetur: attamen ſi ſpectetur ut eſt Obedientia in rebus levibus, eſt materia levis. Ideóque peccabit tantum venialiter in iſtis.

Votum paupertatis.

Dubitatur etiam ſæpè à regularibus an peccent contra votum paupertatis, cùm aliquid in uſus proprios reſer-

vant. In quo dubio conſiderandum eſt an illa habeant cum ſcientia & permiſſione Superioris, & non excedant ſtatum modeſtum religioſi. Poteſt enim aliqua habere in uſus proprios ex ſcientia & voluntate Superioris, ſed non poteſt, ſi ſint aliqua valdè pretioſa quæ dedecent religioſum qui mundo & vanitatibus nuntium remiſit. Similiter poteſt Superior permittere burſarium, vel theſaurarium in Monaſterio, qui ſervet pecunias quas quiſque religioſus, vel ab amicis dono acceperit, vel laboribus adquiſierit, modò eæ non tribuantur religioſo, niſi ad uſus licitos & de licentiâ Superioris. Item poterit permittere quòd religioſus penſionem annuam percipiat, quam in uſus honeſtos impendat, ita tamen ut Superior ad nutum revocare poſſit illam penſionem. Idem Caramuël in *regulam D. Benedicti, num.* 889. qui ait *num.* 887. non peccare religioſum contra paupertatem qui recipit pecunias ab aliquo, ut ejus nomine in pauperes diſtribuat. Quia non accipit dominium, nec uſum, ſed ſolum eſt inſtrumentum cauſæ principalis, cooperans ad actum charitatis. Et *n.* 880. non peccare monachum qui inſcio Prælato celebrat Miſſas pro amico, modò non recipiat eleemoſynas, & non teneatur pro communitate celebrare, quia nihil dat amico niſi ſpirituale.

Quæres quænam quantitas requiratur ut regularis cenſeatur peccare mortaliter, eam ſubtrahendo à Conventu & ſine licentiâ impendendo in uſus inutiles. Jam communis & recepta ſententia eſt, illam eſſe ſufficientem materiam ad violationem gravem voti, quæ ſufficit ad peccatum grave furti contra juſtitiam. Quod intelligendum eſt de furto gravi ex gravitate materiæ, non ex aliis circumſtantiis, quia furtum acûs aliquando eſt mortale de ſe, ſed non ex gravitate materiæ. Ita limitat Cardinalis Lugo *de juſtitia & jure, diſp.* 3. *ſect.* 8. Sed & gravior quantitas requiritur in eſculentis & potulentis ad conſtituendum peccatum mortale; & quando datur fratribus, aut ſororibus ejuſdem Monaſterij. Sed & conſiderandum quòd tales ſunt aliquando circumſtantiæ, quòd Superior ſi ſciret, non eſſet invitus, ut ſi vir magnus peteret à religioſo Roſarium, quod honeſtè recuſare non poſſet, doleretque Superior, ſi vir ille magnus repulſam paſſus fuiſſet. Sed & Superior ipſe poteſt aliquid ampliùs dare ex bonis communibus ſine peccato, ut plures Scriptores annotaverunt.

Quid verò de voto caſtitatis. Reſolvit idem Caramuël, *n.* 282. regularem tantum voviſſe caſtitatem propriam non alienam, nec voviſſe ſe facturum, ut alij eſſent caſti. Unde

num. 986. concludit religioſum qui in aliis eſt occaſio fornicationis eos inducendo, ſi ipſe non fornicetur, non peccare contra proprium votum caſtitatis, licèt peccarit mortaliter ob ſcandalum. Sic monialis cooperando ut Joannes polluatur, non peccat contra proprium votum caſtitatis, ſi ipſa ſit ſine delectatione ſenſuali, licet peccarit mortaliter ob ſcandalum: Ratio eſt evidens, quia ipſa non vovit caſtitatē alterius. *nu*. 996. hæſitat an ſit diſcrimē inter pudicitiam & caſtitatem, quamvis aſſeruerit *n*. 980. ex D. Thomâ quod pudicitia ſit circa ſigna venereorum, ut ſunt tactus, oſcula huiuſmodi: caſtitas verò circa veneream commixtionem & pollutionem ad eam reprimendum & impediendum. Quæ eſt diſtinctio valde notanda & utilis ad plurium difficultatum ſolutionem, cum regularis voverit caſtitatem expreſſè, non pudicitiam. Vnde multa determinari poſſunt dubia circa peccata carnis in regularibus. Hæc autem, licet impura, dicenda ſunt ut ſcias pœnitentes dirigere, gubernare, monere. Addit *num*. 1016. tactus impudicos factos in Eccleſiâ non habere diverſam malitiam in ſpecie, quia Eccleſia tantum violatur effuſione ſeminis & ſanguinis, quia tantum caſus iſti ſunt iure expreſſi. Subiungitque circumſtantiam loci ſacri non neceſſariò exponendam in Confeſſione fornicationis, aut pollutionis, ſi ſecretè facta fuerint. Quia actus exteriores ſecreti participant naturam actuum interiorum, qui liberi ſunt à directâ gubernatione Eccleſiæ, quæ eos nec cognoſcit, nec poteſt interdicere, quia nequit cognoſcere. Pro qua ſententia referuntur ab ipſo, Vaſquez in *p*. 2. *tom* 1. *diſp*. 98. *c*. 3. & Baſilius de *Matrim*. *lib*. 10. *c*. 10. notatque viros illos fuiſſe ex maximis, & tam ſecuriſſimè, inquit, ſequi illos poſſis. Ex his ſacris multa diſcernere poterit Confeſſarius: nam omnes caſus exprimere qui innumeri ſunt, noſtri non eſt inſtituti. Porro Vaſquez ibi tantum loquitur de pollutione non de fornicatione. Redditque rationem cur blaſphemia, vel turpis ſermo non habeat peculiarem malitiam ex loco ſacro: ratio enim facilis eſt, inquit, quia nimirum lege humana non eſt ita ſtatutum, ut blaſphemia vel turpi ſermone locus ſacer prophanetur, ſicut de pollutione definitum eſt. Obſeruandum eſt etiam, inquit, ſatis probabile videri non eſſe peculiare peccatum ſacrilegij, cum effunditur ſemen & ſanguis occultè in Eccleſiâ, quia ſecundum ſententiam communem, quam ſequuti ſumus in tractatu de violatione Eccleſiarum, tantum violatur locus pollutione, & ſanguinis effuſione notoriâ, quâ tollitur conſecratio & benedictio ipſius loci ſacri. De fornicatione parem

nullum habet ſermonem. Exiſtimamúſque circumſtantiam loci ſacri in fornicatione etiam occulta, ſemper eſſe manifeſtandam in Confeſſione, quia fornicatio talis eſt caſus reſervatus; circumſtantiæ autem propter quas aliquis caſus reſervatus eſt, ſemper ſunt aperiendæ, quomodo enim inferior Confeſſarius, qui non habet poteſtatem abſolvendi à reſervatis, remitteret ad Superiorem, ſi non noſſet quâ ratione caſus eſt reſervatus?

Officium divinum. Præter illa autem dubia quæ oriuntur religioſis occaſione votorum, alia ſunt de recitatione Officij divini in Choro, vel extra chorum. Si autem regulares ſint Subdiaconi eodem modo philoſophandum erit de illis, ac de cæteris Subdiaconis, niſi aliquid peculiariter ſtatutum ſit in regula, vel in conſtitutionibus. Dubitatur an moniales, vel religioſi Choriſtæ nondum provecti ad ſacros Ordines, teneantur ad recitandum Officium divinum privatim, ſi choro, prout præſcribit regula, non adfuerint, ſeu ex cauſa juſta, ſeu abſque excuſatione legitimâ.

Teneri ut privatim recitent communior eſt ſententia, ut aſſerit Leſſius de *juſtitia & jure, lib. 2. c. 37.* dubitatione 9. ubi aſſerit mortiferè peccare ſi horas, vel ſemel omittant abſque causâ: eſt communis ſententia Doctorum, ut docet Navarrus *de oratione, c. 7. num. 5.* excipio Angelum *verbo hora, §. 10.* & Richardum quem ille citat. Hi dicunt non eſſe peccatum mortale eas omittere, niſi quis conſuetudinem habeat eas omittendi, vel ex contemptu id faciat: quam ſententiam non auſim dicere probabilem, quia eſt contra torrentem Doctorum. Imò Navarrus, cap. 7. *de Orat. num. 6.* & alij docent eſſe peccatum mortiferum, ſi vel una hora negligatur v. g. tertia, ſexta, *&c.* Dixit etiam Henricus de Gandavo obligari religioſos ad Horas Canonicas eodem titulo quo beneficiarij, qui ex beneficio percipiunt, unde vivant. Dico de religioſis, inquit, *quodlibeto undecimo, quæſt. 29.* Quod ratione qua religioſi ſunt ſimpliciter, quia poſſunt eſſe puri Laici, non plus ex tali ſtatu obligantur quàm Laici non religioſi. Si autem ſunt Clerici, & in ſacris Ordinibus conſtituti, tenentur ratione Ordinum. Si autem non ſunt in ſacris, & habet religio bona Eccleſiaſtica ſibi deputata unde vivunt, tenentur ſicut Clerici beneficiati, non exiſtentes in ſacris ratione juris percipiendi beneficium.

Contra hanc tamen rationem excandeſcit præſtantiſſimus Caramuël, num. 2570. in Regulam D. [illegible]. Tacet hic [illegible], inquit, & audito aliquo de religioſis [illegible]

diſputantes, & legendi obligationem eruentes ex pretio alimentorum. Hoc ſi foret verum, ſatis vili pretio & miſero præmio monachi ſummum onus ſuſciperent. Oſtendant tamen adverſarij, in quo Archivo viderint talem Monaſterij & Fundatoris Conventionem: & quouſque hanc oſtendant, non tenemur acquieſcere. Quapropter vult Autor ille regularem accipere alimenta, quia eſt filius familias cui dari debent, imò quia profeſſus eſt ſolemnem paupertatem quam ſervare non poterit, ſi præciſè neceſſaria non ſubminiſtrentur, revocatque illam obligationem ad ſolam conſuetudinem, quam tamen non vult eſſe obligatoriam ſub gravi culpâ, niſi Superior præciperet alicui determinatè.

Attamen non eſt omninò improbanda ratio Henrici, quia certum eſt multa Monaſteria ampliſſimis redditibus locupletata fuiſſe à Fundatoribus, eâ intentione ut participes eſſent orationum, & laudes aſſiduè Deo decantarentur, vel dicerentur à religioſis: non ſecus, ac plura beneficia ob eumdem finem inſtituta ſunt: & licèt mox aliquis excipere poſſit de Monaſteriis mendicantium, iis tamen alimenta ſubminiſtrantur à populis ob eumdem finem: quare veriſimile eſt conſuetudinem, quâ tenentur religioſi omnes Choro deſtinati onere breviarij perfungi, originem traxiſſe à prima intentione eorum, qui domos eorum erexerunt, ac redditibus ditaverunt.

Quamvis autem ſint ſeptem Horæ canonicæ, non committuntur ſeptem peccata, ab iis qui omnes omittunt, ſed unicum dumtaxat. Ita Emanuël Sa verbo *Hora canonica*.

Nec peccat religioſus, ſi dum Miſſæ aſſiſtit, recitet aliquas Horas privatim. Non enim indecens tunc alloqui Deum labio, & oratione totius Eccleſiæ, qualis eſt recitatio Horarum canonicarum.

Nec pluſquam venialiter peccat, ſi omittat Horas Beatæ Virginis, ubi cum magno Officio dici ſolent, quia conſuetudo parvas Horas recitandi, non videtur recepta ſub gravi culpâ: ſicut obligatio recitandi Pſalmos Graduales, ſeptem Pſalmos, & Officium Defunctorum in diverſis temporibus, non obligat ſæculares Sacerdotes ſub culpâ mortali.

Nec crediderim peccare mortaliter regularem, aut alium, qui ſemel aut iterum in curriculo unius anni Officium omitteret, quia deeſſe ſemel, aut iterum eſt quid leve. Quod recordor me aliàs audiiſſe ex ore graviſſimi, ac ſapientiſſimi Doctoris Philippi Gamachei, cujus extant ſcripta poſthuma in Theologiam duobus tomis concluſa. Eſt autem opinio An-

præter Deum homo nihil diligat & tantum diligat quantum eſt diligibilis : altero modo, vt totus accipiatur vulgari modo, quo dicimus aliquem totum eſſe in ſtudiis & toto corde ſtudiis addictum eſſe, quia ſcilicet præcipua ejus occupatio & cogitatio eſt in ſtudiis, nec aliud quid præter ſtudia magnoperè amat & curat, ſolis ſtudiis intimè afficitur, reliquis verò frigidè & obiter. Hoc autem poſteriori modo intelligitur præceptum de diligendo Deo ex toto corde, juxta modum loquendi Scripturæ ſacræ. Sic dicit David, Pſal.118. *Deprecatus ſum faciem tuam in toto corde meo. Confitebor tibi Domine in toto corde meo.* Sic dicitur de Judæis tempore Aſæ 2.Paralip.15. *In omni corde ſuo juraverunt, & in tota voluntate quæſierunt eum.* Sicque multi ex perfectioris vitæ Chriſtianis ſatisfaciunt præcepto de diligendo Deo ex toto corde, & ſi non ſentiant fervores internos erga eum. Quare ſæpè ſcrupulis divexantur plures ſine causâ. Quod advertendum erit à Confeſſariis. Sicque interpretati ſumus hoc Dei mandatum in *Theologia affectiua ſeu Thoma meditante*, 2. 2. tract. 2. medit.22. puncto 2. poſt Alphonſum à Caſtro aduerſus hæreſes l.12. verbo *præceptum*. Poſt Janſenium Gandavenſem, *concordantia Evangelica*, c.81. & Cardinalem Bellarminum l.2. de *Monachis*, c. 3.

Quæritur decimo quintò de perſonis religioſis, quid in iis diſcutiendum circa ſtatum religionis.

Ex innumeris quæ quæri poſſent, aliqua tantum obiter attingemus.

Ingreſſus Relig. cũ pecunia. Primo aliquæ perſonæ religioſæ patiuntur ſcrupulos & moleſtias animæ, quod pro dote pecunias dederint in ingreſſu religionis, quaſi ſimonia eſſet. Quòd ſi ſemel admitteretur, nihil pernicioſius Eccleſiæ Dei accidere poſſet, cum flos omnis virginum piiſſimarum condemnandus eſſet de peccato ſimoniæ. Quod abſit vt ſentiamus. Etſi enim plerique Concilia Generalia & Prouincialia ingreſſum hujuſmodi vt ſimoniacum damnaverint, maximè verò Concilium Lateranenſe IV. quod eſt duodecimum generale, quo ſtatutum eſt, vt religioſæ omnes ſic admiſſæ è Monaſteriis excluderentur, poſſentque iteratò emiſſis iterum votis in religionem admitti. Conſiderandum eſt ſimoniam hanc eſſe tantum juris poſitiui, quia pecuniæ dantur non pro ingreſſu ipſo, ſed pro ſuſtentatione. Quare potuit deſinere contrariâ conſuetudine quæ jam ferè vbique viget, imò & contraria lege : ſummus enim Pontifex approbat ſtatuta & regulas quarundam religioſarum quæ determinant ſummam quam

pro dote ipſæ daturæ ſunt ſufficientem eſſe debere pro ſuſtentatione ſuâ in religione, judicio Epiſcopi. Sic habetur in conſtitutionibus matrum Ordinis ſacræ Annuntiationis Genuæ inchoatæ anno 1604. quæ Bulla Pauli V. & Vrbani VIII. parte 1. cap. 2. dictarum conſtitutionum approbantur. Legi poteſt de iſtis Bonacina, tom. 3. qui eſt de cenſuris in particulari *diſp.* 2. *quæſt.* 3. *puncto* 29.

Secundò aliquorum regularium animo inhæret dubium propter obligationem quâ tenentur tendere ad acquirendam perfectionem, nunquam enim huic obligationi ſe putant ſatisfeciſſe, & inde metu terrentur ne ſint in ſtatu perditionis. Quibus reſpondendum eſt, eo ipſo ſatisfacere huic obligationi quod regulis ſuis & conſtitutionibus ſe morigeros exhibent: Nam eo ipſo tendunt ad perfectionem ſui ſtatus, eo quod ſic agendo acquirunt aliquem habitum ad facilius, & veluti modo quodam connaturali ea adimplendi quæ propria ſunt religioni quam profitentur. De qua pluries jam ſcripſimus tum in Catechiſmo *Conciliorum*, ſeu in Opuſculo de *Principiis Chriſtianæ perfectionis* 2. parte Philoſophiæ affectiuæ, tum ſecundâ ſecundæ Theologiæ affectiuæ toto tractatu 4. qui eſt de perfectione. Talis autem habitus eſt ipſa perfectio religioſa, ad quam acquirendam eniti debent per frequentiam & multiplicationem actuum. Atque vtinam hoc ſæpè inculcarent Confeſſarij ipſis Monialibus, quæ neſcio quam perfectionis idæam in hac vitâ extra obſeruationem mandatorum & conſiliorum per regulas & conſtitutiones præſcriptorum ſibi fingunt.

Tertiò, alij ſunt anxij de regulis & conſtitutionibus, num peccent in earum tranſgreſſione, cùm expreſsè feratur, eas non obligare ad peccatum mortale & veniale. In quibus perpendendum erit, illas regulas non obligare ad peccatum, niſi contineantur in aliquo ex tribus, aut quatuor votis, quæ ab ipſis emittuntur, & niſi violentur ex inordinatâ aliquâ affectione, aut contemptu formali. Quamuis autem conſtitutiones, vel regulæ obligarent ſub peccato mortali, aut veniali, ſi ſit appoſita pœna, vel Pœnitentia regularis tranſgreſſoribus, regularis qui eam pœnam ſubit, excuſatur à peccato. Sic determinat Henricus à Gandavo *quolibeto* 3. *q.* 22. vbi loquens de ſtatuto pœnali de non loquendo, ſic ait. Dico ergo quòd ſi loquamur de hujuſmodi ſtatuto pœnali referendo ipſum ad intentionem ſtatuentis: quod obligat tranſgreſſorem ex rationabili & probabili causâ ſolummodo ad pœnam, & nullo modo ad culpam: immo cum talis causâ occurrit, *Obligatio cõſtit.*

potius meretur quàm demeretur, ſi loquatur & pœnam legitimè perſolvat, quam etſi in hoc caſu ſuſtinet ſine culpa, non tamen ſine cauſa. Tranſgreſſorem verò paſſim & temerariè ſine cauſa rationabili, æſtimo quod non ſolum obligat ad pœnàm ſed etiam ad culpam. Quia ſtatutum ex intentione ſtatuentis rationabiliter implicat, ne temerariè quis loquatur omninò & ſub hac pœnâ; ſed tunc ſolummodò cùm rationabilis cauſa occurrit, ut dictum eſt: & ſic tranſgreſſor temerarius talis ſtatuti pœnalis, non poteſt ipſum tranſgredi abſque omni culpa ſolvendo pœnam. Et ſimile eſt de ſtatutis Principum & Prælatorum in conſimili materiâ. Ita ille: Ex quo patet ſemper debere aliquam cauſam rationabilem intervenire, ut immunis ſit à peccato, qui regulas non obſervat. Puta non ſurgit ad matutinum quia inſomnem ferè egit noctem & die ſequenti laborare debet plurimum, non peccat ſe pœnæ regulari ſubmittendo. Quod aliqui ita explicant, quod ſtatutum pœnale æquivaleat duplici conſilio, aut fac hoc, aut pœnam illam ſubi; quorum conſiliorum neutrum determinatè obligat; ſed alterutrum pro libera voluntate religioſi, qui non ſatisfacit ſi neutrum faciat. Sic intelligendus eſt D. Bernardus de præcepto, cap. 14. *Illum ſanè dico ſecurum, qui etiam ſi interdum obedientiæ limites præterit, conſilium non reſpuit pœnitentiæ.* Nota quod ait, *interdum.* Qui etiam addit. *Regulares namque terminos non evadit qui cenſura quæ ex regula eſt, diſciplinam non ſubterfugit.*

Quando autem ſuperior præcipit aliquid leve, vel indifferens in virtute obedientiæ, dubium eſt an regularis peccet mortaliter non obediendo. Quidam putant peccare tantum venialiter, quia præcepta humana, ut ait Henricus de Gandavo *quodlib.* 3. *quæſt.* 21. non magis obligant quàm præcepta divina, quæ in rebus parvi momenti non obligant ad mortale: niſi conſtaret de intentione ſtatuentis præceptum qui vellet obligare ad peccatum mortale. Sicut Deus præcipiens Adamo abſtinentiam à fructu vetito, intendebat illum obligare ad mortalem culpam, ſi inobediens eſſet, proferens illa verba, *in quocumque die comederis ex eo, morte morieris.* Geneſ. 2. unde ſi ſuperior intenderet obligare ſub pœna peccati mortalis, inobedientia eſſet mortalis: videtur autem ita obligare, cùm utitur his verbis; quamvis non rectè frequentius ſic imperet.

Sed difficultas eſt utrùm poſſit cum intentione obligandi ad mortale, ſeu in virtute ſanctæ obedientiæ præcipere ſuperior

rior religionis aliquid leve ſubdito. Reſpondetur gravitatem & levitatem materiæ rei præceptæ non tam peti ex ipſa re quæ præcipitur, quàm ex fine ob quem præcipitur: qui finis aliquando in regula ipſa continetur, aliquando non. Multa ergo præcipiuntur quæ ex ſe levia & indifferentia videntur; attamen ſunt materia gravis præcepti propter finem quem ſibi ſuperior proponit in præcipiendo, puta ut ſervetur caſtitas, paupertas, converſio morum & hujuſmodi. Sic receſſus à tali loco religioſi conſervat caſtitatem, ideò eſt materia gravis præcepti in ordine ad hunc finem intentum à ſuperiore. Sic præceptum Adamo impoſitum in ordine ad finem quem Deus ſibi proponebat, ut creatura ſuo creatori ſervitutem ſuam & dependentiam teſtaretur, erat in materia gravi, ut notat Breſſerus l. 6. *de conſcientia, cap.* 10. Dico igitur, quia multa quæ apparent levis momenti, valdè tamen conducunt ad ea quæ ſunt expreſsè in regula, poteſt ea præcipere ſuperior in virtute ſanctæ Obedientiæ, & tenetur inferior obedire, licet finem ob quem ea imperat non manifeſtet: at ſi conſtaret manifeſtè iſta levia præcipi ob finem, qui eſſet extra regulam, non teneretur in conſcientia. Vel ſi eſſent contra regulam quæ præciperentur ob finem qui eſſet in regula. Non ita ſi eſſent tantum extra regulam quæ præciperentur ob finem in regula contentum: peccaret enim inobediens graviter, vel leviter ſecundum quantitatem materiæ, in ordine ad finem qui eſſet gravis, vel levis. Ita ſatis accuratè reſolvit Illuſtr. Joannes Caramuel in *Regulam D. Benedicti num.* 720. & ſequentibus. Ex quibus habet Confeſſarius unde dignoſcat gravitatem, levitatem, aut nullitatem peccati in Obedientia regularium; ex quâ non minimi naſcuntur ſcrupuli. Ex iiſdem diſcet ſuperior regularium, ſe nihil debere præcipere niſi in ordine ad regulam, ſi quod præcipit eſt extra regulam, aut præter eam: nihilque abſolutè debere præcipere quod ſit contra regulam.

Objicies inde ſequi, non poſſe præcepta rerum indifferentium permitti à regularibus, quin peccent mortaliter, ſi dentur in virtute ſanctæ Obedientiæ: Nam erit ſemper materia gravis in ordine ad finem contentum in regula qui eſt Obedientia quam in iſtis requirit ſuperior. Reſpondeo etſi Obedientia ſit materia gravis, ſi generatim ſpectetur: attamen ſi ſpectetur ut eſt Obedientia in rebus levibus, eſt materia levis. Ideóque peccabit tantum venialiter in iſtis.

Dubitatur etiam ſæpe à regularibus an peccent contra votum paupertatis, cùm aliquid in uſus proprios reſer- *Votum paupertatis.*

vant. In quo dubio conſiderandum eſt an illa habeant cum ſcientia & permiſſione Superioris, & non excedant ſtatum modeſtum religioſi. Poteſt enim aliqua habere in uſus proprios ex ſcientia & voluntate Superioris,ſed non poteſt,ſi ſint aliqua valdè pretioſa quæ dedecent religioſum qui mundo & vanitatibus nuntium remiſit. Similiter poteſt Superior permittere burſarium,vel theſaurarium in Monaſterio,qui ſervet pecunias quas quiſque religioſus, vel ab amicis dono acceperit, vel laboribus adquiſierit, modò eæ non tribuantur religioſo, niſi ad uſus licitos & de licentiâ Superioris. Item poterit permittere quòd religioſus penſionem annuam percipiat, quam in uſus honeſtos impendat, ita tamen ut Superior ad nutum revocare poſſit illam penſionem. Idem Caramuël in *regulam D.Benedicti*, *num.* 889. qui ait *num.* 887.non peccare religioſum contra paupertatem qui recipit pecunias ab aliquo, ut ejus nomine in pauperes diſtribuat.Quia non accipit dominium, nec uſum, ſed ſolum eſt inſtrumentum cauſæ principalis, cooperans ad actum charitatis.Et *n.*880.non peccare monachum qui inſcio Prælato celebrat Miſſas pro amico, modò non recipiat eleemoſynas, & non teneatur pro communitate celebrare, quia nihil dat amico niſi ſpirituale.

Quæres quænam quantitas requiratur ut regularis cenſeatur peccare mortaliter, eam ſubtrahendo à Conventu & ſine licentiâ impendendo in uſus inutiles. Jam communis & recepta ſententia eſt, illam eſſe ſufficientem materiam ad violationem gravem voti, quæ ſufficit ad peccatum grave furti contra juſtitiam. Quod intelligendum eſt de furto gravi ex gravitate materiæ, non ex aliis circumſtantiis, quia furtum acûs aliquando eſt mortale de ſe, ſed non ex gravitate materiæ. Ita limitat Cardinalis Lugo *de juſtitia & jure, diſp.*3. *ſect.*8. Sed & gravior quantitas requiritur in eſculentis & poculentis ad conſtituendum peccatum mortale; & quando datur fratribus, aut ſororibus ejuſdem Monaſterij. Sed & conſiderandum quòd tales ſunt aliquando circumſtantiæ, quòd Superior ſi ſciret, non eſſet invitus, ut ſi vir magnus peteret à religioſo Roſarium, quod honeſtè recuſare non poſſet,doleretque Superior,ſi vir ille magnus repulſam paſſus fuiſſet. Sed & Superior ipſe poteſt aliquid ampliùs dare ex bonis communibus ſine peccato, ut plures Scriptores annotaverunt.

Quid verò de voto caſtitatis. Reſolvit idem Caramuël, *n.*282. regularem tantum voviſſe caſtitatem propriam non alienam, nec voviſſe ſe facturum, ut alij eſſent caſti. Unde

num. 986. concludit religioſum qui in aliis eſt occaſio fornicationis eos inducendo, ſi ipſe non fornicetur, non peccare contra proprium votum caſtitatis, licèt peccarit mortaliter ob ſcandalum: Sic monialis cooperando ut Joannes polluatur, non peccat contra proprium votum caſtitatis, ſi ipſa ſit ſine delectatione ſenſuali, licet peccarit mortaliter ob ſcandalum: Ratio eſt evidens, quia ipſa non vovit caſtitatē alterius: *nu.* 996. hæſitat an ſit diſcrimē inter pudicitiam & caſtitatem, quamvis aſſeruerit *n.* 980. ex D. Thomâ quod pudicitia ſit circa ſigna venereorum, ut ſunt tactus, oſcula huiuſmodi: caſtitas verò circa veneream commixtionem & pollutionem ad eam reprimendum & impediendum. Quæ eſt diſtinctio valde notanda & utilis ad plurium difficultatum ſolutionem, cum regularis voverit caſtitatem expreſſè, non pudicitiam. Vnde multa determinari poſſunt dubia circa peccata carnis in regularibus. Hæc autem, licet impura, dicenda ſunt ut ſcias pœnitentes dirigere, gubernare, monere. Addit *num.* 1016. tactus impudicos factos in Eccleſiâ non habere diuerſam malitiam in ſpecie, quia Eccleſia tantum violatur effuſione ſeminis & ſanguinis, quia tantum caſus iſti ſunt iure expreſſi. Subiungitque circumſtantiam loci ſacri non neceſſariò exponendam in Confeſſione fornicationis, aut pollutionis, ſi ſecretè facta fuerint. Quia actus exteriores ſecreti participant naturam actuum interiorum qui liberi ſunt à directa gubernatione Eccleſiæ, quæ eos nec cognoſcit, nec poteſt interdicere, quia nequit cognoſcere. Pro qua ſententia referuntur ab ipſo, Vaſquez in *p.* 2. *tom* 1. *diſp.* 98. *c.* 3: & Baſilius de *Matrim. lib.* 10. *c.* 10. notatque viros illos fuiſſe ex maximis, ita ut ſecuriſſimè, inquit, ſequi illos poſſis. Ex his facis multa diſcernere poterit Confeſſarius: nam omnes caſus exprimere qui innumeri ſunt, noſtri non eſt inſtituti. Porrò Vaſquez ibi tantum loquitur de pollutione non de fornicatione. Redditq; rationem cur blaſphemia, vel turpis ſermo non habeat peculiarem malitiam ex loco ſacro: ratio enim facilis eſt, inquit, quia nimirum lege humana non eſt ita ſtatutum, ut blaſphemia vel turpi ſermone locus ſacer prophanetur, ſicut de pollutione definitum eſt. Obſeruandum eſt etiam, inquit, ſatis probabile videri non eſſe peculiare peccatum ſacrilegij, cùm effunditur ſemen & ſanguis occultè in Eccleſiâ, quia ſecundum ſententiam communem, quam ſequuti ſumus in tractatu de violatione Eccleſiarum, tantum violatur locus pollutione, & ſanguinis effuſione notoriâ, quâ tollitur conſecratio, & benedictio ipſius loci ſacri. De fornicatione autem

nullum habet ſermonem. Exiſtimamúſque circumſtantiam loci ſacri in fornicatione etiam occulta, ſemper eſſe manifeſtandam in Confeſſione, quia fornicatio talis eſt caſus reſervatus; circumſtantiæ autem propter quas aliquis caſus reſervatus eſt, ſemper ſunt aperiendæ, quomodo enim inferior Confeſſarius, qui non habet poteſtatem abſolvendi à reſervatis, remitteret ad Superiorem, ſi non noſſet quâ ratione caſus eſt reſervatus?

Officium divinum. Præter illa autem dubia quæ oriuntur religioſis occaſione votorum, alia ſunt de recitatione Officij divini in Choro, vel extra chorum. Si autem regulares ſint Subdiaconi eodem modo philoſophandum erit de illis, ac de cæteris Subdiaconis, niſi aliquid peculiariter ſtatutum ſit in regula, vel in conſtitutionibus. Dubitatur an moniales, vel religioſi Choriſtæ nondum provecti ad ſacros Ordines, teneantur ad recitandum Officium divinum privatim, ſi choro, prout præſcribit regula, non adfuerint, ſeu ex cauſa juſta, ſeu abſque excuſatione legitimâ.

Teneri ut privatim recitent communior eſt ſententia, ut aſſerit Leſſius de *juſtitia & jure, lib. 2. c. 37.* dubitatione 9. ubi aſſerit mortiferè peccare ſi horas, vel ſemel omittant abſque causâ: eſt communis ſententia Doctorum, ut docet Navarrus *de oratione, c. 7. num. 9.* excipio Angelum *verbo hora, §. 10.* & Richardum quem ille citat. Hi dicunt non eſſe peccatum mortale eas omittere, niſi quis conſuetudinem habeat eas omittendi, vel ex contemptu id faciat: quam ſententiam non auſim dicere probabilem, quia eſt contra torrentem Doctorum. Imò Navarrus, cap. 7. *de Orat. num. 6.* & alij docent eſſe peccatum mortiferum, ſi vel una hora negligatur v.g. tertia, ſexta, &c. Dixit etiam Henricus de Gandavo obligari religioſos ad Horas Canonicas eodem titulo quo beneficiarij, qui ex beneficio percipiunt, unde vivant. Dico de religioſis, inquit, *quodlibeto undecimo, quæſt. 29.* Quod ratione qua religioſi ſunt ſimpliciter, quia poſſunt eſſe puri Laici, non plus ex tali ſtatu obligantur quàm Laici non religioſi. Si autem ſunt Clerici, & in ſacris Ordinibus conſtituti, tenentur ratione Ordinum. Si autem non ſunt in ſacris, & habet religio bona Eccleſiaſtica ſibi deputata unde vivunt, tenentur ſicut Clerici beneficiati, non exiſtentes in ſacris ratione juris percipiendi beneficium.

Contra hanc tamen rationem excandeſcit præſtantiſſimus Caramuël, num. 2570. in Regulam D. Benedicti. Tædet me legere, inquit, & audire aliquos de religioſis minus ingenuè

diſputantes, & legendi obligationem eruentes ex pretio alimentorum. Hoc ſi foret verum, ſatis vili pretio & miſero præmio monachi ſummum onus ſuſciperent. Oſtendant tamen adverſarij, in quo Archivo viderint talem Monaſterij & Fundatoris Conventionem: & quouſque hanc oſtendant, non tenemur acquieſcere. Quapropter vult Autor ille regularem accipere alimenta, quia eſt filius familias cui dari debent, imò quia profeſſus eſt ſolemnem paupertatem quam ſervare non poteſt, ſi præciſè neceſſaria non ſubminiſtrentur, revocatque illam obligationem ad ſolam conſuetudinem, quam tamen non vult eſſe obligatoriam ſub gravi culpâ, niſi Superior præciperet alicui determinatè.

Attamen non eſt omninò improbanda ratio Henrici, quia certum eſt multa Monaſteria ampliſſimis redditibus locupletata fuiſſe à Fundatoribus, eâ intentione ut participes eſſent orationum, & laudes aſſiduè Deo decantarentur, vel dicerentur à religioſis: non ſecus, ac plura beneficia ob eumdem finem inſtituta ſunt: & licèt mox aliquis excipere poſſit de Monaſteriis mendicantium, iis tamen alimenta ſubminiſtrantur à populis ob eumdem finem: quare veriſimile eſt conſuetudinem, quâ tenentur religioſi omnes Choro deſtinati onere breviarij perfungi, originem traxiſſe à prima intentione eorum, qui domos eorum erexerunt, ac redditibus ditaverint.

Quamvis autem ſint ſeptem Horæ canonicæ, non committuntur ſeptem peccata, ab iis qui omnes omittunt, ſed unicum dumtaxat. Ita Emanuël Sa verbo *Hora canonica*.

Nec peccat religioſus, ſi dum Miſſæ aſſiſtit, recitet aliquas Horas privatim. Non enim indecens tunc alloqui Deum labio, & oratione totius Eccleſiæ, qualis eſt recitatio Horarum canonicarum.

Nec pluſquam venialiter peccat, ſi omittat Horas Beatæ Virginis, ubi cum magno Officio dici ſolent, quia conſuetudo parvas Horas recitandi, non videtur recepta ſub gravi culpâ: ſicut obligatio recitandi Pſalmos Graduales, ſeptem Pſalmos, & Officium Defunctorum in diverſis temporibus, non obligat ſæculares Sacerdotes ſub culpâ mortali.

Nec crediderim peccare mortaliter regularem, aut alium, qui ſemel aut iterum in curriculo unius anni Officium omiſerit, quia deeſſe ſemel, aut iterum eſt quid leve. Quod recordor me aliàs audiiſſe ex ore graviſſimi, ac ſapientiſſimi Doctoris Philippi Gamachei, cujus extant ſcripta poſthuma in Theologiam duobus tomis concluſa. Eſt autem opinio An-

geli in ſummâ quæ dicitur Angelica, vèrbo *bora canonica*. §. 10.

Obiicies. Quod ſemel fit ſine peccato graui, ſi ſæpius repetatur eo modo quo prius, non erit culpa grauis. Reſpondeo negandum eſſe iſtud principium in rebus moralibus, in quibus pleraque excuſantur à mortali, ſi ſemel aut iterum fiant, non verò ſi pluries repetantur, quarum rerum in antecedentibus aliqua produximus exempla. Vt enim gutta cauat lapidem ſæpe cadendo, ſic aliquæ actiones ſæpius repetitæ ſauciant animam lethali vulnere. Sic verbum aliquod contumelioſum toties repeti poſſet, & leuior ictus, quòd pro iniuria notabili & atrociſſima reputaretur.

Viſitatio. Quæres ampliùs quæ ſit obligatio regularis tempore viſitationis, ſi viſitàtor iubeat, vt crímina ſingulorum à ſcientibus ſibi aperiantur. Reſpondet Corradus 1. *p. quæſito* 327. Nullo modo licet peccatum fratris ante admonitionem quantumcumque cordatiſſimo, aperire vt illum corripiat. Optarem ergo peccata mea potius eſſe nota tribus quàm vni mihi coniunctiſſimo. Et Prælatus, inquit, in viſitatione debet monere, vt peccata occulta non denuncientur, niſi præuia admonitione. Qua facta ſi ſit correctus, & non ſit periculum recidendi, illic ſiſtendum eſt, quicquid alij dicant.

Quid ſi viſitator ſeu Prælatus iubeat ſubdito vt reuelet ſibi ſecretum commiſſum, non debet, vt reſoluit Henricus de Gandauo *quodlibeto* 9. *quæſt*. 17. quia religioſus in nulla religione voto ad alia ſe adſtringit quàm ad licita, & honeſtate ſecundum regulæ quam profitetur, ſtatuta, quia ſi illicita & inhoneſta præcipere præſumpſerit, maximè diuinæ legi & virtutibus & bonis moribus contraria, nullatenus in iſtis obediendum eſt hominibus, ſed Deo, dicente Bernardo *in Epiſtolâ ad Adam*. Valde autem peruerſum eſt profiteri te obedientem in quo noueris ſuperiorem propter inferiorem. 1. Diuinam propter humanam ſoluere obedientiam. Quod enim iubet homo prohibet Deus: & ego audiam hominem ſurdus Deo? Non. Quia ergo ſecretum reuelare contrarium eſt virtuti, nullomodo tenetur ſubditus præcepto ſuperioris obedire, vt fideicommiſſum illi reuelet.

Quæres an præter ſecretam admonitionem teneatur etiam adhibere ſecum duos, aut tres teſtes iuxta præceptum Euangelicum, antequam prælato crimen detegatur. Sic enim habet regula D. Auguſtini. Reſpondeo, ſi ſolus ſciat, non debet coràm teſtibus reuelare; ſic enim non eſſet tam criminis corrector quàm proditor, inquit

idem Henricus *eodem quodlib. quæſt*. 28. Diſtingue tempora & concordabuntur ſcripturæ. Vnde ſi te non audierit, & ſic ſit ſecretum vt nullus alius ſciat, non debeo vltra procedere, ſed expectare quouſque fuerint aliqui inuenti alij, qui ſciant quod ego ſcio, quemadmodum propoſuit facere Ioſeph qui noluit Virginem Mariam traducere, cùm ſolus noſſet vterum eius intumeſcere, &c. Vnde dicit D. Auguſtinus *ſerm*. 15. de *verbis Domini*, corripe ipſum inter te & ipſum, ſtudens correctioni, parcens pudori. Fortè enim præ verecundia incipit defendere ſuum peccatum: & quem vis facere meliorem, facis peiorem, *&c*. igitur non habens teſtes poſt ſecretam admonitionem, nulli debet peccatum reuelare, nec verbo, nec ſigno alios adducere, vt ſimile peccatum in proximo poſſint comprehendere, ſed negotium debet Deo committi, cui de occultis committenda ſunt iudicia.

Notandum inſuper quod dicit Humbertus ſuper *Regulam D. Auguſtini cap*. 13. *parte* 7. ſi regularis ſit proclamatus coram ſuperiore, ſeu denunciatus ſine præuia infamia quæ induceret inquiſitionem, non eſt cogendus ad reſpondendum de veritate: neque enim durius debet agere Pater ſpiritualis cum ſubdito quàm princeps Sacerdotum, vel Pilatus egerit cum Chriſto. De quorum vtroque legitur, quod, Chriſto accuſato coram ſe, neuter inquiſiuit de veritate dicendà: ſed præſes dixit *Matth*. 26. *nihil reſpondes ad ea quæ ipſi aduerſum te teſtificantur*. Pilatus quoque dixit ibid. 27. *Non audis quanta aduerſum te dicunt teſtimonia*. Eſt autem ad hoc argumentum ex eo quod dicunt Iuriſtæ, quod quando proceditur contra aliquem de crimine, per modum inquiſitionis quam aliquis promouet, non eſt imponendum iuramentum de dicendâ veritate illi, contra quem eſt inquiſitio, ne ex hoc aduerſarius inſtruatur: à fortiori nec in iſto caſu. Eadem autem eſt vis quoad Deum in iuramento & in verbo ſimplici, & ideo non eſt ſecundùm Deum quòd cogatur aliquis in hoc caſu dicere vel negare; ſed poteſt dicere iudex ſic proclamando: ecce vos auditis quid dicatur de vobis? quid dicitis vos ad hæc? eſtque relinquendum voluntati ſuę vt vel deneget, vel concedat, vel dicat: non recognoſco quod dicitur: vel paratus ſum audire probationem & ſimilia. *Denunciatio.*

Quod ſi fortè prælatus præcipiat ſubdito vt dicat veritatem de crimine, de quo ſine infamia eſt proclamatus coram eo, non tenetur obedire: ſicut non tenetur obe-

dire, ſi præciperet quod diceret ei peccata ſua extra forum confeſſionis: quamvis hoc facere ſine peccato poſſet. Multa enim ſunt quæ non ſunt peccata, in quibus tamen non tenetur religioſus obedire prælato: ut ſunt aliqua, quæ ſunt ſupra regulam & votum ſuum & annexa his: cum ipſe non promiſerit obedientiam ſimpliciter, ſed ſecundùm regulam & ſtatuta aliqua. Quis enim auderet dicere, quòd ſubditus teneatur confiteri peccata ſua omnibus Sacerdotibus de Conventu ſuo; ſi Abbas hoc ei præcipiat. Hæc Humbertus V. Miniſter Generalis Ordinis ſancti Dominici.

Advertendum verò ad id quod dictum eſt, non teneri ſubditum revelare crimen fratris ſui prælato, ſi ſit correctus ex privata admonitione: quidam etenim ut non denuntientur coram prælato, facilè ſimulabunt ſe dolere de præterito, nec in poſterum ſe relapſuros: qui elapſo tempore viſitationis, nihilò meliores erunt: Ideóque in his qui hujuſmodi eſſent indolis, ac ingenij, non eſſet ſuperſedendum, nec fortè etiam opus eſſet admonitione ſecretâ quæ ſæpiùs adhibita nihil profuiſſet, niſi ad liberandum à pœna debita illum qui ſubire illam deberet. Maximè cùm agitur de aliquo peccato quod vergat in detrimentum & ruinam Monaſterij, ut in furtis & diſſipatione bonorum ipſius, vel in luxuria & fornicatione, ob quam communitas integra diffamatur.

Advertendum etiam id dici de crimine ſecreto: nam ſi publicum eſt coram tribus, aut quatuor perpetratum, cum non ſit inter te & ipſum ſolum, non habet locum correctionis fraternæ præceptum.

Quid verò exiſtimandum ſi viſitator plures leges, ſeu conſtitutiones ediderit, quaſdam cum verbo hortamur, quaſdam cum verbo mandamus, aut præcipimus, quaſdam adjunctâ iis pœnâ ſeu pœnitentiâ, quaſdam nulla adjuncta pœna, & in fine ſubjunxit viſitator ſe præcipere, ut omnia iſta ſerventur in virtute ſanctæ Obedientiæ: inde verò naſcuntur ſcrupuli inter regulares quibus verbum iſtud *in virtute ſancta Obedientia*, ſicut fulmen eſt aut excommunicatio; an omnia iſta ſervare teneantur ſub pœna peccati mortalis? Reſpondet Caramuël in *regulam ſancti Benedicti*, *num.* 708. præceptum hoc ultimum novum eſſe præceptum quod imponitur communitati & maximè ſuperiori, ut curet omnia obſervari puniendo tranſgreſſores ſecundùm peccati qualitatem, nec permittendo ut aliquid omittatur. Non enim imponitur ſingulis: quare obligabuntur [illegible] ſinguli ſecun-

dum tenorem particularium conſtitutionum. Aliter dicendum eſſet, ſi dixiſſet, *Volumus ut ſingula præcepta obligent in virtute ſanctæ Obedientiæ.*

Dubitabis quanto tempore obligent leges viſitationis? Ordinariè obligant uſque ad aliam viſitationem, in qua debent examinari à viſitatione, ſi adhuc utiles ſint, ut iterùm eaſdem ſervari jubeat, vel eas immutet, prout opportunum judicabit. Eſt enim diſcrimen non leve inter regulam & conſtitutiones: quòd regula ſit aliquid fixum in religione, quod immutari non debeat, conſtitutiones verò mutari aliquando poſſint. Docet enim, inquit, Beatus Saleſius in Præfatione *Regularum pro Religioſis ſororibus Viſitationis*, regula quid faciendum; at conſtitutiones docent quomodo regulæ ſint executioni demandandæ. Unde ſæpè mutantur ſecundum loca & tempora, maximè illæ quæ non ſunt primævæ, ſed illis ſuperadditæ ſunt, ad providendum malis moribus ex quibus bonæ leges enaſci ſolent.

Quid ſi regularis profeſſus dicat ſe dolere quod voverit, an reus peccati mortalis habendus ſit? Solatio hic indiget; & reſponderi poteſt propter ea non eſſe in ſtatu peccati mortalis; modò proponat ſe perſeveraturum in obſervantia debita, non obſtante illo dolore, qui ſæpè tentatio eſt ſatanæ.

Qui vovit Religionem, ſed non acceptatur ubi impedimentum aliquod perpetuum in illo, remanet liber. Anxius eſt an ingredi debeat poſt votum, quia videt Monaſterium non eſſe reformatum. Dicitur autem Monaſterium non reformatum ubi unuſquiſque vivit pro ſua voluntate. Si eſſentialia ſervarentur; ſed non adeò ſtrictè circa accidentalia ut regula exigit; & vivitur ſub prælati Obedientia, tenetur ingredi qui vovit. Ita Corradus 1. p. *quæſito* 283. *Pœnitentia voti.*

Quid ſi novitia infirma deſideret vota ſolemnia emittere, ſed præ infirmitate conſtitutiones non poterit ſervare, an poterit illi Confeſſarius permittere ut profiteatur? Plurima de hac difficultate habita ſunt conſilia, quia prudenter Deo non promittitur quod non poteſt ſervari. Attamen quia proponebatur iſtam infirmam poſſe tria vota ſervare, & ſuperiorem Monaſterii poſſe diſpenſare ex cauſa à ſervandis conſtitutionibus religioſis illas quæ impedirentur, prævaluit tandem eorum opinio, qui cenſuerunt admitti poſſe aliquam inter multas, ſic infirmam.

Anxia eſt monialis Abbatiſſa, an poſſit inducere communitatem ad intendendam litem vicino qui altius domum

graviore lapſu quandoque ruant è ſublimi ſtatu perfectionis, ſeu propter infirmitatem quæ verè magna eſt, ſeu in pœnam occultæ cujuſdam ſuperbiæ quâ ipſæmet quæ in paradiſo pedem unum jam poſuiſſe videbantur, dum ſibi nimis confidunt, diſcant metuere, atque ex caſu enormioris peccati humilius vivant. Itaut illis quandoque dici poſſit, ſicut Angelis prævaricatoribus Iſaïæ 14. *Quomodo cecidiſti de cælo Lucifer qui manè oriebaris.* Dubium ergo eſt an peccata quædam pro illis monialibus debeant cenſeri reſervata, cùm nihil Epiſcopus ſtatuit pro ipſis. Quidam arbitrantur peccata omnia reſervata in Epiſcopatu ad ipſas pertinere æquè ac ad cæteros ſi in quoddam illorum incidant. Quæ opinio non mihi videtur probanda tum propter rationes allatas, tum propter Decretum Clementis VIII. 26. Maij. 1593. quo vetat ne regularium ſuperiores præter undecim caſus quos enumerat, alios ſibi reſervent, niſi in Capitulo generali, aut Provinciali, aut omnes, aut eorum aliquos. Sunt autem hi caſus.

I. Veneficia, incantationes, ſortilegia.

II. Apoſtaſia à religione, ſive habitu dimiſſo, ſive retento, quando eò pervenerit, ut extra ſepta Monaſterij, ſeu Conventus fiat egreſſio.

III. Nocturna & furtiva è Monaſterio, ſeu Conventu egreſſio, etiam non animo apoſtatandi facta.

IV. Proprietas contra votum paupertatis, quæ ſit peccatum mortale.

V. Juramentum falſum factum in judicio regulari, ſeu legitimo.

VI. Procuratio, auxilium, ſeu conſilium ad abortivum faciendum poſt animatum fœtum etiam effectu non ſecuto.

VII. Falſificatio manus, aut ſigilli officialium Monaſterij, aut Conventus.

VIII. Furtum de rebus Monaſterij, ſeu Conventus in ea quantitate quæ ſit peccatum mortale.

IX. Lapſus carnis voluntarius opere conſummatus.

X. Occiſio aut vulneratio, ſeu gravis percuſſio cujuſcumque perſonæ.

XI. Malitioſum impedimentum, aut retardatio, aut apertio litterarum à ſuperioribus ad inferiores & ab inferioribus ad ſuperiores.

Addit Pontifex iſtis caſibus duo Decreta quæ inſervire poſſunt in praxi Confeſſariis regularium. 1. Non liceat ſupe-

rioribus regularium confeſſiones ſubditorum audire, niſi quando peccatum aliquod reſervatum admiſerint, aut ipſimet ſponte, aut proprio motu id ab ipſis petierint. 2. Tam Confeſſarij pro tempore exiſtentes quàm Confeſſarij, qui poſteà ad ſuperioritatis gradum fuerint promoti, caveant diligenter ne eâ notitiâ, quam de aliorum peccatis in confeſſione habuerunt ad exteriorem gubernationem utantur. 3. Licebit tamen ſuperioribus determinare pœnitentias graves quibuſdam peccatis, etiam non reſervatis, à Confeſſariis imponendas, quæ ſubditos ab hujuſmodi perpetrandis cohibere poſſint.

Hæc quia inſtruunt Confeſſarios regularium, inſerta hîc eſſe voluimus. Ex quibus colligitur, ſtante hoc Decreto Clementis VIII. non poſſe alios caſus reſervatos eſſe pro regularibus quam omnes ſupradictos, aut aliquos ex ipſis, prout viſum fuerit Provinciali, vel Generali regularium. Quod ſi verò omnes caſus Epiſcopales ſpectarent ad moniales, pejoris eſſent conditionis quam ipſi regulares, cum caſus Epiſcopales vix pauciores ſint quàm viginti, & aliquando accedunt ad triginta, ut videre eſt in ſumma omnium excommunicationum Doctoris Severtij. Quid quod in favorabilibus moniales comprehenduntur ſub nomine regularium. Quare ſi circa illas Epiſcopi nihil ſtatuant, videtur, ſalvo meliori judicio, nullos caſus reſpectu ipſarum reſervatos eſſe. Ideòque expediret ut Epiſcopi circa ipſas aliquid ſingulare definirent, ad amovendos ſcrupulos, & dubia in iſtis reſecanda.

Exurgit aliud dubium de Pœnitentiariis electis in Monaſteriis ex vi ejuſdem conſtitutionis Clementis VIII. pro abſolutione ſtatuum. An poſſint abſolvere à reſervatis. Reſpondet illuminatus Motonus in *reſponſ. 77. ad centum quæſita*, illos à jure nullam habere poteſtatem pro abſolutione à reſervatis, pro quibus vult Clemens VIII. ut recurratur ad ſuperiores, qui poſſent facultatem abſolvendi delegare. Nec quicquam relevat nomen Pœnitentiarij, quia, inquit, neque Pœnitentiarius poteſt abſolvere à reſervatis, niſi illi ab Epiſcopo concedatur. Hæc ille, de cujus tamen ultimo dicto non levis eſt controverſia.

Quæres an obligari poſſint regulares, vel moniales ad certum numerum confeſſionum per ſingulos menſes, vel hebdomadas, ita ut teneantur toties confiteri, etiam ſi ſola venialia habeant non mortalia. Reſpondeo poſſe & teneri ad confitendum venialia ſaltem aliqua, etſi non ſint neceſſitate præcepti divini in confeſſione aperienda. Ratio eſt quia regula-

res poſſunt vovere ſe illa facturos quæ non ſunt à Deo præcepta, ſi licita ſint. Poſſunt etiam ſe obligare ad ſtatum, in quo plures ſunt hujuſmodi rerum conſtitutiones: ergo etiam ad confitendum toties, etiam ſi ſola habeant venialia, quia bonum eſt illa confiteri.

Ceterum quia tranſitus unius religionis ad aliam ſpeciales habet difficultates, aliquot aſſertionibus eas diſſolvimus.

Tranſitus ab una religione ad aliam.

1. Aſſertio. Tranſitus ab una religione ad aliam perfectiorem non eſt intrinſecè & ex naturâ ſuâ malus, licet fiat invitâ religione à qua tranſitur. Ratio eſt quia laudandum eſt ſemper tendere ad majorem perfectionem: & licet profeſſus tradat ſe religioni, illa tamen traditio non fit principaliter propter bonum religionis, ſed religioſi.

Dices: per profeſſionem religio acquirit jus & dominium in profeſſum: ergo invita non poteſt privari illo profeſſo.

Reſpondetur in illa traditione religioſi qua ſe donat religioni, includi quamdam conditionem, niſi aliud conſulat major perfectio. Vnde ſicut materia voti mutari poteſt in meliorem, & Matrimonium ratum per quod acquiritur jus ſponſo in ſponſam diſſoluitur ob meliorem ſtatum religionis, quia obligatio voti & Matrimonij rati, includit tacitè illam conditionem: idem dicendum erit de profeſſione religioſi reſpectu religionis cui ſe donat & tradit. Suarez *tomo 4. de religione, lib. 3. cap. 8. n. 2.*

2. Aſſertio. Multi inveniuntur qui hunc tranſitum exemplo ſuo confirmarunt. Patet ex Abbate Pynuphio, apud Caſſianum *lib. 4. de inſtitut. renuntiantium, cap. 30.* Qui videns ſe nimium honorari, vitandi honoris cauſa ſeceſſit in ultimas partes Thebaïdis Idem legitur de S. Machario *in prato ſpirituali, c. 6.* Quin & D. Benedictus prius mutavit monaſterium, licet ad illud poſtea redierit apud D. Gregorium *l. 2. Dialog. c. 3.* & idem D. Benedictus in ſua regula, cap. 61. Peregrinos monachos vult eſſe admittendos, ſi ſtabilitatem ſuam firmare ac perſeverare voluerint, quod licet de monaſteriis ejuſdem Ordinis intelligat: attamen non parum ſtabilitur tranſitus, cum unaquæque domus in Ordine D. Benedicti ab aliis diſtinctum habeat dominium.

Non expedit mutare religionē. 3. Aſſertio. Ordinariè non expedit talis tranſitus, nec conſulendus erit niſi ob aliquam gravem cauſam. Patet ex D. Thoma 2. 2. *q.* 189. *art.* 8. tranſire de religione ad religionem niſi propter magnam neceſſitatem non eſt laudabile, tum quia ex hoc plerumque ſcandalizantur illi qui relinquun-

tur, tum etiam quia facilius proficit aliquis in religione quam conſuevit, quàm in illa quam non conſuevit, ceteris paribus. Confirmatur ex ſententia Abbatis Neſterotis, apud Caſſianum *collat.* 14. *cap.* 5. & ex illo Apoſtoli, 1. Cor. 7. *Vnuſquiſque in qua vocatione vocatus eſt in ea permaneat*, notat quoque Vrbanus ab Aſcenſione *Theolog. moral. tract.* 2. Summos Pontifices temporibus labentibus expertos hos tranſitus vergere ſæpius in ruinam Ordinum, nec multum proficere ſaluti tranſeuntium, jure ſpeciali ac novis privilegiis adhibuiſſe reſtrictiones in hoc tranſitu.

4. Aſſertio. Per arctiorem religionem ad quam licet tranſire controverſum eſt quid intelligendum ſit, an illa religio quæ eſt aſperior & durior, an illa quæ eſt perfectior & fructuoſior. *Arctior religio quid.*

Vnde notant quidam exceſſum unius religionis ſupra aliam in arctitudine & perfectione eſſe controverſum, quia pendet ex multarum circunſtantiarum comparatione.

Probatur autem: quia ſunt duæ opiniones quæ ſuos authores & ſuas habent rationes. Prima intelligit per arctiorem religionem illam quæ plures habet auſteritates; hancque magis probat Thomas Sanchez, *in ſumma*, *lib.* 6. *cap.* 7. §. 21. Tum quia jura videntur id ſignificare, *cauſa* 20. *q.* 4. *cap.* 1. Dicitur ex Concilio Tribulienſi. *Virgines ſacræ ſi pro lucro animæ ſuæ propter diſtrictiorem vitam ad aliud monaſterium tranſire diſpoſuerint*, *Synodus concedit*. Tum quia tranſitus iſte maximè licitus eſt ob majorem ſecuritatem, eſt autem ſecuritas major in aſperitatibus pluribus.

Secunda opinio intelligit religionem perfectiorem & fructuoſiorem, quia etiam jura id videntur denotare *cap. licet* de regularibus, ubi cum hic tranſitus conceditur, fit mentio ſanctioris *vitæ & melioris frugis. Libero*, inquit, *poteſt ſanctioris vitæ propoſitum adimplere*, &c. *ad frugem melioris vitæ valeat tranſmigare*. Tum quia deſcenſus reputatur & non progreſſus, ſi à perfectiori vita tranſitus fiat ad imperfectiorem, omnibus expenſis. Favet Emanuel Sa v. *religio*, *num.* 37. ad ſtrictiorem religionem, id eſt ſanctiorem, vel fructuoſiorem, vel aſperiorem poteſt quis tranſire, licentia petita, etſi non obtenta, non obſtante privilegio ſui Ordinis de non tranſeundo, niſi privilegium dicat, ut neque obtutu perfectioris vitæ id liceat: ubi promiſcuè uſurpat aſperiorem & ſanctiorem religionem,

5. Aſſertio. Probabilior eſt illa opinio qua aſſeritur arctior religio quæ perfectior eſt & majoris ſanctitatis, ac meriti

& non quæ auſterior eſt. Sic Suarez, *tom.4. de relig. l.3. c.9.* Quia fundamentum hujus tranſitus eſt major Dei honor & major perfectio propria. Citatque inter plures Autores Paludanum *in 4.diſt.38.q.2. num.17.* Arctior dicitur religio non quæ majoris auſteritatis, ſed quæ eſt perfectioris & majoris meriti. Hæc autem opinio quamvis tuta ſit pro foro interno conſcientiæ, ſi tamen lis ob eam rem mota eſſet coram judicibus, maximè ſæcularibus, vix ſecundum eam judicarent, ſed magis ſecundum canones & canoniſtas, qui majori ex parte per arctiorem religionem eam ſolent intelligere quæ durior eſt carni & auſterior quidquid ſit de majori ſanctitate, ac perfectione.

6. Aſſertio. Illa Religio cenſeri debet perfectior & ſanctior quæ ordinatur ad finem excellentiorem, ſed ad majus bonum, vel ad plura bona: atque ad id habet media magis proportionata. Docet D.Thomas 2.2.*q.*188. *art.6.* Unde infert perfectiorem eſſe religionem quæ ordinatur ad opus vitæ activæ quod ex plenitudine contẽplationis derivatur, ſicut eſt Doctrina & Prædicatio. Unde & Gregorius dicit *in 5. Homil. ſuper Ezechielem.* Quod de perfectis viris poſt contemplationem ſuam redeuntibus dicitur Pſal. 144. *memoriam ſuavitatis eructabunt.* Et hoc præfertur ſimplici contemplationi. Sicut enim majus eſt illuminare, quam lucere ſolum: ita majus eſt contemplata aliis tradere, quàm ſolum contemplari. Aliud opus eſt activæ vitæ quod totaliter conſiſtit in occupatione exteriori ſicut eleemoſynas dare, hoſpites recipere, *&c.* Sic ergo, inquit, ſummum gradum in religionibus tenent quæ ordinantur ad docendum & prædicandum, quæ & propinquiſſimæ ſunt perfectioni Epiſcoporum, & ſicut in aliis rebus, fines primorum conjunguntur Principiis ſecundorum, ut Dionyſius dicit in 7. cap. *de divi. nominibus.* Secundum autem gradum tenent illæ quæ ordinantur ad contemplationem. Tertius eſt earum quæ occupantur circa exteriores actiones. Hoc autem confirmari poteſt ex D.Bernardo, Serm.3. in Nativitate ſancti Joannis Baptiſtæ. *Ille erat lucerna ardens & lucens*, eſt enim tantum lucere vanum, tantum ardere parum: *ardere & lucere perfectum.*

7. Aſſertio. Ad cognoſcendam majorem illam perfectionem non tantum ſpectanda eſt inſtitutio prima religionis, ſed etiam uſus præſens & obſervantia ſtatutorum. Patet quia fieri poteſt ut religio quæ primaria inſtitutione valdè perfecta ſit, ſit tamen imperfectiſſima & omninò depravata ex malo uſu inſtitutionis & ex depravatis moribus. Unde præſumitur

tranſi

tranſitum ad talem religionem, non eſſe ex inſtinctu S. Sancti. Hocque ponderatur in cap. *ſanè*, de regularibus.

8. Aſſertio. Non licet tamen ille tranſitus ex minus perfecta religione ad perfectiorem ſine licentiâ Prælati ſaltem petita, licet non obtenta & iniuſtè negata. Ita Suarez *tom.* 4. *l.* 3. *cap.* 9. *num.* 4. Quia Prælatus pro eo tempore habet ius cuſtodiendi & regendi religioſum. Et res iſta adeo grauis & lubrica fieri non debet ſine prudenti conſilio quod regulariter ſubditus à Prælato debet accipere quem Dei loco habet. Sed & probandi ſunt ſpiritus ſi ex Deo ſunt. Licet verò Panormitanus in cap. *licet*, licentiam ante factum peti debere doceat, idem tamen in cap. *illorum* de ſententia excom. ait quod vbicumque fuerit monachus, dummodo ſit ſub obedientiâ Abbatis, ſemper fingitur eſſe in clauſtro.

9. Aſſertio; ſi fiat ſine licentia illa petita aut iniuſtè negata, religioſus non cenſetur Apoſtata, quia ait Leſſius lib. 2. *de ſtatu relig.* dubit. 13. non deſerit abſolutè ſtatũ religionis, ſed commutat. Imo ait idem, non incurrit excommunicationem, cum non faciat cauſa euagandi, quæ fuit ratio tam ſeuerè id prohibendi. Sic Angelus v. *religioſus*, §. 36. poſt Ioannem Andream. Non eſt recedendum, ait Thomas Sanchez *in ſumma* lib. 6. cap. 6. n. 8. à frequentiſſima ſententia aſſerente hunc propriè non eſſe Apoſtatam, cum non ſimpliciter à religioſæ vitæ inſtituto decedat, & in qualibet religione tria vota inſtituti religioſi ſubſtantialia emittantur: citatque magnam authorum turbam.

Aſſertio 10. In aliquo caſu liceret ille tranſitus ſine licentia petita à ſuperiore, modò habeatur ab alio qui ſit ſupra illum ſuperiorem immediatum. Ita Thomas Sanchez *in ſumma*, lib. 6. cap. 7. numero 16. In dubio, inquit, boni animi, aut an religio ad quam ſit tranſitus ſit ſtrictior, non integrum erit religioſo tranſire denegatâ licentiâ, ſed ad licitum tranſitum oportet vt ab eo vel ab alio ſuperiore ad quem prouocatur obtenta licentia ſit. Adde etiam diſſentire authores de illo ſuperiore, à quo eſt petenda licentia, quis ſit, an Prouincialis, an Generalis. Nauarrus de *regularibus* lib. 3. *conſil.* 54. etiam à Papa peti poſſe licentiam aſſerit.

Aſſertio 11. Quando tranſitus eſt ad æqualem religionem nempe ita ſtrictam, conueniunt Doctores communiter ſolius Ro. Pontificis eſſe licentiam dare tranſeundi. Ita idem Sanchez lib. 6. *in ſumma* c. 7. num. 42. Quando nulla cauſa legitima tranſitus ſubſiſtit. Aſſertque in eam rem decem authores. Quamuis inter ſe diſſentiant an tunc licitus ſit tran- *Licentia trãſeundi.*

ſitus pro utroque foro an ſolum pro externo. Ex quo deduci poteſt illum religioſum qui ſine ulla legitima cauſa ad æqualem religionem tranſire volebat non obligatum fuiſſe ad petendam illam licentiam ab alio quàm à ſummo Pontifice, quippe cum ad illum ſolum pertineret illam concedere: & neceſſaria tantum videatur ex præſcripto jure petitio illa à ſuperiore, cum tranſitus eſſet ad ſtrictiorem: tunc enim tantum habet jus illam concedendi, non autem cum religio eſt æquè ſtricta. In quo caſu, ad quid peteretur ab eo quod concedere non poteſt? fruſtra niti ſapientis non eſt. Quod magis haberet locum, ſi religioſus sciret licentiam illam malitioſè denegandam à ſuperiore, & ob hanc rem malè habiturum & durè puniturum.

Aſſertio 12. Poterit religioſus ad laxiorem regulam tranſire ex licentia Prælati data ob juſtam cauſam. Et quando vetat Concilium Trident. *ſeſſ.* 24. 25. *cap.* 19. *de regularibus*, illum tranſitum ad laxiorem intelligendum eſt, ſi id fieret ſine juſta causâ. Iuſtæ autem cauſæ illius tranſitus ſunt hæ 4. Prima ſi diſciplina eſt collapſa in ſtrictiorem. Secunda ſi odia & ſimultates ibi vigeant. Tertia religioſus ſit ibi exoſus. Quarta ſi ob corporis infirmitatem non poſſit ferre rigidiorem. Ita Kraesbeek *in regulam D. Benedicti*, *cap.* 29.

Aſſertio 13. Quando tranſitus iſte factus eſt contra regulas & inſtituta prioris religionis quæ tranſitum iſtum prohibent, non poteſt ex hoc revocari religioſus profeſſus in alia religione ad priorem, niſi illæ regulæ & inſtituta validè irritent profeſſionem, & non tantum inhibeant, poſſunt enim valida eſſe vota contra ſolam prohibitionem.

Aſſertio 14. Tranſiens à religione lege permittente, recuperat omnia bona ſua indiſtinctè, c. *quod ad te*, de Clericis conjugatis. Ita Angelus v. *religioſus* §. 37. Hoc tamen caput non loquitur de religioſis, ſed gloſſa extendit ad Monachum, Atque id tantùm eſſe de benignitate non de jure ſtricto.

Quæritur de religioſo non dimiſſo & extra monaſterium morante, nec quæ ſpectant ad regulam obſervante, quid cum in extremis fuerit cum eo agat Confeſſarius vel Curatus in cujus parochia decumbit æger, maxime cum non appareat ſpes quod religioſus in poſterum vitam acturus ſit.

Religioſus moriens extra clauſtrum. Certùm eſſe debet ſi monaſterium illius erat in bono ſtatu regulari, talem religioſum non poſſe aliter abſolui, niſi ſincerè proponat redire ad monaſterium, ac ſub obedientiâ prælati regulariter vivere ibidem.

At ſi monaſterium erat difformatum, dubium eſt num obſeruari poſſit ſententia Breti Lauallenſis *in 2. ſent. l. 2. diſt. vlt.* ſub finem: non enim ratiocinatione probabili caret. Sed quid inquit de religioſis difformatis. Dico quod non ſunt religioſi ſed merè ſæculares quoad Deum. Habent tamen habitum & bona temporalia ſui ordinis & in hoc tolerantur ab Eccleſiâ, & faciunt quædam ſtatuta quæ promittunt in ſuis cœnobiis obſeruare, ſicut antiquitus ibidem facere viderunt, ſed talis modus faciendi non eſt regula ſancti Benedicti, nec ſancti Franciſci, &c. Ergo non ſunt de eorum regulis, & per conſequens non de eorum ordinibus, aliàs damnarentur, quia vouerent quod non facere proponerent: Hæc ille, quæ ſi vera ſunt dabitur ius confeſſariis in multis caſibus valde difficilibus & perplexis admittendi ad Sacramenta tales religioſos, habendo eos quaſi ſeculares, habita ratione decreti Concilij Lateranenſis circa neceſſitatem approbationis à ſummo Pontifice ad inſtituendam veram religionem & illius quod vulgo dicitur, *veſtimenta pium non faciunt monachum.* In hac tamen Breti reſolutione propter grauitatem & difficillimas conſequentias, Doctorum & peritorum deſiderarem deliberationem maturiorem.

Quæritur decimo quintò, de examine cuiuſdam Clerici beneficiarij.

1. Accepit tonſuram ab alieno Epiſcopo ſine litteris dimiſſoriis proprij Epiſcopi, quæritur quod conſilium debet illi dare Confeſſarius. Supponimus hîc quod pluribus docet probatque doctiſſimus Sanſaius Officialis ac magnus Vicarius Pariſienſis in *Panoplia Clericali lib. 4. cap. 2.* conſtanti more in Eccleſiâ obſeruari vt regulariter, & abſque priuilegio ſpeciali nemo poſſit ab alio quàm proprio Diœceſano Clericalem ſuſcipere tonſuram, niſi de eiuſdem proprij Epiſcopi licentia data in litteris: adeovt qui hanc permiſſionem jactat abſque litterarum huiuſmodi ſuffragio, fidem nullam mereatur, nec cenſeatur clericus, ſed incapax ſit beneficiorum Eccleſiaſticorum & priuilegiorum exſors, quod, vt ait D. Hilarius *comment. in Mat. cap. 26. in fine, Epiſcopi ſint Eccleſiæ principes, &c. quorum arbitrio in aulâ regis æternè gradus & officia ſingulorum diuiduntur.* Dico igitur hoc præſuppoſito Confeſſarium debere illi iniungere, vt ſupplex adeat proprium Epiſcopum ab illo impetraturus litteras quibus collationem tonſuræ ab alieno Epiſcopo factam, ratam habeat. Quod idem ſeruandum erit ſi alios ordines ab alieno Epiſcopo ſine dimiſſoriis ſuſcepit. Sic probabile eſſe aſſerit Thomas

Sanchez *conſiliorum moralium lib. 7. cap. 1. dubio 27. num. 8.* quod tamen intelligendum eſt de ſuſceptione tonſuræ & minorum ordinum, quia qui ſine dimiſſoriis maiores ordines ſuſcepiſſet, eſſet ſuſpenſus per extrauagantem Pij ſecundi, & deberet per Summum Pontificem abſolui antequam beneficia ſuſciperet, vel ordinationis munere fungeretur. Non ita ſi ſolum tonſuram vel minores, quia non eſſet ſuſpenſus. Ibidem Thomas Sanchez.

Clericus non recitans horas.

2. Beneficiis ſimplicibus, vt vocant, curâ & ſolicitudine parentum donatus eſt ille clericus, ſed inuitus ac reluctans, quia non habebat animum adſcendendi ad alios ordines, idcirco cum ſtuderet in Collegio metu parentum quibus diſplicere non audebat, breuiarium non recitauit per plures annos: an Confeſſarius debet illum obligare ad reſtituendos fructus beneficiorum, quos perceperunt parentes illius, & quibus ipſe in ſtudiis enutritus eſt.

Dico talem non eſſe adſtringendum ad fructuum reſtitutionem, ſed magis illius parentes & proximi ad hanc reſtitutionem tenentur. Sic Leſſius *de iuſtitiâ & iure, lib. 2. cap. 34. dubitatione* 31. Modò tamen fructus ipſe non perceperit, & animum habeat reſignandi, quam primùm poterit commodè liber à parentum metu.

3. Clericus ille grandior iam factus audiit pecuniam datam fuiſſe à patre ſuo pro beneficiis quæ obtinet, quare dubitat an illa debeat reſignare eâ de cauſâ quod ſimoniacè ea habeat. Reſpondeo cum non conſenſerit contractui patris ſimoniaco quem ignorabat, non teneri propterea ad reſignandum illa beneficia: & licet gratum habeat quod egit pater ſe inſcio, hoc tamen non poteſt inficere collationem beneficij ſibi antea factam ſine culpâ ex parte ſuâ. Si tamen nondum eſſet ſoluta pecunia, ſed tantum promiſſa, Clericus ille non poſſet eam ſoluere patrono aut reſignanti, quia eſſet executio ſimoniæ propter quam obligaretur ad cedendum beneficiis. Sed ſi ſoluta eſſet iam à cognato, aut à quodam amico qui ſperabat illam ſibi reſtituendam eſſe à Clerico cui beneficia acquiſiuit. Tenet Nauarrus *conſiliorum lib. 5. de ſimonia* concilio 10. reddi illam poſſe à Clerico benè, nobiliter & meritoriè & etiam malè & vitiosè. Benè ſcilicet ſi ob eum finem reddat ne cognatus afficiatur damno ob amorem illius, malè verò, ſi vt approbet ſimoniam ab ipſo commiſſam, quorum actuum diuerſitas ex eo profluit, quod ſint diuerſi fines principales. De iſtis autem ſic ſtatuit Synodus Claromontanſis anno milleſimo nonageſimo quinto, ſub Vrbano

Simonia patris.

ſecundo in Gallia celebrata. *Nullus ſibi præbendam emat, quod ſi emerit vel parentes eius, in manum, & diſpoſitionem Epiſcopi ſui reddat.*

4. Clericus ille habet beneficia ſimplicia, nec habet animum ſtatus Eccleſiaſtici. Quæritur an poſſit abſolui habens animum beneficia illa retinendi, & non ſuſcipiendi ordines. Reſpondetur poſſe abſolui, ſi proponat ea omnia exequi, ad quæ adſtringitur titulo beneficiorum. Non enim eſt lex aliqua per quam obligetur ad ea dimittenda, & ſi nolit ad ordines maiores promoueri, ſuppoſito quod beneficia illa non requirant ordines maiores in poſſidente: quin etiam poterit ſic frui fructibus talium beneficiorum cum animo Matrimonium ducendi, modò ánimum habeat ſubeundi omnia illa onera quæ ſunt beneficiis annexa tempore quo poſſederit. Aliud dicendum eſt de beneficiis curatis quæ aliquis non poteſt accipere, nec retinere non habens animum intra annum gradum Presbyteratus recipiendi: idem quoque dicendum de quibuſdam capellaniis Sacerdotalibus, vt vocant, quæ requirunt, vt per ſeipſum Miſſas celebret, qui eas obtinet. Sic Thom. Sanch. *de Matrimon, lib.7. diſp.45. n.13.* & ſequentibus. *Beneficia.*

5. Clericus ille beneficiis Eccleſiaſticis ditatus non defert tonſuram Clericalem, ſed cincinnatus incedit, & in modo ſe veſtiendi à Laïcis hominibus non diſcernitur. Quæritur an ſic abſolui poſſit ſi non proponat mutare habitum in modeſtiorem, & ſtatui Eccleſiaſtico magis congruum, atque etiam cincinnos abradere, & coronam in ſummo capitis geſtare. Reſpondetur, qui legerit ſecundam patrem *Panoplia Clericalis* eruditiſſimi Sauſſaij, qui ſeptem libris de habitu Clericali doctè ac eleganter diſputauit, nunquam conſenſurum vt talis abſoluatur, cùm in libro primo iſtius ſecundæ partis, videamus per omnia ſæcula ſanctorum Patrum monitiones, nec non Conciliorum ſanctiones, quibus Clerici omnes obligantur ad modeſtiam habitus ſupra cæteros Laïcos.

Mirum eſt ſi quis iſtâ catenâ ſe non ſentiat conſtringi. Quin & audio ab aliquot annis curiones Pariſienſes, in ſuis congregationibus ſtatuiſſe, vt tales priuarentur abſolutione, niſi ſe corrigerent à modo ſe veſtiendi ſæcularium. Dicebat pius quidam Doctor, iſta capillatura eſt præludium veneris. Dicebat alius, breuior veſtis eſt licentia ſtupri. Obligatio illa ſpecialius cõfirmatur ex *clementina* quoniã, *de vita & honeſtate Clericorum* ex Concilio Tridentino; ſeſſione 14. cap. 6. de reformatione, bulliſque ſummorum Pontificum Pij IV. & Pij V. ſi tamen Clericus in ſolis eſſet minoribus conſti- *Habitus Clericis*

tútus, nec haberet beneficia, non peccaret dimittendo habitum & tonſuram; & ad ea ferenda cogi non poſſet niſi quatenus vellet vti priuilegio clericali, docet Bonacina *de Sacram. diſp.* 8. *quaſt. vnica, puncto vltimo.*

Sextò præfatus Clericus defloraūit virginem cum promiſſione illam in vxorem ducendi antequam ſubdiaconatum ſuſcepiſſet. An teneatur cedere beneficiis vt illam ducat. Reſpondeo teneri, niſi ſatisfaciat fœminæ vt eum liberum dimittat. Obligatur enim ex iuſtitiâ ad eam ducendam, non ad retinenda beneficia, quare maior obligatio debet præualere. Si tamen fictè Matrimonium promiſiſſet & excederet notabiliter conditionem fœminæ quæ id non ignoraret, non teneretur, ſicut nec quiuis alius in hoc caſu, quia tunc præſumitur fœminam vilem decipi voluiſſe.

Quid ſi vt ab obligatione contrahendi Matrimonium promiſſum liber ſit, voveat ſe ingreſſurum religionem, aut ordines ſacros ſuſcepturum. An liber erit à dicto Matrimonio ineundo? non erit liber, quia vinculum prius iuſtitiæ quo tenetur illam ducere, fortius eſt vinculo illo religionis quo per votum adſtringitur, nec cum iniuria alterius cui prius obligabatur, poterit ſtatum perfectiorem aſſumere. Sicut debitis oneratus ſi poſſit creditoribus ſatisfacere, manendo in vitâ ſæculari, non poteſt ingredi religionem. Adde quod poterit per Epiſcopum diſpenſari de voto ſuſcipiendi ordines, quod non eſt propriè votum caſtitatis, quamuis non indigeat diſpenſatione, cum votum ipſius nullum ſit. Perſonam enim propriam iam alteri obſtrictam, non poteſt alteri obligare cum damno & iniuria alterius. Vnde quod dicunt aliqui promittentem Matrimonium poſſe religionem ingredi, intelligendum eſt, ſi non ſequatur damnum & infamia fœminæ. Thomas Sanchez *l.* 1. de *Matrim. diſp.* 44.

Septimò ille Clericus cum importunè vrgeretur à propinquis vt ſacris Ordinibus initiaretur, ſuſcepit ordinem Subdiaconatus, ſed cum animo Matrimonio ſe coniungendi cum aliquâ fœminâ, ideoque in ipſâ ordinatione habuit intentionem actualem non ſuſcipiendi Subdiaconatum, ne priuaretur concupitis nuptiis. Hinc dubitat an poſſit poſtea Diconatum ſuſcipere. Reſpondetur hunc non tunc verè ordinatum eſſe in Subdiaconum & eius ordinem irritum eſſe, propter defectum eſſentialem intentionis eum ſuſcipiendi: quare quemadmodum ſi quis adultus retinens & inuitus baptizaretur, non eſſet verè baptizatus & iteratò baptizari deberet: ſic iſte antequam ad ſuperiores ordines Diaconatûs & Presbyteratûs

adſcendat, debet iterum ordinationem Subdiaconatûs ſuſcipere, aliter enim per ſaltum fieret Diaconus vel Presbyter. Leſſius in *reſolutionibus*, verbo *Ordines ſacri*, caſu 2.

Octauò Clericus ille cum Subdiaconatum iterum ſuſcepiſſet, velletque Diaconatum ſuſcipere ignorantiæ ſuæ conſcius metu examinatorum quos ſeueriores Iudices eſſe audierat, ſuppoſuit alium examini qui nomine ſuo & litteris vſus admiſſus eſt, ipſe verò in propriâ perſonâ ſe obtulit ordinandum Epiſcopo, qui antequam ordinationem inciperet, clara voce coram omnibus ſignificauit ſe non intendere eos ordinare qui cum ſuppoſito titulo aut ſine examine legitimo ſeſe ordinandos offerrent. Inde tormentis conſcientiæ laceratur, ne fortè non ſit verè ordinatus in diaconum. Quid illi dicet Confeſſarius? Et ſi maximo crimine ſe infecerit, credo tamen illum verè & validè eſſe ordinatum, nam non obſtante illâ declaratione generali Epiſcopi ordinantis, cum ad illum peruenit, intentionem habuit actualem illum ordinandi, quamuis ſi nouiſſet, ordinare non intendiſſet. Quod non impedit quo minus ordinatus fuerit. Quot enim ſunt ordinati validè quorum deprauatos ab ineunte ætate mores, ſi noſſet Epiſcopus, nunquam ordinaret. Itaque abſolui poterit nec propterea ſuſpenſus eſt ab executione ordinis, quamuis etiam cum falſo titulo ordinatus ſit, ſaltem in Galliâ, in qua talis ſuſpenſio non habet locum, nec publicata Bulla Vrbani VIII. quæ incipit *ſecretis æternæ prouidentiæ*. 11. Decembris 1624. & qua ſuſpenduntur in perpetuum promoti cum falſo titulo, aut cum fiduciario, cum quis pollicitus eſt ſe reſtituturum bona contenta in titulo, etiam beneficio non adepto, quia ſic non eſſet fiduciarius ſi pollicitus eſſet ſe reſtituturum adepto beneficio. Mira autem eſt diuerſitas authorum in hac controuerſiâ & Emanuël Sa verbo *ſuſpenſio*, tenet ordinatum non eſſe ſuſpenſum etiam ſi patrimonio careat, citat decretum Congregationis quod quale ſit, & quando & ſub quo latum non allegat.

Examen ſuppoſitum.

Titulus.

Quid ſi debitis oneratus eſt ſupra valorem tituli qui ordinatur? Nec ſic cenſendus eſt carere titulo, modò debita non ſint hypothecata ſuper titulum, non enim cogi poterit ad vendendum titulum quem non poteſt alienare, ex Concilio Trident. ſeſſ. 21. c. 2. & cuius habet dominium. Bonacina de *Sacram. diſt. 8. q. vnicâ, puncto* 5.

9. Præfatus Clericus ordinem Presbyteratûs ſuſcepit ante legitimam ætatem, nec ſeruauerat interſtitium vnius anni ab vltimo ordine, de quo non fuerat diſpenſatus à propri

Epiſcopo. Quod erit tunc munus confeſſarij? Reſpondetur debere Confeſſarium inquirere an etiam celebrauerit ante vigeſimum quintum ætatis annum inchoatum. Si ſic, non tantum ſuſpenſus eſt, ſed etiam irregularitatem contraxit de quâ diſpenſari non poteſt cum eo per Epiſcopum, ſed per ſolum ſummum Pontificem, quia nota eſt talis irregularitas. Quod autem non ſeruauit interſtitia, ex hoc capite nullam ſuſpenſionem incurrit, quia nulla à Iure adhuc ſtatuta eſt.

Reſignationes ſuſpectæ.

10. Præfatus Clericus Presbyter factus cum ſeſe altari conſecrare deberet ac piis exercitiis vacare, totum ſe beneficiis accumulandis impendit. Quidam autem canonicus reſignauit illi canonicatum ſuum ſimulque domum vendidit, ſed multo maiori pretio quàm ſi ſolâ vendidiſſet abſque reſignatione canonicatus, propter quam parum curabat ſi ſupra iuſtum pretium domum illam emeret. Addebat ſe à quodam audiuiſſe, licere dare pecuniam pro beneficio, modò daretur non vt pretium beneficij, ſed vt motiuum quo incitaretur reſignans ad cedendum beneficio. Se autem plus iuſto pretio domum voluiſſe emere, vt ex hoc magis moueretur reſignans ad præbendam illi reſignandam. Quid ergo aget tunc Confeſſarius? Reſpondetur, talem reſignationem hoc modo factam eſſe ſimoniacam, & licet inſignis Theologus Gregorius de Valentia *de iuſtitia & iure diſp.6.q.16. puncto* 3. aſſerat dari poſſe pecuniam pro beneficio, modò detur vt motiuum non vt pretium: non tamen in hoc probari poteſt, quia via latiſſima aperiatur ad emenda quælibet beneficia, ſolius voluntatis leuiſſimâ inflexione. Deinde non ſemper diſtingui poteſt motiuum à pretio, cùm pretium maius ſit ipſum motiuum quo venditor determinatur ad vendendum. Talis igitur monendus eſt à Confeſſario vt reſignet canonicatum iſtum inter manus ſummi Pontificis, vt dictum eſt de ſimoniacis in *examine Confeſſariorum*. Vtrum verò poſſit abſolui ab alio quàm à ſummo Pontifice, dubium eſſe poteſt, ſi euidenter conſtet & fama eſt domum ſupra iuſtum pretium ab illo emptam eſſe, præſumitur enim publicè ſimonia in foro exteriori. Oporteret autem ad hoc exceſſum iuſti pretij notabilem fuiſſe.

11. Clericus ille reſignauit quoddam beneficium, ſed quia ſumptus fecerat in acquirendo illo beneficio ac in reparandis quibuſdam ædificiis quæ pertinebant ad illud, pactionem iniit cum reſignatario, vt illos omnes ſumptus ſibi reſtitueret, An Confeſſarius debet habere huiuſmodi pactionem ſimoniacam? Reſpondetur, videndum eſſe ſi ex fructibus

ipſius beneficij recuperauerit hos ſumptus qui illud reſignauit; ſi enim ſic, non licuit illi hos ſumptus à reſignatario accipere. Nam ſic beneficiis obligatio quædã perpetua annecteretur, ad refundendos illos & alios ſumptus, per nouos reſignatarios. Idque magis probatur quod cùm beneficium ipſum obligatum ſit ad hos ſumptus; vbi ſemel ex primis ſuis fructibus eos veluti reddidit beneficiario, non poteſt illos amplius exigere, ne bis idem debitum exigeret. Si verò non recupauerit, cum non ſit æquum aliquem ſumptus & expenſas multas feciſſe in ſolam vtilitatem alterius, id vtcumque tolerandum cenſebat Doctor Andreas Duuallius eá de re à me conſultus, vir dono Conſilij præditus, ad facile diſſoluendos quoſcunque caſus conſcientiæ magis perplexos. Atque quoad expenſas causâ concordiæ aliquid dare, probat Valerus *de different. vtriuſque fori, verbo* penſio, *different.* 4. non eſſe ſimoniacum ex Hieronymo Paulo, Gomeſio, Nauarro contra Felinum. Quod tanquam quotidianum, ait non eſt obliuioni tradendum. Hoc tamen extendi non poteſt ad eum qui ex quadam leuitate aut ex malâ fide litem intendiſſet, cum potius teneatur reſarcire damna ſuæ parti, non ab illâ quicquam accipere.

12. Clericus ille poſſidet plura beneficia quorum vnum ſufficeret ad moderatam & honeſtam eius ſuſtentationem, nec confitetur eâ de re, an Confeſſarius debeat illi mouere ſcrupulum. Quia multi docent vt inter cæteros Dionyſius Carthuſianus Opuſc. eâ de re edito, peccatum eſſe mortale plura poſſidere beneficia, cum vnum ſufficiat. Fatendum eſt difficillimam eſſe Confeſſariorum ſortem, qui de tot difficultatibus judicium æquum ferre debeant. Notet primò Confeſſarius decretum Concilij generalis duodecimi, quod eſt Lateranenſe quartum, vbi c. 29 habetur poſſe diſpenſari per ſummum Pontificem de pluralitate beneficiorum circa ſublimes & litteratas perſonas quæ maioribus ſunt honorandæ beneficiis. Notet inſuper quædam dicta Gerſonis in *regulis moralibus* tomo 2. ſi teneat, inquit, quis plura beneficia ex dono ſuperioris in caſibus non excuſantibus hanc pluralitatem, peccare poteſt vterque, conferens per indiſcretionem, recipiens per ambitionem: nihilominus occupans reſtituere percepta non tenetur: ſed niſi pœniteat & pro futuro prouideat, non erit ei ſalus. *Idem Gerſo.* quantumcumque multa beneficia aliquis teneat auctoritate ſuperioris, iſta poſſunt dici vnum beneficium (ſicut plures tunicæ in magnis frigoribus vna tunica) & hoc vnitate morali, ſi illa omnia non ſint niſi ad ſuffi-

Pluralitas Beneficiorum.

cientem decentiam ſtatus occupantis, ſecluſo ſcandalo & impoſſibilitate officiandi per ſe vel aliũ non exiſtentẽ. *Ibidem* Beneficium datur propter officium non quidem in dicendis horis ſolum (alioquin duplex beneficium ad duplices horas non obligaret) ſed officium eſt quicquid Eccleſiæ & proximo prodeſt, ſecundum quod magis beneficiatus eſt magis obligatus. Hæc Gerſo.

Poteſt inſuper conſiderare aphoriſmos Emanuelis Sa verbo *beneficium*. Qui habet, inquit, beneficium ad ſuſtentationem, non poteſt tutâ conſcientiâ aliud accipere, quod ſi à Papa in eo diſpenſetur, quis audeat tantæ auctoritatis factum condemnare? aut verò cauſæ ob quam eſt diſpenſatum, æquitatem diſcutere? poteſt quidem Confeſſarius acquieſcere diſpenſationi Papæ etiam in duobus beneficiis curatis: ipſe qui poſſidet, an debeat, viderit, *&c.* quamquam me auctore, nemo non modò curata duo, ſed nec ſimplicia habebit, ſi vnum ſufficiat. Quin etiam optarem, vt iuxta Panormitanum Papa iis qui duo habent beneficia, quorum alterum ſufficit, alterum adimeret. Hæc ille.

Denique aduertat Confeſſarius an beneficia ſint compatibilia vel incompatibilia, & ex his omnibus attentè perſpectis iudicet de caſu propoſito. Memineritque non deeſſe qui negent diſpenſationem ſummi Pontificis, ſi ſit ſine cauſâ ſufficienti, liberare omninò in foro interiori & coram Deo, ſed magis in foro exteriori, cum non ſit abſolutus Dominus bonorum Eccleſiaſticorum, ſed magis diſpenſator. Quod idem plures putant de penſionibus, quæ ex legitimâ cauſâ conceſſæ eſſe debent. Quare, inquit Valerus de *differ. vtriuſque fori differ.* 3. caueant & proſpiciant ſibi qui nulla alia ex cauſâ reſignant ſua beneficia cum reſignatione penſionis, niſi ob cupiditatem & auaritiam facientes in hoc nogotiationem: maximè quando id faciunt poſt breue tempus poſt obtentum beneficium. Fauet Card. Toletus *inſt. Sacerd. l.* 5. *c.* 83.

Idem de reſignatione beneficij cum retentione omnium fructuum. Beneficia ventoſa vocant Iuriſconſulti. Quidam excipiunt Cardinales ob ſtatum tuendum.

114. Clericus ille tenuit quamdam capellaniam quâ obligabatur ad celebrandam Miſſam quotidie. Omiſit tamen celebrationem Miſſæ aliquot diebus, nec in determinato loco per fundationem, ſed alibi aliquoties celebrauit. An tenetur ad aliquam reſtitutionem? Reſpondetur ſi per ſe & non per alium tenebatur celebrare, potuit vnam Miſſam in ſingulis hebdomadibus omittere, non vt aliud ſtipendium ad aliam

Miſſam celebrandam acciperet, ſed vt melius diſponeretur & cũ maiori deuotione ad celebrandum aliis diebus. Ita Carolus Bauccius de *Miſcellaneis practicis quæſito* 88. ſi verò ſine cauſâ neceſſariâ in alio loco celebrauit, non tenetur ad reſtitutionẽ quamuis peccaſſe mortaliter aſſerat, *quæſito* 87. Idem author qui fuit Pœnitentiarius Neapolitanus. Quod vltimum non admitterem ſi tantum aliquot vicibus ob maiorem aliquam commoditatem factitatum fuiſſet, cum nihil depereat fundatori ex illâ loci mutatione, nec humanum ſit imponere ſub mortali talem legem Sacerdoti in re ferè adiaphorâ & indifferenti ſi in ſe ſpectetur ſemotâ imaginatione hominum. *Omiſſio ſacrificii*

Dubitauit verò & anxius fuit an poſſet celebrare ſi præmiſſâ Confeſſione Sacramentali, recordetur alicuius peccati mortalis, non reiteratâ Confeſſione ante Miſſam pro eodem peccato omiſſo, etiam ſi non deſit copia Confeſſarij.

Reſp. ſatisfactum fuiſſe præcepto Apoſtolico quod forſan etiam eſt diuinum, 1. Cor. 11. *probet autem ſeipſum homo & ſic de pane illo edat.* Ille enim confeſſus eſt integrè formaliter, nec accedet iam ſine reuerentiâ & ſanctitate, cum per talem Confeſſionem, iuſtificationem adeptus ſit, nec eum grauet conſcientia peccati. Quod ſi verò Sacerdos eſt ſcrupuloſus & putat ſæpe ſæpius ſe peccatum aliquod mortale omiſiſſe ex obliuione, non puto quod ſit intentio D. Pauli vt ter quatérve ante celebrationem confiteatur, cum ſæpe accidit vt nec quarto repetita Confeſſio ſedet eius animam. Sed nec Patres Trident. *ſeſſ.* 13. *c.* 7. aliud decernunt quàm quod erat de conſuetudine Eccleſiaſtica circa præmittendam à Laïcis Confeſſionem communioni: at vix probabitur ex Eccleſiaſticâ conſuetudine multiplicatas fuiſſe Confeſſiones ante Communionem aut celebrationem, cum ante Concilium Trident. multi Sacerdotes peccati mortalis conſcij ſatis haberent ſi contritos ſe præſumerent. Quod voluit prohibere Concilium prohibens ne quis quantumuis ſibi contritus videatur abſque præmiſſâ ſacramentali Confeſſione ad ſacram Euchariſtiam accedere debeat. *Quod Sacerdotibus etiam iis quibus ex officio incubuerit celebrare perpetuo ſeruandum eſſe decreuit, modo non deſit illis copia Confeſſoris.* Quod ſi neceſſitate vrgente Sacerdos abſque præuia Confeſſione celebrauerit, quam primũ confiteatur. Id eſt ante aliam celebrationem, vt interpretatur Binsfeldius *in Euch. Theol. Paſt. cap.* 5. vel non differendo per longum tempus confeſſionem, vt alij.

Sed & perpendendum eſt in iſtâ difficultate quicquid ibi ſtatuit Concilium Tridentinum (excepto ſtatu iuſtificationis

ante communionem aut celebrationem qui ſtatus eſt de iure diuino) eſſe de iure nouo Eccleſiaſtico Concilij Tridentini. Quare cum decreta iuris noui Tridentini non vbique publicata ſint, nec æqualiter omnes adſtringant, non eſt mirum quod in Italia aut Hiſpania reſolutiones Theologorum ſint ſeueriores, quàm forſan alibi.

Deinde valde eſt probabilis opinio Dianæ *de celebrat. Miſſ. p.* 2. *reſol.* 48. Sacerdotem qui præmiſit celebrationi Confeſſionem, ſi inter celebrandum recordetur peccati mortalis obliti, cum ſit jam per virtualem pœnitentiam iuſtificatus, non teneri de illo confiteri pro tunc. Cum contritio requiratur propter juſtificationem adipiſcendam. Nam vbi in ſcriptura diuina pœnitentia aſſeritur neceſſaria, fit ſermo de peccatoribus, & *Luc.* 15. dicitur iuſtum non indigere pœnitentia. Cur ergo magis requireretur iterata Confeſſio expreſſa de peccato oblito quam iterata Contritio de eodem peccato.

15. Clericus ille multa fecit concordata in permutationibus variis beneficiorum: curauit tamen omnia confirmari per ſummum Pontificem, & ſi aliqua ſint quæ ſimoniam redoleant, an debeat illi moueri ſcrupulus? reſpondetur, Vbi pactiones ſunt tunc tantùm ſimoniacæ ſimoniâ iuris poſitiui, & quæ ex legibus Eccleſiaſticis introducta eſt, ſummum Pontificem purgare concordata iſta ab omni ſimoniâ propter authoritatem quam habet diſpenſandi de legibus Eccleſiaſticis, quæ ſic vel ſic diſponunt ordinari de beneficiis. Vnde & ſimonia ſolius juris poſitiui non ſubiacet reſtitutioni & pœnis ſimoniæ, vt ſi quis mediatori beneficij dediſſet pecunias, non teneretur dimittere beneficium. Diana *part.* 4. *tract.* 4. *reſol.* 115. At ſi eſſent ſimoniacæ ſimoniâ iuris naturalis, puta Pontificem nihil poſſe in iſtis, nec poſſe tutos reddere in Conſcientia eos quos euidenter conſtat talem ſimoniam admiſiſſe. Præſumere tamen poteſt Confeſſarius ſummum Pontificem non diſpenſaſſe niſi de ſimonia iuris poſitiui. Talia enim concordata Romæ ſolent examinari à viris ſapientiſſimis.

16. Dictus Clericus cum per aliquot annos non teneretur publicè celebrare, omninò abſtinuit ab offerendo ſacrificio, quare dubitat Cõfeſſarius an teneatur illi iniungere vt in poſterum celebret, ne inutilis in eo permaneat poteſtas conſecrandi quam in ordinatione ſuſcepit. Ad ſolutionem huius dubij occurrit primò D. Thomas 3. *p.* q. 84. *art.* 10. vbi aſſerit irrationabiliter quoſdam dicere poſſe Sacerdotem licitè abſtinere omnino à celebratione. Quia vnuſquiſque tenetur

opportunè uti gratiâ ſibi datâ, cum fuerit opportunum; ſecundum illud, 2. Cor. 6. *Exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* Opportunitas autem ſacrificium offerendi non tantum attendi per comparationem ad fideles, ſed maximè ad Deum, cui per conſecrationem offertur ſacrificium. Vnde Sacerdoti non habenti curam animarum incumbit neceſſitas celebrare in præcipuis feſtis & maximè in illis diebus in quibus fideles communicare conſueverunt. Et hinc eſt quod 2. *Machab.* 4. contra quoſdam Sacerdotes dicitur: quod non jam circa altaris officia dediti erant; contempto templo *& ſacrificiis neglectis.* Hoc tamen dictum D. Thomæ & quorumdam aliorum rigidum dicit Suarez *in 3. p. tom. 3. diſp. 86. ſect. 1.* nec poſſe ſufficienter probari. Hancque obligationem vult, dijudicandam eſſe prudentum judicio ex principiis extrinſecis, qualia ſunt aliorum ſcandalum, proprium ſpirituale detrimentum, aut periculum liberius peccandi omiſſo ſacrificio, vel quod gravius eſt, ſi omittatur ut liberius peccetur & peccati licentia non impediatur: ſi autem hæ rationes extrinſecæ non intercedant, vix credo, ait, accidet caſus morali in quo aliquoties Sacerdos non ſacrificet, quod licet rarò faciet non peccabit mortaliter, & ſi bona intentione id faciat, excuſatur à veniali. Ad hæc Michaël Palatius in 4. *ſent diſt.* 13. *diſp.* 2. mihi admodum, inquit, eſt probabile dogma, Sacerdotes ex Sacerdotio non teneri ad celebrandum niſi ex curâ animarum ad id adſtringâtur, vel ex Epiſcopi authoritate cõpellente. Et Gabriel, inquit, lect. 87. in *Canone Miſſæ* mecũ facit. Reſpondenſque argumentis, dicit quod is in vacuum gratiam Dei recipit, qui nõ conſequitur ex illa vitam æternã quod in præſentia non eſt neceſſe, cùm inſuper character Sacerdotalis ſit illi inſigne ornamentum in omnem æternitatem. Addit non peccare qui recipiunt minores Ordines, & ſine culpa ſe privare perpetuò functionibus Eccleſiaſticis, ſi nubant. Quod idem dici poteſt de Sacerdote qui nunquam audiret confeſſiones & poteſtatem abſolvendi ad actum non reduceret. Hanc autem ſententiam hic afferimus, quod aliàs abſolverimus quendam antiquum Sacerdotem, qui numquam celebraverat, & quem inducere non potuimus ad celebrandum inpoſterum, quod diceret ſe metu & horrore quodam reverentiæ concuti ad tam venerandum ſacrificium offerendum, quo ſe indigniſſimum reputabat. Quem in ſua bona fide reliquimus, memores hujus opinionis Gabriëlis Biel & Michaëlis, quorum ille Pariſienſis Doctor, hic Salmanticenſis extitit, ut eorum authoritas pro minima non habeatur.

Omiſſio horarum. 17. Præfatus Clericus multoties horarum Canonicarum penſo non eſt perfunctus, licet multa & diverſa habuerit beneficia. Quod erit tunc officium Confeſſarij? Supponimus peccaſſe mortaliter toties quoties ſine impedimento legitimo huic obligationi defuit. Sed dubium eſt de reſtitutione faciendâ quo modo illam Confeſſarius ordinabit.

Advertendum cenſere Binsfeldium *Enchiridij p.4. cap.* 3. habentem plura beneficia, peccare mortaliter cum onere reſtitutionis, ſi non toties recitat Officium canonicum, quot habet beneficia, ſicut habens duas capellanias cum onere celebrandi Miſſam non ſatisfacit per celebrationem unius Miſſæ: & qui duobus creditoribus deberet centum ſcuta, non ſatisfacere ambobus una ſolutione centum ſcutorum. At unicuique beneficio annexum eſt onus divini Officij. Hoc tamen limitat Beia, p.2. *de pluralitate beneficiorum*, niſi cum juſtâ diſpenſatione quis haberet plura beneficia quia tunc non haberent rationem plurium, ſed unius ob neceſſitatem, pietatem, vel utilitatem. Eſt tamen hujus ſententiæ D. Thomas *quodlibet*. 1. *art*. 13. ut excuſetur propter conſuetudinem ſi licitè & ex diſpenſatione poſſideat. Hóc igitur excuſſo, non obligabit ad ullam reſtitutionem pro ſex primis menſibus quibus beneficium primò obtinuit, nec pro tempore quo beneficium litigioſum erat antequan illud pacificè poſſideret, & fructus perciperet, nec pro horis indevotè & ſine attentione pronunciatis. Secundò non obligabit ad reſtitutionem ad omnium fructuum, cum redditus beneficij non dentur ſolum propter officium horarum Canonicarum, ſed etiam propter alia officia, idcirco ſufficiet pro beneficiis non curatis injungere reſtitutionem tertiæ partis fructuum pro beneficiis curam animarum habentibus quintam partem. Quæ reſtitutio fiat vel fabricæ Eccleſiæ vel pauperibus. Si per ſpatium unius anni aliquis ſemel aut bis tantum defuiſſet non eſt abſolutè neceſſarium quicquam injungere: eo quod nec famulus alicujus nobilis Domini ſi parum deficeret à debito ſervitio, non propterea tam acerbe puniretur, quanto minus puniet Deus tam magnus Dominus? Quidam pro omiſſo ſolo matutino mediam partem iſtius reſtitutionis aſſignant: pro aliis horis aliam partem, adhibent alij alias modificationes quas alij reſpuunt. Legi poteſt de iſtis Bernardinus Poſſevinus *de officio Curati*, capite. 1. & Toletus l. 2. inſtit. moral. cap. 12. & alij plerique.

Quod ſi toties defuerit horis recitandis, ut inde conflari poſſit ſumma ingens quam pœnitens reſtituere non poſſit,

debet Romam mittere, ut eam moderetur ſummus Pontifex. Quod multis conſuluimus; Ordinariè enim beneficiarij qui horas non recitantꝗ, expenſis pluribus addicti ſunt, ex quibus ſpoliantur bonis ſuis ut pares non ſint reſtitutioni, ideo niſi ſummus Pontifex indulgentior ſit erga illos cum pœnitere incipiunt, morientur ſine ulla reſtitutione.

Objicies, quod habet Valerus de *differentiis utriuſque fori* verbo *hora canonica*, Beneficiarium non recitantem horas ſine causâ rationabili, non puniri amiſſione fructuum, ſed alia pœna, ut in cap. *ſi quis in clero*, 8.q. 1. & licet in foro conſcientiæ tenendum eſſe contrarium doceat, allegat tamen ibidem Silveſtrum verbo *Clericus*.4.q.23.dicentem poſt alios à ſe relatos, nec in conſcientia teneri beneficiarium propter omiſſionem recitationis horarum ad fructuum reſtitutionem: ea præcipuè ratione, quod non eos percipit beneficiarius ratione tantum præfatarum horarum: ſed etiam ratione tituli, & aliorum divinorum officiorum, & miniſteriorum Eccleſiæ. Et licet addat prædictus Valerus hodie difficultatem iſtam ſublatam eſſe per Concilium Lateranenſe ſub Leone decimo celebratum, ſeſſ.9. §. *ſtatuimus*, ubi ſtatuitur ut beneficiarius, qui poſt ſex menſes ab obtento Beneficio, ceſſante juſto impedimento, horas canonicas non recitaverit, fructus non faciat ſuos, ſed eos reſtituat vel ipſi Eccleſiæ, ſeu fabricæ ubi beneficium fundatum, vel pauperibus. Addatque inſuper motum proprium Pij quinti determinantis fructuum reſtitutionem faciendam eſſe pro ratâ horarum quæ omiſſæ fuerunt. Ad iſta tamen dici poteſt Concilium Lateranenſe ſub Leone decimo non eſſe receptum in Gallia, in qua non obligat, nec publicatum eſſe motum iſtum Pij V. Idcirco obligatio iſta in his regionibus Galliæ magis videri poſſet fundata in conſuetudine, quàm in ullo jure poſitivo, aut naturali, niſi poſt judicis ſententiam,

18. Iſte Clericus indevotè recitavit. Quod judicium de hoc ferri debet? Qui in recitando officio nullam habet devotionem nec imprincipio, nec in medio, nec in fine, peccat mortaliter, quia debitum non ſoluit. Non tenebatur autem vitare quædam opera quæ non erant incompatibilia cum oratione, puta ſe veſtire, lavare manus, deambulare, & alia ejus generis quæ magnam non exigunt attentionem. Quod ſi ita indevotè recitarit ut peccarit mortaliter, eodem loco habendum eſt ac ſi nullatenus dixiſſet, & tenetur reiterare ac reſtituere fructus ex D. Thoma 2.2.q.83. art. 13. & Cajetano ibidem. Si tamen in recitando ſæpius ad ſe redierit à reitera-

Dictum Abbatis. tione abſolvendus eſt. Quam bene vetus quidam Abbas Ciſtercienſis *Malagranat, part.* 2. docet quoſdam recitare horas ex toto corde, alios ex medio corde, alios ex nullo corde. Primi ſunt qui intellectum & affectum habent adverſus horas. Secundi ſunt qui intellectum habent, ſed non affectum. Tertij qui nec intellectum nec affectum habent. Quam multi ſunt hujus poſtremæ claſſis. Hæc obiter. Quod autem ſpectat ad ſitum corporis ſufficit ad movendos ſcrupulos D. Auguſtinus l. 2. ad Simplicianum, quæſt. 4. *Non eſſe præſcriptum quomodo corpus conſtituatur ad orandum, dummodo animus Deo præſens peragat intentionem ſuam. Nam & ſtantes oramus ſicut* Luc. 18. *& flexis genibus ſicut* Act. 7. *& ſedentes ſicut David & Helias. Niſi autem etiam jacentes oraremus non ſcriptum eſſe* Pſ. 6. *Lavabo per ſingulas noctes lectum meũ.*

19. Antedictus Clericus cum litigaret de quodam beneficio, ceſſit parti colligitanti beneficium ſolutis ſibi ab eo expenſis litis, & litterarum proviſionis aliiſque ſumptibus. Dubitat autem an tutus ſit in conſcientia, quia collitigans dicit ſe hæc ſoluiſſe ad redimendam injuſtam vexationem, pro injuſta autem vexatione nihil ille prætendere poterat. Debet in hac difficultate Confeſſarius conſiderare quaſdam conditiones cum quibus hujuſmodi pactiones & tranſactiones licitæ ſunt. De quibus tractat Valerus de *differentiis utriuſque fori*, verbo *penſio*, differentia quarta. Prima eſt ut talis tranſactio fiat pro bono pacis ad litem extinguendam, ut ſic non videatur fieri pro pretio ſibi dato. Secunda eſt ut is qui remanet cum beneficio litigioſo habeat jus, & poſſeſſionem beneficij, vel ſi non habeat poſſeſſionem, ab ea impeditus fuerit per potentiam adverſarij. Tertia eſt ut qui redimit vexationem ſciat, vel credat adverſarium jus non habere. Quarta eſt ut qui recipit pecunias vel penſionem probabiliter dubitet de ſuo jure. Addit quædam alia prædictus authos, ut quod tranſactio iſta fiat per eum qui habet poteſtatem conferendi beneficium alteri parti, & recipiendi alterius renuntiationem, quod tamen non erit neceſſarium ſi partes collitigantes vere habeant titulum, & litteras præſentationum aut proviſionum à legitimis collatoribus, itaut uno cedente alter de facto remaneat in poſſeſſione pacifica. Per hæc autem examinari poterunt à Confeſſariis tranſactiones iſtæ an ſint ſimoniacæ nec non. Solent enim aliquando claudicare circa aliqua requiſita, unde ſunt illicitæ. Certè in iſtis dubitationibus ſolvendi periculoſæ plenum opus aleæ tractat Confeſſarius, & plerumque hujuſmodi conventiones collitigantium ſimo-

Lis in beneficio.

Redemptio vexationis.

nia carent, quod annotaſſe ſufficit, vt ſuſpectæ habeantur.

20. Præfatus Clericus cum redditus ampliſſimos haberet ex beneficiis & penſionibus, parcus eſt erga pauperes & theſaurisat, inceditque cum pompa, cum oſtentatione & magnificentia, vt diuites ſeculares. Quid ad hæc Confeſſarius? Dicat illi redditus omnes beneficiorum Chriſtum promeruiſſe pretioſo ſuo ſanguine: nec debere clericos de illis theſaurizare, etſi patruus non teneatur dotare cõſobrinos, id eſt, filios ſororis ſuæ, nec auunculus filios fratris ſui, nec conſanguineos ditare, nec in deliciis & voluptatibus ea bona conſumere: ſed ex his moderatè viuere, & ſuperfluum piè id manus pauperum & Chriſti fidelium elargiri. Clamant nudi, inquit D. Bernardus in *Epiſtolâ ad Henricum Senonenſem*, clamant & famelici, conqueruntur & dicunt, nobis famo & frigore laborantibus, quid conferunt tot mutatoria ſeruata in domibus veſtris? Noſtrum eſt quod effunditis: nobis crudeliter ſubtrahitur, quod inaniter expenditis: noſtris neceſſitatibus detrahitur quicquid accedit vanitatibus veſtris: duo denique mala de vnâ prodeunt radice cupiditatis, dum vos vanitando perkitis, & nos ſpoliando perimitis, *&c.* hi omnes in futuro *ſtabunt in magna conſtantia aduerſus qui ſe anguſtiauerunt*: ſtante pro eis patre orphanorum, & iudice viduarum, & dicente, *Quod non feciſtis vni ex minimis meis, nec mihi feciſtis.*

Obſerua tamen, inquit Valerus *de differentiis vtriuſque fori*, verbo *beneficiatus* differentiâ quartâ, reſeruare fructus vnius vel duorum annorum ad futuras veriſimiliter contingentes neceſſitates ægritudinum, litium, annorum infructiferorum, & id genus aliorum, licitum eſſe & prudenter factum: vt conſuluit ſanctus Ioſeph, Pharaoni *Geneſ.* 41. & docet D. Thomas 2.2. *quæſt.* 52. *art.* 5. poteſt etiam cumulare paulatim id quod neceſſarium eſt Matrimoniis aliquot piis contrahendis, aut fabricandis collegiis & hoſpitalibus aliiſque piis operibus. Quæ procedunt in eo qui veriſimiliter poteſt efficere, quod mente concepit & firmiter facere proponit, nec cum aliâ intentione ſuperflua congerit, nec ſibi longam vitam ſtatuit cum hora mortis ſit incerta, vt ante mortẽ id exequatur.

21. Prædictus Clericus cum infirmaretur, teſtari voluit deſideraуitque ſequi conſilium docti Confeſſarii ne erraret in damnationem animæ ſuæ. Poterit autem illi Confeſſarius ſuggerere tũc, ea quæ docet Leſſius de *iuſtitia & iure*, *cap.* 19. dubitatione. 4. licet Nauarrus in tractatibus perdoctis de redditibus Eccleſiaſticis ſeueriorum ſententiam propugnet. Viſa

Reſtitutio bonorum Eccleſ.

autem vt facilior ſic probabilior Leſſij doctrina, ſcilicet quod omnes clerici beneficiarij teſtari poſſunt etiam ad cauſas profanas de patrimonio, de congregatis labore & induſtria, atque etiam de ſubſtractis congruæ ſuſtentationi, ex prouentibus beneficiorum. De his verò quæ ſuperſunt congruenti ſuſtentationi, teſtari non poſſunt niſi ad pias cauſas, & ſi teſtentur ad cauſas profanas, peccant mortiferè, cum etiam peccarent ſi de iis ita diſponerent inter viuos. Talis tamen diſpoſitio illicita, non eſt irrita & inualida, cum ſint domini horum redditnum, licet cum obligatione elargiendi ſuperflua pauperibus, vel in pia opera, cui obligationi ſi deſint, tunc cedit illis in ruinam animæ, quamuis hæredes non peccent, nec teneantur reſtituere pauperibus vel in pias cauſas, quia obligatio illa perſonalis erat beneficiario, nec tranſit in heredes qui valide ſuccedunt, ab eo accipientes qui valide diſponere poterat, licèt non licitè. Vnde mirum eſt, ait ibidem Leſſius, in quibuſdam Eccleſiaſticis tantam eſſe ſalutis ſuæ incuriam, & futurorum ſecuritatem, vt etiamſi mox ad Chriſti tribunal rapiendi ſint, ea tamen negligant quibus facilè ſalutem conſequi poſſent; & inſuper rem adeo periculoſam, vt amicos ſuos locupletare poſſint, audeant attentare; verùm hæc eſt huius ſæculi faſcinatio & principis huius mundi, corda mortalium excæcantis poteſtas.

Atque ſi viri Eccleſiaſticis beneficiis graues & opulenti peccant adeo, ſi ſuperflua pauperibus non erogent, quid de illis cenſendum erit qui non modò ſuperflua pauperibus non impertiuntur, ſed etiam à pauperibus quod habent auferunt, vt ſuperflua ſua augeant, & hæredes ſatis diuites ditiores efficiant. Quam crudelia talium hominum viſcera, qui non modò pauperibus alimenta denegant, ſed etiam miſeris ab ore auferunt quibus ægrè aluntur patrimonia, quæ ab Spiritu ſancto aptiſſimè vocantur pauperum labores illis verbis Sap. 5. *& abſtulerunt labores eorum*. Tota enim res familiaris quantulacumque illa ſit, nihil aliud eſt quàm labores ac ſudores miſerorum. Planè diuino conſilio pauperum vitæ atque vtilitati conſultum eſt, vt aër, aqua, lux, ignis, cœlum, quod magis mortalibus neceſſaria eſſent communia, nec à potentia fraudibuſque diuitum poſſent tanquam propria vindicari, Si enim, inquit D. Chryſoſtomus hom. 2. ad populum Antioch. non eſſent communia hæc neceſſaria, forte diuites ſola vſi auaritia pauperes ſuffocaſſent.

Sed dicet aliquis hæc aptè dici poſſe de eo qui per vim ac fraudem patrimonia pauperum abſtrahit ab ipſis, non de

iſto qui vt ſuæ conſulat famæ ac etiam ſaluti, nihil agit quod non conueniat Canonibus iuris humani ac politicæ iuſtitiæ quam implorat vt ſua debita repetat à miſeris creditoribus: ſi enim inde fame ac nuditate teneantur, quid ad ipſum? politici iudices id decreuerunt: at tu, vir locuples, ex bonis crucifixi ſi tua ſuperflua tenebaris erogare indigentibus quibus eo ipſo quod egerent & tu abundares, debebantur, quanto magis tenebaris quæ erant illis propria intacta dimittere ne aliquando egerent, & tu ſuperflua tua adaugeres, quæ adhuc pauperibus elargiri teneberis vſque ad mortem tuam. Non erat ſane neceſſarium vt pauperum gregem adaugeres, quibus eo magis ſubuenire teneberis quod à te in hanc ſortem redacti ſunt. Quid lucratus es hac tuâ duritie pallio iuſtitiæ contecta; putas te idcirco euaſurum iudicium Dei, ſi aliis diſpenſes hæc ſuperflua; melior certè erat conditio iam poſſidentium, & iuſtius erat te eorum pauperiem impedire ne accideret. Tribue iam quantum volueris ad fouendum vtcumque pauperes, nunquam exæquabis tantum facinus quod commiſiſti in cauſando pauperiem aliorum & ſi iuſtus ſis in foro exteriori: at hæc iuſtitia te immundum coram Deo relinquit.

Deniquè Clericus ille mortuus eſt receptis prius Sacramentis cum talicumque dolore, & magna eſt quæſtio vbi ſit eius anima, in inferno an in cœlo.

Quæritur decimo ſeptimò. De examine Paſtorum Eccleſiæ.

Quæſtionem factam per exploratores Danitarum ad quemdam Leuitam (Iudic. 18.) non abs re applicat Sacerdotibus Hugo Cardinalis ſuper hoc caput. *Quis te huc adduxit? quid hic agis? quam ob cauſam huc veniſti?* Ecce inquit triplex quæſtio quæ fit prælatis in die iudicij. *Quomodo intraſti? quomodo vixiſti? quomodo rexiſti.* Quæ alij paulò aliter explicant; quia enim de quodam Pontifice dicitur ab eius æmulis, *Intrauit vt vulpes, regnauit vt leo, mortuus eſt vt canis*, volunt tria quæri à Paſtoribus quomodo ingreſſus eſt in curam aut Epiſcopatum, quomodo rexit ac functus eſt officio? denique quo modo egredietur ac in quo ſtatu. Ad quæ tria capita reducentur caſus conſcientiæ hic elucidandi.

Ac quod ad primum caput attinet, dubitatur an liceat Epiſcopatum aut curam paſtoralem deſiderare ac ſibi ipſi procurare. Syluester verbo *Epiſcopus* putat eſſe mortale, ſi fiat, ſpecialiter propter ambitionem vel cupiditatem principaliter. Antoninus vero in *Summâ part.2.titul.3.c.5.* moderatius reſoluit hoc grauiſſimum dubium, quo multi torquentur. Appe- *Deſiderium. Beneficii.*

tere inquit, & petere ſecundùm quid, hoc eſt ſi ſuperiori videatur expediens. cognoſcendo ſe indignum, cum timore & tremore, committendo negotium Deo, pro cuius amore & Eccleſiæ ſalute agit, non eſt pernitioſum nec damnabile: imo poteſt eſſe meritorium, ſi ex merâ charitate procedat. Cum per hoc non intendat ſe ingerere, ſed Deo ſe offerre, & in clero ſeruire non propter diuitias & honores maiores conſequendos, ſed quia ſtatus iſte melior eſt quàm ſæcularis, cum diuinis ſit continuò applicatus, quod Deo ſibique gratius eſt, vt ſic viuere poſſit & ſecundum ſuam conditionem ſuſtentari, petit Eccleſiaſticum beneficium, non applicando an ſit pingue, vel nobile, vel curatum, dummodo per id viuere poſſit non in pompa, ſed in decenti Clericorum ſtatu.

Dicendum eſt cum beneficium curatum ſecundum ſe non ſit quid malum, deſiderium illius ex ſe malum non eſſe, ſed tantum ex circumſtantiis, quæ ſeptem vulgò numerantur. Igitur qui exoptat beneficium Paſtorale non præditus ſcientia ſufficienti, & amore Dei ac proximi, ac aliis conditionibus requiſitis, nec ſibi rectum finem proponens, nec media licita aſſumens, peccat, vnde cum Apoſtolus dixiſſet 1. Timot. 3. *Qui Epiſcopatum deſiderat bonum opus deſiderat*, ſtatim ſubiungit, *oportet autem Epiſcopum irreprehenſibilem eſſe*. Illud verò deſiderium eo magis tolerabile eſt pro iis qui digni ſunt, quo Eccleſiæ regimen eſt corruptius in diſtributione beneficiorum, de quibus ſæpe accidit, vt equi poſt ea curant, aſini ea obtineant, illique qui magis præeſſe quam prodeſſe ſatagunt, vt niſi probi viri ea aliquando procurent, derelicta videantur in prædam ignaris, ambitioſis, vulpibus, canibuſque latrare non violentibus nec valentibus. Nec obſtat quod in illo deſiderio inueniatur etiam appetitus aliquis bonorum temporalium. Quia illa ſunt de iure diuino debita laborantibus in vinea, quia qui altari ſeruit de altari debet viuere 1. *Cor*. 9. ideo licet ea expetere ex moderato affectu. Licet perfectius ſit expectare vocationem prælati ſuperioris aut illius cui incumbit alios ad beneficia curam animarum habentia promouere. Sic ſponſæ non ſemel dictum eſt cant. 4. *Veni de Libano ſponſa mea, veni de Libano veni coronaberis*. Ægrè ita ad prælationem. Vide ait Gillebertus Abbas ſerm. 29. in Cantica, ſi non moroſè egreditur de Libano quæ toties vocatur, & forſitan ſponſæ mora feſtinationem noſtram ſugillat, qui nimis prompte & parum prouidè vires noſtras minus penſantes feſtinamus ingredi

in labores prælationis, in ſollicitudinum moleſtias & materiam lapſus, *Non expectantes vel ſemel vocari vltro nobis ipſis honorem ſumimus, vocationem vel prævenientes vel arte procurantes.* Nec puto diſplicebit omnibus breuis excurſus ex Ioanne Cluniacenſi, in ſermonibus Quadrageſimæ. Ac primo *ſerm.* 35. allegoricè curiam Prælati aut principis deſignari ait per piſcinam quæ dicitur Bethſaidis id eſt, pecorum, quia ibi multi viuunt beſtialiter. Habetquinque porticus, id eſt, multas dignitates & officia. Ibi ſunt multi languentes, ambitioſi, indeuoti, &c. vbi per Angelum fit motus & per Dei iuſtitiam aliquis tenens locum moritur, omnes quidem currunt ſed vnus accipit brauium 1. *Cor.* 9. multi ſufficientes hominem non habent qui eos promoueat nec poſſunt currere. *ſerm.* 49. Probat hominem capacem poſſe prælationem accipere ex illo loco Iſai. c. 6. *Ecce ego mitte me*, comparatque ſuperbos Prælatos qui vix aliquid boni operantur ad vtilitatem animarum quibuſdam paruis ſtatuis ridiculi nominis, quia videntur totam Eccleſiam portare & nihil portant. *Serm.* 50. Aaron fecit vitulum conflatilem quem populi adorarent, tales ſunt qui indignum promouent. In alio ſermone comparat iuuenes promotos ad beneficia homini, qui reciperet pecuniam pro curando aliquo morbo, ſed diceret oportet primùm me iure Montem Peſſulanum vt ſtudeam & poſtea curabo te. Et ſerm. 97. occaſionè verborum illorum 4. Reg. 5. *Cæcus & claudus non intrabunt in templum.* Et olim, inquit, cæci erant tantum ad oſtium, nunc ignorantes vſque altare perueniunt. Vnde & prælati moderni videntur dicere familiaribus, *exci cito per vicos & plateas & quoſcumque inueneris cæcos & claudos introduc huc*, cum tamẽ Dauid Ieruſalem intrare volenti dictum ſit, *non intrabis huc niſi abſtuleris cæcos & claudos.* Sed & D. Auguſtinus l. 2. ad Hieronymum. *Quis enim ferat eligi diuitem ad ſedem honoris Eccleſiæ contempto paupere inſtructiore atque ſanctiore.* *Indigni beneficiarii.*

Paſtor per ſimoniam accipiens beneficium, ſeu habens talem defectum vt verè non ſit Paſtor, exiſtimatur tamen communiter Paſtor nec quiſquam illi contradicit validè ne abſoluit, ac matrimonio aſſiſtit, alioſque actus iuriſdictionales an exerceat dubitatur, & an reiterandæ ſint Confeſſiones ſub tali falſo Paſtore, ac matrimonia iterum contrahenda, & quid tali Paſtori dicendum erit, ſi ſe de hoc peccato tam graui reum ſe pronuntiet. Quidam idem putant eſſe de tali Paſtore, ac de iudice, qui ex communi errore habetur iudex, cuius acta rata habentur, republicâ ſupplente in illo

Iuriſdictionem ad vitanda incommoda quæ ex illo communi errore orirentur. Sed ſi ſic Eccleſia ſuppleret iuriſdictionem in falſis Paſtoribus, non minora ſequerentur incommoda, vt ſi quis legatum Papæ falſis litteris ſe oſtentaret, ſi hæreticus ſe fingeret Epiſcopum & rudes deciperet, imo daretur locus pluribus intrudendi ſe in poſſeſſionem alicuius iuriſdictionis ſub aliquo apparenti prætextu. Ideo non ſufficit communis error & quod defectus ſit occultus, nec in dubium reuocetur á pluribus, ſed oportet inſuper vt habeat titulum ſaltem coloratum à vero ſuperiore, qui eo ipſo quod dat illi titulum tacitè hortatur populum ad illum recipiendum, ſuppletque defectus occultos in illo qui suppleri poſſunt, quantum ſufficit ne plebs decipiatur ex eius vitio occulto.

Probaturque ex *L. Barbarius Philippus ff. de officio Prætoris*. ubi hæc redditur ratio, cur valeãt geſta per iudicem qui erat ſeruus, quia ſcilicet *populus Romanus etiam ſeruo potuiſſet diſcernere hanc poteſtatem*. Vnde patet geſta per Paſtorem à ſola poteſtate Laïca inſtitutum, aut incapacem iuriſdictionis Paſtoralis, quia forſan non eſt Sacerdos aut alio defectu laborãt, valida cenſeri non poſſe: maximè in actibus Sacramentorum, quæ cum agant ex opere operato & ex inſtitutione Chriſti, non variantur propter opiniones hominum, quicquid inde eueniat. Multa de his Thomas Sanchez *lib*. 3. *de Matrim. diſp*. 22. & Cardinalis de Lugo de *iuſtitia & iure diſp*. 37. *ſect*. 3. Quare obligandus eſt talis Paſtor ad cedendum beneficio inter manus ſummi Pontificis.

Tamen poſt triennalem pacificam poſſeſſionem cum bona fide & titulo, ſi poſtea tantum cognoſcat collationem fuiſſe inualidam, aut iniuſtam ſententiam iudicis vi, cuius beneficio potitus eſt, non tenebitur in conſcientiâ reſignare, cum enim Pontifex poſt triennium *ex regula* 33. *Cancellaria*, nemini amplius concedat actionem ad illud beneficium, videtur etiam reddere poſſeſſionem ſecuram in conſcientia, & triennali vſucapione factum eſt iſtud beneficium poſſidentis proprium, vt docet Leſſius cum Navarro, Rebuffo, Emanuele Sa, & aliis *de iuſtitia & iure l*. 2. *c*. 6. *dubitat*. 10. Itemque Vrbanus ab Aſcenſione *Theologia Moralis* tract. 3. *declaratione* 1. *regula iuris Canonici*, inductũque hoc ait in fauorem animarum vt non remanerent diu incertæ iuriſdictiones, & Sacramenta expoſita nullitati defectu iuriſdictionis. Vnde nec illis opus eſt habere nouas prouiſiones poſt triennium, ſed ſolùm pœnitère. Excipe tamen violenter intruſos, abſque titulo ſaltem colorato, atque confidentiarios poſt Bullam

Pij II. receptam in Galliâ in Comitiis Aurelianenſibus. Quia iſti non tenent propriè beneficium, ſed alius ſub eorum nomine. Item ſimoniacos completa ac reali ſimonia. Malæ autem fidei poſſeſſor vllo tempore non præſcribit ex regula iuris in ſexto. Non deſunt tamen qui etiam malæ fidei poſſeſſorem poſt pacificam poſſeſſionem triennio continuatam ſecurum in conſcientia, putent. Quod in præiudicium alterius qui iure præualeret & ob animi modeſtiam aut difficultates fori externi non litigaret aut iniquè lite cecidiſſet, nullo modo admittendum eſt, ſcribente D. Auguſt. Epiſt. 54. ad Macedonium. *Non remittetur peccatum niſi reſtituatur ablatum*. Atque aliter non agi ſed fingi pœnitentiam.

Dubia multa naſcuntur circa reſidentiam quæ ſic reſolui poterunt. 1. *Propoſitio*. Canones Eccleſiæ omnino mandant Epiſcopis & Curatis vt perſonaliter reſideant in propriis Eccleſiis. Probatur ex Concilio Carthaginenſi quarto, *Can.* 5. & allegat Gratianus *cauſa* 7. *quæſt*. 1. *c. placuit*. Item ex Concilio Meldenſi, *cap*. 16. Item ex Concilio Senonenſi vltimo ſub Antonio à Prato Cancellario Galliæ S. Archiepiſcopo. *Rectores Eccleſiarum quorum ſingularis eſt electa induſtria compellantur quoad fieri poterit ad perſonalem reſidentiam neque cum illis de non reſidendo, niſi cauſa probabili intercedente, diſpenſetur*. Quibus addi poteſt Concilium Trident. *ſeſſ*. 6. *c*. 1. & 2. *de Reformatione*. *Reſidentia.*

2. *Propoſitio*. Multæ rationes inducunt Epiſcopos & Paſtores ad hanc perſonalem reſidentiam. 1. quia tenentur Parochi ex præcepto diuino oues ſuas agnoſcere, verbi Diuini prædicatione ac Sacramentorum adminiſtratione, nec non bonorum operum exemplo paſcere. Quæ omnia non poteſt per ſubſtitutum Vicarium exercere. 2. quia beneficium datur propter officium. 3. quia Parochi eſt electa induſtria, vt conſtat ex rigore examinis, cui antea ſubiici ſolet. 4. quia ſine illa perſonali reſidentia multa detrimenta ſpiritualia gregi inferuntur, ſicut patet ex populo Iſraëlitico, qui in idololatriæ peccatum circa vitulum conflatilem prolapſus eſt, propter abſentiam Moyſis. 5. Multis priuatur bonis ſpiritualibus, vnde, ſicut Petri vmbra infirmos curabat, ſic ſolà Paſtoris præſentia ſanitatem ſubditis conciliat. 6. quemadmodum ianitor ianuæ aſſiſtere debet, ait Baptiſta Corradus, 1. *p. reſponſorum quæſito* 317. & nauis gubernator in puppi, ita etiam præſul adeſſe debet ſuæ Eccleſiæ. Sic Chriſtus non per alios ſed per ſeipſum mortuos reſuſcitauit, & ſanitatem reſtituit, ſingulis manus imponens. Et Iacob reddens rationem quo-

modo oves Laban cuſtodierat, dixit. *Noctu diuque æſtu vrgebar & gelu, fugiebatque ſomnus ab oculis meis.* Qui non reſidet, inquit Barboſa, *de officio & poteſtate epiſc. p.3. alleg.* 53. oſtendit ſe ſponſum non eſſe ſed peregrinum : non patrem, ſed extraneum : non paſcentem oues, ſed ſeipſum : non ædificantem, ſed fere deſtruentem.

Dices alium à te eſſe ſubſtitutum qui rectè omnia curet & adminiſtret te abſente. Quæro à te : & ſi tibi tanquam digno beneficium collatum eſt, & tu indigniorem ſubſtituis, nonne oues tuas manifeſta afficis iniuria? &c. concionabatur quondam de talibus Doctor Clictouæus vt refert Eſpenſæus, *l. 3. digreſſ. in priorem ad Timotheum, cap.22.* adibunt per Vicarios paradiſum, in perſona inferos.

3. *Propoſitio.* Epiſcopi aliique inferiores Prælati & Paſtores iure diuino tenentur ad perſonalem reſidentiam : cum ex iure diuino teneantur paſcere gregem ſibi commiſſum. Ita Couarruuias *l. 3. variarum reſolut. capite* 13. *numero 9.* nam & decimæ dantur Chriſtianis ab ipſis Sacerdotibus: vt eis ſpiritualia miniſtrent & ſint in hac Domini vinea operarij digni mercède *Matth. & Luca capite* 10. Præterea perſonæ induſtria in his eligitur, quod apertiſſimum eſt. Qui igitur fieri poterit, vt is cuius ad negotium arduum eligitur induſtria, alterum ſubſtituat? quibus equidem rationibus & aliis iure firmioribus, probant hanc perſonalem reſidentiam iure diuino inſtitutam eſſe Caietanus 2. 2. *quæſt.* 185. *art.* 5. & Ioannes Driedo *de libertate Chriſtiana* pagina, 204. &c.

4. *Propoſitio.* Illa tamen perſonalis reſidentia eſt de iure diuino non ſtrictè & propriè ſumpto, ſed largè, vt explicat Antonius Corduba, *q.* 19. quatenus ſcilicet ea magis congruit cum iis oneribus quæ requirit Deus à Paſtoribus. Hoc autem probatur quia Scriptura ſacra id expreſsè non aſſerit & ſatis intelligi poſſunt Paſtores ſua munia in ſcripturis expreſſa obire, cùm ex eorum authoritate, curâ ac directione partim per ſe, partim per alios exercentur. Iuxta regulam iuris 72. in ſexto. Qui facit per alium perinde eſt ac ſi faciat per ſeipſum. Vnde & ſæpe ſummus Pontifex diſpenſauit de reſidentia ob varias rationes & Concilium Tridentinum permiſit Paſtoribus abeſſe per aliquot menſes ab Eccleſiis ſubſtituto Vicario. Quod utique licitum non eſſet, ſi eſſet de iure diuino in rigore. Quæ fuit cauſa cur tot controverſiæ in Concilio Tridentino motæ fuerint inter Theologos & Epiſcopos, cum ageretur de determinandâ quæſtione de reſiden-

tia an eſſet de iure diuino. Multi enim contendebant multum imminutum iri authoritatem ſummi Pontificis, qui deinceps multa non poſſet circa diſpenſationes concedendas in inveniendis aut transferendis ſedibus Epiſcoporum ac Parochorum iuxta antiquum prædeceſſorum vſum, & abſtinuit Concilium ab hac deciſione. Vnde idem Corduba ibidem aſſerit eum qui propter aliquas cauſas extra ſuum curatum reſidentiam ſuam habet, ita tamen diligenter & frequenter viſitat ſuas oues eiſque ſufficienter prouidet vt oportet per ſe & per ſubſtitutum ac ſi ibidem moraretur aſſiduè, quantum ac ſi ibidem moraretur aſſiduè, quantum attinet ad ius diuinum cenſeri perſonaliter reſidere, niſi quoad hunc modum & tempus reſidendi Eccleſia aliud ordinaret.

5. *Propoſitio* Illa autem reſidentia Paſtoralis non intelligitur de ſolâ habitatione Paſtoris intra limites ſuæ Parochiæ, niſi etiam paſtor miniſterium ſuum per ſe exerceat in quantum moraliter poteſt. Debet enim iis Sacramentis adminiſtrandis opem dare quæ ex æquitate poteſt. Quamuis non teneatur noctu niſi nominatim & inſtanter deſideretur. Ita Ioannes Sanchius *in Selectis diſput*. 47. & Antonius Diana poſt ipſum 3. *parte, tract*, 4. *reſolut*. 156. Itaque reſidentia illa debet eſſe cum effectu. Requirit autem præfatus Sanchius ut maximè aſſiduum ſe præbeat Parochus in excipiendis Confeſſionibus quæ ex æquitate excipere poteſt. Quod ita intelligit, ut teneatur vt plurimum per ſe audire ſubditum, ſi cognoſcat illum nolle adire alium Confeſſarium, petatque ſe audiri tempore oportuno, non horâ prandij aut ſomni, aut grauiorum negotiorum. Inde infertur quoſdam Parochos non eſſe niſi vmbras parochorum qui omnia ſua munia aliis relinquunt, vixque quidpiam per ſe exercent.

6. *Propoſitio*. Cenſeri poteſt probabiliter reſidere Parochus qui ſubſtituto Vicario idoneo prope Parochiam ita habitat vt præſentem ſe exhibeat diebus Dominicis ac in Feſtis ſolemnioribus, cum Parochia non eſt ita ampla ac populis abundans vt quotidie fere requiratur eius præſentia. Quod vltimum additur, quia in numeroſâ plebe vix poſſet aliter ſatisfacere ſuo muneri propter inſtantiam caſuum quotidianorum. Probatur quia ſic paſtor per ſeipſum exercet maiorem partem officiorum curialium, Miſſam ſolemnem celebrando, audiendo Confeſſiones eorum à quibus deſiderari poſſet, Sacramentum Euchariſtiæ adminiſtrat, aliaque quæ occurrunt. Poteſt inſuper viſitare plures ex infirmis, qui

non ſolent tam citò mori. Et ſi verò aliis diebus hebdomadæ quiſpiam infirmetur ad mortem adeſt Vicarius qui neceſſaria Sacramenta ſuppeditet, nec longius abeſt ipſe Paſtor, ſi eius præſentia exoptetur & quamuis aliquando non poſſit adeſſe nec ita liberum ſit in aliquo caſu Parochianis eius præſentiâ frui ob difficultatem aliquam itineris: Attamen ob hos caſus rarò accidentes, non debet cenſeri non reſidere, cum iidem caſus accidere poſſint, cum per aliquot horas, aut dies extra Parochiam licitè degit ob varia negotia, propter quæ tamen non habetur non reſidens, quia non obligatur Paſtor qui habet Vicarium ad omnia Parochiæ munia per ſe ſubeunda, nec iſtud in praxi eſt, cùm Vicarij ſoleant ipſi cooperari ac magnam operis partem ſuſtinere ad Paſtoris leuamen. Probatur autẽ hæc aſſertio ab iis Authoribus quos proxime citabimus, contra alios qui contendunt requiri vt intra limites Parochiæ habitet continuò, exceptis forſan duobus aut tribus menſibus ex Priuilegio per Concilium Tridentinum conceſſo *ſeſſ.* 23. *cap.* 1. *de Reform.* Fauet Goffridus de Fontibus lib. 11. art. 9. cuius manuſcriptum eſt in Bibliotheca Sorbonæ. Si Curatus ſit in ſtudio vel in ſeruitio magni alicuius viri aut Prælati ad vtilitatem maiorem Eccleſiæ.

7. *Propoſitio.* Locus tamen in quo habitat ordinariè Parochus extra dies Dominicos ac Feſtorum ſolemnium non debet diſtare à Parochia ſecundum reſolutionem Collegij ſacri Bononienſis quam affert Beia 4. p. caſu 21. ſupra vnum milliare Italicum, aut ſupra duo milliaria ſecundum Bonacinam in diſputatione *de onere & obligatione Beneficiariorum ad reſidendum puncto* 1. quia qui parum diſtat nihil diſtare videtur. Tum quia huiuſmodi diſtantia in notabile ſubditorum detrimentum aut incommodum vrgere non videtur per ſe loquendo. Et parum pro nihilo reputatur. Tum quia ſequeretur Parochos non reſidere dum in vrbe exiſtunt extra fines propriæ Parochiæ. Secus ſi tribus aut quinque milliaribus à Parochiæ finibus abſit; nam fieri poteſt vt ſubditi ob huiuſmodi diſtantiam, graue detrimentum patiantur & ſalutis periculum, dum tantum itineris peragitur. Vbi hi authores videntur id concedere non ſubſtituto Vicario de quo mentionem non habent, vt id magis conceſſuri eſſent ſubſtituto Vice-curato idoneo, pro caſibus fortuitis occurrentibus.

Obiicies quod dicit Barboſa *de poteſt. Epiſc. p. 3. allegat. 53.* quamuis Parochialis tribus aut quatuor milliaribus tantum diſtet à ciuitate non habebitur reſidens manendo in ciuitate,

& tantum Dominicis ac Feſtiuis diebus ad Parochiam accedens, vt deciſum refert Garcia per D. Cardinales Concilij interpretes. Reſp. nec nos hic admittere diſtantiam trium aut quatuor milliarium, ſed minorem. Objicit Baſæus verbo *reſidentiæ* contra Beiam & Bonacinam, acceſſum iſtum eſſe magis viſitationem quàm reſidentiam. Reſpondetur eſſe vtrumque, eſt enim viſitatio quâ inſpicit & conſiderat ſi rectè agantur cuncta circa oues, & eſt rurſus reſidentia in quantum commoratur tantum intra limites Parochiæ quantum neceſſe eſt in minoribus Parochiis ad oues ſuas agnoſcendas, ad ſacrificium pro his offerendum, ad inſtruendum inter Miſſarum ſolemnia & alia munera Paſtoralia obeunda: quæ in hujuſmodi locis non requirunt ita aſſiduam ac fixam Paſtoris præſentiam, ne detrimentum grex patiatur, aut aliquâ ſui parte vaſtetur defectu inſtructionis aut adminiſtrationis Sacramentorum. Vnde ſicut in Concilio Tridentino *ſeſſ.23.cap.1.de Reformat.* quod eſt de reſidentia dicitur, qui aliquantiſper tantum abſunt, ex veterum canonum ſententia non videntur abeſſe, quia ſtatim reverſuri ſunt: ſic non videntur abeſſe, qui tam parum diſtant à Parochia, vt in ea ſtatim adeſſe poſſint, ſi vrgeat neceſſitas aliqua quæ eorum præſentiam requirat. Sunt enim iſta moraliter intelligenda, nec in rigore verborum, & Bonacina vbi ſupra, abſurdum putat, curatum non cenſeri reſidere, ſi habitet in vrbe in qua ſita eſt Parochia, & ſi extra limites Parochiæ domicilium habeat ordinarium. Idem quoque eadem diſputatione *puncto* 5. putat excuſari poſſe Cardinales qui Romæ eliguntur ad Epiſcopatum Albanenſem, vel Tuſculanum, vel Oſtienſem, vel ſimiles. Cum enim ab Epiſcopatibus parum diſtent, & non ſolum per Vicarios ſed quandoque per ſeipſos negotiis propriæ Diœceſis operam nauent, illamque aliquando viſitent, ipſorum abſentia non reputatur abſentia, ſaltem adeo pernitioſa vt illis in Curiâ Romanâ commorari non liceat. Citatque pro hac ſententia Vaſquez, Layman. Sotum & alios contra Sanctorellum. Idem ſentit Ambroſius Gauffrius in *Synopſi decretalium* ad titulum *de Clericis non reſidentibus*. Vbi poſt Oſtienſem & Panormitanum jus veniam facere aſſiduitatis & reſidentiæ ſex Epiſcopis qui ſummo Pontifici ſolent aſſiſtere, aſſerit.

8. *Propoſitio.* Poſſunt ſuperiores ob graues aliquas cauſas diſpenſare paſtores inferiores de reſidentia. Probatur ex Concilio Tridentino loco citato in quo afferuntur iſtæ cauſæ. *Nam tum Chriſtiana charitas vrgens neceſſitas, debita*

obedientia, ac euidens Eccleſiæ vel reipublicæ vtilitas aliquos nonnunquam abeſſe poſtulent & exigant, decernit eadem Sacroſancta Synodus, has legitimæ abſentiæ cauſas à Beatiſſimo Rom. Pontifice aut à Metropolitano, &c. in ſcriptis eſſe approbandas, &c. vbi quatuor cauſas non reſidendi affert quæ totidem cauſæ ſunt diſpenſandi Epiſcopos à reſidentia. De Curatis verò ſubjungit idem Concilium. *Diſcedendi autem licentiam in ſcriptis gratiſque concedendam vltra bimeſtre tempus niſi ex graui cauſâ non obtineant.*

Probatur ex Diuo Thoma 2.2. q.185. art.5. vbi abſoluit ſi ſubditorum ſaluti poſſit ſufficienter in abſentiâ paſtoris per alium prouideri: tunc licet paſtori vel propter aliquod Eccleſiæ commodum, vel propter perſonæ periculum corporaliter gregem deſerere, &c.

Probatur ex Suario *de Legibus lib. 2. cap.* 14. ubi defendit poſſe humanâ poteſtate Papæ Epiſcopum diſpenſare de reſidentiâ prouidendo ejus Eccleſiæ alio modo & onus illius in ſe ſuſcipiendo ex rationabili causâ. Et inde Conſequenter ſic vt proprius Epiſcopus liberetur perſonali obligatione.

Probatur inſuper exemplis aliquarum diſpenſationum, quæ ſunt inter declarationes Cardinalium adjunctas capiti primo de reformatione *ſeſſ.* 23. Concilij Tridentini, ex vltimâ recognitione Gallemart. Vbi inter cætera refertur, parochum non habentem commodam habitationem in parochiâ fuiſſe diſpenſatum vt degere poſſit in loco vicino. Additurque inter cauſas excuſantes à reſidentia connumerari infirmitatem incurabilem, aëriſque intemperiem certo anni tempore.

Objicies inter eaſdem declarationes habere licentiam obtentam ab Epiſcopo de non reſidendo, non excuſare à reſidentia, cum eam Epiſcopus concedere non poſſit. Reſpondetur declarationem hanc intelligendam eſſe de licentia conceſsâ ſine cauſa ſufficienti.

9. *Propoſitio.* Etſi Epiſcopus per trimeſtre non reſideat abſque cauſa & Curatus per bimeſtre, attamen non peccat. Quia Concilium Tridentinum conceſſit iſtud ſpatium Epiſcopis ac Curatis ad relaxandum animum. Sic Barboſa *in Concil. Trid. ſeſſ.* 23. *c.* 1, *n.* 16. & Sanctarellus *variarum reſol. q.* 4. *n.* 5. relati à Diana *parte* 9. *tract.* 6. *reſolut.* 22. quorum ſententiis ipſe adhæret contra Texedam in Theol. Morali, *tom.* 1. *lib.* 2. *controverſia* 10. *num.* 22. qui hanc licentiam tantum inſeruire Epiſcopis cenſuit ad non amittendos fru-

ctus beneficij pro illo tempore abſentiæ. Quia cum reſidentia ſit de iure diuino naturali, non potuit Concilium in eâ diſpenſare ad trimeſtrê aut bimeſtre. Sed ad Texedam reſponderi poteſt ſatis patere ex contextu verborum Concilij mentem fuiſſe quod abſque peccato abeſſe poſſent hoc temporis ſpatio: aliàs ſiquidem peccatum illorum conſentiret Concilium ac illud approbaret. Quod ſentire nefas eſt. Potuit autem Concilium ſaltem ius diuinum & naturale interpretando hoc ſpatium abſentiæ indulgere.

10. *Propoſitio.* Poteſt Epiſcopus trimeſtre vnius anni continuare cum trimeſtri alterius anni, ſicque abeſſe per ſex menſes quod itidem de Curato reſpectu bimeſtri admitti poteſt. Sic Diana loco citato. An verò ſic poſſent plura trimeſtria ſimul iungi, non facile aſſererem, quia longior abſentia plus gregi affert detrimenti.

11. *Propoſitio.* Fieri poteſt vt aliquis parochus non teneatur iure diuino habitare aſſiduè intra limites parochiæ, qui tamen iure humano, puta id expreſsè decernente Epiſcopo, tenebitur. An autem expediat ita omnes arctare, iudicandum erit ex fructu quem affert in parochia parochus, & ex detrimento ſi quod accidat ex habitatione non ita aſſiduâ. Peccatum enim non reſidentiæ aſſiduæ petitur ex detrimento quod per illum gregi infertur ſecundum Caietanum in *ſummula*, verbo beneficium. Itaut propter paruitatem damni ſit tantum veniale. Fieri autem poteſt ut certus parochus vtilior ſit gregi, etſi non ita affixus ſit loco parochiæ, quam plures alij, vt experientia ita prodit.

Cætera breuius perſtringemus ne moles huius libri excreſcat. Ac primo quod ſpectat ad regimen curæ paſtoralis rectè advertit Ludouicus Beia, part. 2. *de irregularitate & abſol. ab ea, caſu 6.* Parochum ſi ſciat aliquem furem velle furari non peccare contra legem iuſtitiæ aut eſſe reſtitutioni obnoxium ſi id non impediat vel prohibeat, cum ex officio illi non incumbat cura boni temporalis publici aut priuati, ſed cura animarum: nec eſt miniſter ad iuſtitiæ vindictam, ſed ad ſpiritualis ſalutis acquiſitionem, agereque debeat pro deducendis ouibus ad cœlum, quarum eſt paſtor, idque prædicando ac Sacramenta adminiſtrando, non autem accuſando aut denuntiando. Ex qua doctrina collige zelum quorumdam curatorum qui procurant accuſari coram iudicibus ac etiam incarcerari quoſdam parochianos vitæ improbæ vt emendentur, eſſe ſupra obligationem Curatorum qui non habent forum externum. Tenentur enim conſulere eorum animabus per

Officium Curati.

doctrinam, quando laborant, ignorantia eorum quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem & per adminiſtrationem Sacramentorum quando illa petunt, nec tenentur ex officio ad impedienda omnia mala ſuorum ſubditorum, ſed illa ſolum quæ proveniunt aut ab errore aut à carentiâ Sacramentorum, tenetur enim ex officio tantum docere & Sacramenta miniſtrare, & exemplo paſcere, vt habetur Concilio Tridentino, *ſeſſ.* 23. *cap.* 1. Poſſeuinus tamen de *officio Curati, cap.* 12. *num.* 59. docet illum teneri non tamen ex iuſtitia, ſed ex charitate arctius quam alij ad habendam curam miſerabilium perſonarum ac pauperum, adhibita moderatione tali, vt non veniat in ſuſpicionem contra caſtitatem, dum mulierum aut puellarum pauperum negotia promouebit.

Matrimonium tantiſper poterit differre; tantum donec contrahentes addiſcant magis doctrinam Chriſtianam, non tamen impedire poterit, cum pertineat ad ſummum Pontificem Matrimonio impedimenta conſtituere non Parocho. Ioan. Sanchius *diſp. ſelectarum* §. 8. *n.* 9.

Non poteſt dare poteſtatem abſoluendi Sacerdoti non approbato ab ordinario, juxta Decretum Concilij Tridentini, *ſeſſ.* 25. *cap.* 15. quia Eccleſia poteſt limitare juriſdictiones Paſtorum ordinariorum; ac cum debeat ouium vtilitatem ac ſalutem procurare, exponit eos ruinæ ſpirituali, dum in Sacramento pœnitentiæ priuantur remiſſione peccatorum ac gratia ſanctificante. Nec vellent Parochiani tali Confeſſario peccata detegere ſi ſcirent tam mancam eſſe ejus juriſdictionem: adeóque peccant Parochus, & Confeſſarius ſic abſoluens cum defectu approbationis & conſequenter juriſdictionis. Nec excuſantur propter opinionem paucorum quorumdam contra ſentientium, quia agitur de re neceſſariâ & eſſentiali in Sacramento, in quâ non licet recedere à magis vera & probabili ſententiâ, juxta dicta ſuperius, *parte* 1. *quæſtio.* 13.

Monet Poſſeuinus cap. 2. *de officio Curati*, Curatum toties teneri ad Miſſam celebrandam, quoties tenetur illam populus audire. Non tamen ſemper obligari curatum ſub mortali illam Miſſam populo applicare, quia de ea obligatione non conſtat: & aliud eſt celebrare, vt populus audiat & vt pro populo applicetur, & unum non infertur ex alio. Quoties autem applicare debeat populo id relinquendum eſſe prudentis judicio: plures enim applicare debebit ſi beneficium ſit pinguius. Non deſunt tamen authores qui liberant ab omni obligatione applicandi Sacrificium pro populo: itant etiam

poſſit, eleemoſynam conſuetam ſeu ſalarium accipere: & ſi optimè facturi ſint ſi ab hoc abſtineant, ut ſuſpicionem turpis lucri effugiant. Ratio eſt quia jura juribus expedit concordare, nec noua obligatio inducenda eſt, niſi de eâ manifeſtè conſtet. At non conſtat de iſta obligatione ad applicandum. Ita Illuminatus Moronus *reſponſ.* 93. & apud eum Bonacina *de Sacram.diſp.*4.*q.vlt.part.*7. & apud ipſum Vaſquez 3.*p.diſp.* 234. *art.* 6. *cap.* 6. prior tamen ſententia Poſſeuini æquior eſt.

Cap. 3. Idem notat diſputatum fuiſſe in Concilio Tridentino an munus prædicandi deberet curatis injungi, ſed à determinatione Concilium ſuperſediſſe. Monuiſſe tamen *ſeſſ.* 4.*cap.*7.*de reformatione*, vt Parochi exponerent eloquia ſacra & in lege Domini populum erudire ſtuderent. Ad quos vult illos eſſe obligatos Toletus, ſufficere tamen ſi faciant per alios. Excuſant tamen alij cum per ſe non poſſunt, nec habent redditus ſufficientes. Quòd autem plures non poſſunt advertto Papirium Maſſonum in hiſtoria Regum Galliæ, id attribuiſſe Mendicantibus, qui cùm onus curatorum ſuſcepiſſent, deſierunt ipſi ſtudere concionibus elaborandis & ad populum habendis. Sed hoc per tranſennam dictum ſit. Cæterùm inter prædicandum neminem privatim lædere debent; & magis cum brevitate & facilitate ſermonis quàm declamatorio modo populum erudire. Nec tenentur contra peccata ſuorum prædicare, ſi nulla ſit ſpes emendationis, nec ea docere quæ populus ſcire non tenetur, niſi ſint in damnum tertij. Nec debet admonere de peccatis niſi certò ſciat eſſe peccata mortalia, non de his quæ ſunt ſub variis opinionibus; niſi admoneat certa pro certis, dubia pro dubiis. Redarguere autem peccata quæ non ſunt communia, ſed in vno dumtaxat aut altero reperiuntur, imprudentiæ eſt ſæpe, cum non ſit ſpes emendationis, & prudentius privatim monerentur.

Cap. 4. docet teneri curatum inſtruere ſuos in doctrinâ Chriſtianâ, per quam intelliguntur rudimenta fidei, quæ ſunt Symbolum Apoſtolorum, decem præcepta & oratio Dominica, quæ ſcire neceſſe eſt, cùm reliqua ſint tantum ad bene eſſe. Si quis autem tam hebes ſit, vt non poſſit omnes articulos capere, ſufficit ſi capiat aliquos clariores, reliquos credat vt Eccleſia credit. Eſt autem opinio probabilis quod quis non teneatur ea omnia ſcire memoriter, ſed eorum ſubſtantiam. Ita Azorius *inſtit.*1.*p.l.*8.*c.*7.*q.*5.*&* 6. quamvis Navarr. velit eſſe obligationem ſub veniali, *in Manuali cap.* 11. Debet

bet autem eniti vt nullus adultus ignoret quid ſit Ieſus-Chriſtus & vt nullus dicat tres eſſe Deos, ſicut ſolent plerique reſpondere.

Parochus ſi vocetur ad mulieres grauidas non impiger eſſe debet, quia ſæpe citius extinguntur, abſque Sacramentis. Dubium autem eſt de fœtu. Conſuluit ea de re Poſſeuinus peritos Medicos qui putant eum ſæpe viuere vna horâ poſt extinctam matrem. Conſuluit antiquas obſtetrices, quæ cenſuerunt fœtum extingui ſimul cum matre vel paulò ante aut paulò poſt *de offic. Curati c. 6.* dub. Monere poteſt curatus vt aperiatur latus matris demortuæ vt extrahatur infans & baptizetur. Sed ſæpe deſunt periti Chirurgi, & præ mœrore abeſt ſapientia & conſilium.

Tempus peſtis. Dubitatur tempore peſtis an teneatur adminiſtrare Sacramenta Euchariſtiæ & Extremæ-vnctionis, quia qui ſani erunt nollent amplius cum ipſo conuerſari ſi iret ad infirmos peſte, certum eſt poſſe per alios ſi inueniantur qui hæc Sacramenta velint miniſtrare iis qui ea expetunt. An vero per ſeipſum teneatur deficientibus aliis qui miniſtrent. Certum eſt teneri iis adminiſtrare qui ſunt in peccato mortali, *bonus enim Paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis.* Ioan. 10. Attamen multis viſum eſt, ſi Paſtor probabiliter timeret periculum mortis ex infectione peſtilentium, excuſari ſi integram Confeſſionem non exciperet, ſicut ipſe pœnitens excuſaretur ab integrâ Confeſſione, quando ex illa ſibi timeret damnum notabile, quod ſibi iniuſtè à Confeſſario inferendum eſſet. Quod noto, ait Chapeauilla, *de Sacramento pœnitentiæ q. 26.* in ſolamen Paſtorum & eorum qui necdum tantâ ardent charitate vt periculum vitæ corporalis pro maiori quiete ſpirituali proximi adire audeant. De Euchariſtiâ, negant Rodriguez *p. 1. c. 77.* cum Tabiena obligationem eſſe cum periculo vitæ: aſſerunt. Suarez de *pœnit. diſp.* 44. *ſect.* 3. & Poſſeuinus de *officio Curati c.* 8. *n.* 34. eſtque pro animâ Curati tutior hæc ſententia quicquid ſit de eius corpore, etiam ſi peſte infectus haberet votum Euchariſtiæ, quod illi ſatis eſſet ſi Paſtor deeſſet.

De extremâ-vnctione non videtur magis obligari Paſtor ad adminiſtrandam, quam Parrochianus ad recipiendam. Poſtquam abſolutus eſt, hocque probabiliſſimum aſſerit Diana *p. 3. tract. 4. reſolut.* 174. poſt Villalobos & Molpheſium. Licet aliquid id dicant falſum & impium.

Quid ſi ingruant hoſtes an poterit fugere Paſtor vt vitæ conſulat? minimè. Quia tunc multi confugiunt ad Eccle-

ſiam Sacramenta petentes, ut multis explicat De Auguſtinus *epiſt.* 180. at non cogitamus cum ad iſtorum periculorum pervenitur extrema, nec eſt ulla poteſtas fugiendi, quantus in Eccleſiâ fieri ſoleat ab utroque ſexu atque ab omni ætate concurſus, aliis baptiſmum flagitantibus, aliis reconciliationem, aliis etiam pœnitentiæ ipſius actionem? *Vbi ſi miniſtri deſint quantum exitium ſequitur eos, qui de iſto ſæculo vel non generati exeunt vel ligati, &c.* & Nicolaus Papa in *c. ſciſcitaris 7. q. 1. ſi perniciosum eſt, nautam, in tranquillitate navem deſerere, quanto magis in fluctibus*

Dubitatur an Parochus teneatur ſequi uſum ſui prædeceſſoris. Reſpondet illuminatus Moronus Conſultor S. Inquiſitionis, in reſponſis ad centum quæſita reſponſo 94. ex eo quod ab immediato prædeceſſore aut ab omnibus aliis aliquid ſit præſtitum non poſſe ex hoc colligi quod ſit inducta obligatio, quia nemo poteſt ſuâ auctoritate alium obligare niſi habeat ius id faciendi, nec Parochus poteſt ſe ſolo imponere onus ſuo beneficio reſpectu ſucceſſorum propria authoritate, ex facto enim alieno nemo obligatur, & obligatio ſine claris probationibus non eſt inducenda; excipe tamen ab hac regula fundationes pias, & quæ fieri ſolent ex conſuetudine vniuerſali Diœceſis, & quæ ſcandalum inferrent ſi non obſeruarentur. *Cautio. Curati.*

An poſſit Curatus vti veteri oleo & Chriſmate illo anno non benedicto? extat præceptum de Chriſmate veteri comburendo, & nouo adhibendo de Conſecratione diſt. 3. c. litteris. De oleo vero non extat præceptum in iure. Vnde quidam reformidant lethalis culpæ damnare non adhibentem nouum oleum, ſi fiat ſine ſcandalo & contemptu. Cenſet etiam Layman probabile eſſe vnctionem infirmi renouandam non fore ſi per errorem cum Chriſmate facta fuiſſet, ſed rem Deo eſſe commendandam. *Ita in Theolog. Morali l. 5. Tract. 8. c. 2.* Seruanda tamen conſuetudo, & præcepta ritualis propriæ Diœceſis quod Curatus debet computare pro vtiliori ac doctiori libro, quem poſſit nanciſci ad muneris ſui exercitium, illiuſque præceptionibus quantũ poterit in omnibus ſe conformare ad vitanda multa peccata, tenetur enim obedire Epiſcopo. Vnde & præter illa omnia quæ continentur in rituali, ſi mandat Epiſcopus aliqua denuntiari, tenetur ſub mortali obedire. Docet Poſſeuinus de *offic. Curati cap. 2. num. 31.*

Quid ſi eſt in peccato mortali cum petitur ab eo Sacramentum? non poteſt conferre niſi prius confiteatur ipſi

aut ſaltem comteratur verâ contritione. Nec poteſt celebrare ſi adſit copia Confeſſarij ſine peccato mortali. Cenſetur autem non adeſſe ſi longius diſtat & inſtante neceſſitate ſacrificandi gravis, & vera adſit incommoditas adeundi Confeſſarium ex pluvia, nive, diſcurſione hoſtiũ, ac ſimilibus cauſis. Sufficit enim tunc ut conteratur. Toties autem peccat, quoties in peccato mortali adminiſtrat Sacramentum, juxta quod dicit D. Auguſt. l. 2. contra epiſt. Permeniani cap. 10. *Omnia Sacramenta cùm obſint indignè tractantibus, proſunt tamen per eos dignè ſumentibus.* Excipit Vaſquez in 3. parte, tom. 2. diſp. 136. cap. 3. adminiſtrationem Euchariſtiæ, quia non conficitur tunc cum adminiſtratur, quia non conſiſtit in uſu & actione ſola, ut ſupra dictum eſt *in examine Sacerdotum.*

Quid ſi eſt in peccato mortali, qui petit Sacramenta? Dubium non eſt de Sacramentis mortuorum Baptiſmo & Pœnitentia, quæ exiſtentibus in peccatis adminiſtrantur, ſi habeant cæteras diſpoſitiones. Sed dubium eſt de aliis. Ac primò de Euchariſtia hæc regula ſervari debet, ut peccatori petenti in publico non denegetur, ſicut nec Chriſtus Judæ denegavit, petenti autem in occulto denegari poteſt & debet, quia tunc non ſubeſt periculum infamiæ, ſicut quando petit in publico. Atque idem judicium eſt de Confirmatione & Extrema unctione. De Matrimonio verò, ſpeciale eſt quod Parochus non ſit Miniſter, ſed tantum teſtis aſſiſtens, unde multi docent eum poſſe aſſiſtere Matrimonio publici etiam peccatoris, modo non ſit excommunicatus, nominatim denunciatus, aut notorius percuſſor Clerici. Ita Præpoſitus *in 3. p. quæſt. 7.* de impedimentis Matrimonij *dubio 24.* & Layman *tom. 1. l. 5. tract. 10. p. 2. c. 4.* quos refert & ſequitur Card. de Lugo de Sacramentis in genere *diſp. 8. ſect. 19.* quia cum Parochus ſit Miniſter publicus non debet negare ſuam aſſiſtentiam: ſicut nec Notarius alicui volenti legitimum contractum inire, licet ex prava intentione: nec mulier debitum negare viro petenti poſt votum caſtitatis. Deberet autem ex charitatis lege monere & removere ab indigna Sacramenti perceptione, volentibus autem ſic contrahere & inſtantibus ad hoc aſſiſtentiam debitam ſubtrahere non poſſet. Quia hæc Sacramenta tempore & loco ſunt paſcua debita ovibus à Paſtoribus & Parochis. Si tamen poſſet probari impedimentum occultum, non deberet Parochus aſſiſtere etiamſi unico teſte probaretur. Vide Thomam Sanchez de *Matrim. l. 3. diſp. 15. num. 13.*

Ordinatio. Aliter dicendum eſt de ordinatione quam Prælatus ex jure

recuſare poteſt indigo, ſive in occulto, ſive in publico petat, atque ad hoc inquirere poteſt in vitam & mores ordinandi, ut indignum repellat etiam cum infamiâ. Quod ſibi ipſi debet imputare, quod ſeſe ingerat, & velit non vocatus; ſumere ſibi honorem, ad quem ex ſe jus non habet. Nec collatio ordinis eſt verus actus paſcendi, ſed eſt actio juridica principis ad quam pertinet pro publica utilitate conſtituere miniſtros idoneos. Excipiendus tamen ille, qui haberet beneficium requirens, ordinem, qui non haberet repelli ob defectum occultum, ſi plublice peteret juxta reſponſum Alexandri III. *de temporibus ordinat. cap. ex tenore*, juncta gloſſa ad illud reſponſum Alexandri datum Archiepiſcopo Turonenſi.

Quæ diſpoſitio requiratur in eo qui ſuſcipere debet Extremam Vnctionem cum confiteri nō poteſt. Debet tunc Curatus inducere ad actum contritionis maiorem quem poteſt. Quid ſi nihil audit nec exhibet ſigna contritionis? Nec ſic neganda erit Extrema Vnctio ſi petierit antea vel ſi Chriſtianè vixerit. In hanc autem ſententiam adducor, quod forma iſtius Sacramenti ſit deprecatoria: & præſumi ſoleat bonus qui non probatur malus. Quod etiam aſſerit Marratius *de Extremâ Vnct. diſp. 9. ſect. 2.* de eo qui in amentiam cecidiſſet.

Quoad tertium caput principale quæſtionis, quomodo Paſtor exibit è Paſtorali regimine, an per dimiſſionem, an per reſignationem, an per mortem quæ divinam quamdam revocationem continet, non eſt leviter conſiderandum. Multos vexat tentatio quædam mutationis ſtatus & inconſtantiæ, cui cedentes tentationi dimittunt beneficia intempeſtivè, inciduntque in manus de quibus non poſſunt poſtea ſurgere, quibus dicas iſtud propheticum Zachar. 11. *O Paſtor, ô idolum derelinquens gregem tuum.* Lepidè Abbas quidam dicebat ſe per viginti annos didiciſſe cum multo labore duas primas litteras alphabeti A. B. ſibi totidem opus eſſe ad diſcendas duas ſequentes litteras C. D. ut temerè non cederet. Hinc porro lites pro regreſſu ad beneficium & aliquando mœror per reliquam vitam, quem aliquibus otium infert, cui nunquam poſſunt aſſuefieri. Si beneficium crux eſt, in eâ perſeverandum quantum vires poſſunt, & quamdiu utiliter agis, nec ex eâ deſcendendum niſi deponaris. Aureola quædam dabitur bonis Paſtoribus tamquam Doctoribus gregum ſuorum ſi perſeverantes, & vigilantes inventi fuerint, cum Dominus in horâ mortis advenerit. Alios verò immoderatus amor nepotum, id eſt, caro & ſanguis ſui juris eſſe non ſinit, quibus ne aliquando fœliciter cedis, talis reſignatio cum conſan- *Exitus à cura Paſtor.*

guinei ſtudioſi extiterint, ſic non rarò in perniciem Eccleſiarum, quibus inepti perficiuntur, neglectis aliis virtute & prudentiâ maiori pollentibus. Innocentius exeune ex cura Paſtorali. qui cum ſibi vires imminui videat ob ſenectutem, aut ob infirmitatem corporis, ſucceſſorem probum ſibi deligunt. Qui etiam ſi id faciant penſione retenta, cum reliquum ſufficit ſuſtentationi ſucceſſoris, non eſt quod vituperentur, cum ob id inſtitutæ ſint primô penſiones. Modo tamen ſummus Pontifex eam ratam habeat, quia cum ſit diminutio beneficij ſine illius authoritate non valet. Qui etiam non tenebitur reſtituere fructus penſionis ſi aliquando breuiarium non explcat, vbi Bulla Pij V. obligantis penſionarios ad recitandas horas, non eſt recepta, ſicut in Gallia non eſt.

Quantum autem metuere debent Rectores Eccleſiarum indignum ſucceſſorem ſibi ſubrogare atque ad hoc cooperari, prodit ſatis exemplum D. Auguſtini, qui cum quendam Antonium iuuenem presbyterum promouiſſet in Epiſcopum apud Fuſſalenſes quos à ſuo Epiſcopatu diſtraxerat, audiretque eum populos iſtos ab Eccleſia Catholica dimouere ad Donatiſtarum partem. *Me*, inquit Epiſtol. 292. ad Celeſtinum Papam, *tantus mœror excruciat, vt ab officio cogitem gerendi Epiſcopatum abſcedere, ſi per eum, cuius Epiſcopatui per ignorantiam ſuffragatus ſum vaſtari Eccleſiam Dei conſpexero, &c. Iudicabo meipſum* 1. Cor. 11. *vt parcat mihi qui iudicaturus eſt viuos & mortuos.*

Quæritur decimo octauo de examine Doctorum.

Quæſitum hoc latius patet quàm prima ſpecie appareat, ſunt enim multi docti & Doctores, quidam litterati tantum, alii inſuper & bullati iique in variis facultatibus, de quibus, ne de aliis tractantes noſmetipſos prætermiſiſſe videamur, aliqua dubia vacat diſſoluere.

1. Primo autem circa homines huiuſmodi, anxius fuit quidam etſi non minoris ſcientiæ & ingenij quam alij, an ad Doctoratum deberet adſpirare, credens ſe non eſſe adeo idoneũ & ſatis magnæ capacitatis. Cui reſponſum eſt, quoniam in illa facultate, ſatis exactè tentarentur vires & ſtudia candidatorum priuſquàm admittantur, poſſe tuta conſcientia eorum Iudicio ſtare, vt ſi ab iis poſt examen admitteretur, ad lauream pergeret.

Dubium hoc ſatis rationabile, quo vtinam plures vexarentur, excitat Card. Caietanus *in ſummula peccatorum*, verbo *Doctor*, vbi ait Doctorem fieri, aut facere inſufficientem noto-

biliter peccatum eſt, quia actus voluntarius caret debita ſibi materia & quia iniuria per hoc fit omnibus quibus ille propter Doctoratum præponitur, & quoad honorem & quoad locum. Ex his tamen quia notabiliter alij non læduntur (non multum enim homines videntur æſtimare hoc) non video peccatum mortale. Sed grauis materia videtur peccatum mortale ſi de Medicinæ, aut Theologiæ Doctoratu ſit ſermo: quia eſt factum perniciosum quantum eſt de ſe. Quoniam eo ipſo quod aliquis conſtituit aliquem Doctorem in Medicina, approbat & præponit illum vniuerſo mundo in Medicum. Doctorare enim eſt approbare publicè ſcientiam in illa facultate, ac per hoc mendacium perniciosum facto committit exponendo periculo vitæ corporalis omnes recurrentes ad illum ignorantem, & ſimile eſt de Doctore in Theologia, qui eſt velut Medicus animarum, & ſic non ſolum populares, ſed etiam Presbyteri habentes curam animarum confidunt de ſcientia illius Magiſtri, & inde deciduntur erroneè caſus conſcientiæ, inde docentur falſa & dicunt pro auctoritate, Magiſter in Theologia dixit, &c.

Doctorare quid.

De Doctoratu verò in iure, raro videtur periculum, quia niſi aliter ſciatur eſſe doctus non facilè credit quis illi ſuam cauſam, Medicum autem propter ingentem ſanitatis ſpem ægrotus ſtatim rogat.

Suffragatur huic ſententiæ Nauarrus *in Manuali*, *cap.* 25. *num.* 55. Dicendum quod peccat mortaliter primo qui errat aliquo ex quindecim modis relatis ab Aluaro Pelagio *de planctu Eccleſiæ, lib.* 2. quorum vnus eſt petere aut accipere lauream Theologiæ, aut Canonum quam non meretur. Et qui licet ſit idoneus, tamen principaliter petit illam propter honorem & vtilitatem propriam ſecundum S. Antoninum. Quod non probamus poſt Syluestrum verbo *Doctor*.

Quid vero cenſendum ſit de Doctore ſi doceat ſcripturam ſacram in ſtatu peccati mortalis, quia eadem ratio eſt de prædicatore, dictum eſt in *ſupplemento* 3. *Theologia Affectiua cap.* 2. *abſu* 12.

de Ancona.

Auguſtinus de Ancona mouet aliquot dubia de Doctoribus maximè in Theologia, in quorum reſolutione patere poterit in quibus maximè deuiant à recto tramite. Quærit 1. *in ſumma*, 108. An digne Magiſtrati in Theologia teneantur ſcire humanas ſcientias, ad quod affirmatiuè reſpondet, quia ad Magiſterium diuinæ ſcripturæ aſſumptus tenetur ipſam declarare intelligibiliter, docere eloquenter & contra impugnantes defendere fideliter, ad quæ tria plurimum valent humanæ ſcientiæ.

Quærit ſecundo art. 2. An dignus Magiſter in Theologia teneatur ſcire omnium gentium linguas. Ad quod reſpondetur non teneri ex neceſſitate, ſed teneri ex congruitate propter infidelium conuerſionem, ſcripturæ ſacræ pleniorem intellectionem & propter docentis fructificationem, Doctor enim efficitur vniuerſalis ſcientiæ quæ omnibus eſt communicata. Ex qua congruitate prouidè ordinatum eſt *extra.* de Mag. per conſtitutionem Clementis, vt pariſiis, Oxoniæ, Bononiæ, Salmanticæ & in Ro. curia teneantur aliqui habentes Græcæ, Hebraïcæ, Arabicæ, Chaldaïcæ & linguarum notitiam per quos alij inſtructi in huiuſmodi linguis fructum ſperatum poſſint Deo autore producere.

Quærit art. 3. An etiam teneatur dignus Magiſter in Theologia ſcire Ius Canonicum. Cui affirmativè reſpondet quia eadem quæ tractantur in Iure Canonico & recipiuntur, vel rejiciuntur, etiam in Theologia tractantur, recipiuntur & rejiciuntur, licet diuerſus ſit modus ſciendi & conſiderandi in vtraque ſcientia, vt inter cætera quod ad Theologos res magis determinantur vniuerſaliter & in foro conſcientiæ in quo agitur cauſa inter hominem & Deum. A Canoniſtis verò magis particulariter applicando ad particularia negotia in foro exterioris Iudicij in quo agitur cauſa inter hominem & hominem. Et quia ſermones vniuerſales in materia morali parum ſunt vtiles, vt dicitur 1. *Ethic.* ideo puto quod prouida ordinatio eſſet vt dignus Magiſtrari in Theologia poſt lecturam Magiſtri Sententiarium libri, teneretur legere librum Decretorum, quatenus magis tritus & expertus aſſumeretur in his quæ ſunt neceſſaria ad conſulendum ſaluti animarum fidelium. Hæc ille. Propter quod ſtatutum eſt Facultatis Pariſienſis in viridi adhuc obſervantia, vt Baccalaurei admittendi ad primam licentiam interrogentur etiam de Conciliis quæ ſunt fontes Decretorum. Hinc porro diſces, ſi dixit Nauarrus vbi ſupra, rara itaque auis eſt in terra perfectus Canoniſta, & ſi vtrique foro perneceſſarius, quid de Theologo cenſendum ſit.

Difficilior eſt de cenſurâ librorum quæſtio quo pacto ſe immundus à peccato in hoc iudicio ſeruabit.

Reſpondetur adhibendas eſſe aliquas regulas in hoc iudicio. Prima eſt. *Alienorum operum cenſores liberi turbidis motibus ſunto*, ac affectibus odij præſertim aut inuidiæ. Facile enim intellectus per voluntatem inclinatur, nihilque procliuius eſt quam vt voluntas intellectum deprauet. Vnde omnes ferè contentiones omneſque hæreſes ac fidei lacerationes ex eo

ſolitè profluere tradit D. Hilarius initio l. 10. de *Trinitate*. Non eſt ambiguum, inquit, omnem humani eloquij ſermonem contradictioni obnoxium ſemper fuiſſe, quia diſſentientibus voluntatem motibus diſſentiens quoque ſit animorum iudicium, *&c.* immoderata enim eſt omnis ſuſceptarum voluntatum pertinacia & indeflexo motu aduerſandi ſtudium perſiſtit, vbi non rationi voluntas ſubjicitur, nec ſtudium doctrinæ impenditur, *ſed his quæ volumus rationem conquirimus, & his quæ ſtudemus doctrinam coaptamus*, & D. Chryſoſt. hom. 14. in epiſt. ad *Epheſios*. Diſceptantes habent inimicitias, non iudicantes veritatem. Et quomodo ſi ſit amicitia, etiam falſa videntur vera, alia eſt mens, aliud iudicium, non ex æquo audiens, ſed cum magnâ inclinatione & in alteram partem propenſione. *Quemodo enim in libra plumbum additum totum trahit, ita etiam hic pondus inimicitiarum cum ſit plumbo grauius*. Legendus D. Thomas q. 5. *Prologi* ſuper ſententias ad *Hannibaldum*, vbi docet quo pacto diuerſitas voluntatum inducat diuerſitatem opinionum.

2. Regula *lente feſtinanto*. Præcipitationem auerſantur ne volentes quidem ad confligendum veniunto. Hinc Zozimus epiſt. 4. Tolerabilius eſt enim innocentem quemdam tardius inueniri, quam cito pro nocente damnari, & Gerſon in proteſtatione quadam facta pariſiis pro excluſione ſchiſmatis, teſtatur quandoque in vnius dicti Theologici diſcuſſione, priuſquam ad cenſuram veniretur, impenſum tempus ſolidi anni quandoque biennij, aliquando vero poſt longam conſultationem & comperendinationem nihil fuiſſe concluſum. Legendus Maior in 2. diſt. 2. qu. 8.

3. Regula *inauditum neminem damnanto. Damnationis cauſam ne celanto, purgationis tempus ac facultatem concedunto*. Siquidem ſumma iniuſtitia eſt damnare aliquem inauditum ſi audiri poſſit. Hoc omnibus repugnat iuribus. Proinde determinatè authori indicandum eſt quid in libro eius improbetur in ſpecie, tempus quoque ac facultatem ad purgationem concedere, oportet ſicut fit in ſecularibus iudiciis ex legum præſcripto: perinde enim eſſet ac indicta cauſa & inauditum damnare. Sic actum eſt cum Baio cui exhibitæ ſunt propoſitiones 79. ſic cum Luthero ex cuius libris excerpti primum ſunt articuli 41. ſub Leone, ſic in Concilio Conſtantienſi ex libris Wicleffi articuli 45. ex libris Huſſi articul. 30. quorum fecerunt eo copiam defenſionis non denegare vt defectus hic diuini humaníque iuris confuſio ſit.

4. Regula, *iuſti nimium ne ſunto, ſeueritatem benignitate*

coniunctio quantum licuerit. Non enim debent Cenſores eſſe nimium iuſti in configẽdis aliorum defectibus, qui enim hoc faciunt cum tribulis ſimul & triticum euellunt. Circa iam conuictas hæreſes alia ratio eſt, nam earum fraus non ſinit vt qua ſimplicitate Catholicorum dicta agnoſcimus ſana, ſimiliter cum eis agamus, & obtinere debet regula iuris in 6. *cum ſunt partium iura obſcura reo potius fauendum eſt*.

5. Regula, *in alienis dictis ne tricantor, anfractus ad nocendum dimittunto*. Sunt enim quibus auctor exoſus eſt, & ſiue bene ſiue malè ſcripſerit volunt videri lapſum. Itaque in plano quærunt ſalebras. D. Hilarius l. 2. *de Trinitate*, Optimus lector eſt qui dictorum intelligentiam expectet in dictis potius quam imponat, *& retulerit magis quam attulerit*, neque cogat id videri dictis contineri, quod ante lectionem præſumpſerit intelligendum. Sic ille. Itaque cum plana & clara eſt mens authoris, vt quid putorem ſubodorari in ſanâ & incorrupta materiâ velis. Hoc eſt tricari, & artificioſè malignum eſſe.

6. Regula, *de Scriptoris mente non ex ſingulis detruncatis, ſed ex textura ſcriptionis pronuntiato*. Hinc D. Eulogius apud Photium *cod. 225*. conſtituit Legem & Canonem ſcripta diiudicare non oportere ex parte: neque fragmenta quædam ſumendo ex his de tota ſcriptoris mente iudicium ferendum in l. *contra Seuerianos & Thritbaitas*. Et certè Hæreticorum eſt partem aliquam ſcripturæ arripere & hanc deprauare & propter hanc cætera condemnare. Opportuniſſimè Philippus Abbas *epiſt*. 5. ad condemnandum quemuis librum non eſt prætendenda duarum vel vnius ſcrupuloſitas dictionis, ſed conſideranda totius ſeries lectionis. Nuſquam enim omnia ſimul poſſunt dici; & ſunt nonnulla quibus ſingularibus poteſt merito contradici, ſed cum omnia pariter attenduntur, quæ videbantur reſpuenda, plerumque præſidio circumiacentium muniuntur. Apuleius *ſub Apologia finem*. Cuiuſuis oratio inſimulari poteſt, ſi ea quæ ex prioribus nexa ſunt, principio ſui defraudentur. Si quædam ex ordine ſcriptorum ad libidinem ſupprimantur. *Dixit inſipiens in corde ſuo non eſt Deus*, ſi vltima verba ſepares à prioribus, de atheiſmo inſimulabis Dei adoratorem maximum.

7. Regula. *De alienis ſententiis, ne ex guſtu proprio aut ſuorum cenſento. Probabilitatem doctrinæ à qua ipſimet abhorreant agnoſcunto*. Sunt quædam enim adeo anguſta pectora, vt quicquid extra ſententias, quibus ſe addixerint, audire contigerit, improbandum putent. Quare prudens cenſor agnoſ-

eat probabilitatem ſententiarum quæ verè ſunt probabiles nec eam vel ex ſuorum vel ex proprio ſenſu metiatur. Ac proinde ne ſit vnius vel alterius quantumuis grauis authoris lectione contentus, ſed varios ac ſi fieri poſſet eruditos omnes ſcriptores peruoluteт, priuſquam de puncto quopiam durius aliquid ſtatuat: memineritque probabile aliquid eſſe reuera poſſe, quamuis nobis iuxta noſtra principia & præconceptiones videatur falſum. Ochamus in tract. *de Corpore Christi c.* 36. deteſtanda eſt aliquorum modernorum præſumptio, qui ſe ſupra ſe extollentes, cupientes ſoli vocari Rabbi, omnem opinionem à ſuis dogmatibus diſſentientem agitati inuidia damnantes, quia per rationem neſciunt improbare, tanquam periculoſam & hæreticam caninis latratibus lacerant inceſſanter. Optime obſeruat doctiſſimus Bannes 1. p. q. 1. articul. 6. dubio vlt. concluſione 1. quoſdam ea omnia, quæ eorum iudicio non conſonant grauioribus cenſuris inurere, idque tanta facilitate, vt merito irrideantur.

8. Regula. *Nihil non intimè ac penitiſſime intellectum & perſuaſum, conſignato.* Miſerabile omnino ac miſerandum iudicium quod ab eo fertur, qui rem de qua iudicat non habet perſpectam. Sic Ioannes Picus Mirandulanus in *Apol. c.* 4. refert quemdam in ſui ipſius opera excanduiſſe ad nomen *cabalæ.* Qui interrogatus quid eſſet, cabala, reſpondit Cabalam eſſe perfidum quemdam & diabolicum hominem qui multa contra Chriſtum ſcripſiſſet, ac eius ſequaces dictos cabaliſtas. Heulamiæ turres & pectines ſolis. Non enim abſimili ratione multi improbant in alienis libris, quæ ſi intelligerent probarent, à cenſura certè abſtinerent. Qui igitur iudicant meminerint ſe iudicandos, & iudicem incorruptiſſimum metuentes, ne ſtatuant oculos ſuos declinare in terram.

9. Regula. *Si peccatum eſt in duabus aut tribus propoſitionibus ne ferias decem aut viginti propoſitiones.* Eſt enim affſicto dare afflictionem contra Sapientis monitum. Et aperire latus tuæ cenſuræ ut confodiatur facile.

10. Regula. *Mitius agendum in ſaluando honore cum eo qui humiliter culpam agnoſcit & corrigere paratus eſt ſine dolo, quam cum contumace & proteruo.* Sic Romanis rerum Dominis ſtatutum erat parcere ſubiectis & debellare ſuperbos.

Hæc fere omnia Theophilus Rainaudus inter doctos non ignotus, in libro *de bonis ac malis part.* 3. *Erotemate* 4. vbi & iſtud non perperam addit.

Qui in alienos libros temerariè & abſque ſufficienti ratione per cenſuras graſſatur, grauiſſimum peccatum admittit. Patet quia aufert famam authoris qui aliquando poteſt eſſe magiſter orbis, & innumeris prodeſſe hominibus, quibus ipſa cenſura redditur inutilis & indignus cui fides habeatur, refrigeſcit inde ſtudium ſcribendi in multis. Inde hæretici calumniantur Eccleſiam quod in eo perpetua ſint diſſidia, multáque in doctrinâ conſentio, maximè ſi qui damnantur ſint Doctores aut Epiſcopi. Nec deſinunt iſtas cenſuras ſuis auditoribus exponere, vt inde totam Eccleſiæ Catholicæ partem nihil habere in fide & doctrinâ certum concludant, eſſeque Babylonem confuſione pleniſſimam, in qua nullus proximi ſui linguam intelligat. Quapropter lethalem culpam admittit cenſor qui vel vt iniuriam ab authore quopiam certúve cui is conſeritur, irrogatam vlciſcatur, vel vt tempori ſerviat, aut ut alteri eam à ſe gratiam expoſcenti veliſicetur, librum innoxium quæſitis prætextibus ex iniuriâ condemnet. Materia enim grauis eſt & damnum quod infertur autori eſt longè maximum. Agnoſciturque veriſſimum quod dixit Adrianus 1. Can. 66. ex 72. pro Ingelramno collectis. *Magis periculum eſt iudicantis quam eius qui iudicatur.* Vnde vnicuique prouidendum eſt, ne aliquem iniuſte iudicet aut puniat. Idem docet Suarez diſp. 29. *de fide*, ſect. 6. Vnde exiſtimo inquit & moneo poſſe facile grauiter peccari exaggerando proprias opiniones & contrarias communis vel cenſuris ſine delectu afficiendo. Sed & Gerſon de *examine doctrinarum* conſulendus.

Quæritur amplius an liceat Doctori à quo petitur conſilium & reſolutio alicuius difficultatis, conſulere ſecundum minus probabilem ſententiam. Affirmant licere qui relictâ opinione magis probabili minus tutam probabilem ſequi licitum aſſerunt, vt Diana p. 2. tract. *de opin. probabili* cum ſatis magna cateruâ auctorum, qua circumuallat ſe contra Antoninum, Rosel, Comitolum, Gabrielem, Biel, D. Antoninum, Syluestrum, Caietanum, Conradum, Sotum & alios id nefas arbitrantes. Sed id reſoluendum eſt iuxta ea quæ diximus 1. p. huius examinis quæſito 13. ſub finem vbi de probabilitate opinionis. Certè Cardinalis Richelius in ſuo libro *de perfectione* vehementer improbat quod Theologi conſulti, id quod minus perfectum eſt, reliquo perfectiori conſulant.

Agitat aliam quæſtionem non minoris fortaſſe momenti Henricus à Gandauo *quodlib.* 11. q. 25. an quando aliquis ſit ad

ſalutem animarum, quam ſtare in ſtudio. Nam quod dicitur Eccleſ. *quodcumque poteſt manus tua operari inſtanter operare*, hoc maximè dicitur de ſalute animarum procurandâ. Dicente Auguſtino, ille magis in amore Dei conſtituitur, qui plures ad amorem Dei trahit. Hoc poteſt facere qui ſufficienter eſt inſtructus. Contra eſt communis conſuetudo. Hanc quæſtionem variis diſtinctionibus exagitat, eo tamen videtur tendere eius ſolutio, quod cum homo ſit Doctor non propter ſe, ſed propter alios, variaque ſint dona gratiarum nec quiſque ad ſingula officia rite peragenda diſpoſitus ſit & variis modis poſſit conſuli ſaluti animarum, vnuſquiſque debet conſulere in quo ſtatu valeat magis ad proficiendum animabus: quare non poteſt dari pro omnibus eadem regula.

Quæritur decimo nono, de examine habentis caſus reſeruatos Epiſcopo.

Aliquis confeſſus eſt bonâ fide peccata reſeruata & non reſeruata Sacerdoti inferiori non habenti iuriſdictionem in caſus reſeruatos, qui tamen dedit abſolutionem omnium, remittens eum ad ſuperiorem pro caſibus reſeruatis, dubium eſt an valida fuerit talis abſolutio, & utrum teneatur reiterare confeſſionem omnium, tam reſeruatorum, quam aliorum.

Attendenda hîc primum doctrina Concilij Tridentini ſeſſ. 14. c. 7. *Piè admodum, ne hac ipſa occaſione aliquis pereat in eadem Eccleſiâ Dei ſemper cuſtoditum fuit, vt nulla ſit reſeruatio in articulo mortis, atque ideo omnes Sacerdotes quoſlibet pœnitentes à quibuſuis peccatis & cenſuris abſoluere poſſunt. Extra quem articulum Sacerdotes cum nihil poſſint in caſibus reſeruatis, id vnum pœnitentibus perſuadere nitantur, vt ad ſuperiores & legitimos iudices pro beneficio abſolutionis accedant.* Ex quibus verbis colligendum eſt huiuſmodi pœnitentem ſi fuerit ſic abſolutus in articulo mortis (quo etiam intelligitur morbus valde periculoſus) valide abſolutũ fuiſſe: at extra illum caſum non fuiſſe valdè abſolutum, quia nihil poterat Sacerdos in illo caſu, nec erat legitimus iudex, & tenebatur ei perſuadere vt ad illos accederet legitimos iudices: ergo ſententia fuit nulla & lata à non iudice: idcircò pœnitẽs tenetur confeſſionem integram reiterare coram ſuperiori Sacerdote. Licet autem inter antiquos plures aliter cenſuerint, tamen poſt expreſſa verba Concilij non datur locus probabilitati aliarum opinionum, iuxta quod dicit Baldus in l. *ancill. C. de furtis*. Omnis dubitatio ceſſare debet cum habeamus textus expreſſos. Confirmatur ex eo quod dicat Conci-

lium nullam eſſe reſeruationem in articulo mortis, *ne hac ipſa occaſione aliquis pereat*, ſi nempe non abſolueretur ab habentibus poteſtatem in reſeruatos, ergo eſt in ſtatu perditionis, qui extra hunc articulum abſoluitur tantum exterius à non habente iuriſdictionem.

Hanc autem ſententiam vocat admodum duram Leſſius ad ſupplementum D. Thomæ *q. 9. art. 2. dubio* 4. & docet cum multis aliis, validam eſſe propter bonam fidem pœnitentis, explicatque verba Concilij nihil poſſe Sacerdotem, niſi Eccleſia tacito conſenſu det illi iuriſdictionem per modum tranſeuntis. Secundo inquit & melius, *nihil poſſe* licitè & eo modo vt tollat reſeruationem. Sed neutra ſolutio valet. Non prima, quia exceptio firmat regulam: Hic autem Concilium ſolum excipit articulum mortis in quo Sacerdos inferior habeat poteſtatem in caſus reſeruatos: ergo non intelligit comprehendere caſum in quo pœnitens bona fide confitetur, ne ignorantia multis valde vtilis foret. Nec ſecūda quia eſt manifeſta corruptio ſenſus Concilij, intelligere non poſſe de non poſſe licito, cum ſtatim addat, accedendum eſſe pœnitenti ad alios legitimos iudices pro beneficio abſolutionis conſequendo, ergo non potuit validè abſoluere. Nec tamen inutilis fuit bona fides pœnitentis, quia ad hoc illi profuit vt excuſaretur à peccato petens à Sacerdote abſolutionem quam non poterat nec licitè nec validè concedere.

Obiicitur Sacerdotem hunc directè potuiſſe abſoluere à non reſeruatis & indirectè a reſeruatis, ideoque fuiſſe validam abſolutionem. Sed occurrit ſtatim difficultas, quia eodē modo quilibet Sacerdos abſolueret ab omnibus peccatis mortalibus, cum poſſit ex vſu Eccleſiæ abſoluere directè à venialibus & conſequenter indirectè à mortalibus, eſt enim eadem ratio & proportio. Suarez de Pœnitent. *diſp.26.ſect.6. & diſp.31.ſectione ſecunda* putat tam illationem quàm conſequens valde probabilia, cum pœnitens ſola venialia confitetur oblitus mortalium, ſic enim putat eum poſſe ſanctificari à quolibet Sacerdote. Quam opinionem defendit abſque illa modificatione ſi peccata mortalia fuerint oblita, Thomas Sanchez in *ſumma, lib.1. cap.9. num.* 35. ſed ſimili modo etiam induceretur, in caſu in quo pœnitens mortalia cum venialibus confitetur, validè abſolutum iri à quolibet Sacerdote, cum in vtroque caſu pari polleret poteſtate, ſi de validitate ſolâ ſermo ſit, ſicque euerteretur omnis doctrina de neceſſitate iuriſdictionis ad poſſe validè tantúmque eſſet ad poſſe licitè, quod ſanæ doctrinæ repugnat. Quare inhæren-

do verbis Concilij ſtatuēdum eſt in caſu propoſito Sacerdotē nihil potuiſſe in caſibus reſeruatis nec directè nec indirectè.

Aduerto tamen hic Illuſtriſſimum Archiepiſcopū Pariſienſem Franciſcum de Gondy, cuius animæ bene ſit, tacito conſenſu approbaſſe abſolutiones ab omnibus peccatis, cum obligatione ad adeundum aliquem ex Pœnitentiariis pro reſeruatis. Quare in Pœnitentiariá non adigebamus Pœnitentes ad reiterandas Confeſſiones ſic bona fide factas, ſed tantum ad reſeruata propter illum Conſenſum, quo dabatur iuriſdictio ſic abſoluentibus Confeſſariis.

Quid ſi pœnitens abſolvatur ab Epiſcopo, vel Pœnitentiario illius à ſolis reſeruatis, & remittatur pro aliis ad alium Sacerdotem iuriſdictionem ordinariam aut ſubdelegatam in illum habentem; poteritne ille inferior Sacerdos à ſolis non reſeruatis abſoluere?

Dicendum eſt id nec poſſe nec debere fieri, quamvis multi Authores id licitum eſſe putent. Ratio eſt quia non licet dimidiare Confeſſionem cuius integritas coram vno Sacerdote, eſt de iure diuino. Poſſet quidem ſuperior abſoluere à ſolis cenſuris, remittendo ad inferiorem vt daret abſolutionem à ſolis peccatis omnibus: aut auditis peccatis reſeruatis ſi habeat iuriſdictionem ordinariam remittere ad inferiorem concedendo illi iuriſdictionem in illum pœnitētem vt ab omnibus abſoluat, ac ſic tollendo reſeruationem: at abſoluere à ſolis reſeruatis non ab aliis, id non poteſt, cum in abſolutione ab aliquo peccato conferatur gratia ſanctificans, quæ excludit omnia peccata mortalia, & impium ſit dimidiā à Deo ſperare veniam. Aliter enim homo eſſet dignus Paradiſo & inferno ſimul, & in eum partem haberent Deus & diabolus.

Verùm non leue dubium eſt an ſolus ſuperior qui habet poteſtatem ordinariam poſſit, ſic in aliquem pœnitentem remittere vt cenſet Suares *de pœnit. diſp... ſect. 4. n.* 3. An non etiam id competere poſſit illi qui delegatam in caſus reſeruatos authoritatem habet pro tota Diœceſi, videtur enim id non poſſe propter illud vulgare axioma. *Delegatus non poteſt delegare.* Atque in hac ſententia vixi per multos annos, donec legendo & voluendo varios authores, in eos tandem incidi qui adhibendam diſtinctionem ad iſtud axioma cenſuerunt. Vt ſcilicet delegatus non poſſit totam ſuam iuriſdictionem alteri committere, ſed aliquod illius miniſterium reſpectu vnius vel alterius. Ita cenſet Ludouicus Beia, parte 1. *de Miniſtro pœnitentia, caſu* 7. vbi quærens de Parocho cui Epiſcopus dedit iuriſdictionē ad abſoluendum ſubditos à caſibus reſer-

uatis an poſſit illam committere alteri. Hanc tamen commiſſionem, inquit, ſeu authoritatem abſoluendi non poterit Parochus committere alteri generaliter, itaut quotieſcumque occaſio ſe obtulerit, illâ vtatur, ſed ſolum particulariter reſpectu vnius aut alterius: quia illud eſſet ſubdelegare non ſimplex miniſterium tantum, quod fieri poſſe diximus, ſed iuriſdictionem ipſam quæ non eſt delegabilis, vt aduertit Corduba, *ſuper regulâ, c.7.q.29.p.2.* & Emmanuel Rodericus *qu.regul.*10. *t.* 1.*q.*21.*art.*9. Vnde colliges quod quando iura dicunt quod delegatus ab inferiore à principe non poſſit ſubdelegare, niſi ſit delegatus ad vniverſitatem cauſarum, vel niſi hoc ſibi ſpecialiter concedatur, vt Ioannes Andreas & alij notant in *c. is cui de offic. delegati l.6.* intelligendum hoc non eſſe de ſimplici miniſterio abſolutionis, quod conceditur ſine aliâ iuriſdictione, vt bene aduertit gloſſa communiter recepta in *c. finale de officio ordinarii.* Atque illud ipſum docet quoque Nauarrus in *manuali cap.*27.*num.*45. & omnibus addimus, inquit, quod ſimplex miniſterium abſoluendi poteſt delegari etiam à delegato Ordinarii & à ſubdelegato delegati Papæ, quamuis non poſſint delegare ſuas iuriſdictiones, ratione quarum id eis competit. Fauetque huic opinioni D. Thomas *quodlib.*12.*art.*32. etſi non careat difficultate & cõtradictoribus. Nec illam cuiquam vellemus conſulere, nec tali authoritate vnquam in praxi vſi ſumus, & ſi ante viginti ſeptem annos ab Illuſtriſſimo Archiepiſcopo Pariſienſi immediatè delegati fuerimus ad onus Propœnitentiarii, vt certa in nobis eſſet iuriſdictio, & non tam cito extingueretur ſcintilla hæc legitimæ poteſtatis poſt eius occaſum & in nocte illius Eccleſiæ.

Atque hinc ſenſim delabimur in quæſtionem de iuriſdictione Pœnitentiariorum cum Præbendâ annexâ: in Cathedralibus, an ſit ordinaria aut tantùm delegata ab Epiſcopo, aut ſede vacante à capitulo. De aliis autem Pœnitentiariis qui ſunt ex nutu Ordinariorum & ſine titulo non ſolet tractari ab Authoribus, quia extra dubium eſt eorum iuriſdictionem non eſſe niſi Vicariam nec nominè proprio à reſeruatis abſoluere: ideoque nec poſſe ſubdelegare, niſi ad hoc expreſſam ab Ordinario facultatem haberent, cum præſumatur vnuſquiſque ius ſuum velle integrum ſeruare, donec illud expreſsè ceſſerit. Nolo autem hic aut aſſertorem, aut iudicem agere, ſed tantum aliqua quæ mihi occurrunt ex antiquis & recentioribus compendio exſcribere ad gloriam Dei qui non vult perire animam.

Summa eſt quod D. Thom. in 4. *ſent. diſt.* 17. *quæſt.* 3. *art.* 3. dicat Papam & Epiſcopum vice ſui ſuos Pœnitentiarios conſtituere. Et in alio ſcripto ſuper ſententias ad Hannibaldum 4. *l. diſp.* 17. *quæſt.* 3. *art.* 2. expreſſius loquens. Proprius Sacerdos eſt duplex vel ex iuriſdictione ordinariâ ſicut Parochialis Sacerdos vel Epiſcopus vel Papa: vel ex iuriſdictione delegata ſicut ille cui committit poteſtatem aliquis horum trium vel etiam legatus Domini Papæ. D. Bonauentura *in* 4. *diſt. eadem q. art.* 1. dicit non licere alicui Sacerdoti mittere falſem in meſſem alienam & abſoluere ſubditum Parochi, niſi ſit ſuperior vel vicem habeat ſuperioris, vt, inquit, Pœnitentiarii Domini Papæ & Pœnitentiarij Epiſcopi legati & priuilegiati, qui faciunt hoc authoritate ſuperioris. Gerſo *ſerm. de Pœnitentia in Cœna Domini.* Iudex in Pœnitentia eſt Papa vel Epiſcopus, vel Curatus, vel aliquis legitimè ab aliquo illorum delegatus, & *ſerm. contra Bullam mendicantium*, idem confirmat, aſſerens Epiſcopum debere committere vt audiantur caſus illi reſeruati. Item Nauarrus conſiliorum *l.* 5. *de Pœnitentia & remiſſ. conſilio* 20. negat Pœnitentiarium electum ad formam Concilii Tridentini quemquam abſoluere poſſe à reſeruatis niſi aliunde ea ſibi facultas fiat, cum Canon Concilii nihil de hoc de nouo ſtatuat: & à iure antiquo non eſt recedendum niſi quatenus novè id ſtatuitur, *l. præcipimus C. de appellationibus.* Item Barboſa de poteſtate Epiſcopi *p.* 2. *allegat.* 55. *num.* 25. idem docet, niſi Epiſcopus hanc ſpeciatim dederit facultatem. Ac munit ſe authoritate ſex Authorum. Item Michaël Palatius *in* 4. *diſt. diſp.* 7. idem confirmat. Pœnitentiarii Epiſcoporum, ſi quos deputant Confeſſionibus audiendis non ſunt proprii Sacerdotes, quia ſolum ex deputatione Epiſcopali ſunt Confeſſarij, non quia ſunt Paſtores ex officio aut quia oues per ſe habent. Thomas Sanchez in Summâ *l.* 4. *c.* 38 *num.* 20. negat Pœnitentiarios cuiuſque Prælati ſine ſpeciali commiſſione illius diſpenſare poſſe in votis quia non ſunt Paſtores ordinarij: laudatque pro hac ſententiâ Paludanum D. Antoninum & Satyrum. Item in Concilio Colonienſi ſub Adulpho III. anno 1549. celebrato, titulo *de Pœnitentiariis Epiſcopalibus* legitur Archiepiſcopum omnes Pœnitentiarios conſtituere ac nominatim quatuor addere in maiori Eccleſiâ. Item Bonacina de Sacramentis *diſp.* 5. *q.* 7. *puncto* 5. §. 2. Superior qui reſeruauit & Superior ipſius reſeruantis habet facultatem ordinariam & directam abſoluendi à caſibus reſeruatis. Ratio eſt quia qui poteſt ligare poteſt etiam ſolvere

& res per quas cauſas naſcitur per eaſdem diſſoluitur. Idem docet Illuminatus Moronus in *centum reſponſis ad centum quæſita*, reſponſo 76. Sed nemo copioſius hoc argumentum tractauit in vtramque partem quam Antoninus Diana *p. 9. tract.* 8. in duabus reſolutionibus 11. ſcilicet & 12. cum mota eſſet controuerſia inter Pœnitentiarium Cathedralis Eccleſiæ & Archiepiſcopum in cuius defenſionem allegat duodecim authores. Exemplum S. Caroli Borromæi qui Pœnitentiariis Eccleſiæ Mediolanenſis facultatem dedit abſoluendi à caſibus ſibi reſeruatis. Deciſionem ſacræ Rotæ Romanæ in Neapolitanâ Pœnitentiariâ die 5. Iulij 1637. coram Merlino & declarationem Sacræ Congregationis die 2. Maij 1648. reſpondentis Decanum Eccleſiæ Cathedralis Cuſentinæ præbendam pœnitentiariæ obtinentem non poſſe abſoluere à caſibus per ipſum Archiepiſcopum reſeruatis, niſi eidem dictus Archiepiſcopus conceſſerit facultatem non obſtante prætenſa conſuetudine allegata. Porro omittit ille aliam declarationem 17. Iulij an. 1597. quam inuenio inter alias declarationes ex vltima recognitione I. Galemart in hæc verba: *Pœnitentiarius non poteſt abſoluere quemquam à caſibus quos Epiſcopus ſibi expreſsè ſeruauerit, niſi ipſemet Epiſcopus hanc illi ſpeciatim dederit facultatem, nec ſufficit quæcumque præſumptio.* Refert autem idem Diana ſex authores contra opinantes quoſdam ex vi inſtitutionis, ac illius fine, quaſi finis media debita excluderet, aut non eſſe modus in rebus ſicut ſunt certi fines, quoſdam ex vi conſuetudinis. Quos omnes multis refellit cum in Concilio Tridentino *ſeſſ.* 24. *cap.* 8. *de caſuum reſeruatorum abſolutione* nouo iure nihil decretum ſit. Et conſuetudo illa ſi probaretur eſſet irrationabilis, cum in ordine ad abſolutionem à reſeruatis conſtitueret in vna Diœceſi duos Epiſcopos æqualis iuriſdictionis & independenter vno ab altero, itaut quod vnus ædificaret alter deſtrueret. Et factum Epiſcopi prædeceſſoris non poſſet alteri nocere & in pluribus Italiæ ciuitatibus tribuitur pœnitentiario poteſtas abſoluendi à quibuſdam tantum caſibus reſeruatis non ab omnibus. Legi poteſt author ille, qui numerat 42. auctores à quibus citatur, cum nominis commendatione.

Cæterum Chapeauilla Pœnitentiarius Leodienſis *tract.* de caſibus reſeruatis *cap.* 3. qui primus videtur ordinariam iuriſdictionem aſſeruiſſe in pœnitentiariis titularis in Eccleſiâ Cathedrali, de quibus ſolis controuertitur, hanc tantum aſſerit vt probabilem & concludit in hunc modum. *Conſulto tamen pœnitentiariis Eccleſiarum Cathedralium*

quamdiu certò non conſtat illos habere ex officio ordinariam iuriſdictionem circa caſus Epiſcopales non ſubdelegare, niſi expreſſam ad hoc ab Epiſcopo commiſſionem habeant. Nec verò Paludanus nec Antoninus ex quibus colligit ſuam opinionem, expreſsè loquuntur, cùm aliud ſit aliquid agere ex officio, aliud independenter ab Epiſcopo, ut patet in Vicarijs magnis & paruis: atque in Archidiaconis, quorum officium eſt examinare & probare ordinandos: Licet id non poſſint aliter quàm voluntate Epiſcopi, cui liberum eſt aliorum vti operâ, vt ſæpe ſæpius fieri ſolet, cùm examen ad ſuos fontes & ad ſua principia volunt reuocare.

Hæc vero inſinuamus vt benè omnia perpendant, omneſque eius controuerſiæ ſinus aperiant, qui de eâ ferunt iudicium. Res eſt enim grauioris momenti, quàm aliis diiudicandam relinquimus, ex his aliorum dictis, quæ pro vtraque parte nobis occurrerunt, acceruatim coactis, atque etiam ex aliis quæ imperitiam noſtram latent, & maiori ſtudio ab aliis perquiri poterunt, eo fine, vt conſideratis conſiderandis animarum ſaluti prouideatur, earum maximè quæ maioribus culpis obnoxiæ, maiorem excitant compaſſionem, iuxta quod ſcribit D. Auguſtinus in Pſal. 98. *Quanto maior charitas, tanto maiores plagæ de peccatis alienis.* Aliter autem iudicandum videbitur ſi quis priuilegiis extraordinariis à Summo Pontifice donatus ſit, quæ an exuant Epiſcopum antiquâ ſuâ iuriſdictione, & quid ad hoc requiratur, diſci poterit ex Sanchez conſil. *l. 6. c. 9. dub.* 1. ex ſimilitudine eorum quæ ibi tractat. Rem enim tantum generatim in vtramque partem ventilamus, iure particulari cuiuſlibet ſaluo in omnibus.

Quæ vltima verba noſtra Anonymus Scriptor, cùm perperam intellexiſſet, ſugillauit nos quaſi cauſæ R. & Illuſtriſſ. Epiſcoporum parum ſuffragaremur. At nequaquam hæc eſt mens noſtra, cùm potius viſum nobis fuerit aliquos nec ſuæ, nec proximorum ſaluti conſulere, qui circa hanc controuerſiam hallucinari nobis videbantur.

Vt nihil tamen diſſimulemus quod alterutri parti fauere poſſit, ipſo anno quartæ editionis huius examinis prodierunt ex Typographio Romano Commentaria Proſperi Fagnani Canoniſtæ eruditi in Decretalium libros: vbi ad cap. *grave* de Præbendis, num. 10. 11. in fauorem Raphaëlis Miralles Canonici pœnitentiarij in Eccleſia Illerdenſi, quem Epiſcopus à Synodo Diœceſana excluſerat, aſſerit Pœnitentiarium inſtitutum in vim Concilij Tridentini in Eccleſia Cathedrali

ordinarium cenſeri debere, nec abſoluere ex ſpeciali Epiſcopi commiſſione; quid iuriſdictio quæ defertur à lege ordinaria eſt l. *& quia* ff. de iuriſdictione omnium iudicum: notatque Innocentius in cap. *cum ab Eccleſiarum* de officio ordinarij. Quod abſque dubio procedit, cùm iuriſdictio datur ad Vniuerſitatem cauſarum.

Huic tamen ſententiæ refragati ſunt hactenus Epiſcopi tum Hiſpaniæ, tum Italiæ, reſque pluries per ſacram Congregationem diiudicata eſt pro Epiſcopis, & ex antea dictis patere poteſt; necnon magis patere poterit ex quibuſdam reſolutionibus Bartholomæi Gauanti Mediolanenſis S. Rituum Conſultoris, in Enchiridio, ſeu Manuali Epiſcopi, verbo Pœnitentiarius.

Num. 20. Non poteſt ſibi alium ſubſtituere in audiendis Confeſſionibus. Congreg. Epiſc. 2. Octobris 1584.

Num. 21. Neque videtur poſſe delegare ſuam poteſtatem, nec generaliter, nec particulariter, D. apud Barboſam allegat. 5. num. 22. affirmat poſt Nauarr. cap. 27. n. 45.

Num. 22. Non poteſt abſoluere à caſibus Epiſcopo reſeruatis expreſsè, niſi ſpeciatim Epiſcopus dederit illi facultatem, deciſum refert Garcia loc. cit. num. 115.

Num. 7. Abſente Epiſcopo capitulum ad quod collatio ſpectat, non poteſt ſe intromittere in electione Pœnitentiarij, ſed expectetur electio ab Epiſcopo. Deciſum refert Garcia, ſupra num. 143. nempe p. 5. cap. 4.

Quæ omnia cùm locum habeant vbi Concilium Tridentinum receptum eſt. Quantò magis vbi non eſt receptum, nec in eius vim inſtituti ſunt Pœnitentiarij, ſed & forſan ante illud, vt in aliquot ciuitatibus. Sed & cum Concilium Trident. *ſeſſ.* 14. *cap.* 8. prius inſtitui ſtatuat Pœnitentiarium quàm præbenda vacet quæ illi tribuatur, vt etiam ibidem aduertit Proſper Faganus, & conſentientibus omnibus quos legerim, aut audierim Pœnitentiarius ſine beneficij titulo inſtitutus non ſit ordinarius, ſed purè Commiſſarius Epiſcopi, cum non illi plus attribuat Concilium poſt vnitam præbendam ac antè illam, iure potuit Congregatio dicti Concilij ſuas definitiones pro iure Epiſcopi pronunciare. Sicut & Antoninus Diana poſt multum agitatam hanc difficultatem pro eorum iure Epiſcopali concludere, quem & nos ſequimur eò lubentius quod contraria opinio, maximè vbi capitula ſunt exempta, maximum afferat detrimentum iuriſdictioni Epiſcopali, & vbi non eſt ſatis certa iuriſdictio non rata abſolutio, & animarum ſalus in periculum adducitur.

Confeſſarius obtinuit à Pœnitentiario aut Epiſcopo facultatem abſoluendi quemdam pœnitentem, quo non redeunte, alter acceſſit habens caſum etiam reſeruatum, dubitat an poſſit vti illa facultate erga hunc de quo non cogitauerat dum peteret facultatem. Reſpondendum eſt ſi nullas explicauerat qualitates pœnitentis quibus ſpecialiter moueatur Pœnitentiarius ad concedendam facultatem, aut ſi illas explicauerat quæ erant vtrique communes, poſſe vti illâ facultate erga hunc vltimum, habito magis reſpectu ad intentionem concedentis qui non magis vnum quàm alterum pœnitentem reſpexerat, etiamſi pro Carolo petiiſſet. Ita reſoluit Moronus *in centum quæſitis reſponſo* 25. Vbi etiam addit, Confeſſarium obtentâ facultate pro vno pœnitente quem nō deſignauit, poſſe illā ſibi explicare, ita vt ſi ipſe caſum haberet reſeruatum, poſſe virtute illius facultatis ab altero abſolui.

Sacerdos abſoluit incautè quemdam pœnitentem qui habebat caſus reſeruatos ad quorum abſolutionem iuriſdictionem non habebat, diſceſſitque ille pœnitens bonâ cum fide putans ſe legitimè abſolutum. Quidam putant debere ipſum monere ſi redeat, aut obtentâ licentiâ eum tunc abſoluere etiam à reſeruatis illis. Videtur tamen tutius eſſe, vt ſic dimittatur, nec ſermo illi ingeratur de præterita Confeſſione, quia vix ſine aliquo ſcandalo id fieri poſſet. Quare omnibus benè perpenſis, nihil melius agere poteſt Confeſſarius quàm pœnitere de culpa à ſe commiſſa & in poſterum ab eadem cauere. In idque tandem magis inclinat Antoninus 1. p. *Confeſſionalis*, cap. 12. cum ex hoc timeretur ſcandalum vt committatur Chriſto ſummo Sacerdoti.

Dubitatur ſi Sacerdos habens caſus reſeruatos & diſtans à Pœnitentiario poſſit celebrare non præmiſſâ Confeſſione aliorum non reſeruatorum, aut omnia ſimul teneatur confiteri, vt directè abſoluatur à non reſeruatis, indirectè à reſeruatis, an ſatis, habebit vt tunc contritionis actum eliciat, tanquam carens Sacerdote à quo poſſit abſolui. Hoc vltimum videtur probabilius. Confeſſio ſiquidem reſeruatorum in hoc caſu ad nihil vtilis eſſet quàm ad ſe diffamandum coram tali Confeſſario qui non poſſet abſoluere & graue onus eſſet bis idem peccatum graue confiteri. Imò, dices, abſolueretur indirectè à reſeruatis, dum directè à non reſeruatis abſolueretur. Sed vt omittam illum eſſe poſſe in ſtatu alicuius peccati, propter quem incapax eſſet abſolutionis, diſtinctio illa abſolutionis directæ & indirectæ, parum ſolida videtur, cùm ex eâ ſequatur perturbatio iuriſdictionis; quilibet enim Sa- *Abſolutio directa & indirecta.*

cerdos quodlibet in quemlibet poſſet, cùm enim directè poſſit abſoluere à venialibus, indirectè poſſet à mortalibus quibuſque ſeu non reſeruatis, ſeu reſeruatis. Cur æquè non dicamus Confeſſarium non poſſe indirectè abſoluere à reſeruatis, cum vbi ſunt reſeruata, Concilium determinet nihil illum poſſe? Poteſt aliquis leuare lapidem ponderis decem librarum; ſed ſi illi iungatur lapis adhuc grauior, itavt vnus ſine altero moueri non poſſit, iam non poteſt lapidem illum ponderis decem librarum leuare propter obſtaculum quod vires ſuperat: idem dicendum de peccatis, cùm eis alia grauiora addita fuerint. Denique quid intereſt quâ viâ captiuus elabatur viâ rectâ an obliquâ modò elabatur tandem? atque hanc ſententiam magis approbat Ioan. Sanchius in *Selectis diſp.* 32. *n.* 10. aut ſi tibi libet, inquit, liberare pœnitentem habentem caſum reſeruatum à Confeſſione etiam reſeruatorum, habes patronos Richardum 4. *diſt.* 17. *art.* 2. *q.* 8. *ad* 2. Adrianum, *q.* 4. *de Confeſſione.* Durandum *in* 4. *diſt.* 17. *q.* 19. Plures vero alios laudat Diana *parte* 1. *tractat.* 14. de celebratione Miſſarum, *reſolut.* 65. quibuſcum hanc ſententiam probabilem & tutam in praxi eſſe exiſtimat.

Quid verò ſi pœnitens caſus reſeruati oblitus eſt in Confeſſione facta coram Pœnitentiario, aut tempore Iubilæi, illo iam elapſo, an tenebitur ad ſuperiorem Sacerdotem redire, cui illud exponat. In illo caſu reſeruationem tolli, eſt ſententia valde cõmunis apud Suarem de *pœnit, diſp.* 31. *ſect.* 4. *n.* 12. ac Magiſter Canus de *pœnit. diſt.* 5. diſputat contra Adrianũ dicentem in illo caſu poſſe cuilibet ſimplici Sacerdoti illum caſum reſeruatum & ex obliuione omiſſum confiteri. Quod equidem, inquit, nullâ ratione probarim, quoniam abſolutio requirit iuriſdictionem in abſoluendo. Simplex autem Sacerdos iuriſdictionem nunquam habuit. Quemadmodum ſi ego oblitus ſum confiteri aliquod peccatum mortale proprio meo Sacerdoti, non poſſum deinde, cùm in mentem venerit, confiteri cuilibet Sacerdoti, ſed ſolum habenti facultatem ac iuriſdictionem. Sufficit ergo in illo caſu illud confiteri Sacerdoti inferiori iuriſdictionem habenti, qui etſi non poſſit à reſeruatis abſoluere, id tamen intelligendum venit quamdiu ſuperior non abſoluerit; cum enim reſeruatio pœnalis ſit & odioſa, reſtringi debet, non ampliari. Abſoluit autem iam ſuperior non quidem indirectè, ſed concomitanter cum aliis peccatis confeſſis etiam oblita, quæ ideo non obſtant abſolutioni quin conferat gratiam; & cùm illa gratia non poſſit eſſe cum vllo peccato mortali, neceſſe eſt ad illius ingreſſum ...

Caſus reſer. oni ſſus ex obliuione.

animam peccata omnia deleri, vt non inueniatur tunc vllus illis locus in animâ. Ad id autem vt tolleretur reſeruatio per talem Confeſſionem, requiritur vt pœnitens habuerit intentionem omnia penitùs confitendi, ac ſit inculpabilis omiſſio reſeruatorum quorum non recordabatur poſt diligens examen ſui ipſius.

Quid ſi obtentâ licentiâ abſoluendi aliquem pœnitentem à caſibus reſeruatis iterum in eodem ante abſolutionem? Præpoſitus in 3. *p. D. Thomæ quæſt. 9. de reſeruatione caſuum, dubio* 3. putat valere conceſſionem etiam pro iis caſibus, quia petitio & conceſſio tacitè intelliguntur de ſimilibus caſibus, qui poſt conceſſionem bona fide clauibus ſubiicerentur.

Quid verò iudicandum de pœnitente caſus reſeruatos habente poſt mortem Epiſcopi, nullo adhuc in eius locum ſubſtituto. Reſpondetur remitti poſſe ad Pœnitentiarium pro conſequenda abſolutione, quia quamuis eius iuriſdictio ſupponatur tantum eſſe delegata, non expirat morte delegantis, aut eius ſuſpenſione, vel quacumque à beneficio amotione. Eſtque hæc probabilior ſententia quam cum multis authoribus defendunt Thomas Sanchez de Matrimonio, *lib.* 8. *diſp.* 28. Suarez de *Pœnitent. diſp.* 27. *ſect.* 3. de Lugo de *Pœnitent. diſp.* 19. *ſect.* 2. §. 2. Bonacina de *reſtituti in genere, diſputat.* 1. *quæſt.* 2. *puncto* 6. *numero* 25. Vrbanus *ab Aſcenſione*. Theologiæ Moral. *tractat.* 2. *cap.* 4. Quia eſt differentia inter iuriſdictionem contentioſam, & iuriſdictionem fori gratioſi, quòd illa expirat morte delegantis: vnde mortuo Rege iudices omnes in Galliâ nouas litteras ſub nomine Regis noui accipiunt: hæc verò poſtquam ſemel accepta eſt, radicatur ac perſeuerat in Confeſſario quouſque reuocetur ad Ordinario delegante vel eius ſucceſſore. Ac de Pœnitentiariis Papalibus id decreuit Clemens V. *de electione, cap.* 2. §. 1. Pius verò IV. in ſua conſtit. 53. declarauit eam expirare circa nonnulla fori exterioris apud Cherubinum in compendio Bullarij *Scholio* 1. ad *Bullam* 23. *Sixti* IV. Sic Sacerdotes in parochiis inſcripti mortuo Curato adhuc abſoluunt validè. Et ſi inceptâ Confeſſione moreretur delegans, abſolueretur nihilominus pœnitens. Nec in hoc fit iniuria ſucceſſori, quia poteſt reuocare, ſi velit, iuriſdictiones à prædeceſſore ſuo conceſſas.

Iuriſdictio quâdiu durat.

Non eſt autem idem de Vicario ac de Confeſſario. Quia Vicarius facit vnum & idem tribunal cum Epiſcopo: ideo in morte Epiſcopi perit tribunal Vicarij, Confeſſarius

ſent. diſt. 17. *diſp.* 27. *q. vnica c.* 2. & expreſſè definitur de pœnitente, quod nullâ conſuetudine poſſit introduci vt ſine licentia ſui Superioris confeſſorem ſibi eligat de *pœnit. & remiſſ.* c. ſi Epiſcopus *in ſexto*. Valetque tantum conſuetudo, tanquam teſtis licentiæ implicitæ in Confeſſore quem ſoleret Epiſcopus videre, aut Parochus audientem Pœnitentes & tacere, ex Caiet. in ſummulâ verbo *abſolutio*. Confirmatur hoc, quia reſeruatio eſt ſubſtractio iuriſdictionis, quæ quamdiu manet eumdem ſemper operatur effectum. Quomodo ergo fieri poterit vt abſolutiones nullæ irritæ ac ſacrilegæ primis decem annis, aliis decem ſequentibus validæ ſint, cùm ſemper duret ſubſtractio iuriſdictionis, quæ ſemper eiuſdem eſt poteſtatis?

Eccleſia an ſuppleat iuriſdictionem.

Dicunt alij Eccleſiam ſupplere iuriſdictionem vbi Confeſſarius agit ex probabili opinione, aut vbi eſt error cõmunis de iuriſdictione. Sed qui hoc extendunt vltra caſum de quo ſupra diximus in quæſito antecedenti, de examine Paſtorum, vix dici poteſt quantum infrigant omnem iuriſdictionem, cùm enim aliqui doceant eum qui abſoluit à venialibus indirectè, poſſe abſoluere à quibuſcumque mortalibus, quæ fuit opinio vtriuſque Sanchez, omnia licebunt quibuſlibet in quolibet, ſub hoc prætextu quod Eccleſia bona mater ſupplebit omnia, fauebit illa omnium erroribus & ambitionibus. Deberet afferri canon aliquod vbi hoc contineatur. Nam potius Eccleſia id prohibet, & ſunt in contrarium Cardinalium declarationes quas refert & ſequitur Garcia 1. tomo *de beneficiis p.* 5. *cap.* 8. *num.* 87. & 132. cum multis aliis authoribus quorum nomina & libros recenſet Ioannes Sanchez in *ſelect. diſp.* 44. *num.* 10. quam multi deberent reformidare illud Ezech. 13. *Vt interficerent animas quæ non moriuntur, & viuificarent animas quæ non viuunt.*

Conſideraui hoc ſæpiùs & expaui vehementer, cum ex his mihi ſatis exploratum eſſet bonam partem Confeſſionum inanem eſſe ac irritam, vel ex ſolo defectu iuriſdictionis, quam plures prætendunt & ſi ab ordinario loci non ſint approbati, vel titulo legitimo careant. Sic multa ſunt flagella peccatorum & tremenda ſunt diuinæ Iuſtitiæ ſecreta iudicia, id eorum peccatis exigentibus. Cum enim indigni ſint quos Deus per ſe illuminet, permittit etiam hoc vt in malos Doctores incidant, à quibus decipiuntur. De quo dicit Apoſtolus 2. *Theſſ.* 2. *Pro eo quod charitatem veritatis non receperunt vt ſalui fierent, ideo mittet illis Deus operationẽ erroris vt credant mendacio.* Sic peſſimo Achab 3. *Reg.* 22. in per-

nam ſuorum peccatorum, dedit Deus ſpiritum mendacem, qui deciperet quadringentos Prophetas, quos ipſe conſulturus erat. Sed & ſi bonos fortaſſe Doctores conſuluerit peccator, permittit Deus eos non vera dicere, doctrinæ ſermonem ab illis ſubtrahens, iuxta illud Ezech. 3. *Linguam tuam adhærere faciam palato tuo & eris mutus nec vt vir obiurgans eos.* Denique ſi virum bonum, doctum & rectè reſpondentem peccator conſulat, ſæpe permittit Deus vt in ſui peccati pœnam illum aut malè aut nullatenus intelligat: Pſal. 68. *Obſcurentur oculi eorum ne videant.* Quibus omnibus illud quandoque accidit peccatori, vt cum rectè intellexerit ſtatum ſuum ac Medicum animæ ſuæ quæſierit, in eum incidat qui non eſt Medicus & à quo ſanari non poteſt, iuxta illud Iſaiæ 3. *Non ſum Medicus & in domo mea non eſt panis neque veſtimentum, &c. Væ animæ eorum quoniam reddita ſunt eis mala.* Nequaquam ab eis ablata ſunt peccata. Quam terribilia ſunt iudicia tua Domine! *Quam tu ſecretus es habitans in excelſis in ſilentio Deus, lege infatigabili ſpargens pœnales cæcitates ſuper illicitas cupiditates.* Aiebat D. Auguſt. l. 1. *conf.* c. 18.

Quod ſpectat ad caſus ſummo Pontifici reſeruatos vix poteſt certo canone definiri, maxime in his locis in quibus bulla quæ die Iouis ſacro in hebdomadâ ſacrâ publicari Romæ conſueuit non eſt vſu recepta, multaque alia decreta ſummorum Pontificum non obligant. Communiter tamen reſeruatur ſummo Pontifici homicidium, vel à Clerico commiſſum, vel in Clerici perſonam, atque etiam atrocior eiuſdem percuſſio vel mutilatio. Incendiariorum publicè denuntiatorum peccatum, itemque Simoniacorum publicorum. Diſpenſatio quinque votorum maiorum ſcilicet perpetuæ caſtitatis, religionis, peregrinationiſque triplicis ad limina Apoſtolorum, ad ſanctum Iacobum Compoſtellanum, & peregrinationis Hieroſolymitanæ ſi quis eam vouerit non ſolius deuotionis gratiâ, ſed pro ſuccurſu Terræ Sanctæ ſeu Chriſtianorum ſubſidio. Item diſpenſatio impedimentorum Matrimonij, excepto eo quod eſt criminis occulti, de quo in aliquo caſu diſpenſat Epiſcopus, eiuſve Pœnitentiarius iuxta ſuperius dicta. Item diſpenſatio ab irregularitate manifeſta, ac ea quæ prouenit ab homicidio voluntario, vel ab eo crimine quod ad forum contentioſum deductum eſt. Item reſeruatur ſummo Pontifici rehabilitatio ad titulum beneficij ſimoniacè obtenti, ac condonatio fructuum perceptorum. Vnde Epiſcopus abſoluens ſimoniacum occultum debet *Papa.*

ipſum remittere ad ſummum Pontificem pro rehabilitatione ad titulum ac condonatione fructuum.

Quæritur vigeſimò de examine maleficorum, ſtrigum vel ſagarum.

Acceſſit ſemel ad me pœnitens ſe accuſans quod ludo interfuiſſet, vocabat ſic Sabbatum vbi Hircus adorabatur. Quomodo egerim cum illo memoria non ſuggerit, ſed poſtea rogatus à quodam Epiſcopo in partibus Armoricis de formulâ interrogandi tales pœnitentes, auditis multis quæ in his locis & aliis ferebantur, hanc ipſi tradidi ad vſum Confeſſariorum.

Quæritur 1. an ſuppoſita veritate earum rerum quæ narrantur à multis de ſtrigibus & ſagis, & de Conuentu, quem vocant vulgo *Sabbathum*, in quo viri & mulieres abrenuntiant Chriſto, & multa nefanda illic perpetrant, an pœnitentes aliquando de iſtis interrogandi ſint à Confeſſariis in ſacro tribunali pœnitentiæ Sacramentalis.

Reſpondetur in locis ſuſpectis aut diffamatis de iſtis criminibus poſſe & debere aliquando Confeſſarium de iſtis criminibus pœnitentes interrogare, adhibita prudentiæ moderatione tanta quantam requirit eius rei difficultas. Ratio eſt quia ingentia crimina ſunt quæ committi narrantur in iſtis Conuentibus; quorum Confeſſionem dæmon impedire ſatagit, vt impœnitentes moriantur quicumque horum rei ſunt: pertinet autem ad Confeſſarium procurare mediis licitis integritatem Confeſſionis, eò magis quò plus reſiſtunt pœnitentes: deinde aut vera ſunt omninò realiterque committuntur iſta crimina, vt verior tenet opinio, aut tantum in imaginatione & præſtigiis conſiſtunt quibus illuduntur miſeri mortales: at quicquid dixeris incumbit ſemper neceſſitas interrogandi de iſtis: nam ſi reipſa committuntur ipſa crimina, nulla eſt difficultas quin de iis ſicut de aliis ius habeat Confeſſarius interrogandi ſecundum clauem ſcientiæ quam in ordinatione recepit: ſi verò tantum in imaginatione & phantaſiâ quam illudat dæmon perpetrantur, nec ſic deſinit obligatio Confeſſarii, quia miſeræ animæ deluſæ iſtis criminibus conſentiunt, ac ſi vera fuiſſent, cum ſunt poteſtati ſuæ relictæ, & approbant ſtatum illum, in quo etiam ſæpe veram pietatem ac religionem ſitam eſſe arbitrantur. Vnde quemadmodum qui inter ſomniandum fornicatur, occidit, furatur, &c. ſi poſt ſomnum ſuiipſius compos factus, conſentit liberè phantaſticis illis peccatis, ac iis complacentiam habet, verè peccat: ſic iſtæ ſtriges ac ſagæ. Vnde &

nonnulli volunt propter iſtum conſenſum poſſe per iudices morte mulctari. Quod tamen indefinitum eſſe volumus, cùm crimina eſſent tantum interna.

Quæritur 2. quanam methodo vti poterit Confeſſarius vt cognoſcat an verè pœnitens quem audit, ſit horum reus criminum, cùm ſoleant malefici & ſagæ ex præſcripto dæmonis cui ſe adſtrinxerunt occultare iſta omnia, nec niſi valde raro ac difficiliter de illis ſe accuſare.

Reſpondetur, hîc obſtetricis munus ſubire Confeſſarium vt educatur coluber tortuoſus iuxta Iob 26. & ſic debere ſe gerere, vt vitando curioſitatem nimiam ob quam decipi poſſet à dæmone, domino permittente, non omittat tamen quæ prudenter adhibere poteſt ad munus ſagacis & [illegible] Confeſſarii qui opera diaboli cupit diſſoluere, & ab eius laqueis animas miſeras redimere.

Debet autem ſic progredi in interrogationibus, vt malum primò non aperiat, ſed inſtar cæci qui cum baculo tentat an securè poſſit progredi: ſic præuiis quibuſdam interrogationibus coniiciat an verè his peccatis grauioribus immerſus ſit pœnitens: ſicut fieri ſolet in indagatione peccatorum contra ſextum præceptum.

Sed quia hæc ſatis nota ſunt, dico amplius expedire vt in locis ſuſpectis de his criminibus habeantur conciones aliquæ quibus ſic in genere detegantur & arguantur iſta crimina, vt qui conſcii ſunt ſentiant ſe argui ſi non omnino hebetes ſunt, qui innocentes nihil de iis ſuſpicentur. Sic nonnulli de Dei veri exiſtentia & perfectionibus infinitis ſermonem habent ante diem Confeſſioni deſtinatum: exhibent Deum creatorem omnium, maximè Angelorum & hominum, ac deinde annuntiant pugnam inter Angelos in cœlo habitam ex qua conſequuta ſit diuiſio eorum in bonos ac malos, in beatos ac damnatos ſeu dæmones, qui exinde odio & inuidia erga homines perciti, eorum ruinam mille artibus machinantur, inde enim peccatum Adami, hinc Idololatria gentium, hinc quoque peccata maleficorum & Sagarũ, à quibus ſe adorari ſatagit deludens miſeros mortales & ad ruinam omnem impellens. Dum hæc Euangelicus Prædicator exagerat, pungit corda reorum, innocentibus nihil ſuſpicantibus. His autem alia addi poſſunt de baptiſmo Chriſtianorum, de fide data Chriſto & abrenuntiatione Sathanæ, ac de obligatione Chriſtiani hominis ad permanendum in iſtis contra tentationes dæmonis qui velut alter Antichriſtus vult loco Chriſti adorari, ac quæcumque ſancta ſunt polluiac prophanari. Medi-

tatio quoque dicta vexillorum quæ inter exercitia D. Ignatij reperitur & piis ſatis nota eſt, pro concione proponi poſſet. Hæc methodus remotè ſaltem diſponit ad confitendum peccatum hoc: proximiùs verò diſponunt interrogationes quædam in ipſo actu Confeſſionis maximè cùm eſt generalis.

1. Si cùm examinauerit pœnitentem Confeſſarius de defectu præteritarum Confeſſionum propter quem neceſſaria ſit generalis quæ defectum ſuppleat, incitato ad eam benè & integrè peragendam pœnitente incipiat Confeſſarius examen circa 1. Præceptum de adoratione vnius Dei ac ei ſimpliciter exhibeat varios modos peccatorum contra hoc Præceptum, inter quæ ſit etiam abrenuntiatio Dei coram dæmone ſub aliqua viſibili ſpecie hirci, aut alterius cuiuſdam apparente, tum petat ab eo vt ſimpliciter & verè dicat in quibus ex his omnibus peccatorum modis ſeſe præuaricatorem agnoſcat: ſi enim dicat in omnibus vel etiam ſpecialiter in dicta abrenuntiatione, tunc magis ſpecialiter examinabit; ſi hanc abrenunciationem excipiat aut negat. Non vrgebit magis circa hoc peccatum.

2. Verumtamen experientia docet haud quemquam facile ad tam apertam interrogationem reum ſe fateri. Ideo aliorum eſt methodus non improbanda, vt ex interrogationibus circa ſecundum ac tertium præceptum, adde ex iniuriis & cõtumeliis aduerſus S. Euchariſtiam, magis tentet Confeſſarius detegere, num pœnitens dæmoni ſe deuouerit ſagorum more: vbi enim videbit hominem maximum Dei renegatorem ac blaſphemum, cauſam inquirat: aut vbi deprehendit pœnitentem luxuriâ contra naturam puta beſtialitate, aut Sodomiâ enormiter infectum. Ex confeſſione horum peccatorum gradum ſibi faciat inquirendo horum peccatorum originem & exordium ad habendam confeſſionem peccati prædicti: quippe maximæ Dei blaſphemiæ, in Euchariſtiam iniuriæ inſignes, & impuritates ſolent comitari ſtriges ac dæmoni deuotas mentes. Quin etiam in confeſſione fornicationis vel adulterij per ſingulas hebdomadas, inquirat an perſona cum qua peccatur, ſit in aliquo habitaculo fixo ſibi noto extra actum peccati, ac vnde accedat cum peccatur, ſi enim ab ea ſe in ſomnis excitari dicat frequenter, aut cum ea in eodem lecto reperiri, grauis eſt ſuſpicio de dæmone ſuccubo & incubo, quod magis elucidari poterit ex minus calido corpore aut ſemine, cum dæmones vel corpora mortuorum, vel aërea aſſumant ad nefandum opus, quæ ſunt frigidiora. Habitatio-

autem eum ſuccubo aut incubo indicium eſt pacti cum dæmone initi : nec omittat inter hæc inquirere an benè nouerit pœnitens quod non eſſet in ſomno ſed in vigilia.

Audivi quoſdam Confeſſarios fide dignos qui alia arte expiſcabantur teterrimum hoc peccatum; initio enim prædicationis dabant ſingulis cruces aliquas aut grana benedicta, vt ea ſuper ſe deferrent deuotionis causâ: ac cùm ſinguli ad tribunal confeſſionis accederent, interrogabant num haberent adhuc illas cruces aut grana : nam ſi hæc abieciſſent, coniecturam aliquam aſſumebant, quod prædicto peccato ſubditi eſſent, accedente loci diffamatione. Vnde amplius interrogabant. Fateor tamen leue eſſe hoc indicium. Grauius multò eſt quod iidem narrabant, cùm examinarent pœnitentes an magno deſiderio integrè confitendi tenerentur. Si ſic. Vnde illis tantum deſiderium ; ac in locis prædictis plures reſpondebant, vel ſibi puerulum apparuiſſe monitorem : vel columbam albam, vel fœminam puerum gerentem, vel grauem aliquem Sacerdotem qui Patronus erat loci : tum verò interrogabant vlterius, num aliquid aliud etiam vidiſſent. Tum illi. Vel canem, vel hominem nigrum deterrentem à confeſſione : à qua parte erant iſta omnia ? puerulus monitor & cæt. à parte dextrâ : homo niger à parte ſiniſtrâ. Continuabat confeſſarius examen. Quos pedes habebat ille an ſimiles pedibus cæterorum hominum. Minimè, inquiebat, pedes equinos, modò bubalos habebat. Ex hinc coniiciebant illi, hunc pœnitentem dæmoni addictum eſſe quem Deus apparitionibus extraordinariis iuuabat, vt ibi abundauit delictum ſuperabundaret & gratia, vnde & diligentiori inquiſitione eum pulſans ad confitenda cætera impellebat, gradatim progrediens. Et multos hac methodo horrenda peccata confeſſos fuiſſe affirmabat.

Addebant illi & de iunioribus ſeu viris ſeu fœminis, quod interrogarent eos, an in nocte euigilaſſent aliquando. Si ſic. Quis eos à ſomno excitaſſet ? Reſpondebant homo quidam niger. Tum illi. Quò vos deduxit. Tum illi, in campum. In montem, in domum pulchram valde. Tum illi quid ibi actum eſt, quis aderat & cæt. ſicque Sabbati acta reſciebant.

Quæritur 3. cùm ſatis conſtiterit confeſſario pœnitentem confæderatum eſſe dæmoni, de quibus ipſum debeat interrogare.

Reſpondetur teneri diſcretè interrogare de diuerſis ſpecie peccatis quæ à magis & ſtrigibus magis ordinariè committi ſolent, ni ea ex ſeſe ſufficienter declararet, prius ipſum

exhortando, vt quæcumque geſta ſint ab eo circa hoc peccati libenter & ſine terrore fateatur, ac promittendo illi remiſſionem omnium, ac iis non obſtantibus ſalutem æternam. Quod ſi minus apertè ex ſeſe fateatur, petat ab ipſo.

1. Num pactum aliquod cum dæmone inierit de abiurando Chriſto ac eius religione, alterique adhærendo, quibus ſolemnitatibus id pactum initum fuerit. Si pactum fuerit expreſſum, vel tacitum, quale eſt in omni obſeruatione ſuperſtitioſâ, in quâ expectatur effectus qui non debet rationabiliter à Deo vel naturâ expectari. Quæ cauſa impulerit. Si corde crediderit dæmonem multa poſſe, aut vana eſſe ſacramenta Eccleſiæ, quia eſſet hæreſis.

2. Si unquam dæmonem ſub aliqua ſpecie hirci, verbi gratia, aut hominis vel cuiuſpiam alterius adorauerit ſeu exteriori tantum, ſeu etiam interiori cultu, ac quibus cæremoniis adactum fuerit. Quas orationes adhibuerit.

3. Si adfuerit in aliquo conuentu multorum, & quoties. An pedes ierit. An ab aliquo ſibi apparente tranſlatus ſit. An inuitauerit ad ſe tranſportandum: quibus mediis: Quamdiu? Quam ſæpe? An volens lubenſque?

4. An ibi aliquid habens rei ſacræ ſpeciem peractum ſit. Vt Miſſa. Quo ritu. An conſenſit. An aliquod officium habuerit. An circa imagines Chriſti & ſanctorum illata iniuria. Et quæ. Quid circa Sacramentum Euchariſtiæ, contra quod dæmon horrenda multa & nefanda à ſagis committi procurat.

5. An ibi peccatum aliquod carnis perpetratum. Cuiuſnam ſpeciei, an Sodomiæ, an inceſtus, an promiſcuè cum primo aut prima occurrente ſibi. An num cum ipſo hirco ſi ſint mulieres? An ad eum locum detulerint infantes ipſique deuouerint. Quæ choreæ, quæ ſaltationes impudicæ, ſi eas tantum ſpectauerit an etiam egerit. Si aliquod officium ſuſceperit circa iſta.

6. An vnguenta aliqua ibi acceperit, ad cauſandam pauperiem & detrimenta proximis, ex quibus confecta fuerint, ſi ex carne infantis occiſi. Ex rebus & materia Sacramentorum: an vſus fuerit. Quæ inde detrimenta. Si adhuc pendeant & nondum ad effectum perducta. Quia teneretur reſtituere & maleficium amouere.

7. Num habita ibi concio; à quo; quid dictum, quia aliquando dæmon in ſpecie hirci concionem habet cum Dei contemptu, negans Chriſtum pro omnibus mortuum, aut in

Eucharistia præſentem adeſſe. Multaque pollicetur ſui ſpectatoribus. An igitur iſtis fidem adhibuerit?

Hæc ſunt præcipua capita interrogationum. Qui plura deſiderat, adeat Martinum Delrium, lib. 6. *diſquiſ. magic.* cap. 1. ubi Confeſſarium & quà iudicem & quà Medicum docet de modo ſeſe habendi.

Obiiciet hic aliquis vix eſſe credibile quod Confeſſarius poſſit fraudulenti hoſtis geſta in perſona quam ſibi deuinxit, ſic in breui Confeſſione manifeſta facere, cum in energumenis vix poſt innumeros exorciſmorum labores quicquam poſſet certi detegi. Veruntamen, id non debet deterrere Cõfeſſarios: quippe in ſacramento pœnitentiæ confeſſio fit liberè: at in exorciſmis vi quadam & violentia adigitur dæmon: ſicut cùm rei torquentur ad fatendum crimen. Viſum eſt mihi aliquando quod confeſſarius plures controuerſias terminaret aliquot horis: quam iudices ſæculares multis menſibus? vnde hoc apud me dicebam? In tribunali externo vtraque pars audienda, hic vni parti creditur ſine teſtibus ſine cartis, & illi creditur ſiue pro ſe, ſiue contra ſe loquatur. Vnde facilior eſt confeſſario notitia rerum omnium quæ ad pœnitentem ſpectat.

Quid ſi auditis ex ore pœnitentis pluribus ex huiuſmodi peccatis dubitet & angatur mens confeſſarij, an verè hæc ita ſe reipſa habuerint, vel tantum in imaginatione pœnitentis extiterint, aut omnino falſa ſint, quod quidam pœnitentes ad interrogata affirmatiuè reſpondeant putantes ſe ſic omnia peccata dicere, vel quod aliquando redeant qui aut quæ ſe accuſarant de huiuſmodi peccatis, retractantes ſe coram confeſſario eodem vel alio, quod falſa dixerint.

Reſpondetur plures iudices in foro externo propter huiuſmodi Confeſſiones (etſi non intendam omnia eorum iudicia ſine exceptione rata & probata habere) ſententia mortis damnaſſe plures: cur ergo non magis abſoluere poterit Confeſſarius ad cuius tribunal ſpectant ea etiam quæ in imaginatione fiunt, ſi liber conſenſus accedat, vt ſupra dictum eſt de ſomniantibus, poſtquam euigilauerint conſentientibus, maxime ſi perſpexerit Confeſſarius pœnitentes ſtatum hunc approbaſſe multo tẽpore, multaſque eius volitiones habuiſſe, de quibus etiam eos interrogari cenſet Delrius ad reſciendũ numerum peccatorum, ac ſi interim aliquando pœnituerint. Certè videtur eò ſecurior iudice ſæculari ſpiritualis iudex, quòd magis hæc ſpectant ad eius iudicium, etiam dato, & non concesso, quod ſolum imaginaria fuerint ac ſomnis dor-

mientium ſimilia, quæ quamuis libero conſenſu poſtea probata minime ſpectant ad forum externum, vbi de ſolis internis non fertur damnatio. Recordetur Confeſſarius quod in hoc foro pœnitenti & pro ſe & contra ſe credatur: interim non negligat aliquando in iſtis anguſtiis remittere pœnitentem ad aliquot horas, aut vnum diem ſi commodè fieri poſſit, vt recogitando in amaritudine animæ ſuæ tot delicta cum majori dolore redeat, omiſſa ſuppleat, dicat quoque ſe aliqua non ſatis percepiſſe vt ex ſeſe ea repetens, minorem dubio locum relinquat. Procraſtiones verò illæ maximè fieri debebunt circa retractantes ſe, quæ ad hoc inductæ forſan fuerunt per quaſdam ſortiarias magis obduratas, idque ex inſtinctu dæmonis ad turbandum omnia & fructum ſpiritualem Confeſſionum diſperdendum. Cætera docebit vnctio zelantes Confeſſarios.

Remedia. Quod remedium adhibebit Confeſſarius circa miſeros miſeraſque quos horum delictorum catena conſtringit, præter remedia communia circa pœnitentes adhibenda, faciat pœnitentes de huiuſmodi renouare baptiſmi profeſſionem, ſæpius renouare piam quamdam proteſtationem quâ ſe Christo conſecrat anima apud Saleſium introductionis ad deuotam vitam ſeu Philotheæ *p.* 1. Maleficorum maleficarumque vitare conſortia præcipiat quantum fieri poterit, libros magiæ comburere. Abiicere ſi quid in honorem, aut ex præſcripto dæmonis, gerat. Doceat actum adorationis Dei, eiuſque praxim multoties repetendam iniungat, cùm ea ignorantiâ & inobſeruatione primi præcepti Decalogi, malum iſtud maximè proueniat, non ſatagentibus Parochis pluribus ob craſſam ignorantiam & corruptos mores in pluribus locis docere populum, aquam benedictam vt in domo habentes ea ſe ante cubitum adſpergant. Frequentem Sacramentorum vſum. Denique animet generoſa quadam confidentia contra dæmonem formicam leonem, vt vocant quidam Patres: quod ipſum timentibus leo ſit, ipſum deſpuentibus formica: qui ſit, ut loquitur D. Auguſt. canis nexus catenis qui neminem mordere poſſit, niſi qui mortifera ſocietate ei ſe iunxerit, & ad eum libero mentis arbitrio propius acceſſerit. Solo nomine Ieſu pronuntiato virtutem eius diſſipari, &c. Nihil à miſero & damnato Angelo expectandum niſi miſeriam & damnationem, cùm nemo det quod non habeat. In ſolo Ieſu ſpem omnem fœlicitatis conſtitutam eſſe. Cuius prouidentia propter delicta noſtra aut vt ei magis aſſimilemur, miſerias aliquas huius vitæ patimur, vt poſtea fœlices ſimus.

ſimus. Manere ignes æternos animas eas quæ aliter credunt.

An injunget Confeſſarius hujuſmodi pœnitentibus quòd accuſent eos quos nouerint in hujuſmodi fœdere, aut deferant ad ſuperiorem ſicut ad patrem, aut ſaltem moneant priuatim vt in poſterum abſtineant. Plena hîc omnia difficultatum ſalebris. Aliter hîc agẽdum cùm reus agitur in judicio pœnitens, aliter cùm extra carceres accedit ad Confeſſarium voluntariè ut abſoluatur, diſtinguendum; etiam ſi pœnitens authoritatem habeat circa aliquos, eoſque ad malum iſtud prouocauerit, nam teneretur magis circa eorum conuerſionem laborare. Videndum qua certitudine ſciat alios ejuſdem criminis eſſe conſcios: nam ſi tantum id ſciat quod in ludo, aut ſabbato eos viderit, deferendos, minuſque accuſandos conſulerem; quod multos vultus fictos ibi dæmon exhibeat ad majorem fallaciam. Nec obſtat quod dicitur apparere immobiles in ſabbato dæmonum, eos qui ficti ſunt, ſicque diſcerni ab aliis qui verè interſunt, quos videre eſt ibi ſeſe mouere ac aliquid agere. Iſtud enim reuelauit quædam ſortiaria, cui quantum fides adhibenda ſit, judicio prudentum relinquimus. Diſtinguendum de peccatis complicum an commiſſa in præteritum, & an in poſterum adhuc committenda ſint, idque cum detrimento magno proximorum; in poſteriori enim caſu major oriretur obligatio ad impediendum malum proximi innocentis. Erit quoque perpendendum an pœnitens interroget Confeſſarium de obligatione quâ teneatur ad accuſandum, deferendum aut monendum: an verò ſit in bona fide, ac de eâ nihil cogitet, vt plerumque aduenire ſolet: in priori caſu tenetur Confeſſarius aperire veritatem, at in poſteriori ſæpe præſtabit relinquere pœnitentem in bona fide, ne forſan ad actum temerarium, inutilem proximo futurum, & ſibi fortè damnoſum excitetur aut adſtringatur. In quam determinationem eò magis propendeo, quod non ſolum obligatio ſigilli in Confeſſario ſit erga pœnitentem, ſed etiam erga complices quos nec directè nec indirectè diffamare debet. Denique ſi omnibus bene ponderatis judicet confeſſarius muneris ſui eſſe obligare pœnitentem ad deferendũ aut accuſandum, non aliter id faciat quàm ſeruato ordine correctionis fraternæ, provt in Euangelio continetur, nec niſi ad impediendum graue quoddam malum proximo impendens, ſine magno detrimento pœnitentis, cujus etiam ſaluti & incolumitati prouidere debet, ut non ſeipſum periculo exponat diffamationis aut grauioris incommodi.

Complices an detegendi.

Cæterum hæc dicta ſunt de accuſatione, delatione, ac monitione perſonæ alicujus ſingularis: nam non tanta erit difficultas de delatione horum criminum in genere ad Epiſcopum, eumve qui prodeſſe poterit ſi caveatur ne perſona ulla in particulari detegatur: aut vicus aliquis in particulari in quo habitent horum criminum conſcij, nam ſic inquirere facile poſſet in reos ac in periculum vitæ adducere ex revelatione confeſſionis capta occaſione. Quod omninò pœnitens caveat, cum non poſſit licentiam dare confeſſario revelandi multos eſſe in ſuo oppido, aut regione qui conventus iſtos dæmonum adeant: quià non illi jus eſt alienam famam maculandi, & jus ſibi arripit in aliena bona. Atque eò cautior debet eſſe confeſſarius in revelatione horum criminum, quod ex ea proceſſus criminales intentari poſſent. Quid quod non caret vanitatis ſuſpicione, qui pluſquam expedit, de iis loquitur, metuere proinde debet, ne illa correctione indigeat quam Apoſtoli revertentes ad Chriſtum à quo miſſi fuerant ac ei dicentes. *Ecce dæmonia ſubjiciuntur nobis*, audierunt. *Videbam ſathanam ſicut fulgur de cœlo cadentem*.

Porro quod in quibuſdam locis magis vigeat, hæc peſtis quàm in aliis; inter alias cauſas hæc eſſe poteſt, quod in quibuſdam oris plures ſint dæmones quos divina juſtitia ibi alligavit. Ambroſius Catharinus in c. 2. Epiſt. 2. D. Petri. Viciſſitudines, inquit, habent ut modò in abyſſum trudantur, modò ſuper terram permittantur ad tendandum nos ſunt & quædam loca, ſicut ego certâ experientia deprehendi, ubi dæmones ſeſe apertius oſtentant: quod in pœnam ibi puto alligari.

Quæritur vigeſimo primo de examine campſoris.

Poſt examen mercatorum ad campſorem gradum facimus, quod cambium in quo una pecunia pro alterâ vel diverſa vel alio loco venditur aut permutatur, ſpecies ſit mercaturæ & valde communis apud mercatores quorum conſcientiis, ut Confeſſarius conſulere poſſit, neceſſe habet, ut ſcitè monet Cardinalis de Lugo in *Præfatione diſp.* 28. quæ eſt de cambio, hujus contractus naturam, ejuſque juſtitiam vel injuſtitiam notitiâ non vulgari callere.

Quoniam vero multa ſunt in hoc officio difficilia propter quamdam ſimilitudinem cum uſurâ, quidam qui hæc non ſatis attente penetraverunt, eos minimè audiendos in confeſſione cenſent, ſed tanquam uſurarios habendos eſſe, cenſent. Quorum hominum zelus ſine ſcientiâ minimè probandus, cum officium campſoris ſit reipublicæ utile ac boni publici

Cambiũ Pariſienſe.

V

cauſâ inſtitutum, & ſi correctis quibuſdam injuſtitiis exerceatur, culpâ omni vacet ac peccato. Sive enim mutet pecuniam cum alterâ diverſa, id licitum eſt cum lucro moderato. Hocque vocatur cambium minutum, cujus rei rationem hanc inter cæteras affert Leſſius. Quod ab eo qui petit aliquid in ſuum commodum præſtari poteſt merces repeti, & ſi interdum gratis præſtare ſoleat. Sive mutet pecuniam abſentem & in loco alio exiſtentem pro præſenti, ſeu præſentem pro abſenti & alibi exiſtenti, quod vocatur cambium locale ſive per litteras, id etiam licitum cum aliquo lucro, tum propter ſecuritatem quam præſtat campſario, tum propter laborem & expenſas tranſlationis pecuniarum de loco ad locum, quibus eumdem campſarium liberat. Quapropter ſapienter monet Emanuel Sa verbo *cambium* num. 3; ne facile cambia quæ ſunt in uſu damnentur. Sed plures ſunt maledici de quibus dicit Apoſtolus, quod regnum Dei non poſſidebunt, qui vel ex invidiâ vel ex ignorantiâ, quoſcumque vident & audiunt ex pecuniâ mutuata lucrum ſumere, licet non ex ipſo titulo mutui, ſed ex alio legitimo ad quem non attendunt, ſtatim uſurarios vocant, ac eos reputant in ſtatu damnationis conſtitutos. In eoque ſe maximè pios ac religioſos arbitrantur, ac ſicut Phariſæus publicanum Evangelicum iudicabat, ita illi pleroſque ex fratribus ſuis judicio præcipiti & temerario condemnant. Rectè Carbo de reſtitut. q. 39: cum in republica aliquod officium neceſſarium eſt, illud licitè exerceri poſſe fateri oportet: aliter enim non eſſet generi humano ſufficienter proviſum. Deinde naturæ lex illud evidenter docet ut quiſque vivere poſſit ex ea quam rectè exercet arte: cum non ſit alligandum os bovi triturantí. Multa tamen cambiorum incommoda explicat poſtea, quia ars iſta campſoria etſi licita, periculoſa tamen ac uſuræ proxima eſt, quoniam variæ ſunt praxes campſorum, ac præcipuæ & quæ magis in uſu licitæ, quoniam ſæpe putant ſe poſſe lucrari ob cauſas falſas.

1. Praxis eſt campſorum qui dant litteras campſariis ad recipiendas pecunias alibi, petuntque majus pretium cambij ratione longioris temporis quo obligatur campſarius ad ſolutionem. Et ſi non ſolvat tempore præfixo, petunt aliquod pretium moderatum pro ſingulis diebus quibus campſarius eſt in morâ ſolvendi. Quibuſdam autem viſa eſt iſta praxis uſuraria, quia ratione temporis diuturnioris augetur pretium. Maximè cum Pius V. hanc cambiorum conditionem reprobet. Verum licitam eſſe hanc praxim defendit Leſſius.

de *iuſtitia & iure* l. 2. c. 23. dubit. 5. quia ordinariè campſores æſtimant carere pecuniâ ſuâ longiori tempore, tum quia priuantur facultate vtendi ſuâ pecuniâ & cum eâ lucrandi, tum etiam quia verſatur in majori periculo etiam cùm cambium ſit ſpecies quædam venditionis pecuniæ abſentis, quo jure probabile eſt mercem aliquam pluris vendi ob dilatam pretij ſolutionem, eodem jure probabile eſt cambium pluris æſtimari ob dilatam illius ſolutionem, quia pretium vniuſcujuſque rei illud eſt quod magis vulgare & vſitatum inter mercatores, maximè enim pendet ex hominum ſenſu & æſtimatione: at pretium cambij cujus ſolutio magis differtur communiter maius eſt, & talis eſt paſſim uſus etiam inter probos mercatores, à quibus obtineri non poſſet ut cambium cum conceſſione longioris temporis ad ſolvendum non pluris vendant. Confirmatur amplius, quia in illo productiori tempore ſolutionis habent titulum lucri ceſſantis, quia ſi poſt quindecim dies aut unum menſem ſolveretur illis pecuniâ numeratâ ſeu pretium cambij, poſſent ex eadem pecuniâ aliud facere cambium & lucrari. Quæ facultas cùm illis tollatur per moram ſolutionis, æquum eſt ut illis fiat recompenſatio detrimenti per maius pretium cambij. Atque ita cum Leſſio docet Antoninus Diana *reſolut.* 1. *parte*, *tract.* 8. *reſolut.* 15. & apud eumdem Reginaldus *to.* 2. *lib.* 25. *cap.* 34. & alij qui reſpondent ad oppoſitas rationes vſuram eſſe exigere maius pretium ratione dilatæ ſolutionis per tempus longius, ſi non ſit alius legitimus titulus augendi pretium: at hic eſt, ſcilicet titulus intereſſe lucri ceſſantis, & taxatio major hujus pretij amplioris ex communi peritorum æſtimatione, quod verò ſpectat ad Bullam Pij V. non eſt vſu recepta vbique, & dubitatur vtrum obliget in foro conſcientiæ.

Sunt autem multæ aliæ praxes cambiorum quæ in magnis vrbibus vt Pariſiis & alibi exercentur. In quibus confeſſor debet reprobare quidquid fit fictè vt cùm quis vendit aut emit litteras ad recipiendas vel ſolvendas pecunias in aliquo loco diſtanti vbi non ſolventur aut recipientur. Secundò debet conſiderare titulos legitimos ob quos pecunia plus valet in vno loco quàm in altero, puta ob valorem ordinarium qui in vno loco major eſt quàm in alio vel minor, vel ob impenſam, quæ fieret in vectura pecuniæ, vel ob periculum & laborem in eadem pecunia transferenda de loco in locum. Nec impedit hoc quod fortè, mercator in loco aliquo habeat aliquas pecunias ſine impenſa aut labore, vel periculo vecturæ. Quia propter hanc cauſam quæ eſt per accidens, illa præ-

dicta non carent ſuo pretio ſaltem qui ex iſto commodo capit vtilitatem obligatione antidotali recompenſare debet. Vnde & ratione diſtantiæ majoris locorum in quibus fieret permutatio, pretium cambij licitè augetur, ſicut & ratione dilatæ ſolutionis ad tempus prolixius ſi interueniat ratio lucri ceſſantis aut damni emergentis, vt cùm prolongatur ſolutio ad proximas nundinas.

Porrò Navarrus in c. *finali* ſeu *nauig.* de vſuris. Ubi ſatis exactè difficultates iſtas examinauit, extenditque lucra campſorum quantum extendi poſſe ſibi viſa ſunt coram Deo, Quo animas, inquit, honorem, facultates tot hominum honeſtiſſimorum iuſtè tueremur. Addit. *Zelus Navarri.*

Admonemus Confeſſarios eorum, qui iſta arte viuunt ut iiſdem cambia & lucra ficta vehementiſſimè diſſuadeant, & perſuadeant horum tentationibus fieri, vt ad regnum cœleſte per prærupta ſaxoſa & periculoſa loca iter faciant, ex quibus offendicula amoris & ſtudij ingentium horum lucrorum eos præcipitare facile poſſunt in peccatorum adeo profundas valles & reſtitutionis adeo crebra dumeta, vt tardè aut numquam ab illis aſſurgere & ſe extricare queant. Faxit. ut cui corona ſpinea pro omnibus impoſita fuit, qui in eam voraginem ſe præcipitarunt, erigantur & penitùs liberentur.

Ex quibus patere poteſt quid ipſe cenſeret de illo Cambio Pariſienſi, ſcilicet aliquis indiget pecuniâ, quærit ab aliquo campſore, vt illi vendat litteras dirigendas Lugdunum ad recipiendam ibidem ſummam mille Librarum majorem aut minorem, ſéque in ipſum obligat ad pretium harum litterarum intra aliquot menſes. Ille verò cùm nolit habere pecunias Lugduni nec vlla ibidem habeat negotia, ſed velit tantum pecuniam præſentem, quærit alium qui præſenti pecuniâ minori has litteras emat, inveniturque in areâ Palatij ad quam negotiorum causâ campſores & mercatores conuenire ſolent, qui has litteras & jus in iis contentum ad recipiendas Lugduni pecunias præſenti pecuniâ emit, & aliquando idem campſor qui eas primùm dedit, minori pretio redimit. Dubitatur autem an iuſtè id fieri poſſit. Quia videtur eſſe fictio, cùm fingat mercator ſe velle pecunias Lugduni, qui deſiderat eas habere Pariſiis. Quis has impoſturas poterit probare? maximè cùm ille qui vendit tales litteras pro recipiendis pecuniis Lugduni, nullas ibidem habeat: ſed ex vtraque parte tota negotiatio merè fictitia eſt. Atque hæc ſatis ad inſinuandas controuerſias cambiorum, quorum labirinthum

univerſum ſi quis ingredi velit, mirum ſi egrediatur abſque nota.

De examine morientium.

Quæritur vigeſimo ſecundo. Quid examinabit Confeſſarius in pœnitente infirmo; & in articulo mortis conſtituto.

Hæc quæſtio ſupponit pœnitentiam quæ fit ex tremore non eſſe infructuoſam. Quod ſatis patet: Ezech. cap. 18. *Si converſus fuerit peccator, ab injuſtia ſua, omnium inquitatum ejus non recordabor.* Et cum actu peccati mortalis in fine ſufficiat ad damnandum hominem, cum Deus ſit pronior ad miſericordiam, multò magis actus pœnitentiæ ſufficiet ad ſalvandum hominem? Quare, & Rex Ezechias in periculo mortis flens fletu magno exauditus eſt *Iſa.* 38. & latro qui pœnitentiam ſerotinam fecit, & ſalvatus eſt.

Hoc igitur poſito: Si infirmus loqui poteſt & confiteri, eidem methodo utendum erit in illius Confeſſione excipienda, ac ſi eſſet ſanus, ac benè valeret. Sed dubium eſt, primò, cum accedente Confeſſario infirmus loquelam amiſit, tunc Confeſſarius debet eum examinare an doleat de peccatis, de iiſque ſe accuſet, ut eorum recipiat abſolutionem & monere eum, ut ſi ita eſt, aliquo ſigno id oſtendat, ut ſtringendo digitum quem immittet in manum ejus, vel aperiendo os, vel oculos. Tuncque poterit Confeſſarius abſoluere, ut cenſet Suarez de pœnit. *diſp.* 23. *ſect.* 1. quæ ſententia eſt in praxi certá & ſecura & exercenda, citatque pro ea ſeptem Authores probatque, tum quia accuſatio generalis facta coram Deo, ſi accedat deteſtatio, ſufficit ad remiſsionem peccati: Ergo ſimilis Confeſſio ſufficit facta homini Dei locum tenenti: quando magis integra fieri non poteſt. Tum quia Confeſſarius habet magis ſpecialem notitiam peccati ſcilicet; in foro exteriori & in ordine ad abſolutionem. Tum quia in aliquo caſu ſufficeret generalis Confeſſio, ut ſi quis oblitus ſpeciei peccati mortalis diceret ſe peccaſſe mortaliter, poſſet abſolui: Ergo & hic poterit. Verum eſt tantum quod tunc Confeſſarius debeat elicere his ſignis Confeſſionem alicujus peccati ſpecialis, interrogando eum de peccatis magis communibus perſonis ejuſdem conditionis, cum pœnitente, quod eſt quaſi æquè facile ac elicere Confeſſionem generalem.

Moribundus ſine ſenſu.

Dubium eſt ſecundò ſi non ſolum infirmus loquelam amiſit, ſed etiam ſenſus, ut non ſit ei vox, neque ſenſus auditûs aut alterius, quo poſſit cognoſcere ex ipſomet Confeſſarius an doleat de peccatis. Tunc debet examinare præſentes qui infirmo aſſiſtunt an petiverit Confeſſarium, & ſigna aliqua

doloris de peccatis ediderit: Et in hoc caſu cenſet adhuc Suarez eadem diſp. abſolvendum eſſe à Sacerdote, concepta conditione, in quantum poſſum, vel ſi materia eſt ſufficiens. Sic enim non fit irreverentia Sacramento: Et illa petitio Confeſſarij & dolor quem habet in ordine ad illam Confeſſionem, eſt quædam inchoatio Confeſſionis, quæ ſufficit in his caſibus, cum non poteſt alia fieri, idque probatum eſt multis Conciliorum Canonibus, ut inter cætera, Concilij Carthaginenſis 4. c. 66. & refertur à Gratiano vigeſimâ ſextâ, qu. 6. cap. 5. *Is qui in infirmitate*, & ab Iuone Decreti, p. decimâ quintâ c. 8. *Is qui pœnitentiam in infirmitate petit, ſi caſu dum ad eum Sacerdos invitatus venit oppreſſus infirmitate obmutuerit, vel in phreneſim verſus fuerit: dent teſtimonium qui eum audierint, & accipiat pœnitentiam. Et ſi continuò credatur moriturus, reconcilietur per manus impoſitionem, & infundatur ori eius Euchariſtia.* Quod idem ſtatuit Concilium Arauſicanum primum, ſub Leone I. cap. 12. *Subito obmuteſcens, prout ſtatutum eſt, baptizari, aut pœnitentiã accipere poteſt, ſi voluntatis præteritæ teſtimoniũ aliorum verbis habet, aut præſentis in ſuo nutu.* Vbi per hæc verba accipere pœnitentiam, intelligitur accipere abſolutionem ſacramentalem. In quo ſenſu dicitur à D. Auguſtino de infirmis pœnitentibus. *Pœnitentiam dari poſſumus ſecuritatem, dare non poſſumus*, l. 50. hom. 51.

Infert etiam idem Suarez loco citato, non ſolum poſſe, ſed etiam teneri Confeſſarium tunc abſoluere. Quia infirmus eſt ſufficienter diſpoſitus juxta probabilem opinionem, & ſi Confeſſarius non abſolvat, exponit animam ejus periculo æternæ damnationis. Nec eſt periculum injuriæ Sacramenti, cùm per conditionem appoſitam tollatur omnis injuria.

Obiiciunt quidam hoc eſſe confiteri per nuntium, quod vetitum à Clemente VIII. Reſpondeo, non eſſe propriè confiteri per nuntium, cùm pœnitens eſt præſens. Nec Clemens VIII. fortaſſe intellexit decretum iſtius prohibitionis de morientibus qui mittunt ad Confeſſarium ut illis ſuccurrat. *Confeſſio per nuntium.*

Vnde & Michaël Palatius, in 4. *ſent. diſt. 17. diſp. 9.* non improbaret Sacerdotem, cum recipit nuntium de iſto moriente, qui cum dolore peccatorum Confeſſionem expetit, ſi etiam abſolueret, quia forte metus eſt propter diſtantiam, ne moriatur infirmus ante ejus adventum. Defendit quippe hic Doctor, in quo doctrina & eloquentia pro palmâ con-

certant, abſolui poſſe abſentem. Sacramentum Pœnitentiæ, inquit, exercetur ſecundùm formam judicij ex Conc. Trid. *ſeſſ*.14.*cap*.6. at verò judicium non exigit neceſſariò præſentiam judicandi. Vnde 2. Cor.2. Paulus abſens de Corinthio illo flagitioſo, *Cui*, inquit, *aliquid donaſtis & ego*: Quæ verba non ſolùm quoad abſolutionem excommunicationis, ſed etiam quoad remiſſionem culpæ intelligenda: abſens igitur Sacerdos poterit abſolvere pœnitentem quando urgens cauſa hoc poſcet. Et quia objici poteſt formam abſolutionis eſſe *abſolvo te*, quæ verba videntur ſignificare perſonam præſentem. Præoccupat, hanc formam à Concilio Florentino, non eſſe traditam vt præciſam, nam illi æquipollens ſufficit. Vnde ſiue dicamus: ego te abſolvo, aut dempto pronomine, abſoluatur Petrus, verbi cauſâ, vel abſolvo Petrum, forma habebit effectum, vt in baptiſmali formâ prædictum eſt.

Forma abſolut. Quod ait autem Palatius de formâ abſolutionis, haud obſcurè ſcripſit Scotus in 4.*diſt*.14.*q*.4. Non eſt neceſſe, inquit, eſſe ita præciſa verba in iſto Sacramento ſicut in Baptiſmo, & Euchariſtia, quia ſufficit quòd exprimatur actus ſententiæ abſoluentis, ſicut & in judicio publico non oportet eſſe limitata verba. Ait enim vnus de Theodoro Martyre, *iubeo ignibus tradi*. Alter de Cypriano ſancto, *Gladio animaduerti placet*. Communiter tamen iſta verba ſunt apta, *ego te abſoluo*.

Hanc autem ſententiam Palatij multi alij docuerunt. Paludanus *in* 4.*diſt*.17.*q*.2. Antoninus 3.*p*.*tit*.17 *cap*.12.*&* 21. aliique quos refert & impugnat Hiquæus ad *diſt*. 14. *lib*. 4. *ſent*. ſuper Scotum. Cùm Clemens VIII. eamdem damnet, vt falſam, temerariam, ſcandaloſam & ſub pœna excommunicationis prohibeat, ne quis eam ut probabilem priuatim aut publicè amplius doceat. Et ratio eſt, quia abſens nequit cognoſcere ſtatum rei ſufficienter, vel per litteras, vel per nuntium, qui variari poteſt & peccare poſt ſcriptas.

Et ne dubitari poſſit, an Clemens VIII. voluerit caſum præſentem comprehendere, facit Flaminius Cherubinus in ſcholio primo, ad hanc Bullam datam an. 1602. vbi reſoluit nec ſic abſolui poſſe eum qui eſſet inter infideles, & in carceribus ſecretis ad quem Sacerdos ire non poſſet. Quia Confeſſio eſt actus perſonalis, id eſt, ſienda perſonaliter Sacerdoti. Præcepit enim Dominus mundandis, vt irent & oſtenderent ora ſacerdotibus, *&c*. Sufficit autem contritio carcerato, vel apud infideles exiſtenti. Quare non videtur approbanda talis abſolutio, & potius currere debet ad mo-

rientem, & concito gradu pergere, vt præſens ſibi præſentem abſolvat. Attamen cùm Clemens VIII. damnet ut illicitam talem abſolutionem & ex parte conferentis,& ex parte illam recipientis, ſupple; voluntariè, non determinauit utrùm invalida foret. Quare in propoſito caſu non omnino conſtat, an moribundus ſic abſolutus à Confeſſario pergente ad ipſum in viâ, metu, ne deficeret ante ipſam mortem, careret omni ejus effectu. De ejus ſalute non omninò deſperarem.

Dubium tertium eſt, & multò difficilius, ſi moribundus nec vocavit Confeſſarium, nec edidit ſigna doloris, nec vlla poſſit edere, præſente Confeſſario. Quid tum agendum. Homobonus Pœnitentiarius Bononienſis Examinis Eccleſiaſtici *parte* 1.*tract*.7. *c*.18. reſoluit poſſe abſolui moribundum qui nulla dat ſigna attritionis; ſi Chriſtiano more viuere ſolebat, & bonus ac fidelis homo exiſtimaretur. Quam ſententiam illâ ratione confirmat, quòd in neceſſariis ad ſalutem tutior pars eſt ſequenda, & certiori periculo occurrendum ſit, ceſſetque periculum irreuerentiæ, & ſacrilegij tum conditionis appoſitione, tum authoritate Doctorum hanc opinionem tuentium. Ac ibidem refert ex Molfeſio *tract*.7.*cap*.5. *n*.48. Clementem VIII. Pontificem maximum, cùm quidam ex fabricâ S. Petri præceps ruiſſet, & cadentem illum vidiſſet, abſolutionem ei dediſſe, dicendo, ſi tu es capax, abſolvo te à peccatis tuis. Iuxta quam ſententiam deberet examinare Confeſſarius, an infirmus moriens fuerit vir bonus & Catholicus, vt ſic eum abſolveret. Verum Card. de Lugo *de pœnit. diſp*. 17. *ſect*. 3. inquiſitione Romæ factâ à multis prudentibus viris qui in vrbe aderant tempore Clementis, audiit rem eſſe fabuloſam; Ipſeque hanc opinionem impugnat cum multis aliis, quos ibidem refert. Eamdem ſententiam multis refellit Martinus Breſſerus *lib*.3. *de conſcientiâ cap*. 8. atque cum quidam in Belgio docerent moribundum abſolui poſſe, nullo dato doloris ſigno, ſe ſæpius conſultum eſſe, an ſaltem eſſet probabile atque adeò practicè licitum. Reſpondi, inquit, atque etiam nunc reſpondeo negatiuè; quia nemo quod ſciam, eam ſententiam libris impreſſis docuit, vt veram vel probabilem; imò Vaſquez *de pœn. q*.16.*art*.2.*initio dubit*.2. addit nequidem vllum dixiſſe (Homobonum ſcilicet non legerat) teſtaturque eximium & Reverendum Dominum Malderum, qui fuit Præſul Antuerpienſis, ejus ſententiæ vſum meritò per ſuam Diœceſim prohibuiſſe. Subjungitque poſt hæc ſcripta ſe dictam ſententiam legiſſe

tract. 3. *de abſolutione moribundi*, Antonini Dianæ qui eam docet non ut veram, ſed probabilem ex principio extrinſeco, id eſt, auctoritate, citatque pro more ſuo diligenter pro ea auctores & libellos aliquot, ſe tamen propterea ſententiam non mutaſſe. Certè inquit, authores illius ſententiæ vix ducti alia ratione videntur, ſe, & ſi pauci, ſequi tanquam oves; eo quod unus id aſſeruit, & ſit favorabile in praxi, *&c.* quidni dicant ſimili ratione probabile ac practicabile, quod aliqui item dixerunt, licere in neceſſitate confiteri, & abſolui à laïcò, cùm deeſt Sacerdos, *&c.* Gregorius X V. dicitur in quodam manuali eam ſententiam tenuiſſe; quin imo injunxiſſe praxim. Verum ut conſtat ex verbis ab ipſo Diana citatis, addidit clauſulam plane juxta concluſionem, *ſi tamen aliquis teſtetur eum oſtendiſſe confitendi deſiderium.* Quare & hinc infertur contrarium, juxta axioma, exceptio firmat regulam in contrarium. Prætérquàm quod id factum ſit ab Archiepiſcopo Bononienſi necdum Pontifice. Hæc & plura Breſſerus, quæ libenter commemoramus, ſicut & plurium aliorum verba, ut appareat nos non allegare auctores ſub fide aliorum, quod dum multi faciunt, plures authores congerunt ſæpius ad pompam & oſtentationem, quos ſi conſulas oleum & operam perdis, cum ſæpius ut falſos, & ſuppoſititios aſſertionis teſtes productos eſſe invenias.

Moribundos Deus adjuvat.

Nec urgent rationes Homoboni. Periculum ènim hominis moribundi non dat ius cuiquam Sacerdoti, ut Sacramentum præter Chriſti inſtitutionem adminiſtret: nam aliàs omni[a] eſſent licita in extrema iſta neceſſitate, nec tamen Deus mo[ri]bundos iſtos omninò deſerit, pulſat enim adhuc moveq[ue] eorum corda ſecretâ ſuâ inſpiratione, ut actum perfectæ co[n]tritionis vel in ipſo momento deficientis vitæ eliciant, q[uo] ſalutem ſibi acquirant. At quia ſecretum iſtud intern[um] eſt omninò, nec cuiquam ſenſibile, nec apparet an g[ra]tiæ Dei tunc deſint, ideo nullum eſt ſignum ſenſibile q[uod] ſufficiat ad materiam Sacramenti, & cui poſſit à Sacerdo[te] addi forma Sacramentalis. Maximè cùm Sacramenta ſ[int] maximi momenti, & præcipua religionis Chriſtianæ ma[te]ria, quæ ideo tractari debent cum magnâ reverentiâ & c[ir]cumſpectione, quod non fit à Sacerdote, qui ea expo[nit] probabiliſsimo nullitatis periculo, & ſacris verbis nihil o[pe]ratur, & ſi prophanus eſt qui cum aquâ congelata baptiza[t] etſi eſſentialiter aqua ſit, quis ille cenſendus erit qui abſo[lvit] ſine ullâ Confeſsione aut dolore apparenti?

Quia tamen res iſta maximi eſt momenti ex qua dependet ſalus animarum, ut magis ab aliis diſcutiatur, dabo hîc verba S. Antonini Archiepiſcopi Florentini in ſumma *Confeſſionali*, 3.*part.cap.*18. Circà infirmos, inquit, ſic agendum eſt. Aut enim talis eſt in periculo mortis, aut non, dico autem periculum mortis non ſolum quia in extremis eſt conſtitutus, ſed quia frequenter contingit homines mori ex illâ infirmitate & Medici dubitant, in tali caſu poteſt quilibet abſolvi à quolibet Sacerdote de quolibet peccato, & à qualibet ſententia abſque alia ſententia, cum periculum eſt in mora. Talis enim infirmus; aut jam amiſit loquelam, vel uſum rationis, puta quia jam phræneticus, aut non. In primo caſu, ſi bene vivebat ut bonus fidelis, & frequentabat Confeſſionem & Communionem, & hujuſmodi, quamvis non petierit Sacramenta, quià ex inſperato taliter acciderunt. Vel etiamſi malus & obſtinatus diu perſeverans in peccatis, & diu non confeſſus: Si petiit Sacerdotem ut confiteretur, & oſtendit ſe velle facere omnia quæ debet, interea factus eſt mutus, vel phræneticus, & periculum eſt in mora, debet præſupponi contritus & faciente aliquo Confeſſionem Generalem pro eo, ſicut fit populo, Sacerdos faciat adſolutionem ab omni ſententia & peccato, & poteſt injungere circumſtantibus aliquid faciendum pro eo vel hæredibus aut conſanguineis pro ejus anima ſi velint acceptare, *&c.* ſi autem non eſt diu Confeſſus, vel quia notorius peccator incurrit ſubito amentiam, & mutitatem, vel infirmitatem, nec priùs, nec poſt oſtendit ſigna contritionis, nil ei dare debet, nec ſacramenta, nec Eccleſiaſticam ſepulturam. *D. Antoninus.*

Hæc D. Antoninus quibus multùm fulcitur Antonini Dianæ opinio. Poſſet autem dici in illa opinione, bonam vitam anteactam morientis, extremamque ejus neceſsitatem, in qua pij omnes attentiùs de ſalute animæ cogitant, ſigna eſſe ſatis probabilia contritionis ejus & Confeſsionis implicitæ peccatorum quam alio modo facere non poteſt. Quare nihil hîc reſolutoriè volumus à nobis affirmatum eſſe, eo metu ducti ne abſque omnino evidenti ratione amplectendo magis ſeveram ſententiam, ſalutis alicujus obſtaculum forſan ponamus. Quod evitare antequam de hac ſcriberemus quæſtione, erat in animo. Cæterùm ſi quis benè expenderit rationem cur D. Auguſtinus in lib. *de adulterinis conjugiis*, ad Pollentium *cap. ult.* velit Catechumenos in adulterio viventes in ſimili caſu ut morbi præventos ac ſenſibus deſtitutos baptizari debere & eamdem eſſe cauſam reconciliationis erga pœ- *D. Auguſtinus.*

nitentes ſimiliter præuentos, non valde ab hac ſententia eum alienum eſſe iudicabit. Hanc enim reddit rationem. *Quis enim nouit utrum fortaſſis adulterina carnis illecebrâ, uſque ad baptiſmum ſtatuerant detineri.* Quamvis hic paulò laxior videatur ſanctus Doctor.

Si quis verò nos reos veritatis putet eſſe conſtituendos, quòd in hac quæſtione, ita fluctuemus ac veluti trepidemus, quaſi par ſit piaculum in rerum moralium veritate firmiter aſſerenda titubare, ac in fidei Catholicæ profeſſione, è contra crederemus reos eſſe ſeveritatis, qui cótra multos grauiſſimos, & probatæ doctrinæ Authores audaciſſimè ſententiam proferunt, quæ pluribus interitum procreare poteſt, ac fęlicitatis æternæ jacturam. Determinatio enim rerum moralium longè eſt diſſimilis fidei aſſertionibus, quæ verè indubitatæ ſunt, vt crimen ſit de eis dubitare, cùm rerum moralium aſſertiones varios habeant certitudinis, aut incertitudinis gradus. Nondum nos verba D. Antonini tam expreſſa legeramus, cùm in ſententiam ejus menti oppoſitam inclinare videbamur. Atque utinam tales controuerſiæ difficiles authoritate Conciliorum aliquando finirentur. Auſim dicere, non minùs vtilem fore ad ſalutem animarum definitionem plurium caſuum conſcientiæ quàm quæſtionũ illarum Theologiæ Speculatiuæ, vt eſt inter cæteras de proceſſione Spiritus Sancti à Patre & Filio, quæ tot Conciliis confirmata eſt, propter cujus quæſtionis determinationem à multis ſæculis Oriens & Occidens confligantur, cum interitu animarum verè deflendo totius mundi lachrimis. Sed quamdiu de iſtis ſilebit Eccleſia, non mirum ſi locus de iis dubitandi ſuperſit.

Quæritur vigeſimo quinto, Vtrùm Confeſſarius debeat examinare, an moribundus dolorem habeat perfectæ Contritionis, an ſolius Attritionis.

Verba Nauarri in capite *Negotium, diſt. 5. de Pœnitentia,* iure merito excitare debent Confeſſarios, vt attendant ad dolorem pœnitentis. Nonne, inquit, Thomas à Vio, arbitratur bonam Chriſtianorum partem, ſine juſto peccatorum dolore illa confiteri. Quod mihi adeò perſuaſum habeo, neque id temerè, vt cum Propheta clamare cogar: *Saluos nos fac Deus, quoniam defecit Sanctus,* Pſal. 15. Id verò mortis inſtantia potiſſimũ videtur exigere, cùm proximus ſit inferni ignis indeficiens & æternus, ſi deſit ille dolor, nec vllum poſtea ſupereſt remedium, ſicut in pœnitentiâ, quæ ſit in robore ætatis, aut vigente ſanitate: ſi enim manca eſt illa pœnitentia ex aliqua parte, defectus per aliam meliore animo, & cum perfectio-

ri diſpoſitione peractam ſuppleri poterit. Adde quod variis affectionibus morientis, anima exagitatur, ut non ſemper ob illud motivum de peccatis doleat, quod requiritur ad ſinceram pœnitentiam, qua peccata omnia remittuntur. Quapropter & idem Navarrus de *Pœnitent. diſt.* 7. *capite ultimo*, §. *quod quamvis*; cùm aliàs arbitretur omnes fere illos qui authoritate publica vel jugulantur, vel alio mortis genere plectuntur ſalvari, mutata ſententia, vix aliquos ex eis ſaluari putat qui uſque ad ſententiam judicis diſtulerunt pœnitentiam, quod difficilè eis ſit mentem poſt tot facinora in puram Dei bonitatem figere, ac propter Dei amorem peccatum deteſtari. Nonne, inquit, ab extremo in extremum difficilis eſt tranſitus ſecundum Ariſtotelem, nonne difficilis vitæ mutatio? Quis ergo non dicat, mutationem ſolius dexteræ excelſi, quâ in temporis momento dum à lictoribus in mortem trahitur latro hic, vel homicida, qui diù & ſummè dilexit ſummos Dei hoſtes, nunc repentè ſummè illos oderit. Quæ Navarri ſententia placuit Doctori Arnaldo ſeu Abbati San-Cyrano in libro *de Frequenti Communione*, nec facile eſt evidenti ratione illam refellere, cùm enim nemo ſciat de ſeipſo juxta illud Eccleſiaſt. 9. *Vtrum, odio, an amore dignus ſit*. Quantò minus id de alio certò affirmari poterit? *Ovem te putas, hircum te fortè Deus novit*, ait D. Aug. *tr. de ovibus* c. 10. Effatum itaque vulgi eſt, plures animas è patibulo ad cœlum aſcendere quàm è cœmeterio aut è tumulo. Si quidem animæ è tumulo in quo conduntur corpora inanimata, ad cælum non aſcendunt, ſicut à loco patibuli.

Contritio in hora mortis,

Damnati ad mortem.

Attamen ſi Suaris ſenſum ſequamur, non ita de miſerorum iſtorum ſalute deſperabimus; cenſet enim ille, poſt multam diſcutionem, lib. 6. *de Prædeſtinatione*, c. 3. plures è Chriſtianis, qui intra Eccleſiam Catholicam moriuntur ſalvari in lege gratiæ; ratio eſt quia ex his qui moriuntur ante adultam ætatem, maxima multitudo decedit cum baptiſmo; ex adultis verò, licet maior pars hominum ſæpius mortaliter peccet; tamen ſæpius reſurgant, & ita cadendo & reſurgendo vitam tranſigunt; tandem verò in fine pauci ſunt qui per Sacramenta non præparentur ad mortem, & de peccatis doleant ſaltem per attritionem: Hoc autem ſufficit, ut in eo tempore juſtificentur. Et poſtquam juſtificantur, facile ſolent illo parvo tempore perſeverare ſine novo peccato mortali: ergo penſatis omnibus, veriſimile eſt plures ex his Chriſtianis ſalvari. Ex qua Suaris ſententia facile deducitur, non eſſe ita certam Navarri opinionem, quæ miſeros illos à tormentis

huius vitæ ad tormenta alterius vitæ tranſmittit, ex eo quod ſupponat ad legitimam pœnitentiam in morte amorem Dei & perfectam contritionem requiri, cùm alij attritionem ſolam eſſe ſufficientem arbitrentur. Nec parùm ſuffragatur hic D. Auguſtinus in *tract. de Paſtoribus*, *c.*12. temerariis iudiciis, inquit, plena ſunt omnia. *De quo deſperavimus ſubitò conuertitur & fit optimus*: de quo præſumpſimus ſubitò deficit & fit peſſimus. Hæc ibi. Quamvis ſi generatim rem iſtam ſpectemus, tutius ſit numerum ſaluandorum ex Chriſtianis judicio diuino committere, attentâ nequitiâ & corruptione hominum, quæ quotidie, fere in omni ſtatu, maior apparet. Vt nequidem vllam congregationem religioſam auſim affirmare eſſe ſine reprobis aliquot, adeo deficit vbique charitas.

Equidem non eſt tanta difficultas de Pœnitentia quæ fit extra periculum mortis. Definitum eſt ſiquidem à Facultate Pariſienſi in Comitiis ordinariis quibus aderam, habitis die tertia Martij, ann. 1638, in aula Collegij Sorbonæ contra librum inſcriptum *de la Saincte Virginité*, non neceſſariò requiri contritionem perfectam vt quis particeps efficiatur Sacramenti: *Quæ tradit*, inquit ſacra Facultas, *de Attritionis inſufficientia & Contritionis ex perfecta charitate abſoluta neceſſitate ad recipiendum Sacramentum Pœnitentiæ; & quæ addit & approbat de abſolutione, quod nihil aliud ſit quàm declaratio juridica peccati jam remiſſi: damnauit quoque Facultas, & cenſuit has propoſitiones eſſe quietis animarum perturbatiuas, communi & omninò tutæ praxi Eccleſiæ contrarias, efficaciæ Sacramenti Pœnitentiæ imminutiuas, & inſuper temerarias ac erroneas.* At verò in pœnitentiâ vltimâ quæ fit in periculo mortis, & circa infirmum morientem peculiaris eſt difficultas.

Quia multi exiſtimant præceptum contritionis perfectæ, & dilectionis Dei ſuper omnia obligare in fine vitæ. Maximè quia in periculo mortis quiſque debet adhibere certius remedium quod poteſt pro ſalute animæ: at multò certius eſt remedium contritionis perfectæ cum Sacramento, quàm attritionis cum eodem Sacramento. Illud enim nulli Theologi reuocant in dubium, hoc verò ab aliquibus habetur inefficax ad juſtificationem conſequendam. Nunquid in re ſummi momenti ex quo dependet æternitas vitæ & mortis, vlla poteſt eſſe ſuperflua diligentia?

Hanc opinionem, ſequitur Thomas Sanchez, *l.*1. *in Præ-*

cupen, cap. 9. num. 34. Ita ut etiam non debeat Confeſſarius in periculo mortis attritum abſoluere, ſed contritum. Breſſerus verò lib. 3. *de Conſcientia, cap.* 10. cenſet ex eo ſaltem capite teneri pœnitentem in articulo mortis ſe excitare ad contritionem, ne fortè ſi illam habere non conetur, ne quidem habeat veram attritionem, cùm dubium valde ſit, an quis ſit contritus, vel ſolùm attritus. Porrò ex attentâ meditatione præſentis quæſtionis, nonnulli inuenti ſunt, qui infirmos omnes moribundos fugiebant, ne eorum Confeſſiones exciperent, illa obligatione deterriti, quòd vix ſperarent infirmos ex verâ contritione peccata deteſtaturos, ut beneficij abſolutionis capaces fierent.

Verùm probabilius eſt, etiam infirmum in articulo mortis juſtificari poſſe, cum ſolâ attritione etiam cognitâ tali junctâ Sacramento. Sunt enim eadem Sacramenta, nec ex diverſis eſſentialibus conſtant, in quocumque ſtatu homo reperiatur. Quare Sacramentum quod ſano confert gratiam, etiam morienti confert: & opinio, inquit Ioannes Sanchius in *Selectis, diſp.* 19. *num.* 8. quæ in ſalute ſecuram reddit conſcientiam, tutam quoque reddit in articulo mortis, cum in vtroque caſu æqualiter homo conſtringatur non offendere Deum. Nec tenetur homo ſub pœna peccati adhibere majorem diligentiam, quàm ea quæ communiter à doctis & ſapientibus exiſtimatur ſufficiens: nam ſi quia contritio certior eſt ex authoritate quorumdam Theologorum, idcirco adhibenda eſſet in articulo mortis? etiam adhibenda eſſet cum magna intentione graduali, cum certa duratione, cum multiplicatione, ratione ſingulorum peccatorum. Hoc enim modo adhibita contritio certior eſt, quia ſunt Theologi, qui hos modos contritionis prorſus neceſſarios arbitrantur. Quin etiam ſæpius iteranda eſſet contritio, quia dubitari poſſet num prima vice producta verè fuiſſet. Et hinc opprimerentur infinitis anguſtiis morientium conſcientiæ. Quin etiam teneretur vir ignotæ linguæ per interpretem confiteri. Quod præclarè rejicit Michaël Palatius in 4. *ſent. diſt.* 17. *diſp.* 9. Quòd ſi objeceris, inquit, imò tenetur quærere viam certiorem ſalutis ſuæ, & certior eſt via per Confeſſionem, quàm per ſolam contritionem. Dicito non teneri fideles ad certiſſimam viam ſalutis quærendam, ſed ſatis eſt ſi certam ſectentur; certa autem eſt via contritionis cum voto confitendi quando id commodè fieri poterit. Quod autem ſpectat ad præceptum contritionis, non obligat, niſi cùm Sacramentum adminiſtrari non poſſet ex quocumque defectu, &

Attritio cum Sacramento.

neceſſaria eſt juſtificatio ſeu remiſſio peccati. Certè D. Auguſtinus libro *annotationum* in Iob. *c. 6.* nihil vituperat in converſione morientium ex metu procedente. *Imminente morte terrentur homines, ut convertantur & confiteantur Deo putredinem peccatorum.* Et in Pſal. 92. alludens ad hæc verba Iſaiæ 66. *Ad quem reſpiciam niſi ad pauperculum & contritum ſpiritu, & trementem ſermones meos.* Sic infert. *Humilis eſto & tremens verba ejus, & ibi habitas, non timet trementem domum; quia ipſe illam firmat.*

Actus amoris. Magis autem ardua eſt difficultas de actu dilectionis Dei ſuper omnia, an teneatur Confeſſarius monere pœnitentem de hac obligatione, & eumdem inducere ad hunc actum, idque ex obligatione. Card. de Lugo de *Pœnit. d. 7. ſect. 13.* excuſat Confeſſarium à tali obligatione: Cùm enim dilectio, inquit, non eſſet neceſſaria neceſſitate medij, ſed præcepti, poſſet relinqui infirmus conſcientiæ ſuæ ſicut in aliis præceptis. Nam vel infirmus ſcit obligationem diligendi Deum in illo articulo, vel eam ignorat. Si eam ſcit, non indiget admonitione: ſi verò eam ignorat, adhuc non videtur teneri ad docendum pœnitentem de iſta obligatione: tum quia prudenter poteſt credere; quòd in vitâ ſæpe habuerit actum amoris Dei, & ſatisfecerit præcepto diligendi Deum. Obligatio autem habendi illum actum etiam in articulo mortis non eſt ita certa, ut graves Doctores eam non negent, ut vidimus, (loquitur de Azorio 1. *tom. lib. 9. cap. 4. quæſt. 1.*) Non debet ergo Confeſſarius injicere laqueos pœnitenti in re incerta: tum præſertim quia prudenter timere regulariter poteſt, ne eâ occaſione exponat infirmum periculo peccandi mortaliter: ſi enim infirmus propter ſuam imperfectionem non movetur ex ſe & ex imminenti morte ad diligendum Deum, quem offendit, ſed ſolum ad horrorem peccati propter pœnas inferni, vel aliud ſimile motivum, timeri poteſt ne propoſitâ obligatione diligendi Deum, incipiat jam imputari ad culpam omiſſio dilectionis, quæ priùs propter ignorantiam, vel inadvertentiam non imputabatur. Expediet itaque & oportebit exigere & exitare pœnitentem, ad dolorem de peccatis propter Deum, & ad perfectam contritionem & dilectionem Dei ſuper omnia, propoſitis motivis opportunis. Non tamen expedit regulariter, proponere obligationem & laqueos iniicere in materiâ præſertim adeo incertâ.

Hanc reſolutionem eò facilius amplectimur quod dixerit D. Auguſt. *lib. 83. quæſt. 36. Deus ſolus timeri ſine amore non poteſt.* Quam doctrinam explicuimus in Theologia affectivâ *parte 3.*

parte 3. *tract*. 3. *medit*. 27. quæ eſt de attritione edit. vltimæ anni 1654. ac in eadem Theologiâ, 2. 2. *tract*. 2. *medit*. 23. *puncto* 2. agentes de tempore quo obligat præceptum dilectionis Dei, docuimus ita obligare in articulo mortis, vt tamen ſi quis frequentiùs Deum vitâ durante dilexiſſet, non deberet eſſe anxius ſi huic dilectioni deeſſet in illo articulo, cui ſæpius antea ſatisfeciſſet. Quare quæ prudenter ſcribit de Lugo, in praxim reduci poſſunt erga perſonas quæ in vita magis piæ ac ferventes fuerunt: circa perſonas verò magis rudes, potiùs attendere debet Confeſſarius, vt in extremis, vel ex perfecta contritione pœniteant, vel actum perfectæ dilectionis extra Sacramentum exerceant, ne diſcedant ex hac vita abſque eo forſitan, quod nunquam in ea, vllum charitatis actum exercuerint. Quare & ſupra 2. *part. quæſito* 6. hoc viſum eſt nobis, eſſe de obligatione Confeſſarij examinare pœnitentes etiam dum valent ſanitate, an Dei amorem unquam habuerint, multò ergo magis in extremitate vitæ, in qua anima in proximo eſt vt Deo vniatur in æternum, vel ab eo ſeparetur, pro diſpoſitione in qua diſcedens è corpore invenietur, examinandi erunt de eodem amore, vt pœniteant ſe nunquam illum habuiſſe, & ante mortem ſemel Deum diligant. Quod probatur ex eo quòd teneantur Confeſſarij eoſdem examinare de aliis prævaricationibus divinorum mandatorum, ſi quas in eis exiſtere prudenter deprehendant.

Quare non poteſt probari mens Azorij, *tom*. 1. *inſt. moral. lib*. 9. *cap*. 4. *quæſt*. 1. vbi cenſet actum amoris diuini non obligare niſi in quantum neceſſarius eſſet ad obtinendam juſtificationem & remiſſionem peccatorum, ſi Sacramentum non poſſet applicari. Sequeretur enim ex ejus ſententia, eum qui haberet copiam Confeſſariorum, ſalutem conſequuturum, etiamſi ne ſemel quidem in tota vita primum & maximum mandatum dilectionis, quod Deus potiſſimùm requirit ab homine, adimpleviſſet. Quam doctrinam malè tutam exiſtimamus in lege amoris præſertim, etſi in quacumque lege nuſquam tuta fuerit.

Nec eſt quòd tantùm aliqui metuant difficultatem in actu amoris eliciendo. Ubi enim proponitur motivum amabilitatis divinæ, nec reſtat amplius certamen & tentatio hujus vitæ, vt in morientibus, non eſt aliquid in eo amore ita terribile, vt quemquam ab eo perſuadendo deterrere debeat. Verè enim difficilis eſt amor Dei ſuper omnia, dum inter certamina innumera hujus vitæ conſtanter in eo & immaculatè perſe- *Facilitas amoris diuini in morte.*

verandum eſt. Sed cùm ferè omnia tranſierint, quid difficultatis aut amaritudinis eſt in actu affectiuo charitatis diuinæ, piè propoſitis aliquibus ejus motiuis. Vnde & Gilbertus Tornacenſis in ſermonibus quos ad Clerum Pariſienſem habuit ante 400. annos, qui extant manuſcripti in Bibliotheca Choletæa, ſerm. in Dominica xviij. poſt Pentecoſten. *Dominus dilectionem à nobis poſtulat, nec iſtud eſt difficile ei dare. Dicere potes, pauper ſum, non poſſum eleemoſynam dare; infirmus ſum, non poſſum ieiunare; debilis ſum, non poſſum orare, ſed te excuſare non potes ut dicas non poſſum Deum diligere.* Atque in eadem ſententia dixit Idiota cujus pia opuſcula in Bibliotheca Patrum reperiuntur, lib. 1. Contemplationum Diuini amoris. *Verba tua veriſſima ſunt, miſericordiſſime Domine Ieſu Chriſte, exemplum & forma amoris, qui dixiſti iugum meum ſuaue eſt & onus leue, hoc eſt Domine, te veraciter diligere & amare, quod ſummè ſuaue eſt & leue &c. benigniſſime, Domine Ieſu Chriſte dilector amoris, ſcio quod tam facile eſt te diligere, quod ex hoc corpus non affligitur, pes non pungitur, caput non dolet, venter non læditur, lingua non vexatur, crumena non euacuatur, quia dilectio propriè conſiſtit in anima.* Sed & D. Auguſtinus *lib. de Muſica*, ſic reſpondet cuidam dicenti præceptum dilectionis tam factu difficile eſſe ac arduum quàm auditu facile. Quid ergo facile eſt? ait, an amare colores & voces & placentas & roſas & corpora leuiter mollia, &c. *Deum verò amare difficile eſt? laborioſior eſt huius mundi amor*: quod enim in illo anima quærit, conſtantiam ſcilicet atque æternitatem non inuenit.

Quæritur vigeſimo ſexto de moribundis qui ſunt in occaſione peccati, & aliis difficultatibus.

Proponitur hæc quæſtio maximè propter anguſtias quas patiuntur Confeſſarij dum vocantur ad excipiendam Confeſſionem moribundorum qui domi concubinã habent, quam tunc moraliter ejicere non poſſunt, tum ob ſcandalum, tum quia omnia in domo ſuſque deque verterentur ſi illa exiret quæ totius rei domeſticæ curam habet, tum etiam propter alia impedimenta. Tunc autem habeat in mente Confeſſarius quod grauiter aſſerit D. Auguſtinus l. 4. de baptiſmo contra Donatiſtas. *Neque vllo modo dicenda eſt conuerſio cordis ad Deum, cum Dei Sacramentum contemnitur.* Sed & primùm laboret, ut ſi fieri poſſit concubinatus ille vertatur in verum matrimonium quo proles legitimetur ſi quæ ſit, quo mori-

Concubinæ in hora mortis.

bundus ille fidem ſuam adimpleat de illa ducendâ in vxorem ſi fidem illi dederit : & quo poſſit ex hac vitâ tranſire extra ſtatum peccati. Ad hoc autem implorandum eſt auxilium Epiſcopi aut Officialis qui diſpenſet de publicatione bonorum. Sed aliunde iſta difficilè executioni demandari poſſunt, maximè in his regionibus poſt arreſtum curiæ Parlamenti Pariſienſis, quod ob rationes politicas & temporales, vetat ne concubinarij in fine vitæ contrahant cum ſuis concubinis, priuatque filios ab illis natos hæreditate paternâ. Quod arreſtum acerbius ſine debitâ reuerentiâ exagitauit & impium vocauit Optatus Gallus de *cauendo ſchiſmate*, contra quem Optati librum, ob alias cauſas celebratum eſt primum Concilium Prouinciæ Pariſienſis ſub Illuſtriſſimo ac Reuerendiſſimo Ioanne Franciſco de Gondy, cui librum hunc conſecrauimus, an 1640. Quod Concilium edi curauimus, in noſtrâ *additione in ſumma Conciliorum*, & exemplo noſtro inſertum eſt in collectione vltimorum Conciliorum in Galliâ celebratorum.

Quid ergo aget Confeſſarius ſi non ſit locus matrimonio celebrando ? Si ſine abſolutione dimittat, mox animam peccati grauiſſimâ maculâ fœdatam exhalaturus eſt, ſi abſoluat eſt in occaſione proximâ peccati cum ſcandalo, propter quod non eſt habenda ratio quatuor conditionum ſuprà à Nauarro allatarum vt poſſit abſolui, non obſtante occaſione peccati, quam quis non vult dimittere.

Opportunè occurrit Carolus Bauccius Pœnitentiarius Neapolitanus de Miſcellaneis practicis, *quæſtio.* 144. ubi poſtquam reſoluit non poſſe abſolui concubinarium etiam poſitis quatuor conditionibus à Nauarro allatis, quando ſcandaloſa eſt cohabitatio, ſubjungit hæc : hanc doctrinam limito, quandò moraliter non poterit ejici concubina è domo; nam qui eſt in articulo mortis non poteſt moraliter ejicere concubinam è ſuâ domo, & conſequenter poteſt licitè Confeſſarius abſolutionem impendere concubinario, abſque eo quod tunc concubina extrahatur è domo, vt rectè docet Bonacina *tom.1.q.4.puncto 14.propoſitione 2.n.12.* quia tunc non poteſt conſtitutus in articulo mortis ejicere concubinam. Secluſo autem articulo mortis non debet abſoluere Confeſſarius pœnitentem nolentem è domo ſuâ ejicere concubinam.

Quid ſi mulier ſit honeſta ſed ſeparata à viro, nec poteſt conſentire & induci ad propoſitum redeundi ſi ſana fiat.

Examinanda eſt cauſa diuortij ſi factum eſt ob jurgias & diſcordias & juſtè metuit ne grauet vir & dilapidet ejus

bonâ, itaut juſtam habeat cauſam aut valde probabilem metuendi ne ad pauperiem redigatur, ex qua multa damna ſubnaſcuntur: putant enim quidam ſibi obſtrictas eſſe mulieres in omnibus, ſe non illis. Atque hic caſus frequens eſt. Puto autem non teneri Confeſſarium ſcrupulum injicere mulieribus ſeparatis & abhorrentibus reditum ad viros ob hanc cauſam. Probatur quia Thomas Sanchez id docet de viro reſpectu mulieris quam timet deprædaturam ſua bona aut majorem partem, *lib.9. de Matrim. diſp.18. num.22.* Quia eſt iſte metus cadens in conſtantem virum: at non eſt deterioris conditionis circa hoc mulier. Deinde iſta bonorum diſſipatio per virum ſævitiæ æquiparatur & metui mortis, cùm bona ſint quædam hominis vita, vt bene, idem Sanchez *lib.4.diſp.5. num.21.* & ſequentibus.

Caſus reſer. in art. mortis. Quid ſi magnus ille peccator habeat caſus reſervatos, an tunc à quolibet Confeſſario in articulo mortis abſolvi poterit? Reſpondetur ſtandum eſſe determinationi Concilij Tridentini ſeſſ.14.cap.7. *in Eccleſia Dei ſemper cuſtoditum fuit, vt nulla ſit reſeruatio in articulo mortis: atque ideo omnes Sacerdotes quoſlibet pœnitentes à quibuſvis peccatis & cenſuris abſolvere poſſunt.* Et ſi autem melius foret ut daretur tunc abſolutio per Epiſcopum aut Pœnitentiarios, ſi haberi poſſent; id tamen in rigore neceſſarium non eſt, nec opus eſt ut ſe coram ipſis ſiſtant iterum confeſſuri, qui ita abſolutionem à reſervatis conſecuti ſunt. Sic Joannes Sanchius in *Selectis diſp.12.* ubi tamen excipit excommunicationem; quia novam incurret ſi non comparuerit. Articulus autem mortis non eſt mathematicè accipiendus pro ultimo halitu, ſed intelligitur etiam de initio periculoſæ infirmitatis, dum timetur amiſſio loquelæ, vel uſus rationis, ut de dolore laterum. Idem docet Coriolanus *de caſibus reſervatis, parte 1. ſect.2. art.16.* & plures alij.

Acceptatio Pœnitentiæ. Quid ſi moribundus ille nolit acceptare pœnitentiam, ſed offerat ſe ad illam peragendam in purgatorio. Reſpondetur confeſſarium debere illi aliquam pœnitentiam quamvis modicam injungere, & ſi nihil aliud illi præciperet in ſatisfactionem, niſi ut agoniam mortémque lubens pateretur pro expiatione peccatorum, juxta ea quæ dicit Scotus *in 4. ſent. diſt. 21. quæſt. 21.* poteſt benè concedi quod mors voluntariè accepta ſit pœna ſufficiens pro pœna cujuſcumque peccati venialis, & fortè pro magnâ parte pœnæ debitæ pro mortalibus dimiſſis. Nec obſtat quod eſt pœna neceſſaria, quia poteſt aliquis neceſſarium voluntariè acceptare.

Quòd autem pœnitens non poſſit omnem pœnitentiam recuſare, multis probat Coriolanus, libro citato eadem parte *ſect.* 3. explicans conditionem decimam ſextam Confeſſionis ut ſit *parere parata*. Quia Sacramentalis abſolutio eſt actus judicialis; judicium autem debet habere vim coactivam. Eſt etiam actus juriſdictionis, cum quo debet eſſe virtus puniendi & coercendi reum. Deinde ſatisfactionem ille debet in compenſationem injuriæ qui offendit; totus autem homo Deum offendit, non ſola anima, quæ patitur in purgatorio; tandem Sacramentum Pœnitentiæ debet eſſe integrum, prout à Chriſto eſt inſtitutum: quare non eſt in poteſtate hominis hanc integritatem violare: quare pœnitens non poteſt omnem pœnitentiam poſt hanc vitam reſervare, in purgatorio perficiendam.

Quid ſi moribundus ille durante vita multos contractus celebravit reipſa iniquos, putabat tamen ille eos eſſe licitos. Sententia eſt communis, acquiſita contractu injuſto retineri non poſſe. Sentiunt tamen multi probabile eſſe illum tantum poſſe retinere quantum per alium contractum licitum lucrari potuiſſet, puta ſocietatis, cambij, lucri ceſſantis, aut alterius. Tenet Emanuel Sa verbo *uſura, num.* 8. Leſſius *de iuſtitia & iure, lib.* 2. *cap.* 20. *dub.* 12. cum pluribus aliis Diana, *parte* 3. *tract.* 5. *reſol.* 92. ubi pro eadem laudat Tannerum, *in* 2. 2. D. Thomæ *diſp.* 4. *quæſt.* 7. *dubio* 3. cujus poſtquam rationes attulit, ſubjungit; ex quibus Confeſſarij multos ab onere reſtitutionis liberabunt. Adde illis Illuminatum Moronum Conſultorem S. Inquiſitionis *reſponſo* 23. ubi multis id probant, *num.* 95. & 96. Maximè quia, nulli fit injuria, non formalis, quia vterque contrahens intendit licitè contrahere: neque materialis, quia in materia reperitur juſtus titulus, qui ſimpliciter intelligitur volitus. Nec tenetur ratione contractûs, quia eſt ſine peccato propter bonam fidem, nec ratione detentionis, quia alter non eſſet rationabiliter invitus, cùm tantumdem aliter initio contractûs lucrari potuiſſet, ſive cum ipſomet, ſive cum alio.

Quæres de debitis pluribus quæ contraxit moribundus ille in vita, maxime verò in ludo in quo multa perdidit ad credit um ludendo, pro quibus ſcriptum dedit promiſſum; vt ſe expediet ex illis Confeſſarius, cùm ob iſta valde ſollicitus ille ſit. Confeſſarius, inquit Corradus 1. p. *Reſponſ. quæſito* 189. ſit valde cautus ne abſolvat obnoxios reſtitutioni. Imò erit neceſſarium non abſolvere, ſi promiſit in præcedentibus confeſſionibus nec reſtituit. Et eadem eſt ratio de illis qui *Debita moribundi.*

ſunt in articulo mortis, & poſſunt ſtatim reſtituere, qui non ſunt abſolvendi niſi reſtituant. Nec ſatis eſt hoc ad hæredes remittere. Cæterùm ſi commodè in articulo mortis reſtitutio fieri non poteſt, committatur hæredibus bona fide.

Quod verò ſpectat ad debita illa ludo contracta ad creditum, probatur mihi opinio Adriani *in* 4. *ſent.* & Couarruviæ parte 2. relectionis, cap. *peccatum*, de regulis juris in *ſexto*, §. 4. contra Medinam, quam etiam vt probabiliorem defendit Carbo *tract. de reſtit. quæſtion.* 42. tutum eſſe in animæ judicio qui pecuniam perditam in ludo, nec traditam, ſed tantum promiſſam, non ſoluit. Ratio eſt quia leges permittunt pecuniam in ludo perditam repetere in judicio, igitur qui poteſt ſolutam jam pecuniam repetere legis decreto, poterit eam nondum ſolutam retinere; fruſtra enim quis petit quod ſtatim reſtituturus eſt. Et eſt regula juris quod exceptio & retentio rei ei competit cui datur actio, *l. inuitus*, §. *cui damus*, *ff. de* regulis juris. Ego ſanè, inquit Covarruuias, in hac difficili quæſtione, certò ſcio Adriani ſententiam veram eſſe apud nos, qui hujus regni conſtitutionibus tenemur obedire, propter legem à Carolo Cæſare latam, quâ vetuit etiam ludos vetitos pecuniâ creditâ: nam hac ipſa lege promiſſio facta inter ludentes, nulla efficitur, & ideo etiam in judicio animæ nullam habet vim: idque apud me certiſſimi juris eſt. At nos idem aſſerere poſſumus pro Galliâ quod ille pro Hiſpaniâ. Hujuſmodi enim ludi ſæpe prohibiti ſunt edictis Regum noſtrorum Chriſtianiſſimorum, vt inter cætera edicto Ludouici XIII. tertiâ die Maij 1611. cujus meminit Teuellus in commentario ſuper *Ordinationes*, *l.* 4. *tit.* 19. Quod autem objicitur legem hanc eſſe pœnalem & requirere ſententiam judicis, nec non victorem in ludo habere dominium in pecuniam promiſſam, Refellitur, quòd pœna iſta nullam requirat executionem judicis, & quod victor non habet dominium, niſi quando pecunia eſt tradita.

Ludus.

Errantes in articulo mortis.

Quid ſi moribundus ille in erroribus contra fidem & damnatis à Sede Apoſtolicâ vixiſſet hactenus, putatque ſe nihilominus puræ fidei ſectatorem ac maximè Orthodoxum. Fortè in omnibus caſibus nulla major quæſtio, nulla difficilior inuenitur. Obſeruare poteſt Confeſſarius aliqua dogmata D. Auguſtini, quibus fortè moribundus ille acquieſcet, cùm hæretici vltimorum ſæculorum maximè ſe jactent eſſe Diſcipulos tanti Magiſtri. Sic ille ſerm. 11. de verbis Domini, cap. 17. *Si quemquam extra Eccleſiam ſuorum pœniteat pec-*

catorum, & huius tanti peccati quo alienus eſt ab Eccleſiâ Dei cor impœnitens habeat: Quid ei prodeſt illa pœnitentia? & c. 19. *ſed nec dicendus eſt eſſe in Eccleſiâ & ad iſtam ſocietatem ſpiritus pertinere, qui ouibus Chriſti corporali tantum commixtione fictè commiſcetur.* Sanctus enim Spiritus diſciplinæ fugiet fictum. *Sap.* 9. & c. 24. *Vnum ergo ſuffugium eſt, ne ſit irremiſſibilis blaſphemia, vt cor impœnitens caveatur, nec aliter pœnitentia prodeſſe credatur niſi in Eccleſia teneatur.* Et ſerm. 22. de verbis Apoſtoli. *Reſpondere deberent ſi Deum timerent: humanum fuit errare; diabolicum eſt per animoſitatem in errore manere.*

Quæres quid ſi peccator ille nollet pœnitere, ſed deſperaret de peccati remiſſione, aut nollet proponere meliorem frugem. Blandè primum, inquit Bernardus Poſſeſſinus de *officio Curati, cap.* 7: omni poſſibilitatis artificio conetur eum lucrari. Si omnia cedant irrita, aſperius eum terreat de vilitate ſuâ reſpectu majeſtatis Dei offenſi, etiamſi infirmus eſſet imperator, & incuſſione terroris ob vicinum infernum: Benè etiam mihi ceſſit, cùm non poſſem inducere, vt rectè confiteretur quiſpiam ægrotus, interrogaui, ſcis in quo ſtatu manes; & reſpondente, ſcio me malè habere; adjeci, imo cùm jam moriaris & pedes poſueris in inferno per tua peccata, dormis, quaſi alienum factum agatur; & ſi contigerit iſtum induratum reſiſtere Spiritui ſancto, nunquam deſeretur. Hæc ille & quædam alia.

Quibus addendum eſt quod habet Thomas Cantipratanus in lib. 2. de *apibus*, c. 43. nota ergo in excitatione dormientis quantam diligentiam, quantam inſtantiam orationis velit circa morientes clementia Saluatoris, vt ab inimici inſidiantis calcanei noſtri tueantur incurſu. Multum ergo reprehendenda eſt negligentia quorundam, qui ſine compaſſione, ſicco corde, ſine intenſiſſimâ etiam obſecrationis ope, vt vident fratres, quaſi viderent pecudes morientes. Et tales quidem timere debent, ne eis idem juſto judicio rependatur in fine; & ſic auxilio deſtituti, anguſtiſſimè à dæmonibus arceantur. In quibuſdam Regularium Monaſteriis, approbabilis valde conſuetudo tenetur, vt ſcilicet imminente fratris fine, diſciplinas acerbiſſimas ſinguli cum inuocatione Sanctorum accipiant, in propulſationem dæmonum & morientis ſubſidium.

Dices forſan peccatorem illum propter peccata præterita deſtitutum eſſe auxilio diuinæ gratiæ, & ſic non poſſe pœnitere. Reſpondetur neminem ſic vnquam deſeri à Deo,

quamdiu viget ratio & vita, quin habeat auxilium aliquod ſufficiens ad reſurgendum à peccato, licet forſitan auxilium illud non ſit ex ſpecialioribus, ſicut diximus 1.2. tract.4. medit.10. puncto 3. *in Theologia affectiva*: alioquin induratio non illi imputaretur ad peccatum, quemadmodum amenti ratione privato, etiam ſuâ culpâ, non imputantur ea quæ contra rationem agit ex impotentiâ mentis. Poteſt ergo peccator, quivis ex auxilio gratiæ ut causâ principali & ex libero arbitrio ut causâ minus principali, pœnitere, quamdiu rationis lumen non eſt extinctum: & ut quilibet juſtus uſque ad finem vitæ peccare poteſt: ſic quilibet injuſtus pœnitere. Innuit hoc D. Auguſtinus l. de naturâ boni contra Manichæos c. 48. ô magna patientia tua Domine. *Tantum valet prepotens miſericordia & poteſtas tua & veritas baptiſmi tui, claveſque regni cælorum in ſanctâ Eccleſiâ tuâ, ut nec de illis deſperandum ſit.* Et ſi quid alibi ſapere aliter viſus eſt, correxit l. 1. retract. c. 10. *Quoniam de quocumque peſſimo in hac vitâ non eſt utique deſperandum nec pro illo imprudenter oratur.* Ratio eſt quia Chriſtus pro omnibus peccatis mortem ſubiit, ſcribente eodem D. Auguſtino *tract.* 92. in Ioannem. *Chriſti enim ſanguis ſic in remiſſionem omnium peccatorum fuſus eſt, ut ipſum etiam peccatum poſſet delere quo fuſus eſt.* Præterea hoc docet D. Thomas 3. *q.* 86. *art.* 1. dicere, inquit, quod aliquod peccatum ſit in hac vitâ de quo quis pœnitere non poſſit, eſt erroneum. Primo quidem per hoc tolleretur libertas arbitrij. Secundò quia per hoc derogaretur virtuti gratiæ per quam moueri poteſt cor cujuſcumque peccatoris ad pœnitendum. Quod etiam non poſſit per pœnitentiam remitti aliquod peccatum, eſt erroneum, primò quidem quia repugnat divinæ miſericordiæ. Secundò quia hoc derogaret virtuti paſſionis Chriſti.

Placet ſubjungere ex *l.* 4. revelationem ſanctæ Brigittæ *cap.* 7. vidiſſe illam in repræſentatione divini judicij, dæmonem in formâ Æthiopis petere à Chriſto judice ut ſibi liceret punire corpus cum animâ cujuſdam moribundi, donec ſepararentur, in quo multo plus inerat vitij quàm virtutis. Reſpondit bonus Angelus ſub ſpecie militis. *Miſericordia Dei quamlibet perſonam ſequitur uſque ad mortem & uſque ad ultimum punctum, & poſtea ſit judicium. In iſto verò homine de quo loquimur adhuc conjuncta ſunt anima & corpus & diſcretio manet in eo.*

Quæritur vigeſimo-ſeptimò de examine reorum.

Eſt aliqua jam attigerimus de iis in examine peccatorum

contra octavum Præceptum Decalogi, res tamen tanti momenti, in qua agitur de ſanguine & vitâ, non perperam amplius agitabitur.

Ac primò ſcitè monet Navarrus comment. ad caput *inter verba q.* 111. confeſſarios carceratorum pro delictis & ſuorum judicum debere eſſe admodum doctos & prudentes, de multis enim temerè interrogant judices ſicut Prælati religioſum, omnia ſibi licita arbitrantes in hoc mundo, dum non deprehendunt à quo corriguntur. Quare utiliter legerent quicumque ibi tradit Juriſconſultus ille ac Theologus clariſſimus tam circa hoc caput, quàm in aliis tractatibus, ne dum putant crimina de mundo tollere, ipſe ſe aliis criminibus implicent.

Ac primò reus ut fateatur crimen coram judice debet de eo eſſe diffamatus, & interrogatus de alio crimine de quo non eſt diffamatus, non tenetur illud fateri, niſi eſſet circumſtantia illius criminis de quo præceſſit infamia.

Interrogati rei de complicibus, non ſemper tenentur eos manifeſtare, etſi id præcipiatur à Judice: tale enim præceptum intelligitur, ſalvâ correctione fraterna ſecundùm S. Thomam 2.2. *q* 53. *art.*1. *ad* 5. videlicet quod ſi qui furatus eſt vel damnificavit monitus ſecretè ſatisfecerit, prout coram Deo debet in ſua conſcientiâ, non erit, qui ſciverit, obligatus id revelare. Navarr. ibid. in *corollario* 52. *ſexta concluſionis*.

Determinat etiam Cajetanus 2. 2. *q*.69. *art*.2. Antequam reus aut teſtis teneantur reſpondere Judici de crimine, oportet eos ſcire, ſe interrogari juridice exiſtente ſcilicet ſemiplena probatione aut Indiciis æquipollentibus, quia ſicut nemo tenetur implere legem priuſquam promulgetur, ita nemo tenetur obedire priuſquam ſciat mandatum eſſe juſtum.

An verò teneretur Confeſſarius reum obligare, delicto tantum ſemi-probato, cùm ex ejus confeſſione damnandus eſt ad mortem, ad triremes, aut alio gravi ſupplicio, afficiendus, quo aliter non plecteretur, (ut alienæ ſententiæ relator magis quàm propriæ aſſertor hic ſim) variant in hoc authores, quia putant judicem non habere authoritatem & jus imponendi præceptum intolerabile & minimè conſentaneum conditioni humanæ, quale eſſet in hoc caſu præceptum impoſitum per quod obligaretur, ut proprio ore author ſuæ damnationis efficeretur. Qua de re plures laudat Joannes Sanchez *in ſelectis diſp*.43.*n*.29. Quorum ipſe eſt ſtrigeſſimus teſtimoniis in talibus anguſtiis judicia ſua nõ per-

ſtatim proferant Confeſſarij quæcumque eruditione pollere ſe arbitrentur.

Iſtæ tamen reſolutiones vix ſunt alicujus momenti in Galliâ, cùm reis jam incarceratis non detur facultas agendi cum Confeſſario, niſi poſtquam jam latum eſt mortis judicium: ut propterea parum utile ſit plura ſuggerere Confeſſariis, præter eas quæ aliis pœnitentibus communia ſunt, niſi ea forſan quibus poterunt, miſeros homines ſeu juſtè ſeu injuſtè damnatos conſolari. Quo onere liberat nos Cotenus in Clipeo patientiæ l. 31. c. 2. ſequentibus verbis.

Ad Heb. 9. *Statutum eſt omnibus hominibus ſemel mori.* Non tantum tibi, chariſſime frater, ſtatutum eſt mori, ſed & in omnes homines lata eſt ſententia mortis, etiam in ipſum judicem, qui te condemnavit. Hoc cum ita ſit, ſupereſt, ut unuſquiſque ſtudeat & quærat bene, & in Chriſto mori. Si hoc genere mortis non mulctareris, fortè in Domino non morereris; atque in æternum damnareris: hoc prævidit Deus, qui hæc tibi evenire permiſit. Tibi nunc ſuppetunt vires animæ ad tuam examinandam conſcientiam, illamque integra peccatorum tuorum confeſſione purgandam, quod fortaſſe non potuiſſes, ſi aliter obiiſſes, non eſt igitur quod doleas, ſed quod Deo Optimo Maximo gratias referas. Nulla alia de te penitus cogites, niſi de mundanda tua conſcientia, ut mundus exeas ex hoc mundo. Nam ſecundùm divum Cyprianum, *Serm. 4. de morte.* *Qualem te invenit Deus cùm vocat, talem pariter & judicat.* Jam temporaliter mori ab homine judicatus es; cave, ne tua impatientia, malitia aut pertinaciâ æternaliter mori à Deo judiceris,

Lib. de teſt. an. Noli mortem timere, quæ te liberat ab omni timore, *Non eſt timendum*, inquit Tertullianus, *quod nos liberat ab omni timendo.* Oſtendit Divus Cyprianus, quibus timenda eſt mors, *Ibid.* cùm ſic ſcribit: *mori planè timeat, ſed qui ex aqua, & Spiritu non renatus gehennæ ignibus mancipatur: mori timeat, qui non Chriſti cruce & paſſione cenſetur: mori timeat, quem de ſæculo recedentem perennibus pœnis æterna flamma torquebit*, mori, inquam, timeat, qui Chriſtianus non eſt, vel qui Chriſtiano more mori non vult: tu verò non timeas, cùm, *Hom. 5. ad pop.* ut bene poſſis mori habeas. *Vis ſcire cauſam*, inquit Chryſoſtomus, *cur mortem timeamus? non habemus conſcientiam puram? quod ſi hoc eſſet nihil nos mors terruiſſet.* At poteris tu puram habere, ſi ut docet, peccata tua confitearis, antequam moriaris.

Dices: non mori timeo; cùm omnibus ſit moriendum, *ſed*

hoc mortis genus perhorreſco. Audi precor, D. Auguſtinum; *Sunt homines, qui quamvis mortem ipſam non timeant, genus tamen aliquod mortis horreſcunt. Nihilominus autem, ut ipſa mors metuenda non eſt, ita etiam nullum mortis genus metuendum eſt quod quoque Chriſti cruce oſtendendum fuit; nihil enim erat inter omnia genera mortis illo genere execrabilius & formidoloſius.* Innuit ille Doctor, nullum genus mortis eſſe pertimeſcendum, poſtquam Chriſtus voluit crucis pro nobis ſubire tormentum; quod quidem genus mortis fuit omnium horribiliſſimum: ille enim maledicebatur qui in crucem agebatur: *maledictus omnis qui pendet in ligno.* Exaggerat Apoſtolus qualitatem mortis Chriſti, cùm de ejus obedientia vſque ad mortem diſſerens, addit; *mortem autem crucis*, erat mors crucis non tantum ignominia & & opprobrio plena, ſed & maximo dolore, ac prolixo cruciatu, qui etiam à cruce cruciatus denominatus eſt. Hinc à Livio vocatur crux, *infamis arbor*: à Seneca, *infœlix lignum*: ab aliis *teterrimum ſupplicium.* Ab ipſis Iudæis apud ipſum Sapientem crucis mors vocabatur turpiſſima, *morte turpiſſima condemnemus eum.* Quamvis igitur hoc genus mortis eſſet turpiſſimum, graviſſimum atque crudeliſſimum ob intenſos & prolixos dolores, quos cruci clavis affixi patiebantur, illud tamen elegit Chriſtus, atque ſine culpa patienter pertulit.

Lib. 83. q. 25. — *Ad Gal. 3.* — *Ad Ph. 2.* — *Sap. 2.*

Quia igitur Chriſtus, eſt ſpeculum patiendi, & præmium patientis; eſt tibi ille proponendus: nam in ſuorum conſolationem eadem; vel ſimilia eorum, quæ ipſi paſſuri erant, imò longè grauiora, paſſus eſt. Nam, ſi tibi iam à tribus, aut quatuor horis ſignificata eſt mortis ſententia, & Chriſto etiam fuit ſignificata, non aliquibus tantum horis antequam moreretur, ſed antequam naſceretur: cantat enim Eccleſia, ſe volente natus ad hoc paſſioni deditus, agnus in cruce leuatur immolandus ſtipite. Verè propter illam iam diu ſibi notam mortis ſententiam dicere potuit; dolor meus in conſpectu meo ſemper. Præterea, ſi funibus ligatis, vel ligandus ſis, fuit & Chriſtus ligatus: nam teſte Euangeliſtà, miniſtri Iudæorum comprehenderunt Ieſum, & ligauerunt eum. Si per vias ciuitatis ducendus ſis; & ipſe etiam ductus fuit: & duxerunt eum ut crucifigerent. Si patibulo ſis ſuſpendendus, alio ignominioſo ſupplicio afficiendus & Chriſtus; carnis conditor ſuſpenſus eſt patibulo. Si verearis populum te reſpicientem, & Chriſto moriente, ſtabat populus ſpectans, & deridebant eum Pontifices. Si in loco publico

per manus carnificis mori, & tanquam malefactorem haberi perhorreſcas, & Chriſtus in ſimili loco per manus Judæorum libenter pro te crucifixus eſt, *& cum iniquis reputatus eſt.* Vide te nihil pro peccatis tuis paſſurum, quin Chriſtus prius pro te paſſus ſit. Erit igitur tua conſolatio, amariſſima Chriſti paſſio, non tam attendas quid ipſe paſſurus ſis, quàm quid ille paſſus ſit. *Ipſe enim,* ait Propheta, *vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra.* Quæ verba expendens Bernardus ſic hortatur, *ô homo quam gravia ſunt vulnera, pro quibus neceſſe eſt Dominum Chriſtum vulnerari. Si non eſſent hæc ad mortem & mortem ſempiternam, nunquam pro eorum remedio Dei Filius moreretur.*

Is. 53.

Serm. 3. Nat. Dom.

Sunt tibi adimplenda hoc tuo ſupplicio ea quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne tua: *adimpleba,* ait Paulus, *ea quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea.* Sed quid deeſt paſſioni Chriſti? frater mi, quamvis Chriſti paſſio plena & ſufficientiſſima fuerit, ad totum mundum, imò ad mille mundos redimendos, ſi totidem fuiſſent; videtur tamen aliquid ei deeſſe, nimirum communicatio & participatio paſſionis & meritorum Chriſti, mediantibus iis quæ parte noſtra debemus agere, vel pati. Chriſtus quidem paſſus eſt in ſua carne, ſed nondum in tua. Cum ipſe patienter paſſus ſit pro te, reſtat, ut & tu libenter patiaris pro ipſo. Neceſſe eſt enim, ut actionibus, aut paſſionibus bonis meritum paſſionis Chriſti nobis communicetur. Quod autem alij ſibi bonis operibus applicant, hoc tibi hodie ſupplicio tuo & pœnis tuis eſt applicandum: non enim tibi prodeſſet Chriſti paſſio, ſi illius tibi deeſſet communicatio: non poteſt autem tibi communicari niſi bona agendo, vel mala æquo animo patiendo. Igitur quod bene agendo tibi applicare neglexiſti, illud mediante hujuſmodi ſupplicio applicabitur: dummodo patienter ad ſatisfaciendum pro peccatis tuis hanc ſubeas mortem, & hoc deerat paſſioni Chriſti, ſcilicet modus tibi applicandi, & communicandi. Gaudebat Paulus in ſuis paſſionibus, & tormentis propter hujuſmodi adimpletionem & communicationem. *Gaudeo,* inquit, *in paſſionibus meis.* Similiter & tu ob eandem cauſam magis debes gaudere, quàm triſtari. Non modicum tibi hodie à Deo confertur beneficium, cum tibi ſubeundum ſit ſupplicium, quo filij ejus communicatur & applicatur meritum, & quo tandem æternum conſequuturus es præmium.

Coloſ. 1.

Noli itaque cogitare, quam paſſurus es pœnam, ſed quam

commiſiſti culpam, quæ damnationem merebatur æternam, quam incurriſſes, ſi hoc ſupplicium evaſiſſes. Scito nullum peccatum remanere impunitum: pro quocumque delicto ſunt pœnæ exolvendæ, vel hic, vel in futuro. Pœna ſequitur peccatum, ſicut umbra corpus. Vide quid dicit Auguſtinus: *impunitum non debet eſſe peccatum, puniatur à te, ne tu pro illo puniaris. Peccatum tuum judicem te habeat, non patronum.* Quod à te non fuit punitum per pœnitentiam, debet modò puniri per hanc latam à judice ſententiam, ne in æternum puniatur: ſatius tibi ſit hìc ad tempus, quàm in alio ſæculo in ſempiternum cruciari. Effice, ut tua patientia, & contritione, pœna æterna tibi pro temporali commutetur. Quod ſi te excuſes, & nolis tuum agnoſcere peccatum, & patienter hanc ſubire pœnam, revera erit hoc ſupplicium initium futuri & æterni, & ſic ab uno tormento ad aliud migrabis, quod maximè eſt tibi cavendum. *Lib. de util. credo.*

Propterea recordare duorum illorum latronum cum Chriſto crucifixorum, quorum alter paradiſum adeptus eſt, quia pœnas peccatis ſuis debitas patienter ſubiit; dicebat enim *nos juſta factis recipimus.* Alius verò quia non dolebat de peccatis ſuis, ſed de tormentis quæ indignanter & impatienter ferebat; meruit à paradiſo excludi & ad flammas æternas detrudi, quem iſtorum vis imitari? crede mihi, pium imitare latronem, & cum illo peccata tua confitere, ad Chriſtum recurre, patienter hæc tormenta ſuſtine, illaque pro peccatis tuis deberi tibi fatere.

Cave, ne fias impio latroni ſimilis, cui nihil ſua impatientia, nec ſua jactata convitia, nec verba blaſphemiæ profuerant, non curabat eſſe cum Chriſto, ſed volebat eſſe ſine cruce, non fatebatur ſe illa tormenta mereri, à quibus optabat liberari: non ſuam cogitabat nec confitebatur culpam, ſed pœnam, non, inquam, dolebat de peccatis, ſed de tormentis. Pius verò libenter patiebatur in cruce, quia optabat regnare cum Chriſto. Nunquam petiit ut ab illo ſupplicio liberaretur, ſed tantùm, ut ſui Chriſtus recordaretur; *memento mei*, inquit, Non fuit quidem in ejus poteſtate evitare crucem, ſed fuit in ejus voluntate patienter ſubire crucem. Libenter pati voluit, quod evitare non potuit: fuit ei illa patiendi neceſſitas, merendi opportunitas; non enim poterat evitare illud, ad quod damnatus erat ſupplicium, ſed ex illo ſibi comparavit meritum: nec potuiſſet impetrare à judicibus, ne ad tempus torqueretur, ſed à Chriſto impetravit, ne in æternum damnaretur. Fac & tu ſimiliter, *Luc. 23.*

vt tibi ſimiliter contingat, itaque dic; Ego digna factis recipio, &c. *Domine memento mei.* Et ſicut crux patienter perpeſſa fuit pio latroni vehiculum, quo tenderet ad Chriſtum; ita etiam hoc patibulum erit tibi alterum vehiculum, quo ducaris ad cœlum, ſi illud æquo & libenti animo patiaris.

Habes nunc maximam cateruam te comitantem, & tibi compatientem: ſed breui habebit anima tua Angelos in Paradiſum eam comitantes & deferentes. Cupiunt autem, vt æquanimiter hanc mortem pro peccatis tuis patiaris, vt tandem cum illis æterna beatitudine potiaris. Aſſerit Diuus Thomas, quod ſi quis tormenta illata, ac mortem patienter ſuſtineat, quamvis pro ſuis criminibus inferatur, valet tamen ad diminutionem pœnæ, & ad liberationem etiam à tota pœna ſecundum quantitatem patientiæ & contritionis: idcirco debes toto corde dolere de peccatis commiſſis, & Deum optimum deprecari, vt hoc tuo ſupplicio perfectam conferat tibi patientiam. Illum inſuper exora, vt hoc tuum ſupplicium dignetur pro pœnis peccatis tuis debitis ſuſcipere. Eſto bono animo: nouit Deus te non potuiſſe alio modo ſatisfacere ejuſmodi pœnis, niſi hoc genere mortis. *Grande ſcelus,* ait Ambroſius, *grandem neceſſariam habet ſatisfactionem.* Illud ergo non recuſes pati, quod tibi vides deberi. Crimen commiſiſti, de quo fortè nunquam doluiſti, nec doluiſſes, ſi hanc pœnam euaſiſſes: hoc Deus præuidebat, qui te ſalvare quærebat. Nunquam Deus te per hominem caſtigaſſet, ſi te per te ipſum caſtigaſſes: nam (teſte Gregorio) *Dominus delictum ſine vltione non deſerit; aut enim ipſe hoc homo in ſe pœnitente punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit.*

Ad virgin lapſam.

Lib. 9. moral, cap. 27.

Cæterum patienter mori pro delictis, eſt ſatisfacere pro delictis: ſatisfacere autem pro delictis, eſt vitam æternam acquirere, quam tuis delictis amiſeras. Noli igitur impatientia perdere, quod patientia tua potes lucrari. Recordare multos in inferno cruciari, qui fortè non tot, quot tu crimina perpetrarunt; & ſi ab illis pœnis eriperentur, libentiſſimè hoc præſens tuum ſupplicium, imo longè grauius ad finem uſque mundi paterentur. Quare tu per aliquas horas illud ſuſtinere reformidas; non erubeſcas tolerare, qui non erubuiſti peccare. *Sunt multi,* inquit Auguſtinus; *quos peccare non pudet, ô incredibilis inſania! de vulnere ipſo non erubeſcis. Dic: iniquitatem meam ego cognoſco, & peccatum meum contra me eſt ſemper. Tibi ſoli peccaui.* Chriſtus qui

In Pſ. 5.

fuit ſine peccato, non fuit tamen ſine flagello, & ſine patibulo, ut diximus: & tu cum peccato, velles eſſe ſine flagello? & ſi peccaſſes, & pœnas in hoc mundo non dediſſes, de illis fuiſſes, quibus Deus iratus dixit: *Dabo vos in opprobrium ſempiternum & in ignominiam æternam, quæ nunquam oblivione delebitur.* Jerem. 20. Satius tibi ſit nunc tranſitorio pudore ſuffundi, quàm perpetuò confundi; gaudeas, inquam, hic pro peccatis tuis exiguam ſuſtinere confuſionem, ut in futuro æternam evadas damnationem.

Dices, falsò accuſatus, & injuſtè condemnatus ſum, & hoc me angit; quin imo beatus eris, ſi ſine crimine judiceris. Hoc non erit tibi dedecori, nam culpâ, non pœnâ erubeſcimus. Gaudeamus igitur, quod dignus inveniaris, qui cum innumera juſtorum multitudine injuſtè pariaris; revoca in mentem quanta paſſi ſunt multi juſti viri, qui adventum Domini præceſſerunt, de quibus ſic Apoſtolus: *alij ludibria & verbera experti, inſuper & vincula & carceres, lapidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt, in occiſione gladij mortui ſunt.* Ad Hebr. 11. Cogita etiam, quàm multi ſententia judicum poſt Chriſti mortem, nullo patrato crimine, atrociſſima perpeſſi ſunt tormenta. Itaque, ſi verbi gratiâ ſuſpendio ſis afficiendus, propone tibi beatum Gorgonium & Divum Dorotheum, qui etiam ſuſpendio necati ſunt. Si igni tradendus ſis, veniat tibi in mentem Laurentius, qui in ipſo vrebatur: item Priſca Virgo tredecim annorum, quæ primò affecta verberibus, deinde feruenti adipe delibuta, in equuleo ſuſpenditur, tandem vngulis ferreis excarnificata in rogum conjicitur. Simili tormento ſunt affecti ſancti, Polycarpus, Nicetas, Attemon, & alij quam plurimi; ſed præcipuè beatus Agapitus, qui non tantùm igne, ſed & fumo cruciabatur: nam quindecim annos natus primùm nervis diutiſſimè cæſus, poſtea in tetrum carcerem conjectus, & ardentibus carbonibus capiti ejus impoſitis, iterum verberibus affectus, nudus ita pedibus ſuſpenſus eſt, vt ingens fumus è ſubjecto igne os ejus obrueret. Tum fervens aqua in ejus ventrem effuſa eſt, maxillæque confractæ. Si membratim ſecandus ſis, recordare beati Adriani qui virgis cæſus, deinde præciſis manibus, & pedibus, aliiſque membris confractis, animam Deo reddidit, Si verò ſecuri percutiendus, & capite plectendus, memor eris eorum qui hoc genere mortis vitam finierunt, inter quos Joannes Baptiſta: Pantaleon, qui equuleo tortus, & admotis ad ejus corpus laminis candentibus cruciatus, tandem gladio

percuſſus eſt: Divus Blaſius etiam ferreis pectinibus dilaniatus, capite plexus eſt: beata Melitina ſuſpenſa, ac laniata, demum ſecuri percuſſa eſt: virgo quoque Barbara poſt diram carceris macerationem, lampadarum aduſtionem, mammillarum præciſionem, aliaque tormenta, capite plectitur: Timotheus Antiochenus primò acerbiſſimè cæſus eſt, dein ejus corpus excarnificatum viva calce perfunditur, tum demum capite truncatur. Dicat nunc Gregorius: *electos Dei cernimus & pia agere, & crudelia tolerare.* Neminem occiderunt, nihil rapuerunt, nullum oppreſſerunt, nullum jus putarunt eſſe violandum, & tamen, ait Ambroſius, graviora latronum ſuſtinere cogebantur ſupplicia, cur non vis aſpera, & ipſam mortem patienter, ſicut & illi, ſubire, qui optas ad illorum ſocietatem pervenire? Nullum ipſi commiſerant delictum, propter quod talia perferre mererentur, & tamen libenti animo propter Christum toleraverunt. Nunquid tu illis juſtior es? fortè non patraſti crimen de quo accuſaris, ſed quanta alia commiſiſti peccata, de quibus nullam egiſti pœnitentiam? adeſt modò tempus, quando pro illis hoc ſupplicio ſatisfaciendum eſt. Si verè te peccaſſe pœniteat, penè innocens eris juxta illud,

In Iob.

Quem pœnitet peccaſſe, penè eſt innocens.

Propterea non verearis omnia confiteri peccata tua, ut propitium habeas Deum, fatere te reum, & ab ipſo omnium peccatorum tuorum veniam humiliter poſtula. Doleas non quod coram populo ignominiosè moriaris, ſed quod toties coram Deo tam impudenter peccaveris: omnibus qui te accuſarunt, condemnarunt, aut quovis modo tibi nocuerunt, ignoſcas, & dic cum Chriſto *Pater ignoſce illis.* Tunc enim liberè poteris Deo tuam commendare animam. Interim ſemper verſetur Jeſus in ore vel corde tuo, Jeſum inquam, invoca, quem citò viſurus es, illum videbis ad dexteram patris ſedentem, quem alij viderunt in patibulo crucis pendentem, inter quos mater ejus beatiſſima Virgo Maria, refugium peccatorum, auxilium Chriſtianorum, conſolatrix afflictorum: dolebat tunc pia mater videns filium patientem, ſed gaudebit nunc, ſi videat te de peccatis dolentem, veniam petentem, illa confitentem, inimicis parcentem, & mortem æquo animo ferentem. Illam igitur invocans & orans dic: *Sub tuum præſidium confugimus, ſancta Dei genitrix, noſtras deprecationes ne deſpicias in neceſſitatibus*, &c. *vel, Maria mater gratiæ, mater miſericordiæ, tu nos ab hoſte protege, & hora mortis ſuſcipe.*

Hæc

Hæc etſi pluſcula libenter hîc atteximus quod multa ex iis utiliter ſeligi poterunt à prudenti confeſſario etiam pro aliis alio mortis genere morientibus, aut morborum & ægritudinum vel feritate vel prolixitate dirè vexatis, quibus conſolationem adhibere opus eſt pij animarum Medici, quamvis & aliquas meditationes ad hoc aptas jam ante duos annos Gallico ſermone ediderimus in libro noſtro prænotato, *Conſolatio cordis afflicti.*

Cæterum non omittam monere talium reorum Confeſſarios ut ſolliciti ſint de actu amoris divini eliciendo ab ipſis reis mox expiraturis, juxta dicta quæſito 25. & alibi, ne fortè ipſi nunquam Deum amaverint.

Verum quidam adhuc dubitant an ſi vivus comburendus, aut lento ſupplicio atque ideo crudeliori perimendus, liceat Confeſſario petere, ut vel ſacculus pulvereus pectori appendatur vel cum appenſus eſt carnificem monere ut ignem apponat, vel ſuadere ut ſtranguletur accelerandæ mortis causâ.

Delrio *diſquiſ. mag.* l. 6. cap. 1. ſect. 3. vulgus Doctorum, ait, putat incidere in irregularitatis notam. Scilicet ob defectum lenitatis. At mihi hîc lenitas exuberare potius videtur quàm deeſſe, & opus meritorium puto, quodque non Sacerdotem modò, ſed & quemvis prælatum deceat maximè. Non tam mors acceleratur, quàm cruciatuum finis accerſitur. Moriturus ille certò eſt, agiturne per tot ſupplicia.

Non decet tamen Confeſſarium reo de ſententia mortis nuntium ferre: ut plurimum enim rei à tali nuntio abhorrent, minuſque poſtea rectas ejus admonitiones admittunt. Nec expedit etiam ipſum adeſſe præſentem cùm torquentur rei, quia ſi ad ſilentium hortetur, augeantur, ſi ad confeſſionem cur mors infeſatur. Unde Canon. 33. Concil. Antiſiod. *Non licet Presbytero, nec Diacono ad trepalium ubi rei torquentur ſtare.* Morienti tamen adeſſe contra dæmonis inſidias opus eſt Sacerdote dignum & quod Deus in cœlo remunerabit.

Quæritur vigeſimo octavo, an Confeſſarius debeat examinare utrùm dolor moribundi ſe extendat ſuper omnia peccata etiam venialia, nullo excepto.

Hæc proponitur quæſtio propter difficultatem quæ aliquando accidit, cùm moribundus obſtinato animo perſiſtit in aliquo peccato veniali quod non vult corrigere, quantumcumque conetur Confeſſarius, puta non vult aliquid

modicum reſtituere ad quod non obligatur ſub mortali; Non vult aliquos ex proximis videre; etiam ſi illis ex animo omnem remittat injuriam, & tamen tenetur ſub veniali, ad aliquod leve ſcandalum evitandum. Certum eſt autem quòd ſi moribundus peccaret in iſtis, & hujuſmodi mortaliter, quòd nullo modo abſolvendus eſſet, donec retractaret & corrigeret ſe. Sed ſupponimus hîc difficultatem eſſe de uno veniali aut pluribus.

Fuit autem opinio Simonis de Caſſia *lib. 8. in Evangelia c. 23.* peccatum etiam veniale voluntariè retentum & per Pœnitentiam non deletum in hac vitâ, authorem ſuum detrudere in infernum. Quamvis dictum hoc ſtatim corrigat, & velit eximi à cordibus fidelium.

Ex principiis autem Theologiæ concluditur moribundum hunc abſolvendum eſſe, & dolorem ejus de mortalibus ſufficientem eſſe, ut ſalutem conſequatur, poſtquam in purgatorio integram venialis peccati deletionem conſequutus fuerit. Moronus Doctor illuminatus *in 4. ſent. diſt. 18. q. 3.* Dicendum, inquit, quòd de venialibus quantùm de ſe eſt, non tenetur quis confiteri. Vnde in puncto mortis poteſt quis peccare venialiter: nec hoc ſalutem impedit. Hanc quæſtionem eodem modo diſſoluit Corradus *1. p. Reſponſorum, quæſito 494.* ſalvo tamen, inquit, ſemper in hoc & in aliis cunctis aſſertionibus noſtris judicio ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, *&c.* Et quamvis ſanctus Doctor in *q. De malo q. 7. art. 2.* dicat quòd non ſit probabile, ut aliquis in charitate exiſtens, & qui cognoſcat ſe morti proximum, non pœniteat de omnibus etiā venialibus peccatis, non tamen aſſerit eſſe impoſſibile. Sed ponamus quòd hic caſus detur ut quis in morte nolit pœnitere de aliquo veniali, & ſic moriatur, utrùm damnetur? Videtur non damnari, ſalvo meliori judicio: & ratio eſt, quia veniale peccatum ſtat cum gratiâ Dei. Si ergo decedit cum gratia Dei, non damnabitur; ſed in purgatorio purgabitur ejus culpa venialis. Quòd autem voluntas obſtinata peccandi venialiter non ſit mortalis, nec excludat à Regno cœlorum, ſed in purgatorio purgetur, expreſsè habetur ab ipſo ſancto Doctore loco citato *q. 11.* de malo, circa finem 11. articuli. Quod ante ipſum aſſerebat Richardus *à Sancto Victore tract. de different. peccati mortalis & venialis. Videtur mihi,* inquit, *veniale peccatum, quod in Chriſto renatis pro ſe ſolum nunquam inducit æternum ſupplicium.*

Porro ſi opus eſt Confeſſario juvare moribundum, ut cum majori devotione, & merito ex hac vitâ decedat, legi po-

ferit opuſculum quoddam à nobis concinnatum, quod vocavimus *exercitium morientium*, quod eſt inter parvos tractatus Philoſophiæ noſtræ affectivæ. Hoc legiſſe quemquam, ut putamus, non pœnitebit.

Quæritur vigeſimo-nonò. An Confeſſarius in ſua vocatione ſalvari poſſit, cui tot difficilia proponuntur, ut horum pars milleſima non hic explicetur.

Quidam deterriti tot difficultatibus, non ſolùm judices eſſe in ſacro pœnitentiæ tribunali refugiunt, ſed etiam arbitrantur moraliter impoſſibile eſſe, ut quis, niſi valde extraordinariis gratiæ divinæ auxiliis fulciatur & adjuvetur, ſalutem ſuam operari poſſit. Cùm aliter fieri non poſſit quin ſæpius errent & labantur Confeſſarij dum tot pœnitentes immorigeros, ſtupidos, ignorantes, perplexis negotiorum & caſuum mæandris ac difficultatibus involutos, ingratos Deo & hominibus, perfidos, inconſtantes, in rebus æternis cæcutientes, in vitâ corruptiſſimâ perſeverantes, & ſtatim poſt abſolutionem ipſam ſæpe tanquam canes immundos ad vomitum redeuntes, itaut poſt plures annos, ne hilum quidem correcti & emendati videantur, facillimè tamen abſolvunt.

Equidem quæſtio iſta admirationem ſtuporémque in animum injicit. Nec negaverim periculoſum eſſe ſtatum Confeſſariorum, niſi ſibi ipſis ſeriò attendant, & ita de aliorum ſalute procurandâ ſe immiſceant, ut tamen propriam non negligant. Quod enim de Paſtoribus generatim dicit Zamorenſis in *humanæ vitæ ſpeculo l.2. cap.12.* jure merito de Confeſſariis dici poterit. Quis, oro, tam ſibi impiùs, quis tam ſui oblitus exiſtit qui ſponſorem ſeu alienæ vitæ ſe conſtitui fidejuſſorem optat, qui vitam vix tueri poteſt? aut quid tam inſanum, tam inconſideratum, quàm alienarum culparum ſtrictam rationem ſeſe redditurum promittere, qui ſuas aut non videt, aut non intelligit? Quid tam dementiæ proximum; quàm alienorum facinorum fieri diligentem indagatorem, qui ſuorum negligentiſſimus eſt inquiſitor? aut quis aliena peccata portare ſe pollicetur qui ſuis premitur? quis purgandi alios onus ſuſcipit, qui purgatore indiget? aut illuminandi plurimos officium accipit? *&c.* qui ſe non videt, quomodo alios conſiderat? periculoſa certè atque gravis eſt ſarcina paſtoris: nam cujuſque ovis deperditio illius periculum eſt, ad quem Propheta ait, *Et erit anima tua pro anima illius*, & cætera quæ fuſiùs perſequitur.

Notanda etiam verba Baptiſtæ Corradi 1. parte *reſpon-*

ſorium quæſito 15. Confeſſariorum quoque negligentiâ, inadvertentiâ, imperitiâ totus mundus perit.

Quare & non dubito quin aliquando Confeſſarij inde ſe inficiant unde alios mundant, ſpongiarum inſtar quæ eò ſunt ſordidiores quò plures lavant, ut in ſe contrahant ſordes, quas in aliis eluunt, niſi ſibi ipſis attendant, dum aliorum ſalutem curant modo non debito. Non enim leve eſt illis negotium, ſi non perfunctoriè, & ut Deus requirit, officio ſuo fungi velint. Verumtamen iſta non impediunt quin ſalutem ſuam cum metu & tremore operentur, ſicut plures fecerunt, Sanctus Xaverius, Sanctus Philippus Nerius, & alij multi quorum etiam nomina, in albo Sanctorum conſcripta ſunt, etiamſi vitæ potiorem partem in reconciliandis Deo peccatoribus omnis generis impenderint.

Cùm enim ex ordinatione Chriſti debeant plures eſſe in Eccleſia Confeſſarij, eorumque officium non ex hominum arbitrio, ſed ex divina inſtitutione ſit: Deus verò cùm ſuavi providentiâ omnia diſponat, nec cuiquam munus aut præceptum impoſſibile imponat; accuſet neceſſe ſit divinam providentiam, quiſquis Confeſſarij partes ſuſtineri non poſſe ſine propriæ ſalutis jactura aſſeruerit.

Certè ut rectè docet Doctor Hallir *Vindiciarum ſuarum pro cenſurâ Facultatis Pariſienſis*, c. 9. §. 2. Unicuique in ſuo ſtatu parata ſunt à Deo auxilia, quibus vel ſtatui ſuo renuntiet, ſi iſti muneri omnino impar ſit; vel certè ſi ſufficienter par eſt, rite rectèque ſuo officio defungatur, & ex lege ordinariâ nemini ad ſtatum quemcumque à Deo vocato, Deus denegat auxilia ſufficientia ad illius ſtatus functiones exercendas.

Hujus verò rei manifeſtum ſatis habemus argumentum in Sacerdotali ordinatione, cùm tribuatur poteſtas remittendorum peccatorum per hæc verba: *Accipite Spiritum ſanctum, quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis*. Quibus verbis inſinuatur conferri primùm divinæ gratiæ auxilia, quàm conferatur admirabilis hæc poteſtas, cùm Deus ſatis prævideret exerceri non poſſe abſque gratiæ ſuæ auxiliis, quæ proinde infirmitatem Sacerdotis corroborant, ut ſi his non defuerit, officio ſuo etiam non deſit.

At quis inter difficultates quæ innumeræ occurrunt, non aliquando errabit? Nec ego abnuerim quin aliquando errent Confeſſarij. Sed ut præclarè admodum loquitur D. Gregorius Nazianzenus, qui primus poſt D. Joannem Evangeliſtam Theologi nomine inſignitus eſt, Orat. 40. *Praſtat qui-*

dem & bonum conſequi & purgationem tueri ac conſervare: verùm ſi utrumque non datur, illud certè præſtat, in publicorum negotiorum procuratione nonnihil interdum ſordium contraxiſſe quàm omninò à gratia excidere: quemadmodùm ſcilicet à patre, & hero quandoque objurgari ſatius eſt, quàm domo ejici, & exiguo ſplendore perſtringi, quàm prorsùs obſcurari. Quæ verba ſæpiùs trepidantem me ob varios pœnitentiæ caſus, non mediocriter conſolata ſunt, & conſolari debent quemlibet Sacerdotem, ut probatus in doctrinâ, & moribus, pio zelo ducatur ad eripiendas animas è faucibus inferni. Scilicet ſi Sacerdos in otio torpeat, dum multa meſſis Eccleſiæ probis indiget operariis, forſan reprobabitur à Chriſto, ut qui ei cooperari in ſalute animarum quas ſuper vitam propriam dilexit, omninò noluit, cùm poſſet. Si aliunde ad opus arduum ſe accingit, labitur in aliquos defectus & peccata, quæ tamen pœnitentiâ emendabit ſtatim, effulgente cœleſti lumine. At præſtat juxta mentem Theologi, objurgationem aliquam propter hæc errata à Domino audire, quàm penitus à domo cœleſti ejici, ſicut ejiciuntur ſervi inutiles qui in domo magnâ patrisfamilias, nihil omninò ex opere peragendo perficiunt: an non Deus qui toties miſericordiæ ſuæ theſauros elargitur tot peccatoribus, tot perfidis, tot corruptis, & perditis aliàs, per miniſterium Confeſſarij, ipſi ſuo cooperatori, ne quidem ſtillam unam miſericordiæ diſpenſabit; At non didici ego, nec animum meum inducere poſſum, ut non melius ſperem de tam pio Domino, cujus miſericordia ſuper omnia opera ejus.

Accedit & aliud quod metuentes ac ſibi ipſis caventes Confeſſarios non modicum ſublevare poteſt. Scilicet quòd inter innumeras ambages difficultatum quas diſſolvendas habent, non tenentur neceſſariò probabiliſſimam, & ſecuriſſimam ac ſtrictiſſimam ſententiam ſequi, ſed tuta conſcientia illis eſt, ſi verè probabilem ſequantur, ac ſecundùm eam pœnitentem dirigant ac abſolvant. Quod inter cæteros multis probat Martinus Breſſerus, l.3. *de conſcientia*, cap. 5. Quia ſi non liceret ſequi conſcientiam probabilem boni, quòd cùm illa ſit conſcientia etiam probabilis mali, adeóque periculum peccati: ergo nec liceret etiam ſequi conſcientiam probabiliorem, nec probabiliſſimam, nec etiam moraliter certam, niſi abſolutè certa eſſet. Aliàs enim cum ea poteſt conſiſtere aliqua conſcientia, & formido probabilis peccati, & parum refert, inquit, ſivè ſit periculum paulò

Opinio probabilis.

majus vel minus, modò reverà ſubſit periculum: illud autem haud dubiè excedit captum modumque agendi humanum. Satis laboramus miſeri homines, ut ſciamus quid ſit probabile, vix docti diſcernere poſſunt, quid ſit probabilius. Certi autem præter articulos fidei vix quidquam eſt in rebus humanis, ubi multa falſa ſunt probabiliora veris, ut verè dixit Ariſtoteles. Quod ſatis probant virorum etſi doctiſſimorum inter ſe diſſentiones ac opiniones variæ: itaque non debuit nec prudenter exigi potuit illa humanorum actuum regula quàm opinio ac conſcientia probabilis. Quæ proinde objectum etiam ſufficienter proponit ſub ratione boni. Benè Albertus Magnus *in 4. ſent. diſt. 17. art. 60.* quædam in genere peccatorum adeo perplexa ſunt, quod etiam magni Cleri per maximas diſtinctiones vix enodare poſſunt, & dubia multa adhuc poſt eorum diſcuſſionem remanent.

Hanc verò ſententiam multis confirmat Joannes Nyder *in conſolatoria timorata conſcientia*, tertia parte, *cap.* 11. 12. *&* 14. allatis antiquorum Doctorum verbis idem aſſerentibus, ut Godefridi de fontibus, Bernardi Claromontenſis, Petri de Palude, & aliorum veterum Facultatis Pariſienſis Magiſtrorum, quos ſtudioſus lector pro otio conſulere poterit, ut videat authores fere omnes in id ipſum conſentire: ex quo tum Confeſſarij, tum pœnitentium onus levius fit, cùm moraliter impoſſibile eſſet perſeverare in officio Confeſſionum audiendarum, niſi hac libertate Chriſtus nos donaſſet, cùm ſæpe ſæpius ſtrictiores ſententiæ incommoda innumera afferant. Quapropter juxta præſcriptas à nobis regulas, *parte* 1. hujus examinis *quæſito* 13. poſſunt Confeſſarij liberantem opinionem quæ probabilis eſt, conſulere, dum condemnantem, & ſi forſan quibuſdam gradibus probabilitatis excedat, difficile eſſe amplexandam jure metuunt. Quare plurimùm intereſt ut ſtudiis librorum Theologiæ aſſueſcant, nec caſuum conſcientiæ definitores qui meliùs audiunt, omninò contemnant, quamvis lauream Doctoralem in famoſa Univerſitate adepti ſint, cùm ex eis multa addiſcantur ad praxim neceſſaria, quæ non aliâ viâ in mentem veniunt, etiam Doctoribus ipſis qui maximè ob doctrinam Scholaſticam, & acumen ſubtilis ingenij laudati ſunt, qui niſi ſeveritatem ſcholæ hac lectione temperarent, infinitis difficultatibus animum ſuum ſuperari experirentur.

Monita quædam.

Sed & recordentur confeſſarij multos eſſe in quibus titubat fides, nutat ſpes, extincta eſt charitas tam erga Deum

quàm erga proximum: & ſi dicant ſe evangelio credere, ita tamen vivunt ac ſi de falſitate ejus non dubitarent. Nam ſi illa ſunt vera, difficile eſt divitem ingredi regnum cœlorum, quid cumulandis quotidie divitiis tot Chriſtiani inhiant? Et ſi illud eſt verum quærendam gloriam quæ ex Deo, non quæ ex hominibus eſt, cur tot ex ſolo judicio hominum pendere volunt, & tam pauci Deo placere ſolliciti ſunt? & ſi firma ſit fides aliquando dicturum Dominum, *Ite maledicti in ignem æternum, & venite benedicti poſſidete regnum paratum vobis à conſtitutione mundi,* cur nihil minus timent pleríque quàm gehennam, nihil minus ſperant quàm regnum Dei? quid poſſumus aliud dicere quàm multos nomine Chriſtianos re paucos, qui contendunt intrare per anguſtam portam, ut probè monet Ioannes Picus in *Epiſt. ad Franciſcum Nepotem.* *Mat. 25.*

Sed & metuendum ne Lutheri dogma, quod pœnitentia ſit ſolum reſipiſcentia & animi mutatio abſque operibus laborioſæ ſatisfactionis, verbo improbantes, facto tamen tueri videamur, ut nihil dicam amplius; pœnitentia enim vera poſtulat triſtitiam *quæ ſecundum Deum,* ut loquitur Apoſtolus 2. Cor. 7. Eſt enim pœnitere, ut docet D. Auguſtinus Hom. 50. in lib. 50. Homiliarum, pœnam tenere, *ut ſemper in ſe puniat ulciſcendo quod commiſit quis peccando.* Ut ſcilicet videat quàm amarum ſit dereliquiſſe Deum ſummum illud æternumque bonum, ad hæc ut ſeveri judicis perſonam induat peccator, ac de ſeipſo pœnas ſumat, ut ebrioſus non ſolum à continentia ſe contineat; ſed etiam abſtinentia & jejunio ſuperioris vitæ delitias caſtiget: avarus ante actam tenacitatem liberalitate in pauperes compenſet, luxurioſus domandæ & macerandæ carni impenſius ſtudeat. *Lutheri dogma.*

Quod cùm ſatis rarum ſit in pœnitentibus hujus temporis, hinc anſa ſomnum ſuum excutiendi multis Confeſſariis: ipſis enim opponitur à pluribus multos pœnitentes poſt multas peccatorum expiationes nihilo meliores eſſe, iiſdem peccatis inſordeſcere, in eodem volutabro luti inhærere. Quid ergo proficiunt Confeſſarij, an non ipſi nimiâ ſuâ in abſolutione concedendâ facilitate, authores ſunt peccatorum, in quæ tot pœnitentes ſtatim revolvuntur? Non eſt igitur modus eorum agendi ordinarius Deo beneplacens, atque adeò ne rei ſint tot delictorum quæ perpetrantur à Chriſtianis, qui Confeſſionis tribunali aliquando ſe ſubjiciunt, ſtringere debent diſciplinam, rejiciendo, remittendo, injungendo plura opera ante abſolutionem, prohibendo etiam Commu- *Recidivum.*

nionem ad ſex & plures menſes; nec etiam debent ullam fidem adhibere verbis aut lachrymis pœnitentium, quia ſæpe fallunt, ſed debent diutius eorum actiones obſervare in domo, in foro, in palatio, & tum demum abſolvere cùm certiſſimâ experientiâ de vitæ mutatione conſtiterit.

Ad quæ reſponderi poteſt. Primò Rhetoricam eſſe exaggerationem quorumdam prædicatorum Pœnitentiam non remittere peccata, niſi in gratiâ perſeveret peccator. Quem errorem legimus apud Radulphum Ardentium ſermone 22. poſt *Trinitatē*, & apud Antonium de Padua etiā ſermone 22. *poſt Trinit.* cujus erroris refutationem habet Hugo de Sancto Victore Primarius ſui temporis Theologus loco ſuprà à nobis indicato, *parte* 1. *quæſito* 11. Deinde etiam à vero alienum eſt, quòd Confeſſarij nullum fructum ſpiritualem referunt ex laboribus ſuis in ſacro tribunali impenſis. Cùm non aliâ viâ efficaciori plures animæ è faucibus inferni eruantur, & in pietatis Chriſtianæ exercitiis ſtabiliantur, nutriantur, foveantur, perficianturque, quàm per pœnitentiam, etiam eo modo quo adminiſtratur & adminiſtrari ſolita eſt, & quam Eccleſia ſæpe in Conciliis Generalibus congregata non reprobavit, ut aliam novo prorſus modo adminiſtratam ſubrogaret. Cùm hæc (ſublatis quorumdam erratis & forſan plurium, quæ hîc tuenda non ſuſcepi) ita imbecillitatis humanæ ſanandis vulneribus ſit neceſſaria; ut qui eam ex Eccleſiâ ſuſtulerit, omnia ſubitò repleverit peccatis innumeris longè frequentioribus & gravioribus, quàm quæ committi ſolent. Ut patuit aliquando in urbe Germaniæ, in qua referente Dominico Soto *in* 4. *lib. Sentent.* cùm ex Decretis Lutheranæ doctrinæ abolita eſſet auricularis Confeſſio, confeſtim magiſtratus civitatem eſſe corruptiſſimam expertus, libello ſupplici Imperatorem requiſivit, ut civili decreto illam reſtitueret, quam divina lege ſtatutam eſſe hæreſis non admittebat.

Si verò aliqui poſt conceſſam abſolutionem ſtatim ad vomitum redeunt, ut nimiùm ſtuoſa docet experientia; attamen non illis fuit inutilis pœnitentia, quâ plura peccata vitæ anterioris remiſſa illis fuerunt, quæ nuſquam in tota æternitate illis ad culpam imputabuntur, quâ etiam per aliquot dies aut ſaltem per aliquot horas grati, & accepti Deo fuerunt ac participes miſericordiæ ejus, dum interim divinæ voluntati ſe ſubmitterent. Sed & ſi plures pœnitentium iiſdem peccatis ita ſe deberent iterum coinquinare, non propterea ceſſandum eſſet à labore Confeſſariis. Refertur in ho-

milia de *pœnitentiâ* ab antiquo authore Græco conſcripta ex veteri manuſcripto Bibliothecæ Chriſtianiſſimi Regis extracta, quæ creditur eſſe Amphilochij Iconienſis Epiſcopi, quondam dæmonem multa Chriſto improperaſſe, quod Sacerdoti cuidam ex malo habitu in eadem ſemper peccata graviſſima prolabenti per multos annos, toties miſericordiam concederet, quoties illam cum humilitate & fletibus expeteret, quaſi Chriſtus non eſſet juſtus judex qui peccatorem illum ſupra modum pollutum & quotidie illi illudentem, & mentientem fulgure terribili non combureret, cùm ſemet propter parvam elationis tranſgreſſionem de ſupernis cœlorum infernè præcipitem egiſſet. Refertur, inquam, vocem quamdam de altari auditam fuiſſe in eo templo in quo hæc Sathan coram imagine Crucifixi irritatus dicebat, quæ vox taliâ perſonabat. *O male & noxie draco! non fuit ſatis mala tua voluntati exſaturanda, quod mundum totum abſorbueris, plene dolo, ut etiam ineffabili benignitatis meæ miſericordia arctius implicatũ feſtinaveris rapere & deglutire inſane! Nunquid tantos eius lapſus habes, ut ſtatim contra ſanguinẽ pretioſum appendas, quem pro illo effudi pendens in cruce. En cædes morſque & ſanguis eius iniquitatibus cõmiſerationem conciliarunt. Et quidem ipſe cum ita ad peccatum, non illum rejicis, ſed ſuſcipis cum gaudio, fore ſperans ut eum lucreris, nec adverſaris quin in tuã eum ſortem recipias: ego autẽ uſque adeò bonus & miſericors, cujus miſerationes nequeũt ſermone exprimi: qui principi Petro iuſſi, ut offendenti ipsũ ſeptuagies ſepties in die dimitteret, nõ parcã? Nunquid non cõpatiar? Nunquid non eius miſerebor? Vtique planè, etiam poſtquã accederit ad me, non eum averſabor, uſque dum in ſortem recipiam. Propter quippe luxurioſos & propter iniquos & propter peccatores meipsũ cruci addixi, manuſque meas intemeratas propter illos rurſum expandi, ut qui vult ſalvus fieri, evadat & fiat ſalvus. Neminem enim diverſor repulſumque à bonitate mea volo, quamquam decies millies in die ad me ingrediatur, mihique appropinquet. Etenim non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam.* Hæc ibi, quæ ſi apud aliquem fidem non mereantur, parabolam exiſtimet, & perpendat quæ ad præſens inſtitutum appoſitè dixit Gerſon in libro de trahendis parvulis ad Chriſtum, *Sentinam navis exhauriens, idcirco deſerit opus, quia reddit tantumdem aqua, quantum expulerit? Si quotidie manus ſordidantur, non minus abluimus illas, quia & ſi redeant ſordes, non ea tenacitate cohæreſcunt.* Accidit aliquando ut peccator ille qui toties propoſito ſuo defuit, aliquâ tandem vice abſo-

tus nuſquàm poſtea relabatur, ſed mutatâ penitùs in melius vitâ totus Deo adhæreat, atque ad æternam fœlicitatem, poſt multos lapſus perveniat. Sic nempe D. Petrus inter medios fluctus, modò cadendo, modò ſeſe erigendo pervenit ad Chriſtum. Quod egregiè annotatum eſt à D. Maximo hom. 4. de ſancto Petro. *Sanctus dum fluctuat, dum mergitur, dum periclitatur, ſic pervenit ad Dominum, oſtendens nobis quod non niſi per pericula properatur ad Chriſtum.* Sed & quamvis nihil proficerent erga pœnitentes Confeſſarij, meminiſſe debent ipſorum eſſe dumtaxat laborare ad convertendas & perficiendas animas, non verò reipsâ convertere & perficere, hoc enim opus Dei eſt: quare non ratione fructûs, ſed laboris mercedem accipient. Sic Angeli dicunt Jeremiæ 51. *Curavimus Babylonem & non eſt ſanata.* Cura à Confeſſariis exigitur, non curatio, nec Medicus in culpa eſt ſi appoſitis contra vim morbi remediis quæ ars docet, æger non relevatur. Quoties Chriſtus ipſe peccatores adhortatus eſt, nec perſuaſit, ut perfectè converterentur? Sed qui plura deſiderabit, legat Alphonſum Rodriguez 3. *part. praxis perfectionis, tractat.* 1. *cap.* 18.

Severitas Confeſſarij. At ſi ſeveriſſimi eſſent Confeſſarij. Nihil forſan eſſet in Eccleſiâ pernitioſius, & ad ruinam infinitarum animarum ad votum adverſarij aptius. Cùm eorum tribunalia tàm multi peccatorum reformident, ut vix poſt multos annos ad illud ſe ſiſtant, cùm etiam plures Confeſſariorum humaniſſimè cum illis agant, quid fieret ſi ſe tam terribiles & reformidandos judices exhiberent? *Nemo quemquam eripit ad id quod ipſe eſt: niſi aliquantulum ad id quod eſt ipſe, deſcendat*, ait D. Auguſtinus *epiſt.* 269.

Exemplum manſuetudinis. Quàm exoſa Deo ſit talis Confeſſariorum acerbitas, jam à primordiis Eccleſiæ Magnus Dionyſius Areopagita, à quo primùm religionem Chriſtianam accepimus, ſatis ſignificavit in *epiſtolâ ad Demoſilum monachum*, quem tot ſcripturæ exemplis & mirabili Chriſti Domini apparitione Carpo factâ, de manſuetudine erga pœnitentes, inſtruit: eumque vehementer objurgat quod pœnitentem quemdam inclementer repuliſſet. Doceri enim ij, inquit, non ſupplicio affici debent: quemadmodum etiam cæcos non punimus, ſed manu ducimus. At tu virum qui ad lucem etiam aſpirare & contendere incipiebat, colapho capiti infracto repelhs: & cum magno pudore accedentem impudenter calce pulſas: quod quidem magno horrore dignum eſt. Chriſtus qui benignus ſit in moribus errabundum quærit, & fugientem acceſſit, vix-

que inventum, in humeros imponit, & plura alia lectu dignisſima in hac Epiſtolâ, quæ non minus quadrant in Confeſſarios, qui ſolis verbis atrocioribus repellunt à ſe pœnitentes ſine juſtâ neceſſitate, ut imperitè fit hodie à pluribus in ruinam & ſcandalum animarum, quàm in illum monachum, qui facto & opere crudeliter in peccatorem miſericordiam poſtulantem egerat. Sed ſi illa antiquiora videantur, audiant ſaltem quibus verbis Petrus Bleſenſis *in epiſt.* 24. increpet quemdam alium Abbatem de nimia erga pœnitentes auſteritate. Paſtor itaque, inquit, pœnitentem blandè ſuſcipiat: nec ipſum gravioris pœnitentiæ obſervantiis, aut gravi & tyrannicâ vultuoſitate confundat. Sed ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto qui ſpiritualis eſt inſtruat eum in ſpiritu lenitatis, conſiderans ſemetipſum ne tentetur. Apoſtolus Paulus loquitur ſapienti,eumque ſcandalizare nõ metuit. *Peribit*,inquit,*in tuâ ſcientiâ frater tuus pro quo Chriſtus mortuus eſt*.Quantò frater infirmior eſt,tanto ei manſuetior & diligentior eſſe debes. Infirmior quidem filius teneriùs à matre diligitur. Sis ergo infirmanti miſericors ut miſericordiã conſequaris: in qua enim menſurâ menſus fueris, remetietur & tibi. Judicium enim ſinè miſericordia fiet ei, qui non fecit miſericordiam;miſericordes verò miſericordiam conſequuntur. Chriſtus ſplendor & figura ſubſtãtiæ Dei peccatores blãdè ſuſcipit. Tu peccator quâ præſumptione eum deſpicis & repellis.*&c.*vis ſub certis finibus limitare miſericordiam Dei, cujus miſericordiæ non eſt finis. Paterfamilias largus eſt & avarus diſpenſator; exiſtimaſti iniquè quod ero tui ſimilis,ait Dominus, & miſericordiam meam de duritiâ metiris? quid ſcis ſi jam lachrymis & contritione mundatus eſt,*&c.* O beata ſpes confitentium! iſte prodigus filius qui adeo immaniter peccavit in cœlum & in terram,*nec in aliquo ſatisfecit*,ſtatim reconciliatus eſt patri. Longéque promptior & ardentior erat pater ad miſerandum quàm filius ad miſericordiam obtinendam. Nolite timere puſillus grex,accedite ſecuri ad thronum gloriæ,qui non audebatis vel de gratiâ cogitare. Venite omnes qui laboratis & onerati eſtis. Venite omnes qui computruiſtis in immundiciis veſtris. Velit nolit ſuperſtitioſa hypocriſis Phariſæi, baptiſmus pœnitentiæ cunctis exponitur. Hæc Petrus Bleſenſis,& alia, quibus ſi quiſpiam plura deſiderat legere poteſt orationem XXIX. Baſilij Seleucenſis in illud Matth.11.*Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis & ego reficiam vos*.Quam vocem bonitatis plenam totum orbem jugo Chriſti ſubdidiſſe,ſalutis fontem eſſe,verbum eſſe quod

terram captivam agat, orationem eſſe mundi purgatricem, & verbum eſſe quod verbi res propter verbum ſtabilivit, non vulgari eloquentiâ demonſtrat. Tanta nempe virtus eſt in diſcreta moderatione circa mentes plurium peccatorum. Sed huic inimica eſt quorumdam hæc ratio.

Vel adeſt vel non adeſt gratia Dei: ſi adeſt, quantumcumque pœnitentes repellamus durè, redibunt ſemper, quia illi nunquam reſiſtitur. Si non adeſt gratia, fruſtra eſt quicquid agimus. Concatenata quippe eſt praxis nova cum doctrinâ novâ, ut oculati plures jampridem perſpexerunt.

Atque hæc licet pro temporum neceſſitate ita delineemus, addimus tamen & cum certâ ſcientiâ ſubjungimus, ut in negotio pœnitentiæ obvient ſibi miſericordia & veritas, ſeque invicem oſculentur juſtitia & pax, juſtitia & veritas, ut pœnitentia non ſit ſolum reſipiſcentia, ſed etiam vindicta præteritorum peccatorum. Nimirum Confeſſarios non ita faciles & manſuetos eſſe convenit, ut non etiam ratione peccatorum cum benignitate ſeveritatem miſceant. Præclarè ſiquidem dictum eſt à Gregor. Nazianz. orat. 32. *Cunctiſque animarum diſpenſatoribus legem ſtatuo, ut nec per duritiam hominum animos exaſperent, nec per ſummiſſionem inſolentes & elatos efficiant.*

Quod autem dicitur non debere Confeſſarios verbis & lachrymis pœnitentium credere, id certè ab inſtituto Chriſti alienum, qui verba ipſa pœnitentium voluit eſſe materiam Sacramentalis pœnitentiæ. Oportet-ne ergo Sacerdotes curſitare per plateas, volitare per nundinas, penetrare interiora & magis abſcondita cubicula pœnitentium, ut oculis ſuis obſervent, qualiter ſeſe gerant, ſi verbis eorum ſtare non debeant? Quis unquam prudens hoc probaverit? Quis potius non vituperet Confeſſarios qui nimis aſſiduâ familiaritate cum pœnitentibus ſuis converſentur, unde & minuitur reverentia pœnitentium ad Confeſſarios, quos ſæpius alloquuntur, & eorumdem creſcit verecundia, ne liberè confiteantur, ſi quid forſan gravius admiſerint? Pœnitenti & pro ſe & contra ſe creditur in hoc foro, quia eſt accuſator & teſtis ſimul, nec teſtes alij requiruntur.

Aliud malum affert nimia iſta familiaritas Confeſſariorum cum pœnitentibus, maximè ſi ſint ſequioris ſexus. Eſt enim fœmina ſæpe magis in virum propenſa quàm vir in ipſam, ut niſi pudore donata eſſet à Deo, *in errorem ſi fieri poſſet inducerentur electi, & non fieret ſalva omnis caro.* Quare ſæpe eſt electum Sathanæ ad omnem nequitiam inſtrumentum, po-

tiſſimum verò ad virum ſacrum emolliendum & è propoſito fidei ac caſtitatis deturbandum: ejus illecebroſitas & ſuperflua colloquia diuturniora, ſine juſta neceſſitate plurimos omni fere ſæculo proſtraverunt. Exempla recentiora ſunt, ut vetera prætermittamus, in Roberto Sacerdote Curato ad Cameracum *l.* 2. *Apum c.*30. in Simone de Tornaco Academiæ Pariſ. Magiſtro *ibid. c.*48. ubi & alia exempla referuntur, in Sacerdote Hiſpano Decretorum Doctore, cujus caſum ob nimiam familiaritatem cum monialibus Romanis formæ elegantis, refert Girlandus, *de ſortilegiis q.* 17. in Roberto de Licio cujus meminimus in *Supplemento* 3. *Theol. affect.* in Franciſco à Cruce etiam Doctore qui apud Peruanos vivicomburio mulctatus eſt. In Pandulpho Ricaſolo Canonico Florentino, qui multorum ad confeſſiones apud eum deponendas accurſu frequentatus erat ob ſanctimoniæ opinionem. In Guilielmo Poſtello aliiſque apud Theophilum Raynaudum in Diſſertatione *de ſobria alterius ſexus frequentatione per ſacros & religioſos homines.* Liber eſt ſane non tantum animarum medicis, ſed etiam ipſis ægrotantibus utilis, niſi dedecora illa dedeceret propalare coram omnibus. Quid muliercula illa, quid illa monialis etiam cratibus ferreis incluſa non poteſt ſe continere, quin pluries per hebdomadam Confeſſarium ſuum alloquatur per horas integras? peſſimi latronis abſoluta eſſet confeſſio generalis à quo tempore illum affatur & poſt aliquot dies iterum, iterumque ad illum ipſum opportunè importunè reditura eſt, obdormiſcentibus interim vel diſſimulantibus Prælatis, maximè ob id Dei judicio obnoxiis. Diceres maleficio amatorio plures ex hujuſmodi pœnitentibus infectas eſſe. Vix dum luceſcit dies cum de Confeſſario ſolicitæ ſunt; non ſecus ac tres Mariæ de Chriſto ungendo cum ſuis aromatibus. Dum adhuc ſunt tenebræ mittunt ad ipſum ſummo mane, ut reſciant eius ſtatum qui per totam noctem earum mentibus ſeſe obtruſit, ut tantum ſtudium demonſtrat: ex quo ſpiritu vertigo tanta? & vir ſacer innocens erit talibus pellaciis, etſi nulla turpitudo conſummata ſit, delinitus? Quid ſi videas alterius thronum turba muliercularum circumuallatum aſſiduè ferè, quarum ſingulæ cum à paucis diebus conſcientiam confeſſione exonerarint, non minus quam horam integram inſumunt ad aures ipſius ſemel aut bis etiam per ſingulas hebdomadas, ſemper ad idipſum paratæ? ſed forſan Confeſſarius vir eſt eximii ingenij, doctrinæ, prædicationis, aliárumque gratiarum dotibus præpollens à nihil ſingularis virtutis

plus in ipſo quàm in illis apparet, qui quindecim talium perſonarum confeſſiones ſolent abſolvere, dum adhuc ille cum prima ſua Beata luctatur, etſi nihil plus novi afferat hac vice quàm alia, nec generaliter confiteatur. Quo in caſu juſta protelationis tantæ cauſa habenda eſſet, nec enim ſemper in culpam Confeſſarij recidit tanta prolixitas, quam etiam ipſe odioſam habet, memor fortaſſis illius moniti D. Franciſci ad ſuos Regulares, *verbum abbreviatum faciet dominus ſuper terram*, cùm de modo cum mulieribus ſeſe habendi illos inſtrueret ad avertenda Sagitarij inferorum à venere an venenata dixerim, ſpicula.

At enim dicet vir ſacer, malo unum aut unam pœnitentem benè & debitè abſolvere, quàm centum perperam: & id magis laudant pij omnes ac religioſi. Quid quod talis & talis pœnitens ſcrupuloſa eſt vehementiſſimè, ut vel excludenda ſit omnino à confeſſionali, vel tanto tempore audienda & abſolutioni ſuſcipiendæ præparanda.

Quid nos ad iſta regeremus? res enim ita ſe habet aliquando, nec deſunt Confeſſariis prætextus liberandi ſe apud plures homines ſi iſta raro & infrequenter acciderent. Certè ultimus ex ſcrupuloſis valde pœnitentibus viris pluſquam per quadraginta horas nec detinuit ſpatio menſis & amplius. Vnde non eſt mens noſtra hìc litem criminalem coram hominibus peragere, ſed in viſceribus Chriſti manere, ut quoniam eſt viro negotium lubricum colloquium tam diuturnum cum molliore ſexu, perpendant apud ſe tanquam Deo rationem reddituri, quid utilitatis ſpiritualis afferant & mulieribus & puellis, & ſibi ipſis maximè adeo moroſæ confeſſionis ejuſdem perſonæ auditiones, & quid proximo ſcandali, qui ut novit aliquando juſtam ſubeſſe rationem tamdiu commorandi: ſic cum fit ſæpius & ordinariè, & etiam in locis ſecretis ſemotis arbitris cauſam habet admirandi cum S. Fulgentio *ſerm.* de Herodiade, *neſcio quid habet ſemper muliebre nomen cum ſanctis*, aut cum Tertulliano, qui etiam ipſe per molliorem ſexum in errorem lapſus eſt, licet nullo interveniente fœdo commercio, dicendi de talibus viris & religioſis quod ipſe dixit de illis filiis Dei, qui videntes filias hominum quod eſſent pulchræ dilexerunt eas, & nihilominus ut habet in libro de habitu muliebri, *poſt libidinum vaporata momenta cœlum ſuſpirabat*.

Quare ſi Confeſſarius ſuæ ſaluti ſecurè velit conſulere, nec cum ſeipſo in ruinam & inferos præcipitare mulieres ſeu maritatas, ſeu viduas, ſeu adhuc innuptas, aut etiam monia-

les ipſas, quarum benè multas ad ſupplicia æterna deſtinatas eſſe vehementer vereor ob peccata quæ vel in ipſo confeſſionis actu ubi Deum pacare deberent, vel ſub prætextu ipſius confeſſionis perpetrant, cautionem hanc adhibeat ut quàm ſæpe potuerit Deo ſacrificium immaculati agni offerat commendans Deo ſuam caſtitatem, & extra juſtam neceſſitatem familiaritatem omnium cujuſcumque ætatis mulierum etiam ſanctitatis famâ illuſtrium ac monialium & carne junctarum, ut decet hominem Deo ſacrum, ſtudioſè devitans, ne quod aliis accidit ſibi ipſi accidat: aut ſi liber ſit, à plena prolapſione, potiori ratione poſſit dicere cum D. Baſilio Cæſarienſi, ut eſt apud Caſſianum *l.6. inſtit.c.9. & mulierem non cognoſco & virgo non ſum.* Licet ejus virginitati plenè ſuffragetur Gregorius Nazianzenus *orat. in ejus laudem.*

Sed ut plures ſint qui in certamine illo caſtitatis ſuperiores ſint, adhuc illis providendum ne in minori prælio contra avaritiam aut ſuperbiam inferiores inveniantur. Quales ſunt qui non niſi nobiles lubenter admittunt, pauperibus fere excluſis, quibuſcum ſic durè agunt ut ſecunda vice ad ipſos non redeant. Solorum divitum ambiunt confeſſiones audire, parum memores verborum Chriſti Domini, Matth.11. *Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde.* Sed non ſemper impunè id ferunt, cùm longè graviora ſint negotia divitum, & aliquando etiam accidit ut illius confeſſionem excipias qui te poſtea odio habet, quia ejus crimina noſti. Monet de hoc S. Ephrem. Syrus, & ſuſpicor me aliqua adverſa paſſum fuiſſe ob id ipſum. Quare nemo potentioris deſiderare debet ſecreta dedecora agnoſcere.

Atque cùm circa hæc omnia prudens cautio adhibita fuerit, non eſt quod deſperent Confeſſarij probabilis ſcientiæ, ſi ſuo officio in conſpectu Judicis cuncta cernentis, quem ſibi ob oculos mentis ponunt, ſatisfacere velint. Quapropter his remotis obicibus, libet eos compellere iiſdem verbis potentiſſimis, quibus Joannes Carmelita ad zelum animarum omnes provocat in libro *de prudentia juſtorum, parte 4. cap. 19.* ubi Chriſtum ſic loquentem inducit. Perit mundus, ô filij! & infinitus eſt numerus ſtultorum per viam perditionis velociter currentium: & non eſt qui doleat vicem pereuntium. Ergo fudi ſanguinem meum, ut educerem homines de lacu miſeriæ, de luto fæcis, ſtatuerem ſupra firmam petram pedes eorum: & non eſt qui adimpleat ea quæ deſunt paſſionum mearum in corpore meo, quod eſt Eccleſia, Prin-

ceps tenebrarum. Satan circuit terram & perambulat eam quaſi Dominus, gloriaturque ſe innumerabiles populos prædari & exiguum eſſe numerum qui ſalvi fiunt. Et tamen multi ſervi mei, qui ſuccurrere poſſent non miſerentur proximorum. Quid dicam vobis, ſervi mei, qui ad miſericordiam ſpectaculo pleno doloris non movemini? Quomodo non liqueſiunt viſcera veſtra ſuper fratribus veſtris? *&c.* Beati eritis ſi & vos fideles ſervi mei fueritis, & zelo domus meæ extimulati publicis vel privatis actionibus reduxeritis alios ad cultum & amorem meum. Ego vos tenerrimè amabo: & quia feciſtis rem hanc, nec veſtræ commoditati, vel vitæ pepercistis, &c. Ego vos de prælio revertentes amantiſſimè amplector, ut in Eccleſia magnâ meâ ſine fine mecum lætemini, & bibatis de torrenti infinitæ voluptatis meæ.

Atque ſi his ſtimulis excitatum te & pro animabus libenter impendentem tempeſtas aliqua Eccleſiæ aliò evocat. Attamen cogitare debes, ut monet D. Auguſtinus *l. de Catechizandis rudibus*, *cap.* 14. Excepto quod ſcimus miſericorditer nobis agendum eſſe; quicquid cum hominibus agimus & ex officio ſinceriſſimæ charitatis: Hoc ergo excepto, incertum eſſe quid utilius agamus & quid opportunius aut intermittamus, aut omnimò omittamus. Quia enim merita hominum pro quibus agimus qualia ſint apud Dominum non novimus, quid eis tempus expediat, aut nullâ, aut tenuiſſimâ & incertiſſimâ conjecturâ ſuſpicamur potiùs quàm comprehendimus. Quapropter res quidem agendas pro noſtro captu ordinare debemus: quas eo modo quo ſtatuimus, ſi peragere potuerimus, non adeo gaudeamus quia nobis, ſed quia Deo ſic eas agi placuit. Si autem aliqua inciderit neceſſitas, qua noſter ille ordo turbetur, flectamur facilè ne frangamur, ut quem Deus noſtro præpoſuit ordini ipſe ſit noſter. Æquius eſt enim ut nos ejus, quàm ut ille noſtrum ſequatur ordinem. Cur ergo nos dolemus homines à Domino Deo tanto potiore præcedi, ut eo ipſo quo noſtrum amamus ordinem, inordinati eſſe cupiamus? nemo enim melius ordinat quid agat, niſi qui paratior eſt non agere quod divinâ poteſtate prohibetur, quam cupidior agere humanâ cogitatione meditetur, quia *multa ſunt cogitationes in corde viri, conſilium autem Domini manet in æternum.* Proverb. 19.

INDEX EXAMINIS POENITENTIUM Ordine Doctrinæ,

PRÆFATIO, 233.

CONFESSARII *plures errant*, ibid.
Habent clavem ſcientiæ ut examinent. Notanda doctrina Scoti, 234
Scotus malè intellexit Magiſtrū ſententiarū. ibid.
Confeſſarij ſenes ſine ſcientia, 235
Eccleſiæ perſequutio per Cōfeſſarios ignorātes ex Vivaldo, 236
Authoris motivum ad ſcribendum præſentem tractatum, 237
Melioreſne opiniones ſtrictæ an laxæ, diſputatur pro utraque parte, 238
Verba Toſtati de defenſoribus laxarum opinionum, ibid.
Apologia pro opinionibus probabilibus, ibid.
Inter beneficia Dei recenſendum quod tutum ſit ſequi probabiles opiniones, 241
Viſio Chriſti facta Gaſpari Sanctio. ibid.
Caſuitæ infamati unde, ibid.
Severitas nimia improbatur, 242
Examen eorum quæ ſpectant ad pœnitentiæ ſacramentum, generatim, 243
Quæritur 1. An Confeſſarius teneatur interrogare pœnitentem, &c. *ibid.*
Reſponſio eſt affirmativa cùm pœnitens non appareat ſatis inſtructus, ibid.
Confeſſarius peccat aliquando ſi non interroget, 244
Quæritur 2. ſi pœnitens non patiatur ſe examinari, dicens ſe de omnibus eſſe confeſſum, an Confeſſarius interrogabit amplius, *ibid.*
Reſpondetur cum diſtinctione, ibid.
Res Dei agitur in Confeſſione, 245
Quæritur 3. quis optimus modus interrogādi pœnitentes. *ib.*

Docetur à D. Bonaventura, & aliis, ibid.
Cavendum ab interrogationibus non neceſſariis, ibid.
Contaminatores Confeſſionis qui, 246
Quæritur 4. An Confeſſarius poſſit ſemper remittere pœnitentem non ſatis paratum ut ſeipſum amplius examinet, & per ſeipſum integrè poſtea confiteatur, ibid.
Multi incapaces ſunt qui ſe examinent, ibid.
Concilij Burdigalenſis decretum, 247
Quæritur 5. ſi videat Confeſſarius pœnitentem ſe ſatis examinaſſe, & nihilominùs aliquid omittere, an adhuc interrogabit, ibid.
Quando Confeſſarius non tenetur interrogare, ibid.
Reſpondetur affirmativè, ibid.
Monitum Cani de interrogationibus nimiis, & ſummis vulgaribus Confeſſionum, ibid.
Quæritur 6. quid agendum ſi pœnitens interrogatus taceat peccatum quod novit certiſſimè Confeſſarius ab eo patratum fuiſſe, &c. 248
Quid aget Confeſſarius cùm ex duobus pœnitentibus unus affirmat idem, alter negat, ibid.
Quæritur 7. de quonam primum interrogandus ſit pœnitens, ibid.
Reſpondetur de validitate aut invaliditate ultima Confeſſionis, ibid.
Quæritur 8. ſi pœnitens ejus ſit conditionis, ut ſaltem poſſit aliqua enarrare peccata, licèt non omnia, nec cum debitis circumſtantiis, an Confeſſarius debeat illa prius audire, quàm interroget, 249
Pœnitens dicat prius peccata craſſo ſuo modo, ibid.
Limitatur reſponſio, ibid.
Quæritur nonò. An ſint adhibendæ quædam interrogationes præambulæ, &c. ibid.
Quæritur decimò an teneatur Confeſſarius monere pœnitentes qui ſæpe ſæpius ſe accuſant de multis tanquam eſſent peccata, cùm tamen reverà non ſint peccata, ibid.
Reſponſio eſt affirmativa, ibid.
Confeſſio peccati & eorum qua non ſunt, eſt impurior materia pœnitentia: authoris comparatio de iſtis in concionibus, 250
Superflua illa aperit Ioannes Sanchius. ibid.
Praſtaret extra Confeſſionem narrare imperfectiones, 251
Quæritur undecimò de pœnitente qui parùm notus eſt Confeſſario qui ſe initio accuſat, quod nullas hactenus integras Confeſſiones fecerit, quomodo examinabitur, 252

Nam ſemper acquieſcendum pœnitentibus qui putant invalidas fuiſſe omnes antecedentes Confeſſiones, ibid.

Varias cauſas afferunt pœnitentes de invaliditate Confeſſionum quæ hic diſcutiuntur, 253

Relapſum fuiſſe pluries in eadem peccata eſt cauſa neceſſaria ad reïterandas Confeſſiones, ibid.

Quo ſenſu verum ſit pœnitentium eſſe peccata iterum non committere ex Hugone, 254

Quæritur an interrogandus ſit pœnitens, num commiſerit aliquem actum qui ſecundum probabilem opinionem, mortale peccatum non eſt, quamvis multi peccatum mortale eſſe exiſtiment, ibid.

Reſpondetur negativè, ibid.

Quia non tenetur reſtituere ex probabili opinione, non eſt interrogandus de reſtitutione, ibid.

Arguitur Confeſſarius nolens acquieſcere probabilibus opinionibus, 255

Refertur ab authore opinio Card. de Lugo quam non ſequitur, ibidem.

Obligatio Confeſſarij ad acquieſcendum opinioni probabili pœnitentis eſt tantum ſub veniali, ibid.

Opinionibus laxis ut medicamentis utendum, ibid.

Confeſſarius valde doctus non ſemper tenetur acquieſcere opinioni probabili pœnitentis quam certiſſimè novit eſſe falſam, ibid.

Cum quibus conditionibus poterit doctus Confeſſarius hujuſmodi opinioni acquieſcere, 256

Opinio plurium ex mente Ariſtot. ibid.

Confeſſarius non poteſt ſequi opinionem plurium ſi videat eſſe falſam. ibid.

Quæritur decimotertiò quomodo examinabit Confeſſarius an opinio quam ſequitur pœnitens, ſit probabilis, 258

Plures non ſatis intelligunt quid ſit opinio probabilis, ibid.

An unus author reddat opinionem probabilem, ibid.

In caſu novo & non ventilato quid, 259

An præferendi recentiores Caſuiſtæ, ibid.

Definitio probabilis ex Ariſtotele, ex Ioanne Caramuel, ex Breſſero, ex Suare, 260. & 261

Qui quatuor authores quid requirunt ad opinionem probabilem lepidè refelluntur. ibid.

Confeſſarius non tenetur ſequi opinionem pœnitentis ſi valde doctus & certò videat eam eſſe improbabilem, 262

Durandi & Sanchij ſententia de iſtis. ibid.
Ratio prævalet authoritati , ibid.
Opinio probabilis reſpectu Confeſſarij. ibid.
Confeſſarius doctus quandoque debet reſiſtere pœnitenti indocto , 263
Non ſunt vitandi doctiores Confeſſarij. ibid.
Doctiores Confeſſarij ſæpe modum inveniunt liberandi pœnitentem , ibid.
Doctrina de probabilitate alicujus opinionis nondum ſatis diſcuſſa , 264
Diſtinctio probabilitatis abſoluta & reſpectiva nota fuit, 265
In rebus eſſentialibus Sacramentorum non eſt locus opinioni minus probabili , ibid.
Differunt magis tutum & magis probabile, 266
Philatetus S. I. impugnat ſequentes minus probabilem opinionem , ibid. & ſeq.
In contrariis aut contradictoriis non licet ſequi minus probabilem, ſed tantum in diſparatis, 271
Probabile non eſt inter verum & falſum, ibid.
Plures agũt ex imaginatione contra lumen ſui intellectus, 272
Licet ſequi opinionem probabilem etiamſi eſſet via tutior, ib.
Probabile ſimpliciter & ſecundum quid , 273
Conſenſus authoris cum Philateto , 274
Doctrina Proſperi Fagnani de probabilitate, ibid.
Quantum doctrina probabilitatis invaluerit hoc tempore, 275
4. *Quæſtiones agitantur à Proſpero* , ibid. & ſeq.
Licet agere ex opinione probabili , 277
Poſtquam dubitavit author aperit ſuam mentem in ſequenti opinione. 278
Quæritur decimò quartò an cùm pœnitens ſe accuſat de aliquo actu, ſit interrogandus, num dum perpetraret eum peccatum eſſe mortale exiſtimaret , 279
Ordinariè qui ſe accuſat de peccato, ſupponitur illud noviſſe, ibid.
Neceſſe eſt aliquando interrogare, quando & qua, ibid.
Multi ignorant peccata ignorantia invincibili, 280
An dictare debet conſcientia quod ſit mortale ut peccetur mortaliter, 281
Quæritur decimò quintò an cùm ſatis perſpiciat Confeſſarius ex geſtu , & habitu perſonæ pœnitentem commiſiſſe quidem multos actus peccaminoſos, ſed cum ignorantia invincibili, &c. an debeat eum interrogare de his actibus, *ibid.*
Reſpondetur negativè , ibid.

Diſtinctio inter doctrinam publicam & quæ ſit privatim, ib.
Confeſſarius interrogatus à pœnitente non debet tacere veritatem, 282
Limitatur reſponſio negativa ad quæſtionem propoſitam, ibidem.
Quæritur decimò ſextò an interrogandus ſit pœnitens de hujuſmodi actibus, quando Confeſſarius dubitat, an interrogatio ſit profutura vel obfutura pœnitenti, &c. *ibid.*
Reſpondetur affirmativè, ibid. *res tamen hæc valde eſt dubia*, ibid.
Si probabiliter credit Confeſſarius interrogationem obfuturam, debet ab ea abſtinere, 283
Quæritur decimò ſeptimò an cùm pœnitens accuſat ſe de aliquo peccato, debeat eum Confeſſarius interrogare, an ſit aſſuetus hujuſmodi peccato, &c. *ibid.*
Reſpondetur aliquando id expedire, ſed raro, *ibid.*
Peccata quando iterum confitenda, etſi fuerint confeſſione aperta, ibid.
Quæritur decimò octavò an teneatur Confeſſarius interrogare de peccatis venialibus, 284
Quæritur decimò nonò an in Confeſſione generali debeat Confeſſarius interrogare pœnitentem ſe accuſantem de peccatis an illa aliàs Confeſſus fuerit, 285
In Confeſſione generali quando conſultum eſt præmittere Confeſſionem peccatorum ab ultima Confeſſione, ibid.
Quæritur 20. Cum ex Confeſſione ruſtici hominis ſatis deprehendit ipſum in præcedentibus non declaraſſe numerum aut ſpeciem ultimam peccatorum mortalium, an de tali defectu ipſum debeat interrogare, ut ſic curet ipſum reïterare præteritas Confeſſiones, *ibid.*
Reſpondetur negativè, ibid.
Doctrina Cani de Confeſſione non integra, ibid.
Confeſſarij arguuntur qui non ſatis laborant ut pœnitentes à juventute integra Confeſſioni aſſueſcant. 286
Quæritur trigeſimo primo an debeat Confeſſarius pœnitentes de imperfectionibus voluntariis interrogare, &c. *ibid.*
Reſpondetur negativè, ibid.
Inſpirationes divinæ, quando obligant, ibid.
Decretum Facultatis Pariſienſis ea de re, ibid.
Cum decreto Facultatis Pariſienſis conſpirat Ioannes Sanchius Hiſpanus, 287
Nec religioſi tenentur confiteri imperfectiones, ibid.
Quo ſenſu religioſi obligantur tendere ad perfectionem, ibid.

Quæritur vigeſimò ſecundò an debeat Confeſſarius examinare Pœnitentem num dolorem habeat de peccatis de quibus confitetur.
Circa rudes diligentiam debet adhibere Confeſſarius ut doleant de peccatis, 288
Motiva ad excitandum dolorem, ibid.
De objecto ſupernaturali doloris, 289
Confeſſio ſine dolore non reviviſcit poſtea accedente dolore, probatur contra D.Thomam & Canum. ibid.
Quæritur vigeſimò tertiò. An Confeſſarius teneatur examinare, ſi ſit propoſitum expreſſum in Pœnitente de vitando peccato in futurum, 291
An neceſſe ſit propoſitum expreſſum, vel virtuale ſufficiat. Variæ opiniones, 292
Pœnitentia mulieris in extremis ſine dolore, 293
De Confeſſione cum actu ſolius amoris, 294
Quæritur vigeſimò quartò quid examinare debeat Confeſſarius in imponendâ aut commutandâ ſatisfactione Sacramentali. 295
Sibi ob oculos ponat Confeſſarius verba Concilij Tridentini, ibid.
Facultas pœnitentium partim corporalis, partim ſpiritualis eſt, ibid.
Diſcretio in imponendâ pœnitentiâ, 296
Quibuſdam levior pœnitentia imponenda, ut iis qui auſteriorem vitam degunt & aliis quibuſdam, ibid.
Pœnitentia falſa quæ ſunt ex Concilio Melphitano, 297
Perſonarum acceptio vitanda in pœnitentia imponenda, ibid.
Pœnitentia ab uno Confeſſario impoſita mutari poteſt ab alio, ibid.
Etiam extra Sacramentum mutari poſſe, 298
Satisfactio vindicativa & medicinalis, ibid.
Quid cum pœnitens oblitus eſt qualis fuerit pœnitentia, 299
Pœnitentia pro caſibus reſervatis impoſita non poteſt mutari à quolibet, ibid.
Pia opera pro voto commutato impoſita ab alio mutari poſſunt, ibid.
Pœnitentiam pro venialibus impoſitam obligare ſub peccato mortali cenſuit Ioannes Sanchius qui refellitur pluries, 300
Quæritur vigeſimò quintò. An Pœnitens qui injunctam Pœnitentiam complevit, debeat interrogari an illam integram compleverit, dum eſſet in ſtatu gratiæ, ibid.
In hac quæſtione anxius D.Thomas, ibid.

Scoti opinio ea de re, 301
Ad quæſtionem reſpondetur negativè, ibid.
Satisfactio impleta in mortali habet effectum accedente gratia ex quorumdam ſententia, 302
Quæritur vigeſimò ſextò. An Confeſſarius teneatur examinare Pœnitentem, num præter opera injuncta à Confeſſariis, alia opera ſatisfactoria exercuerit, ibid.
Fructus dignus Pœnitentiæ quis ſit ex mente D. Thomæ & Paſcaſij, 303
Ad quæſtionem reſpondetur negativè, ibid.
Quæritur vigeſimò ſeptimò. An debeat Confeſſarius interrogare pœnitentes de circumſtantiis aggravantibus, non tamen ſpecies mutantibus, ibid.
Circumſtantia notabiliter aggravans quæ dicitur, 304
Circumſtantia mutans ſpeciem moralem etſi non phyſicam, 305
Quæritur vigeſimò octavò. An teneatur etiam Confeſſarius interrogare de circumſtantiis alleviantibus, ibid.
Conſultum eſt, ut Pœnitens circumſtantias alleviantes confiteatur, & aliquandò etiam neceſſarium, 306
Quæritur vigeſimò nonò. Quid interrogabit Confeſſarius ſuper circumſtantia *quis,* ibid.
Circumſtantia ſtatus religionis in peccato luxuriæ, an confitenda: improbatur Card. de Lugo, ibid.
Quæritur trigeſimò. Quid debeat interrogare Confeſſarius ſuper circumſtantia *quid.* 307
De effectu peccati quando interrogandum, ibid.
Quæritur trigeſimò primò. Quid debeat Confeſſarius interrogare de circumſtantia *ubi,* 308
In quibuſdam peccatis loci circumſtantia affert ſpecialem malitiam, ibid.
Quæritur trigeſimò ſecundò. Quid ſit interrogandum ſuper circumſtantia *quibus auxiliis,* 309
An liceat petere actum malum intrinſecè, 310
Quæritur trigeſimò tertiò. Qua de re debeat interrogare Confeſsarius ſuper circumſtantia *cur,* ibid.
Petendum à Pœnitente aliquando, an quidpiam operatus fuerit propter gloriam Dei, ibid.
Quid cenſendum de intentione Canonici ad diſtributiones, 311
Intentio judicat omnes in malis, non in bonis ex Hangeſto, ib.
Intentio gloriæ Dei in D. Tereſia quæ, 312
Proportio medij cum fine ſervanda, 313
Tripliciter ſit aliquid propter Deum non purè, ibid.

Quæritur trigeſimò quartò. Quid ſit interrogandum ſuper circumſtantia *quomodo*, 314
Peccatum ex ignorantia, ex infirmitate & malitia, ibid.
Peccatum non eſt ſine advertentia, ibid.
Peccatum ex conſuetudine, ibid.
Præſtat in tali peccato differre abſolutionem ad tres aut quatuor dies, ibid.
Reiteratio actus reddit aliquando peccatum mortale quod ex ſe veniale eſt, ibid.
Intentio actus peccaminoſi, an examinanda, ibid.
Objectioni difficili reſpondetur, 316
Quæritur trigeſimò quintò. Quid interrogandum ſuper circumſtantia *quando*, ibid.
Peccatum in die Veneris ſancta, an gravius, 317
Duratio actûs, an inquirenda, ibid.
Quæritur trigeſimò ſextò quid diſcutiendum maximè in Confeſſione generali totius vitæ, *ibid.*
Antiquitas Confeſſionis generalis, ibid.
Neceſſitas Confeſſionis generalis in tribus caſibus, ibid.
Vtilitas Confeſſionis generalis ex octo capitibus, ibid.
Suffrenius Societatis Ieſu pius ſcriptor laudatur, 318
Hiſtoria antiqua Confeſſionis generalis ex Cæſario, ibid.
Maximè inquirendum de validitate præteritarum, Confeſſionum in Confeſſione generali, ibid.
Quando licet tacere aliquod peccatum mortale in Confeſſione generali, 319
Percurrenda in Confeſſione generali peccata contra tria genera præceptorum, quæ ſunt fidei præcepta, morum & Sacramentorum, ibid.
Quæritur 37. quo pacto dijudicabit Confeſſarius an aliqua actio attingat malitiam peccati mortalis, vel limites venialis non excedat, *ibid.*
Tres regulæ ad diſcernendum mortale à veniali, ibid.
Doctrina probata ab antiquis magnum habet pondus ex D. Auguſt. 320
Temeritas quorumdam Theologorum, 321
Lumen rationis naturalis, ibid.
Ariſtotelis authoritas, ibid.
Aliud ſcientia, fides, opinio, ſcrupulus, 322
Venialia peccata ſunt triplicis generis, ibid.
D. Thomæ doctrina notanda de variis actibus humanis, 324

SECVNDA

SECVNDA PARS EXAMINIS pœnitentium.

Super præceptis divinis & præceptis Eccleſiæ.

QVæritur primò quid in genere inquiri poſſit à pœnitente ſuper præceptis divinis & Eccleſiæ, 323

Qui præcepta Decalogi ſervat bene ordinatur ad Deum & proximum, ibid.

Quatuor inquiri poſſunt de præceptis divinis, 324

Omnia Dei præcepta non revocantur ſufficienter ad Decalogum, ibid.

Quæritur ſecundò quomodo interrogandus ſit pœnitens de peccatis contra fidem juxta propoſitam methodum in quæſito præcedenti, *ibid.*

Interrogari poteſt de cogitationibus contra fidem de dubiis & erroribus, ibid.

Interrogari poteſt de verbis contra fidem, ibid.

De operibus & omiſſionibus, 325

Authoris intentio non eſt Catalogum peccatorum texere, ſed difficilia quædam diſcutere, ibid.

Quæritur tertiò an debeat Confeſſarius interrogare Pœnitentem de articulis fidei, & an eos ſciat, *ibid.*

Rudiores interrogandi de myſteriis fidei, ibid.

Symbolum S. Athanaſij, ibid.

An reiterandæ Confeſſiones ignorantium myſteria fidei, 326

Abſolvi poteſt ignorans myſteria fidei, ibid.

Author varias in hac re paſſus eſt difficultates, 327

Difficilis objectio ſolvitur utcumque, ibid.

Praxis pro ignorantibus, 328

Multi è memoriâ recitant myſteria fidei & tamen neſciunt, 329

Quæritur quartò. Qua de re ſit interrogandus qui diſputaſſe contra quoſdam articulos fidei confitetur, &c. *ibid.*

Hæretica mens ut diſcerni poteſt, ibid.

Ockami verba, 330

Quæritur quintò. Qua de re ſit interrogandus qui dicit ſe fuiſſe hæreticum,& habuiſſe in animo errores contra fidem Catholicam, ibid.
Quis hareticus incurrat excommunicationem, ibid.
Haretici qui neſciunt de fidei controverſiis, abſolvendi à Parochis quando, 231
Abjuratio hareſis qua atate fiebat tempore Albigenſium, ibid.
Epiſcopus poteſt in Gallia delegare poteſtatem abſolvendi ab hareſi, 332
Reſcriptum S.Pontificis ad Epiſcopos Normania, ibid.
An liceat opiniones erroneas habere, 333
Opinio Doctoris Severtij de definitione hareſis & atheiſmi, 334
Definitio moralium,
Quæritur ſextò an ſuper primò Decalogi præcepto *unum cole Deum*, interrogandus ſit Pœnitens numunquam Deum amaverit aut adoraverit,&c. 337
Reſpondetur affirmativè, ibid.
Chriſtiani tenentur ex duplici capite aliqua ſcire explicitè, 338
Duo primarij actus charitatis, ibid.
Omnis actus charitatis includit ſubmiſſionem ad omnia Dei pracepta & quomodo, 339
Quid pracipitur in pracepto charitatis. 340
Quis major actus charitatis, 341
An inquirendum de intentione operum propter gloriam Dei, 342
Quæritur ſeptimò. De quibus ſit interrogandus maleficus, 343
Licet maleficium deſtruere, 344
Sabbata ſeu conventus ſagarum, ibid.
Superſtitio vana obſervantia, 345
Nomina Dei & Angelorum ignota adhibere non licet, ibid.
D.Auguſtinus valde improbat ſuperſtitioſa, ibid.
Pulvis ſympaticus an licitus, 346
Gratia gratis data in rege Gallia ad curandas ſtrumas, 347
Quæritur octavò quomodo examinandus ſit qui confitetur ſe blaſphemum fuiſſe, nihil ultrà addendo, ibid.
Blaſphemia in Deum & in Sanctos differunt, ibid.
Blaſphemia ex animo contra Deum irato & contra proximum, 348

Quæritur nonò. An interrogandus ſit blaſphemus de convitio in particulari quod contra Deum protulit, ibid.
Quæritur decimò. An debeat Confeſſarius reſcire à blaſphemo, an ex conſuetudine diuturna blaſphemet & cum advertentia, 349
Tenetur blaſphemus pluries retractare conſuetudinem blaſphemandi, ibid.
Plures blaſphemi inter Chriſtianos. 350
Quæritur undecimò. De quibus interrogandus ſit qui ſe accuſat tantum in genere quod juraverit per nomen Dei, nihil ultra addendo, ibid.
Plures Chriſtiani ſunt idiota, ibid.
Theodoreti mens de frequenti prolatione nominis Dei, ibidem.
Quæritur duodecimò quomodo interrogandus ſit qui dicit ſe juraſſe per Sanctos aut per creaturas, ad dignoſcendam gravitatem, & qualitatem peccati, 351
Varij modi juramentorum, ibid.
Quæritur decimotertiò. An à Pœnitente ſatis inſtructo qui confitetur ſe perjurium ſextuplex commiſiſſe requirendi ſint omnes modi, & formulæ quibus nomen Dei in teſtimonium aſſumpſit, 352
Reſpondetur varias formulas juramenti eſſe exquirendas, ib.
Laborandum Confeſſario ut rectè fiat Confeſſio juramentorum, ibid.
Quæritur decimoquartò. Quid inquiret maximè Confeſſarius à Pœnitente aſſueto juramentis, ibid.
Conſuetudo jurandi & mentiendi ſimul, ibid.
Vtile differre ad aliquot dies aſſuetos juramentis cenſet Suarez, 354
Contra fomitem tenetur homo armari orationibus. ibid.
Status peccati quid ſit, ibid.
Quæritur decimò quintò. De quibus ſit examinandus jurans ut ſciatur obligatio quam habet ex vi juramenti, 355
Iuramentum de re levi non obligat ſub mortali, ibid.
Iuramentum ex metu, 356
Iuramenta de ſervandis ſtatutis Collegiorum & Communitatum ut obligant, ibid.
Iuramenti diſpenſatio, 357
Iuramentum de non ludendo non facilè diſpenſatur. ibid.
Quæritur decimoſextò. De quibus interroganda ſit quæ nubere intendit, & tamen dubitat ſe aliàs ſimplex votum caſtitatis aut religionis emiſiſſe, dum eſſet junior, ibid.

Tria ad votum requiſita, ibid.
Vovendi tentatio in quibuſdam, ibid.
Vota impuberum irritantur à parentibus, 359
Poteſtas Epiſcopi ad diſpenſandum in voto caſtitatis, ibid.
Quid cum plures cauſa diſpenſandi expoſita ſunt non vera omnes, 360
Quæritur decimoſeptimò quid examinabit Confeſſarius à Pœnitente qui indiget interrogari, ut ſciat num peccaverit circa feſti obſervationem, *ibid.*
Auditio Miſſa ſub præcepto in die feſto contra Nidor, 361
Quid de Miſſa parochiali, ibid.
Adeſſe veſperis & concioni, an ſit de præcepto, 362
Opus ſervile quid, 363
Quæritur decimononò quas cauſas diſcutiet Confeſſarius ut videat, an is qui in feſto laboravit in aliquo opere, immunis ſit à peccato, 164
Lucrum non reddit opus ſervile, ibid.
Confeſſarij inſtructi eſſe debent in cauſis propter quas laborantes in feſtis à peccato excuſantur, 366
Gerſonis mens de nimis coarctantibus conſcientias, 367
Quæritur vigeſimò quidnam diſcutiet Confeſſarius de amore erga proximos, *ibid.*
Suarez improbatur qui tollit neceſſitatem actus amoris interni erga proximum, ibid.
Alenſis ſententia oppoſita Suari, 368
Formula exercendi actum internum amoris ad proximum, ibid.
Quid de litigantibus an reconciliandi erunt, 369
Quid de iis inter quos odia & inimicitia, ibid.
Amor proximi quis ex D. Auguſt. ibid.
Quæritur vigeſimoprimò. Quid de operibus miſericordiæ inquiret Confeſſarius, 370
Neceſſitas extrema & communis, ibid.
Leſſius docet Chriſtum in judicio non improperaturum clara voce immiſericordibus, ibid.
Non eſt obligatio inquirendi pauperes ex mente D. Thomæ, 371
Quæritur vigeſimò ſecundò. Quid examinabit Confeſſarius, in Pœnitente qui ſe cogi dicit ad hæreſim, aut ad turpia, &c. propter indigentiam qua premitur, *ibid.*
Abutuntur quidam Confeſſione ad finem temporalem, ibid.
Neceſſitas extrema in qua quis tenetur cum periculo vita ſuccurrere proximo, quam ex Diana & Corrado & aliis, 373

Quæritur vigeſimò tertiò. De quibus interrogandi ſunt Pœnitentes, circa quartum Decalogi præceptum, *ibid.*
Quæritur vigeſimo quartò. De quibus interrogandus ſit filius qui invitis patre, & matre vult nubere, 374
In quo caſu filius poteſt in conſcientia nubere invito patre, ibid.
Pater non poteſt ſemper exhæredare filiam nubentem ſe invito, 375
Quæritur vigeſimo quintò. An filius interrogandus ſit num pro patre defuncto oraverit, &c. ut citius anima ejus à purgatorij pœnis liberaretur, 276
Reſpondetur negativè, ibid.
Ingratitudo quale peccatum eſt ex Hangeſto, ibid.
Ingratitudo commiſſiva & omiſſiva, 378
Exemplum inducens ut quis durante vita ſit pro ſe ſollicitus, ibid.
Ioan. Sanchij verba de quæſtione, 379
Quæritur vigeſimo ſexto; Quid examinabit Confeſſarius ſuper quinto præcepto, *Non occides,* ibid.
Aggreſſorem occidere quando licitum, ibid.
Quæritur vigeſimò ſeptimò. A pugnante in duello quid reſciet Confeſſarius, 380
Quid duellum, ibid.
Occidens in duello non tenetur ad intereſſe civile erga proximos, 381
Quid de progrediente ad campum ſine intentione pugnandi, ib.
Propenſi ad duellum de propoſito non pugnandi in futurum, cautè ſunt interrogandi, 382
Lex mundi repugnans legi mentis, ibid.
De ſepulturâ occiſorum in duello, ibid.
Concilium univerſi contra Duelliſtas, ex Creſolio, 383. & ſequentibus.
Quæritur vigeſimò octavò quid debeat expendere. Confeſſarius cùm mulier prægnans in morbo pharmacum fœtui periculoſum ſumptura eſt, 384
Puella prægnans ad ſalvandum honorem pharmacum non poteſt ſumere, ibid.
Verba Tertulliani contra procurantes aborſum, ibid.
Quæritur vigeſimò nonò quid exquiret Confeſſarius ab iis quos ſuſpicatur ſcandalum proximo dediſſe, 386
Malum conſilium ſortitur diverſam ſpeciem ratione rei quæ conſulitur, ibid.
Inducens ad peccatũ alterum ſine intentione inducendi tene-

tur tantum conſiteri de circumſtantia ſcandali in genere, ibid.

Numerus perſonarum quæ induci ad malum potuerunt an exprimendus ſit, ibid.

Quæritur trigeſimò quid diſcutiet Confeſſarius in puella aut muliere quæ ornatu ſuo comptiori veretur ne proximo dederit occaſionem ruinæ ſpiritualis, ſeu peccati mortalis, ib.

Verba D. Ambroſij de pulchritudine innocente, 388

An teneatur manere domi mulier quæ ſe concupiſci novit, ſi egrediatur, ibid.

Reſolutiones Caietani ſuper ornatu mulierum, 389

Sententia Patrum contra ornatum muliebrem. ibid.

Quæritur trigeſimò primò. Super ſexto præcepto, *Non mœchaberis,* quomodo interrogabit Confeſſarius, 390

Fornicatio cum virgine ſeu ſtuprum quando diſtincta ſpecies explicanda in Confeſſione, ibid.

Puellæ in religione non ſunt interrogandæ an ſint virgines, & ſi conſenſerint fornicationi, ibid.

Quæritur trigeſimò ſecundò. Quomodo adoleſcentes interrogandi ſunt de peccato luxuriæ, 391

Gerſonis praxis ad expiſcandum peccatum pollutionis in confeſſione adoleſcentum, ibid.

Etiam puellæ quædam ſalaces. 392

Quæritur trigeſimò tertiò. Quid examinare debeat Confeſſarius in Pœnitentibus qui de tactibus, & oſculis ſe accuſant, 393

Quædam ut certa ſupponuntur ad quæſtionem, ibid.

Opinio Martini de Magiſtris negans tactus, & oſcula per ſe eſſe peccata mortalia, 394

Quis fuerit Martinus de Magiſtris. ibid.

Octo ejus concluſiones referuntur ex ipſiuſmet verbis, ibid. & ſeq.

Qui favent ejus opinioni, 396

Leves tactus excuſat à mortali Thomas Sanchez, 398

Authoris judicium, ibid.

Cautè reſpondendum interrogantibus de malitiâ tactuum, 399

Confeſſio oſculi non expreſſâ perſonâ. 400

Quæritur trigeſimo quarto, quâ diſcuſſione utetur Confeſſarius cum iis qui ſe accuſant de pollutione in ſe quidem involuntaria, ſed non in ſua cauſa, ibid.

Martini de Magiſtris concluſiones de pollutione nocturnâ, ib.

Somnus matutinus cauſa pollutionis, 412
Pollutio nocturna quando eſt peccatum, 413
Quando poterit pœnitens communicare, nonobſtante pollutione nocturna, ibid.
Exemplum Sancti Petri Cœleſtini de pollutione involuntaria, 414
Quæritur trigeſimò quintò, quid indagare debeat Confeſſarius in Pœnitente, qui ſe accuſat de pollutione diurna quæ in ſe quidem fuit involuntaria, cui tamen cauſam aliquam voluntariè præbuit, ibid.
Humor quidam medius inter ſemen & urinam, 415
Mens Alenſis & D.Thomæ de illo humore, ibid.
Cauſa pollutionis alia utilis, alia inutilis, alia per ſe influit, alia per accidens. 416
Cauſa pollutionis quando eſt mala venialiter, non eſt pollutio mortale peccatum ex mente Thomæ Sanchez, 417
Improbatur dictum aliquod Thomæ Sanchez, ibid.
Toleti opinio de non removente cauſam pollutionis, ibid.
Malitia pollutionis involuntariæ petitur ex parte cauſæ, 418
Pollutio aliquando ex parte dæmonis, ibid.
Angela Fulginas polluta per dæmonem, 419
An peccent qui admovent ſibi ungues ad ſedandum quemdam pruritum, 420
Rei licitæ veritas aperienda, & ſi inde quidam abutantur, ibid.
Variæ ſpecies pollutionis unde petantur, 421
Exemplum notabile de quodam aſſueto pollutionibus de quibus non confitebatur, ibid.
Iudicium Theol. Salmanticenſium de pollutione diuturna involuntaria, 422
Exempla malentium mori quàm pollui, 423
Neceſſitas aut pia utilitas cauſæ quando excuſat à veniali, ibid.
Quæritur trigeſimò ſextò, quid perpendere debeat Confeſſarius in peccatis luxuriæ, ut videat ſi ſint reſervata, 427
Peccata quæ reſervata in genere luxuriæ, ibid.
Sodomia an ſit inter virum & mulierem, 428
An inceſtus diſtinguantur ſpecie, ibid.
Excuſatio authoris de tractatione rerum turpium, 430
Exhortatio moralis ad caſtitatem, 432
Quæritur trigeſimò ſeptimò, quid examinabit Confeſſarius ſuper ſeptimò præcepto, *Non furtum facies,* 433
Variæ interrogationes, ibid.

Reſtitutionem eſſe neceſſariam probatur, *& ſoluuntur rationes contrariæ*, ibid.
Quæritur trigeſimò octavò, quomodo examinabit Confeſſarius de peccato uſuræ, 434
Dictum Epiſcopi in Concilio Lateranenſi de uſuris notoriis ex Petro Cantore Pariſienſi. ibid.
Obſcura eſt uſuræ quæſtio & multis ignota. ibid.
Exclamatio Gerſonis in Concilio Conſtantienſi. 435
Vſuræ diviſio primùm attendenda, 436
Definitio uſuræ & ejus explicatio ex Henrico Gādavenſi, 437
Titulus quo quis ſupra ſortem aliquid ex mutuo accipit, maximè examinandus, ibid.
Tituli varij proponuntur, 438
Gerſonis prudens monitum ne Doctores Theologi leves ſint ad aſſerenda aliqua eſſe peccata mortalia, 439
Diſputatio celebris inter Henricum de Gandavo, *& Godefridum de fontibus ſuper cenſibus annuis*, 440
Quæritur trigeſimò nonò, quid diſcutiet Confeſſarius in Pœnitente qui ſe aliquod lucrum quot annis recepiſſe ait à mutuatario dubitans ne fortè peccaverit, *ibid.*
De damno emergente & lucro ceſſante, ibid.
Mons pietatis, 443
Fieri in fraudem uſurarum quid, 444
Quæritur quadrageſimò, quid examinabit Confeſſarius à Pœnitente, qui dicit ſe lucrum recepiſſe à mutuatario propter periculum vel labores in ſorte recuperanda, *ibid.*
Nihil accipi poſſe ſupra mutuum propter periculum & labores in ſorte recuperanda, ibid.
Vera ratio reſolutionis, 445
Fachinai conjectura ad c. naviganti *contra exemplarium fidem*, ibid.
Quæritur quadrageſimò primò, quid diſcutiet Confeſſarius à Pœnitente, qui accipit lucrum à mutuatario ex titulo tacitæ ſocietatis & contractus trium. 446
Controverſia celebris de quæſtione propoſita, ibid.
Major Doctor Pariſienſis docet contractum trium eſſe licitum & non uſurarium, 447
Facultas Pariſienſis noluit aliàs reſpondere ad quæſtionem hanc, ibid.
Navarrus prædictum contractum licitum proponit Vliſſipone in Luſitania. 48
Objectiones difficiles ſoluuntur contra prædictum contractum ibid.& ſeq.

Vſura juris naturalis & juris poſitivi, 451
Verus ſenſus Bullæ Sixti V. 452
Judicium authoris de quæſtione, 455. & ſeqq.
Nihil præter leges civiles agendum, 430
Tres particulæ notandæ in definitione uſuræ, 519
Quæritur quadrageſimo ſecundò, quid excutiet Confeſſarius in Pœnitente, qui aliquid recipit ultra ſortem à mutuatario, ratione pœnæ conventionalis, &c. 458
Quæritur quadrageſimo tertiò, quid examinabit Confeſſarius in Pœnitente, qui intereſſe recipit à debitore ſuo propter ſententiam judicis quam obtinuit contra debitorem moroſum, ibid.
Probatur titulus ex ſententia judicis, ibid.
Quid ſi mutuans & mutuatarius conveniant de obtinenda ſententia, 459
Angelus vix ſufficeret ad ſolvenda omnia quæ Confeſſariis proponuntur, ibid.
Iudices an bene adjudicent intereſſe cuilibet petenti, 460
Opinio Baltaſaris Chavaſſij, ibid.
Non caret ſemper difficultate ille titulus quo bona pupillorum abſumuntur ex decreto judicis, ibid.
Author per multos annos identidem & interpolatis vicibus quamdam quæſtionem de uſuris diſcutit, 461
Quæritur quadrageſimo quartò, quid examinabit Confeſſarius in Pœnitente, qui recepit lucrum ſine pacto prævio ex liberalitate mutuatarij, *ibid.*
Sententia Henrici & Almaini, ibid.
Quid ſi mutuans verbis induxerit mutuatarium ut liberaliter daret ſupra ſortem, 402
Sola intentio mutat caſus conſcientiæ, ibid.
Alia judicia fori interni & externi, 465
Opinio de tribus contractibus communior eſt, 466
Teſtatur de Lugo ubi ſupra, & Phil. Faber eam vocat probabiliorem & rationabiliorem. Binsfeldus vocat receptiorem p.3.Enchir. & nuper eam defendit Abely in Theolog. Morali *ad 7. præceptum,* quam probarunt duo Profeſſores in Sorbona Duval & Grandin. Tuetur eam quoque Carbo in tract. *de reſtit.* q.54. nec iniquè ageret emens aut vendens merces ſupra medium juſti pretij quas in certo loco emptori ſecurè teneretur tradere, & tamen ibi eſſent tres contractus, 1. emptionis & venditionis, 2. transportationis mercium, 3. aſſecurationis earum, & primus iniquus eſſet ſine aliis compar. ibid.

Quæritur quadrageſimò quintò, qua diſcuſſione utetur Confeſſarius erga eum qui confitetur ſe proximo cauſam damni fuiſſe, ibid.
Aliud cauſa, aliud occaſio, ibid.
Culpa levis, leviſſima & gravis, 467
Ex culpa mortali oritur obligatio ad damnum reſarciendũ, ib.
Leſſij ſententia improbatur, 468
Quid de exponente puerum ad januam divitis, ibid.
Quædam damna pro quibus reparandis non eſt obligatio, ibid.
Pro defloratione Virginis qua obligatio oriatur, & inductione ad peccatum, 469
Quæritur quadrageſimò ſextò, quid inquiret Confeſſarius ab eo qui fatetur ſe clàm aliquid ſurripuiſſe à debitore ſuo, ibid.
Secreta compenſatio ut ſit juſta, quatuor requiruntur, 470
Secreta compenſationis virtus, ibid.
Vſura compenſatoria, ibid.
Quæritur quadrageſimò ſeptimò, quid examinabit Confeſſarius in iis qui ſe accuſant quod cooperati ſint in damno inferendò, 471
Novem modi cooperandi in damno inferendo, ibid.
Quando tenetur qui aliquo ex ſex modis poſitis, eſt cooperatus in damno inferendo, ibid.
Iudices injuſtum ferentes ſuffragium ſinguli tenentur ad reſtitutionem, ibid.
Qui in re levi cooperantur non tenentur, 472
Quando tenentur qui per modos negativos cooperati ſunt, ib.
Cuſtodes lignorum aut commiſſarij vectigalium, ibid.
Famuli qui vident conſervos furantes, ibid.
Confeſſarij qui non injungunt reſtitutionem, ibid.
Teſtis qui negativè ſe habet celando veritatem ad quid tenetur, 473
Controverſia inter Bartolum & Baldum de revelando crimine, ibid.
Obligatio ad totum damnum reparandum vel partem damni, 474
Qui mandat aliquem verberari ſi mors ſequatur, ad quid tenetur, ibid.
Qui impedit dignum ab obtinendo beneficio vel officio, 475
Quæritur quadrageſimò octavò, quo modo examinabit Confeſſarius, quos fructus debet reſtituere pœnitens, qui obligatur ad aliquem fundum reſtituendum, ibid.

Concluſiones notabiles Covarruvia de reſtitutione fructuum, ibid.
Diſtinguendum inter poſſeſſorem bona & mala fidei, ibid.
Quando differant forum exterius & interius, ibid.
Quæritur quadrageſimò nonò quid diſcutiet Confeſſarius in pœnitente, qui utitur jure quodam ſibi acquiſito per contractum vel teſtamentum minus ſolemne, vel per donationem factam contra leges civiles, vel non inſinuatam & libris publicis conſignatam. ibid.
Controverſia periculoſa, ibid.
Hares per teſtamentum minus ſolemne fruitur hareditate uſque ad ſententiam Iudicis, 478.
An poſſit licitè litem ſuſtinere cum teſtamento minus ſolemni, ibid.
Melior conditio poſſidentis, ibid.
Objectiones difficiles ſolvuntur, 479
Quæritur quinquageſimò. Quodnam erit ſcrutinium Confeſſarij ſuper Pœnitente qui ſe accuſat quod bona aliena penes ſe habeat, quorum Dominum ignorat, 480
Bona incerta retineri poſſe, ibid.
Non neceſſariò debentur pauperibus, ibid.
Excipienda bona acquiſita per uſuram, 481
Solvuntur objectiones in contrarium, ibid.
Quid de inventis in loco publico in quo multi conveniunt, 482
Quæritur quinquageſimò primò, quid indagabit Confeſſarius in Pœnitente qui ſe accuſat quod habeat aliqua bona de quibus dubitat, an legitimè poſſideat, quæ tamen paratus eſt cedere, ſi quis ea à ſe non legitimè poſſeſſa oſtenderet, 483
Tenetur qui dubitat, veritatem primo indagare, ibid.
Praſcriptio propria & impropria, 484
Quid de auferente ſua à praſcribente, ibid.
Quæritur quinquageſimò ſecundò, quid indagabit Confeſſarius in eo qui ſe accuſat de defectu reſtitutionis, 485
Reſtitutionis laqueus multos involuit, ibid.
Reſtitutio ſignum vera pænitentia, ibid.
Cauſas excuſantes à reſtitutione debet audire Confeſſarius, ibid.
Creditorum durities & feritas, 487
Qualiter exigenda debita ex mente D. Auguſtini, ibid.
Quæritur quinquageſimò tertiò, quid excutiendum eſt in Pœnitente qui plures habet debitores quibus omnibus cum

non ſit ſolvendo, unum præfert aliis non ſervato juris ordine, ibid.
Ordo juris ad ſolvendum uni creditori prius quàm alteri, ibid.
Quando poteſt ſolui debitum uni creditori non ſervato ordine iuris, 488
An creditor poſterior qui recepit debitum præter ordinem iuris, teneatur reſtituere prioribus, ibid.
Sententia authoris, 489
Quæritur quinquageſimò quartò, quid expendet Confeſſarius ſuper octavo Decalogi præcepto, *Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium,* 491
Mendacium quando veniale, & quando mortale peccatum, ibid.
Priſcilianiſtarum error. 492
Æquivoca, ibid.
Quæritur quinquageſimò quintò, quid examinare debet Confeſſarius in Pœnitente qui falſum teſtimonium protulit coram judice, ibid.
Teſtis qui teſtatur rem eſſe veram quam non vidit & ſi vera ſit, ibid.
Quando teſtis non tenetur coram iudice veritatem aperire, 493
Quæritur quinquageſimò ſextò, quid inquiret Confeſſarius in Pœnitente qui ſeſe accuſat de detractione, 495
Tria hic examinanda, ibid.
Quæ excuſant à reſtitutione famæ, 497
Quando detractor tenetur petere veniam à perſona quam diffamavit, 498
Detractio contra Principes ſeverè punita in cive Compendienſi, 500
Quæritur quinquageſimò ſeptimò, quid inquiret Confeſſarius in Pœnitente qui ſe calumniatorem fuiſſe accuſat, & verborum injuriis proximum impetiviſſe. ibid.
Non eſt neceſſe interrogare de ſingulis calumniis in ſpecie, ibid.
De duobus mutuò ſeſe infamantibus, 501
Quæritur quinquageſimò octavò, quid examinare debet Confeſſarius in Pœnitente qui ſe accuſat de judiciis temerariis contra proximum, ibid.
Quandonam cenſendum eſt iudicium fuiſſe temerarium, 502

Metus ad cautelam ſui ipſius non eſt iudicium temerarij, ibid.

Quid cum indicia ſunt ex utraque parte, 503

Mens authoris de malitia iudicii temerarij, 505

Quæritur quinquageſimò nonò, quid diſcutiet Confeſſarius in Pœnitente qui quod promiſit proximo, non adimplet. 506

Quædam regula ex Caietano, ibid.

Ex quatuor capitibus iuramentum promiſſorium non obligat, ibid.

Promiſſio quando non obligat, 507

Quæritur ſexageſimò, quid examinare debeat Confeſſarius in eo qui ſecretum proximi revelavit vel literas aperuit, 508

Duplex ſecretum promiſſum & commiſſum, ibid.

Secretum aliquando non ſervandum, ibid.

Quando litteras alterius aperire licitum, 509

Quæritur ſexageſimò primò, quid inquiret Confeſſarius ſuper nonò præcepto, ibid.

Quæ pertinent ad iſtud præceptum magis religioſi ſcire volunt & cur, ibid.

Cogitationes diſtinguendæ ſunt à deſideriis, 510

Quando peccatum eſt aut non eſt in cogitationibus rerum impium, ibid.

Explicatur locus Apocalypſis, 511

Perſonæ caſtæ non ſemper peccant in cogitationibus rerum turpium, ibid.

Cogitationes rerum turpium non ſemper in Confeſſione manifeſtandæ, 512

Verba Franciſci de Victoria, ibid.

Verba D.Thomæ ſuper eadem re, 513

Conſilium tutius ſuper cogitationes rerum turpium, 514

Magis caſti minus immites ſunt erga impudicos, ibid.

Quæritur ſexageſimò ſecundò, quid examinabit Confeſſarius in Pœnitente qui ſe accuſat de delectationibus in cogitando de rebus turpibus quas tamen non deſideravit, 515

Delectatio in cogitationibus rerum turpium intelligitur de delectatione carnis, ibid.

Multa expendenda ut cognoſcatur peccatum hujus delectationis, ibid.

Delectatio venerea levis & gravis quid, ibid.

Opinio Caramuel obſcurior explicatur, 516

Vidua peccat in recordatione coitus præteriti quando, ibid.
Duplex malitia delectationis venereæ, 517
An licet negativè ſe habere in ea, ibid.
Victoria triplex, ibid.
Tres rationes ſe habendi negativè, 518
Vltima ſpecies vulgo nota conſitenda, 519
Quid de perſona imaginationi objecta, ibid.
Diſtinctio delectationis in gravem & levem periculoſa, etſi probabilior. 520
Aſſertur Decretum generalis Ieſuitarum Aquaviva, & praxis illius magis probatur, 521
Thomas Sanchez ſe extractat ut obediat ſuo Generali, 522
Spiritualibus viris facilia, quæ aliis valde difficilia videntur, ibid.
Quæritur ſexageſimò tertiò, quæ ſuper decimo præcepto perpendere opus eſt Confeſſario, 523
Avaritia oppoſita juſtitiæ & liberalitati, ibid.
Amor immoderatus divitiarum, ibid.
Aliquis poteſt deſiderare ſtatum nobiliorem, 524
Invidia in duobus caſibus eſt peccatum mortale, ibid.
Quæritur ſexageſimò quartò de peccatis in Patrem, Filium & Spiritum Sanctum, 525
Peccata in Patrem & Filium non propriè, ſed appropiatè, ib.
Sex modi reſiſtendi gratiæ Spiritus ſancti, ibid.
Quæritur ſeptuageſimò quintò de examine eorum qui prævaricati ſunt contra leges ſuperiorum, 527
Triplex lex humana, ibid.
Verba legis attendenda, ibid.
Lex pœnalis & mixta, 529
Contemptus Prælatorum quando peccatum eſt, 530
Quæritur ſexageſimò ſextò de examine peccati ſuperbiæ, ib.
Superbia eſt amor propriæ excellentiæ contemptivus, 531
Martini de Magiſtris Concluſiones 13. ad diſcernendum peccatum ſuperbiæ, ibid.
Obligatio humilis in dubio, 536
S. Xaverij & Borgiæ collatio, 530
Item D. Petri & Iudæ, ibid.
Quæritur ſexageſimò ſeptimò, quid examinare debeat Confeſſarius in peccato Gulæ, circa jejunij præceptum, 531
Vomitus ebrietas, ibid.
Martini de Magiſtris plures aſſertiones ad diſcernendum peccatum non jejunantium, ibid. & ſeq.
Plures non tenentur ad Eccleſiæ jejunia, 533

De jejuniis intemperantium durius ſequutus Martinus Doctor quibuſdam viſus eſt, 534
Indi pauca habent jejunia, ex Concilio Mexicano, ibid.
Excuſati à jejunio, 535
Quid de intemperatis, 536
Conſtantini magni dictum ad Aceſium, 539
De comeſtione ſerotinâ diebus jejuniorum, ibid.
Sanchius putat ſumi poſſe uſque ad pondus dimidiæ libræ, ib.
An Domini teneantur denegare cœnam ſervis & ancillis non jejunantibus, 540
Quid de hoſpitibus qui cœnam parant adventantibus, ibid.
Rigor jejunij Quadrageſimalis nondum relaxatus per ullum canonem Eccleſiæ, 541
Quæritur ſexageſimò octavò, quid examinare debeat Confeſſarius in pœnitentibus qui cùm publicantur, aut cùm publicata ſunt monitoria, nolunt revelare, ibid.
Monitoria in cauſis criminalibus, an obligent ad revelandum, ibid.
Multæ cauſæ excuſant à revelatione cùm promulgantur monitoria, 542
Cum judex procedit per inquiſitionem generalem quando incumbit obligatio revelandi, 544
Quomodo abſolvendus ob furtum excommunicatus nec reſtituens, ibid.
De crimine emendato non revelando, ibid.
Intentio quid operetur, 545
Abſentis abſolutio, ibid.
Diſtinguere debet Confeſſarius inter ſententiam excommunicationis latam & ferendam, ibid.
Quæritur ſexageſimò nonò, quid examinandum ſit circa præceptum annuæ Confeſſionis & communionis Paſchalis, ibid.
Decretum Concilij Lateranenſis in capite quæſtionis proponitur, ibid.
Præceptum communionis determinatum ad certum tempus, non Confeſſionis, ibid.
Proprius Sacerdos quis, ibid.
Varij caſus reſolvuntur circa iſtud præceptum, ibid.
Quid de Laïcis ſervientibus in Monaſterio, 547
Qui haberet tantum venialia non tenetur confiteri, ibid.
Ioannis de Poliaco tres errores vitandi, 548
Concluſio hujus ſecundæ partis per affectus ad mandata divina, ibid.

TERTIA PARS EXAMINIS pœnitentium.

De Examine diverſorum ſtatuum perſonarum, 594.

QVæritur primò, quomodo Confeſſarius examinabit pueros qui accedunt ad Confeſſionem, ibid.

Quo anno ætatis pueri capaces ſunt Sacramenti pœnitentiæ, ibid.

Exemplum pueri quinquennis à dæmone abrepti, ex Gregorio Magno, 550

Quæritur ſecundò, quid examinandum in pœnitentibus magno mœrore oppreſſis, 551

Quidam nihil confitentur præter vnum peccatum vel afflictiones ſuas, ibid.

Impatientia peccatum perieuloſiſſimum & origo plurium peccatorum, vt aduertit Doctor Martinus, ibid.

Quæritur tertiò, quid examinabit Confeſſarius in Confeſſione ſcrupuloſorum, 552

Scrupuloſi qui dicendi ſunt, ibid.

Priuilegium ſcrupuloſorum, ibid.

Scrupuloſos eſſe nonnullis expedit, 553

Scrupuloſorum varia cauſa & remedia, ibid.

Doctoris Hangeſti verba ſcrupuloſis aliquando inculcanda, 554

Reſpondetur ad hoc, bonarum mentium eſt timere culpam vbi non eſt, ibid.

Quæritur quartò de mox nupturis quo pacto examinandi ſunt, 555

An nupturus debeat ſponſæ debita ſua omnia manifeſtare, diſputatur, ibid.

Quid ſi nupturus altari dedit fidem, 556

Quod ſi nupturus audiuit ſponſam ſuam fornicatam fuiſſe, ibid.

Non ſemper de impedimento occulto Confeſſarius debet monere pœnitentem, 557

Sponſalia diſſoluta ex mutuo conſenſu ante mortem, non ſunt impedimentum publicæ honeſtatis, ibid.
Quid de ſponſo viſitando ſæpius ſponſam. ibid.
Doctrina Ioannis Caramuel de periculo proximo, & probabili, ibid.
Eſt aliquod periculum ex ſe & naturâ rei ante omnem experientiam, 558
Delectatio moroſa quid ſit, 559
Delectatio moroſa alia leuis, alia grauis, ibid.
Difficile Confeſſario ſcire grauitatem delectationis moroſæ, ibid.
Pulchra verba de caſtitate Ioannis Carmelitæ, 561
Quæritur quintò, quid perpendere debeat Confeſſarius in pœnitente cujus Matrimonium eſt invalidum, 562
Matrimonium inualidum defectu conſenſus, vt debet reparari, ibid.
De matrimonio inualido ex impedimento criminis occulti, 563
Solemnitates ſemel adhibitæ non reiterandæ neceſſariò, 564
Quid ſi vnus tantum nouit impedimentum criminis occulti, ibid.
Motus proprius Pij V. relatus à Michaële Palatio, non inuenitur, ibid.
Raptus quando, 565
Diſpenſatio ſine mentione copulæ, ibid.
Quæritur ſextò, quid examinabit Confeſſarius circa mulierem quæ petit examinari de peccatis quæ in uſu Matrimonij contingunt, &c. ibid.
Thomas Sanchez reprehenſus ab Aurelio quod nimis turpia ſcribat, defenditur, 556
Tabula matrimoniales apud antiquos Chriſtianos, 567
Pollutio extra vas, aut illius periculum proximum peccatum eſt in uſu matrimonij, ibid.
Semen totum non ſemper retinetur à muliere, 568
Mutatio ſitus ordinarij in coitu conjugali, an peccatum ſit ibid.
Michaël Palatius laudatur, ibid.
Mulier cognita in vaſe debito à tergo citius parit, 569
Monitum ad Confeſſarios vt ſobriè interrogent de vſu Matrimonij, ibid.
Copula viri cum muliere modo Sodomitico habita an ſpecies diſtincta peccati, 570

Peccatum veniale eſt rem habere cum uxore à parte poſteriori ſervato vaſe debito, ibid.
Quatenus tactus liciti ſunt inter conjugates, ibid.
Si ex his diſtillatio tantum ſequatur, mortale non eſt, ibid.
Plures cauſæ excuſantes mulierem à redditione debiti, 571
Mulier non peccat reddens debitum viro quem ſcit ſe retracturum ante completum coïtum, 572
Exemplum Her & Onam formidabile, 573
De viro impotente ex ſenio, ibid.
Quando eſt peccatum alias perſonas imaginari in copula carnali, ibid.
De muliere paſſivè ſe habente in copulâ, 574
De muliere ſeipſam polluente ſtatim poſt copulam, ibid.
Copula voluptatis causâ excuſatur à peccato, ibid.
Cur quidam facilè multiplicant peccata venialia, 575
Peccatum veniale non eſt quid leve in ſe, ibid.
Quæritur ſeptimò, quid examinandum in pœnitente quem videt Confeſſarius eſſe in occaſione proximâ peccati de quo ſe accuſat, 576
Navarrus Deo ſe commendat ad ſolvendam hanc quæſtionem difficillimam, ibid.
Ejuſdem opinio, ibid.
Reprehenditur à Ludovico Loppez quod nimis licentiosè loquutus ſit, 577
Corradi opinio, ibid.
Comparatio Confeſſarij abſolventis cum eo qui denegat abſolutionem, ibid.
Sancti Ignatij zelus. 578
Rationabilis cauſa non ſe ſeparandi diſcutitur, ibid.
Objectioni difficili reſpondetur. 579
Opinio Ioannis Sanchij & Cardinalis de Lugo limitatur, 580
Etiam extraordinaria remedia, etſi periculoſa tentanda ſunt ad ſanandam animam, ibid.
Quæritur octavò, quid examinare debeat Confeſſarius in pœnitente, ut illi permittat accedere ad ſacram Communionem, 581
Poteſtas Confeſſarij ad permittendam vel recuſandam Communionem pœnitenti aſſeritur contra Ioannem Sanchium, ibid.
Qui confeſſus eſt de magnis peccatis ſtatim poteſt communicare, 582
Abſolutio reddit hominem purum, 583

Non debet ſtatim communicare poſt multa magna peccata, ibid.
Teſtimonium Abbatis Guerrici ad hoc, 584
Objectio ſoluitur, ibid.
Pro quibus peccatis & pro quanto tempore Confeſſarius privabit Communione, diſquiritur, 585
Communionis dilatio nimis eſt periculoſa : Probatur ex Patribus, ibid.
Canones antiqui Pœnitentiales non erant pro pœnitentia ſacramentali, probatur ex variis conjecturis, 587
Privatio Communionis ob venialia, 588
Quid de venialibus non retractatis, ibid.
Non requirit Deus æqualem puritatem & diſpoſitionem in omnibus, 589
Quid de indevoto, 590
Gerſonis verba præclara ad Communionem hortatoria, ibid.
Mens D. Auguſtini de frequenti Communione, 591
Quæritur nonò de examine mulieris viduæ, 592
Quando mulier potuit manere ſeparata à viro, ibid.
Quid ſi mulier aliqua celavit in inventario, 593
An vidua renuntians communitati libera ſit à debitis, ibidem.
Quid de muliere cui per donationem inter vivos vir aliqua donavit contra leges, ibid.
Quid ſi bona illa erant furtiva, 594
Conſolatio viduæ lachrymantis, ibid.
Nobilis vidua poteſt per aliquas hebdomadas domi manere, non audiendo ſacrum, ibid.
Decreta Concilij Limenſis & Mexicani de vidua non audiente ſacrum, ibid.
Improbantur viri qui mortua uxore domi ſe continent non audientes ſacrum, 596
Quæritur decimò de quibuſdam mulierculis quæ novo modo ſe accuſant de peccatis dicentes ſibi gratiam Dei ter quaterve defuiſſe, ibid.
Author, cum quibuſdam aliis deprehendit novum modum ſe accuſandi, ortum ex opinionibus Bajanorum, ibid.
Reprobatur præfatus modus, ibid.
Gratia Dei non deeſt hominibus ; ſed ei deſunt homines, ibid.
Eva non auſa eſt in Deum rejicere cauſam peccati, ibid.
Illecebra eſt ad peccatum imaginatio de impoſſibilitate vi-

tandi peccatum, ibid.
Hiſtoria hominis ante prandium rectè viuentis, poſt prandium malè, 597
Obiectio ſoluitur ex D. Auguſtino, ibid.
Peccata non imputantur quæ euitari non potuerunt, ibid.
Pœnitentia ſignum eſt poſſibilitatis præceptorum, ibid.
Innocent. X. damnat quinque propoſitiones, ibid.
Duo in errore difficillimè tolerantur, 598
In cauſa duorum hominum ſita eſt fides, ibid.
Quæritur undecimò de examine mercatorum, ibid.
Hiſtoria duorum mercatorum ex Caſario, ibid.
Venditor non ſemper tenetur rei venditæ vitium aperire, 599
Venditiones & emptiones minori pretio ad vocem præconis, ibid.
Quid de mercatore vendente merces & ſtatim redimente minori pretio, ibid.
Triplex rerum pretium, ibid.
Venditio ad creditum cum maiori pretio, vt licita, 600
Quædam venduntur quantum poſſunt vendi, ibid.
Vectigalia ſoluenda à mercatoribus, 601
Mercator ficta paupertate ſe componens cum mercatoribus non eſt tutus in conſcientia, ibid.
Mercator quid poteſt abſcondere cùm fit executio in bona ipſius, ibid.
Mercator an poſſit ſemper diuitias accumulare, 602
Periculum in ſpecie & in genere diſtinguendum, ibid.
Quæritur duodecimò de litigantibus quid in eis perpendendum dum accedunt ad ſacrum tribunal, 603
Iuſtitia litis expendenda primum, ibid.
Quæ certitudo debet eſſe iuſtitia litis, ibid.
Litigans quomodo poteſt exigere iuramentum ab eo quem nouit peieraturum, 604
An licitum negare debitum quod maius quàm ſit exigitur, ibid.
Quomodo ſe geret Confeſſarius cum litigante cum falſis titulis, 607
Litigans qui falsò iurauit, ibid.
Litigans an debeat deſiſtere à lite cum pars offert ſatisfactionem, 605
An liceat intercedere apud iudicem, 606
Appellare cum opinione minus probabili an liceat, 607
Quomodo cum litigante malæ fidei, ibid.

Confeſſarij debent magis laborare vt finiantur lites, 608
Reges tenentur ſe ſubmittere iudicibus arbitrariis in controuerſia difficili, ibid.
Quæritur decimò tertiò de examine judicum, ibid.
Non illicitum emere officium iudicis, ibid.
Scientia iudicis magna eſſe debet, 609
Ante ætatem ne ſit iudex, ibid.
An liceat iudicare ex epiicheiâ, 610
An poſſit iudex ſequi opinionem minus probabilem, ibid.
Quid de muneribus, ibid.
Non licet iudici fraude & mendacio vti in reis interrogandis, 612
Quid de vſurpatione iuriſdictionis Eccleſiaſticæ, 613
Appellatio tanquam ab abuſu, 614
An liceat damnare innocentem ſecundum allegata & probata, ibid.
Pilatus excuſatur à quibuſdam, 615
Iudicium Vltimum Iudicibus metuendum, 616
Quæritur decimò quartò quid examinabit Confeſſarius in pœnitentibus perfectioris vitæ qui ſæpe confitentur per hebdomadam, 617
Perfectiorum Confeſſio non facilis, ibid.
Plures ſe accuſant de virtutibus, 619
Confeſſio imperfectionum non neceſſaria, ibid.
Rodrigues improbatur, ibid.
Mens D Thomæ de Confeſſione eorum quæ non ſunt peccata, ibid.
Valde perfecti non peccant quotidie venialiter, ibid.
Monitum ad Confeſſarios monialium perfectarum, 620
Propoſitum emendandi venialia difficile, ibid.
Ioannis à Ieſu Mariæ Carmelitã iudicium & elogium, ibid.
Iudicium Beati Saleſii Epiſcopi Gebenenſis circa accuſationem de defectu amoris diuini, 621
Quid cenſendum de iis qui ſe accuſant quod toto corde non amauerint Deum, ibid.
Totalitas amoris diuini intelligitur dupliciter, ibid.
Quomodo intelligit ſcriptura facere aliquid toto corde, 622
Quæritur decimò quintò de perſonis religioſis quid in eis diſcutiendum circa ſtatum religionis, ibid.
Pleraque Concilia damnarunt vt ſimoniacum ingreſſum religionis, ſi in illo daretur pecunia, ibid.
Cum detur pecunia pro ſuſtentatione, eſt tantum ſimonia

tandi peccatum, ibid.
Hiſtoria hominis ante prandium rectè viuentis, poſt prandium malè, 597
Obiectio ſoluitur ex D. Auguſtino, ibid.
Peccata non imputantur quæ euitari non potuerunt, ibid.
Pœnitentia ſignum eſt poſſibilitatis præceptorum, ibid.
Innocent. X. damnat quinque propoſitiones, ibid.
Duo in errore difficillimè tolerantur, 598
In cauſa duorum hominum ſita eſt fides, ibid.
Quæritur undecimò de examine mercatorum, ibid.
Hiſtoria duorum mercatorum ex Cæſario, ibid.
Venditor non ſemper tenetur rei venditæ vitium aperire, 599
Venditiones & emptiones minori pretio ad vocem præconis, ibid.
Quid de mercatore vendente merces & ſtatim redimente minori pretio, ibid.
Triplex rerum pretium, ibid.
Venditio ad creditum cum maiori pretio, vt licita, 600
Quædam venduntur quantum poſſunt vendi, ibid.
Vectigalia ſoluenda à mercatoribus, 601
Mercator ficta paupertate ſe componens cum mercatoribus non eſt tutus in conſcientia, ibid.
Mercator quid poteſt abſcondere cùm fit executio in bona ipſius, ibid.
Mercator an poſſit ſemper diuitias accumulare, 602
Periculum in ſpecie & in genere diſtinguendum, ibid.
Quæritur duodecimò de litigantibus quid in eis perpendendum dum accedunt ad ſacrum tribunal, 603
Iuſtitia litis expendenda primum, ibid.
Quæ certitudo debet eſſe iuſtitia litis, ibid.
Litigans quomodo poteſt exigere iuramentum ab eo quem nouit peieraturum, 604
An licitum negare debitum quod maius quàm ſit exigitur, ibid.
Quomodo ſe geret Confeſſarius cum litigante, cum falſis titulis, 605
Litigans qui falsò iurauit, ibid.
Litigans an debeat deſiſtere à lite cum pars offert ſatisfactionem, 605
An liceat intercedere apud iudicem, 606
Appellare cum opinione minus probabili an liceat, 607
Quomodo cum litigante mala fidei, ibid.

Confeſſarij debent magis laborare vt finiantur lites, 608
Reges tenentur ſe ſubmittere iudicibus arbitrariis in controuerſia difficili, ibid.
Quæritur decimò tertiò de examine judicum, ibid.
Non illicitum emere officium iudicis, ibid.
Scientia iudicis magna eſſe debet, 609
Ante ætatem ne ſit iudex, ibid.
An liceat iudicare ex epiicheiâ, 610
An poſſit iudex ſequi opinionem minus probabilem, ibid.
Quid de muneribus, ibid.
Non licet iudici fraude & mendacio vti in reis interrogandis, 612
Quid de vſurpatione iuriſdictionis Eccleſiaſticæ, 613
Appellatio tanquam ab abuſu, 614
An liceat damnare innocentem ſecundum allegata & probata, ibid.
Pilatus excuſatur à quibuſdam, 615
Iudicium Vltimum Iudicibus metuendum, 616
Quæritur decimò quartò quid examinabit Confeſſarius in pœnitentibus perfectioris vitæ qui ſæpe confitentur per hebdomadam, 617
Perfectiorum Confeſſio non facilis, ibid.
Plures ſe accuſant de virtutibus, 619
Confeſſio imperfectionum non neceſſaria, ibid.
Rodrigues improbatur, ibid.
Mens D Thomæ de Confeſſione eorum quæ non ſunt peccata, ibid.
Valde perfecti non peccant quotidie venialiter, ibid.
Monitum ad Confeſſarios monialium perfectarum, 620
Propoſitum emendandi venialia difficile, ibid.
Ioannis à Ieſu Maria Carmelitã iudicium & elogium, ibid.
Iudicium Beati Saleſii Epiſcopi Gebenenſis circa accuſationem de defectu amoris diuini, 621
Quid cenſendum de iis qui ſe accuſant quod toto corde non amauerint Deum, ibid.
Totalitas amoris diuini intelligitur dupliciter, ibid.
Quomodo intelligit ſcriptura facere aliquid toto corde, 622
Quæritur decimò quintò de perſonis religioſis quid in eis diſcutiendum circa ſtatum religionis, ibid.
Pleraque Concilia damnarunt vt ſimoniacum ingreſſum religionis, ſi in illo daretur pecunia, ibid.
Cùm detur pecunia pro ſuſtentatione, eſt tantum ſimonia

Ordinatus cum debitis ſupra valorem tituli non eſt ſine titulo, ibid.
Ordinatus ante ætatem ſi ante ætatem celebret, eſt irregularis ex crimine & ex defectu ætatis, 648
Qui ſimul cum reſignatione Canonicatûs domum vendit ſupra iuſtum pretium, eſt irregularis, ibid.
Improbatur Gregorius de Valentia vt laxior in materia ſimonia, ibid.
Quid de reſignatione beneficij, cum redduntur expenſa in illius acquiſitione facta, & cauſa concordia, ibid.
Laudatur Andreas Duuallius Decanus Facultatis Parienſis, 649
De pluralitate beneficiorum quid cenſendum, ibid.
Quid de penſionibus, 650
Beneficia ventoſa, ibid.
Capellanus qui per ſe obligatur quotidie celebrare, poteſt aliquando Miſſam intermittere, ibid.
Quid de celebrante in alio loco, ibid.
Quid de celebrante cum memoria peccati obliti in Confeſſione, 653
De qua ſimonia diſpenſat ſummus Pontifex, ibid.
Sacerdos an teneatur aliquando ad celebrandum, diſputatur, ibid.
De Sacerdoto multorum annorum qui nunquam celebrauerit ex magna reuerentia, ibid.
Quid de beneficiario non recitante breuiarium, 554
Reſtitutio fructuum non recitantis officium qua in re fundata eſt, ibid.
Quid de recitante breuiarium indeuote, 65[illegible]
De collitigantibus in beneficio quorum vnus cedit alteri quam multa perpendenda Confeſſariis, 65[illegible]
Redditus beneficiorum acquiſiti Chriſti ſanguine, 65[illegible]
Vt redditus illi impendendi, ibid.
Quatenus licet beneficiariis aliquid accumulare, ibid.
Beneficiarius quatenus teſtari poteſt de bonis prouenientibus ex beneficiis, ibid.
Illicita quorumdam beneficiariorum diſpoſitio de bonis Eccleſiaſticis, & ſi non irrita quoad hæredes, [illegible]
Quidam Eccleſiaſtici cum moriuntur, negligunt ea quibus ſalutem conſequi poſſent, ibid.
Quæritur decimò ſeptimò de examine paſtorum Eccleſiæ, 659

Tria

Tria circa Paſtores examinanda, ibid.
Quomodo liceat beneficium curatum deſiderare. ibid.
Magna inordinatio in diſtributione beneficiorum ex Joanne Cluniacenſi, [illegible]
Quid de Juriſdictione Paſtoris ſine legitimo titulo poſſeſſionem adepti, ibid.
Virtus triennalis poſſeſſionis pacifica, 662.
Dubia circa reſidentiam Paſtorum undecim propoſitionibus abſolvuntur. 663. & ſequent.
Citatus Goffridus de fontibus propterea non probatur. 666
Quid de parocho habitante extra parochiam ſed prope, ibid.
Parochi onus in inſtructione, ſacramentorum adminiſtratione & officii Divini celebratione, 669
Parochus non poteſt dare juriſdictionem ſacerdoti non approbato, 670
Non tenetur ſemper applicare Miſſam populo, ibid.
Prædicatio parochi qualis, 671
Quid circa mulieres gravidas, 672
Obligatio parochi tempore peſtis & hoſtium ingruentium, ibid.
An ſervabit uſum ſui prædeceſſoris, 673
Quid ſi eſt in peccato mortali cum petuntur ab eo ſacramenta. ibid.
Quid cum petens Sacramenta eſt in peccato mortali, 674
De extremâ unctione, & ordinatione, ibid.
Quomodo paſtor exibit à munere paſtorali, 675
Penſio cum Papa conſenſu, 676
Metuat Paſtor indignum ſucceſſorem ſibi providere. Exemplum D. Auguſtini, ibid.
Quæritur decimò octavò de examine doctorum, *ibid.*
Indoctum ſe putans & doctoratum ambiens, ibid.
Docens in ſtatu peccati mortalis doctor in Theologia an ſcire teneatur linguas, 677. & 678. & ſeq.
Decem regulæ pro cenſurâ librorum, 678
Peccatur aliquando mortaliter in cenſura librorum, 682
An tenetur doctor ire ad infideles, ibid.
Quæritur decimò nonò de examine habentis caſus reſervatos Epiſcopo, 683
Decretum Concilii Tridentini dum tollit reſervationem in caſu mortis, ibid.
Pœnitentiarius abſolvat ab omnibus non à ſolis reſervatis, 685
Delegatus an poſſit ſubdelegare. 686

Auctor nutu divinæ providentiæ delegatus immediatè à R. Archiep. Pariſien. ad onus propœnitentiarii, ibid.
Poteſtas Pœnitentiariorum in Cathedralibus an ſit ordinaria vel delegata. ibid.
Varii dicendi modi afferuntur, 687
Auctoris judicium aperitur, 689
An permiſſio pro uno abſolvendo poſſit alteri applicari, 690
Quid circa pœnitentem abſolutum ſine juriſdictione, ibid.
Quid aget celebraturus habens caſus reſervatos & non habens pœnitentiarium, ibid.
Oblitus caſus reſervati inter confitendum, an liber ſit à reſervatione, 692
Poteſtas abſolvendi durat mortuo delegante. 693
Peregrinus ſequitur leges loci in quo eſt, 694
Gravis difficultas an liceat abſolvere cum juriſdictione minus probabili, ibid. & ſeq.
Conſuetudo non dat juriſdictionem ſuper caſus reſervatos 695
Quando Eccleſia ſupplet juriſdictionem, 696
Abſolutio directa & indirecta non ſatis probatur, ibid
Lamentatio authoris de miſera ſorte peccatorum, ibid.
Quæritur vigeſimo de examine maleficorum ſtrigum vel ſagarum, 698
Sabbatum dæmonum, ibid.
Difficultas in examine ſagarum, ibid.
Modus ſe habendi in locis ſuſpectis, ibid. & ſeq.
Praxis quorumdam Confeſſariorum, 199
Variæ interrogationes ſagis faciendæ, 700
Concio Hirci in ſabbato, 702
Remedia à Confeſſario adhibenda ſtrigibus, 704
De detegendis complicibus quid, 705
Unde quidam loci infeſti per ſagos, 706
Quæritur vigeſimo primo de examine campſoris, *ibid.*
Officium cambiendi proximum uſuræ, etſi utile, ibid.
Praxes variæ campſorum, 707
Quid probandum, quid improbandum in iis, ibid.
Zelus pius Navarri, 709
Cambium Pariſienſe, 706
Quæritur vigeſimò ſecundò, quid examinabit Confeſſarius in pœnitente infirmo, in articulo mortis conſtituto, 710
Pœnitentia in extremis non condemnanda, ibid.
Infirmus exhibens ſigna pœnitentiæ abſolvendus, ibid.

Item ſi non exhibet, ſed petiit Confeſſarium, ibid.
Confeſſio per nuntium, 711
Forma abſolutionis non requirit certa verba, 712
Abſens an abſolvi poſſit, ibid. & ſeq.
De incarcerato apud infideles, an poſſit abſolvi per Confeſſarium, ibid.
Moribundus qui nec ſigna doloris exhibet, nec petiit Confeſſarium an abſolvi poſſit, 713
Clementis VIII. factum circa hominem ruentem ex fabrica Sancti Petri, ibid.
Variæ opiniones de hac quæſtione, ibid.
D. Antonini ſententia, 715
Author nihil reſolutoriè audet aſſerere, ibid.
Determinatio rerum moralium difficillima, ibid.
Nihil deeſt ſed eſt error in numero quaſi, 716
Quæritur vigeſimò quintò utrùm Confeſſarius debeat examinare, an moribundus dolorem habeat perfectæ contritionis, an ſolius attritionis, *ibid.*
Navarri & Doctoris Arnaldi opinio de damnatione æterna majoris partis eorum qui judicum authoritate morti adjudicantur ibid.
Suaris mens de ſalute plurium Catholicorum, 717
Attritionis ſufficientia ad Sacramentum Pœnitentiæ probatur ex Decreto Facultatis Pariſienſis, 718
Contritio an obliget in articulo mortis, ibid.
Ex ſola attritione cum Sacramento etiam homo juſtificari poteſt in articulo mortis, 719
Sufficere quærere viam certam ſalutis, ibid.
Card. de Lugo prudens judicium, 718
Azorius improbatur, ibid.
Actus amoris difficilis eſt inter tentationes, non ſic autem in fine vitæ, 721
Manuſcriptum Gilberti Tornacenſis in Bibliotheca Choletæa. 722.
Quæritur vigeſimò ſextò de moribundis qui ſunt in occaſione peccati, quod examen & de quibus neceſſarium ſit? *ibid.*
Moribundus qui habet domi concubinam, an poſſit, abſolvi, ibid.
Vetitum arreſto curiæ ne moribundi Matrimonium contrahant cum concubinis, 723
Quid de illo arreſto Optatus Gallus, ibid.
Concilium primum provinciæ Pariſienſis ſub Illuſtriſſimo

Joanne Franciſco de Gondi: ibid.
Mulier ſeparata an reddi ad virum , ibid.
Caſus non ſunt reſervati in articulo mortis. 724
Quid de excommunicatis. ibid.
Moribundus injungenda aliqua pœnitentia quantumvis medica, ibid.
Pœnitens non poteſt recuſare aliquam ſaltem modicam Pœnitentiam , Probatur, ibid.
Sola anima patitur in Purgatorio , etſi homo totus peccaverit. ibid.
Quid de moribundo qui fecit plures contractus iniquos , 725
Debita moribandorum. ibid.
Moribundus non debet obligari ad ſolvenda debita quæ in ludo alea contraxit ad creditum cum ſcripta promiſſione. 726
Edictum Ludovici X I I I. Galliarum Regis contra Ludentes. ibid.
Quid de moribundo cum opinionibus hæreticis, ibid.
Aliqui inter Catholicos hæretici , ibid.
Quid de moribundo obſtinato qui non vult confiteri, 727
Moribundi non ſunt deſerendi, ibid.
Moribundus non deſtituitur omni auxilio divinæ gratiæ. ibid.
Miſericordia Dei ſequitur hominem uſque ad punctum mortis. Hiſtoria ex revelationibus S. Brigittæ, 728
Quæritur vigeſimò ſeptimò de examine reorum, *ibid.*
Confeſſarii carceratorum debent eſſe docti, 729
Complices an ſemper detegere teneantur, ibid.
Si teneatur reus crimen fateri à judice interrogatus, ibid.
Conſolatio multiplex reorum ut mortem æquo animo ſubeant , 730. & ſeq.
Actus amoris Dei eliciendus à reis morte plectendis. 731
Prudentia in acceleranda morte rei quæ, ibid.
Quæritur vigeſimò octavò, an Confeſſarius debeat examinare utrùm dolor moribundi, ſe extendat ſuper omnia peccata etiam venialia , nullo excepto, 737
Moriens cum obſtinatione in peccato veniali abſolvi poteſt, ibid.
Quæritur vigeſimò nonò , an Confeſſarius in ſua vocatione ſalvari poſſit cui tot difficilia proponuntur ut horum pars millesima non hic explicetur. 739
Quibuſdam difficilis ſalus videtur eſſe Confeſſariis. ibid.
Confeſſarii inde ſe inquinant unde alios mundant. ibid.

Confeſſarios ſalvari poſſe adſtruitur. 740
Verba D. Gregorii Nazianz. conſolantur Confeſſarios etſi quandoque errent, 741
Opinio probabilis tutam reddit conſcientiam cum limitatione in 1. parte, ibid.
Dogma Lutheri cavendum Confeſſariis, 743
Magnus fructus ſpiritualis ex Confeſſione. 744
Utilis pœnitentia iis qui prolabuntur ſtatim in eadem peccata, ibid.
Vox audita in templo, in favorem peccatorum qui ſæpe recurrunt ad pœnitentiam, 745
Verba Gerſonis & S. Maximi ad idem, ibid.
Non expedit valde ſeveros eſſe Confeſſarios, 746
Locus Dionyſii Areopagitæ & Petri Bleſenſis, & Baſilii Seleucienſis, 747
Debent Confeſſarii credere verbis & lachrimis pœnitentium 748.
Familiaritas nimia cum mulieribus vitanda à Confeſſario. ibid.
Exempla ſacrorum hominum per mulieres ſupplantatorum. 749
Prolixæ Confeſſiones monialium, ibid.
Exhortatio pia ad Confeſſarios, 751
Confeſſariorum magna ſit ſubmiſſio & conformitas ad voluntatem divinam, 752

PRIVILEGE DU ROY.

LOUIS PAR LA GRACE DE DIEU ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE, A nos Amez & Feaux les Gens tenans nos Cours de Parlement, Maiſtres des Requeſtes ordinaires de noſtre Hôtel grand Conſeil, Baillifs, Seneſchaux, Prevoſts, ou leurs Lieutenans, & à tous autres Juſticiers & Officiers qu'il appartiendra, SALUT. Noſtre cher & bien amé FEDERIC LEONARD noſtre Imprimeur ordinaire, Nous a fait remontrer qu'il s'eſt chargé de toute l'Edition du Couſtumier General de France, auquel il ſouhaite joindre les Couſtumes de Lorraine, & des Pays conquis; Il Nous a pareillement repreſenté qu'il voudroit imprimer *Eſtius in Epiſtolas Pauli*, pour joindre avec ſon Commentaire *In tota diffici-*

Nova Sacra Scriptura, qu'il a cy-devant imprimé, Comme auſſi *Sancti Bernardi Opera cum Notis Horſtii & Mabillon. Sancti Auguſtini Milleloquium. Bail Summa Conciliorum. Tractatus de triplici Examine ordinandorum*; & *la Theologie affective du meſme Autheur. Paſtorale Sancti Gregorii Papæ*, en Latin & en François. Les Oeuvres du Cardinal de Berulle, du R. P. de Gondran, & du R. P. Bourgoin General de l'Oratoire, celles du R. P. Carré, & la Conduite d'Oraiſon du R. P. Seguenot auſſi de l Oratoire, les Meditations ſur la Paſſion, du R. P. Buzée traduite par les PP. de la Miſſion. L'Office de la Semaine Sainte par M. de Voyſin. Les Entretiens de l'Abbé Jean, & du Prêtre Euzebe, Deſcription de l'Abbaye de la Trappe. De la vie & du devoir des Evêques par Grenade, en Latin & en François. Le Catechiſme en Vers par M. d'Heauville. *Cheſneau Obſervationes Medicæ*, & la Pharmacie Theorique du meſme Autheur. *Silvi de le Boë Opera Medica*. Pour tous leſquels Livres il Nous a tres humblement ſupplié de luy vouloir accorder nos Lettres de Privilege, tant pour ceux dont les Privileges ſont preſts à expirer, que de ceux qui ſont expirez, ou qui n'en ont point. A CES CAUSES, voulant favorablement traiter ledit Expoſant, en conſideration des grands Ouvrages qu'il a entrepris & entreprend journellement, Nous luy avons permis & permettons par ces Preſentes d'imprimer & reimprimer, faire imprimer ou reimprimer par tout noſtre Royaume, Pays, Terres & Seigneuries de noſtre obeïſſance, en telle Marge, Caractere & Volume qu'il jugera à propos, *le Coûtumier General, &c.* & tous les autres Livres enoncez cy deſſus pendant le temps & eſpace de TRENTE ANNÉES, à compter du jour que chacun deſdits Livres ſera achevé d'imprimer, en vertu des Preſentes. Faiſant tres expreſſes inhibitions & déſenſes à toutes perſonnes de quelque qualité & condition qu'elles ſoient, autres que ledit LEONARD; ou ceux qui auront droit de luy, d'imprimer ny vendre leſdits Livres ou parties d'iceux en aucun lieu de ce Royaume, ny d'en avoir ou debiter de ceux qui auront eſté imprimez hors du Royaume, ſous quelque pretexte que ce puiſſe eſtre, ny meſme de les imprimer ſur les anciennes Copies, nonobſtant tous Arreſts & Reglemens à ce contraires, auſquels Nous avons dérogé & dérogeons par ces Preſentes, à peine de ſix mille livres d'amende payable ſans deport par chacun des contrevenans, aplicable un tiers à Nous, un tiers